

GAUDEO.

IOAN. PETRI

MAFFEII, BERGOMATIS,

E SOCIETATE IESV,

HISTORIARVM INDICARVM LIBRI XVI.

SELECTARVM, ITEM, EX INDIA EPISTOLARVM LIBRI IV.

Accessit liber recentiorum Epistolarum, à Ioanne Hayo Dalgattiensi Scoto ex eadem Societate nunc primùm excusus, cum Indice accurato.

DVOBVS TOMIS DISTRIBVTI.

Omnia ab Auctore recognita & emendata.

In singula copiosus Index.

ANTVERPIÆ,

Ex Officina Martini Nutij, ad insigne duarum Ciconiarum, Anno M. DC. V.

PHILIPPO REGI
CATHOLICO.

SVperioribus annis, cùm ad componendas Lusitaniæ res Olisiponem ipse venisses, Catholice Rex, hortata me tua est Maiestas, vt inchoatã Henrici Regis nomine auunculi tui rerum Indicarum historiam pari alacritate studioque persequerer. Feci quod iusseras: totumque cõtextum narrationis, à primo nauigationum exordio, ad vsque Soceri tui Ioannis eo nomine tertij Regis obitum, pro mea tenuitate perduxi. Quo lõgiùs ne progrederer, annalium exinde series, vt in tantis & rerum motibus & locorum interuallis, partim intercisa partim etiam neglecta, prohibuit. Neque verò mihi diutius deliberandum fuit, cuinam opus hoc qualecunque, recepta iam consuetudine, destinarem. Debebat hoc tuis erga se meritis nostra Societas vniuersa. Idipsum nominatim à me tua de me iudicia meaque summa in te pietas exigebant. Postremò res loquebatur ipsa, æquum esse, vt cuius in primis virtute opibusque Christiana res nititur, huic potissimùm, explorati piis felicibusque maiorum suorum armis Oceani, aditarũ, quæ auditæ non erant, gentiũ, propagatæ vnà cum imperio in vltima loca rectæ in Deum fidei, si minùs facunda splendidáve, certè, quoad eius fieri

 potuit,

potuit, ſincera atque accurata explicatio dicaretur. Quæ me, Rex Optime & Maxime, perpulerunt cauſæ, vti præ cæteris offerre tibi mearum lucubrationum fœtus auderem; eædem, opinor, Clementiam iſtam faſtigio tam excelſo parem adducent, vt eos in lucem ſub Auguſti nominis tui præſidio tutelaque prodiiſſe patiare. Quod reliquum eſt, Maieſtatem tuam Deus immortalis ad ſui nominis gloriam & Eccleſię catholicæ firmamentum quàm diutiſsimè tueatur incolumem.

(:·)

COM-

COMPENDIOSVS INDEX,

IN QVO, SI QVIS SCIRE VELIT, QVID IN QVAQVE PROVINCIA ORDINE CONTIGIT, INVENIET.

IN HISTORIAS INDICAS RERVM MEMORABILIVM INDEX.

Adamas

B.

C.

 infame

Cola-

inuenta-

gis

I.

Indus

liberos

Leo

Aquas

O.

P.

Berzæo

Q.

*****

aum

T.

Vincen-

FINIS.

IOANNIS PETRI MAFFEII HISTORIARVM INDICARVM

LIBER PRIMVS.

AETERNAE mentis numen atque consilium, quo ab ipsis mundi primordiis vniuersa pariter & singula gubernantur; fide potiùs & silétio venerandum, quàm argumentis ac disputationibus indagandum, iure præcipiunt sapientes viri. Nihil est enim, cœlesti rerum omnium dispensatione, vel propter ipsius vim atque constantiam illustrius, vel propter humani luminis imbecillitatem obscurius. Veruntamen, quoad homini speculari fas est, quantumque valet mortalis tarditas ex ipsis duntaxat rerum euentis existimare: Diuinæ prouidentiæ ratio videtur eiusmodi, vt ingentium operum, quæ molitur, multo antè fundamenta jaciat; eaque per occultas causas, & incrementa latentia, sensim ad tectum fastigiumque perducat. Id adeò, si quis animũ aduertat, iam inde ex vltima veterum annalium memoria facilè intelliget. Post diram illam totius orbis terrarum eluuionẽ, cùm denuo genus humanum in omne scelus atque flagitiũ rueret; vniusque veri Dei cultum cum dæmonum seruitute commutaret; ne paulatim vniuersa interiret pietas, peculiarem sibi populum diuinæ legis custodem, religionis administrum, oraculorum interpretem Deus immortalis tempore definito condendum esse decreuerat. Quot antè seculis, eam vnam in rem, eximia fide ac sanctitate virum, Abrahamum, ex hominum fæce seuocauit, & propria inustum nota ipsum, & prolem eius, tanquam generosi armenti sobolem,

bolem, & quidem præclara cum testificatione, sepofuit! Rursus hoc ipso populo per summam impietatem atque perfidiam rebellante, lucem veritatis, procurationẽ sacrorum, & ipsamet adoptionis iura Deus aliò transferre statuerat. Quàm multis antè annis vrbem Romam exsurgere, & à paruis initiis ad summum in terris imperium euehi passus est! Nimirùm, vt Ecclesiæ principatum ac religionis domicilium ibi aliquando locaret; atque vt, vnde omnes populi & nationes tum iura ciuilia, tum nefarios ritus ac superstitiones paulo antè petijssent; inde in omnia regna prouinciasque, sine vllo erroris metu, sacrosancta Pontificum scita, & castissimæ ceremoniæ, & bene beatéque viuendi verissima præcepta manarẽt. Denique, superiore memoria, cùm ex eadem Vrbe salutarem Christi doctrinam in remotissimas nationes propagare vellet; quæ lumen Euangelij vel antea nunquam acceperant, vel acceptum, incuria seu lõginquitate restinxerant; quàm pridem fortium & experientium virorum excitauit ingenia, vt ignotas ad id tempus terras, ignotiora maria, tum ad ortum solis, tum ad occasum, per summam animi contentionem, perque summa pericula & difficultates, pertinaci studio exquirerent! Videlicet, quo per mutua commercia, dum peregrini cum incolis vel terra nata, vel manu facta, vel alia quælibet in vsum vitæ, pro locorum & regionum varietate, permutant; interea occasionem nacti sacerdotes, & vitæ innocentia & Christianæ facundiæ laude præstantes, ex auctoritate Romani Pontificis, verbum Dei longè latéque dissеminarent; errantésque mortalium greges, ab infelicibus vepretis ac saltibus, ad læta Domini pascua caulásque traducerent. Cuius tam gloriosi facinoris, tamque longinquæ nauigationis (ad quam neque fabulosi illi Argonautæ, neque in cœlestium numerum falsò relati Bacchi Herculésve vnquam adspirarunt) quoniam decus ac titulos partim Lusitaniæ, partim Lusitaniæ finitima Bœtica sibi iure quidem optimo vindicat; quæ à Bœticis ad solem occidentem præclarè gesta sunt, scriptores alij persequentur. Nos, quoniam cuncta complecti pænè infinitum esset, Lusitanicæ tantùm conquisitionis, præsertim verò promulgati ad meridiem & Orientem Euangelij initia progressúsque (quando ita iubemur ab iis, quorum à nutu discedere est nefas) in vnius Dei gloriam & solatium Ecclesiæ Christi vniuersæ, latinis maximè litteris consignare decreuimus. Quæ cognitio piorum animos variè, ni fallor, afficiet: lætabũtur haud dubiè, tanta iam ex parte væsanis gentium ritibus, ac detestabili Deorum inanium cultu sublato: punget eos rursum atque adeò terrebit, improborum scelere & prauis dogmatibus agitata, ex orbe nostro ad in-

ſulas longè, vt inquit Eſaias, atque ad vltimas terras tanquam indignabunda propalã migrãs Chriſtiana religio: vt vel Deo vindice regnum à nobis item auferri; vel, colluſtrato lucis Euangelicæ radiis toto propemodum orbe terrarum, ex diuinis oraculis, effœtæ iam ac ſeneſcenti naturæ finis propediem adeſſe videatur. Verùm hæc ſummus ipſe rerum arbiter, pro ſua infinita bonitate ac ſapientia moderabitur. Nobis, rem tantam, parendi magis alacritate, quam perficiendi facultate ſuſcipientibus, illud in primis veniebat in mentem vereri: ne, quoniam permulta, cùm ſacris tum prophanis in rebus ſupra naturæ vim atque ordinem facta ſubinde exponentur, narratio noſtra plus fortaſſe admirationis apud quoſdam ſit habitura, quàm fidei. Quocirca denuntio profiteorque iam nunc, me nihil in medium eſſe allaturum, niſi quod è publicis tabulariis, aut probatis auctoribus, quíve interfuére ipſimet rebus gerendis, accepero. Quæ mihi copia quo promptior & expeditior eſſet, non ſubterfugi, quominus Oliſiponem vſque commorandi cauſa contenderem: qua ex vrbe, quòd in Oceani velut imperium peropportuno imminet loco, atque ob id ipſum antiqua regum Luſitaniæ ſedes eſt; omnia ferme Indicarum expeditionum conſilia atque acta manarunt. Neque nobis veritate quicquam omnino antiquius vel fuit, vel eſſe debuit. Nam alioqui, neque Deus immortalis, cui noſtra omnis vni deſudat induſtria, commentis ac mendaciis delectatur; & me ipſum mortalibus rebus iampridem valere iuſſis, fingendi vel adulandi cauſas omnes procul habere par eſt. Sed iam ad inſtitutum aggredior.

ORBEM terræ vniuerſum tres in partes diuiſit antiquitas: inuenti demum hi noui tractus quartam adjecére; ſi quarta appellãda eſt, quæ vna reliquis omnibus magnitudine ferme par eſt. Neque tamen hæc recentiora tantummodo, ſed veterum quoque finium haud exigua ſpatia priſci homines ignorarunt. Siquidem & in multis regionibus deſcribendis Ptolemæus, vir cæteroqui ſummus, & alij geographi inſignes hallucinati ſunt; & Africæ terræ quicquid à Praſo Promontorio, & interiore Æthiopia, & Lunæ montibus in Auſtrum extenditur, multæq; & ingentes tum Africo tum Indico littori objacentes inſulæ, quamuis accuratam eorum diligentiam notitiamque ſubterfugêre. Nauigandi verò, ante centeſimum annum, vel apud Heſperios populos tanta fuit inſcitia, maritimo videlicet vſu aſtrolabij nondum excogitato, vt ab ora diſcedere, & alto Oceano ſe committere, nequaquam auderent: ſed littora cautè legentes, vbi ad æſtus maris aut breuia periculoſa peruenerant, quaſi repagulis quibuſdam à natura ſeu numine objectis, recipe-

rent illico sese, & longiùs tendere quodammodo nefas arbitrarentur Itaque promontorium ad Atlantis radices, & aquarum impetū & Syrtibus vicinis infame, cui nomen olim fuit extremæ Chaunariæ, rudi sanè vocabulo, caput, Non, ea tempestate vulgus nautarū appellare solitum est, propterea quòd si quis id promontorium superare malè sano conatu esset ausus, cum ad suos vltra esse redituros negarent. Hęc igitur loca gentesque lingua, moribus, superstitionibus adeò dissonæ, vti Lusitanorum armis tandem apertæ, & Christi Euangelio collustratæ sint, quo clariùs pateat, paulo mihi altiùs ordienda tota res est. In iis Lusitaniæ Regibus, qui prospero euentu rem & suam & Christianam auxère, præcipua celebritate est Ioannes eo nomine primus, qui, transmisso in Africam exercitu, Septam vrbem (quam Procopius Græcè Septon, alij septem fratrum ciuitatem appellant) de Mauris cœpit insigni victoria. Huic è Philippa Alencastria, Eduardi sexti Britanniæ Regis nepte, filij fuère quinque: è quibus, tertio, vel, vt alij affirmant, quarto loco natum Henricum, scriptores meritò in cœlum vsque laudibus ferunt, quando præter bellicam virtutem, quam in eius vrbis expugnatione cunctis admirantibus explicauit, ea fuit sanctimonia vitæ, eaque in Deum & superos omnes ac beatam præcipuè Dei matrem obseruantia; vt in summa corporis firmitate summaque licentia illibatum virginitatis florem ad extremum vsque spiritum retinuisse credatur. Is, Ioanne patre, post fractam Maurorum audaciam, vita functo, licèt perfidum & conscleratum genus hominum porrò insectari, nec tantùm è Mauritania, sed ex Africa tota exterminare percuperet; tamē, quòd ad hæredem regni Eduardum fratrem natu maximum eiusmodi expeditio pertineret; ipse interim ad alia non minùs præclara sese conuertit, quæ suis & auspiciis aggredi, & sumptibus tolerare se posse confideret. præerat quippe nobilissimorum equitum ordini, quem Dionysius tritauus Christi nomine contra barbaros instituerat: ex eoque magistratu non exiguos annuos reditus & vectigalia capiebat. Hæc illi dies noctesque apud animum suum agitanti, nihil omnino vel ad nominis Lusitani famam illustrius, vel immortali Deo gratius visum est, quàm incognita scrutari maria, nouas in Oceanum classes mittere, & rectam religionem in omnes partes, quoad eius fieri posset, extendere. Cuius rei perficiendæ eo majorem veniebat in spem, quo se acrioribus quotidie stimulis in hanc mentem sentiebat impelli: & per eos fortè dies allatum erat, quosdam è Britānia & Gallia mercatores vi tempestatum ad noua loca delatos, quæ à feris & barbaris dæmonum cultoribus tenerentur. Hæc igitur maximè
sententia

sententia Henrici animo insedit, quare confestim adhibitis mathematicis, multa de situ orbis deque cœli plagis exquirere, multa etiam, vt erat acri & solerti ingenio, partim legere, partim commentari ipse per se; multa præterea de captiuis Tingitanis & accolis interioris Libyæ sciscitari. Denique, dum cuncta circumspicit, reique magnitudinem ac difficultatem apud se diligenter expendit, intentus interim oppido nouo ad Sacrum promontorium condendo Terzanabali, (quam deinde Villã infantis dixêre) fama est, per quietem cœlesti monito clementer increpitum, quod cogitata conquisitione tam diu supersederet, remque adeò piam & laudabilem vltrà differret. Itaque manè vt primùm euigilauit, sine vlla dubitatione duas in præsentia naues omnibus rebus ornari celeriter imperat: precatúsque cœli Reginam, vti volẽs ac propitia cœptis adesset, cursumque dirigeret, lectissimos è copia Turdetana magistros vtrique præponit, & ingentibus oneratos promissis, quam longissimè prouehi, & extimos Africæ tractus ac gentes accuratè explorare iubet. Ii, licèt laboris & periculi magnitudinem animo cernerent; tamen principis auctoritate & insita Lusitanis gloriæ cupiditate permoti (agebatur autem tum annus a Christo nato supra millesimum quadringentesimus decimus) rem alacres fidentésque suscipiunt. Itaque populo faustis ominibus & acclamationibus prosequente, cùm in Austrum vela dedissent, vltra Atlantis radices, quem terminum nauigationis ad eam diem fuisse diximus, leucas circiter sexaginta (recentioris mensuræ nomen, id est, quatuor ferè millia passuum singulæ continent) ad Ganariam promontorium deuenére: quo ne longiùs tenderent, partim nouis aquarum æstibus vadisque, partim etiam procurrentis promontorij longitudine deterriti sunt. Eadem causa decennium ferme totum alios deinceps aliosque prohibuit, quo minus è sententia nauigarent. Sed nequaquam idcirco Henricus à suscepto consilio destitit: quippe, tum ex Afrorum sermone, tum ex mathematica ratione certissimis compererat argumẽtis, ab ora Mauritaniæ, cõtinentes ac perpetuas regiones vltra æquatorem extendi: quæ si pedibus peragrari ardores aut solitudines vetuissent; mari certè, modò perseuerantia non deesset, adiri cognoscique posse confideret. Nec eum spes fefellit. Siquidem anno demum à partu Virginis millesimo quadringentesimo vigesimo, cùm sese intrepidè nauarchi alto mandassent, multis & periculosis jactati procellis, varias primùm insulas, ac deinde remotiora in singulos annos Africæ littora, ad vsque Leænam (id monti nomẽ est, leucis à Ganaria trecentis & sexaginta) singulari Dei beneficio cognouère. Quorum è

numero viri tres præcipuè meriti felicitate virtutéque ſunt, vt eorũ nomina litteræ omnes ab interitu vindicarent. Fuere autem Ioannes Conſaluus & Triſtanus Vaſæus, qui omnium primi longè à continenti recedere, & vaſto ac furenti Oceano ſeſe credere minimè dubitarunt: ac partim vẽtis ablati, partim animi robore conſilióque prouecti; inſulas aliquot, in iis vnam hodie nobiliſſimam ditiſſimamque, cui à materia nomen eſt, ad Luſitanicum imperium adjunxêre: itémque Ægidius Annius, qui Syrtibus euitatis, & accuratè obſeruato maris æſtu receſſuque, Ganariam promõtorium eximia nauigandi arte ac ſcientia denique flexit; & Chriſtianæ fidei ad Heſperios Æthiopas aliáſque inacceſſas antea nationes aditum aperuit. Hos autem Henricus, & qui deinceps eorum induſtriam ſubſequuti ſunt, pro cuiuſque meritis ac laboribus amplè remuneratus eſt: ac, ne conquirendi ardor in poſteris refrigeſceret, à Martino V. Pontifice Maximo impetrauit, (quod ipſum ab aliis deinde Pontificibus confirmatum eſt) vti quicquid à Ganaria ad vltimam vſque Indiam pateficeret, id quàm optimo iure & conditione Luſitanicæ ditionis eſſet. Quinquaginta circiter annos prima illa nauigatio tenuit: quibus demum exactis, Henricus cùm aliquot locis templa conſtruxiſſet, ac varias in regiones muniiſſet viam Euangelio, plenus gloria & rectè factis migrauit in cœlum. Huius animi magnitudinem imitatus Alphonſus quintus, vt primùm regni potens fuit, (nam Eduardus pater ei maturè deceſſerat, fuitque ſub tutoribus ad ſeptimum vſque decimum ætatis annum) quamquam finitimis ac domeſticis implicitus bellis, in eandem tamen laudem acerrimè incubuit; pérque ſtrenuos duces & gubernatores ab Leæna monte ad Arſinarium (quod recentiores Viride caput vocarunt) atque inde ad víque Diuæ Catharinæ promontorium (is locus eſt vltra æquatorem gradus partéſve duas & ſemis, hoc eſt leucas circiter duas & quadraginta) Crucis trophæum & arma Luſitanica protulit. Multæ etiam inſulæ per idem tempus inuentæ, quas commemorare hoc loco non eſt operæ pretium; & commercia variis cum nationibus inſtituta; ſed cum Æthiopibus præcipuè occiduis, quam regionẽ hodie Guineam vulgus appellat, ducto nomine ab vrbe celeberrima Genne, ad quam ingenti fluuio Zanagæ impoſitam, loci opportunitate illecti olim negotiatores vndique cõfluebant. Patet autem Guinea latiſſimè: & quamquam zonæ mediæ ferme ſubjecta flagrantiſſimo ſole torretur; non tamẽ [illegible] (vt falsò priſci putarunt) ab incolis eſt deſerta: quinimmo plurimos numerat populos: è quibus maritimi piſcè; mediterranei partim lucertis & immũdis animalibus, partim, vbi cœlum fauit, nonnullis

nonnullis frugibus,& lacte vefcuntur:mutántque fubinde loca,non per vicos aut oppida, fed per familias plerunque difperfi: eæque familię fępe inter fe propter inopiam de aquatione ac paftione decertant: infelix genus hominum, ac feruituti natum, & cùm aliis nominibus,tum vnius veri Dei præfertim ignoratione miferãdum. Cum iis igitur per captiuos interpretes agi cœptum à Lufitanis, & quamquam initio propter fufpiciones mutuas, vt in re tam fubita ac noua, turbatum eft; atque etiam ex infidiis Chriftiani aliquot interempti; tamen cognita mox Lufitaniæ Regum juftitia,& nóftrorum comitate ac beneficiis deliniti barbari metum pofuêre: & commeandi contrahendíque libera poteftate facta, cum vefte varij generis, & variis domeftici vfus inftrumentis, ebur & aurum & mancipia permutabant,nullius aut ementium aut vendentiũ æquè bona conditione,atque ipforum qui venum dabantur. quippe ex Æthiopiæ fabuletis in opima Lufitani regni arua, & ex tuguriis & mapalibus Olifiponem claffe tranflati,vel ipfa vrbis frequentia rerumque omnium copia paulatim ad manfuetudinem & humanitatem erudiebantur:&,quod longè præftantius eft, myfteriis Chriftianæ religionis poftmodum imbuti,& cœlefti lauacro expiati,è peregrinis,dęmonum feruis,hominumque mancipiis,Angelorum ciues & domeftici Dei repentè euadebant. Hifce rebus ita inftitutis,admodum expedire vifum, ad mercimonia tuẽda, atque ad retinẽdam cum barbaris amicitiam, opportunis aliquot locis caftella excitare. Quæ dum fumma Æthiopũ voluntate exftruuntur, interea morbo laboribufque confectus Alphõfus emoritur. Dein regni gubernacula fufcepit Ioannes eo nomine fecundus, lætis admodum aufpiciis:quando per idem tempus in Æthiopia Chriftiano primùm ritu litatum eft; barbaris ad noua facra cæremoniafque ftupore defixis: Lufitanis verò inter ipfam diuinam rem gaudio lacrymantibus, quòd fua potiffimùm opera verus Dei cultus in longinquas adeò mundi partes gradum feciffet: nempe vt impuris fœdata victimis loca purgaret: breuique ingentem animorum vim a poffefforibus iniquis in Chrifti libertatẽ affereret. Quo nuntio magnam in fpem erectus Ioannes,vt erat generofi maximè fpiritus animique Rex, non modò parta retinere, fed etiam omni ratione amplificare conftituit. atque illud præfertim fummo conatu perueftigare; num quis ab Atlantico in Eoum Oceanum vel mari vel terra tranfitus foret. quippe,iam tum, præter acerrimum propagandæ Chriftianæ fidei ftudium,ad beatas etiam Arabiæ gazas, & Indici littoris opulenta commercia mentem & cogitationem adjecerat. Quam ad rem in primis idoneũ ratus, cogniti iam

littoris dynaſtas amicitia comprehēdere, haud ita difficili negotio id eſt conſequutus; pacemque & ſocietatem certis legibus fecit cũ Bezeguico, & Caramanſa, Baio Samano, aliiſque regulis: dein, ad vlteriora exquirenda, probatæ virtutis fideique homines familiares ſuos dimiſit. atque id quo libentiùs facerent; ac minore cum erroris periculo ſeſe vaſtum in Oceanum darent; peritiſſimis ea tēpeſtate mathematicis Rhoterico & Ioſepho medicis ſuis, itemque Martino Bohemo, qui ſe Ioannis Monteregij alumnum ferebat, negotium dedit, aliquid communi conſilio excogitaret, ad curſum nauium in pelago, quãuis ignoto, regendum: vt vel abductus à conſpectu familiarium ſibi ſyderum nauta, quam tamen cœli plagam, quàm remota ab orbe noſtro loca teneret, aliqua poſſet ratione conjicere. ij, quàm acerrimo ſtudio re diu multumque agitata, aſtrolabium denique inſtrumentum, quod antea ad colligendos ſtellarum motus duntaxat aſtronomi adhibere conſueuerant, præclaro ſanè inuento ad vſum rei maritimæ tranſtulerunt: ac pari ſolertia declinationum tabulas confecére, quibus hodie naucleri ad explorandã locorum (quemadmodum coſmographi appellant) latitudinem vtuntur: vt non parum, hoc etiam nomine, tota Europa Luſitaniæ debeat. Quòd ſi vt latitudinis, ita etiam longitudinis facili negotio rimandæ regulam prodidiſſent; nullo propemodum errore perpetuum maris ac terræ cingulum continuo circumactu viatores periti conficerent. Sed quia ab ortu in occaſum, vel contrà, ab occaſu in ortum, nihil eſt in perpetua cœli conuerſione certum ac ſtabile, quò dirigere curſum, acceſſúſve aut receſſus emetiri poſſimus, (namque illa ex errantium ſyderum oppoſitu ſubtilis ac perobſcura collectio nequaquam eſt ad hanc quotidiani vſus rationẽ accommodata) idcirco nullidum longitudinis gradus notari, neque planè perſpecta potuit eſſe ratio itineris. in quo nauium rectores periculoſiſſimè ſæpe falluntur. credo equidem, in hoc, vt pleriſque aliis humanis in rebus, ad mortalium vel acuendam induſtriam, vél coërcendas cupiditates, hac tanta difficultate diuinitus interpoſita. Veruntamen eius inſtrumenti beneficio mirum quanta nauticæ rei acceſſio facta ſit, quin etiam ex eo tempore Chriſti diſciplina manare longiùs cœpit: plures quippe iam viri, & prudentiæ & pietatis laude præſtantes, certatim ad huiuſmodi expeditiones vltro ſemet regi offerebant: è quibus Iacobi Cani conſtantia & virtus in primis enituit. Is, acceptis ab rege nauibus, vltra metas Alphonſi proceſſit ad oſtium ingentis fluuij, qui ex ipſis Nili fontibus originem trahens, Zaires ab incolis dicitur: ac tanta aquarum vi, præſertim hyeme, ſeſe in Oceanum infert, vt prodatur in octo-

ginta millia passuum ab eo vinci mare; quod ex dulci nimirũ hau-
stu prætemauigantes intelligunt. Columnas aliquot, Ioannis iuſ-
ſu, è Luſitania ſecum aduexerat Canus: quibus præter Crucis figu-
ram, & regij ſtemmatis inſignia, Latinis & Luſitanicis verbis erat
inſcriptum, quo quæque terrarum ſpatia rege, quo duce, quo tem-
pore aperta forent. Ex iis ergo columnis vnam, ditionis Luſitanicę
teſtem, in oſtio collocat: dein aduerſo flumine ſubuectus, errantes
paſsim Æthiopum greges videt, atro colore vibratoque capillo, vt
cæteros; veruntamen, vt vberiore ſolo, ſic etiam ingenio moribuſ-
que longè mitiores. quippe leuibus duntaxat munuſculis & beni-
gno vultu inuitati, ſeſe aduenis tanta ſecuritate credebãt, vt eorum
quoque nauigia, ſine vllo metu vel ſuſpicione, inuiſendi gratia con-
ſcenderent. Veteres amicos vel conſanguineos diceres, ſi commu-
nio intercederet linguæ. ſed è multis ac variis interpretibus inuen-
tus eſt nemo, qui ſermonem gentis teneret, nutibus ergo ageba-
tur. quibus haud ægre cognitum eſt, præpotentem regem, cui cun-
cti pareant, pluriũ dierum itinere introrſum abeſſe. Quo audito
Canus aliquot è ſuorum numero ad ſingula propiùs explorãda in-
colis ducibus mittit in regiam: iiſque obſidum loco relictis, præ-
cipuæ indolis quattuor ipſe viciſſim Æthiopas in Luſitaniam aſ-
portat, perſanctè pollicitus, quintadecima luna (quæ temporum
ibi momenta obſeruantur) ſeſe illos incolumes patrio redditurum
ſolo: ij porrò, inter nauigandum, & Cani cura, & ſua ipſi docili-
tate, Luſitanici ſermonis conſuetudinem nacti, de Congi regno
(ſic enim appellari denique patuit) deque eius opibus, ritibus, inſti-
tutis cuncta poſtmodum ex fide atque ordine retulerunt. Eorum
aduentu Ioannes mirè lætatus: &, collaudata Cani prudentia, no-
uos iubet hoſpites in primis benignè & copioſè tractari: cumque
ex iis multa per otium quęſiiſſet; veritus ne lõgior mora Luſitanis
obſidibus aliquid afferret incommodi; mandat Cano, Æthiopas
quam optimè rurſum acceptos quamprimum in patriam reportet,
ſuoſque recipiat: tum, vbi vlteriora luſtrarit, in reditu, ad Congi
regem adeat ipſemet; eumque omni ratione ad Chriſtum allice-
re ſtudeat. Nec mora: tempeſtatem idoneam nactus Canus, pere-
grinos, Congum relatos, cum obſidibus bona fide permutat: ac,
ne temporibus excluderetur, continuato in præſentia curſu, leu-
cas vltra id regnum ducentas prouehitur: & cuius dixi formæ co-
lumnas duas duobus ponit locis: quarum alteri à S. Auguſtino (cu-
ius in diem natalem appulſus inciderat) alteri ab ipſomet lapide
nomen inditum eſt. Inde Cõgum reuectus, mira gentis gratulatio-
ne ad Regem ipſe cum amplis muneribus & egregio comitatu cõ-

 tendit.

tendit. Rex, quòd mira quędam de Ioannis munificentia & comitate à suis audierat, summa cũ honoris & mutuæ beneuolentiæ significatione Canum aduenientem accepit. Exinde pedetentim Canus, quemadmodum in mandatis habebat, ex occasione sermonem de rebus diuinis inferre, ac Regem adhortari, vt, spretis inanibus Diis, vnum Deum cœli terræque conditorem agnosceret. Atque hoc loco vel maximè patuit ad conuertendos animos, quanto plus in perspecta caritate, quàm in verborum apparatu momenti sit. Militaris homo erat Canus, & ferro potiùs quam litteris innutritus: ac nihilominus rudi eius oratione Rex, videlicet officiis nostrorum antè captus, ad studium veræ pietatis adeò exarsit, vt aures ad Canum semper sitientes afferret, ac multa ipsemet vltro de religione quotidie quęreret. Quinimo in eundem animi sensum familiares quoque suos, & regni proceres, apertè monendo hortãdóq; pertrahere nitebatur. Accedebat ad hæc, internus auræ cœlestis afflatus, qui mentes Æthiopum cæcas ad rectum salutis iter occultis motibus prouehebat. Iamque agro ad Euangelij semen accipiendum subacto, Cani reuersionis tempus instabat. Quem Rex tametsi aduocatũ sibi in Lusitania videbat fore; tamen pro instituta consuetudine perinuitus dimisit: deditque proficiscenti comites pueros nobiles, præfecto Zacuta, vno ex iis, qui nuper in Lusitania fuerant. huic etiam atque etiam mandat primùm vti suo nomine Ioanni, pro immortalibus eius in se promeritis, gratias agat ingentes; deinde vt ab eodem suppliciter petat, ipsum oratorem & pueros cœlesti lauacro expiatos, & Christianis præceptionibus probè institutos, cum piis aliquot summi Dei sacerdotibus Cõgũ remittere ne grauetur: vehemẽter optare se, cũ liberis & propinquis, & regno si fieri posit vniuerso, Christiana sacra suscipere. Addit legationi munera, magnum eboris vim, vestemque permultam (hæc Æthiopum gaza est) è palmarum foliis admodum scitè atque artificiosè contextam. Ea verò legatione Ioannes, vt erat egregiè pius, maximo gaudio cumulatus est, cùm tantam pãdi portam Euangelio cerneret. Ergo, simul atque maturum est visum, festo ornatu & solenni pompa Ioannes & Eleonora vxor Zacutam; pueros alios alij principes viri vetere Ecclesiæ instituto lustralibus aquis gratulabundi admouêre: & Zacutæ quidem, Ioãnis; cæteris verò, spõsoris cuique sui nomen impositum. Baptismo peracto, confestim idoneis traditi præceptoribus, totum biennium summa cum diligentia Christianis moribus & mysteriis imbuuntur. Ac tum denique perhonorifica legatio in Congum decreta cũ regalibus donis, & sacrorum apparatu magnifico: neque neophyti

modò

modò ad ſuos remiſſi, verùm etiam è ſanctiſſima Dominicana familia viri tres probatæ virtutis atque doctrinæ delecti, qui apud eoſdem Æthiopas & docendi & initiandi munere fungerentur. acceſſère ad hos, etiam architecti cum fabris ad templa vero Deo in illis regionibus exſtruenda. Princeps legationis fuit è præcipua nobilitate vir, Conſaluus Soſa. Huic inter nauigandum peſtilentia abſumpto, Rhotericus fratris filius omnium voluntate ſufficitur. Magna interim apud Æthiopas erat exſpectatio nouæ religionis, & cũ cæteri ferme ſummi atque infimi Chriſtianorum aduentũ valde expetebant: tum verò auidiſſimè Regis patruus, qui maritimis Congi populis imperabat: quam Congi partem Sonum incolæ nominant. Is vt primùm naues ad littus applicitas audiuit, ingenti ſtipatus frequẽtia, magnoque cymbalorum ac tubarum ſtrepitu, deſcendentibus noſtris obuiam prodiit, vix præ gaudio ſui cõpos. Et quoniam exacta iã ætate erat, ne oblatam ſibi diuinitus occaſionem fruſtra elabi ſineret, baptizari ſe ſtatim voluit vnà cum altero è filiis paruulo, quippe qui per ætatem ſibi conſulere nondum poſſet: alterum iam adultum, quanquam eodem ſtudio vehementer incenſum, & obſecrantem etiã atque etiam, ne ſe cœleſtis illius beneficij expertem vellet; honoris tamen & obſeruantiæ cauſa, Regi, Regiſque liberis in tanto myſterio anteuertere non eſt paſſus. Temporario igitur templo è frõdibus ac ramalibus raptim excitato, aræ tres Chriſtiano more adornantur, ac ſacris ritè perfectis, primus ex omni memoria baptiſmus ille in iis terris incredibili omnium lætitia celebratus eſt anno poſt Chriſtum natum milleſimo quadringenteſimo nonageſimo primo. Patrem nouo nomine Emanuelem, filium vocari Antonium placuit. Nec modò vultu ac veneratione conceptam religionem ac fidem præ ſe tulit ſenex: ſed etiam aduocata concione ipſemet è ſuperiore loco in ſimulacra, & nefarios ritus, quibus ad eam diem dediti fuerant, adeò acerbè inuectus, & præteriti temporis errata & flagitia tam grauiter ac dolenter eſt deteſtatus, vt animo planè immutatum, ac Deo plenum haud dubiè cerneres. Iis rebus cognitis, majorem in modum lætatus eſt Congi Rex: perque eam gratulationem ad patrui ditionem ac fines munificè adjecit agri, quod leucas in longum triginta in latum decem pateret. Quo tanto de ſe Regis judicio magis magiſque animatus Emmanuel, ad ſuperiora Chriſtiani animi documenta non minus præclarum adjunxit aliud: ſiquidem graui edicto cõquiſita vndique idola, quamquã multis id ægre ferentibus, & in cumulum congeſta, publicè concremauit. Præterea, Chriſti ſacerdotes, quandiu ibi ſubſtitêre, tanquã è cœlo delapſos,
omni

omni officio prosequi, & caritate complecti: de fidei mysteriis, deque variis virtutum generibus assiduè percunctari: Deũ verò suppliciter obsecrare, vt quando multo maximam vitæ partem in cacodæmonis famulatu posuisset miser, quantulumcunque supererat tẽporis, totum id in Christi Domini cultu & in vera pietate consumere sibi liceret. Iam, rei diuinæ quanto cum silentio vel tremore potiùs interesset, ex eo patuit, quòd iuueniliter interea strepitũ cientes ad ianuam templi honorarios ephœbos, principum filios, illico mactari imperauit: indignum facinus ratus, augustissimum illud sacrificium, in quo pro salute hominum Deus ipse immolatur, ab hominibus negligi. Itaque dubio procul adolescentes, leuis & quotidianæ apud nos (quod pudeat) noxæ, pœnas capite ipso luissent; ni ætatem ac genus miserati, ac diuinæ insuper clementiæ memores Lusitani vehementiùs obstitissent. Iamque ab Congi Rege nuntij aderant, legatum orantes, ne aduentum vltrà differret: Regem in vrbe, cui Ambasse nomen, patrui baptismo & conuersione lætissimum, festos agitare dies: nihilque illi esse longius, quàm, vt elutis toto animo sordibus, ad filiorum Dei cœtum vnà cum cæteris aggregetur. Hoc nuntio accepto, moræ nihil interponendum est visum. nauibus modico relicto præsidio, Sosa comitesque sese in viam dedêre. Quibus, in digressu, præter cæteram benignitatem, ducentos etiam stipatores Emmanuel tribuit: itemque ad onera subeunda, vim hominum ingentem, quis potissimùm sacram supellectilem bajularet, admirabili quadam alacritate certantium. Vbi ad medium ferme iter ventum est; Præfectus Regius vnus, ac postmodum alter, officij causa nostris occurrit. Ad vrbem verò appropinquantibus oppidani tripartito agmine obuiam prodiere de more gentis armati, Lusitaniæ laudes & præclara in se beneficia carmine cõcinẽtes: ita structis ordinib⁹, & eiusmodi gradu, ac symphonię genere, vt supplicãtiũ apud nos põpæ speciem quãdã exhiberẽt. Modos inibant pauci, tum cæteri sequebantur: ac subinde vniuersi plenissimo sonitu elatis in spatia certa vocibus æthera feriebant. Hi nostros ingenti gaudio in medium acceptos, eodem ordine ad regiam vsque perducunt, tanto populi concursu ac turba ita conferta, vt nostris aditus ad regem vix atque ægre patuerit. is, in edito suggestu, vt ex omni parte conspici posset, eburneæ sellæ insidebat, mitratus infula è palmæ foliis opere subtili & eleganti perfecta: à capite ad pubem nudus; cætera ad pedes vsque vestis bombycina contegebat; læuum brachium armilla ex orichalco adornabat; equina cauda pendebat ex humero, id solis regibus datum. Denique introductus legatus, quàm honorificẽtissimè excipitur.

pitur. salutatione peracta, expositisque sui regis mandatis, illico per sacerdotes adstantes, dona, vestem pretiosam, tabulas pictas, aurea vasa & argentea, & omne Christiani ritus instrumentum in cõspectu populi totius, petente id ipsum rege, proferri iubet: tum rex perattentè singula contemplari: quem quæque in vsum, quidve significet, curiosius quærere. In iis præfulgidum erat Crucis vexillum, quod solenni precatione consecratum Innocentius VIII. Pontifex maximus Lusitano regi ex vrbe Roma transmiserat. Eo explicando confestim rex & concio tota venerabunda procubuit: namque inter illam sacrorum expositionem Æthiopes adeò intentis oculis gestus motusque sacerdotum obseruabant, vt eodem penè quo Lusitani momento capita submitterent, jungerent palmas, genua flecterent. Ab eo spectaculo nostri in hospitia benignè diuisi. tum de regis & reginæ baptismate sedulò agi cœptum. Id quo majore apparatu ac cæremonia fieret, templum Christiano more priùs ædificari placuit. opus erat sanè difficile tum alias ob causas, tum quòd lapides & cæmenta longè admodum petenda forent. sed tantus fuit ardor, vt breui comportatis vndique necessariis, vrgente atque instante rege, multis structoribus agi res cœpta sit. Cruci dicanda erat ædes: quare primus lapis est positus V. Nonas Maias: quo die Ecclesia salutaris ligni inuentionem anniuersaria gratulatione concelebrat. Dum hæc maximè fiunt, ecce tibi à regni finibus trepidi nuntij; vastari agros, tecta inflammari, hominum ac pecudum prædas abigi. Lacus in interiore Æthiopia est ingens, ad instar pelagi, prorsus vt leucas centum in longitudinem patêre dicatur: ex quo tres nobilissimi totius Africæ amnes, Nilus (cuius ortum tanto studio frustra peruestigauit antiquitas) in mare internũ, Cuama, & is, de quo suprà dixi, Zaires in externum effluunt. In eo lacu aliquot visuntur insulæ; & ex iis quædam tantæ magnitudinis atque frequentiæ, vt triginta hominum millia in bellum cogant. Sed præcipua celebritate populi Mundequeti sunt, qui per eos fortè dies ad arma consternati ab Congi rege defecerant, magnáque manu incursiones in regni extrema faciebant. Aduersus id malum, quoniã & celeritate & ipsiusmet regis præsentia opus erat; ne quid sibi interim aduersi eueniret, occupat rex baptismi sacramento æternæ saluti consulere. Nec regina rem longiùs distulit, atque ad indicandum in Lusitaniæ reges grati animi obsequium, ille Ioannis, hæc Eleonoræ sibi nomen desumpsit. Ingens Æthiopum multitudo ad spectaculum vndique affluxerant. Ex iis, proceres aliquot, regis exemplo & prædicatorum adhortationibus incitati, se per idem tempus ad Christum adjũxêre. nam è duobus regis filiis alter ad om-

ad omnem virtutem ac pietatem propensus, natu major, ad regni fines tutandos festinè præcesserat: junior alter, Pansus Aquitimus nomine, nimirum vt esset qui pios postmodum exerceret, à nefaria superstitione, & auitis moribus nullo pactò abduci se passus est. Sub hæc, raptim coacto exercitu rex, admistis Lusitanis aliquot, in hostes tendit. Abeunti, Sosa Crucis vexillum de manu porrexit; hortatus pergeret in dimicationem alacer: signi eius beneficio (tantũ fiducia ne deesset) hostibus vtique superiorem futurum. Nec vana fuère promissa: prælata Cruce fusis fugatisque rebellibus, paulò pòst victor Ioannes in patriam rediit. Ouantem natu major filius est secutus: qui cùm Christianæ doctrinæ diligentem in primis operam dedisset, perducto iam ad fastigium templo, summa populi celebritate baptismo lustratus est, Alphonsumque appellari se voluit; quo nomine Ioannis Lusitaniæ Regis filium vocari didicerat. Ac ne quid ad lætitiam deesset, baptizati cum eodem insignes viri permulti. Inde profectus in Isundos, quibus populis iam tum ex parentis auctoritate imperabat, Apostolico apud eos munere ipsemet fungi cœpit: ac veritatis lucem admirabili studio promiscuè omnibus impertire. Quo tanto Christianę rei incremento admodum lætus in Lusitaniam reuertit Sosa, relictis in Congo sacerdotibus ad cæpta promouenda. Verùm ij partim insolitis caloribus & cœli grauitate consumpti; partim etiam (quæ vicissitudo est rerum) ab incolis aspera atque acerba multa, absente prętertim Alphonso, perpessi sunt. Etenim quamdiu de ecclesiasticis cæremoniis, & de mysteriis rectæ in Deum fidei est actum, ea tametsi hominis captum infinitis partibus superant: tamen quia ob id ipsum Deo digna, & rationi consentanea videbantur; haud ita repugnabatur ab Ethnicis. Ast vbi de justitia, temperantia, submissione seriò præcipi est cœptum, & è Christianæ disciplinæ institutis; abjicienda auguria, malè parta reddenda, condonandæ injuriæ, aspernandæ libidines, frangendę cupiditates erant; enimuerò tum quasi ventilabro ad trituram adhibito, boni viri illico secerni ab improbis: alteri, vel amore virtutis capti, vel pœnæ metu perterriti, æquitate delectari, sectari pacem, voluptates repudiare, duces & rectores animorum suorum honore & beneuolentia prosequi: alteri denuo dęmonum laqueis irretiti, ad ritus nefarios, atque ad auaritiam ac superbiam, & pristinas turpitudines miserandum in modum reuolui & odisse lucem, magistros auersari, & à piorum consuetudine lõgè refugere. Nec vulgo tãtũ serpebat vitiũ: notissimus ac ditissimus quisque arduum ac difficile virtutis iter eo magis horrebat, quo majora sibi malorum irritamenta & deliciarũ illecebrę

tebræ ſuppetebant. Rex demum ipſe, qui tantum initio ardorem ac firmitatem animi præ ſe tuliſſet; vbi à lactis dulcedine ad ſolidos cibos traduci eſt cœptus, deſiderio priſtinę vitæ paulatim adeò elãguit, vix vt in eo roboris Chriſtiani quicquam agnoſceres. Occurſabant ſcilicet eius animo priſtina oblectamenta, ludi, compotationes, quęque ebrietatẽ ſequuntur: offerebant ſeſe identidem auſpicia & ſortes, quibus ad amentiã omnis ferme barbaria dedita eſt; titillabat ſenſum, effundendæ iracundiæ, & doloris puniendi ſuauitas: quibus quaſi machinis, vrgente præſertim dęmone, ſenſim de ſtatu ſuo dejecta mens ita obduruit, vt cùm internas religionis & officii recordationes obſtinatè repudiaret; tũ ſalutaria ſacerdotum hortamẽta ac monita, nõ modò ad animũ, ſed iã ne ad aures quidẽ admitteret. Accedebat, ad res profligandas, acerrimum dæmonis telum, muliebris conjuratio. Quippe, vt cæteræ ferme gentes, ita etiam Æthiopes, præter eam, quam juſtæ vxoris habent loco, ſinguli pellices alere conſueuerant plures paucioréſve pro opibus. Eæ cũ ex inuectis nuper ſanctionibus pelli aut ablegari ſe à viris quotidie cernerent, vt eſt impotẽs iracundię ſexus, damnum & ignominiã non tulere: cœtibus habitis conſenſu per ſe perque communes amicos cum rege vehementer agere inſiſtunt; aduentitias religiones, durumque & horridum vitæ genus abjiciat; præſentibus bonis & copia rerum quoad licet fruatur: neu incertam ſpem futuræ felicitatis, tanto pretio tantáque commodorum & voluptatum jactura ſibi emendam exiſtimet. Hæc & alia eiuſmodi blandimenta cùm neque Rex inuitus acciperet, & eadem tabe infecti permulti ac præſertim Regis filius Panſus Aquitimus adjuuaret; breui maximum in diſcrimen adducta Chriſtiana tota res eſt. Obſtabant ſceleratis conatibus fideles ac boni, vt numero inferiores, ita diuino præſidio & cauſa longè ſuperiores. Egregium verò ſe pietatis vindicem & aſſertorem præbebat Alphonſus: patriſque miſeratus inſaniam; dictis factiſque neophytos in fide atque in officio continebat. Ad eum tollendum obicem, proceres aliquot Panſum incenſum iam regnandi cupiditate omni ratione fouere; Alphonſum abſentem variis criminationibus patri ſuſpectiorem indies reddere inſtituunt. degeneraſſe illum planè in externos mores, nihil iam patriæ vel auitæ conſuetudinis pati: Regem verò ipſum ita vel contemnere, vel odiſſe; vt in eius contumeliam artibus magicis, quas à Chriſtianis nuper acceperit, amnes exſiccet, vitiet fruges, atque adeò regias pellices vltro ad ſe ipſe pelliciat. Eiuſmodi calumniis atque portentis cùm juuenis innoxij famam ex compoſito quotidie lacerarent: zelotypum ſenem, & in affecto iã corpore animi quoque

que viribus defectum, facilè perpulêre, vt Alphonſum omni dignitate, honoribus, vectigalibus per ſummam injuriam exueret. jacuiſſetque porrò in ſolitudine & ſqualore circumuentus & proditus Dei ſeruus; ni diuino inſtinctu coorti quidam ex optimatibus, regem apertè increpuiſſent, quòd hæredem regni deſtinatum, ſtirpis maximum, eximia virtute ac pietate filium indicta cauſa damnaſſet. Reputaret ſecum illius in arcendis hoſtibus præclara facinora; in tuenda popularium concordia ſtudium; in ipſo Rege colendo pietatem & fidem: dein videret, num tantæ indoli tantiſque laudibus conſentanea eſſent, quæ ab inimicis ad inuidiam conficta, nimium patulis auribus in animum demiſiſſet. Quin per idoneos viros in filij vitam & actiones inquireret? ac perſpecta demum & cognita veritate, quod æquum videretur, & in reum & in accuſatores, pro merito cuiuſque ſtatueret? Hiſce monitis quaſi è veterno excitatus Rex, ac ſe ipſum leuitatis incuſans, per ſummam diſsimulationem quæſitis iis, quę Alphonſo objecta erant, cùm prorſus vana & commentitia comperiſſet; maxima bonorum gratulatione inſontem filium in priſtinum dignitatis & honoris ac gratiæ locum extemplo reſtituit; cōſceleratos calumniatores, ne quid tale poſteà quiſquam auderet, perpetua notatos infamia ſecuri percuſſit. Cuius tanti tamque inſperati beneficij magnitudinem Deo acceptam referens, vt debebat, Alphonſus, multo etiam ardentiùs ac liberiùs ad Chriſtianam fidem tuendam atque amplificandam incubuit: ac præter cæteras artes exterminandis gentium ritibus ad eam diem adhibitas; regno toto palàm capite ſanxit, ne quis inaniũ Deorũ effigiem vllam vel priuatim vel publicè coleret haberétve. Quo edicto in rabiem efferati aduerſarij, frequentes in regiam coëunt; ac tumultu per operas excitato, credulum ac timidum Regem in eã ſententiam adducunt, vt, niſi reuocetur illico edictum, ingentem ſeditionem adeſſe non dubitet. Hoc ille timore correptus, continuò per celeres nuntios admonet filium, videat etiam atque etiam quid agat, quò progrediatur: neu peregrina ac noua religione mordicus retinenda, ſe ſuoſque omnes in apertum capitis ac fortunarum diſcrimen objiciat. Cùm ille nihilominus in incepto perſtaret, Deumque multo magis quàm homines metuendos duceret; ira percitus Rex jubet Alphonſum ad ſe quamprimum venire. At ille, cùm naſcentis eius Eccleſiæ ſalutem in ſuo capite verti probè intelligeret; pericula belli excuſando, variaſque nectendo moras, tamdiu rem diſtulit, quoad letali morbo implicitus parens, cùm ægrum ſpiritum per multas curationes in dies aliquot extraxiſſet; tãdem ſuperante medicamẽta vi morbi, demortuus eſt. Interea

Panſus,

Panſus, & ſua ipſe cupiditate, & improborũ ſuaſu, nõ dubia ſpe regnandi concepta, ſolicitare promiſſis Æthiopas; blandè ſingulos appellare; viuendi licentiam & libertatem oſtendere: denique ad excludendum aperta vi fratrum arma & copias comparare. Quibus de rebus, & de patris obitu, à Regina matre, quæ ab eiuſmodi conſilijs abhorrebat, certior factus Alphonſus, quàm maximis itineribus quàm occultiſſimè noctu Ambaſſem vrbem ingreditur: atque vt primùm diluxit, populum magna rerũ nouarũ exſpectatione ſuſpenſum ad cõcionem vocat. Ibi orſus à primo Luſitanorum in eas regiones aduentu; commemoratiſque eorum in ſe parentemque ac totam nationem promeritis; quòd tales viros, tamque ſalutarem ſibi traditam ab ijs doctrinã, grato pioque animo coleret, foueretque; idcirco ſe à fratre ſectatoribuſque ipſius toties inſidijs appetitum, & per falſas criminationes fama fortuniſque ſpoliatum fuiſſe conqueſtus eſt. Panſum, viuo & ſpirante etiam tum patre, alienam hæreditatem ſpe & cupiditate impia deuoraſſe: eodem vita functo, iuſtum hæredem, quando per fas nequeat, per vim ac nefas à patrimonio arcere: ſi quid apud eos gentiũ ius, ſi quid vetuſtus regni mos, ſi quid etiam æternæ ſalutis ratio valeat; ne ſe maiorem natu, Regem legitime deſignatũ, pacis ac beatitudinis omnium cupidiſſimum; iuniori fratri conſilijs impiorum deprauato poſthabẽdum exiſtimẽt: Caueãt verò etiã atq; etiam, ne à veritatis oblata ſibi diuinitus luce ad cæcas iterum tenebras delabantur: neu Panſi minas parataſque ab eodem copias pertimeſcãt: Deum immortalem, cuius in eo negotio agatur cauſa, pro ſua ſumma iuſtitia & bonitate, rectè ſentientibus affuturũ. Hæc, & alia ad tempus accomodata, cùm ingenti ſpiritu peroraſſet; tantus repentè motus animorum eſt factus, vt incredibili conſenſu Alphonſum protinus Regem æqui pariter & iniqui cõſalutauerint. Quibus rebus confeſtim ad Panſum in ſuburbana caſtra perlatis; vt quàm minimum ſpatij Alphonſo ad comparandum relinqueret, cum ijs copijs, quas habebat duplici inſtructa acie, cõtinuò infeſtus ad vrbẽ aduolat. Neq; perterritus ea re Alphõſus: tũ armatos, quos circa ſe habebat, pauciores quàm credi poſſit, (non plus ſex & triginta fuiſſe Rex ipſe per litteras publicas admodũ religiosè teſtatur) tum cæteram imbellẽ turbam, quæ ad regiã perculſa metu confluxerat bono ac præſenti animo iubet eſſe. Deum verũ, quẽ ſpretis falſis dijs venerari inſtituerint, pro ipſis haud dubiè pugnaturũ. Nec vana cecinit. vbi ad teli iactũ eſt vẽtum, Chriſtiani armati inermeſque, ſublato pariter clamore, IESVM Deũ, & S. Iacobum, ex diſciplina Luſitanica ingeminant. mirum dictu: ad

eas voces, tanquam cælesti fulmine afflata prior acies, cùm aliquandiu attonitæ similis fluctuasset, terga postmodum vertit: cúmque eandem trepidationem pauoremque subsidijs intulisset, turbatis eo impetu ordinibus, conuersisque illico signis, effusa omnes fuga saltus auios & nemora petiere. Hanc tam incredibilem victoriam, ac planè diuinam, alia non minùs admiranda subsecuta res est. Cippus erat in syluis, captandæ cuipiam feræ paratus à venatoribus. in eum cippum cursu præcipiti cùm se Pansus per imprudentiam induisset; corpore toto grauiter consauciato sic hæsit, vt explicare se inde nulla vnquàm ratione valuerit. Comprehensus, & in custodiam traditus, frustra nitente Alphonso conseruare germanum fratrem, & ad Christum adiungere; in pertinaci mentis duritie, & volũtaria cæcitate miser animã efflauit. Lõgè melius & saluti & existimationi suę cõsuluit is, qui Pansi ductabat exercitũ. siquidẽ è fuga retractus, cùm sibi necẽ instare minimè ambigeret; misit qui Regi demissè nuntiaret: nõ deprecari se mortem, quam suę temeritati debitã pręclarè nosset. id verò omnibus votis expetere obtestarique, ne se absque fidei Christianę mysterijs ex hac vita excedere pateretur. ipso congressus initio, circa Alphonsum apparuisse viros humana specie augustiores: ipsius, quàm Lusitani adorarent, Crucis nota distinctos, clarissima circumfusos luce, vultu acerrimo præliantes: eo nimirum viso Pansi milites ingenti horrore perfusos, extẽplo se in fugam dedisse. Itaque sibi non esse iam dubium, quin, præter Christianorum Deum, nemo vel in terris vel in cœlo colendus adorandusque sit. Neque aspernatus est resipiscentem Alphonsus: quin potiùs clementer accepto, & per baptismum in Christianos relato, vitam & incolamitatem ea lege concẽssit; vti purgando in posterum verrendoque Sanctæ Crucis templo cum suis operam daret; & in mystici lauacri vsum, puros latices religiosè conueheret. Ea victoria magnum rei Christianæ momentum attulit. regni possessione adita, & barbaris quotquot postea semet Euangelio opponere sunt ausi, perpetuo felicitatis tenore superatis, Alphonsus quinquaginta ipsos annos (tot enim deinde regnauit) hominibus verbo & exemplo ad omnem virtutẽ ac pietatem erudiendis, egregium & pastorem populorum, & vineæ Domini cultorem, ad extremum vsque se præstitit. Per idem tempus, quo Christiana sacra in Congũ perlata sunt; eadem Regulus quoque Beniensium, Congo vicinus, ab Ioanne per legatum expetijt, Lusitanicæ magis amicitiæ ac præsidij spe, vt euẽtus docuit, ad opes imperiumq; firmãdum, quã quo de suscipienda Christiana religione seriò cogitaret. Quocirca sacer-

ſacerdotes ad eum ſumma Ioannis voluntate profecti, & ab auitis erroribus ritibuſque ſacrilegis perditum hominem diu multumque reuocare conati, cùm nihil omnino proficerent, Ioannis demum accitu in Luſitaniam irriti rediere. Lætioribus initijs, exitu etiam triſtiore fuit alia per eoſdem ferme dies Luſitanorũ expeditio. In ijs amnibus, qui Aethiopiam occidentalem influunt, in primis nobiles duo cenſentur, Gambea & Zanaga, cuius paulo antè meminimus. Stachirim Daratumque priſci dixere. Intra duo hæc flumina quicquid ſpatij longo procurſu in Arſinarium vſque promontorium definit, populi tenet ij, quos vulgus Ialophos appellat. Horum Rex, nomine Bemoinus, contracta cum Luſitanis amicitiam, & crebris à Ioanne muneribus nuntijſque ad ſtipendia Chriſti ſolicitatus; cùm nihil tale agitaret animo; Luſitani tamen Regis optima ſtudia & ſpem varijs promiſſis ac fruſtrationibus eludebat: idemque Chriſtianos aduenas in primis amicè liberaliterque tractabat; quòd eorũ cõmercijs ac ſocietate ſuas opes non mediocriter augeri quotidie cerneret. Sed quod vitæ genus vt ſequeretur, nullis vnquã rationibus adduci potuit, id ipſum vt vltro exoptaret, denique malo miſerijſq; coactus eſt. Siquidē regno pulſus propinquorũ inſidijs, cùm illud fruſtra ſæpe recuperare tētaſſet, victus aliquoties fugatusque, ad extremũ in Luſitaniã exſul cũ paucis perfugit ad expertę virtutis & beneficentiæ Regē; ab eoque ſupplex infimis precibus auxiliũ petijt. atq; id quò faciliùs impetraret; baptizari cum ſuis (ij erant viri nobiles ad quinque & viginti) & Ioannem de Regis nomine dici ſe voluit. Celebratũ eſt myſterium tertio Nonas Nouembris, anno poſt Chriſtum natum milleſimo quadringenteſimo nonageſimo primo, mira Pontificũ & procerum gratulatione & frequentia: exhibitique per eos dies publicè ludi, conuiuia, venationes, & ſpectacula equeſtria: in quibus Ialophi deſultoria arte & agitandi peritia, ita ſe admirabiles præbuére; vti Numidis ipſis (quorum in celeritate motuque corporis præcipua laus eſt) agilitatis palmam omnium iudicio conſenſuque eripuerint. ſiquidem tanta erant membrorum vel dexteritate vel robore, vt equi incitatiſſimi ephippijs nulla omnino curſus intermiſſione tum recti inſiſterent, corpusque circumagerent; tum repentè inſiderent, diſpoſitosque humi lapillos ad vnum inde colligerent; tum etiam momento deſilirent reſilirentque. ſub ea Rex neophytus Romano Pontifici per ſupplices litteras ritè obedientiam detulit: idemque in Luſitaniæ Regis ditionem iure beneficiario ac voluntaria deditione conceſſit; ac ſe, modò amiſſa reciperet, Luſitanis ad interiores Libyæ Reges, & pretioſa

metalla ducem fore professus est. Iamque exulis & nota probitas, & afflicta fortuna, Lusitanum Regem & regni principes ad misericordiam allexerat. quare idoneo subsidio adiuuandum hospitem ratus Ioanne, & insuper haud negligenda quæ ab eodem ad gloriā diuitiasque proponebantur; viginti validas naues deduci, & omnibus rebus ornari quàm primùm imperat. In eam classem, præter nautas & propugnatores, Euangelici quoque præcones impositi, Aluaro Dominicano præfecto, eximiæ virtutis ac sapientiæ viro, quo rex ipse ad sacras confessiones vti consueuerat. additi prętęrea non modò, vt in superiorem classem, fabri, sed etiam, ne materiæ inopia laborandum foret, cæmenta cum reliquo ædificationis instrumento. iam enim Ialophi consensu Lusitanus arcem ædemque sacram in Zanagæ ripis, opportuno ad merces exponendas imponendasque loco, excitare decreuerat. Verùm tantus hic apparatus, ac spes non sine causa conceptæ, paulo pòst in irritum cecidêre. Siquidem delata iam ad Zanagam classe, & castello inchoato (cuius etiamnum exstant vestigia) Petrus Vasæus, cognomento Bisacutus, qui classi cum imperio præerat, sine metu versantem in prætoria naui Regem Ialophum pugione confodit, vel fraudis ac perfidiæ suspicionibus incitatus, vel pertæsus cæli solique: quòd ibi paucis diebus complures Lusitani perierant. Regis morte cùm à barbaris tum à nostris valde tumultuatum: ac ne quod grauius acciperetur incommodum, naues non paruo Ioannis dolore in Lusitaniam reductę. Ita, maximi cōpendij rem, quæ & plurimos homines Christo conciliatura, & Lusitanis ad interiora commercia & inclytas Libyę aurifodinas aditum præbitura videbatur, vnius hominis iracundia momento corrupit. Veruntamen eius classis fama, bellicusque apparatus, & profugi Regis causa benignè suscepta, non parū ad Lusitanici nominis dignitatem & commendationem in ijs regionibus profuêre. quocirca & Christianis deinde negotiatoribus maior honos fidesque haberi cæpta, & à multis dynastis ad Ioannē oratores cum muneribus missi, fœderis & amicitiæ causa. Itemque ipse litteras & nuntios destinauit cùm ad alios prænobiles Africæ principes, tum verò ad reges Tungubutu, Mandingæ, Fullorum, & earum gentium, quas vulgo Moses appellant, multis in rebus Christiana instituta sectantium, ac præsertim in nominū impositione, quæ ferme à sanctis Apostolis mutuantur. Nā ad Christianorum Aethiopum sub Aegypto, seu Abassinorum Regem, qui Pretejannes dicitur, tenui fama & auditione dūtaxat iam sibi notum; propter pestilentes terrarum tractus, & noxia animalia, & vastas solitudines interjacentes, cùm id vel maximè cuperet, ex ea parte

patre adſpirare non potuit. Cæterùm hiſce tam lætis rerum exordiis breui tota pænè Europa vulgatis, Luſitanum nomen magna vbique in admiratione eſſe: celebrâri omnium linguis: nauigandi ſcientia & gloria Græcis, Phœnicibus, Carthaginenſibus anteferri. cuius laudis æmulatione incenſus Chriſtophorus Columbus Ligur, ingentis animi vir, & rei nauticæ in primis peritus; ex aſtronomica diſciplina, & nonnullis veterum monumentis, eodem ferè tempore ſtatuit, trans noti orbis terminos magna terrarum ſpatia etiam in occidentem patere: dein, experiundi & cognoſcendi ſtudio, quòd ſine magno apparatu ea res tentari non poſſet, Luſitano ante omnes Regi eam expeditionem ſuaſit; ſuam in id operam & induſtriam enixè detulit. A quo reiectus tamquam inania & fabuloſa afferret, ad finitimum Caſtellæ Regem Fernandum eodem conſilio ſeſe cōtulit. Ibi cùm nihilo magis audiretur; inuicta quadam animi pertinacia, totum ferme ſeptennium, vorando repulſas, vrgendo, inſtandoque per ſe, & per amicos; tandem aliquando peruicit; vt in eam inquiſitionem tria ſibi regio ſumptu adornata nauigia ad Hiſpalim oræ Bæticæ præberentur. Cum ijs in Atlanticum Oceanum egreſſus, Canarias primùm inſulas petijt. Inde cōtinua dierum aliquot velificatione in occaſum prouectus; inſulas aperuit nouas, quas ab re, quòd primæ occurriſſent, Principes nominauit: & expoſito milite nactus aurifodinas, loco idoneo caſtra communijt: relictoque ibi præſidio, incolas ferme duodecim, & alia inuentæ eius regionis argumenta ſecum in Hiſpaniam reuexit. Ea res, quo minùs erat in ſpe, eo maiorem Fernando Regi & aulæ vniuerſæ attulit voluptatem. Ioannes contrà, dolorem haud modicum ex eo percepit: vel quòd efflorescenti tum maximè ad maritimæ rei gloriam nomini Luſitano, partum ab aliis in eodem genere decus officeret; vel quòd relicto ſibi à maioribus inclyto nauigationis iure ſpoliari, & vaſti Oceani poſſeſſione pelli quodā modo videretur. Ergo ad exigendos è Principibus inſulis Bęticos, eaſque in Luſitanam ditionem aſſerendas, de procerum ſententia, claſſem inſtruere quàm primùm aggreſſus eſt. ea re cognita Fernādus mirari magnopere, cur ab Rege ſocio & amico, ignoti maris inueſtigatione, præſertim quam oblatam ille reiecerit, arceatur. cumque ſuper ea re nuntij & iuris interpretes vltro citroque fruſtra cum litteris commeaſſent, poſtremò Fernandus ad reuocandum ab ea mente Ioānem legatos viros primarios miſit duos: &, qua erat ſolertia, ſi minùs ab incepto abducere illum poſſent, certè per varias cauſas rem conſultò iuſſit extrahere, dum Colūbus, qui in eadem loca maiore cum apparatu renauigauerat, de

concepta spe auri argentique & opum aliarum, certiora & exploratiora perferret. Non fefellit Ioannem æstus: & dum legati sedulò tempus terunt (vt erat egregiè facetus) legationem eam neque caput neque pedes habere dixit: cauillatus oratores ipsos; quorum alter è crure claudicaret; alter, ab insito fastu leuior & elatior haberetur. Interea Fernandus magno suo compendio fœdus cum Carolo Galliæ Rege pepigerat: secundisque eius rebus commotus Ioannes, omisso belli consilio, non recusauit quominus disceptatore totius controuersiæ vterentur Pontifice Romano, qui tum erat Alexander VI. eo nomine. Is, cognita rerum causa; ne quando lis ad arma deduceretur; vltra Hesperidum insulas ad trecentesimam ferè leucam & quadragesimam ducto à Septentrionibus ad Australem polum circulo; totum terrarum orbem ex æquo bifariam secuit. Quæ pars vergebat in orientem, hanc Ioannes, facta sibi ob iuris antiquitatem optione, desumpsit: occidua Fernādo relicta. Ex eo tempore in peruestigandis ignotis regionibus ab Lusitano & Castellano mira vtrinque virtute certatum est, & Fernandi Carolique Cæsaris auspiciis idem Columbus, aliiq; deinceps immortalitate dignissimi viri, ad occasum meridiemque immania terrarum spatia, cum incredibili prouentu auri & argenti, subinde patefecére: quo maximè subsidio Castella postmodum tantos tamque assiduos terra marique sumptus propè infinita pecuniarum erogatione sustinuit. At ex Lusitana parte, superiorum ducum laudem non adæquasse modò, verùm etiam superasse visus, è Ioannis familiaribus egregia fortitudine & constantia vir, Bartolemæus Diazius. huic, non modò cum ventis & mari, sed etiam cum sociis naualibus diu luctandum fuit, nauigationis longissimæ tædio fessis, & reuersionem quotidiano conuitio efflagitantibus. quorum ille cùm ferociam & expostulationes prudentia ac lenitate sedasset, Cani columnas longo interuallo transgressus, insanum terræ projectum denique patefecit: qui ab interiore Æthiopia per directam longitudinem leucas amplius sexcentas in meridiem excurrit. neque tam portentosa magnitudine teterrimisque insuper tempestatibus deterritus est, quò minus promontorium flecteret; ac totum terrarum orbem magnanimis & experientibus viris peruium demonstraret. Hoc tàm felici ausu peruentum ad Insulam, quàm sanctæ Crucis à columna ibidem posita nominarunt, leucas vltra Cani limites omnino trecentas & quinquaginta. tum, deficiente iam commeatu; sexdecim ferè mensibus nauigando consumptis, in Lusitaniam reditum est, cumque in explicando apud regem itineris totius progressu Diazius
ad

ad deſcriptionem ingentis illius promontorij deueniſſet,(frontem Africæ nonnulli dixere) idque ob atrociſſimas circa ipſum exortas tempeſtates, procelloſum caput iure appellandum affirmaret; quinimo, Bonæ ſpei caput eſto, inquit Rex, (quod illi deinde nomē ſtabile firmúmque permanſit) quippe cùm tanta ab occaſu diſtantia, ac tam enormi in Auſtrum procurſu, ad optatas Orientis opes & Aſiatica emporia Luſitanis digitum pænè videretur intendere. Sed quoniam commercij orientalis iterum iam incidit mentio, quod Africi maximè & Aſiatici littoris nauigatione conſtat; locus poſtulare videtur, vt de vtroque littore breuiter, quoad inſtituti operis ratio patitur, explicemus. Ab Oliſipone præter Gaditanum fretū in meridiem nauigantibus, ad læuam eſt Mauritania. inde magno ambitu curuantur littora per Autololas, & Icthyophagos populos (ea regio Guinea eſt) trans Cancri tropicum, ad vſque Pagelungos Æquatori ſubiectos, & Ageſymbam, qui antiquis noti orbis eſt terminus. hoſce vno omnes vocabulo Heſperios Æthiopas, ſicuti Eoos, qui oppoſitam Africæ partem tenent, priſci cognominarunt. Dein, per longiſſima ſpatia, obliquo trans Æquatorem & Capricornum excurſu, ora vaſtam in prominentiam cuneatur; id Bonæ ſpei (quod diximus) caput ſeu promontorium eſt. hinc rurſus in Septentriones longiſſimo tractu per immanes & obſcuri nominis populos Obios, & Cafres, & Madagaſcarem olim, nunc Diui Laurentij inſulam, reflectitur littus ad nota iam antiquis promōtoria Praſum & Aromata: quorum alterum hodie Moſambicum; alterum à Praſo quingentis leucis & quinquaginta diſiunctū, Guardafu vulgus appellat. is Africi littoris extremus in Orientem eſt limes. inde præter duos inclytos ſinus, Arabicum & Perſicum, quibus in modum peninſulæ felix Arabia cingitur, rectus in eam regionem traiectus eſt, quæ, Indo & Gange duobus clariſſimis incluſa fluminibus, India nominatur. In hac montes à Caucaſo ad Cori promontorium, quod Comorini caput incolæ vocant, leucas circiter quadringentas perpetuo in Auſtrum iugo porrecti, circunfuſo Oceano ingentes oras efficiunt duas: quarum altera in Occidentē obuerſa, prænobiles vrbes continet, Calecutum Malabarici regni caput, emporiúmque nuper omnium frequentiſſimum; itémque Cocinum, Cananorem, Goam, aliáſque complures: altera in ortum ſpectans, à Comurino tractu per Bengalæ fines, qua Ganges in Oceanum influit, pérque Peguſia, & eius tractus alia ditiſſima regna (quam terram Ophir ac Tharſis quidam haud ſanè abſurdis coniecturis exiſtimant) definit in Auream Cherſoneſum: qua in regione prænobile emporium Malaca viſitur hodie. A Cori promontorio

torio, ad Siculi freti similitudinem, exiguo admodum spatio auulsa cernitur insula Ceilanum: quam grauis auctor Ioannes Barrius Lusitanus multis rationibus Taprobanam olim fuisse contendit, ab ea obliquus in Auream Chersonesum, & Chersoneso vicinam ingentem insulam Somatram cursus est; quam Geographorũ vulgus Taprobanam putat. à Somatra porrò ad nobilissimas insulas plurimasque, Iauas majorem & minorem, Borneum, Bandam, & Molucas, & Lequios, & Iaponios tenditur. itemque ad continẽtem oram Camboiæ, Ciampę, Caucincinæ, ac Sinarum. vltra, Lusitanis incomperta nauigatio est. Harum autem regionum pleræque, longè alio atque Africa terra situ ac feracitate, plurimis riguis, & sole cæterísque syderibus mirè fauentibus, in omnes mortalium vsus deliciásque pro sua quæque natura varias fruges, metalla, odoramenta, plantas, lapillos, medicamina propè ad certamẽ effundunt. quæ paulo ante hanc memoriam, certis emporiis admodum vili coëmpta, Mahometani ferme Iudæíve institores, vel sinu Persico in Commagenem & Syriam, vel Arabico ad vrbẽ Heroum Suezium, atque inde camelis Alexandriam conuehebant; Ægyptio Sultano, qui tum iis regionibus imperabat, pluribus locis persoluto portorio: quæ res Memphiticum ærarium magnis quotannis pecuniæ accessibus augebat. Hanc adeò quæstuosam negotiationem Ioannes, ducum suorum peritia & felicitate inuitatus, omni spe sibi enitendum existimauit; vt, si qua posset continuato per Oceanum cursu, ab Ægypto Syriáque in Lusitaniam auerteret, non solùm vt, ingenti Lusitanicæ rei incremento, Christiani nominis hostium vectigalia quàm maximis afficeret detrimentis; sed multo etiam magis, vt eadem opera pluribus locis Apostolicam disciplinam vel vetustate iam obsoletam renouaret, vel ad id tempus incognitã, Deo adjuuante, per administros idoneos institueret. constanti quippe didicerat fama, non paucos in Oriente superesse populos, partim qui simulacra ex vetere gentium errore adorarent; partim etiam, qui acceptum à Christi nuntiis Euangelium, & sanctissima bene viuendi instituta, sed tempore præcedente multis deformata vitiis, vtcunque retinerent. In iis, Æthiopum Orientalium, seu Abassinorum, cujus modò meminimus, Regem, Christi cultorem quidem illum, veruntamen à Romani Pontificis auctoritate disiunctum, cum Ecclesia Catholica in gratiam reducere vehemẽter optabat: simul etiam ratus, quòd longè latéque imperaret, fore vt eiusdem opibus auxilióque aditus sibi ad Regum Indorum amicitiam & expetita commercia patefieret. Hoc ille consilio certos homines per mare nostrum ad explorandas Indicas & Æthiopicas res destinauit. qui,
ob ser-

ob sermonis inscitiam, rei difficultate deterriti, cùm Hierosolymis infecto negotio rediissent; suos denique Arabicæ linguæ bene peritos, Petrum Couillanium & Alphonsum Paiuam, ejusdem rei causa dimisit, cum eiusmodi mandatis ac litteris, vt alter alterius prouinciam, si res ita ferret, posset accipere. ij, Alexandriam delati, Memphim inde mercatorum habitu petiere, atque ex eo loco per sermonis Arabici symbola cùm se Mahometicis viatorum turmis facilè miscuissent; ad Arabici littoris vrbem Elanam, hodie Torum, transitu Hebræi quondam populi insignem ac denique Adenum (id oppidum sub ipsas Arabici maris fauces est munitissimum, Maddena gens olim dicta) incolumes peruenêre. Ibi, cùm ad læuam esset India, ad dexteram Æthiopia; sic inter se munera partiuntur, vt alter Abassinum adeat Regem, alter Indica perlustret emporia; ac rebus demum peractis, Memphim rursus ambo conuenjant. hæc inter eos neutro discrepante condicta. verùm à digressu longè dispar fuit vtriusque exitus. Paiua in Abassinos profectus, antè quàm Regiam attingeret, incertum quo genere leti defunctus est. at Couillanius felici nauigatione ad Indos delatus, totam illius commercij rationem probè compertam in commentarios retulit: ipsa verò Indica emporia, Goam, Calecutum, Cocinum, & cætera suis quæque locis in hydrographica membrana ex fide adnotauit, quã à Ioanne Rege in id ipsum acceperat. inde, cùm per Arabicum Oceanum in Africam trajecisset; ab Aromata ad Prasum promontorium, & Rapti hodie Sengi fluminis ostia, & Melindem, & Quiloam, (cui Raptæ olim nomen) & Sofalam littoribus peragratis, partim ex consentiẽte nautarum testimonio, partim ex incolarum capillatura & colore, Hesperiorum Æthiopum haud absimili, in eam sententiam est adductus, vt oram ad Bonæ spei promontorium pertinere, & circumnauigari posse proculdubio crederet. quibus rebus mirum in modum alacer, & reuisendi socij cupidissimus, cùm ad præfinitum tẽpus Memphim se contulisset; repentè ab inimicis fit certior, Paiuã ipso profectionis initio diem obiisse, percussus tam inopinato nuntio Couillanius, licèt in patriam redire vehementer optaret; tamẽ, quod præclarè meminerat, quanto Ioannes rerum Æthiopicarum studio teneretur, suas vel rationes vel desiderium regiæ voluntati posthabere constituit. in præsentia ad eum de Paiuæ obitu, deque sua peregrinatione perscribit: se India explorata, littus etiã Æthiopicum ad Sofalam vsque; aurifodinis prænobilem terram cum cura lustrasse: nec sibi esse dubium, quin ad bonæ spei promontorium ora continens protendatur. id adeò, tum ex fama sermoneque hominum; tum è cosmographica & nautica ratione constare sibi esse

 in ani-

in animo, quandoquidem Paiuam in ipſo rerum aditu mors op-preſſerit, eius vice in Æthiopiam reuerti, vti, Deo bene iuuante, inita cum Abaſſino ſocietate, cognitoque illius imperio & inſtitutis, cuncta poſtmodum certa ipſemet in Luſitaniam referat. interea ne deſiſteret Ioannes cœpta, fidenter ac ſtrenuè proſequi. nauarchos circunuectos iam extremum illud Africæ promontoriũ haud ita difficili negotio (paululum modò adnitantur) ipſiſmet Quilois vel Melindijs ducibus in Indiam vtique peruenturos. rem eſſe gloriæ pecuniæque pleniſſimam. Haſce litteras & commentarios nauticamque membranam cum Hebræis notis è Luſitania mercatoribus, qui Memphi negotiabantur, ad Regem perferendas dediſſet; ipſe confirmato ad rem cõficiendam animo, retro in Æthiopiam iter intẽdit. Imperabat Abaſſinis tum Alexander, quintus ab Serſadeneghil, qui acciſis à Turca iam opibus, regium nomen ac maieſtatem vix atque ægre tuetur hoc tempore. is venientem ad ſe Couillanium, quanquam haud planè certus vera ne afferret, magis tamen propenſo ad credendum animo benignè accepit, non mediocriter lætus à tam longinquo ac tam Chriſtiano Rege ſocietatem & amicitiam ſuam per nuntios & per epiſtolas expeti, cumque de Ioanne, deque alijs Europæ Regibus multa didiciſſet, remiſſurus iam cum litteris Couillanium, repentè demoritur. ſucceſſit ei longè alius ingenio moribuſque frater Nahu. is non modò Luſitanum Regem dignatus reſpõſo nõ eſt, ſed ne ipſum quidẽ nuntium ad ſuos redire permiſit. ita Couillanius, cùm neq; ex Æthiopia euadendi facultas, neque in Luſitaniam ſcribendi occaſio præberetur; ob diuturnam abſentiam videlicet pro mortuo eſt habitus, quoad aliis demũ è Luſitania miſſis eodẽ legatis (vt in loco dicemus) apparuit. Inter hæc Ioannes occultis virtutum facibus agitari, noctes inquietas exigere, oblatam ſibi laudis æternæ materiẽ in dies attentiùs intueri, omnes vias rei perficiendæ cõquirere. aſt vbi eorum ſermone, qui ex Ægypto venerant, & Couillanij litteris ac rationibus animari ſe vidit; tum verò inchoatam nauigationẽ quantouis periculo ſumptuque ad exitum perducere ſine vlla dubitatione decreuit. Iamq; in talẽ ac tãtã expeditionẽ, ex ea, quæ tum erat copia, clariſſimos deſtinauerat magiſtros ac duces; & cõtra ſæuientis Oceani ferociam & impetum naues iuſſerat ædificari vel materiæ firmitate vel ſtructuræ genere validiſsimas; cum tantis interuenit conatibus mors, bonis omnibus, atque ipſi præſertim Emmanueli, quem, Alphonſo filio dudum extincto, Ioannes hæredem inſtituerat, admodũ luctuoſa. duplici quippe cognationis vinculo Ioannem attingebat Emmanuel; quòd & Fernando

Ioannis

Ioannis patruo natus erat; & sororem ipsius Eleonoram lectissimam feminam Ioannes habebat in matrimonio. sed præter hanc tantam necessitudinem, quod in regia propinquitate perrarū est, ipsum, a quo regni hæreditatem sine controuersiā exspectabat, ob singulares eius virtutes Emmanuel diligebat vnicè, & annos ei quā plurimos ac læta pariter omnia precabatur. quo etiā acerbiùs tulit, multisque & veris lacrymis prosecutus est patruelis obitum. ac iustis demum funebribus illi ex maiestate regia persolutis, ad omnem regni administrationem, sed ad res præsertim Indicas, acriter animum intendit. nam & in ipso ætatis robore, septimum & vigesimum agens annum, alacer in primis erat & vegetus, & in studio laudis ac famæ nulli antecedentium Regum secundus; & eo maiore studio institutę cōquisitionis ardebat, quòd se ad tātorum periculorū tamque diuturni laboris ac diligentiæ fructus decerpendos ab omni æternitate diuinitus destinatum esse propemodum cerneret. Ac nihilominus, ne sibi præsertim initio regni nimiū præfidere videretur, in consiliū super tali tantaq; re proceres ac seniores adhibuit. In eo conuentu sententijs valde certatū. Erant qui nauigationes lōginquas in vniuersum improbarēt. si rē nauticam experiri placeat; sat ampla & nota in propinquo maria patere: sin (quod fortè magis è cōmuni re sit) victui & frumētationi cōsulere; ex alienis regnis, atq; adeò ex ipsa Germaniā, colonos in Lusitaniam in id ipsum accitos. Quin Curucensis & Lauranus ager, ac tota illa inter Eboram Tagumque spatiosa planicies vel vitibus cōserenda, vel vbi liceat aratro proscindēda plebi desidiosæ atq; inopi diuidatur? sin belli gloria solicitet animos; hærere penè in visceribus Mauritanā pestem, ex qua nouæ in singulas horas insidiæ, latrocinia, cædes, calamitates immineant. lōgè profectò vtilius tutiusq; in proximos Christi hostes, quam in remotos & innoxios populos, certo cum damno ac periculo, incerto vel exiguo cum emolumento Lusitanica arma posse conuerti. octogesimū iam annū per assidua naufragia immanesq; sumptus tot classes in Austrum nauigare. quid inde nisi vilissimos Æthiopas, Lusitaniæ onera veriùs quàm ministeria, & ebur inutile, & friuola palmę folia reportari? Nā quod de aurifodinis fama increbuerit, verba profectò regulos dare: quibus importari nouas opes, & solitudines exustas, ac totius illius tractus pestilentiā frequentari vehemēter expediat. Proinde ad Lusitaniæ decus & rē tuendam augēdamq;, dispersas regni vires contrahat; finitima remotis anteferat bella; vel, si ad agriculturam domestici pœniteat soli; præpingues potiùs Mauritaniæ glebas, & frumentarios cāpos, quàm aut Asiæ

inaccessa

inaccessa commercia, aut sterilem interioris Libyę arenam & squalentia deserta respiciat. Alij contrà: neque susceptos ad eam diem labores ac sumptus, quà dignitatis, quà compendij nomine, irritos fuisse, (quod ipsum frequentes ab ignotis etiam Regibus legationes & vectigalium incrementa quotidiana testentur) & nouam hâc Indiæ conciliandæ diuinitus oblatam occasionem, eiusmodi esse, vt non modò sine magno detrimento, verùm etiam sine summo dedecore omitti non possit. scilicet diuini spiritus virum Henricum illum, tanta animi magnitudine, præclarum hoc iter ingressum, ac tanta perseuerantia spretis iniquorum obtrectationibus, tantam gloriæ segetem posteris reliquisse; ac deinde Alphonsum, & nouissimè Ioannem ipsum, qua virtute, quo consilio Reges? toto impetu eisdem institisse vestigiis; vt in ipso demum Indiæ pænè vestibulo, Emmanuel successor, viris, opibus, ætate florentissimus repentè deficeret. in magnis arduisque negotiis non esse res illico ad calculos reuocandas: vbi conatus ipse, vt votis minimè respondeat euentus, apud æquos tamen rerum æstimatores loco successus ac præmij sit. Pergeret porrò felix quò numen tantis támque apertis significationibus duceret; neque à tam laudabili cępto abduci se cuiusquam ignauia seu cunctatione pateretur. Media fuit multorum sentētia: quibus non tam dimitti contracta iam & instituta commercia, quā nouis quærendis instituendisque modum tandem aliquando imponi placebat. Quid enim à tanti Regis tum prudentia, tum dignitate magis alienum esse, quam partis iam ita multis, vt conseruari vix posśint, incertas captantem spes, nouis quotidie ventis, tempestatibus, vadis, æstibus atque recessibus bellum indicere? & inexplebili curiositate alias atque alias oras nullo propemodum fructu vel operæ pretio perscrutātem, cum rerum natura pugnare, & ipsa denique mundi claustra velle perrumpere? Frequentes procellas, crebra naufragia, imminutam Lusitanię sobolem, voraces clasśium impensas, &, super hæc, infinitam itineris longitudinem reputaret animo. quæ ipsa vt maximè Deo fauente vincantur, & flatibus vndique obsecundantibus, perueniatur in Indiam; ecquid tandem spei sit, occupata iam ab antiquis ac proximis negotiatoribus mercimonia, ad ignotos & alienigenas traducendi? Quis porrò præstet, potentisśimos Indiæ, Syriæ, Ægyptíque (vt de reliquis taceatur) dynastas ac reges, vbi per aduentitios commeatus portoria sua reditúsque imminui senserint, quietem acturos? quibus, si damno vel dolore irritati ad arma consurgant; vix Europa tota conjunctis viribus, nedum Lusitania sola posśit obsistere. Nam quod nonnulli majorum in hoc genere studium & cōtentionem opponant; neque Henri-

Henricum ad Indiæ regiones adſpiraſſe vnquam, & Ioannem adulatorum blandimentis potiùs, quàm ſuopte ingenio, in hæc vigilãtium ſomnia veriùs quàm conſilia inductum. quę quoniam intempeſta morte oppreſſerit Deus immortalis; videat Emmanuel ipſe, integris etiam tum viribus, quid agat: neu per inanem fiduciam ea ſuſcipiat, à quibus cum leuitate ac damno poſtmodum cogatur abſiſtere. Hæc & alia id genus cùm & ii, qui in conſilio aderant, & cæteri, vt fit, pro ſuo quiſque ſenſu loquerentur; plus tamen apud regem & decoris auidum, & fidei propagandæ ſtudio incenſum, honeſtas & pietas, quàm metus aut diffidentia valuêre. Cæſa & conuecta iam antè materia; naues in præſentia duntaxat quattuor ad explorandum agiles, ad tolerandum firmas, delecto milite, nauta, commeatibus, tormentis inſtrui: & quantum humano conſilio prouideri poſſit, contra omnes caſus quàm diligentiſſimè optiméque adornari jubet. Prætoriæ inditum eſt nome a ſancto Gabriële, non ſine cauſa: vt quæ ex orbe noſtro ad antipodas viam euangelio muniebat; ſub tutela præſidioque lateret Archãgeli potiſſimùm eius, qui primus è cœlo terris olim attulit Euangelium. huiuſce nauis curſum regebat Petrus Alãquerius, qui aperiẽdo Bonæ ſpei promontorio paulo antè interfuerat. Secundam Archangelo Raphaëli, viatorum duci ac tutori, dicarant. Paulus Gãma præerat, nauclerum habebat Ioannem Conimbricenſem. Tertiam Nicolao Cœlio nauarcho; Petro ſcholaſtico gubernatore, incertũ vnde, Berrium appellabant. Quarta, ſine milite ac ſine nomine, vehendis duntaxat in ſupplementum cibariis, à Conſaluo Nonnio Gãmę domeſtico ducebatur. Propugnatores in vniuerſum & nautæ centum & ſexaginta non amplius explebant numerum. iis omnibus ab Emmanuele præficitur ſumma cum poteſtate Vaſcus Gamma Pauli frater, ſingulari prudentia ac fide, &, quod caput erat, inuicto animi robore vir: cuius patrem Stephanum, nuper vita functum, Ioannes Rex ad munus id ipſum iam antè delegerat. Huic, præter mandata & litteras ad Indiæ reges, Couillanii quoque membrana & commentarius attributus. Agebat eo tẽpore Emmanuel in oppido Tranſtagano, quem Montem majorem vocant: huc euocatum Gammam & ſocios, in magna procerum corona, magnificis promiſſis, & pia in primis & graui oratione, ad talem & tantam expeditionem eſt adhortatus. deinde vexillo Crucis per intimum ſcribam publicè expanſo, nixis genibus Gamma ſolenni ritu in Regis verba jurauit, eodemque accepto vexillo, plenus bona ſpe & miro nauandæ Regi operæ ſtudio incenſus, Oliſiponem vnà cum comitibus petiit. ibi in MARIÆ Virginis æde, quã ad fau-

ad fauces portus olim Henricus in idipſum exſtruxerat, ſacris omnibus ad propitiandũ cœleſte numẽ ritè procuratis, præeunte cum hymnis & cãticis agmine ſacerdotũ, nauarchi, & cætera turba cum ardentibus cereis, eodem ordine ſupplicantes, nudis pedibus ad ſcaphas vſque deducti. Mœſta cũ fletu ſequebatur ciuitas, quaſi tã lecta ciuium manus ad manifeſtum exitium rueret. Ac quãdiu lætis de more vocibus, ac vario tympanorum tubarumq; cõcentu anchoras moliuntur, rudẽtes expediunt, & reliqua munera certatim obeũt nautæ; mirã hilaritatẽ vultu præ ſe tulit Gamma ſociiq́ue. aſt vbi ſolutis anchoris, ac ſublatis iam antennis, vltimum ſignum profectionis inſonuit; tum verò mutuo cõſpectu partim integratæ, partim coortæ omnibus lacrymæ: nec modus fuit quoad vehemẽtior Boreas naues in altum prouectas ex oculis abſtulit. Id accidit anno poſt Chriſtum natũ milleſimo quadringẽteſimo nonageſimo ſeptimo, ad vij. Idus Iulias; anni tempore (vt poſtea cõpertum eſt) minimè idoneo. Veruntamen regente curſum Deo; paucis mẽſibus ipſum Bonæ ſpei promontorium prætervecti, ad aquationem, quæ dicitur Sancti Blaſii, peruenẽre. Auctorem habeo, circa id promõtoriũ atrociſsima tẽpeſtate iactatos nautas reditum in patriam expoſtulaſſe: cùm nihil ſuadendo rogandóve proficerent, de coërcẽdo per vim præfecto agitaſſe cõſilia. Ea re cognita, magiſtris vincula iniecta; Gammam ipſum gubernatoris officio egregiè functũ. Alii minimè ſpernendi ſcriptores, neq; ita periculoſam eã nauigatiõnẽ fuiſſe referant; nec vllius in Gammam conſpirationis meminère. Vtcunque res habeat; ad eum, quem dixi, locum appulſi, vagantes in littore Æthiopas clitellatis inſidentes bobus opimis, & feſtiuo tripudio & fiſtularum cantu ſe oblectantes vident. Adhibiti confeſtim interpretes, cùm nullum ſermonis commercium reperirent, partim nutibus, partim æreis crepitaculis, vitreis globulis, aliiſque id genus crepundiis, quibus mirum in modum capitur gens; ad pecora bouéſque inuicem permutandos alliciunt. Quo in negotio cùm ſe admodum difficiles præberent barbari, rixa (vt fit) excitata, ne gentem planè abalienaret Gamma vela fieri ſtatim imperat. Sæua inde procella iactati, vltra Diazii terminos leucas circiter quinque, ad Planas quas vocant inſulas proceſſere. Ex eo loco, aduerſis æſtibus admodum retardantibus, lentè rurſus ad oram Zanguebaris appulêre ipſo Chriſti die natali: ex quo littus id Natale appellatum. Ex eo littore flumen ingens in Oceanum euomit ſe: quod aquãdi cauſa ingreſſi feſto Epiphaniæ ſolẽni, Regum flumen ex eo dixère: & quòd ab incolis admodum amicè benigneq́ue tractati ſunt, ei Aquationi à Bona pace inditũ nomen.

Quintum

Quintum diem Gamma ibi moratus, mira cum barbaris familiaritate contracta; diſceſſit, ac propter concitatiorem ęſtũ veritus, ne qua in vada ferretur; adeò longè à continenti curſum tenuit, vt & Sofalam regionem & Fluenta promontorium noctu per imprudentiam prætererit. Inde reflexo iterum ad continentem itinere, conſpicatus nauigia palmeis velis vaſti amnis oſtium inuehi, ſubſecutus, accolas reperit minùs iam atro colore, & cultiore veſtitu, & Arabici ſermonis nonnihil peritos: à quibus, Fernando Martinio interprete, accepit, haud procul, ejuſdem ferè magnitudinis naues, albosque homines commeare ſolitos. quæ res, quòd Indiam ſignificare haud dubiè videbantur, ob id loco ac flumini, Bonaſigna, nomen impoſitum: & amicitia cum barbaris inita, ſubductæ naues, & multis locis refectæ. Ibidem columna cum titulo Raphaëlis Archãgeli de more fixa. Cæterùm, ne nimis læto ſucceſſu Gamma efferretur, multos ibidem ex eius comitatu, gingiuis horrendum in tumorem ac putredinem eſcreſcentibus, fœda corripuit lues, quoſdã etiam abſumpſit. cuius cauſam tum in cœli grauitatem, (quòd è crebris æſtuariis terra valde paluſtris & vliginoſa eſt) tum in corrupta ſalſamenta, quibus iamdiu propter inopiam victitauerant; contulére. Menſe iam ibi per multa pericula exacto, ſolutis anchoris littus legentes, quinto die ad Moſambicum accedunt. Id oppidum inſulæ Praſiæ cum tutiſſimo portu quamquam exiguo, ſitum in ipſo flectentis ſe oræ cubito, à dextra Sofalæ aurifodinas, à læua Quiloam vrbem habet inſignem; & quamquam ob circumfuſum æſtuarium, ſterili & inſalubri eſt admodum cœlo, tamen in ſatis magnã frequentiã loci opportunitate deductum eſt. Mahometani ferme tum inhabitabant, Abrahemo Quiloæ tyranno ſubjecti: perque prætorem (xequem Arabes vocant) ab eo regebantur. Aduerſus id oppidum, ad quatuor paſſuum millia, ſunt inſulę, quę à columna ibidem à Vaſco poſita, ſancti Georgij nominantur, ad eas inſulas cùm Luſitani ſtetiſſent, ab iis, qui à Moſambico explorandi cauſa prodierant, initio pro Turcis vel Saracenis habiti, facilè cum xeque per munera, & vinum, & ſcitiſſima ſaccari condimenta, quorum auidiſſima gens eſt, pacem & amicitiam iniêre. atque etiam duo in Indiam vſque nauium magiſtri mercede ab eodem impetrati, & omnis generis cibaria abundè ſuppeditabantur. aſt vbi per Abaſſinos quoſdam Æthiopas, qui pictas Angelorum imagines in Gãmæ naui conſpexerant, & cum eo de rebus Abaſſinis deque religione fuerant collocuti, Europæos & Chriſtianos eſſe vulgatum eſt, confeſtim hoſpitalitas omnis in odium verſa, & noſtri telis ac ſagittis aquatione prohiberi cœpti. ſimul, accepta iam pecunia, perfidi

magiſtri

magiſtri clam aufugêre. Nondum apparuerant gentibus iis, nouæ ſubtilitatis & operis admirandi balliſtæ, oblongum in tubum & æqualiter teretem ex ære fuſili figuratæ: quæ non funibus aut neruis intentæ ſingula mittunt ſpicula; ſed inexcogitata priſcis ratione, ad applicitos tenui ab tergo foramine igniculos cum incremẽto multiplici rapiendos, certo primùm nitrati ac ſulphurei pulueris modulo temperatæ, inſertos dein ore patente ferreos ex arte globos catenáſq; & alia obturamẽta, fulminũ inſtar flãmis eluctãtibus, cũ horrẽdo fragore cõtorquẽt. Ejuſmodi tormẽta cõplura Luſitanꝰ de more diſpoſita & collibrata ad nauiũ feneſtellas habebat: ſed ab iis exercẽdis, ne perterritos metu incolas abalienaret ab ſe, cõſultò abſtinuerat. Verùm vbi fraudem ac vim & ſuos pænè circumuentos animaduertit; indignatione commotus, extemplo diſploderẽt, magiſtris edixit. Illi ſine mora exſequuntur imperium. ac primò videlicet fumus ater, & fumo intermicantia fulgura & crebra tonitrua cœlo ſereno, attonitos defixóſque rei nouitate barbaros tenuere. Aſt vbi ante pedes prætoris ipſius, momento laceri & exanimes quatuor ſimul viri conſpecti ſunt; enimuero tum, quaſi haud dubiè infenſo infeſtoque numine, correptis vndique ac pænè depreſſis turba nauigiis, lymphati amentéſque in proximam continentem ex inſula ſeſe cuncti proripiunt. Inde prætor, animo vix tãdem è ſumma trepidatione collecto, ſupplices ad Gammam oratores placandæ iræ & ſui purgandi gratia trãſmiſit. ſi quid minus amicè in hoſpites conſultum ſit, id ſuo conſilio nequaquam eſſe factum. magiſtros, qui mercedem fraudulenter abſtulerint, iam non eſſe in ſua poteſtate; quòd alter in auia & interiora ſeſe abdiderit; alter ſubitis machinarum ictibus fœda laceratione diſcerptus, perfidiæ pœnas luerit. Sed & integram mercedem ſe Gammæ redditurum, & alium ipſorum loco magiſtrum ſuffecturum, nauigationis Indicæ peritiſſimum. Gamma, quòd pluribus diſceptandi tempus non erat, remiſſa mercede, magiſtrum accepit, multo etiam prioribus nequiorem: quippe, vt à Moſambico profecti ſunt, ita inſtituit iter, vt nauigia in periculoſas quaſdam ac deſertas impulerit inſulas, facile confiſus, ob natandi peritiam, ſe noctis ſilentio, vt alii duo fecerant, euaſurũ. ſed intentiùs cuſtoditus, fraude comperta, vapulauit egregiè. ob id inſulæ Verberati appellatæ. Quo ille ſupplicio magis etiam efferatus, Luſitanos perditum ire omnino conſtituit, ac per ſummam diſsimulationem, quàſi planè reſipuiſſet, compoſito ad omnem æquitatem ac ſummiſsionem ſermone vultúque, vrbem Quiloam ait eſſe in propinquo, rerum omnium copia refertiſsimam, & Chriſtianis Abaſsinis atque Indis frequẽtem.

quando

quando ad Mosambicum res non conuenerit;ibi Lusitanis, omniũ generum cibaria mercésque Indicis haud inferiores,summa populi voluntate affatim suppeditatum iri: præterea,cursum ex eo loco in Indiam esse certissimum. Hoc ille artificio mẽdaciisque Gammam in vltimum exitium pænè impulit. Iam enim de strage ad Mosambicum edita Quiloam peruenerat rumor.nec dubium erat quin,si eo ventum esset,ciuitas armis virisque potens,ac Mahometicæ superstitioni addicta, & insuper damno ad Mosambicum accepto irritata,communis doloris graues pœnas à Lusitanis exactura esset.auxilio fuit vehemẽtior aquarũ impetus, quo præter Quiloam abreptis nauibus portum occupare nõ licuit. Ea spe dejectus Æthiops;tamen à malitia non discedit. Cùm nostros omnium rerum inopia valde laborare intelligeret, quoniam Quiloæ accessu prohibiti sint, Monibazam vrbem docet non longè abesse, in qua multi etiam Christiani versentur, & omnia ad victum cultumque necessaria abundè suppetant.Si Vasco placeat; propediem se duce naues in optima statione futuras. Nec recusauit Gamma, partim rectoris suasu,partim etiam vltima pęnè iam necessitate compulsus,ad vrbem appropinquanti,vt nuper ad Mosambicum, sic ibidẽ obuiam proditum à Regis exploratoribus. qui ab insidioso cursus rectore clàm in nostros incitati, simulata beneuolentia, ad Regem redeunt; ingentis prædæ occasionem oblatam demonstrant,modò intra portum aduenæ perducantur.Haud surdis auribus dicta.omnibus blandimentis,muneribus etiam, jubet Christianos ad commercium & hospitium benignè inuitari. Paschalia tum aderant festa: & paulo antè ad insulam sancti Georgii ara excitata Lusitani, expiatis confessione criminibus, cœlesti pane sese munierant, quo etiam majorem in tempore diuinam clementiam opemque sensere. quippe ipsas iam portus fauces intrantibus, ex vrbe permulti cum ficta gratulatione & concentu obuiam prodierant; ac sine armis in naues accepti,ouantes lætique certo ac præsenti iam lucro,nostros perfida simulatione ad omnẽ hilaritatẽ inuitabant; cùm nouum subitò periculum,parato iam exitio,nihil tale suspicãtes Lusitanos eripuit. Dum enim ad auram excipiendam Gammæ nauis tardiùs circumagitur; veritus, ne illam in proxima vada æstus abriperet,magno repentè clamore jaci anchoras jubet. quam ad vocem cùm naualis turba huc illuc præceleri festinatione discurreret;rati proditores detectas insidias, vt est omnis malitia suspicax & meticulosa, illico è nauibus in subjectas lintres certatim cuncti cũ ipso proditionis magistro desiliunt; & fugã capessunt. ac tum demum Lusitanis fraus ac pernicies patuit.Gratiæ ingẽtes pro

tam insigni beneficio superis actæ. & quoniam reliquum littus erat frequens vicis & oppidis esse dicebatur, Gamma cursu in Septentriones directo, postridie Mombazam aduentātia nauigia duo Saracenorum intercipit. è quibus duntaxat tredecim (cùm cæteri se in pelagus eiecissent) in potestatē venêre. ij, ne locus iterum dolo daretur, separatim singuli interrogati, sine vlla variatione respondent, in eadem ora celebre oppidū esse Melindem, rege in aduenas omnes mirè benefico, in primísque hospitali. ibi nec instrumenta nautica, neque cōmeatum optimum, neq; duces in Indiam defuturos. His rebus auditis, captiui benignè habiti; iisdemq; regentibus, cùm ad Melindis conspectum ventum esset; quidam ex ijs, vt videbatur, auctoritate præcellens, munus adeūdi regis, & cōciliandæ amicitiæ, sibi deposcit: & Gammæ permissu in vrbem delatus, Lusitanorum probitate moribusq; extollendis, & alijs ad tēpus accommodatis rationibus, regem, satis per se ad officium humanitatémque propensum, facilè in aduenarum cupiditatem & amorē impellit. Dein, biduo nuntiis & xenijs vltro citróque mittendis insumpto, Gamma, ne regi diffidere videretur, in portū læto nauium ornatu concinentibus tubis inuehitur. Huic obuiam regis filius natu maximus (nam pater morbo senióque implicitus decumbebat) cum honestissimo comitatu profectus, in scapham, quo Gamma excipiendi eius causa descenderat, hilari vultu trāssiliens, peregrinum arctissimè familiarissiméque complectitur. inde cùm alter ab altero multa per interpretes amicè admodum quæsiissent; petere atq; orare institit, vt ad parentem iacentem in lectulo adire ne grauaretur. id fore seni gratissimū, se interea apud naues cum paruo filio pro obside remansurum. Ad ea cū respōdisset Gamma, sui regis mandato prohiberi se quominus exscenderet; nobiles duos è comitatu pro se in vrbē misit: quibus rex cum cæteris valde se comē & honorificum præbuit. Præterea, de perito itineris duce magna regis voluntate impetratum: atque illi vicissim Gamma tredecim, quos dixi, captiuos benignè donauit. quibus officiis, & mutuę beneuolentię significationibus, hospitij noui iure magis magísque firmato, ea denique lege Gamma discessit, vt in reditu polliceretur se illac iter esse facturum, quò regis Legatos ad Emmanuelē honoris & amicitiæ causa transueheret. A Melinde ad Malabaricum Indiæ littus leucarum ferme septingentarū traiectus est; id spatium altero & vigesimo die feliciter emensi, tanta gratulatione ad Calecuti orā accessêre, quasi transactis iā rebus incolumes ad patrios lares & incunabula rediissent. Iulio ineunte Olisipone soluerāt: mensibus ferme vndecim in itinere insumptis,

circa Maij exitum in Indiam deferũtur, perincommodo ſanè tempore. etenim in ijs regionibus cùm alia multa admiranda, tum illud in primis omnium phyſicorum ingenia ſuperat; quòd in eadem cæli plaga, pari ſolis acceſſu receſſuq; ijſdem anni menſibus, ab ortu trans Gatis iuga, quæ recto ad Cori promõtoriũ excurſu, quemadmodum ſuprà demonſtratum eſt, totam Malabaris longitudinem interſecant, æſtas ac ſiccitas; ab occaſu cis Gatem hyems & aſſiduæ pluuiæ ſunt. vt in tanta locorum propinquitate, quod ad rationem tempeſtatum attinet, ijdem penè populi ſibi mutuò antipodes videantur eſſe. Quam diuerſitatem, quæque de æquinoctiali circulo ac torrida zona antiqui falsò opinati ſunt, & alia eiuſmodi permulta, ſi quis apud ſe diligentiùs reputet, profectò intelliget; omnia quæ in cælo quæque in terris fiunt, non ad neceſſitaté fati, vel ad fortunæ temeritate, verùm ad vnius omnipotentis Dei liberã voluntatem ac prouidentiam eſſe referenda. Quo tempore Gamma ad Calecutanam oram eſt appulſus, in ea Malabaris parte, hyemis erat initium: cùm altera, quæ ad ortum eſt, maximis iam tum caloribus æſtuaret. itaque licèt periculoſam admodum in ſalo ſtationem eſſe intelligeret; ſubeundos tamen portus, niſi ex Malabarici Regis auctoritate, nequaquam exiſtimauit. Is Rex in primis Indiæ clarus perhibetur ac potens: quippe quem cæteri eius tractus Reges principem ac ſuperiorem agnoſcunt, & patrio ſermone Zamorinum, id eſt Imperatorem, appellant. is quattuor ordinum homines habet in ſuo regno. dynaſtas ac ſatrapas, quos vulgo Caimales vocant. ſacrorum antiſtites & procuratores: ij vetuſtiſſimæ originis & nominis Brachmanæ ſunt. rei bellicæ ſtudioſos è nobilitate duntaxat, qui Naires dicuntur. quartum obtinent locum opifices & agricolæ. reliquum vulgus inſtitorum eſt, magna ex parte Arabum, Perſarumque, & Ægyptiorum ex hæreſi Mahometana & Iudaica: qui, pretioſis mercibus admirabili ſolertia & peritia permutandis, ad amplas ferme opes pecuniaſque perueniunt. Cæterùm apud omnes præcipuo in honore Brachmanæ ſunt, pateſque ea ſecta latiſſimè. horum ſcitis omnia publica & priuata ſacra ſubiecta ſunt. hi cæremonias & iuſta funebria ſuo arbitratu præſcribunt: ijdemque magno ſuo quæſtu prodigia, ſortes, auguria, & omina interpretantur. horum diſciplina inſtitutiſque Reges ipſi imbuuntur, omnibus magnis paruiſque in rebus mirandum in modum illis obnoxij. Sed non vnum eſt Brachmanarum genus. quippe alij liberis operam dant, viuũtque in hominum frequentia. alij cœlibem agunt vitam, quos hodie proprio vocabulo Iogues appellant: Gymnoſophiſtas olim Græci dixere: ijq; partim longiſſimè

peregrinantur, ſtipem emendicantes: & victus veſtituſque aſperitate nacti exiſtimationem ac fidem, credulas hominũ mentes portentoſis mendacijs varijſque ſuperſtitionibus in fraudem impellunt: partim in ſolitudinibus auijs & ſubterraneis ſpecubus duriſſimo vitæ genere, inedia, vigilia, nuditate, frigoris æſtuſque patiẽtia ſemet ipſi diſcruciant; abſtinentque ab omni corporis voluptate ad certum annorum ſpatium: quo exacto, in Abdutos (id nomen ordini) magna cum gloria referuntur. ii, tamquam humano faſtigio celſiores, & omnium rerum licentia adepti, nullis iã tenẽtur legibus, & in omni ſcelerũ & flagitiorũ genere impunè volutãtur. eſt etiã ſuus Ioguibus rector maximus, qui vectigalia perampla diſpenſat; vocatoſque ad ſe certis temporibus impoſtores, varias in regiones ad prædicanda impiæ vanitatis deliramẽta dimittit. Hoſce omnes, mirũ quàm denſa in caligine, & quanta in veritatis ignoratione, demerſos diabolus teneat. Parabrammam neſcio quem Deorum antiquiſſimum colunt, & ex eo filios tres: quorũ in gratiam terna fila gerunt è collo ſuſpenſa. Multis præterea nõ hominibus modò, ſed brutis etiã animantibus cæleſtes habẽt honores, & tẽpla ædificãt, quibus in priſca illa Romanę Vrbis magnificẽtia vix quicquã ſimile extiterit. ſanè fanum eſt ſimio dicatum: cuius duntaxat pecori in victimarum vſum cuſtodiendo porticus miram in longitudinem excurrit, columnarum ſeptingentarum è marmore, tantæ magnitudinis, vt Agrippæ columnas, quæ in celeberrimo quondam omnium Deorum templo Romæ viſuntur, ſine dubio adæquent. Elephantis etiam religionem numinis tribuunt: bobus autẽ eo maiorem, quòd hominum vita functorũ animos in eam maximè belluã immigrare opinantur. Multos habent ſuarum ſuperſtitionũ libros, magno labore ſtudioque conſcriptos, quę nõnihil ad veteris Græciæ fabulas & auguralem Hetruriæ diſciplinã videntur accedere. Hi libri ne in vulgus prodeant cauent quàm diligentiſſimè; ſed ex ijs arbitratu ſuo depromunt, quæ ad populum decipiendum in concionibus, vel in priuatis colloquijs, contracto ſupercilio & magna pompa verborum ediſſerant. Quamquã haud pauca ſuperioribus annis à Brachmane quodam apprime docto, cũ ſe ad Chriſtum aggregaſſet, noſtris hominibus prodita ſunt, inque Luſitanum ſermonem accuratè conuerſa, tandem ad me peruenerũt; merę nugę, & anilia planè deliramẽta, quæ hoc loco ne leuiter quidẽ attigiſſe operæ pretium duxerim. ex quo facilè apparet, quantũ immortali Deo populi debeãt ij, quibus in tanta aliorũ cœcitate Chriſtianã lucem aſpicere datũ eſt. Iam, de ſacrificijs, libationibus, cæteriſque nefarijs ritibus; quibus vel ad placandos

candos commentitios Deos, vel ad expiandos mortuorum manes vtuntur; ſingillatim exponere, vt ſuperuacaneum, ita pænè infinitum ſit. Atque hæc in præſentia de Brachmanibus. Naires autem, penes quos totius rei militaris eſt cura, vt ſeptimum circiter ætatis annum attigere, teneri corpuſculi neruis diu multumque diſtentis, laxatiſque compagibus, adhibita frequenti vnctione ſeſamini olei, per aliptas peritiſſimos ad agilitatem penè incredibilem perducuntur. itaque velut exoſſes artus omnem in partem arbitratu ſuo torquere ac flectere; ſaltus retrorſum æquè atque in aduerſum longiſſimos edere: & in lucta varios nexus pariter implicare atque explicare condiſcunt. Armis verò, à pueritia ad vltimam vſque ętatē, ſumma cura exercentur ſinguli ferme ſingulis; haud abſurda ratione: quod ita perſuaſum habeant, neminem vnū ſimul pluribus poſſe rebus excellere: arma erāt olim, haſta, ſagittæ, gladius, clypeus: verùm, poſt inuectas illuc recentiores haſce humani ingenij fraudes machinaſque, totam conflandi, temperandi, librandi rationem ita percalluere, vt omnibus maioribus minoribuſque tormentis, igneiſque miſſilibus admodum ſcienter vtātur: iamque Indici ſclopi, ſeu ferreæ fiſtulæ, & ſulphureus puluis, longo interuallo Luſitanicis antecellant. Nudi, pube tantùm velata, prælium ineunt: neque loricarum aut galearum onera patiuntur. hinc noſtro militi pugna longè ſtabilior, ſuoque & armorum pondere vehementius in hoſtem incumbit. contra, illis maior in dimicando velocitas & concurſatio. quinimmo plurimum in ipſa fuga præſidij eſt. obuerſantes offerenteſque vltro ſeſe, vbi te iā iamque adepturum exiſtimas, momento euaneſcunt. rurſus, cùm procul abeſſe credideris, ab tergo ſe oſtendunt: pari celeritate & ſequuntur, & abeunt: & (quod vel in primis capitale eſt) haud incertiore ictū auerſi quam aduerſi iacula dirigunt. Quòd ſi ad cominus decertandum vel neceſſitas cogat, vel inuitet occaſio; cæſim plerunque feriunt: bracteolis plurimis ad gladij manubrium annexis, quorum tinnitu numeroſo ad Martem pugnamque incitantur: ſeque celeri vel procurſu in hoſtem inferunt; vel recurſu, cùm opus eſt, repentè ſubducunt; factaque teſtudine ita ſub ſcuto ſe totos condunt, vt locus ad plagā nullus omnino pateat. & cùm omnis multitudo Nairum viget in ſtudio rei bellicæ; tum præcipua laus tribuitur certo militum ordini, quos Amocos vocant. ij diris execrationibus caput, familiam, ſtirpemque deuouent, ni illatas commilitonibus iniurias inuicem puniant. Regis verò necem tam obſtinato animi impetu vlciſcuntur, vt per media tela flammáſque, nullo planè vitæ reſpectu, ad cædem hoſtium ruant lymphati amentéſque, at-

que ob id ipsum vel maximè formidandi. Itaque Indicæ militiæ id robur est: & pro Amocorum numero magis minúsve potentes Reges existimantur. longè miserrima conditio est agricolarum & opificum: siquidem præter quotidianas operas, quibus ægre sese familiásque sustentant: quod initio quisque sortitus est vitæ genus, in eo ad mortem vsque persistere cogitur: nec modò ad altiores vnquam gradus euadendi, sed ne ad alias quidem artes quæstúsve se transferendi spes vlla relinquitur. atque id vetus esse institutum, patet ex Arriano, qui res item Indicas Græco sermone cōscripsit. quare adeò contempti abiectique sunt, vt superiorum ordinum homines ne rectis quidem oculis audeant intueri. quòd si in turba, vt fit, ad aliquem fortè Nairè propius accesserint, malè mulctantur: ídque ne accidit, per antecedentes famulos turbam submouent Naires: & cùm alibi, tum præsertim ad viarum flexus, se adesse clara voce denuntiant: tanta Indicæ nobilitati superbia, tam barbarus inest fastus: atque id est causæ, cur Christianam disciplinam pessimè oderint, cuius præcipua laus in hominum caritate animíque moderatione consistit. Quæ indorum cōtumacia eo minùs videtur ferenda, quo sibi nobilitatis nomen impudentiùs arrogant: nam præter alia dedecora quantauis claritati obscurandæ, promiscua etiam inter singulos ordines coniugia sunt, vagíque ferarum more concubitus. Incerto omnes patre nascuntur, & ad sororum filios, vt minimè dubiæ cognationis, hæreditas peruenit. Ædificia, templis Deorum exceptis, & Regijs ædibus, & quibusdam pretiosarum mercium apothecis, lignea, & modicè ab humo exstantia, palmarum folijs conteguntur: nec vlli omnino, præter dynastas, sumptuosiùs habitare concessum. Suburbana visuntur plurima cū hortis apprimè cultis, quæ ferme incolut optimates, ne vrbanæ plebis consuetudine polluantur. ea partim vallū & agger vndique muniunt: partim inflexi enatarum ibidem arborum rami; passim interiectis implexísque mira densitate viridibus rubis ac sentibus, ad introitum aspectúmque & ignē accendū: tantis præterea recurrentium in se viarum anfractibus, vt, instar labyrinthi, cæcos errores & ambages imperitis locorum obijciant; quæ res vel in primis difficilem bellandi rationem hostibus reddit. Zamorinus ipse, quo tempore Lusitani ad Calecutum appulêre, ad Pananem (id maritimo vico nomen) haud ita longè ab vrbe, se continebat. Ad eum Gamma, cùm in anchoris staret, nuncios de suo aduentu præmisit, se, cùm Regis Lusitaniæ mandatis ac litteris, ex alio penè terrarum orbe aduenisse: neque tamen iniussu è naui egressurū. Lætus ea re Calecutanus, magnificéq; se ipse circūspiciēs,
quòd

quòd sui nominis gloria excitam ex vltimis sedibus gentem c...
ieret; Gammam è periculosa statione in proximum portum, c...
Capocate nomen est, dato in id duce, iubet inuehi. dein post...
nittit, qui Gammam honorificè ad se deducant. Ille tametsi ign...
æ fidei, & vanæ superstitionis homini vitam suam credere, co...
um amicorumque monitis ac precibus vetabatur: tamen lega...
nem peragere, & cuncta coram explorare ipse constituit. P...
fratri vicario suo mandat, scaphas quotidie ad littus paratas h...
beat: ac si quid accidat, quo minùs ad naues redire possit: ipse r...
eius rei habita ratione Lusitaniam repetat, & Emmanueli R...
nuentæ iam Indiæ ac totius itineris rationem diligenter expo...
Tum duodecim socijs ex vniuerso comitatu delectis, quam orn...
tissimo vestitu, cùm scaphas versicoloribus vexillis atque tapet...
& omni tormentorum apparatu adornasset, ingenti omnium gr...
tulatione strepituq; festo ad littus accessit. Descendenti presto f...
Catuales vnus ex ijs, qui iuri peregrinis dicundo præsunt, cū va...
cantu, & magna manu militum, baiulisque ad sarcinas conuehen...
das: nam apud Indos equi & cætera iumenta per id tempus in v...
non erant. Dein Gammam tetraphoro impositū, ad vrbem Calecu...
tum primûm, inde Pananem deportauit tanto populi concursu, v...
præ turba quidam elisi, nonnulli etiam è spectandi certamine co...
ta rixa perempti sint. Vt ad regiam est vētum, à Caimalibus aliq...
Gamma cum socijs honorificè primûm excipitur, dein Brachm...
narum antistes linteatus obuiam prodijt, ac manu leniter appre...
sum, longo cubiculorū ordine, denis aulicis ad ostia singula statio...
agentibus, in amplum conclaue perduxit. stratum erat pauimēt...
serico eteromallo viridi: parietes verò bōbycina peristromata inte...
texto auro magnificè vestiebant: ligneis gradibus affabrè factis i...
theatri formam circūquaq; eminentibus: ea procerum subsellia f...
Rex in ornatissimo lectulo decumbebat, gossipina candoris nit...
tunica indutus, aureis conspersa rosis, gemmeis fibulis admirab...
splendore connexa. Caput cum pretiosis inauribus pileus aur...
contegebat in tiaram exsurgens, vario gemmarum vnionúmque...
contextu. brachia cruráque de more gentis nuda, armillæ ex au-
ro decorabant, baccis distinctæ clarissimis. pari fulgore lapilli an-
nulis inserti complures è pedum æquè ac manuum digitis emic-
bant. Adstabat ex apparitoribus quidam ætate prouectus, in au-
reo disco tenens Malabaricum betel, seu Tambul Arabicum: cu...
folia principes Indi assiduè ferè mandunt, commendandi halitu...
leuandæ sitis, & educendæ pituitæ gratia. Zomorinus ipse, quan-
quam colore subnigro, tamen & proceritate membrorum, & to...

corporis habitu gestibusque dignitatem regiam haud dubiè præferebat. Gamma, salutatione peracta, considere vnà cum comitibus iussus, per interpretem exponit: Emmanuelem Lusitaniæ Regem, Calecutani Regis fama commotum, fœdus & amicitiam ipsius iam pridem expetere, quando coràm congredi & iungere dextras locorum interualla prohibeant; legatum pro se misisse. Ni rem aspernetur; confidere se eam societatem vtrique non parum ornamenti commodique allaturam. Dein prolata munera, & litteræ cùm Arabico tum Lusitano sermone conscriptæ. Ad ea Zamorinus breuiter: Emmanuelis fratris voluntatem ac propensionem erga se vel ex eo elucere, quòd se tam honorifica legatione, per tot discrimina laboresque, vltro compellandum & salutandum existimarit. quod ad fœdus & commercium attineat, rem sine controuersia conuenturam. simul edisserit, quas è suo regno merces auehi, quas ad se importari vicissim expediat. Ad hæc, multa de nauigatione deque itinere sciscitatus, Gammam & socios in lauta hospitia benignè distribuit. His rebus, vt fit, extemplo vulgatis, cùm ceteri mercatores, tum Saraceni præcipuè atque Arabes magnopere commouentur. ac præter capitale in Christianos odium, râti etiam, quod res erat, quantum ad Lusitanorum commercia accideret, tantum de suis lucris imminui; &, si prævalidus manceps in eam negotiationē se interponeret, nihil sibi ad quæstum & nauigationē loci relictum iri; institutam & coalescentem nouam societatem omni conatu dirimere instituunt. Ac primùm, variis criminationibus ac maledictis Gammam apud Regem consensu proscindunt; specie legationis exploratum pirata aduenisse; ac, nulla prouocatum iniuria, quacunque iter habuerit, mare infestum reddidisse latrociniis; emporia cædibus rapinisque vastâsse. Quod si maximè Lusitaniæ Regis missu aduenerit; considerandum tamen Zamorino esse, vtrùm fidelissimæ & plurimæ nationes, quæ iam in eius regno sedes & domicilia fixerint; & præsenti pecunia certissimisque compendiis Malabaricam in dies augeant rem; peregrinæ genti & toto cœlo disiunctæ, ac proferendi per fas ac nefas imperii cupidissimæ, nullo præsertim merito, post habendæ sint. Ad hæc, venales aulicorum animos, & eorum præcipuè, qui magistratus gerebant, cùm cæteris artibus, tum efficacissimis omnium scelerum & flagitiorum administris, argento auroque aggressi, haud ita difficili negotio in suam sententiam perduxère. In iis, Catuali ipsi, cui hospitum erat cura concredita, facilè persuasum, vt Gammæ, per summam officii simulationem, extremam perniciem strueret. Ad quæ facinora, cùm Rex ab insita barbaris leuitate ac perfidia côniueret; de omnibus cōsiliis & immi-

& imminente exitio, per Tunetanum quendam Monzaidem, Hispanicę linguæ peritum, cui cum Lusitanis in Africa olim consuetudo intercesserat, Gamma repentè certior fit; eiusdemq; ne suasu quàm occultissimis itineribus ad naues festinè se proripit, eo majore euadendi spe, quòd ab Regia classe per hyemem subducta nullum in præsentia periculum immineret. Igitur è portu in altum euectus; Indo cuidam litteras ad Zamorinum dat; quibus præter acerbas querimonias de hospitio violato, paratisque sibi nulla sua culpa insidiis, hominem hortatus est, vt repudiatis improbis suasoribus, in pristino consilio permaneret: ac multo plus ex vnius Lusitaniæ Regis amicitia, quam ex vniuersa Mahometana colluuie, fructus & emolumenti sibi promitteret. Ad eas querimonias, etiam atq; etiam purgare se Zamorinus, & omnem culpam in administros; vetusto regum more, conferre: Quæsiturū se de insidiis, quas Gamma sibi factas dicat: ac, si quem noxium deprehenderit; in eum ita animaduersurum, vt legationis & hospitii sacrosancta iura esse omnes intelligant. Præterea, ad Emmanuelis litteras breue responsum dat; ipsius amicitiam & gentis Lusitanæ cōmercium fore sibi pergratum: cum eo tamen, ne quid ob id in suo regno turbarum existat: neu qua veteribus amicis ac sociis fiat injuria. Cum eo respōso Gamma Anchediuam insulam petiit, leucas à Calecuto circiter quinquaginta, frequentem nemoribus, & pisce omnis generis apprime abundantem. Ibi refectis è longa jactatione sociis nauibúsque, Deum precatus, vti propitius iterum adesset, reducemque se optimo Regi, propinquis, ac patriæ sisteret; in Europam cursum intendit, atque Indicum & Arabicum Oceanum, propter ventorum inconstantiam, lentissima nauigatione remensus, ad Æthiopiæ primùm deuenit littora. Hinc Magadaxo vrbe Saracenorum ex itinere diuerberata, Melindem, vti promiserat, appulit: assumptóque Regis legato, Zanzibarē inde petiit insulam cùm cętera amœnitate insignem, tum felicibus syluis medica omnium generum mala ferentibus. Inde ab regulo perbenignè tractatus, Mosambicum trajecit; fixáque ibi columna, ad Aquationem sancti Blasii processit. Ac Bonæ spei promontorium denique circumuectus, Hesperidas primùm; dein Tertias quas appellant, postremò Olisiponem summo Dei beneficio tenuit Septembri mense anni millesimi quadringentesimi nonagesimi noni, plus biennio postquam indidem abierat, sociis ferme centum, in iis Paulo fratre, morbo & labore consumptis, reliquos in terram egressos circumfusa illico turba, concionis instar, tanquam reuocatos ab inferis certatim intueri: de itinere toto deque Indicis rebus sine fine perquirere: incolumem

aduentum partamque gloriam gratulari: denique eiusdem peregrinationis & laudis cuncti studio & æmulatione paulatim accendi. Emmanuel, aduenienti Gammæ viros ex vniuersa nobilitate primarios obuiam misit honoris causa: & quamuis incertam atque infidam ex India pacem afferret; tamen ob singularem viri constantiam & animi magnitudinē ab omni posteritate celebrandam, & exhausta cum fide mandata, Gammam nouis honorum titulis & vectigalibus auxit: cæteris nauarchis ac sociis præmia tantis laboribus ac tanto Rege digna persoluit.

LIBRI PRIMI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SECVNDVS.

PATEFACTA iam India, & incognitæ ad eam diem nauigationis ratione vtcunque comperta; primùm omnium Emmanuel toto regno supplicationes indixit. Populi circa præcipua templa frequentes iêre. Dein, MARIÆ Virgini eius nauigationis præsidi exstructam olim ab Henrico principe ædiculam in ipso aditu portus Olisiponensis, miram in amplitudinem extulit auxitque, ac loco in primis illustri, vt ab omnibus conspici posset, ipsius Henrici militarem statuam collocauit. Ad eius templi custodiam & cæremonias, & naualis præsertim turbæ ducumque animos ritè expiandos, eximia sanctitate monachi acciti è Hieronymiana familia: quam Rex præcipua beneuolentia ac veneratione prosequebatur. Locus, desumpto à Christi incunabulis nomine, Bethleem dictus: in primis totius Hispaniæ tum structura tum religione visendus. Et quoniam Gammæ comitumque fama celebritásque, & multiplex Indicarum opum relatum in Lusitaniam specimen, omnium animos in rerum ingentium spem & eiusdem itineris cupiditatem erexerat; tanti consensus ardorísque bono vtendum ratus Emmanuel; nequaquā vltrà exploratoriis nauigiis, verū iustis iā classibus ea maria sibi sulcanda constituit. Nauibus tredecim, quæ aluei magnitudine, & hominum frequentia, & onerum æstima-

æſtimatione, haud exiguas Luſitani regni opes & copias indicarēt, Petrus Aluarus Capralis, claro æquè genere ac virtute vir, ſumma cū poteſtate præficitur, Gāmæ interim requie ex lōga defatigatione cōceſſa. Huic ab Rege mandatum in primis, vt Chriſtianam fidē religionémq; in iis regionibus tum ſerere, tū amplificare omni ſtudio inſiſteret. dein, vt Calecutanū regē quanta maxima lenitate ac diligentia poſſet, ad firmam pacem & ſtabile fœdus alliceret: ille ſi durū & illiberalē & infidum ſeſe præbere perſeueraſſet; tū verò barbarū ſcelus, & illatas Vaſco Gāmæ injurias vindicaret; cúmque nefariis Chriſti hoſtibus juſtū piúmque ſuſciperet bellum. Idcirco, partim ad prędicādum ethnicis Euāgelium, partim ad Chriſtianorum animos procurandos, egregiè pius doctúſq; Theologus Hēricus Frāciſcanus, qui poſtea Septæ vrbis fuit Epiſcopus, cū ſacerdotibus aliquot in eādē expeditionē eſt deſtinatus: & præter vectores naualémq; turbā, ex Luſitana juuentute, delecti mille & quingēti propugnatores in claſſē impoſiti. Capralis litato profectus, anno milleſimo quingēteſimo à partu Virginis, Martio menſe (quem ad iter Indicum maximè idoneū deinde mōſtrauit vſus) ad Heſperidas tertio-decimo die proceſſit. circum eas inſulas fœda tēpeſtas coorta claſſē latè disjecit. è præfectis vnus Ludouicus Piræus, cū ventis ac mari aliquādiu luctatus, incertum quonam proprio incōmodo non tenuit curſum. conuerſis ad extremū velis, Oliſiponē inuitus irrita nauigatione repetiit. Cæteri poſtmodum ex errore ac trepidatione collecti, ad vitandam Guineæ malaciam, & ſuperandum Bonæ ſpei promōtorium, lōgiore ambitu capto, cùm ſe in altū dediſſent, poſt menſem circiter in telluris cōſpectum vētis feruntur: quā inſulam initio rati, continuata dies aliquot ſecundùm littus nauigatione, continētem ſine dubio eſſē cōperiunt. Ibi ex longa jactatione claſſem portus excepit, cui, ab egregio ſitu ac tuta ſtatione, Securo nomen impoſitum. Inde ad cognoſcenda loca, gentémque, deſcenſum in terram; & Chriſtiano ritu in ara ſubductili ſacrificatum, & cōcio de rebus diuinis ab Henrico eſt habita: barbaris, cùm nihil planè perciperēt, tamen occulto numinis impulſu cœleſtes cæremonias & ſacram concionem admirabili ſtudio ac veneratione concelebrantibus. Ex iis vnus cum Gaſpare Lemio in Luſitaniam extemplo miſſus, Regem ac cæteros omnes ingenti lætitia atque animi voluptate perfudit. In eo littore Capralis præalta Crucis vexilla, ſolenni ritu & precationibus cōſecrata, defixit; à quibus regio ſanctæ Crucis in aliquot annos dicta: ſed à Braſilo rubro ligno, quod tingendis veſtibus inde petitur, ſuperinditum deinde Braſiliæ cognomen, repudiata ſanctiore appellatione, tacitus prophani vulgi
conſenſus

consensus & pertinax consuetudo retinuit. Est autem Brasilia noui orbis pars, quam, paulo post Capralis accessum, Americus Vesputius Florentinus eiusdem Emmanuelis auspicijs accuratiùs explorauit. atque a duobus ab Aequatore gradibus, partibusue, ad gradus quinque & quadraginta in Austrum excurrens, trigoni oblongi speciem refert. cuius basis, in Aequatorem ac Septentriones obuersa, ab Oriente in Occidentem recta protenditur. Angulus extremus ignotas ad meridiem regiones attingit. Latus in Orientem spectans, interposito mari, Hesperijs Æthiopibus obiacet. alterum latus à prouincia Peruana disterminant iuga montium adeò celsa, vt ipsos auium volatus fatigare dicantur, vno duntaxat, quod adhuc exploratum sit, eoque difficillimo transitu. Regio fermè tota in primis amœna est, cœli admodum iucunda salubrisque temperies: lenium quippe à mari ventorum commodissimi flatus matutinos vapores ac nebulas tempestiuè disijciunt, solesque purissimos ac nitidissimos reddunt. Scatet ea tota fermè plaga fontibus, ac syluis, & amnibus inclytis: è quibus (vt reliquos taceam) is, quem Argenteum vocant, leucarum quadraginta ostio in mare fertur adeò violentus, vt inde nautæ dulces hauriant latices, priusquam tellurem ex alto conspiciant. Terra partim in planitiem exspatians, partim in colles clementer assurgens, felix præpinguibus glebis, & riguo solo semperque vernante, credita semina multiplici reddit fœnore: ac saccari præsertim est ferax; quod cœleste est donum, Attico melli multis partibus præferendum, proceris arundinibus condidit natura: è quibus aquaria mola dulcissimus humor expressus, in ahenis ad purum excoquitur, tum formis in panes cogitur ad metæ figuram: dein rursus, vbi libuerit, eliquatus, artifici manu pigmentis ad instar ceræ varias in effigies indiscreta pænè veri similitudine trahitur. Cuius generis officinæ, priscis ignotæ, hodie, qua præsertim incolunt Lusitani, passim exstructæ visuntur: atque ex ea merce negotiatores vel maximum capiunt emolumentum: siquidem nauibus quotannis in Europam euecta, certissimo compendio longè lateque diuenditur. Certis etiam è plantis, quas vulgò Copaibas vocant, inciso per æstatem cortice, in modum balsami liquor suauissimi odoris emanat: cui, cùm ad alios mortalium vsus, tum ad curanda vulnera, & cicatrices tollendas, mirificam esse perhibent vim. eæ plantæ cernuntur affrictu animalium attritæ, quæ, à serpētibus venenatis aut à feris icta, ad remedium illud ipso naturæ instinctu se conferunt. At Zabucales, quæ dicūtur, admodum excelsæ, magnos ferunt summa duritie calices, ore in terram obuerso, & quidem admirabili naturæ solertia

solertia pyxidatim operto. ijs calicibus nuces castaneæ saporis egregij continentur: quæ vbi maturuerint, excusso confestim operculo, paulatim ipsæ per se in alimenta incolarum ad vnam è calice defluunt. Syluestria etiam sunt Caiusia pyra, apprime succosa & innoxia; itaque mediis caloribus auidè mãducãtur: cæterùm in imo pyro faba quædã extuberat cortice amarissimo, prædulci medulla si torreatur. pyro prætereà refrigerandi vis, faba calefacit. Verùm, ex omni genere, palma tribuitur ijs, quos vulgus Ananabes appellat. Planta est humilis, cuius è ramis veluti pinea nucamenta dependent præmollia: hæc suo tempore in frusta desecta, gratissimo simul odore ac sapore, non recenti duntaxat edulio sunt; verùm etiam in lõgum tempus adseruantur è saccaro. Iam verò, illati in eas regiones ex orbe nostro melõpepones, cucumeres, malogranata, ficus, vitesque biferæ ac triferæ, necnon multiformia mala medica suppetunt. Ad hęc, est videre complures alias pomiferas arbores, quas percensere nimis longum sit; piscesque, & aues coloris eximij & quadrupedia plurima, sed ferme syluestria, partim nota nobis, partim ignota, in quibus vtique apparet, quàm miris modis ac varijs, diuina sapientia laudat in orbe terrarum. Ex eo numero, vt pauca perstringam, apri sunt amphibij, carnibus optimis ac saluberrimis. ij, quòd priores pedes perbreues habent, posteriores autem prælongos; tardiore sunt cursu: itaque deprehensi a venatoribus, quà proximum est, sese aquis immergunt. Antæ sunt etiam, gentis vocabulo, ad mulæ similitudinem; sed minores, & rostro tenuiore, inferiore autem labro tubæ instar oblongo, rotundis auribus, breui cauda, reliquum cinereæ corpus. eædem lucifugæ sunt, non nisi noctu ad pabulum prodeunt: vbi diluxit, in sua sese condunt latibula. Huius belluæ carnes gustatu planè bubulas referunt. Cotias verò nominant, magnitudine, & forma, & sapore léporum: rufo colore, paruis auribus, cauda ferè nulla. Maiores sunt eiusdem ferè speciei; quas Pacas vocant: rostro tereti ad faciem felis, fusco colore, candidis maculis interstincto: neque carne tantùm, sed & corio ipso prætenero, atque ob id ipsum in delicatiores epulas expetuntur. Cæterùm insolito spectaculo Tatusiæ sunt, ad porcelli magnitudinem: corio squamatim loricato, sic, vt equi cataphracti speciem reddant: ex eo caput duntaxat ceu testudines exerunt; pedibus contractis, & specubus ferme vti cuniculi sese continent: hę quoq; carnes palato gratissimæ. Magna prætereà vis tigriũ est: quæ famelicæ horribili velocitate sunt, viribusque tremendis: eædem pastæ (quod mirère) tanta ignauia dicuntur esse, vt à gregarijs etiam

canibus confestim in fugam agantur: adeò cibi potusque satietas, non homines tantùm, sed etiam feras hebetes reddit. Illud verò mirum in Cerigonibus, (id animanti nomen, buxeo colore, vulpeculæ magnitudine) ex eius aluo duæ dependent veluti manticæ: in ijs catulos circumfert, & quidem adeò pertinaciter suo quemque vberi affixos, vt à perpetuo suctu non auellantur, antequam ad pastum ipsi per se progredi valeant. Valde etiam inusitata & effigie & natura est animal, quod ab re ipsa Lusitani Pigritiam appellant, Cerigonùm ferè magnitudine, sed rostro fœdiore ad aspectum, & vnguibus ad digitorum similitudinem prominentibus. Huic, ex occipitio existens coma ceruicem velat, lentóque ipsa ventris adipe verrit humum; neque vnquam in pedes exsurgit: denique tam tardè mouetur, vt quindecim ipsis diebus ad lapidis iactum continuo tractu vix prodeat. Victitat arborum folijs, & in earum cacuminibus degit plerunque: quarum in ascensu biduum circiter, tantundem in descensu ponit. neque verò adhortationibus tantùm aut minis, sed ne plagis quidem fustibúsve bestiam vel tantillum de insita ignauia ac tarditate dimoueas. Mirandum est etiam genus earum, quas Tamendoas vocant; veruecis altitudine, colore fusco, prælongo ac tenui rictu; neque eo ad malas diducto, sed modicè ad imum inciso. Vnguibus instructa est quadrupes mirè longis latísque, nimirum ad victum faciliùs comparandum: namque formicis alitur, quarum latebras vbi crebro vnguium iniectu ac fossione detexerit, illicò exertam trium ferme dodrantium linguam immittit exilem, opertámque formicis repentè contrahit, glutítque deceptas. Huic, vti sciuro, valde promissa & setosa cauda pro tegumento est: sub ea quippe ita se condit, vt nihil ex reliquo corpore prorsus appareat. Neque hæc tantùm, & alia indidem syluestria, vt dixi, verùm etiam nuper à Lusitanis inuecta pecorum & equorum armenta planè admirabili prouentu fœtificat. quo magis mirum, vberrimo agro, mitissimo cœlo, tam fera & acerba esse incolarum ingenia. Nullos omnino coluntDeos; ominibus tantum & augurijs ad insaniā dediti, & ariolis impostoribusq; miserandum in modum quæstui sunt. nudi æquè viri ac feminæ prorsus incedunt, robustis lacertis, fluxo à vertice duntaxat capillo; nam cæteras corporis partes identidem expilant: simis, vti Sinarum populi, naribus: æneáque ipsi cute, atro insuper succo pomi Genipapi totum subinde corpus inficiunt. præterea insertos habent iam inde à prima ætate deliciarum causa quidam inferiore duntaxat labro, quidam etiam facie tota prælongos nullius pretij lapillos, tetro sanè spectaculo. Gregatim peregrinatur ordine simplici,

plici, silentio miro;virum vxor auteit. Carorum aduentum, circundatis collo brachijs,appresso ad pectus capite,cum effusa comploratione altisque suspirijs primùm excipiunt, viæ laborem & incommoda miserantes: momento dein siccant oculos, habentque lacrymas in potestate. Grauidis haud ita multus in partu dolor,à puerperio fœta confestim exsurgit, ac domestica obit impigre ministeria. eius loco (quod vix credat quisquam) in aliquos dies velut æger decumbit maritus. hic officij causa ab amicis ac propinquis inuisitur.huic sorbitiunculæ dantur ad refouendas vires. huic, de gentis more, bellaria & delicata munuscula deferuntur. Numerandi rationem ac litteras ignorant omnes, tantùm tenui quadam traditione, nonnulla de Noe deque diluuio à patribus accepisse dicuntur:vt valde probabile sit, post dissipatos quondam diuino iussu mortales, nullum huic genti cum nostri orbis hominibus fuisse commercium. Vino ac frumento in hæc vsque tempora caruère, satiua radice victitantes, in farinam redacta, quam mandiocam appellant. sub eodem tecto, ad inuersæ modum carinæ prælõgo, multæ simul familiæ degunt, noctu ad noxia vitanda animalia cubantes in retibus à terra suspẽsis: viuúntque in diem; & quicquid habent, in commune facillimè conferunt, nihil in posterum soliciti. Natandi arte ad miraculum vsque præcellunt. Sub aqua totas interdum horas, vbi quippiam in imo quærendum est, patentibus oculis vrinantur. itémque laboris & inediæ patientissimi sunt. triduum ipsum, vbi penuria ciborum ingruerit, ieiuni traducunt: ijdem, si copia suppetat, à primis tenebris ad lucem vsque in conuiuijs & compotatione persistunt. Rectè aut perperam factis, nihil post mortem præmij suppliciíve superesse arbitrantur. Qui diem suum obière, eos perinde ac decesserint, vel integro corpore, vel mancos, aut debiles, vulneribúsque confossos, descendere ad orcum putant. ergo incremata condunt humi cadauera, addito rete, cubandi causa,necnon edulijs per aliquot dies appositis: quod ita persuasum habent, & somnũ interim capere & cibo vesci manes mortuorũ. captos in prælio hostes, (crebra autem inter eos bella excitantur, ac sagittis præsertim vtuntur egregiè) multorum dierũ cura saginatos,ingẽti cũ tripudio mactãt, vorãtq; tosta verubus mẽbra. eæ optatissimæ Brasilicis epulæ sunt. neq;, si cui hoc leti genere perire contigerit, malè secũ actũ existimat: quinimmo ad mortẽ pergit alacer ac securus: editísque cõtra ipsosmet percussores facinoribus, magnificè in ipso necis articulo gloriatur. Sparsis domicilijs habitant, nullo magistratu legibúsve cõstricti.lingua nec difficilis cognitu, & vna ferme est omniũ, ꝗ-
quos

quot adhuc probè noti sunt, exceptis certarum rerum vocabulis, quæ aliter à viris aliter à feminis vsurpantur. Trium ex alphabeto elementorum F.L.R. nullus apud eam gentem est vsus: minimè absurda quorundã animaduersione factum id esse diuinitus; eo quòd Fide, Lege Rege, sicuti dictum est, careant: beneficiorum acceptorum immemores, æquè iræ ac libidinis impotentes, ad pugnas & certamina temerarii præcipitésque, vltionis & humani sanguinis auidissimi: ad summam, belluis quàm hominibus propiores, qui quidem mores patrios retinent, ac mediterranea incolunt loca. nam post illatum ab Societate IESV Euangelium, & liberalium artium disciplinas, in vicos & oppida contributi, præsertim qui mare accolunt, ad humanitatem ac pietatem magnis laboribus excoluntur. Verùm hæc suo loco fusiùs. Capite damnatos viginti homines Capralis è Lusitania secum auexerat, pœna mortis in exilium commutata. Ex eo numero duobus ad gentis mores linguamq; discendam ibi relictis, (quorum vnus deinde ad illa cõmercia magno vsui Lusitanis fuit) ipse, nè frustra tempus insumeret, ventis in Orientem vela permisit. A Brasilia ad Bonæ spei promontorium immani trajectu leucas numerant ferè mille ducentas. Oceani sæuientis ventorumque furentium ea præcipuè regna sunt. In id spatium audatiùs quàm feliciùs ingressis Maio mẽse Lusitanis, flammeus Cometes horribili specie in decimum vsque diem continenter apparuit. Iamque variatc sæpius cœlo pelagóque, atræ ac sordidæ nubes, ad Septentrionem conglobatæ, omnem in se flatum quasi reciprocando collegerant: mare languidum erat; insidiosa tranquillitas; nautæ locorum ac tempestatum ignari, ad auram vndique captãdã, totos velorũ expanderant sinus; cùm ex iis, quas dixi, nubibus, vniuerso repentè impetu sese effundẽs Aquilo, transuersas quatuor naues, quatum ad contrahendum minùs aptè fuerant armamenta disposita, inspectantibus cæteris, momento ita euertit obruitque, vt è tanto hominum numero nemo prorsus euaserit. In iis Barptolæmeus Diazius, cuius suprà meminimus, rei nauticæ gloria in primis illustris, cùm è tot iam tãtísque periculis antea fuisset ereptus, miserandum in modum interiit. Saluti reliquis fuere vel demissæ raptim antennæ, vel, vbi id non licuit, vela ipsa vento disrupta. Eo tam horrendo spectaculo exanimati qui superfuerant, consanguineos alij, alij caros amicósque oculis frustra requirere, ad lacrymas & complorationem proni, vtique, ni mœrorem ex interitu alieno sui cuiusque periculi metus obstupefaceret. quippe Borea pertinaciter flante, pelagus identidem intumescere; fluctus modò ad astra ferri, modò ad tartara penè ima subsidere, naues cum extremo salutis

lutis

lutis discrimine propemodum inter se collidi. Ad hæc, atra caligo, & rudentium stridor, & dissonæ voces varia & incerta jubentium, non oculorum modò, sed etiam aurium vsum abstulerant. Quin, & salum ipsum interdiu piceo, noctu igneo colore terrebat. Viginti ipsos dies tempestas atrocissima tenuit. Lusitani milles quotidie morientes, & cœlestem assiduè implorantes opem, quà maris tulit impetus, hac illacque dispersi. Prætoria cum duabus nauibus Bonæ spei promontorium per imprudentiam prætervecta, Primas, quas hodie vocant, insulas tenuit. ad eam tres deinceps circa Sofalæ oram adjunctæ. Vna, Petro Dia præfecto, per summa pericula & ingentes ærumnas in Lusitaniam rediit. Ita Capralis è tredecim nauium numero cum sex dumtaxat, iisque laceris ac debilitatis, ad Mosambicum accessit. Incolæ, prioris anni clade perterriti, armamenta, commeatus, ac duces itineris benignè admodum præbuere. Classe refecta, ad Quiloam vrbem, atque inde, ne quicquam tentata superstitione Abrahemi & amicitia, Melindem est ventum: & magna regis voluntate renouato fœdere, hospitioque & oratore, que Gamma in Lusitaniam auexerat, in terram exposito; in Anchediuam insulam, cuius antè meminimus, Concanio seu Canarino Indiæ littori objectam, secunda nauigatione trajiciunt. Ibi ritè expiata Lusitanorum crimina, & pane cœlesti omnes refecti. Barbaris Euangelium, quàuis, vt videbantur, ad virtutem ac pietatem propensis, tamen ob sermonis inscitiam promulgari non potuit. Ad Calecutum deinde naues applicitæ. qua re, contra quàm plerique putarant, Zamorinus haud mediocrem lætitiam præ se tulit, ac petenti Caprali haud grauatè se in colloquium dedit: in eo colloquio cùm pax & amicitia certis legibus conuenisset; ædes in vrbe Lusitanis ad diuersandum ac negotiandú benignè attributæ. Itaq; Lusitana gaza exposita: & curatoribus ad commutationem rerum à Caprale institutis; admirabili securitate sacerdotes Euangelio, reliqui mercimonio dabant operam; cùm ab iisdem Ægyptiis & Saracenis institoribus, qui ereptam sibi & quæstus materiam & locum apud Regem gratiæ non ferebant; vrbana plebs variis artibus & criminationibus nouos in aduenas incitari cœpta. Neque ita multo pòst, assiduis Mahometanorum stimulis & Nairum aliquot ac principum auctoritate compulsa; &, quod caput est, præsentis prædæ illecta dulcedine, vel inscio, vel consentiente, certè non prohibente Rege, subitò arreptis armis, Lusitanorum diuersorium aggreditur. ibi ingenti clamore ac tumultu excitato, claustra conuellere, fores effringere, per vim conatur irrumpere. Nostri, quamquam improuiso malo perterriti, è fenestris tamen

tectísque fortiter primos barbarorum impetus repulêre: sed perfosso demum, dirutóque pariete, vis ac numerus vltrà sustineri non potuit. hostium ad quattuor millia telis ac sagittis instructa conuenerant. Lusitani septuaginta non amplius in hospitio versabantur. ex iis ad quinquaginta partim capti, partim interfecti, reliqui malè multati, in iis Henricus antistes cum sodalibus quattuor, multis acceptis vulneribus, ad classem vix euasêre. Fuitque adeò repentina clades, vt antequam è nauibus afferri subsidium laborantibus posset, cæso præsidio, expugnata domus, ac momento direpta sit. Capralis, quamuis tam atroci ac nefario scelere, vt æquum erat, valde commotus; animum tamen præclarè vicit, ac sapienter dolori moderatus est, dum aliqua ratione cognosceret, vtrùm ad Calecuti Regem aliqua pars facinoris eiusmodi pertineret. Ast vbi super tali tantáque re nihil sibi neque purgationis neque satisfactionis afferri vidit; procul dubio affinem eius culpæ Zamorinum interpretatus; onerarias decem in ipso portu, mercibus & annona refertas, injectis flammis prorsus incendit; nautis partim igne absumptis, partim captis, & ad classis ministeria distributis. cui tanto malo ne subuenirent oppidani, horrifica pilarum procella deterriti sunt. Dein, obuersis in vrbem majoribus tormentis, ædificia complura disiecta, mortales multi fœda laceratione discerpti. ex iis Naires vnus Regi acceptissimus, cùm ad pedes eius repentè cecidisset; plenus pauoris in præsens, irarum ac minarum in posterum Zamorinus illico ex vrbe secessit. Capralis verò egregiè vltus suorum cædem, barbaris amplius sexcentis terra marique peremptis, nauibus hostium captis, & in ciuitatis conspectu combustis, quòd profectionis tempus instabat, mense Decembri ad Trimumparam Cocini Regem inde se contulit. Cocini regnum à Calecuto leucas ferme triginta in meridiem distat. eiusdem nominis regia vrbs ad ostium Mangatis fluminis, mari introrsum æstuante, ad formam peninsulæ cingitur. Ædificia, mores, instituta ferme eadem quæ Calecutanis. Indicarum verò frugum, & aromatum, ac piperis præsertim, ager longè fertilior. Rex tum aliis de causis Zamorino clàm erat infensus, tum quòd Monopolio Calecuti instituto, mercaturam ab suo cæterisque regnis pænè per vim auerteret. Accedebat metus è nimia Zamorini potentia ac propinquitate; cui se & reliquos Malabaricos Reges multis nominib⁹ videbat obnoxios. Atque vt, malus amicitiæ fideique custos est timor; ex ea seruitute ac periculis
eripi

eripi se vehementer optabat. Capralis, cùm è regione Cocini iactis anchoris constitisset, quòd omnis Malabarici nominis fidem iure suspectam habebat; neque se neque suorum quemquam incolis credendum existimauit. Michaël erat quidam Christianus è Iogue, paucis illis diebus Henrici & sociorum opera ad Ecclesiam adscriptus; Indicæ rei bene peritus, & magna apud omnes existimatione. Hunc, tentandi fœderis & amicitiæ causa, Capralis ad Trimumparā legat. Rex, qui de Lusitanæ gentis opibus, & rei bellicæ gloria; deque rebus cùm alibi tum ad Calecutum gestis multa inaudisset; iam antè in eius nationis admiratione ac beneuolentiam excitatus; quasi inopinatam aliquam hæreditatem, sic oblatam eius amicitiæ facultatem auidè arripuit. Datis vltro obsidibus nobilissimis, mira liberalitate de commercij legibus cum Caprali decidit; & singulari diligentia ac sedulitate, per impigros administros, æquo admodū pretio, mercibus Indicis aduenarum naues quā primùm onerādas curat: eorūque procuratoribus propriā in suo regno sedē ac domicilium dat. Dū hæc ad Cocinum gerūtur, legati à duobus finitimis Regibus, Colani & Cananoris (regionū & oppidorū ea nomina sunt) Caprali, si ad eorum portus cōmeare vellet, commerciū & amicitiam longè optimis conditionibus detulêre. Quas ille conditiones, quòd cum Trimumpara iam bona fide transegerat, in præsentia repudiauit: animum & voluntatem accipere se, & libenter vtriusque propensioni & officio testimonium in Lusitania daturum esse pollicitus est. Cananoris tamen Regem, quòd multo enixiùs egerat, constitutis Cocini rebus, in reditu sibi adeundū putauit. Ea vrbs abest à Cocino leucas in Septentrionem quadraginta; portu in primis capaci tutóq;. oryza importata vtuntur incolæ: carne, pisce, pomis abundant: ac præterea pipere, cardamomo, gingibere, tamarindis, cinnamo, & myrobalanis: ad eásque digerēdas merces, non exiguo diuinæ bonitatis argumento, tellus plurimis concisa æstuariis fluminibúsque, nauigia vsquequaq; facilè aditu admittit. stagna quoq; passim occurrunt ingentia, grandibus plena lacertis ad Crocodili effigiem: ij tergoris duritie, cōchiliorū instar, impenetrabili, enormi capite, duplici dentium serie, horrendo prorsus hiatu in hominem furenter inuadunt. Eorum halitus oris est suauissimus: at contrà in eadem regione serpentium & anguium adeò teter ac noxius, vt afflatu ipso necare perhibeantur. Vespertiliones quoque sunt multi, dētibus & rostro vulpinis, miluij magnitudine: præcipuo in honore mensarum. Ædificia moresq; cuiusmodi cęteris Malabaribus. Rex, inanium Deorum simulacra colit: Brachmanica disciplina,
 & sacris

& sacris initiatus, vt reliqui. Ab eo Capralis oratorem ad Emmanuelem accepit, & vsurpandi magis commercij & amicitiæ causa, quam quòd nouis oneribus multum loci superesset, complura frugum Indicarum pondo ibi coëmit: inq; Occidente Ianuario mense cursum instituit. Plenis velis euntem, viginti maioris formæ naues, multi; refertæ millibus armatorũ, Zamorini iussũ frustra insequutæ. Indico transmisso Oceano, è sex onerariis vna vadis circa Melindem inhæsit: eius armamentis ac spoliis ne Saraceni potirentur, concrematus alueus, instrumenta machinæq; bellicæ consultò demersæ: quas tamẽ Rex Mombazæ deinde expiscatus, in Christianorum damnum perniciemque conuertit. Inde Capralis itinere solito circumuectus Africam, Iulio denique mense exeunte mistũ ingẽti dolore gaudium in patriam retulit: quando tot vel carorum vel fortium virorum interitus quantauis pecunia diuitiisque compẽsari minimè posse videretur. Eodem anno, incertus quo loco res esset Indica, Emmanuel Ioannem Nouam Cailæcum, notæ fortitudinis & prudentiæ virum, cum nauibus quattuor Caprali subsidio miserat. is, paulo infra Æquatorem primus insulam inuenit, quæ à salutari MARIÆ Virginis Conceptione denominata est. inde nusquam occurrente Caprali; Melindem delatus; deque ipsius in Lusitaniam reditu, & Calecutana cæde & insidiis, multorum sermone certior factus; Cananorem petiit, regemque honorificis verbis Emmanuelis nomine salutauit. Inde præter Calecutanam oram Cocinum proficiscenti classis ingens nauium plus octoginta apparuit: quam Zamorinus haud dubia victoriæ spe, ad Lusitanos in ipso Cananoris portu opprimendos, celeriter miserat. Neque deterritus tanta multitudine Ioannes, nauibus, ad faciliorem circumactum vsumque tormentorum, in altum euectis; assidua iaculatione prœlium ad solis occasum præclarè sustinuit: neque vnquam hostibus, tanto superioribus numero, locum ad conferendas manus, seque circumueniendum reliquit. Paronibus nouem, onerariis decem depressis, epibatis amplius quadringentis desideratis, Calecutum postridie mœsti Malabares, vniuersa lugente ciuitate, rediere. Ioannes, egregia parta victoria, gratulantibus regulis, Cocinum adiit, naues per otium onerauit, feliciique successu ouans in Lusitaniam iter intendit. Transuectus inde Bonæ spei promõtorium, aliam insulam patefecit, quæ sanctæ Helenæ, cuius tum dies natalis agebatur, est appellata: modico quidem illa circuitu, sed saluberrimo cœlo, aquis optimis, & egregia frugum & carnium copia: loco præterea ita opportuno, vt ad recreandas è longo itinere Lusitanorum classes, diuino consilio ibidem

ibidem enata videatur esse. Minus è sententiâ per idem tempus nauigauit Consaluus Gœlius: qui cum sex nauibus in Brasiliam destinatus, amissis locorum ac tempestatum iniuria quattuor, nil nisi rubrum lignum & simias psittacósque in Lusitaniam retulit. Interea Emmanuel, cognitis rebus in Indiâ gestis, classem parauit nauium viginti, rebus omnibus instructissima: quæ vel amicis præsidio, vel hostibus terrori esse posset: huic iterum Vascus Gamma cum summo totius Arabici, Persici, & Indici maris imperio præfectus, cùm Olisipone maturè soluisset, ex itinere Abrahemum Quiloæ tyrannum, tanto apparatu perterritum, Emmanueli stipendiarium fecit, imposito annuo tributo, quod duûm milliûm miticalium, vt ipsi appellant, vel aureorum summam haud excederet. Inde cùm in Malabares trajecisset, ingentem Saracenorum nauem & militibus & omni telorum genere paratissimam, Calecuto redeuntem expugnat: in ea Mahometani permulti interempti, Mecam ad pseudoprophetæ sepulchrum superstitionis causa peregrinantes at pueri ex eadem secta complures Christianis præceptis imbuti baptizatique sunt: quos Gamma Olisipone postea templi Bethleemitici ministerio dedicauit. Ab ea victoria Cananorem adiit, Regique & oratorem suum, & ab Emmanuele perampla dona cùm litteris reddidit, ac renouato fœdere Cocinū tetendit. Ibi dū sui Regis negotia conficit; repentè legati affuêre à Christi cultoribus iis, qui non longè à Cocino Cranganorem habent vrbem, è vetustissima illorum stirpe, quos beatus quondam Apostolus Thomas ad sanam religionem ac fidem, à Brachmanarum fabulis & impura superstitione traduxit. Is Indiam prouinciam in orbis terrarum distributione sortitus, Socotoram insulam Arabici maris fertur adiisse primū: dein, multis ibi factis Christianis, trajecisse Cranganorem. In ea ciuitate cùm multos item Christi filios peperisset; Colanum petiit: neque ibi frustra disseminato Euangelio, trans juga montiū ad oram orientalem ingenti labore contendit: multisque locis, ac præsertim in Coromandelis regno Christiana re bene gesta, perrexit in Sinas, quorum ea tempestate celeberrimum erat nomen; ac diuini verbi sementem in eo quoque nouali facere instituit. Atque haud pœnitenda collecta fruge, templisque ad Christi cultum ædificatis, in Coromandelem ad reuisendos & confirmandos in fide neophytos rediit. Coromandelis caput ac regia tum erat vrbs Meliapor; quam vetustate bellisque dirutam nuper Lusitani, deducta eò militum emeritorum colonia, frequentarunt, ac mutata appellatione, honoris Apostoli causa à sancto Thoma denominârūt. In ea vrbe sacrā ædem exstruere aggressus Apostolus, cùm à dæmonum

 sacri-

sacrificulis & ab Sagamo rege prohiberetur; res interim insignis accidisse perhibetur, ad Christi virtutẽ & fidẽ Euangelij cõprobãdã. Insitatæ magnitudinis truncũ, vt fit, in littus eiecerat mare, quod eo tẽpore leucas ferè decẽ ab vrbe distabat. Eam Rex materiã cùm in vsum ædificij cuiusdã vehemẽter expeteret, robusti primùm homines incassum funibus ergatisque amouere conati; dein adhibiti complures elephanti, cùm toto connixi impetu nihil omnino proficerent; Apostolus Regi conditionẽ tulisse fertur, si trũcum illum sibi ad templum vero Deo ædificandũ daret, nullis machinis, nullo mortalium adiutore, sese protinus eum ad vrbem attracturum. Cùm rex, insanire videlicet hominẽ ratus, per ludibriũ annuisset; tum diuus Thomas zona, qua erat præcinctus, ad prominentem è caudice ramusculum annexa, signo tãtùm facto Crucis, immanem stipitem facili ductu sequentem, vniuersa ad spectaculum effusa ciuitate, in ipso pomœrio statuit: ibidémque defixa lapidea Cruce, vaticinatus est, cùm ad eum lapidem vsque pertingeret pelagus, tũ Diuino iussu è remotissimis terris candidos homines ad eadem, quæ ipse intulisset, sacra instauranda venturos. Neq; fefellit prędictio. Siquidem sub Lusitanorum appulsum, occultis tot annorum accessibus locus Oceano demum allui captus. Verùm ab eo signo cæterisque virtutibus, cùm Thomæ verbis maior in dies accresceret fides, Brachmanas autem, fuco & fallacijs parta iam auctoritas, iam sagina deficeret; accensus rabie quidam ex ijs, fœdum ac ferum facinus mali dæmonis instinctu consciuit: Filio admodũ puero ipsemet necem intulit, vt haberet vnde peregrino & inuiso capiti crimen exitiumq; conflaret. Citatus ad Regẽ Thomas, cùm accusator ab eo per summã indignationem & querimoniã pœnas filij extincti repeteret; contra, Thomę discipuli, affinem aut omnino conscium eius culpæ magistrum negarent: nihil opus esse coniecturis & certaminibus ait Apostolus, ab ipsomet, qui occisus dicatur, omnium optimè cognosci rẽ posse. petit vt eius publicè interrogandi potestas fiat. nihil recusatũ ab aduersario: & cunctis tã inauditæ rei exspectatione suspensis, cadauer in mediũ affertur. Tum ad exanimẽ puerũ Thomas placido & sereno vultu cõuersus: Agedũ, inquit, per Christũ, quẽ ego Deũ prædico, palã & sine ãbagibus puer prome; quisnã huiusce tãti sceleris autor exstiterit. Mirũ dictu: ad Christi nomẽ, frigido & exsãgui corpusculo vitales cõfestim rediere spiritus: & clara voce, vt õnes exaudirẽt, Thomã certũ summi Dei legatũ: & ipsius odio, ad struendã illi calumniã, nefarias à parẽte sibi manus illatas esse cõfirmat. Hac tã illustri tãq; admirãda testificatione fractus calumniator obmutuit.

Saga-

Sagamus propēſo iā ātē ad credēdū animo, Chriſtianā deinde fidē ac religionē ſine vlla dubitatione cōplexus eſt. Regem ex amicis & popularib⁹ imitati cōplures. Brachmanis, quamquā detecta diuinitus fraude, & pulſo in exilium parricida, pertinax tamē & cæca manſit improbitas. cū lætos Chriſtianæ rei progreſſus, & neglecta Deorū ſimulacra ferre nō poſſēt; facta cōſpiratione præconē Euāgelij è medio tollere omnino cōſtituūt. Tumulus erat nō procul ab vrbe: quò Thomas idētidē, è Chriſti diſciplina, ſecedere, propitiādi æterni Regis & ſui recolligēdi gratia, cōſueuerat. in eū locū, tēpore captato, Brachmanæ armati cū ſui ſimilibus impetū dant. ibi Apoſtolus dū ad Crucē, alienato ab ſenſib⁹ animo, Deū pro ſalute hominū & eius præſertim populi deprecatur; telis primùm ac lapidibus appetitus, dein ab vno è Brachmanis lācea trāsfoſſus occubuit. venerandū corpus inde ſublatū à diſcipulis, & in tēplo nuper ædificato cōditum eſt. Acceſsit martyrij nomine; & memoriæ cauſa, fragmentum haſtæ, quæ inhæſerat coſtis: & baculus præferratus, quo ille ad peregrinationes vtebatur: & vrna fictilis ceſpite inferto; nempe qui manantem è ſacris vulneribus cruorem ebiberat. exinde locus multis miraculis claruit, ac magnus eòdem ex omni parte concurſus, voti & religionis ergò, fieri cæptus. Hæc ferme Indi ſciſcitantibus Luſitanis, non è fama ſolùm, ſed etiam è veterum annalibus edidēre. quin egregias Thomæ laudes, ac mortem pro Chriſti nomine fortiter obitam, pueris Malabaribus patrio carmine decantare mos eſt. Sunt qui cùm tribus Magis, qui ad Chriſti liberatoris incunabula cum muneribus adoranda, Sybillæ Indicæ (vt ferunt) monitu, ſtella duce tetenderant (quo in numero Pirimal Ceilani rex ponitur) Thomam in Oriente cōgreſſum: déque immani trunco miraculum non Meliapore, ſed Cranganore perpetraſſe dicant, ac poſtremò in Calamina vrbe mactatū regis imperio, (qui Sagamo defuncto ſucceſſerat) ac ſacrum deinde corpus Edeſſam Meſopotamiæ tranſlatum à Chriſtianis fuiſſe cōtendant. Vtcumque res habeat, (nam ego meam interponere ſententiam in tali re tantoq; locorum & temporum interuallo non auſim) ſatis conſtat, Apoſtolum in Coromandelio tractu, Gāgetici ſinus, palmam tuliſſe martyrij. nec dubium eſt, quin ex diuini viri præceptis atque inſtitutis ingens hominū multitudo, varijs Indiæ diſperſa regionibus, in hæc vſque tempora, Chriſti nomen fidemque tenuerit: quamquam ex Armenij Patriarchæ Neſtoriani placitis, á quo Epiſcopos paulo antè hanc memoriam accipere conſueuerant, multis vitijs & erroribus inquinatā. alioquin, Apoſtolicas cæremonias magna ex parte obeunt. altaris myſteria religioſè

venerantur, eoque viatico, decedétes è vita, se muniunt. Aduentus Domini & quadraginta dierum solenne ieiunium diligenter obseruant; quotidianæ psalmodiæ & sacris insistunt: & cùm alia Christi Domini Sanctorumque festa ritè concelebrant, tum verò præcipuè paschalium feriarum octauam, quã Dominicam in albis vocamus; quòd eo demum die incredulus antea sanctus Thomas, indito in Christi latus ac vulnera digito, Dominum suum ac Deum suum præclara testificatione confessus est. alia præterea multa ex maiorum traditione diligenter obseruant, eo maiore fidei & constantiæ laude, quòd ob id ipsum non modò a Mahometanis hominibus acerbè vexantur, sed etiam ab regulis Ethnicis in seruitutẽ redacti, cùm alias indignitates & contumelias perferunt, tum verò sedem ac domicilia iniquis pensionibus redimere subinde coguntur. ijs, aduentu Lusitanorum, noua diuinitus affulsisse lux visa. Consilio inter se habito qui Cranganoris incolunt fines, ad Gammam in propinquo versantem legatos (vti orsus eram dicere) destinarunt. quorum summa orationis fuit; se & vetustissimos Christi famulos esse; & hoc ipso Lusitanici nominis cupidissimos; multa se a barbaris indigna quotidie pati: petere & orare, vt Emmanuelis Regis nomine se suaque omnia in patrocinium fidemq; recipiat. Sub hæc, deditionis insigne, sceptrum argento decoratũ Gammæ supplices detulere. Quos ille benigno vultu, comiter & amicè complexus, bono animo esse iubet: vel in primis mandatum sibi ab Rege Lusitaniæ affirmans, vt Christi fideles, quotquot in ea regione supersint, omni ope atque auxilio subleuet: nondum id sibi per Calecutanorũ insidias & quotidiana vitæ discrimina licuisse: ac ne tum quidem ob angustias temporis, reditu iam iamque imminente, posse illis quam vel maximè cupiat operam studiumque præstare. Cæterùm, quæ prima se occasio det, enixè curaturũ, vt non sine causa Christiani omnes in regum Lusitaniæ pietate opibusque, certissimum suæ saluti commodisque præsidium esse cõstitutum intelligant. Interea, si qua necessitas incidat grauior, ad Lusitanum confugiant præfectum; quem firmo cum præsidio sit in India relicturus. Is erat Vincentius Sodreus, cuius, Emmanuelis iussu, Gamma sex ornatissimas naues ad maritimam oram tuendam reliquit, vt Saracenos & Arabas ab Indici littoris accessu & commercij prohiberet. Interea Zamorinus varijs artibus atque fallacijs Gammam ad se pellicere & circumuenire conatus, cum nihil ei procederet, Trimumparæ per litteras ac nuntios alternis rogando minandoque suadere etiam atque etiam instituit, Gammam & comites vel sibi proderet, vel certè è suis finibus

in per-

in perpetuum exterminaret. Cui tam impudenti postulato, fortiùs ac liberiùs quàm a barbaro exspectari posset, semel iterumq; respondit ille: se nullis neque promissis neque terroribus adduci posse, tantum vt in se facinus admittat, iusque naturæ simul ac gentium violet. Si quid ab se petat, quod saluo officio præstare possit, id verò se libenter ipsius causa vel cum damno facturum. Qua viri constantia vehementiùs irritatus Zamorinus, in Lusitanos primùm, deinde in Trimuparam ipsu aperte grassari constituit. Rebus iam transactis, Gamma reditum in patriam maturabat. certior ea de re ab exploratoribus factus Zamorinus, ad Calecutanā oram appropinquanti classem opposuit nauium vndetriginta, eo certiore victoriæ spe, quòd Lusitanicas naues ipsis, oneribus impeditas, prorsus inhabiles ad pugnam putabat fore. Sed eum longè fefellit opinio Siquidem in barbaras duas, reliquum agmen aliquanto spatio antegressas, Christianę tres eximia celeritate velis inuectæ, tantum primò congressu terrorem intulère, vt nautæ militésque tentata vix pugna illico se in mare deiecerint: quorum ferme trecenti è scaphis inter enatandū occisi: cętera nauigia eodē metu perculsa, qua cuique proximum fuit, turpi fuga littus petiêre. nec fugientibus institit Gamma, propter grauitatem onerum, veritus ne qua in breuia per imprudentiam incurreret. in captiuis duabus haud spernendæ merces inuentæ, in ijs pretiosa fictilia & argentea vasa permulta, itemque simulacrum aureū librarum ad sexaginta, horribili admodum specie: huic, luminū erant vice, duo primæ notæ smaragdi: è pectore autem claritatis eximiæ pyropus, castaneæ pænè magnitudine, radiabat. amiculum aureum plurima & varia de more gemmā distinxerat. rebus hisce raptim flammæ subductis, aluei cum armamentis in conspectu omnium incēsi. Gamma, rebus terra marique ex animi sententia confectis, cùm ex itinere Cananoris Regem denuo salutasset; Mosambicum ad naues reficiendas, atque in Olisiponem læto cum reboatu cantuque incolumis appulit. Egredientem in terram excepère, Emmanuelis iussu, principes nobilésque viri quàm plurimi: qua ille celebritate ac frequentia, cunctis ordinibus maiorem in modum gratulantibus, regiam petijt. Auxère illius diei lætitiam, cùm naues permultæ varijs è regionibus eodem tempore in portum inuectæ; tum in pompa faustis ominibus & magno populi applausu præclarū aureū in argenteo disco vectigal, quod Abrahemus Quiloæ tyrannus eo primùm anno pependerat. Ex ea pecunia Emmanuel auream pyxidem in Sacrosanctæ Eucharistiæ vsum faciendam locauit: ac miro artificio perfectam, pretiosisque ornatam

 lapil-

lapillis, in æde Bethleemitica posuit. At Zamorinus interim aduersis rerum suarum euentibus quotidie magis in rabiem accendi: & quòd Calecutanas opes in dies imminui, Cocinenses maiorem in modum augeri conspiceret, assiduis inuidiæ stimulis agitari: Trimumparæ verò libertatem in respondendo, pertinaciam in Lusitanis omni ope tuendis, ferre nullo modo posse. Quibus rebus per se iam satis ægrum & exulceratum animum, egregij scelerum omnium artifices Mahometani facilè perpulêre, vt ipsi Trimumparæ bellum inferret: ac quoniam preces ac minæ parum prodessent, vi armisque ad Lusitanos tradendos hominem cogeret. Qua de re consilio principum indicto, plerique, vt fit, quò inclinatum Regis animum sentiebant; eò præcipitem sua sententia impellere nitebantur. vnus Naubeadarinus Zamorini sororis filius, & successor designatus, omne consilium belli suscipiendi gerendiq; discutere frustra conatus est: quandoquidem Zamorinus nonnihil eius oratione & auctoritate commotus, reliquis tamen instigantibus, dolori potiùs & iracundiæ, quàm rectæ rationi ac salutaribus parêre consiliis, vt plerique mortales, animum induxit. Igitur, vt Lusitanicæ classi præsidio Trimumparam exueret, qua illum vna re potissimùm niti præclarè nosset; bellum terra maximè sibi gerendum existimauit. Eoque consilio exercitum omnem ad Pananem, cuius antè meminimus, vicum, sexdecim à Cocino leucas, coëgit. Ea fuêre armatorum ad quinquaginta millia. Cuius tantæ molis tantique apparatus nuntio Cocinum allato; fremere plebs, aduenarum gratia se in capitis ac fortunarum discrimen impelli; nomen Lusitanum diris ominibus exsecrari: ipsos ad cædem inquirere, ac sustulisset proculdubio, ni Rex eorum vitam firmissimo Nairum præsidio munijsset. Principes verò ac dynastæ eodem perterriti metu, Trimumparam supplices etiam atque etiam precari hortarique, tempori cederet, Zamorinum placaret; denique ignotæ amicitiæ & incertæ dispendio, regni salutisque aleam sine cunctatione redimeret. Quibus cùm Trimumpara obfirmata resisteret mente, nihilque sibi tanti esse vel vnquam fore affirmaret; vt legationis & hospitij violaret ius, fidemque datam Regi Lusitaniæ falleret; dynastæ plerique, desperata Concinensi re, ad Zamorinum vnà cum amicis & clientibus transfugêre. Quos imitati postmodum Europæi duo, Christiano indigni nomine, quos alij Illyricos alij Insubres fuisse perhibent; deserta fide ac religione, tormentariam fabricam, & æris conflandi scientiam, cuius erant peritissimi, sanè graui Christianæ rei damno, barbaris prodidêre. neque impunè cessit eis perfidia. siquidem post annos aliquor,

quot, agnoſcentes errorem ac ſcelus, cùm ad Luſitanos reditum
pararent, à Malabaribus illico deprehenſi, & concurſu populi
crudeliter interempti ſunt. Dum hæc à Zamorino parantur, So-
dreus, ora Calecutana vaſtata, Cocinum peropportunè cum ſo-
ciis appulit. Eius aduentu Rex & Luſitani paululum reſpirarunt.
Sed, ille ſimul edoctus quanto in periculo res eſſet, ſimul infimis
precibus rogatus vt milites in terram exponeret, ſeque cum Tri-
numparæ copiјs maturè coniungeret; contra omnium exſpecta-
tionem animo prorſus obdurato reſpondiſſe traditur: Sibi ma-
ris cuſtodiam ab Emmanuele commiſſam. Si maritimum inſta-
ret bellum, ſe officio præclarè functurum: quandoquidem terra
gerenda res foret, Rex cum ſuis ipſe ſibi conſuleret. Ab hoc re-
ſponſo, gementibus Luſitanis, perculſo Rege, ad fauces Erythræas
obſidendas rectà contendit: Arabumque ſex nauibus in itinere
captis, præda ditatus ingenti, ad Curiam muriam inſulam, haud
longè ab Aromata promontorio, quà in Septentriones obuerſa
eſt, in anchoris conſtitit. ibi dum in Mahometanos porrò imminet
excubatque; Maio menſe ineunte atrocior Boreas vehementi pro-
cella naues alliſas ad ſaxa comminuit: ipſeque Sodreus vnà cum
Blaſio germano fratre, tum ſpreti Luſitanici ſanguinis, tum deſti-
tuti Regis amiciſſimi ac fideliſſimi, pœnas horribili naufragio &
& repentina morte perſoluit. Fertur, antequam id accideret, ab
incolis identidem admonitus, vti ſtatam & anniuerſariam eam
tempeſtatem caueret; quamquam obtemperantibus aliis nauar-
chis, & in tuta ſecedentibus loca; ipſe tamen cõtumaci vultu, ver-
biſque inſuper contumelioſis optima conſilia reſpuiſſe. Hæc fer-
me de Sodreis fratribus aduerſo rumore vulgata; quamquam eos
admodum locuples auctor Ioannes Barrius liberare culpa vide-
tur, affirmans non ab Sodreis deſertum Regem, ſed enixè operam
deferentibus, inſtante iam hyeme remiſſum ab Rege. De vtriuſque
tamen exitu Barrius idem haud ſanè diſcrepat. Cæteri, qui mutata
paulo antè ſtatione periculum euitarant, ad placandas cæleſtes
iras Cocinum repetere, & laborantibus ſuis opem ferre ſine mo-
ra conſtituunt: ſed incenſæ officio voluntati haud ita reſpondit
euentus. Petro quippe Ataidio duce, cùm Indicum pelagus tra-
iecisſent, aduerſis tempeſtatibus ad Anchediuam inſulam hye-
nare coacti. Interea Luſitani, qui Cocini verſabantur, tum de ſua
tum de Regis optimi ſalute ſoliciti, ac ſingularem viri conſtantiã
atque animi magnitudinem valde admirantes, ab eo magnopere
petiêre, vti ſe ad Cananoris Regem nauigare permitteret. ibi ſi-
ne cuiuſquam periculo tutos ad nouæ claſsis aduentum fu-
turos.

turos. Quibus ille respondit, bono essent animo, ac diuinæ prouidentiæ fiderent; quæ bonas causas, cùm in extremum discrimen venissent; tum maximè subleuare consuesset; de profectione verò minimè cogitarent. neque enim se permissurum, vt quos semel in tutelam atque amicitiam recepisset, ij, se viuo & consentiente, ad alienam opem supplices ac vagi confugerent. Simul ceteros, nè despondeant animum, hilari vultu & accommodata ad tempus oratione adhortatur. ac quanta maxima potuit celeritate, copiis ex vniuerso regno contractis, opportuna loca præsidiis firmat, fossas repurgat, nouas circa vrbem munitiones vallumque perducit: in primis verò, quoniã Repelini vada (is locus abest à Cocino leucas non amplius quattuor) ad exercitum traducendum hosti erant petenda; Naramuinum sororis filium, eximia spe summæ virtutis adolescentem, hæredem regni destinatum, ibi cum Nairum quinque millibus & quingentis opponit. ad eùm Laurentius Morenus & aliquot Lusitani spectatæ fortitudinis viri vltro se adiungunt. Zamorinus per vates & sacrificulos ad proficiscendum ominibus diu captatis, signa denique ad Repelinũ promouit. ac priusquam traijcere conaretur, noua ferri flammarumque denuntiatione Trimumparam aggreditur, ni Lusitanos relinquat. cùm ille minas omnes terroremque præ officio ac fide contemneret: copiæ traduci a Zamorino, quacunque vada patebant, illico cœptæ. Sed resistentibus acriter Nairibus, non sine magna suorum cæde, semel iterumque repulsus, ab innata mobilitate animi reditum cogitar apud se cœpit; atque, vt initia sese dabant, rei difficultate deterritus, procul dubio signa retro vertisset; ni pertinax Brachmanarum & Mahometanorum in Trimumparam & Christianos odium a criter obstitisset. Eorum adhortationibus animatus ad cœpta pro sequenda, per occultos internuntios quæstorem Trimumparę in gentibus præmiis promissisque corrumpit, vt per occasionem sti pendij numerandi, quamplurimos è Naramuini pręsidio ab sign abducat. eam sibi ad transitum occasionem fore. ille per speciē ad uersę valetudinis in castra venire se posse dissimulans, quãquã ęgi ferente Naramuino, dimidiã ferme Nairũ partē in vrbē euocau quos cùm sub vesperum Naramuinus ea lege misisset, vt ante lu castra omnino repeterent: Quęstor extracto in multam diem n gotio, tota de re Zamorinum per eosdem nuntios admonet. ill ne tantam opportunitatem frustra elabi pateretur, omnibus co nixus viribus, nõ sustinente iã impetum Naramuino, exercitũ, sa cinas, atque tormenta partim actuarijs, partim vado traduxit: Naires vigiliis fessos & infrequentes, facta impressione, in palm

tà Cocino proxima cōpulit. ibi Naramuinus, multis acceptis vulneribus, magna viciſſim edita ſtrage, fortiter dimicans, vna cum duobus alijs regijs iuuenibus cadit: reliqui fuga diſſipati, variis itineribus in regiam conuenēre. Calecutanus, iam ſe intendentibus tenebris, vltrà cedenti hoſti non inſtitit. Poſtridie, tam inſigni parta victoria, Trimumparę fidem iterum per cōmunes amicos, miſaſque precibus ac terrore litteras, tentat. ille, quamuis è tanta clade, ac præſertim ex amiſſa regia ſobole, inſigni dolore accepto; tamen (quod vix credibile videatur) ſtetit animo, conditiones pacis reiecit, collectis reliquiis Nairum, & omnis generis vndiq; coacta multitudine, aduentanti Zamorino ſe rurſus obiecit. Ea quoque pugna victus ac profligatus, accepto inſuper vulnere, nihil habuit prius antiquiúſve, quam vt Luſitanos, eorumque res omnes, à cædis & direptionis periculo eriperet. Vaipinum eſt inſula Cocino proxima, ſacri & inuiolati apud barbaros ſoli, ac præterea ſitu & operibus munitiſſima. in eam inſulam aduenas cum eorum gaza raptim transferendos curat. dein cum egregia manu armatoru ſubſequutus ipſe celeriter: vt ſi minus loci religione certè munimentis armiſque hoſtem arceret. Omnes ferè proceres, vt ſuprà dictum eſt, ad hoſtes turpi defectione tranſierant. Vnus Vaipinenſis dynaſta Trimum paræ ſeſe fidum comitem amicumque ad finē vſque fortiter præbuit. At Zamorinus, haud ſegniter vſus victoria, Cocinum penetrat; vrbem flammis iniectis vniuerſam incendit: Vaipinum contempta religione haud ſemel aggreditur; ſed cum ignominia ſemper ac damno prohibitus, aduentante iam hyeme, in proximum ver diſtulit bellum. interea, ne Trimumpara Cocinū repeteret, caſtella in vrbis ruinis nōnulla excitauit, & cohortes aliquot in eo præſidio ſtatuit. ipſe tā ſecundis rebus elatus ac tumidus, Mahometanis ac Brachmanis effuſè lętantibus, ad gratias inanibus diis agendas Calecutū reuertit. ibi, ęraria officina inſtituta per duos, quos diximus, fidei deſertores, & alios quorum induſtriā magnis præmiis fouebat incitabatque, omnis generis tormenta machinaſque ad vrbium excidia cōparabat: cùm è Luſitania ſubitò noſtris admodum laborātibus affuit Franciſcus Albuquercius, omnibus belli adiumētis inſtructus. is, Petro Ataidio cum cęteris, qui ad Anchediuam hyemauerant, ad ſuas naues adiuncto, Vaipinum rectà contendit, ac Trimūparam Emmanuelis nomine tum verbis amiciſſimis erectum animatumque, tum ad regiam tuendam perſonam præſenti pecunia ſubleuatum, cæſo & fugato Calecutano pręſidio, in Regnum Cocini ſumma omnium gratulatione reſtituit. Inde, populando vrēdoq; per duellium tecta ſataq; nō

vna

vno loco hostes vel inuitos in certamen extraxit;multisque minutis præliis exiguo admodum suo detrimento cecidit.postremò oppida quoque aggressus,primò Chiriuaipinum,deinCambalanum, tum alios ignobiles vicos,dynastis,qui ad Zamorinumdefecerant, vel interfectis,vel in fugam actis,ingenti ardore militum expugnauit, inceditque. Ab ea expeditione, maximo gaudio & infinita cum actione gratiarum, à Trimumpara exceptus, pro amicitia petiit, vt quoniam inter eas nationes adeò infesta ad eam diem vita Lusitanorum fuisset;castellum ad eorum corpora & res tuendas ædificare sibi Cocini liceret. quod Rex adeò prolixè liberaliterque concessit;vt è suis etiam palmetis, quoniam cæmenta non suppeterent, præcipua firmitate materiem in eam ædificationem excidi quamprimũ iusserit:dein loco in primis idoneo area dimẽsa & inchoato iam opere; dudũ expectatus è Lusitania cũ iuuentutis robore superuenit Frãcisci patruelis Alphonsus Albuquercius, is, qui rerũ deinde gestarũ gloria Magni cognomẽ est cõsecutus. eius accessu, Lusitanis Indisque certatim insudantibus, breui consummatum castellũ, & in eo templum Diuo Barptolemæo dicatũ est: vt magno vtrũq; consilio ac pietate,sic modico sumptu elegãtiaq;. Sacrarum ædiũ & arcium,quæ variis Indiæ locis per alios aliosque prefectos deinde per otiũ absolutæ sunt,lignea illa prima ædificia quasi typos ac proplasmata iure quispiam dixerit. Eo munimento perfecto,supplicatio à Lusitanis habita:signũ pẽdẽtis è Cruce Domini sub vmbella pretiosa per multas instauratæ iam vrbis partes, præcinentibus tubis cũ religioso tripudio ac festa saltatione prælatum.põpa ad arcẽ vsque perducta,& cùm arx ipsa, tum in ea tẽplum precatione solẽni à sacerdotibus cõsecratũ eo majore lętitia ꝙ illo primũ die Romana Ecclesia diuinis in rebus, Lusitana gens in humanis,Indiæ possessionem adire quodãmodo videretur. Post hęc, Albuquercius vterque ad perdomandam Zamorini ferociam nouas excursiones fecère. vastatus in primis Repelinensis ager, pagi ac villæ complures inflammatæ ac dirutę,nauigia capta ac direpta permulta,deniq; bello passim circumferendo,tantum terrorẽ omnibus circà populis intulère; vt Zamorinus ipse, præsertim suadente Naubeadarino eodem,qui bellum antea dissuaserat,oratores pacis & commercij petẽdi ad Lusitanos miserit.cui conditionibus iis datum est fœdus,vt & cędem Calecuti factam, & direpta mercimonia æquis æstimationibus compensaret: itemque ab lacessendo armis Trimũpara in posterum abstineret.In hasce ferme leges pax cõuenit,ac rursus cũ Zamorini popularibus amicè agi & contrahi cæptum.Eadem fama permoti iãdudum tutores Colani

Regis,

Regis,(nam ipſe per ętatem potens regni nondum erat)per legatos item fœdus & amicitiam petiêre. Quibuſcum eo libentiùs iunctæ dexteræ, quo majores in omnem partem opportunitates habere viſa res eſt. Etenim Colanum vrbs, quattuor & viginti leucas à Cocino in meridiem ſita, in primis totius Indiæ antiqua & opulenta cenſetur. ex ea Calecutum & aliæ Malabarici ſoli olim ductę coloniæ. abundat mercibus;portum facili præbet acceſſu. ac præterea, multis familiis veterum Chriſtianorum incolitur: quæ res longè etiam vehementiùs Luſitanos ad ſocietatem gentis allexit.Igitur illis pręcipuè cautum in fœdere:multis & grauibus injuriis liberati,eorumque fortunis ac dignitati conſultum. Inſtituta communi conſenſu amicitia,tabuliſque commercij ritè confectis, domicilium proprium Luſitanis in vrbe Colano attributum. eò cõfeſtim negotiatores cum ſcribis & cuſtodibus immigrarunt.Acceſſit rei diuinę procurandæ cauſa Rhotericus Dominicanus; is, & morum integritate & doctrinę præſtantia, paucis diebus multos mortales partim in recta fide confirmauit,excoluitque:partim ab ſtipendiis dęmonum ad Chriſti ſigna traduxit. Eodem anno,quo hęc in India gerebantur, (is fuit à milleſimo quingenteſimus tertius)nauarchi aliquot ad commeatus Arabicos prohibendos Oliſipone profecti,Zanzibaris Regem,malis coactum, ſtipendiarium Emmanuelis fecêre.itemque Brauæ liberę ciuitati, leucas cis Melindem centũ, annuum vectigal impoſitum. ipſi verò Melindenſi Regi,cùm à Mõbazæ tyranno valde premeretur, ſanè opportuno tempore latæ ſuppetiæ.tyrannus ab armis diſcedere,& propè iã victo Melindẽſi pacem dare coactus eſt.Cùm terra marique negotia Luſitanica proſpero admodum procederent curſu, & ſimul in varias regiones aditus Euangelio patefieret; tranquillas iam à Calecutano res,vnius hominis cupiditas & amentia perturbauit.is,Cocinenſi apothecę prępoſitus, cùm nauẽ Malabaricam pipere onuſtam pręteruehi cognouiſſet; repentè, vel auiditate pr:ędæ,vel priuato in Malabares odio incitatus, mittit qui captam ſine mora Cocinum pertrahant:nautæ cùm ſe Zamorini amicos & populares clamarent; Deumque & hominum fidẽ teſtarentur, ſe ipſius miſſu Cranganorem petere;nihilominus Luſitani in incepto perſiſtunt. coorta pugnã,ſex Malabres interfecti, complures vulnerati: nec Luſitanis incruentum certamen fuit. Expugnato nauigio, in Cocinenſem apothecã piper omne cõuectũ.Ea re cognita Zamorinus confeſtim ad Franciſcum Albuquercium mittit,qui tantam injuriã expoſtulent. ille cùm rẽ negligeret, nec modò ablata reddere, ſed ne factum quidem vlla ratione purgare dignaretur, enimuero

Zamo-

Zamorinus continuò exarſit iracundia; coaliſamque recens amicitiam indignabundus abrupit. Hanc ego direptæ pacis ac ſocietatis cauſam, Damianum Goeſium & Hieronymum Oſorium ſequutus, in medium attuli; haud ſanè ignarus, in hoc etiam ab iis diſſentire Barrium, culpamque omnem in Zamorini mobilem animum vtcunque transferre. Sed regiis chronographis à me, præſertim in re tali tantâque, temere fides abroganda non fuit. Cæterùm Zamorinus, vt dicere inſtitueram, acri dolore ſuccenſus, primùm edicta omnia decretaque in rem Luſitanorum facta extemplo reuocat; dein armatos parones ad intercipienda onera circumquaque dimittit; poſtremò ad euertendum Trimumparam, Luſitanoſque ex India pellendos, majore quàm vnquam antea conatu copiiſque ſe comparat. Et quamquam inexpiabili in vtroſque odio ferebatur; bellum tamen diſtulit conſultò, quoad Albuquercij fratres, onuſtis iam non vno loco nauibus, ex India abſcederent. Quibus de conſiliis Trimumpara litteris amicorum ac nuntiis maturè certior factus, cum Franciſco (nam is præerat ſummæ rerum) egit etiam atque etiam, vt adeò difficili ac periculoſo tempore quàm firmiſſimum ſibi ſuiſque præſidium in diſceſſu relinquat. Sed neque proximæ calamitatis memoria, neque imminens Luſitanicæ rei diſcrimen, neque optimi & conſtantiſſimi Regis obteſtationes preceſque flectere Franciſci animum valuère, vt naues plùs tres cum centum & quinquaginta dumtaxat propugnatoribus daret, præfecto Eduardo Pacieco viro fortiſſimo: nimirum, vt in tanta deinde paucitate cùm militum virtus, tum verò diuinæ opis præſentia clariùs appareret. Poſt hæc, Albuquercij fratres vterque ſimul, verùm exitu diſpari, in Luſitaniam vela dedère. Franciſcus, incertum qua clade quóve infortunio vnà cum ſociis in itinere periit. Alphonſus, quamuis magnis iactatus procellis, tamen circa finem Iulij menſis, non minore quæſtu quàm gloria, ſoſpes in vrbem Oliſiponem introiit. Poſt eorum profectionem, ſolutus metu Zamorinus, palam terra marique bellum ciebat. ducenta amplius nauigia, magnam tormentorum copiam, elephantos complures, armatorum millia circiter ſexaginta contraxerat. Eo terrore Cocinum allato; multi confeſtim in Malabaris interiora dilapſi: ac vix capitis pœna propoſita cohiberi populus potuit. Ex reliquis copiis ægre milites ad millia triginta conſcripti; quorum tamen paulatim numerus, partim tranſitionibus partim effugiis, vix ad decem millia rediit; nec ea quidem admodum forti animo, vel integra in Trimumparâ fide. Ergo tota penè belli moles in Luſitanos incubuit. Solennes tum forte agebantur feriæ, quibus cœleſtes iras, in omne genus humanum intentas, olim ſuo

potiſſi-

potiſſimùm capite Chriſtus excepit. Ea recordatione ad omne decus ac pietatem incenſi Luſitani, viciſſim vitam pro Chriſti nomine effundere geſtiebant. Itaque tanto inferioribus copiis, nullũ periculum recuſare, caput libenter in diſcrimen offerre, & periculoſiſſimas expeditiones certatim ſibi quiſque depoſcere. Eduardus quoniam multis partibus vnó tempore dimicandum fore non dubia conjectura proſpexerat, primùm ad Repelini vada nouas munitiones objecit: dein Cocinenſi arce multis locis inſtaurata, nouũ inſuper propugnaculum ad portus introitum excitauit. ad hæc, naues & ſcaphas majores, vt ad ſubita occurrerent, omni genere telorum ac tormentorum inſtruxit. At Zamorinus, vti proximo bello fecerat, Repelini tranſitum & vado, & actuariis longó ordine conſertis tentauit primùm: dein magna ſuorum cæde bis terve repulſus, cùm in anguſto loco ſe multitudo impediret, & à noſtris in confertam turbam irrita nulla jacula inciderent; Repelinenſis dynaſtæ monitu ad loca minùs vadoſa, verùm patentiora deſcendit. ea re cognita, Patiecus cùm expeditis celeriter anteuertit: ratuſq; paucitatem conſilio adjuuandam, noctu ſudes præacutas toto paſſim vado figendas curauit: poſtridie hoſtes magno impetu tranſire conati, partim ſe præuſtis cuſpidibus induerunt, partim accedente æſtu obruti, partim aſſiduis miſſilium nimbis vulnerati occiſique: pars etiã, quæ vel nandi peritia vel beneficio lintrium in vlteriorẽ euaſerat ripam, acriter dimicantibus Luſitanis, aut cæſi, aut in flumen detruſi. Zamorinus, vbi aperta vi parum proficere ſe intelligit; ad inſidias de more cõuerſus, percuſſores, transfugarum ſpecie, in Eduardum occultè ſummittit: hoſce ille diuinitus deprehenſos conuictoſq; Trimũparæ tradidit, in quos arbitratu ſuo conſuleret. pretio dein conducti, qui veneno inficerent aquas: eo item ſcelere per indices patefacto; excubiæ ad fontes intenta cura diſpoſitæ. Rumor ad hæc de induſtria diſsipatus, Concinenſe præſidium cæſum, naues captas & incẽſas: ac ſolicitati circà populi, vt in noſtrorum ſtationes & apothecas impetum facerent, nomẽq; Luſitanum omne delerent ea quoque fraus Dei beneficio patuit. Quo tam infelici rerũ euẽtu cùm valde angeretur Zamorinus; tũ ad infringendos eius conatus, dira morbi lues acceſſit: qua multi ex ipſius exercitu fœdè abſumpti; multi etiam & contagionis metu & belli difficultate perterriti, diffugêre. Iamque ſuſceptę expeditionis auctores exſecrantem, ac deſperatis pænè rebus, de pace ac de reditu cogitantem, injecta repentè ſpes confirmauit expugnandi Luſitanicas in ipſo Cocinenſi portu naues; quo vno ſubſidio, vt ſuprà diximus, Trimumparam vel maximè niti non ignorabat. Mahome-

tanus quidam erat, Coiesalles nomine, machinarum peritus. is ad Christianorum nauigia superanda, Malabaricis multo celsiora, eiusmodi artificium ingenti omnium approbatione commētus est: Binis paronibus, valido & à puppi & à prora tigno inter se cōmissis, turres erigebat; è quibus deni amplius homines in subjectas onerarias tutò ejaculari possent. Huiusce generis machinas octo cùm adornasset; Zamorino ignaro talium rerum, & adulatorum turba circumfluēti, tanta victoriæ fiducia subitò accessit; vt Eduardum ad se vinctum perduci sine mora imperauerit. Verùm ille per exploratores tota de re præmonit⁹, nouas vicissim in onerariis machinas excitarat. ac quo die commissum est prœlium, (is erat in cœlum ascendenti Christo Domino sacer) nauium puppes, ne à tergo circuiri possent, ad littus applicuit: præterea, ad arcendum congressum, prominentes à prora malos objecit: precatusque immortalē Deum, vt in ea quoque sibi pugna, sicut in cæteris, propitius adesset; inuicto animo, perexigua manu, ducentorum fermè nauigiorum impetum excepit. Ardētes primùm pyræ ad Christianas naues inflammandas immissæ: quibus accessu prohibitis, & in cōspectu omnium frustra consumptis; tū demū turrita nauigia nequicquā admoueri cœpta. Siquidem præter ipsam machinę formā duplici præsertim clauo, ad regendum inhabilē, æstus quoq; maris tum fortè rapido accedens tractu, gubernādi arbitrium nautis ademerat: ergo, & magistri gubernacula huc illuc frustra torquere, & remiges irrito conatu in aduersum maris impetum tēdere; & infesto rostro in nostros directa nauigia repētè modò in obliquum, modò in cōtrarium sisti: nihil iam loci consilio vel arti esse: neque moderatores inter se constare; nec remigium clauo, neque clauus magistris parēre: aliò naualis turba, aliò duces & propugnatores vocare, aliò cuncta simul æstus abripere in eo tumultu, cùm sagittarum multitudo cælū pænè inumbraret; & crebris hinc inde fulgetris, horribili cum strepitu radiantibus, omnium generū vsquequaque tela volitarent; è turribus octo vix duæ ad onerarias ægre tādē appulsæ. in quas destinato ictu majores globi à nostris subinde contorti: laxatisque cōpagibus, partim auulsa è suis sedibus tabulata, cum ipsis epibatis in aquam magno sonitu decidêre; partim dissilientibus vndique fragmentis, consauciati permulti, ingentem pauorem ac trepidationem cæteris intulêre. Ad eum casum clamor à nostris terra marique sublatus; & integrata pugna tanto militū ardore; vt Calecutani, multis passim occūbentibus, attoniti pauentesque certatim terga conuerterint. neque vllis ducū Regisve ipsius aut minis aut hortamentis sisti fuga potuit, contento cursu

cursu remotas Malabaris insulas, & intima penitus æstuaria petiere; quinque circiter ab initio belli menses effluxerant. eo toto tempore Zamorini copias valde imminutas esse constabat. pestilentia, mortalium ad tredecim millia absumpserat; totidem ferme huc illucque distulerat metus. variis præterea certaminibus, magna parte nauium ac tormentorum amissa, ex ipso militum robore millia plus quinque ceciderant. Zamorinus infeliciter iam toties in arma coortus, cùm & hyems immineret, & noua insuper è Lusitania classis adesse diceretur; abjectis belli consiliis, ipso diui Ioannis Baptistæ natali die vasa collegit, ac retro ad Pananem tristissimus abiit. Brachmanæ auguresque, quòd belli suasores & impulsores semper fuissent, veriti ne in ipsorum caput calamitas verteret; culpam tantæ acceptæ cladis in malè obseruata auspicia, neglectas religiones, & vota minùs fideliter persoluta, cuncti ex composito rejecere. Hisce artibus mendaciisque sacrilegi impostores existimationem suam egregia simulatione tutati, Zamorino, vanis superstitionibus misere obnoxio, ingens dirarum injecta formido, regni administratione vicariis tradita, ipse interim æger animi, ac mœrore penè confectus, in auiam solitudinem cum exiguo comitatu, ad placandos commentitios Deos & expianda peccata secessit. At Lusitanorum, eo toto bello, cùm omnium, tum verò Eduardi præcipuè Patieci virtus enituit. Is & ante prima signa fortiter dimicando, & insidiis maturè præcauendis; & disponendo milite, & muniendo vbi res postularet; & omnia militaria munera impigre obeundo, acerrimi simul bellatoris & ducis eximij laudem omnium testimonio est consecutus. Quamquam attentiùs belli progressum & euentum æstimantibus, diuina potiùs quàm humana tota res visa. quando tam multis Malabaribus ex vtraque parte cadentibus, Lusitanus tot prœliis desideratus est nemo, ac nauium insuper aluei non semel trajecti ac perforati sine vllius dãno feruntur; & fulmineo excussæ rotatu ferreæ pilæ, irrita plaga (quis credat?) obuiis quorundã exceptę pectoribus. Quas ob res Christo, salutis humanæ parẽti, supplicationes habitæ, & solẽni ritu, pro ea quæ tum suppetebat copia, sacrificatũ est. Redeuntẽ è prælio Patiecum Trimumpara per quam arctè comiterque cõplexus, immortales eius virtuti ac fortitudini gratias egit: nec modò regnum, sed vitam salutemque Lusitanis haud vno iam nomine acceptam ingenuè tulit. Interea multo litteris & nunciis certior factus Emmanuel, quanto in periculo res Indica versaretur; Lupum Soarium Aluarengam cum nauibus duodecim subsidio suis laborantibus miserat; is, quãquam ab Eduardo parta

iam antè victoria, magnum tamen ad Cocinense regnum & Lusitanica negotia stabilienda, momentum attulit. Siquidem Zamorinus & quotidiano matris conuitio, & assiduis populariũ precibus in patriam reuocatus, bellum, eadem qua deposuerat leuitate, reparare terra mariq; instituerat. Itaq; ad Cráganorem oppidũ terrestres naualesque copias intentiore delectu habito contrahebat. Eius rei fama Cocinum allata, Lusitani circiter mille, Naires ad duo millia confestim eò profecti, recens ædificata ab hoste nauigia primùm expugnant, præfecto rei maritimæ cũ duobus filiis interempto: dein exscensione facta, eodem impetu Naubeadarini peditatum fundũt fugãtque. tum Cranganori oppido injectæ flãmæ; Christianorũ tamen tectis, ac præcipuè sacris MARIÆ Virginis & Apostolorum ędibus, temperatum est. Per idẽ tẽpus Rex Tanoris, (ea quoque Malabarica est regio) cùm finitimis bellis admodũ premeretur, à Lusitanis auxilium petiit; seque ni aspernarentur, Emmanuelis vectigalem fore professus est. missi extemplo aliquot Lusitani manipuli: quo ille subsidio, cùm breui superior hostibus euasisset; certis, vti receperat, legibus in Regis Lusitaniæ societatem ditionemq; concessit. Inter hęc, Indico mari ab Lusitanis vehemẽter infesto, Calecutana commercia magis in dies imminui. negotiatores & inquilini partim ad suos lares, partim in aliena regna migrare. In iis mercatores Arabes, omnium ditissimi, cùm ad Mecam reditum pararent, pecuniam & pretiosissima quæq; in naues imposuerant, sub Lusitanicæ classis discessum illico vela facturi. Nõ fefellit ea res Aluarẽgam. Continuò Pandaranæ portũ scaphis audacter inuectus, onerarias Arabum septendecim instar muri inter se colligatas, omni telorũ genere ornatissimas, & propugnatoribus refertas, vi cepit, ac direptas incendit. Pertinacibus animis vtrinque certatum est. è Mahometanis duo millia; è nostris viginti quinque, non amplius, interfecti: vulnerati ad centum & triginta. Inde, relicto cum tribus nauibus ad Cocinum tuendum Emmanuele Vasconcellio, opimis spoliis onustus Aluarenga Lusitaniam petiit, comite itineris Eduardo Patieco: cuius egregiæ virtuti, immortalibúsq; erga se promeritis, Trimumpara debitum testimoniũ scriptis ad regem litteris tribuit. Ei testimonio cùm aliorum etiã litteræ sermonésque astruerent fidem; Emmanuel talem ac tãtam indolem in obscuro latêre nequaquã est passus. ac præter cæteros honores, aduenienti Eduardo publicè priuatimque habitos, præclara quoque viri facinora pro concione diligenter exposuit, ornauitque Regis iussu Iacobus Ortizius Visensis Episcopus: idemq; cæteris in oppidis Lusitaniæ factitatum. dein, vt in communi causa

communem

commune gaudium eſſet; ad Chriſtianos omnes Reges principeſque, ac Romanum præcipuè Pontificem, Emmanuel in eandem ſententiam accuratè perſcripſit. diu celebrati ſermone omnium nationum tam noui tamq; admirandi rerum euentus; gratiæ vbique ingentes actæ Deo; nec parum inde Luſitanico generi ac nomini dignitatis acceſsit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER TERTIVS.

Oc tam ſecundo ſucceſſu rerum, Emmanuel Orientis opes imperiúmque animo & ſpe in dies majore complexus, percunctãdo à regionum peritis & nauigationis tabulas, quæ ex India depictæ ſubinde referebantur, attentiùs cõtemplando, ita comperiebat: Indicę negotiationis prẹſidia & quaſi clauſtra præcipua eſſe tria: Adenum Arabiæ, & Armuziam inſulæ Geru (Ogyrim olim fuiſſe quidam haud abſurdè cõjiciunt) prænobiles vrbes, quarum altera Arabici altera Perſici ſinus oſtium obſideret: itémque Malacã, Sincapurano impoſitam freto; quò, propter loci opportunitatẽ, Sinarum, & Lequiorum, & inſularũ pænè innumerabilium mercimonia commearent: ergo, ad ea loca vel fœdere ſibi adjungenda; vel armis, vbi res exigeret, occupanda; ſtudiũ omne cogitationẽq; conuerterat; ratus, id quod res erat, eam vnam expeditiſsimã rationem eſſe totius maritimi quæſtus ac mercaturæ ab Ægypto Syriáque in Luſitaniam transferendæ. Non fefellêre ejuſmodi cõſilia Saracenos & Arabas viros, & in ſuis occultandis voluntatibus, & in alienis odorandis explorandíſque admirandæ ſagacitatis. Itaq; Zamorino per aulicoſ & Brachmanas perſuadẽt, vt quoniã Indicas claſſes Luſitanicis & robore nauium & armorum apparatu inferiores tot iam euentus oſtenderint; ab Ægypti & Arabiæ ac Syrię Rege Cãpſone,

 quem

quem Sultanum appellabant, aduersus communem hostem auxilia accersat. Missus in eam legationem cũ amplis muneribus Maimames, Mahometanæ superstitionis cultu notissimus. is, miscendo consilium precibus, modò Campsonem obsecrabat, vt religionis auitæ causam susciperet, ac prophetæ sepulchrum, & populares, amicosque & consanguineos à quotidianis Lusitanorum iniurijs ac latrocinijs vindicaret: modò suadebat, vt sibi quoque vectigalibusque suis maturè consuleret. Gentem ab vltimis orbis terræ terminis in partem Indici commercij vix ante quinquennium precario admissam, tantos iam sibi sumpsisse spiritus, vt leges Orięti dare, iura publica inuadere, Asiaticas opes per summam audaciam interuertere, quibus denique visum sit, nauigatione ipsa interdicere minimè dubitet. Qui tam longinquis ac periculosis expeditionibus talia moliantur; quid tandem, si domicilium ac sedẽ in Asia fixerint, non ausuros? orientem flammam vel exiguo latice, adultam iam & grassantem, non nisi ruina opprimi & extingui. Proinde nascenti malo pro sua pietate ac prudẽtia quàm primùm occurreret. Ad extremum peteba , vt classem aduersus Lusitanos quantam posset maximam, remige ac milite instructam, ad Indiæ littora mitteret. Calecutanum commeatus, pecuniam, portus, ac cætera necessaria affatim præbiturum. In eandem sententiam orator etiam ab Adeni regulo, vir clarus è pseudoprophetæ stirpe, disseruit. Haud vana afferebant. etenim Campson & Mahometici dogmatis se præcipuum assertorem, ac Mecanæ domus, quæ in eius erat imperio, præsidem ac tutorem ferebat: vt imminutum eius cultum negligere salua dignitate non posset: & post Lusitanorum in Indiam aduentum, ac merces in Occidentem auersas, maiora in singulos annos rei pecuniariæ damna sentiebat. Igitur & regum sociorum suasu, & sua ipse voluntate ad pellendos ex India Lusitanos vehementer incubuit. In præsentia, legatos quàm optimè sperare iussos, & promissis ingentibus regio more oneratos, dimisit. Cæterùm mox de apparatu bellico, deque ratione perficiendæ rei, deliberanti multa occurrebãt, quæ quamuis incitatos hominis impetus admodum retardarent, primùm communis Mars & incerti bellorum euentus; dein periculũ ne, Lusitano oppugnando, totius Europæ arma in se conciret; postremò ædificandæ instruendæq; classis difficultas: quòd & materia cædua, cùm in Ægypto non suppetat, lõgissimè petenda: & informes triremiũ aluei mẽbratim à Cairo seu Babilone, quo interfluo Nilo Mẽpheos obiacet antiquæ ruinis, Suezium vsque, rubri maris emporium, per solitudines arenosas & auias transuehendi

forent,

forent, atque ibi demum compactis carinis ornandi deducendiq; Quocirca, antequam ancipitem belli subiret aleam, sibi tẽtandum existimauit, num quid denuntiatione magni alicuius periculi ac minis apud Christianos proficere posset. Primùm igitur, per idoneos homines, rumoribus dissipatis, omniũ aures bellicis terroribus cõplet. dein artificiosè submittit, qui Maurum monachũ Hispanum, antistitem templi eius, quod in Arabiæ monte Sina reliquias diuæ Catharinæ virginis martyrisque conseruat, metu, ne quid in sacram ædem grauius consulatur, supplicem ad se compellant. Hunc ergo, simplicitatis antiquæ virum, qui regum ignoraret artes, pauentem ac trementem, Campson cum minacibus litteris ad Alexandrum eo nomine sextum Romanum Pontificem mittit. in quibus erat, se à duobus Christianis Regibus Fernando & Emmanuele iamdudũ intolerandis iniurijs affici. ab altero Mahometanos omnes Bæticæ finibus, nulla ipsorũ culpa, per summã indignitatem exterminatos. alterum, Africæ, & Arabiæ, & Indiæ orã annuis classibus infestam habere; nautas & mercatores in seruitutem abducere; aditu religiosissimæ ædis, quæ ad Mecam sit, plurimos omnium nationum mortales arcere. quòd hæc Rex vterque, socer ac gener, nulla prouocati iniuria, contra ius naturæ ac gentium audeant; se quoque vicissim Christianos, quotquot in suo imperio sint, ad Mahometica sacra metu proscriptionis & exilij cõpulsurum: ac præterea antiquissimarũ religionum Christianas ædes ac monumenta; quæque in Ægypto & Arabia, quæque in Iudæa ac Syria visantur, cum ipso Christi sepulchro euersurum & cõcrematurũ esse. Quæ si Pontifex salua cupiat, ac suorum incolumitatis curam gerat; Regẽ vtrumque pro sua potestate quam primùm ab ea mente consilioque deducat. Has ergo querimonias minasque Campson ad Põtificem maximum detulit, haud dubius, eas magni vtique apud Hispaniæ Reges fore momenti, quib[9] propè hæreditario iure nihil Christiana religione prius aut potius esse didicerat. Alexander, Senatu super tali tantaque re habito, monachum ipsum ad Emmanuelem, ex quo corám fusiùs cuncta cognosceret, mittit. Hunc demissè precantem, vt ab lacessendo Ægypti Rege desisteret, ac tot Christianis mercatoribus, tot religiosis hominibus, tã venerandis Christi Sanctorũq; reliquijs pro sua pietate cõsultum vellet; bono animo esse iubet Emmanuel. neque enim Cãpsonẽ studio Mahometicæ superstitionis, aut ab muniendi monumẽti cura, sed imminutis portorijs reditib[9] vtique teneueri, quæ detrimenta quando ita vehementer hominem excrucient; nequaquam cõmissurum, vt Christianis negotiatoribus è suo re-

gno pellendis, & celeberrimis templis, ad quæ ingens quotannis hominum vis, religionis causa, magno cum ipsius emolumento confluat, euertendis; nouam insuper iacturam certissimi quæstus & vectigalium faciat. Nam quòd Fernandi soceri iniurias, de quibus ad eam diem questus non sit, quartodecimo demum anno (tot enim ferme à pulsis è Bætica Mauris effluxerant) adeò acerbè, tam dolenter expostulet; cui non apparere, causas quæri accusationum & criminum; & sordidissimæ cupiditati auaritiæque inanem speciem caritatis religionisque prætendi? Proinde Christi famulus poneret metum, nec barbari fremitus iråsve tantopere perhorresceret. Hisce verbis confirmatum antistitem, pecunijsque ad exornanda Orientis templa, ac pauperes alendos, copiose instructum, Rex Lusitanus Romam remittit; ac simul ipsum Pontificem Maximum per litteras omni sollicitudine liberat. Ipse verò, qua erat prudentiâ & animi magnitudine, tam dira Sultani comminatione adeò non exterritus est, vt magnam etiam voluptatē inde perceperit. præclarū quippe sibi Emmanuel ducebat, immanem belluā, quæ ad eam diem Lusitanica arma superbè contēpserat, quasi adactis ad vitalia telis, deniq; cōmoueri. Quocirca ad cœpta prosequenda, duplo penè maiorem, quam superioribus annis, classem instruxit. eique præfecit Franciscum Almeidā, virum cùm cætera illustrem; tum quòd fortem ac fidelem operam in Bętica expeditione Fernando nauarat. Huic magnopere in discessu præcepit, vt quoniam ad ea, quæ iamdudum agitabat animo, & assiduitate copiarum ac ducum, & spatio temporis opus esset; arces aliquot opportunis Africæ Asiæq; locis extrueret, quæ Lusitanis & facilem in remotas regiones excursum; & tutum, quotiescunque res postularet, receptum darent. Præfectus, cùm ad VIII. Kalend. Aprilis, qui dies cœlesti ad Virginē nūtio est sacer, nauibus duabus & viginti faustis ominibus Olisipone soluisset anno millesimo quingentesimo quinto, Franciscanis aliquot fratribus & clericis alijs rei Christianæ causa in eam peregrinationem assūptis; octauo Idus Aprilis ad Hesperidas processit. inde cùm ad superandum Bonæ spei promontorium nauarchi in meridiem cursum extendissent; vehementi Aquilone vsque adeò in remotas ab Sole regiones prouecti sunt; vt classiarijs præ nimio frigore manus propemodum obriguerint. Inde ad Orientalem Africæ oram extemplo flexere, & secunda nauigatione paucis diebus Quiloam est vētum. ibi Abrahemum tyrannum callidè tergiuersantem, & annuum stipendium Emmanueli recusantem pendere; Almeida cum armatis descensione facta, ex vrbe per vim exegit: eiusque loco Mahometem

metem Anconinum, acceptum incolis virum, & expertæ in Lusitanos fidei, Regem, solenni cum apparatu imposita capiti aurea corona, constituit. Dein situ ad maritimos aditus æquè ac terrestres in primis commodo, arx ædificari cœpta ingenti alacritate nauticorum & militum. cumque labor in orbem iret, ipséque Almeida & cæteri principes, ad exemplum, suam obirent vicem; non die non nocte intermissum opus, vigesimo die absolutū est; arcique à Diuo Iacobo inditum nomen, quòd eius Apostoli die ipso natali vrbem expugnassent, ac tyrannum inde expulissent. Constitutis Quiloæ rebus, & firmo præsidio arci imposito, iteque nauigijs ad oram tutandam relictis, Mombazam petijt classis. Ea vrbs in parua eiusdem nominis insula, quam æstuarium efficit, excelso ad conspectū tumulo posita, portum habebat duobus propugnaculis munitū: in quibus tormenta è Lusitanico naufragio nuper extracta, vt suprà diximus, barbari collocarant. ijs cùm aduentantem classē aditu prohibere conarentur; nostrorum ictibus breui disiectum vtrumque castellum, ac liber introitus Almeidę patuit. missis deinde ad tentandi reguli animum nuntijs, cùm nihil pacati responderetur; Almeida trifariam adortus vrbem, Assumptæ in cœlum Mariæ Virginis die festo vi cepit, ac direptam incendit. multi ex hostibus interempti, multi in seruitutem abducti. Regulum, inter ipsam dimicationem desperata victoria, fugientem syluæ texere. Transmisso inde sexdecim diebus Oceano, Anchediuam insulam tenuit classis. ea insula, quòd in littus imminet Indicum, ac tutam stationem nauibus præbet, ibi quoque ex Emmanuelis præscripto castellum excitatū. Hinc Almeida Cananorem traiecit; ac summa Regis voluntate ad tuenda mercimonia optimo loco arcē exstruxit, præsidioq; communijt. Per idem tempus Lusitani qui ad Colanum agebant, contracta temere cum incolis & Arabibus rixa, ad vnum omnes interempti sunt. Eius rei cognoscendæ ac sedandi tumultus causa, Laurentius Almeida Francisci filius classe profectus, cùm superba responsa tulisset, commisso prælio, Arabum onerarias ad viginti magno ardore militum captas incendit. quo itē in prælio illud in primis accidit memorabile; pila è maiore tormento in scutum Ioannis Hominis Lusitani cōtorta, ad ipsius pedes sine vlla prorsus læsione defluxit. Interea grauis iam ætate Rex Cocini Trimumpara, de gentis more deposito gubernaculo, se in solitudine ad colendas Brachmanarum superstitiones receperat, ac sororis filium Naubeadorem natu minorem hæredem reliquerat regni, maiore præterito, ꝙ nuper in bello Calecutano ad Zamorinū vnà cum alijs principibus defecisset. is dolore incensus a-

misi

missi patrimonij, cùm nouum deinde Regē vexaret exerceretque, ac popularium solicitare animos non desisteret; profectus Cocinum Almeida, Trimumparæ iudicium ac voluntatem ratam voluit esse: donatum pretiosis muneribus Naubeadoram in fidem recepit, ipsiusque patrimonium ac regnum, Emmanuelis auctoritate opibusque constituit. dein impositis mercibus naues duodecim anno insequente in Lusitaniam remisit: ipse ad res Indicas administrandas, regesque socios tuendos, (quod ita in mandatis habebat ab Emmanuele) Cocini permansit. Plures tum è Lusitania classes, nondum exploratis ad plenum tempestatibus, eodem anno deinceps, vt quæque parata erat, in varia cogniti nuper Oceani littora mittebantur. Itaque paulo post Almeidæ profectionē, vir egregiè fortis, Castellano patre natus, Petrus Gnaia, nauibus sex ad Sofalā venerat, vt arcem in eo tractu, si qua posset, ædificaret; ac simul in auri pretiosa commercia Lusitanos induceret. Tenebant ea loca tum Saraceni, ab vrbe Magadaxo primùm, dein à Quiloa profecti; & ingenti lucro cum finitimis Cafribus, qui in Monomotapæ Regis imperio variis locis aurum effodiunt, Indicas vestes & alia mercimonia commutabant. Sed inter Quiloanos tumultus Prætor eò missus Izufus, vir astutus & audax, defecerat nuper ab tyrāno Abrahemo; perque fraudem in eius terræ possessionem inuaserat. Ad hunc, iā ætate confectum, & luminibus captum, Gnaia cùm adiisset; primùm ostendit, quantum ex Lusitanorum societate & commercio vtilitatis capere posset: dein petiit, ob eam ipsam rem, vti ad merces custodiendas castellum in iis finibus ædificare sibi liceret; id non magis aduenis, quàm incolis præsidio contra finitimorū incursiones futurum, ac simul de Regis Emmanuelis benignitate opibusq; multa disseruit. Ille, non tam ratione societatis adductus, (quippe qui nec Lusitanorum mercibus indigeret, & graues accolas fore procul dubio cerneret) quàm fama perterritus eorum, quæ ad Quiloam ac Mombazam erant gesta, perhonorificè accepit virum, ac postulatis in speciem libenter annuit: quamquam acriter obsistente Mengo Musafo genero, viro acri & bellicoso: quem senex ea potissimùm ratione leniit, fore vt Lusitanos insolita cœli intemperies, & loci grauitas, ac palustres humores paulatim absumerent, vel certè sic afficerent, vt à paucis armatis deleri sine periculo possent. Gnaia dynastam spe liberaliorem nactus; locum quà flumen in mare effunditur, ædificationi designat. & quòd cæmenta non suppeterent, casas è robusta materia raptim exstructas, duplici vallo, & propugnaculis, & fossa circundat. Neque ita multo pòst, vti prædixerat Izufus, aduersa valetudine

tentari

tentari aduenæ cœpti: paucisque diebus adeò peruagata vis febriũ est, vt ex vniuerso præsidio vix quadraginta superessent, ad arma ferenda, & vigilias obeundas idonei. Quam occasionem ratus Arabs de medio tollendæ inuisæ nationis, exstimulante præsertim assiduè Musafo genero; tamen suis duntaxat opibus rem aggredi non est ausus. Mocondes erat Caser, vicinis locis pro Monomotapæ Rege præpositus. Hunc per nuntios Izufus admonet, Europæos piratas, qui maritimam oram dudum infestam habuerint, denique ad se delatos, intra lignea septa, quæ sibi ipsimet circundederint, fame & squalore penè confectos teneri. Si in partem prædæ venire animum inducat, se rem in eius aduentum integram seruaturum. Haud frustra missa legatio. Mocondes, omnis humani expers iuris, aduentitij lucri nec opinata spe illectus, ingentem trahens popularium turbam, celeriter affuit. neque tamen Lusitanos fefellit, ab exsulibus Saracenis tota de re festinè præmonitos. itaque & ænea tormenta, ignotum Cafribus ad id tempus machinæ genus, idoneis locis occultè disposita fuerant; & cùm à valentibus intentiore cura excubiæ agitabantur; tum ipsimet ægri, quippe quibus periculum & indignatio præter spem adderet vires, sese ad defensionem forti animo comparauerant. Mocondes, artis bellicæ prorsus ignarus, ac numero maximè fretus, (hominum autem ad sex millia secum adduxerat) Arabum ductu monituque fascibus sarmentorum ex agro collatis, ad castellum copias incomposito agmine admouit: completisque fossis, nostrorum paucitate contempta, Cafres alij vallum scandere, alij conuellere nitebantur; cùm in confertam multitudinem, ac nihil tale timentem emissa repentè ferrea procella, tãtam edidit stragem, vt relicta oppugnatione attoniti pauentesque barbari se in proxima nemora confestim abdiderint. ac ne ibi quidem tutò esse licuit. siquidem continuatis bombardæ ictibus, magno impetu dissultantia arborum fragmenta semiermes incautósque misere lacerabat. cui tanto malo cùm nullum, prçter fugam, remedium occurreret; rabie ab Lusitanis in Arabas versa, vulgo fremere quòd se fallacibus promissis ad bellum cum ipsis Diis gerendum euocassent. atque, vt est rapacissima gens, ne prorsus inanes abscederent, Izufi agro vastato, & oppido ipso magna ex parte direpto, in patriam reuertere. Ac ne Lusitani quidem inultam passi perfidiam. Post Cafrum profectionem, cognito Izufum eiusque satellites, nihil minus quàm nostrorum eruptionem timentes, negligentiùs agere; noctis intempestæ silentio, Gnaia, strenuis cum aliquot viris aduerso flumine in regiam subuectus, Izufum ipsum

& paucos

& paucos familiares occîdit. dein, priusquam populi concursus in regiam fieret, insigni facinore perpetrato, ad suos eadem nocte incolumis rediit. Postridie, cùm res emanasset, ira odióq; incẽsi barbari quàm maxima coacta manu, denuo castellum adorti; & eodẽ quo nuper euentu, plures & integri à multo paucioribus & imbecillis, cum cæde & ignominia repulsi. Post hæc, inter eos certari de successione cæptum. Cúmque Musafus, præpollens viribus & popularium gratia, Izufi liberos patrimonio exturbare niteretur, & satis appareret, ius in armis fore; alter ex iis, nomine Solimanus, ad Gnaiam confugit salubri vtrisque consilio: siquidem Lusitanorum ope Rex declaratus, fidelem se vicissim illis amicum ac socium ex eo tempore præbuit. Interea Zamorinus, tametsi cum lætis admodum promissis ab Sultano redierant oratores; tamen, imminente Lusitano veritus ne sera essent Ægyptiaca auxilia, contracto ingenti fabrum naualium numero, majorem quàm antea classem omni studio ædificabat, dispositis circa omnes portus custodiis, ne quid rumoris de tanto apparatu ad hostes efflueret. Namque Laurentium, dispersis nauibus Malabarica tenentem littora, & Ægyptios Arabásque negotiatores magno intercipientem rei Calecutanæ damno, quàm maximè incautum & imparatum placuerat adoriri. Verùm ex vrbe Calecuto clàm elapsus Ludouicus Patritius Romanus (qui cognoscendi studio, vt fit, mercatoris habitu in Indiam penetrauerat, idemque hæc ipsa deinde litteris consignauit) Almeidæ vtrique, & filio & patri, cuncta ex fide retulit. Neque ita multo pòst, è variis oræ Malabaricæ portubus in vnum coacta Zamorini classis ad Laurentium rectà contẽdit. ea fuisse dicitur celsarum nauium amplius sexaginta, lemborum ac paronum biremiumque ad centum & triginta, omni telorum genere & numero militum instructissima. Ad eius famam Laurentius, patris jussu naues non plus vndecim admistis triremibus paucis raptim adornauerat, Lusitanis, præter nautas, impositis octingentis. Vt ad ictum bombardæ ventum est, conspicatus Laurentius tantam hostium multitudinẽ, expiatis de more noxis, primùm omnium ædem MARIÆ Virgini Victrici vouit, si ea pugna barbari fusi ac fugati essent. dein, paucitati subueniendum ratus arte, ne à Malabaribus circumueniri posset, tormentis, qua parte viriũ longè præstabat, eminus rem gerere instituit. atque ob id ipsum ex alto directis in prœlium nauibus, leni Austro flãte, simul & venti beneficium & congrediendi arbitriũ hosti præripuit. Ac primo statim certamine, cùm in syluam adeò densam irrita nulla propemodum ab Lusitanis incideret plaga, neque ex tanto interuallo

vel tormenta ferrea, quibus tum vtebantur hostes, vel sulphurei pulueris ollæ, vel sagittarum imber nostros admodum læderent, multæ passim omnis generis naues hostium aut depressæ aut in littus ejectæ. Ac, dissipatis demum ordinibus, quod antea consultò vitarat Almeida, pugnam è propinquo cõseruit. Prætoria nauis erat hostium, tum aluei magnitudine, tum armatorum frequentia insignis. In hanc harpagonibus ferreis cõprehensam Almeida cum fortissimis aliquot bellatoribus incredibili pænè ausu transiliit: tantóque ardore animi & corporis dimicatum est, vt è sexcentis propemodum armatis, quot eam tuebantur, superfuerit nemo, exceptis iis, qui nandi peritia freti, se in pelagus præcipites dederant. Pari conatu, verùm successu dissimili, Nonnius Vascus, modica naui, & exigua militum manu, multo majorem, & propugnatoribus instructam fermè quingentis, inuaserat. cúmque pauci à pluribus circumuenti premerentur, extremo iam in discrimine laborãtibus victor Almeida subuenit, nec modò suos è periculo eripuit, sed etiam naui hostium, trucidato vel depulso præsidio, potitus est. Inde iam certa victoriæ inclinatio ad Christianos facta, & Laurẽtius haud cunctanter insequutus trepidam ac pauentem hostium classem, aliquot insuper naues partim expugnauit, partim tormẽtorum ictibus perforatas demersit: palatæ aliæ contento cursu Calecutum maximè repetentes, cùm longinqua fuga, tum quòd eas terror ipse longè latéque distulerat, ex imminenti clade euaserunt. Almeida, tribus circiter hostium millibus cæsis, sex tantùm è suorum numero desideratis, (quæ res diuinum auxilium sine vlla dubitatione monstrauit) captiuas trahens onerarias nouem, ingenti parta præda simul & gloria, Cananoris portum, cuius vrbis in conspectu res erat gesta, magna cum totius populi ac Regis ipsius gratulatione, sospes introiit: ac primùm omnium, MARIÆ Virgini Victrici, quam initio prælij vouerat ædem, faciendam locauit. deinde Cõcinum ad Franciscum patrem cum aliis nauarchis iter intendit. Per eos dies Sabaius, qui Idalcanem genuit, præcipuus Decaniorum tyrannus, qua in regione Goa vrbs est, opportunitatem nactus, dum ad Cananorẽ distinetur Almeida, sexaginta actuarias naues ad Lusitanos ex Anchediua insula pellendos misit, præfecto classis & auctore totius consilij Antonio Fernando Lusitano, exsule ex iis, quos ad cognoscenda loca gentésque Petrus Aluarus Capralis, vt suprà dictum est, Quiloæ reliquerat. Is, ad spem vberioris stipendij transmisso Oceano, cùm se ad Sabaiũm contulisset, ejurata per summum nefas Christiana religione, Abdalæ nomẽ assumpserat: &, quòd rei maritimæ & naualis fabricæ

fabricæ peritus esset;apud Goanos,talium rerum adhuc rudes,magno in honore habebatur. Igitur ad Anchediuam exscensu facto, nuper ędificatam à Lusitanis arcẽ omni conatu oppugnare instituit. Præerat arcis pręsidio Emmanuel Passanius, spectata fide ac virtute vir, ex vrbe Italiæ Genua claro genere oriundus. Hũc,in subita re, quãquam ab aliis rebus imparatũ,non defecit animus; ac dierum aliquot oppugnationẽ,cùm vrgeretur vndique,præclarè sustinuit. ac demũ Abdala, victricis classis iã iamq; aduentantis perterritus fama,quàm celerrimè sese irrito incepto ex Anchediua proripuit. Sed ea postmodum arx, quòd valido præsidio propter hostium propinquitatem indigeret,ne Lusitanicæ res in tãta paucitate distraherentur, ab ipsismet Lusitanis est diruta. Inde,ad Franciscum affertur,Saracenos mercatores,à Molucis & ab aurea Chersoneso redeuntes, ne in Lusitanica præsidia inciderent, longiore ambitũ capto,per Maldiuas insulas in Arabiam tendere. Quocirca Laurẽtium filium ad eos insectãdos proficisci jubet. Is cũ incognita sulcaret maria,æstus impetu primus omnium Lusitanorum ad insulæ Ceilani littora abripitur,quam insulam, vti suprà dictum est, veterem esse Taprobanam Ioannes Barrius multis argumentis affirmat. hæc,ouali maximè figura ducentarum circiter & quadraginta leucarum ambitu,leucas in longitudinem septuaginta octo patet, in latitudinem quattuor & quadraginta. atque à Cori promõtorio,vt suprà diximus,auulsa freto vadoso, Piscarię, quam appellant, oræ prætenditur; ea cœli clementia, soli vbertate, & copia fluminum aquarumque perennium, vt primorum parentum sedes olim perhibeatur fuisse. varia pecorum armenta, nec non elephãtos gignit egregiè bellicosos ac dociles: cæteris metallis caret, ferrũ incolæ effodiunt,plurimas fert gemmas,verùm præcipua claritate sapphyros,chrysolithos,pseudopalos,ac pyropos:itemq; aromata pretiosa,cinnama,cardamomũ,piper, ac palmas eximiæ bonitatis. Ad hæc, vel in primis jucundo spectaculo syluosi montes ad effigiem theatralem inflexi,vastam planitiem oblongo circuitu in caueæ formam includunt:quorum vnus in arduam & subrectam altitudinem pænè septem leucarum exsurgit; habetque in summo æquatam agri planitiem,ex cuius medio bicubitale saxum eminẽs ad instar mensæ, vestigium demonstrat impressum inclyti sanctitate viri, quem ex Indiæ regno Deli quondam in ea loca venisse tradunt, vt gentem superstitionibus deditam fabulosis, ad vnius Dei cultum religionémque traduceret. ergo tantæ venerationis est locus,vt à leucis amplius mille,omnium ordinum peregrini,ac præsertim Iogues, illuc pietatis causa contendant ingenti labore: siquidem,

ſiquidem, præter cæteras itineris difficultates atque pericula, in eius etiam montis cacumen non niſi per adactos clauos ferreáſque catenas aſcenſus eſt. Haud abſimile vero videtur quod aiunt quidam, in eo, quod dixi, veſtigio, quamquam extincta iam nominis antiqui & peregrini memoria, coli Eunuchum Candaces Æthiopum Reginæ, quē cùm alij ſcriptores, tum verò Dorotheus Tyri Epiſcopus (qui, Conſtantino Magno imperante, & ſanctitatis & doctrinæ laude præcelluit) in Arabia Felice, totâq; Erythra, & in Taprobana, Chriſti Euangelium promulgaſſe teſtatur. Porrò inſula vniuerſa nouem in Satrapias vel regna diuiditur: eſtque ad omne commercium, vel frequentia portuum, vel ipſa loci regione, in primis accommodata. Laurentius in Calles portum inuectus, cum regulo per legatos inita ſocietate, columnam, cum inſcriptione, teſtem ſui aduentus, in littore poſuit: dein omiſſa propter incommodum anni tempus Maldiuana profectione, cum lętis admodum nuntijs ad parentem reuertit. Inter hæc, Triſtanus Acunia, Alphonſo Albuquercio comite, cum valida claſſe in Indiā deſtinatur: quē ex itinere inuaſit cupido Madagaſcaris inſulæ naturam ac religionem explorandi. itaque vel contra ſententiam Albuquercij, (qui, ne temporibus excluderetur, maturandum aiebat) appulſis ad inſulam nauibus, cognitum eſt, maritima ferme ab Saracenis, interiora à Cafribus incoli: terram eſſe gingiberis, cariophylli, & argenti feracem. quæ dum Triſtanus curioſè perquirit, aduerſiſque ſubinde tēpeſtatibus nec opinato ſubſiſtere cogitur; interea (quod Albuquercius præclarè monuerat) idonea tranſmiſſionis Indicæ tempeſtas effluxit. certis enim & anniuerſarijs ferme flatibus orientalis nauigatur Oceanus; quos hodie vulgus, vt ego quidem interpretor, ab ipſo ventorum impulſu, motiones appellat. Eæ ſi quo caſu præterlabantur, dum denuo recurrant, multorum menſium ſæpe mora cæptis interuenit. Igitur, ne fruſtra interim tempus abſumeretur, à Madagaſcare Melindem eſt ventum: & Oienſis dynaſta Melindio Regi ob Luſitanicam ſocietatem admodum, vt ferebatur, infeſtus; eiuſdem Regis rogatu ab Luſitanis prę lio victus, & Oia vrbe pulſus occiditur. quo terrore perculſus Lamenſis finitimus regulus, in Triſtani fidem vltro conceſſit, & ſtipendiarius Emmanuelis Regis eſt factus. Ex eo loco ad Brauam ciuitatem claſſis acceſſit; ea cùm, pactum ſuperioribus annis tributum pendere abnueret, capta eſt à noſtris certamine haud leui. Sex armatorum millia barbaris animos fecerant. Verùm vbi deſcenſum à Luſitanis & collato pede res geri cæpta eſt, ferociā poſuēre Magna edita cæde fuſi & fugati pleriq;. Decurionibus tamē fides

in pa-

in patriam ad extremum vſque ſpiritum egregiè conſtitit. acriter dimicantes in veſtigio cuncti mortem oppetere, quàm occidenti reipub. ſuperſtites eſſe maluerunt. Vrbs deinde, congeſtis dudum diuitiis opulenta, à militibus fœdè crudelitérque diripitur. Qua in re vindex rapacitatis atque ſæuitiæ euidenter apparuit numen; a-uiditate prædæ gregarij milites aliquot, mulierum manus ad armillas annulóſque extrahendos inſcio duce præciderant; ij, dum ſpoliis onuſti ſcapha onerarias repetunt, ad vnum omnes in portu ipſo demerſi, repentina morte crudelitatis & auaritiæ pœnas dedere. ſcapha, cùm ſub aquis aliquamdiu latuiſſet, quaſi perfuncta debiti ſupplicij miniſterio, rurſum emerſit. Triſtanus & cognitum ſcelus valde improbauit, & cæteros graui edicto ab eiuſmodi immanitate compeſcuit. A Braua poſt hæc ad Socotoram inſulã maris Erythræi tranſmiſſum eſt. Chriſtiani iam inde ab Apoſtoli Thomæ aduentu incolebant: ſed ipſa locorum aſperitate & diuturno paſtorum deſiderio pænè efferati. Subterraneos inhabitãt ſpecus: in bello fundis eminus certãt, cominus gladiis è mero ferro, quod mortuum vulgus appellat, victitant milio, careotis, & lacte. cum mercatoribus poma permutant; itẽ nq; cinnabarim, & aloen omnium laudatiſsimam. Quod ad cultum diuinum attinet, ex Iacobitarum hæreſi, propter vicinitatem Aethiopiæ, vitia multa traxere: nam & à Romani Pontificis auctoritate ſeiuncti ſunt, & circumciſionem alioſque ritus Iudaicæ ſuperſtitionis vſurpant. neque tamen nulla retinent veſtigia ſanæ religionis: nam & ieiuniis anniuerſariis placant Deum, & precandi ſtata quotidie tẽpora obſeruant, & ſanctam Crucem eximiè venerantur; huius imagines cuncti gerunt è ceruice ſuſpenſas, huic pro ipſorum tenuitate ſacras ædiculas exſtruunt: quò vbi conuenère frequentes, Hebraicè cõcepta precationis verba præit vnus; tum inſtar chori cætera turba ſubſequitur. Quo tempore Triſtanus ad eos venit, annis iam ſex & viginti Rex Fartacum, ex Arabia miſſis eò militibus mille, Beninum portum per vim occuparat: validaque arce impoſita, Chriſtianos admodum ſæuo premebat imperio. Ad eos liberandos, atque ad Catholicam Eccleſiam adiungendos, ab Emmanuele Rege miſſus Triſtanus, cùm Beninum attigiſſet; Fartacas, qui in eo præſidio erant centum circiter & triginta, comiter ad colloquium euocauit; ij, cùm ab inſita genti ferocia, omnem cum Luſitano pacis conditionem aſpernarentur; ſcapha circumuectus, & contemplatus loci naturam Luſitanus Imperator, duobus locis armatos expoſuit, neque præfecto Abrahemo cum ſuis ad erumpẽdum defuit animus. Verùm vbi mox inter primores fortiter ciens pugnã

ipſe

ipse dux cecidit, extemplo fusa reliqua acies: ac nonnulli ad incolas, è quorum stirpe vxores liberósque susceperant, confugere: cæteri ad octoginta pernici velocitate arcem adepti, portas occlusût. tum à Lusitanis admotę certatim scalæ: transgressique mœnia ex interiore parte claustra perfringunt; inde patentibus portis admissum agmē, & inclusi intra turrium penetralia Fartaces, nequicquam ad spem veniæ salutisque inuitati, cùm pertinacissimè se defenderent, omnes, præter vnum, occisi. è Lusitanis dumtaxat vnus in ipso certamine occubuit; sex postmodum è vulneribus periere. Arce capta, nuntij ad incolas missi, qui nouæ classis metu in auios montes vnà cum conjugibus liberisque perfugerant. ij, cognito aduenas Christianos esse, ad arcem accurrunt, & Fartacum injurias grauiter questi, ad pedes Tristani cum lacrymis acciderunt, per Christum IESVM obsecrantes, vt è tam acerba seruitute, iisdem sacris deditam, eiusdemque consortem spei nationem eriperet. Quibus ille, se vel ob id ipsum ab Emmanuele Rege, salutis eorum cupidissimo, in ea loca destinatum esse respondit; quamobrē & præsidium ad Mahometanos arcendos, & sacrorum antistitem curandis incolarum animis libentissimè relicturum. itaque fano Arabûm expiato, & in cultum Virginis MARIÆ conuerso, arcis custodia cum idonea manu Alphonso Noroniæ Lusitano concredita est: rei verò Christianæ prępositus eximia sanctitate vir, Antonius Laurentius Franciscanus: qui tollēdis vitiis, quæ in hominum mores ac religionem irrepserant, incolisque ad veram pietatem ac virtutem erudiendis, aliquot annos planè Apostolico munere est functus. Inter hæc, elapsi è prælio Fartaces, criminando Lusitanos, & imperitum vulgus instigando, varios motus ciebant: ad eos comprimendos motus, Arabicumque & Persicum Oceanum pro Emmanuele obtinendum, Tristanus, quòd ita in mandatis habebat, Albuquercium cum nauibus dumtaxat septem, propugnatoribus fermè quadringentis & septuaginta, reliquit: ipse circiter Idus Augusti, nactus tempestatem idoneam, cum reliqua classe in Indiam cursum intendit. Inter hæc vertente iam anno, cùm non optata modò classis, sed nullum prorsus nauigiū è Lusitania adesset; magnus Christianos omnes, qui in India versabantur, metus incessit mœrorq;. Acuebāt curas, pænè in religionē versa prodigia, quòd per eos dies & sol tanta ex parte defecerat, vt circa meridiem stellæ apparerent; & ingenti motu ex interuallis cōcussa terra tremuerat. Tum Zamorinus, tempus aduenisse ratus, nominis Lusitani tādem aliquando extinguēdi; haud segniter instaurabat bellum, solicitabatq; legationibus & promissis cū alios, tum præsertim Cananoris

Regem, sibi priuatim obnoxium; quòd mortuo Rege qui cum Lu-
sitanis pepigerat fœdus, ipsius præcipuè studio & opibus in regno
successerat. Et per eos fortè dies, odium Indorum in nostros, te-
merarium cuiusdam Lusitani factum vehemẽter accendit. Æthio-
pici Arabicique & Indici maris possessionem Lusitani adeò perti-
nacibus animis occuparant, vt nemini prorsus nisi ex eorum aucto-
ritate, & quidem patentibus consignata litteris, ea nauigare li-
ceret maria; ducésque in idipsum dispositi, totam eam oram nauiũ
præsidiis tuebantur. Ex iis vnus, Malabaricum mare pererrãs, cùm
in Cananorensem onerariam incidisset; Calecutanos esse homi-
nes, & prolatum à nautis Lusitanicum diploma, nonnullis indiciis
falsum & surreptitium suspicatus, confestim aggressus nauem
expugnat; nautas vectorésque, in iis vnum è prima nobilitate
in velum insutos, haud longè à portu Cananoris in mare demer-
git. verùm disrupto mox linteo, cùm nota ciuibus corpora ad ip-
sam vrbem pelagus ejecisset; tanta ciuitatem repentè complora-
tio luctúsque compleuit; tantæ in eius facinoris auctores, quos
haud leuibus argumentis Lusitanos fuisse conjecerant, excitatæ
sunt iræ; vt cuncti consensu ad Regem adierint; iamque per se
inclinatum eius animum perfacili momento ad oppugnationem
arcis impulerint. Nec pro tam atroci injuria satisfactionem acci-
pere, quod nauarchum Almeida multis rationibus factum excu-
santem ac deprecantem ignominiam, grauibus verbis increpitum,
ac præfectura priuatum, in ordinem redegisset. At Laurẽtius Brit-
tus arci præpositus, ex propinquo in omnes barbarorum conatus
excubans animo, vbi de eorum consiliis per exploratores cogno-
uit; illico ab Almeida subsidiis & commeatu accersito, arcem fir-
mat, intendit vigilias, stationésque disponit, ac præsertim spectan-
tia in vrbem propugnacula, nouis insuper additis munimentis, di-
ligenter instaurat. Rex item, fossa vallóque à portu ad apertum
mare perducto, oppidum ab arce intersepit, exiguo transitu ad
procursationes relicto. Cumque multos iam dies, suspecti in-
ter se, vitandis inuicem ac struendis insidiis exegissent; tandem
exspectata ab Calecuto auxilia Cananorem adueniunt, homi-
num ad viginti millia. Inde nulla oppugnandi mora est facta. Pu
teus inter oppidum arcémque medio ferè spatio intererat: vnic
Lusitanorum aquatio. circa eum puteum minuta prælia, prohi
bentibus aquatores hostibus, fieri cœpta. Cumque è Lusitanis ali
quot ferme quotidie aut caderẽt, aut vulnerati discederẽt, & aqu
modica sanguine multo constaret; Laurentius, Thomæ Fernand
architecti monitu, specũ opere subterraneo ad ima putei occult
perduxi

perduxit; fiftuláque ac ftatumine appofito, locum ita concamerauit, vti ne quid fupernè latices vlla ratione poffet inficere. dein per fpeciem aquandi; eruptione facta, noftri glebas certatim injiciunt; ac puteum, ne hoftibus vfui effe poffit, obturant. Cuius rei miraculo attoniti barbari, nouæ fcaturiginis aliquid intra arcem exftitiffe videlicet rati, munitiones aliò tranftulere: dein quies vtrinque fuit, dum orbiculari forma ingentes goffipio faccos inferciunt, quibus contra tormētorum ictus ante fe prouolutis, virgultorum fafcibus opplerent foffas, vallumque refcinderent. ea machinatio extremam pænè perniciem obfeffis attulit. quippe contortos è bombarda globos goffipinum tomentum excipiebat adeò lentè, vt eorum impetus ipfa mollitie frangeretur. hinc, ponè latitantes armati, magno fublato clamore propè iam ad foffas læti peruenerant; cùm in obliquum agmen, ex arce, diuino prorfus inftinctu, directa majora tormenta, concerptis momēto faccis, & goffipium ipfum & gofsipio fretos Malabares fœda cum laceratione difiiciunt. Simul etiam Brittus cum delecta manu portis erumpens, difsipato ac territo hofti acriter inftitit, magnáque edita ftrage cæteros in præcipitem fugam auertit. Ex eo barbari fegniores facti, cùm neque aperta proficeret vis, & in eiufmodi congrefsibus promptifsimum quemque, vt fit, è fuis amitterēt; omiffa oppugnatione, operibus & munitionibus claudere noftros infiftunt, eo majore fiducia, quòd non terra, non mari, noui commeatus in arcem fubuehi poffent, claufis itineribus, & hyeme per eos dies admodum fæuiente. interim crebræ à noftris eruptiones haud exiguo cum hoftium detrimento fiebant. Quo in genere præcipuum decus tulit omnium confenfu Guadalaiara, natione Caftellanus. is turbidam ac perfrigidam tempeftatem nactus, cum eximiis centum & quinquaginta viris nocte concubia in hoftium ftationes impetu facto, partim fopitos imbre cadente vigiles, partim algore nocturno torpentes oppreſsit: cæfi in eo tumultu Malabares ferme trecenti; & ferrea aliquot tormenta capta, & commeatus aliquantum. Intentiores inde cuftodiæ haberi ab hoftibus cæptæ. boues etiam interdum ad obfeffos in infidias illiciendos propulfæ, quas elici conatu cæfis infidiatoribus, cùm in arcem noftri femel iterūque abftraxiffent; ea fpe fruftrati delufique Malabares artem deferere, ne duplici pecorum hominumque jactura hoftes infuper alerent. Iifdem ferme diebus, per famuli negligentiam accenfa noctu lucerna, cafas aliquot Lufitanorum ex arida materia, foliis palifque, momento combufsit. eo incendio multo maxima pars commeatus abfumpta. quæ res tam afpero ac difficili tempore

Brittum grauiter admodum perculit. ac ne cæteri desponderent animos, omni arte damnum celare conatus est: sed & longè artior solito in diuidendis cibariis parcimonia, & ob id ipsum crebra seruitiorum transfugia rem & Lusitanis & hostibus prodidere. Itaque omnibus pænè consumptis, ad extremam ventum erat inopiam; neque iam muribus fœdisque aliis animalibus abstinebatur; cùm diuinitus (vt sæpe alias) oblatum nec opinanti Lusitano remedium est. Templum in extrema arce erat Virgini Victrici, vt supra diximus, ab Laurentio Almeida exstructum. Ad id templum, desperato pænè omni humano subsidio, Lusitani quotidie cõfluebant, opem cùm à Deo cælitibúsque, tum præsertim ab ipsa Virgine Dei matre enixè petentes. Ne se, in alieno ac barbaro solo, tot vndique cinctos angustiis, tot pressos malis, fame ipsa denique enectos, Christianos ipsos, & à Christo filio sibi commendatos clementissima Regina cœli despiceret: suis peccatis noxisque, quas ipsi innumerabiles faterentur, ab irato Deo veniam & pacem exposceret: neq; iã de corporis modò, sed etiam de animorum salute periclitantibus, in tempore subueniret. Haud incassum missæ preces. ipsomet festo Assumptionis die, ne quid miraculo rem posset eximere, solito vehementiùs intumescens pelagus, ingentem locustæ numerum ad ipsas templi radices ejecit. quæ à Lusitanis gratulabundis auidè collecta, in multos dies abũdè suffecit: nec validos tantùm sæua fame, verùm etiam (vt salubris est cibus) ægros diuturno morbo leuauit. Iãque appetebat ver; nec dubium erat, quin suis laborantibus primo quoque tempore suppetias laturus esset Almeida. Quocirca ratus anteuertẽdum Cananorius, omni conatu rursus oppugnationem simul terra marique experiri constituit. & Zamorinus vrgebat assiduè, segnitiem incusans, & noua auxilia subinde submittens, prorsus, vt Cananore iam sub signis numerarentur militum ad quinquaginta millia. Actuaria etiam facili appulsu coacta ad ducenta. in quibus erant turrita nonnulla, cuiusmodi nuper aduersus Patiecum Calecutanus ornauerat: itemque alia inter se juncta & constrata ratibus; quò plures simul armatos in terram exponerent. Hæc omnia, vt Lusitanos fallerent, quam occultissimè comparata. & stationes interim quietæ erant, quo faciliùs ad socordiam obsessos adducerent. Sed è regiis propinquis vnus, æquè acerbo in Zamorinum odio incensus, ac propensa in Lusitanos voluntate, quòd eorum opibus ac studio crescere se posse confideret; non solùm commeatus furtim ex occasione summittebat interdum, verùm etiam per idoneos internuntios circunsessis arcana cuncta nudabat. Ab hoc igitur Brittus cognitis

opportunè

opportunè conſiliis hoſtium , pro ea copia, quam habebat, aditus omnes maritimos terreſtréſque ſepſit qu. m firmiſſimo præſidio militum , & propugnacula tormentis & omni genere t .orum inſtruxit; nec vigilias cuſtodiáſque remitti per negligentiam vel defatigationem vnquam eſt paſſus. Ergo vbi deſtinata oppugnationi affuit dies; prima luce Cananorius terreſtribus copiis magno ſublato clamore quam tumultuoſiſsimè vallum aggreditur, haud dubius fore, vt ad eam partem tuendam ex omnibus locis Luſitani concurrerent; ita ex altera parte libero nauium acceſſu expoſitis repentè militibus, nullo pro; è certamine arcem in potestatem eſſe venturam. Sed eum longè fefellit opinio. Siquidem vnde victoriæ principium putabat futurum; inde fugæ turpis initium exſtitit. quippe claſſiarij primò audacter ad terram appulſi vbi ſecus ac promiſſum fuerat, frequentes in portis vallóque armatos videre; ſubito pauore perterriti, & miſſilium variæ magnitudinis nimbo diſiecti diſſipatique, multis paronibus ac lembis momento dilaceratis aut depreſſis, vix tentata deſcenſione terga verterunt. ac tum denique à Luſitanis ad terreſtres aditus tuendos omni ex parte concurſum eſt. Ibi atrox prælium fuit: ſcandentéſque iam vallum pluribus locis audaciſſimi quique Malabares cominus trucidati: tormentis verò eminus longè atrocior edita cædes eſt. inde turbati hoſtes: & nequicquam increpante ignauiam Rege ducibuſque, acies vniuerſa fugam arripuit. cæſorum ea pugna hoſtium numerus relatus non eſt: magnum procul dubio fuiſſe conſtat. è Chriſtianis (quod vix credibile videatur) planè deſideratus eſt nemo. Atque is dies vltimus oppugnationis fuit. tentatæ dein vtrinque per mutua colloquia voluntates, & de pacis conditionibus agi cœptum: quas Laurentius ipſe ſibi ſuiſque perhonorificas tulit: neque Cananorius rejicere eſt auſus, partim diuturni belli tædio feſſus, partim etiam Triſtani Acuniæ metu perterritus, qui per eos ipſos dies, Oceano ſecunda nauigatione tranſmiſſo, Cananorem incolumi claſſe tenuerat. Eius maximè aduentu ſoluta obſidio eſt: cuius ad quattuor menſes forti animo toleratæ, decus eximium Laurentius & commilitones tulere: quamuis adeò lætos & inſperatos euentus periti rerum æſtimatores Diuinæ Bonitati ſine vlla dubitatione tribuerent: cuius beneficio & vltimæ inopiæ ſubſidium præter exſpectationem fuiſſet oblatum, & Cananorius princeps tanto ſuo periculo, Regis affinitate poſthabita, contra conſuetudinem gentis, in Chriſtianorum cauſam ac partes planè diuinitus inclinaſſet. Renouato fœdere, obliuio præteritorum indicta, iunctæque iterum dextræ, &

 Malabares

Malabares in ſuas quiſq; domos fremente Zamorino dilapſi. Inde ad Cocinum proceſſit Acunia. eius aduentu Luſitanorum animi confirmati recreatique, & vario aromate ex conuecta iam copia in naues impoſito, infeſtis claſſibus duplicato nauium numero, ab vtroque ſimul imperatore Pananem eſt ventum. In ea tum ſtatione complures onerariæ pretioſis refertæ mercibus hyemabãt; inſtitores erant Saraceni, furtiuo curſu per intermiſſa cuſtodijs Luſitanorum loca in portum illapſi. & Zamorinus præparatis iam antè copijs, ſi quid ab Cocino moueretur, locum præclarè muniérat vallo circundato, & duobus ad introitum caſtellis magno cum tormentorum apparatu excitatis. cohortes præterea quattuor in eo præſidio collocarat. Noſtri ſub veſperam in Pananis conſpectu cùm in anchoris cõſtitiſſent, inſolita claſſis magnitudine permoti barbari, totam eam noctem in renouandis augendiſque munitionibus poſuére. Delecta verò Saracenorum manus, Mahometis fanum ingreſſi, de gentis more cõiurant, ſe nõ niſi victores è prælio redituros. Si ſecus faxint, ſe ſe caputque ſuum diris omnibus deuouent. Vt primùm illuxit, communicato iam antè cõſilio Luſitanus Imperator vterque adoleſcentes filios, Laurentiũ & Nonniũ, cum ſcaphis & actuarijs iubent præcedere, quòd ea nauigia, propter humilitatem, minùs ad obliquos bõbardæ ictus paterent. ipſi mediam aciem cum triremibus aliquot ſibi depoſcunt. agmen clauſére onerariæ Ac iuuenes quidẽ, obſeruato maris acceſſu, per media tela globoſque inter vtrumque caſtellum audacter inuecti: eo minore detrimento, quòd ex præſcripto milites interim ſtrati iacebant; & librata in excelſas maximè naues Malabarica tormẽta irritis ictibus aëra feriebant. Vt noſtros iam intra portum illatos videre, deuota præcipuè capita Saraceni, alienatis ab omnis periculi ſenſu animis, certatim in prælium ruunt, ſeq; vltro in aquas immittunt, ac nauigia maximè ducum cõferti circumuenire nituntur. Paululũ moræ fuit, dum lymphata cohors, gladijs cõtiſque, & incitato remorum pulſu perrumpitur. tum raptim in terrã deſcenſum. iamque ſub ipſo vallo varijs locis eo ſæuiùs pugnabatur, quòd vſum oculorum intermicantibus fulgetris denſus è ſulphureo puluere fumus abſtulerat. diſſoni tantùm clamores, & morientium gemitus paſſim exaudiebantur. Simulatq; euaneſcente atra nebula redijt lux; Luſitanus ſignifer cum ſtrenuis aliquot viris in vallo cõſpectus, reliquorum animos ad æmulationem decoris & gloriæ vehementer accendit. & imperatores ambo, teſtes cuiuſque virtutis, & hortatores aderant. cũ deuotis maximè Saracenis atrox erat pugna. Ex ijs, vnus, notæ fortitudinis Cẽturio, Lauren-

tium

tium conſpicatus, & è procera ſtatura, totóque corporis habitu, ratus, id quod res erat, principem virum eſſe; condito ſubter clypeū corpore curuus ad eius genua ſuccidenda proſiliit. ille, pedibus leui momento reductis (vt erat in primis exercitatus & agilis) elatā vtraque manu machæram in hoſtem demiſit iis viribus, vt barbari caput ad ipſum vſque pectus horrendo prorſus hiatu diffiderit. Inde non dictis magis quàm factis prælium ciens, obuios aliquot ſternit. Nec ſegniùs ab Nonnio cæteriſque res geritur. Cùm aliquandiu barbari præter ſolitum reſtitiſſent; victa demum ardore Luſitanico Indorum pertinacia eſt, nec impreſſionem noſtrorum vltra ſuſtinuêre. A Malabaribus maximè fuga cæpta, cæteros traxit. Deuoti duntaxat Arabes, cùm pauci iam & vulneribus feſſi trucidarentur, obnixi corporibus (tanta vis eſt nefariæ ſuperſtitionis) ad vnum omnes addictas æternis ignibus animas profudêre. Interim, pari ex alia parte conatu hoſtium naues oppugnabantur. nautæ propugnatoréſque, quandiu ad caſtella æqualibus viribus certatum eſt, egregiè dimicarunt. vbi inclinatam terreſtrem aciem & incolas fugatos vidêre, ipſi quoque certatim in mare deſiliunt. complures inter enatandum occiſi. Ac tum denique ambo caſtella imperatorum juſſu diſturbata & euerſa. nec modò naues cum ipſis oneribus inflammatæ, ſed oppido quoque diuitiis inclyto ſubditæ faces, demirantibus barbaris, tantam tamque paratam opum vim ab hoſte contemni: militibus verò, tot periculorum præmia eripi ſibi, perquam indignè ferentibus. Verùm Almeida conſultò exercitum à præda continuit, ne in occupatos rapinis palatóſque repentinus aliquis, vt ſæpe contingit, è vicinis locis impetus fieret. Magnus vtrinque eo prœlio ſauciorum fuit numerus. deſiderati ex hoſtibus ad quingentos; è noſtris duodeuiginti non amplius. Eius cladis nuntium Zamorinus ægerrimè tulit. Duces Luſitani conjunctis claſsibus Cananorem petiêre. atque ibi demum ingenti cum amoris ac beneuolentię ſignificatione degreſsi, Acunia vela fecit in Luſitaniam, Almeida retro vnde venerat Cocinum tetendit. Dum hæc apud Indos geruntur, interim Alphonſus Albuquercius, pacata Socotora, Arabicum & Perſicum Oceanum exigua, vt dictum eſt, obtinebat claſſe. Is ab oppido Adeno & Arabicis faucibus (nam ea quoque littora explorare placuerat) aduerſa tempeſtate repulſus, ad Armuzianas res, diuina magis ope quàm humanis viribus fretus, animum adjecit. Armuziæ regnabat eo tempore Zeifadinus hoc nomine ſecundus, admodum puer, ſtipēdiarius Iſmaelis, cognomento Sophi, Perſarum Regis: eratque in tutela paterni

mancipij Ataris Eunuchi, eximia sagacitate viri: cuius omnia consilia eò spectare videbantur, vt, quoad viueret, penes pupillum diadema & regium nomen; penes vnum se arbitrium ac potestas rerũ omnium esset. iamq; per eam tutelam, cunctis inuisus, ad intolerandam superbiam opesque peruenerat. Hoc tam impotenti dominatu Albuquercius Regẽ & populum liberare, & Emmanueli vel in primis id cupienti omni ratione conciliare decreuit. Igitur Lusitanorum animis in rerum ingentium spem & cogitationẽ erectis, ad ostia Persici sinus iter capessit: ac prospere circumuectus Siagrũ promontorium, quod Rosalgatum hodie vocant; ad Calaiatũ nobilem vrbem Armuzianæ ditionis applicat naues: missoq; nuntio, ciues ad colloquium euocat. illi repentino metu cõpulsi (iam enim inclytum erat apud eas nationes Lusitanorum nomen) ne quid acerbius paterentur, non modò aduenientem Alphonsum benignè excepêre; verùm etiam conscriptis pacis & amicitiæ cõditionibus abeuntem largo cõmeatu & omni officij genere prosequuti sunt. Longè dissimiles animorum habitus ad Curiatum Lusitanus offendit. incolæ, dum hostis in vicino moratur, & copijs & operibus ita se munierant, vt omnem pacis mentionem superbè respuerent; ac propiùs nihil est factum, quàm vt interpretem ab Albuquercio de fœdere ac societate missum, iaculis ac sagittis obruerent. Ad eã ferociam reprimendam Albuquercius illico bombardis ignem admoueri, & omnia circa magnis cõcuti fragoribus iubet. Cùm nihil ne eo quidem terrore oppidani cõmouerentur; postridie vrbem iusta oppugnatione adoriri constituit. Tumulus erat ad insulæ modum ex aqua paululum eminens; qui æstu recedente adiri ex vrbe pedibus poterat. In eo tumulo barbari tormenta aliquot cum firmo præsidio collocarant, vt in auersos intentosque in vrbis oppugnationem nostros impunè iacularentur. Eo periculo animaduerso Albuquercius Alphonsum Lupium Costam & Antonium Campensem cum expeditis militibus ad exturbandos inde barbaros celeriter mittit. Neq; illi defugére periculum. ingenti conatu stationes aggressi; aliquot Mahometanis occisis, cæteris in oppidum actis, haud tamẽ sine suorum cæde vulneribusque, locum occupauére. Tum verò Albuquercius nequicquam prohibẽtibus oppidanis, ad littus cum robore copiarum exscendit. ac valida impressione facta, proruto vallo, euulsisq; cancellis, intra ipsam vrbem præliũ intulit. Ac primò, quamquam iniquo iam loco positam rem oppidani animo atque audacia sustinebant. dein, cùm acriùs vndique Lusitanus instaret; non tulêre diutius impetum. effusa omnes fuga, per auersam vrbis portam, de gentis more syluas ac nemora pe-

petiêre. Albuquercius, ad aliorum terrorem vrbe direpta & incen-
a, Mascatum octo leucas inde processit. Is locus, quo iam ab Ar-
nuzia propiùs aberat; eo tum operibus firmior, tum viris armisq;
rat instructior. itaque Albuquercius, magnam videlicet ratus di-
nicationē instare, se suosque parabat ad prælium. Cæterùm misso
d tentandos animos internuncio, præfectum vrbis vel in primis
nitem ac liberalem, contrà quàm putârat, expertus est. Igitur in-
tituta certis legibus amicitia, præfectus magnam pecoris, & ory-
æ, & careotę numerũ, tributi quodã modo nomine, in classē exhi-
buit. is commeatus dum in naues imponitur, & securi Lusitani ad
ittus aquantur; ecce tibi repentinus armorum strepitus & dissonę
voces. Pridie sub noctem Arabes ad duo millia oppidum ingressi,
præfecto non sine contumelijs ac probris increpito, quòd locum
adeò propinquum regiæ, & opere præsidijsque munitum, per i-
gnauiam ac metum vagis latronibus prodidisset; frustra nitente
eo factum excusare, populum ad arma conciuerant; atque vbi il-
luxit, infesti mari petebant; quo Lusitanos, oneribus & aquatione
occupatos, in ipso littore opprimerent. Præfectus, Arabas ab eà
mente reuocare conatus, cùm nihil omnino proficeret; Deos
homines que contestans violari ius gentium, vrbique exitium im-
minere; vt fidem pro virili parte præstaret, ad littus accurrit, no-
strosque præmonuit, vti sese in naues extemplo reciperent. Vix
nde tumultuario consensu abduxerant scaphas; cùm infensi ad-
unt Arabes, ac missilibus primùm è littore nostros abeuntes la-
cessunt: dein è propugnaculo classem ipsam tormentis maioribus
mpetunt. Ad ea vel capienda vel occæcanda tormenta, missi
aliquot è classe, cùm malè multati rediissent; postridie Albuquer-
cius copias omnes ad vrbem exposuit. Ibi verò, accensi ira Lusi-
tani, quòd interposita pactione per fraudem oppugnati fuis-
sent, ingenti ardore prælium ineunt; perfidos Arabas ruptores
fœderum appellant; magnam vbique edunt cædem; factisque si-
mul ac dictis iniuriam puniunt. Cùm obfirmatus hostis aliquan-
diu restitisset: ad extremum renouato impetu Lusitani acriter in-
ferunt pedē, ac nouas munitiones ea ipsa nocte perductas magno
nisu transiliunt: cumq; intra mœnia confugeret hostis, hærentes
n terga priùs quàm portas occluderet, velut vno agmine irrum-
punt; turbatamq; ac pauentem Arabum aciem toto oppido expel-
lunt. Fusis fugatisque hostibus, ad prędam permissu ducis discurrit
miles, dein subditis ignibus, non oppidi tecta modò, sed naues etiã
n portu arsêre complures. In eo tumultu cum alijs ipse quoque
vrbis præfectus per imprudentiam occisus. quam rem Albuquer-

cius ægerrimè tulit: & quando viuũ pro meritis tueri & ornare nequiuerat; defuncti ædibus cum cura conquisitis, ne diriperentur, custodes apposuit. Cæterùm vrbis excidium comprobari diuinitus quodammodo visum est. Excelsa Mahometis conspiciebatur ædes, egregio in primis opere perfecta. Ad eam disturbandam inflammãdamque immissi fabri dum columnas demoliuntur, totum repentè ædificium corruit. Cùm elisos ruina & pondere nemo nõ crederet, intacti præter spem & incolumes cuncti euasère. Inde ad Xoarem vrbem eiusdem oræ progressus, incolas alieno doctos malo sine certamine in fidem ac deditionem accepit. Biduum ibi moratus, cùm ad Orfazanum adiisset, oppidum incolarum fuga desertum reperit. Exhausta inde præda per triduum. ab incendijs, quòd regiæ propinquus admodum erat locus, honoris causa temperatum est. Ex eo loco, classe instaurata & refecta, ad caput belli Armuziam est ventum. Ad famã Lusitanicæ classis Atar Eunuchus præter vrbanas copias, magna insuper auxilia è Perside Arabiaq; cõtraxerat, & noua exspectabat in singulos dies. Ingétem prçterea nauiũ numerũ habebat in portu: minoris forme actuarias ãplius ducẽtas, maiores onerarias ad sexaginta. in ijs duas inusitatę magnitudinis; quarum alteram Principem, alteram nomine Merim vocabant. octingentas amphoras capiebant singulæ. Hasce duas, præter naualem turbam armati mille, cæteram classem duo circiter millia tuebantur. Albuquercius tormẽtorũ genere & virtute militum haud dubié præstabat: cæteris rebus longè erat inferior. verùm ad ostentandã animi fiduciã, fulgentibus vndequaque vexillis, cum horrifico bombardæ reboatu (ea maritima salutatio est) portũ inuectus, sub ipsas quas dixi maximas naues iaci anchoras imperat. Ibi cùm aliquãdiu frustra expectasset, præter insitũ in Mahometanos odiũ insuper irritatus, quòd nemo ad se, vt fit, resalutandum accederet; Zeifadino puero tutoribusque palàm nuntiari iubet: Emmanueli Regi Lusitaniæ contra nominis Christiani hostes, ac Mahometanos præsertim, funestũ ac perpetuum bellum hæreditario pænè iure susceptum. id non nisi alterius partis deditione posse finire. Si in fidem eius ac potestatẽ venire animum inducant, & vectigal annuum péndere, multorum Africæ Asiæq; Regũ exemplo: se inde cum bona pace abituram. sin iugum recusent, pro certo habeant, secum ad internecionem vsque certandum. tertiam conditionem esse nullam. Atar, tam ącri denuntiatione suspensus, tametsi terrestribus naualibusquę copijs abundabat, vt dictum est: tamen quo magis ex tuto rem gereret: blandis verbis & callida tergiuersatione rẽ extraxit, dũ expectatæ in singulas horas

nous

ouæ ſociorum cohortes adeſſent. ijs proxima nocte in vrbē admiſſis: tantum ſpei & audaciæ barbaro acceſſit: vt quaſi explorata à victoria, Luſitanos mox captiuos futuros, ad ſupplementū nauarum & remigum in ſuam ipſe claſſem præpropera gratulatione deſcriberet. itaque ob id ipſum ſuis accuratè præcepit, darent operā, vt quamplurimi ex hoſtibus viui in poteſtatem venirent. Dein omiſſis ambagibus Albuquercio reſpondit: Armuzianos Reges nō pendere aduenis vectigal: ſed ab ijs exigere conſueſſe. Si pari cum ceteris negotiatoribus iure Luſitani eſſe velint: fore illis agendi contrahendique in eo portu poteſtatem & copiam: ſin vim & iniuriam moliantur: ſenſuros quantum armati Arabes Perſæque ſeminudis Cafribus & inconditis Æthiopibus antecellant. Plus viginti hominum millia ſub ſignis habebat Eunuchus. iamque minimè dubius adeſſe certamen, & multo milite inſtruxerat claſſem; & curulia tormēta ac mercenarias cohortes ad terrorē littore toto prætenderat. oppidani ad ſpectaculum intenti, non mœnia modò turréſque in mare verſas, verùm etiā tecta & feneſtras opplebant. Albuquercius, vbi & ex apparatu hoſtium, & ex Eunuchi nūtio præceptam animo dimicationem inſtare perſpexit: naues primùm ſuas mediocribus interuallis ita diſpoſuit, vt neque circumueniri à pluribus facilè poſſent: & leni circūactu ſingula deinceps tormenta in hoſtes obuerterent. Dein precatus immortalem Deū, vt ſibi pro nominis Chriſtiani gloria præliante propitius adeſſet: nauarchis iam ſua ſponte ſat incenſis cupiditate victoriæ præcipit; eminus initio bombarda rem gerāt; congreſſu abſtineant, quoad ab ſe primùm confertum ex propinquo prælium ſit. vbi tormētis diiectam & diſſipatam barbaram claſſem, ac ſe cominus iam dimicantem viderint: tum demum in proximas quiſque hoſtium naues fidenter inuadant. Sub hæc, ingenti clamore, concrepantibus buccinis tympaniſq;, pugnæ ſignū vtrinq; propoſitū: ac ſimul tormētis paſſim ignes admoti. eodēq; pænè momēto & aciē oculorū coruſcātes vndiq; flāmæ perſtringūt; & aures exſurdāt horrēda tonitrua: & meridianæ luci cæcas tenebras noctēq; atra nubes obducit. Necdū caligo euanuerat; cū ſpeculatoriæ hoſtiū naues deſtinato procurſu in noſtros imbrē ſagittarū effudêre: dein, cū propter agilitatem momento refugerent: ac rurſus incitato remigio interiores telis hoſtium fierent: haud exigua improuiſo malo clades Luſitanis illata, cōfixique nō pauci. At barbaris læto ſucceſſu mutuiſque adhortationibus in tantum creuit audacia, vt iam cōferre pedē & naues Chriſtianas certatim ſcandere niterentur. Tum verò ex omni parte cōtis mucronibuſq; repetiti, audaciſſimi quique

præ-

præcipitantur in mare, dein minoribus machinis ad libellam aquæ dispositis, nauigia cōplura mergūtur. Hunc maximè in modū ea pestis auersa. Atar, multitudine maximè fretus, & oculis vtrāq; metiens classem, primò contemptim prælium inierat: & egregiè instructo parone ordines interuectus, militem ad prædam veriùs quā ad pugnam hortabatur. Sed mox volitantium pilarum stridore perterrit⁹, tuto loco sese ad littus post onerarias abdidit, quò simul suis & fugientibus in terram obstaret, & noua identidem subsidia laborantibus opportunè submitteret. Inter hæc, fumo iam abscedente, onerariæ remulco propter inopiam venti attractæ concurrerant, injectísque ferreis manibus, quam quisque indeptus erat nauem, in ea transilire, ac nudare propugnatoribus conabatur. Ante alios Albuquercius, Principe naui, itemque alia crebris ictibus perforata ac depressa, ingentibus animis Merin inuaserat. Non vigore animorum aut corporum, nec naualis belli sciētia par Lusitano erat Persa. tantùm abundante multitudine cùm anceps aliquandiu stetisset pugna, tādem a nostris in hostilem nauem ingenti ardore transcensum est: obtinebatque iam cædes omnia, cùm desperatis denique rebus barbari in aquas ex omni parte desiliut. Hinc reliquis terror injectus, vt eximiam armamentis & aluei magnitudine ac militum numero nauem expugnatam vidêre fugientésque passim, séque in mare mittētes, partim è scaphis occisi, partim fluctibus hausti, multi etiam increpāte nequicquā Eunucho in terrā euasere. Albuquercius victoria vsus, complures naues in potestatē redegit, multis ignes injecit: quas præcisis anchoralibus vehementior venti coorta vis, toto pelago collucētes Carmanicū ad littus abripuit. Eodem impetu naualibus etiā faces illatæ, magno periculo, ne suburbana, & ipsam denique vrbem, ædésque regias flamma peruaderet. Hisce tot malis fracta demum Ataris contumacia est. ac metu perculsus ancipiti, ne simul externam vim & domesticam inuidiam sustinere non posset, oratores pacis veniæque petendæ confestim ad Albuquercium misit. Parceret iræ, cædibúsque & incendiis temperaret: sat iam magnas temeritatis & peruicaciæ pœnas exactas quicquid præterea damni Armuzianæ rei intulisset, id Lusitanæ illaturum, quandoquidem Zeifadinus se suáque omnia in Emmanuelis fidem permittere paratus esset. Respirandi tantū daret spatiū, dum sedatur militaris tumultus, dū muliebris ploratus & pauida concursatio vulgi reprimitur. postridie Albuquercium ipsum victis quas vellet pacis leges omnium consensu dicturum. Hæc trepidus orator & supplex, per interpretem exposuit. Albuquercius, qui nec in perniciem vrbis pugnaret; &

milites

ilites diuturno labore fessos quietè reficere cuperet, (certamen meridiano ferme diei tempore in vesperam extenderant) parta im victoria, receptui canit. Eunucho per eosdē interpretes renū-ari jubet: se, quãuis captà pęnè vrbē sine cōtrouersia posset euer-tere; tamen Zeifadini gratia, cuius ætatem à culpa abesse intelli-eret, incitatos Lusitanorum impetus de industria reuocasse: inse-uenti luce Atar ad conditiones pacis adesset, fidemque promissi ræstaret. in præsentia licere illi subditos naualibus ignes extin-uere: veruntamen caueret etiam atque etiam, ne fallendo ostmodum, longè sæuius in Lusitanorum pectoribus excitaret ncendium; nihil eos æquè ac perfidiam & fraudem ac dolos odisse. Cum hoc responso oratores dimissi, & in stationes è præ-io reditum est. Inter paucas, præcipuè memorabilis hæc fuit ictoria. Desiderari ex hostibus mille sexcenti, è nostris non am-plius decem. ac præsentis è cœlo subsidij haud dubiam fidem cū lia multa fecere; tum verò fluitantia mox Mahometana cadaue-a, sagittis (cùm eo teli genere Christiani carerent) pectore aduer-o transfixa: vt ab illis missæ, in ipsosmet retortæ diuinitus vide-entur fuisse. Albuquercius, ducibus militibusque pro merito cu-iusque collaudatis, ne quid ea nocte repentini ab vrbe motus exi-teret, acriter intendi vigilias jussit. Postero die, vti condictum erat, e conditionibus agi cœptum. Pax ita conuenit, vti Zeifadinus, al-ter eo nomine Armuziæ Rex, in Emmanuelis Lusitaniæ Regis cli-entelam ac ditionem quam optimo iure cōcederet: eidemque Em-manueli Serafinum (is nūmus aureus est) millia quindecim tributi omine penderet in singulos annos. Præterea, locum Albuquercio d arcem ædificandam, ipsius Albuquercij arbitratu assignaret; æ-ificationemque adjuuaret præsenti pecunia, cæmentis & operis. enique, dum exstruitur arx, ædes interim in vrbe Lusitanis ad egotiandum ac diuersandum idoneas commodaret. Emmanuel icissim Zeifadinum in fidem ac patrocinium benignè susciperet; t vbi necesse foret, ab hostium incursibus omni ope tueretur. In æc, solēni ritu data fide acceptáque, primū omnium locus exædi-candæ arci deligitur, ex altera parte in mare versus, ex altera ad psam regiam pertinens; quò simul ad maritima subsidia libero es-et aditu, & ipsa propinquitate Regem regiósque in officio conti-eret. Cęterū, quæ res Lusitanici imperij firmamentum fore vide-atur; ea vel in primis omnia labefactauit ac perdidit. Ædificio uippe inchoato, succedentibus inuicem classiariis, cū Albuquer-ius parceret nemini, quin etiam ipse ad cæteros animandos, operi anus interdum admoueret; nostrorum paucitas, quamquam

artificiosè

artificiosè obtegente Albuquercio, facilè patuit. Duo millia bella-
torum, vt minimum, esse barbari putarant, cùm vix ad quingentos
vt supra dictum est, summa pertingeret: dein, Atare magnis præ-
miis clàm solicitante, transfugia maximè fabrum ac nautarum
fieri cœpta. quos cùm Albuquercius minacitèr ab Eunucho repe-
teret; ille subinde variis mendaciis & frustrationibus eludebat. Per
idem tempus è Perside Legati duo ad Armuziā appulsi, vt ab Zei-
fadino vectigal annuum Ismaëlis nomine exigerent. Ea seu vera
fuit, seu ad metum Lusitanis incutiendum, ab Atare in tempus fi-
cta legatio; confestim ad Albuquercium à Zeifadino defertur. ille,
præsenti animo, & hilari vultu, Regem sine cura esse jubet: sese cū
legatis illico transacturum. dein globis aliquot è ferro liquato, ha-
starumque cuspidibus & missilibus variis in ferculum impositis, c
eo ferculo mittit, qui suo nomine Persis apertè denuntient; ab ii
qui in Emmanuelis fide & imperio sint, alienis Regibus, si lacess-
sant, tributum ex ea moneta persolui; qua ludificatione vehemen-
ter offensi legati, re infecta, pleni minarum irarumque in Persidem
rediêre. Interea cùm arx, quamquam acriter instante Albuquer-
cio, tamen tardiùs cupiditate omnium cresceret; Lusitana ipsa pu-
bes atque nobilitas indignari ac fremere; se tot iam dies in seruil
opere detineri; cùm interim Ægyptiæ naues contra Emmanueli
edictum impunè toto ferantur Oceano, quarum opibus ditar
omnes nullo negotio possint. Nam quod ad ipsam arcem attineat
cui non apparere ludi operam, vel potiùs prodi sanguinem Lusita
num? quippe, simul atque ab Armuzia soluerit classis, metu omn
sublato, & arcem & præsidium ipsum Persis & Arabibus illico præ
dæ futurum. Ergo, per tot miserias & ærumnas id agi; vt, Lusitano
rum humeris & sudore, castellum aduersum ipsosmet Lusitanos in
barbaro solo exstruatur. Hæc, & alia id genus, quæ in tali re segni
ties & auaritia suggerit, occultis primùm inter paucos agitata ser
monibus, paulatim in vniuersam classem manarunt. Nauarchi
qui alienæ leuitati & licentiæ moderari debuerant, vltro se tumul
tuanti militis, duces & auctores præbent. Denique, ipsorum
nomine, libellus singulorum chirographo subscriptus, ad Albu
quercium à publico scriba defertur: in quo erat; nautas & milite
omnes iamdiu profectionem ex eo loco postulare. frustra ibi ter
tēpus, finitimásque nationes, quibus nulla ope resisti possit, atque
Ismaelem in primis Persam, eo facto irritari; cui ad eam diem Ar
muziani Reges tributa persolnerint. Qui vt maximè sileat; & im
positam suis ceruicibus arcē incolæ æquo animo patiantur; mini
mè tamē expedire, omissa Indica nauigatione, marisque custodia
tenue

enues adeò copias in tot ac tam longè disjuncta præsidia dissipa-
i carpique. Proinde classem vel ad Arabicam oram tuendam re-
luceret, vel in Indiam trajiceret ad Prætorem Almeidam adjuuã-
lum. Id ni faceret, minimè ex Emmanuelis re & boni ducis officio
acturũ videri. Hæc à minoribus præfectis Imperatori proposita.
Verũ ea denuntiatione Albuquercius, & natura minimè blandus
ut in milites ambitiosus, & regere nõ regi, à suis præsertim, assue-
tus; adeò deterritus ab incepto nõ est, vt lectũ mox libellum in ip-
sas muri cõpages per cõtemptum includi à structore imperauerit.
Id verò perquam indignè passi Nauarchi: non modò nihil se tã be-
nemeritos impetrasse, verũ etiã ludibrio fuisse consentientem om-
nium voluntatem atque iudicium. itaque ipsismet sine intermissio-
ne instigantibus, nautici, rerum nouarũ cupiditate, plerique, & in
Imperatorẽ odio magis ac magis accendi; paucos ingenita probi-
tas aut metus, aut verecundia continebat. cæteri desidia, negligẽ-
tia, prauitate certare: si ad tesseras & accipiẽda imperia vocarẽtur,
vix ad nomina respondere: si maturandum quippiã esset, operam
consultò remittere: sin cautè & cõsideratè agẽdũ; vniuersa præci-
pitare, miscere, cõfundere: præsentẽ Albuquercium cõtracto vultu
intueri; absentẽ exsecrari & proscindere maledictis: denique, ad
apertã pænè seditionẽ res haud dubia animorum inclinatione spe-
ctare. Nihil horũ Eunuchus interea nesciebat: quippe, & ab infen-
sis omnia vulgabantur; & ipse discordiæ serendæ alendæque arti-
fex mirus, præfectorum plerosque donis ac promissis priuatim si-
bi habebat obnoxios. itaque nostrorum dissensione fretus, iugum
excutere ac bellum reparare sine mora constituit: grauiter semet-
ipsum accusans, quòd Christianis hominibus adeò & numero pau-
cis, & voluntate dissentientibus, regnum Regemque præceleri de-
peratione prodidisset. Igitur officinis in proximo per transfugas
institutis, ænea clàm tormenta conflare; noctu armatos in vrbem
admittere, naues in tutam ab incendio stationem occultè subdu-
cere; conjunctos arci parietes perfodere pluribus locis, vt in no-
stros munientes repentè impetum faciat. iis rebus per Abrahemũ
quendam Ataris inimicum ad se delatis, Albuquercius intestinæ
priùs fraudi, tum externæ obuiam eundem ratus, Nauarchos
alloquitur. docet quanto in periculo ipsorum culpa res sit. Atarẽ,
Christianorum maximè certaminibus odiisque subnixum, ex-
tremam cunctis moliri perniciem; discordiæ mala, sacramenti re-
ligionem, Emmanuelis Regis præcepta commemorat. caueant, ne
gloriosam adeò victoriam, ac pænè diuinam, cuius fama iam lõgè
latéque manauerit, perfidis coitionibus ac detestabili animo-
rum

rum obstinatione corrumpant. Hisce castigationibus minisque insuper exterriti præfecti, cùm sese purgarēt, & in officio fore promitterent; Lusitanos, quique in vrbe quique in arce versarentur, illico in naues cum omni instrumēto Albuquercius reuocat. Inde patefacta sua consilia sensit Eunuchus, neque vltra iam distulit bellum. Nauis actuariæ carina erat ab Albuquercio in littore posita: in eam primùm inijcit flāmas, deinde in classem nostram ex vrbe varij generis tela contorquet. Albuquercius, nequicquam Rege, regiisque præmonitis, vt fœderis & iurisiurandi memores pacta fidémque seruarent, applicitis ad terram nauibus, vrbē continuis octo diebus pergit quatere. Ea diuerberatione quamquam ciuibus luctuosa; tamen cùm haud ita multum ad summam vniuersi proficeret belli, ab oppugnanda ad circumsedendam Armuziam vires & consilia transtulit. Neque admodum difficilis fore videbatur obsidio vrbis in arido ac sitienti solo, pænè cunctis non modò ad cibum, sed etiam ad potum importatis vtentis: & vna situs opportunitate, vt suprà dictum est, in admirabilem celebritatem frequentiámque perductæ. Siquidem, paucis exceptis oleribus, nihil ferme tota insula seritur. Cisternæ aliquot intra ipsa mœnia cadentem è cęlo excipiunt imbrem, idque perrarò. Ad Turumbacum (quattuor ab vrbe millia passuū is abest locus) aliquot numerantur putei; cætera mirum in modum squalent aréntque. Albuquercius Nauarchis ad opportuna loca dispositis, scaphas etiam remige ac milite instructas, insulam dies noctésque circuire iubet. multa paucis diebus nauigia cum ipsis commeatibus intercepta, nautæ militésque ad terrorem decisis naribus, auribus, manibúsque in littore expositi. Præterea Turumbacū Georgius Barretus Castrius cum expeditis octoginta viris noctu profectus, circa quartam ferè vigiliam, quod tempus altissimo somno mersos homines tenet, nec opinato aduentu sopitos palatosq; custodes oppressit. sagittarij ducenti, equites quinque & viginti in eo præsidio erant. cæsi cum ipso præfecto plerique, & cæsorum corporibus, peditum equorúmque, & alia materia oppleti putei. ac, ne aperiri denuo possent, cum delectis non amplius viginti viris in ea statione relictus Laurentius Syluius Castellanus, egregia virtute Centurio. Aduersus eum manipulum cohortes aliquot ex vrbe cùm erupissent: circumuentos Lusitanos, & in orbem pugnantes, ad vltimum iam discrimen adduxerant, ac superfuisset nemo, ni Albuquercius in omnes hostium motus intentus, cùm centum & quinquaginta armatis celeriter affuisset. eius aduentu integrata pugna, & ex altera parte Atar & Rex ipse hortatores aderant: ex altera, inter primos

nos ordines Albuquercius prælium ciebat acerrimè, ad extremũ, ſu-
perante hoſtiũ multitudine, pluribꝰ iaculis fruſtra petitus, cũ ictus
omnes impenetrabile ſcutum & egregia lorica reſpueret: haud ta-
men exiguo cum vitæ diſcrimine, pleriſq; ſuorum ſaucijs, vno tan-
tũ n deſiderato, ſeſe ad ſcaphas in proximo ſtantes recepit. Ex ho-
ſtibus cecidere cõplures. in ijs princeps iuuẽtutis Amis (qui hono-
ris vocabulo xa dicebatur) manu prõptiſſimus, cui nuper ob cõiu-
rationis crimen exſulanti, reditum in patriam Albuquercius ipſe-
met impetrauerat: ac tum ex cataphracto equo in liberatorẽ ſuũ
impia tela torquenti, miſſus in incertum è tormento globus fe-
mur alterum abſtulit. Acriore inde cuſtodia cùm omnes vndique
commeatus ab vrbe arcerentur; inopia primùm, dein fame ſitique
vrgeri ciuitas cœpta: quæ mala cùm diutius ferri natura ipſa nõ ſi-
neret: concurſus quotidie plebis in regiam fiebat deteſtãtiũ bellũ,
ſibique, & vxoribus, ac paruis liberis alimẽta precibus iratis efla-
gitãtium. Atar interea per idoneos viros tumultum ſedare vix po-
terat: & incaſſum propinqua Perſarum auxilia & explorata victo-
riæ ſpes iactabatur: ingens quippe rerũ deſperatio populũ ceperat:
iamq; in eo res erat, vt Albuquercius vrbem malo ſubacta rurſus
in poteſtatem acciperet, legeſq; denuo imponeret victis: cùm nihil
tale merentem, in ipſo articulo rei ad exitum perducendæ, Nauar-
chi ferè omnes repentè deſtituunt: & paſſis velis in Indiam cõſen-
ſu tranſmittunt. neque id modò, verùm etiam ad ſuã ipſi leuandam
infamiam, vt fit inſontem Albuquercium fictis criminibus vltro a-
pud Almeidam Prætorem inſimulant. Ab ijs tali tempore deſertus
Albuquercius, Quexomen tamen inſulam ſubita incurſione vaſta-
uit, ac ſubſidio venientes Armuzianis duos Larecij Regis propin-
quos cũ ſagittarijs quingentis cæcidit: & in cõſpectum vrbis cada-
uera vtriuſque proiecit. Sub idem tempus, è captiuis eſt cognitũ,
ab Lara Carmaniæ vrbe, & Bahareno inſula Perſici ſinus, claſſẽ ad-
uẽtare nauiu ſeptuaginta, rebus omnibus ad dimicandũ paratã. ac
ſimul ab Socotora nuntij triſtes venère; arcẽ Luſitanã pręſidiumq;
in ſummo verſari periculo. Fartaces, poſt Chriſtianæ claſſis profe-
ctionẽ cõcitatis denuo ad arma incolis, acriter Luſitanos preme-
bant. Harum rerũ fama permotus Albuquercius, nouis cõmeatibꝰ
ex hoſtico duas, quæ ſolæ ſupererãt, naues inſtruxit ac dolore tãtę
ad irritũ cadẽtis victoriæ fremẽs gemeſq;, Socotorã Ianuario mẽ-
ſe repetijt. Eius aduẽtu ſoluta ſtatim obſidio eſt; fugati denuo Far-
taces: & Socotoranis quòd iterũ defeciſſet, multæ nomine, grauius
vectigal impoſitum.

LIBRI TERTII FINIS.

HISTORIARVM
INDICARVM
LIBER QVARTVS.

EQVITVR annus octauus à sesquimillesimo, insignis graui clade Lusitanorum, & acerbo Laurentij Almeidæ eximij bellatoris interitu. Is, cùm ad Cocinum è Ceilano insula reuertisset, ad custodiam inde Malabarici maris nauibus octo prodierat. Interea Calecutanus & Arabs, suæ vterque gentis ac sectæ populos Regésque ad arma instigare; accusantes ignauiam, quòd abditi intra mœnia & portus, alienigenas homines, natura, sermone, legibus, institutis multo magis quã maris atque terrarum interuallo disiunctos, tamdiu vagari toto pænè Oriente populabundos, neque classes modò, sed iam, si Diis placeret, colonias quoque in Asiam arbitratu suo mittere paterētur. Huiusmodi castigationibus monitisque cùm alios principes ac dynastas, tum verò Mamudium Cambaiæ Regē, præpollentem ea tempestate opibus armisque, in causam traxerāt. Est autem Cambaiæ regnum, quà bicornis Indus in mare fertur, soli vbertate, finium amplitudine, fluminum, vicorum, vrbiumque frequentia inclytum in primis Ab Oriente Mandoam terram, ab Occidente Nauracos seu Gedrosios attingit: a Septentrione Sanga ac Dulcindæ regnis; à Meridie mari & limite Decanio terminatur. Ipsa regio, Cambaia: populi, incertum vnde, Guzarates appellantur: superstitionibus & mercaturæ apprimè dedita gens, bello admodum inutilis. itaque externo ferè milite Regés vtuntur. Ac Mamudius, quòd erat ex hæresi Mahometana, Ægyptium Campsonem eiusdem superstitionis præsidem per litteras ac legatos vrgere non desistebat, vt promissa Zamorino auxilia tandem aliquando summitteret. Idipsum Zamorinus & Ægyptij negotiatores assiduè flagitabant. Hisce tot stimulis actus Campson, quamquam suopte ingenio pacis quàm belli cupidior; tamē cognita ex Mauro monacho ferocia Regis Emmanuelis, Christianæ quidē rei in suo regno pepercit, quod ita futurum Emmanuel sagaci conjectura prospexerat, cæterùm ad exturbādos armis ex India Lusitanos, quādo ni-

hi

l prorsus minæ valuerant, animum & curas intēdit. Igitur ad ma-
riam nouæ classi petendā, onerariæ quinque & viginti cū valido
æsidio Mamalucorum (ea erant Ægypti robora) in Ciliciam de-
natæ. In eas cum oneribus redeuntes diuinitus factum est, adversi
ersi deinde omen euentus, vt Andreas Amaralius Lusitanus, qui
erat in principibus Rhodię militię, cum nauibus egregiè instru-
is decem, incideret. Is audacter commisso prælio, Mammalucis
rme trecētis occisis, onerarias sex depressit, quinque captiuas ab-
uxit, cæteras in fugam actas fœda coorta postmodum tēpestas la-
rauit ac distulit: decem tantùm quassatæ fluctibus Pelusium te-
iere. inde aduerso Nilo Cairum subuecta materia, & a naualibus
oris particulatim elaborata, tridui itinere camelis Suezium ma-
s rubri deuehebatur. ibi demum intextæ & compactæ carinæ cum
ecessariis armamētis deductę sunt. Eę fuere in præsentia triremes
tummodo sex, celsiores onerariæ quinque; ad quas Calecutanus
ator Maimames, de quo supra diximus, Mahometicæ prauitatis
tistes, cum vna lōga naui se adjunxit. In eā classem, præter nau-
s remigésque, Mamaluci mille & quingenti propugnatores im-
ositi. Expeditioni præerat Hocenus Persa, qui patria lingua Mir,
oc est dux siue præfectus, honoris causa fuerat appellatus, rei na-
lis gloria per id tempus admodum illustris. Hunc Maimames,
gionum peritus, præter littus Arabicum, superato Persico sinu,
insulā & oppidum oræ Cambaicæ seu Patalenæ Dium adduxit:
iam regionem priscis Carmaniam fuisse nonnulli recentiores
lsò putarunt. Huic insulæ imperitabat eo tēpore Iazius, natione
rmata, quem olim finitimi Turcæ, prædā è Christianorum agris
entes, a nutricis vbere auulsum vnà cum aliis infantibus puerisq;
seruitutem abduxerant. Mahometanis inde sacris initiatus, vt
at lacertoso corpore ac viuido in primis ingenio, ad summam
gittandi scientiam quotidiana exercitatione peruenit: ac per
inus, vt fit, aliis aliisque diuenditus dominis, in regnum denique
mbaiæ defertur, & Regi Madrafaxao Mamudij parēti pro ami-
tia dono datur a mercatoribus. Apud quē, auguriis mirè deditū,
m sagittariæ artis egregium specimen præbuisset, immunda in-
volandum aue destinato confixa; ab ea primùm laude commē-
tus, dein aliis quoque muneribus prudenter ac dexterè obeun-
non vulgarem gratiæ locum breui tempore nactus est. Cùm
dies familiaritas cresceret, libertate donatum, Rex in prætoria-
rum ordines cum largo stipendio adscribit. dein, virtutis ergò,
elicum vocabulo gentis appellat. postremò vicum ei maritimum
insulam, de qua dicebamus, Dium, iure beneficiario attribuit.

Eam inſulam,veſtigiis tantùm dirutæ quondam vrbis nobilem,cę
terùm eo tempore tectis & incolis infrequentem, Iazius,tum loc
opportunitate(quòd medio veluti è ſpacio facilis inde vel in Ara
bica littora vel in Decania regna decurſus eſt)tum vigilantia ſo
lertiáque pelliciendis vndique mercatoribus,ad inſignem celebr
tatem breui perduxit: ſepſitque inſuper mœnibus & propugnacu
lis. Ad hæc,trans euripum ſeu fretum, quod inſulam facit,in orie
tali continentis plaga oppidum condidit; receptaculum aduen
militibus,maximè Turcis;vt ab Dienſibus freto diuiſi, rixãdi cũ i
ac tumultuãdi cauſas procul haberent.id oppidum primò Gogala
dein Rumepolis vocitatũ ab ipſa re. Duplicis quippe generis Tu
cæ verſantur apud Indos,militiæ cauſa mercede conducti:Aſiati
& Europæi:illos æquè Indus ac Luſitanus proprio nomine Tu
cas; hoſce,quod a Byzantio ferme euocantur, quo tranſlatum a
vrbe Roma quondam imperium eſt; corrupta Græca voce Rume
quaſi Romæos appellant. huic ergo nationi Iazius, vti diceban
ſeparatum ab incolis locum ad commorandum attribuit. Tu
etiam pecuniis in dies auctus,prædatoriam claſſem haud contem
nendam inſtruxit. Hic aduenientem cum exſpectatis iampride
auxiliis Hocenum gratulabundus accepit. ac ſeſe, quod ita Cam
baiæ regi cordi eſſe intelligeret,adjutorem illi & ſocium ad omni
fore profeſſus eſt. Communicatis inter ſe conſiliis,dum de ration
gerendi belli deliberant; à ſpeculatoribus affertur, Laurentiu
Almeidam cum paucis nauibus ad Ciaulum ſtare,expoſitis in te
ram copiis,nihil minus quàm de aduentu claſſis Ægyptiæ cogitã
tem. Vltra Diuñ leucas circiter quinquaginta id emporium eſ
duas recedit introrſus à mari. Præterlabitur eiuſdem nominis flu
uius,quem,vt cæteros ferme Orientis amnes, longo tractu æſtua
rium influens,capacem ac patientem omnis generis nauium red
dit. Ei tum oppido imperitabat Nizamalucus,vnus è Decani regi
præfectis,qui Rege in cuſtodiam incluſo,totum eius imperium ſil
nefaria conſpiratione diuiſerant. Quæ portio Nizamaluco obue
nit,in eius ora maritima Ciaulum eſt. ipſe mediterraneis maxim
ſe regionibus continebat. ac licèt ob diuerſitatem religionis a
generis, Chriſtianos odiſſet; quæſtus tamen & commercij cauſa
mandauerat præſidibus loci,vt cum aduenis Luſitanis amicè ac li
beraliter agerent. Ergo,dum ibi ſecurus moram ducit Almeida, v
Cocinenſibus onerariis,quæ ad Ciaulum ſtabant,præſidio redeũ
tibus eſſet;incerto auctore affluxit rumor, Ægyptias naues cõplu
res cum egregio militum armorumque apparatu in Indiam pene
traſſe. Primò nihil eiuſmodi ſermonibus commouetur Almeida

incre

ncrebrescente dein fama, concilium aduocat. omnibus incredibi-
is visa res. quibus enim machinis naues, majoris formæ præsertim,
b interno in externum mare, tanto continentis terræ spatio trās-
ehi, aut quomodo nouam in Arabico intimo sinu classem ædifi-
ari ornaríve potuisse, locis circà siticulosis arentibusque, nulla
erme cædua sylua, nulla ferramentorum, nulla fabrum, ac nauta-
um, aut remigum copia? Scilicet anniuersarias à Meca naues ma-
ore fortasse quam soleant præsidio, Dium appulsas. id vulgo cun-
cta in maius attollenti classis inusitatę speciem præbuisse. Ad hæc,
naues sæpe iam antè rumores ad Lusitanos terrendos consultò
dissipati, & vana ac fallacia incolarum ingenia memorantur. His-
ce aliisque id genus argumentis eleuata nuntij fides: & Laurētius,
de more, certaminibus ludicris militariter tempus terebat; cùm
ab iis, qui carchesia speculandi causa tenebant, aduentans repentè
conspicitur classis, incerto, propter distantiam, numero & genere
nauium. Hocenus is erat, dum suam Iazius quoque classem expe-
dit, ad opprimendum, vel certè distinendum Almeidam celeriter
antegressus. Initio, Albuquercius, quòd ex Arabia dudum exspe-
ctaretur, adesse creditus à nostris. Mox, vbi propinquitas ipsa Ma-
hometanas naues peritis talium rerum aperuit, repentè nuntiis
aliis super alios missis, Almeida vagos in littore præfectos & mili-
tes raptim naues conscendere, arma capere & aptare ad prœlium
jubet. Vix dum jussa peregerant, cùm Ægyptij demissis antennis
ad pugnam instructi portūm inuehebantur. Trepidos inopinata re
Lusitanos, metuque percussos, in potestatem haud ita magno ne-
gotio venturos putauerat barbarus. ast vbi pręsentiore quam cre-
di posset animo frequentes armatos ad margines nauium, & pro
tabulatis & castellis aspexit, ex tuto rem aggredi, & Iazium omni-
no opperiri constituit. in agmine tantùm eo die leuiter dimicatum
est, neutris vniuersi certaminis aleam subire ausis. Hocenus, ad vi-
tandum congressum ordine simplici præteruectus, paulo supra
nostrorum stationem, ad ripam fluminis loco vadoso naues appli-
cuit; quòd eæ plano alueo de industria fabricatæ, multo minorem
quàm Lusitanæ aquarum altitudinem postularent. Proxima nox
animando vtrinque milite & corporibus curandis insumpta. Po-
stridie, ignarus Hoceni consiliorum Almeida, venturique mox ab
Dio subsidij, vltro sublatis anchoris ad hostem subit infestus. Ma-
xima Lusitano spes victoriæ in dextris erat, si naues Ægyptias in-
jectis harpagonibus comprehendere, ac pugnam ex propinquo
conserere potuisset. Vbi eos ab exoptato cōgressu natura loci pro-
hibuit; tormentis admoti confestim ignes & missilibus vndique

certari cæptum. Inde laniari ſubitò corpora; & nauium latera at-
que armamenta perfringi; & horrendo fragore, variiſque clamori-
bus, ac miſto vulneratorum & morientium gemitu, cuncta perſtrepe-
re. Barbari, & multitudine defenſorum, & omni telorum genere ex
præparata in idipſum copia; & numero ac forma ipſa nauium ſu-
perabant; quippe, præter quàm quòd erant tectæ picatis funibus; à
puppi ad proram vſque reticulato opere pertinentibus; tanta erat
inſuper earum celſitudo, vt in noſtras apertas, libratiora ſupernè
iacula, & certiore ictu pleraque inciderent. Verùm iniquitates
omnes vincebat audacia Luſitanorum, & inexplebilis quædam
gloriæ laudiſque cupiditas. Multi eo die ex vtraq; parte interfecti,
plures vario telorum genere ſauciati. Laurentius ipſe, conſpicuo
loco prælium ciens, duabus deinceps ſagittis haud ſine acri doloris
ſenſu configitur. Sacrificulus quoque Maimames, dum infra pup-
pim abdito loco Mahometem adorat, miſſo temere globo diſcer-
ptus, obitæ cum tanto labore legationis, & concitati aduerſum
Chriſtianos belli præmium egregium tulit. Hoc maximè modo
pugna propemodum æquo Marte in veſperam extracta, Iaziu
cum actuariis circiter quadraginta ſuperuenit. Ad eius aduentum
index lętitiæ clamor ab hoſte ſublatus: & incerta victoria prælium
laſſitudo & appetentes iam tenebræ diremerunt. Iazius Luſita-
nam claſſem perrumpere nequaquam auſus, ad oſtium flumini
anchoras jacit. dein ſilenti nocte diuerſam abradens ripam quàm
longiſſimè à noſtris potuit, ſeſe cum Hoceno conjunxit. Ea re a-
nimaduerſa, extemplo ad Almeidam duces Luſitani conueniunt
Sat iam decoris ac laudis ex vtriuſque diei certamine partum de-
monſtrant. nunc tanto incremento auctis hoſtium copiis, ceden-
dum aiunt tempori; & nulla interpoſita mora naues ex arcto &
impedito loco in altum explicandas. Hæc pro ſua quiſque parte
ſuadere præfecti. Almeida, vt erat exiſtimationis ac dignitatis ni-
mio plus retinens, nocturnæ fugæ ignominiam veritus, cedendum
vtique, ſed ſenſim, & oborta demum luce, reſpondit, neque vlli
cuiuſquam obteſtationibus demoueri ſe de ſententia paſſus eſt
Vbi diluxit, acceſſitas iam à Ciaulo ſociorum onerarias Luſitani
cis intermiſſas, retrorſum æſtu ſecundo iubet ad mare tender ; p
ſe, quod periculoſiſſimum erat, antecedentium tuenda terga ſib
deſumpſit. Barbari noſtros conſpicati abeuntes, illico ſubſe-
quuntur; teliſque ac tormentis morari ac retinere contendunt
In eo tumultu fortè ita accidit, vt inſciis omnibus, majori
formæ ferrea pila ſub ipſum clauum adacta perincommodo loco
nauem Almeidæ perforaret. inde accepta clam aqua paulatim al
ucun

neum degrauabat: ac tanto denique pondere in piscatorios cancellos, transuerso amne prætentos, impegit; vt iniectis Pelagio sosa trierarcho loris, quamquam acerrimè concitato remigio, nulla inde vi vnquam auelli potuerit. Cùm vndique instaret hostis, & iam progressi nauarchi, animaduerso periculo frustra in aduersum æstum (& est ibi ad instar euripi rapidissimus) ad opem Alneidæ ferendam toto impetu, niterentur; egregia velocitate lembus à nautis imperatori ad fugam offertur. Hortari omnes & orare, vt confestim illuc è naui desiliat, seque Francisco parenti, ciuibusque, & Emmanueli Regi seruet incolumem. At ille, fortibus occulis, Deus, inquit, ac superi omnes; tale flagitium auertant, vt carissimos commilitones meos, adeò de me, deq; parente meo, ac de communi patria bene meritos, in extremo discrimine derelinquam. Dein, reiecto nauigio, propugnatoribus ad loca idonea distributis, qua maximè parte laborari animaduertit, eò celeriter aduolat. Tam insigni virtutis & caritatis exemplo reliqui mirum in modum animati. Nulla, quamquam in tantis angustijs, mentio deditionis aut pacis. Cuncti sese ad vitam præclaro exitu decorandam intrepidè cōparant. At ex altera parte barbari, in eo verti victoriam rati, si duce hostium aut viuo aut mortuo potirentur; omissis cæteris nauibus, vnam prætoriam circumsistunt. neq; tamen ad inuadendum, vel ad rem propiùs gladio & cuspide gerēdam est animus: tantùm ex interuallo incendiarias ollas, & sagittarum examina, & plumbeam procellam in nostros effundunt. Cum Liremibus maximè iniquum certamen erat. Eæ, ne respirandi spatium hosti daretur, propè ad Numidarum equitum speciem in turmas diuisæ, cùm in orbem pugnæ succederent, agilitate incredibili procurrentes inuicem ac refugientes, immobilem & hærentem vno loco prætoriam, haud tamen impunè cludebant. quippe non pauci, & promptissimus ferè quisque, dum incautiùs subeunt, destinatis è superiore loco iaculis figebantur. Inter hæc, Laurentio, propter magnitudinem & animi & corporis in primis ad ictum opportuno, excussa è tormento pila dimidiatum femur abripuit. Eo vulnere debilitatus, cùm sese ad sellam malo appositam reclinasset, suos ex eo ipso loco ad gloriam ac decus intermortuis vocibus adhortanti, ac proposita morientibus pro Christi nomine referenti præmia, globus alter, auulsis à pectore costis, fœdo & horribili aspectu præcordia patefecit. Corpus lacerum, quo minus conspici posset, raptim à stipatoribus è superiore loco detractum in tabulata projicitur. & nostros iam sanguis iam tela deficerant: reliquis ex omni numero duntaxat viginti, & ijs quoque ipsis
 perpetuo

perpetuo labore ac defatigatione confectus. Tum demum hostes ad Prætoriam succedere, in eámque nudatam propugnatoribus transilire ausi. Duorum hinc Lusitanorum perditis in rebus facinora memorantur egregia. Vernaculus erat alter Almeidæ, Laurentium Frerium Catum vocabant. Is inter pugnam lumine captus ictu sagittæ, cùm ab heri cadauere auelli non posset, a tergo tuo em altero lacrymas oculo sine fine profundens, ab irruentibus repentè Mahometanis opprimitur. neque se tamen circumuentus abiecit, sed præsenti strinxit animo ferrum: ingentique edita strage, & hostium corporibus domino tumulato, super eam denique stragem, præclarè seque & Imperatorem vltus, occubuit. Speculator & carchesij custos erat alter, Andreas nomine Portuensis. hic plumbea glande saucius humerum, & insuper vsu læuæ manus amisso, nihilominus dextra plus biduum ex ipso carchesio dimicans, barbaris in tantæ virtutis admirationem adductis, accepta demum incolumitatis fide se dedidit: ac suis postea restitutus, & honore (vti erat æquu) & stipedijs auctus est. Cæterũ potiti Prætoria Mahometani, traditis in custadia ijs, quos in potestatem viuos acceperant, parta tanto sudore & sanguine victoriam inter se gratulantur: per eos quippe dies è suis omnino sexcentos amiserant, cùm è Christianis cecidissent haud amplius centum & quadraginta. ergo ad humandos commilitones de more conuersi; & Mahometano antistiti Maimami, quòd inter adorationem obierat, quam ipsi vulgo Zalam appellant, vtpote sine controuersia in cœlestes relato, fanum cum perpetuis luminibus posuere. adeò vel adumbrata virtus & ficta religio in admiratione & honore etiam apud barbaros est. Almeidæ corpus, quæsitum ad sepulturã, quãtauis adhibita cura dignosci non potuit. Lusitanicæ naues, quæ maturè discrimen effugerant, cùm in oculis penè ducem amisissent, opitulandi facultate præcisa; inde ad Cocinum plenæ luctu ac mœstitia reuertuntur. Cladis eius nuntium Prætor Almeida, vt dignum erat illa persona, sapienter tulit: præclarè, vt in malis, cum Laurentio filio actum affirmans, quòd nulla accepta ignominia, contra nominis Christiani hostes egregiè dimicans, extremum obijsset diem. Simul, cùm insolita victoria elatos barbaros intelligeret, ad eam ferociam reprimendam, contractis vndique nauibus militibusque, sese impigre comparabat. Inter hæc, Albuquercius compositis ad Socotoram rebus, nauibus tribus è Lusitania nuper eò delatis, & epibatis ferme trecentis, Armuziam repetit, inspiciendi magis causa, quàm quòd tãtulis copijs vrbem recipere se posse confideret. Calaiatum ex itinere

ære primùm, cuius antè meminimus, Armuzianæ ditionis empo-
ium, quod ab Emmanuele Rege desciuisset, improuiso aduentu
cœpit, ac præda exhausta, ignem tectis iniecit. Inde prouectus in
Armuziæ vrbis conspectum, haud modico auctam incremento ar-
em offendit, ac turres ad alteram vsque contignationem Ataris
ura perductas, præterea, nouū aggere & vallum vrbi circundatū,
eneis tormentis ad opportuna loca dispositis. ingentem denique
commeatus & aquæ vim, per eos menses inuectam, Rege regijsque
de infesto Lusitanorum reditu haud sine causa solicitis. Albuquer-
cius, nauigijs tantùm aliquot interceptis, ne tentata quidem op-
pugnatione, ad Nabàdem continentis oppidum è regione Armu-
ziæ repentè descendit. Validum erat ibi Zeifadini præsidium: &
locus tortuosis ad obliquum ictum munitionibus Indico more
cinctus. omnia tamen Lusitanus felici conatu perrupit; cæsoque
præsidio, oppidum direptum incendit. Vastatis dein circa agris, cū
litteras ab Emmanuele accepisset, quibus iubebatur Almeidę Prę-
tori in administratione succedere; Oceano trāsmisso Cananore ve-
nit, quò prętor item paulo antè sese ab Cocino contulerat. Ab eo
cùm Albuquercius prouinciam ex Emmanuelis decreto repeteret;
nondum, ait Almeida, maturum eius rei tempus aduenisse. Pulsis
ex India Mammalucis, & pacata prouincia, sese tum denique ma-
gistratu abiturum. Ardebat cupiditate Prætor filij necis, antequā
e prouincia discederet, vlciscendæ: præterea, exulcerato fugitiuo-
rum calumnijs & criminationibus animo, malè iampridem de
Albuquercio sentiebat. itaque, vt sunt nimium acuta ad suas cōfir-
mandas & fouendas opiniones hominū ingenia; interpretatus, ne-
que è Lusitana re neque ex Emmanuelis maiestate esse, tantū im-
perium temerario & impotenti, & dubiæ sanitatis viro committi;
nequicquā expostulātem Albuquercium, per speciē capiēdæ quie-
tis, & relaxandi a tot laboribus animi Cocinum ablegat. ipse naui-
bus vndeuiginti, & milite & instrumēto bellico præclarè ornatis,
Cananore profectus circa initium anni insequentis (qui fuit secu-
li huiusce nonus) ad Anchediuam insulam tenuit. ibi dum nautici
loquantur, alloquendos præfectos ac milites ratus, concione aduo-
cata, ita disseruit · Quando peccatis factum est meis, vt mihi vo- "
bisq; Laurentiū & comites ex vniuersa nobilitate delectos, in me- "
dio cursu ætatis, honorūque casus magis aduersus (quod scitis ipsi) "
quam hostiū virtus eriperet; non ignoro, fortissimi viri, quiddam "
insuper à me piaculi contractum esse, quod insolita victoria tan- "
diu exsultare Mahomeranum, & nefaria passim vexilla gratulabū- "
dū explicare sim passus; ac nō protinus ab tristi nuntio, quāuis par- "

,, ua & subitaria manu, ad expetendas ab ijs pœnas, vna fretus im-
,, mortalis Dei præsentia duxerim. quid enim, tali præside ac duce,
,, non audendum nobis fuit? Ille, gentem nostram ex remotissimis
,, regionibus, ad Liberi, & Herculis, & Alexādri vestigia melioribus
,, multo auspiciis & fructu longè solidiore calcanda, subditis æter-
,, næ gloriæ facibus incitauit. ille, nobis, aduersus impuros nominis
,, Christiani aduersarios, & pia toties arma induit, & de tot tamque
,, opulentis nationibus clarissimas terra marique victorias peperit.
,, ille, paucitati nostræ vires atque animos dedit, hostium multitu-
,, dini formidinem ac terrorem iniecit. ille, nobis, in alio pænè terra-
,, rum orbe rerum omnium pressis inopia, diuinitus opem ac subsi-
,, dium tulit: Afrorum, Arabum, Persarum, Indorumq; tam sæpe cō-
,, spirationes, machinas, apparatus momento discussit. vt optimo
,, iure, nunc etiam, vel exiguis copijs ad retundendam insolētis bar-
,, bari audaciam proficiscens, vnica numinis diuini fiducia secundos
,, mihi rerum euentus non sine causa polliceri potuerim. Quid ergo
,, tam laudabiles impetus & digna viro consilia retardauit? Fatebor
,, ingenuè id quod res est, Lusitani. humano quodam timore sū veri-
,, tus, ne si ad hostes ita multos, & recēti victoria feroces, nō prouisis
,, antè cōmeatibus, non euocatis Regū sociorum auxilijs, non iusta
,, classe, & instructa hoc militum robore, extēplo tetendissem; in ali-
,, quam fortasse reprehensionem incurrerem, quòd iracundia præ-
,, ceps, domestici doloris causa, cōmunem rem in apertum discrimē
,, objicere minimè dubitasse. ita, dum summam rationum mearum
,, tacitus apud me subduco, nimium fortasse cautus, quàm parum
,, prudens aut amans reipub. videri hominibus malui. Nunc, quādo
,, & Deum ipsum, cuius agitur causā, propitium, vt spero, & classem
,, ita ornatam habemus, vt nihil meritò desiderari à quopiam possit;
,, est sanè, cur celso & erecto animo ad vlciscendam Laurētij & po-
,, pularium necem sine mora pergamus. veruntamen, antequam in-
,, iuriam hanc bello persequimur, delenda nobis est macula, magno
,, meo cum dolore iam antè suscepta: quod Sabaium hunc, Decaniū
,, tyrannum, tot menses impunitum esse permittimus. Hic, qua im-
,, pudetia atq; audacia cū Nizamaluco, & cæteris Decani regni præ-
,, fectis, commissum sibi ab Rege suo imperium, per scelus fraudem-
,, q; possedit; eadem & cum hostibus Lusitanici nominis consociauit
,, arma, & distentis ad Cananorem nostris, ædificatam hoc ipso loco
,, a nobis arcem, nequissimo transfuga duce, non dubitauit inuade-
,, re. Quas ob res, equidem caput ipsius regni Goam aggredi cogita-
,, bam. sed quòd ab alto retractior, (vt audio) & ab hisce nouis ho-
,, stibus nimium remotus est locus, rem in tempus aliud differemus.

Dabu-

Dabulum æquè nobile eiusdem ditionis emporium, atque à mari,,
& Ægyptijs stationibus haud ita seiunctum in præsentia petere,,
est animus. id vbi propè in conspectu vrbis Dij ceperimus; tum,,
perculsis recenti pauore barbaris, in Cambaianum & Ægyptium,,
signa infesta vertemus; & gloriosum, Christo fauente, de vtrijque,,
agemus triumphum. Quod vt ita futurum esse pro certo habeam,,
cùm alia multa, vt dixi; tum vestra in primis, Lusitani, egregia vir-,,
tus & alacritas facit. cui, quoniam ita de me deq; sanguine meo,,
meremini, ego quoque (sic me Deus bene iuuet) pro meâ parte non,,
deero. Magno silentio, maiore cum assensu, auditus est Imperator;,,
atq; ad nō dubiam victoriæ spem incredibilis ex omnium frōte o-
culisq; animorum ardor emicuit. Inde magistri Dabulum dirigere
naues iussi. Id oppidum oræ Decanæ, eodē ferme quo Ciaulū situ,
magnifico impositum flumini, duas ferme leucas recedit a mari; ac
tum, assiduo cōcursu negotiatorum, & cumulatis longa pace diui-
tijs, erat insigne. Quocirca Sabaius, præclarè conscius cuiusmodi
se in Lusitanos præbuisset, castello ad portus aditum exstructo, vr-
be insuper aggere & vallo munierat, præsidioque firmarat militū
varij generis sex circiter millium, in quibus erant mercenarij Tur-
cæ quingenti. Itaque ex tanto apparatu Saracenus loci præfectus
adeò erat animo soluto & securo, vt ad Lusitanicæ classis rumo-
rem, non modò quicquam ex vrbanis apothecis, vt fit, in re-
motiora loca asportari vetuerit; sed etiam, oblectationis cau-
sa, vxorem è villa feminasque alias nobiles ad spectaculum e-
uocarit. Erant in Almeidæ classe Lusitani bellatores mille &
trecenti: & è socijs vrbibus quadringenti Malabares, quorum
singuli de more seruos in armis exercitatos plures paucioréſve
pro censu in expeditionem eduxerant. Vt in conspectum Dabuli
ventum est, nocte in explorandis vadis insumpta, postridie Al-
meida triremes ad oppugnandum castellum præmisit; ibi dum tor-
mentis & iaculis vtrinque certatur, ipse interim cum cæteris co-
pijs absque vlla trepidatione in terram egreditur. Ad aggerem su-
beunti, patentibus portis vndique, se hostes effundunt. Quandiu
missilibus agebatur, æquis viribus dimicatum. dein cùm se-
se Lusitani acriùs intulissent, & collato pede aduersa corpora gla-
dijs hastisque confoderent; commota primùm hostilis acies;
deinde, vincente pudorem metu, in fugam auersa. Et Lusitanos,
præter insitam virtutem & audaciam, illud etiam non mediocri-
ter iuuit, quòd conserta iam pugna, oppidani è turribus ac propu-
gnaculis tela necessariò sustinebāt; ne ambiguo ictu in suos nostris
permistos inciderent. ita, dum intra vrbē sese effuso cursu barbarus
recipit;

recipit;eodem impetu tergis insistens Lusitanus irrumpit. Ibi verò quantam vim ad efferandos homines habeat ira, perspici potuit. Siquidem externi, qui prælio superfuerant, cùm se per auersam oppidi partem ejecissent,in oppidanos, nullo sexus vel ætatis discrimine,ab Lusitano sæuitum est. dein tectis publicis priuatisque subditæ faces,ac prædæ magna pars raptim ad mare auecta;multo plus tamen voracissimus ignis absumpsit.& mortales plurimi,cùm se metu mortis varias in latebras abdidissent, aut ruina oppressi, aut enecti fumo,aut ignibus hausti sunt.Neque vrbe tantùm sese flamma continuit:naues quoque in portu aliquot eodem incēdio conflagrarunt.Ab hoc tam claræ vrbis excidio, cuius fama confestim longè latéque manauit,Dium victrici classe prouectus Almeida, ante ipsas portus fauces, parato ad pugnam agmine constitit. Hocenus, cùm de hostium progressu per exploratores in singula pænè momenta certior fieret,obuiam ire nostris, & in alto collatis viribus dimicare decreuerat.Sed Iazij suasu deinde mutato cōsilio, intra portum sese continuit,vt vno tempore maritimis atque terrestribus auxiliis contra Lusitanum vteretur. Nam præter Ægyptias & Dienses naues, & parones ferme octoginta, qui ab Calecuto per eos dies accesserant;in muris etiam ac littore toto,varij generis tormenta erant locis idoneis collocata: & Iazius cohibendi a fuga militis, & nouas identidem copias è terra submittendi prouinciam sibi desumpserat. Almeida,vbi præter opinionem inclusos intra munimenta vidit hostes;idipsum victoriæ omen interpretatus,reliquum diem contemplanda natura loci & consultando consumpsit. Hoceni prætoriam sibimet inuadendam ipse delegerat.Sed prohibitus consensu ducum, quòd in eius capite salus omnium verteretur, gloriosum facinus nauarcho egregiè forti Nonnio Vasæo Pereriæ delegauit. Nocturnum dein tempus, partim stationibus ad pugnam diuidendis, partim curandis corporibus,&,quod caput erat,animis ritè expiandis est datum.Postridie vt maris accessus apparuit, & meridianus ventus ex alto vela percussit;æstu simul & flatu secūdo,classis instructa,portum audacter inuehitur. Agmen præibat Nonnius cum ducentis ferme propugnatoribus, aut vincere paratis aut mori. tum cæteri singillatim propter angustias & vadi pericula sequebātur. Postremo loco substitit Prætor ad hostium actuaria distinenda, ne in nostros, certamine occupatos,repentinis de more incursionibus ab tergo impetum facerent.Dein,edito pugnæ signo, sublatus vtrinque clamor & buccinarum cantus ac tympanorum sonitus ex omni parte perstrepuit;mox tormentorum fragor, ædificiis intrementibus, pelagoque

goque vibrante, omnium aures longo remugitu compleuit. Tum, intrepidè procedenti Nonnio, globus ab hoste contortus, nautas ipsos decem, demittendis antennis intentos, vno impetu lacerauit ac perdidit. ac nihilo segniùs ille in medios barbarorum ordines inferre sese, quoad comprehensa ferreis vncis Hoceni Prætoria, prælium atrox vtrinque commissum est. nec prohiberi Lusitana vis potuit, quominus in hostilem nauem ingenti transcenderent saltu; disiectisque aut ruptis retium tegumentis, cominus hasta gladioque rem gererent. ibi acerrimè dimicanti Nõnio guttur sagitta confixum, quo ex vulnere post triduum periit. Neque ad casum ducis, vt fit, perculsi cæteri: quin irritati potiùs, ardentibus animis integrant pugnam. Pari fortitudine ab cæteris nauarchis vbique certatur. Neque barbarus, missilibus quàm gladio melior, flagrãtes Lusitanorum vultus, collatumque pedem, & micantes vndique mucrones ferre diutius valuit. Hocenus ipse, vt inclinatam haud dubiè pugnam animaduertit, quàm occultissimè sese in lembum, tales ad vsus paratum, demisit; atque vt venalis & fluxa est barbaris fides, veritus, ne Christianis ab Iazio postmodum proderetur, in terram egressus, equos arripuit; ac, ne salutato quidem hospite, cõfestim ad ipsum Cambaiæ Regem plenus cladis & ignominiæ per- uolauit. Calecutani quoque, cùm depressas iam aut expugnatas aliquos sociorũ vidissent naues, multis etiam ipsi paronibus amissis aut laceris; insulam circumuecti, ex altero euripi ostio, humilibus tantùm nauigiis propter vada & scopulos peruio, Calecutum trepida fuga repetiuêre. Triremes Hoceni duas, in fugã versas, Rhodericus Soarius insecutus, epibatis exuit, ac puppi religatas ad Almeidam victor attraxit. iamque desperatis omnino rebus, cùm sese hostes passim in mare præcipites darẽt, instãte vndique è scaphis ac triremibus Lusitano, cæruleos fluctus atro sanguine infecerant. ac nequicquam Iazius littore toto discurrens, fugam stricto mucrone sistere nitebatur. Vna restabat eiusdem Iazij nauis, & robore & celsitudine & numero defensorum instar egregiè muniti castelli: tecta insuper crudo boum corio, ad repellenda iacula duro, ad fallenda vestigia lubrico, ad prohibenda incendia madefacto. Ea nauis, cùm ausos non semel inuadere Lusitanos magno semper eorum damno ac vulneribus repulisset, ad extremum crebris tormẽtorum ictibus repetita, pluribusque perfracta locis, tãdem aliquãdo subsidit. Illud verò non sine miraculo à peritis animaduersum. Nonnij nauis, dudum vetustate fatiscens, trahensque sentinam adeò, vt antlias binas pænè sine intermisione requireret; ea tota dimicatione, quæ à meridie in vesperum vsque protracta est, haud

vn-

vno loco pertusa, nihil tamen aquæ prorsus admisit. eadem, finito mox prælio, multis partibus plures vno tempore vndas accepit. Cæsa eo die feruntur hostium ad tria millia; & Mammaluci ferè omnes aut capti aut interfecti. è nostris duo & triginta cecidere: vulnerati, missilibus maximè, plus trecenti. Qua in re durities & frugalitas eius ætatis Lusitanorum euidenter apparuit. Siquidem ad obligandum Nonnij vulnus, adeò linamenta defuère; vt in id-ipsum, è suis tunicis vnam (leuis dictu res, cæterùm haud quaquam negligenda) Prætor ipse protulerit. Vt iam pænè portenti simile videatur, adeò masculum nuper asperumque in armis genus, ad tātos tam breui deflexisse vestium apparatus, conuiuiorū elegātiam & exquisitæ ac lautæ supellectilis instrumenta. Sed nimirum, quæ soli vbertas, & affluens copia rerum omnium, ad Capuam Pœnos, in Græcia Syriáque Romanos emolliit; eadē in Oriente, per Indorum Sinarumque commercia, variis captos voluptatum illecebris Lusitanos infregit ac primò paupertatis contemptus in mores eorum inuectus: inde luxus otiumque, succisis industriæ ac parcimoniæ neruis, priscam seueritatem & disciplinam, ingenti bonorū dolore, labefactauit ac soluit. Verùm eo quod expositum est prælio, hostiles naues, vt dixi, variæ magnitudinis demersæ complures. rostratæ maiores quattuor, onerariæ totidem in potestatem venère. in iis, præter machinas & bellicum instrumentum, auri argentique vis ingens, & multum pretiosæ vestis inuentum: è quibus Almeida nihil omnino attigit. militibus ea cuncta largitus est. regia tātùm Sultani vexilla tria in Lusitaniam missa, & in tēplo Christi ad Nabantiam, seu Tomarium, ab Emmanuele Rege suspensa: quorum in vno, ad contumeliam nominis Christiani, captæ & occupatæ Hierosolymæ argumento, in modum trophæi depicta, sacrosancta altaris mysteria videbantur. Ita, Christo superisque fauētibus, præclarè demptum cladis proximæ, si quod erat, dedecus; & Ægyptiis cum fœnore multo repensa Laurentij cædes est. neque id optimum eius pugnæ fuit; sed quòd vna expeditione territis latè nationibus, Regibusque, Indici maris imperium in multos deinde annos Lusitano firmatum. Quo magis demiror, insignem adeò testatamque victoriam silentio prætermissam à Paulo Iouio æquali eorum temporum scriptore: præsertim cùm disertè ipsemet belli huius initia causásque tradiderit. Ex eo die Almeida, luctu & squalore deposito, cùm Deo immortali gratias, vti debebat, egisset; Iazio quoque, erroris veniam suppliciter petenti, spondentique se enixè daturum operam, vt omnes Indiæ satrapas Regesque fide in Emmanuelem & obsequio superaret, pacem dedit iis legibus, vt naues Ægy-

tias,

…otias, quæ prælio superfuerant, traderet cum vniuerso apparatu, …temque Lusitanos ad Ciaulum captos illico restitueret: postre…nò, vt multiplici commeatu Christianam instrueret classem. om…nia sedulò & obedienter facta. neque illi quicquam in præsentia …grauius imperatum est, & ab oppugnanda vrbe Dio, quamuis præ…clara sese daret occasio, temperatum a Lusitanis, non tam in Iazij …gratiam honorémve, quàm ne Cambaiæ Regem, cuius vel in pri…mis Emmanuel amicitiam expetebat, eo facto lacesserent. Inde …uans Prætor ingenti cum gratulatione Cocinum reuertit: & ex …tinere, Nizamalucum ipsum tantæ victoriæ perterritum fama, …d persoluendum Lusitano Regi annuum vectigal, quod antea …emper abnuerat, negotio nullo perduxit. Eandem fœderis condi…ionem, eodem perculsus terrore, subiit regulus Baticalę: quod op…pidum oræ Canarinæ, vltra Goam est leucas quinque circiter & …iginti. Interea Emmanuel ab Andrea Amaralio (cuius virtute re…euntem è Cilicia Sultani classem in Rhodio mari fusam antè do…uimus) de hostium apparatu consiliisque præmonitus, nondum …men cognita Laurentij nece, Fernandum Cotinium è prima no…bilitate virum, cũ nauibus quindecim, & tribus armatorum milli…bus, in Indiam destinarat, vt pulsis inde Sultani copiis, & remisso …Lusitaniam Almeida, sese cum Albuquercio Prætore conjun…geret, ipsamque totius belli originem fomitemque Calecutum vr…bem inuaderet deleretque. Cocini tum inter Almeidam & Albu…quercium, instigantibus vtrinque peruersis hominibus, de succes…sione fœdè admodum certabatur. Cotinij aduentu ea contro…uersia statim sedata est; & Almeida, quippe cui nihil esset ob…seruantia & fide in suum Regem antiquius, deposito sine mora …magistratu, repudiatisque improbis suasoribus, cum Albuquercio …gratiam rediit. Ducis huiusce oppidò miserandum scriptores …exitium tradunt. Cùm circiter quadriennium Indiæ prefuisset, Lu…sitaniam repetens, circa Bonæ spei promontorium, ad reficiendos …diuturna jactatione comites, & simul aquandi & petẽdi cõmea…tus causa, in terram exscendit. mox, dilapsis ad proxima tuguria …Lusitanis, inter emẽdum, vt fit, rixa cum incolis quorũdam teme…ritate cooritur. Ad eum sedãdum tumultum, suósque tuendos, Al…meida, raptis quę fors obtulerat armis, cùm aduolasset; cõcursu re…pentè ex vicinis pagis facto, priusquam ad naues receptũ haberet, …fusta sude trãsãgitur: nixusq; illico genibus, manus oculosq; in …cœlũ attollẽs, ingẽti omnium dolore excessit è vita. Circa eũ vete…rani complures, in iis egregij bello duces duodecim, dum instabili …vestigio in arena luctantur, ab hostibus mira corporum agilitate,

petiti

petiti eminus iaculis, eodem lethi genere periére. Ita, clarissimus Imperator, & vir integerrimus, cùm Europam Asiamque victoriis peragrasset, in Africæ demum ignoto littore, ad ludibrium rerum humanarum, ab nudis ac teterrimis Æthiopibus interfectus & spoliatus, non modò, paratis ab Rege præmiis, verùm etiam sepulturæ honore & supremis exsequiis caruit Per idem tempus, haud absimilis casus ad Calecutum Lusitanos afflxit. Profectus ad excidium eius vrbis triginta nauium classe Cotinius, Prætore Albuquercio eiusdem expeditionis adjutore socioque, quãquam acriter obsistentibus oppidanis, copias tamen omnes ad littus exposuit. Inde expugnato castello, quòd portus faucibus imminebat; Albuquercius ad vrbis incendium, Cotinius ad regiam ipsam occupandam ac diripiendam præmatura festinatione contendit. Et Albuquercius quidem, incolis metu perterritis, haud ita difficili negotio tectis ignes injecit: quorum pars magna (quippe ligno foliisque constabant) illicò flammis absumpta Cotinius regiam, absente per eos dies Zamorino, audacter aggressus, magna ex parte cæso præsidio, claustrisque refractis, per vim irrupit hostes ex composito simulata desperatione fugaque, sese per posticum in siluas ejiciunt. Cotinius, potitus iam ædibus, quasi nil vltrà periculi superesset, ex longa defatigatione æstuque vehementi, & noctis proximæ peruigilio, quietis aliquantulum capiebat; cùm subita conuersione rerum sors belli immutata est. Multa erant in regiis ædibus diuturna cura studióque congesta, quæ, subjecta præsertim oculis, cupiditatem incenderent. Ad ea certatim rapienda, suisque ipsimet humeris auehenda Lusitani, dum auidè huc illuc, ab re bene gesta soluti palatique, discurrunt; interea spatium datum Nairibus ad auxilia conuocanda, quæ ex vetere gentis disciplina, ad certas significationes, momento cõueniunt. dein conglobati hortatique se mutuo ad sui Regis injurias fortiter vindicandas, repẽtè in regiam impetum faciunt; nostrosque oneribus impeditos, & deprehensos errore viarum, sub sarcinis passim obtruncant, jaculisque conuulnerant. Cotinius ipse, dum serò suos à præda reuocat, ab hostibus intra septum regium oppressus ac trucidatus, occubuit. Et Albuquercius, ad opem laboranti ferendam trepido nuntio excitus, cùm refugientem & confertam in angustiis turbã frustra perrumpere niteretur, vulneribus duobus acceptis, ad hæc graui saxo in eum supernè dejecto, semianimis cadit: ægréque ad naues relatus, ancipiti aliquot dierum curatione conualuit. Periére eo die Lusitani, partim hostium telis petiti, partim in fuga à suis obtriti, amplius octoginta. sauciorũ numerus relatus circiter
trecen

trecentorum. Eius cladis culpam scriptores in vnum Cotinium cō-
ferunt. quòd is palmam euersi Calecuti cùm intemperantiùs ada-
masset; non espectatis Albuquercij subsidiis, quo gloriam rei gestæ
præcerperet, ignoto itinere, caloribus maximis, ad regiam antece-
dens, temere sese in apertum capitis discrimen objecerit; neq; Em-
manuelem Passanium audierit, spectata æquè prudentia ac fortitu-
dine virum, in ipso rei gerendæ articulo sapienter monentem ca-
ueret insidias, militemque à præda & discursu quā diligentissimè
contineret. Neque tamen incruenta fuit hostibus victoria. Plus
mille vel igne consumpti, vel in pugna desiderati. Eadem æstate,
qua hæc ad Calecutum gerebantur, Antonius Laurerius, Frāciscā-
nus, cuius antè meminimus, è Socotora Indiam petens, ad Surratū
oræ Cābaicæ facto naufragio, cū aliquot Lusitanis ad Mamudium
regem captiuus abducitur. Et Didacus Lupius Sequeria ad ineun-
dam cum Malacensibus amicitiam, è Lusitania missus, cùm ad Co-
chinum appulisset supplemento in naues accepto, in Orientem por-
rò cursum extendit: ac superato Cori promontorio, præter Gange-
ticum sinum alto vectus Oceano, ad Somatram primus (quod qui-
dem exstet) omnium Lusitanorum accessit. Ea insula, pari ferme ac
Zeilanum genere loci, à Septentrione in Austrum obliquè porre-
cta, ab continente, in qua Malaca vrbs est, angusto & periculoso
diuiditur mari, atque ob idipsum peninsula quondam credita est,
quòd ob frequentia vada syrtesque nōdum interiore patefacta na-
uigatione, istomo quodam annexa continēti procul intuentibus
videretur: cuiusmodi errore ad Siciliam captus olim est Annibal.
Ad nostrorum temporum audaciæ, vt nihil imperuium; sic multo
plura iam cognita & explorata sunt. Longitudo insulæ, ducentas
leucas & viginti; latitudo, qua maximè patet, septuaginta non am-
pliùs colligit. Auri est apprimè ferax (ex quo Chersonesum auream
prisci appellarunt) nec non stanno, ferro, vitro, sulphure abūdat,
ignis insuper fonte perenni, ex quo naphta instar olei manat: &
excelso cōspecta monte, (Balaluanum incolæ vocant) qui, ad simi-
litudinem Siciliensis Ætnæ, fumum & flammas horribiles euomit.
Regio est, ob frequentiam fluminum ac paludum, nemorumque
densissimorum, graui admodum cœlo, ac præsertim aduenis vehe-
menter infesto. E syluis, inter alia, primæ notæ sandalum album,
agallochum, & exsudans in modum resinæ caphura legitur, quam
vulgari Arabicæ linguæ camphoram vocāt: itemque vulgare piper,
piper oblongnm, zingiber, casia. super hæc, magnam bombycis
quoque, ad vestes delicatiores, copiam mittit. Incolæ, milio fer-
mè, & oryza, & syluestribus victitant pomis. Frumentum, & cæte-

ram orbis nostri sementem, terra non patitur. Interiora, indigenæ tenent dediti simulacris: littora, Mahometani: quæ pestis ante ducentesimum circiter annum inuecta, per vim compulsis ad montana incolis, maritimam planitiem, & loca maximè opportuna commerciis, occupauit. Ditio tota, complura in regna tribuitur, quæ recensere hoc loco non est operæpretium. Sequeria igitur in ea loca delatus, cum Pedirensi primùm, dein cum Acenorum Rege pacé & societatem æquis legibus iniit: & eius rei monumento columnam in vtroque littore statuit. Ab Somatra cũ breui trajectu Malacam venisset, tentata priùs per interpretē Mamudij alterius tyranni voluntate (is erat ex Arabia oriundus, & sensim collectis viribus, a Sionis seu Sabanni Rege, qui trans Gangem latissimè dominatur, per summam fraudem iniuriamque desciuerat) Hieronymum Texeriam ab Emmanuele Rege legatum quàm ornatissimo comitatu in terram exposuit. Ei frequenter ab aulici obuiam itum; & magnificè instrato impositus elephanto, ad re giam ingenti celebritate deducitur. Dein prolata munera, & litte ræ Emmanuelis, Arabica lingua conscriptæ. Societatem & cõmer cium postulabat Emmanuel, & sibi magnificum Malacensis duce bat, secum ab Rege tam inclyto, ex vltimis terrarum finibus, expet fœdus. itaque peracto primæ salutationis officio, pax & amiciti magna partis vtriusque voluntate conuenit. Sed hæc tam læta ini tia eundem videlicet exitum habuêre, quem Calecutana sub ad uentum Vasci Gammæ decem antè annis habuerant. Saraceni & Arabes Malacæ negotiabantur: Lusitanis præter causam religio nis, ob accepta insuper ab eis incommoda, & ademptam maris pos sessionem, infestissimi ij, quemadmodum anteà Zamorinum, sic t Mamudium hunc, insigni perfidia ac leuitate virum ex nefari pseudoprophetæ disciplina, per coëmptos pecunia calumniatores ac præcipuè præfectum vrbis, quem vocant Bendaram, fictis cri minibus in Lusitanos quàm acerrimè concitant. Gētem ab extre mo Occidente, omnium quæ sub cœlo sint, sæuitia & rapacitat maximè detestabilem, exitio natam Orientis; quocunque sese sp cie societatis insinuent, ibi arce confestim ædificata, incolis ace bissimæ seruitutis jugum imponere. Testes eius rei Cocinum, C nanorē, Armuziā, Sofalam citant. proinde, quod optimum est, ali nis doctus euentis Rex pacem caueat insidiosam ac funestam, r búsque suis maturè prospiciat: non plus quinque latronum naue valde imminuto & nautarũ & militũ numero, intra ipsius præsid & portum inclusas teneri: si paululum modò in id, quod est opu animum & cogitationem intenderit; nullo prope certamin

cunct

cunctos ita opprimi ac deleri posse, vt ne nuntius quidem cladis vllus omnino superſit. Hiſce igitur, & alijs id genus argumentis, licèt ius gentium & fœderis religio non parum obſtaret; tamen improuidum viri fallacis animum, & ſuapte natura Chriſtianis infenſum, Arabes in ſuam ſententiam facilè pertrahunt. Infandi ſceleris in præſentia talis ratio initur: Per ſummam officij ſimulationem tyrannus Sequeriam & præcipuos ex eius comitatu ad conuiuium inuitat; ſuggeſtu præcelſo ad cænaculi amplitudinem extructo, & pretioſis tapetibus ac periſtromatis adornato regium in morem; & quidem in ipſo littore, ſcilicet honoris cauſa, ne Luſitanus dux, in tanta peregrinorum colluuione, longiùs ab ſuis abſcedere cogeretur. ibi inter epulas incautum hoſpitem comitesque propalam trucidare, eodemque momento naues adoriri placuerat. Sequeria, quamuis ad eam diem conſultò pedem è naui non extuliſſet: tamen multis precibus inuitatus, ne fidem hoſpitij ſuſpectā habere videretur; ſe ad feſtas dapes venturum promiſit. dein, coniurationis indicio ad eum delato, (neque enim in vrbe deerant qui facinus improbarent) ſociorum hortatu, ſub ipſū conuiuij diē per internuntios morbum excuſat. Ea ſpe deluſus Mamudius, aliā fraudem, iiſdem architectis & ſuaſoribus, machinatur. Mos erat Malacæ; qui & in alijs emporiis; vt primus quiſque emptor ad vrbē acceſſiſſet; ita eum ante alios cum oneribus miſſum facere. Ea ex quoniam ſi obſeruaretur, Luſitanis, qui recētes aderāt, diutius erat in portu commorandum; oſtendit tyrannus, ſe, cùm Emmanuelis, quem plurimi faceret; tum ipſius etiam Sequeriæ cauſa, qui ex tam lōginqua regione veniſſet; extra ordinem aromata & merces exhibere Luſitanis decreuiſſe: (veruntamen, quoniam id periniquo paſſuri ſint animo cæteri negotiatores; qui iā dudum onera præſtolentur, curandum eſſe vt quamprimum & quanta maxima diligentia res tranſigatur. Ad certum diem quattuor ſeorſum locis quamplurimos Luſitanos cum ſcaphis præſtò iubeat eſſe. mandaturum ſe, vt quæ maximè cupiāt, ab apothecæ curatoribus nulla mora interpoſita proferātur. Lætus ea conditione Sequeria, gerendi negotij cauſa diſſimulatis iis quæ de conſpiratione cognorat; Mamudio, pro tam propenſa in Emmanuelem voluntate, gratias agit ingentes. Inter hæc, à tyranno claſſis lemborum aliquot ſilentio cōparatur; & impoſitis ſagittarijs, in occulta ſtatione poſt ſuburbanū promontorium collocatur. Vtimutis erat ex inſula Iaua, quem honoris vocabulo Raiam appellabant: ſecundū regem opibus & clientelis longè princeps Malacenſis emporij. Cuius filius, Patiacus nomine, cui paucis illis diebus cū Luſitanis

contracta familiaritas erat, conscendendi ad præfinitum diem pr amicitia nauem Sequeriæ cum aliquot armatis, & iugulandi repe tè ducis negotium suscipit: stationes præterea armatorum loci idoneis disponuntur, vt in Lusitanos; quique in vrbe versarentur quique emendi causa scaphas ad littus appulissent, ex omnibu locis impetus fieret. simul etiam subornati, qui eo die, per specien vendendi commeatus, ad Lusitanicas naues accederent; nauium custodes, ignaros imminentis exitij, distinerent. Edictum omnibu vt nihil mouerent, antequam è loco excelso editum fumo signur aspicerent. Ad eam verò significationem, & classis parata, subit ex insidiis in semiplenas inuaderet Christianorum naues; & cæte pro sua quisque parte rem terra marique impigre gererent. Vbi d cta facinori dies affuit, Sequeria, cui nihil erat longius, quàm vt a Emmanuelem nuntios aperti Malacensis commercij perferret; sca phas aliquot cũ mercaturæ administris ad loca destinata dimitti Ipse interim oblectandi animi causa, vt fit, latrunculorum lusu te pus terebat: cùm Vtimutis Raiæ filius cum aliquot armatis pe causam salutandi superuenit. Aduenienti cùm omisso ludo Seque riam prodiret obuiam officij causa; Quin tu, inquit ille, cæpta pro sequeris? nam & apud nos quiddam haud absimile genus oblecta menti est; &, quibus potissimùm rebus ab isto vestro discrepet, di cere vehementer aueo. Cùm Sequeria ad certamen ludicrum, me ris amico gerendi causa, reuertisset; interea Patiacus exspectar quàm mox fumus attolleretur: varia sciscitando animum tegere: a licet ab insita genti fallacia simulationem vultu egregiè sustinere tamen sensibus intimis è concepto scelere æstuabundus, modò re sidere, modò consurgere, tum sicæ manubrium identidem stringe re. & is quidem, quamquam ad cædem paratus, præclarè sibi tem perauit, quo minùs præproperè consilia patefaceret. Non eadẽ ca teris patientia in præstolando fuit. Nam & qui venalem annonar ad naues admouerãt, & qui in scaphas ex vrbe imminebant, per tu multum ac trepidationem, furiis instigantibus, non exspectato si gno coorti ante tempus in Lusitanos irruunt: iamque pluribus lo cis, inscio Sequeria, cædes fiebat; cùm nauta è summo carchesio g gestus eorum, qui cum gladiis aderant, speculatus, & rixa eminu animaduersa, cõfestim ducẽ inclamat, Deũ hominesque cõtestan paratam fraudem, mucrones in caput eius instare, Lusitanos ad vi bem circumuentos occidi. Ad eas voces quasi è profundo vetern excitus Sequeria, abjecto alueolo ferrum capit; idem comites & nautæ faciunt. Sicarij, conscientia exanimati, in subjecta naui gia momento desiliunt. ille, missis properè ad littus armatis, qu
suc

ios laborantes protegerent, & ad naues festinè reciperent; ad om-
ia prouidenda, quæ in tali re opus essent, extemplo discurrit. Et
m edito signo, lembi hostium ex alto aderant. id vbi Sequeriæ
untiatum est; ne loco arcto & impedito repentè oppressus, tor-
entorum vsum, quibus in tanta militum paucitate maximè nite-
atur, amitteret, præcisis raptim anchoralibus, è portu se proripit;
obuiam hosti procedit. dein è tormentis æneis ferrea missilia
orribili fragore cõtorquẽs, barbaros ita conterruit, vt ne tentato
uidem certamine, velis remisque sese in fugã præcipites dederint.
s dissipatis, ad suorum reliquias colligendas in pristinam statio-
em reuertit. neque ausus deinde quisquam ei negotium facess-
re. In eo tumultu cæsi Lusitani ferme triginta; paulo plures in
ncula abrepti. in quos ne grauius à tyranno consuleretur; ab
be quatienda, & ab incendiis nauium Sequeria sese continuit.
æterùm temperare non potuit, quominus Mamudio renuntiari
iberet, Lusitanos tam insignem tamque atrocem injuriam, fa-
ente Deo fœderum teste, propediem esse vindicaturos. in præsen-
a, quòd stata reuersionis tempestas adesset, quæ motio in iis lo-
s non nisi tertio quoque redit mense, ne apud consceleratos &
erfidos homines diutius ageret; velis in Occidẽtem datis, obuios
iquot barbarorum juncos (onerariæ nauis id genus est) pretiosis
ercibus refertos expugnat; tum nauibus duabus Cocinũ missis,
iæ de statu rerum Malacensium Prætorem Lusitanum docerent;
se India & Arabia ad dexteram relicta, Bonæ spei promontoriũ
æteruectus, ingenti labore ad Tertias insulas, atque inde in
usitaniã rectà cõtendit. Et Sequeriæ quidẽ nauigatio hunc ha
uit exitum. Albuquercius interim valetudine recuperata, & re-
ctis è Calecutana clade suorum animis; in id maximè operam da-
it; vt, quæ cõtra ipsius existimationem ab iniquis ad Emmanue-
m Regem delata essent; re ipsa magis & factis, quàm litteris aut
atione refelleret. In primis, ad Armuzianum bellum, quod
e iam diu coquebat; nauales copias, & omnia machinarum ge-
ra, quàm acerrimo studio comparabat: ac breui, non die, non
octe intermissa cura, nauium vnius & viginti classem omnibus
bus instruxit. in eas Lusitanorum duo circiter millia, præter au-
liares, imposita. Dein oratoribus principum & regulorũ auditis,
ui ad eum initio præturæ officij causa confluxerant, cum iis, quas
xi, copiis in conspectum oræ Decanæ prouehitur. parantiq; por-
in Arabiam tendere; nec opinata spes commodi propioris afful-
. Goa est vrbs (cuius haud semel iam est mentio facta) in Ti-
arino insula, quam, & ignobiles alias complures, angusto in-

 terfusum

terfusum euripo, efficit mare: illa quidem, & soli vbertate, & egregij portus amplitudine, & ædificiorum incolarumque frequētia in primis Indiæ totius visendā. Ab ea non longè distat Onoris regnum: cuius regni paruam insulam, haud contemnēda tum classe obtinebat egregius virtute nauali dux, nomine Timoia. Is, tyranno Sabaio, cuius antè meminimus, & Mahometanis Goæ inquilinis cùm alijs decausis erat infensus; tum ob auocatam illuc ab Onore & Baticala, inclytis quondam emporijs, mercaturam. itaque & Saracenis Ægyptijsque negotiatoribus Goam petentibus plurima dāna inferebat: & coniuncta cum Lusitanis causa, miro quodam ardebat studio de Emman. Rege benemerendi. quocirca iadudum Frācisco Almeidæ suā operā enixè detulerat; & tū ab Albuq. ad colloquium euocatus, confestim accurrit; atque inter cætera nuntiat, ab euerso Dabulo Sabaium prorsus implacabili in Lusitanos ira concepta, naues ædificantem, magnis præmijs veteranos vndique milites contrahentem, ingenti machinarum omnis generis comparato iam numero, cùm bellum primò quoq; tempore Christianis inferre cogitaret, in ipso conatu rei aggrediēdæ letali morbo consumptum. Eius morte & multos è subiectis populis rebellasse, & finitimos Reges ad veteres vlciscendas iniurias repentè coortos. hinc, Idalcanem filium, exiguo rerum vsu, vixdum locatum in solio, cùm domesticis tum externis bellis vehementer implicitum atque districtum teneri: Goam ciuitatem, magna ex parte dilapso tyrāni exercitu, intestinis præterea discordijs laborare. Pro certo se habere, si Albuquercius, omissa interim Armuzia, ad Goam rectà contendat; fore, vt opportunam ad omnia insulam, & vrbem in primis opulentam, aut metu aut armis in potestatem accipiat. Ac ne verbis duntaxat captare gratiam videatur: semet, ni Lusitani rejiciant, cum suis omnibus copijs in partem laboris periculique venturum. Albuquercius, collaudata Timoiæ fide atque constantia, concilium vocat. Nemini spernenda res visa. quippe, Armuzianam expeditionem in alia tempora differri posse: Goæ potiundæ, si tam commoda præteruolet opportunitas; reuocari non posse. Cùm hæc sententia magno cum assensu plerisque insedisset; Timoia, per speciem Armuziani belli, ad conscribendos in vicino milites dimissus, paulo pòst cum peditatu & longis nauibus quattuordecim ornatissimis affuit. Sub eius aduentum, Albuquercius, mutata repentè nauigatione, Goam peterent, magistris edixit. Cùm in ipso ore portus in anchoris constitisset, Antonium Noroniam sororis filium, & Timoiam cum actuarijs premittit, ad oppugnanda castella duo, ex vtraque parte aditus posita, quorum alte-

lterum in ipsa insula Pāginum, alterum in continenti Bardesium
ppellabant. ijs felici euentu captis, cæsoque aut fugato præsidio,
nittit qui oppidanis denuntient, si voluntate vrbem tradere, &
hristianam clementiam, quàm vim experiri malint; se & legibus
sorum passurum eos viuere; & tertiam partem tributi, quod ty-
anno pendere soleant, remissurum: sin minus, obsidionis mala &
mnem belli cladem exspectent. Goani, dissipatis fuga militibus,
absente Idalcane ad fines regni tuendos, iam antea trepidabant.
um verò, non modò expugnatis arcibus territi, sed etiam benig-
itate promissorum illecti, pulsis aduersæ factionis hominibus, Al-
uquercium & Lusitanos ingenti gratulatione patentibus portis
dmittunt: eique, deditionis insigne, claues oppidi & arcis, in qua
rant ædes regiæ, porrigūt. Albuquercius, cataphracto equo sum-
na omnium ordinum frequentia vrbem inuectus, Crucis vexil-
um pietatis causa præferente quodam ex Dominicana familia,
rimùm omnium, Deo immortali, partam sine cruore victoriam
ratulatus, promissi fidem ciuibus egregiè præstitit: vrbem & ar-
em diligēter inspexit, grauique ante omnia edicto milites à præ-
a iniurijsque continuit. In naualibus, partim inchoatæ, partim
bsolutæ varij generis naues inuentæ non paucæ, armamentariū,
elis, tormentis æneis, sulphureo puluere, & omni apparatu bellico
efertissimum. & in stabulo regio militares equi permulti, quos è
ersíde aduectos (nam India eiusmodi armentis caret) Malabarici,
: Canarini, & Narsingæ Reges impenso parant pretio. Ad hæc, lo-
andis publicis vectigalibus, tollendis ex insula latrocinijs, & cō-
onendo ciuitatis statu, reliquum æstatis insumptum. Iam enim
rbem illam Albuquercius, propter eximiam (vt diximus) agri bo-
itatem, & opportunitatem loci, (quòd quasi cardo inter Cori
romontorium & Cambaiæ littus interiacet) ad continendas in
fficio cunctas eas nationes, caput ac sedem Indici imperij desti-
arat. Dum igitur componendis insistit rebus, ac potissimùm con-
iliandis incolarum animis, haud ignarus vim ac metum, exclusa
eneuolentia, malos diuturnitatis esse custodes; interea Idalcan,
missæ Goæ perculsus nuntio, pacem vel iniquis conditionibus
um hoste interno pariter & externo componit. dein, auctis maio-
em in modum copijs, ad Goam extemplo contendit. Ducē habe-
at in castris, eximia rei militaris peritia, Camalcanem nomine.
Hunc, ad tentandum æstuarij transitum, quo insula cingitur, cum
xpeditis octo millibus peditum, equitibus mille & quingētis præ-
nittit. ipse cum cætero exercitu (ea erant equitum quinque, pedi-
ū plus quadraginta millia) tardiꝰ propter machinas & impedimē-

ta subsequitur. Camalcan, celeritate vsus, ad ipsum littus applicuit castra. Eius aduentu, præsertim quòd Idalcan cum reliqua copiarum mole propediem affuturus nuntiabatur, magnus tota insula motus animorum est factus. Duo incolarũ genera Goam habebãt. inquilini alteri è secta Mahometana, qui dudum ex Arabia profecti, vt suprà dictum est, magnam Africi & Asiatici littoris partem insederant: alteri indigenæ, deorum inanium cultores. Illi, ab insito in Christianos odio, eiusdem superstitionis hominem, Sabaij filium, Regem expetebant: hi, metu ne deditæ sine sanguine vrbis pœnas postmodum luerent; eius flagitij turpitudinem & culpam redimere insigni aliquo promerito nitebantur. Ergo inter sese clam officijs in Camalcanem vtrique certare: omnia Albuquercij consilia (quoad possent) per occultos internuntios patefacere: ad transitum hostes non hortari modò, sed etiam in idipsum naues ex occasione summittere: denique nulli rei deesse, quæ ad Idalcanis aut placandam iram aut gratiam ineundam facere videretur. Neque ad barbaros modò pertinebat hoc malum, ipsos etiam Lusitanos quadam ex parte furor inuaserat: atque vt ad Armuziam nuper, sic tum dementiæ & imperitiæ Prætorem accusabant, quòd Idalcanis maximè absentia fretus, vrbem tot tamque potentibus vndique nationibus cinctam, adeò parua manu inuadere esset ausus; & inanis gloriæ cupiditate, relictis non minùs quæstuosæ, quã honoratæ mercaturę compedijs, Lusitanicas opes, & parta ad eam diem decora, in apertum periculum temere coniecisset. Albuquercio, in tantis rerum angustiis, tamque multiplici discrimine, tamen neque animus neque consilium ad omnia defuit. Ac Lusitanos quidem, quando animaduertendi non erat locus, admirabili quadam lenitate ac patientia sustentabat. Ex incolis, capita cõjurationis, per speciem consultandi in arcem euocatos, (ii fuere amplius centum) repete vinciri iussit. Miracenum è principibus ciuitatis, quem ille demerendi causa quadringenariæ cohorti præfecerat; interceptis eius ad Camalcanem litteris, continuò stipatoribus sui corporis tradidit sparis, haud inusitato mortis genere, fodiendum. laqueo insuper aliquot è turba suspensi; cæteri ad incertos rerum euentus in vinculis adseruati. Iam verò, ad arcendum insula Camalcanem, idoneis locis tormenta cum præsidijs collocata, propter Lusitanorum paucitatem, incolis necessariò admistis, quos quidem Albuquercius minimè infidos aut ab se alienos existimauerat. Subductis præterea in tutum leuioribus nauigijs, ne hosti ad transitum vsui forent; nobilibus trierarchis circumeundæ sine intermissione insulæ negotium est datum. Camalcan

varijs

arijs locis haud ſemel conatus trajicere, cùm tormentis vndique
ellerctur;ad extremum ſilentio noctis tempeſtatem nactus tur-
ulentam ac pluuiam, cuiuſmodi multæ per autumnum exiſtunt;
atibus peditatum; vitilibus nauigijs, corio circunſutis, equita-
im trajicere inſtituit. neque ita difficilis tranſmiſſio fuit, tene-
rarum & imbrium iniuria, proſpectus & ignium beneficio Luſi-
inis adempto. Ac nihilominus inter tumultum aliquot abreptæ
ites, cæſique ex hoſtibus aut demerſi non pauci. Sed ingruenti
mni ex parte multitudini vltrà obſiſti non potuit. Primi agminis
uctor erat Zufolarinus, notæ audaciæ vir. is, cum duobus ferme
artim equitum partim peditum millibus primùm in ſicco ſtatuit
gna:dein, cùm iam diluceſceret, Camalcan illico ſubſequutus.
imque paſſim armati in terram exponebantur: & è ſtationibus
icolæ,mutata repentè fide,cùm ſeſe ad hoſtem adiungerent;Lu-
tani ab ſuis deſerti effuſa fuga vrbem vndique repetebant. cæte-
im ne ibi quidem tutò conſiſtere licuit, oppidani conſpectis in-
a inſulam Idalcanis inſignibus, in Luſitanos tota vrbe diſperſos
leò vehementer ſe intulére; vix vt illis in arcem confugiendi
atium fuerit. eòdem ij etiam qui mare tenebant, ſaluis nauibus
rmentiſque,recepêre ſeſe. Interea Camalcan cum cæteris copijs
r otium tranſgreſſus,ad duas arbores(ita locum appellant)haud
ngè ab vrbe cõſedit.Atque vt receptæ Goæ decus Idalcani præ-
peret; per Luſitanum exulem Ioannem Machiadum, qui ſpecie
ſertoris apud Idalcanem ſtipendia faciebat, Albuquercio pacis
nditiones obtulit; magnopere ſuadens, vt appropinquante
m hyeme, tam arctis commeatibus, tanto inferioribus copijs,
ite Idalcanis aduentum vrbe excedere, quàm belli fortunam te-
erario auſu periclitari mallet. Haud inania proponebantur: &
m aliæ multæ Albuquercium difficultates angebant, tum nihil
agis,quàm hyemis imminentis incommodũ:quòd à Maio mẽſe,
i tum agebatur, ad vſque Septembrẽ, in Oceano Indico ſæuiſſi-
turbines ac fœdiſſimæ exiſtunt procellæ: quarum impetu fau-
Goani portus,aggeſtis arenæ cumulis,per eos dies ita obſtruũ-
,vix vt minoribus nauigijs & magno cum labore tranſitus pa-
it.Ac nihilominus, Albuquercius, cùm tanta rerum ac tempo-
n iniquitate premeretur, exiſtimationis ac dignitatis ratio-
m antiquiſſimam duxit.Idalcanem exſpectare;oppugnationem,
oad poſſet,ſuſtinere; & vbi demum cedere neceſſitas coëgiſſet,
pſo portu inuitis hoſtibus hyemare cõſtituit. Camalcan, Albu-
ercij pertinaciam demiratus, experiendi magis vires cauſa, quã
tę victoriæ ſpe, machinis nondum aduectis, multifariam Luſi-

tanos aggreditur. à quibus cùm egregiè propugnantibus haud sine detrimento recederet; interea cum vniuerso exercitu bellicoque instrumento Idalcan affuit, omnemque latè regionem tabernaculis occupauit. Desertis propter paucitatem nostrorum Pangino & Bardesio castellis, præsidia cum tormentis imposuit. Dein, cognita Lusitanorum peruicacia, vt rem quàm minimo suo damno conficeret; intercluso vndique exitu, veluti indagine cinctos, fame ac desperatione compellere ad deditionem decreuit. id quo faciliùs adsequeretur; misso caduceatore simulatam pacem offerebat obsessis. ipse, dum de conditionibus agitur, paulo infra vrbem, qua in angustias cogitur æstuarium, multa saburra grauatam onerariam ad instar molis demergit. dein, cùm ad alteram eodem modo supprimere maturasset, animaduerso periculo trepidi nautæ rem ad Albuquercium deferunt. consilium habetur extemplo. neque vlli dubium fuit, quin proxima nocte, priusquàm planè interseptus euripus esset, sese ex letalibus iis cancellis eriperent. Igitur, luminibus crebris in speciem relictis, quarta vigilia ex arce sensim excedunt. neque tamen licuit fallere intentos ad cuncta oppidanos. fugam ignis maximè prodidit, armamentario injectus. Ergo confestim in abeuntes ex vrbe fit impetus; & Albuquercius cùm agmen cogeret; equo suffosso vix tutum ad naues receptum habuit: inde sublatis per magnam trepidationem anchoris, cùm vndique tela volitarent, præmissi qui transitum diligenter inspicerent: ac vix iam singulas angustiæ capiebant naues. itaque ægre admodum traducta classis, remotiorem ab vrbe locum hybernis cepit. Hoc defunctos discrimine tam graui, alia deinceps atque alia incommoda Lusitanos excipiunt. primùm ipsa loci natura, multiplici & anguloso littorum flexu; vt inter nauigandum, quotiescunque res id exigeret, aperta jaculatoribus identidem præberent latera. dein adempta facultas aquandi, omnibus circa ab hoste insessis; vt ex ipso æstuario, hyemalibus pluuiis non nihil temperata salsugine, amaros latices & lutulentos haurire sitis intoleranda compelleret. omnis denique cõmeatus tanta paulatim inopia premi cœpti, regiis equis, quos in frusta dissectos sale condierant, quàuis accurata dispensatione consumptis; vt vulgò mures, & putria animalia, pro cibo nautis ac militibus essent: quidam etiam, detracta scriniis coria, cacabis vtcunque mollita commanducare niterentur. Inde vagari passim morbi, & squallētia tabe ac macie corpora miserandum in modum absumi. Sed cùm tot vndique instarent mala, nihil tamen æquè Lusitanos vrgebat, ac disposita in

vtroque

troque castello, de quibus antea demonstrauimus, majora tormẽ-
a: ea cùm à fronte, a látere, a tergo pænè assiduè nostros impete-
ent; maximo incommodo captam relinquere stationem, & late-
ras mutare subinde cogebant. Aduersus eam perniciem Albu-
uercius aliquid ex Lusitana consuetudine audendum ratus; con-
lium cepit prima specie temerarium & anceps; cæterùm exitu
atuit, extremis in rebus fortissimos quosque conatus esse tutissi-
ios. Valido præsidio Idalcanis ambo castella tenebantur. sed tã-
a barbarorum ab secundis rebus erat negligentia, quòd a Lusita-
is, fame ac lue dira pænè confectis, deditionem in singula momẽ-
a exspectarent; vt non vigiliarum ordo, non stationum locus aut
umerus teneretur. Soluti ac securi milites, quasi nihil omnino ti-
nendum esset, somno & perpotationibus tempus terebant. Ea so-
ordia satis comperta, Albuquercius, acerrimos viros ex vniuersa
lasse trecentos deligit. hos, & sua sponte incensos cupiditate vin-
ictæ, & magnis insuper pollicitationibus incitatos, bifariam di-
idit, cumq; egregiis ducibus noctu diuersos ad vtrumq; castellum
imittit. Profecti silenti agmine, cuncta neglecta & soluta, custo-
es ante vallum inermes ac sospitos inueniunt. Cum hisce tam im-
aratis, ac nihil tale opinantibus, ab Lusitano ex vltima despera-
one feroci, multis simul partibus prælium initum. Indi repentino
umultu attoniti, & ignari quid esset, velut alienata mente passim
eduntur: pauci captis armis resistunt. Sed iis quoque momento
issipatis, intra vallum & portas prælium infertur. neq; vltrà susti-
eri Lusitana vis potuit. in fugã auersi hostes; & memorabili ausu
b obsessis ac circumuentis vna nocte duo castella expugnata. ma-
hinæque ac tormenta (quam vnam Lusitani adamârant prædam)
iptim ad naues auecta. Quo tam insigni facinore ictus Idalcã, ve-
tusq; ne tale quidpiam in suum ipsius caput Lusitani consciscе-
t; tabernaculum ab vrbe dicitur longiùs transtulisse. Post hæc, ab
oste, malleoli & aridi virgultorum fasces oleo resinaque perfusi,
tibus imponuntur, quos igne cõcepto in Christianã classem æstu
cundo repentè demitterent. Ea re per exploratores cognita, Al-
iquercius anteuertit; vltroque ipse ad eam inflammandam mate-
am idoneos viros ad vrbem occultè summisit. subiére quàm ma-
mè surdo remigio: veruntamen intentioribus iam vigiliis sensit
luentum barbarus: & cum aliquot actuariis confestim occurrit.
i sæuissimo contracto certamine, cùm hostis multitudine supe-
ret; Antonio Noroniæ crus læuum sagitta transfigitur, quo ex
lnere paucis diebus exspirauit. Is casus Albuquercium gra-
ssimè perculit; non domestici tantùm incommodi causa,
verùm

verùm publici quoque damni, quòd eximia spe summæ virtutis adolescentem, ac singularibus animi & corporis præditum ornamentis, Emmanuele approbante, successorem sibi in eo imperio designauerat. Neque tamen incruentum fuit hostibus prælium; multo plures ex iis, quàm è nostris desiderati, & nisi mors Noroniæ interuenisset, Lusitani egregiè vicerant. Inde, vitādis vtrinque insidiis, aliquot dies per summas Lusitanorum ærumnas exacti. iāque magno eorum gaudio ver appetebat: marique nondum planè aperto, sæua necessitas, & extrema rerum omnium inopia, nostros ad profectionem adegit. aliquot nauigia in transitu amissa. reliqua classis cùm denique in altum euasisset; ægri, quorum erat ingens multitudo, in Anchediuam insulam deportati; vt ibi desiderato cibo potuque, & insuper amœnitate loci, & cœli clemētia sese reficerent. Albuquercius Cananorem delatus, instaurandæ institit classi: dein Calecutanæ opis fiducia, & adempti Cocinensis regni dolore tumultuantem denuo Naubeadoræ propinquum; celeriter eò profectus, cæsis aut fugatis Zamorini auxiliis, maturè compescuit, Regemque socium solicitudine liberauit. Per eosdem dies Narsingæ Rex ingenti exercitu comparato, precipuam Sabaij ditionis vrbem Taracolum aggreditur. Ad eam tuendam Idalcan sine mora profectus; armatorum nouem millia Goæ reliquerat; nouis munitionibus, quòd mœnium infirmitati diffideret, circa vrbem intenta cura perductis. Et Albuquercio, de Goa repetenda assiduè cogitanti, quòd in ea re dignitas & existimatio Lusitanici nominis ageretur; noua classis è Lusitania decem nauium cùm eximio flore nobilitatis ac iuuentutis in tempore superuenit. His auctus copiis, purgato exercitu missione turbulentorum, nauibus triginta quattuor, in quibus erant bellatores egregij Lusitani mille quingenti, & Malabares auxiliares trecenti, magno & erecto animo ad Onorem rediit. ibi cognito rei Goanæ statu ab Timoia, quem propter loci vicinitatem nihil ferme latebat; tres ab illo naues insuper accipit; eumq; denuo ad conducendos mercede milites proficisci jubet. ipse cum iis quas habebat copiis interea rem aggredi statuit. omnino ingentis erat audaciæ, non expectatis auxiliis, tam exili apparatu vrbem & operibus & præsidiis adeò munitam inuadere. Sed si vnquam aliàs, tum vtique fortibus cæptis affuit Deus. quando quidem tantus è prioris belli memoria terror non oppidanos modò, verùm etiam externos inuasit; vt licèt ab omnibus rebus essent paratissimi, tamen præ metu vix mēte animoque constarent. Duo primùm castella, sub ipsum classis introitum, à custodibus, Lusitanicum horrentibus ferrum, extēplo

deserta,

leserta. Inde Albuquercius, directis in frontem ex vrbe tormentis
nequaquam exterritus, descensione facta, multis simul partibus
oppidum oppugnat. neque ita magno certamine superatis muni-
tionibus, cum intra mœnia sese Mahometani reciperent; permisti
refugientibus Lusitani pariter irruunt: & omnibus viis armatos
iuxta & inermes cædunt. Atrox maximè prælium ad arcem fuit,
dum fideles aliquot ex Idalcanis familia, regias ædes pertinaci
tuentur pugna. sed iis demum in vestigio trucidatis, turpem in fu-
gam cæteri omnes effusi: alij ex muris pauidi sese præcipitant: alij
ad aquas compulsi vel obtruncantur in littore, vel degrauantibus
loricis vulneribusque merguntur. maxima pars per agros insulæ
tota dispersi. ita Albuquercius incredibili felicitate, rursus vrbe po-
titur VII. Kal. Decembris, quo die Diuæ Catharinæ sacra natalitia
celebrantur. Finito iam prœlio, cum tribus peditum millibus Ti-
moia superuenit; serius omnino, si rem confectam spectes; cęterùm
ipsius victoriæ celeritas (non plus sex horis pugnatum est) socium
ab omni vel negligentiæ vel perfidiæ crimine vindicauit. quod e-
quidem diuinitus crediderim factum, ne scilicet è Christiana vi-
ctoria, & singulari Dei beneficio parta, quicquam ethnicus homo
sibi decerperet. Dimissi dein circum insulam equites, ad Mahome-
tanos è latebris eruendos, magnam denuo stragem dedêre. Ita, va-
riis cladibus absumpta septem circiter hostium millia. è Lusitanis,
quod credi vix posit, desiderati non amplius quadraginta. Post
hæc, Albuquercius ad firmandum Emmanuelis nomine imperium
toto pectore incubuit. ac primùm, defectionis auctoribus, exsilio
& bonorum proscriptione damnatis, perfidæ ciuitati ex ipsamet
Idalcanis formula vectigal indixit. dein, ad sobolem in vsum mili-
tiæ propagandam, sacro fonte expiatas Indicas puellas cum Lusi-
tanis in matrimonio collocabat, fouebátque omni genere carita-
tis: tum aduersus imminentis belli pericula refecti celeriter muri
turrésque, & arx ipsa nouis propugnaculis aucta. In id opus dum
idolorum fana, & sepulchra Ethnicorum, & alia ædificia diruun-
tur; in domus cuiusdam parietinis æneum Crucis, pendẽte Chri-
sto, simulacrum apparuit: euidenti planè argumento, in iis olim re-
gionibus non modò Christianam fidem, sed cum eá salutarem quo-
que vsum imaginum (quem recentes isti scilicet pietatis antiquæ
euersores ac diuinæ voluntatis interpretes funditus extirpare co-
nantur) ex Apostolica traditione viguisse. magnum verò Albuquer-
cius & boni omnes inde gaudium percepêre, præsagientibus ani-
mis, eam vrbem ecclesiamque principem Indicę religionis ali-
quando futuram. itaque signum illico purgatum, nec sine lacrymis
& cum

& cum solenni pompa & apparatu, pro ea quæ tum suppetebat copia, exstructo nuper Christianorum téplo illatum, sacerdotibus: atque ad Emmanuelem deinde, talium rerum plus multo, quàm auri gemmarúmque sitientem, muneris amplissimi loco transmissum est. Neque huic tantùm signo acceptam eam victoriam Lusitani ferebant; quòd eius ope quodammodo introducti in vrbem fuisse viderentur, sed etiam Diui Iacobi Apostoli Hispaniarum præsidis euidenti auxilio: quòd amissa iterum Goa barbari sine fine requirerent, quisnam esset egregius ille dux, punicea cruce & fulgétibus armis insignis, qui tantam édidisset stragem, ac Mahometanas phalanges Christianorum paucitati cedere coegisset. Neque Albuquercius, cœlestis promeriti sese immemorem ostendit. siquidem, pietatis causa, inclusum vermiculati operis auro scipionem cum capulo ex pyropis & margaritis, & bombycinum petasum addito aureo gemmatóque conchilio; itemque pertusos in linea globos aureos (ea peregrinantis olim Apostoli insignia sunt) in Palmulano Iacobeæ militiæ contubernio (qui locus Olisiponensis agri notissimus est) poni iussit: ac deinde moriens, Compostellano eiusdem Apostoli templo terræ Callaicæ, pensilem ingentis formæ lychnuchum argenteum cum perpetui luminis alimento legauit. Circa id tépus, quo hæc in India gesta sunt, Emmanuel duodecim fratres Cæruleos (vt appellant) è Lusitania in Congum vnà cum architectis & fabris, & splendido sacrorum apparatu, & liberali viatico destinauit: vt nouum templum vero Deo exstruerent ornarétq; & erudiendis porrò ad pietatem incolis, & augendæ per baptismũ Ecclesiæ sedulò insisterent. Princeps eius legationis ex eadem familia fuit Ioannes Marianus, insigni virtute ac pietate vir. Omnes ab Alphonso Rege sanctissimo perquam benignè & honorificè accepti. Eodemque Rege vel in primis adjuuante, per aliquot deinceps annos in catholica religione promouenda egregiè operam posuêre. Cumque ex facta diuini verbi semente aliæ subinde atque aliæ segetes ad messem inalbescerent; supplementum in easdem regiones ab Emmanuele sæpius deinde submissum est.

LIBRI QVARTI FINIS.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVINTVS.

RECEPTA vrbe Goa, prouisisque iis, quæ ad insulam retinendam maximè necessaria videbantur; Albuquercium, quippe qui spe & magnitudine animi plura in dies & majora conciperet, variæ simul torquebant curæ. Cauẽdum erat in primis, ne tot vndique circumfusæ nationes, nimium lætis Christianorum successibus, ac tantæ crescentis in medio mo-
is metu compulsæ, positis intestinis inimicitiis, contra com-
nunem hostem arma viresque conjungerent. Occurrendum Za-
norini & Saracenorum consiliis artibusque, intento semper ani-
no in perniciem Christiani nominis excubantium. Consulendum
ræterea Lusitanis ad Socotoram, in agro malè pacato, inter infi-
a semper & effera incolarum ingenia destitutis. Pũgebat insuper
nimum, iniuriæ Malacẽsis atrocitas, & popularium salus è Seque-
iæ comitatu, qui à Mahometanis admodum sæua custodia tene-
antur, erantque nonnulli ex iis de Albuquercio priuatim optimè
neriti. Iam, de Arabico freto obsidendo, ac Mecana & Ægyptia
ollenda nauigatione, haud leuis erat solicitudo. sed ante omnia,
ngentis spiritus virum Armuziani belli corrupta victoria, & amis-
e tam opportunæ ac munitæ arcis dolor angebat. Cùm hæc igi-
ur & alia multa vndique instarent, in præsentia, contra Calecuta-
ã fraudem insidiasque, Malabaricum littus intẽtiore custodia &
najoribus copiis placuit obtineri. Porrò ad aliarum gentium vim
consilia præcauenda, ac partim conciliandos, partim exterren-
os multitudinis animos, Albuquercius, orientalium Regum, aut
opulorum legatis, qui Goæ bis captæ fama vndique exciti, ad
rætorem, vt fit, seu fictè seu ex animo gratulandi causa conuene-
int: ea grauitate simul & moderatione cùm aures tum responsa
edit, haud inepto artificio magnificæ cuiusdam ostentationis ad-
bito; vt incertum in omnium existimatione relinqueret, plus ne
usitanæ justitiæ fideique, an opibus ac majestati iure tribuendum
itarent. Adhæc, Iacobo Fernando Pacensi, quem vulgi sermone

Beianum

Beianum vocabant, cum nauibus tribus in Socotoram misso, arcem ab Acunia conditam, quando ea tanti non esset, deducto præsidio diruendam & solo æquandam curauit. Reliqua erat deliberatio: è Malacensi, Armuziana & Arabica expeditionibus, qua capesseret potissimùm ac primùm. Ea quoque dubitatio exempta recẽtibus è Lusitania litteris: quibus apertè iubebatur Albuquercius classe in Arabiam proficisci; & Adeni regulum aut voluntate aut armis ad Emmanuelẽ adjungere: id si minùs processisset; tum idoneo quopiam loco arcem ædificare; quæ Mahometanis classibus omnino transitum intercluderet. Igitur nauibus viginti tribus celeriter instructis, & imposito milite, (ij fuêre Lusitani octingenti, sexcenti Malabares) mare rubrum, sicut imperatum erat ab Rege, petere intendit. Neque ita multum processerat, cùm ab Occidente & à Septentrionibus aduersi præter exspectationem obstitere venti. quibuscum aliquandiu frustra luctatus Albuquercius, ad extremum, ne cum aperto salutis discrimine tẽpus & operam perderet: de minorum ducum sententia, quòd iidem flatus in Orientem ac Meridiem erant secundi, ad vlciscẽdum Mamudij scelus atque perfidiam, & eripiẽdos è seruitute Lusitanos, retro ad Malacam vela fieri iussit, & eodem ferme quo Sequeria cursu ad Somatram appulit primùm. Inde renouata cum Pedirensi & Paceno regulis amicitia, dum ad Sincapuranum prouehitur fretum, aliquot barbarorũ naues haud leui certamine expugnat. Qua in re illud vel in primis accidit memorabile. Vehebatur quadam è nauibus iis Naodabeguea Malacensis, vnus ex eorum numero, qui nuper in Sequeriæ exitium conspirauerant. is in itinere oppressus ab Lusitanis, cùm egregiè dimicans aliquandiu restitisset; multis demum cõfossus ictibus ita corruit, vt è patulis vulneribus nihil omnino cruoris manaret. Mox, inter spoliandum corpus, vt primùm detracta eius brachio est aurea armilla, (mirum dictu) tamquam vase confracto, ita sese cum anima vniuersus repentè sanguis effudit: cuius rei stupore defixi Lusitani, cùm de captiuis causam quæsiissent, cognouêre inclusum esse in armilla os animalis cuiusdam Sionij (Cabim incolæ appellant) cuius, in sistendo sanguine virtus efficacissima sit. id ipsum os deinde cùm in Lusitaniam deuehendum esset, vnà cum pretiosis aliis rebus naufragio periit. Atque in hunc modum barbarus ille concepti in Sequeriam facinoris pœnas acerba persoluit morte. quo quasi quodã totius belli proludio lætus Albuquercius, Malacam rectà contendit. Ad eum rumorem Mamudius armatorum copias, & maximam tormentorum vim, vulgata iã arte, summo studio comparauerat, mediocris ferè magnitudinis: vnum

etiam

:iā ingentis habebat formæ, ab Zamorino per eos dies dono sibi
ansmissum. Versabatur eodem tempore Malacæ Panensium
:gulus, cui Mamudius filiam paulo antè desponderat: ædificata
vsum nuptiarum ambulatoria domo perampla, rotis triginta
bditis, vt in ea elephantis iuncta, & aulæis ac peristromatis ad-
:nata, cum solenni tripudio cantibusque comessabundi princi-
:s tota vrbe veherentur. Albuquercius ad Malacam anchoris ia-
is; primùm omnium institoribus & nauarchis variarum nationū
solitæ classis metu perterritis, & parantibus fugam, circummis-
nauigio metum omnem ademit: sese nullius in damnum iniu-
ìmve, sed ad suorum salutem, qui Malacæ vincti per fraudem te-
:rētur, eò aduenisse. ij ni bona fide sibi à Mamudio restituantur;
m suum ius persecuturum armis: neque sibi esse in animo quen-
iam eodem illigare bello. spectatores dūtaxat otiosos alieni pe-
:uli sese præberēt; ac peracta demū re, virtuti Lusitanicæ testi-
oniū apud suos quisque Reges ex fide tribuerent. Hoc officio ac
nuntiatione conciliati Lusitanis ferè omnium animi eo faci-
is, quòd præter insignem inuidiam facinoris in Sequeriam ad-
ssi, priuatis etiam de causis erant infensi tyranno plerique. Po-
idie Mamudius, ab innata fallacia, per speciem amicitiæ ad Al-
quercium mittit Bandonium quendam è proceribus, salutandi
usa, & simul quærendi quas potissimùm merces ex eo emporio
peret: enixè curaturum Mamudium, vt Lusitani Regis, & procu-
orum eius præcipuam ab se rationem habitam esse appareret.
ea Albuquercius, nullas in præsentia merces nominatim expe-
e sese: captiuos tantùm, quæque per fraudem ablata Sequeriæ
t, à Malacensi reposcere: vbi ea sine dolo malo receperit, tum
commercij conditionibus, si ita videatur, acturos. Hoc accepto
ponso tyrannus, quòd eo tempore aberat classis, in eius aduen-
n varijs artibus rem differre decreuit, quo simul ab tergo & à
nte, nihil tale suspicantes Lusitanos opprimeret. ita, præteriti
eris culpam in alios transferendo; captiuos è custodia elapsos
fando, alijsque super alia mendacijs de more eludebat. inter
, Albuquercium, fraudis haud ignarum, anceps cura agitare.
le impunitam tyranni perfidiam: nolle exacerbatam rursus a-
iamine, aut ex dilatione ac lenitate hosti fiducia cresceret: aut
amno ac dolore, barbara immanitas in captiuos innoxios, ca-
ma sibi capita, desæuiret; stat sententia, præsertim id ipsum ca-
is clàm per codicillos hortantibus; quoniam expostulando ni-
roficeretur, malitiam ac peruicaciam ferro ignique subigere.
mora, ducentos ferè mittit armatos, qui diuersis vrbis locis

incendium excitet. Eo incendio, nam & ventus & materia ipsa adiuuabat, tecta oppidi & negotiatorum apothecæ aliquot momento consumptæ. cumque porrò vagaretur flāma, consternati ciues, Mamudij opē frequentes implorant. ille metu maloq; coactus, extēplo captiuos ad prætoriam sistit incolumes: tarditate purgans; oransq; Albuquercium ignes patiatur extingui; & secum haud iniquis legibus pacem ac societatem instituit. Albuquercius ingenti lætitia suos recepit, ex quotidianō mortis metu ac miserrima seruitute, in pristinam dignitatē ac libertatem assertos: & in eorum gratiam, sæuientes flāmas ab incolis cohiberi permisit. dein, quod ad commercium & amicitiam attineret, ita respondit: Locum in vrbe censestim sibi Mamudius attribueret, ad ædes ac diuersorium firmō opere aduersus tempestatum & incolarum iniurias exstruēdum; cuiusmodi aliquot iam Rex Emmanuel haberet in India. Ablatas per tumultum Sequeriæ res (ni eæ comparerent) æqua æstimatione rependeret. æquum præterea censebat, impensas ab eo præstari, classem in vtramque factas à Lusitanis, quandoquidem illius damni & incommodi penes Mamudium ac suos culpa resideret. Hæ pacis leges ab Albuquercio dictæ: ac, si minùs placerent, legati vltra vetiti ad naues redire. Mamudius, tam acri denuntiatione perculsus, concilium cogit. ibi, simul ira metu que sententias variante, diu multumque certatum est. magna pars, & prudentissimus ferè quisque, fauere otio: & palàm hortari, ac periculosi belli aleam quamuis magno auri pondere redimendam. Alij contrà, & Regis Mamudij dignitate, & Malacensis nominis gloria indignum affirmare: si ad vnius ignoti aduenæ fremitum, ac tantuli exercitus terrorem, quantus ea classe vehi possit; per speciem societatis atque commercij, teterrimæ seruitutis iugum scientes ac volentes accipiāt. Huius sententiæ principes atque auctores erant, præferuido ingenio adolescentes regij duo, Panensis gener, & filius Alodinus. atque horum vel auctoritate vel gratia res pęnè innito Mamudio ad bellum inclinauit: intentioreque inde cura ad arcendam vim omnia apparari à barbaris cæpta: & Albuquercius, cognita re, in diem tertium, qui patrono Hispaniarum Iacobo Apostolo erat sacer, oppugnationem suis edixit. Malaca vrbs, ad maritimas commoditates, littore plano, in longitudinem vnius ferme leucæ porrigitur. Hanc secat amnis ex interiore Asia defluens, in quem plus minúsve, pro varijs Lunæ momentis, exæstuat mare. idemque ponte iunctus egregio, vtramque partem oppidi peruiam facit. Tecta, Indico more lignea, folijs & frondibus arcent pluuias. neque tum vrbem vlli aut muri aut

fossæ

tæ cingebant. populus ipſe bellica laude, vt apud eas gen-
, inſignis; (& erat eo tempore ingens multitudo) ſua late-
more Spartano, pro mœnibus ac propugnaculis gloriabatur
:. Tantùm Mamudius ad loca maximè periculoſa tumul-
rias munitiones raptim obiecerat. & cùm alias vrbis partes a-
uſque, tum verò pontem ipſum magno tormentorum appara-
præſidiiſque firmarat. Hiſce ita prouiſis, filio ac genero, vt ō-
circūſpicientes ad ſubita occurrerēt, expedita armatorum ali-
ot millia ſub ſignis attribuit. ipſe ſibi cum turritis elephantis,
hoſtium terrorem, ſubſidiarias cohortes, & reliquum robur
entutis depoſcit. Vtimutis Raia, licet in ſpeciem tyranno ſuam
ram & copias enixè deferret; tamen partim occulto in eum
enſus odio, partim in omnes rerum euentus incolumitati ſuæ
ſpiciens, per fideles internuntios clàm ſibi ſuiſque pacem ac
iam à Luſitano impetrauit. Albuquercius, non ſine cauſa læ-
tanto auxilio in tempore hoſtibus dempto, ad contemplan-
n loci naturam, & exploranda tyranni conſilia totus incubuit.
uique comperit maximum vrbis firmamentum in ipſo ponte
ſtare; quòd arcis inſtar, in omnes partes aditum & proſpectū
eret: eoque ſi potitus foret, non modò opportunam ad omnia
ionem ibi collari poſſe; verùm etiam dirimi barbaris auxilii
ui ſocietatem, qua, vt quiſque locus maximè premeretur; ex
poſito inter ſe vti decreuerant. Vt igitur Apoſtoli natalis il-
t dies; Luſitani clamore ſublato Sanctum Iacobum ingemi-
t; ac volitantibus vndique globis, cùm pænè obruerentur; ta-
talium periculorum aſſuetudine intrepidi bipartito in ter-
exſcendunt. Quæ pars vrbis, regiā & Mahometanū habebat
brū, ea cū robuſtis cohortibus Ioanni Limæ expugnāda tri-
ur: Albuquercius, frequentiorē alteram vrbis partem ipſe cum
nuaſit; condictu priùs, vt hoſtibus vtrinque ſummotis, illico
ontem omnes accurrerent. eodem ſcaphas aduerſo flumine
tormentis militibuſque ſubmiſit, vt ſimul omnia circà hoſti
ta redderent: & ad noſtros, vbi res id exigeret, recipiēdos præ-
ſent. Lima deſcenſione facta, dum ad pontem feſtinat, in A-
ii copias incidit. vixdum cum iis initum erat certamen, cùm
go repentè Mamudius inſtitit. is turrito ac phalerato cum
ugnatoribus aliquot elephanto in prima acie vehebatur; alij
odem ornatu præibant: tum reliquum ſequebatur agmen.
ri, ancipiti circumuenti malo, fortem ac præſentem nihilo-
s animum in re ſubita præſtitêre. Lima, iuſſis interim cæteris
ino reſiſtere, ipſe Mamudio cum manu fortiſſimorū iuuenū

pleno gradu obuiam vadit;& arte contra vim vſus, patefacta repē
te acie, aduerſos elephantos in medium accipit: ac pilis certatim
in eorum latera ac terga coniectis, cùm ex propinquo cuncta in
hæſiſſent; conſternatus ante omnes regius elephas rectorem ex
cuſſum proculcat. inde conuerſi cæteri curſu præcipiti in ſuos ru
unt; editaque latè ſtrage, non modò turbant ordines, verùm etiam
in fugam auertunt. Mamudius, periculo animaduerſo, confeſtim
è turre deſilijt; acceptoque iam vulnere, ſuorum concurſu, recep
tus in tutum eſt. neque alterius agminis impreſſionem Alodinu
vltrà ſuſtinuit; & ex diuerſo iam Albuquercius ingenti certamin
pontem occuparat. quò cùm ex compoſito cūcti adu. l. iſſent; par
tem alteram pontis, materia, dolijsque, & aggere muniunt: alter
cùm peræquè firmare niterentur, venenatis è proximo ſagittis, &
aſſiduo barbarorum incurſu prohibiti ſunt. iamque longa inedi
& laſſitudine ſimul æſtuque fatigati, cùm a prima luce in po
meridianum tempus acerrimè depugnaſſent; vix arma ſuſtine
bant. Itaque Albuquercius ſat eo die periclitatus hoſtium vire
neque parum ſe profeciſſe ratus ad vniuerſæ victoriæ ſpem; con
ſilio ſtatim habito, receptui canit. ac ſimul peractas magno labo
re munitiones, ne hoſtibus forent vſui, ſuccendi iubet. quo incen
dio coniuncta quoque ponti ædificia, & mercatorum aliquo
apothecæ: & ornatiſſimæ, de quibus antea demonſtrau
mus, nuptiales Regum ædes arſere. Magnus Malacenſium nu
merus eo die deſideratus, & è noſtris interfecti aliquot, com
plures vulnerati ſunt. Regulus Panis, Luſitanica ferocia exterritu
& rei Malacenſi diffidens; per cauſam adducendi noua auxilia, rel
cto ſocero & ſponſa, in patriam diſceſſit, neque poſtea redijt. Ma
mudius, quamquam aduerſa ictus pugna, tamen omiſſa pacis men
tione, vallum & ſtationes ad loca idonea duplicat, pontemqu
præſertim valido præſidio firmat. viam inſuper latam, qua in vr
bem intimam, ædeſque regias, Mahometis fanum, Luſitano pa
tebat introitus; veneno infectis tribulis occultè conſpergit; acto
que ſub terram cuniculos, certam in hoſtium perniciem, ſulphu
reo cōplet puluere. At Albuquercius, ex eo prælio ingenti fiduci
concepta, dies paucos reficiendo milite & ſaucijs curandis inſu
pſit. interea celſioris formæ iuncum, obiectis extrinſecus culcitr
atq; cētonibus, ad hoſtiles ictus molliter excipiendos, omni telor
armorumque genere diligenter inſtruebat. id opus vbi abſolutu
eſt. eximiæ fortitudinis dux Antonius Abreus cum promptiſſim
Luſitanis impoſitus. & obſeruato nouilunio, cùm pleniſſimus ma
ris æſtus accedit, nequicquam prohibere conantibus barbari
iunci

ncus ad pontem applicitus eſt. & Albuquercius per media ho-
ium iacula cum cæteris copijs in terram egreſſus, viáq; latã, de
ua diximus, petens, ad manifeſtum vtiq; ruebat exitium. ſiqui-
:m ad viæ caput Mamudius cum exercitu multiplicatis in arcto
:dinibus ſtabat; vt cùm primùm ſpatia viæ noſtri occupaſſent,
iniculis inijceret ignem;ac diſſiliente ſolo, & erumpentibus vn-
que flammis, gratiſſimum è fœdo Chriſtianorum interitu ſpe-
aculum mente oculiſque perciperet. Sed planè ſingulari Dei be-
gnitate fraudis indicio per conſcios ad Albuquerciũ delato,no-
:i modica declinatione in hoſtium latus ex tranſuerſo impetum
ciũt.Anceps aliquãdiu fuit certamẽ, dũ in anguſtijs cõferti ſeſe
ırbari opponunt; proque aris ac focis & ipſi acerrimè dimicant;
è feneſtris ac tectis pro ſua parte adiuuat imbellis multitudo.ſed
l extremũ,redintegrato clamore cùm Luſitani gradũ acriùs in-
ıliſſent, ceſſere primùm loco barbari, dein prorſus tergo vertêre.
eodem impetu fanum, cæſis pulsíſve cuſtodibus, ab Luſitano
:cupatum eſt Inde, relictis ad fani tutelam armatis, Albuquer-
us ab inſequendis hoſtibus metu inſidiarum abſtinuit. cæterũ in-
imis de põte ſolicitus, ne tranſitum ſubſidijs Malacenſiũ daret:
› celeriter aduolat, & deiecto iam præſidio, expugnatum ab A-
eo magna omnium lætitia reperit; expoſitáque ferramenta, &
:terum muniendi apparatum, quem è ſuperiore prælio explora-
loci natura per eos dies accuratè prouiderat. itaque collocatis
l vtrumque cornu ſtationibus, veliſque nauium ſupra caput ob-
ıctis, quæ ſimul læuiora hoſtium iacula, ſagittáſque, ſimul ra-
os flagrantiſſimi ſolis arcerent; totum eum diem in ponte mu-
endo conſumpſit & ex vtraque parte vallum, & cupas inter ſe
uinctas conſtituit ingeſta gleba, tutoq; aditu ad flumen relicto,
diſpoſitis circa ſcaphis, quæ valli vtriuſque frontes ac latera te-
ac tormentis abraderent. ſic ille tranſactus eſt dies. poſtera luce
hoſtium delendas reliquias & regiam ipſam oppugnandam
ıſitani audacter progreſſi, ædes, præter ſpem, vacuas & inanes
fendunt. Mamudius quippe, deſperatis rebus, noctu collegerat
ſa, & in ſaltus vicinos ac nemora ſeſe cum paucis abdiderat. ibi
odinum & cæteros belli auctores nequicquam exſecratus,
ucis diebus mœrore amiſſæ vrbis extabuit. Alodinus, diuerſo i-
nere,cùm haud longè ab vrbe,munitionibus excitatis,profugos
pugna colligeret,bellũq; renouare tentaret;miſſis ab Albuquer-
o celeriter cohortibus, iterum fuſus, in Bintanum denique inſu-
m, & eiuſdẽ nominis oppidũ è regione Sincapuræ cõfugit: perq;
m ac fraudem exacto dynaſta, locum natura tutum operibus

insuper egregiè muniit. Interim vrbs Malaca, pulsis vndique armatis, militi diripienda permittitur. Ibi quanta vis opum fuerit, vel ex eo conjici potest; quòd, præter ea quæ vel à mercatoribus inter tumultum auecta, vel à militibus per fraudem suppressa sunt, ex quinta dutaxat eius quæ apparuit prædæ parte (hæc ad Emmanuelem pertinebat) aureorum nummûm ducenta millia in regium fiscum redacta dicantur. inde ad constituendam ac firmādam eius vrbis possessionem sese Albuquercius contulit. negotiatores primū, qui aut varias in partes metu diffugerant, aut commeare in id emporium verebantur, benignis promissis inuitati, & cum fide clementiaque tractati sunt. ita, veterem frequentiam ac celebritatem id emporium breui recepit. Simul etiam, è vetustis Regum sepulcris ac monumentis eruto lapide, templum Salutationi Angelicæ sacrum ex manubiis positum; cuius mysterij Albuquercius præcipua quadam religione tenebatur: & loco opportuno arx ædificata impositumque vrbi pariter & arci fidele præsidium, Rhoterico Patalino præfecto. Portoria insuper & vectigalia, & scripturę magistri certis legibus instituti; simul iuri inter Mahometanos dicundo præpositus Vtimutis: inter cæteros autem inquilinos ciuesque, Ninacheius indigena, vir & antea de captiuis Lusitanis, & tum in vrbis expugnatione de Albuquercio ipso in primis optimè meritus. Ad hæc, Albuquercius de re gesta, victóque Mamudio, Sionis Regi per litteras & interpretes docuit; ille, & factum probauit; & victoriam gratulatus, amicitiam cum Lusitanis instituit, & ex eo tempore vltro citroque legati cum pretiosis muneribus commearunt atque aliis item ex regnis Lusitanorum fama commoti, oratores ad Albuquercium, ineundæ societatis & officii causa conuenêre. Præterea quod de Banda Molucisque insulis, & earum mira fertilitate, opibusque ad Albuquercij aures dudum fama peruenerat ad eas insulas cognoscendas, iungendamque cum incolis amicitiam, egregia fortitudine, ac maritimæ rei scientia vir, cuius modo meminimus, Antonius Abreus, cum nauibus tribus, Albuquercij missu discessit. Inter hæc Vtimutis, quòd spreta nostrorum paucitate, consilia de tyrannide occupanda cum hostibus agitaret, litteris eius ad Alodinum deprehensis, quæ manifestò viri perfidiam coarguerent, in ipso illo pegmate, quod nuper, ad ferale cōuiuium, Sequeriç comitibusque in littore exstructum fuerat; recidente in capita auctorum pœna scelerati consilii, vnà cum Patiaco filio, octogenarius ipse propalā securi percussus est, frustra nitēte vxore supplicibus verbis, & ingēti auri pondere, quod aureorum centum millium excederet summam, suorum capita salutemque redimere

dimere. Per eosdem ferè menses, quibus hæc ad Malacam agerentur, Idalcan absentiam Albuquercii suam occasionem ratus, ad Goam recuperandam, Narsingano bello distentus ipse, strenuos duces minimè contemnendo cum exercitu miserat. ij transmisso pluribus locis, vt olim, æstuario, insulam & agros haud ita magno labore occuparant: cæterùm vrbis ipsius oppugnatio non eundem exitum habuit. cum clade & ignominia repulsi non semel, ad obsidione consilia verterát. iamque omnes ferme circà aditus barbarorum custodia tenebantur: & cu alibi fossas & aggerè duxerant; tum verò ad Australia vada, loco in primis idoneo, munitissimum castellum excitarát, quod à vici nomine ibidem positi Benestarinũ hodieque appellatur. Quibus operibus cincta ciuitas, breui cùm aliis incõmodis miseriisq;, tũ verò fame vrgeri vsq; adeò cæpta est, vt Lusitani complures (de numero nominatim affirmare nil audeam, cùm alij septuaginta ipsos, alij non plus vndeuiginti tradant) in hostilia castra fœdè transfugerint; perque summam impietatem abiurato Christi nomine, Mahometicam superstitionem induerint. Atque hoc ipso tempore Ioannes Machiadus memorabile facinus edidisse fertur. is exsul è Lusitania, vt suprà dictum est, cùm apud Idalcanem Turcæ habitu mereret, variis contra finitimos Reges expeditionibus, magnam sibi & fortitudinis & prudentiæ pepererat laudem: & splendidum militiæ gradum adeptus, in consilium de rebus maximis adhibebatur. Idem, in bellis quæ cum Christianis fierent, egregiam nostris operam occultè nauabat; quod eo erat illi facilius, quo major apud barbaros eidem auctoritas erat ac fides. Hunc ergo, perfugarum misericordia cùm cepisset, quòd vesano consilio exiguam huiusce lucis vsuram æternitati anteferrent; non verbis modò, sed etiam exemplo factisque, quo modo posset, eos ad sanitatem reuocare constituit. Duos ille paruulos habebat filios, lustralibus aquis ab semet Christiano ritu expiatos. hosce primùm, ne destituti Mahometanis postmodũ sacris inquinarentur, diuini iuris ignarus, clàm intempesta nocte necat. mox, vbi diluxit, captiuos Lusitanos & transfugas, per speciem relaxandi animi, longiùs ab hostium castris, prope vrbem Goam, secretum in locum, sensim, vt fit, sermocinando perducit. ibi sese Christianum apertè professus, ornatuque Turcico abjecto; de contemptu rerum humanarum, de breuitate huius vitæ, de sempiternis illius alterius æquè præmiis atque suppliciis, incredibili quodam animi ardore disseruit: hortatusque est omnes, vt secum in vrbem intrarent, cum Ecclesia & Christianis in gratiam redirent, ac diuina freti clementia, corporis incommoda
I 4 præ

præ animorum ſalute contemnerent. Ac ſcelerati quidem deſertores, tam ſalutari oratione vix ad aures admiſſa, retro vnde venerãt obſtinata mente rediere. Machiadus, neque famis, neque atrociſſimorum ſuppliciorum, ſi Goa caperetur, metu deterritus, accepta à noſtris fide, vnà cum captiuis in vrbem introiit. Ea tranſitio ingentem non modò lætitiam, ſed fiduciam quoque attulit obſeſſis; vulgoque itaque interpretabantur, non ſine cauſa, tam aſperis tẽporibus, tali viro mentem eam diuinitus datam, vt, ſtipendiis opimis relictis, ex honorata libertate & commodorum affluentia ſeſe in arctam adeò cuſtodiam penuriamque ſponte conjiceret. Neque eos fruſtrata ſpes eſt. quippe miteſcente iam hyeme, variis è regionibus, atq; adeò ex ipſa Luſitania naues cũ commeatibus & militibus aduenere. quarum acceſſu non leuata ſolùm inopia; verũ etiam ita noſtrorum auctæ vires, vt quotidianis eruptionibus vltro fatigarent hoſtẽ: propioreſque iam obſeſſis, quàm obſidentibus eſſent barbari. Et Albuquercius, circumacto iam anno, compoſitis Malacæ rebus, ad Sinçapurani maris cuſtodiam Fernandũ Petreiũ Andradium, inſigni virtute ac prudentia virum, cum nauibus decẽ reliquit. ipſe de citerioris Indiæ ſtatu anxius, quamquam inuitis Malacenſibus, & propter externos metus omni ſtudio tantũ apud ſe duce retinere conantibus, cum cætera claſſe in Malabares curſum intendit. Vt in conſpectum Paceni Somatræ littoris ventum eſt, noctu fœda tempeſtas oborta, & Albuquercij nauem ſaxis alliſam infregit; & cæteras pænè cum omni turba demerſit. multi mortales hauſti fluctibus, multi varias in terras ejecti. pretioſiſſima quæque è ſpoliis Malacenſibus & Regum donis amiſſa. Albuquercius per tenebras à nautis magno labore in ſcapham acceptus, cùm ipſe periclitantem puerum inter manus properè ſuſtuliſſet; collectis reliquiis naufragij Cocinum deuenit. ibique magna ſui cum animi voluptate præter ſpem incolumes reperit eos, qui, vt ſupra dictum eſt, ab Socotora redeuntes, in Cambaicum littus ejecti, atque ad Cambaiæ Regem pro captiuis abducti fuerant. ij, ſecundùm Deum vni maximè Antonio Laurerio Franciſcano ſalutem ac libertatem debebant. cùm enim iamdiu in eo ſeruitio degerent, atque ad eos eximendos accederet nemo; Laurerius omnium conſenſu delectus eſt, qui Goam de redemptione contẽderet, ea lege, vt, ſi nihil tranſegiſſet, intra certum diem bona fide rediret. atque eius reuerſionis quaſi obſidem & pignus ille ſacrum cingulum reliquit Regi: teſtatus, profeſsionis ſuæ ritibus atque inſtitutis, haud minimam ſanctimoniæ partem horrido in illo fune conſiſtere. Vt Goam peruenit, abſente per id tempus Prætore,
nihi

ihil decidi ſuper tanta re potuit. ita, infecto negotio, protinus, ti receperat, in Cambaiam reuertit. Quæ res tanta admiratione egem affecit purpuratóſque, vt confeſtim ſine vllo pretio, quin iam ornatos lautoſque Luſitanos benignè dimiſerunt. neque id odò Laurerij virtus & ſanctitas conſecuta eſt; verùm etiam apud las nationes non parua cum vtilitate egregiam probitatis exiſti-iationem & famam nomini Luſitanico peperit: ſanè quàm egre-io documento, non ſolùm ad conſcientiæ fructum, & officij reli-ionem, ſed etiam ad opes & gloriam, conſtantia promiſſorum & de nihil in rebus humanis eſſe præſtantius. Magna Cocini tum rat, nondum condita, quæ nunc eſt, Luſitana ciuitate, rerum ho-inumque colluuies. Quippe ſub eodem tecto miſti Chriſtianis Iahometani ethnicique nullo diſcrimine degebant viri ac mulie-es: multaque paſsim flagitia & fraudes admittebantur. Huic ma-o occurrendum ratus Albuquercius, cum Rege Naubeadora trāſ-git, vt certo limite Malabaricam ab Luſitana commoratione di-meret. id vbi factum, capitali pęna propoſita, omnes ſexus vtriuſ-ue mortales, qui à Chriſtiana religione abhorrerēt, è finibus Lu-tanis demigrare iuſsi. quæ res non ad purgandas modò noſtro-um ædes ac domicilia, ſed etiam ad augendum numerum fidelium aluit: quandoquidem eo edicto permoti circiter quadringenti, ojecto idolorum cultu, ſe ſe ad Chriſtianam Eccleſiam ſponte ggregarunt. Ab horum complexu Albuquercius Goam ſummo nnium gaudio, quòd pro mortuo putaretur, proceſsit incolu-is. Eius aduentu, multo vehementiùs vrgeri hoſtes cœpti, & à uſitanis caſtra ad Beneſtarinum admota. ibi dum miſsilibus ac lis vtrinque certatur; miſſus ab hoſte globus agentem cum Albu-iercio quendam ex turba ita diſcerpſit, vt Albuquercium ipſum edo cruore conſperſerit. Quo ille tanto ex periculo diuinitus eptus, globum deinde ipſum argenteis bracteis coopertum, vna im affabre facto monili ex gemmis & margaritis in celeberrimo mplo MARIÆ Virginis, ad Aquas Lupias veteris Luſitaniæ, onendum curauit; reditu inſuper annuo in vſum perpetui lumi-s Hieronymianis eiuſdem templi cuſtodibus attributo. Atque eo ſu, nihilo ſegnior factus Prætor, nouis operibus & oppugnatio-bus crebris cùm incluſum mœnibus hoſtem in dies magis ac agis premeret; variis cladibus denique feſsi Roztomacan præfe-us & Turcæ, qui in eo præſidio erant, flexēre ad deditionem ani-os: pactique vt naues, tormenta, ac perfugas traderent; cum cęte-rebus incolumes Beneſtarino exceſſēre. Albuquercius, recepto ſtello, impoſitiſque militibus, quaſſata & ſtrata ruinis accu-

I 5 ratè

ratè refecit: impios desertores, amicorum precibus exoratus, viuere quidem passus est, sed grauiore multo circuncisione decurtatos, quamquam sese nuper ipsi ex initijs Mahometicę superstitionis affecerant. siquidem auribus, naribusque, ac dextris abscissis, & sinistrę insuper cuiusq; pollice, per totam vrbem ad puerorum ac plebis ludibrium ignominiosè traduxit: dein, vt apud Indos, quoad eius fieri posset, omnem sceleris tanti memoriam obrueret; in Lusitaniam eo ipso anno remisit. Tum in gratiarum actionem, ob hostes ex insula pulsos, Christiano ritu supplicatio decreta: composito ad pietatem agmine, venerabundi Lusitani cum sacerdotibus infulisque ad templum Beatæ Virginis adiere. valetudinarium quoque publicum curandis ægrotis & saucijs institutum. Hisce tam secundis Lusitanorum rebus valde commotus Zamorinus, vltro per viros principes ab Albuquercio pacem petere induxit animum: locumque arci ad Calecutum ædificandæ tandē aliquando assignauit. Et Rex Maldiuarum aliquot insularum (eæ frequentia planè mira non longè ab Cori promontorio in Meridiem distant) ob id ipsum in Emmanuelis ditionem ac fidem iure stipendiario sua sponte se cōtulit. Tū ab aliis quoque Regibus legati cum donis ad Albuquercium gratulandi causa conuenēre. Quin etiam Idalcan ipse, missis oratoribus, pacem & amicitiam æquis conditionibus impetrauit. Earundem rerum constanti fama compulsus Abassinorum quoque Æthiopum Rex, cum Emmanuele denique societatem ac fœdus vehementer expetiit. is tū erat, patre Nahu defuncto, Dauid admodum adolescens, atque ob id sub tutela degens Helenæ auiæ, virili animo & consilio feminæ. legati in eā rem fuēre, insigni probitate ac prudentia vir, Matthæus Armenius, & alius ex Abassina nobilitate primarius. ij, quo arctiùs iungerent amicitiam, fidei pignus ad Emmanuelem ferebant sacrosancti ligni fragmentum eius, in quo salus humani generis olim ingemiscente rerum natura pependit. Hunc ergo Matthæum ad se rectà cum socio venientem, vt in Lusitaniam ex India transueheretur, Albuquercius, cùm cætera benignitate, tum verò propter sacras quas afferebat reliquias, exquisitis cęremoniis & sacerdotum occursu gratulabundus accepit; & accuratè commendatum nauarchis, in Europam à Cocino transmisit. Per idem ferè tempus, Emmanuelis hortatu Alphonsus Congi Rex Henricū filium, ac præcipuos ex eo regno, in Lusitaniā, vbi ferme alti educatique fuerant, atque inde cum honestissimo comitatu Romam vsque religionis ergò proficisci iussit. vbi magno totius Ecclesiæ Romanæ gaudio excepti (augebat lætitiam ipsa longinquitas) summum

ummum in terris Dei Vicarium Christiano ritu supplices adorarunt. Sub idem tempus, Malacæ magni & periculosi motus repentè extitere. Quitirius inquilinus erat polles diuitiis, & rerū nouarū apprime cupidus. huic, Vtimutis Ra æ vxor, quod maritū filiumq; nec prece nec pretio seruare valuisset, ex dolore in rabiem versa, permagna cum dote filiam ea conditione desponderat, vti suorum ulcisceretur necem; ac perpetuum bellum cum nomine Lusitano capesseret. Ille, contracto clàm milite, clientum mancipiorumque circumfluens turba, paucis diebus ad vrbem castra communijt. inde furtim in præsidia Lusitanorū incursando, cædes edere, captiuos abducere, ciuitatem vniuersam trepidatione ac tumultu complere. Cæterùm, haud ita diu impunita illi fuit audacia. Coorti repentè Lusitani castra multis simul partibus inuadunt; conuulsoque vallo, & superatis munimentis, trepidantem barbarum in lucos magna edita strage compellunt; dispositisque vigiliis, referta omnibus diuitiis castra diripiunt. Eo die captiuus quidam, ignoto nomine, Lusitanus, egregium qua roboris animi, qua fidei Christianæ specimen præbuit. is, librandi peritus, cùm in nostros obuerso tormento eiaculari extremi supplicij metu propositio iuberetur; intrepidus abnuit: ac fortiter datis ceruicibus, ex hostium simul manibus & corporis custodia in cælum euolauit. At Quitirius, nequaquam ea clade fractus, bellum omni conatu renouabat: & statiuis alibi positis, vrbem, & omnia circà, latrociniis & excursionibus habebat infesta. Lusitani ad eum inde quoque exturbandum, nauibus profecti, dum facta descensione progrediuntur incautiùs, in insidias præcipitauere, & fortissimi aliquot viri loco iniquo a barbaris interfecti. Sed ad extremum nouis ab Goa copiis Malacam aduectis, iterata oppugnatio; & Quitirius non exutus modò castris, verùm etiam è Malacensium finibus cum ignominia & damno est eiectus. & Lacsamana Mamudianæ classis præfectus. cùm Quitirium maritimis copiis adiuuaret, ab Anradio fusus, & intra Muaris fluminis ostia fœdè coniectus est. Ea repulsa molestia, multo grauius discrimen aliunde Lusitanis inabat: quod item ipsum Dei benignitate in perniciem hostium uertit. Iauæ sunt insulæ duæ (maiorem vnam, alteram minorē appellant) vltra Somatram in Meridiem sitæ, eadem ferme qua Somatra soli vbertate; sed longè ferocioribus incolarum ingeniis. Maioris maritimam oram obtinebat Onuzius Saracenus, viris, armisque, & omni bellico apparatu præpollens. is, ingenti classe adornata, quam dudum aduersus Mamudium admirabili silentio ac dissimulatione inchoarat; vt exactum illum è regno cognouit;

nouit;ipſoſmet qui exegerāt, ex improuiſo adoriri conſtituit. Nauigia leuiora ducebat plurima: maioris verò formæ iuncos circiter ſexaginta, rebus omnibus ad bellum inſtructos. Non latuit Malaceles, Onuzij aduentus. & à Luſitanis, nauium non plus ſexdecim numero, Chriſti maximè fiducia, obuiam Saraceno eſt itū: contractoque certamine, quod, propter incredibilem pertinaciam gentis vtriuſque, biduum tenuit;multo maxima parte nauiū amiſſa. denique Onuzius Iauā turpi fuga repetijt. ſupra octo millia hoſtium, ea pugna, aut ferro aut igni abſumpta dicuntur: cùm è Luſitanis plurimi quidem vulnerati ſint, verùm haud amplius triginta ceciderint. Ita multiplici paucis menſibus parta victoria, non exiguum militaris gloriæ decus Luſitani tulere. Cæterùm, contra vim externam feliciter defenſa res, domeſtico ſcelere propemodum perijt. Maxelizius erat quidam, è Bengala oriundus. is, cum Luſitanæ arcis cuſtodibus ad Malacam & Alphonſo Perſona præcipuè regio Quæſtore, per ſummam ſimulationem armoris & obſeruantię, magnam familiaritatem breui contraxerat. Hunc, Bintani regulus Alodinus, ad occupandam fraude arcem Luſitanam ingentibus promiſſis induxit, militibus habitu mercatorum occultè ſummiſsis, qui in tanta hominum colluuione haud ægre latebāt. Hiſce clā ad loca idonea diſtributis, Maxelizius, per ſpeciem ſalutandi Quæſtoris, vti ſolebat, in arcē admittitur. A prima ſalutatione, & mutui ſermonis officijs, Perſonæ, tum fortè meridiandi cauſa cubanti, cùm ſe in alterum auertiſſet latus; repentè Maxelizius ab tergo letale vulnus in caput impoſuit. inde ad diſtinendas fores aduocandoſque ſuos accurrenti, quamquam in extremo ſpiritu Perſona proſiliens, vt erat maximis & corporis & animi viribus, anteuertit: clauſoque per vim oſtio, cùm cuſtodes ad arma excitaſſet, in ipſo munere tuendæ arcis efflauit animam. Illi barbaros ad murum ſubeuntes cum cæde magna repellunt; & Maxelizius intra arcem deprehenſus, cùm ſeſe acriter aliquandiu defēdiſſet; multis ad extremum ictibus repetitus occubuit. Ita, ſummo Dei beneficio, & eximia Quæſtoris virtute, arx & vrbs retenta; &, quòd ita res poſtularet, Bintani regulo pax, petenti, poſtmodū data. Et ex alia parte, Antonius Abreus, & ſocij, ad Molucas paulo ātè ab Albuquercio deſtinati, inter varios caſus atq; pericula, regente Deo, haud exiguū operæ pretiū fecēre. Ad oppidum Agacinum Iauæ inſulæ ventū eſt primùm. Inde leucas ad ſexaginta in Amboinum inſulam delati, quę ad Molucarū ditionē pertinet; poſitis vtrobique columnis, ad Bandam eiuſdem ditionis proceſſere: ex qua, quòd principem teneat locum, vicinæ aliquot inſulæ de nomi-

nominantur. Hæ, totius orbis terrarum solæ (quod constet) sponte, lautiores in epulas, & medicamēta mortalium, ex vna eademque arbore, macim, & nucem myristicam fundunt. Arbor, ad pyri similitudinem accedit. fructus, mala persica quadamtenus imitatur. floret quo tempore ibidem aliæ quoque plantæ & herbæ varij generis: è quibus vniuersis mirificus odor incomparabilis cuiusdam suauitatis exiſtit. Vbi defloruit, maturescens pomum, paulatim è viridi, tum ceruleas luteasque, tum purpureas & igneas transit in maculas, quales in arcu cœlesti cum voluptate miramur: atque eo ipso tempore psittaci & aliæ nobis ignotæ aues eximiæ pulchritudinis, ad gratissimum sibi pastum aduolantes, augent oblectationem; cùm folia, & fructus, & alites ipsæ varijs colorum picturis in certamen vsque luxurient. Hac amœnitate cùm reliquas insulas, tum in primis Bandam conspici affirmant: quippe, & maritimum habet tractum sylua felicissima viridantem; & ex insula media mons accliuis attollitur: cuius in ipso vertice lucus eodem & frondium vestitu & frugum copia satis amplū patescit in campum: atque inde splendidi aquarum riui ad subiectam planitiem irrigandam leni murmure defluunt. Insula tota, ad equinæ soleæ speciem, à septentrione in Austrum excurrens, tres non amplius leucas in longitudinem, vnam in latitudinem obtinet. qua sinus introrsum recedit, ibi emporium est. Gens æneo colore, fuso capillo robur in membris, in animis feritatem ostentat. viri mercaturam, feminæ agriculturam exercent. Nullum habent Regem. suis institutis ac ritibus viuunt: &, vbi consulto opus est, ad seniorum cætus refertur. In cultu Diuino, illata non ita pridem fabulosa Mahometis dogmata vulgò sectantur. Locus ad inuehendas & euehendas merces admodum est opportunus. Igitur Abreus eò delatus, vti è Malacensi victoria omnes eas nationes Lusitanici nominis fama peruaserat; haud ita difficili nogotio fœdus amicitiæ hospitijque cum incolis fecit: ac lapideum eius rei monumentum in littore posuit. dein, magna vi frugis pretiosæ coēmpta, Molucis omissis Malacam reuertit: atque inde cū Andrada Lusitaniam repetēs, vt apertæ Bandæ nuntium ad Emmanuelē ipse perferret: inani spe delusus, in itinere perijt. Longè diuersum habuit exitum nauigatio Francisci Serrani ex eiusdē Abrei comitatu. Is, post Bandam relictam, ipso profectionis initio ab socijs foeda tempestate distractus, ad infames & scopulis & latrocinijs incopinas insulas vltra Bādam, allisa oneraria, saluis corporibus omnisque in terram euasit, fame sitique, ob solitudinem ac siccitatem loci, vnà cum socijs vtique moriturus; ni, quę res exitio cæ-

teris

teris consueuerat esse, præsentem eis opem diuinitus attulisset. Prædonum erant in proximo stationes, in eiusmodi casus intenta cura excubantium, vt eiectos in littus aduenas improuiso aduentu caperent. ii, conspecto Serrani infortunio, ad prædam alacres piratico nauigio vehebantur, quã vulgo caracoram appellãt. Non latuit scelus magistros & nautas Malacenses, è Serrani turba quocirca præmonitus ab ijs, vt sibi consuleret; insidias prope littus occulto loco disponit. prædones in terram egressi, dum naufragos venantur, interim exorti ab tergo Lusitani caracoram inuadunt. qua re animaduersa barbari, metu, ne abducto nauigio, in deserta insula destituti perirent; confestim ab latrocinio versi ad obtestationes, culpæ veniam suppliciter petere: ac se, polliceri, si in caracoram accipiantur, duces nostris ad commodum hospitium haud procul inde futuros. Neque abfuit dictis fides. ijs moderantibus cursum, ad Amboinum rursus delati Lusitani, ab incolis Rucutelli emporij admodum benignè tractantur. Erant Rucutellanis veteres inimicitiæ cum finitima ciuitate Veranula insulæ Batochinæ Muaris: ac tum, inter vtrũq; populũ exorto certamine, Rucutellani aduenarum maximè ope superiores fuêre. cuius rei cùm rumor longè lateq; manasset; ad Molucarũ etiã insularũ Tidoris atque Ternatis regulos fama peruenit, quorum alteri Almansori, alteri Boleifi erat nomen. A patrijs ritibus paulo antè ad Mahometanicam superstitionem ambo transierant. ac de finibus inter se contendere soliti; cognito Lusitanorum ad Amboinũ appulsu, tam inclytæ gentis auxilio contra hostem augeri cupidus vterq; certatim naues ac præsidium ad inuitandos ac deducendos ad se peregrinos dimittunt. Diligentior in eo officio fuit Boleifes, celeriter instructis in id ipsũ nauibus decem, & custodia mille ferme armatorũ imposita, à quibus abducto iam ad Ternatem Serrano, Tidorenses ab Rucutello irriti rediêre. At Serranus cum socijs magno apud Boleifem in honore habitus: multa de Molucensiũ natura, commercijs, moribusque per otium cognouit: neque Emmanuelem modò de rebus ijs accuratè per litteras docuit; verùm etiam, commeantibus deinceps eòdem Lusitanis, non mediocri vel solatio vel adiumento fuit. Sunt autem, quæ communiter Molucæ vocantur, complures numero, subiectæ Æquatori, & à Borea in Austrum vicenis ferme leucis inter se disiunctæ: quarum nulla plus leucas sex ambitu colligit. Hisce plurimæ circumfusæ aliæ sunt: verùm ad Occidentem in sexaginta leuxas tota fronte prætenditur altera Batochina, Mauricam appellant: ita naturæ muneribus Diuina prouidẽtia distributis, (nempe ad conciliandã
per

per mutuos vſus humanam ſocietatem) vt Molucæ, cùm ingentis pretij frugem caryophyllon vnæ omnium ferant;reliqua pænè cũcta ad victum & cultum aliunde mutuari cogantur, quarum magnam partem ea,quam dixi,Bathocina ſuppeditat. Arbor autem caryophylli & ſtipite & foliis lauro ſimilis eſt,flore in primis odorato,qui è viridi in rufum immutatus,vbi obduruerit, caryophyllon Arabibus, at Hiſpanis, quòd capitatus eſt, clauus appellatur. Arbor è decidentibus caryophyllis citra culturam enaſcitur: annuas fert fruges: quę tamen,propter flagellorum & acrioris decuſſus injuriam,non niſi altero quoque leguntur anno. ſolum infrà purum eſt,arbore in ſemet omnem attrahente ſuccum: ipſe verò fructus,potentiorũ præcipuè menſis ac dapibus expetitus,ab inſtitoribus ingenti lucro & in Aſia & in Europa diuenditur. Tellus arida eſt,& in modum pumicis fiſtuloſa.itaq; non modò cadentes cœlo imbres momento combibit;ſed etiã è montibus manantes abſorbet aquas,antequam directo alueo ad mare perueniant. Ea- e aliquot locis cum inſano reboatu ignes eructat. Sed præcipua amino Ternatenſi nobilitas. Mons in nubes aſſurgit excelſus & arduus.cuius inferiora denſis nemoribus veſtiuntur; ſuperiora ex incendiis glabra & horrida ſunt. in vertice crater, hiatu vaſto, in ures circulos circumductos majores minoribus,ad ſpeciem amphiteatri diſcedit. inde,per æquinoctia maximè, certis flantibus ntis,cum horriſono fremitu flammæ atro miſtæ fumo & fauillis umpunt,& omnia latè loca cineribus complent. Viſendi annuæ nt vices: nec niſi per funes aut ferramenta, quibuſdam locis aſ- eſus eſt. Incolæ etiam ſulphur alicubi optimum legunt.fuſco ipſi lore,fluxo capillo,ad bellica ſtudia ſtrenui,cętera mirum in mo- um inertes & pigri.Medulla quarundam arborum victitant:ſagũ catur. ea lentè purgata,&, teſtaceis incocta formis, non ſolùm quotidiana alimenta, verũ etiam in vſum nautici panis egregiè ficit.Et ex eiuſdem plantæ ramis,artifici manu cõciſis,leuandæ i,mirifico ſapore ſimul & ſalubritate cãdidus liquor exſudat,quẽ lgo tuacam appellant. Ipſas inſulas olim deſertas,&,qua plani- s eſt,mari merſas fuiſſe,teſtantur conchilia & arenæ, quæ fodiẽ- us paſſim occurrunt: atque ob id ipſum ab indigenis incoli ne- nt.Conuenæ ſunt è Sinis, Iauis, & aurea Cherſoneſo,& aliis re- onibus:origine diſpares,& ſono linguæ;cæterũ contumacia,ſce- e,perfidiáque ſimillimi:quippe,nec niſi malo coacti rectè facere runt;& non ferro ſolùm & aperta vi, ſed calumniis fraudibúſq; veneno graſſantur. Neque Molucenſium tantùm id ingenium , cæteræ quoque eius tractus inſulæ eadem infamia ferme la-

mè laborant. Eæ ergo, ad quem dixi modum, cùm antea Græcis ac Latinis prorſus ignotæ fuiſſent, noſtris hominibus denique patuēre. Dum explorantur, Albuquercius interim, firmato maris imperio, ad interruptam toties Arabicam expeditionem rurſus animum adjecit. eóque conſilio ad Goæ cuſtodiam, præter Malabarica auxilia, Luſitanos pedites quadringentos, equites octoginta Petro Maſcarenia præfecto reliquit. Beneſtarini præſidio Rhotericum Pereriam, oræ maritimæ cũ ſex biremibus Ioãnem Machiadum præpoſuit. ipſe, viginti nauibus, epibatis Luſitanis mille ſeptingentis, Indis verò circiter mille ab Goa profectus, malacia diu remorante, ad Socotoram aquandi cauſa primùm, dein Adenum incolumi claſſe trajecit. Vrbs eſt præclara ad aſpectum, ædificiiſq; & incolis admodum frequens, non ſoli natura, (quippe inuectis omnibus vtitur) ſed loci opportunitate, vt ſuprà dictum eſt, in eam celebritatem adducta. omni ferè ex parte ad pæninſulæ modum alluitur mari. qua continenti annectitur, prçruptus imminet mõs: mœnibus præterea & propugnaculis egregiè cincta eſt. attamen Albuquercius, repente jactis in portu anchoris, magnam trepidationem ciuibus pariter ac peregrinis incuſſit. nautæ & inſtitores ex onerariis in vrbem extemplo confugere. Amirianus oppido prçerat, Abaſsinus genere, puer olim captus à Saracenis, & à religione Chriſtiana per fraudem abductus. Is, tentatus ab Albuquercio, non vulgari ſolertia vir, blandis verbis muneribuſque ſpem deditionis faciẽdo, rẽ diſtulit, dum è propinquo milites euocaret. ij cùm celeriter conueniſſent, ignarus eius rei Albuquercius, experiundi cauſa in oppidum ad nauicularios mittit, qui eos metu depoſito ad naues redire jubeat. illi verò negare ſe redituros, aut capita ſua toties iam expertæ Luſitanorum crudelitati & auaritiæ permiſſuros. Simul Amirianus per internuntios cum Albuquercio expoſtulat, quòd imperium vſurpet in aliena terra: & ſuper tali re cum inquilinis & aduenis potiùs quàm cum legitimo magiſtratu, penes quem ſumma ſit rerum, ſuo iure ſibi agendum exiſtimet. ad extremum addit, eum non pro amicitia facere, qui tali tempore defenſoribus vrbem nudare conetur. Eo nuntio ſat patefacta Amiriani conſilia, & Albuquercius vim adhibendam ratus, vbi poſtera dies illuxit, vt hoſtem ancipiti diſtineret prœlio, partem copiarum in ipſo littore expoſuit, partim ad Iſthmum, quæ à tergo inuaderet, circummiſit. Vtrobique a Saracenis acerrimè repugnatum eſt. & cùm ſcalis diffractis pauci Luſitani, qui iam in muros euaſerant, cæderentur, & frequentes apparerent in oppido armati pedites equiteſque; Albuquercius jactis ad pinnas funibus, per quos

noſtr

ostri sese demitterent; receptui cani iussit: omissaq; oppugnatio-
e vrbis, & natura, & opere, & valido præsidio muntissimæ, Maho-
etanas naues in portu ferme triginta succendit. inde sublatis
nchoris, dum Luianum inuehitur sinū, cum extremo salutis dis-
rimine in syrtes impactus est. Saluti fuit, imploratū Beatæ Vir-
inis auxilium: cui deinde, ad perpetuam beneficij tāti memoriā,
ı vrbe Goa templum exstruxit: & inde, Sanctæ MARIÆ Vada,
uianæ syrti nomen impositum. Ex eo periculo ereptus, ad Cama-
ınum insulam intra fauces Erythręas cū vniuersa classe prouehi-
ır. Ad eius famam, incolæ in proxima continentis, metu diffu-
erant. Locus haud inamœnus est, perennibus aquis & pecorum
:mentis abundat. ad hæc, ingentes ædificiorum ruinæ, celebrem
lim tectis & opibus fuisse testantur. Albuquercius in explorandis
rca regionibus & maris eius natura noscenda hyemem posuit.
uo tempore duo in primis admiranda euenēre. Ad solem occidē-
m, qua Regis Abassinorum imperiū est, purpureæ Crucis in cæ-
signum præfulgens aliquandiu apparuit. quoviso Lusitani om-
:s venerabundi procubuēre: & Albuquercius, vt erat eximia pie-
te, sublatis ad eam manibus, clara voce fusus in preces: O Crux,
quit, nostræ redemptionis argumentum, ô signum Christianæ
ctoriæ, ô decorata pretiosissimo sanguine Domini IESV, ô Di-
ıa arbor, cuius vitali fructu, letalis quondam plantæ repensus
fructus: in te, te inquam, spes nostras omnes habemus reposi-
: te profitemur, agnoscimus, adoramus; ac suppliciter petimus,
bis inter tot pericula, terra marique præsidio sis. Ab ea preca-
ne obortæ omnibus lacrymæ: & index fidei ac religionis cla-
or ad astra sublatus tum cōsono clangore hinc inde tuba cōcre-
it, & omnia tormenta displosa: dein cādida nubes conditā Cru-
n sine fine defixis in cœlum oculis Lusitanorum eripuit. Neque
uquercius prætermisit, quominus rem sicuti acciderat, testatò
ıscriptam, ad Emmanuelem Regem primo quoque tempore
:teret. Per eosdem dies, vel ex intemperie cœli vel ex insalubri-
ciborum succo, atrox morbus naualem turbam inuasit. vulgò
er lusum aut quotidiana ministeria repentè exspirabant. In ijs,
es vnus in mare proiectus, ingentem terrorē omnibus attulit.
ctu quippe infra sentinam pulsus frequentes exaudiri cœpti,
m ad strepitum cùm arrepta scapha vigiles descendissent; im-
cum carinæ sub ipso gubernaculo defuncti militis corpus of-
lunt. scilicet pilus cunctis inhorruit. vbi ex pauore collegēre
res ad nauarchum delata: nec dubium fuit, quin cadauer trās-
m in littus humo contegerent. quo facto, postridie super ipsū

ſepulcrum rurſus inhumatus apparuit. Ea re attoniti cuncti cùm apud ſe cauſam exquirerent; Franciſcus denique, incertum ex qua familia, monachus, qui concionatoris munere fungebatur, ſagaci coniectura ſuſpicatus eſt, hominem aliquo interdicti vel anathematis vinculo conſtrictum, è vita exceſſiſſe: itaque in terram egreſſus, ſanctiſſimi viri Benedicti Abbatis exemplo, è Pōtificia formula conceptis verbis, animum demortui ritè expiauit, eique veniam à Deo precatus eſt. Mirum dictu, ab eo myſterio reddita mortuo pax, & vaga oſſa tandem in ſuo tumulo quieuêre. Inde, tranſacta iam hyeme, Albuquercius retro ad inſulam Melium reuertit. in ipſis faucibus ſita eſt: locuſque exſtruendæ arci commodiſſimus viſus: ſed quòd maiore apparatu indigeret, differri opus placuit. Præcelſa tātùm Crucis trophæa ibi defixa, quæ à quattuor paſſuū millibus conſpici poſſent: & ab eadē ſacroſancta Cruce nouū inſulæ nomen impoſitum. Ex eo loco profecta claſſis, cùm iam tempus reuerſionis inſtaret, aduerſa tempeſtate rurſus in Adeni portum infertur. ibi dies aliquot mutua iaculatione conſumpti: & quę prima ſeſe dedit occaſio, in Orientem Albuquercius iter intendit. ab Adeno Diū acceſſit primùm: ibi ab Iazio perhonorificè acceptus, commercij procuratorem conſenſu reliquit. Ab Dio Ciaulum vētum eſt; & exactum à Nizamaluco tributum. Ac nulla admodum memorabili re geſta, Mahometanis tantùm ſex nauibus apprime opulentis ex itinere captis, Albuquercius ad Goam denique ſaluis rebus applicuit. Eodem tempore Zamorinus, poſt factam cum Luſitano pacem, emoritur. Regnum excepit ſororis filius Naubeadarinus, qui ſuopte ingenio noſtris enixè fauerat ſemper; auctorque auunculo fuerat Luſitanos omni officio demerendi. itaque ipſo ſtatim initio imperij non modò pacem firmauit; ſed etiam ſtipendiarium ſe fieri voluit Luſitani Regis, certo vectigali ſponte inſtituto, quod in ſingulos annos Emmanueli perſolueret. ac ſimul, arci ad Calecutum exſtruendæ magna eiuſdem voluntate admoti cum machinis fabri. & opus, adhibita diligentia, breui ſurrexit: impoſitóque præſidio commercium cum Luſitanis fremente Saraceno renouatum eſt. Aegrè id paſſi veteres quoque ſocij, Cocinenſis & Cananorius; veriti ne per eam ſocietatem negotiatio Calecutum vniuerſa tranſiret. quos tamen Albuquercius adijt, & multis rationibus lenitum vtrumque, operam dedit vt ab ſtudio rerum nouarum auerteret. Hoc tam felici ſtatu rerum Orientis, Emmanuel, decretis Luſitania tota ſupplicationibus, gratias Diuinæ Bonitati agendas diligenter curabat: ac per id ipſum ferè tempus Iulio II. Pont. Max. vita functo, Leo X. magna

omnium

omnium approbatione successit. huic Pontificatum ineunti Emmanuel per legatos non obsequium modò, more maiorum itè deferendum, sed etiam Indicas opes religionis causa libanlas existimauit. Princeps legationis fuit Tristanus Acunia, qui, t suprà demonstratum est, res praeclaras in India gesserat. Muera fuêre, complures ingentis pretij gemmae, & Pontificalia estimenta cum arae bene magno frontali, cuncta in varias Chrii & Sanctorum effigies ex auro primo, & vnionibus, atque apillis admirabili splendore contexta: quorum, qui in eiusnodi rebus intelligunt, simile nihil in Vaticano sacrario visum ffirmant. Accessit è Perside animal, priscis Romanorum ludis c venationibus mirabiliter expetitum, panthera tremendae pericitatis, magnificè instrati equi clunibus insidens, ad equitis utum in syluestres feras inuolare iampridem assueta. Conspicieatur etiam, cum Indo rectore militibusque, turritus elephas, ureo strato, cùm alia egregiè doctus, tum verò ad certa symbo- principem flexo poplite venerari, & inconditos edere ad tibiam otus; & haustam proboscide ingentem aquae vim, repentè in speatores effundere. Neque ita multo pòst, rhinoceros quoque, non sum in Italia, multis iam seculis animal, Romam deuehebatur; cum elephanto commissus (quicum implacabiles gerit inimitias) veteris magnificentiae spectaculum populo Romano reesentaret. Sed qui ab vltimis terrarum terminis in Europam inlumis venerat; ad Ligusticae demum orae scopulos facto naufrao, cùm impeditus catenis enare nequisset, exoptata plebem vrnam oblectatione priuauit. Ea munera, cùm ipsa per se tum verò opter illustrem eximiae cuiusdã pietatis & obseruantiae significionem, summo Pontifici & patribus mirè grata accidêre. Inter c annus iã se circumegerat: cumque in omniũ ore ac sermone sitanica religio & egregia belli facinora versarentur; Abassini oq; legati ex India in Lusitaniã deuehũtur. ij, quòd cõtra Albuercij praescriptum malè accepti à nauarchis in itinere fuerant; uarchos illico Emmanuel in vincla coniecit; nec nisi Matthaei cibus fatigatus absoluit. ipsis verò legatis, magni honores ab ge habiti. aduenientibus primùm frequenter obuiam itum est; esque magnificae ad diuersandum attributae. dein Petro Vasaeo editano episcopo, & Martino Villanouano Comiti negotium um, vt eos quàm honestissimo comitatu in regiam vsque deduent. intromissis, Emmanuel è solio comiter in amplexum ocit. post salutationem, à legatis extractae ex arundine aurea lit. & dona prolata. Ea dona fuêre primùm aurea quinque nu-

 mismã,

misimata Abassinis inscripta notis, quæ octonos ferme scutatos pẽderent singula. dein pyxis auro solida, fidelibus claustris adseruans Crucis adorandæ fragmentum, de quo suprà docuimus, Abassinis Regibus è Hierosolyma ipsa transmissum. Eam verò pyxidẽ Emmanuel nixus genibus, & præ gaudio lacrymabundus accepit, immortales Deo gratias agens, quòd e tã remotis ab Europa regionibus, ab Rege tã inclyto, per legatos compellari se beariquein-super tam salutari ac pretioso munere voluisset. Post hæc, Helenę, ac Dauidis recitatę per idoneos interpretes litterę, tum Arabico tum Persico sermone conscriptę, quarum erat summa: si vrgere bello maritimo Saracenos & cęteros nominis Christiani hostes Emmanuel pergeret, terrestres Abassinorũ copias, quandoquidẽ re nauali parum admodum valerent, & cõmeatus quantæuis classi non defuturos: ac Lusitanum hortabantur, gloriosis adeò cęptis fidenter insisteret: postremò, si ad hospitij vinculũ, affinitatis quoque iura vellet adiungere; filiorũ nuptias ac filiarũ cum regiis dotibus offerebant. Ad ea, pari benignitate ab Emmanuele responsum est: ac multa deinde ex legatis de Abassinorũ ingenio, institutis, ac ritibus quæsita per otium, quæ à pluribus postea fusè ac disertè perscripta, inculcari à nobis hoc loco necesse non est. Dum in Europa Emmanuel Rex legatis mittendis accipiendisque dat operã; interim in vlteriore India ab Lusitanis non Malacense modò stabilitum imperium; sed sociis quoque Regibus latum opportunè subsidium est. Rhotericus Patalinus (vti suprà docuimus) prę-fectus erat Malacæ. in eius locum è Cocino cum nauibus aliquot missus Georgius Albuquercius, cum ad Somatram deuenisset; domestico implicitum bello Regẽ Pacenum offendit. Factiosus quidã è popularibus coacta manu erat in armis: atque is quo maiorẽ ciebat tumultũ, eo lætior fuit Regi nostrorum aduentus; eiq; dubiis in rebus non inanẽ fiduciam præbuit. siquidẽ post minuta aliquot prælia cùm ad summam vniuersi certaminis ventum esset, Georgius cum suis primam sibi depoposcit aciem. Neq; cõmissa pugna subsidiis opus fuit. studio laudis incensi Lusitani tanto ardore sese in hostem intulêre, vt primo impetu pulsos loco rebelles, magna cæde, maiore cum trepidatione in fugam auerterint. Quo facto, Georgius, & amicum Regẽ præsenti periculo ereptũ, arctiùs Emmanueli deuinxit, & ipse nouo decore genti Lusitanæ parto, victor Malacam processit. in ea vrbe, Prætorio munere aduersa fama fungebatur is, de quo demonstratum est, Ninachetus indigena: multis magnisque in Lusitanos officijs eum gradum ab Albuquercio Imperatore promeritus. Eundem fortè honorem

acceptu

cceptus nuper in fidem Abdala quoque dynasta Cāparis adamarat: præclarum sibi ad celebritatem nominis ratus, in Malacensi emporio tot tamque varijs nationibus è superiore loco ius dicere. huic Albuquercius gratificare cùm admodum cuperet; eam tamen distulerat rem, verecundia prohibitus coràm super tali negotio Ninachetum alloqui; tamque veteri amico (quamquam alioquin improbo viro, perque veneficia ac scelera præturam exercenti) repetè magistratum abrogare. Sed quod præsens non erat ausus, absens postmodū non omisit. Proficiscenti Malacam Georgio, in cæteris mandatis illud etiam dedit, Prætori Ninacheto Abdalam sine mora sufficeret, perductumque Malacam, in eo tribunali quàm honestissimè collocaret. Ille, quàm difficili ac periculoso loco Camparana res esset, ignarus, Georgiū Botellium cum nauibus non amplius tribus, inscio Ninacheto, ad Abdalam aduehēdum proficisci iubet. Cæterùm Linguæ Rex, qui Regis Bintani filium habebat in matrimonio, tū maximè terra marique circūsessum Abdalam premebat. id vbi Lusitanis nauarchis in itinere cognitū est, confestim a Malaca subsidiū per litteras & nuntios euocāt. Missi à præfecto Lusitani bellatores egregij centū, Malacenses ferme septingēti. Cum iis copijs Botellius initio, Cāparani ęstuarij fauces audacter inuectus; mox retro flexit iter, propterea quòd æstuarium ad instar fluminis longum & angustum, depresso alueo, marginatis vtrinque ripis, non sine causa metū afferebat, ne prætereuntes nostros barbari ex tuto supernè iaculis ac telis obruerēt. igitur eo periculo animaduerso, portus aditū custodire, & mare commeatibus infestū reddere statuit: vt hostem vel extra muniiones eliceret ad pugnam, vel victoria pænè iam parta inuitū ex obsidione detraheret. Neque inanis fuit coniectura. Linguanus, cognito nostrorū consilio, quòd multitudine militum abundaret, in apertum prouehi ac sese ad prælium offerre decreuit. ergo relictis ad opera stationibus, ipse cum sex armatorum millibus, actuarijs octoginta, quas vocant Lanciaras, in Lusitanos mouit æstu secundo. Classem præibat ipse cum naui maioris formæ, crassioribus munita pluteis, & machinis varij generis: ac præter naualem turbā, propugnatoribus ferme ducentis. in eam conspectam Botellius hortatus ad pugnam suos, extemplo vim iaculorum tormentis emisit, adeò peritè libraris, vt remiges ad transtra complures vno ictu discerpserint: quo metu perterriti, qui in eo látere curabant, nautæ; partim in mare sese precipitāt, partim infra salmos occulto loco se cōdunt. ita, ministerio destituta nauis, in obliquum intorta vorticibus, adeò tenaciter ad vtramq; fluminis ripam inhæsit, vt

 neque

neque ipsa moueri posset loco, & ponè sequentibus reliquis transitum intercluderet. Tum, ex propinquo initum certamen; & Botellius cum suis in regiam nauem egregio conatu transcendit. Æquis viribus aliquandiu dimicatum est, dùm Regem satellites obnixè tuetur. Sed vbi cæteri Lusitani ipso tormentorũ strepitu exciti superuenêre; tum demum perculsi nouo terrore barbari; & Rex metu, ne opprimeretur, è naui desilijt; perque auia & lutulenta cũ paucis diu errabundus denique in tutum euasit. At Lusitani regia naue expugnata, in cæteras gradum illico faciunt. eæ cùm obstructo, vt diximus, exitu clausæ tenerentur, & in angustijs confertæ atque implexæ remis, atque armamentis, neque explicare se possent, & contra vim æstus reciprocantis frustra niterentur; naualis turba, tentato vix prælio, sequuta Regis exemplum, qua cuique licuit, se in terram eiecit: ita, multis primo impetu cæsis, vacua pænè classe Lusitanus potitur. Et Abdala, præter spem obsidione exemptus, Malacam ouantibus Lusitanis ingenti pompa defertur. Ibi iussus Ninachetus magistratu se abdicare, non tulit ignominiam, veri honoris & solidæ virtutis ignarus. confestim ex aloë & sandalis odoratis exstructo rogo, quadratum iuxta suggestum nobilibus aulæis & alia pretiosa veste constrauit. ex eo suggesto, aurea ipse toga gemmisque præfulgens, ad circunfusam concionem de rebus ab se gestis totoque vitæ suæ cursu disseruit: expositisque beneficijs, quæ in captiuos primùm Lusitanos, tum in Albuquercium ipsum difficillimo tempore contulisset, nullo suo delicto spoliari se dignitate, dolenter admodum & acerbè conquerebatur. Tum Lusitana ingenia detestatus, (adeò funestas humano pectori subdit faces ambitio) è pulpito sese in ardentem pyram furibundus iniecit: mortemque paulo pòst sponte affuturam deuexa iam ætate vir antè capere, quàm vel ad exiguum tempus minùs inter suos honoratus conspici maluit. Verùm ne Abdalæ quidem diuturna felicitas fuit. Iniquorum criminationibus in suspicionem vocatus, quasi de vrbe Alodino prodenda clàm ageret, per speciem consultandi, in arcem, Georgij præfecti iussu, deducitur. ibi, nihil minus metuenti, diuinamque & humanam imploranti fidem, catenæ subitò injectæ. ac ne ex ipsis quidẽ vinculis facta dicendæ causæ potestate, paulo pòst in foro palã iugulatus est: quæ res propter spectatã viri æquitatem, & amabiles mores, magnam apud eas nationes Lusitanico nomini conflauit inuidiam. Inde minùs iam multi Malacã institores adire: nec regia modò vectigalia in dies minui; sed etiam ciuitas annonæ caritate primùm, tum etiã inopia laborare. Ob id à præ-

à præfecto ad reconciliandas circà nationes missus Botellius, notæ probitatis ac prudentiæ vir, ciuitates ac regulos adeũdo, virtute ac lenitate paucis diebus Malacam intermissa commercia reuocauit. In ea legatione cũ ad Siacanum dynastam Alodini vectigalem venisset, vltimum pænè salutis periculum adijt. Siquidem Alodinus, pacis immemor post Maxelizij cædem factę, Siacano cùm alia tum filiæ nuptias offerebat; modò Botellium sibi viuum aut mortuum traderet: processissetque haud dubiè fraus; ni Botellius, incolæ monitu, quẽ captũ libertate donarat, maturè insidias præcauisset. Ea exspectatione delusus Alodinus, lanciaras ferme sex & triginta ad eum insequendum protinus misit. Eæ in Lusitanicos lembos nouem cùm incidissent, quibus Frãciscus Mellus præerat, atrox diu prælium & incerta victoria fuit, dum hostes multitudine maximè freti nostros circumuenire nituntur. Sed ad extremum, acriùs instante, atque ad omnes occurrente impetus Lusitano, impares viribus ac dimicandi peritia barbari, magno suorum amisso numero, terga vertêre. Neque nostris incruenta victoria fuit: è socijs multi, è Lusitanis triginta quinque desiderati. Huius pugnæ fama trãquilliores in vlteriore India fecit res: & Botellius, annona leuata, rebusque ex animi sententia confectis, auro pretiosisq; alijs onustus mercibus, Malacam reuertit. Neque segniùs interim ad Goã Lusitana res ab Albuquercio Prætore administrabatur. Intentus omni cura cõstituẽdo & propagando Emmanuelis imperio, nullam eius rei occasionẽ elabi sinebat è manibus. Ante omnia, captus opportunitate Diensis emporij, legatos ad Mamudium Cambaiæ Regem cum donis misit, vt munitum de more diuersorium Lusitanis, negotiandi causa, in eadem insula certis legibus exstruere sibi liceret. Neque abhorrebat à conditionibus Rex, commercij spe illectus adeò fructuosi. Cæterùm Iazij, qui nihil minùs quàm Lusitanos accolas cuperet, opibus artibusque discussa tota res est. Cum Idalcane præterea & Narsingano Rege confirmata per mutuos nuntios amicitia, actumque de communibus commodis. Verùm nihil tenacius in Albuquercij mente, quàm Armuzianæ rei cura insidebat; cuius tum regni status erat eiusmodi: Post Albuquercij discessum, & arcem scelere nauarchorum amissam, ingens rerum perturbatio erat Armuziæ consecuta. Primùm, Atar eunuchus grandi iam ætate decesserat. Dein, Zeifadinum, susceptis iam liberis regni potentem, Nordinus vrbis præfectus per Abassina mancipia veneno sustulerat: inque eius locum, præteritis filiis, suffecerat Zeifadini fratrem, nomine Torum. hunc, multis antè officiis, ac tum recenti

beneficio ſibi deuinctum, quo inſuper magis haberet in poteſtate fidis priuatim ſibi miniſtris ac ſatellitibus cinxerat. Et iis, tres germani fratres, Mudofar, Hales, Hamedes, quòd Nordinum arcti affinitatis gradu contingerent, præcipuum dignitatis & gratiæ locum obtinebant: ſed ante omnes longè eminebat is, quem è fratribus tertium poſui, Hamedes: vir & manu promptus, & libidine dominandi, & ſolertia in rebus gerendis, Atari eunucho perſimilis. I callidè conciliando ſibi militum animos, & obnoxios ſibi ſenſim in vrbem introducendo, & grauiſſima quæque in ſe vnum trahendo munia, paulatim eo potentiæ viriumque peruenerat, regnum vt omne ſuo arbitratu ageret verſaretque. Quocirca & Nordinu jacere, & præ illo pænè ciuilis ac modeſtus videri; & gemebundu Torus nuſquam eodem inuito commouere ſeſe, nedum majori momenti quippiam aggredi. Iam verò, quod ad Emmanuelem Regem pertinebat, Luſitanis quidem ducibus illac iter habentibu patebat hoſpitium; & Emmanueli annuum ſtipendium ex Albuquercij formula pendebatur: veruntamen ea erat conditio rerum vt Hamedes nullo frænatus præſidio, vbi vellet, ab Luſitano Regem regnumque poſſet abducere: & Emmanuel per fraudem arce dejectus, precariam quodammodo eius inſulæ ditionem habere videretur. Hiſce rebus probè compertis, Albuquercius, Torum te terrimo ſeruitio domeſticorum eximere, & in fide ac patrocinio Emmanuelis omnino ſtabilire decreuit. Ea res quod in primi egebat ſilentio, ne ſe Hamedes ad obſiſtendum inſtrueret; per ſpeciem Adeni repetendi, magnis nauibus duabus & viginti, & minorum nauigiorum ingenti numero comparato, circa initium inſequentis anni Goa profectus, in medio itinere curſum ab Arabi repentè in Perſicum ſinum auertit. Armuziam vt eſt ventum, nauigiis cōfeſtim circundat inſulam, ne quid aliunde ſubſidij vel commeatus eò ſubuehi poſſet. dein miſſis vltro citróque nuntiis, de nouis amicitiæ legibus agi cœptum. Summa poſtulatorum Albuquercij erat; præter ſtipendium Emmanueli bona fide ſoluendum vt arx ac diuerſorium Luſitanis ad vrbem daretur negotiandi cauſa. Neque Torus abnuebat; ceſſit quin etiam arce protinus: cæterùm, quo minus reliqua explicarētur, maximè obſtabat Hamedes continuandæ ſcilicet dominationis auidus; &, ſi alteri cedendum foret, in Iſmaelem Perſam, quàm in Luſitanum Regem longè propenſior. Ea incenſum cupiditate, cùm ad ſaniora conſilia reuocādi nulla eſſet ſpes; molientem inſuper inſidias, Albuquercius immiſſis per occaſionem percuſſoribus, anteuertit è medio tollere Hamede intercmpto, cætera expedita fuére; ac facilè deinde omnibus

ribus de rebus communi consensu transactum est: & in arcem absoluendam cùm Albuquercius diligenter incubuit, tum ipse quoque Torus materiam & alia necessaria largè subministrauit. Dein tormenta omnia, quæ ad rebellandum animos facere possent, Armuzianis adempta, & Lusitani regni stemmata & vexilla in turribus cum ingenti clamore & plausu publicè posita. Viri ferme triginta è stirpe regia, ob regni æmulationem, à tyrannis candenti ferro occæcati, regio sumptu in vrbe alebantur. Hos quoque Albuquercius, ne quid eorum causa tumultus existeret, Goam amandauit, dato Quæstoribus & præfectis negotio, vt cuncta eis ad victum cultumque liberaliter Emmanuelis impensa præberentur. Inter hæc, Ismael, non modò sibi de Armuziano stipendio bellum cum Emmanuele suscipiendum non existimauit; sed etiam admiratione captus rerum, quas à Lusitanis perexigua manu gestas, crescentiens fama toto pænè terrarum orbe vulgauerat, legatum jungendi fœderis ac societatis ad Albuquercium destinauit. is verò in gratiam tanti Regis ingenti apparatu ab Albuquercio exceptus. Missi ad eum deducendum è Lusitana iuuentute præcipui. Pompæ autem ratio fuit eiusmodi: Præibant in equis cū venaticis pantheris, Persæ rectores duo: tum equi cataphracti sex nullo sessore sequebantur: dein equites, in argenteis ferculis regalia dona, vestē magnificam varij generis, itemque natiuas & factitias primæ notæ gemmas cum tibiarum ac tympanorum hilari pulsu gestabāt. Postremò legatus ipse cum suo comitatu Lusitanisque incedebat. is ad ornatissimum solium, adstante procerum corona, ab Albuquercio perhonorificè acceptus; cum muneribus litteras ad Emmanuelem & ad Albuquercium reddidit: expositisque mandatis, omni genere comitatis honorisque tractatus est. Ac demum redeunti, vicissim legatus ad Ismaelem adjunctus Fernandus Lemius: & missa pariter dona: affabrefactæ loricæ duæ cum galea inaurata ac thorace quam optimo, armillæ aureæ quattuor, & nobiles pyropi complures: itemque alia pretiosa ex auro gemmisque monilia: necnon è singulis Indicorum aromatum generibus aliquantum. Accessere, optatissimum Ismaeli munus, aliquot iustæ magnitudinis ænea tormenta cum Lusitanis ballistis, ære è Cyprio & stanno, ac postea magistri quoque eius fabricæ cum peritis libratoribus missi; vt quoniam ab Turca nouæ illius terrorisque procellæ nuper acie victus fuisset, ea quoque virium parte communi hosti esset par. Dimissa legatione, & rebus ad Armuziam ordinatis, Albuquercius Torum hortatus est, vt Emmanuelis amicitiam cum fide coleret; certissimumq; in eius majestate præsidium

ſuis fortunis repoſitum exiſtimaret. Inde Goam claſſe renauigan
cùm iam ſexageſimum tertium annum ætatis ageret, fluente ſe
ſim aluo conſumptus, ægre ad Goani portus fauces animam traxi
ibi, cùm ſeſe è lectulo mouere non poſſet, in ipſa naui per confe
ſionem elutis animi ſordibus, & ſacro ad ſupremam luctam ol
inunctus, Chriſtum, cuius Cruci affixi in ſinu fouebat effigiem, ſu
uiter alloquens, inter carorum manus & lacrymas exſpirauit, pro
ſus inuicti ad laborem ac patientiam æquè corporis animique vi
& cum quolibet ſuæ ætatis ducum, vel naualis rei ſcientia, vel e
pediti conſilij magnitudine: comparandus. Facinora duo apprin
glorioſa vaſto dudum agitabat animo: alterum, vt Nili fluent
nouo & ſpatij longè breuioris alueo, Abaſſinis adjuuantibus,
Arabicum ſinum auerteret, ac totam Ægyptum Turcis redder
prorſus infructuoſam; alterum, vt ab Armuzia vectos hippaginib
equites velociſſimos ad trecentos in intimum repentè littus ei
dem Arabici ſinus exponeret: qui, antè quàm è vicinis regionib
concurſus fieri poſſet, Mecam non amplius ſeptendecim leucaru
interuallo aduolarent; & ex inclyto apud eas gentes fano abor
nanda Mahometis oſſa râptim aueherent, ſcilicet in perpetua
teterrimi impoſtoris & hereſiarchæ ignominiam Chriſtiano ri
publicè concremanda. Talia meditanti, iniquorum obtrectat
primùm, dein mors interuenit, vt ſeni matura, ſic rei Chriſtia
atque omnibus bonis acerba. Elatus eſt quàm ampliſſimo fune
& comploratione tanta; vt ſacerdotum Chriſtiano ritu pſallen
voces nequaquam exaudirentur. Conditus eſt in ædicula MAR
Virginis, quam Goa capta, vt ſuprà dictum eſt, ipſe conſtruxer
ac deinde Alphonſus filius (qui Oliſipone hæc ibidem ſcribentib
nobis octogenarius agebat animam) ſuis impenſis auxit
nauitque. Oræ Indicæ imperium, quæque illo imperio con
nentur, Albuquercius decedens pacata Emmanueli reliqu
& bellicam rem (vt iis locis ac moribus) egregiè conſti
tam. Paulo ante ipſius obitum, è Luſitania cum nauibus
cem Cocinum appulerat Lupus Soarius prætor ab Emmanu
deſignatus. is cùm iniiſſet magiſtratum; anno qui Albuquer
mortem eſt inſequutus, renouata cum finitimis Regibus amicit
Fernandum Petreium Andradium cum nauibus octo miſit in
nas, ad inſtituendum cum ea natione commercium, & regio
è proximo cognoſcendas. Vnà profectus etiam Thomas
treius, Emmanuelis nomine, cum donis ac litteris legatus
Regem Sinarum: quorum nobis mentio, quando nec ſemel fa
eſt, iam & ſæpius, vt videtur, in poſterum incidet; aliqua hoc lo
de gen

gentis natura, moribus,opibuſque poſuiſſe, non incommo-
n fuerit.

LIBRI QVINTI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM LIBER SEXTVS.

SINARVM regio, quam hodie Cinam vulgus appellat, vltima terrarum Aſiæ, ab Oriente & à Meridie alluitur Oceano, quem Sericum vel Eoum priſci dixêre; ab Occidente Indiam vlteriorem attingit, à Septentrione cingitur Maſſagetarum Scytharumque limitibus. Multo latiùs quondā imperaſſe gētem, annales ipſorum, ac litteræ, & veterum ædi-
orum illuſtria monumenta, & complures, in India præſertim,
is denominatæ nationes, haud obſcurè teſtantur. Sed cùm
ipſi mole viribuſque fatigarentur, (quod à Carthaginienſi-
in re ſimili factum legimus) ſponte miſſo veluti ſanguine,
aſtigata luxuria, intra hoſce fines recepêre ſeſe; graui propoſi-
dicto, ne quis injuſſu magiſtratuum eccederet. Regna, ſeu pro-
cias vaſtæ magnitudinis, numerant quindecim cum ſua cuiuſ-
metropoli: ad mare ſex, mediterranea reliqua. Tellus, quòd
ima ex parte intra temperatæ plagæ terminos continetur, ra-
que Solis, ſuapte natura vitales, puro ac patenti excipit ſinu;
ſit, vt ſaluberrimo cœlo & purioris auræ dulcedine per-
tur; ac ſimul inclytæ fertilitatis gleba, frugum omnis gene-
undat copiam bifero triferoque prouentu. Accedit ad eximiā
fœcunditatem, ſumma cultorum induſtria. Et infinita eſt mul-
do, quippe ſuboleſcente in dies prole, & in alienas regiones
rationibus interdictis. Neque in tanta mortalium turba ceſſa-
iipiam licet: non priuato dedecore tantùm, & proximi cuiuſ-
probris ac jurgiis; verùm etiam publicis moribus legibúſ-
deſidia plectitur. Itaque ruſtici homines nullam agri par-
tem

tem incuria squalere patiūtur. Saltus & colles pinu vitibusque, cā-
pi & planities oryza, hordeo, frumento, cæterisque segetibus ni-
tent. quamquam è vitibus more nostro non exprimunt merum.
vuas quodam condimenti genere in hyemem adseruare mos est.
cæterùm ex herba quadam expressus liquor admodum salutaris,
nomine Chia, calidus hauritur, vt apud Iaponios: cuius maximè
beneficio pituitam, grauedinem, lippitudinem nesciunt; vitamque
bene longam sine vllo ferme languore traducunt. oleis alicubi ca-
rent: sed earum vice non desunt plantæ, quæ humorem vnctui præ-
beant. Pascua sunt etiam gregibus alendis vberrima; & in hortis
egregiè cultis cùm alia nostri orbis poma, tum sapidissimos melo-
pepones, suauissima & optima pruna ficusq;, & medica citreaq; va-
riæ formæ ac saporis, apprime generosa mala conspicias. Ad hæc,
perspicui fontes, & miro colorum decore odorumque fragrantia
flores ac rosæ perennant. flumina verò, quæ magnas quoq; patian-
tur naues, piscosa & amœna, viridissimo riparum vestitu, pingui-
bus aruis interfluunt. Quin, & ora maritima pluribus introrsum
æstuariis ad omnium rerum copiā inuehendā euehendāque, facil
patet accessu. Ingentem præterea volucrum & ferarum vim, ad au
cupium ac venatum, paludes, luci, saltúsque suppeditant. Metall
auri & argenti & ferri probatissimi, & alia, incolæ effodiunt. Mar
garitas, & præcipuę nobilitatis vasa fictilia, quæ vulgò porcellan
dicuntur; pretiosas pelles ad frigus arcendum; itemq; gossipij, lini
lanæ, bombycisq;, & serici fila, vestémq; omnis generis mittunt in
numerabilē. Saccari & mellis, rhabarbari, cafuræ, minij, glastíqu
tingendis vestibus expetiti, prouētus ingens: odoramentis cū ali
abundāt; tum præcipuè mosco (cuius nullam apud latinos Græcó
ve scriptores mētionem inuenio) è feris quibusdam vulpecularu
effigie, crebro verbere enectis, dein putrefactis. Denique ni
hil aliunde, non ad victum modò cultúmque, sed ne ad delicia
quidem ac voluptates requirunt. ac proinde nulla sub Sole gēs es
apud quam aliarum gentium opes æquè consistant. quippe vend
tibus cuncta Sinis, nihil inuicem redimentibus, nisi fortè in vsu
tectorij cuiusdam odorati, piper ex India. Neque erat externo cō
mercio locus; ni Sinam infinita quædam teneret argenti cupid
tas. id præferunt auro; & cùm indidem effossum, tum è remotis re
gionibus illatum, auidissimè accumulant. Iam de ædificiis priu
tisque ac publicis operibus explicare, infinitum sit. Vrbes præcipu
magnitudinis celebrant ferme ducentas, inferioris autem ordin
longè plurimas: porrò castella & pagi, quorum nonnulli trib
familiarum millibus incoluntur, vicique passim ita multi sese off
run

nt, vt ſumma iniri vix poſſit. ſunt autem egregio ſitu plerique: atent aquis,procera circundati ſilua;ex qua turritæ prædiuitum atorum eminent domus. Porrò,diſperſę in æſtiuos maximè ſeſſus nobilium villæ, opere in primis eleganti; vel ad opacas amum ripas garrulos auium concentus,& fugientis aquę lene murur excipiunt; vel è montium iugis verticibúſque, ſubjectos llium anfractus, & vaſta maris ac terrarum ſpatia, longè latéie deſpectant. Sed ipſarum pręcipuè vrbium pulchritudo mira. auigabilibus impoſitę fluuiis, admodum profunda & lata foſſa, œnibúſque cinguntur quadrati ab imo lapidis, lateritiæ ad minum ſtructuræ. lateres autem, ex eodem argillę genere quo ırcellana vaſa cōfecti,& calce optima interliti, in eam duritiem firmitatem breui tempore coaleſcunt,vt ferramentis poſtmoım labefactari vix poſſint. craſsitudo mœnium, quatuor & icubi ſex capit homines:additis ad proſpectum pergulis ac mœanis, & occultis ambulationibus, qua præfecti oblectationis uſa pererrent:pomœrium,intra extráque,libero ad circuitũ ſpa-), ſenis in ordinem equitibus patet. Ad obliquos autem ictus, odico interuallo, turres & propugnacula prominent, artificio contecta faſtigiis,& podiis elegantibus adornata. Ex iis mœnis cùm quædam ante bis mille annos conſtet exſtructa; nullam nen in eis rimam aut ſinum aut labem aſpicias, adeò ſeuerè atérque ſarta tecta ab regiis curatoribus exiguntur. Vrbis verò tius ea ferme dimenſio eſt: Latiſsimæ viæ duæ ſe interſecantes, rpetuo tractu, qui luſtrari oculis poſsit, præcipuas quattuor rtas aperiunt, pręferratas,ornatu magnifico aditúque ad aſpeım pręclaro. Ab hiſce rectis viis, aliæ dein aliæque tranſuerſę, uata & publica ædificia vicóſque diſtingunt.Et ab vtroque látewiarum excurrunt porticus,quæ commeantem plebem & fabrũ ue inſtitorum apothecas ac tabernas à tempeſtatum injuria dicent.iam verò,è lapide trifores vt plurimum,& quidem ſum- artificio perfecti cum inſcriptionibus, fornices paſsim viſun-. quæ monumenta, magiſtratu abeuntes, regij præfecti relinınt.magiſtratibus autem ipſis, celeberrimo loco ſtant ampla & roſa prætoria,cultiſsimis hortis, capacibus piſcinis fontibúſq; lucidis, & variis aquarum deriuationibus ad omnem animi reſionem inſtructa. Nec deſunt auiaria & ferarum ſepta, & opetopiarii tonſiles ſyluæ lucique denſiſsimi, & diſtincta floribus ta:vt ſingulæ præfectorum domus oppidi propemodum inſtar ineant.Priuatorum ædes,circa maritimam oram humiles;meerraneis verò locis, multiplici contignatione tolluntur, vel pi-

ctura

ctura decoratæ vel opere albario candoris eximij. A primo ingressu panditur atrium, armariis circumquaque dispositis: in quibus inanium Deorum statuæ collocantur. accedunt lacus pleni piscium ac pensiles horti. materia in ædificationes vtuntur mirè læuigata, & certo lenocinij genere in auri colorem ac splendorem adducta. Pari læuore tegulum est, calce spissatum atque cōmissum ad pluuias arcendas: durantq; seculis tecta talia, extremis imbricibus è marmorato pereleganter elaboratis. ad singulas verò ianuas viridi opacitate arbores ad lineam directæ consurgunt: quarū gratissimo aspectu, quasi pabulo quodam, oculorum acies quamlibet fatigata reficitur. Porrò vrbes, præterquam quòd magnis, vt dixi, fluminibus pleræq; alluuntur; sunt etiam quæ, ad subuectionis euectionisque commoditatem, canales nauium capaces introrsum admittant. quales multis locis apud Belgas & alicubi etiam in Italia cernimus; marginatis vtrinq; semitis ad terrestre iter adstructis. lapidei quoque pontes egregiè facti, non ad oppida solùm, sed etiā in agris plurimi. quæ flumina propter altitudinem pilas arcusque rejiciunt; ea consertis & contabulatis nauibus pro ponte junguntur: sin ex imbri vehementius intumuerint; solutis interim ordinibus, viatorem, gratuitæ cymbæ, Regis impensa transmittunt. Iam; voraginibus & hiatibus terræ, & stagnantibus aquis, quæque alia ad iter impedimento sunt, publicè occurritur. quin etiā, asperrimis locis ad montium latera excisis cautibus, viæ patescunt, ea molitione sumptuque, vt Romanam in eo genere magnificentiam non requiras. Templa etiam cum turribus culminibusque spectantur (licèt alioqui Deos contemnant Sinæ) pulcherrima & maxima. Trans pomœrium dein, præsertim ad mare, suburbia, eodem ornatu & laxitate viarum, aduenas ferme ac negotiatores frequentissimis diuersoriis & cauponis accipiunt; in quibus, præter delicatas de gentis more potiones, omnium etiam generum cocti crudique prostant cibi, & exquisita cupedia. Sunt autem Sinarum populi, (quemadmodum eiusdem plagæ alij) prout ad Septentrionem vel ad Meridiem vergunt, magis aut minùs æneo colore vel candido; simis naribus, exiguis admodum ocellis, rara barba, longis crinibus, quos accuratè comptos, & in verticem coactos illaqueant, & oblongum ex argento clauum in laqueum inserunt. neque tamen vna est omnibus capillamenti ratio. quippe cælibes comā à frōte discriminant, mariti confundunt; atque hæc præcipuè nota ordinē vtrumque distinguit. Primarij ac diuites, quique militiam exercēt, versicolore serico: plebeij ac pauperes lino seu gossipio tegūt corpora. nam apud Sinas lana, cū maximè suppetat, minimè texitur.
Sagis

gis ad veterem Hiſpaniæ conſuetudinem vtũtur, media ſui par-
criſpis ac rugoſis; cæterùm fuſa & explicata lacinia, & laxis ma-
cis: ipſum verò ſagum ab læua parte confibulant. Accedit talaris
nica, quam qui è regia ſunt ſtirpe, vel ſuperiore aliquo magiſtra-
funguntur, circa baltheum maximè; cæteri limbo tenus acu
ıgunt. Caput operiunt præcelſo ac rotundo pileo, è tenuiſſimis
gulis atro filo prætextis. Caligas induunt affabre factas, & ele-
ntes cothurnos aut calceos bombycino obſtragulo perpolitos.
ſtimenta per hyemem pretioſis murium Scythicorum pellibus,
as vulgo martas vel ſabellinas vocamus, calore admodum ſua-
& ventis impenetrabili denſitate ſuffulciunt; iiſdemque ſepara-
ı pellibus circumfouent colla. Moleſtias flatuum, munitis egre-
: feneſtris ac ſpecularibus, prohibent. Per æſtatem verò, ad reli-
a remedia caloribus leniendis, illud etiam accedit: Subterra-
os idoneo loco effodiunt ſpecus, inde conceptam auram, in-
ıſiorem aut remiſſiorem prout libuerit, per omnes ædium par-
admirabili machinatione diſpenſant. Mulieres circa curam
ɔitis multæ ſunt, crines diu pexos concinnatóſque in ſummo
cumligant vitta gemmis auroque diſtincta; reliqui corporis or-
us minimè laſciuus. Præcipuam decoris ac formæ laudem in
lum breuitate & exilitate conſtituunt, atque ob id ipſum te-
los ab infantia faſciis perquam arctè conſtringunt. Magnus a-
l nobiles matronas honos pudicitiæ; rarò viſuntur, nec in pu-
:um prodeunt, niſi geſtatoria ſella, prætentis ex omni parte ve-
&, occultæ ſpeculationis cauſa, reticulatis ex ebore feneſtellis
atera appoſitis. ſuccollant ſerui, magna vndique ſtipante fa-
ia. Deprehenſum adulterium, æquè viri ac feminæ, capite lui-
. Ad nuptias dotem non viro femina, ſed vir feminæ defert.
gulæ vxores in matris familias numerantur loco: pellices pro-
ì conſpectu variis locis aluntur. Proſtitutis ac meretricibus (ea
mancipia ſunt) proprium ac ſeparatum in ſuburbiis domici-
ı eſt. Annum è lunaribus periodis duodecim ita conficiunt, vt
o quoque anno ad duodecim vnam addant. Principium à
tij menſis nouilunio auſpicãtur. Eum diem, publica hilaritate,
lem quiſque ſuum priuata gratulatione concelebrant. munera
& ſportulas inuicem mittunt. apparatiſſimis dein epulis, noctu
ertim, exquiſitiſſimi interponuntur ludi. Comœdias ac tragœ-
exhibent ſumptuoſas, vel fabulis in præſens à poëta con-
, vel actionibus è vetere hiſtoria repetitis, petoriſtæ, are-
gi, præſtigiatores, mimi non deſunt. parietes forniceſque vi-
fronde, micantibus roſis, & pretioſo periſtromate veſti-
untur.

untur. fragrant odoramentis ac floribus viæ; accensis funalibus ac laternis, arbores, pergulæ, fenestræ collucent: neruorum pulsu, tibiarum vocumque concentu omnia personant. Conuiuiorum autem ratio est talis: Inuitantur multi, propria singulis mensa, aut summum binis, apponitur ex ligno ad instar ebeni splendidissimo: varijs syluestrium maximè rerum figuris, ac certis linearum ductibus (quo in genere Sinæ admodum excellunt) capreolatim ex argento vel auro discurrentibus. Ea pictura nitorque pro mappa est. serica frontalia dein ad humum vsque dependent. Conuiuæ fucatis consident cathedris, præmolli, vt apud nos, culcitra ad gratiorem quietem obductis. Inde elegantissimi primùm canistri sertis redimiti, onusti baccis pomisve, toto margine disponuntur. Intra id veluti septum, admirabili structura, cęteræ exsurgunt dapes. cũque sagina omnis generis, ferina æquè ac domestica, & piscibu ostreisque, & cunctis ferme illecebris, & condimentis abunden. suilla tamen præcipuè caro summorum pariter & infimorum ex petitur mensis: neque ex alio vllo animali copiosior ganea. Cibo digitis attrectare (vt sunt vulgo mũditiarum diligentissimi) rust citatis putant. bracteatis paxillis, vel argenteis aureisve fascinuli concisa minutim frusta in os inserunt. Exiguis poculis crebr haustu sedant sitim: & magno cum honore verborum mutuò si propinant. Miro interim silentio atque ordine lances ab atrien bus inferuntur: & in singula fercula mensæ instrumentum omi mutatur. Hæc separatim viri, ac matronæ item seorsum (quæ m ritorum zelotypia est) eodem apparatu in penetralibus conuiua tur. Salutãdi ritus, inter plebeios, eiusmodi: læuã in pugnum cor pressam obtegunt dextra. ambas dein pectori sæpius admouent simul, accommodato ad gestum sermone demonstrant, amicu sibi conditum hærere in medullis. At primores, brachijs arcuati extensis, ac degitis vtriusque manus implexis. identidẽ sese ad te ram vsque summittunt: certantque verborum officijs inter se, vt posterior, alterius honoris causa, quiescat. Opificum ac sellulari rum ingens vbique numerus; & certus ordini cuiq; vicus est, sc pendi ac pingendi artem, itemque plasticen, toreuticen, e causticen, nec non fabricas, ærariam, ferrariam, cæterasque met licas ac materiarias egregiè callent. neque ad conflandos ign (quod vel in primis mirêre) cuiusquam egent opera. quippe, c ta ratione ita libratis tubulis quibusdam, atque ad camini aptatis, vt acceptam è cauernis auram perpetuò reddant. mech nica quælibet, vel ibidem excogitata, vel ex alijs terris in cta, celerrimè arripiunt. Ænea tormenta conflare, litteras in gin

ginesque subiectis prælo typis excudere (quibus commentis Europa recentibus adeò gloriatur) vetustissimo in vsu apud Sinas esse, compertum est. Accedit ad artificium tormentorum, quòd ex is quædam solutilia faciunt, perque partes imposita baiulis aut iumentis, quocunque opus est, sine vexatione circumferunt. Ad scribendum autem, arctas & oblongas adhibent è leui admodum ac tenui papyro pagellas. neque versus ab læua ad dextram, vt Græci, neque ab dextra ad læuam, vt Hebrei, sed ad imum ab summo perducunt. cuius generis impressum volumē, atque inde transmissum, Romæ in Vaticano, itemque in Laurētiana Philippi Regis bibliotheca videre me memini. Litteris vtuntur velut Ægyptiis, quas hieroglyphicas Græci dixere. Eæ singulæ singulis nominibus seruiunt, atque etiam integris interdum sensibus. Ita fit, vt cùm Sinæ varia lingua, quippe tam multis regionibus tamque disiunctis, vtantur; tamen, quæ litteris consignata sunt, peræquè omnes intelligant. Præter suum cuiusque nationis atque prouinciæ, certus insuper & communis eruditorum est sermo. Latinæ apud nos linguæ respondet. vulgo Mandarinum appellant. hoc auci, scribæ, iurisconsulti, iudices, magistratus vtuntur: huic immensa cura dant operam. Qui per plateas erret otiosus, vt suprà docuimus, vel manum supplex ad stipem porrigat, ferme est nemo. Manci, vel aliqua parte corporis debiles, vel morbo impliciti grauiore, quàm vt sibi parare victum vllo modo possint; cognatis finibúsve alendi attribuuntur a magistratu. sin propinqui desint, vel propter inopiam alendo non sint, causa probè cognita, ne quid subsit fraudis, in regia valetudinaria deportantur. Luminibus capti, si premat egestas, pistrino ac molæ; manci, aut quoquo momutili, dum suppetunt vires, aliis aliij ministeriis affiguntur. Denique nullus inertiæ vel ignauiæ locus est. Itinerum spatia hoc facto distinguunt: Minimam omnium mensuram patrio nomine vocant Li, hæc, interualli continet quantum æqua planitie, die sereno ac sereno, vox humana percurrit. Li decem, vnum explēt Pu, quod Hispaniensi ferme leucæ respondet; siquidem Pu de... diei vnius iter efficiunt, quod vulgo ychan appellant. Peregrinationibus autem non iumenta modò, sed etiam varij generis ...a, lecticæ, pilenta deseruiunt: accedunt rhedæ ac vehicula, partim equis iuncta, partim etiam, vbi camporum æquora patiuntur, ...is euntia. Nec verò minùs peritè ac scienter aurigæ, quàm nautæ & gubernacula moderantur, & varia velorum inflexione, producto vel reducto, prout opus est, pede, ventos excipiunt. Pretia rerum (vt quondam in Latio) non moneta nummísve, sed, ne locus

L adul-

adulterio pateat, concisi maximè argenti pondere metiuntur: atque in id ipsum forfices, & habilem trutinam ligneolæ inclusam thecæ, in sinu circumferunt. ad majora verò pondera cum lancibus libram, publicè probatam obsignatamque, habēt domi. teruncios duntaxat ex ære publica forma percutiunt, gestantque pertusos in linea, supplendis argenti pretiis. vel etiā ad quisquilias coëmendas. Nihil, quod vlli vsui possit esse, perire per incuriam sinūt: excrementa sordésque ad stercorandū agrum, vilissima scruta in chartarias officinas, ipsa denique canum ossa in cælaturam & sculptilia conferunt. Fœneratores, vtpote reipub. noxij, cùm aliis pœnis, tum pecunia mulctantur in fœnore deprehensa. debilibus tantùm aut cæcis ex infima plebe, ad sustentandam inopiam, aliquid vsuræ nomine exegisse impune est. Suarum quisque mercium institor descriptum indicem; pharmacopolæ etiam singulorum simpliciū, quæ appellant, specimen ipsum coguntur pro tabernæ foribus habere propositum. Ea sæpe ab ædilibus inspiciuntur: neque componendi miscendíve, nisi præsens necessitas vrgeat; neque composita diutius adseruandi, cuiquam omnino ius est. Vocales & gesticulatorias aues enutriunt impensa cura, venduntque, præter naturales colores, vario etiam vestitu ornatuque distinctas. Iam, naualium copia, ac totius rei maritimæ apparatus, pænè incredibilis: adeò largè, materiam & omne instrumentum, cæduæ siluæ, & ferri optimi venæ, & lini gossipiique frequentissimæ textrinæ suppeditant. Maximas naues, vento duntaxat mobiles, (quarum supr. meminimus) vulgò juncos appellant. ex iis partim ad bellum parantur, eminentibus ad proram puppimque castellis: partim depressiores, ad mercaturam & onera. Sunt quas Lanteas, quas Bancones vocant: illæ sex remis ingentibus; hæ tribus tantùm quaterno vel seno in scalmum remige ad vtrumque latus instructæ. Longis etiam, triremium instar, vtuntur; sed sine rostro, & ad amnes ac vada sulcanda plano alueo fabricatis. Aliæ conspiciuntur, maximè peragrandis animi causa littoribus, auro & argento cælata puppi, cubiculis, reticulatis fenestris, porticibus, pensilibus hortis pænè in maris contumeliam exornatæ. Ad summā variæ magnitudinis ac formę nauium tāta copia est; vt pręfecti oræ maritimæ, si quid vrgeat subitæ rei, militares juncos à quingentis ad mille contrahere momento dicantur. Neque vllo tempore anni desunt classes, ad tuenda & purganda piratis maria, pluribus locis paratæ. Hæ, magno totius regni bono, mercatoribus & nauiculariis omnium nationū præstare conātur non modò tuta, sed etiam secura cōmercia. Carinas oblinūt certo bituminis genere mirè f

de

leli cũ ad explẽdas rimas, tũ ad teredinem & noxia lignis animalia
rohibenda. Purgandæ verò naui, pluribus cõfertam vasculis an-
liã, ad latera introrsum applicant eo artificio, vt vnus quilibet se-
ẽns, alterno pedũ ac perleui motu, paucis horis quantalibet sen-
inam exhauriat. Nauigiorum fluuialium incredibilis copia: quip-
e in iis magna pars hominum cum conjugibus & liberis degũt:
quibus alij vecturam exercẽt; alij pro cauponibus & institoribus
n perpetua statione sunt: nec solùm in cibos, verũ etiam in cultu
c vestitum, ipsasq; delicias habent cũcta venalia; vt in ipso itinere
c fluuiis vrbana commoda & copiam non requiras. Sunt qui in-
ra eas naues, altilium, atque anatum præsertim, ingentes alãt tur-
nas, & facillima est soboles; propterea quòd ex ouis, nõ matris in-
ubitu, sed leni tepore ex ignibus tẽperatis adhibito, quotquot vi-
im est pullos excludunt. Noctu, animãtes eas intra septa nauium
ohibẽt, manè vt diluxit, in cãpos orizæ feraces emittunt. ibi, non
aruo agricolarũ cõpendio, noxias frugibus herbas, mira quadã
uiditate depastę, sub noctem, ad cymbali seu tympani pulsum, in
nas quæq; cohortes ac receptacula redeunt. Minutæ verò cymbæ,
on fluuiatilem modò, sed ne marinum quidẽ saporis egregij pis-
:m interioribus incolis deesse patiuntur. Verno tẽpore anni, tu-
escẽtibus imbre ac niue fluminibus, cùm ad ipsas maximè fauces
etificãdi causa æquorei greges ex alto succedunt; confestim è vi-
nis regionibus haud ignara prouẽtus magna hominũ multitudo
i retibus & vericulis aduolat. ingẽs captura nullo negotio fit: in-
: amnici nautæ à maritimis quã optimos pisces vili cõẽptos pre-
), & vimineis cõditos corbibus, peruncta charta ad continendum
quore in tectis; mutata subinde aqua, & pabulo injecto, quamuis
tima in loca incolumes vehunt. ibi ex angustiis in ampla trãsfusi
naria, & latas vrbiũ fossas, ad lautiora conuiuia popinasq; toto
no sufficiunt. Capiendi autẽ cùm aliæ sunt artes, tum illa vel in
mis jucunda: Prægrandes ac domesticos habent coruos, eius-
odi prædæ assuetos: horum colla nodo ita laxo constringunt;
nequaquam interclusa respiratione, cibos tamen transmittere
deglutire non valeant. ita è caueis dimissi, admirabili solertia se
in aquas immergunt: pisciculos minutos ore conceptos, ma-
es autem rostro apprehensos, domum, vnde abiére, identidem
erunt; quoad solutis omnino faucibus, ad satietatem ipsi quo-
e pascantur. Ea magistratuum oblectamenta præcipua. Rei lit-
ariæ magna pars hominum vacat. Medicas artes & physica &
conomica attingunt pauci; iura legésque habent ante annos
mille scripta, neque vnquam (vt ferunt) exinde mutata. his

verò, quòd ferme ad honores ac magiſtratus aditum patefaciant, plerique certatim inſudant: deque politicis rebus, regnorumque adminiſtratione, & quærunt ipſi inter ſe, &, vbi licet, è peregrinis auidè ſciſcitantur. Gymnaſia cũ egregijs doctoribus ferme oppidatim amplè & copioſè ſuſtentat Rex. in ea gymnaſia è ludo litterario primiſque rudimentis pueri & adoleſcentes leguntur, ſtudiorum præfecti, quos ceſſatores vel tardos animaduerterint, obiurgant primùm, dein plagis afficiunt, ad extremum ignominia notatos expellunt. cæteros, pro cuiuſque profectu ac diligentia, tollunt laudibus. Ad hæc regij cenſores tertio quoque anno gymnaſia publicè recognoſcũt. ab ijs ingenij & doctrinæ hoc ferè modo ſpecimen ſumitur: celeberrimis in regni cuiuſque gymnaſijs, ad eam ipſam rem, menſis & ſubſellijs inſtructa viſuntur ampla & ſpatioſa conclauia. In ea ex alijs prouincijs (ne quid gratiæ detur) euocati adoleſcentes, prætentato ſinu ne quẽ ſecum inferat librũ, manè cum pugillaribus includuntur. ibi à cenſoribus theſes de rep. & regno, itémque de priuatorum controuerſijs, ponuntur ex tempore. in eam ſententiam, clauſis oſtijs, adhibitiſque cuſtodibus, pro ſua quiſque copia & facultate ſcribunt eo intentiore ſtudio, quòd in eiuſmodi certamine non dignitas modò, ſed etiam res vniuſcuiuſque diſceptat. ſub noctẽ, apertis foribus, penſa exiguntur, adſcriptis auctorum nomine, origine, & patria. deinde miſſa iuuentute: cenſores per otium ea ſcripta perpendunt: & ex vniuerſo numero tria primùm millia; rurſum ex hiſce, trecenta; poſtremò ex trecentis, nonaginta quàm optima ſeligunt. atque is demum habetur ſapientiæ flos; neque vltra ſubcernitur. quippe, totidem iuris peritos, ad ſupplementum, in ſingula regna deſcribi ſolenne eſt. Poſt hæc, edicitur dies, quò die victorum nomina voce præconis pronuntianda ſunt. Fit denuo ex omni parte concurſus. qui palmã tulêre, ij cum exquiſito verborum honore magiſtri appellantur: atq; is dies magna conuiuiorum ac ludorum pompa & celebritate peragitur. Noui magiſtri, phaleratis in equis, ingenti omnium ordinum ſtudio & comitatu, per vrbem incedunt. dein miſſos in regiã, referri Rex iubet in Loytias; quo maximè titulo nobilitas vniuerſa cenſetur: & annuum ſingulis honorarium ad eã perſonam tuendam attribuit, ac tum denique inter ſe amplexantur, eiuſque collegij neceſſitudinẽ perſanctam exiſtimãt. Porrò ex Loytiarum corpore iudices, & conſiliarios, & magiſtratus creari mos eſt. neque per ambitionem, aut corruptelas, nullo ſui dato in imis documento, raptim ad ſumma tranſiliunt: ſed in inferioribus probati ſpectatique, gradatim ad ſuperiora conſcendũt.

Magiſtratuum minorum ingens vbique numerus; maiores in vnaquaque metropoli cum ampliſſima poteſtate quinque: neque ii indigenæ, quo magis inter ignotos, odio & amore vacui, rectam in adminiſtrãdo rationem ſequantur. Inter hoſce, omnium cõſenſu, primum dignitatis & imperij locum obtinet Tutan. is, quaſi vicario Regis munere, vniuerſæ prouinciæ præpoſitus eſt; ac dignitatis cauſa, proprio ac ſeparato à reliquis præfectis habitat loco. ad hunc grauiſſima quæque & maxima referuntur: pleraq; decidit ipſe, ac de toto rerum ſtatu ſubinde Regẽ per litteras edocet. Proximus huic honore habetur Ponchaſius, penes quem vectigalium & fiſci regij eſt cura. is cum ingenti ſcribarum & cuſtodum copia tuetur ærarium; rationes & codices recognoſcit; annua ſtipendia, ſalaria, mercedeſque diſtribuit. Sequitur Anchaſius, qui cum conſilio delectorum virorum, non de ciuilibus modò controuerſijs ac litibus iudicat; ſed etiam rei capitalis quæſtiones exercet: atque ad hoc tribunal toto eo regno in cauſis grauioribus prouocatio eſt. Porrò Aitan rem bellicam adminiſtrat, cõſcribit exercitus, cõparat claſſes; ac præcipuè in id excubat, ne peregrini in vrbes ac mediterranea ſenſim irrepant. Aitani ſubeſt poſtremus omnium Luiſius, vir, militaris itẽ rei peritus, qui ad Aitanis arbitrium, prout opus eſt, varias in expeditiones cum exercitu proficiſcitur. Sunt qui præfectorum alia quædam tradant nomina, & plura: ſed vtiq; magna omniũ ſpecies; mira maieſtas. ac ſingulis, excepto Luitiſio, à conſilio ſunt viri decẽ lectiſſimi, verùm impari dignitate. ſuperioris ordinis quini ab dextra ſedent, quod apud Sinas honori ducitur: aureo balrheo, & (qui regius eſt color) croceo galero: inferioris claſſis ab læua totidem, cingulo argenteo & cæruleo galero diſtincti. Si præſidem in prouincia mori contigerit, antiquiſſimus è conſiliarijs in locum defuncti ſuccedit. Ex eodem numero, ad obeundam ac luſtrandam Regis iuſſu prouinciam, legati mittuntur. Cæterùm cuncti peræquè præſides & conciliarij regium inſigne geſtant ad pectus humeroſque, ſerpentem ex auro textili. Neque minoribus præfectis, aliiſve, magiſtro cuſtodiarum excepto, quemquam è ſuperioribus hiſce niſi de genu alloqui aut compellare fas eſt. Euntibus in prouinciã, præter veſtimenta & famulos aliquot, nihil omnino vel ad iter, vel ad hoſpitiũ, vel ad cæteros vitæ vſus parandũ; in ſingulis oppidis regij ſunt parochi, ab iis cuiq; pro dignitate cuncta benignè præbentur. quòd ſi priuatis amicorum hoſpitijs vti malint, pro cibarijs numerantur pecuniæ. Ineuntibus magiſtratũ obuiam primùm ſub ſignis peditum cohortes & equitum turmæ tum reliqui ordines cum inſigni pompa; & vario ſympho-

phoniæ cantu procedunt: ea frequentia per vicos vrbis, magnifico periſtromete ornatos, non ſine honore florum odorumque, nouus præfectus in prætorium vſque deducitur. Præſtò ſunt regij famuli & curatores, qui ſine vlla ipſius moleſtia cibos, inſtrumentum, & ſupellectilem ex maieſtate ſuppeditent. intra eaſdem ædes proprijs conclauibus ac cœnationibus aſſeclæ, ſcribæ, accenſi, lictores, & forenſe miniſterium omne alitur vnius Regis impenſa: quo plures omnium actionum & vitæ quotidianæ arbitros ac teſtes habere ſe magiſtratus intelligat. Iura autem hoc ferè pacto redduntur; à primo manè ad veſperam, paucis horis ad meridiandum intermiſſis, præcelſo in tribunali cõſidet prætor. cingunt latera iudices. cohors ad imperium parata circunſtat. qui ad ius petendũ accedunt, intromiſſi ab janitoribus, procũbunt ilico, & vel eminus ipſi, quid velint, elata voce pronuntiãt, vel ſupplice libellũ recitãdũ propalã offerũt ſcribis. Prætor, agitata re, de cõſilij ſententia reſpõdet; ipſũq; reſponſum litteris cõſignatũ à ſcriba, ipſe deinde rubricato pigmento ſua manu cõfirmat. Ex aperto adminiſtrantur omnia. ſolitudo, & ſecreta colloquia, & arcani ſuſurri vetãtur, quo minor flagitijs & fraudibus, quæ oderunt lucem, aditus ſit. Capitalis noxæ reos identidem comperẽdinant: nec niſi lentè quæſita, & ad liquidum cognita cauſa, condẽnant. itaq; oppidò pauci in tãta hominũ multitudine carnificis manu finiunt vitam. Cæterùm interea, vincti quàm diligentiſſimè adſeruantur loco amplo, inſtar oppidi, celſis admodum parietibus circumſepto; eodemque rerum venalium copia, tabernis, & opificijs, ne quid extra petendũ ſit, ad omnes vitæ vſus inſtructo. carceri, cum magno vigilum numero præeſt non leui auctoritate vir. is per ſe, perque ſuos, cuſtodiarum ſeriem quotidie recognoſcit: & quàm intentiſſima excubat cura, ne cui, delinitis pretio miniſtris, vel perfoſſo pariete, ſuſpenſiſve alicunde funibus, aut alia quapiam ratione effugium pateat. Fori verò ipſius, & prætoriæ turbæ ſeuera admodum diſciplina. graui malo, erratum, atque adeò murmur omne compeſcitur. qui deliquêre; ijs, quo conſpectior ignominia ſit, vexillum quoddam in manus datur. cum eo vexillo, ad conuentum vſque dimiſſum, genibus nixi perſiſtunt: ac demum ad Prætoris arbitrium verberibus acerbè mulctantur. ac multos paſſim videas (neque id propter adſuetudinem probro eſt) vibicibus liuida, & medicamentis oblita facie. Porrò præfectis, cùm in publicum prodeunt, multo cum ſatellitio, gregibuſque clientum & amicorum, ſella, vti dicebamus, magnifica geſtari mos eſt: & quidem defixis in vno obtutu oculis, (quo in genere à prima ętate exercẽtur) ac toto vultu ad ſe-
uerí

:ritatem triſtitiamque compoſito. Frenati ſequuntur equi;variæ
nbellæ circunſtant: lictorum anteit manus: quorum,hi regia ve-
lla,arundines illi toſtas ad verbera, alij clauas argenteas ferunt;
ij, pendente ex humeris tabella gypſata cum ſericis floccis, in-
riptum magiſtratus imperium ac poteſtatẽ oſtentant.Hi omnes,
ordinem bini, magnis clamoribus ſubmouent plebem, quæ vel
domos feſtina ſe proripit, vel etiam honoris cauſa vias euerrit.
tranſitu verò mirum ſilentium , non modò interpellare præfe-
um, ſed ne contra quidem intueri fas eſt. Rem militarem non
m audacia vel firmitate, quam numero, & machinis, & egregia
primis diſciplina ſuſtentant.Præter extraordinarias copias, quæ
rijs locis, vbi res poſtulat, comparantur; in ſingulis vrbibus fir-
a ac certa præſidia ſunt. pro muris aguntur excubiæ, quas iden-
dem obit circitor: itemque validæ ſtationes ad portas.earum fo-
s,præter alia repagula ſeraſque,impreſſo chartæ,& commiſſuris
glutinato ſigno, quotidie muniũt:nec niſi eodem à miniſtris in-
ecto ac probè agnito, aperire conceſſum eſt. Ad limites regni
ebræ & minutæ viſuntur arces. quà verè Scythæ contigui ſunt,
ſanæ ſubſtructionis murus in ducentas amplius excurrit leucas,
iantum inter duos admirandę altitudinis montes interuallũ eſt.
i regionis clauſtra firmiſſima.Vbi ex illa parte increbuit belli ru-
or, confeſtim à cuſtodibus dato ſigno, è vicinis caſtellis & oppi-
concurſus ad munimenta fit; quoad ab Rege duces iuſto cũ ex-
citu ſuperueniant. Equites, elegantiſſimo ornatu armatuq; præ-
im ineunt, quaternis ex ephippio pendentibus gladijs,quorum
nul duobus perquàm ſciẽter vtuntur. pedites item egregiè arma-
pugnam capeſſunt. largum vnicuique ſtipendium optima fide
rſoluitur; ſpectatæ virtuti certus ab imperatore honos; contrà,
nauiæ perfidiæque ſupplicium.Qui ad militiã adſcripti nõ ſunt,
arma priuatim nulla; quæ maximè res ab inteſtinis tumultibus
ium præſtat.Atque vt cæteri magiſtratus, quo magis caſtè rem-
b. adminiſtrent, ferantque incorruptam in iudicando ſenten-
m;è longinquis petuntur locis: ita, ordinum ductores, ac mili-
es præfecti, ea de cauſa leguntur indidem , vt eos ipſamet cari-
liberorum & coniugum , ad ſubeunda belli pericula, & acriùs
o aris ac focis dimicandum,accendat.Porrò hiſce tot præfectis,
licibus, populiſque, cum regio nomine ac poteſtate vnus præeſt
,necis ac vitę omnium dominus.huius,vel è ſtipatorum,&appa-
orum frequentia, vel ex ædium admirabili ornatu & laxitate,
ex ipſo genere domeſticæ diſciplinæ, veneranda maieſtas. Octo
bet à conſilijs è toto Loytiarũ ordine lectos viros:is ab Rege ſe-

cundus dignitatis est gradus, summumque totius gentis oraculū. sexaginta circiter alit vxores, feminæ tantùm vel eunuchi ministrant. ipse, nisi mutandę sedis causa, vel cū ad bella procedit; ferè nunquam excedere solet è regia. De omni statu prouinciarum & præfectorum actis certior assiduè fit; veredarijs seu cursoribus ita distributis, vt in singulos menses ex qualibet prouincia litteræ in regiam perferantur. ij, per equos paribus ferme interuallis in via dispositos, celerrimè peruolant; suumque in singulas positiones aduentum, quo recentes equi, seu ad flumina trajicienda naues illicò expediantur; vel tintinnabulis perargutis è belluæ ceruice pēdentibus; vel etiam, vt apud nos, cornu sæpius inflato pręnuntiāt. Super hęc, statis ipse tēporibus idoneos viros, ad cuncta coram inspicienda, per omnes regni partes cum ampla potestate dimittit. quin etiam, extra ordinem certos è suorum fidelium numero in ea ipsam rem destinare consueuit, sacramento priuatim adactos muneris cum cura & cum fide fungendi: id vt quàm occultissimè fiat; multa Rex habet apud se diplomata, suo notata chirographo & signo; nominibus tātùm speculatoris, & locorum, & personarū, ne quid emanet, consultò suppressis. Inde, vbi tempus est, clā accepto diplomate inspector idem & censor, quam Rex iusserit verbo prouinciam, tanquam vnus de populo circuit; præfectisque ac pretoribus, inter publicæ rei administrationē, ac præsertim inter dicendum ius, dissimulanter assistit. Vbi quæ voluit, probè cognouit; tum demum adit consilium, & prolato repentè diplomate; mira omniū veneratione summus totius consilij iudex & arbiter in solio collocatur. Inde, prout exigit res, alios ornat laudibus, atque ad altiores extollit gradus; alios, nulla cuiusquam tergiuersatione, vel in ordinem cogit, vel etiam suppliciis grauioribus afficit. Atque eo præcipuè metu magistratus ac iudices in officio continentur. In singulis prouinciis aurea tabula velata inscripto Regis nomine custoditur. Eam tabulam singulis nouiluniis velò reducto, Loytiæ & præfecti omnes honoris causa inuisunt, & æquè ac Regem ipsum adorant. Demortuo Regi, è filiis maximus natu, si desint liberi, (quod in tanta vxorum turba perrarum est) proximus è regia stirpe succedit. cæteri, ne quid eorum causa tumultus existat, remotis inde palatiis ad instar oppidorum incredibili magnificentia, regio cultu apparatuque, in libera custodia detinentur, proposita capitis pœna, si extra eos fines iniussu pedem extulerint. Legatos Regum, qui vel amicitiam expetunt, vel æquo iam antè fœdere iuncti sunt, missa obuiam nobilitate Rex comitèr accipit: ac legatione peracta, Loytias appelatos honoris causa,

cum

m amplis muneribus domum remittit. Iam de thesauris, & coarcuatis auri & argenti laminis, admiranda narrantur. nec desunt ii ad nostræ monetæ supputationem, aureorum annua millies rme ac ducenties centena millia Regem capere pro certo perbeant: quantum vix moriens Imperator Vespasianus, & quidem cuniæ diligentissimus, in ærario Romano reliquit. Ingens omno summa: & in cuius contẽplatione haud immeritò laboret fis. veruntamẽ satis constat, in vno Cantonis emporio, quod aliis usplagæ multis & celebritate & diuitiis inferius est; ex annonæ lanæ vectigali, centum circiter & octoginta millia coronatorũ; in mediocri quodam oppido eiusdem oræ Cantoniæ, è decimis yzæ duntaxat, amplius centum millia percipi. vt minimè dubindum sit, quin ad fiscum perueniant immanes pecuniarum acer- quotannis: imperij magnitudinem, frequentiam populorum, actiones capitum & ostiorum, portoria mercium, frugum omum decimas, fructus metallorum, & cætera vectigalia reputanbus. Accedit non mediocris ad summam opulentiam momenres: quòd more Turcico & sectæ Mahometanæ totius, in ditio finibusq; Sinarum, tributa & stipẽdia, præter vnum Regem, ne- prorsus omniũ imperat. nulli, vt apud nos, Comites, nulli Du-, Marchiones, Barones, vel dynastæ censentur. Magistratus ac æfecturas, non tã in beneficij aut præmij, quã in laboris ac muris loco tribuit Rex: neque splendida honorum vocabula, & opi- reditus, hæredem sæpe degenerem sequuntur. suas sibi quisque itias ac dignitatẽ studio ac diligẽtia parat: nec virorũ fortium vigilãtium loca, per nobilitatis fucum, ignauia & segnities occu- t. Hæc ferme Sinarum bona laudésque: quas tamen easdem gra- oribus malis vitiisque superari non dubium est. Religionis, quæ litiæ prima & præcipua pars est, cura genti postrema. Sacrificu- (quos patrio sermone vocant Hoxiones) exiguus admodum hos. tẽpla vulgo adeunt consuetudine magis & instituto quodam, à quòd mortalia curari ab Diis, vel humanis dictis, factis, cogiis interesse cœleste numẽ existiment. Sanè Euangeliũ accepisse m ab Apostolo Thoma creduntur, vt suprà dictum est: & imago tatui id ipsum procerẽ mulieris, puerulum in sinu fouẽtis, cui ar- cés hodiéque lychnuchos more nostro suspẽdunt. Sed nec Apo- li vlla iã ibi mẽtio, & cuiusnam ea sit effigies, prorsus ignorant. ò, vel ipsa regionũ lõginquitate, vel diuturno cultorum desidein ea terra semẽ omne Christianæ pietatis interiit. Qui sapienres habentur, ij arcanis & quę non temere vulgent decretis, Pygoræ ferme somnia de transmigratione animorum sequuntur:

 & pro

& pro meritis actæ vitæ, sua cuique præmia & supplicia, ex cōmu-
ni omniū gentium opinione, constituunt; sedesque fingunt refer-
tas cunctis ijs, quæ vulgò vel ad felicitatem prima, vel ad miseria
extrema ducūtur. Capillum tam diligenter idcirco nutriunt, quòd
credant ea se tamquam ansa in cælum aliquando sublatum iri; sa-
crificuli contrà (qui quidem cœnobiticam agunt vitam) abradūt
capita, quòd sine tali adiumento sydera se conscensuros esse con-
fidant. Mundū vniuersum ex aqua initio conditum affirmant, qua
vehementiùs agitata, è spumis ampullísque, cælo; ex imis partibu
& crassioribus, materiam terræ præbuerit: reliqua reseruarit sibi
Interrogati, quisnam initio aquas agitarit: sponte ciendi vim ij
inditam fuisse respondent. Rursus, vbi quæritur, à quo eam ipsan
vim ac virtutem acceperint; subrident, quasi planè ibi sistendum
neque sit vltrà procedere. Primos homines, vnà cum cæteris ani
mantibus ac plantis, aiunt è terra exstitisse: ac sine legibus au
vllo iure, vagos ac feros, arborum baccis & crudis carnibus ini
tio vesci, & sanguinem potare assuetos; ipsa dein ratione duce a
magistra, frugibus ali, tecta moliri, vrbes condere didicisse: adai
bitóque studio, paulatim à barbara & agresti vita, ad cultum &
mansuetudinem fuisse traductos. Non pauci, muta simulacra, ve
etiam informes adorant lapides: namque ij ferme Dij gentiu
sunt. Adhæc, artis cuiussibet inuentores, aliósque priuatim a
publicè benemeritos, quidam etiam parentes, carósve, in numin
referunt. ijsque & statuas ac templa ponunt, & vota faciunt, &
dolent thura, non mortuis modò, sed interdum etiam (quod ma
gis detestêre) viuentibus. Alij Solem, & Lunam, ac stellas, cælum
præcipuè ipsum, vnde cuncta in terras bona promanent, omn
studio colendum existimant. Sunt etiam, qui inferna venerent
monstra succincta colubris, & igneo vomitu, cuiusmodi cacod
mones in Europa depingimus. neq; id tā impetrandi cuiuspiā c
modi, quàm depellēdi maleficij causa. quippe obuersantia interd
eiusmodi visa, maiorem in modum extimescūt. Sed qui simulacr
diuinos habent honores; ij inter cætera illo vel in primis ridicu
genere superstitionis vtuntur: Ad captanda itinera, vel grauior
quaslibet auspicandas res, adhibita ad statuam precatione, sort
obseruāt: quarum est ritus eiusmodi: Dimidiatos globulos è lign
duos, ad iuglandis ferè magnitudinem, filo traiectos: coram sim
lacro ipso temere ac fortuito jaciunt. Si ambo supini, vel etia
alterno consederint situ (quod vulgò infaustum putatur) idolu
verbis ac iurgijs malè admodum accipiunt: dein, quasi contum
liæ pœniteat: rursum delinimentis, votísque, ac supplicationib
prop

ɔpitiare contendunt. Si nihilominus aduersæ appareant sortes, ɔlum videlicet acerbiùs plectitur. ad verba accedunt verbera: in uas projicitur, amburitur igni, dein blanditijs denuo ac pro- ssis placatur. atque in hac vicissitudine tandiu persistunt, quoad :ta in sortes ambo missilia prona consistant. Tum verò, modu- o carmine grates laudesque agunt inani Deo. mox etiam, egre- è conditas coctasque gallinas, anates, anseres, oryzam; &, quod æcipuo est in honore mensarum, offerunt suillum caput, & can- arû vini. Ex iis vbi singulis aliquid in disco: porcini capitis imas riculas, reliquarum altilium vngues, vini guttas aliquot in ara nulacro opposuerint, (qui vetus est libandi mos) cæteras ipsi da- s magno cum tripudio & effusa lętitia comedunt. Mortuorum equiæ celebrantur in hunc ferè modum: Patrem familias, vt ex- irauit, quàm optimis vestimentis indutum, in cathedra collocāt. ic ad genua procumbēs vxor primùm, dein filij, tum reliqui de- ceps propinqui & amici cum lamentis & lacrymis vltimum di- nt Vale. Postea corpus in arcam includunt, ex odorata & mini- è putri materia: commissuris cum alio spissamento, ne fætor e- anet: tum lamina ferrea diligenter obstructis. eam arcam in am- ɔ conclaui, vestitis lino parietibus à terra suspendunt, ac linteo gunt, in quo picta imago defuncti conspicitur. Ante id cōclaue, t in ipso ędium vestibulo, stant mensę opiparis onustæ dapibus. indecim ipsos dies arca domi adseruatur: cognati & noti locū icij causa frequentant: sacerdotes verò, noctu præsertim, pia- laria sacra Dijs manibus faciunt: ac pictilem chartam vel super mortui cadauer cum certis carminum præfationibus cremant: l prætentis toto conclaui funibus appensam agitant; vocife- ites, eo motu animum defuncti ocyùs ad astra tolli. post quin- ndecimum diem, arca in campum sepulturæ dicatum solenni mpa deuehitur. ibi cadauer inclusum, paulatim absumit dies. in- ea sese identidem Hoxiones ingurgitant cibo: eáque illecti sa- ia, locupletum, præcipuè funeribus inhiant. Mortuos, proximi nnium, vel etiam triennium lugent. quo temporis spatio cras- rem tunicam apprimunt carnibus, & horrida sese reste præcin- nt. filij, si personam gerant publicam, illico se abdicant magi- atu. Hęc de sepulcris. Ac ne maritimę quidē res suis carēt super- ionibus. Quæ naues primùm deducendæ sunt, hasce Lunæ vel pia fabuloso dicatas Deo, varijs expiamentis & supplicationi- s lustrare mos est. Ac cæteris item in rebus alias alij cæremonias itus obseruant. Sunt qui omnem de Dijs ac spiritibus opinio- n planè & impunè derideant: vnum esse interitum hominum

ac jumentorum; neque post mortem restare quicquam omnino arbitrentur. Huic de superis persuasioni consentanea hominum ipsorum inter ipsos est fides: quam eatenus colunt, quatenus commercij necessitas & fructuosa existimationis ratio postulat; ea remota, nequaquam ij sunt, quibuscum in tenebris mices. quin etiã totius humanitatis multis in rebus videntur expertes. alienigenan ferme auersantur, & interiore (vt dictum est) vsu & hospitio prohibent. Ære alieno pressi, liberos vel mancipio & nexui dant; vel etiã (quod multo flagitiosius est) adhibita omni lenociniorum arte prostituunt. Vngues enormem in longitudinem excrescere patiũtur: quasi verò id (quemadmodum apud Græcos olim & crepidis vti & comam alere) ingenui hominis, & sordidis operibus nequaquam occupati, indicium sit. Cognitores capitalium rerum, ampliandа toties causa, per speciem lenitatis, diram crudelitatẽ exercent. quippe rei, quorum magna semper est multitudo, interim onusti catenis, noctu præsertim, arctissiméque inter se constipati & constricti, adeò sæua ac tetra custodia detinentur; vt dilatam à iudicibus mortem haud pauci quotannis accersant, sibique ipsi afferant vim. Interea, in conspectu comessantis ac ludibundi sæpe judicis, seriæ quæstiones per tormenta exercentur: quorum cùm ali sunt genera, tum illud quotidianum: Pro virgarum fascibus cubitali arundine vtũtur, cuius antè meminimus, lata digitos quattuor crassa vnum; & quidem igne tosta, quo grauiorem faciat plagam hoc sæuitiæ instrumento, humi stratorum ac sæpe insontium artu ac plantæ adeò acriter & acerbè cæduntur, vt qui non robustissimo sunt corpore, vel fracti ac debilitati discedant, vel etiam inte ipsa verbera nonnunquam exspirent. Cum hac gentis immanitate, profusa libido conjuncta est. abdomini cæterísque indigni homine voluptatibus intemperanter indulgent. Leges & edict magis ad seruitutem & abjectionem, quàm ad virtutem & anim magnitudinem, informant populos: atque ob id ipsum, etiam i bellica re, nationibus aliis inferiores haud immeritò existimãtu Externum ad grauiores expeditiones conducunt militem. Id fir mamẽtum est belli. Rex, barbara & stulta quadam arrogantia, se dominum mundi, cœli filium appellat. Priuatorũ fortunas, & par tam sudore & vigilantia rẽ, per publicanos & exactores durissimo atterit: ex ipsis etiam capturis impudicarum, quod à Caligula olim factum legimus, fœdissimo vectigali instituto. Externorum Regum oratores, quos quidem iure beneficiario sibi habet obnoxios, (sunt autem plures variis impositi nationibus, quarum olim imperium deposuit Sina) per summum fastum & superbiã tracta

No

on nisi humili equo insidentes, qui pro habenis vili regatur fu-
; in regiam vrbem despicatissimi introeunt. dein pedites intra
latij aditum accepti; ad partem eam in qua latêre audierint Re-
m (nam ipsius quidem aspectu prorsus arceantur) cum quina ex
teruallis adoratione procedunt. tum elata voce legationem nixi
nibus peragunt. adest regius apparitor, qui cuncta per scribam
cipiat; idemque, veluti numinis internuntius, ferat ab Rege re-
onsum. Eo accepto responso, cessim orator, & subinde flectens
nua, planè inhonoratus abscedit. Inter hęc, & alia longè turpio-
, quorum vel mentionem bene morata horreat mens; nihilomi-
s elato supercilio Sinæ reliquas omnes gentes præ se cōtémnunt:
des, inertes, barbaras putant. de suis tantùm ipsi rebus magnificè
gloriosè non sentiunt modò, sed prædicant. Nostris tamen ho-
inibus tribuere nonnihil videntur. quippe Sinas vtroque oculo
æditos aiunt, Europæos altero, cæteros neutro. In hosce mores
instituta, Christi disciplinam inserere, quantæ sit molis, quilibet
n imperitus rerum existimator facilè iudicauerit. Obstant regia
icta, & difficultas introitus. Ostant conspirationes antistitum,
i peregrina in eas terras inferri sacra, & extorqueri sibi nefarios
æstus, & coargui mendacia minimè patiuntur.: obstat regionis
acitas, & libidinum illecebræ, & cætera malorum irritamēta; &,
o nihil cœlesti philosophiæ inimicius est, fastus & superbia, &
rum omnium rerum amor quidam infinitus. accedit educatio
erilis, & fabulæ, & opinionum hausta cum ipso lacte peruer-
s. Verùm nihil planè majori est impedimento, quā nostratium
ristianorum (quos Ethnicis prælucere ad omnem justitiam &
titatem oportuerat) tanto nomini ac professioni minimè con-
tanea quotidianæ vitæ documenta. neque enim tantam specta-
paucorum innocentia & virtus adstruit Euangelio fidem; quan-
insignis multorum, & notissimi ferè cuiusque, auaritia & im-
bitas adimit. Hactenus de Sinarum moribus: quo in genere
ia, tametsi nōdum ad plenum explorata, subinde in Lusitaniam
feruntur: quæ ego si persequi velim, immemor propositi mei
, quo mihi præcipuè nostrorum hominum acta, non aliarum
tium ritus vel instituta, litteris mandare decretum est. Nunc
nstitutum reuertor. E Sinarum prouinciis maximè occidua est
ntonia. Eò priusquam peruenias, multæ occurrunt insulæ; quas
fecti regij præsidibus & classibus tenent: neque ipsorum in-
u progredi aduenas Cantonem est fas. Fernandus Andradius,
xponere cœperam, cùm ad Tamum insulam peruenisset;
diuturnam moram, transitu ægre tandem impetrato, cum
duobus

duobus expeditis & egregiè ornatis nauigiis, cætera classe a
Tamum relicta, Cātonis portum inuehitur: ac magistratuum per
missu Thomā legatū exponit; cui ędes & lautia de more attributa
ibi Fernandus, mira lenitate ac justitia contrahendo cum incolis
haud ita difficili negotio aditum ad ea commercia nostris aperuit
auxit probitatis existimationem, quòd sub tempus reuersionis d
suo discessu per præconem tota vrbe denūtiari jussit; vt si quis qui
vel ab se, vel ab suorum quopiam, vel crediti, vel commodati, ve
quouis alio nomine repetere vellet, maturè profiteretur. Ea res vi
delicet magni & innocentis animi visa, & ex vnius viri moribus, d
totius nationis virtute nimirum existimabant: apparebatque ma
ximo cum rei Lusitanæ incremento societatem hanc institutam
nisi post Fernandi profectionem, aliorum deinde nauarchorum
cupiditas ac licentia, qui Malaca ad spem ingentis lucri in eaden
loca venêre, opinionem Lusitanicæ justitię fideique propemodun
sustulisset omnem. Siquidem ex iis quidam ad Tamum in terram
egressi primò, ne appellatis quidem magistratibus, castellum exc
tarunt. ibi tormentis vigiliisque dispositis, imperium vsurpare, ne
gotiationem communem interuertere, ac sibi propriè vindicar
externos æquè atque incolas injuriis & contumeliis intolerand
afficere, virginibus vim inferre, à plagiariis ingenuos ingenuasqu
coëmere, nō popularibus modò suis, & optimo Regi, verùm etiam
quo nihil atrocius est, Christianæ disciplinæ, sanctissimisque pa
rentum institutis, dedecori ac probro esse. itaque paucis diebu
instigante malo dæmone, meriti sunt; vt non pro sociis amicisv
sed pro immanibus piratis atque hostibus haberentur. neque ver
sum nescius, hęc ipsa minuere Barrium & eleuare dicendo. cuiu
ego auctoritate fretus, multa reticuissem; nisi eadem illa Goesiu
primùm, dein Osorius planè disertis verbis arguerent. Igitu
Lusitani, à prefectis regiis valida classe circumsessi, cùm in c
iam esset vt caperentur; sæua tempestas repentè coorta Sinarum
naues dissipauit ac distulit. Per eam occasionem elapsi, pecuni
quam gloria conspectiores Malacam rediêre. Tristior multo fu
Thomæ Petreii legationis exitus. is magno labore quadrimest
amplius iter emensus, cùm ad regiam denique peruenisset, præo
cupatas, cū aliorum tum verò Cantoniorum magistratuum litter
& criminationibus, Regis & Satraparum offendit aures. ita, ne
modò Regis conueniendi potestas legato facta non est, sed etia
de consilii sententia pro exploratore comprehensus, & Cantone
remissus, in carcerem cōditur: vbi omnibus incommodis paulati
absumptus, inter maleficos furesque nocturnos vitam miserab
fi

e conclusit. Hunc maximè in modum, paucorum scelere alie-
ti Sinarum animi, & famæ fideique inæstimabile damnum est
tum. ac deinceps, quotquot ex orbe nostro in ea loca vel suis
alienis nauibus deuenêre, pessimè accepti mulctatique sunt: &
mplures in annos nomini Christiano, ac Lusitano præsertim,
ı nulla fuit infestior.

LIBRI SEXTI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM
LIBER SEPTIMVS.

INTEREA Sultanus Campson, ad abolendam acceptæ ad Dium cladis maculam, & arcendos Arabia Lusitanos, classem omni conatu ad Suesium reparabat, auctore maximè Hoceno Persa, de quo suprà docuimus. Is, cū ex Diensi prælio, Campsonis iram non sine causa pertimescens, ad Mamudium perfugisset Cambaiæ Regem; placandi Campsonis, & uperādæ pristinæ dignitatis & gratiæ, tale consilium iniit: Gid- :st emporium in Arabico sinu, diei ferme itinere à Meca, idem- : portus peregrinis, qui praua inducti religione, ad falsi pro- tæ sepulchrum vndique confluunt. Ea vrbs, quòd nullis clau- ıœnibus, nullo præsidio vel arce teneretur; & aliquoties iam à npsone defecerat, & Arabum campestrium, quos vocant Badui- , incursionibus repentinis erat vehementer infesta. Porrò Lu- ni si frequenti nauigatione iis regionibus adsuescerent; me- ıdum erat, ne Gidda nullo negotio occupata, eodem im- ı Mecanam euerterent ædem, ac Mahometis reliquias, ad so- um interceptæ ab Saracenis Hierosolimę, dissiparent. Eo naduerso periculo Hocenus, totam rem cum Cambaiano e primùm, dein cum satrapis & principibus contulit. publicā- jactando causam, & religionem ac pietatem (vt sępe fit) priua- ationibus prætexendo, facilè obtinuit, vt contra vim Lusitanā,

cingendę

cingendæ muris Giddæ magna ſibi cùm à Rege, tum à priuatis, pe-
cuniæ ſubſidia præberentur. Cum iis ſubſidiis Giddam delatus, in-
genti oppidanorum lætitia excipitur. Inde primùm auſus Câpſo-
nem compellare per litteras, culpa cladis nuper acceptæ, negle-
ctas in religiones, & juſtam numinis iram artificiosè collata; do-
cet, ſibi eſſe in animo, ad ſacrarium Mahometis ab omni tuẽdum
injuria, & Luſitanos Arabico littore prohibendos, Giddam vndi-
que apertam firmare munimentis: id vbi ſumma ciuium voluntat-
perfecerit; tum etiam, in Campſonis gratiam, nec opinantibus iis
arcem imponere; ne, quod antea fecerint, in poſterum ab eius im-
perio atque auctoritate deſciſcant. In eam rem affatim ſibi pe-
cuniæ aliunde ſuppetere: tantùm à Campſone ſibi peritis munito-
ribus opus eſſe. poſtremò hortabatur, vt aduerſum conatus noſtro-
rum, claſſem ſine mora reficeret: accenſiſque ad Mahometanam
tuendam rem, Chriſtianóſque pellendos, Indorum principum ſtu-
diis, ne deeſſet. Ea ſatisfactione, támque enixo ſtudio religionis
delinitus Campſon, non iras modò poſuit; ſed etiam ſtructores &
architectos Giddam extemplo deportandos curauit: quorum aſsi-
dua opera, & Hoceni ſedulitate, breui murus cum propugnacul-
vrbi circundatus eſt. arcis exſtruendæ, quòd maturum eius rei tē-
pus nondum eſſet, cura in poſterum dilata. Simul etiam, compre-
henſis in Alexandrino portu naualibus fabris Italici maximè ge-
neris, & cum noua materia tranſmiſsis, vt antè, Suezium; claſsis æ-
dificata majorum nauium, quæ partim remis partim velis ageren-
tur, ſeptem circiter & viginti. In eas epibatæ impoſiti ad tria mi-
lia, miſti Mammaluci, Arabéſque, & ex aliis nationibus Chriſtia-
næ ferme fidei deſertores. Omnibus iis præpoſitus cum ſumm-
imperio nobilis archipirata Solimanus Mitylenæus, qui tum pro-
pter latrocinia Turcicis finibus exſulabat, adjuncto legato eode-
Hoceno; quem pro Mir Hoceno, Amiraſen, vocabuli ſimilitudin-
decepti, dixere nonnulli. Erant tum Arabicæ fauces, quaſi vi-
ctoriæ præmium, Ægyptiis ac Luſitanis in medio poſitæ: nequ-
erat dubium, quin vtri priores ea clauſtra cuſtodiis occupaſſent
Arabicum pelagus, totamque eam nauigationem eſſent in po-
teſtate habituri. itaque iiſdem vtrinque artibus & conſiliis certa-
batur, vtriſque propoſitum erat Adeno potiri: ſin id minus è ſentē-
tia cederet; vicinum aliquem locum permunire, atque obtiner-
præſidiis. Quod cùm Albuquercius iam antè fruſtra tentaſſet; tu-
Solimanus quoque aggreſſus, cum vniuerſa claſſe primùm omni-
Adenum acceſsit. & initio conatus oppidanos ad voluntariam
deditionem allicere, cùm ferocia reſponſa tuliſſet, vrbem ſumm-
vi o[p]

oppugnare constituit, ignarus, præter muros turresque præuali-
s, quam illa firmo ac fideli præsidio teneretur. Si quidem ad pri-
s Ægyptiæ classis nuntios, Amiriani præfecti accitu, non è vi-
is modò locis magna auxilia conuenerant; sed ipse quoque Rex,
Elach vrbe, quæ caput est regni, cum haud contemnenda mili-
n manu raptim eò sese contulerat. Igitur admotis ab Solimano
remibus, vario genere tormentorum vrbs acriter quati cæpta.
nque crebris ictibus labefacta non exigua muri pars cum ingéti
gore prociderat: & Solimanus Mamalucos ad ineundā forti a-
no pugnam hortatus, veteremque militiæ gloriam nouo deco-
ugendam; copias ad littus exponit. perque patefactū ruina iter
us in vrbem irrumpere, præter opinionem acerrimè resisten-
us oppidanis, cum magna suorum cæde vulneribusque repel-
it. Ergo, tum ex propugnatorum frequētia, tum ex vnius teme-
entati prælij euentu coniectans, quam non suarum virium ea
pugnatio esset; conscensis trepidè nauibus, retro ad Camaranū
rtit iter. Ibi, exposito omni fabrili instrumēto, idoneus arci ex-
endæ locus eligitur. ac positis fundamentis, intenta cura & la-
e murus ducebatur latus pedes duodetriginta. Cæterùm, supe-
te in id multitudine, Solimanus, ne otiosa interim haberet sta-
, Hocenū cum nauali maximè turba ad opus promouendū re-
it. ipse cum expedito milite in continentē egressus; oppidum
biæ Felicis, Zebitum, duodecim ferme leucas a mari, improui-
duentu cepit. Locus erat cùm refertus opibus, tum etiam ele-
a & cultu visendus. ibi dum Solimanus, partim amœnitate re-
nis, partim dulcedine prędæ retentus, moram trahit: interea ad
neranum tristes nuntij incerto auctore afferuntur, Campsonē
omnibus copiis ab Selymo Ottomano deletum. Hocenus,
& ab innato Persis in Græcos odio, Solimanum auersaretur;
telatū eum sibi in maris præfectura periniquo pateretur ani-
oblatam occasionē auidè arripuit, ab eius auctoritate classia-
abducendi. concione aduocata, cunctos hortatur, vt quoniam
ptia res in extremum sit adducta discrimen; operosa & inutili
cta munitione, secum ad vrbem Giddam è vestigio redeant;
dùmque in primis opportunum ac recenti firmatum opere,
que classem tanto impendio & labore paratam, Ægyptio im-
seruare nitantur. Neque in id consulto imperatore opus es-
i & incerta fide vir, & natura Ottomanico addictus nomini;
prima se dederit facultas placandi ac demerendi Selymi, nulla
urandi religione rem Ægyptiam sit hosti teterrimo prodi-
s. Ea oratione gratius nihil ad aures Ægyptiorum accidere

po:uit. nam præterquam quòd cœli & aquarum grauitate val
tu.o maximæ partis tentari erat cœpta; fremebant insuper, se i
sordido ac laborioso & nullius emolumenti ministerio relicto
cùm interim cæteri partim vrbis opulentæ spoliis ditaretur, pa
tim etiam ad satietatem sese in somnum ac cibum aliasque volu
ptates immergerent. Inde, omissa ædificatione, vnanimes Giddar
extemplo trajiciunt; nauigiis aliquot ad Arabicum littus, nõ tar
in Solimani gratiam, quàm ad Mammalucos deportãdos, relicti
Id vbi resciuit imperator, ictus atrocitate facinoris, perfidum a
seditiosum Hocenum increpitàns, cum ea quam habebat man
sine mora subsequitur. Ad vrbem Giddam appropinquanti port
ab Hoceno clausæ. tum verò accensus rabie ac furore Solimanu
palam se ad oppugnationem accingere; cruentaque inter ipso
Mahometanos haud dubiè pugna imminebat; ni Paracates, M
canæ præsul ædis, cognito periculo, confestim aduolasset. Eius ac
uentu sedata certamina, patuitque Solimano introitus, ea lege,
dum de Campsonis voluntate vel obitu certiora afferrentur, i
quas tum habebat copiis dux vterque separatim præesset. Cæterù
intromissus Mitylenæus, fide nimirum egit Ægyptia. Compreh
sum fraudè Hocenum, vti opibus imperioque plus poterat, in vi
cula conjicit: dein silentio noctis prouectum triremi in altum fl
ctibus mergi jubet. Ita, ad vnum Solimanum, rerum omnium p
testas & arbitrium rediit. Ac paulo pòst, explorato & cognito ex
tiali Campsonis exitu; vt in gratiam cum Selymo rediret, trahé
in Ottomanicam ditionem omnibus circà nationibus populisq
operam deinde nauauit egregiam, ac demum ab Solimano Sel
mi filio Cairi præfecturam adeptus est. At Emmanuel, de Sulta
comparatione rursus ab Rhodiis certior factus, ad Prætorem Li
pum Soarium de rebus iis maturè perscripserat; mandaueratq;
contra eum apparatum summa ope instrueret sese: ac quanta m
xima posset classe vltrò ad Arabiam tenderet; neu Ægyptios cu
Indis conjungi (nam id erat iis initio constitutum) vlla ratione p
teretur. Soarius, ab dimisso in Sinas Andradio, statim ad eam e
peditionem omnes curas & cogitationes intenderat: adhibitaq
diligentia, naues, quot antea nunquam, septem & triginta cunc
rebus ornarat. Cum iis profectus ab Goa, præter Cambaiam A
muziamque, repentè ad Adenum applicuit. Perculsus inopina
aduentu & classis magnitudine Amirianus, qui magnam m
partem è recenti Ægyptiorum oppugnatione stratam adhuc r
nis haberet; excidium metuens, tempori paruit; & claues vrbis c
festim ad Lusitanum suppliciter misit: & cur sibi minus cum A
buquer

quercio conueniſſet, cauſatus præfractum & aſperum ingenium , ſeſe ad vrbem dedendam , accipiendum intro præſidium , & perata facienda paratum oſtendit. Omninò prçclara erat occatâ opportunæ potiundæ vrbis, & maximo rei Luſitanæ cõpen-, Saracenis & Ægyptiis Indicum mare in omne tempus interdendi. Verùm Soarius, antiqui moris homo, qui nimirum alien è ſua æſtimaret fide, ne quid copiarum in ea cuſtodia relinre cogeretur; atque vt quã integerrimas ad hoſtem afferret vipraùo; quin potiùs nullo conſilio, rem in poſterum diſtulit: in ſentia, cõmeatũ multiplici in claſſem exacto, ad Camaranum ceſſit. At Amirianus & incolæ, ingenti leuati metu, nulla mora rpoſita reficere muros, alimenta conuehere, cuſtodias augere, que certatim, vt tam eximiæ tamque inſperatæ ſuperum in ſendulgentiæ pro ſua quiſque parte reſpondeant. Interim ad naranum fœda tempeſtate naues Luſitanæ amiſſæ quattuor; bus, præter validam iuuentutem, omnis etiam vehebatur ædindi apparatus: dein, cùm nuſquam appareret hoſtis; dimiſſæ, xplorandos maris receſſus aliquot actuariæ. In eas cùm incit excuſſum ex Ægyptia claſſe nauigium, in quo erant Italici i fermè triginta; cognitum ex eis eſt, Solimanum Giddæ ſe cõre; ſubductis in tutum nauibus. magnam ibi ſolicitudinem, num eſſe terrorem, quòd Luſitani ad dimicandum parati oma virium mole aduentare dicantur. proinde, ſi perculſis quàm iùm inſtent, vrbem haud dubiè vel armis vel conditionibus oteſtatem eſſe venturam. Hoc nuntio erectus Prætor, extẽplo ham iter edixit. Vt in conſpectu fuit claſſis, primò in vrbe vſadeò trepidatum eſt, vt deſperata defenſione oppidani vulgo rent fugam: Prætoris dein mora, & Solimani adhortatio reſtianimos: Et copiæ ab eodem extra mœnia productæ, ad oſtenam hoſti fiduciam, inſtructo agm ine decurrere. Addebat auim ipſa loci regio: quòd vrbs a mari, admodum inſidioſo ac, cœcis & humilibus circà vadis, vno tantùm, & eo ſinuoſo ac guſto, aditur euripo. cuius cùm in ipſo flexu caſtellum excitatum etiam aliis locis tormẽta in hoſtes opportunè direxerãt. omnia non tam ad reficiendos ex timore oppidanos, quàm ſterrendũ a congreſſu Prætorem valuère. Ergo, ne Luſitanam n diſcrimen obiiceret, nequicquam expoſcente pugnam mi& minoribus præfectis tantam ignauiæ notam inuri nomini ano querẽtibus, Prætor oppido abſtinuit, paucas tantũ naues rtu ſuccendit: ac tanto apparatu nulla re geſta, explodẽtibus iliãtibus de more barbaris, ineunte iã hyeme ad Camaranum

reuertit. Ibi, quòd nulla ad ædificandum cæmenta suppeterent
inchoatum ab Ægyptijs opus instituit demoliri. Quo in opere du
dies noctésque naualis turba versatur, ex aëris intemperie grassi
ri morbus in classiarios cæpit, ac paucis mensibus tetra lue absum
pti permulti. accedebat ad grauitatem cœli, magna annonæ diffi
cultas, vt in deserto loco, & hostili circà regione. Tantùm è Ceil
so proximo vico Arabes venalia cibaria ad littus comportare cœ
perunt, sed carè Lusitanis id subsidium stetit. Lembus vnus è clas
ad commercium quotidie commeabat. Is, cùm nihil tale nostri t
merent, ab duobus speculatorijs Ægyptiorum nauigijs, indicio
fraude Ceilisanorum, excipitur. Lusitani septendecim in eo lemb
nauigabant. Comprehensi omnes, & minimè tum vulgari mun
re, ad Selymum ab Solimano transmissi sunt. Inter hasce clades
ærumnas hyberna transacta: & aperiente se iam vere, Prætor, n
nihil omnino egisse videretur, ex Arabico sinu ad Africum litt
trajecit. Aualites ibi est emporium olim nobilissimum: nunc,
humanæ sunt vices, negotiatoribus infrequens, ac vulgò Zeila a
pellatur; nullis vallatũ mœnibus aut propugnaculis: ac tum, pr
pter finitima cum Abassino bella, magna ex parte desertum, mod
co, tantùm in speciem, reguli præsidio tenebatur. Id oppidũ, quo
Solimano Adenum petenti enixè fauerat, omniáque necessaria b
nignè suppeditârat, Lusitanus Prætor oppugnare ac delere co
stituit. Expositis cohortibus aliquot, per minores duces haud i
magno certamine confecta res est: cæsísque custodibus, in ipsa t
cta facibus & incendijs adeò acerbè sæuitum, vt ne alimentis qu
dem, quibus vel maximè egebant, Lusitani pepercerint: nimiru
Adenica freti copia, quo Prætor tanquam ad certam possessione
tota spe & cupiditate ferebatur. sed eum improuida longè fefell
opinio: siquidem ab Zeilana clade transuectus Adenum, cùm
Amiriano fidem promissi repeteret; magno suo dolore deniq
sensit, quàm fugacia sint occasionum momenta, & quàm irreu
cabilis rerum bene gerendarum præteruolet opportunitas. Am
rianus quippe, dum rubro mari Lusitani vagantur, non modò n
uis operibus militibusque firmarat vrbem; sed etiam per explor
tores de naufragijs interituque nostrorum ac turpi ab Gidda r
cessu didicerat. Itaque rediens quassata classe & imminutis copi
Prætor, adeò non mouit oppidanos, vt ijs etiam ludibrio & co
temptui fuerit. In summa rerum inopia, portu exclusus, modi
vix aquatione impetrata, plenus damni ac mœroris, Indiam irri
expeditione repetiit. Quietæ dein ab Ægypto res per aliquot a
nos fuêre, dum Ottomanus, extincto Sulthano, & sublatis ab rad

cc Mar

Mammalucis, Alexandrinum imperium & Africæ noua regna
bi constituit. Per eosdem ferme dies, quibus circa Arabiam na-
lis afflicta res est, ne Goa quidem vrbs multum ab extremo pe-
culo abfuit vnius hominis temeritate, quem arcta sibi affinitate
uinctum discedens Prętor, Goæ Pręfectum perampla cum pote-
ite reliquerat. Huic simultas vetus cum Calderia quodam inter-
debat, Albuquercij alumno, viro egregiè strenuo. qui post Præ-
ris profectionem, vbi summam rerum omnium penes aduersa-
i vidit; verit⁹, ne is pro magistratu exerceret inimicitias; ex insu-
in continentem profugit Pōdam, quo nomine portus vicusque
est ab Goa passuum circiter octo millia. Pro Idalcane Ancostan
finibus præerat. Ab eo, propter fortitudinis famam, Calderia
miter acceptus, in honore habebatur. Id vbi Goanus resciui,
r internuntios inimicum exsulem ab Ancostane vehementer
petijt. Ancostan, qui ad rem ac dignitatem Idalcanis pertinere
bitraretur, tutum ad se cuilibet esse perfugium, præsertim cùm
fœdere nihil eiusmodi nominatim cautum fuisset; adduci se nō
passus, vti receptum in fidem Lusitanum exposcenti proderet
imico. Ea re accensus Goanus, per interpretem conuitia pri-
ùm & minas in Ancostanem iacit: dein, specie transfugæ, percus-
rem Calderiæ submittit Ioannem Gometium, virum audacem,
ad eiusmodi promptum facinora. Is à Calderia in hospitium be-
gnè acceptus, & in Ancostanis amicitiam ac familiaritatem
cui perductus; cùm inuitatu Ancostanis, oblectandi animi cau-
in campum vnà cum cæteris primoribus prodiisset; per causam
retioris colloquij seductum paulisper à comitatu Calderiam,
nè in Ancostanis conspectu, nihil minus opinantem interficit,
subditis equo calaribus indè se proripit. Enimuero indigna res
nibus visa: & dimissis continuò equitibus, è fuga retractum in-
atorem sua ipse manu Ancostan iratus obtruncat. Tum verò
ens furore Goanus, omnibus modis amicum vlcisci, ac priuati
j causa, publicā rem in discrimen vocare non dubitat. Pas. ha-
tum fortè agebantur feriæ; & instabat quinquagesimæ diei c.-
ritas, quam Græco nomine Pentecosten appellāt. In eum diem
efectus, per simulationem ludorum atque certaminum coacto
ite, Fernandum fratrem, & Ioannem Marchiadum, de quo su-
commemorauimus, Pondam quàm occultissimè iubet inua-
e, & Ancostane ipso interempto, vicum præda exhausta delere.
toginta non amplius equites in eam rem vtrique attributi, &
lites Lusitani septuaginta, & Indorum maior aliquanto nume-
. Ij, noctu vado transmisso, cùm, si maturatum foret, hoste alto

ſopore merſos in tenebris opprimere potuiſſent, atque id ipſum enixè Machiadus hortaretur; Fernandus, penes quem erat imperium, lucem opperiri æquè ſtolido ac pertinaci conſilio maluit; atque hæc ducis ipſius, illa militum fuit culpa. Campum, in quo Ponda iacet, ab Goa petentibus, arctior & impeditior ſaltus intrādus eſt: cuius fauces vel pauci homines facilè tueantur. Ad eas obtinendas anguſtias, quo tutum, ſi res poſceret, copiæ receptum haberent: prouido Machiadi monitu pedites relicti compiures ii, vt agmen præceſſit, ne prædæ poſtmodum expertes forent, ſtatione per ſummu ſcelus deſerta, protinus antecedentium veſtigi ſubſequuntur. Vti Pondam appropinquatum eſt, obſcura nox & quies vtrinque texit inceptum. Aduentante dein luce, fremitus e quorum & armorum fulgor inſidias prodidit. Conclamatum er go confeſtim ab incolis ad arma eſt: & primò ignari quanta Luſitanorum eſſet manus, Ancoſtane duce, fluuium qui Pondam præterfluit, raptim tranſgreſſi, in tutum ſeſe recipiunt. mox, paucitat noſtrorum animaduerſa, collectiſque è repentino pauore animis denuo trajiciunt flumen; & in hoſtes palatos, atque ad rapinā po tiùs quam ad pugnam intentos, conferti ipſi & conglobati dan impetum Vix primam impreſſionem ſuſtinuit Luſitanus: &, pauci exceptis, cæteri curſu anguſtias repetunt, loci difficultate, ſi mi nus virium præſtantia, ſeſe defenſuri. verùm eas quoque nudas cu ſtodibus barbari iam inſederant. ita, in medio deprehenſi Luſitan paſſim cæduntur. Machiadus, egregia corporis & animi fortitu dine cùm aliquandiu reſtitiſſet, neque vllam cerneret ſpem ſalu tis; ad Fernandum conuerſus, erumpe tu, inquit, ſi qua potes, dum hoſtem ego vtcunque ſummoueo: & Goam vbi perueneris, frat tuo renuntiato; du iracundiæ dolorique intemperanter indulget quàm expetenda ad præmia opimamque prædam præcipuos è Lu ſitano præſidio miſerit. His dictis, miro animi ardore ſe rurſus i hoſtem concitat: & egregiè dimicans, multis confoſſus vulneribu ipſe & circa eum quinquaginta ferme Luſitani pedites aut equite cadunt. è reliquo numero capti ſeptem & viginti, in ijs nobiles & honorati viri aliquot ex Emmanuelis familia. E ſociis Indis, am plius centum aut occiſi aut in ſeruitutē abducti. cæteri notis calli bus trepida fuga latebras ac nemora petière. Fernandus, inter ho ſtiu tela ſtrageq; ſuorū, pernicis equi beneficio præter ſpē euaſit Ad eius cladis nunciū, ingens luctus & mœror in vrbe fuit. ac vul go liberis aut cognatis orbati, æquè viri ac mulieres, præfecti te meritatē & furore exſecrabantur Idalcan verò nō tā eo ſucceſſu quam violata ab Luſitanis pace lætari: oblataq; ſibi occaſione, qu

dudum

dum expetiisset, Goæ bello recuperãdæ. quippe tũ prælio custo-
ous imminutis, tum etiã ineunte per eos dies hyeme, quę in ali-
ot mẽses clausu externæ opi mare esset habitura. Addebat fidu-
m, deletæ in Arabico mari Lusitanæ classis quamquam incer-
rumor: & quòd induciis nuper cum Narsingano Rege Crisna-
pactis, vniuerso apparatu ac totis viribus in bellum Goanum
i liceret incũbere. Hisce adductus rationibus Idalcam, primariũ
tis ducibus, Ancostane adiuncto, Zufolarinum, cum sex & vigin-
peditum, quattuor equitum millibus ad Goam proficisci iubet.
terrore in vrbem allato; Præfectus, quotquot per ætatem ferre
na possint, custodire muros, & locis opportunis stationes agere
pet. Ad Benestarinum præcipuè intendit vigilias: & quoniam in
publica salus verti videbatur, ne hosti pateret introitus; quic-
id naualiũ copiarum fuit, partim vada obsidere, partim circum-
interdiu noctuq; insulã imperat. ad hæc, paganos & agricolas,
vt olim, iter barbaris aperirẽt, intra vrbe euocatos, vel in opera
in præsidia maturè distribuit. Zufolarinus, admotis ad litt⁹ co-
s, cu aliquoties trãsitũ frustra tẽtasset, ad extremũ operibus insu-
n cingere: & quoniam à mari (vt dictum est) nihil eo anni tem-
re subuehi posset; terrestribus quoque commeatibus omnino
titit prohibere. Ita, præciso omni vndique aditu, penuria pri-
m, dein fame laborari tota insula cæptum. ventumq; ad vltima
et; nisi, vixdum hyeme exacta, singulari Dei beneficio primùm
uiloa Ioannes Syiueria cum vario commeatu, & quadringentis
natis, tum ex vlteriore India Raphael Pærestrellius cum forti-
viris, ac demum ex ipsa Lusitania cum nauibus sex Antonius
dania subuenissent. Huius noui subsidii fama non absistere
dò obsidione Zufolarinum coẽgit: sed etiã Idalcãnis nomine
ẽ ab Lusitano petere: quæ ex vetere formula Idalcani est data;
n eo, si nuper ad Pondam capti restituerentur; & eius pacis Prę-
aduenien auctor fieret. sequutum vtrumque. & captiui cum fi-
redditi, & Prætor Goam delatus, ratã habuit pacem. Hoc ma-
ìè modo Goa tertiùm ab Idalcane obsessa, & in summum addu-
discrimen, ex hostium faucibus præter opinionẽ eripitur. Eo-
n ferè tempore, fœdioribus etiam de causis, dum nihil minùs
itani præfecti, quàm de officio cogitant, amissa Malaca prope-
dum est. Georgio Albuquercio, qui Abdalam summa populi
idia damnarat indicta causa, Georgius Brittus in vrbis præfe-
ra successerat. Is, vixdum sanatis iis, quæ exulcerata per alios e-
t, Malacensibus æquè incolis ac peregrinis admodum grauis
, & insitã ingenio violentiam in omne genus hominum cæpit

expromere. Mamudianę familiæ seruitiísve, quę portoriis vel mu nitionibus, Alphonsi Albuquercii decreto, operam dabant; merces quotidianas & alimenta subtrahere; alios a calumniatoribus circumuentos, in ergastula condere; ereptas justis possessoribus villas & prædia, quasi ad fiscum deuoluta, amicis aut affinibus pe simo exemplo donare; juncorum magistris, qui antea nostrorum merces quoquouersus bona fide vectare consueuissent, non modo custodes apponere Lusitanos; verùm etiam, nullo eorum delicto ipsas nauium præfecturas adimere; denique, crudelitatis & auariti nefaria passim edere documenta. Iis rebus territi qui nup ad vrbem redierant, cùm denuo diffugissent; ac nihil ferme vlla e parte subueheretur; tanta rursum Malacæ solitudo & rerũ omni caritas consecuta; vix vt magnis propositis immunitatibus pr missíq;, & præcone circumquaq; dimisso, turbatæ hominum méti sedari, atque ad modicam celebritatem frequentissimum nup emporium redire potuerit. Cùm in pejus quotidie cuncta inclin rent; accessit, ad res propemodum ex toto euertendas, intestin discordia. Primũ eo tempore & maximum erat Malacæ munus, a cis præfectura: quòd nimirum tam recenti dominatu tamq; inf stis circa nationibus Regibusq; Lusitanorum salus in eius arcis t tela consisteret: ac proinde, omni contempto periculo, reliqui d ces ac magistratus, eum honoris gradũ certatim expetebãt. Geo gius Brittus per eos fortè dies dolore corporis animique cõfectu cu supremã sibi horam adesse intelligeret, Præfectũ vrbis Nonn Vasæum Pereriam, vxoris fratrem, sibi substituit, Regis decret quod ita mãdarat Emmanuel, vt si arcis præfecto diẽ obire cont gisset, in eius locum vrbis præfectus extemplo succederet. Brit igitur defuncto, arcem Nonnius occupat. enimvero id nullo mod ferre Antonius, Patiecus mari timę rei prępositus; quòd eam pr fecturam ad se pertinere affirmaret; præjudicata iã antè re Alphõ ipsius Albuquercii sentẽtia; qui Rhoterico Patalino ea lege trad disset arcẽ, vt eã postmodũ ipse relinqueret Fernando Petreio A dradio, penes quẽ eo tẽpore naualis item rei erat summa. itaq; nu lũ esse dubiũ, quin Georgio demortuo, protinus ea sibi vigilia d beatur. Hoc certamine accẽsis animis, cũ suos vterque sectator haberet; nulla publicæ rei cura, duas in partes discessit nomen L sitanum: ac veritus Patiecus ne quid ex ea concitatione tumult oriretur; classem omnem, & quicquid naualis erat turbæ, parua ad insulam recepit è regione Malacæ. Cùm dies aliquot obstina ambo, suspectique inuicem, in prauo consilio perstitissent; neq demoueri se de sententia vllius precibus vel auctoritate patere

ti

r;festo die quodam Patiecus in continentem exscendit sacrificii usa. ac præter ipsam arcem cum honesto comitatu ad téplum nti Nonnius (edicto prius suis quid fieri vellet) in ipso limine paruit, hominemque blanda compellans voce; Quin, ait, Patie, nostrarum litium ac dissensionum cognitoribus vtimur, comunibus amicis ac popularibus nostris, eorumque arbitratu redius in gratiam? cùm ad ea audienda Patiecus propiùs ad portam propinquasset; è latebris repentè prosiliens prævalidis lacertis homas Nonnius elatum inter manus Patiecum in arcem rapit. itieci comites, nouitate rei primùm attoniti, parumper hæsere: in stupore in iram verso, cùm ducis caritate vim pararent; parn præsidii metu, partim regiis minis ac denuntiationibus territi, stitére. Ea res momento vulgata, non modò nouam furoris & nentiæ labem Lusitanis adspersit, quòd omisso concordiæ bono, t vndique cincti periculis, inter se se contenderent; verùm etiam cum Alodino, dies noctésque in id ipsum intento, ad regnũ omconatu repetendum, aperuit. Ciribiges erat apud eum Raia, inr suos clarus bellica laude. Is, valida longarum nauium classe ab odino accepta, Muaris fluminis ostia petiit, leucas à Malaca non nplius quinque: aduersoque amne subuectus, in terrã egreditur, loco peropportuno, è robusta materia densatóque aggere, perunit castra: inde, vti nuper Lacsamana, repentinis excursionibus re prorsus infestum habere, & in conspectum vrbis Malacæ idélem prouehi, & mox recipere sese; vt, si qua posset, irritatos cermine Lusitanos, ad paratas intra flumen insidias de more perliret Harum rerum nuntiis Goam per Verissimum Patiecum Annii fratrem allatis, Prætor Soarius, qui ex Arabia paulo antè rerat, Alexium Menesium cum nauibus tribus, in quibus erant llatores trecenti, Malacam celeriter misit. ac sub idem ferè tems illuc è Sinis etiam Fernandus Andradius, non exiguo cum apatu & copiis, appulit. Horum aduentu atque auctoritate, gliscẽs nuo Lusitanorum intestina discordia, quamuis ægre sublata: & iul, à Menesio ad Sionis Regem, quicum ab ipso iã Albuquercio tituta erat amicitia, legatus Emmanuelis nomine, Eduardus elius mittitur, partim eius amicitię firmãdæ causa, partim etiã eadẽ opera colonos ab Rege peteret frequentandæ Malacæ, & æstuosissimo eius ore commercio Mahometanis eripiẽdo. Coes ad vrbem Hudiam, quod regni caput est, Sionia naui delatus, nmanuelis litteras ac dona reddidit Regi. dein iurejurãdo vtrine renouatum est fœdus, cuius fœderis testem Coelius celeberio vrbis loco præcelsam ligneam Crucem summa Regis volun-

tate defixit. Ita Coelius, rebus admodum ex voluntate transactis, ac duarum insuper nauium præsidio adjutus ab Rege, lætus Hudi soluit; & Camboianam oram pænè prætervectus, quòd à Patani accessu tempestate prohiberetur, dum ad Sincapuram necessari cursum intendit, transuerso repentè Euro in littus Panis ejicitur. Potiebatur eius terræ, vt supra demonstratum est, regulus is qui Alodini sororem habuerat in matrimonio: ac tum fortè ab Alodino ipso, incertum quibus de causis, grauiter dissidebat. naufragos igitur Lusitanos haud immeritò sibi diffidentes metuentesque, non modò non pro accepta olim ad Malacam ignominia damnoque tractauit; sed etiam contra gentis morem benignè & comiter excepit hospitio. Quin, proposito Lusitanæ societatis commodo simul & ornamento, ac Malacensis præcipuè commercii vberrimo quæstu; facilè sibi persuaderi a Coelio est passus, vt multorum exemplo dynastarum & Regum, sese cum honorario vectigali ad Emmanuelem adjungeret. ita, vas aureum librarum circiter sex in annum tributum est pactus. quam tamen deinde fidem, ab ingenii mobilitate, non diu coluit. Inter hæc, Alodinus de Menesii Andradique aduentu per exploratores certior factus, tot in vnum coactis Lusitanis vtique aperta vi sese imparem ratus; ad solitas artes dolosque confugit: simulato belli tædio, pacem eo consilio petiit, vt nuntiis vltro citróque mittendis rem in discessum vtriusque ducis extraheret: quippe quos & reuersionis auidos, & secum vnà florem Lusitanæ juuentutis deportaturos esse non ignorabat. Neque sagacem astutiam viri, frustratus euêtus est. Deceptos iam aliquoties Lusitanos, improba negotiandi cupiditas, & nimius reuisendæ patriæ amor, nouam in fraudem impulit. Iactatis vtrinque conditionibus, atque ita approbatis, vt nihil ad firmum stabilêque concordiam, præter Soarii Prætoris auctoritatem, deesse videretur; eius auctoritatis impetrandæ suscepto munere, quæ prima nauigandi facultas data est, Menesius & Andradius cum egregio comitatu Goam petiêre. At Alodinus à Bintano progressus ad Pagum, (id vico nomen, alii Pagodē appellant) occultè paratā interea classem ad eas quas habebat naues adjunxit: auditoque ducum Lusitanorum discessu, ad arcē oppugnandam extemplo copias omnes æquè maritimas ac terrestres admouit. Nihil tam inopinatū nostris accidere tali tempore potuit. oppressi, vix ad arma capienda spatium habuere, itaque eo die defensa ægre mœnia sunt. Inde, cùm sæpius vrgerentur, nec vigiliis tantùm, sed etiam omni vndique commeatu prohibito, fame laborarent; longè pejore, quam antea, loco res Lusitana esse cœperat: actumque de ea procul dubio foret; ni plane

insperatu

peratum ſubſidium Deus rebus iam perditis attuliſſet. Iauenſis
idam erat in hoſtium caſtris vir cùm pecunioſus & clarus, tum
am conſilio manuque promptiſſimus. Is, grauibus ab Alodino
ceptis injuriis, quas ſalua dignitate ferre non poſſet; accenſus
iſcendi cupiditate, ad Luſitanos capta occaſione transfugit. eo
ce atque adjutore, vt erat locorum ac temporum bene peritus,
ſitani fidis aliquot Malacenſibus in expeditionem aſſumptis,
nine ſilenti profecti, ſubitò viciſſim impetu caſtra hoſtium cum
gna cæde expugnarunt. prædæ haud ita multum in iis inuetum.
menta, plæraque ex ære, auecta ad trecenta. Quominus agum
trici claſſe porrò contenderent, ipſumque Alodinum oppu-
arent; objectis tranſuerſo flumine munitionibus, cuſtodiiſque
ſſim in ripa diſpoſitis, in præſentia prohibiti ſunt. cæterùm eo
to repreſſa interim tyranni ferocia, atque ad leuandam an-
nam, in aliquot menſes laxamenti nonnihil noſtris eſt datum.
im in hac rerum viciſſitudine Malaca vrbs fluctuat. Soarius Prę-
ducibus aliis aliò miſſis ad maria tutanda, ipſe cum ſeptingen-
armatis ad Ceilanum, ſiue Taprobanam, nauium vndeuigin-
claſſe contendit. Cum Callenſi regulo ante multos annos, (vt
rà memoraui) Laurẽtius Almeida pacem ac ſocietatem inierat:
arius, Columbani præcipuè reguli amicitiam & commercium
etebat, quòd in eius poteſtate laudatiſſimi cinnamomi ſyluas
non dubiè comperiſſet. cuius item rei fama commotus Emma-
el, id ipſum per litteras accuratè mandauerat. Igitur delato in
ſpectum Ceilani Soario, & Columbanam præcipuè oram ocu-
perluſtranti, locus occurrit ad nauium appulſum & arcis ædifi-
ionem idoneus. hami figura littus in mare procurrit; curuoque
ractu capacem efficit portum, in quem ex inſula nauigabile flu-
n illabitur. huc applicita claſſe, nuntii confeſtim ad regulum
ſſi, fœderis & amicitiæ cauſa, poſtulatumque de more, vt in
n diuerſorii merciumque cuſtodiam, contra inſidias maximè
acenorum, caſtellum ibi liceret exſtruere, non tam Luſi-
is, quàm incolis & regulo ipſi, præſidio ac munimento fu-
um. E Brachmanum diſciplina, vt cæteri ferme Indi, erat
ulus, atque adeò Brachmanes ipſemet. neque ita pollens
bebatur ea tempeſtate viris armiſque. quocirca, & patriis
itutis peregrinas religiones auerſabatur; & in tam tenera
la haud immeritò Luſitanam extimeſcebat vim. Attamen,
itans apud animum ſuum, quàm ex tenui fortuna vicinus Co-
Rex, poſt initam cum Luſitano amicitiam, ad quantas opes
ii tempore perueniſſet; eiuſdem ſucceſſus & emolumenti

cupiditate

cupiditate ac ſpe captus; & de fœdere & de caſtello, nō tamen ſin
aliqua ſolicitudine, aſſenſus eſt. Cæterùm haud ita diu in ſententi
perſtitit. Saraceni ex continente profugi, vel in primis vtilem in e
inſula negotiationem paulo antè inſtituerant. ij, morte triſtius ra
ti, inde quoque ab Luſitanis pelli ſe; toto connixi impetu, regio
conſiliarios pecunia muneribuſque, regulum ipſum adhuc flu
ctuantem, cùm aliis rationibus, tum propoſito miſerrimæ ſeru
tutis metu, facilè ab ea mente deducunt: neque id modò, ſed etia
ad arcendos aditu Luſitanos, vltro ſuam ipſi nauant operam: ii
que præſertim inſtantibus operi, hortantibuſque inſulanos, mun
tiones raptim excitantur. ibi ferrea nonnulla tormenta diſpoſit
& ſimul, ad nouam ſocietatem planè dirimendam, Luſitani pauc
qui, vt in pacatam regionem ſecuri deſcenderant, intercepti. So
rio ad opus inchoandum in terram egredienti, objecta muniti
præter exſpectationem apparuit. miſſi protinus ad rem cognoſce
dam aliquot expediti, renuntiant, miſtos inſulanis Saracenos
ſtatione verſari. ita Mahometanum ſcelus haud dubiè patuit.
Soarius, omiſſa interim ædificatione, copias ad pugnam expon
magnóque vſus militum ardore, quamquam aſſiduè jaculantib
contrà barbaris, ad ipſa tormenta ſuccedit. Aliquantum laboris
periculi fuit, dum telis eminus dimicatur: aſt vbi ad manus ventu
eſt, momento disjectis munitionibus, hoſtes in fugam auerſi: tu
fugientibus acriùs inſtare Luſitanus; neque aut ignotis callibu
aut occurrentibus fluuiis ab inſequendo deſiſtere, quoad Præt
ſigno tuba dato, palatos iam ac diſperſos ab effuſo impetu reu
cauit. Magnus hoſtium numerus cæſus eo prælio, nec Luſita
gratis victoria ſtetit, vulnerati jaculis ferme ſagittiſque cōplur
nonnulli etiam deſiderati, in iis Veriſſimus Patiecus, qui Mala
paulo antè redierat. Ab ea pugna Soarius, vnius diei quiete mili
bus data, poſtridie prima luce rurſus cum omni fabrili appara
deſcendit; ac foſſam a portu vaſtum ad mare duxit prohibente
mine. intra eam foſſam vallum erigitur, tormentis in hoſtem c
uerſis: dein modico interuallo additur murus, barbarorum terr
magis, quàm operis firmitati, propter calcis inopiam interlitis
gilla cæmentis. Hæc ingenti claſſiariorum certamine confeſt
peracta: & regulus, cùm aduerſa ictus pugna; tum ſurgentis ope
nec opinata molitione perterritus; miſſo confeſtim legato, veni
petiit eorum, quę alieno ſuaſu inconſultè ac temere egiſſet: atq
ad jungendam ex integro ſocietatem hoſpitiumque ſeſe parat
oſtendit. At Soarius grauiter queſtus non opera tantùm ſibi c
armatis oppoſita, ſed etiam comprchenſos interpoſita pactio
Luſi

usitanos; præcisè negauit, se pro tam atrocibus injuriis aliter satisfactionem accepturum, quam si regulus ipse in Emmanuelis fidem ac ditionem cum annuo vectigali concederet. Neque abnuit Columbanus, Lusitana horrens arma. cumque super ea re præfectus regius aliquoties non sine interprete commeasset; ad extremū a conuenit: vti Regulus Emmanueli quotannis persolueret, stipendii nomine, cinnamomi pondo centum & viginti millia, annulosque duodecim, sapphyris aut pyropis ex eadem insula inclusis: elephantos præterea sex. Emmanuel autem, receptum in fidem Columbanum, ab hostium vi conatibusque, ipse & successores ipsius, terra marique defenderent. His maximè legibus data pax: & nulla interposita mora, Soarius destinato loco arcem condere aggressus est. opus, adjuuantibus etiam regiis, breui absolutum. in us arcis custodia Prætor Ioānem Sylueriam valido cum præsidio collocauit. oram maritimam nauibus quattuor tuendam Antonio Mirandæ Azeuedio tradidit. ipse, rebus ex animi sentētia cōfectis, Arabicæ nauigationis magna ex parte compensato damno, circa initium Decembris ouans Cocinum est reuectus. Hæc ferme in traque India cis Gangem & vltra, Soario Prætore, per triennium gesta. Prouinciam dein ab Soario accepit Didacus Lupius Sequera, is, qui primus Emmanuelis missu Malacam adierat. Huic, magna Indici exercitus parte variis casibus absumpta, naues nouem m bellatoribus mille quingentis Emmanuel in supplementum tribuit, cum quibus anno seculi huius decimo octauo profectus Olisipone, Cocinum secunda nauigatione deuenit. in eo cursu, circa promontorium Bonæ spei, contigit res minimè prætereunda silentio: Magnitudinis vastæ piscis est in Africo Oceano, quem piscem, à figura videlicet, acum appellant, (Xiphiam ego fuisse crediderim) prælongo rostro, & in mucronem desinente; eodemque ita ro atque hispido, vt ferrum deterat in modum limæ. Ex iis belluis vna, dum subterfugientem prædam furibunda persequitur, in uersam onerariam, plenis euntem velis, toto impetu elata, in as compages, pertuso alueo, acutissimum caput infixit. Ex eo laqueo dum sese per vim conatur excutere; quamuis libratam suis nderibus nauem adeò quatefecit, vt se in Syrtim impactos nau- non sine horrore putauerint. Quo dein ex foramine, cū, ignaro dnam esset rei magistro, sentinam traheret nauis; Cocini de- m subducta, insertum in carinam, vt dixi, planè cubitale rostrū ndit: quod, illico extractum, & in Lusitaniam, argumenti & mi- uli causa, deinde transmissum est. At Sequeria, inito magistratu, nūm circa omnes arces præsidia noua disposuit, dein Regu-
lum

lum Baticalæ , detrectantem iugum , pactumque nuper Em-
manueli ſtipendium perſoluere (vt ſunt leuia barbarorum in-
genia) recuſantem, miſſo ad eius portus fauces obſidendas cũ na-
uibus aliquot Alphonſo Meneſio, ſubſecuturus ipſe mox , ad fid-
officiumque aut minis aut malo redegit. Simul etiam, cognito
Malacam rurſus ab Alodino grauiter premi, Antonium Corream
cum onerariis ad commeatus petendos, eoque importandos, pro-
ficiſci iubet in regnum Pegu. cuius regni, vltra Gangem poſiti non
longè a Malaca, Triglypton olim vrbem, caput fuiſſe quidã exi-
ſtimant. Correa, proſpero curſu ad Martabanum emporium Pegu-
ſiorum delatus, ne in terra adhuc ignota longiùs ab ſuis nauibus
ipſe diſcederet, Antonium Paſſanium & Melchiorem Carualliun
cum honeſto comitatu muneribuſque miſit ad regem in vrbe Pe-
gu, (ex qua tota regio denominatur) inde aliquot dierum itiner
commorantem. Magna tum erat, (vt ſæpe diximus) toto pænè O-
riente, gloria nominis Luſitani: magna cùm bellicæ virtutis, tum
opum ac diuitiarum exiſtimatio. neque minor, ſi per Luſitanos li-
citum eſſet, omnes circa nationes tenebat in Malacenſi empori-
negotiandi cupiditas. Itaque Peguſianus Rex, quamquam in pri-
mis tum potens ac nobilis: tamen haudquaquam indignatus, An-
tonium Corream nuntios pro ſe miſiſſe, comiter iis acceptis, duo
viciſſim ad eum ipſe cum donis remiſit ſtabiliendæ ſocietatis &
amicitiæ gratiâ: ſatrapam vnum, alterum pontificem: hunc Rau-
linum, illum Samibelganum, Peguſioru vulgus appellat. Vt Mar-
tabanum eſt ventum, poſt mutuæ ſalutationis officia, conſcript-
communi conſenſu; pacis & fœderis leges. tum; ad eas ſolenni iu-
rejurando firmandas, in celeberrimum vrbis fanũ Antonius Cor-
rea regijque ſumma populi frequentia conuenêre, tòtius autem
cæremoniæ ordo fuit eiuſmodi: Samibelganus prior, in aûrea pla-
gula diligenter inſcriptas eius amicitiæ leges, tum Peguſia tum
Luſitana lingua, vt & populares & hoſpites intelligerent, ela-
ta voce recitari iuſſit. idem à noſtris viciſſim eſt factum. lecti
& ſubſcriptis conditionibus, Raulinus, ſeu ſacrificulus, quædam
ex ritualibus Peguſiorum libris de more pronunciat, papyrace-
dein ſegmenta crocei coloris, (qui colos apud eam gentem cul-
tui diuino dicatus eſt) & aliquot ſimul arboris odoratæ foli-
certis notata litteris, igne ſubjecto comburit. Tum, ſuis in-
ſertam manibus, manum vtramque Samibelgani cineribus i-
imponit, pauca ex eo percuntans, quibus ille ita reſponde-
bat, vt ſui Regis nomine ratam & fixam eam ſocietatem fo-
re, iureiurãdo promitteret. Hæc omnia, ſumma attẽtione miroq

ſilen

lectio peracta. Dissimiles animorũ habitus Antonius Correa conitesq; in eã cæremoniã attulerãt;quippe qui vano errore ducti, Christianã fidẽ ethnicis iureiurãdo obligari fas esse vix ducerent. taq; Antonij accitu, linteatus antistes, qui nauticis præerat saris diuini humaniq́ue iuris haud multo quã cæteri Lusitani perior,in mediũ prodit;sacræ paginæ,Christiano ritu,erãt ab Antoio cũ solenni imprecatione tangẽdæ;atqui sacerdos,pro Euãgeis bibliisve,librũ ex cõposito protulit, elegãter & artificiosè cõactũ;in quo varij generis lusus& cãticaLusitanico sermone scripa cõtinebãtur;nõnullis tamẽ immistis,vt fit,sentẽtiis moralibus, tque diuerbiis. Huic ergo libro dum Antonius fallacem admoet manum; diuinitus factum est, vt in ea verba ex Ecclesiaste aciderer: VANITAS VANITATVM, ET OMNIA VAITAS: quod ille vbi præter omnem exspectationem animadertit, subita perculsus religione cohorruit, ac pręclarè sensit, uàm integram & inuiolatam fœderum fidem vel cum ipsis barparis ethnicisque, esse cœleste iubeat numen. ergo apud se perade iustum atque legitimum id iusiurandum Antonius habuit, si pro vulgari eo libro sacrosancta vtriusque testamenti volumia contigisset. Sancito in hunc modum fœdere,impositisque in ierarias mercibus,& omni genere commeatus, Correa peroprtunè Malacam defertur. Eius aduentus, non modò ex diutur-fame & squalore obsessos refecit: sed etiam animos iis addi-: ad Alodinum ipsum vltro lacessendum, &, si qua fieri posset, tam vicinis sedibus tandem aliquando exturbandum. Quod ilquasi pręsagiens,ad omnes eiusmodi casus multo antè sese pararat,transuersis primùm cancellis non vno loco intersepserat flu-:n;angusto dumtaxat singulis paronibus lembisve transitu re-:o dein,sub aquas passim fistuca stipites pręacutos adegerat.ad c densissimas vastæ magnitudinis arbores,quæ ripas fluminis tra læuaq; prætexunt,ad radicẽ ita incidi preceperat;vt perleui mẽto impulsæ,nauigãtes obruerẽt.Deniq; nõ lõgè a Pago,quã ioso fluminis ambitu longiorẽ in cubitũ prominet ripa,cõstibuse valida materia trabibus,& cespite ingesto, nouũ castellum itarat: idque non modico pręsidio, nec paucis ex ære torntis ad hostem ex obliquo feriendum instruxerat. His recognitis (neque enim deerant qui cuncta renunciarent) rrea & Eduardus Mellus ,contracta minorũ nauiũ classe,quaderæq; remis agerẽtur,& bellatoribus circiter quingentis imtis:Muaris fluminis ostia petiere. inde præmissi cũ securibus ibrisque, & firmo præsidio militũ fabri ad hostiles munitiones

amolien-

amoliendas; ij quo validiores ac peritiores talium erant artium
eo celeriùs confecta res est. discisci cancelli, euulsi ex imo stipites
insidiosæ arbores in diuersum proiectæ. ita sequenti agmini tutu
ad castellum vsque fuit accessus. neque ita magno negotio, admo
tis nauibus machinisque, deiectum inde præsidium. Hinc, magn
concepta fiducia, Lusitani ad Pagum victrici succedunt classe. V
in conspectũ oppidi vẽtum est; dispositæ extra vallum Alodini co
piæ cum elephantis, & sublatus de more ingens clamor, & emiss
tormenta, nonnullam cruenti prælij speciem prębuêre. sed vbi
gressus è nauibus Lusitanus in sicco signa constituit, & cominu
gladiis contisque dimicari cœptum est, tanta planè diuinitus fo
mido (veterum Hebræorum victoriã diceres) tantus terror host
inuasit, vt oppido ad prædam relicto, sese in proximos lucos & n
ta latibula fœdo cursu conjecerint. nec pauci ex ijs in fuga veriù
quàm in pugna cecidêre; cùm è Lusitanis (quod præsenti diuin
opi acceptum sine controuersia referas) ne vnus quidem desider
tus sit. Fusis fugatisque hostibus, ad spolianda tecta raptim discu
rit miles; exhausto quicquid erat pretiosi, oppidum concrematur
dein Alodini parones & varij generis nauigia in vnum coacta fe
centum. quorum erant aliquot, puppi proraque regium in more
cælatis inauratisque: ex eo genere nonnulla in triumphi specie
reseruata, cęteris ignes injecti. Hac tam insigni victoria parta Lu
sitani cum summa gratulatione redeuntes in vrbem accepti, Alo
dinus, fracta, sed nõdum perdomita, ingenti ferocia, ad recollig
das è tanta clade vires, Bintanum insulam fremens gemensque r
petiit. Interea vicini Malacæ barbari, alienas angustias & incom
moda suam rati occasionẽ, multis & grauibus injuriis nostros a
fecerant: ac Pacenorum præsertim tyrannus, qui nuper in id regn
inuaserat, delatosq; in Pacenũ portum negotiatores aliquot Lu
tanos partim exuerat mercibus, partim etiam per summum occ
derat scelus. Ac ne Acenus quidem, quamquã societate ac fœde
iampridẽ nostris obstrictus, in ea rerum difficultate sat se pro am
citia gesserat. Ad eas vindicandas injurias, regulosque ab institut
latrocinio deterrendos, Garzias Sala Malacæ Præfectus Emm
nuelem Patiecum, vnica, verùm egregiè instructa naui, dimisit. i
præcipuo in Somatranos odio instinctus, quòd Antonium fratre
paulo antè in vincla coniecerãt, cùm alia Somatrę littora, tũ ve
Pacenum Acenùmq; breui adeò fecit infesta, vt non peregrini m
do institores multi ab ea nauigatione desisterent: sed etiam inc
læ, piscatu, quo maximè alimẽto victitat ea gens, intolerabili cu
dolore damnoque abstinerent. Neque præcelsam Patieci nauem
atq

que à machinis ac milite paratiſſimam, ſemiermes ipſi mino-
ous nauigiis aggredi ſatis audebant: tantùm ad opportuna inſi-
s loca excubare inſtituerant, ſi quos, vt fit, in terram egreſſos,
r occaſionem excipere poſſent. Fortè ita accidit, vt Patiecus, a-
andi cauſa, Malacenſi quàm exercitatiſſimo remige inſtructam
phama intra Iacaparini fluminis oſtia mitteret abeſt ea aquatio
aceno portu millia paſſuum ferme quattuor. neque ad remi-
m præſidium propugnatores plus quinque attributi, Antonius
ranus Portuenſis, Antonius Paſſanius Alanquerianus, Franciſ-
s Gramaxius, Ioannes Almeida Quintelanus; poſtremi nomen
ercidit Aquatione per otium facta, priuſquam ad ſuos Luſita-
ſeſe recipiant, à barbaris agniti. Et Pacenorum Præfectus, Raia
damicinus, rei ſubitæ nuntió excitus, lanciaras tres confeſtim
pediri iubet, correptiſque quæ fors obtulit telis, in ſingulas, ap-
instructaſque remigio, centum & quinquaginta armatos im-
nit. Ea dum parantur, coorti repentè ab vtraque fluminis ripa
rbari, ſagittis & iaculis abeuntes noſtros detinere non deſinunt.
a quidem mora non admodum Luſitanos retardat. quippe ho-
um tela denſatis vtrinque ſcutis excipiunt. grauius aliunde ma-
n inſtabat; quòd vno eodemque tempore contrarius ventus &
us accedens, exitum intercluderet: neque ab ſocia naui, procul
alo iactis anchoris, erat in re trepida cur opis quicquam ex-
ctarent. iamque raptim inſtructæ lanciaræ haud dubiam ad
dam cum ingenti clamore feſtinant. longè tamen reliquas an-
edit ea, qua Sudamicinus ipſe cum iuuentutis flore vehebatur.
re animaduerſa Luſitani, tot vndique preſſi difficultatibus,
ſilium ab ipſa deſperatione capiunt, vltro in aduerſum hoſtē
di; vt, quemadmodum ſit nomine Luſitano dignum, fortiter
icantes occumbant priùs, quàm per metum mortis in teter-
am ſeruitutem abducantur. Hoc ergo conſilio ſcapham re-
tè circumagunt: validoque remorum impulſu vix dum con-
erant proræ, cùm Luſitani ſalutari IESV nomine pariter in-
ato, ſtrictis gladiis aut haſtis, priores in nauigium hoſtile ma-
auſu tranſiliunt: ac ferro primùm ſummouent barbaros: dein
globatos in vnum, ipſaque audacia obſtupefactos, haud ta-
incruenti ipſi ad ſatietatem trucidant. Nec in longum ex-
ta eſt pugna. Paceni, cùm ad vehementes gladiorum & cuſ-
m ictus nuda præbuiſſent aliquandiu corpora, & emicantem
ſitanorum oculis ardorem ferre vltrà non poſſent, quà cuique
modum eſt, certatim ſeſe in flumen eijciunt. Sudamicinus,
rritos nequicquam precibus minisque cohibere conatus,

N deniquc

denique se ipse quoque de naui præcipitat; doloreque ac rabie a
census, vt quemque suorum nando adeptus est, elato pugione c
fodit. Cæteri duabus lanciaris ex interuallo sequentes, cùm
acriùs institissent, nostros vulneribus affectos ac propemodu
exsangues nullo negotio conficere potuissent: nec opinata suo
clade perculsi, terga verterunt. Ita, IESV adiuuante, e rebus p
ditis repetè Lusitanus victor euadit: ac nullo è suis amisso, cap
uã ipsius Præfecti lanciaram in altum abducit eo maiore omni
gratulatione ac lętitia, quo propior exitio fuerat res. Eius tã p
clari facinoris fama cũ cæteris circà populis, tú præcipuè reg
ipsi Paceno magnũ terrorẽ incussit. Missis extẽplo ad Patiecũ, m
ad Garziã Salã legatis, demissè petiit pacem; eaque cõditione i
petrauit; vt cuncta per scelus ac fraude ablata Lusitanis cum f
redderet. Hoc rerum Malacensium statu, Sequeria nouus Præ
enixè operã dabat, vt pedem, si posset, in Maldiuis insulis figer
Eæ, vt suprà docuimus, Canarino & Malabarico littori obiect
numero plus mille censentur. Multitudinẽ hanc intercursan
euripi faciũt, adeò angusti, vt alibi nauium antennæ iubas arbo
deterant; alibi etiã, qui valentiores sunt viribus, ramo quopiã n
nibus apprehenso, ex vna in alteram insulam saltu transmitta
Multis rebus ad victum necessariis carent incolæ: sed pro iis om
bus vna est palma, (sic enim appellant) Iudaicis & Africanis, car
tas ferentibus, longè præstantior. quippe, non proceritate fol
& pulchritudine excellit; verùm etiam tota prorsus in vsu est;
multiplici, vt vulgo, si quem frugi & industrium laudibus effe
volunt, palma vtiliorem appellent. Prima dos, in fructu ipso. T
gam Narlémve Indi; cocum, seu nucem Indicam Lusitani dixe
humani ferme capitis magnitudine, duplici operimento: quo
exterius, in summo lęue, stupea intus densitate, (cairum vocant)
tur ac texitur, cannabis & sparti modo, cùm alios in vsus, tum p
cipuè in vitiliũ nexus, & anchoralia: neq; materia vlla ad nauti
funes & maris impetus obsequentior. namque, vt salsuginem a
ea planta; cairum quoque ex ea pregnatum, & marinis aquis i
mersum, identidem reuirescit: & ancoris illigatum, fluitante
salo naues egregiè continet, nõ tã ab innata duritie, vel operis
mitate, quàm viriditate ipsa, & lentitia quadam ad instar cori
se se vel in altum elato nauigio, miram in tenuitatem extẽdat;
residente, rursus in crassitudinem contrahat. quod secus in
stris euenit rudentibus, quæ nimirum ipsa vi ac pertinacia f
rumpuntur. interior autem calix, rufo colore & globosa rot
ditate prædurus, addito auro vel argento, in pocula figuratur;
sa v

verò pomi caro, amygdalæ in modum, pinguedine quadam grato sapore lactescens, non per se tantùm in cibo grata est salubris; verùm etiam, vbi visum fuerit, exhausto lacte, ulatim in oleum eliquatur. totus autem racemus, dum ex eo ner adhuc emicat fructus, nodo constrictus, ac leuiter incisus, obdita oris angusti vascula opimum instillat succum; ex quo va- s artibus coctionibusque, veteri, vt Strabo ipse testatur, inuen- , mel seu saccarum, vinum, acetumque perficitur iam folia, cùm librarijs pro papyro sint, & loco tegularum imposita domibus, ceant imbres; tum etiā in vestes formā facili simul ac spisso con- xtu nectuntur. Denique, vna eadémque arbor, omnia prorsus ad m nauticam instrumenta ac materiem præbet. quippe truncum ramos in malum, assamenta, clauósque: comam in vela; cai- m in funes (vt dictum est) omnium optimos, filáque ad laterum turas: postremò cocum ipsum, quæque ex eo conficiuntur, in o- ra. ita; nō sine miraculo quodam, omnibus planè rebus ex semet ta & instructa nauigat palma: eademque discissa per hyemem, aces ad prunas, lenta ignium alimenta suppeditat. Incolæ im- rtato lino sericóque talares tunicas eleganti opere texunt: qui- honestiùs multo, quam cæteri Indi, velant corpora. Piscantur ā palmeis verriculis minuta conchylia (sunt qui Venereæ cōchę nus putent) miro splendore, & colorum varietate. hæc, saburræ o in onerarias indita, ac diuersas in regiones euecta, apud Gā- idas & Sionios, vilioris monetæ explent vicem ad res parui pre- coëmendas: apud Hesperios autem Æthiopas cum rebus etiā ioribus permutantur. Insularum omnium caput est Maldiua, a cæteris cognomentum; ibi frequenti emporio domicilium Regis; quicum inita iam a Soarío per Ioannem Sylueriam, uprà demōstratum est, amicitia; ad eam stabiliendam, locum- munitæ apothecæ de more petendum, Sequeria deinceps nnē Gometium destinauit. Neque magnæ cōtentionis fuit res. homine donis ac promissis illecto, & cùm Lusitanæ felicitatis mque haud ignaro, tum vectigalibus nouis rem augendi per- ido, facilè non de societate modò, sed etiam de castello impe- u. id castellū ad mare Gometius, quòd lapidibus & calce care- è lignea materia glebisque raptim exstruxit ac munit. Eius ide operis, & quadam nominis Lusitani fiducia, vix quinde- armatorum custodia septus, cùm iam non pro inquilino vel ite, sed pro tyranno ac domino sese gereret, & commeantes emporium peregrinos variis vexaret iniuriis, repentina con- tione Saracenorum oppressus, vna cum suis occiditur. arce,

& iis quæ intra arcem aſſeruabantur, Mahometanus potitur. i
Luſitani, quàm facili aditu in eas irrepſerant ſedes, tam leui neg
tio mox deinde ſua culpa dejecti ſunt. Nec leuiores alibi plagæ
eos dies acceptæ. Goana oneraria commercii cauſa Ciaulum pet
in Saracenorum, qui Dabulum incolunt, biremes illata, prælio c
miſſo deprimitur. In eaſdem biremes Luſitana carauela poſtm
dum incidit, (rotũdæ nauis genus, cùm ad onera, tum ad militi
vtile; dromonem Græco vocabulo haud incommodè fortaſſe q
dixerit) contracto mox certamine, dũ tormenta exercentur, ign
ſcintilla in ſulphurei pulueris cadum illabitur; inde ſæuum rep
tè coortum incendium, nautas vectoreſque omnes, vna muli
excepta, protinus hauſit. Ad earum rerum nuntios, ira perci
Chriſtophorus Soſa, qui cum nauibus aliquot Canarini maris
ſtodiæ præerat, nocte ſubluſtri Calacinum (is locus eſt agri Dal
lenſis) inuaſit. Soſæ aduẽtu præcognito, incolæ paulo antè diffu
rant. Luſitanus ad prædam verſus, quamquam erat barbarica vi
que ſupellex; tamen ab ea dulcedine auelli non potuit; quoad
luceſcẽte demum die, Saraceni circiter quadringenti, ſagitta
artis peritiſſimi, ſuperueniunt. Aduerſus eam multitudinem S
cum cẽtum & quinquaginta armatis egreditur, quorũ erant ſc
petarij ſeu fiſtulatores non pauci. Accenſis vtrinque animis, at
pugna coorta. Saraceni, arcubus tantùm inſtructi, primam ho
lium glandium procellam ſubmiſſis corporibus excepêre: tum
ſagittandum ipſi conſurgunt. tamque denſus ac perpetuus
ſpiculorum imber, vt Luſitano ad fiſtulas replendas nihil vnqu
temporis aut loci reliquerint. Inde cùm, ſenſim cedendo, ad m
ſeſe reciperet Soſa; minimè fefellit hoſtem. circummiſſus illico
uenum globus reditum intercluſit. itaque Luſitani vndi
vrgeri cœpti, nec ſine multo ſanguine, vix tandem ad naues e
gium patuit. Soluentibus dein oram ſimul, & jaculantibus, a
pertinaciter inſtitêre Saraceni, alienato ab ſenſu periculorum
nimo, vt ſemet aquis vmbilico tenus immergerent, nauigijſ
remorãdi cauſa propemodũ injicerent manus. Ex eo diſcrim
Soſa denique elapſus, Ciaulũ ad ſaucios curandos, minimè ſeci
fama, ſe contulit. Eodem fere tempore quattuordecim nauiũ c
ſis, cui Georgius Albuquercius præerat, Oliſipone profecta, m
admodum nauigauit. quattuor tantùm eo anno in Indiam per
nêre. è reliquis vna è medio curſu in Luſitaniam vento rejecta,
in ipſo itinere Caſtellanus quidam nauarchus ab Indicis cõm
eijs ad latrocinia piraticamque conuertit. tertia, ſuperato i
promontorio Bonæ ſpei, circa Quiloæ & Mõbazæ littora, m
et

tiam miserabili genere cladis interiit. Mahometani eas incolunt
egiones: hi, Anconino Rege interfecto, iampridem ab Lusitana
ocietate defecerant. Cùm dira necessitas cogeret, aquandi gratia,
d Matuam, eius oræ vicum, quadraginta viri ex naui Lusitana ap-
ulerant scapham; in quibus erant primarii duo, præfectus & gu-
ernator. Dum egressi ad fontes doliola complent; interim scaphā,
migibus vacuam, recedens æstus in sicco destituit. Ad eam dedu-
ndam aptandosque remos, semiplenis vasibus illico Lusitanus
currit. nec segniùs barbari, animaduersa re, duo circiter homi-
um millia infensis animis aduolant: nautasque, partim sub oneri-
is, partim à terra molientes, ad vnum omnes occîdunt: nequic-
iam cęteris Lusitanis, cùm ad bombardę ictum accedere propter
da non possent, indignam suorum cædem ex alto spectantibus.
c ne ipsi quidem lætiorem exitum deinde sortiti. quippe, vrgente
i, dum alias aquationes in vicino conquirunt, rectore vacua na-
s haud longè ab Quiloa in syrtes impingitur. Ad conspectam e-
inus prædam ingens repentè affuit hostium vis. momento spo-
ta oneraria: & quotquot ea vehebātur cæsi, vno duntaxat relicto
olescēte, quem tyranno Mombazæ muneri mitterēt. Albuquer-
is, dissipata classe, ignarus, ex iis quæ non comparebāt, quò quæ-
e delata esset, cum cæteris nauibus ad Mosambicum exegit hye-
m: atque inde, transmisso mari, Goam insequenti demum æsta-
eruenit. Circa idem ferè tempus, Prætor Sequeria, toties iam
aliis infelici successu tentatam Arabicam expeditionē aggredi
tuit. Contractis ex omni ora nauibus majoris formæ quat-
or & viginti, bellatorum tria millia imposuit; quorum erant Lu-
ani mille & octingenti: cæterā summam è Malabaribus & Ca-
inis expleuerat. Cum iis copiis Goa profectus Februario mēse,
o seculi huiusce vigesimo, ad Aromata promontorium Africæ
nda nauigatione transmisit. Ibi cognito ad Giddam stare sex
rcarum triremes, manusque armatorum cogi ad fauces Adeni
upandas; intra ipsas fauces inuehi, & longitudine sinus emen-
circa Giddam lacessere bello Turcas decreuit; vt si se occasio
isset, signis collatis, de rubri maris possessione decerneret. Hoc
ni proposito legens oram, ad Meten vicum, aquandi causa, ap-
uit, metu desertum ab incolis. vna tantùm vetula inuenta,
is indicio in summa siccitate aqua patuit. amnis erat alueo
eoso; sub eam glaream, æstate, cursu tacito sese ita latices con-
t, vt nihil humoris in summo prorsus appareat. Anum indi-
remuneratus, & in eius gratiam flāmis ab eo prohibitis vico,
eria in Arabiā non longè ab Adeno trajecit, ibi dum ad Aram

 (id loco

(id loco nomen) anchoras jacit; in scopulum sub aqua latent illata Prætoria, solutis incussu compagibus extemplo diuellit quæ in summis tabulatis erant, cum parte machinarum ægre s uata cætera demerso alueo periére. naualis turba (quadringenti n merabantur) in cæteram classem distributi. à sancto Antonio n men erat Prætoriæ; ex eo, Diui Antonii saxa, locus appellatus. hac statione cùm ad Giddã rectà contenderet Prætor, adeò pe naci complurium dierum Aquilone prohibitus est, vt interim uentante hyeme, idoneum rei gerendæ tempus effluxerit. Itac omisso bello, ad pacem cum Dauide Abassino Rege firmandun nimum adjecit. cuius Regis imperium, cætera mediterraneũ, n dica tantùm ex parte ad rubri maris littora pertinet. Eam or Dauidis nomine tenebat Præfectus maximus, quem honoris tit Barnagazium vocant; oppidis ac vicis Præfecti minores præera Cum hisce Præfectis de societate agendum erat Sequeriæ, & leg duo in terram exponendi alter, Matthæus Armenius, is, qu ipso Dauide Helenaque ad Emmanuelem cum donis ante dec nium venerat: atque ob suspectam eius legationis fidem, ab L tanis nullo suo merito indigna & acerba pertulerat alter, Emr nuelis ad Abassinum erat legatus, Rhotericus Lima, suffectu locum Eduardi Galuani, qui superioribus annis in ipso itinere, r dũ peracta legatione, decesserat. Simul etiam erat ei Mazua sula (quæ Ptolemais ferarum olim fuit) haud procul a Camar visenda, si fortè locus arci ad eius regionis custodiam ædificar idoneus foret. ea insula, Arquico oppido maritimo Abassini litt objecta, perangusto freto ab continente dirimitur: & lunato s in idem littus obuersa, in primis tutam ac placidam stationem uibus præbet. ad hæc, cisternis armentisque varii generis, in vs classium & præsidiorũ, abundat. Prætor, totam insulam per oti contemplatus, tametsi Mahometani incolebant; tamen, vitan inuidiæ gratia, suos ab incendiis ac præda continuit: Mahom verò fanũ ritè expiatum, intemeratę Conceptioni Deiparę Vi nis dedicauit: ibi per eos dies Christiana sacra peracta non sen Interea ab Arquici Præfecto oratores affluére cum donis & cõm tu: quibus, vtpote Christi cultoribus, sericum vexillum Cruc i gnitum, amicitię causa, datum est. illi, cognito Christianos & L tanos aduenas esse, cuius gentis fama iampridem eo tractu inc buerat, mirum in modum gratulati; primùm omniũ de Matth Armenio cum cura perquirunt. hunc ipsum vbi adesse præter spectationem audiére; & mox in conspectum est productus vene da canitie senex; obortæ cunctis præ gaudio lacrymæ. &, vulg

ns rei fama, certatim ad optatos viri amplexus & manuum oscu-
confluebant. Ea demum celebritas & Matthæum omni suspi-
one liberauit, & Lusitanis quòd insontem adeò aspere & inhu-
anè tractassent, dolorem simul ac pudorē injecit: eo magis, quòd
iam aliquot è sacra Visionis æde monachi, (multa autem cœno-
a, ex Diui Antonii ferme institutis, eo toto regno visuntur) salu-
ndi eiusdem Matthæi causa, ad classem accesserant: qui ab Lusi-
nis sacerdotibus linteatis cum symphonia & psalmis accepti,
agnam animi voluptatem prę se ferebant, non è Matthęi solùm,
d etiam ex ipso Lusitanorum aduentu: quod vetus oraculum sibi
majoribus traditum ferrent; ex occiduis aliquando regionibus,
hristianæ religionis homines in ea loca venturos. Eius vaticina-
onis promissa, tantæ classis appulsu, tandem esse confecta, & in
o sacratorum hominum cœtu, Hesperiam cum Eoa Ecclesia, tā-
locorum interuallo, dextras quodammodo miscuisse, magno-
re lætabantur. in sermonem dein cum Arquicano Præfecto vē-
est, & paulo pòst, ad stabiliēdam societatem, (quòd ita Dauidem
lle non ignoraret) Barnagazius cum peramplo comitatu Arqui-
m processit. Paululum ibi altercationis fuit, dum dies locusque
lloquio constituitur: littus ipsum aduena, Arquicum oppidum
rnagazius præoptabat, nonnulla fraudis ac periculi suspicione
Saracenis injecta. Ad eam suspicionem tollendam (quando per
fides transigi, indignum Christiana amicitia & hospitio videba-
) cùm synceri animi pignus Crucem nudari & porrigi ab Sacer-
te juberet Antonius Saldania, Lusitani Prætoris internuntius;
ero vultu Barnagazius confestim exsurgens obstitit; negans,
n leui de re, tam augusta attrectanda m steria. Quin ego potiùs,
uit, de iure meo decedam, meque vltro in omne discrimen ob-
am. ita, mediæ regionis campus, inter oppidum & mare, con-
u deligitur. Barnagazius cum equitibus ducentis, peditum
bus millibus ab Arquico: Sequeria cum sexcentis non amplius
natis è classe descendit. iis copiis in statione vtrinque conspe-
relictis; cum senis ambo comitibus in medium prodière. Primus
gressus fuit, mutuò blandè & amicè consalutantium, & Regis
usque in alterum, beneuolentiam studiumque accurata oratio-
testificātium: dein societas ac fœdus hoc maximè modo sancita.
illiarius sacerdos argēteam Crucem in medium attulit: ea Bar-
gazius prior apprehensa, nixus genibus: Quam, inquit, pacē I E-
CHRISTVS generis humani Redēptor, discipulis reliquit suis;
em esto inter nos, qui eiusdem Christi cultum profitemur ac fi-
i. Hanc ego pacem (quantum in me fuerit) Regis mei nomine

ſpondeo; atque ita iuro per hanc ſacroſanctam noſtræ ſalutis effi-
giem. In eandem fermè ſententiam conceptis verbis iurauit Præ-
tor. dimiſſo dein colloquio, per triduum ex vtraque parte don.
officijſque certatum. & ingens omniũ fuit lætitia, quòd opulen-
duo Reges terra marique contra Chriſtianæ rei aduerſarios arm
iunxiſſent. Poſt hæc, Sequeria Rhotericum Limã legatum Barn
ga io commendauit, ac tradidit, ad regiam vſque tutò mittẽdum
cuius in comitatu cùm alij honeſti viri complures fuêre; tum ve
rò Franciſcus Aluarus ſacerdos: qui dein reuectus in Luſitaniam
eius peregrinationis ſeriem patria lingua deſcriptam edidit: eod
que poſtea auctore, Paulus Iouius gentis ritus moréſq; latino ſer-
mone diligeter eſt perſecutus. Per eoſdem ferè dies, quibus in Ara-
bico ſinu Luſitanus agebat Prætor, è Paceno Somatræ inſulæ re-
gno, ſummus Mahometicæ ſuperſtitionis Califa ſeu antiſtes, no-
mine Molana, ſupplex illuc vſque contendit. puerum adduceba
duodecim ferme natum annos, Paceni Regis filium: cuius paren
te occiſo, Geinal tyrannus, ab Alodino ſocero adiutus, regnum in
uaſerat. huic ſi contra communem hoſtem ſuppetias Luſitani tu
liſſent; reſtitutum in patrias fortunas puerum, in Emmanuelis au-
ctoritate cum annuo tributo Molana ſpondebat futurum. Et pu-
pilli orbitas & Califæ obteſtatio apud Sequeriã valuit. Ad Geina-
lem ex ea poſſeſſione pellẽdum, ſex naues cum valida manu arma-
torum, Georgio Albuquercio attributæ. Cuius rei, & iunctæ cum
Dauide amicitiæ nuntios qui ad Emmanuelem afferret, Petru
Vaſæus in Luſitaniam a Prætore miſſus, magna toto regno omni
ordinum gratulatio fuit, & in ſingulis oppidis miro populi ſtudi
ſupplicatum eſt. Prætor, cùm egreſſus freto Calaiatum petiiſſe
Armuziam inde proceſſit. ibi, clauſo iam mari, cum magna na-
uium parte hyemare coactus eſt. Dum hæc ad Arabiam & Perſ
dem fiunt, Goæ Præfectus interea Rhotericus Mellus Luſitana
rem, haud contemnenda, ſi crimẽ abeſſet, vectigalium acceſſion
ditauit. Idalcanem inter & Criſnaraum, Narſingæ Regem, atro
ac funeſtum per eos dies exarſerat bellum; dum reconciliatę nu
per amicitiæ leges ambo parum ſyncera fide cuſtodiunt. Idalca
perfugas & noxios è Narſingæ regno contra ius & fas clam admit
tere, graſſari occultis latrocinijs, ac repetentem res Narſinga
num dolis fállaciiſque fruſtrari. Criſnaraus viciſſim, otij impatiẽs
bellum denuo optare; & in Raciolum vrbem, Deçani regni muni
tiſſimam, ſpe atque auiditate imminere: quam ſibi maioribúſqu
ad mptam, Idalcanis acceſſiſſe regno ægre ferebat. Eius ergo repe
tendæ vrbis, & Idalcani arma ruſus titulo ſpecioſo inferendi, tal
conſi

nſiliū inijt: Saracenus erat in ipſius aula, Cides Mercar, Maho-
:tano cultu ingenióque, induſtrius vir & experiens. Hunc, ad
abicos equos in vſum belli coëmendos, magno cum auri ponde-
Criſnaraus Goam miſit: & quo teſtatior eſſet res, ad Goæ Præ-
tum ſuper tali negotio ſeparatim litteras dedit, haud dubius,
in per Decanios fines neceſſariò iter habenti bene nummato
o Idalcan, prædas eiuſmodi ſagaciter odorari aſſuetus, de mo-
ſtructurus eſſet inſidias. Quod putarat, euenit. Ingreſſum De-
ios limites Cidem, vtpote eiuſdem ſectæ hominem; quin etiam
Iahometis, vt ferebatur, ſtirpe genitum; Idalcan benignis ad-
dum promiſſis ad ſe per litteras inuitauit. Cides, vel ſocietate
erſtitionis, vel vberioris ſtipendii oſtentatione adductus, vel
am interuertendæ regiæ pecuniæ ſpe, haud grauatè ad Idalca-
n ſe contulit. ille, comiter acceptū, per ſpeciem honora-
præfecturæ, Dabulum extemplo amandauit. ibi, ne quid ru-
ris emanaret, pecunia ſpoliatum, per idoneos talium facino-
n adminiſtros, è medio ſuſtulit. Criſnaraus interea, ſpeculato-
us clàm appoſitis, cùm rei geſtæ ſeriem haud magno negotio
nperiſſet, lætus oblata belli occaſione, miſſis quoquo verſum
Reges ac dynaſtas epiſtolis, manifeſtam Idalcanis perfidiam &
latas pacis leges minaciter & acerbè conqueſtus eſt: dein, ma-
is equitum peditumque contractis copijs, Raciolum vrbem
dione cinxit. Ad eam ſoluendam obſidionem Idalcan pro-
us, commiſſo prælio, magna parte ſuorum amiſſa, cum pau-
elabitur. Criſnaraus victor, non caſtris modò Idalcanis
otitus: ſed etiam Raciolum vrbem valido inſtructam præ-
o, crebris iam oppugnationibus fruſtra petitam, metu deni-
in ditionem accepit. Idalcan interea, remotis oppidis,
propter ſiccitatem Criſnaraus cum exercitu peruenire non
et, amiſſa in præſens renouandi belli fiducia, ſeſe inglo-
continebat. Ad eius cladis famam, cùm alij ab Idalcane
cere; tum Gini, gens in Decano regno prænobilis. Eius gentis
cipes, germani duo fratres, Comus & Appa, contractis octo
e armatorum millibus, in ſubiectos Gateis iugis agros im-
m fecerant: inde ſine dubio in oram maritimam tranſgreſſu-
ebris portubus & vectigalibus quæſtuoſam, (Concanum vo-
è regione Goæ) quam Ginorum olim familiæ Mahometani
erant. Eius oræ Præfectus, Idalcani hero auaritia & fraude
abſimilis, magna pecuniæ ſumma è vectigalibus portoriiſque
cta, id vnum laborabat, quo pacto, inter eos tumultus, domi-
n ad ſuum peculium adiungeret. Omnia circumſpectanti

commodissima ad fugam Goa Lusitanorum vrbs visa.id quo t
tiùs faceret, Lusitanum sibi præfectum antè conciliandū ratus;
specimen probitatis ac fidei petiit ab eo per nuntios, primùm
Idalcani contra Ginos tumultuantes opem pro amicitia ferret.
si facere grauaretur, (quod ita fore haud erat nescius) tum libe
mendacio suadebat, vt ipse potiùs in eos portus & vicos, Emm
nuelis nomine, inuaderet, æquiore animo Idalcanē in afflicta fo
tuna laturum, suas opes & vectigalia in Lusitanorum, quam
perduellium potestatem venisse. Hoc nuntio accepto Mellus Pr
fectus, rem ad consilium detulit. ac tali tempore nemini dubiu
erat, quid ius, quid æquitas, quid amicitia postularet. verùm ap
homines lucra pensantes, vtilitas valuit. Mellus cum octingen
ferme Canarinis peditibus, Lusitanis equitibus ducentis & qui
quaginta, euripo traiecto, Concanum sine certamine vllo occup
uit, non ausis Ginis aduersus Lusitanos arma ferre: & Rhoteric
Iusartem cum modico præsidio ei regioni præfecit. At Idalca
procurator, domino prodito voti compos, Goam plenos argen
auroque loculos tulit: & quo res occultior esset, amico Lusita
cuidam æquè fallaci custodiendos initio tradidit. Dein, cùm
depositum ex occasione repeteret; ille alter se quicquam accepi
impudentissimè pernegaret, neque chirographum exstaret vllu
ex dolore ac desperatione Mahometanus in furorem & insania
versus, mentem simul cum pecunia perdidit. Fraudator verò, du
thesauris malè partis incubat securus, inopinata morte postm
dum, ab eo quod carissimum habebat in terris, auellitur. Quin e
iam ipse Crisnataus deinde malis artibus receptam vrbem Raci
lum, bello vicissim superatus, amisit. quæ bella, & numero ped
tum equitumque, & vniuerso apparatu, (alioquin fides Barrium,
Osorium, & alios rerum Indicarum auctores appellet) orbis nos
expeditionibus longo interuallo præferenda, enarrare nostri i
stituti non est. Postremò, ne Lusitanis quidem ipsis, vt in loco e
ponemus, diuturna stetit minùs honestè quæsita possessio. Ita, p
omnes eorum scelerum affines peruagata cælestis ira, breui tem
pore pœnas à singulis improbæ cupiditatis exegit. Per eosdem fe
menses nouū & multiplex aliud in mari miraculum exstitit. Cla
sis nauium nouem duce Georgio Britto dum ex Lusitania India
petit; rostrata celsior Rhoterici Vasæi Pereriæ, in medio cursu, r
pentè, veluti fræno equus adducto, ita substitit, magno cum aqu
sonitu ac motu, qualis, vbi in vada & syrtes incurritur, edi consu
uit. Eo ipso terrore perculsi nautæ, demissa vtrinque bolide, pr
fundum sine dubio mare comperiunt. Cùm inflatis vento vel

hærer

ererer nauigium nihilominus;dispiciendi causa(quòd esset nox)
lmotis ad marginem luminibus,implexam alueo ingentem bel-
am vident Carinæ,centum & quinque dodrantium longitudi-
,applicuerat corpus;cauda gubernaculum illigarat;alis imma-
bus latera ad summum vsque cingebat:quas iam in alas per im-
udentiam nonnulli manus iniecerant.Ad spectaculum adeò te-
um,ingenti videlicet horrore nautæ militesque perfusi;vt verò,
li magnitudine,vasto hiatu nouissimè caput extulit; metu ex-
imati pænè omnes,infernum profectò monstrum diuinitus im-
issum credere,ad viua tot noxiorum corpora glutienda. Pauci,
ibus in tanto discrimine mens animusque constiterat, consul-
ndi gratia in vnam partem secedunt. erant qui contis, & iacu-
,ballistisque depellendum suaderent cetum: alij contrà, nihil
agis tali tempore vitandum aiebant;ne tantæ molis animal,vul-
ribus irritatum, concussu ipso & agitatione violenta nauem
erteret. in summa inopia consilij,cùm nihil explicaretur,& ma-
r in singula momenta terror instaret, suppliciter ac demissè ve-
am pacemque Dei & cœlestium exposcere, atque ad vota pre-
sque confugere placitum est. Neque ea irrita fuere Sacerdos
m linteo,& stola,& signo Crucis in medium prodiit. ab eo sa-
s carminibus & exorcismis delinita bellua,(mirum dictu) nulla
iusquam noxa relicto nauigio, cùm è portentosis narium fistu-
ingentem reflasset aquæ vim, sese admodum placido lapsu in
ire demisit.Lusitani,tamquam ex orco præter spem erepti, de-
as diuinæ clementiæ laudes & grates agebant. Circa idem ferè
npus, in Somatram Georgius Albuquercius cum orbo extorri-
e delatus est puero.Ante eius aduentum, tyrannus Geinal, Pa-
iorum erga se voluntati diffisus, non longè ab vrbe munierat
ra, seque intra id munimentum cum tribus millibus armato-
n tenebat. Albuquercius, missis qui tyrannum iuberent iniusta
essione decedere, cùm denuntiatione minisque nil nisi verba
rustrationes eliceret, fauente Aruano finitimo regulo, castra
n trecentis dumtaxat Lusitanis aggressus, non sine sanguine
rum expugnat ac Geinale interfecto, & prædæ parte Aruano
ncessa,qui inter oppugnationem auersas castrorum portas ob-
erat,pupillum magno populi assensu plausuque Regé acclama-
o,& cum annuo tributo in verba Emmanuelis adactum ex fœ-
e,in patria sede ac domicilio collocat. Eius pueritię regendæ,
lana prępositus is,qui pupilli susceperat causam: & rei mariti-
cura,Lusitanorũ amico Ninacunapani cõcredita:dein adMa-
netanos in officio continendos, castellum ipso in aditu portus
exstrui

exstrui cæptum. Quæ ne res, adeò secundæ, nimium Lusitanos e
ferrēt; quo die Geinalis capta sunt castra, ipso die ad Acenum op
dum, leucas à Paceno ferè viginti, dein ad Bintanum longè dispa
successu pugnatum est. Georgius Brittus, nauibus quinque ab C
cino Molucas petens, cùm ex itinere Acena littora tenuisset, au
occæcatus auiditate, cuius vim ingentem in proximo delubro e
audierat, cum cētum & viginti armatis in terram egreditur. Hu
Abrahemus tyrannus obuiam cum sex elephantis, peditibus mil
progressus, pugna commissa, Lusitanos complures temere inu
ctos, & in iis Georgium ipsum interficit; cæteros grauiter sauci
retro ad mare compellit. Inde in Georgii locum Antonio frat
suffecto, Lusitani Malacam trajiciunt. quò cùm item Albuquerci
paulo pòst à Paceno superuenisset, duodecim amplius coactis
vnum nauibus, & propugnatoribus ferme sexcentis, Alodino, inf
stum de more Malacense littus habenti, arma inferre denuo pl
cuit. Is nuper ad Pagum victus, vt suprà demonstratum est, in Bi
tanum haud longè à Pago receperat sese. Ea insula, Sincapuran
obdita faucibus, nobili secatur amne; qui ponte junctus, dein se
mare euomens, portum nauigātibus præbet. Huic impositam an
ni vrbem, insulæ cognominem, Alodinus, pulso, vti suprà docu
mus, vetere domino, pręclarè munierat; ad pontis caput propugn
culum excitarat; à cæteris partibus, serratæ structuræ, ad latera fe
rienda, vallum & aggerem objecerat. Portum ipsum, & fallacia v
da, & adacti fistuca flexuosi de more stipitum ordines, & in assidu
statione paratæ lanciaræ seu lembi egregiè tuebantur. Lusitan
propè certa victoriæ spe profecti, nondum probè explorata regio
ne, descendunt; duabusque simul partibus ad mœnia subire conat
cùm neque scalas attulissent, & stagnantibus circùm aquis ac vor
ginibus impliciti tenerentur; destinatis vndique hostium telis a
tormentis, promptissimi quique sternuntur. Nec feliciùs mari ten
tata oppugnatio est. cùm & incognita obstarent vada, & hostiliu
nauigiorum agilitas onerarias Lusitanas, magnitudine ipsa inha
biles, crebris detrimentis afficeret. Ita, omisso incepto, & præcipui
è suorum numero desideratis, diuersi duces; Albuquercius Malac
rediit: Brittus ad Molucas, quò intenderat, nauigare perrexit.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER OCTAVVS.

DVM hæc apud Indos alterna ſuccedunt vice; interim ex alia quoque parte, atque adeò planè diuerſa, perquam inſigne ab homine Luſitano facinus editum eſt. Fernandus Magalianes agebat Oliſipone, ingenti animo vir, & rei naualis apprime callēs. Is, quòd in India ſub Albuquer-
o duce ſtipendia multa feciſſet, nequaquam pro ſpe præmio-
n (vt in ſuis plerunque meritis æſtimandis nimium ſibi fauet
mana cupiditas) ab Emmanuele tractari ſe queſtus, ad opu-
tiorem Caroli Cæſaris Caſtellæ Regis aulam tranſiit. ibi, cum
ronomis aliquot communicato conſilio, & implacabili odio in
manuelem accenſus, Cæſarem & conſiliarios docet, Molucas
ulas, quarum celeberrimis toto iam terrarum orbe diuitiis Lu-
ni fruantur, intra Caſtellanæ conquiſitionis limites haud du-
contineri. idque non pluribus tantùm argumentis è mathema-
ſupputatione contendit; ſed etiā acceptis inde litteris à Fran-
o Serrano, de quo ſuprà cōmemorauimus; in quibus de admi-
ili quadam eius regionis cùm opulentia, tum ab aurea Cherſo-
o longinquitate diſſereret. Profectò, ſi à fortibus & peritis ho-
ibus tentetur ex Occidentē iter, haud ita magno negotio è
uana terra in eaſdem inſulas penetrari poſſe. opem dein addit
itis. ac ſe, modò in eam expeditionem neceſſaria præbeantur,
mne diſcrimen, experiundi cauſa, paratum oſtendit. Mouit
arem & magnitudo promiſſi, & Fernandi auctoritas cum teſti-
io Serrani conjuncta. Quinque compactis egregiè nauibus,
nio & nauta & milite ad Hiſpalim inſtructis, (quo in numero
les erant Luſitani complures) vnus Magalianes cum ſummo
erio ac poteſtate præficitur. Cum iis nauibus, Bæti fluuio in
Oceanum euectus, Canarias primùm inſulas, tum Braſiliam
o iam pridem itinere petiit. inde, velis in Auſtrum datis, cùm
ta littora diu legiſſet, ad magni fluminis oſtia ventū eſt; quod
cti Iuliani vulgus appellat. is locus quinquaginta gradibus ab
inoctiali abeſt circulo. neque inde longè, infeſto rigore, &
æterno

æterno pressa gelu, niuosa montium cacumina in cælum exsu-
gunt. terram incolunt homines immani duodecim amplius d-
drantium statura, efferis moribus, crudis in cibum carnibus a-
sueti. quibus duo ad classem attracti, blandimentisq; ac muner-
bus a Magaliane deliniti, intra paucos dies ex insolita victus co-
suetudine periere. Ad eam oram explorandã missa nauis vna, c-
præerat Ioãnes Serranus, in scopulos illata, saluis tamen homi-
bus, frangitur. Hisce rebus conterriti classiarii, &, præter alia m-
ris incommoda, sæuissimo frigore enecti; incerta vitæ & perueni-
di quò intenderant spe, reuersionem plerique suadere, quidam e-
iam conuitio efflagitare instituerunt. Hosce Magalianes, obfirma-
ad omne patientiam animo, benignis adhortationibus aliquãd-
sustentare conatus: cõperta demũ cõiuratione; partim capite, pa-
tim exsilio puniit. qua supplicii ac minarum acerbitate, obstupef-
ctis interim ab omni rerũ nouarũ conatu reliquorum animis, -
tra eũ locũ tres ferme gradus, hoc est leucas circiter quinquagint-
processit; atque ibi demum sese ostendit euripus, sinuoso meatu O-
ceanum vtrunque coniungens. Ea re tum ex incitatissimo aqua-
æstu animaduersa, tum ex cetorum ossibus in littus eiectis, qu-
peracto iam itinere, gratulatio ingens à Magaliane facta, & euri-
ipsi, ab inuentore, perpetuum ac nobile nomen inditũ est. ibi, c-
meatibus valde imminutis, cùm denuo fremitum vel querimoni-
quorũdã inaudisset, capitis pœna proposita, vetuit ea de re serm-
nes inferri. Tũ alia nauis ad inquirendũ exitũ præmissa; ducẽ fr-
strata per tenebras retro vnde venerat, Hispalim, reuertit octa-
mẽse quàm ex eo portu discesserat. Eam nauẽ missis qui quærerẽ
incassum dies aliquot præstolatus, cũ reliquis tribus audacter ip-
progreditur: perque varios mæandros, & cæcas ambages, creb-
velorum flexu tandem ex altera parte vastissimum rursus in æqu-
euasit. & quoniam sub æquatore ipso positas Molucas esse didic-
rat; in eam partem proras dirigere magistros iubet. Leucas mil-
quingentas procul ab omni terræ conspectu prouecti, in desert-
aliquot insulas incidere: quas ex aduerso Italiæ oppositas nonn-
li arbitrantur. inde continuato in Septentriones itinere, ad Sub-
insulam leucarum ferme duodecim ambitu, auri feracem, frequẽ-
incolis ventum est. Ibi Magalianis labores exitu nec opinato co-
clusi. quippe insulæ regulus, quòd armis eo tempore cum finitin-
Rege Mathani contenderet, oblata recentis auxilii spe, aduen-
nõ solùm hospitio libenter excepit: sed etiam in eorũ gratiã sese (
vxore, liberisq;, & popularibus circiter octingentis, Christianu-
fieri voluit; & honoris causa in sacro baptismate Fernandi n-
m(

:n assumpsit. Hisce necessitudinum vinculis magis magisque Lu-
nus obstrictus, petenti opem & Christiano & hospiti negare
potuit. Descensione cum præstantibus aliquot facta, Magalia-
s, cùm semel iterumq; fudisset hostes; tertiò denique ex insidiis
e circumuentus occiditur. Cæteri, partim circa eum interfecti,
rtim elapsi, vix ad naues cum tristi nuntio peruenêre. Neque hic
is miseriarum fuit. ex quo facilè existimari potest, quā nō teme-
nec sine diligēti præparatione, barbaris Christiana sint imper-
da mysteria. Regulus, qui vix adhibito catechismo, vel anteactæ
æ sceleribus cū salutari detestatione dānatis, amicitię & tēporis
ısa, peregrina sacra suscepisset, qua mobilitate Christū induerat,
lem paulo pòst & Christum ipsum, & vnà cum Christo ius fœde-
n, fas, humanitatē, fidē penitus exuit. Oblatam ab hoste pacem,
n eo si aduenas è medio sustulisset, recentia merita & iūctas nu-
: dextras oblitus, minimè recusauit. Tā scelerati dein facinoris
petrādi cū in aperta vi nulla esset spes, primarios è classe ad vi-
ti, per officii ac beneuolentiæ speciem ad ferale conuiuium in-
atos, repentè inter ipsas dapes & pocula contrucidat; vno Ioā-
Serrano vel ad ludibrium vel ad lucri spem reseruato: quòd ex
emptione se partē aliquam sulphurei pulueris, & aliquot ænea
menta (cuius machinæ in iis locis nihil vnquam simile visum
let) capturum esse consideret. Atque vna hæc spes salutis affli-
quoque Serrano restabat. Verùm vtrumq; postmodum euētus
llit. nāque productus in vinclis ad mare Serranus, noua clade
onenda primò socios ad misericordiam lacrymasque commo-
eodemque interprete, per consuetos iam nutus ac symbola, cū
olis agi de pretio cæptum. Paciscebantur vtrinque pecuniæ lo-
nas minoris formæ bombardas, & pulueris aliquantum. Ea cū
ibus ad terram nautæ admouissent; subitò pretium augere in-
ni, & recedere à conditionibus, ac redemptorem variis artibus
nere. Inde altercatione cum iurgiis orta, cùm major majorque
inum frequentia ad littus affluerent, veriti fraudem & insidias
iarii, sese ad naues re infecta subducunt: anchorisque sublatis,
rum Serranum, frustra fas religionis, amicitiæ, patriæ, lamen-
li vociferatione obtestantem, in barbara & crudeli terra de-
unt. ad insulam decem leucas inde prouecti, variis casibus
inutas recensent copias. fusis ac laceris magna ex parte arma-
tis, centum & octoginta non amplius homines in vniuersum
eti. Cùm in tres ipsas naues, neque nautæ, neque funes, neque
ufficerent; alueo vno, qui præ cæteris quassatus erat, in-
, turbam cum instrumento omni in alteram transferunt:
ita,

ita, duabus tantùm reliquis nauibus ex eo loco discedunt: ac p
ris in occidentem Solem obuersis, diu errabundi, ad Molucas
ſulas tandem aliquando perueniunt. ibi cum Tidoris regulo h
ægre ſocietas iuncta. Luſitana tum aberat claſſis: eo faciliùs cor
ſis vndiq; frugibus, regulo enixè adiuuāte, per tot ærumnas & p
cula petitum ex inſula ſpecimen auehunt. ac trito inde itinere
traque primùm inſtitit nauis. dein Luſitanarum claſſium inie
metu: altera fluctibus quaſſata, cùm omnibus compagibus aqu
acciperet, ad Molucas recurrit: ibique egreſſis in terrā homini
ad ſcopulos alliſa diffringitur. altera Indis ad dextram relictis:
mani auſu protinus altum præcidere, & recta Bonæ ſpei prom
torium petere intendit. eo ſuperato, cùm ad Heſperidas vſque
ſulas proceſſiſſet: inaudito poſt omnium ſeculorum memoriā c
ſu totum orbem emenſa, & æmulis claſſibus illuc vſque felicite
uitatis, ab Luſitano demum Limenarcha in eo portu detenta
& pauci qui ſuperfuerant ſemianimes in cuſtodiam traditi: è c
bus tamen aliqui, naui deinde recuperata, in Hiſpaniam, v
etiam, patria Vicetinus, obſtupeſcentibus cunctis miraculi no
tate, in Italiam rediit. Huic naui non ſine cauſa Victoriæ indit
fuerat nomen. Nauclerus erat Ioannes Sebaſtianus Canus, ex
pido Guetaria Vardulorum, ad Pyreneum; vir animi fortitud
peritia gubernandi, & inaudita felicitate ſanè promeritus, vt ip
ac patriæ nomen, nullus vnquam caſus, nulla temporum long
quitas obruat. Neque me fugit, hæc aliter ab Iouio æquali e
temporum tradi. Sed nos rē totā ex fide retulimus: haud medio
ter locupletem huiuſce narrationis auctorem ſequuti Ioan
Barrium Luſitanum: ad quem, præter cæteram notitiā, & hal
cum ſuperſtitibus ex ea claſſe colloquia, conſcripti inſuper ab
ſis gubernatoribus eius peregrinationis commentarii peruen
Ex eo deinde tēpore ſæpius in Molucas è Bætica primùm, ac p
modū è noua Hiſpania nauigari cæptum. quæ res ingētem diſ
diarum molē inter Luſitanos ac Bæticos peperit; nec ſine ma
motu, cùm in Europa legibus, tum in Aſia ferro, de illius mar
commercij poſſeſſione certatum eſt. Magalianes è Bętica Sept
bri menſe anni vndeuigeſimi ſoluerat, bienniū circiter in ea n
gatione conſumptum. Inter hæc, de rebus in Ceilano geſtis nu
ac litteræ in Luſitaniam venerant. Ad ea tā opportuna & fruct
ſa tuenda commercia, & fluxa fide Regem in officio continēd
arcem inſtaurari, & aucto præſidio diligēter cuſtodiri Emmar
iuſſit. Eius rei cauſa Lupus Brittus cum ſupplemento fabrū ac
litum in Ceilanum profectus, accepto a Ioanne Sylueria caſte
prim

imùm omnium concharum vim ingentem è proximo petiit; è
ibus Indico more calce confecta; nouos muros prioribus iam
llabētibus ex arte perduxit; ac fossā probè purgatā statumine
iniit. Ea re offensi vehemētiùs insulani, quos cōmuni vocabulo
ngalas vocant: quòd contra ipsorum salutem ac libertatem cū-
parari haud absurdè suspicarētur. Et Saraceni inquilini de mo-
uspicionem ac metum augebant, in conciliabulis dictitando,
os videlicet vates initio se fuisse; cùm exitialem Colūbanæ ter-
Lusitanorum aduentum fore prædicerent. Per speciem societa-
illapsos inaudita auaritia & crudelitate homines, paucis diebus
lè mulctato hospiti Regi stipendium imposuisse. post hæc, alia-
n gētium homines, nullo iure aut exemplo, ab iis littoribus ar-
e cæpisse: nō quieturos, quoad iniecto ad arbitriū fræno, popu-
perinde ac iumentis abutātur, nec eorum fortunas modò, sed
a succum & sanguinē hauriant. Habere Columbanū digna fa-
s & moribus præmia; qui, spretis fideliū sociorum cōsiliis, nouā
ncognitam veteri & expertæ amicitiæ prætulisset. Huiusmo-
acibus ad exsecrabile odiū nominis Lusitani accensa plebs, ve-
ia primùm alimenta cibosque castello subtrahere: dein eo au-
iæ ventum, vt Lusitanos longiùs ab arce vagantes, vel iaculis
nus peterēt, vel iniquo loco circumuētos occiderent. ad hasce
atroces iniurias, principiò, pacis & concordiæ causa, leniter
e & conniuere Præfectus. Sed conuitia militum, segnitiem &
uiam increpantium, diutius ferre non potuit. meridianis ho-
quod æstiuæ maximè quietis est tempus, cum centum & quin-
ginta armatis Columbū oppidū, arci pænè coniunctum, quàm
ultuosissimè inuadit. Barbari, qui vt in summo otio, nullis cin-
ænibus, neque stationis neque vigilias agerent, metu perculsi
tè capessunt fugā, re familiari, pauidis coniugibus, paruisq; li-
in tāto periculo destitutis. Brittus sine certamine oppidum
ssus militē à direptione cædibusq; cōtinuit: tātū feminas pue-
ad fores ædiū alligari iussit, vt cū in sua potestate omnia fuis-
leuntes Cingalæ cernerent, ex eo ipso, quàm non hostiles in
m populumq; animos gereret, existimare facilè possent. Simul
ad retardandam eorum ferociam, si ab tergo instarent, pa-
oris viç, quæ ad castellum fert, tectis ignes iniecit, salutari sa-
nsilio. quippe barbari, non celeriùs, attouiti metu, sese ex op-
iecerant, quàm icti desiderio, & solicitudine pignorum, con-
ti furentesque in prælium rediēre: instantesque Lusitanis iā
pientibus, eodem impetu in arcem irrumpere potuissent, ni-
cùm demendi vincula suis, tum restinguendi incendii deti-

nuiſſet mora. Inde noſtris ad arcem maturè adipiſcendã occlu
daſq; portas ſpatium eſt datũ, cũ extremi tamẽ agminis ferme t
ginta ſaucii rediiſſent. Neque is terror (vti putârat Brittus) ad p
candã valuit gentem. quin, exaſperati potiùs animi, ſignoque da
per agros, armati ad viginti millia conuenêre. ea multitudine f
ti, cùm temere ad arcis mœnia ſubiiſſent, magna cum cæde vul
ribuſque repulſi, caſtra cõmuniunt. in exitu iam æſtas erat: eo m
jorem in ſpem venerat regulus, ſi minus oppugnatio procede
interclusis propter anni tempus maritimis commeatibus auxil
que, obſeſſos ad vltimam inopiam redigendi. Neque tamẽ inte
quies ab armis & ab operibus erat, aggerem aſſiduo labore ad m
nia Cingalæ proferebant, miſſilibus dies noctéſque fatigabant h
ſtẽ: inferiores vtique Luſitanis tormentorum magnitudine & ar
ficio; ſed molem ſupplebat numerus. ferreas contraxerant balliſ
ferme ſexcentas. eæ vel brachiis collibratæ vel innixę canteriis,
dita in fiſtulam plura ſimul veruta decem palmorum longitudi
aprugno aduerſus ignem pennata corio, ita excuſsè emittebant
ad paſſus ferme ducentos obuia quæque perfringerent. hiſce ve
tis interdiu impetebant incluſos: noctu ignitis jaculis militares
tra arcem caſas & diuerſoria, ramis & frondibus raptim exſtruc
incendere conabantur. Luſitano, in magnis rerum anguſtiis, ni
erat æque difficilè atque aquandi ratio, quòd puteus extra arc
non ſine cruore adeundus eſſet, neque eò per cuniculos, vt ol
Cananore, penetrari loci natura permitteret. Accedebat, aduer
tantã hoſtium multitudinẽ, mira defenſorum paucitas; vt ſine v
interdum viciſſitudine iidem perſtare in ſtationibus & excubiis
gerentur. Vna tantùm fiducia reſtabat venturi ab continente ſ
ſidii, ſi rem vſque in æſtatis initium extrahere potuiſſent. Ver
ea quoque ſpe excidêre, poſtquam exacta iam per ingentes labo
hieme, Antonius denique Lemius ab Cocino cum vno tãtùm
reme, neq; plus quinquaginta propugnatoribus affuit, & iis qu
ægre coactis, quòd & Sequeria eo tempore cum maxima parte
piarum abeſſet, neq; è præſidiis, in tanta infenſarum circà gen
propinquitate, deduci milites expediret. Interea barbari diur
nocturniſq; operibus promoto vallo, turres inſuper è palmea m
teria, ceſpite ingeſto, duas erexerant: vt è ſuperiore loco, dum ſc
complentur, ſagittis & jaculis hoſtem in muro conſiſtere prohi
rent. Eo periculo animaduerſo Brittus, antequã allati ſubſidii
nuitas emanaret, vltro in hoſtẽ erumpere ſtatuit. Concilio con
cato, Lemium trierarchum poſtera luce circa meridiem repent
mari oppugnationem oſtendere, & majoribus tormentis quat

tres jubet. ipse intento in eam partem hoste, cum trecentis & inquaginta Lusitanis ex alia parte, semiplenas & incautas sta- nes aggreditur; turbatosque ipsa audacia barbaros vallo detur- t:inde transgressus munitiones eodem impetu simul vtrãq; tur- n inuadit;auersosque hostes è propugnaculis dejicit. Turribus Lusitano captis,clamor extemplo circa vicos & palmeta perfer- ;palati in vnum coëunt barbari, vt omni conatu Lusitanum ex- lant.iamque instructa acies tota Cingalarum, Saracenis immi- , admouebatur. centum & quinquaginta erant equites, haud tnenda in iis regionibus ala, peditum ingens numerus, elephã- uinq; & viginti præibãt.ex iis erant primi ordinis quattuor, nõ res modò cũ sagittariis dorso vectare assueti, sed etiã in decus- alligatas ad proboscidẽ falces,tãta vi ac dexteritate vibrare,vt icquid ab latere vel à fronte se objecisset,ancipiti ferro proscin- ẽt.Is terror Lusitanis offusus,primò referre pedem coëgit:mox od sæpe fit,in ipsosmet recidit hostes; cùm dẽsis ictæ glandibus luæ,spreto rectorũ imperio,terga vertissent.Vrente dein magis gisque introrsus plũbea peste,doloris impatiẽtes, quacũq; rue- latè stragẽ edere,ac simul cuspidibus iaculisque ab tergo Lusi- us instare.Ita suismet auxiliis,cum ingẽti clade barbari dissipati que. Brittus fugientem hostem aliquandiu persecutus, vbi ad s & nemora vẽtum est,contentus eius diei victoria substitit; & squã se barbari ex pauore ac trepidatione colligerent, nõ sine to suorum sanguine,se in arcẽ recepit. Atque is dies obsidioni lit finẽ.Amissis ex amicorũ numero præcipuis,regulus Maho- ana hortamẽta stimulosque exsecratus,vnà cũ arcis potiundæ cõsilia belli deposuit:missisque ad Brittũ oratoribus, veniã er- & pacẽ denuo petiit;atque ab Lusitanis,vel quietem ex longa tigatione desiderantibus, vel absente Prætore Sequeria nullã ectantibus opem,haud grauatè concessa. Ceilani res in pristi- redière.At Prætor ineunte iam æstate ab Armuzia profectus, baiæ legens oram, ad Dium applicuit. ea vrbs, quòd ma- (vti diximus) habet opportunitates, & furtiuis Ægyptio- & Saracenorum nauigationibus tutum ab Calecuto rece- dabat; Lusitano præsidio locum aliquem ibi obtineri ad ho- rcendos magnopere cupiebat Emmanuel. itaque inter cætera eriæ mandârat in primis,vt Cambaiani Regis & Iazii dynastę ntate, si fieri posset, sin minus, vi atque armis aream arci um ædificandæ occuparet. Et Cãbaianus quidem Rex haud um ab ea societatis conditione abhorrebat. Iazius verò a vi,cùm apud Regem tum apud satrapas,nitebatur, ne Lu-

sitanis in eiusmodi possessionem pateret introitus: & simul qua
tum ex tuto & occulto poterat damni præternauigantibus infer
bat:miro inter hæc artificio eximiam quandam in Prætores ips
que Emmanuelẽ obseruantiam ac beneuolentiam simulans. Ne
tamen eos planè fallebat. ergo pari vtrinque fuco ac fallaciis ag
batur. Sequeria cùm ab Armuzia rediens Diũ applicuisset, vt dice
instituerã, bona cum pace in speciem acceptus est. nec modò co
meatus in classem benignè præbiti, verùm etiam ipse & nauarc
donis egregiè culti. Verùm appellatus de potestate ædificandi I
zius, ita se ad id propensum ostendit; vt rem interea totã sui arb
trii negaret esse. legatos necessariò mittendos in regiam, (vrbs e
Madaba, sexdecim ferè leucas à mari) magnopére cõfidere se, c
Emmanuelis honori, tum etiam suis ipsius precibus ac suasionib
id facile ab Rege datum iri. ita, blandis promissis ac singulari c
mitate extrahebat rẽ. At Lusitanus fraudẽ sentiens, vt verbis tra
igi nihil vidit: ad vim atque arma adiecit animum: neque ita di
cilis videbatur futura oppugnatio: quòd cùm a militibus impa
ta eo tẽpore vrbs erat; tum in eo ipso littore stationẽ habenti S
queriæ noua ab Emmanuele auxilia superuenerant. Sed tanta f
Iazii in agendo lenitas, tanta in ostentandis viribus & omniũ r
apparatu solertia, vt Prætor, mitigata in præsens ira, neque au
tali tempore summam rem in discrimen adducere, sine vlla n
recesserit: maioribus videlicet copiis anno proximo rediturus. S
queriæ profectio duplici voluptate Iazium & amicos affecit: qu
non modò præsentem arcis apparatum consiliumque sine cru
discusserat, sed etiam ad vrbem nouis operibus muniendam, &
terno, quo maximè nitebatur, firmandam milite, spatium erat
ctus. itaque in neutro cessauit: idoneis locis propugnacula exst
xit, instaurauit mœnia, & in iis tormenta vigiliasque dispos
Castellum est in medio ferme introitu atque ore portus. ab eo
stello catenam ingentem, ex ea parte quæ latiùs patet, ad oppid
vsque perduxit. ab altera, tres onerarias collocauit ponderibus
deò degrauatas: vt perforato, cùm opus foret, alueo, repentè su
derent. à fronte autẽ, ne subire triremes ad murum possent, præg
dia saxa & cautes in mare deiecit, tortuosos præterea cancell
& variis ad errorem flexibus in se recurrentes, obliquo amne d
xit. ita omni aditu terra marique intercluso, lembos biremesq
centũ & octoginta, & aliquot insuper negotiatorũ naues, in po
cohibuit. Arabas denique, ac Turcas, Persasque, & ex aliis nat
nibus, Christianæ maximè fidei desertores, mercede conduxit:
ne quid interea de ædificatione per legatos Prætor Lusitanus
Re

ege impetraret, omnē per se perque suos conatum adhibuit. Ne-
segniùs eodem tempore, diffisus legationi, Sequeria parabat bel-
m. Ab Dio Goam, atque inde Cocinum delatus, veteres naues &
afflatas refecit, nouas deduxit, complures nauarchos, quibus in
neficii loco Emmanuel quæstuosos ad Malacā, vel in Molucas,
t in Sinas, alióve dederat commeatus, pro imperio ac potestate,
ocini detinuit. ita, summo studio adhibito, duodequinquagin-
maiorum nauium classem varii generis, cùm cætero instrumen-
machinisque, tum validis militum centuriis adornauit. è Lusi-
na sobole tria millia, ex Indica impositi Canarini ac Malabares
ingenti. Cum iis copiis Sequeria, prætextu Armuziæ repetendę,
òd Rex Torus tributum Emmanueli soluere distulisset, rursus
itinere Dium accessit. sub eius aduentum Iazius, per explorato-
iam antè de Lusitanorum apparatu certior factus, ne coram
ere cum Sequeria cogeretur, tanquam euocatus ab Rege ma-
is itineribus eò contenderat, Saca filio cum idoneis rectoribus
s adolescentiæ tribus, firmoque militum præsidio ad vrbem re-
o. Is, de area blandè per internuntios ab Lusitano appellatus, è
iorum sententia benignè respondit: Si commeatu, vel re qua-
alia in classem opus sit, se affatim pro amicitia & pro consuetu-
e præbiturum: neque id, in tanta rerum omnium copia, quanta
i tū suppetat, in magni obsequii loco numeraturum esse. quod
o ad aream arci designandā attineat, se in potestate parētis esse:
super tali tantaq; re sibi licere quicquā eo absente decernere.
ari, cur ad eam diē Sequeria nullos ad Mamudium procurato-
aut nuntios miserit. integram etiamnum esse rem: & Iazium
rem, ab Rege accitum, eò etiam aduolasse libentiùs, vt præsens,
oritate, studio, gratia, postulatis Lusitanorum adesset. simul,
niam Sequeria per interpretē ambiguè intulerat, Lusitanos
o genere iamdudum exercitatos, modò sese in id ipsum inten-
nt, arcem nullo negotio excitaturos, ipse vicissim obscurè ie-
nō vnam omnium locorum esse naturā, haud æquè facilem in
mporio structuram fore, atque in aliis Indiæ vel Africę litto-
s exstitisset. Sequeria, vbi Mahometanos nō minùs artibus ad
endum, quàm munimentis ad propugnandum instructos vi-
de summa rei præfectos in concilium aduocat. ibi, sententiis
uersa tendentibus, aliquandiu certatum. Erant qui non diu-
ferendam ludificationem, atque admotis vndique machinis
nia protinus quatienda censerent. in iis, tormentorū magister;
inuectum speculatoria nauicula se, ad dextram oppidi partē,
n mare imminet, animaduertisse haud ita firmi operis muros,

 si pla-

ſi placeat, ſe celeri ſtrage illac tranſitum in vrbem eſſe daturum
ſtendit. alii contrà, & ii præcipuè, quos Prętoris iuſſu ad Cocinu
ſubſtitiſſe docuimus, nunc oppidi vires & armatorum freque
tiã, nunc ipſius Regis opes, quem bello prouocari non expedir
nunc naturæ gentiumque memorabant ius: quod vtique mag
piaculo violatum iri, ſi nõ antè explorata Mamudii voluntate,
ter ipſa beneuolentiæ & caritatis officia, oppidanis repentè v
attuliſſent. quin Prætor, vti Saca & Iazius ipſe hortarentur, lega
& litteras ad Regem protinus mitteret, à quo ſi nihil æqui imp
tratum foret, tum deniq; armis decerni poſſe: neque vnquam
zii oppugnandi honeſtas Luſitano cauſas defuturas. Hæc à nau
chis propalam iactabantur; illa tacita ſuberat cura, ne, ſi dimic
cœptũ eſſet, creſcente in dies mole belli, interim ad optatos cu
portus & cõmercia nauigãdi facultas effugeret. Eo vrgebãt acri
& aliis aliquot in eandem ſententiam adductis, facilè tenuêre
ab armis abſtineretur, quoad legationibus tentata res eſſet. Id
manauit; claſſiarios, victoriæ ſimul ac prædæ incenſos cupidine
pugnæ ſignum in ſingula momenta exſpectantes, magnus repe
dolor inceſſit: vulgo, ſe deceptos deluſoſque fremebant: nec m
dò querelæ, ſed etiam probra & maledicta in Prætorem exaud
bantur. atque etiam præfecti, ſe bellum ſuaſiſſe per ſummam i
pudentiam mentiendo, aſſentandoque militibus, in Sequeri
ducem (cui vel in primis parci oportuerat) omnem decreti eius
uidiam transferebant. Ea re Prætor cognita, rurſum eoſdem
„ conſilio vocat: &, Quandoquidem viri nobiles, inquit, è vobis
„ dio eſſe complures, qui ſeſe militibus venditent, totamque di
„ huiuſce belli cauſam in me cõferant vnum; & aliter in cõſilio,
„ ter in circulis ac cœtibus diſputẽt; denuo perrogare ſentẽtias
„ cet; nec verbo ſolùm, ſed etiam tabulis publicis cõſignare, vt q
„ quiſque ſenſerit, dixerit, ſuaſerit, palam exſtet: neu quis pr
„ hac, ex mea alteriúſve infamia vel inuidia, ſplendorem
„ vulgus & gloriam quærat. Sub hæc dicta, rogati præfecti,
dem illa de belli difficultatibus, de Cambaiana potentia,
ſpe legationis, deque amicitiæ legibus iterarunt, cunctas de
ceps in codicem ſcriba publico referente ſententias: Hiſce
peractis, communi decreto miſſi à Prætore qui Sacæ nun
rent: Quando nulla ſuper tali negotio habet à patre manda
nihil, ipſo inconſulto, nedum inuito; Luſitanos de arce
naturos. pacem eius, & Mamudii Regis, & ſibi, & iis qui a
ſe pro Emmanuele Indiam rexerint, antiquiſſimam ſemper fu
ſe: & quoniam ita omnibus viſum fuerit, ſe duos è claſſe prin

sibi relicturum: Rhotericum Fernandum, qui ad Mamudium
ipsa de re contendat; & Didacum Pacensem Beianumve cum
nibus paucis, & fabrili instrumento; vt simul atque cum Rege
uenerit, sine vlla cuiusquam injuria, in optatam & vtilem vtris-
e ædificationem incumbat. interea se Armuziam, vti institue-
, perrecturum: petere ab Saca, & rogare, vt procuratores Em-
nuelis pro consueta humanitate & hospitii necessitudine tra-
t. Ad ea cùm Saca, non exiguo leuatus metu, liberaliter
nodum respondisset; ex condicto Rhotericus legatus in ter-
i expositus, Beianus cum nauibus tribus responsum ab Re-
ibidem expectare iussus. aduentitii nauarchi ad viginti,
catura causa, alii aliò dilapsi. Prætor cum cætera classe Car-
niæ oram legens, Armuziam venit. ibi cum Rege Toro &
itano præsidio collocutus, dilatæ ab Toro pensionis cau-
i reperiebat eiusmodi: Baharenum est, cuius antè memi-
nus, insula & vrbs in Persico sinu (sunt qui olim Icharam di-
m putent) cùm fertilis agro, tum verò margaritarum pisca-
præ nobilis. Hanc insulam iure beneficiario possidebat Mo-
nus Arabs, vectigalis Regum Armuziæ. Is, cùm viribus &
enio contumax, tum etiam Mecani antistitis affinitate sub-
is, cuius filiam habebat in matrimonio; indignari cæpit,
ire se Armuziano Regi, qui a paucis Mahometanæ sectæ
ersariis, ex vltimo occidente profectis, regnum defendere
lo antè nequisset. Non esse verum, aliis imperare, qui sua
ie ipsum tueri non valeat. Ergo, non modò jugum apertè
ectare instituit Arabs; verùm etiam prædatoriis nauibus
nes circà regiones infestas habere, & commeantes Armu-
i vndique negotiatores auertere. è quibus incursionibus
um paucis mensibus Armuzianæ rei damnum illatum est, por-
s magna ex parte imminutis, vt Regi ad tuendam vix per-
m, nedum ad vectigal Emmanueli soluendum, nummi sup-
rent. Hasce querimonias Torus cùm ad Sequeriam antè
itteras detulisset; tum verò coràm vrgere acriùs institit, vt
aduersus rebelles auxilium ex fœdere praberetur. Neque
uit Prætor. Virum eximiè fortem ac bellicæ rei peritum,
onium Corream, expeditioni præposuit cum septem egregiè
uctis nauibus, & Lusitanis militibus quadringentis. quorum
ima nobilitate centum numerabantur iuuenes ad omnia
pti, laudisque ac decoris apprimè cupidi. Ad eas copias To-
embos, quos vulgo terradas vocant, ducentos adjunxit, Xara-
amicis præfecto, cum tribus circiter Persarum aut Arabum

 millibus.

millibus. ex altera parte Mocrinus, ipsa meritorum conscient
monitus, haud dubiè tali apparatu peti vnum se; tamquam ind
cto iam bello, sic omnia ad oppugnationem arcendam summo c
natu parauerat. ac primùm, ex insula vicinisque locis, armatoru
coëgerat millia ferme duodecim: in quibus erant equites trecen
Arabes, è Perside sagittarii quadringenti; fistulatores præter
Turcæ, & ex ipsius Mocrini ditione perpauci. reliqui, de gen
more, gladio & jaculis vtebantur. Ad hæc, quà in Baharenum o
pidum est descensus, vallum aggeremque perduxerat; passim o
uersis in mare tormentis, & suis cuique præfecto stationibus or
ne distributis. Correa, mense Iunio profectus Armuzia, adue
tempestate diu retentus est; ac demum in Bahareni conspectu
delata classe; & extra ictum bombardæ anchoris in salo jactis, h
bitoque consilio, placuit duabus simul partibus aggredi vrbem
hinc Armuzianos inde Lusitanos in terram exponere, non mo
ad hostem ancipiti prælio distinendum; sed etiam, quòd Correa
tam exiguo Lusitanorum numero, diffisus Arabum ac Mahome
norum ingeniis, separatim & ex diuerso rem gerere tutiùs putab
præsertim cùm contra Baharenios, eiusdem & sectæ & sangui
gentem, inuitos arma ferre non dubiis indiciis comperisset. N
eum prouida fefellit opinio. Xarafus, infra hostiles munitiones
cta descensione, copias proximum in collem subducit, & explica
dis per tumultum ordinibus, & imperia turbando imperiis, data
pera tempus terit, spectator interea futurus alieni certaminis;
consilium ex partis alterius euentu capturus. Correa, ne ipse q
dem ausus in aduersum vallum rectà subire; & militem in mari f
ctuantem destinatis hostium jaculis ac tormentis objicere; pau
supra vrbem perincommodo loco descendit: cùm, exspatiantib
latè vndis, alibi femore, alibi genu tenus aqua pertingeret. expo
tis tandem sine vllo certamine armatis; Correa, vt nusquam nis
virtute spes esset, Tristanum Castrium, nauali turbæ Præpositu
scaphas procul à terra jubet abducere. Nihil inde temporis a
instruenda consumptum. quippe Lusitani vel à præferuido inge
impatientes moræ, vel è nauibus ferme viritim depugnare assu
si quando terrestri Marte certandum est, in iis vtique regionib
ad signa atque ad ordines egerrimè continentur; sed vagantib
manipulis, palati ac dispersi qua tulit impetus, in prælium ruunt
cum denis interdum singulos concurrisse, egregiam laudem ac
cus existimant. quæ audacia, vti aduersus tumultuarium & côc
santem valet hostem, cuiusmodi Numidæ & Arabes Indique c
sentur; ita, vbi cum ordinatis equitum turmis ac pedite vetera
res

eſt,circumuentis plerunque,vel in medium acceptis,perniciem
:remam afferre conſueuit. Igitur ab Luſitano tum quoque
veteri conſuetudine immutatum eſt nihil. Arius erat Antonii
)rreæ frater,ætate ferox, & celebritatis ac nominis præter mo-
m appetens. hic prior in hoſtem cum nobilibus tendit. raptim
:tonius cum reliqua manu ſubſequitur, ac tantus fuit ardor, vt
rbaros cum cæde primùm vulneribuſque intra munimenta cō-
lerint:dein,eodem impetu illati,longè ſummouerint. Ita, pænè
n conceſſum ab iis de victoria videbatur; cùm effuſo repentè
ıni equitatu,Mocrinus elatum ſucceſſu hoſtem repreſſit; & ſen-
ı cedentem,vallo & munitionibus pepulit. Ibi,patentiore cam-
,affluente rurſum ex oppido multitudine,recruduit pugna. cu-
:, non ex numero tantùm, ſed etiam ex ipſo genere armorum,
orſus erat iniqua conditio: cùm Arabes è ſuperiore loco prælō-
: triginta dodrantium haſtis aduerſa hoſtium ora crebris ictibus
lerent,priuſquam ii venabulo gladióve ſuccedere ad vulnus in-
endum poſſent. ac nihilo ſecius obnixi animis Luſitani perſta-
balliſtiſq; præſertim ac fiſtulis equitem ſeſe audaciùs inferentē
:ere. in eo tumultu dum Arius temere in hoſtium cateruas in-
ıitur;duabus primū ictus ſagittis,dein aliquot acceptis vulneri-
; concidit. eius cladis nuntii mœrore pleni, cùm ad Antonium
ıolaſſent:Vos verò pergite,inquit ille,vt cœpiſtis: nā frater qui-
n meus præclarè vitam in ſuo munere poſuit. His dictis,accenſi
ſus ad prælium animi,ſed laſſitudo & vulnera degrauabant. Me-
m ferme erat diei,& feruentiſſimo deſuper Sole,arenaque infrà
uante, cum intoleranda ſiti miſtus cruore manabat ex artubus
or. Quæ cùm defatigatio ſimul hoſtem cepiſſet;quaſi tacitis in-
:iis,paululum vtrinque fuit quietis & ſpatii ad ſaucios è prælio
trahendos. Inde, renouato impetu Luſitani priores in pugnam
:unt,ac ſublato pariter clamore,Sanctum Iacobum appellant.
liit Apoſtolus voces, ac ſuis de more propitius, repentinum
ti metum ac trepidationem incuſſit. Mocrinus, inter prima ſi-
,duobus iam equis inſidenti ſuffoſſis; dum tertio arrepto reſti-
:e pugnam conatur;acerrimè dimicanti femur plumbea glande
icitur.ex eo demum ictu,cùm ſanguinis copiam funderet, fra-
viri feroci a eſt:& elatus ex acie, præcipuis ex amicorum nume-
roſequentibus, cùm ſeſe deſperatis rebus in latebras abdidiſ-
intra tertium diem emoritur. Barbari,vt ſeminecem Regē præ-
:xceſſiſſe vulgatum eſt;armis paſſim projectis momento diffu-
ıt.ac tum denique Xarafus, deducto in campos exercitu, ad
tanos, victoriam gratulaturus ac tarditatem purgaturus, ac-

 ceſſit.

cessit. Correa; tametsi perfidiam præclarè senserat, tamen, ne res alieno tēpore, in iurgia; dein, vt fit, in certamē excederet; in presen tia dolori & iracundiæ moderatus, fugienti saltem perduelli Xa rafum instare, & parta iubet vti victoria. Mox ipse quoque, ref ctis parumper ex lassitudine & calore militibus, aderat. Cùm nu quam apparerēt hostes, ad prædam victores illico versi, quæ no contemnenda ex ædibus præsertim regiis exstitit. Simul etia centum & quadraginta nauigiis ignes iniecti, & Xarafo ad cu stodiam vrbis relicto, Correa se ad curandos maximè ægrot ac saucios; quorum magnus erat numerus, in classem recep At Mocrini cadauer, dum ex insula in Arabiam sepulturæ cau trajicitur, ab Sadradino Xarafi propinquo interceptum, summ cum gaudio in vrbem asportatur; ibi abscissę ab trunco ceruices, coriū è caluaria per quàm artificiosè detractum, Arabes gossip inferciunt. id certum victoriæ signum, Toro missum munere, & ingenti gratulatione, in medio Armuziæ foro conditum est, ad to titulo, qui Arabica & Lusitanica lingua rei gestæ seriem con neret. Ab ea clade, cognatus Mocrini Hametes, pactus vti om generis mercenarii, relictis armis equisque, in continentem si fraude transportarentur; quod reliquum erat insulæ, cum Ca oppido, in potestatem Regis Lusitanię tradidit. Mercenarii cum de trāsmissi, & proposita venia, in suas domos incolæ reuocati: rique inter eos dicundo præpositus notę probitatis senex, nom Bucatus, natione Arabs, quæ res ad pacandos gentis animos ha mediocriter valuit, siquidem Persas præfectos populi Arabes ęg rimè patiuntur. Insula dein à Lusitanis Regi Armuziæ restitut ab ipso mox Rege tradita est Bardadino cuidam, Xarafi prop quo; cum eo, vt serafinū quadragena millia quotannis tributi mine pēderet. At Correa, insigni parta victoria, & compositis Baharenum rebus, Armuziam reuertit. Aduenieti, vt æquum e magni cùm à Toro, & omnibus ordinibus, tū à Sequeria Præt habiti honores. Inde Rhotericus Botus, cū Antonio Abulæo ba, & Lusitanis pręterea septem, Baharenum petere, & ibi Em nuelis negotia procurare iussi. Et Sequeria, cùm Torum exte malo ac metu leuasset, intestinis præterea suorū fraudibus eri aggressus est; quòd certis auctoribus iam antè audisset, regia ve galia & rationes à ministris & Quęstoribus interuerti. Ergo, pr Mahometana mancipia, Lusitanos quoq; iudices & scripturę gistros, magno Arabū dolore, in portu constituit. dein, cōfirm Regis animo, & arcis præsidio inspecto, clasśē ab Armuzia sol ac Diū rectà petenti Peianus cū tristi occurrit nuntio, Rhoteri
Fern

ıandum à Mamudio irritum rediisse:& Sacam,haud dubiè pa-
imperio,infida cum Lusitanis amicitia tandem abrupta, ma-
leborum ac biremium numero in suas naues fecisse impetũ:
umuēto & oppresso pænè sibi vix ad fugam exitum patuisse,
um atrox ab Iazio aliisque piratis instare. Hisce rebus cognitis
tor, amissis nuper bene gerendæ rei occasionibus nequicquã
:muit, suam ipsius leuitatem accusans, quòd omnibus rebus
imicandum instructus, semet ab imparato Iazio blandimentis
ingi, rursus mercatorum consiliis auferri se passus fuisset. Cũ
ıl ira pudorque versarent animum, in præsentia ab Dio tētan-
opiis adeò imminutis abstinuit, vltra Dium est locus millia
uum circiter quinque & viginti, sat capaci portu, & ad merca-
ım exercendam idoneo, Madrafabam appellant; ibi Sequeria,
nsibus inuitis, repentè castellum excitare decreuerat. Sed Ia-
;, de nuper captis Lusitanis cognito maturè consilio, eã ipsam
ionem firmis præsidiis occuparat. Igitur, eà quoque spe deje-
; Prætor, Ciaulum inde se contulit, & ab Nizamaluco tyranno
estatem petiit arcis ibidem exstruendæ. In societate cum Lusi-
is dudum erat Nizamalucus, vt suprà docuimus: ac tum fortè
ersus Idalcanē gerens bellum, equis præcipuè militaribus in-
:bat, quos neque India fert, & ab Armuzia capta venales ad v-
ı Goanũ emporium Albuquercii decreto deuehebantur. Quo-
a Nizamalucus, de potestate arcis ædificandæ à Prętore appel-
s, ea in primis lege annuit, vt trecētos quotannis equos è Per-
vel Arabia Ciaulum importari liceret; atque vt ab institori-
, quãtum in Goano portu, quadragenos in capita pardaos (nũ-
; aureus est, denariũm circiter octo æstimatione) Lusitani pro-
ıtores exigerent. Conscriptis conditionibus, expositi a Seque-
n terrã fabri, atque ad ipsas fluminis fauces dimenso ædificio,
festim opus fieri cæptum. Ea re vulgata, Iazii quidã præfectus
)io celeriter quinquaginta biremes ad opus impediendum ad-
:t. cum ea classe ab Lusitanis vario euentu certatum: ac nihilo-
us interea dies noctesque continuato labore, ad iustam altitũ-
:m muri & propugnacula excreuerant. Ad ea diruenda, pellē-
ıue Lusitanos, cum longè maiore apparatu opus esset, Maho-
ana classis, in periculosa statione multis acceptis incõmodis,
:ē irrito conatu discessit. Et Sequeria ad custodiã loci præsidio
a marique relicto, Cocinum reuectus, Eduardo Menesio suc-
)ri prouinciam tradidit: vna re maximè memorandus; quòd
ısita pietate primus in vrbe Goa Diuo Francisco templum,
)niunctas templo ædes cœnobiũmve, sodalibus Franciscanis
exstru-

exſtruxit. At Eduardus inito magiſtratu, quòd cõtra piraticas cla
ſes leuioribus nauigiis opus eſſe intelligeret; biremes duodeci
ædificari jubet. cum iis ad oram arcemque Ciaulanam Simon A
dradius obtinendam profectus, in itinere audit, duas Turcaru
triremes ab Dio Dabulum delatas (Mahometanum id emporiu
eſt dextra Ciaulum à Goa petentibus) intra eius portus fauces m
tu noſtrarum nauium deliteſcere. haud quaquam negligenda r
viſa. Confeſtim ad vim ac pugnam paratus, Dabulum acceſſ
oppidaniſque primò tergiuerſantibus, dein terrore commotis,
modò triremem extorſit vtranque; ſed annuum inſuper vectig
impoſuit. iiſdem ferè diebus, graues & periculoſi ad Armuzia
motus fuêre, initio à ſcribis & Quæſtoribus orto; qui Luſitan
cuſtodes ac præſides, ad ſcripturam appoſitos, inſtar mortis du
bant. Xaraſus eo tempore plurimum Armuziæ poterat. Hoc ma
mè patrono ac fautore Mahometani, qua veris qua falſis crimi
bus, Torum in Luſitanos accendere; ſuperbum & immodicum p
regrinæ gentis, & cuncta paulatim in ſe trahentis, imperium co
queri; furto ſurreptos ingenuos ingenuaſq;, & per vim ad Ch
ſtiana ſacra cõpulſos; & ſuper omnia, deſtinatos ab Toro lega
ad Emmanuelem, fraude Præfecti retentos, indignari. Hæc & a
id genus identidem deplorando, Regem ingenio mobili adoleſ
tem, ac libertatis auidum, adduxêre tandem, vt acerbiſſimæ ſer
tutis jugum excutere, & regnum Armuzianum in priſtinam dig
tatem omni ratione vindicare decerneret. Iam tum in exitu e
autumnus anni ſeculi huiuſce vigeſimi primi: & cõmodùm Seq
ria Prætor omnem ferè claſſem ab Armuzia abduxerat, Emman
le Soſa cum paucis admodum nauibus ad oram tutandam relic
Ergo, ſecretis inter ſe colloquiis habitis Perſę, ficto primùm rur
re diſſeminant, Arabicam oram, quæ ditionis Armuzianæ ſit
Balochiis prædonibus è Perſide maritima deuaſtari. hoc menda
conſequuti, quod vel in primis optabant, vt Soſa, ad eos piratas
gandos, ab vrbe diſcederet; certam & inter ſe, & cum cæteris op
dorum magiſtratibus, noctem occultè cõdicunt, qua ad Luſita
vbique delendos vno tẽporis momento conſurgãt. Vbi ea nox
uenit, regiæ claſſi Præpoſitus, quem Xebandaram vocant, cum
radis octo, duas in portu reliquas Luſitanorum naues, trirem
ac dromonem, agmine ſilenti circumuenit, ac trireme quide
cuſtodibus pænè vacua extemplo potitur: & flammas illico ta
latis, arida palmarum fronde conſperſis, injicit; qui tamen ig
paulo pòſt ab latitante puero extinctus eſt. dromonem verò, q
juſto nautarum numero tenebatur, ne aggredi quidem eſt au
Cæter

terùm,vt ex triremi ſplendor emicuit,(id conuenerat ſignum)
ſeſtim è turribus, dein ex omni vrbis parte, cum ingenti æris
pitu,cuiuſmodi Saturnalibus à plebe cieri ſolet, ad arma necē-
Luſitanorum conclamari cæptum. multi ex iis, ad majorem
itatem ædium,& liberiorem negotiandi facultatem, extra mu-
arcis,domicilia cōmparauerant.ergo, in ſemiſopitos vndique
etus ab hoſte factus, quibuſdam etiam circundati ignes: & ſi-
l exitus itinerum ſtationibus occupati. exinde cùm clamor &
urſus, & nocturna trepidatio, nec audire nec prouidere quic-
m ſinerent;Luſitani partim intra domos oppreſſi, partim cur-
rotinus arcem petentes,aut flammis hauſti, aut inſidiis arma-
ũ excepti ſunt. nonnullæ tamen familiæ conglobatæ, cùm per
dia tela ferro ſibi viam feciſſent;intra arcis portas cũ triſti nun-
penetrarunt. Pari audacia eodemque tempore, ne mutui ſubſi-
vlla eſſet facultas, ad Curiatum,Soarē, Baharenum, quotquot
bant Luſitani vel trucidati,vel in vincla conjecti. vnius etiam
memorabilis exitus, Rhoterici Boti: variis quippe tormentis
ruciatus, vt ab auita religione deficeret; conſtanti ad extremũ
ie ſpiritum animo,Chriſtum vnum Deum Dominumq; conte-
,glorioſi martyrii palmam adeptus eſt.Deſiderati in eo tumul-
ræter ſeruos ſeruaſque,Luſitani centum & viginti; numerus in
a præſidii tenuitate nõ modicus:& apothecæ omnes ac diuer-
momento direpta. Hiſce noctu ferme patratis,vt primùm il-
t,emiſſi raptim ex arce qui reſiduos è cæde conquirerent; na-
; fruſtra tentatas,intra jactum teli reducerent:ſimul etiam, o-
ria Luſitana,cũ iam eſſet in curſu referta caricis, peropportu-
etenta; & onera in cibum, & ſolutis de induſtria compagibus,
es trabeſque in munimenta ſuffecit. aliquot etiam hoſtilibus
giis in ipſo portu ignes injecti.hæc omnia ingenti cum ardore
ine ſanguine multo peracta:& priùs quàm arx ab hoſte cinge-
, Ioannes Meria dromonem expedire,& Goam petere juſſus,
em à nouo Prætore implorandam. At Soſa,per Maſcati Præ-
m (qui vnus Tori mandata aſpernatus in fide manſerat) de
um fraude certior factus, ad Armuziam extemplo iter inten-
erũ ab eius curſu fœda tempeſtate diuulſus Triſtanus Vaſæus
prior ad vrbem decurrit,ac noctu per medias hoſtium ſtatio-
eceptis ipſa audacia claſſiariis,cùm quempiam è ſuorum nu-
putarent eſſe;felici conatu ad arcem ipſam applicuit. Solen-
ei natalitia tum fortè agebantur:& ſacrificio nocturno da-
operā Luſitani,eo attentiore obſecratione,quo vehementiùs
e communi ſalute ſoliciti.itaque inter ipſas preces Triſtanus
Vega

Vega repentè superueniens, cunctos ingenti spe lætitiaque per
dit, quòd vel ex eo miraculo, sua vota salutemque Deo cordi
haud dubiè cernerent. Sosæ dein exspectatione suspensis, & è s
cula identidem, vt fit, omnes circa regiones oculorum acie co
strantibus, tertio die, qui D. Ioanni Apostolo est sacer, duas pro
ab arce leucas, anchoris in salo jactis apparuit. Rostratam one
riam ex iis quos galeones vocant, & vnam duntaxat biremem
cebat, easque propugnatoribus valde infrequentes; compluri
conjuratorum scelere, ad Calaiatum nuper amissis. cæterū aq
cuius maximè inopia laborabatur, & varii commeatus, petita
proximo vim attulerat. Eius rei nō ignarus Vega, suadere Præfe
arcis Garziæ Cotinio instititit vehementer, vt Sosæ, priusquā op
meretur, opē ex arce sine mora submitteret. Res erat periculi p
in tam exiguo bellatorum numero, & Armuzianis in proxima
tione ad omnes eiusmodi casus intentis. Attamen id sibi peric
ris ipse qui suaserat Vega magno animo depoposcit: neque for
obtulit, quàm præstitit operam. Spectato milite crebrisque tor
tis in paronem impositis egregiè velocem; præter hostium & R
ipsius ora oculosque incitato remigio ad Sosam tetendit. inte
qui remanserant, supplices ad cœlum manus pro felici euentu
precibus tollere. hostes audaciæ magnitudine attoniti, proper
dum hærere. Regis dein imperio, terradis octoginta raptim i
quuti, cùm aliquandiu ab tergo allatrassent, duce & triginta
amissis, & sauciis aliis, malè mulctati rediêre. Vega, è summo
crimine elapsus, ingenti suorum gaudio se ad Sosam adjunxit.
id spectaculum percitus ira & furore Torus, domo se proripit,
uoremque & mollitiem territis ac mœrentibus exprobrans, re
ti cunctos in prælium iubet. atque vt pro meritis quisque sibi
præmium aut ignominiam paratam esse non dubitarent, me
in littore collocat duas, quarum in altera fulgentes conspicie
tur aurei nummi, in altera muliebres mitellę ac delicata vela
na, quo notæ genere apud eas gentes acerbius nullum esse con
uit. Equum dein conscendit properè, fusteque arrepto, promi
insuper multitudinem cogit in naues, postremò cum stipatori
in editum subit collem, vnde, singulorum virtutis aut ignauia
stis conspicere simul & conspici posset. Ac Lusitani pariter
stodes è pinnis fenestrisque prospectant, cōmilitonum vicem
xii, quippe quorum in virtute dextrisque nō modò imperium,
vita omnium verteretur. Aucta classe nouis copiis, terradæ omn
centum & triginta infestis in Sosam rostris citato cursu ferun
Sosæ, in summa rerū iniquitate, illud etiam accedebat incōm
q

ɔd omnis tum fortè ceciderat ventus, vnicum onerariis naui-
;, quæque velis dumtaxat aguntur, aduersum frequentes actua-
; agilesque, remedium. Deprehensus, cùm nulla nisi in cælesti
ilio & vltima necessitate esset spes, Deum enixè præcatus, vti
remis in rebus, quemadmodum antea sæpe, sui numinis præsen-
n ostẽderet; sociosque ad honestum & Christianis dignum exi-
ı paucis adhortatus, exiguas copias magno animo ad pugnam
ruxit. Ac primùm, ne impunè circuiri ab hostium multitudine
iet; neu quis casus, inter pugnandum, suos ab se diuelleret, pa-
em ac biremem, epibatis ac libratoribus ad idonea loca dispo-
;, demissisque armamentis, ad onerariam ita reuinxit; vt cùm
ɔpem, vbi res postularet, ferendam facilis ex alia in aliam na-
ı transitus daretur; tum, ad arcendos vndique hostes, libera in
nem partem esset eiaculatio. dein ad auram, siquid afflaret, ex-
ıendam, antennas tantùm onerariæ sustulit; quòd eæ, propter
itudinem, nihil ad expeditum certamen obessent. Vbi propiùs
ıum est, missilium nubes atro mista fumo tantam caliginem
uit, vti mutuum hostibus conspectum prorsus adimeret. Cer-
tamen Lusitani è superiore loco figebant, cùm in adeò densa
igia vanum propè nullum incideret telum. Ausi dein Maho-
ani aliquot, ostentandæ fortitudinis, & Regis demerendi gra-
è propinquo certare, adhortati inter se, magno impetu in Lu-
ıam biremem è terrada transiliunt. Eo successu elati, cùm o-
ıriam porrò scandere niterentur, concursu ad periculum facto,
im contis ac ferro detrusi, partim etiam abscissis brachiis in-
mpti; quæ res cæteros ab eiusmodi temeritate deterruit. In-
ıæc, tum ipse maris æstus accedens, tum etiam lenis ex alto fla-
vela vtcunque percutiens, onerariam per medios Armuziano-
ordines paulatim ad arcem admouerat. inde maioribus tor-
tis ex destinato summoti hostes: ac demum octoginta deside-
, vulneratis plurimis, cum ingenti luctu ac dedecore se in por-
, vnde prodierant, recepère. è Lusitanis triginta saucii, occisus
vnus duntaxat è nauali turba: spiculorũ verò tãta vis intra o-
riã & actuarias alligatas apparuit, nauiumque fragmenta col-
ı ita multa, vt cõplures dies materiam igni præbuerint. Sosa &
ı, cæteriq; victores, insigni parta gloria, gratulantibus ouanti-
; cum effusa lætitia sociis, in arcem accepti. Ea re maiorem in
um exterritus Torus, concesso Lusitanis mari, arcẽ à terra op-
ıare constituit. Tormentis librãdis, regia & valetudinariæ Lu-
orũ ędes electę. inde cõtinuis aliquot diebus arcis męnia qua-
ntur. inclusi, nouas ita pro dirutis objiciebant moles, vt spei
multo

multo plus in virtute quàm in muro fosſíſve reponerēt. Ergo, p
editam locis aliquot ſtragem auſos ad mœnia ſuccedere Mahor
tanos, & ſcalis appoſitis in ſummum eniti; cùm alio armorum
nere, tum ſupernè vibratis ponderibus ac trabibus vndique d
cêre. Multi in eo congreſſu & fortiſſimus quiſque exanimati. N
que ad iterandā vltrà oppugnationem Toro affuit animus. Et,
cumagente ſe hyeme, ictus conſcientia admiſſi facinoris, & Luſ
næ claſſis aduentum extimeſcens; conſilium formidine ac deſpe
tione pleniſſimum cepit. Queixome inſula diſtat leucas tre
Armuzia. eò, cum vniuerſa ciuitate, congeſtis raptim in terra
iis, quæ tolli poterant, ingenti popularium dolore migrans: te
vrbis, quorū erant complura egregio opere & picturis ornata, v
ſubdidit faces: hinc, toto quatriduo peruagatum incendium, c
cta propemodū hauſit. Luſitani, rei nouitate defixi, primò igni
contagia, dein hoſtium inſidias timuêre. poſtremò, vt flāmæ q
uerant; ſatis comperta vrbis ſolitudine, ad reliquias fumantis
muziæ diripiendas egreſſi, paucis tantùm exceptis commeatil
omnia ferme in cineres & fauillam redacta comperiunt. Inter h
Eduardus Prætor de ſuorum cæde & arcis periculo certior fac
Ludouicum fratrem cum nauibus decem & firmo præſidio Ar
ziam proficiſci juſſerat. Eius rei timore perterritus Xarafus, ne
gata poſtmodum conſilia rebellionis in ſuum reciderent capu
cautum & obnoxium ſibi Regem, opibus ipſe & auctoritate
pollēs, per ſatellites, ad ſcelus omne paratos, è medio ſuſtulit;
que loco ſubſtituit è Zeifadini liberis Mamudium, tredecim c
ter annos natum. Ludouicus, tetro ſpectaculo Armuziæ ince
commotus, & cognitis iis, quæ nouo Xarafi ſcelere ad Queixo
accidiſſent; fluctuauit animo, vtrùm cōmeatibus interceptis, (q
erat perfacile) deprehenſos intra deſertam inſulam hoſtes, omn
rerum inopia & fame ſubigeret. dein, ex iis quæ ab explorator
deferebantur, non ſine cauſa veritus, ne ſi afflictos vrgere ac
inſtitiſſet; malis coactus Xarafus cum regia gaza Regeque ipſ
cederet in Perſidis interiora; leniter agere, & oſtentāda veniæ
rebelles ad pacem & concordiam allicere ſtatuit. Neque diffici
habuit exitum res. quippe, Luſitanis, emporii quæſtuoſi; Armu
nis, patrii ſoli deſiderio laborantibus. Pax ergo in has ferme
uenit leges: vti Mamudius cum ſuis Armuziam inhabitandi
ſa rediret. debita ad eam diem ſtipendia, & ex ea die in ſing
annos vicena ſeraphinum millia Emmanueli perſolueret. Ci
ablatas inter tumultum Luſitano res captiuoſque omnes cum
redderent. Luſitani autem, neque iuri inter oppidanos dicu
n

que adminiſtrandis vectigalibus, exigendíſve portoriis, vlla ex
te ſeſe immiſcerent. vtrique amicitiam & ſocietatem rectè &
animo colerent. Per hunc modum compoſitis rebus, læti Ar-
ziani in patriam rediêre, inſtauratiſque ædificiis, & reſtituto
nmercio, propter eximiam loci opportunitatem, Armuzia bre-
n veterem celebritatem eſt reſtituta. Dum hæc ad Perſicum ge-
itur ſinum, in Africo item Oceano rei & exiſtimationi Luſitanę
eclarè conſultum eſt. Reguli duo, Zenzibaris & Pembæ, aliarũ-
e circa inſularum, vectigal annuum pacti, ſeſe in Emmanuelis
icitiam fidemque iam antè contulerant. Id ægre paſſus Mom-
æ tyrãnus, magnum earum inſularum numerũ, & in iis pręno-
em vnam, Querimbam nomine, ab regulorum imperio variis
ibus ac promiſſis auertit: reguli, cum à tot ſimul populis deſtitu-
vectigali ſoluẽdo non eſſent, à Luſitanis ducibus, qui ab Moſam-
um aduerſa tempeſtate hyemẽ exigere coacti erant, per nuntios
em rebus afflictis implorant. Digna Luſitanis inſtitutis & con-
tudine viſa res eſt Et Petrus Caſtrius, ne otioſa hyberna tradu-
et, paucis nauibus ad Querimbam appulſis, bellatores non am-
is centum in terrã expoſuit. oppidũ erat littore peramæno, & cũ
itiis celebre, tum etiam incolis, & inuecto nuper à Mombaza
ſidio frequens. Caſtrius multitudine haud quaquam exterri-
bifariam ſuos diuiſit. Cum vna parte Chriſtophorum Soſam
ultè circumire, ſeque ab tergo oſtendere iubet: ac ſimul ipſe
 cætera manu à fronte hoſtem aggreditur. Certaminis aliquã-
 ac periculi fuit, dum eminus barbari iaculis de more pugnant.
cominus geri cæpta res eſt, micantes Luſitanorum gladios &
pilata haſtilia non tulêre. Ac paucis nequicquam reſiſtentibus,
 proximum quenque hoſtis cæderet; omnes, quà pauor tulit,
tragem corporum in agros effuſi. Luſitanus, haud contemnen-
geſtis opibus, oppido flammas iniecit. Eius rei fama rebelliũ
t animos, & confeſtim legati dedentium inſulas, & in regulo-
ditionem redeuntium, affuêre. Caſtrius, minimè vulgari (ſi
itatẽ militum ſpectes) relata victoria; & regulis nouo benefi-
obſtrictis, ineunte iam æſtate Indiam petere intendit. Interea
onius Brittus, vti narrare inſtitueram, ab Georgio Albuquercio
ſſus, ad Molucas lõga ac difficili nauigatione peruenerat. Ba-
um inter cæteras illius regionis inſulas eſt, ea tum Laudino
ſtę parebat. Ibi, quòd è Simonis Correę iũco Luſitani aliquot
 antè per occaſionem interempti fuiſſent, eam fraudem necẽ-
protinus vlciſci placuit; & expoſito milite Brittus, inſulę agros
igníque vaſtauit, abegit prædas, ac documento non leui ſan-
 xit,

xit, ne quis Lusitanos homines, vel tempestate vel quouis a
cāsu in ea loca delatos, quamuis paucos & inermes, opportu
ad cędem & iniuriam duceret. Inde Tidorem progressus, ab in
lis comperit, Boleifem Ternatis Regem, Almansoris filia in ma
moniū ducta, ac deinde Franciscum Serranum, è vita migrasse. I
leifis maximè accitu Brittus ab Cocino fabros & ędificandi inst
mētū aduexerat; cū vltro nō Boleifes modò, sed Almansor etiā
sua vterq; ditione, Lusitanis, quo potissimū vellent loco, arcis
struendæ optionem deferret: & auaritia cæci ambo, dum pereg
na commercia & noua lucra sectātur, certatim in multas indig
tates & in ipsum pęnè seruitium ruerent. Verumtamen in Bol
præcipua quædam nominis Lusitani caritas eminebat. Is, vti su
docuimus, & Lusitanis, cùm primùm in eas regiones delati su
hospitio inuitandis, Almansorē præuerterat; & Franciscum d
Serranum, aliosq; diu apud se detentos, mira comitate officio
tractarat: & cùm se suaq; omnia Emmanueli per litteras amic
mè detulisset, tum etiā nuper ab Indię Prætore classem & struc
res castello apud se Lusitanis ædificando per legatos admodum
nixè petierat. Deniq;, morbo confectus, cùm hæredem regni te
ra etiamnum ætate relinqueret filium, nomine Boahatem; vx
tutoribusque, & cognatis præcepit moriens, vt Lusitanam socie
tem summo studio retinerent; neque alias quærerent amicitias
in vnius Emmanuelis fide opibusq; sat firmum sibi fortunisq;
præsidium constitutum arbitrarentur. Hæc præcepta, defuncto
Rege, infixa in reginæ & propinquorum animis, ad continend
aliquot annos in fide gentem, haud mediocriter valuere. Ac pro
de vbi nouam diuq; exspectatam ex India classem, Britto duce,
dorem aduenisse cognitum est; Aroezius illico, Regis tutor, c
nauibus festoq; apparatu, ad eum sociosque in hospitium dedu
dos accurrit. Nec leuem interea voluntatem Almansor detine
apud se Lusitani & renouandæ societatis ostendit. Verùm Brit
insulam vtramq; per otium contemplatus, Ternatem Tidori a
dificationem & domicilium antetulit; non modò loci natura
ductus; quòd aliquanto cōmodiorē Ternates habeat portum;
etiā haud obscurè infensus Almansori; quòd post iunctas cum S
rano dextras; nouis Bæticorum sese fœderibus illigasset. Ergo T
natem ab Aroezio perductus in hospitium Brittus, ingenti regi
regulique, & oppidanorum gaudio excipitur. dein locus ad æd
cium contiguus vrbi delectus, materiáque & cæmētis eò con
ctis; Brittus, lætitiæ causa, caput perinde ac cęteri, sertis ac flori
redimitus, primus omnium & rastello fodit humum, & lapiden
fun-

damenta conjecit viij.Kal.Quintileis,anno sæculi huius alte-
& vicesimo:qui dies eo etiam maiore cum iucunditate transa-
; est,quòd in eum ipsum diē D.Ioannis Baptistæ solennia inci-
ent:cuius felicē lętumq; humano generi exortum,è cœlestis o-
uli promisso,totus pænè orbis terrarū exquisitis ludis & anni-
saria gratulatione concelebrat. In hunc ferè modū,perpetua
rebātur,)ac propria Lusitano cum iis gētibus cōmercia con-
uta.Eadē tēpestate funestus in Indiā nuntius allatus de Emma-
lis regis obitu.Circa finē prioris anni decesserat,duos & quin-
ginta natus annos,cùm sex & viginti regnasset.Huic,vt maie-
ipsius ac merita postulabāt,plurimis Europæ,Africęq;,atq; A-
locis cum sumptuoso apparatu iusta funebria persoluta. Neq;
ristiani modò Reges luxêre defunctū,verùm etiā ethnici,Co-
ensis,Cananorius,Armuzianus,iidēq; posito luctu, postmodū
nni successori per nuntios litteràsq; obsequium & operā offi-
causa detulêre. Ioānes,anno ætatis vigesimo acceptis regni gu-
naculis,ad propitiandū cæleste numē,ac populos in officio cō-
dos,illud curabat in primis; vti studium Chrstianæ religionis
iquissimum sibi esse cuncti perspicerēt. Idcirco & in Lusitania
tariter in eo genere multa decreuit,& per litteras Eduardo In-
Prætori mandauit, cultui diuino & sacerdotum cōmodis e-
prospiceret;ac nominatim,diuini Apostoli Thomæ sepulcrū
oromādelio littore peruestigandum curaret:darétq; operam,
acrosanctæ illæ reliquiæ (quanquā easdē,vti suprà dictum est,
arum certè partē Mesopotamia sibi vindicat) cū dignitate cu-
irętur.Eduardus Emmanueli Friæ,pręposito Coromandelicæ
cum sacerdotibus aliquot & architecto id negotium dat.Pro-
Meliaporem(nam ibi situm Apostoli corpus audierāt) ęqua-
solo ingentis amplitudinis vrbē offendunt Paucę tantùm py-
des,turrésque,& columnę, miserabili è strage supererant.nec
varij coloris lapides,ac veluti porphyretica peregregiè scul-
ragmēta,quæ antiquum vrbis ornatum & elegantia satis ar-
ent.In iis visebantur operosi magnifici cuiusdam templi ve-
,vno tantùm superstite ad orientalem plagam sacello,crebris
forisque lapideis Crucibus è vetere disciplina conspersо.
eo tectò latere Apostoli ossa cùm accolæ pro certo affirma-
primùm omnium sarcire ipsum ædificiū placuit,quòd testu-
pondere pressi parietes,aliquot locis vitium fecissent. Ad eos
fulciēdos,ac renouanda fundamenta, cōductis è vicino ope-
im effoditur humus,ad quintum ferme dodrantem apparuit
us lapidea tabula tectus: in quam ab interiore parte incisæ

prisca gentis lingua (vti à peritis cognitum est) litteræ testabant templum id ab sancto Dei Apostolo Thoma quondam exstructu ei templo tuendo colendoque, mercium, quæ in vrbem importa tur, decimam ab Saganio Rege attributam: accesserat obtesta ad posteros, ne quid ex eo vectigali ac donatione imminutum v lent. paulo infra eam tabulam, ipsius Regis (vti ex priscorum tr tione Indi asseuerabant) cadauer inuentum. Altius dein molie bus terram, quadratum, primò lateritiæ, postremò lapideæ struc ræ, septum apparuit, multiplici operimento, pedum circiter uem altitudine. ibi, quòd sepultum haud dubiè corpus Apos dicebatur esse, adhibiti ad amouendum operculum Lusitani d (nam Indis rem eiusmodi committere non est visum) non nisi xis per sacram confessionem expiatis, & reconciliato per Euch stiam Deo, aggredi rem ausi, locum aperiunt. Immista calci & næ, candidissima specie ossa, & apposita lanceæ cuspis & viat baculi frustum, itemque vas fictile, fidem inuenti demum sacri sauri Lusitanis fecere. Sub hæc repertum aliud cuiusdam è T mæ discipulis cadauer, cæterùm tetro ac terreo aspectu, quem mo lum & Sagami Regis: vt, si alia argumenta defuissent, ex propemodum colore dignosci Apostoli ossa potuerint. Eo m gratulatio fuit Christianorum: & affabre factas, arte Sinarum culas duas, è proximo emporio Paleacate confestim afferri cuit: quarum in altera eximii operis argento cælata, ipsius A stoli; in altera, discipulorum eius reliquiæ inclusæ: & comm gaudium solenni supplicatione pompaque, & priuatis olim qui aderant studiis celebratum est. Propositis deinde in ipso a ri arculis, adhibitoque custode, claues vtriusque Emmanuel F Cocinum Prætori Menesio detulit. Hoc maximè modo, per dies, & sacello & religioni consultum. Biennio deinde post, dem ossa intra ipsam aram occulto loco, duobus tantum n scils Lusitanis, abdita, ac postremò Goam, Constantino Brig Prorege, (qui Diui Thomæ templum in ea vrbe exstruebat) a tre quodam Franciscano translata fuisse comperio. Circa idem t pus, quo nuntii de Emmanuelis Regis obitu in Indiam allati Idalcan otium à Narsingano bello nactus, recuperando Conc littori animum adjecit: quod ei Rhotericus Mellus, per occasi paucis ante annis ademerat. Exiguis admodum copiis ea loca Lusitani tenebant; cæteris, vel ad Persicum & Arabicum sinum ad Moluccas obtinendas, paulo antè profecti s. Eius rei non ign Idalcan, misso præfecto cum quadringentis equitibus, & quin millibus peditum; Lusitanos custodes, haud tamen sine cruor

tamine, pepulit; portusque & agros opimæ fertilitatis recepit. In Sumatra insula, tyrannus Accenorũ Abrahemus, ab cæde Genii Britti & comitum ferocior factus, oræ totius maritimæ iam d dubiè affectabat imperium: nec ferro solùm, sed etiam (quo lum acrius telum est) auro muneribusque pugnabat. Ad hæc, tæ blanditiis accedebant minæ, &, vbi commodum esset, fraus ac doli. Nullus amicitiæ fœderúmve respectus, nulla affinium tas, nulla fidei vel iurisiurandi religio. Exacta iam ætate patrẽ, efariis moribus & consiliis abhorrentem, oneratum catenis in eam incluserat: ibidemque, veluti nouum & inusitatum ani-, illuuie & squalore confecerat. Pedirensem Regem, opibus & toritate præcellentẽ, cui & cognationis vinculo & iure benefiio erat obstrictus, pellectis ad se popularibus, exegerat regno. ili scelere Daianum dynastam, cuius sororem habebat in maonio, per summum scelus, omnibus fortunis euerterat. Inde gna eius oræ parte in potestatem redacta, infestis signis ad Paum vrbẽ, quo pulsi cõfugerãt Reges, pergit ducere. Peditũ milquindecim habebat in armis, & complures elephantos. ii pro estribus copiis genti sunt, nam equos non alit insula. Cum hoc citu castris duo millia passuũ ab vrbe positis, primùm omniũ, entandos oppidanorum animos, per præconem edixit, qui ciPacenus intra sextum diem ad se transisset, huic nihil, ipsi, faæq;, & bonis ipsius damni illatum iri: cæteris non eandẽ veniã mentiam fore victis, quæ ante dimicationẽ pateret. Hoc ediulgato, magna pars ciuium transiit. alii clam elapsi, in saltus s refugêre. ita, infrequentem defensoribus vrbẽ tertiò adorAbrahemus expugnat. Restabat arx, in quam Pacenus regulus, ules duo Pedirensis, Daianusque confugerant: lignea quidem & multis iam locis præ nimio Solis ardore fatiscens: veri nta haud leui præsidio Lusitanorum ferme trecentorum & quinInta, & maioribus minoribusque tormẽtis instructa. Abraheullæ dũ eius generis machinæ suppetebant; tantũ ingentem agittarũ, quas letali inficiũt succo, & sarmẽtorũ faces, oblitos ta, ad excitãdũ, vbi res ferret, incendium, scalasque plurimas undine crassiore, leues gestatu, ascensu stabiles, nec non ferraa operibus faciendis aduexerat. Ergo, vt sine certamine, si fieret, rẽ conficeret, Lusitanis per interpretem iusserat nunciari: am ad suum imperium pertinere: proinde cũ bona pace ab-, secumque suas res, dum liceret, auferrent. Ad ea cùm feroesponsum inclusi dedissent, appareretque armis rem gerensumma vi, priusquam auxilium iis alicunde ferretur (n a-

 re au-

re autem liberum, vicinamque Malacam, & amicos Reges n
pullos habebant) arcem aggredi ſtatuit. Atque ad vitanda
ſtium iacula, qua maximè virium parte erat inferior, cuniculo
gere ad arcem cæpit. nocturnum præterea tempus ac pluuium
oppugnationes captabat; vt neque per tenebras noſtri collin
poſſent; & madefactus imbre ſulphureus puluis planè inutilis
ret. ad hæc, arietis loco, elephantos ipſos ad arcē admouebat:
rectorum inſtinctu valida impreſſione facta, munitiones eue
rent, ſublatoque interdum ingenti clamore, interdum ſumm
lentio arcem corona circundabat, ſcaliſque erectis, ex omni p
ſimul tranſcendere nitebatur & obſeſſi quidem, hoſtium o
nequaquam extimeſcebant. excepti obſtructique ex aduerſo c
culi, nonnunquam etiam felici eruptione certatum eſt. Sed cre
ac repentinas oppugnationes diutius ferre vix poterant: cùn
brahemus, in magna copia militum, identidè alios alióſque
mitteret; pſi, propter paucitatem, aſſiduis pænè ſtationibus
munimēta diſpoſiti, dies noctéſque in armis traducere cogere
Accedebat vulgata graui cęlo vis morbi, & extremę inopiæ m
quòd per inteſtina de more diſſidia, dum ſuæ quiſque intentu
publicam negligit, ad tolerandam obſidionem cibaria ſegnit
malignè conuexerant. Præſidio præerat Henricius quidam.
demum autore, quòd relatas nuper è captiua naui pretioſas
ces in Indiam venum aſportare geſtiret, non exſpectato ſubſ
fœdum conſilium ineunt arcis deſerendæ. cuius flagitii, poſt p
factam armis Indiam, Luſitani ad eam diem nihil ſimile ad
rant. Id vt quàm occultiſſimè fieret, minora primùm torm
inuolucris objecta, ne ab hoſte dignoſcerentur, in naues in
nūt, maiora, quòd amoliendi in tanta hoſtium propinquitate
erat ſpes, ita ad plenum inferciunt, vt, ſi flammas conciperent
(vt fit) boli magnitudine rumperentur. Sulphurei dein pul
exiles humi tænias quoquo verſum, ac præſertim ad ipſius p
ris cellam, atque ad muralia tormenta perducunt: iuſſis ag
claudere magiſtris; &, cùm iam omnes extra arcem eſſent, igne
jicere. Vix dum euaſerant, ſarcinis quiſque ſuis diſſimulante
tis; cùm, exorta repentè flàmma cum ingēti fragore, fugā hoſ
prodidit. Pars ad incendium extinguendum audacter accur
(&, incertum qua de cauſa, nondum ad ſulphureos cados ac m
liā tormenta peruaſerat) pars ad littus effuſi, turbatos auerſo
Luſitanos cum cæde inſequuntur: ac denique appulſæ ad te
naues, perculſis ac trepidantibus, magna ex parte impedimen
amiſſa, vix atque ægre effugium præbuēre, dum in magno tu

ne ſimul hoſtis irrumpat, alii cōfeſtim anchoras oraſque præci-
it, alii ad naues adipiſcendas, collo tenus ſeſe in aquas immit-
t. Abeuntibus cum oneraria vna, nauigiis tribus, per ludibriū
bari tum inter fugam ereptas, tum ſuperſtites ex incendio res
chinaſq; præſertim oſtentant, plenumque cladis & ignominiæ
nē cum probris & cachinnis exſibilant. Auxit pudorem, in ipſo
iè portus exitu, ſociæ claſſis occurſus. naues triginta cum omni
ia rerum ab Aruano Rege aderant, ipſumque Regem terreſtri
erè cum quattuor millibus peditum auxilio venire nuntiabāt.
naues, cognita præpropera deſperatione abeuntium, retro,
e venerant, in patriam reuertère. & Luſitani Malacam delati,
onium inſuper Mirandā, & Lupum Azeuedium, cum recenti
ite & bellico inſtrumento iā in curſu ad opem ferendam para-
inueniunt. Eo magis & ſuum factum ipſi dānarunt, & omnium
uitiis & maledictis excepti ſunt. E regulis tribus, qui comites
rant fugæ, Pacenus cum rectore matreque Malacæ remanſit,
qui duo ſeſe inſtitorum nauibus ad Aruanū Regem ſupplices
tulère. Luſitani è Somatra inſula in perpetuum exacti. Et A-
hemus, pulſo mox etiā Aruano, regnis quattuor auctus, æneiſ-
tormentis, (qui vel maximè terror gentem premebat) omni-
circa nationibus, atque ipſis adeò Luſitanis, formidandus e-
. Alodinus item, elatus nouo ſucceſſu rerum, & à Bintano
ctis Georgii Albuquercii copiis, claſſes denuo ad vexandam
acenſem oram inſtitit mittere, & cum Luſitanis obuiam ex vr-
rogreſſis, aliquot ſecunda prælia fecit. Iam apud Sinas, in Lu-
ium nomen, acerbiore etiam odio & immanitate ſæuitum eſt.
tinus Alphonſus Mellus cum ſex nauibus eò contenderat, cō-
andæ amicitiæ & ſtatuendi commercii cauſa, nondum probè
us, quid Thomæ Petreio legato, de quo ſuprà diximus, acci-
t. Luſitanos adeſſe vbi Cantonem allatum eſt, extemplo præ-
s oræ maritimæ à magiſtratibus imperatum, nefarios prædo-
el comprehenderent, vel ad internecionem delerent. Nihil
metuebat eo tempore Mellus, quamquam à peritis rerum ſe-
terumque præmonitus. eo faciliùs repentino Sinarum aduē-
m ſuis opprimitur. & initio quidem, vt ſeſe concordiæ &
tatis cupidos probarent Luſitani, vel pluribus iaculis ap-
i, certare ſuperſederunt; dein, cùm vndique inſtaret hoſtis,
ullam pacis mentionem admitteret, iniquiſſimo loco & con-
ne committitur pugna. Multitudine tormentorum ac nauiū,
ſuo regno, longè ſuperabant Sinæ. itaq; circūuētos aduenas
m bōbardis è tuto diſcerpunt, partim feſſos ac ſeſe dedentes,

in poteſtatem accipiunt. Mellus, cùm aliquamdiu egregiè ſeſe d
fendiſſet, ad extremum, ſingulari Dei beneficio, per mediam h
ſtium claſſem malè mulctatus elabitur. In captos, magiſtratu
iuſſu, grauiter acerbeque conſultum. in carcerem conditi omn
& pro latronibus piratiſque damnati, aut pedore ac tabe in vinc
lis exſpirarunt, aut ad ſupplicium producti ſummo plebis conc
ſu vel ſagittis confixi, vel in fruſta diſſecti ſunt, præconibus vete
gentis piacula & recentem inſuper audaciam referentibus; qu
in regios portus ac fines armata manu non dubitaſſent redire,
quibus omnium flagitiorum ac ſcelerum paulo antè veſtigia re
quiſſent. Hæc, & alia id genus, clara voce de ſcripto ſubinde re
tabantur, ad tollendam è vulgi animis opinionem, quam de Lu
tani olim generis virtute ac probitate conceperant. Dum hac t
repentina rerum inclinatione tot ſimul regionibus Luſitani ex
centur, ne ad Molucas quidem inſulas otium fuit. Rerum ibi ſu
ma penes Aroezium erat. Hunc, Luſitana amicitia opibuſque ſi
nixum, & immodicos gerentem ſpiritus, regina cæterique prin
res minimè concoquebant. Arx inſuper, eodem in primis adnit
te, non parum excreuerat: diſpoſitáque in muris tormẽta, longè
téque terrore inferebant. Id ſibi ſuiſque iugum, per cauſam hoſ
tij ac ſocietatis impoſitum, regina ſerò ingemiſcens, clàm cõn
nicatis cum Almanſore parente conſilijs, fugã vna cum liberis
præcipuis amicorum parabat: vt per eam occaſionem popularib
paulatim abductis, vrbem deſertam ac nudam Luſitano relinq
ret. Ea re per indices cõperta, Brittus arcis præfectus, adiutore
roezio, regias ædes militibus repentè circundat, elatumque in
manus Boahatem regulum, & paruulos fratres Aialum & Tal
riam, in arcem aſportat. Regina per occultos exitus inter tumu
elapſa. Inde conſternatus Regis deſiderio populus, cũ frequens
arcẽ accurriſſet, Aroezij auctoritate & Britti accõmodata ad te
pus oratione ſedatus eſt, cũ inter cætera perſanctè ambo affirm
rent, conſilium id publicæ ſalutis cauſa neceſſariò ſuſceptũ fui
fidemque obligarent ſuam, Boahati Regi diadema regnumq; m
ſurum incolume. Tum pluribus in æmulum diuitiarum ac dig
tatis Almanſorẽ inuecti, barbaros natura cupidos belli cædiſq
ad inferẽdum ei bellum haud magno negotio perpulêre. Inde, i
ter vtramque gentem paruis, nec dignis relatu prœliis vario ſu
ceſſu certatum eſt. ſuperior tamen ad extremum Ternatenſis fu
res. Mariacum oppidũ in ſummo editi mõtis vertice, quod inſu
Tinoris olim caput fuerat, Luſitanorũ ope ab Aroezio cũ mu
cęde captũ incenſumq;: & Maquienũ inſula, quã reguli ambo

q

s portionibus obtinebant ,metu coacta, in Ternatensem di-
tem vniuersa concessit.Hæc ferme Eduardo Menesio Pretore
triennium gesta. Successit Menesio Vascus Gamma, dux cùm
laudibus,tum aperta præsertim India clarus ac memorabilis.
c,pro trienni trimestre imperiū fuit.ornatissimas naues è Lu-
nia sexdecim,in iis tria millia delectæ iuuentutis ac nobilita-
abduxerat.Vt in Cambaiana littora ventum est,(nam eá in pri-
regionem explorare placuerat)in summa repentè malacia , si-
ibus ventis,ab imo fluctus intumuit;inde naues inter se nuta-
repitare compages,tabulata concuti cępta.Nautæ, subitò pa-
e icti,cùm in Syrtes illatam haud dubiè classem crederent , in
ma perturbatione rerum omnium,alij bolidé demittere , alij
xhauriendam sentinam,vel ad clauū tenendum accurrere. Sa-
tiores alij,circunspectare fugam,atque doliola ac tabulas ad
tandum arripere.ipse imperator initio nequaquam expers ti-
ris ac solicitudinis fuit:sed mox comperto eū esse terręmotum,
em nauigantes quoque sentire non dubium est)ad socios hila-
onte conuersus;Adeste animis,inquit,viri;aduentu nostro per-
itus Cambaianus Oceanus intremit. Atque hoc periculo de-
ti Lusitani,Cocinū incolumes deuenêre. Vascus,accepta pro-
ia,dum a Cocino varios huc illuc præfectos dimittit:nomén-
Lusitanum in pristinā dignitatē conatur asserere; graui mór-
nplicitus,in ipso impetu mouendarum rerum excessit è vita.
Goæ tum Henricus Menesius præerat,eximia virtute & inte-
te vir. is,continuò in Gammæ locum suffectus è successioni-
vt appellant;quarum est ratio eiusmodi: Transmissos è Lusi-
a regios codicillos,minimum tres,olim apud Quæstorē aut
am , nunc apud Goanum Archiepiscopum, diligenter com-
tos obsignatosque,custodiri mos est.quibus in singulis, quasi
radus , ad rem cautiùs celandam,adnotatum regio ipso chi-
pho latet nomen illius, qui, si Prætorem in prouincia diem
contigerit , è Regis auctoritate substituendus est.iis autem
illis ordine superscribitur,prima,secunda,tertia , vel quarta
ssio:ita,vt,si eius qui primo loco nominatur,copia fuerit : se-
ū codicillum resignare vel aperire sit nefas.Ergo,vbi Pretor
o alióve quopiā casu decessit,consiliū cogitur.ibi, corā Ar-
iscopo & magistratibus,qua diximus obseruatione,vt nullus
audi aut errori sit locus,codicilli & signa soluūtur:cuius pri-
ierit nomē,huic defertur imperium;reliqua nomina rursus
ta ad Regis nutū arbitriumq; adseruantur.Id , ne per summi
stratus obitū prouincia diutius orba periclitaretur,neu ob id

ipſum inter præfectos certamina exiſterent, ſapienter in tanto
corum interuallo prouiſum eſt. Per hunc modum renuntiatus Pr
tor Hēricus, ad regia negotia conficienda, Cocinum petiit: &
itinere multos Arabum parones, Malabarica onuſtos fruge, vel
ipſis oneribus cepit, vel diſſipatos in littus ejecit. Tumultuātes p
terea ad Cananorē piratas, ſocii Regis rogatu compeſcuit, & vic
aliquot eorum exuſſit. Inter quæ, ad Calecutū, ab Luſitanis ac M
labaribus denuo turbata pax eſt. Odioſæ primū controuerſiæ in
negotiandum exortæ; & partis vtriuſque animi ſuſpicionibus i
tati: dein vltro citroque factæ injuriæ: poſtremò, inſtigantibu
conſuetudine Saracenis, bellum exarſit. Hiſce rebus cognitis H
ricus Prætor, quinquaginta variæ formæ nauibus, in quibus er
duo armatorum millia, Cocino Pananem oræ Calecutanæ con
dit. ibi, cùm ablatas res nequicquam repetiiſſet, munitum der
locum & celebrē terra marique ſimul adortus, pulſo aut cæſo M
hometano præſidio cepit, ac direptum incendit. Multa inde rel
tormenta: quorum aliquot antea Luſitanorū apparebat fuiſſe. L
ſitanus deſertor ac transfuga præfuerat vniuerſis, huius project
humi cadauer, denſis conciſa vulneribus facie, vix vt agnoſceret
inuentum eſt. A Panane in conſpectum vrbis Calecuti prouec
Prætor, haud mediocrē hoſtibus terrorem incuſſit. Naues erant
cōplures. in eas flāmæ confeſtim injectæ; & ſimul, qui arcem te
bant, ſuorum aduentu animati; eruptione facta, variis locis ign
ſuburbiis intulere. Inde Prætor, confirmato arcis præſidio, perc
ſiſque hoſtibus, leucas in Septentrionem ferè ſex ad Couletum e
porium eiuſdem oræ proceſſit. curuo in theatri modum & accl
littore is portus eſt, ac mirè facto ad jacula certis in omnem p
tem ictibus dirigenda. eo cliuo aggerem ac munitiones Mahon
tani perduxerant; infrà, ſtationem habebant parones ferè cent
& quinquaginta, proris longo ordine in altum obuerſis, vt dup
vallo tormentiſque aptè diſpoſitis, & ingenti armatorum num
(viginti hominum millia conueniſſe dicebantur) contra omnes
curſiones oppidum egregiè tutum videri poſſet. Henricus, comp
ta hoſtium multitudine, ſub ipſum portum anchoras jacit. inde
templatus naturam loci, & genus operum ac lintribus ad v
exploranda præmiſſis; tribus è partibus vno tempore, diſtine
hoſtis cauſa, oppidum aggredi ſtatuit. Simonem Meneſium c
bellatoribus trecentis in terram egredi jubet; ac læuum cornu n
nitionum inuadere. ipſe cum centum & quinquaginta, non a
plius, deſcenſu facto, ad læuam ducit, claſſiariis imperat ad hoſti
naues rectà ſuccedant. ita, clamore ſublato, ſimul à fronte ac la

ri

us pugna committitur. Non exigua tum hosti, officinis iampri-
n institutis, tormentorum copia suppetebat. eo majori tene-
itur spe, Lusitanum congressu arceri, & jaculis eminus obrui
se. quippe seminudi ipsi, patente ad plagas corpore, Hispanien-
gladios & ingentia pila galeásque ac thoraces horrebant. Ve-
i eos longè fefellit opinio. Siquidem inter jaculandum coor-
è tormentario fomite fumus, ad instar nebulæ, subeuntem
acter Lusitanum egregiè texit. & flammæ intermicantis indi-
, hinc parones injectis ferreis manibus nostri apprehenderant;
e in vallum erepserant, & intra munitiones conjecerant signa,
ùs pænè quàm eos appropinquare sensisset barbarus. Lusita-
, tum Saracenorum aspectus, tum pax à Calecutano toties per
idem violata, acuebat iras. Nec diutius tulêre dimicationem
tes. Pauci tantùm conjurati ad extremum vsque spiritum acri-
ob stitêre. cæteri, quibus patrio more nihil erat pudoris ad fu-
n, strage suorum exterriti, terga verterunt. Henricus, in magna
tium cæde, non plus quindecim è suorum numero amissis, vul-
atis duodequinquaginta, & oppido & classe hostili potitur. In
cæteram prædam, tormenta variæ magnitudinis auecta trecen-
 sexaginta, & minorum fistularum ingens numerus. parones
ucti quinquaginta tres, Indico aromate onusti plerique; reliqui
mis absumpti: ac postremò totum oppidum, subjectis per
 ignibus, cõflagrauit. Lusitanus, gemina intra paucos dies vi-
ia lætus ouansque, Cananorem inde Cocinum reuertit. Et
norinus, confecto quod per id tempus cum mediterraneis po-
s gesserat bello, omnibus dein viribus ad Lusitanam arcem ex-
nandã incubuit. Arx ea Calecutano erat imposita littori, quod,
itio diximus, insidiosum asperumque, vix in summa malacia
is nauigiis accessum præbet. Iamque hyems aderat, eo acriùs
orinus, ne id anni tempus elaberetur, militares copias & om-
 oppugnandi apparatum vndique contrahebat; vt interim
peribus ac vi arcem caperet, vel necessitate ac fame Lusitanos
editionem acciperet. itaque extemplo, præfectus cum duode-
ferè millibus peditum, ad vrbem præmissus. quo in numero
lus quidam erat perfuga, non ignobilis architectus; qui Rho-
expugnationi cum Solimano Turca interfuerat. hoc maximè
ice ac præceptore, barbari vallo & fossa lata pedes ferè o-
ecim, ad dimidiatæ lunæ figuram, amplecti arcem instituunt,
vtraque parte, qua vallum in mare desinebat, arcendo nauali
dio castella erigebantur duo, quæ obliquis ictibus terum
s abraderent. dein, per ambitum fossæ, modicis interuallis,
pro-u-

propugnacula quinque excitabant; vnde majoribus tormentis
idonea loca dispositis arcis mœnia quaterentur. Hæc opera, li
in munitores crebri ex arce impetus fierent; tamen abunda
multitudine, adhibitis pluteis vineisq;, & instātibus præfectis, b
ui ad exitum peruenére. Arcem, Lusitani haud amplius treceti
tinebant. præerat Ioannes Lima, vir & militiæ callens, & gloriæ
primis auidus. is, cùm nulla superesset nisi ab Oceano spes; dup
doliorum ordine, ingesta arena, & lorica extrinsecus addita, b
chium ad mare protenderat; alternis inter dolia tormentis, ad
cendum ab látere hostem, aptè locatis; & per expedita nauigia P
torem Henricum de statu rei Calecutanæ fecerat certiorem. S
hæc, ineunte Iunio mēse, cùm hyems in ea regione sæuiret, Zar
rinus ipse cum reliquo belli apparatu & nonaginta millibus
minum affuit. Arcu & sagittis pleriq;, alii gladio & parma, alii
ferreis fistulis instructi conuenerant. in speciem despicabiles, ca
rùm vsu armorum & corporum agilitate metuendi. Vt eæ co
consedêre, Siculus architectus Zamorino perfecta opera dilige
ostendit, rudique ad eiusmodi commenta barbaro certam cum
miratione fiduciam injecit, arcis breui tempore potiūdæ, atqu
ipsum vti quàm minimo Indorum damno fieret, Siculus, pe
colloquio, Lusitanos, cùm aliis rationibus, tum hostilis exerci
magnitudine proponenda, institit ad deditionem hortari. Ver
eiusmodi oratione tantum abfuit vt Limæ constantia mouere
vti etiam ad lacessendum hostem vltro cum paucis eruperit;
magna fuit merces audaciæ. Concursu ab hostibus facto, p
circumuenti Lusitani, multis acceptis illatisque vulneribus, æ
ad suos receptum habuêre. Inde exasperatis vehementiùs anim
magno conatu & oppugnari & defendi arx cępta. Tormētis vt
que certabatur: è quibus erant Calecutano, quæ dodrātali diam
tro emitterent globos. Sed jaculandi erat dispar admodum ra
Ab Indis libratoribus, quippe nōdum sat in eo genere exercita
ictus languidi, infrequentes, incerti, & si qui muris inciderāt, eg
gia laterum & structuræ firmitate respuebantur. Ab Lusitanis,
bri, destinati, vehementes, & vbi hostis arci succederet, confe
ac seminudæ multitudini certam stragem perniciemque afferel
Multos etiam squamis arborum & fragmentis (sunt autem ibi
meta frequentia) repentè carpi vel exanimari conspiceres. Ver
ea damna hostes, vt in tanta militum copia, facilę sarciebant: c
deserta stationum loca alii subinde aliique supplerent, saucii
fessis integros recentesque submitterent. Longè iniquiore con
tione erant Lusitani: quos, præter cæteras belli difficultates, ij

laborare semper solent, paucitas fatigabat. Præfectus, idoneis
ropugnandum locis, notę fortitudinis viros cum suo quemque
ipulo collocauerat ipse reliquos è præsidio circa se habebat:
quibus circumspicere & obire ad repentina pericula posset.
n & militem conficiebant, præter certaminis laborem & pla-
diurnæ pariter ac nocturnæ vigiliæ: & præfecto, ad subitos ac
rsos clamores, prout res exigeret, occurrendi vix erat facultas.
rea Henricus Prætor, cognita obsidione, duas naues cum pro-
natoribus centum & quadraginta subsidio miserat. quarum al-
n Christophorus Iusartes, alteram Eduardus Fōseca ducebat.
rtes feliciore cursu paulum antegressus, propiùs ab Calecuta-
ittore constitit: Fonseca, quòd tardiùs aliquanto nauigasset,
is repentè cadentibus, ab lōgiore spatio anchoras jecit. Ad eas
ectas naues, erecti partis vtriusq; animi; inclusorum, optatī au-
spe; obsidentium metu, ne tot iam exhausti labores in irritum
rent: & locus ipse suspectus iādudum mentes Indorum curas-
conuerterat, ne quid falleret tale. Lima, cùm ad littus accurris-
nimaduersa paucitate eorum qui aduenerant, (non plus octo-
a milites eo nauigio vehebantur) ne descensionem cum euidē-
riculo tentarent, nutu & significationibus admonebat; & ex
auxilio plerique, conspectis Indorum castris & frequētia, sub-
am eiusmodi aleam pernegabant. Verùm Iusartes cupiditate
æ omne discrimen impauido vultu contemnens, cum triginta
quę voluntariis in paronem desiliit; cæteris custodire nauem,
i primùm terram attigisset, missilibus procul hostem arcere
. Inde contento remigio ad ipsum loricæ os, actuarii prora di-
ir, quo subeuntes faciliùs protegeret statio Lusitana. sed illuc
ædum pari conatu enituntur; interea (vt fit) paronem paulo
cum locum vehemētior æstus abripuit. Eo ferociùs progres-
a vallum barbari complures instare: atque, vt erant nudi, se
rohibendum accessu hostem aquis immergere. Nec Lusitani
ùs è parone se certatim ejicere. ibi conserta in vadis manu,
acerrimè dimicatur. Cæteri ad spectaculum intenti, propter
ites ictas, ne suos impetant hosti permistos, jacula cohibere
ntur. Cùm aliquādiu dubia stetisset pugna, Lusitani ad extre-
deprimentibus vestimentis ingenti labore eluctati, quatuor
um numero desideratis, pluribus sauciis, cum magna vicissim
im cæde, intra loricæ fauces audacissimè penetrarūt: ac ni-
opiùs factum est, quam vt instantes ab tergo Indi simul ir-
erent. In eo tumultu eximia Emmanuelis Cernicii consti-
titudo. is, cùm iam introisset munitiones, & fatigatus &
saucius,

ſaucius, circumuentum reſpiciens præcipuum è commilitoni
quendam; recurrit protinus: ac laborantem, ſummotis acriter
dis, recepit in tutum, magna vel mercede vel gloria; quippe, o
nium cōſenſu ciuicam promeritus coronam; ipſe poſt dies aliq
è vulneribus exſpirauit. Sed interim dum ad mare Luſitani p
ſidiarii ſuis adjuuandis atque intromittendis inſiſtunt; ex alt
parte frequētes barbari, deſertas rati ſtationes, arcem ſcalis in
ſerant. Eo nuntio excitus ab littore Lima, cum promptiſſimis
uolat: & pluribus locis conantem ſcandere Malabarem, con
gladiis, telis, igne deturbat. Erant Luſitano varia nouæ artis ja
la, ad hoſtem cominus eminuſque impetendum. Sed è propin
nihil Indos æquè terrebat, atque incendiariæ bolides; quod
inuentum eiuſmodi: Ollam ex argilla ſemicocta, quo faciliùs d
de rumpatur, circundatis anſulis tribus quatuórve, ſulphureo c
plent puluere, & oſculum diligenter obturant. tum ad eas anſ
igniti funiculi è goſſipio vel ſtupa alligantur. vbi ad conjectū
teli ventum eſt, contorta brachiis olla repentè diffringitur, &
mul arreptis è fomite adalligato fauillis, ingenti circunſtanti
damno, flammas edit ineuitabiles; quod miſſilium genus in pra
duntaxat naualibus primò vſitatum, ad terreſtria quoque ce
mina exitiabili commento deinde trāſlatum eſt. Hac maximè
nicie repulſi à mœnibus Indi vſtulati cum inſana trepidatione
intra munimenta recepēre. Interea præfectus nauis alterius F
ſeca, quamquam probè animaduerſo diſcrimine eorum, qui in
tus exſcenderant, paratus tamen eandem aleam, ſi res ita poſt
ret, ſubire, per litteras ad ſagittā reuinctas quæſiuit ab Lima, q
ſibi tali tempore faciendum cenſeret. Ille verò, eadem vſus art
gittæ, de conſilii ſententia reſpondit: Nequaquā ſe Fonſeca ſu
in apertum adeò periculum objiceret, tutum in arcem introi
haud minùs quingentorum Luſitanorum præſidio poſſe obtin
Proinde rediret Cocinum properè, ageretque cum Prætore dil
ter, (ad quem ſimul ipſe in eandem ſententiam ſcriptas litteras
bat) vti militum quingentorum ſpectata virtute ſubſidium, &
phurei pulueris vim, & ad obſidionem tolerandam alimenta
mitteret. Cum hoc reſponſo Fonſeca per infenſos infeſtoſque
ctus hyeme ſumma Cocinum reuertit. & Prætor, cognito ſuo
periculo, Antonium Syluium ad opem obſeſsis ferendam cum
quot nauibus, & viris quot Lima petierat, extemplo proficiſc
bet. ipſe interea claſsi ornandæ operam dabat; vt cùm primùn
aperuiſſet mare, cum majoribus copiis eò contenderet. Hæc
per exploratores Calecutū allata, cōfeſtim Zamorinus, anteq
inc

ufis accederent vires, omni conatu rurſus oppugnare arcē agitur. Neque Siculus architectus, egregiè ſe ſe barbaro vendi-, incitatiſſimę deerat ipſius cupiditati. aggerē ex Turcica diſna promouēdo, mœnibus adęquarat. Cuniculos prætereà ſub ıs agebat; locis etiā quibuſdam ſtatuebat oris vaſti mortaria, è ous in ſublime acta ingentia pondera cum horribili ſtrage in tecta deciderent. Sed operum eiuſmodi, quæ Zamorinū inalucia inflarant, vbi ad pugnam ventum eſt, haudquaquam extationi reſpondit euētus. Indi telis ac miſſilibus ex aggere deati, cuniculi excepti cuniculis, & mortaria, quemadmodum, perito magiſtro locantur, magnum hoſti detrimentum imant; ita, ſi artificiū abſit, in eandē pænè regionē recidente glomachinatoribus interdū ipſis exitio ſunt. Quocirca Zamorihaud mediocri ſuo malo peregrinas artes expertus, reliquum in ſæuitia hyemis & fame repoſuit, neq; ea ſpes fefelliſſet ho-, ſi ad arcēdos cōmeatus vel modicā claſſem inſtructā in pro-tenuiſſet. Ex quo verum apparuit Themiſtocleum illud: Qui poſſideat, omnia poſſidere. Luſitani, Syluio duce ab Cocinoiſſi, quāquā atroci tēpeſtāte diſiectis nauibus; tamē vt ſeſe ex ione refecerāt, alii ſubinde atque alii Calecutū accedebant., fatigatis iā & ab oppugnatione deterritis hoſtibus, vnam am metuens, modica militum auxilia recuſabat, affuturum um iuſtis copiis Henricum exſpectans. Tantum ſulphurei tis & cōmeatus præſentem expetebat copiā. Vtraque, noctis peſtæ ſilentio, ſcaphis paulatim in arcem inuecta. & vulgo iā is, Luſitani, ſuadenti deditionem hoſti, recentes carnes, aliabaria, & ipſum denique in delicias betele oſtentabant. Ea morini contudit animos. & circumacta iam hyeme, cum ıs viginti, bellatoribus mille quingentis aderat Prætor. is, tū tum ab arce tormentis hoſte ſummoto, cum ingenti claluribus locis armatos in terrā expoſuit: immiſſiſque intra foſſas audaciſſimis è ſuorum numero, cùm ex aliis quoq; ıs alij ad vallū intrepidè ſubiiſſent: ad tria Indorum millia ferro partim igne deleuit: in quibus ipſe quoque archite-ɔditæ ac deſertę Chriſtianę fidei noxam luit incēdio. è Luo die paulo plus triginta cecidēre, ſaucij relati amplius du-: Henricus, proruto Indorum vallo, foſſiſque oppletis, idope arcem loco caſtra communiit. Inde Zamorinus & ſuoritus ſtrage, & ſimul veritus, ne in proxima palmeta Luſitaent, (quo detrimento, vt ſuprà diximus, nihil genti grat acerbius eſt) miſſo caduceatore inducias petiit. in

qua-

quatriduum datæ. interea de pacis conditionibus actum : ne
conuenit, eo maximè, quòd Zamorinus insignem quendam è C
cinensi ditione perfugam tradere abnueret. Ac demum Henri
pertæsus Indicæ leuitatis, & Mahometanæ perfidiæ, præsidium
ducere ab Calecuto, & arcem à fundamentis excindere statuit: p
sertim quòd ita velle Ioannem Regem è commentariis Vasci
mę didicerat. ergo, muris & propugnaculis, opere subterraneo,
phurei pulueris de more copiam subdi iussit. dein militibus, & m
chinis, omnique instrumento raptim in naues imposito, (c
rei facultatem & natura loci & nautica turba præstabat) ig
cauernis injecti; & barbaris illicò, si quid fortè prædæ relictum
set, stolida temeritate in arcem ingressis, (tanta inest homini
rapiendi libido) interim è specubus cæcis erumpentes mom
flammæ plerosq; hausère, & cùm horribili strepitu mœnium f
ctura dissiliit. Atque is finis & arcis & obsidionis fuit. Henri
incolumi classe & exercitu Cocinum reuectus, alios aliò pr
ctos dimisit. ipse inde septendecim nauibus Cananorem peti
bi, dum expeditionem in Cambaiam Diumque meditatur, cùm
toto biennio rem Indicam administrasset, graui oppressus m
paucis diebus è vita migrauit ãno post Christũ natũ M. D. XX
Hoc Prętore fama hominis Lusitani reflorescere visa quodam
req; ipsa comprobatum est, tanti militem quanti ducẽ esse. At
in ciuilibus etiam rebus non vulgari prudentia fuisse dicitu
quod perrarum in eiusmodi prouincia est; ab auaritia & à s
bus alienus. Sub idem tempus ad Malacam pariter bene gest
est. Alodini copiæ, cùm vrbem terra marique vehementer vrg
perpaucis egressis obuiam Lusitanis, cum ignominia fusæ & f
tæ. Et ex acri obsidione, Linguanus regulus, parua manu Lusit
rũ exemptus est. Raia Nara, gener Alodini, Linguam obsedera
eius exercitu cæsi sexcenti, & plurimi vulnerati feruntur, vno
tum è nostris desiderato. Et è Molucis aliquot Lusitani ad C
bes populos auri causa profecti, cùm littoribus arcerentur, f
tẽpestate ad insulam trecẽtas inde leucas abrepti sunt. incolæ
ris antiqui homines, mira simplicitate ac securitate sese per nu
& nonnulla Molucensis linguæ commercia, in consuetudi
extemplo dedere. Egregio in primis habitu, & amabili vultu
laritate sexus vterque est, promissa barba & capillo sunt viri.
mollibus storeis tegunt corpora. Ad fabriles vsus spinis pis
pro ferramentis vtuntur. Ignoti ad eam diem & nominis & r
nis erat insula. tum primùm, à nauclero Lusitano, dimensis
plagis, nauticam in membranam ex arte relata est, deque i

nat

cleri nomine Gometii Sequeriȩ insula exinde appellata. Non
em erga Lusitanos comitas eo tempore in Arabici maris acco-
xstitit. Hector Sylueria cum aliquot nauibus Erythræas angu-
tuebatur. Hunc, in Arabia, qui Dofarem vrbem incolunt, ac-
i prohibere conati, audaciæ pœnas dedère: profligati qui cum
is ad mare prodierant, oppidum captum & direptum est. & in-
duæ, Mazua & Dalaca, quòd sese ii populi infestos prætereun-
s Lusitanis præberent, ab eodem Sylueria domitæ, &, annuo
ndio imposito, in ditionem redactæ. Simul, Æthiopica lega-
e perfunctus, anno sexto quàm ad Arquicum exscenderat
tericus Lima, in classem acceptus. Accessit ab Æthiopico seu
sino Rege legatus ad Lusitanum Regem nomine Zagazabus:
que cum donis ac litteris ad Romanum Pontificem Frãciscus
rus, cuius supra meminimus, Rhoterici comes. Is in Lusita-
i reuectus, Italiam deinde petiit, ac Bononiæ, in celeberrimo
ientu, cùm Cæsar coronatus adesset, Clementi VII, vti Ec-
e vniuersæ Pastori, & summo in terris Dei Vicario, paratam ad
e obsequium voluntatem Abassini Regis ac studium solenni
adoratione & pedum osculo detulit.

LIBRI OCTAVI FINIS.

ISTORIARVM
INDICARVM
LIBER NONVS.

ENRICO Menesio vita functo, à primoribus Lusitanis ventum in curiam est: ibi apertus alter codicillus, inscriptum ostendit nomen Petri Mascareniæ, qui Malacæ vrbi tum præerat, vir bello fortis, & natura munificus, atque ob idipsum apud omnes ordines gratiosus. Verùm illud erat in ea successione incommodi, quòd, nisi ver-
no, Mascarenias a Malaca, propter tempestatum ratio-
esse non poterat: cùm interea simul a Calecutano & Cam-
Regibus, &, quod magis erat formidandum, ab ipso Turca

bellum immineret: minimeque expediret, eiusmodi rerum sta
parente ac præside tandiu carere prouinciam. Ob eam maxi
causam Alphonsus Mexias regius Quæstor, cuius tum erat su
ma in Senatu auctoritas, censebat, nulla mora interposita, t
tium deinceps codicillum aperiendum: neque exspectandum
tam longinqua regione Mascareniam: quem, quo melior esset
uis, & Regis reique publicæ amantior; eo æquiore animo ferre
porteret, in tāto talique discrimine, saluti communi potiùs, qu
proprio ipsius honori consultum. Aduersus hęc amici Mascare
tendere, tam insignem iniuriam deprecari, ac postremò denun
re, haud leuiori quàm quod in præsentia proponatur malo, ge
nam successionem intestinis odiis ac certaminibus materiam
que præbituram. nec verò dubitandum, quin ipsa dulcedo im
rii, & ratio dignitatis, è duobus Prætoribus alterum ad retinen
alterum ad repetendam omni conatu prouinciam, postmod
esset incitatura. Cùm hisce aliisq; difficultatibus non inuenire
exitus, multis altercationibus diu agitata, eò denique deducta
est, vt tertium codicillum inspicerent, prouinciamque nouo
cessori mandarent ea lege, vt ipsam, quisquis ille esset, aduenie
Mascareniæ confestim redditurum se iurejurando promitteret
hanc sententiam conuenêre omnes: & resignato palam Codici
Lupi Vasæi à Sancto Pelagio (contracta vt assolet voce Sampai
appellabant) nomen apparuit, qui per id tempus Cocini præfe
ram gerebat. Is, cum solenni adiuratione pollicitus, sese Masc
niæ, vt primùm adesset, honore cessurum; Præturam interim i
cognitoque prouinciæ statu, alios atque alios duces, ad obtine
præsidiis maria, destinauit. ipse cum nauibus aliquot, in quibu
rant Lusitani circiter mille, Malabaricam oram sibi tuendam
sumpsit. Profectus Cocino, circa initium Februarii mensis a
millesimi quingentesimi vigesimi sexti, Cananorē petiit ibi, dū
meatus in classem imponit, subitò certior fit, Mahometanos è
lecutano emporio ad duodecim hominum millia intra Bacan
fluminis ostium cum nauibus onustis latêre, paratos ad exit
quæ prima se se occasio nauigandi obtulisset. Ea re cognita,
dubitauit Prætor, quominus in angustiis deprehensos quam
mum inuaderet. Ergo sublatis anchoris eò contendit infestus.
erat difficultatis ac periculi plena, non modò in tam dispari
mero copiarum, sed etiam quòd contra omnem eiusmodi ca
egregiè se se Mahometani munierant. Fluminis alueum de n
fixis vtrinque sudibus atque cancellis in arctum ita coëgeran
singulis tantùm nauigiis aditus pateret. cæcos præterea sub a

iti laqueos, idoneis abdiderant locis, in quos illata ex alto na-
ia sese inducerét; & munitionibus in vtraque ripa excitatis, cre-
tormenta locauerant. Ad hæc, ex oppido fluminis cognomine,
locus erat Narsinganæ ditionis, omnia illis ad victum necessa-
uppetebãt: Hæc Prætor cùm partim ab exploratoribus acce-
et, partim speculatoriis nauigiis obeundo per se nocte sublustri
asset, submissis primũ vrinatoribus, laqueos funesq; prætẽtos
mo præcidi iussit: dein, sublato ingenti clamore, concinẽtibus
ique tubis, aduerso flumine subiit; præibant obtectæ centoni-
& maioribus tormentis instructæ aliquot scaphæ, tum cætera
igia simplici propter angustias ordine sequebantur. In ea cõ-
ta, illico barbari vim omnis generis telorum emisêre: quibus
pter assuetudinem haudquaquam exterriti Lusitani, contento
igio ad ipsa munimenta succedunt. Ibi atrox & ambiguũ ali-
ndiu certamen fuit, dum conferti & obnixi corporibus Maho-
ani hostẽ descensu prohibere nituntur. Sed postquam impetu
nni parte capto sese Lusitanus in mediam aciem saltu mitte-
& dextris gladiisque res geri cœpta est; tum verò iniecta for-
ine pulsi vndiq; barbari, & magna cum cæde præcipitẽ in fugã
. Hac Prætor veritus, ne ab ira & cupiditate miles oppidum di-
et; & Narsinganum Regem, cuius tum in ditione Lusitani cõ-
s negotiabantur, alieno tempore prouocaret; vallo potitus
tui cani iussit, suosque à præda & ab insequendo vltra hoste
uit. Apotheca & diuersorium erat Mahometanorum in ipso
, frugibus & merce pretiosa refertum. Eam apothecam Præ-
hostiles vna lembos incendi iussit, octoginta ferè tormẽtis,
um erant ęnea pleraque, ex incendio ad classem abreptis. Ne-
a magna hostiu strage, Lusitani desiderati plus quattuor. quò
r acerbiorq; Calecutanæ ciuitati, atque ipsi præsertim Za-
io cladis nuntius accidit: vt, non retentæ quacunque condi-
cum Lusitano pacis & amicitię, magis in dies hominem pœ-
t. Ab ea victoria Prætor ad excidium Dabuli perrexit: quem
tum Mecanis negotiatoribus receptũ dari contra fœdus cũ
ne ictum, & præterea, armatas inde triremes ad oram infe-
m egredi pro certo compererat. Appropinquãti, nouus præ-
i, quem Indi Tanadarem appellant, vnico nauigio prodiit
n supplex: & culpas omnes in eum, cui successerat, transfe-
. seq; affirmãdo, vti oporteret, in fide officioq; mansurũ, haud
negotio Lusitani Prætoris mitigauit animum: & renouata
, si Dabulanæ biremes cum tormentis à præside traderen-
uctæ extẽplo omnes, ac traditæ. Et Prætor ex animi sentẽtia

gestis rebus, Goam victrici classe contendit. Inter hæc, Ioa
Rex, Henrici Menesii morte nondum audita, quatuor miser
Indiã naues, & cum iis noua successorum nomina, ac separati
Mexiam Quęstorem litteras, quibus erat in extremis, vt super
temporis codicillos irritos duceret, & clausos obsignatósqu
erant, in reditu ad se perferret, recentibus hisce vteretur, si f
Menesium è vita discedere contigisset. Eã clausulam Mexias,
Mascareniam sibi minus propitium fore suspicaretur, ad res
uandas arripuit. E regiis litteris ad consilium refert, quand
dem vetera inania fecerit Rex, de nouis diplomatibus aperie
quemcunque illa iusserint, hunc denique iustum ac legitimu
diæ Prætorem fore. Hæc, præter omnium exspectationem, a
store dicta, magnos animorum motus fecerunt: ac ferme ad
auribus (vti par erat) accepta relatio. Inter cæteros, Vascus L
Cocinensi arci præpositus, apertè disseruit, non modò super
neam, sed etiam perniciosam eam inspectionem futuram. N
declarato Prætore Mascarenia, per causam absentiæ, dignit
optimi & clarissimi viri haud obscurè impugnatam, superin
contra omne ius fasque nouo successore. Cùm inde certam
periculum ingens non sine causa timeretur, iurejurando ac
misso reddendæ aduenienti à Malaca prouinciæ, id peric
Dei benignitate discussum. Quid opus esse, certis & consti
iam rebus denuo solui codicillos? & pessimo publico labef
concordiam & pacẽ, cùm tantũ belli penè in manibus sit, cù
vndiq; terrores immineant? Nam quòd huic actioni regia p
xantur mandata, profectò si in tanta regionũ distantia, cùm
nis ipsius consulendi facultas desit, ad interpretationem reg
luntatis atque iudicii referenda sint omnia, nulli dubium e
bere, quin Mascareniæ delatum è prioribus codicillis hon
non quietis modò, sed etiam hominis causa ratum, inuiol
ac proprium esse Rex iubeat. Id, vel ex eo apertè intelligi,
veteres codicillos ad se clausos atque obsignatos referri m
uerit. quos ille si vel apertos irritos omnino esse voluisset; id i
vtique disertis verbis adscripturum fuisse. Proinde supersed
hoc successionis malè auspicatæ periculo, noua Regis exspe
responsa, atque interim coniunctionem animorum atque co
sum, quo vno maximè inter hostilia circa omnia Lusitanæ
res, omni studio & cura fouendum. Maiori & meliori parti e
qui aderant, admodum grata fuit oratio Dezæ: quinimmo e
culo missa videri quodammodo potuit. Siquidem paulo antè
nes Rex à nauarchis, qui ex India illo ipso anno redierant, a

te Menesii, & Mascareniæ successione, veritus, è missis ad Me-
quas dicebamus litteris, ne quid controuersiarum existeret,
um Annium Gallum cum nauigio expedito submiserat ad ea
canda mandata, & Mascareniæ nominationem sua auctorita-
mandam. Sed Annius, nondum tempestiuo ad nauigandum
profectus, superato iam Bonæ spei promontorio, circa sancti
entii insulam naufragio periit. Inde, non ad liquidum explo-
Regis voluntate, cùm plerique ex æquo & bono agendum, &
ndas omnes discordiæ causas prudenter monerent; Mexias
n, paucis assentientibus, omne id periculum in se recipiendo,
endoque verbis iis quæ retulimus ex epistola Regis, peruica-
obstinatione tenuit, vt nouissimi codicilli consulerentur.
mo loco Prætorem declarabant Lupum Vasęum ipsum, qui
ndum in priore nominatione tenuerat. itaque elatus hoc de
licio Regis, pro fiduciaria legitimam ac propriam sibi vindi-
Præturam, & ad arcendum honoris aditu Mascareniam, si
ista repetere instaret, omnia præmoliri constituit. Ea re mul-
animi grauiter offensi, nonnulli etiam Vasæi imperium de-
are pala ausi. Interea de interregno, & Mascareniæ successio-
que vicaria Vasæi munere, Malacam litteræ nuntiique per-
ant. Et satis comperta re, vtriusque Indiæ Prætorem Mas-
iam ritè consalutauerant socii coloniique. proinde, ne quid se
te respublica incommodi acciperet, maturãdum ratus Mas-
ias, Malacæ Georgium Capralium præfecit: ipse, non exspe-
motione quam vocant, reclamantibus naucleris citeriorem
m petere intendit. neque impunè cessit illi temeritas. ad Pu-
rem insulam tenuit primùm ibi dum stat in anchoris, subita
llæ vi, malo distracto, lacerisque armamentis, pænè submer-
alacã retro, vnde abierat, redire coactus est. Natus ad res ge-
s, & gloriæ in primis appetẽs erat Mascarenias. Ergo, dũ an-
arius recurrat Eurus, ne frustra interim tempus absumeret,
parum feliciter Georgius Albuquercius antè tentarat, hærẽ-
teri tyrannum Alodinum oppugnare, & receptaculum pi-
m insulam oppidumque Bintanum omnibus moris parat
lere. Fortè tum Malacæ subsiiterant præfecti aliquet Lusi-
Borneum insulam alii, alii Molucas, alii Somatram ipsam
iussu petentes. Hisce non approbantibus modò expeditio-
ed etiam operam suam in idipsum enixè offerentibus, Mas-
as variæ formæ naues vndeuiginti cõtraxit: & Lusitanis tre-
Malacensibus ferme sexcentis impositis, ad Bintanum vela
ssit. Alodinus ad eius classis famam pontem vrbemq; nouo

presidio & munitionibus auxerat, venenatis tribulis circumqu
que dispersis, plurimisq; tormentis ad idonea loca dispositis. pr
terea, quā acerrimè defixis in imo longuriis, tignisque in lapid
molares impactis, vt pōdere ipso detinerentur, obstruxerat port
& super hæc, opem à propinquo regulo Panensi petierat. Lusitar
classis, ob naturam vadosi maris & frequentes insulas, cùm tar
admodū nauigasset, ante ipsum Bintanū denique in anchoris co
stitit. Inde præmissus ad omnia contēplanda cū speculatorio n
uigio Eduardus Coelius, retulit, fauces portus, nisi euulsis cancell
omnino esse impenetrabiles. porrò descesum ad vrbem planè
itiabilem fore: adeò locū & præaltis munitionibus, & crebris to
mentis, & omni apparatu bellico tutum videri. Hisce rebus pe
motus Mascarenias, vallum omittere, pontē ipsum, (vti Albuqu
cius olim in expūgnatione Malacę) admota celsiori naui, & re
gulis per vim extractis, adoriri decreuit. Ad eam rem, eximiæ fo
titudinis nauarchus deligitur, Franciscus Serranus Eboren
Lusitani propugnatores cum magno tormentorum numero ad
ti quinquaginta: & nauis, partim validis asseribus pluteisq;, p
tim etiā culcitris & gossipio, quæq; alia sunt missilibus eludē
egregiè tecta. Hisce mandatum, vt ostio repurgato, & faucibus
cunque patefactis, pontem inuaderent: laborantibus in temp
subsidiū affuturum. Tum, ad breuia vitanda, caтures duo, biren
instar, prætentatis canalibus, nauem remulco trahere iussi. Prin
labor aperiendi aditus fuit: adacta ad imum tigna, immissis duc
riis funibus, ergata conuellere nitebantur, eo quidem impetu
nonnulli præ nimia contentione sanguinem euomerent: atque
initia sese dabant, multorum dierū id opus proculdubio fore
parebat. Dum huic vni rei, in orbem succedentes alii aliis, dies
ctésue dant operam, noua repentè ab alto conspicitur classis.
& triginta erant lanciaræ à Panensi regulo missæ: quibus, pra
varios commeatus, duo circiter hominum millia vehebantur.
re animaduersa Mascarenias, ne si propiùs accessisset, elatus re
ti subsidio Bintanus confestim erumperet, ancipitiq; prœlio
sitani postmodum vrgerentur; anteuertere, & cum parte co
rum ipsemet quam longissimè obuiam ire Panensi decreuerat:
præfectorum dein precibus victus, ne se temere in discrimen o
ceret, Eduardo Coelio cū lāciaris quatuor, calaluziis quinq; (e
dem ferè magnitudinis vtraque actuaria sunt) id negotij dat.
ad exitum portus tuendum cū cætera classe subsistit. Barbari, q
quam multitudine superiores, tamen & oneribus impediti,
tormentis imparati aduentabant, seminudo corpore, sagittis

freti. Ergo, vti propiùs ventum eſt; primum bombardæ fra-
n & radiantia fulgetra non tulere. Perterriti, aliquot fuerum
ſis, turpem in fugam extemplo auertuntur; & hærentibus ter-
uſitanis, lanciarę viginti tres, ad proximam inſulam directis
s, in littus eiectę, & certatim exſilientes barbari; nullo niſi vi-
ſpectu, omnibus ferme relictis rebus, hac illàcque diſperſi; re-
, cùm inſulam tenere nequiſſent, contento curſu prælati, no-
m imminente, per tenebras euaſerunt. Coelius, haud parua
llo ſuorum ſanguine parta victoria, relictas ab hoſte lancia-
um ipſis oneribus ad Maſcareniam cum ingenti gratulatione
axit. Inter hæc, quòd ad tranſitum ſatis eſſet oſtio patefacto;
inus, attracta remulco naui, ad frontem valli proceſſerat. hîc
longè acriùs deſudandum Luſitanis fuit, dum ingruentem ab
e miſſilium vim excipiunt, atque alii recentia foramina ra-
obturant, alii conceptas exhauriunt aquas, alii pauentem ad
eruolantium globorum ſibilos, abdentémq; ſe remigem, ad-
antur. Magnus in primis vſus centonum & goſſipij fuit: nec
um, quin alioqui nauem, quamuis firmis compagibus ta-
iſque munitam, creberrima pilarum grando peſſumdatu-
erit. E tanto periculo elapſi diuinitus, quinto decimo in-
i operis die ad pontem appropinquant: iactiſque idoneo
anchoris, in modum propugnaculi nauem ex omni parte ſta-
it. Tum verò indignatione atque ira percitus Alodinus ſu-
ſuos incuſare, quòd in omniũ conſpectu clauſtris effractis,
m ad interiora penetrare ſint paſſi. Confeſtim è gentis con-
dine ſubmiſſi, qui nando clàm oras præciderent, vt in ipſo
nis impetu nauis in vada ferretur. Sed Luſitani, fraudẽ, in-
ad anchoras ferreis catenis eluſerant. Ea quoque ſpe deſtitu-
odinus, euocatum è ſtatione Laqueximenã pręfectũ, lancia-
ndecim raptim deducere, & cũ quingentis armatis interclu-
cætera claſſe nauem inuadere iubet. Simul, ne quid interim
io auxilij ſuperueniat, cuſtodibus edicit, quàm intẽtiſsimas
llo excubias agãt, &, vbi poſtulet res, tormẽta ſine vlla inter-
one in prętereuntes exerceãt. Vti imperauerat, factũ. Laque-
a lãciaris momẽto deductis inſtructiſq;, nauẽ petit infeſtus:
uicquã arcere conãte Luſitano, circumuentã barbari à pro-
ime aſcẽdunt: cumq; abundante multitudine integri ſucce-
feſsis, & paucitate, & labore, & vulneribus fatigatos Luſita-
apta iã prora, ad malũ vſq; ſummouerãt. Ibi Serranus graui-
cius, egregiè dimicãs cadit, & pro mortuo habitus, collectis
tcũq; viribus, acrior in pugnã reſurgit. Verũ libero introitu,

irruentibus aliis super alios Mahometanis, nulla ope obsisti iã p
terat. Cùm in eo statu res esset, conspicatus Mascarenias è præ
ria discursum hostium, & circumfusas naui lanciaras, atque ex i
numero & vociferatione haud absurdè conjectans, præsidium i
extremo versari discrimine; confestim Eduardo Coelio, & stren
aliquot assumptis, in balancum, quod leuioris nauigii genus,
ad fallẽda missilia, desilit; ac nulla deterritus vi, pertinaci rem
pulsu, præter ipsas munitiones, nequicquam ejaculantibus bar
ris, ad locum certaminis appropinquat: disjectisque ignifera b
de lanciaris, quà proximum est, conscendit nauem; atque vt pr
serum auxilium suis iã iamq; captis, ita vniuersum gaudium &
quiẽ attulit, neque ascendente (adeò certamine occupati eran
trorsus dimicantium animi) sensit quisquam. recentes dein, r
rantibus cæteris pugnam capessunt: neque ea diuturna vel an
gua fuit. Exterriti nec opinato aduentu hostes cessere primu, d
cùm dolor cadentis ad irritum rei ad rabiem atque ad iterãn
certamen accenderet; cæsi ad vnum quotquot nauem intrauer
& è Lusitanis, (quod pænè fidem excedat) in tanto sauciorum
mero, ne vnus quidem amissus. Mascarenias, per summam for
dinem præsidio seruato, magnam sibi ad omnes laudem & glo
peperit. dein festinandum ratus, ne denuo barbari nauem a
rentur; vel rates, vt solent, secundo flumine ac vento cum ig
ad incendium immitterent: adiuuandi ratione vires, & rei fin
ra perficiendæ, tale consilium expedit: Duæ, præter amnem,
bant ad pontem viæ: alteram, qua vrbs condita est, munimen
custodiis obtinebat hostis: altera, propter vligines & paludes,
cessa & clausa putabatur. hoc ipso itinere, quo minùs erat
ctum, Mascarenias noctu pontem aggredi statuit: atque vt ab
rei sensu quã maximè Mahometanos auerteret; quasi à vallo
inuasurus, ab ea parte pluteos erigi, vineas agi, & tormenta
collocari jubet: inque hac statione primis tenebris Sanaian
fectum Malacensium, cum quadraginta Lusitanis, & cum au
ribus collocat. iis mandat, vt cùm primùm à ponte micantes
rint flammas, confestim clamore sublato, continentibus tubi
menta displodant, & quam tumultuosissimè ex eo loco opp
tionem ostentent, hostemq; inde omni ratione distineã. ips
cæteris Lusitanis, obseruato maris recessu, primæ vigiliæ sile
tria millia passuum a ponte, diuersum in littus egreditur. in
tenacem limum atque voragines ingenti labore eluctati, cù
bi vmbilico, alibi humeris tantùm exstarent; integras tamen
centes haud sine miraculo vires ad pontem attulere. Quarta

vigilia,quę gratiſſimę quietis hora eſt:&peruigil in naui Sar-
ıs ad incendium ollas è compoſito paratas habebat. ij s Maſ-
nię iuſſu in caſtella coniectis,ſimul ex arida materia ſplendor
it,& in id ipſum intētus è cōdicto Sanaia,clamore tolli,cane-
ibas,& cum horrendo fragore ,globorum vim in munitiones
tti iubet.Dum ſimulato pręlio Malacēſes Laqueximenā egre-
cohibent,& in eum vnum locum ex omni vrbis parte concur-
it;interea Maſcarenias cum ſuis caſtelli portas & clauſtra per-
erat.Inde prœlio in vrbē illato, cùm cędes multis iā locis fie-
repidi ad Regē conuolant ciues:hoſtem intra mœnia graſſari
fletu renuntiant:ille,inania videlicet ex inconſulto metus ra-
afferri;pauidos ac tumultuantes cum iurgiis increpat.Neque
fides,donec ipſa lux vniuerſam aperuit cladem.Tum verò A-
nus,conſcenſo properè elephanto, fugā arripuit;& mox inſe-
ntem à tergo hoſtem extimeſcens (namque Luſitani,omiſſa in
ſens præda,vnū tyrannum petebant) ad pedes, ne dignoſcere-
degreſſus,denſas primùm petiit ſiluas:dein, parum tutam ra-
inſulam,occultis itineribus ad mare ſe contulit,atque ad Vgē-
am cōtinentis oræ tranſmiſit,ibi,diuturna ægritudine &mor-
vti Mamudius olim pater, abſumptus eſt.Luſitani interea,di-
is per omnes inſulę partes,qui tyranno indagando,& comiti-
pſius excipiendis inſiſterent;Bintanū oppidū,cæſo aut dilapſo
dio,diripuerant iure belli;neque contemnendam,cùm è teli-
tectis,tum verò è regiis ædibus prædam exhauſerant.tormen-
ſuper,&quidem ænea pleraq;,reuecta omnino trecenta,quo-
non pauca Luſitanis Alodinus ademerat.Propugnaculis dein
unitionibus ignes iniecti , triduoque omnia prorſus abſum-
Sub hæc, pulſus quondam ab Alodino dynaſta Maſcareniam
rem adiit ſupplex:ac tyranni queſtus iniurias , non modò pa-
impetrauit : ſed etiam in ſolium reſtitutus eſt legibus ijs , vt
ni Regi annuum perſolueret vectigal ; arcemque aut propu-
ula non niſi ex auctoritate Luſitani Prætoris exſtrueret. Per
eni ferè dies,haud contemnendæ rei ſpes, cæterùm inani ſuc-
,Luſitanis affulſit. Sunda eſt oppidum Iauæ maioris,ad Bo-
m plagam , Somatranis littoribus obiacens. id oppidum,
er maritimas opportunitates , agro eſt etiam cùm aliarum
um feraci, tum verò egregij piperis. ei tum oppido Mahome-
s dynaſta imperabat:is,finitimo bello cùm valde premeretur,
tus inops ad potentiores confugere, oratores opis imploran-
l Maſcareniam deſtinarat:ac ſimul idoneum Luſitanis apud
um & exercendo mercimonio & arci ædificandæ promiſe-

rat. Mascarenias, legatis comiter acceptis & confirmatis, perac
demum Bintanensi bello, Frāciscum Salam cum aliquot nauibu
&, præter aliam turbam, Lusitanis trecentis misit, nimis lentu
perditis iam rebus auxilium. quippe hostes interea Sundam exp
gnarant, locumque operibus nouis & valida militum custoc
sepserant. At Lusitanos, à Bintano profectos, in conspectu pa
Sundæ atrox tempestas oborta dispersit. Lembo etiam vno ad t
ram alliso, circumuenti à barbaris & cæsi triginta, nequicquam
spectante ac miserante procul Eduardo Coelio trierarcho; in
hostilia esse omnia patuit. Et Sala, collectis in alto nauibus, ci
ad Sundanum littus tandem appulisset, vi armisque descensio
prohibitus, Malacam re infecta redire coactus est. Cæterùm ca
Bintani fama in primis læta cùm vniuerso nomini Lusitano ac
ciis accidit; tum iis præsertim, qui Malacensem oram incoleba
magno quippe eorum detrimento, Bintanii prædones, non m
solùm infestum, sed omnes circa agros iam diu fecerant. Et M
carenias, insignis gloria militari, Malacam reuectus, maturo i
ad eam nauigationem Oceano, citeriorem Indiam petere int
dit; ignarus quid, post priorem successionem, è regiis litteris ac
disset; ac minimè dubius, quin aduenienti sibi Vasæus, vti rece
rat, illico prouinciam traditurus esset. Ergo, Malacensi re con
tuta, & juncto vel renouato cum vicinis Regibus fœdere, Masca
nias à Chersoneso cum aliquot rostratis majoribus profect
præter Gangeticum sinum, Cori promontorium superat; fle
que in Septentriones cursu, Colanum applicat primùm. Ib
Lusitanis negotiatoribus Prætor honorificè salutatus, acta Me
& occupatam à Vasæo prouinciam graui cum dolore cogno
Neque tamen idcirco despondet animum. Experiundi causa C
num prouectus, quà tū in vrbe Mexias agebat, cùm egressum è
ui & introitū in vrbem peruicaciùs tentasset, concitante popu
Mexia, vi & armis ad naues, haud sine damno vulneribusq;, re
litur. Perculit grauiter ea res insolentem injuriæ virum, nec de
suasores, qui ad contrahendas vndique copias, & vlciscendam i
riam accendere niterentur. At ille, de communi salute solicitus
memor moderationis eius, quam Alphonsus Albuquercius in r
mili præstitisset, iracundiæ temperare, & jure potiùs quàm f
cum inimicis disceptare constituit. Ac primùm reposcenti R
nomine classem cum nauali instrumento Mexiæ tradit, vno
mone contentus: inde ad Cananoris arcem delatus, cùm à Sim
Menesio præfecto non nisi priuatus admitteretur, omni non m
vi, sed etiam minis ac verborum atrocitate sapienter abstinuit:

etiam dromone ſociiſque relictis, cum cature vnico, amicis
us, totidem pueris, Goam ad Vaſæi colloquium rectà conten-
Vixdum eò perlatum erat, aduentare Maſcareniam, cùm
icis & neceſſariis ipſius, magna & inter ipſos & cum aliis gra-
o facta: facileque apparebat, ſimulatque præſentis Maſcare-
pia foret, conſenſu maximè ciuium partis, coactum iri Va-
vel magiſtratu ſeſe abdicare, vel certè rem totam bonorum
tioni arbitrioque permittere. Id ipſum veritus Vaſæus, An-
m Sylueriam & Simonem Mellum, propinquos ſuos, cum
o numero nauium ad cuſtodiendas fauces Goani portus ce-
r mittit: jubetque, appropinquanti Maſcareniæ denuntiare,
nanoris arcem extemplo ſeſe recipiat, ibique ſe ad Vaſæi nu-
n libera cuſtodia fore cùm jurejurando promittat: atque in-
pam ſua poſtulata litteris conſignata tranſmittat: id ſi volun-
bnuat facere, conſtrictum vinclis Cananorem aſportent. Nil
tum à Vaſæi cognatis. Perinde ac ſi hoſti occurrẽdum foret,
iàm maximis coactis copiis, maritimos aditus occupant. vbi
areniam adeſſe nuntiatum à ſpeculatoribus eſt; præmiſſi con-
qui miſſilibus vela ſubmittere cogerẽt: dein Vaſæi expoſita
ata cum minis. Et Maſcarenias quidem, quominus antennas
is cauſa demitteret, non recuſauit: vt verò Cananorem ſe
rum, atque ibi in cuſtodia ſponderet futurum, adduci non
. Vnum illud enixè petebat, vt inermi ſibi vrbem intrare,
n Vaſæo coràm diſceptare permitterent. Hæc identidem
ulanti, Regiſque imploranti fidem, clariſſimo viro, per ſum-
ndignitatem injecti compedes: atque ad Cananoris arcem
atus, Simoni Meneſio præfecto adſeruandus cum jurejuran-
mmittitur. duo item comites Maſcareniæ, ab eius complexu
abſtracti, & pariter in vincla catenaſque conjecti. Hiſce
ibus, quòd magnam partem ciuitatis admodum offende-
aſæus publicæ ſalutis & otii cauſam prætexebat; videlicet,
Maſcareniæ introitum, ab rerum nouarũ cupidis & factio-
ninibus, tam alieno tempore, tumultus excitaretur. Sed
ntes hominum cætus & voces cohiberi nequibant comme-
tium Maſcareniæ cùm egregia merita virtuteſq;, tum verò
onitatem, qua fretus nihil niſi jus poſceret: cùm Vaſæus in-
nimirum ex conſcientia ſibi diffidens, graſſaretur armis, om-
ope judicium ſubterfugeret. Eiuſmodi ſermonibus (neque
rant obſcuri) permotus Vaſæus, inſignes aliquot è Maſcare-
toribus in carcerẽ trudit. Nihil tam aut infirmũ aut fallax,
umana cõſilia. Quod vnicum remedium opprimẽdæ ſedi-
tioni

tioni putarat fore, hoc ipso vel maximum excitauit incendi
Namque vt eius rei fama peruasit Indiam, (adeò lenibus med
mentis gaudent homines; tristia & acria & aspera detestantur)
templo alienati à Vasæo multorum animi: & Mascarenias occa
ne capta, per litteras & coràm deplorando calamitatem suam,
morando æquitatem postulatorum, querendo injuriam, & vir
sæuitiam inimici; non Simonem modò custodem, sed alios quo
complures in causam traxit. Ita, paucis diebus, non sine extre
discrimine rerum, duas in partes Lusitanum nomen omne di
serat; vltimamque dimicationem dubio procul adesse appare
Hic è spectatoribus, amici sociique, miserari gentis vicem, quę
tanta paucitate, quas vires ad imperium vel tuendum vel pro
dum conferre oporteret, eas per intestina dissidia in suam ipsi
dem perniciemque conuerterent. iniqui verò atque inuidi ri
amentiam, quòd remotissimis in regionibus, cùm tot vndique
ricula circunstarent, adeò certamen prauum imbibissent ani
vt neque patrii soli recordatione, (quę populares homines per
deprehensos, admirabili quadam suauitate conjūgit) neque c
muni metu, quod firmissimum amicitiæ vinculum est, ab
peruicacia flecti ad æquitatem & concordiam vllo modo pos
Hostes verò, tam præclaræ occasioni delendi funditus Lusi
sanguinis, haud quaquam indormiebant. Inter alios Calecuta
tum veteribus odiis, tum recenti incitatus damno; nouam cla
habebat paratam, vt vbi sese vnius corporis duæ acies ciuili
attriuissent, ad reliquias ipse conficiendas accurreret. Neque f
lissent hominem cogitata; nisi propitiatus piorum prece D
Vasæi mentem ad saniora consilia reuocasset. Quippe cog
præter cæteros, Simonem quoque Menesium, & Sosam C
præfectum, sese ad Mascareniam aggregasse; tandem extimui
cumque agi de judicio est passus. prima conditio disceptati
fuit, vt ad causam vsque cognitam, vterque pro priuato se ger
dein, commeantibus vltro citróque internuntiis, (nāque ipsi
gressum inter se, ne mutuo conspectu recrudescerent iræ, con
vitabant) arbitri electi tredecim. qua item in re Mascarenias
parum de suo jure decessit. siquidem cunctos è Cocinensi col
creari est passus, quā sibi vel in primis aduersariam senserat; e
sessu, neminem fefellit quorsum euasura esset res. arbitri, tum
scii sibi quid de Mascarenia meriti essent, tum etiam Mexiæ p
tis de causis obnoxii, intra paucos dies adjudicata Vasæo Prę
Mascareniam primo quoque tempore in Lusitaniam redire j
runt. Insigni infamia id judicium fuit, neque ex altera factione
der

atiùs pænè quisquam eam rem tulisse fertur, quàm ipse cui ta erat injuria. Sed non diuturna Vasæo lætitia mansit. Namq; mnes Rex, coràm audito Mascarenia, Cocinensium acta resci- liteq; insuper æstimata, Vasæum Mascareniæ aureorũ millibus è viginti damnauit, quantum ex honorario Præturæ per bien- ceperat. Simul, ne quid in posterum simili de re controuersiæ :etur, ab Rege decretũ; vt in codicillis, vbi res postularet, ape- lis; cuius nomẽ existet, hunc, si per id tempus vltrà Cori promõ- ium, vel cis Dium, (qui vlterioris Indiæ ferme sunt limites) vel licæ vel priuatæ rei causa abesse contingeret; eius, in eiusmodi cessione, ratio nulla haberetur. Hunc exitum habuit lis, quæ itanam rem in extremum pænè discrimen adduxerat. Interea æus, vir, si commune malum, imperii cupiditatem, demas, haud quam improbandus, amoto æmulo, ad componendas res, ar- ndamque aduersus imminentia bella prouinciam, intendit cu- ac primùm, omnibus qui Mascareniam secuti erant, veniam & iuionem præteritorum indulsit. Dein Antonium Mirandã cum rostratis majoribus, vna longa naui, & biremibus aliquot, & atorum mille præsidio, ad Erythræa ostia; Simonem Mellum modica manu ad Maldiuas insulas; Ioannem Dezam cum vna emi, lembis sexdecim, ad Malabaricam oram obtinendam, ios, prout exigebat res, in alia loca dimisit. Dum apud Indos dixi turbæ sedantur, ad Molucas interim haud minùs atrox eteſtanda incidit res. In eius emporii prefectura Garzias Hen- s Antonio Britto successerat. Is, & belli tædio fessus, & pauci- suorum adductus, Tidorensi regulo expetenti pacem dederat is leges, vt intra sex menses, tormenta, & alias res omnes per im Lusitanis ablatas, nec non fugitiua mancipia redderet. Læ- ptata pace Tidorensis, id laborabat vnum, quomodo perpe- eandem ac stabilem faceret. In hac deliberatione versanti num visum est, Cacilẽ Aroeziũ Ternatensem, cuius suprà me- nus, quàm arctissimo necessitudinis vinculo sibi conjungere; is cùm apud populares opibus, tum apud Lusitanos gratia & ritate plurimum valeret. Ergo per fideles internuntios, cum giæ cuiusdam voluntatis testificatione, Aroezio filiam in ma- nium offert. Id Garzias interpretatus ad labefactãdam ip- otentiam haud dubiè pertinere; omni conatu dirimere at- mpedire nouam affinitatem instituit. Ad eam rem aptius oc- nihil, quàm arrepta qualibet occasione recentia fœdera sol- & eodem Aroezio adiutore, quẽ natura leuissimum & quie- micũ nosset: Tidorẽsibus arma quãprimũ inferre. Cùm hæc senten-

ſententia placuiſſet;extemplo per,legatos ab Almanſore ex co
tionibus efflagitare inſtitit cùm cæteras res , tum verò torm
quippe quorùm partem ex inſula abeſſe , atque haud ita facil
ſtitui poſſe intelligeret . Ad hæc regulus benignè reſpondit;n
exiiſſe diem in fœdere præſtitutum , & ſibi nihil maiori eſſe c
quàm vt omnia ſua Luſitani recipiant. Et cæteris quidem in re
non magnam fore cunctationem . tormenta ſe aliquot Bact
regulo commodaſſe:ad ea exigenda reuehēdaque ſpatio eſſe c
veruntamen daturum ſe operam, vt ad condictum tempus T
te cuncta ſiſtantur. interim ſe,præter cætera incommoda , m
etiam implicitum teneri: petere ab Garzia , & rogarė pro re
ciliata gratia , moram eam boni conſulat , ac ſimul , vt medi
aliquem ad ſe mittere ne grauetur. At ille,minimè patriis arti
cũ ſe excuſationē accipere ſimulaſſet;medicamētariũ, neſcio
è ſuo comitatu ſubmiſit. is,è cond[illegible]to videlicet, nihil minùs
tuenti ægroto venenum pro pharmaco miſcuit:ex quo paucis
bus,per ſpeciē ægrotationis fraude vtcunque celata , deceſſit
functo regulo magnus in vrbe luctus fuit,magna perturbatio
omnium. Eo acriùs Garzias mœrentibus ac perculſis inſtare,
ſi tormenta extemplo reſtituant,denuntiare bellum . Ad ea T
rēſes coacto ęgre concilio reſpondent:orbam ciuitatem in ſu
triſtitia & mœrore verſari . Almanſoris inſepultum adhuc ja
corpus;id vbi terræ mandarint,ac juſta ſuo Regi perſoluerint
hil habituros antiquius,quàm vt Luſitanis omni ratione ſati
Hæc demiſsè ac ſuppliciter agebant ciues:& ſtatus erat rerum
vel ferrea pectora lenire ad clementiam poſſet . At verò Gar
vno tantùm interpoſito die,nauibus ad Tidorē accedit,parat
cædē & rapinā copias cōfeſtim exponit. oppreſſi oppidani ext
diffugiunt. Ille deſertam inuadit vrbem,cōtra omne fas diripi
reptam incendit . Nihil eo facto grauius ad vicinorum aures
dere potuit. Ex eo tempore cùm a cæteris littoribus , tum à B
no præſertim , Luſitani minis armiſque procul haberi cœpti .
idem tempus,ab Hiſpali naues quinque ad Molucas intende
iter,ducibus iis,qui Magalianis è comitatu ſupererant. Eę,nō
probè explorato curſu,variis caſibus diſſipatæ ſunt. optatos p
vna tantumodo oneraria tenuit. Martinus Ignatius Carquici
præerat,homo Cantaber,cum propugnatoribus ferme trecēt
cognita Tidorenſium clade, deſtitutam inſulam ſumma acco
voluntatè occupauit ac muniit . Inde inter Ignatium & Garz
cum cōteſtationibus miniſq; nuntii commeare. Moluccenſe en
riũ ambo ſibi iure finium aſſerebant , & alterum vterque exce

s locis, ac nihil eius negotiationis jubebat attingere. Ex hoc,
iis primũ, tũ etiam prælio leui certatũ eſt. Poſtremò induciæ
æ, quoad ea de cõtrouerſia ſuum vterque cõſuleret Regẽ. Vix
externi quieuerant motus, cùm inter ipſos Luſitanos tetra
fęda relatu, exorta diſſidia. Georgius Meneſius, ſucceſſor Gar-
Ternatem aduectus; inter cætera illud habebat ab Indiæ Præ-
mandatum, vt Garziam in reditu per Borneum inſulam cur-
tenere, iterque illud explorare juberet; quod multo compen-
us Molucas à Malaca petentibus eſſe diceretur. At Garzias,
id Bandam inſulam (qua vetus erat nauigatio) vnà cum aliis
tuta mercimonia dudũ haberet; perculſus nec opinato Geor-
ræcepto, varias excuſationes afferre, tergiuerſari, denique
ia malle, quàm negotia priuata relinquere. Et Georgius, ne
ra virum pertinacem cum ſuæ dignitatis jactura diutius ten-
t; Garziæ loco Vaſcum Laurentium, virum egregiè for-
ac fidelem, cum vna caracora, quod nauigii Molucenſis eſt
is, ad ea compendia perquirenda proficiſci juſſit. Hoc inter
iam & Meneſium ſimultatis initium exſtitit. Per eoſdem dies,
nis Regis nomine edictum eſt, quoniam in ſtipendia militum
is munitionem magni ſumptus fierent; ne cui omnino, præ-
othecæ regiæ curatores, aut coëmendi ab incolis caryophyl-
externis venundandi eſſet jus. Inter ipſos autem curatores, &
ſtratus vrbis, conuenerat pretium, quo ne pluris vel optimæ
s Regi conſtarent. Id monopolium ægre admodum paſsi Lu-
, quippe qui mercaturæ impenſiùs multo, quàm militiæ inſi-
it. Ergo per ſummam impudentiam contemptis edictis, vnuſ-
ue venditores ad ſe priuatim allicere, vberiorem offerre mer-
ı, nullam regii queſtus aut publicæ vtilitatis rationem duce-
duerſus ea Meneſius, monitis, precibus, minis, aliquandiu
ed poſteaquam ſe fruſtra conari, & cupiditatem imperio po-
rem animaduertit; ſuo periculo ſapiens eſſe diutius noluit:
a paulatim ſeueritate, cæterorum exemplo ſuam ipſe quo-
m agere aggreſſus eſt. Inter hęc, Martinus Ignatius Caſtella-
ı dux è vita migrauit. in eius locum ſuffragio militari ſuffe-
ernandus Turrianus indignari cępit, ſuę cohorti leges di-
Luſitano; viroſque fortiſsimos, emenſo per tot pericula tan-
igi ſpatio, in aliena terra ſedere otioſos. Cùm eadem alii fre-
t, & apertè vociferarentur, vi atque armis hoſtem inde pel-
n, Turrianus de communi ſentẽtia rupit inducias; exſtructa-
ornata biremi hoſtiliter inſectari Luſitanos inſtituit. Con-
malum Meneſius vti pari magnitudine actuariũ ſine mora
pararet,

parаret, cũ aliunde, tum ex inchoato Garziæ (necdum enim
regione discesserat) iunco, fabros pro imperio accersit. Id Ga
non necessitate, sed odio ac maleuolentia factum ratus, ex
plo ad amicos refert. in iis erat mysta quidam, consors eius
negotiationis, (adeò sacratas quoque mentes amor pecuniæ d
cto sensu detorquet) cui, modò ne sordidũ lucellum amittere
hil erat pẽsi quid faceret diceretve. Huius maximè instinctu
zias, indignum facinus clamitans, profectionẽ suã sine causa i
diri; naualia, vbi tum præfectus agebat, petit infensus: abd
operas reposcit, iniuriam acerbè ac vehementer expostulat.
nesius contrà; & iure factum tueri, & ipsas temporum difficul
obtendere. Eam excusationem cùm alter haudquaquam ac
ret, magis magisque accensi ambo: & inter altercationem pr
ctus intemperantia linguæ, Menesius Garziam insanum app
Ad eam verò vocem Garzias adeò exarsit; vt stricto gladii ca
audaciùs quàm priuatum hominem decet, præfecto cum ma
ctis intenderet minas. Cõcursu dein hominũ facto, sedata rixa
verò Garziæ sectatores laudare constantiã viri, suadere vt in i
pto persistat, suorum laterum, si periculũ immineat, oppositus
liceri. Contrà Menesiani, Garziæ facinus & impudentiam exa
rare verbis, pessimi exempli rem nulla mora interposita vindi
dam, & seditiosi vnius capite sanciendum imperium dicere. H
rationibus adductus Menesius, misso viatore Garziam citat.
ille spreto cùm insuper vim pararet, iusto dolore commotus
nesius, tormenta ex arce ad ædes Garziæ diruendas obuerti i
Minuit nonnihil ea res ferociam viri. & abiectis in præsentia
gnæ consiliis, (sic tamen vt in voce vultuque contumaciã cern
contemptim obit vadimonium, atque inde semet in custodiã
Hic amici & fautores Garziæ, licèt factum ægerrimè ferren
men quieuêre aliquãdiu, rati fore, vt ea satisfactione lenitus
nesius iras poneret, solutoque Garziæ tandem aliquando c
proficiscendi faceret potestatem. Sed longè eos fallebat op
Vim sibi propemodũ illatam, & imminutam in sua persona m
statẽ regiam fremẽs præfectus, apertè iactabat, sibi certu esse
mo quoque tẽpore vinctũ Garziam ad Prætorẽ Indiæ mitter
ea sententia cùm à familiaribus deduci non posset, deprecato
hibitus Aroezius ipse, ex quo vel maximè tum Lusitani pẽdeb
nihil omnino impetrauit. Tum Garziani, præcipites iracu
cõspiratione facta, consilium capiunt amentiæ plenum; vt h
vltro ad vrbem aduocent, iisque vtantur adiutoribus ad opem
cto ferendam. Eo terrore perculsus Menesius, ne per dome
di

nſiones portam externo aperiret hoſti, occupat eam ipſam rẽ
eneficii facere. Garziam per communes amicos leni caſtiga-
e monitum ne pertinaciam adderet culpæ, hortatur vt cõdo-
; Regi optimo inimicitiis, bona fide ſecum in gratiam redeat:
in ſumma rerum difficultate, communi animo viribuſque, rẽ-
à Caſtellano defendant. Haud incaſſum hortatio adhibita.
ıs nec opinata clementia & comitate Garzias agit gratias
ecto: ſi quid vel aliorum impulſu vel animi perturbatione de-
:rit, ignoſci poſtulat ſibi: & in poſterum non Regis modò, ſed
n ipſius Meneſii cauſa in eius poteſtate ſe ſe futurum eſſe con-
it. Iunctę dein dextræ, & demptis compedibus, extemplo Gar-
n priſtinum ſplendorem eſt reſtitutus. Læta ea res coniuratis
lit, atque ob id ipſum à proditionis incepto nefario deſtite-
Pungere mox cæpit eoſdem arctior in dies Garziæ cum præ-
concordia, nam vt ad Garziam tegendum adiuuandumque,
iſcrimen ingrueret, parati erant omnes; ita familiarem eius
Meneſio conſuetudinem oderant, & conſenſum in bello cæ-
que rebus adminiſtrandis: quippe quibus, militiæ deſerendæ,
e ad ſuas cuique nundinas abeũdi, ſpes erat vna, turbidæ res,
ſtinata ducis vtriuſque diſſenſio. Ergo communicatis iterum
liis, reconciliatam nuper amicitiam denuo labefactare & cõ-
e omni ratione conantur. Varias primùm cauſas offenſionũ
aggreſſi, & ad alterum alterius confictas vel querimonias
ıledicta deferre. Vbi artibus hiſce parum proficiunt, ad no-
celus adiiciunt animum. Æthiops erat quidam, præualens
s, è Meneſii domo: hunc ingentibus promiſſis adducunt, vti
iero ad Garziæ cædem ſolicitatum eſſe mentiatur; ipſi dein
er arcanos ſuſurros, quaſi myſterium tradentes alii aliis, ad
ım denique detulére. Qua ille criminatione tametſi cõmo-
tamen adduci nequibat, vt inter mutua quotidiani conui-
ficia, tam recenti præſertim ac tam illuſtri gratiæ reconci-
e, tantum nefas a Meneſio conceptum exiſtimaret. Aſt, vbi
dem & index mãdati maleficii acceſſit Æthiops; enimuero,
erta iã re, Garzias & vultu & animo penitus crimen acce-
atus in eo rem verti, vter facinus antecaperet; primò coacta
nterficere Meneſium cogitabat: dein veritus ne cædis eius
ſuſtinere non poſſet, comprehendere hominem, & viciſſim
erem condere ſtatuit, hortãtibus idipſum amicis, & aſſeue-
ıs haudquaquam defutura poſtmodum crimina ac teſtes,
premi reus, ac detineri, atq; ad extremum obrui poſſet: in-
arziæ, pro ipſius auctoritate, compoſitis ad arbitriũ rebus,

quæ primùm nauigandi facultas daretur, ex reſidua copia nor
futurum, quem ad nouum vſque Regis decretum arci præpon
Hiſce ita conſtitutis, in omnem occaſionem rei bene gerenda
cti excubabant. Ac demum Garzias nactus opportunitatem, c
Meneſius partem ſuorum ad Maquienum inſulam cum Arc
miſerat, vt Caſtellanum ab eo commercio prohiberent, alios
per ipſe ad conuiuium in diem certum inuitandos curauit à I
ciſco Caſtrio quodam ex ſuis intimis, ad Tolocum, qui vicus à
nare diſtat ferme quatuor millia paſſuum. Vbi ea dies aduenit
ca pomeridianas horas, quod remiſſionis & otii ferme temp
ſatis, comperta cuſtodum infrequẽtia, certos è ſuorum nume
arcẽ præmittit, qui præfectum luſu facetiiſque detineant, de
audaciſſimis aliquot ipſe paruo interuallo ſubſequitur. Nu
introitu difficultas fuit, quippe, aſſueto quotidie admitti; & t
ſertis planè ſtationibus, & ex patẽte ianua clauibus incredibi
cordia & ſecuritate ſuſpẽſis. Eas coniurati detractas immittũt
foreſq; ſilẽter occludũt. Inde ad penetralia familiariter intro
accepta & reddita ſalutatione conſidunt. Neque ita multo
Garzias Meneſium aleæ intentum repentè medium corripit
qui, pars duobus, qui fortè ibi aderant, præfecti adminiſtri
vociferando tumultum excitent, ora manibus abſtruunt, par
rentem in tergo Meneſii Garziam adiuuant. Erat Meneſius
gni corporis firmitate, ac tũ vires addebat dolor. itaq; per ſu
indignationem exclamanti; lacertiſque, & morſu, & calcib
multumque eluctanti, ægerrimè tandem vincula iniecta; &
tutiùs adſeruaretur, detractus in imã arcis turrem includitur
zias denuo præfecturam vſurpat. Ceterùm neque eius rei ſa
babilem in vulgus cauſam afferre poterat; & reputãs apud ſe
citatem facinoris, iudicia nimirum & offenſionem Regis ex
cebat. Augebat ſolicitudinem, quòd Meneſiani ad Maqui
cognita præfecti iniuria, fremere, atque ad eã vindicandam
diem affuturi nũtiabantur. His anxius curis Garzias, haud i
conſilio venundandum ratus quod mox amiſſurus erat, Men
alloquitur, iacentique & afflicto quas vult conditiones impo
iis, vt ſibi ad profectionem (quando iuncus nondum eſſet a
tus) Petri Botellii nauem attribuat, liceatque ſibi quos velit
lucis abducere. Ita Meneſius è carcere miſſus, cũ libertate g
naculum recipit. Cõcio dein ab eodẽ vocatur. In ea concion
ſtus Garziæ perfidiam & latrocinium, conditiones omnes q
coacto expreſſas reſcidit: Garziam ipſum comprehendere,
bona publicare cupiit. Verùm ille tormentis in arce confi

in a

euntem exerceri possent, arreptáque naui, iam vela fecerat.
ntem ergo Menesius (quod reliquum erat vnum) perduellio-
imine condemnauit, totamque causam testato descriptam,
ætorem vrbis Malacæ transmisit;ac simul, fessis rebus auxiliũ
odem expetiit.Dum ad Molucas,in tam variis ac peruersis ho-
m voluntatibus, alterno tanquam accessu recessuque æstuãt
cia Lusitana; interim ab aliis in alia regione præfectis multo
nodiùs acta res est.Ad Longum oppidum non longè à Mala-
ahometani incolæ paucos primò Lusitanos,dein missũ à Ma-
præfecto ad eã rem cognoscendam Aluarum Brittum,triremi,
ı ducebat,exutum,vna cum sociis occiderant.Ad eas vlciscen-
njurias denique profectus Martinus Correa, triremẽ recepit;
agna cum hostium cæde captum oppidum concremauit. Et
es Deza præpositus oræ Malabaricæ, secunda aliquot prælia
Zãbucis aut paronibus quadraginta octo cũ magna Maho-
norum cæde potitus est.Idem, aliquot locis descẽsione facta,
as abegit: vicos & villas exussit.atque exeunte demum æstate
acutiales Calecutanæ classis præfectus, quæ sexaginta paro-
& magna armatorum copia constabat, ab eodem Deza me-
bili pugna victus, cùm sese in mare eiecisset, inter enatãdum
retractus, haud parua dein mercede in libertatem est resti-
Eadem æstate præter spem fuit otium ab Turca.Et Antonius
ıda custos Arabici maris,classe in stationes idoneas trifariam
uta,alias atque alias Mahometanorum naues cum oneri-
etiosis excepit; Armuziamque profectus, prædam in eo em-
vendidit.ex eadem classe Mirandæ, scapha vna Ciaulum pe-
n manus latronum Diensium incidit, Lusitani septendecim
pha vehebantur. Comprehensi omnes,gratum in primis do-
Cambaiano Regi sistuntur. Ille Didacum Mesquitam ex eo
o,apprime generosum ac strenuum, à Christo ad Mahome-
licere blanda oratione conatus est. Id verò Didacus cùm
r ac præcisè negaret, quinetiam vltro in pseudoprophetam
ı & maledicta ingereret, horribile dictu, in os hiantis bom-
totus inseritur, cum grauibus minis, ni extemplo pareat,
b tergo applicandi. Cùm ne hoc quidem terrore de fide
ntiaque decederet, variis tormentis excruciatus, in aspe-
enique ergastulum vnà cum cætero comitatu coniectus est.
dem tempus ab Cocino profecta classis nauium ad quat-
cim, repentina procella, circa ostium Catuæ fluminis oræ
aricæ,ad terram alliditur. Laceris nauibus Lusitani cum æ-
ittus euasissent;à barbaris aut capti aut hostiliter trucidati
 sunt.

ſunt. Eo ſucceſſu inflatus Zamorinus, ad pellendum maris po
ſione Luſitanum, nouam claſſem ornauit nauium varii generis
tum & triginta.hiſce præpoſitus Cutiales, vir & militiæ periti
magna inſuper ſanctitatis exiſtimatione, quòd paulo antè a M
redierat.is intra portum Termapatanum copias continebat
in prætereuntem cum exigua manu Simonem Mellum, è duc
Luſitanis vnum, ex occulto impetū faceret.Ea re cognita Va
Prætor,quàm intētiſſima cura intra ſextum diem roſtratas m
res ſex, lembos tredecim inſtruxit.Et Antonio Miranda,qui e
rabia venerat, ad cuſtodiam inſulæ Goæ relicto, ad Termapat
ducit infeſtus.Tū Cutiales, pro certo putās adeſſe Mellum, è
tu raptim egreditur. Cōcurſum acriter initio eſt,procedente
pugna,Calecutanis(vt ſæpe aliàs) mira diuinitus incuſſa form
tanto ſuperiores numero nauium militumque, nulla parte ce
minis pares Luſitano fuēre.Interfecti aut capti duo circiter mi
parones triginta quinque abducti aut depreſſi, tormenta re
quinquaginta circiter:è Luſitanis,diuina ſcilicet protegēte cle
tia,planè deſideratus eſt nemo.Inde magno ſuę gēti decore pa
(in cōſpectu enim Cananoris vrbis hæc gerebantur, omni ad
ctaculū effuſa multitudine) Prætor ad populandū Malabaricū
tus victrici claſſe cōtēdit.multis ibi nauigiis repētino aduētu
ditę faces,palmeta ſucciſa, mortales variis locis aut cæſi aut
cti.Sed in Catuā præcipuè vicum,impoſitū eiuſdē nominis flu
ni,ab ira malè acceptæ nuper naufragæ turbę,ſæuitum eſt, f
flammiſq; cuncta deleta.Ab ea ſtrage claſſis ad Porcam eiuſdē
proceſsit. Locus erat opportunus,& æſtuariis à mari præclarè
nitus.Et dynaſta,qui patrio nomine Arel vocatur, prædatoriis
uibus haud exiguas opes eò congeſserat Huius auaritia ſim
inconſtantia, quòd ab Luſitanis paulo antè ad Zamorinum d
ciſſet,Prętor incēſus expoſito milite prædā edixit. Ea verò ure
de propoſita, nullæ paludes, nullæ voragines militari cupidi
obſtiterūt, per vias & inuia cūcti enitūtur, Et quòd per eos f
dies Arel cū iuuētute in expeditionē abierat, ſine vllo certām
quod vix optare eſſent auſi, potiūtur oppido, atq; ad prædā ſe
diſcurrunt.In ædes Arelis præcipuè impetus eſt factus.magna i
ſignati vis auri, & argenti, gemmarumque, & pretioſæ ac pere
næ veſtis exhauſta. ac prænobiles feminæ duæ, Arelis vxor &
ror,monilibus & margaritis regium in morem exultæ, detra
ornamentis, in ſeruitutem abreptæ, quibus Arel poſtmodum
genti ſumma redemptis, ad Luſitanorum ſocietatem & am
tiam precario rediit. Ab ea populatione nauibus Goam re
ct

à Francifco Pereria Ciauli præfecto nuntii trepidi cum litte-
fuére, Dienfem claſſem bene magnam in eo tractu vagari,
lanam arcem perexiguo teneri præſidio, ni properè ſubuen-
ſit, ingens ab hoſte periculum imminere. Aduerſus eum
rem extemplo Prætor naues variæ magnitudinis quinqua-
duas, & in iis duo millia bellatorum eduxit. Vbi Ciaulum
ntum, per exploratores cognoſcit, hoſtem ad quatuor inde
s abeſſe. biremes erant quatuor & ſexaginta, milite, remi-
ormentis inſtructæ, Mahometanus Hali præerat. Contra
opias Prætor, intentus vltimæ dimicationi, ab Ciaulo
ſperam prodiit. Hectorem Syluериam actuariis præpoſi-
oram quam proximè legere iubet, ipſe cum maioribus na-
altum tenuit, claſſe diuiſa, quo minus hoſti pateret effu-
. Atque illo die, tenebris iam imminentibus, nihil eſt a-
pugna tantùm in diem inſequentem edicta. & quoniam præ-
in dextris erat ſpes, mandatum nauarchis, ne tormenta in
n emitterent, priuſquam è propinquo manus conſerere ſe
diffiderent. Præmium pronuntiatum, qui primus nauem
em inuaderet, aurei centum. Simùl, quo magis propitium
ent Deum, peccata Luſitani per confeſſionē expiarunt. Vbi
a illuxit dies, ad Bombainum ſinum, applicita promontorio
metana claſſis apparuit, cognito iam Prætoris aduentu, ad
ien parata. Triplex erat agmen. primum & medium mino-
fecti, poſtremum Hali ducebat. Inde mutuo conſpectu irri-
imis, vti ad bombardæ ictum eſt ventū, tormentis, quibus
m abundabant Mahometani, extemplo rem gererė. Luſita-
emadmodum imperatum erat, ſuperſedere iaculis, perque
tes globos ac fumi nebulas omni conatu ad hoſtem appro-
re. Inter hæc, ne barbaro, ſi de more fugam arriperet, ab
ceptus daretur, circumuecti ſilentio nauarchi octo Maini
s oſtium occupant. & ex altera parte commiſſo prælio, pri-
tonii Fernandi lembus in hoſtilem biremem incitato re-
llatus, durioris materiæ repercuſſu longè reſiliit. ex eo lē-
Franciſcus Barrius Paiua in ipſam biremen trāſilierat pri-
im incurſu: deſtitutus, cùm telis vndique peteretur, tumul-
ugnæ procellam, ad ſuorum vſque reditum, ſumma cum
n admiratione ſuſtinuit. Certatim dein tranſcenſum ab
ac Barrio ſeruato, dum inſtant percuſsis, inter ipſam for-
ationem ſulphurei pulueris olla ex ipſo carcheſio decidit,
iſque repentè flammis, tabulatum omne à malo ad pup-
i ſuperſtātibus in mare proiecit. inde ſine labore, ſemiuſta

biremi Lusitanus potitur. Neque minùs acriter interim à Sylu
cæterisque conserta manu res geritur. Multi è barbaris auti
naues aut in ipsis fluctibus cæsi. Cæteri, vt inclinatam rem vid
passim in fugam effunduntur. neque multum in ea præsidii
Maxima pars, intento ad Mainum amnem cursu, in stationem
stium incidunt. ita, ex vniuerso numero biremes in medio
prehensæ quadraginta sex, cum omnibus tormentis in pot
tem venêre; flammis absumptæ tres; quatuor à Maino exclusæ,
Nagotamen oræ Ciaulanæ subiissent, ab accolis Indis oppr
Hali dux ipso pugnæ initio, posteaquam collato pede certan
animaduertit, diffisus suorum virtuti, præceperat fugam: ac p
flectere promontorium institit; dein segni vento æstuque rec
cante detentus, leuiore arrepto nauigio Tanaham, atque ind
zainum oppidum petiit, fugientem biremes aliæ sex inter tu
tum adeptæ. E Lusitana classe, iterato miraculo, non modò n
sed ne vir quidem vllus amissus. Quod si cui fortè incredibi
deatur, Fernandum Lupium historicum interroget, (nam al
ctores nondum exstant) quippe is non solùm æqualis eorum
porum fuit, sed etiam ad hæc ipsa commētanda Indiam sese
sultò peragrasse testatur. Equidem, & ex aliis id genus eue
quæ multa iam antè retulimus, facilè adducor vt rem ita se l
re concedam, & quæ in diuinam haud dubiè potentiam refe
tur, non est cur humanis laudibus afflicta videri cuipiam de
Cæterùm Diensibus audita clades, mistum pauore luctum in
fecit: constansque opinio est, si protinus ab Hali fuso Prætor
processisset, primò aduentu capi oppidum potuisse. Neque in
rem Vasæo consilium aut animus defuit; sed partim succe
aduentantis fama retardatus, partim intercessione minorur
cum atque obtrectatione deterritus, omissa re, naues cum in
prędа Goam reduxit incolumes. & quando foris aliorum
non poterat, domi certè, Lusitanam rem omni conatu prom
perrexit. Atque è portorio & scriptura multis iam antè
dibus ac rapinis, magno commeantium bono, sublatis, dein
in administrationem rei naualis toto pectore incubuit; vt
tas haberet successor maritimas copias, si, vt pro certo putab
ad expeditionem Diensem animum adiecisset. Ergo, adhibi
ligentia, paucis mensibus classem ornauit, quantam rarò ali
buit Lusitanus, nauium centum & triginta sex, in quibus erat
stratæ celsiores quatuordecim, triremes, quas vocant regias
celoces octo; dromones sex; biremes aut lembi, duo supra cen
Inde ad ædificia & sarta tecta conuersus, in Armuziana arc

è regione portę propugnaculum exstruxit, muros ac templũ
urauit. Ciauli, intimam turrem, vbi præcipua quæque adser-
ur, majorem in altitudinem extulit. portum, qua descensus in
dum est, quadrato lapide muniit, & duo armamentaria faciē-
rauit. Goæ partem mœnium ad mare versam expleuit, & ædē
maximam dudum inchoatam absoluit, & Franciscanum cœ-
um nouo tegulo operuit. Cananore puteum, de quo inter
lionem acriter dimicatum fuisse docuimus, perducta fossa, ca-
ọque ad labrum fossę excitato, intra munimenta cōplexus est.
on arcis mœnia labefacta refici, & præfecti domum & apo-
am amplificari jussit. Itemque Cocini quæ pars ad mare ver-
rmauit mœnibus turribusque, & alia nō pauca peropportunè
as munitiones adjunxit. ac demum, debitis militi trecētorum
ium aureorum stipendiis cum fide & cum gratia persolutis,
inciam optimè constitutam explicatamque successori Non-
Acuniæ tradidit. Is, anno priore, magnis nauibus vndecim,
sitanis epibatis ter mille Olisipone profectus, magna parte
um infortuniis amissa, circa Melindem aduersis tempestati-
yemare coactus erat, asperum littus & importuosum habet
nde. tutior longè ad Mombazam statio. Ea statione prohi-
ab tyrāno, (ad quem ob id ipsum oratores præmiserat) expo-
ilite, sese ad oppugnationem parabat. Neque ausi certami-
leam subire Mahometani, raptim defosso quod pretiosum
vnà cum tyranno profugiunt. Lusitani sine sanguine oppi-
ingressi, quod reliquum erat è supellectili cibariisque, diri-
: atque exacta demum hyeme, ac refecto milite nauibusque,
nius Armuziam venit. Ibi, ex Ioannis auctoritate Rafus rector
Zeifadini pueri, vir facinorosus ac subdolus, in vincla conji-
. Ea re commotus Bardadinus Rafi cognatus, is qui Bahare-
insulam beneficiario nomine obtinebat, ab Armuziano Rege
it, probabilem causam nactus, quòd Rafus intra ædes regias
comprehensus. quæ res tametsi planè inscio acciderat Rege;
id ipsius injussu Lusitanos ausos persuadere sibi non pote-
rgo iracundia in Torum accensus, intra arcem egregiè mu-
sese cum conjugibus, liberis, pecuniisque receperat: ac stipē-
Armuziano palam abnuebat. Ad eum opprimendum missus
lere Simon Acunia cum nauibus sex, & militibus haud plus
itis, aduerso vento diu detentus, ad portum denique Bahare-
ertur. Sub eius aduentum Bardadinus non tam præsentis
ulæ metu, quàm ne in posterum aduersus se Lusitanica arma
ret, candidum vexillum petendæ pacis in muro statuit; ac
 simul

ſimul per interpretem Acuniæ nuntiari jubet, ſe ab Armuziano
ſtis ac piis de cauſis diffidere: cum Luſitanis verò nullas exerc
inimicitias; quinimmo, quoniã ab Toro ſtent, paratum ſe in Io
nis Regis gratiam cum ſuis rebus abire, arcemque iis vacuã tra
re. Haud aſpernabatur conditionem Acunia: ſed militum clar
ribus, qui prædæ ſpe illecti, coërcendum vtique rebellem, & ſal
pecunia mulctandum fremebant, ab ſalutari ſententia abduc
vnam pacis rationem eſſe reſpondit; vt Bardadinus & cæteri c
ſingulis dumtaxat veſtimentis excederent. Tum ille candido ve
lo appoſuit rubrũ: vti ſe æquè ad bellum atque ad pacem (qua
ita vellent) animatum Luſitani ſentirent. Erat Acunia, præter p
citatem copiarum, à bellico etiam inſtrumento flagitioſè imp
tus. Ergo ſuorum conuitiis coactus exſcendere, cùm admota
barda muros quatere inſtituiſſet, vix toto vertente menſe torm
tarius eum puluis defecit. & Arabes, cùm pro muris dimica
& obſtruendo, obmoliendoque vbi quid perforatum aut d
tum erat, acriter obſtitiſſent; tum verbis inſuper Luſitano
temeritatem & conatus irritos eludebant. Bardadinus
dem adeò ſe metu omni vacuum præbuit; vt Luſitanis perq
amico ſuaderet animo, integris rebus abirent: quippe & oppu
tionem infeliciter experti; &, ſi obſidione incluſos vrgere per
rent, ab ipſa regionis & cœli intemperie, grauiores etiam q
ipſe vel pertinaciæ pœnas daturi. Neque vana fuere prædicta, &
cò graui & caloribus maximis, cùm arena vehementiſſimo S
ardore æſtuaret; ad hæc, odore tetro, ingruere morbi in milite
perunt. breuique adeò graſſata peſtilentiæ vis, vt ex omni num
vix triginta ad arma ſuſtinenda ſufficerent. Neque hæc Barda
fallebant: qui, ſi vti occaſione voluiſſet, ſtratos paſſim oppri
ac delere facili negotio potuit Sed partim Ioannis demerendi
tia, ab eruptione continuit ſuos; partim etiam ne Luſitano
clades, propinqui ſui Raſi capite lueretur. At Simon Acunia
ſumma rerum deſperatione, cùm aliquandiu hæſiſſet; ad e
mum omiſſo incepto proficiſci conſtituit. Non longè à mar
fuerat caſtra. ac nihilominus tanta erat lues, vt cùm bajuli &
menta deeſſent; ægrotos; injecta pedibus reſte, veluti cadaue
naues pertrahere valentiores pauci cogerentur: ac Simon ipſe
poſitis admodum ægre tormentis, cùm vela feciſſet, ab dolore
lè geſtæ rei paucis diebus extabuit. Circa idem tempus H
Syluеria, dum Cambaianos agros circa Nagotanem flumen e
vaſtat; ac vicos incendit; ab Regis præfecto, qui cum ſexcentis e
tibus & duobus millibus peditum propinqua oppida tueba
r

ad naues compulſus eſt . Cæterùm nihil turpitudinis in re-
i fuit.Tenorem pugnæ ſeruantes Luſitani,cũ agmen Sylueria
leret,ad littus peruenêre.Vnius etiam (cuius immeritò inter-
nomen)in eo tumultu inſigne facinus exſtitit.. Is,parma ha-
e extra ordinem pugnans , infeſtum conſpicatus equitem in
ientem,manſit intrepidus: tollentique ad vulnus brachium,
ipſe ferrum in axillam adegit,ac fuſo ex ephippiis hoſte, vi-
quo potitus eſt.Nec mora,nouus repẽtè eques è pedite,cum
tẽ,haud abſimili euentu, concurrit. per medium pectus , ne
uã obſtãte lorica,trãsfixum,humi pręcipitat.apprehẽſumha-
equum ad Syluerĩã præter omnium ora ſine vlla trepidatio-
rducit.Neq; ad incitamentum aliorum tã ſtrenuo bellatori
ium defuit. equeſtribus inſignibus ab duce, virtutis ergò,do-
,atq; à Prætoribus Indiæ præcipuo deinde in honore ſemper
bitus.Ab ea populatione Sylueria legens oram,ad Bazainum
lum aduerſo flumine ſubiit.is locus tria circiter millia paſſuũ
ab aperto mari,ac tum ſine arce aut mœnibus erat vllis.tan-
d flumen,qua è nauibus in terram exſcenſus eſt, lignea mu-
nta & aggerem cum propugnaculis tribus, tormentis ſexa-
,barbari objecerant. Præſidebat è prœlio nauali nuper ela-
Hali cum tribus peditum millibus , & equitibus grauis ar-
æ quingentis,atque ad eas tuendas munitiones parte copia-
elicta,cum reliquis ipſe intra oppidum occultè cõſederat , vt
ſuperato Luſitani ad frequentia tectis loca proueherentur,
o deprehenſos , vel etiam ad prædam palatos opprimeret.
ia , admotis ad littus nauibus , cùm ex omnibus locis pugnã
et miles,Canarinos ducentos ad primum hoſtium impetum
ndum præmiſit.ſubſequuti mox Luſitani cum ingenti ardo-
iis in aduerſa tormenta pectoribus,ad ipſas munitiones ce-
euasêre.ibi atrox fuit pręlium:dum ſaxis partim ac ſagittis,
etiam contis & gladiis barbari obſtinatè reſiſtunt. Sed ad
um vndiq; pulſi, ad tecta refugiunt,& Luſitanus vallo poti-
n tergis fugientium inſtaret,eodem impetu ad vrbem defer-
m Hali dux cæteriq; ex inſidiis præpropera feſtinatione cõ-
t.neque Syluerię in re ſubita defuit animus.dato repentè ſi-
ilites ex vrbe in campum eduxit, ibi denſatis ordinibus im-
hoſtem excipiunt.Et Hali ratus fugere Luſitanũ,cataphra-
mùm immiſit:quæ res barbaris fuit exitio.Siquidem Luſi-
ulatores plumbeo nimbo in equitatum effuſo (quo tum
arbaria carebat,majora tantùm tormenta conflare didice-
ui & ad fiſtularum bombos pauore conſternati,& vrẽtibus

introrſum globis in rabiem acti, domitis fręnis in ſuos auertun-
atque in perturbata peditum acie tanto majorem ſtragem ded-
quanto magis in orbem ſine intermiſſione fiſtulas exercens ab
go Luſitanus inſtabat. inde haud magno certamine cuncti fu
arripiunt: neque pugnam inſtaurare deinde quiſquam eſt au
Tum Luſitani direpto oppido flammas injiciunt, ac deinceps
nem circa regionem ferro atque igne peruaſtant. eo metu,
accolæ ad interiora compulſi: Tanahenſis verò dynaſta finiti
annuo ſtipendio impoſito, in fidem acceptus. Per eoſdem ferè
intra oſtium Ciales amnis oræ Malabaricæ, Calecutana ingen
uis latebat, opimis onuſta mercibus, curſum ad Mecam exſpe
hanc parones duodecim, triplici ordine, validis retinaculis int
conſerti, & crebris à fronte & vtroque látere tormentis inſtr
pro muro atque aggere tuebantur. Ea re cognita Antonius Mi
da, qui eam regionem claſſe obtinebat, adjuncto Chriſtoph
Mello, qui cum vna triremi & ſex lembis ab Goa nuper acceſſ
duplici agmine ab vtraque parte fluuii ad hoſtem ſubiit. Torn
primùm eminus vtrinque certatum; dein cum primo paronum
dine congreſsi cominus Luſitani, tanto ardore prælium iniêt
non ferentes impetum barbari, ſeſe partim im mare præcipite
rent, partim in ſecundum ordinem haud magno interuallo ſe
ciperent. Sed ne ibi quidem territis conſiſtere licuit. Circum
extemplo omnes, vel incendio exuſti, vel ferro cæſi, vel in ſer
tem abducti ſunt. è paronibus autem arsêre quatuor, reliqui
cum oneraria mercibuſque in poteſtatem venêre. Inde Mir
populatus agros, nemine obuiam armato, onuſtum ſpoliis
in naues recepit. Fama dein repentè accidit, Calecutanos adue
re parones circiter quinquaginta. Cum iis haud procul à m
Formoſo, quem appellant, proſpere dimicatum eſt. Paronibus
tuordecim non ſine magna hoſtium cæde captis, fugatis reli
cum ingenti æquè terreſtri ac nauali pręda, Chriſtophorus M
Goam, Antonius Miranda Cocinum in hyberna conceſſit.

LIBRI NONI FINIS.

HIST

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER DECIMVS.

AT. Nonnius Acunia cum ſolennibus cære-
moniis & ſupplicationibus inito magiſtratu,
(is fuit annus apertę Indiæ trigeſimus ſecun-
dus)nouos de more præfectos, ad obtinenda
præſidiis maria, deſtinauit. In iis Antonium
Sylueriam cum nauibus longis quinquagin-
ta tribus, & Luſitanis epibatis nongentis, è
quibus erant fiſtulatores quadringenti, Cã-
m bello vrere, atque omni clade vaſtare juſſit. Hectori Sylue-
ad Arabici freti cuſtodiam, roſtratas celſiores quatuor, dro-
es duos,quatuor lembos attribuit.Orę Malabaricę,Didacum
eriam cum duabus biremibus, dromone vno, ſex lembis præ-
, itemque aliis alia munera ex regiis commentariis delegauit.
s vario euentu geſtæ res. Antonii Syluerię præcipuum decus
omnes fuit. Is, cum ea quã dixi manu profectus ab vrbe Goa,
lum tenuit,inde Rainelum Cambaiæ petit infeſtus.Mahome-
ppidum habent ex eorum genere quos Naiteas appellant.
peſtris eſt locus,quattuor circiter à mari leucas,amni adjacẽs
oſo,qui, propter tenuitatem, leuiora duntaxat nauigia pati.
Ager circà frumenti & orizæ ferax, multa inſuper in lautiores
abundat alite;& incolæ, accipitrum genere, quos vulgo fal-
vocamus,aucupium ſcienter exercent. Oppidum,ædificiis è
lapide & multiplici contignatione frequens, non modò
er ſoli vbertatem,ſed etiã propter opulenta Sinarum cõmer-
atebat ea tempeſtate omnibus diuitiis,& egregiam bello ju-
tem iuxtà in terreſtres ac nauales expeditiones prębebat Re-
ecipuum tamen (vt in plana ac fertili regione) robur in equi-
quo ferme cataphracto,more Perſarum,vtuntur.&;cùm nulla
orporis ad vulnus patet; tum ad feriendum hoſtem pugione
ncti equites, bina vel terna ſpicula geſtant manu; & præter
x ephippiis arcus & pharetra ſuſpenditur. Sylueria ad fauces
nis claſſe delatus,majores naues cum ducentis armatis in ſa-
quit. Ipſe caturibus cum cætera manu ſubuectus;Surratum
oppidum,

oppidum, metu incolarum desertum, ex itinere incendit, ac Rai-
lani, tum agrestium fuga, tum fumantibus tectis admoniti, qu
mœnibus carerent, ad amnis ripam atque ad omnes viarũ adi
munitionibus raptim excitatis, majora tormenta & militum
tiones opponunt. Inde in Lusitanos cum ingeti clamore ac tub
sonitu appropinquantes horrifica vis telorũ emissa: cæterùm p
pter ipsam nauigiorũ humilitatẽ nocuit nemini. Simul, ad prohi
dũ descensione hostẽ, equites prodierāt circiterquadringenti. h
præmissa fistulatorum cohorte, Sylueria territos facili negotio
tra oppidum repulit. Tum egressi in terram cæteri, submissis id
tidem ex arte corporibus vitabundi, nemine prorsus amisso, ad
sa tormenta succedunt; ac pede collato, ardentibus animis ine
pugnam: quam aliquandiu ancipitem oppidani fecère, dum in
cto conglobati, pro tectis ac focis egregiè dimicant. Sed ad ex
mum valida impressione facta Lusitanus intra munitiones irru
pit: neque sustineri vltrà impetus potuit; pulsi è statione barbar
decumanæ viæ faucibus captis, ex omni dein parte fugã capess
Sylueria victor, hoste profligato, suos ignaros locorũ ab insequ
cohibuit: custodiisq; cõtra subitos incursus ab continente disp
tis, diripiendi oppidi signum dat. in omnes partes extemplo
curritur. nitidissima supellex; &, præter pecunias, multum e
ris nobiliumque vasorum, & varii generis pretiosæ mercis egest
est. Expleri quamuis auidus prædæ miles potuit, si cature s or
ferendo fuissent. sed veritus Sylueria, ne immodico pondere m
gerentur; cæteris opibus ac tectis injici flammas, & hostilia torr
ta, ex ære omnia, in medium fluminis alueũ projici jussit. Ad h
naues incensæ viginti, & cotiæ, quas vocant, multæ, mercibu
commeatu, cæsaque materia in ædificationem onustæ. Neque r
nus atrociter in villas hortosque & sata sæuitum est. Pleraque,
ne vestigium quidem exstaret, ignis absumpsit. Ea clades omn
latè regionem terrore compleuit. & Lusitanus, victoria vsus, im
tu eodem oppida vicina, Damanum & Agazinum, vicosque ign
biles complures quasi procella peruasit. Inde cum ingenti præd
magno captiuorum numero, in Bombainum insulam recepit se
atque ibi, dum a Tanahensi dynasta aliisque exigit tributum,
quandiu substitit. Hæc ea æstate ab Antonio Sylueria gesta. I
dem tempore Cambaiæ Rex cum Nizamaluco per præfectos
rebat bellum. ii, cùm è Ciaulanis maximè finibus agerent præd
aduersus eam pestem, oppidani, à Pereria Ciaulanę arcis præfec
ex fœdere opem efflagitant. ille cum paucis equitibus peditib
que inconsultè prouectus, multo majores ac paratiores in hosti
cop

as incidit:& pleriſque ſuorum amiſſis, diſſipatis aliis, ipſe tre-
fuga vix in arcem euaſit. ob eam rem a Prætore Nonnio præ-
ura dejectus, inque ordinem, haud leui apud Luſitanos ani-
uerſione, redactus eſt. Interea Malabaricæ regioni præpoſitus
bus Sylueria Calecutum petierat juſſu Prætoris, vti coràm
odiùs ageret de conditionibus pacis; cuius haud mediocriter
dum ſeſe denuo Zamorinus oſtenderat. Vbi eò peruentum eſt,
utato repentè animo barbarum, nouis aliorum fœderibus il-
um, & à ſocietate Luſitana prorſus alienũ offendit. Ea ne im-
ta eſſet leuitas, ignem Sylueria tectis immitti, & oppidanos,
d extinguendum accurrerent, miſſilibus è claſſe impeti juſſit.
nque impigre factum, & incendiariæ ollæ in proxima con-
: ædificia, & è nauibus tela in concurſantem ignis opprimen-
uſa multitudinem mittebãtur: atq; vti aridam ſimul & valen-
ateriam flammæ occupauerant, deleri pænè tota vrbs potuit,
dò paulum adſpiraſſent vẽti. Cæterùm per aëris tranquillita-
præcipuè ſtetit, quo ne plus ducentæ ædes arderent. Inde Syl-
populabundus, ad omnia majorum fluminum oſtia nauium
onibus collocatis, quod è Luſitana re imprimis erat, egregiè
uit, ne quid eo anno Malabaricæ frugis Mecam tranſuehi
;& Mahometani mercatores, excluſi temporibus, impoſita
dũ in naues onera magno cum detrimento ibidem expone-
ieſq; propter hyemẽ ſubducere ſunt coacti. Hiſce rebus pera-
ylueria, nouis ab Goa copiis auctus, Mangalorẽ, oræ Narſin-
opulẽtum emporium arcẽq; emporio conjunctã, vi atque ar-
lortus, expugnat. Prædiues negotiator eum locum habebat
eſtate. is, cùm iamdudum lateret ſub vmbra Luſitanæ amici-
cultum cum Zamorino percuſſerat fœdus, ac mutua collu-
Calecutanas merces, cùm ius ab Luſitanis nauigandi impe-
, ſuo nomine in Arabiam tranſmittere conſueuerat. Ea frau-
iperta Luſitani captum oppidum arcemque diripiunt, ad
ita majora tormenta, & æris Cyprii, coralii, argẽti viui, pur-
& bombycinæ veſtis, itemque tormentarii pulueris, & varii
commeatuum, quantum nauigia pati poterant, auectum:
gazæ, vnà cũ ipſis tectis muriſque, ſubditæ faces: quod flam-
umi nequiuerat, ferramẽtis exciſum. naues tredecim cõcre-
ihil in agris frugiferum, nulla felix arbor in hortis relicta;
ortales aut capti aut occiſi. Dynaſta ipſe, deſperatis rebus,
er tumultum elaberetur, plumbea glande trajectus occu-
r eoſdẽ ferè menſes, quibus hæc in India gerebãtur, in Ara-
ore noui motus exorti. Turcica mancipia duo, Muſtafa

quidam

quidam peritus rei bellicæ, & Sofar Chius natione, ſed oriun
ab Italia, Quæſtor Aegypti, Solimano præfecto per fraudem
terempto, & grandi interuerſa pecunia, cũ militibus ferme ſex
tis Suezium petunt; comprehenſiſque in eo portu nauibus, in A
biam, expugnandi & obtinendi Adeni cauſa, trajiciunt. Caſtris
co idoneo poſitis, maior in dies multitudo ad famã belli, ac pr
ſpem, è vicinis regionibus affluebant. Inde, cùm quintum iam
ſem tormentis Adeni mœnia quaterent, & intenta cuſtodia c
meatus arcerent; Luſitanæ demum claſſis aduentu deterriti,
Hector Sylueria ducebat, irrito incepto ab obſidione diſced
& Sylueria, circa Aromata promontorium, onerariis aliquot
incruento certamine captis, poſtremò Adenum acceſſit: liber
mẽdacio abuſus, Regi nunciari juſſit, ſeſe cognito vrbis diſcr
ne, ſine mora, ne Turcæ pedem in Arabia figerent, inſtructis
gio milite nauibus, aduenisse, paratum prœlio dimicare, Tur
inde per vim expellere, ni ſponte ipſimet, eo perculſi metu, al
dere maturaſſent. Dein pluribus exſequẽdo, poſt occupatã à
cis Aegyptũ, & finitimas Adeno terras, quantũ ab immani
explebili gẽte periculũ vniuerſæ inſtaret Arabiæ, ac ſimul in p
rũ Luſitanas opes & auxilia pollicendo, Regẽ & recenti obſid
fatigatum, & ſuis in præſentia diffidentem rebus, haud magn
gotio perpulit, vt aliorum exemplo in Ioannis Tertij fidem
ni cum iureiurando veniret. Fœderis conditiones fuére, vt A
cis nauiculariis inſtitoribuſque, omnes in partes, vna Meca
pta, commeare liberum eſſet, Regemq; ac regnum Luſitani,
ties tempora exigerent, ab hoſtibus tuerentur. Rex Adeni
ſim, Luſitaniæ Regem patronum ac defenſorem agnoſceret,
tributi nomine in ſingulos annos dena ſerafinum millia Arm
næ monetæ perſolueret. In has maximè leges iuncta ſociet
ſerafini mille quingenti extemplo ab Rege curati ad corona
ream Ioanni in Armuzia vrbe fabricandam, quæ ſtipendij p
tiæ in Luſitaniam primo quoque tẽpore mitterentur. Cæter
fecto inde Sylueria, barbarus metu ſolutus, ad ingenium re
coalitã nuper amicitiã, ac fœderum ius, inexpiabili facinor
lauit. onuſtam pipere nauẽ Luſitanam, quæ in Adeni portum
ra decurrerat, cœcus auaritia, & vetere in Chriſtianos odio,
uentam repentè diripi, & Luſitanos omnes, quique ea veheb
naui, quiq; in Adeni emporio relicti ab Sylueria fuerant, pe
mum nefas ſpoliari & interfici iuſſit, magnamque ſibi pe
ſummã eo ſcelere peperit. Cùm hæc cis Cori promontoriũ
in Molucis inſulis hoc pacto ſe habebant res: Euerſam ab C

m Tidorēſes, adiuuante Caſtellano, haud magna mole, quip- ligneа materia foliisque, refecerant: & in defuncti Almanſo- rcum ſuffecerant adoleſcentulum, (quo nomine, quibuſve pa- bus, nihil traditur) is dum ad puberem perueniret ætatem, tu- regni penes Radem erat Cacilem. in eadem inſula caſtellani uctū iam antè ab Ignatio ad portus fauces propugnaculum, inſtar, vallo & foſſa munierant. Cæterùm è trecentis bella- ous ad centum ferme variis redacti cladibus, cùm aliis, vt in longinqua regione, difficultatibus, tum paucitate maximè la- bant. Eadem Luſitanos quoque premebant incommoda, ve- eo meliore conditione, quòd & ab ſuis ipſi coloniis empo- ue aberāt propiùs; & Boleiſis demortui Regis liberos omnes, upra demonſtratum eſt) obſides inſulanorum fidei, incluſos arcem habebant. Sed huic locorum opportunitati, homi- induſtria & publicæ rei ſtudium deerat. ſiquidem neq; à Ma- iamdudum, neque ex India, quaſi nullæ iā eſſent inſulæ Mo- , quicquam vel in ſupplementum, vel in alimenta, vel in ſtipē- nilitum aduehebatur; ipſo vel in primis eam negligentiam de- nte Aroezio: & Georgius Caſtrius à præfecto Meneſio ad Ba- inſula miſſus, vt in eo emporio, quod Molucēſi diœceſi erat ributum, pecunias mutuas ab Luſitanis, qui ibidem negotia- ır, & militares viros aliquot Regis nomine ſumeret: ſpernēti- iſſa mercatoribus, nihil omnino impetrauit; ac per id ipſum Tidorenſes pauci admiſtis Caſtellanis eadē loca petierāt ad tandos populos, atque ab commercio Luſitano auertendos. irculis cætibusque magnitudinem Caſtellani imperii vireſ- actando; Luſitanæ verò ditionis fines & copias eleuādo ver- vtraque regna cōparando inter ſe, haud paruos ad præoptā- otentiorum amicitiam in ea gente motus animorum fecē- ſtrius æmulos ac ſeditioſos comprehendere caſſo labore co- Ternatem, vacuus nummis & cōmeatibus, deſertiſſimo co- u reuertit. Ita Meneſio quoque, in magna rerum inopia, flu- gentium fide, ex omni numero paulo plus centum & trigin- itani ſupererant. Deleri à barbaris vtraq; natio potuit, ſi cō- conſilio ad facinus conſpiraſſent. Sed ſordida lucri cupiditas le odium, ad mutuam perniciem præceps, ad tutelam publi- ertatis incautum, adeò diſtrahebat animos, vt diſcordes in- ue inter ſe, domeſticis certaminibus externa fouerent arma. ſitano Ternatenſis, ab Caſtellano Tidorēſis iam diu ſtabat: ad Ternatēſem Bacianius, incertum quas ob cauſas, immu- ſucceſſorē Almanſoris volūtate, ad Tidorēſem Catabrunus

Geilolii

Geilolii regni procurator, puero admodum eo quoque Rege
adiunxerant. inter vtranque partem ducibus Europæis mir
prælia ferebantur. Sed ex omnibus maximè bellum ciebat Ge
lius, spe concepta inter eos tumultus imperii proferendi, cuiu
facultatem quietis rebus cernebat nullam. Mauricæ sunt alic
insulæ, de quibus antè dictū est. Morum vulgo omnem eum tr
appellant. Harum partem cùm singuli obtinerent Reges, quò
primis opulenta est terra, mutuò sese inde pellere conabantur
res, ad euertendum Tidorem, ne receptum vltrà æmulis dar
locus, aditum denuo Lusitanis aperuit. Quippe in eam ipsan
peditionem, vt fines Ternatēsium inuaderent, Rades & Geilo
cū sua vterque classe in Mauricas profecti, Castellanis adsum
circiter quinquaginta, Tidorensem vrbem arcemque cum im
plebe & præsidio Castellanorum haud amplius quadragint
liquerant. Ea re comperta Menesius, confestim arce Gom
Ario concredita, centum & viginti Lusitanos eduxit: adiun
que Aroezii & Bacianii auxiliis, per speciem occurrendi host
nauibus, cùm à Ternate soluisset, repentè ad Tidorē flexit ite
copiis bipartitò in terrā expositis, vrbē & malè munitā, & defe
ribus pænè vacuā, primo impetu cepit. Oppidani cum regulo
lapsi, vrbs iterū direpta & incensa. Inde ad Castellanos, qui se
arcē vrbe capta receperāt, missi à Menesio codicilli, cum clem
adhortatione, vti rerum suarum statum agnoscerent; captiu
cætera per bellum ablata redderent, & incolumes ipsi cum sui
bus abirent, neu barbaricum solum respergi vltrà Christiano
guine paterētur. Quòd si Cæsarem respicerent, gratiorē illi
dubiè lenitatem in disceptando, & animi æquitatem in cōplec
da cōcordia, quàm in perditis iam rebus, improba partium stu
& pertinaciam in bello extrahēdo, futuram. Ad ea ferocius pr
responsum à Castellanis; dein, vbi admoueri tormēta scalasqu
dēre, Fernandus præfectus, accepta fide, ad colloquium prodi
eo colloquio, post multam altercationem, denique pax ita co
nit: Castellani, captiuos & cætera ablata Lusitanis cū fide re
rēt, inde ad Zamafū oppidū oræ Mauricæ cum suis rebus abir
nullas præterea plagæ illius adirent insulas, neu quā eius merc
ræ aut negotiationis partē attingerent. Ternatensi Regi erep
paulo antè Maquienum insulam restituerent, neu illi Bacianc
aliis Lusitanorum sociis arma inferrent, nec Tidorēsem, aut
lolium, ceterósve illorum hostes, vlla iuuarent ope: sed ibidē q
ti responsum ex Europa super cōmercii controuersiis, vti cum
natio antè conuenerat, exspectarent. Menesius naues iis præsi

amafum vſque prẹberet;neu Caſtellanos Tidoríſve aut Gei-
eges dein laceſſeret bello. In haſce leges juſiurandum vtrin-
xactum, & datis qui proſequerentur; Caſtellani Zamafum
ora tranſuecti. Sub hæc, Tidorenſi quoque Regi data pax, &
randæ rurſum vrbis poteſtas facta, cum eo vt Ioanni certum
nnis tributum pẽderet, neque Caſtellanis in poſterum aliiſ-
ionibus contra Luſitanos adeſſet. Additum etiam, vt Luſi-
aliquot haberet apud ſe, ad gentem Europæis inſtitutis &
us imbuendam. Per hunc ferè modum compoſitis in præ-
rebus; adulta iam ętate Boahates intra arcem emoritur. Ne-
fuit veneni ſuſpicio, in Aroezium vulgò collata; quòd vere-
(vt eſt ſolicita omnis ambitio) ne maturo ad imperium ado-
te; dominari poſtmodum ipſe deſineret. Suffectus in Boaha-
um germanus frater, natu minor, Aialus. Is verò vt ſibi tan-
uando reſtitueretur, ſumma ope orare infelix inſtitit mater;
ud ſurdas aures nihil ea deprecatio valuit. Aroezius, conti-
i imperii cupidus, obſtabat in primis: ſentiebatque in ea re
neſio, quãquam alioquin grauiter eidem infenſus, cùm alias
ſas, tum verò, quòd Cacilem Vaiacũ, è primoribus vnũ, plus
fouere ſibique palàm anteferre videretur. quę res non Aroe-
dò prorſus alienauit à Luſitanis, ſed etiam ipſi Vaiaco exitiũ
quippe, non ferens æmulum Aroezius, fictis primùm crimi-
ominem inſectari cæpit; dein etiam, cùm parum crimina-
ederet, necem inuiſo capiti apertè moliri. Vaiacus, cùm ſe
m opibus aduerſario cerneret, vndique inſidiis appetitus,
nicum erat præſidium) in arcem ad Meneſium confugit
. Verùm ne ibi quidem tutò eſſe licuit. incluſum Aroezius,
aleficum & facinoroſum, extemplo ad ſupplicium à Mene-
tit. Meneſius, cùm neque Aroezium exacerbatum, & ami-
i afflictoque conſultum vellet, ſuos in conſilium vocat. Ibi
tentiis certatur; Vaiacus interea, metuens, ne poſtmodum
deretur inimico; ſeſe præceleri deſperatione è turri præci-
ius viri interitu, Meneſium haud mediocris inuaſit mœ-
ſit ad iras acuendas, parua dictu res; ſed quæ in iis genti-
nos animorum motus exciuerit. Petitã è Sinis paulo antè
(vt fit) Meneſius habebat in pretio; hanc, extra muros fortè
m, oppidani aliquot ex inſidiis occidere. Cauſa occidendi
im praua religio, quòd Mahometicis & Iudaicis addicti
omibus, eam pecudem vulgò exſecrantur; partim etiam o-
neſii ipſius, quem id peracerbè laturum non ignorabant.
ajor quã pro re dolor hominẽ pupugit, ac proinde quàm

intentissima habita quæstione, affinem eius culpę comperit Ca
Vaiduam, qui & princeps tum erat sacrorum, & Aroezium Reg
que ipsum arcta affinitate attingebat. Hunc, nulla vel personæ,
affinium, vel publicæ quietis habita ratione, in arcē arripi iussi
Menesius in carcerem condidit. Vulgata dein re, concursus ad
nesium factus ab Aroezio & Primoribus ciuitatis; quorum vel
ctoritate vel precibus vtcunque placatus, acceptis vadibus
duam è custodia emitti imperauit. id ministerium Petro cui
Fernando mandatum, infimæ sortis homini; qui, vt est pr
hominum ingenium in alienis miseriis, inter soluēdum Vaidu
os eius ac faciem frustra quiritantis, ac diuinam humanam
implorantis fidem, petasone pingui perunxit: qua ille contum
adeò accensus est, vt lacrymas non teneret. Producto dein a
cis portam, præstò fuit honoris causa Aroezius cum magist
bus, & magno ciuium numero. quos Vaidua, suam sortem
rans eiulansque, cùm appellaret, aruina sacculenta madent
genis; Lusitani quidem adstantes, ingenti sublato cachinno, v
num Fernandi factum efferre laudibus: at verò Ternatensibu
eam deformitatem lacrymæ pariter obortæ: atque ita superb
& indignum id ludibrium visum est; vt nisi arx atque torm
ceruicibus imminerent, arma extemplo capturi, iniuriamque
mi apud eos antistitis vlturi haud dubiè fuerint. Sed præ
metu ac dira necessitate coërciti quieuére. Vaidua, ignom
ac doloris impatiens, voluntarium sibi in aliquot annos co
uit exsilium: ac vicinas interim insulas cum quærimoniis &
testationibus obeundo, gentem vniuersam contra Mahometi
temptores omni arte sollicitare non destitit. At verò Ternat
colis iam sat superque irritatis, longè etiam atrocior ad exul
dos omnium animos consecuta res est. Intra arcem, vti supr
monstrauimus, & pecuniæ & commeatus penuria erat ingen
de milites cùm è tabernis atque è macello alia atque alia, vt f
præsentibus nummis, interposita fide coëmerent, ac postea sol
do non essent, concursus à plebe cū expostulationibus ad Ar
fieri cæptus. ille, quando Lusitanos neque in ius vocare potera
que ad satisfaciendum creditoribus cogere; quod reliquum e
num, annonam in vrbe comprimi iussit. Ex eo Menesius milit
crepare, quòd ipsorum improbitate atque auaritia, nihil iam
le prostaret. illi contra, in Menesium Prætoremque Indiæ co
re culpā, ac simul ferociter stipendium exposcere. Cùm nihil
modi altercatione proficeretur, & inopia cresceret in singulos
Gomezium Arium ad conquirenda cibaria cum armatis ali
insi

ım peragrare placuit. Haud longè ab vrbe Ternate vicus
abonam appellant. Eò progressi pauci ex Arii comitatu,
ad populandum, nòn ad precandum venissent; ita in ædes
pere, cibos efflagitare; si mora fieret; per vim egerere. Cùm
quàm pro numero & loco audacia esset; non tulêre diu-
solétiam incolę: arreptis quę sors obtulerat telis, Lusitanos
deterrere a rapina instituerunt. inde rixa cũ iurgiis orta: & A-
ocul clamore suorum audito, ad opem ferendam & sedan-
umultum accurrit. Neque segniùs ac maiore cum manu af-
æses loci, vir egregiè fortis; accensisque ad iracundiam ani-
ım nihilominus in temerario incepto Lusitani perstarent;
à multo pluribus circumuenti, multis acceptis plagis, qui-
tiam armis exuti; in arcem ad Menesium reuertuntur. Ho-
nspectu & vociferatione ostentantium vibices, & sese fusti-
dignum in modum acceptos ab agresti plebe querentium,
otus haud satis cognita causa Menesius, per iram, auctores
odi facinoris ab Aroezio postulat. graues additæ minæ, ni
plo dedantur. Aroezius, licèt malum id sibimet Lusitanos
xisse non ignoraret; tamen vrgente metu inuitus obtem-
Tabona citati præses & duo è primariis, Menesio sine mo-
ıtur. è quibus ille duos præcisis manibus domum remisit.
m verò brachiis post tergum reuinctis, in littore destitu-
rocissimis duobus molossis obiecit. quorum impetum ac
varia corporis declinatione, aliquandiu frustra euitare
;horrente supplicii fœditatem effusa ex oppido multitu-
cumspectare primò cœpit fugã: dein, cùm terrestres omnes
ilite obsessos cerneret; in mare se (quod supererat vnũ) ad
n spem salutis immisit. neque canes, quippe iam inescati,
uendo abstitêre. pedibus tantùm nanti, ponè cùm adhære-
ore ac desperatione in rabiem actus, repentè se se conuer-
ibusque, horribile dictu, certare cum belluis instituit: atque
mum, vnius aure mordicus apprehensa, cùm iam san-
isque deficerent, moribundus, molossum vnà secũ ad ima
Atrox & inhumanum id pœnæ genus haud immeritò vi-
nagis quòd Lusitano ex patriis institutis ac legibus gloria-
ullam gentium in homines damnatos mitiora exercere
. Et Aroëzius eo facto, ad implacabile Menesii aduenarũ-
m efferatus, de tollendis è medio Lusitanis pariter & Ca-
gitare cœpit. Ac per fideles primũ internũtios placatũ si-
unũ facilè adduxit; vt simulatq; cęsos ad Ternatẽ Lusita-
et, Castellanos ipse vicissim ab Toloco ad Geilolũ allectos

ad vnum interficeret. Additum magno vtriusque consensu, vt
latis peregrinis, regulum vterque suum necaret, ac regnum inu
ret. Hisce de rebus dum occulta cōsilia ineuntur; atque ad fra
quando in aperta vi spes non erat, tempus & ratio exquiritur;
cium interim conspirationis ad Menesium defertur. ille, per
mam dissimulationem Aroëzium in arcem (vti solebat) acc
itemq; ex Aroesii amicis, quos ille in sceleris cōmunionem as
rat, præcipuos duos, Tamaranum & Boium: quorum hic ju
capitalibus, ille rei maritimæ præerat. Hi separatim interrog
conjuratione, primò satis constanter negabant: dein tormen
admoto terrore, seriem totius rei sine cunctatione prompsere
tanto periculo Menesius ictus, damnatum de consilii senten
roezium, in elato suggesto (vti principes viros moris est) tot
ctante populo securi percussit. Reliqui duo quo genere leti
rint, incertum est. Eo casu perterriti primores vrbis, ad locu
tura munitum, cui Turoto nomen, simul cum Regina liberi
conjugibus effugerunt. Inde Regina denuo per legatos Aial
à Menesio summa ope repetere aliquādiu perseuerauit. Post
vbi clausas aures frustra tentari perspexit, Aroezii exemplo
quicquā ex agris ad vrbem deferri vetuit, adeò vt pænè obses
modò penuriam, sed etiam famem Lusitani sentirent. Interc
saluus Pereria successor Menesio destinatus, cùm dies aliquo
lacæ ex itinere substitisset, idoneam nactus tempestaté, in B
trajecit, pacemq; & hospitium cum Rege libentissimo instit
insula est perampla, ducentas circiter & quinquaginta leuc
bitu colligit. Mahometem colunt populi; carnibus, oryza, &
alimentis abundant; & super hæc, laudatissimam caphuram,
mæ notæ adamantes, agallochum; itemque apprime expetit
cinis gentibus factitii vini genus, quod patrio vocabulo t
dicitur, cum veste Cambaica, ære, argento viuo, rubrica m
permutant. Portus & oppida numerant multa: sed præcipua
litate Borneū regia est vrbs. hæc nomen fecit insulæ, lateriti
nibus & sumptuosis ædificiis mirum in modum exculta. Ind
ria Ternatem delatus, perturbata omnia, Lusitanos macie a
luridos ac deformatos offendit. Accepta dein prefectura, M
ab Reginæ oratoribus pro atrocitate facinorum dolenter
uiter accusatum, in custodiam dat. habitaque ritè quæstion
à Prætore Nonnio in mandatis habebat, testata omnia crin
litteris consignata, ipsumque Menesium vinctum remisit in
Tum, justè ac leniter agendo cum incolis, Regemque puerū
& liberaliùs habendo, Reginā & cæteros profugos cū omni

a ad vrbem reduxit. Simul etiam arcem (quippe alicubi aggere
ùm exſtructo, murus & propugnacula deerant) abſoluere ag-
us eſt: quam rem quo enixiùs ipſimet oppidani adjuuarent;
ſolenni jurejurando palàm Reginæ promiſit, ædificatione ab-
a, ſeſe confeſtim ei filium incolumem fide optima redditurũ.
hæc, ad Luſitani Regis negotia procuranda, & prohibendum
atura militem, toto pectore incubuit. Neque ſolùm edicto
i, vti Meneſius antea, cauit, ne cui præter miniſtros regios cō-
re cum incolis liceret; ſed etiam circummiſſo conquiſitore,
uras omnes atque ſtateras è priuatorum ædibus ablatas aut
remauit aut fregit; certam præterea caryophylli partem eius,
l ſibi quiſque iam emerat, pretio dominis perſoluto, in regiam
hecam conuehendum curauit. Id verò acerbiſſimũ accidit Lu-
is: militiæ quippe munia peroſi; vetito commercio dudum aſ-
rant, coëmptiſque frugibus, tanquã ſerpentes theſauris, incu-
nt. Ante alios Fernandus Lupius pro Epiſcopo, (vicarios tum,
dotes eiuſmodi vulgo appellabãt) qui cæteris exemplum om-
iſciplinæ ac ſanctitatis deberet eſſe, interdictam ſibi negotia-
m, & ereptum è faucibus nefarium quæſtum, pati nullo mo-
terat. Proximus huic Vincentius erat Fonſeca, vir ſeditioſus
bulentus. Atque hunc quidem Præfectus, arrepta occaſione,
exigenti vigilias circitori ferociùs & contumaciùs reſpondiſ-
vincla conjecit. Verùm cæteros ex eadem factione coërcen-
ud æquè expedita erat ratio: quippe complures & paratos ad
ıs, & incolarum, quibus tolli edictum pariter expediret, opi-
fauore ſubnixos. Hiſce rebus elati plerique milites, primò
præfectumque deſerere; ac partim ad Caſtellanos, partim e-
d Mahometanos trãsfugere cogitarũt. dein, veriti ne, ſi adeò
nudaſſent animos, periculum affinibus ac liberis in Luſita-
ictis crearent, ſibique receptus à tam præcipiti conſilio non
r; tutius ac ſatius fore ſtatuunt; per ipſoſmet Ternatenſes
n necẽque præfecto moliri. Nec mora; mutuis adhortatio-
inflammati, non modò plebem, ſed etiam magiſtratus, atque
eginam ipſam in præfectum accendere. Veniſſe nouum ex
on hoſpitem aut amicum; ſed dominum ac tyrannum: qui,
Prætore Indiæ & regiis Quæſtoribus gratiam ineat, gradũ-
i ad opes & imperium ſtruat, aliorum omnium rationes &
oda negligat; & iniquiſsimis edictis, contra naturæ & gẽtiũ
tũ commercium interuertat. Neque verò blanditiis & fuca-
comitate decipi ſe patiantur. Simul atque arcẽ abſoluerit,
eſſe illi, non Regẽ modò è cuſtodia nullo pacto dimittere;

ſed etiã Reginam ipſam vnà cum proceribus repẽtè cõprehenſ
in eundem carcerem includere, quo pluribus obſidibus obno
ad omnia ſibi habeat inſulanos; nec tantùm alimenta ſubtrah
vt antea, ſed ne hiſcere quidem in poſterũ audeat quiſquam. N
lia machinantem occupent è medio tollere, non modò grauia
tunarũ damna; ſed etiam teterrimã haud dubiè ſeruituté omn
imminere. Hæc, & alia eiuſmodi, quæ in tali re praua cupidit
malitia ſuggerebat, ſecundis auribus cùm a populo tum à Re
in primis accepta. ac læta mulier, quicquid irarũ ac ſimultatũ
aliis fuerit, totum id in ipſos vertiſſe Luſitanos; tam præclaran
caſionem vlciſcendi acceptas iniurias, delendiq; gentem inſ
bilẽ, è manibus elabi paſſa non eſt. Vocatis ad concilium affin
amicisque, demonſtrat, agitatos partim conſcientia ſcelerum
tim intercepti lucri dolore Luſitanos, capitali inter ſemet
diſsidere; atque ipſius maximè præfecti necẽ omnibus votis
tere. Collata in eos à Boleiſe coniuge beneficia, dextraſque
ctas, & hoſpitii ſanctiſsima iura in memoriã reuocat. Pro iis q
malè relata ſit gratia, reputare apud ſe quemque iubet. Vixdu
ta functo Boleiſe, paruulos liberos fraude in arcẽ abreptos
ægre ex impiorum manibus elapſam, relicto ſolio, vagam ino
que tamdiu toleraſſe vitam; maiorem natu filium, vt primù
capeſſenda regni gubernacula pubeſcere inceperit, veneno ſ
tum. hunc, qui ſibi afflictæ ſuperſit vnus, per quotidianos do
callidam fruſtrationem in cuſtodia detineri: ad hæc, intoler
contumelias, & inaudita poſt hominum memoriam inſon
ſupplicia cruciatuſque commemorat. Hortatur, quandoqu
ipſimet Luſitani ad facinus adeò glorioſum inuitent, ac d
quodammodo porrigant; ſeſe ad tyrannum interficiendu
genti animo parent. Vbi eam belluam, adjuuantibus vel cer
probantibus inimicis, in ipſo cubili mactarint; tum ſubitò
ſubſidiis, quæ in tempore ſint affutura, occæcatos inteſtina
lupos ad vnum omnes occidant, arceque occupata, & excuſ
potentiſſimi dominatus iugo, innoxium Regem orbæ paren
uibus, vrbi tandem aliquando reſtituant. Haud magni negot
cunctos in ſententiam adducere; quippe Luſitanis & natur
tuque diſſimiles, & publicè dudum infenſos, & propriis in
damnis atque offenſionibus irritatos. Cùm certatim in id
ſuam deferrent, dies rei peragendæ condicitur. Interea Regi
omnem ſuſpicionem auertendã, officia in præfectum inten
operas in arcis ædificationem vltro ſuppeditare, hortari vt r
mentis perficiendis inſiſtat, ſcilicet quò ſibi optatis vnici fil
ple

bus quamprimum perfrui liceat. Vbi destinata affuit dies, de-
viri tum in Mahometis fano sub arcem, tum etiam in proxi-
oco, eoque densissimo, clàm in insidiis collocantur: qui vbi è
signum editũ sit, extẽplo per inchoata vel intermissa opera in
rrũpant: dein cõiurati cũ gladiis, iidem ferme qui familiari-
l Regẽ itare consueuerant, circa meridiẽ de more intromissi,
imam turrem sine vlla interpellatione perueniunt. ibi cum
collocuti, simul expediunt ferrum; & colligunt animos. Ma-
opportunum erat diei tempus; custodibus ac ministris, vti so-
t, meridiandi causa dilapsis; & præfecto per summam securi-
intra cubiculum quiescente. Vnus Vincentius Fonseca
is vigilabat in proximo. Is, è corporum motibus vultuque
iso, rem haud obscurè cõiectans, cũctantes hærentesq; nutu
bis instigando perpulit tandem, vt in cubiculũ præfecti im-
n facerẽt. Ergo strictis gladiis hortati inter se, alii fores effrin-
alii gypsatos arũdine intertexta parietes calcibus proruũt.
ia, arreptis armis cùm se se acriter defendisset ac diu, trans-
enique duobus ictibus pectore, moribundus occumbit. Inter-
i sub arcem in delubro latebant, gestientes cupiditate cædis
guinis, non exspectato signo teneri non potuerunt, quomi-
prætereuntem fortè Lusitanum irruerent. Eo argumento,
on clamore ex præfecti ædibus vociferantis ancillæ, patuit
Tum excitati Pereriæ famuli aduolant: ad arma vocatur:
, vt in communi metu, ab vtriusque factionis hominibus ad
n extemplo concurritur. ibi, mira celeritate, antequam si-
ederent percussores oppressi partim cæduntur, partim è
fenestrisque sese præcipites dant. Ab Lusitanis, vt in re tre-
occlusæ portæ: & pro mœnibus & propugnaculis vigiliæ sta-
que pænè serò dispositæ. Ac per hunc modum eo die serua-
arx modò; sed, vno Pereria excepto, vita omnium ac salus,
iti profectò Dei benignitate, credo propterea quòd futuræ
odum in iis locis Christianæ messi consuleret. Sub hæc, in-
sitanos de successore, vti consueuerant, ingenti contentio-
atum est. Atque ad extremum, adnitente Vicario, per se-
em ac tumultum, præteritis iis quorum habenda erat ratio
tque instituto maiorum, è vinclis ereptus Fonseca in locũ
li pessimo exemplo sufficitur. Ab hoc, tametsi non tã ve-
, quàm vi, quòd alioquin ex omni circà regione commeati-
eretur, commodius factum est nihil, quàm quòd expostu-
eginæ Aialum filium reddidit. Cæterùm, militari negle-
iplina, & contempto Ioannis edicto, liberam negotiandi

 potesta-

poteſtatem atque licentiam Luſitanis indulſit. Et ipſe poſtmod
apud Indiæ Prœtorem accuſatus (incertum quibus artibus)
nium criminũ & flagitiorũ impunitatẽ adeptus eſt. Aialo regn
te, nihilo quietiores, quàm antea, res fuêre. Quippe dum ſeue
exercet imperium, & a magiſtratibus cæteriſque, quos ad
diẽ publici peculatus pauerant, acriùs rationes repoſcit, princi
ſibi odium ſimultateſque irritauit. ii probabilem nacti mater
criminãdi, quòd per eos fortè dies vagi ad rapinam aliquot e
ce ab agreſtibus interfecti fuerant, eius cædis culpam in regem
ferendo, aliaſque comminiſcendo calumnias, Fonſecam add
runt, vt inſontem Aialum vi atque armis pelleret regno, eiu
loco Tabariam ſpurium ſubſtitueret, è ſtirpe regia minimum
tu. Ea res multitudinis animos vehemẽter offendit: ac vulgo
ſecæ diras omnes imprecabantur. atq; etiã è Luſitanis naua
minimè deerant, qui cum eo palàm exercerent inimicitias, &
dignam Conſalui Pereriæ necem, amiſſamque propemodum
& ſumma iniuria accupatam ab eo præfecturam exprobraren
ta, domeſtico ſimul & externo ſolicitus metu, peræquè omn
adeò diffidebat, vt non diẽ non nocte arma deponeret, nihil a
lo porrectum, niſi ſiniſtra acciperet manu, quo alteram ad
gendum gladium expeditam haberet; &, quod in conſci
magnorum ſcelerum accidit, vmbras horreret. Interdum et
congreſſus hominum vitabat, ac lucem; & in ſolitudinem a
tus, ſtatum rerum ſuarum tacitus apud ſe deflebat. Eo libenti
ſucceſſoris aduentu nuntium accepit, (is erat Triſtanus Atai
eique ſine vlla tergiuerſatione claues arcis & gubernacula t
dit. Hoc præfecturam gerente, haud contemnenda occaſio
plificandæ in eo tractu Chriſtianæ religionis affulſit. Momo
vrbs in Moro. Simulacra colebat gens, atque inde Mahom
quotannis prædas agebant. eam iniuriam & calamitatem
renti Momoiano dynaſtæ, Conſaluus Velociùs, qui tum ibi n
tiabatur, ſpem fecit, ſi Chriſtiana ſuſcipere ſacra in animum
ceret, auxilium contra eas incurſiones a Luſitanis impetr
Haud aſpernatus conditionem barbarus, auctore Conſaluo
tos ad Ataidium mittit. ii, dies aliquot a præfecto comiter h
ſacro fonte abluuntur: dein muneribus culti ac Luſitano v
ornatuque in patriam reuecti, plenam promiſſis legationem
naſtæ renuntiant. Ille, tam læto ſucceſſu, magnam in fiducian
ctus, Ternatem extemplo contendit. Ibi iuncta cum Luſita
micitia, magnifico pro copia loci apparatu, ipſe comiteſqu
ptiſmo luſtrati, atque aliis quidem alia de more impoſita no

dy

asta,in Lusitani Regis videlicet gratiam, Ioannes est appella-
Momoiam redeunti comes additus Simon Vasæus sacerdos.
ius opera,præsertim Ioanne adnitente, multi paucis diebus ad
lesiā adscripti. Cumque in dies cresceret numerus, laboranti
æo Franciscus Aluarus itē sacerdos paulo pòst ab Ternate suc-
it. Tū verò summi infimique, credo magis imitandi principis
sa,(vt euētus postea docuit)quam quo necessaria Christianæ fi-
capita probè tenerent, relictis in speciem simulacris, vni
nomina profiteri institerunt. Simul,delubra nō pauca,statuis
nonum comminutis atque sublatis, ritè expiata, & cultui diui-
dicata sunt.& ab Ataidio,vti receperat,Lusitani milites aliquot
moiam transmissi,qui vrbē munirent,ac nouellos Christianos
ahometanorum incursu rapinisq; defenderent. Dum hæc ad
moiam fiunt,Ternate ab improbis,cupidísque rerum nouarū,
bariæ nomē ad Ataidium defertur, quasi de occupanda per do-
arce cōsilium iniret, ipsiúsque præfecti vitæ in primis molire-
insidias.Ea criminatio,innoxio adolescenti,vt initio calamito-
ita exitu salutaris fuit. Quippe ab Lusitanis fraude in arcem
ctus, repentè in vincla coniicitur. dein crimina diluere, atque
lenire præfecti frustra conatus, cum valida custodia in Indiam
rætorem est missus.atque ibi demum causa cognita,verbis ho-
ificis absolutus,repudiato Mahomete Christianus efficitur.In-
atriam repetēs, cùm ad Malacam ex itinere substitisset,extin-
est morbo. Cæterùm Ataidius, præiudicata re,neque Nonnii
ectata sententia, Cacilem Aerium eius loco fecerat Regē,Bo-
pariter ex pellice natū Iaua:quæ,filii saluti non sine causa me-
ns,cùm acriùs tenderet, ne tā infaustæ successionis aleam subi-
satellites puerum à cōplexu parentis auulserant, ipsamq; mu-
riter vociferantem, vesæno perciti furore, ex ædium fenestra
cipitem dederant. Hoc tam atrox facinus non Ternatensium
lò;sed omnium eius plagæ Regum ac populorum iras denuo in
tanos accendit.ac vulgo in cœtibus conciliísque, præter cæte-
querimonias & maledicta, fremebant,indignam atque intole-
lem esse rem,ab iis qui penè precariò nuper in eas regiones ir-
erint,Reges incolis ex libidine dari adimíq;. Id verò in primis
suo quisque sensu & ingenio deplorare.Ac per eos ipsos dies,
umulādam inuidiam, fœdum Pinti cuiusdam factum accessit.
explorandum Mindanaum, & alias circa insulas, ab Ataidio
us,à Mindanao ad Siriagum deuenit.ibi clementer acceptus,
ege hospitiū ac societatē mutuo sanguinis haustu sanxit.is gē-
lennis fœderum ritus.inde,cùm securi insulani,quasi ad ami-

cum & socium, vel contrahendi vel etiam visendi causa, familiar
ter in ipsam nauē adirent; Pintus, aliquot ex iis repentè correpta
abdito loco infra tabulata conjecit, asportandi causa. Non latu
ea fraus incolas. quippe, dum se ad iter expediunt nautæ, sensim
nus è captiuis in mare desiliit, nandoque cùm ad suos peruenisse
rei gestæ seriem exposuit Regi. Ille accensus ira, extemplo celoc
deduci, & in eas armatos imponi jubet. ab iis Lusitanus propè int
moliendum oppressus, sæua postmodū coorta procella pænè su
mergitur. Inde ad leuandam onere nauē jactis in mare torment
magna cum formidine ac trepidatione Ternatem applicuit. H
ce ob res, omnium animis majorem in modum exasperatis, Mol
censes Reges ad extinguendum nomen Lusitanum, missis vltro
tróque nuntiis, cum Ternatensi populo conjurauerant; in cand
societatem regulis quoque Papuarum insularum assumptis, Vai
mano, Vaigeo, Quibibio, & Mincimbo. Consiliū erat, sparsos var
locis Lusitanos, ad internecionem delere: Ternatensis arcis pra
dium, quādo muralia tormenta deerant, subtractis vndiq; alimē
fame cōficere: si id minùs è sententia cessisset, felices omnes arb
res vltro succidere, & cum familiis lōgè inde migrare; vt quoni
noxia & inuisa natio armis ex ea terra pelli nō posset, certè soli
dine ipsa & inopia rerū omniū excedere cogeretur. Hisce rebus
cōstitutis, initiū belli factū à Ternatensibus: ii, quam occultissi
suis rebus in tutum egestis, ne quid hosti ad prędā reliquū esset; p
stremò, ante lucē omnes ex vrbe profecti sunt. frustraq; Ataidi
vt primùm id resciuit, abeuntes omni ope reuocare, eorumque i
pollicitationibus & blāditiis permulcere tentauit. Maritima pri
loca procul ab arce petiēre: dein cùm à Lusitanis nauibus vexar
tur, in abditos saltus ac præaltas rupes recepēre sese. inde furti
expeditionibus, in aquatores maximè & lignatores Lusitanos f
bat impetus, quinetiam, vt nullam secum pacis conditionem
Ataidius intelligeret, patriam ipsam Ternatē, vbi erant aliquot
micilia Lusitanorum, subito aduentu injectis ignibus cōcremar
Eodē ferè tempore cæteræ quoque gentes in arma coortæ: & Lu
tani, qui aliis aliisque in regionibus vt apud amicos agebant, re
tè circumuenti cæsique. Et in Moro, præter alios, Simō quoq;
sæus sacerdos occubuit. Frāciscus Aluarus, multis vulneribus ac
ptis, ęgre nauicula Ternatem euasit. Pessimum verò ex ea conju
tione illud accidit, quòd Catabrunus veneno adolescentulum G
loli Regē sustulit, regnumque per scelus inuasit: dein ad occupa
das in eo tumultu Mauricas insulas magna classe profectus, ne
phytos Momoianos, vtpote Christianis præceptis leuiter admo
in-

tutos, ab recta in Deum fide metu minisque deduxit, vno
ssum reclamante dynasta Ioãne: quippe qui Christianæ disci-
æ præcepta, & Euangelii veritatem, in pectus altè demiserat. is,
obstinatos ad deditionẽ, atque ab suscepta religione per sum-
n leuitatem atque perfidiam auersos populares animaduertit,
im extra vrbem tumultuario opere muniit, frustraque horta-
Lusitanos aliquot, quos circa se habebat, ne asperis in rebus
onderent animum; ipse cum paucis familiaribus oppugna-
em hostilem à matutino tempore ad vesperum præclarè susti-
. Nocte dein, desperata corporum salute, ad animos præsertim
esticorum quacunque ratione seruandos incubuit. Vxorem
ebat Christianis nuper sacris initiatam; hanc vnà cum paruulis
ris, ne propter infirmitatem naturæ vel ętatis de baptismi prę-
periclitarentur, in opinionis errore optimo vtens animo, sua
manu peremit. inde cùm sibi quoque manus pararet afferre,
esticorum interuentu prohibitus, & non sine magno animi
ore Catabruno traditus est. Ab eo cùm interrogaretur, cur
triste consilium cepisset, immeritam conjugem cum innoxia
le occidendi per summum nefas; vxori quidem ac filiis egregiè
e consultum esse respondit, quorum sexus ætasque ab salutari
isti confessione abduci facilè potuisset: at sese, vti virum dece-
nec tyranni minas horrere, neque extrema supplicia crucia-
e Christi causa defugere. Hac orationis libertate Mahometa-
uitiam acriùs concitauit: cumque in eo iam esset, vt carnifici
eretur, amicorum ac procerum deprecatione seruatus est. Di-
s profectò qui nõ in vltima barbarie, sed in Europa media naf-
tur. quippe, tam generosum ingenium, cultoribus peritis ad-
tis, ad eximiam virtutum omnium frugem haud dubiè perue-
t. Et Ioannes quidem, quam dixi, cõstantiam ac fortitudinem
titit. De cætera neophytorum turba vtrùm vel vnus in fide
ferit, nihil comperti est. adeò (vt est in sacris litteris) malè fun-
ædificia, ingruentibus ventis atque procellis, facili momen-
luuntur. Hæc & alia eiusmodi audienti Ataidio peracerba
t; sed acrior & præsentior erat sensus quotidianæ penuriæ,
ibus circa populis infensis infestisque. itaque ingrauescente
ngulos dies annona, oryzæ precium in modios à sestertiis bi-
d quadragenos ferme peruenerat: iamque fames vrgebat; a-
que de summa rerũ procul dubio foret, ni per idipsum tẽpus
commeatibus & modico militum supplemẽto Simõ Sodreus
laca, & à Mindanao Pintus, cuius paulo antè meminimus,
ssent. Hoc aucti subsidio Lusitani, variis eruptionibus
Turutum

Turutum castellum egregiè munitum, itéque Palatiam, & Camatam, & Gicũ haud sine certamine capiũt. quibus victoriis laxatæ duntaxat in præsens angustiæ sunt. deficiente dein rursus commeatu, imminutoq; variis cladibus præsidio, premi denuo lõge vehementiùs cœpti, vtique postquam commisso nauali certamine cum Tidorensibus, præter consuetudinem, semel iterumque male pugnatum est. Ex eo tempore, de maris possessione deiecti, egredi ex arce nusquam audebant: & diuina magis benignitate, quàm viribus humanis, in aduentum Antonii Galuani extracta obsidio (. Eduardi, cuius suprà mẽtio est facta, filius erat Antonius, in Abana legatione ad Camaranum insulam vita functi: vir excellenti in Deum superosq; pietate ac religione, tum erga homines æquitate, & incorrupta in Regem suum fide; & super hæc, admirabili quadam nauticæ rei scientia: quippe gubernatorum, in syrtibus vitandis & dirigendo cursu errata corrigere, desperantes, vt fit, de salute vectores nautasque confirmare; & morbo laborantes mira sedulitate suis etiam, vbi res ferret, impensis curare iam solitus. Is, cùm in India priuatam rem ageret, ex regiis repente litteris Molucarum præfectus ab Nõnio declaratur. ac tametsi ignorabat quàm affecta atque adeò exulcerata Molucensis res, tamen obsequio in Regem & studio rei communis adductus plenam laboris ac periculi præfecturam haud grauatè suscepit. q; ei, è fisco regio, in stipendium & sumptus necessarios nũmi tam admodum ac malignè præberentur; sua ipse pecunia (habebat tem in numerato non exiguam, qua negotiari si cum industria gereret, ad opes ingentes peruenire breui tempore potuisset) & militẽ conduxit, & varios commeatus, & molas, & plumbum, & omnis generis ferramenta, quibus rebus carent Molucæ, coëmit. que ad propagandam Ternate sobolem, hostésque de spe dejiciendos eius coloniæ vel præfecturæ extinguendæ, Christianas mulieres aliquot secum auexit, quas ibi cum Lusitanis in matrimonio collocaret. Cum hoc apparatu a Cocino profectus, Malacã venit; inde per Borneum insulam ad Ternatem incolumis appulit. Descendenti, nõ præfectus modò, & vulgus militum; sed etiam sacerdotes cum hymnis & sacris carminibus obuiam prodière, quasi certam eius præsidii salutem ac libertatem è cœlo descẽderet. Neque eos fefellit spes: quippe, expositis à Galuano commeatibus annona primùm leuari cœpta, ædilésque macello præpositi; & singulas res pretium statutum, quo ne pluris quæque vænire. Præter hæc, ad clericorum disciplinam regendam, curandósque popularium animos, recentia Alphonsi Cardinalis Lusitani decreta,
con

ſtitutiones eccleſiaſticas Vicario tradidit. dein ad militiæ mu-
:a, & arcem vbi opus eſſet inſtaurandam, curas intendit. iuſtitia-
e in ſuos, fortitudine & vigilantia in hoſtes, cùm arma nunquã
:eret, & pro vallo excubaret, & ad ſubita ac periculoſa primus
urreret, enixè operam dabat, vt omnes in ſalutari concordia at-
e in officio contineret. Ad Tidorem eo tempore cõſtiterat mo-
belli, quo coniurati Reges, Aialo exſule aſſumpto, armatorum
llia plus quinquaginta cõtraxerant. neq; vrbẽ tãtũ cinxerãt mu-
oſſáq;, ſed etiã, in præalta ſupra vrbẽ rupe, caſtellũ, arcis inſtar,
truxerãt. Inde cũ Ternatẽſe infeſtũ haberẽt littus, & prodeũtes
piſcationẽ & quotidiani victus miniſteria Luſitanos exciperẽt;
itus Galuanus ne per belli moram in priſtinas recideret rerum
nium difficultates, miſſis primò Tidorem legatis, Reges ad ſu-
ioris temporis offenſiones voluntaria obliuione delendas, atq;
renouandum cum ingenti quæſtu commercium eblandiri co-
tus eſt. dein, cùm inflati nouo ſucceſſu barbari omnem pacis
ntionẽ aſpernarẽtur, atq; adeò in Luſitanũ nomen conuitia &
bra iactarent; Galuanus, fuſis ad Omnipotentẽ Deũ precibus,
æleſtiũ vniuerſorum ope ſuppliciter implorata, rem eſt auſus
tenti ſimilẽ, & meritò carituram fide; ni alia cõplura id genus
nta, hoc etiã ipſum omni ſuſpicione mẽdacii apud æquos rerũ
matores eximerent. Naues habebat in portu maiores, nõ am-
is quatuor: & præter eas, aliquot leuiora nauigia. in claſſiculã
c impoſitis circiter quadringentis armatis, quorũ erãt Luſita-
entũ & ſeptuaginta, reliqui, Aërio & paucis exceptis, infimæ
is homines, ac Luſitanorũ ferè mancipia; Triſtano Ataidio cũ
s familiaribus amicíſque ad cuſtodiã arcis relicto, Tidorẽ petit
o; & nullis (incertum quare) hoſtium nauibus obuiam egreſſis,
nea ſtatione extra ictum teli anchoras iacit. inde obſidentem
ra multitudinem, & ſitum vrbis, ac totius circa regionis natu-
attentè perluſtrat. Aduocato dein concilio, optimum viſum,
inentem vrbi rupem arcémque, vt in tali nullo metu ab hoſte
lectam, inuadere. Ad eam rem Luſitani delecti centum & vigin-
iſce additi è reliqua turba, qui trecentorum ſummam explerẽt.
ri, claſſem tueri, & ad hoſtem diſtinendum, huc illuc circum-
e naues, & variis locis deſcenſionem oſtentare iuſſi. Galuanus
rea, die qui fuit Indorum præſidi & Apoſtolo Thomæ ſacer,
o à partu Virginis ſupra ſeſquimilleſimum trigeſimo ſeptimo,
dam è captiuis nactus peritum itineris ducem, remotiore ab
loco, circa quartam noctis vigiliã cùm ea quã dixi manu de-
dit, ſilentiq; agmine & expedito per ſylueſtres maximè ſemi-
tas ad

tas ad mõtis verticẽ occultè fuccedit. Iam itineris magnã parte, lẽto gradu, laſſitudinis vitandæ cauſa, confecerat; cùm orta luce micantes procul galeæ, rem hoſti prodidêre. extẽplo ad arma conclamatum horrẽda cũ vociferatione: quam; repercuſſu multiplici, nemorum dẽſitas, ac ſinuoſi cõuallium anfractus augebãt: & omni ex parte, quaſi ad prædã haud dubiam, cõcurſus illico fieri cœpit. Ante alios Aialus, quem ex amiſſo regno præcipuus vrebat dolor, ad prçoccupãdos tranſitus cum parte copiarum accurrit, & mox ca in planitie Luſitano è ſiluis egredienti fit obuiam. ibi cõtrahitur repentè pugna Aialus caſſide armatus, & maculis ferreis, prælongam vibrans vtraq; manu rõphæam, in hoſtes furibundus inuehitur: ac dũ haſtatis & fiſtulatoribus incautiùs objicit ſeſe, cùm vndique peteretur, vulneribus aliquot acceptis, in arma procumbit: ſimul, vt erat egregiis viribus, momento reſurgit; ac diſſimulato aliquandiu dolore, ne ſuis trepidationẽ injiceret, ante prima ſigna prœlium ciere perrexit: dein, cùm latiùs manaret ſanguis, qui nullo medicamento ſuppreſſus, linquente iam artus animo, & oculis offuſa caligine, rurſus occubuit; tantùm ad ſtipatores effatus: inde ſe quàm ocyſſimè tollerent, ne canes (ſic enim Luſitanos vocabat) optato ad ludibrium corpore potirentur. Vti juſſerat, nõ ſine periculo factũ, & ipſe quidẽ elatus ex acie, paulo pòſt efflauit animã, reliqui attoniti caſu Regis (vt eſt fugaciſſimũ genus) extemplo terga verterunt, ac per inuia cauteſque præruptas paſſim arma jactantes, pars nota nemorũ latibula, pars vrbem trepidi repetunt; ac venientem ſubſidio alteram aciem, per anguſtos calles vnà ſecum auertunt; pars montis cacumen contento curſu occupare nitũtur. horum maximè tergis inſtitit Luſitanus, cæſiſque compluribus, vno tantùm amiſſo mancipio, immiſtus fugiẽtium turbæ in arcem irrupit. Ibi Galuanus tam inſignem victoriam, ac planè diuinam Chriſto domino ſuperiſque gratulatus, ignes arci confeſtim injecit, prudenti conſilio. quippe oppidani pariter & externi, vbi ſupra caput graſſantes flammas vidêre, ſubito pauore perculſi, cum imbelli plebe ſeſe certatim è portis ac propugnaculis in apertum effundunt: Luſitanus interea, collectis vtcunque viribus, cum incitato clamore ac tubarum cantu, ex arce decurrit; ac ſine certamine vacuam defenſoribus, refertam diuitiis vrbem ingreditur. quas cum extremo periculo diripiendas, ne cæca præceps auiditate diſcurreret miles, ædificiis omnibus juſſu Galuani ſubditæ faces: magnoque omnium dolore, quique vt in tutum ſuas opes eò congeſſerant; quique ſubjectam oculis adamauerant prædam; cuncta exceptis commeatibus, intra paucas horas arsêre, & ex ea quæ ta-

di

t ad fugam fuerat, vrbana multitudine, capti plurimi, iuncuſ-
: in portu vnus, & actuaria nauigia permulta. Minutis dein
liis terra marique fatigari hoſtis cæptus: quem ad huiuſ-
di machinas rudem adhuc, nihil æquè ac tormenta Luſitana
ebant. ſimul etiam, prægrauante multitudine, in tam par-
nſula cibariorum difficultas vrgebat. Super hæc, aduenis Re-
is non ſine cauſa injectus timor; ne Luſitana claſſis, aucta
ium numero, in eorum fines impetum faceret. ac proinde
omnis ferme conjuratio, vbi proprii periculi inceſſit metus,
mlibet leui de cauſa diſſoluitur) Tidorenſi valere juſſo, fœde-
Reges domum quiſque ſuam repentè dilapſi. Eam occaſionem
ıanus denuo tentandæ cum Tidorenſi pacis idoneam ratus, ſi
è rebus aduerſis ferociam exuiſſet, legatos ad eum & litteras
t: neque ita difficile fuit, deſertum à tot auxiliis, & recenti cla-
erterritum, ad æquitatem & concordiam reuocare, adnitente
ertim Cacile Rade, Regis fratre germano, qui inter cæteras
as, vulgata Galuani virtutum fama commotus, amicitiam &
etatem cum eo vehementer optabat. Pacis conditiones fuêre;
idorenſis ablata Luſitanis arma & machinas omnes redderet,
ophyllum inſulæ totum Luſitani duntaxat Regis procurato-
s è Ternatenſi formula venderet, neminem contra Luſita-
aut armis aut vlla juuaret ope: Luſitani pretium ſine do-
rſoluerent, & vrbi reficiendę vnà cum inſulanis inſtarēt. Haſ-
leges renouata ſocietas eſt: eaque magis in dies mutuis de-
congreſsibus doniſque, & egregia in primis Galuani fide ac
alitate coaluit. Inde aduerſus Geilolium, minitantem adhuc,
Chriſtiana religione in primis peſſimè meritū, Galuanus claſ-
ofectus, Ternatem ſæua tempeſtate rejicitur. Ibi, quòd ſtati
gationis Indicæ aderant dies, nefaria militum ſeditio rurſum
a, & miſſionem & frugis priuatim auehendæ poteſtatem fe-
er poſtulabant. eos, Galuanus, quando per vim coërcere non
at; tum verbis tum exemplo ad officium reuocare conatus
ippe, nō ſolùm ipſe, contra aliorum cōſuetudinem, ab omni
iatione prorſus abſtinuit, ſed etiam vltro ſibi collatum à Ti-
ſi Rege proceribuſque magnum caryophylli numerum in
Luſitani apothecas a ſcribis & cuſtodibus juſſit inferri. Sed
cet nullum in rebus humanis remedium efficax eſt, vbi men-
e cœleſtium bonorum contēplatione dejectam, fædus auari-
orbus inuaſerit. Facta cōſpiratione permulti collectas fruges
ı in naues imponunt: tum intentantes arma palàm, ſi quis
tinere aggreſſus eſſet, non modò contra leges amicitiæ,
ſed

ſed etiam contra jurisjurādi fidem, inter infeſtas gentes ducen
pentè deſtituunt, & impia velificatione in Indiam intendunt i
neque tamen de facinore tam atroci vlla dein quæſtio ab In
Prætoribus habita. At Galuanus, quamquam aſperis in rebus à
gna ſuorum parte deſertus, conſilio tamen atque animo ſteti
primùm, quòd omnes in partes magnopere intereſſe cerne
profugos & ipſa deſperatione in furorem verſos Ternatenſes n
gare, & in patriā reuocare adhortationibus, monitis, ac præſe
illuſtribus juſtitiæ & ſanctimoniæ documentis inſtituit. quan
rem, Tidorenſium quoq; ſuaſiones haud mediocris momenti
re. Paulatim ergo poſitis odiis, relictas dudum ſedes & incuna
repetebant. Quominus frequentes redirent, Tabariæ deſideri
(quippe nondum defunctum audierant) Aialo præſertim extir
erat in cauſa. Acriū, inter cætera, quòd & ætate minor, & è per
na pellice natus eſſet, auerſabantur. Galuanum orabant, vt inn
Tabariam ab Indiæ Prætore depoſceret: atq; ipſe interim arb
tu ſuo regnum adminiſtraret. Neque conditio erat ſpernenda,
doquidem ex huiuſmodi procuratione, præter cæteras vtilit
nullo prope negotio Galuanus ditari affatim poterat. Sed pa
credo, incertus vtrùm ea res Ioanni Regi grata eſſet futura; pa
haud ita decorum ratus, Chriſtianum hominem in parentis p
riſque loco Mahometanis prçeſſe; oblatum ſibi honorem op
magno animo & excelſo repudiauit: omniq́ue arte ac ſtudio
neribus etiam è ſua pecunia conſecutus eſt, vt in patriam c
remigrarent, & communis concordiæ ſalutiſq́ue gratia, Ta
interim omiſſo, Aerium Regem volentes agnoſcerent. Hac r
mè ratione Galuanus rem Ternatenſem diù multumq́ue jac
haud ſine magno labore ac difficultate reſtituit. Cæterùm ab
lolio & Bacianio adhuc reſtabat bellum. Nec dubitauit Galu
Regem vtrumque ad ſingulare certamen prouocare; vt vniu
alterius capite potiùs, quàm multitudinis damno & vexat
certamina finirentur: & in arenam haud dubiè ventum eſſe
Rades, cuius modò meminimus, pro amicitia interceſſiſſet.
vel in primis adjutore & ſequeſtro non prouocatio tātùm op
ſa, verùm etiam inter Luſitanum & Reges ambos reconciliata
& longo interuallo renouata commercia. Poſt hæc, ad reficie
vrbes per bellum dirutas, curæ conuerſa; qua in re fidem Tid
ſi Galuanus egregiè præſtitit. dein, calcariis inſtitutis, Tern
ſem ipſe arcem augere ædificiis & propugnaculis aggreſſu
portuſque aditum, antea inſidioſum & perangustum, ſcopul
medium occupabat, ferramentis exciſo, reddidit ampliorem

;,Lusitanos colonos, contractis ad sobolem nuptiis, hortando pulit; priuatas ædes pro arundineis cœmentitias facerent, pus foderent; hortosque & allatas ex India vites & poma sererent; m ipsam ad rem, & ad cætera vitæ ministeria, largas aquas à decim ferme passuum millibus ad arcem vsque perduxit. Insu-Aerio Regi, ducta iam ad propagandam stirpem vxore, consu-i popularibus suis; & ædificandi æmulatione vehementer incē-ectas vias atque transuersas, & cæteram vrbis dimensionem ma eius voluntate descripsit. neque ipsum modò Regem, sed ies peræquè incolas, omni officio & humanitate demerebatur. uo apud barbaros tantum huic viro beneuolentiæ & venera-iis accessit, vt eum æquè ac parentem cuncti obseruarent: ipse que Rex, & magistratus, nihil ferè grauioris negotii, nisi ex e-uctoritate susciperent. Per idem tempus, in Mauricis insulis iipirata quidam, haud contemnenda classe non modò gentem ortunè vexabat; sed etiam Ternatensibus atque adeò Lusitanis tè minabatur. Aduersus id malū Galuanus caracoras aliquot, Tidorensi Rege commodatas, cum paucis Lusitanis & auxilia-s aliis misit Fernando Vinagrio sacerdote, viro impigro, expe-ni præposito; is, Christo duce ac præside, insignem ex hoste riam tulit. Archipirata, & ipsius frater, aliique multi occi-e occisi; cæteri turpem in fugam auersi. Inde Vinagrius ad ricas res componendas adhibito studio: cùm plerosque ex iis er metum à Christo paulo antè desciuerant, in gratiam cum esia reduxit; tum alios quoque non paucos ad fidelium nume-aggregauit. Hanc lætam adeò victoriam, alia mox neque ma-dine neque fructu inferior subsequuta. Iunci complures ab Banda, Macazare, & Amboino insulis ad coëmendum caryo-um Molucas petebāt. Ea re cognita Galuanus, nè per huiusce aduentum Lusitana commercia turbarentur, caracoris vi-quinque, Lusitanos haud amplius quadraginta, & auxiliares er quadringentos imposuit. Cum ea manu profectus Iacobus is Azeuedius, Molucensi mari præpositus, ad Amboinum oc-hosti; neque vlla pugnandi mora est facta. fusi fugatique ma-m cæde barbari; & ex ipsis iuncis, aliquot in potestatem ve-n iis tormenta complura, telorum vis ingens, & pecuniæ nō i inuentum est. Inde territis latè nationibus, victor Azeue-mboini oram legens, accolas maris vniuersos aut voluntate ad nomen Lusitanum adiunxit: iis qui Atiuam, Mātelum, & elem præcipua eius littoris habent oppida enixè petētibus, iana sacra per sacerdotes impertiit. ac demum rebus è ser-

T tentia

tentia gestis, magna cum præda Ternatem reuertit. Iisdem fe
diebus, Galuani missu, Ioannes Focatia ad Papuas insulas delat
consilio ac lenitate magis, quàm viribus, regulos omnes ad soc
tatem atque amicitiam perduxit Regis Lusitani: præbitamque
iis magnam commeatus copiam, incolumi classe Ternatem ad
xit. Hoc tam secundo rerũ progressu, ne quid ad gloriã Galu
præfecturæ deesset, ex alia quoque parte ostiũ repentè ingẽs E
gelio patuit. Macazar est insula, cuius modò meminimus, leu
à Molucis in Orientem quinque circiter & quadraginta. Eac
ab Aquilone in Africum perpetuo tractu leucas ferme ducen
excurrit; atque, vt aliæ ferme vicinæ, plura in regna diuiditur
bundat in alimenta mortalium oryza, sale, carnibus, pisce: in
liquos verò vsus atque delicias, candida veste, sandalo, ebore,
ro, margaritis: &, quæ corporum firmitas & studium est gentis
lentissimo in primis & exercitatissimo remige. Super hæc, ar
bus ad euectionẽ subuectionemq; scinditur multis, qui è mõ
introrsus regione decurrunt. Ex hac insula germani duo fra
Ternate nuper baptismi sacramentũ, sponsore eodẽ & horta
Galuano, susceperant, nouisq; de more nominibus Antonius
uanus alter, alter Michaël vocabãtur: ambo deinde cũ in patri
uertissent, Euãgelio vtcũq; prædicando, magnam populariũ
ad contemptum fictilium Deorum, ac miram in cupiditatẽ
ipsis quidem ac peregrinæ religionis impulerant. Ea re perr
legationis munus iidem ad Galuanum gentis nomine hau
grauatè recipiunt; atque ad conciliandam faciliùs societater
rio genere mercium, quas terra fert, in naues imposito, nobil
super aliquot adolescentes baptismi causa Ternatem addu
Periucũda Lusitanis ea legatio fuit. Macazares cõfestim sacro
te lustrati, & Franciscus Castrius notæ probitatis & industri
ad firmandam cum ea gente & incundam cum vicinis Regi
micitiã, haud sine muneribus à Galuano missus, ex itinere
ad insulã Celebiorũ appulit Getiganum. ibi clementer acce
Regem vnà cum fratribus, coniuge, ac filio, itemq; è nobilit
centum & triginta, & è plebe non paucos ab idolorum seru
ad vnius Dei cultum, ingenti omnium animi voluptate con
& elutis baptismate maculis, neophytos, alios aliter, ipsum
nouo nomine Franciscum appellauit. duo & viginti dies i
salutari negotio positi. dein, magno sui desiderio relicto, C
ad Mindanaum insulam accessit; ac legens oram, denique a
gne oppidum Siliganum haud frustra delatus est. quippe R
(quem Antonium exinde Galuanum vocarunt) Reginãque, &

is; & è populo centum circiter & quinquaginta ad Euangeli-
n veritatem ab impia ſuperſtitione traduxit. In eadem inſula
ptizati cum vxoribus, fratribus, liberiſque, & magna popula-
turba Reges alii tres, Butuanius, Pimilaranus, & Camiguinus:
rum vtrique Ioannes, huic Franciſcus inditum nomen. His re-
peractis, à Mindanao Caſtrius cùm ad Macazares vela feciſſet,
erſis repentè ventis ac ſæua tempeſtate pænè ſubmerſus, Ter-
em neceſſariò rediit, Macazarenſi expeditione in aliud tempus
ta. Interea Galuanus magnopere lætus relatis in horreum Do-
i, quamquam oppidò paucis ex infinita meſſe, manipulis; ad
as operas comparandas diuino prorſus inſtinctu ſeminarium
rorum inſtituit. quod vnicum labenti Chriſtianæ diſciplinæ
édium, tanto deinde poſt Tridentina Synodus approbauit.
d Seminarium adlectos è variis nationibus adoleſcentulos in-
is bonæ, qui matura dein ætate, in ſua quiſque patria Euange-
nſiſterent; ſumma cura ac diligentia, quoad permitterent oc-
ationes, per ſe, perque ſuos, Chriſtianis & litteris imbuebat &
ibus. quin etiam, parentes barbaros, quo faciliùs deſiderium
ent; & verbis, &, vbi res poſceret, etiam donis, admirabili quadā
gnitate ac manſuetudine leniebat. Hic Molucenſis rei curſus
nio Indiam regente per nouennium fuit. Eodē Prætore Nō-
primus ex Epiſcoporum numero, ad eccleſiaſticam rem inſpi-
dam ordinandāque, Fernandus è Franciſcana familia in In-
venit: ibi cùm cæteris functionibus, tum ſacramentis præſer-
Confirmationis & Ordinis ritè miniſtrandis, nec non per ſa-
conciones & priuata colloquia Luſitanis ad diſciplinam at-
d officium reuocādis, ethnicis ad Chriſtianā alliciendis fidē,
opale munus egregiè præſtitit. nec dubium, quin multa & ab
viro & ab aliis in eo genere digna relatu & præconio geſta
ed admodū raræ tum quidem in iis locis fuerunt litteræ: & ſi
xſtant ſcriptores; ii ferme inſtitorum peregrinationes atque
nercia, & ducum res bello geſtas, ac domeſticas plerunque
ſiones per otium explicant; Chriſtianæ rei (quod caput erat)
eſſum, & in erudienda barbarie piorum labores & fortia fa-
uaſi ab inſtituto aliena vel omnino prætereunt, vel mira bre-
perſtringunt. Inter cæteros multa eſt mentio Zufolarini,
ad Goam obſidendam, Albuquercio Prætore, veniſſe docui-
s deinde, honoris & gratiæ cauſa Azedecan ab hero Idalcane
atus, & aliquot inſuper auctus vicis atque caſtellis, ad am-
reui peruenit opes: ac Pondam vicum, de quo ſuprà dixi-
d multa opportunum, & vrbi Goæ imminentem, lata foſſa

 & egre-

& egregii operis muro circundedit. Veritus deinde propter
terpositas offensiones, (qui Mahometanis Regibus ac tyranni
mos) ne ab Idalcane per calumniam omnibus bonis ac fort
euerteretur, occultum fœdus cum Nonnio Prætore perc
atque ad Lusitanorum animos demerendos, Bardesiana & S
tana portoria, opimi & propinqui reditus, Ioanni Regi sp
assignauit. Missi confestim ab Goa exactores & scribæ, fixo i
locis domicilio, aduentitiæ & insperatæ pecuniæ non exiguas
ligebant summas. Haud ita multum dein effluxit temporis,
Azedecan, vel purgatis, vt fit, suspicionibus; vel deprecatorib
pud Idalcanem adhibitis, pristinum gratiæ locum recepit:
ptoque metu, pœnitere cæpit hominem, proiectæ sine causa
tæ partis fructuum; & præualidæ gẽtis in eas terras inductæ.
ta visuntur apud Indos fanis dæmonum adiuncta domicilia,
modò virorum, sed feminarum etiam, præsertim quæ defu
marito sese cremandas eundem in rogum inferre non ausæ, (q
vetustissimam esse consuetudinem, & Propertius & Strabo d
strant) metu deinde ignominiæ, lucem & celebritatem homi
fugiunt; & remotis ab vrbe locis intra septa quędam inclusæ,
reliquum est vitæ, in exsecrabili Satanæ famulatu consum
Ex hisce vnum commodo situ, Lusitani Quæstores inuaseran
cus, de nomine cacodæmonis, cui dicatus erat, Bardor appell
tur. Eos inde, facta manu, duce Solimano barbarus pellere,
ctigalia sibi vindicare frustra conatus, occasionem insuper Lu
nis præbuit, arcis egregiæ, quam Raciolũ appellãt, in iisdẽ fi
exstruendæ. Tum verò Azedecan, auctis externo milite copiis
uẽ circiter milliũ summam expleuit: in quibus cataphracti
equites quinquaginta, leuioris armaturæ ducẽti. Cum hisce c
idem Solimanus Raciolum accessit primò. dein ad eliciendu
insidias Lusitanum reducto exercitu, duas inde leucas, circa m
cuiusdã flexum, occultè cõsedit. Interea excitus à Raciolanis
nes Pereria Goæ præfectus, absente per eos dies Nonnio Præ
cum Indis mille, & Lusitanis quadringentis, quorũ erant eq
non amplius centũ, extemplo Raciolum accurrit. inde, cupid
certaminis ad hostem parũ explorato, prouecti Lusitani, iniqu
pentè cernunt omnia, numerum peditũ equitumque, natura
ci, corporum habitus. quippe, longè ab arce subsidioque, non
dò cum multiplici, sed cum recenti aduersario, fessis ac paucis
lium instabat. Solimanus interim, ad circumeundos Lusitano
tenuata maiorem in sinũ acie, pedites ab lateribus, cataphra
in medio, expeditos equites centenos in vtroque cornu locau
ian

que promotis agminibus, ad iactum missilium, quæ ignea erãt
aque, ventum erat; cùm ex imminente periculo turbatę Lusi-
orum, præsertim auxiliarium, mentes; & insolitus quidam ocu-
nimisque terror offusus. Ea re animaduersa Ioannes confestim
m interequitans; Quæ vos (inquit) noua formido, commilito- «
quis præter consuetudinem horror inuasit? scilicet ex longa «
itigatione, incommodo loco deprehensi, nec opinatam ho- «
n multitudinem extimescitis. quasi verò nunquam adhuc, ex «
modi periculis ac difficultatibus, Dei benignitate, cùm inco- «
es, tum victores etiam euaserimus. Nõne, qui rebus in asperis «
ãc vsq; diẽ nobis maioribusq; nostris affuit Christus, nũc quo- «
præsens ac propitius fore putandus est? aut non idem hic est «
is, quem antea sæpe fudistis? cuius toties in terga pugnastis? cui «
hosce dies inuito ac renitenti munitissimam arcem imposui- «
Proinde, state animis viri, & omnem salutis spem, secundùm «
nortalem Deum, in dextris ac virtute reponite. Nam de rece- «
ne deliberatio quidem reliqua est vlla. Cædetur patenti cãpo «
cissimus quisque, priùs quàm fractis metu viribus ad mœnia «
olana tanto interuallo perueniat. Inter hæc dicta, conspica- «
ntentos ad orbem claudendum hostes, Iordanem Freitam cũ
ctis equitibus triginta in cataphractos immittit. ipse cũ pug-
issimis nouem, (nam reliquos tardabat metus) antequam ho-
i cornua inter se coirent, in alterum ardẽtibus animis impe-
t. Et quamcunque in partem sese ferox iuuenum cõcitat glo-
perturbant hostiũ signa, & maiorem quàm pro numero edunt
em: atque instantibus nuper, vltro ipsi pauorem ac trepida-
: incutiunt. Eo spectaculo Solimanus accensus, ex altera par-
n suis in auersos incurrit. ita abruptũ ab reliqua acie cornu,
atis ordinibus, promiscuè geri cæpta res est. Et Lusitani so-
:, cùm inter pugnæ fugæque consilium aliquandiu trepidas-
udore demum per ignauiam deserendi ducis, & mutuis inter
ortationibus incitati, densata acie, & pariter clamore subla-
dios in hostes inferunt signa: & corrigendæ tarditatis ac de-
æ ignominiæ studio, valida facta impresione, hostẽ impellũt
:dein redintegrato impetu prorsus auertunt. Fusos inde pas-
reria cum equitibus, ad proximum vsque flumen acriter in-
us, latè cæcidit; cùm quidem Canarini & Decanii, ne in fu-
noscerentur, virẽtes ramos, quod sociorum Lusitani nomi-
t insigne, capitum tegumentis insererẽt: ex hostibus, eo præ-
ter captiuorum turbam, mille & septingenti desiderati; è
nis & auxiliaribus icti, sagittis ferme, complures; ne vnus

 quidem

quidem (quod portenti simile videatur) occisus. Tum
stra, plena omnis opulentiæ, momento direpta. & Pereria, cui
ti planè Dei superumque auxilio, cuius maximè fiducia inierat
gnam, memorabili parta victoria, spoliis diues & barbarica
pellectili, Goam reuertit; omnique obuiam effusa ciuitate,
laudibus & cum solenni supplicatione ouans vrbem introiit.
Azedecan, quamquam tristi nuntio perculsus, non tamen idc
abjecit belli consilia: quin, Solimano dimisso, cuius ductu iam
ties malè pugnatum erat, Carnabecum Turcam Asiaticum, vi
& corporis robore & armorum arte præstantem, & sub eo pr
ctos octodecim ex eadem natione conduxit. ii cum octingent
quitibus, & peditum quatuor millibus ad eadem vectigalia r
peranda profecti; rursus ab Lusitano vincuntur. Carnabecus
inter alios, ac Turcæ præfecti, eo prelio ad vnum omnes occisi;
que tamen incruenta Lusitanis victoria fuit. promptissimi aliq
partim profundis foueis hausti, quas consultò occæcauerant
stes; partim etiam ipsius Carnabeci manu perempti sunt. Ea pu
fractus tandem Azedecan, ab armis abscessit: & pacata in ali
annos regione, Lusitanus traditam sibi vectigalium possessio
haud sine magno prouentu, retinuit.

LIBRI DECIMI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM
LIBER VNDECIMVS.

VM hæc à minoribus præfectis geruntur, n
quidem Nonnio Prætori fuit otiosa proui
Is ingentem nactus naualem apparatum, q
decedens Lupus Vasæus partim Goæ partim
ni reliquerat, ad expeditionem Diensem, quam
sitani dudum coquebant, animum adjecit. a
mùm idoneos homines, magnis præmiis inuitatos, mercat
specie Dium ex vrbe Goa præmisit: qui cuncta probè cogn

; ac Lusitanas vires augendo verbis, Tocanem dynastam, e demortui fratrem, ad vitanda certamina, & componen- quauis conditione pacem impellerent; ac demum appro- quanti sibi omnia explorata clam ex vrbe renuntiarent. In ho- opera & fide, quam multis rebus perspectam habebat, ma- n rei perficiendæ spem collocauerat Nonnius. Dein, satis isis omnibus, quæ ad rem pertinebant, diem ad conuenien- nauticis omnibus Ciaulum edixit. Ab Ciaulo profectus cum tissimis nauibus variæ formæ trecentis, in quibus erant Lusi- rum tria millia, Malabarium totidem, & Canarini bis mille; anum oppidum oræ Cambaicæ processit, metu desertum ab lis, ibi, solenni peracto sacrificio, Antonius Petronius ciscanus, pro concione cunctos ad obeunda fortiter mili- munera, pellendosque ex vrbe Dio nefarios Christiani no- is hostes, Mahometanæ sectæ cultores, hortatus est. Ab Da- o classis, præciso Cambaico sinu, Betelem tenuit. Hoc no- e insula est, perexiguo circuitu leucæ ferme vnius, angusto odum freto à continenti disjuncta, difficili accessu, pæne vn- e septa præruptis haud modicæ altitudinis rupibus. Ea, quòd rum octo non amplius trajectu peropportunè imminet in vr- Dium, & circundato muro inexpugnabilis reddi facilè pote- d eum locum muniendum paulo antè Cambaiæ Rex quēdam præfectis, Turcam natione, cum duobus millibus armatorū ctoribus operisque circiter mille transmiserat. Sed nondum euenerat opus, vt arceri munimento externa vis posset; ac de repentino tantæ classis aduentu perterriti milites, & r cæteras difficultates etiam nauigiis ad transmittendum, cersenda è propinquo auxilia destituti, consilio habito, de ar- nestis conditionibus tradenda cōsentiunt. Dux ipse, quo plus ritatis inesset legationi; accepta fide, ad colloquium prodiit. at vti sibi cæterisque insula excedere, suaque secum exporta- ò liceret. Cui Pretor, insolito ferox apparatu, & auidus rei de, ipsi quidem id petenti dare se dixit: cum reliquis, nisi per- ntibus omnia, negauit vllam pacis conditionem esse. Hoc tā responsum in arcem relatum, mistam desperatione iram in m pectoribus accendit. Extemplo regius Questor, ex obuiis us raptim conserta rate, per tenebras pecuniam regiam in ctem auexit. hunc, nādo subsequuti ex imbelli turba qui po- . cæteri, fero & infando consilio, vxores, & liberos, & quæ ha- t carissima, in vnum congesta cumulum, ea ipsa nocte succē- & ex vniuerso præsidio septingenti ferme, certo deuotionis

genere, monachorum instar vertice capitis ad coronæ seu dia-
matis figuram abraso, (adeò is ritus apud barbaras quoque na-
nes defunctum humanis curis animum, & ipsius prodigum vit-
gnificat) ad mortem fortiter oppetendam obstinata mente co-
rant. inde cæci furore & amentia, non sine probris conuitiis-
Lusitanum vario telorum genere supernè lacessunt. Ea comm-
audacia Prætor, non exspectato, vti decreuerat, Solis ortu, (& fe-
nox erat Lunæ radiis admodum illustris) exposito milite, à quat-
simul partibus adortus inchoatam arcem expugnat. Variis i-
locis, vti sese passim conglobauerant hostes, atrociter dimica-
est. Dux ipse cum egregiis aliquot, eques primò tum pedes, in-
ti animo prælium ciens, haud inultus occubuit. Cæso duce, fuga
omnes partes illico fieri cæpta. cumque hinc infestæ cuspides
de vastæ crepidines, & obsessum nauibus mare ad salutem ob-
rent; vrgente metu alii per saxa cautesque sese deuoluunt,
specus & latibula circumspiciunt: multi eminus trajecti
silibus, multi cominus gladio hastáve confossi, pauci ad-
dum in seruitutem abducti. Cæterum vnius memorabile in pr-
exitium fuit. is, in angustiis deprehensus, cùm adhærentem la-
comitem interfectum, & in se deinceps intentam Lusitani lance-
cerneret, nulla cunctatione in vulnus ac ferrum vltro semet
pellens, ad corpus aduersarii per ipsum hastile furibundus afflu-
& stricta sica, nec opinantis abscidit femur. ita, mutuis ictibu-
terius vterque sanguine expleti, in eodem pænè vestigio corrue-
E Lusitanis desiderati nobiles viri septendecim. vulnerati cen-
& viginti, quorum nonnulli postmodum exspirarunt. Post hæ-
uersis aut incensis Cambæorum operibus, eorumque torment-
classem acceptis, Prætor circa eandem insulam octo ferme die-
anchoris stetit. nuntium ab exploratoribus de statu rei Diensis-
dem exspectans. Ea mora saluti Diensibus fuit. Siquidem per-
ipsos dies Mustafa, & Sofar, qui nuper ab Adeni obsidione rec-
rant, fugitiua, vti suprà demonstratum est, Turcarum tyranni m-
cipia, nouam & conditionem & sedem quærentes, Dium classe
uenére, secumque sexcentos Turcas, Arabas mille & trecentos
præter minora tormenta, basiliscos æneos egregiæ formæ tre-
vrbem inuexére. Hoc tam insperato subsidio magnopere co-
matus est Tocan, cùm paulo antè, Lusitanæ classis fama conte-
tus, ad deditionem haud dubiè inclinaret. Exinde, Mustafæ su-
emissa extra oppidum cum pretiosis rebus puerorum ac mulier-
turba, reliquos oppidanos recensuit. inuenti qui arma f-
possent, præter nouos auxiliares, vndecim ferè millia, &
nes

aui edicto vetiti egredi ex vrbe. Tum, eodem hortante at-
ljuuante Mustafa, stationes ad portas, in muris tormenta
:que dispositæ: & sub præcipuas vrbis vias acti, & sulphureo
:é completi cuniculi; quibus, si in vrbem irrupissent ho-
extremam eorum perniciem ignis applicaretur: & intra o-
portus, quod ferrea catena claudi solitum esse docuimus,
septuaginta biremes instructæ: denique nihil omissum,
ad vrbem, præsertim a mari, firmandam tali tempore perti-
Nonnius, vti dicebamus, consultò ad Betelem interea tra-
moram. dein, cùm ii quos ob idipsum ab Goa præmiserat,
si venirēt, neq; nuntium aut litteras mitterent; quippe cu-
us ad exitus omnes appositis; ignarus omnium quæ apud ho-
rent, ad incertum euentum à Betele Dium ire perrexit; haud
ratus, ad conspectum tantæ classis, motum aliquē in vrbe fu-
'bi eò peruentum est, vixdū in salo jecerat anchoras, paratus
lloquia tētare animos incolarum; cū ex omnibus repētè pro-
culis in classem vis ingens pilarum emissa. è quibus, inspe-
Nonnio, in ipsam pænè Prætoriam tres illatæ, magnam cō-
tionem fecēre. Inde subducta extra ictum classe, & omni spe
intariæ deditionis modò, sed etiā pacis abscissa; cum specu-
; nauigiis missi, qui è proximo, quoad liceret lustrata oculis
:rti quippiam referrent. ii, abraso ad jacula vitanda littore,
progressi, ingentē aspiciunt pro muris hominum frequētiā,
um multitudinem in portu paratam, & omnia telis atq; tor-
:micantibusq; cum ingēti sono flammis horrētia. Simul a-
iertunt, non æquè ab terra atq; à mari difficilē oppugnatio-
:& sicubi descēsio facta sit, à Septentrionibus maximè succe-
œnia posse. Hisce rebus cognitis Prætor, quòd in vnam rem
n intentus, terrestris pugnæ machinas & instrumēta nequa-
iexerat, portus claustra perfringere, classemque adoriri, &
nauibus mœnia diuerberare decreuit. In eam rem postridie
:mentis majoribus promotæ, centonibus & pluteis tectæ,
complures, triremibus ab tergo & ab latere adjunctis: quæ
que per stragē aliquis aditus daretur, ad irrumpendum in-
antia tela militem audacter exponerent. Hæc, turbatis in-
ta hostium vi plerisque, aduerso insuper æstu, per metum
lationem ægre fiebant: & simul periniqua erat verberandi
):quippe cùm oppidani, è fixo & immobili, ad ictus destina-
ienta librarent; Lusitani, è fluxo & instabili, propè in in-
mitterēt tela. Ergo, vt in huiusmodi cōditione, alteris nihil
latū damni; ex alteris, propugnatores & nautæ non pauci

pænè momento diſcerpti ſunt: &,quod vel in primis oppugna
fregit animos,omnia ferme tormenta , majoribus quam quo
terentur bolis,& nimia defatigatione diſrupta. Hoc tam inf
ſucceſſu perculſus Nonnius ; ne ſimul ad procellas ac tempeſt
expoſitam in ſalo claſſem haberet,ſimul milites remigeſque t
cum detrimento denſiſſimis hoſtium globis objiceret;ſublati
choris,frendens gemenſque irrito conatu ad Betelem rediit. I
Antonio Saldania ad peruaſtandam Cambaicam oram cum p
copiarum relicto , cæteras ipſe Goam reduxit incolumes. Eo
paulo pòſt Saldania quoque rediit, inter cęteras clades euerſa
ga,(id oppidi nomen)& onuſtis Indica fruge quinque & vigin
ronibus vno incendio abſumptis, Cambaici ſinus cuſtodia vi
gregiè forti Iacobo Syluerię tradita. Goæ hyems iure dicunc
nauibus reficiendis exacta ; deinde vbi ſeſe æſtas aperuit , Ci
Prætor claſſe contendit. is locus vltra Calecutum duas leuca
prime nauigabili æſtuario impoſitus, mirè factus erat ad Ara
infeſtanda commercia,& Zamorini conſilia exploranda,con
que opprimendos. Ibi ergo Prætor,quieto Calecutano, nequ
impediendam ædificationem auſo inire certamen , arcem eg
opere militari paucis diebus exſtruxit.In eam rem agri pars c
metis ab Cialenſi regulo præſentibus nummis coëmpta:& re
ipſe, ne Zamorini vim extimeſceret , in fidem ac ſocietatem
ptus eſt. Eadem æſtate,Iacobus Syluerıa , Tanahenſem dyn
Diéſis auxilii fiducia tributum péndere recuſantem aggreſſus
pido exegit;ipſumque oppidum egeſta præda cremauit. In e
tractu Bandoram, qui locus erat in Tocanis ditione, & oper
gno & valido præſidio munitus,vi cepit ac diruit.Multos prę
Cambaiæ oræ vicos euertit; naues partim ſubductas exuſſit,p
cum oneribus Dium petentes excepit aut depreſſit. ad hæc,
migum ſupplementum , quatuor millia captiuorum abduct
clauſis vndique maritimis commeatibus,Dienſi portorio & a
næ ingens eo anno detrimentum illatum eſt.eadem pænè vaſ
eodem Sylueria duce,anno inſequenti propioribus etiam vrb
littoribus atque agris inuecta. villæ, vici, nauigia paſſim inc
multi mortales abducti.opulēta emporia duo.Pate & Patane,
ſine certamine capta & direpta.Mangalor oppidum inſigne
itē nomine emporiū eſt in oraMalabarica)dilapſis metu Mah
tanis,deletū:ditati præda milites:nec parū pecuniæ in regios
que fiſcos redactū:impunè cuncta: cū & nouo Cābaiæ Regi
rio,interioribus implicito bellis,haudquaquā vacaret opem
quamuis adeò laboranti oræ maritimæ;& Melicus Tocan,c
ſe

i bellum Lusitano occurrere nec posset, nec satis audere ab-
Mustafa, qui post repulsos ab Dio Lusitanos, in regiam cum
untio ad præmia petenda, & venditandam in posterum ope-
iam Regi, haud sanè magna Tocanis voluntate, contende-
o adiumento ac præsidio destitutus Tocan, omnibus circa
is ob recentia dãna terrore nominis Lusitani perculsis, quic-
abebat copiarum ac virium, partim ad vrbis Dii custodiã,
ı ad muniẽdum Bazainum summo studio cõferebat. Et Nõ-
rdens dolore susceptæ ad Dium labis, ad eã eluendam, exci-
Bazaini tacitus dudum apud se voluebat. Ac maturandũ ra-
tequam ab terrore populationum reficerentur hostium ani-
m nauibus amplius octoginta, & bellatorum quatuor mil-
quorum dimidia pars Lusitani, cæteri Malabares aut Cana-
ant, Ciaulum accessit. inde præmisso cum expeditis nauigiis
anuele Albuquercio ad portus introitũ occupandũ, ipse Ia-
Sylueria trans Dium accito, cum cætera classe subsequitur.
ni tum agebat Tocan, magno equitum peditumque numero
nam classis Lusitanæ contracto. Munitionis autè ratio erat
nodi, arcem idoneo loco ædificatã habebant. præterea, ad
fauces, qua descensuros putabant hostes, propugnaculum
rant. inde perpetuam fossam immisso mari, itéque aggerem
ebris turribus, magna tormentorum imposita vi, ad oppi-
sque perduxerant. neque oppugnari, nisi eo munimento su-
, arx poterat; & frequẽtia tectis loca protinus petenti hosti,
circa siluis aut collibus, turres ab látere minabantur. Non-
uce trãsfuga locorũ perito, paulo supra id quod dixi propu-
lum, tripartitò exposuit copias. Primo agmini Iacobus Syl-
secundo Fernandus Deza, & nauarchi aliquot præerant; po-
ducebat ipse. Vbi propiùs ad munitiones ventum est; Lusi-
ntata, dein omissa propter altitudinem fossa, præter hostiũ
ad oppidum rectà contendunt. Scilicet in prætereuntes cõ-
ex aggere sæuus imber telorum, perpetua iaculatione con-
quacunque audax incedit agmen, igniferæ bolides, plumbei
ei globi spicula dẽsa circumuolant. Mirũ profectò, & quod,
otentiam Dei referatur, planè fidem excesserit. Puro & pa-
tore, cùm è turribus ac fenestellis vndique peterentur, ne-
rsus omnium ictus est, quo miraculo commoti auxiliares
sponte dein Christianam fidem amplexi, cùm ita affirma-
gustis in rebus nullum omnino æquè atque Lusitanorum
uis cultoribus esse præsentẽ atque propitium. Ad extremas
ones cum decem amplius millibus armatorum sese Tocan
osten-

ostendit.Ibi acrior concursu primo, quàm perseuerantior p
fuit. Inuehentem se magno impetu Lusitanum, gladiisque &
stis aduersa ora & pectora fodientem, diutius non ferentes M
metani, transmisso per pontem euripo, ad proximos montes
fuga succedunt, eodemque loco castra cõmuniunt. Nec mai
clusis intra arcem, ad sustinendam oppugnationem, animus
Eminus conspicati suos abeuntes, & hostium aduentans ag
extemplo sese per auersam arcis partem omnes ejiciunt: tra
que pariter euripo, Tocanis vestigia subsequuntur. Per hunc
dum arx oppidumque minore quàm timebatur certamine i
testaté venit. è Mahometanis, tum in prælio tũ in fuga, cęsi
genti & quinquaginta; è Lusitanis, desiderati nõ amplius sex.
tum ibi sulphurei pulueris & globorum inuentum, & maiora
menta circiter quadringenta. Prætor, collaudato præcipuè S
ria, & iis qui in primo agmine dimicarant, (nam ad secundam
& subsidia prelium non peruenerat) donisque militaribus de
re distributis, in ipso littore castra posuit: inde quicquid erat
le in agris, ferro ignique corruptum; oppletæ hostium fossæ;
rutum vallum, & arx ipsa, quòd ad eam tuendam copiæ non su
terent, à fundamentis excisa: & Nonnius, per se pérque suos
giè repenso barbaris quod ad Dium acceperat damno, inco
classe Goam hyemandi causa repetiit. Circa idem tempus, V
tanæ Rex Malacensem oram crebris excursionibus habebat
stam Aduersus eum cum quadringentis Lusitanis à Malaca p
ctus Stephanus Gamma, qui tum vrbi præerat, aduerso flumi
hostem subiit: ac munitiones primùm in itinere obiectas, exp
milite per vim cepit: dein, fugato Rege, desertam arcem & v
Vgentanam incendit; tormenta complura nauésque captiuas
insigni laude victor Malacam reduxit. Sub hæc, è Lusitania cu
nerariis quinque Martinus Alphonsus Sosa, præfectus maris I
designatus, Goã defertur. Is, accepta à Nõnio classe, nauibus c
que & triginta, in quibus erant Lusitani sexcenti, ad Damani
xit oppugnandum. Cambaici littoris id quoq; oppidum est,
Bazainum leucas ferme quattuordecim. Carebat mœnibus, a
ob id ipsum oppidani cognito clasis aduentu diffugerant. Se
mi operis arcem Turcæ admisti Resbutis, quę gens latrociniis
dita Carmaniæ fines attingit, quingenti numero tuebãtur. Ii
vrbis aditum à portu, tumultuariis munitionibus crebrisque
mentis obsepserant. Sosa in conspectum hostium delatus, leui
mùm nauigio ad contemplandam loci naturam & opera circ
uectus est; dein vitato portu, nocte intempesta in asperũ littus

periculo repentè descendit; ac partim scalis ad muros apposi-
artim, dum pauidi quidam elabuntur, portis raptim occupa-
arcem irrupit. Intra mœnia, cum Turcis præsertim, inter-
exitu, atrociter dimicatum est: ac, paucis exceptis qui inter
um, vt dixi, tumultum euaserant, cæteri ad vnum omnes oc-
Lusitanis, decem desiderati non amplius: grauiter icti com-
s. Arx triduo diruta, & solo, vix vt vestigium exstaret, æquata
de victor Sosa totam Cambaicam oram, nō sine magno ter-
Dium vsque percurrit. Capti & euersi Damani fama Badurīū
commouit; præsertim quòd eo ipso tempore grauia ex aliis
bus bella imminerent. in quæ dum totis incumbit viribus, ne
im acrior ab tergo Lusitanus instaret; oratorem petendę pa-
Nonnium misit; scriptisque & obsignatis conditionibus,
ni Regi Bazainum, vicinasque insulas, quo in numero Salse-
sunt; & partem insuper continentis attribuit. Pace cum Lu-
is facta, sese ad cæteras expeditiones accinxit. Duo tum à Se-
trione hostes in primis vrgebant: Crementina vidua, Sangæ
na, eximia specie, cæterùm præferoci & plus quàm virili in-
mulier; à prima ætate militiæ rudimentis imbuta, pugnám-
ire, Amazonum instar, intrepidè solita. itemque Mogores,
ica gens, præpollēs viribus; & cum finitimis Persis bello cer-
sueta horum Rex Miramudius, à magno Tamberlane ori-
trahens, Mandoo dynasta solicitante, (cuius auunculum
ius pepulerat regno) paulo antè in Cābaiæ fines valido cū
tu irruperat. Inde sublatis animis Crementina, filij gerens
m, statutum olim vectigal Badurio abnuebat pendere; coa-
e duobus equitum, triginta peditum millibus, in regia se se
ebat vrbe, cui nomen Citor. Hæ duæ maximè Badurium eo
re distinebant curæ. Super ijs cùm aliquandiu apud se deli-
t (nam alienis consiliis admodum rarò vtebatur) Sangam e-
e quamprimum, dein Mogoribus omni conatu obuiam ire
uit. Apparatus autem huiusce expeditionis erat eiusmodi,
dmodum à Christianis cognitum est, qui in eo ipso bello
stipendia meruére: Equitum sub signis habebat centum &
aginta millia, è quibus erant grauis armaturæ triginta; pe-
quingentorum millium explebat summam: in ijs, externi
m nationum ad quindecim millia. id erat exercitus robur.
s & Abassinos, alij præfecti; Turcas trecentos Mustafa du-
ccesserāt Christiani captiui, deptis ad militiā vinculis, non
oginta; quorum erāt quinquaginta Lusitani, Galli reliqui,
m quo casu, Dobriga quam vocabant naui, ad Cambaicas
regiones

regiones appulſi. Armorum telorumque omnis generis vim
tem, curulia tormenta mille admodùm ex ære cuncta parau
iis, vaſtę magnitudinis quatuor baſiliſcos, intremente ſolo,
na ſingulos boum juga trahebant. Hiſce addita ſulphurei pu
pilarumque clauſtra quingenta, & libratores ac fuſoriæ ar
giſtri complures, cum omni jaculandi & conflandi inſtrume
hęc, turriti elephanti amplius ducenti; quaternas alii mino
ſtulas, majuſculas alii binas, totidemque milites dorſo vect
Signato in ſtipendium auro argentoque, vehes onuſtę quin
& ſuper hæc omnia, Satrapæ ac dynaſtæ permulti cum ſuis q
theſauris & magno comitatu ſequebantur. iam verò mercat
opificum, lixarumque, & calonum ſumma iniri vix poterat.
hiſce copiis è Mandoo regno, quod nuper inuaſerat, profe
Sangæ fines Badurius ad Citorem caſtra poſuit. Ea vrbs edi
duodecim millia paſſuum obtinet ambitu, ſumptuoſis adm
ædificiis publicè ac priuatim ornata, mœnibuſque ac propu
lis egregiè cincta. itaque propter majeſtatem ac pulchritu
quamquam arroganti vocabulo, Mundi vmbella (id enim
gentis lingua ſignificat) appellatur. & quoniam, ſi vel ad m
inferiore loco ſuccedere Cambæus vel fame ſubigere inclu
ſtaret; cùm anceps oppugnatio, tum lenta fore videbatur o
conſilium cepit hoſti planè exitiale, magnis operibus ma
que ex tuto vrbem adoriundi. neque difficilis erat ei molitio
tauis, nimirum exſuperante ad omnia multitudine. Ergo a
radices, denſum ordinem trabium, qui munientes ab tergo
geret, pluteorum vice defixit. poſt hoſce pluteos breui tēpo
turres, quæ faſtigio altitudinem æquarent mœnium, lata
quinquaginta, è lapide & argilla excitauit; graduſque ad aſc
adſtruxit. in iis turribus delecti bellatores & muralia tor
diſpoſita, cùm neque in aduerſis propugnaculis quemquam
ſtere paterentur, & tectis ac delubris vltimum haud dubiè
rentur excidium; Regina, alioquin ad defenſionem parata, a
hoc tanto terrore deſpondit animum: perque notos calles,
beris & paucis familiaribus clam ex vrbe profugit. oppidani
hoſtem aliquādiu arcere conati, ad extremū perditis rebus,
ri argentiq; & pretioſæ veſtis aceruos, (quos in idipſum ex p
priuatóque collegerant) ad Betelanam conuerſi rabiem,
tis ignibus injecêre ſe. tres ipſos dies incendium tenuit, ad
ginta millia ſexus vtriuſque mortalium per eam deſperat
abſumpta. Sultanus vrbem ingreſſus ingenti lætitia, purp
amicoſque nouis beneficiis ac vectigalibus auget; militi ſti
du

at;ſe ipſe adeò magnificè & elatè circunſpicit, vt omnium
ıni ſibi,qui Citorem expugnaſſet, vmbellæ honorē deberi
bſurda quidē alluſione iactaret. Verū,quæ ſunt humanæ vi-
dines,nō diuturnū Sultano eius victoriæ gaudiū fuit. aduen-
opiis auctis Mogori obuiā progreſſus,ad Docerē vrbē ſemel
ndoum iterum profligatur,& caſtris exuitur. inde cùm ab a-
n ab ipſo Muſtafa deſertus,barba,ne dignoſceretur,abraſa,
i cultu,perpaucis comitibus Diū vſq; contendit. Ibi, à con-
pauore, de aſportādis Mecam theſauris,qui ſupererant, &
relinquendo agitaſſe dicitur. Sed ſuorum hortatu retentus,
oſtes populando agro,& egerenda è deſertis vrbibus præda
tur,& ditati ſpoliis,vt fit,patriā cogitāt; interim ad opem
nano Turcarum tyranno petendam oratores miſit:iis dona
ım Turcā data,quorum æſtimatio ad ſexcentorum millium
:um ſummam aſcenderet,ad milites verò quàm exercitatiſ-
nā id vnum ab Turca implorabat auxilium) mercede cōdu-
s,magna pecuniæ vis. Hoc in præſentia reparandi belli con-
Badurius cepit. Veritus deinde,ne ſerū afflictis rebus id re-
eſſet;fracta demū ſuperbia,Soſam ab Ciaulo,(nā in ea tum
e claſſem habebat) dein ab Goa Prætorem ipſum Nonnium
er legatos ac litteras inuitauit:iiſque, modò partem capeſ-
belli,poteſtatem arcis ad Dium ædificandæ (quod fruſtra iā
omni arte quæſierant) vltro detulit. Hiſce nunciis allatis,ab
in tam præclara occaſione ceſſatum eſt. Soſa prior tū Nō-
ium inſtructa claſſe contendunt. Ibi nouis vtrinque fœderis
itię legibus in publicas tabulas teſtato relatis;deſignati cō-
onſenſu fines arcis,in extremo inſulæ promontorio,qui lo-
ninet in ipſum introitū portus, vt clauſtra maris haud du-
itani tenerent. Annus tum agebatur ſeculi huiuſce trigeſi-
intus. Area dimenſa, confeſtim ad ſtructuram admo-
ıus, non fabris tantùm & nauali turba, ſed ipſis etiam
us & præfectis enixè rem adjuuantibus. Triquetra, vt-
ı promontorium deſinens, loci eſt figura. iactis fun-
is, ab aperto mari ad interiorem tumulum, è regio-
ıidi, murus eſt ductus pedum ſeptendecim craſſitudi-
tus ad coronam vſque viginti. in eo tumulo, rotun-
mos tum erat, ceſpite ingeſto, erigitur ante omnia
lodrantium nonaginta diametro, Thomæa appellata,
ius Apoſtoli feſto die exordium ſumpſerat: inde rurſus
ū inſulæ marginē cōtinuata mœnia ſunt;qua rupes abſciſ.
i attingunt. ibi turris altera exſtructa, diametro dodrantiū
ſexagin-

ſexaginta. Huic ab Diuo Iacobo Hiſpaniarum præſide indit
men. Muris foſſa circundata quoad cautes & præcipitia tulê
ter duas turres, medio ferme ſpatio, portam cum lorica in v
aperiunt. intra mænia ſacellum, & præfecto præſidii militib
tecta militariter excitant. Per hunc modum in præſentia dun
arx ab vrbe interſepta eſt; laterũ munitio, quòd ea mari allu
in aliud tempus reiecta: Cæterùm opus vndequinquageſim
non ſine Sultani admiratione, perfectum. Simul, ad recupe
in Cambaiæ finibus Variuenem pagum, arcemque appoſita
do flumini, miſſus rogatu Sultani Vaſcus petreius à Sancto
gio cum Luſitanis ducentis & quinquaginta; Sofare adiunct
Turcis trecentis. Mogores centum & quinquaginta, incen
go, arcem obtinebant. ii, quãdiu leuioribus miſſilibus dimi
eſt, hoſtibus egregiè reſtitêre. Aſt vbi prouectis è claſſe maio
tormentis mœnia quati cæpta, diffiſi viribus arcem deſeruê
Variuenes denuo in Sultani poteſtatem redigitur. Pra
in maritima Cambaiæ oppida præcipua Luſitanorum mani
liquot præſidii cauſa profecti. cuius auxilii fama è longinq
fit, in majus aucta, retardatus Mogor; ſpoliis Cambaianis g
exercitum trahens, inſtante iam hyeme, domum reuertit. Is M
rici belli finis Badurio fuit. Inde Sultanus ad refouenda quę
tibus cladibus afflicta & proſtrata iacebant, itemque ad con
dos in fide populares intendit animum. quippe, non pauci e
peſtate, Sultani tyrannidis jugum excutere conabantur. Per
ferè dies, ad naualem nominis Luſitani gloriam, vnius viri v
ac felicitate, haud mediocris acceſſio facta eſt. Iacobus Bo
erat nauarchus egregiè ſtrenuus, idemque maritimæ ſcienti
de præcellens. is, cùm aliquot annos in India & Emmanueli
anni Regibus operam fortem ac fidelem nauaſſet, in Luſit
deinde rediit ad præmia de more petenda. ibi dum ſuam agi
ſam, reſque, vt fit, ab ſe geſtas exponit, ab inuidis in crimen
tè vocatur, quòd fretus nauigandi peritia, Magalianis exemp
nouas cum regni periculo moliretur, atque ad Regem Galli
tum erat Franciſcus eo nomine primus, transfugere cogitare
eam criminationem oppreſſus, relegatur in Indiã. in eo exſili
tam de patria quàm de exiſtimatione ſolicitus, id maximè
bat, quo pacto iniquorum calumnias refelleret factis, ac ſu
Regem obſeruantiam & fidem, inſigni aliquo documento, p
ret. Iuncta per id tempus inter Luſitanos & Sultanum amicit
coq; ad arcẽ Dienſem dato, quòd Ioannes dudum ardẽter op
pergratum ſe Regi facturum exiſtimauit, ſi omnes tam lætæ r

celeritate prçuerteret. Modicam biremem pedes minùs octo-
m longam, sex latam habebat, ære suo in bellicos vsus exstru-
1. In eam egregiis aliquot nautis, ignaris consilij, assumptis,
s in itinere deinde tumultuantes partim donis mitigauit, par-
netu minisque coërcuit) tan. paruo nauigio protinus Lusita-
petere intendit. Dabulum ab Cocino prouectus, præciso In-
mari, ad Arabiæ littora vehitur; & aquatione facta, cùm ex
co ad Bonæ spei promontorium incredibili audacia processis-
iter flectendum aliquoties penè merso actuario, caligine tum
ctam insulam Sanctæ Helenç prætervectus, contento cursu
ias, ac demum Olisiponem per summos labores atque peri-
tenuit: resque ad Dium gestas ab Lusitanis, libentissimo nar-
Regi: quam narrationem ab Nonnio Prætore mox nuntij &
æ, deflorata iam eius nouitatis gratia, comprobarunt. ita, nō
ò purgatus Ioanni, sed etiam præmiis donatus, patriæ reddi-
ermultos dies in ore omnium ea nauigatio fuit. Quòd si paria
ortibus ausis vir fortitus esset scriptorum ingenia, scilicet Ar-
a, tot poëtarum carminibus inclyta, præ Botelliana biremi
immeritò rideretur. Compositis vtcunque ad Dium rebus,
inde diuertit oratio) Prætor ad arcis tutelam relicto cum o-
ntis militibus, & idoneo tormētorum apparatu, Emmanue-
a, Goam hybernandi causa reuertit. Eodē tempore bellum a-
iter Zamorinum & Cocinensem exarserat. Cocinensi, pro
tia missus confestim auxilio, cum virtutis expertæ militibus,
nus Alphōsus Sosa.is, cōuantem ingenti exercitu in Cocinē-
grum irrumpere Zamorinum, ad Repelini vada, Eduardi Pa-
uōdam nobilitata victoriis, parua item manu, magna cum
repressit. Repelini regulum, Zamorini socium, ex oppido per
egit: dein ad naues reuersus, Calecutanam classem ad Cou-
oræ Malabaricæ fudit fugauitque. ac rebus terra marique
rè gestis, Lusitani nominis gloriam apud eas gentes nō pa-
xit. Inter hæc, Sultanum Badurium, vel ab ingenij leuitate,
d Prçtor non pro spe copias ad persequendum bello Mo-
misisset, pœnitere cœpit indomitæ gentis in suum regnum
. Ninarao Diensi prçfecto mandat, vti extemplo per speciē
li ex omni parte oppidi, & includēdi quod in extremo pa-
gij stabuli, modico interuallo murum arci Lusitanæ præ-
ld cùm se Lusitani passuros negarent, quòd ex eo munimē-
ulum ingens immineret arci; elatus iracundia Sultanus,
in eos & minas intemperanter effudit: dein, simulata rur-
itia, incautos adoriri, atq; adeò Prçtorem ipsum, vt ferunt,

 simulat-

ſimulatque rediret, ad epulas inuitatum opprimere ſtatuit. Se
hæc, ad diſtinendas quam maximè Luſitanas vires, miſſis clàm
teris nuntiiſque, Zamorinum cæteroſque eius oræ dynaſtas in
ſitanum inſtigabat nomen. Prætor, pluribus ac minimè obſc
indicijs fraude comperta, ineunte ſeculi huius anno trigeſimo
ptimo; nauibus triginta, in quibus erant Luſitani quingenti, D
iter edixit. Eòdē cum ſua claſſe Martinum Alphonſum ex ora
labarica ſubſequi iubet; paratus, vbi res facultatem daret, Sul
inſidias anteuertere. Ea facultas opinione celeriùs oblata.
enim in Dienſi portu ſub arcem iactis anchoris Prætor morb
egregiè ſimulans, Regi ſalutē nūtiari iuſſiſſet; ac ſe, quominu
eū adiret, valētudine prohiberi. Sultanus, nimirū ad ſua tegēd
ſilia, vltro ipſe parua biremi ad inuiſendū in prætoria Nonni
ceſſit, venatorio amictu viridi, atro capitis diademate, gladi
aurato ſuccinctus. Vehebantur eodē nauigio, præter Emman
Soſam, (quē ipſe pro amicitia ex arce euocarat) Satrapæ vel a
nō amplius tredecim; præterea pueri duo, regium pugionem a
pharetram alter & arcum de more geſtabant. Lembi quatuor
cætera familia ſequebantur. Vbi ad prætoriam applicuit, co
denti Nonnius aperto capite obuiā ad ſcalas magna cū obſ
ſignificatione progreditur; acceptumq; perhonorificè, in pup
inſtar cubiculi, regio apparatu exornatā induxit. intromiſſi ci
præter interpretem & puerū vnum, præcipui Satrapæ tres. in
toria Luſitani milites erant ducenti. Scilicet ingrediens Rex,
ſciis arcanorum illicò morti deſtinatus: intentique ad imper
ſequenda, ſuſpenſo omnes exſpectabant animo, quàm mox P
ad occidionem vocaret. Sed apud Nonniū, tantiſper dum in
moratur Sultanus, hoſpitij valuit fas. Taciti ambo, & alter c
pti facinoris, alter aditi periculi magnitudine confuſi, aliqua
perſtitiſſe dicuntur. ad extremum Sultanus, cùm à ſuis Perſic
mone quæſiſſet, num in pergula, quę ad gubernaculum eſt, ar
laterent; reſponſumque eſſet, nihil videri tale; tandem, proſeq
te officij cauſa Nonnio, ad ſcalas rediit, ſuamq; in biremem
ſe miſit, defunctum periculo vana opinione confidens. At Nō
vti abeuntem vidit, quaſi omni religione ſolutus, confeſtim
aſpera voce vultuque ceſſatores increpitat. Illi, dudùm ad cæ
ſtructi, in expedita nauigia extemplo deſiliunt; contentoq; r
gio Sultanum intra Luſitana præſidia claſſemque deprehenſu
uadunt. Emmanuel Soſa cum promptiſſimis in regiam è ſua
tranſcendit. Alij ab lateribus circūſiſtunt. Atrox circa Regē p
cooritur. multi vtrinq; vulnerātur, aut cadūt. in ijs Soſa, ab So

gei

ęto, quem Tigrem mundi à virtute appellabant, gladio con-
is, in mare projicitur; & puer is, qui pharetram & arcum Sulta-
rebât, artis sagittariæ peritissimus, octodecim spiculis totidē
tanos, nullo prorsus in irritum misso, cōfixit: atque ipse ad ex-
ium glande traiectus occubuit. In eo tumultu, armatæ celoces
è tres à Mangalore superueniunt; in quibus erant mercenarij
cæ complures: ij, vt Regem in extremo discrimine circumuen-
videre; haudquaquam exterriti, ad eum eripiendum per media
ium tela nauesque perrumpunt. neq; à prælio abstitere, quoad
ante in singula momenta maiore Lusitanorum numero, ad v-
omnes interfecti sunt. Interea regiam nauem promiscua cæ-
acuam epibatis fecerat. Rex ipse, vulnere accepto, nautis ac
gibus omni ope adhortandis instabat. iam prope littus erat
s, cùm è remigibus duo trésve vno tormēti ictu discerpti sunt.
biremis, præsertim æstu recedente, transuersa repentè vadis
sit. neque segniter Sultanus ad vicinam salutem in mare desi-
ed nimirum frustra eluctanti extremus aderat dies; inter ena-
um, affecto corpore, cùm in aduersos fluctus aliquandiu te-
isset; denique ad Lusitanum actuarium, cui præerat Tristanus
Scalabitanus, ipso aquarum impetu abripitur. ibi; spem in-
metum, cum ingētibus promissis ac precibus vt reciperetur,
egem qua Sultanum se clamitans miser, dum illi remum ad
ndum porrigit Paiua, præter exspectationem, à quodam è
infimæ sortis homine conto seu hasta conficitur. Exanime
s cùm diutius fluitasset, subsidit deinde, neque vnquam ap-
. Ita, opulentus in primis Indiæ Regum, cùm nuper maria
que sui nominis terrore complesset; ab iis demum quos ma-
ercede conduxerat, tetertimo genere leti, suorum in cōspe-
remptus, cæcitatem humani consilij; & vanitatem eorū, quæ
solida ac præclara putantur, exitu comprobauit. Ex iis qui
superfuerant, semineces aliquot in classem accepti: quo in
o Sotarem Nonnius clemēter habitum, curatis vulneribus,
d comprimendos in vrbe tumultus. namque omnis multitu-
erat eo tempore frequētissima) vt in eiusmodi perturbatio-
m, incendij ac direptionis metu perculsi, ad portas ac mu-
gæ causa ruebant eo impetu, vt, præ conferta in angustiis
lisi aut obtriti sint aliquot. is pauor ac trepidatio, Sofaris
aduentū atque auctoritate sedatus. Badurii mors, nō tā in-
oribus gloriosa, quàm læta iis gētibus fuit: fœdā quippe in
res tyrannidē exercuerat: vitiis omnibus à pueritia deditus;
im contemptor; æquè sui prodigus, & rapax alieni; poten-

tiæ viriumque per libidinem & sæuitiam ostentator dirus: mu
per calumniam omnibus fortunis euerterat; multis benef
dederat idem, ademeratque, multos etiam ex amicis, in iis d
Iazii filios, vt Dium inde reciperet, omnibus tormentis excru
tos necarat. Ergo, tot scelerum sibi conscius, adeò omnes ho
nes, omnia loca temporaque suspecta habebat; vt cibum suis
sibi pararet manibus, perq; summā indignitatē, principis simi
coqui munere fungeretur. Quo magis mirandum est, ad inuise
Prætorem venisse tam exiguo comitatu. Sed illum videlicet v
ces furiæ in eam amentiam impulerunt; vt quibus perniciem
tremam haud obscurè machinabatur, eorum potestati semet
nimis callida simulatione vel stolida temeritate permitteret. S
lato Sultano, tota insula in Lusitanam ditionē extemplo cōce
Custodes ad castella tuenda, itemque vectigalibus in portu ex
dis, ad Dium atque ad Rumæpolim (nam eò quoque facili ap
su commeabant naues) scripturæ magistri à Prætore dispositi
regiis thesauris haud ita multum pecuniæ inuentum: in horrei
rò & armamentariis, commeatuum & instrumenti bellici or
generis ingens copia. in naualibus etiam haud exiguus nau
variæ formæ numerus. omnium ratio in codices à Quæstoribu
lata. Neque multo pòst, contra omnes belli casus arx ab vtra
parte, qua in mare vergit, muro circundari cœpta; & è vasto sp
in quem medio ferme spatio tellus recesserat, admodum capa
fecta cisterna; & euersa Rumæpoli, quòd ad eius præsidium co
non suppeterent, eius loco nouum propugnaculum excitatum
Dum hæc parantur, quidam è Gangaridum gente, quam h
Bengalam vocant, ad Prætorē adiit, natus, vt ferebatur, annos
centos triginta quinque. neque mendacii suspicio suberat; na
seniores qui tum erant, se de hoc eodem grandæuo aiebant à
ioribus accepisse, & ipse filium habebat nonagenariū; & cùm li
ram nosset nullam, quæ referebantur ab eo de veterum gesti
bus, ad fidem annalium optimè cōgruebant. Huic aliquoties
deciderant dentes, aliis cōtinuò subnascētibus: & barba vbi p
sus incanuisset, in atrum denuo colorē, idque paulatim, semel
sa vertebat. ante centesimum annū idola coluerat: inde æquè m
rabili errore ad nefariā Mahometis trāsierat sectā. is propter
raculi nouitatem Sultani stipēdiis ali consuetus, idē vitæ subsid
ab Nonnio petiit: Nonnius haud grauatè assignauit; dein a
custodia cum sexcentis ferè militibus Antonio Syluериæ comi
sa, Goam, vti solebat, in hyberna se contulit. Vulgato Sultani c
Cambaiæ proceres Mamudium puerum, eius sorore geniti
cre

næ Regem. rectores pueritiæ, iidemque tutores regni, tres,
ican, Madremalucus, Alucan adiuncti. Ad hosce, post Nonnii
ectionē, Sofar, vel ob nouas offensiones, vel Christianæ reli-
is odio, in Lusitanos accensus, omnibus suis rebus miro silen-
n tutum auectis, (& erat totius ciuitatis lōgè ditissimus) trigin-
rme leucarum itinere ad vrbē Madabam ab Dio cōtendit. iā-
bellum spōte inclinatos, facili negotio perpulit, vt omni co-
ad pellendos ex arce Lusitanos incumberent. Confestim ha-
delectu, cōscripta decem peditum, quinque equitū millia, A-
n dux iis copiis datur. Præterea Sofar, egregiæ virtutis pedites
ille, equites mille suo ære conduxit. Pari ferme imperio vter-
x vrbe Madaba Iunio mense profecti, nō longè ab Rumæpo-
stra locant. Ex recentibus eius locis ruinis, cōtinuò Lusitani in
um necdum omnino absolutum, de quo dixi, castellū sese reci-
t. Id castellum Sofar, Alucane interim operibus occupato, cū
nagno impetu adortus, dum muros incautiùs subit, altera
a plumbeo globo transfixa, prælio excessit. Eo vulnere spatiū
anis datum; perficiendo castello, itemque cisternæ intra ar-
conuectis è vicino aquis, ad iustam altitudinem implendæ. ac
o consilium Antonii Syluariæ fuit, totam insulam tueri, at-
b idipsum nauarchos aliquot, cum suo quemque manipulo,
a idonea toto freto disposuit, qui transitum hostium ex cōti-
impedirent. Simul, quoniam Diensem populum aliena ab
untate, multosque institorum habitu peregrinos milites in
ersari didicerat; eorum cœtus aliquoties vi minisque discus-
na plerisque ademit; & mercatores quatuor, in primis pecu-
s, qui obsidum loco essent, repentè in arcem arripuit. Dein,
promotis munitionibus Alucan fretum omne tormentis in-
n faceret; nec possent sine pernicie Lusitani diutius in ea stā-
perstare, nauibus insuper aliquot tormentisque, alieno sa-
npore, subitæ procellæ impetu amissis; Antonius, de suorū
tia denique relicta insula, nauarchos in arcem recepit. Ru-
astello Franciscum Paciecum, adiunctis ex vniuerso præ-
ilitibus ad septuaginta, præposuit. in marino propugnacu-
d in ipso aditu portus olim Iazius exstruxerat, Franciscum
m cum delectis locauit. itemque in arce, prout res postula-
s alias partes custodiendas attribuit. Relicta ab Lusitanis
confestim hostes libero transitu summa ciuium gratulatio-
bem admissi. Alucan regiis in ædibes procul ab hoste con-
eque in aleam pugnæ, grandi iam ætate vir, sese facilè com-
it. Sofar prope arcis mœnia locum cepit, atque cōmuniit.

Inde per occaſionem leuia certamina ſeri cæpta, quibus ferme
perior Luſitana res erat: duce plerunque Lupo Soſa Cotinio,
cum præſidio lignatoribus aderat, idemque poſtea totam hanc
ſidionem duobus libris diligenter eſt perſecutus. Dum hæc in
baia geruntur; Ottomanus interea aliis aliiſque Badurii [nun
precibuſque fatigatus, ac demum de ejuſdem cæde ab vxore vi
& profuga coram edoctus, non tam ad laceſſendum bello Mog
quàm ad pellendos ex India Luſitanos, & Orientis regna ad ſu
imperium adjungenda, conatus omnes adhibuit. Claſſem ad S
zium, cura Abrahemi purpurati ædificatam & inſtructam, habe
majorum nauium (quarum pleræque remis agebantur) ad ſexa
ta quatuor: ad quas acceſsêre deinde Cambaicæ ſeptem, Mal
ricæ tres. Ei claſſi cum ſumma poteſtate præpoſuit Solimai
Peloponneſium, preſidem Ægypti, virum enormi non minùs ad
quàm auaritia & crudelitate notiſſimum. huic, remigum ad ſep
millia, bellatorum ſex attributa; in quibus erant Ianizari ſeu
toriani mille quingenti: Turcæ bis mille, aliarum gentium cæ
maritimæ ferme rei callentes; qui & militum, vbi opus eſſet
nautarum partes obirent. Solimanus, luſtratis ad Suezium co
cùm remigum pars imperium detrectaret; ducentos vno imp
juſſit occidi. eo metu ſeditione compreſſa, profectus, ad Gid
appulit vrbem ab incolis metu relictam. dynaſta, cui Solimai
pacitas & immanitas haud erat ignota, cum popularibus in
loca ſeceſſerat. Ab Gidda ad Camaranum, inde ad Zebitum t
cit claſſis. Nocoda Hamedius Turca oppido imperabat. is, lar
munificè accepto Solimano, eiuſdem juſſu repentè ſecuri p
titur. oppidum Muſtafæ Mammaluco donatum. Ab Zebito
num ſuperatis faucibus ventum eſt: præmiſſis iam antè legati
ab Rege commeatum vacuaſque in vrbe ædes curandis æg
pro amicitia peterent. vtrumque cum cura præſtitit Rex. &
menta in claſſem, & hoſpitium laborantibus datum. in id h
tium, ſimulato morbo, ſinguli milites à quatuor valenti
mari tranſuehebantur, armis in lectulo ſub veſte contectis
eam fallaciam, nihil eiuſmodi ſuſpicante populo, quingenti
latim intromiſſi. Tum Solimanus ex compoſito per ſatellites
gem ad naues acceſſit. ille cùm, ſuæ dignitatis haudquaquam
tus, indignabundus abnueret; confeſtim inſidiatoribus, quod
antè conuenerat, è claſſe proponitur ſignum. ii cum armis ex
plo coorti, ſtupente ad inopinatam rem ciuitate, regiam circ
ſtunt, comprehenſumque Regem ad Solimanum vi pertrahun
ſuperbè interrogatus ab eo, cur tertium iam diem ad ſe officii

re distulisset; cùm liberiùs responderet, quàm prædonis aures
consuessent, arreptus propalam ex ipsius prætoriæ nauis an-
a suspenditur. Vrbe dein crudelem in modum direpta, præsi-
ne imposito, Solimanus ex eo portu soluit. ac tametsi ex Ot-
ni mandatis Goam primò intenderat cursum, tamen muta-
stmodum consilio, Dium flexit, haud dubius quin facili nego-
isitanam esset expugnaturus arcem, ac simul potiturus insula
i ad vniuersam Indiam obtinendam momenti, qua tota de re
itteras ab Sofare iamdudum accepisset, Sofarem deinde ip-
n itinere ad leucas ab Dio circiter quindecim obuium ha-
Interea de Turcarum aduentu & antè rumor, & ipsi postre-
eculatores ad Antonium Syluerian attulerant. Ille tā multis
que terroribus minimè fractus; pro ea quam habebat copia
is intendit, custodias auget, munitiones instaurat: simul, ad
dum à Prætore subsidium nuntios Goā cum epistolis mittit.
Turcæ appropinquabant, in hunc ferè modum instructi: dex-
cornu è quatuordecim triremibus, quas regias vocant, in al-
olimanus extenderat; sinistrum, è triremibus non amplius
n, propiùs ad terram admouerat; medium locum tenebant o-
æ; totum agmen reliquæ triremes & rostratæ claudebant. Vt
spectu fuit classis; ad nobiles, qui ad spectaculum ex arce cō-
ant, Sylueria perquam serena fronte conuersus; En, inquit, „
mpus, acceptam á majoribus bellicam gloriam debitamque „
eo tum Regi nostro fidem nobis ob oculos proponendi. ho- „
trumque si attētis animis intuebimur, profectò labores om- „
que pericula, quæ ex hostili tanto tamque multiplici appa- „
obis impēdēt, præ officii ac pietatis fructu leuia ducemus. E- „
n, & ex ipsa quam agimus causa, & ex vestra virtute commi „
s, magna in spe sum, fore vt de immanibus hisce barbaris il „
n intra paucos dies victoriam reportemus. qua vos eadem fi- „
quoniam teneri certo scio, superuacaneum reor hoc loco „
a recensere, quæ toties iam ex cōmunibus & Christianæ re- „
s & Lusitani sanguinis hostibus, Deo bene iuuāte, retulim⁹. „
e dictis ad stationes disponēdas animum intendit. Fessis in
ceptis, alios de more substituit. Cespitis & materiæ ad re-
os aggeres, itemque lanæ & centonum ad protegenda mœ-
a sedulò comportari jubet. ad hæc seruitiis, ne quid eorum
a occultæ fraudis erumpat, custodes apponit. in primis verò
e diligēs habita est cura: vt salubri tēperamento ac dimēsio-
idoneos ministros erogaretur. Super omnia, propitian-
nortali Deo, diurnæ pariter ac nocturnæ supplicationes

adhibitæ. At Solimanus, in salo ancoris jactis, ad tentandam
oppugnationem septingentos prætorianos in proximum litu
ponit. ii, misti sagittariis egregio ornatu fistulatores, cùm ad
nia subiissent, repentina missilium vi, sex è Lusitanis occidunt
ginti consauciant. Neque segniter ab inclusis reddita jaculati
Ianizari quinquaginta interfecti, vulnerati complures. Cæter
noribus quàm venerant animis, ad Sofaris munimenta se rece
Per eosdem dies, transuerso cum sordidis nubibus Austro, c
propemodum ad terram allidítur. Eo metu Solimanus, & què
lis ex arce peteretur, ad Madrafabæ portum, leucas vltra Diũ
que, processit. Descendenti paratus iterum ad omne obseq
præstò fuit Sofar. Cum eo Solimanus consilia de totius belli r
ne, atque adeò de ipsius Cambaiæ occupando regno commu
Exposito dein milite, muralibusque tormentis, Diuni terrest
nere accedunt. Eodem ferè tempore Alucan, haud leuibus
mentis suspectum habens Turcicum scelus, ac dominandi li
nem; cum parte copiarum, (nam reliquas promissis & auctor
Sofar apud se retinuit) omissa obsidione, in mediterranea lo
cedit; Regemque Mamudium & rectores de suo consilio per
ras edocet. Rex & factum probauit; & missis circum populos
nastas edictis, nequicquam expostulante Solimano, commeat
castra subuehi vetuit: quæ res non paruo Turcis impedimen
victoriam fuit. Inter hæc, operibus, ad statuenda maximè tor
ta, instabant barbari. Illud etiam incendiariæ machinæ gen
iisdem excogitatum. Vastæ magnitudinis, ad onera trãsuehe
nauis erat in portu. Huic naui præcelsam ex arida materia p
pice, sulphure, nitro, aliisque ad fœtorem simul ac fumum exc
dum rebus, imponunt. Consilium erat, ardentem struem in
num propugnaculum æstu reciprocante demittere, vt vel præ
riis flamma tetroque vapore spiritum includeret; vel certè,
extinguendis ignibus occupantur; inter eam trepidationem
caliginem, Turcę trajecto celeriter euripo, scalis in muros e
rent. Verùm ad eam molitionem, quo tanti ponderis machin
natare fluctibus & muris applicari posset, nimirum exspectan
rant summa per plenilunium incrementa maris, quas vulgò n
ci aquas viuas appellant. Ea re animaduersa, Lusitani, vltro n
incendere, Albuquercii ad Goam exemplo, & illud vtcunqu
exitiale commentum seu inane ludibrium amouere constitu
Ad eam rem Franciscus ipse Goueanus eligitur, qui maritim
& propugnaculo præerat, insigni constantia vir. is proxima
duobus egregiè armatis caturibus eò sensim accedens, non fe
exc

bias. continuò è stationibus densæ pilæ in prætereuntes emis-
ille nihilo secius in incepto persistit, perque media tela, sanè-
to, ad locum sine damno prouectus; in pyram multis simul
bus ignes conjicit; custodes ad viginti confestim in mare desi-
: ii è caturibus plerique confossi. Vbi materiam flammæ te-
is occuparunt, quam vt opprimi facilè posset; pari audacia &
tate Goueanus, volitātibus vndiq; globis, retro vnde venerat,
suis incolumis abiit. Ea spe delusi Turcæ, haud omissa interim
Diensis obsidione, sese cum magna parte exercitus ad Rumęi
lli mœnia quassanda conuertunt. Inde cùm vtrinque summa
gnaretur, & multi quotidie occumberent; in Lusitana mulie-
rbaram nomine appellabant) inuictum animi verè Christiā-
bur enituit. Huic, amisso conjuge, duo supererant filii, ætatē
isque florentes, Aloisius & Christophorus. ille ad Rumæ po-
hic in eadem arce Diensi agitabat excubias. Fortè ita euenit,
hristophoro, cùm pro muri corona staret armatus, contorta
ostibus è transuerso pila partem ventris vnà cum intestinis ab-
et. extemplo semianimis domum relatus, vti erat de æterna
e solicitus, parentem optimam interrupta compellans voce:
ait, abs te, quæsoque mater, vti mihi prius ad expianda crimi- ««
erdotem, quàm ad prosequendum obitum, lacrymas ac suf- ««
præbeas. Vereor enim, si te ingemiscentem audiero, ne dolor ««
c mœror meam ad supremum hoc iter necessariam exigui ««
oris preparationem impediat. Cui parens, inter adstantium ««
tus & complorationem vnà siccis oculis & placido vultu: ««
erò quod doleam, inquit, fili habeo nihil, nisi noxæ aut pia ««
uippiam tibi superesse, quod eluas. Nam alioqui probè intel- ««
is qui istud obierint leti genus, præclaram esse mercedem pa- ««
in cœlo. Tu modò clementis Dei pacem ac veniam fidenter ««
ra: teque in hoc transitu virum præbe. Id vnum in hac orbi- ««
aximo mihi solatio fuerit. Inter hasce adhortationes, laben- ««
ribundi viscera manu suffulciens, fugientis animæ reliquias
fouit, quoad accito in id sacerdoti peccata cum salutari de-
one confessus & absolutus, in sinu parentis animam efflauit.
ndemortui corpus vidua terrę mandauerat, cùm de alterius
e nuntius affertur. in propugnatione Rumæi castelli pau-
cciderat, scilicet nemo fuit, quin geminato intra paucas
ulnere, confectum iri feminam pro certo putaret. At illa,
acerbo casu, tantum abfuit, vt quicquam Christiana spe &
te indignum admitteret, vt etiam venientes ad se doloris
li causa notos ac familiares vltro consolaretur. Huius mihi

matronæ sensus, & in liberos caritas, laudabilior haud paulo
quàm eius quæ ad primũ de morte filij nuntium exanimat
aut illius, quæ lætitia conspecti repētè nati, quem mortuum
diderat, exspirauit. Cæterùm Patiecus Rumæo castello prępo
magna parte muri diruta, cùm hostium multitudini vltra o
non posset; saluis, præter arma, rebus atque corporibus, dedit
fecit: Vix ea facta deditione, hostes ex omni parte in castellu
rumpunt, Sylueriaнis, qui freto diuulsi rē ex arce ipsa cernel
ad spectaculum adeò triste collacrymantibus; inter eam irru
nem planè memoranda contigit res. Vexillũ erat Christi Do
in summis mœnibus de more defixum. id vexillum Turca sig
contemptim raptum abjecit, & Mahometanum ejus loco st
tuit. Non longè inde aberat Ioannes Petreius, exacta iam
vir, cæterũ egregiè pius idem ac strenuus. is, vbi strata humi
na trophæa conspexit, generoso quodam ardore succensus, ec
circa se erant, ad illam vnà secum vindicandam contumelia
uitat. Sex ferme sequuti. Cùm is ad locum intrepidus vadit,
sisque pseudoprophetæ, Christiana reponit insignia: id cons
extemplo victores accurrunt, Lusitanis interminantur, Mah
tana restituunt. nil valuerunt minæ. Turcis vixdum digressis
cōstantia Petreius & socij ad locum aduolant, Mahometis a
rursus imagine, Crucē extollunt. hoc ipsum tertiò vel quartò
tanorũ incredibili perseuerantia, factum est; neque certamini
dus fuit, quoad exasperati & perciti rabie barbari, obtrun
Christianæ dignitatis assertores in mare dejicerent. Hinc mi
su dictuq; res. Militũ Christi cadauera, diuino scilicet nutu, n
nore sepulcri carerent, obliquo euripo, contra vim æstus ra
simi, sponte ad ipsam arcis Lusitanæ portam euasere; haud c
ro sanè documento, cùm tanta sit corporũ diuinitus habita
in terris, quā gloriosa fuerint eorum animis in cælo præmi
soluta. reliqui dedititij, cùm honestæ morti antetulissen
guæ lucis vsurā; initio comiter accepti ab Solimano, atque
donis culti, sed ijsdē postea, in reditu, ab ira malè gestæ rei, c
ad Zebitũ præcisa dicuntur. Capto Rumæo castello, in vnā l
sem arcē tota belli moles incubuit, ac simul terra marique c
gnatio cæpta. Maioribus primùm tormentis per dies aliquo
intermissione muri quatiebantur; Lusitanis, vbi quid procid
impigre obmolientibus. Aspera dein prælia, promoto ab ho
aggere vineisq; cōmissa. acti vtrinq; cuniculi: sæpe eruption
sæpe in ipsa mœniũ strage pugnatũ est. Verũ atrocissima om
postrema dimicatio fuit. Triplici acie deinceps ad mœnia su

Turcæ. quatuor ipsas horas mira contentione certatum: ac
fuit ardor animorum, vt Lusitanus fistulator, assidua neque-
aculatione iam loculis pilarum exhaustis, dentem excusse-
net, raptimque in fistulam inditum plumbi locò in hostes
it. E Turcis quingenti eo die desiderati, vulnerati circiter
è Lusitanis fortissimi viri cecidere quatuordecim; è reliquo
o partim ambusti, partim grauiter vulnerati adeò multi, vt
us quadraginta idonei ad sustineda arma superessent. iamq;
ema ventū erat. vnà cum viribus annona quoque, & tormē-
puluis, & pleraque instrumenta belli defecerant. Vicit ni-
nus pertinacia Lusitanus, quòd nullā vi, nullis cladibus,
dò ad arcis deditionē, sed ne ad pacis quidem mentionē ad-
otuit: ipsis quoque feminis puerisque, supra sexum & ætatē,
ope adiuuantibus viros; eosque ad certamen, ac decus, &
ndam in Christiana causa mortem adhortantibus. Inter
Nonnio, dum ad subsidium inclusis ferendum reliquam or-
assem, celeriter præmissæ liburnicæ sexdecim, ad Madrafabā
rant noctu, quaternis in singulas puppes luminibus ad spe-
ugendam haud frustra sublatis. eo quippe terrore Turcę
i, tribus iam millibus suorum amissis, & super alia damna,
is etiam in dies commeatus & imminentis hyemis pauore
iti, Sofarem exsecrantes, vrbem incendunt; & noctis intem-
lentio conscendunt naues, duobus circiter mensibus in ob-
consumptis: ac vela dant in Arabiam tāta cum trepidatio-
ucios quingentos & magnam tormentorum partem fœdè
rint. Is dies fuit festus Sanctorum omnium: quo etiam pul-
lætiorque Lusitanis, exitii metu præter spem liberatis, illu-
rcico amoto auxilio, Sofar quoque cum suis in loca remo-
iscessit. Insulam dein totam Lusitani sine certamine recepē-
vta per gentes ea fuit victoria; bonamque Asiæ atq; Africæ
Europāq; pænè totam noua cum nominis Lusitani laude
quippe, non cum incondito ac semiermi Æthiope, vel cū
us Indis, sed cum paratissimo & exercitatissimo milite &
ore, in summa propugnatorum inopia, fuerat res. Ergo
cus ipse Rex Galliæ, magnus virtutū æstimator, captus ad-
ne Syluerix, pictam eius imaginem è Lusitania postmo-
petiit, præstantium virorum ac ducum tabulis inserendam.
isitani obsidentur, paranti Nonnio quàm primùm inclu-
ium ferre, præter opinionem successor è Lusitania venit
Noronia. Huic, ob Turcici belli famam, naues vndecim,
rum septē millia tribuerat Rex. Qua in expeditione atque
appa-

apparatu minimè silenda res accidisse fertur. Ad majorem del
copiam, vt in tanto periculo, Ioannes, insuper natura miseri
facinorosos ac noxios & rei capitalis damnatos, qui ad mili
idonei viderentur, conscribi & centuriari imperauerat. ii, qu
tior eorum esset opera, separatim vnam in nauim impositi: C
cam appellabant. Hæc Regis clementia diuino judicio haud
comprobari visa. Cæteræ quippe naues, Olisipone profectæ,
sum tenuêre omnes: vna duntaxat, qua cœnum illud atque c
uies vehebatur, incertum quo infortunio quóve loco, pror
itinere periit. Ac ne reliquarum quidem magnus in publicum
fuit; quippe soluta, vti dictum est, obsidione Diensi, profectisq
hostibus. Preter militares autem copias, episcopo Fernando ia
ta functo, virum egregium, qui eo munere fungeretur, secum
zias adduxerat Ioannem Albuquercium è Franciscana famili
stellanum, eiusque comites atque adjutores, Vincentium ex e
familia, catechistam eximium; & clericum quendam, nomine
bum, ex oppido Lusitaniæ Borba, notæ facundiæ concionato
Horum verò, cùm in episcopatu administrando, tum in exco
atque ad Christum alliciendis hominibus, fructus pietatis &
striæ constitit. Vincentio etiam memorabile quiddam conti
perhibetur. Cùm enim Episcopi jussu in Malabarica regione
tutem Christianæ doctrinæ rudimentis imbueret, pueris al
vel tardioribus vel aliud forsan agentibus colaphos infregit,
res apud eas quoque nationes probro vel maximo ducitur.
ira parentibus mota, cumque furore perciti, ad eam, vt ipsi re
tur, ignominiam demendam, arreptis armis in Dei famulum
quamuis læsa puerilis ætas, tantum abfuit vt patrum facinus
uarent; vt etiam facta manu lapidibus eos arcere nõ dubitau
Cuius rei miraculo stupentes barbari, gradum illico retulêr
suam quisque domum, re infecta, dilapsi sunt. At Nonnius tr
successori prouincia, cùm circiter decennium Indiæ præfuisse
patriam deinde renauigans, graui correptus morbo, circa fro
Africæ moritur. Defuncti corpus, nequaquam tanto vir
gnis exsequiis; in mare piscibus esca projectum est. Noron
primùm iniit magistratum, ad componendas maximè res Di
injuria belli profligatas ac perditas adjecit animum. Id qui
nisi pacatis Guzaratibus fieri poterat; tentatis antè procerur
luntatibus, legatos de pace ad Mamudium misit. Ægre impet
nam etsi rectores iam tum propensi ad quietem & otium erat
tamen faces Regem adolescentem assiduè ad vlciscendam a
culi cædem omni arte incendebant; Badurii mater & Sofar: q

1 is quidem occultè ac diſſimulanter, vt ſpatium ad reparan-
iterim vires ab Luſitanis haberet. Pax in has maximè conue-
ges: Vti portum arcemque Luſitanus, reliquam inſulam &
lum Cambæus haberet, dimidiumque portorii caperet. Ei-
quandocunque libuiſſet, murũ è regione arcis liceret duce-
untamen remoto ab arce, & nequaquam ſuſpecto præſidia-
co:ii fines cõmuni conſenſu præſcripti. Iacobus Lupius So-
o Syluerię, cum nõgẽtis militibus arci præpoſitus: & otium,
ita vtrique parti expediret, in multos annos fore videbatur.
rùm inquietus adoleſcẽs, auię præſertim ſtimulis agitatus, ad
erandũ ab Luſitanis Bazainum, vicinaſque inſuper inſulas,
nihil in nouo fœdere cautũ de iis diceret, præfectos cũ mo-
xercitu miſit. Cum iis ab Rhoterico Laurentio Tauora, qui
no præerat, minutis aliquot præliis proſpero ferè ſemper
u pugnatum eſt. Guzarates ad extremum feſſi bellicis incõ-
, vltro pacem ab Laurentio petiêre. Neque ea conceſſa. per
nnes haud ſine magna cæde ex iis locis exacti. Circa idem
s, Ceilani Regem Zamorinus acri bello premebat. Miſſus à
re ad auxilium ſocii Regis & amici cum haud magna claſſe
ël, Ferreria, Calecutanos commiſſo prælio ſuperat: cæſi ex
is ferme notiſſimi, in iis Patemarcar ipſe claſſis præfectus:
ue naues cum magno tormentorum numero in poteſtatẽ
Michaël, defuncti ducis caput abſciſſum, munus gratiſſimũ
io miſit Regi. ob eam rem cùm grandi pecunia donaretur,
a reiecta, contentus victoria, domum ouans reuertit. Ea
Zamorini maritimæ vires acciſæ: pacemque dein à Prætore
quis conditionibus impetrauit. Dum hi duces in India Lu-
opes ac nomẽ armis amplificant, in Molucis interim Chri-
n rem pietate ac iuſtitia Galuanus augebat. Celebios dyna-
Reges ad veri Dei cultum adductos, magnus in Molucenſi-
que populis, ac Ternatenſi præſertim, ad eadem ſacra mo-
norum exſtiterat. Ea re animaduerſa, Mahometani Caci-
pe quorum priuata res ageretur, omnes inſulas circumire,
s ac Reges obiectis religionibus admonere, orare, obte-
t orienti quamprimum occurrerent malo, neu tam inſi-
mino prophetæ contumeliam imponi permitterent. Ho-
cibus ac denuntiationibus fatigati Reges, minaci edicto,
Mahometanos ritus atque inſtituta deſereret, exſilium &
1 fortunarum proſcriptionem intentant. Eo edicto aliorũ
hriſtianæ diſciplinæ reſtincta; aliorum, vti ſæpe fit, multo
cenſa: in iis Colanus Sabia, ex intimis Aërii Regis amicis

& con-

&c consiliariis, nullo terrore de sententia demoueri se passus,
cem Lusitanam repentè confugit, ac mox ipse cum suis bap
expiatus, Emmanuelis Galuani sibi nomen desumpsit. Post
Geilolii quoque Regis consobrinus, Mahometica superst
contempta, Christianam religionem amplexus. Accessit qu
è Caciziorum ordine primarius quidã, natione Arabs, ex ip
hometis progenie, quod summum apud eas gentes nobilit
decus. Huius verò conuersione, nequicquam mœrentibus
gis atque frementibus, maiorem in modum plebs vniuersa
ta: atque adeò Aërius ipse Rex parum abfuit, quin, patriis
relictis, illico se se ad Christum adiungeret. Alii certè cõplu
ctoritatem Arabis apertè sequuti. quos omnes Galuanus in
ac patrociniũ benignè receptos, opera, consilio, pecunia tue
Neque tamen idcirco quicquam apud alios ipse vel de existi
ne vel de gratia perdidit. Mira quædam erat caritas & ven
viri; nihil magis æquè summi atque infimi, quàm ne sibi Ga
eriperetur, timebant. Ergo, re sæpius agitata, permissu d
magis quàm voluntate Galuani, legationem communiter a
nem Tertium decernunt cum litteris, in quibus exposita pr
præfectorum auaritia, crudelitate, superbia, itéque cõmen
ex altera parte Galuani beneficiis, integritate, prudentia, en
tebant, salutis & pacis omniũ causa, vti propriũ ac perpetuũ
ad viueret, Galuanũ Ternatis præfectum esse pateretur. Ad
hoc petentibus daret, promissa, quæ ad Lusitani Regis digni
& commodum magnopere pertinerent. Hæc à Regibus pr
busque, cõmuni omnium nomine, missa legatio. Cæterùm t
corum interuallo satis maturè peragi ac renuntiari non po
Georgius Castrius erat in cursu, designatus Galuano suc
Huic Ternatem appulso, auideq; expetenti prouinciã, Gal
nõdum spatio sui magistratus exacto, minimè peruicax vel
tiosus, extemplo concessit. Nihil tam acerbum aut calami
iis nationibus euenire tali tempore potuit. Vixdum abierat
ctura Galuanus, cùm tota Molucensis res, illius viri lenitate
consilio quàm optimè cõstituta, iisdem ferme quibus olim d
sis, in pristinos fluctus ac perturbationes cũ inæstimabili det
to Christianæ fidei recidit. Quæ quoniã vulnera sine acerbo
re tractari non possunt, consultò faciam vt ea posthac vel at
leuiter, vel etiam silentio prorsus inuoluam. Dabit, opinor,
grauatè pius mihi lector hanc veniam; contentus videlicet ii
superioribus libris, ad genus indicandum, inuiti retulimus.
rerum Molucensium statu, Garzias Indiæ Prætor, lætali cont
ni

o,sesquiannum circiter administrata prouincia, anno seculi quadragesimo è vita migrauit. Garziæ statim è regio chiro-o substitutus est Stephanus Gamma, qui Malacæ vrbi paulò ræfuerat. Martinum Alphonsum Sosam, multis rebus præ-gestis insignē, primo loco nominauerat Rex: sed cùm is nuper itaniā rediisset, ad Stephanū, quòd proximū ab Sosa gradum ominatione obtinebat, omniū cōsensu delata rès est. Per i-tēpus, nouo Lusitanorum beneficio, cum Thoma (quē alii sum vocant) Persarum Rege firmata societas. Reixelanus ty-s, de quo suprà demonstratum est, ab Ismaele defecerat. idē cis finibus magna cum incolarum trepidatione ingentes a-prædas. Ad eum coërcendum plectendumq; missus ab Tho-zican præfectus cum duodecim millibus equitum, & magno cu, ad Reixelum locauerat castra. sed oppidi præclarè muni-ic facilis erat expugnatio, & in obsidione spes erat nulla, mare liberū tyrannus haberet. idcirco, ad commeatus vndi-ohibendos, nauale subsidium Persa iure amicitiæ ab Lusita-is Armuzianæ præfecto, per legatum ac litteras petiit. In eā tionē profectus ab Armuzia cum celocibus aliquot Marti-honsus Carualialius, adhibita cura vigiliisque dispositis, aritimos omnes ad oppidum aditus intersepsit. Tyrannus, ato ictus malo, cùm in singulos dies inopia cresceret, ma-imùm auri pondere Lusitanum aggreditur, vt onerariis alimenta vehentibus transitum dissimulanter ad se permit-in, vt inuictum ab auaritia sensit animum viri, desperatis bus, in eius maximè fidem concedere voluit: sed Cacizio-rbis ab ea mente deductus est: cùm ita dissererent, multo vt in malis, esse, Persarum quàm Lusitanorum arbitrio se nittere. quippe, si in potestatem Mahometanorum veniret, duntaxat imminere discrimen: sin impiis magni prophetæ riis vltro se dederet, non corporis modò, sed animi quoque n dubio procul esse facturum. Ea superstitione obiecta, d cruciatus ac necem sese Cazicani permisit. Capti latro-tio valde lætatus est Thomas, eamque victoriam Lusitanis è tulit acceptam. At Carualialius, hoc facto Persis maiorē im nomini Lusitano deuinctis, non minùs integritatis ac àm rei naualis ac bellicæ decus Armuziam retulit. Dū hæc 'ersico fiūt, Stephanus Gamma interim & viribus ferox, & gloria stimulante, haud leuis momētì rē, cùm à Vasco pa-n, tum nuper à Garzia Prætore cogitatam suscepit; vti sub-d Suezium Mahometanas triremes, ingēti cum Turcicę rei

detri-

detrimento combureret. In id classe instructa ornataque, p
ciem Diensis reuisendæ arcis, vel Adeni mox oppugnandi, a
bicum fretum rectà contendit: & successissent vota; si proti
sinus introitu Suezium petiisset. Sed visendi studio appli
dextrum littus classe, dum agros vicosque maritimos & vet
rabiæ monumenta perlustrat; interim de ipsius aduentu, c
tecto consilio, ad regionis præfectum citatis equis nuntii per
tur. Neque ille cunctandum ratus in tali re, validas equi
peditum copias ad loci custodiam extemplò submisit. Ea re
Lusitanorum conatus elusi. Appropinquanti Suezium Steph
præcursoribus nuntiatum, Turcica naualia magnis firmisq
litum præsidijs obtineri. Non plus triduo (tantum in cel
momenti est) Suezium Turcæ præoccupauerant. Lusitanus I
magna spe dejectus, & grauiter semetipsum incusans, in A
ac Saracenum effudit iras, totamque oram nullo obuio late
uit: Philoteras, hodie Alcoceris portum, itemque Elanam s
rum, & Suaquenum olim Aspidem, vrbes, nauesque permu
cendit. inde abiturus, cùm ad Mazuam applicuisset insulam
tanæ classis fama excitus Barnagazius, & vnà orator Asnafa
Abassini Regis, (quem alio nomine Claudium appellabant
ipsius Regis & Elisabethæ matris litteris affuit. Fessis rebu
lium contra communem aduersarium ex fœdere postulabat
daametes Adelis ac Zeilæ tyrannus, Solimani Turcæ stipêd
infestissimus nominis Christiani hostis, in Abassiam dudu
exercitu irruperat: multisque cladibus Regem penitus in i
Æthiopiæ compulsum, magna parte finium exuerat; religio
templa, cum sacris monachorum cœnobiis euerterat; præd
corum hominumque identidem agebat. Hæc Abassini cùm
rabiliter exposuissent, indigna, vti par erat, visa Prætori Lu
res. confestim aduocato consilio, suppetiæ Christianis cont
hometanos communi consensu decretæ. Reliqua erat consu
quem potissimùm expeditioni præficerent. in magna comp
rum turba, cùm id pietatis & officii munus certatim sibi q
deposceret, Christophorus Gamma Prætoris frater, acri a
feruido ingenio adolescens, cæteris antefertur. Huic, ex vn
copiis, Lusitani cum armis duplicibus quadringêti, & magn
mentorum numerus attributus. Cum hac manu Gamma pro
Iunio mense anno seculi huius quadragesimo primo, ad p
quosdam salsos prima nocte consedit. Inde caloribus ma
per loca partim à feris infessa, partim etiam confragosa & a
summo labore fieri cæptum iter pedibus. tormenta comme

ameli ac mulæ vehebãt, Barnagazii cura cõtractæ. vbi angu-
ccurrerãt, quà trãsitus onusto iumẽtò nõ esset, detracta bel-
nera Lusitani; atq; ipse ante alios Gãma, subibant humeris.
primis demum castris peruentum ad prælti montis iugum,
in vberes & irriguos Abassiæ campos longè ac latè prospe-
t. Ab iugo degressi, aliquot amnibus facilè superatis, tertio
roam procedunt. Vrbs est in ditione Barnagazii ampla, & ex
ædificiis, piscosus præterlabitur fluuius, circa ripam vtram-
equens vicis pagisque; sed per id tẽpus Mahometanorum in-
esertis. Appropinquãti Lusitano sacerdotes & monachi ob-
rodiére cum infulis, Dei primùm, tum Gãmæ & cõmilito-
nplorantes opem, quartumdecimum annum premi sese du-
ie intoleranda Zeilani tarãnide, oppida euersa, incolas mi-
am in seruitutem abductos, antiquissimæ religionis ædes
cœnobia nefariè spoliata ac diruta: iam sibi ne aras quidem,
pplicandi aut sacrificandi causa confugiant, superesse.
ent porrò alacres, ad salutem eius gentis è cælo demissi: ac
e religionis, contemptique Christi Domini pœnas, ab im-
acrilego tyranno repeterent. Hæc monachi, & alia quæ in
iustus piusque subjicit dolor, cum flebili vociferatione con-
adeò confudère audientium animos; vt in tanta rerum in-
te lacrymas nemo teneret. Gamma, seruis Dei bene spera-
, ad proximi templi parietinas adorãdi causa concessit. no-
ãnt columnæ, & lapidis elaborati fragmenta: neque ausi
ini ædificium instaurare, temporarium sacellum rei diuinæ
, vili desuper tegẽte paleisq; operuerant. A precatione, Gã-
suis in statiua extra vrbem locata se contulit. ad noui au-
iã, Abassini subinde aliquot in castra affluebãt. Mox, duo-
um præfectis & Barnagazio in consilium ab Gãma vocatis,
ne gerendi belli deliberari cæptum. Victoriæ spẽ in eo verti
it omnes, si cum reliquiis copiarum Abassini Regis matu-
onjungerent. Sed quòd is bimestri ferme itinere ab eo lo-
at, nemini erat dubium, quin sæpius interea cum Zeilano
i foret. in præsentia, cùm ad Lusitanorum existimationẽ,
ommeatus facultatem & copiam expedire visum in primis,
ethã Regis matrem in castra perducerent. Eã si apud se
, & maiorẽ hominũ cõcursum ad signa futurũ, & audaciùs
libentiùs alimenta ab agrestibus vndequaq; subuectũ iri.
ia nõ longè inde sese munitissimo tenebat loco, quo Re
atu minores, ne quid eorum gratia seditionis existat
re includuntur. excelsa & vndiq; abscissa est rupes, r

satis lato fūdo paulatim fastigiatur ad summū. inde, ad func
ximè speciē, circūquaq; prominet labrum, mille ferè passuu
bitu, ex quo subiecta quæq; ita lustrātur oculis, vt nullus circ
bris insidiisve sit locus. Intra eius proiecturæ planitiē regia
cum capacissimis duabus cisternis, & ornatissimo tēplo cœn
q; visuntur: accedit agri, quod probè cultum, in annua quing
rum ferè hominum alimēta sufficiat. Vno duntaxat, eoque
gusto ac tortuoso, anfractu ad certum vsque spatiū ascensus
eo spatio ita arrecta sunt saxa, vt funibus corbibusq; extollā
mittantúrve homines, quæq; alia vel importāda vel auehēd
ac demū ea natura est loci, vti prorsus neque vi neque fame
pugnabilis. Gamma lætus propinquitate Reginæ, litteras pr
ac nūtios ad eā officii causa, tū ad ipsam deducēdā armatos p
sit centum. Elisabetha, ne publicæ rei pro sua parte deesset, e
turno velati carcere haud grauatè descendit, liberis & arce
ti, quę ibidē agebat exacta iam ætate, cōcreditis. Instratæ m
equis minimè vtuntur Abassini) ad saxi radices opera. Barn
præstò erant. Regina, præter Lusitanā cēturiam famulis qui
ginta, ancillis non amplius triginta sequētibus, in viā se ded
ferme ornatu: Vestes erant ex Indica tela niueæ, tenuissimo
hasce bombycina penula contegebat cinerea, ramis florib
subtiliter ex auro conspersa. Caput Hispanico more velatu
ciē etiam, nisi qua cerneret, linteo obductam habebat, pha
& serico ad pedes vsque vestitæ insidens mulæ, quam Barna
ipse obsequii causa, nudo exerto brachio, tygridis exuuiis
ros tectus, loro ducebat: cingebant latera, linteati dynastæ
tes duo. Pro vmbella, pellucidum conopæum ingens ita
contegebat, vt nisi reducto linteo nequaquam introspici
Aduenientem, Gamma festo vestitu, ac densis tormentorum
bis, quibusque aliis rebus lętitia significari solet, venerābūd
cepit: idēque quòd antè per litteras corā per interpretē doc
à Stephano fratre Indiæ Prætore, quòd ita velle Ioannē Lu
Regem intelligerent, cum ea manu missū ad ipsam filiūque
uandos. proximo anno maiores, Deo volente, copias affutu
terea paratum se cæterósque, qui aderant, pro Christiani no
dignitate & Abassini regni salute mortem oppetere. Ad ha
gina paucis ita respōdit; vt magnas Lusitano primū Regi, tū
cæterisque gratias ageret. sperare se tā firmo præsidio collap
bassiæ res in pristinū breui esse redituras. inde, transacta iā a
vosā hyeme, castra mota, certusque & in castris & in agmine
Reginę assignari cœptus, eidéque custodes corporis, Lusitani

es cẽtũ attributi, Michaële Castanosio præfecto, qui hæc ipsa
mentarios retulit. Aduentu Reginæ vulgato, Abassini frequẽ-
s adesse, & è sua inopia, quippe finibus ab hoste vastatis, cer-
i cibos in castra cõuehere. Per hunc modũ Gama, dierum ali-
iã iter emẽsus, munita loco excelso castella duo haud incruẽ-
rtamine cepit. cõplures populos, qui ad Zeilanum metu defe-
it, ad Abassini fidẽ imperiumq; reuocauit. Maturanti dein cũ
sese cõiungere, a quo binas iam in itinere acceperat litteras,
endiis viarum antegressus Zeilanus occurrit, multitudine
rum longè superior, cæterùm armorum ac telorum genere
nè par. ducentos non amplius ferreis instructos fistulis Tur-
xiliares habebat. cæteri, leui armatura, sagittis, hastisque, &
s vtebantur. Vbi propiùs ventum est, neque iam vitari con-
s poterat, in aciem dux vterque copias educit. ac primùm
uorum paucitas contemptui Mahometanis esse. dein, vbi
entis geri cœpta res est, equi flamma & fragore consternati,
tis plerique frænis, in fugam seque & sessores auertunt; tum
arii destinatis ictibus toto passim campo sternuntur. Deni-
radaameti, in primis ordinibus restituẽti pugnam, femur v-
n equo plumbea pila transfigitur. inde super moribundum e-
ad terram corruens, cõcursu suorum ex acie in tutum effer-
d casum tyranni, fuga Mahometanorum ex omni parte fieri
instant Lusitani, & quoad vires tulêre, ferociter hostem in-
i, magna edita strage, nõ plus vndecim suorũ amissis, victo-
castra reuertuntur. Idẽ iterati paulo pòst prælii euentus fuit;
iam lætior, quòd nuda præsidio castra Mahometana direpta
eleri eo die hostis potuit, si ad persequendum equi Lusitano
t. grauis adhuc ex vulnere Gradaametes lectica in aciẽ ex-
on nisi transmisso vicino flumine, ab effusa constitit fuga.
i, gemina intra paucos dies victoria gratulabundi, onusti
iis, in statiua rediêre. ibi dũ sauciis curãdis operã dant, Bar-
us cum popularibus quingẽtis & paucis insuper Lusitanis
ima ora superuenit. Inde territus barbarus, magna suorum
lapsa, retro ad Mangadafum præcelsum montem, qui fau-
rabicas imminet, hyeme iã aduentante concessit. nec Lusi-
estigiis abstitêre. cumq; se se Gradaametes tũ loci natura,
tẽpore tueretur, Gamma itẽ vicinum montẽ, Ofalã nomi-
yemandum elegit. ibi dum Lusitani partim intercipiendis
atibus, partim finitimis pagis vicisq; in Abassini ditionem
ut voluntate redigendis, insistunt; Gradaametes interea,
cultissimè per legatos ac munera, trãs fretũ ab Zebitano

præfecto aduerſum Chriſtianos opem implorat. Miſſi Turca
latores admodum mille, quo maximè genere militum opu
cùm tormentis curulibus decem: quos ille per auerſam mõt
tem inſcio Luſitano, vere iam appetente, lætus accepit. neq
terpoſita deinde mora, quo minùs vltro vallum & caſtra Luſ
rum inuaderet. Senſit illico Gamma nõ mediocriter auctas
vires, ac primò, diſtributis manipulis, in ſubita re ſtationes a
nea loca diſpoſuit: dein, vbi curules admouebantur balliſtæ,
mento diffiſus, vti per vices in hoſtem erumperent ſuis edixit
obtemperatum: & in ſumma rerum omnium iniquitate L
pugnam acriter initio ſuſtinebant: dein perpetua ferri ac p
procella ſtratis plerique; cæteri, priuſquam ab hoſte circun
rentur, fugam in ſaltus auios rupeſque præripiunt. De Barn
nihil traditur. Eliſabetha cùm ſauciis curandis aliquamdiu
vti ſolebat, ac ſedulam nauaſſet operam; perditis ad extrem
bus pauida perexiguo comitatu profugit. Caſtanoſius præfe
è ſtipatoribus triginta ſequuti. in Reginæ tentorio vulnerat
plures incerta ſpe vitæ relicti. in eos parta victoria Mahor
cùm fœdè ſæuirent; quidam è Luſitanis atrox ac triſte faci
vltima deſperatione commiſit. accenſo funiculo, tormenta
ueris cadis (nam ibidem adſeruabantur) ſenſim adrepens, ap
ignem, flammiſque momento diffuſis, ſeque & quotquot i
tabernaculum agebant, eodem abſumpſit incendio. Gamm
egregiè aliquandiu dimicaſſet, ad extremum grauiter ſauciu
tatu ſuorum, intendentibus iam ſe tenebris, præter ipſa caſt
paucis effugit. dumque egerenda è caſtris præda hoſtes diſti
tota nocte per ſummam vexationem itinere facto, orta dem
ce, ne conſpici poſſet, in proximam conuallem & denſas c
uas è via deflexit. ibi, dum ad abditum fontè è longa defatig
colligit vires, ab equitibus inſequutis, indicio vetulæ cuiuſ
errantis, inter curandum vulnus opprimitur. Ad tabernacul
regium cum ingenti plauſu raptatus, congeſtis in eum ab G
inete probris miniſque, detracta primùm veſte, virgis acerri
ditur: tum ad ludibrium & contumeliam totis caſtris per m
& calonum ora traducitur. poſtremò, cũ omnes injurias & c
tus inuicto propter Deum animo pertuliſſet; ad ſe retrahi j
ab impotenti ſæuaque iracundia, ſuiſmet ipſe manibus ty
obtruncat. Sunt qui, ex ipſo mortis & cauſæ genere, Gamm
cæleſtium numerum pro certo referendum exiſtiment. Sanè
ſinus Rex in ea quam ad Indiæ Prætorem de his rebus miſit,
la, Chriſti martyrem non dubitanter appellat. Caput Gamm

, & cum eo primarii Lusitani duodecim ad Solimanum Ot-
num ab Turcis dono transmisit. Ea victoria intemperanter e-
Gradaametes, conuiuiis ludisque aliquot deinceps dies in-
. Cæterùm insolenti barbaro lætitia primò in mœrorē, mox
in perniciem vertit. Dimissis cum congiario Zebitanis, qua-
am superesset periculi, cum vxore liberisque, & cætera mul-
ne, ad Nili fluenta, valetudinis & animi causa cōcesserat. Ibi
ale metuentem Claudius cum Lusitanorum reliquiis è fuga
tis, & Abassinorū peditum octo millibus, & equitibus quin-
inuasit. Contracto certamine, Gradaametes, ab Lusitano
nomen ignoratur, cùm vnum tyrannum simul omnes impe-
, plumbea grande trajectus occubuit. Magna dein edita Ma-
anorum fugientium strages, & castra cum tormentis & cæ-
elli apparatu direpta. &, quod omne superauit gaudiū, haud
Christianorum omnis ætatis & sexus vtriusque multitudo
rrima seruitute ac vinclis erepta. Gradaametis vxor, cū tre-
equitibus, quos circa se pręsidii causa habebat, & cum the-
effugit. Certa dein pax Abassino Regi aliquandiu mansit; iis
r bellum ab eo desciuerant, cum lacrymis & infima depreca-
ad fidem atque ad officium redeuntibus. Tam insigni parta
a, Claudius, in iisdē locis, anniuersarias hebdomadæ sacro-
ferias admirabili pietate celebrauit. quandiu corpus Domi-
sum in sepulchro adseruatum est, atratus & squalidus veteri
more, nihil omnino gustauit, nec pedem è templi finibus
. idem à Regina matre & proceribus factum. Nec minore
onia studioque paschalia dein peracta mysteria. elutis per
sionem sordibus animorum, salutari cælestis agni cibo refe-
imi atque infimi, ad extremum agmine composito collucē-
ndique cereis, cum solenni pompa supplicationem obiêre.
ita multo pòst, Lusitanis qui in bello ceciderant, justa fu-
, & regalis apparatus exsequiæ, cum insigni erga pauperes
tate, & piacularibus sacrificiis, & summa omnium ordinū
tia persolutæ. Lusitani superstites, virtutis ergò donis ab
nati, & liberaliter habiti, quod reliquum erat vitæ, ferè
n Æthiopia transegêre.

LIBRI VNDECIMI FINIS.

HISTORIARV

INDICARVM

LIBER DVODECIMVS.

LVRA iam hinc & vberiora de pro
Euangelii, deque rectæ in Deum fidei p
gatione, dicentur. Quippe, ad hæc vsqu
pora, constituendis emporiis, arcib
struendis, tuendo mari, & propulsan
nitimorum armis distenti Lusitani du
proceres, in magna illustrandi nominis
stiani voluntate, humanæ tamen magis
diuinæ rei operam dederant. Et è Franciscana familia fratre
domicilium in India pridem constitutum haberent, essentq
pisicandæ religionis Christianæ percupidi, tamē quotidian
modia, funeribusque, & cæteris diurnis pariter ac nocturni
moniis impediti, satis otii nequaquam suppeditare poteran
grinationi, catechismo aliisque muneribus, quæ ad conuers
gentium, & curationem & cultum haud dubiè requiruntur.
teris, neminem illorum temporum, ego quidem cum A
Galuano, vel prudentiæ laude vel caritatis ardore contuleri
ximi Galuano habebantur, Michaël Vasçus, totius Indiæ p
scopo: (Vicarium generalem appellabant) & Iacobus, de qu
dixi, Borbanus, Episcopi comes: itemque Cosmus Anni
gius scriba. ii, communi consensu, Stephano Gamma præt
Fernando Rhoterigio Quæstore approbantibus, cuiusmo
nate Galuanus, collegium seu Seminarium in vrbe Goa in
rant puerorum è variis nationibus, ad fidem Christianam (
posset) vsquequaque disseminandam: atque ob id ipsum, e
gio ab Sancta fide nomen indiderant. Sed mox, in stadio e
(ita enim vocatur is vicus) attributa huic operi noua diu
conuersionis ædicula, priore appellatione antiquata, cog
collegio fecit. eidemque alendo, prædia & reditus, qui pa
tè in Ticuarino, Diuarc, & Ciorano insulis, dæmonum
deseruierant, fanis eorum ac delubris Vasæi cura disturbati
sitique, ex Regis auctoritate assignati. Per eosdem ferè dies, ha
tenendum, etiam aliunde incrementum Christiana res c

Pa

uæ ſunt populi ad Comorini ſeu Cori promontorium, imbel-
: mites, piſcatui margaritarum pręcipuè dediti. Inde Piſcariũ,
quaginta fermè leucarum ſpatio, littus appellant. idq; ab ipſo
iontorio initium ducens, meridiem ſpectat primò, tũ in ſe-
:riones reflexum, ad vſque Remanacoris vada, & Manarẽ in-
1, fronte in orientem ſolem obuerſa protenditur, tanta in tã
locorum interuallo cœli varietate, quemadmodum ſuprà
onſtratum eſt, vt ijſdem anni menſibus, cis promontoriũ, æ-
: calor; trans idem illud, hyems & frigora ſæuiant. pagis vel
lis quinque circiter & viginti ora ea tota cenſetur. ij ergo
li ab inquilinis Mahometanis adempto piſcandi arbitrio,
grauioribus in dies afficerentur injuriis, coacto concilio, de
nmuni conſultant. Fortè in ijs tum locis negotiabatur è
tianis Malabaribus quidam Ioannes Cruceius; qui nuper in
ania fuerat, eumque Ioannes Rex comiter acceptum, hono-
ac beneficiis auxerat. Hoc maximè auctore, Parauæ, in ſum-
onſilij inopia, rerumq; difficultate, legatos opis petendę Co-
n mittunt magiſtratus ac decuriones, (Patãgatini patrio ſer-
e dicunt) hiſce imperatum, ſpondeant, ſi rebus afflictis auxi-
latum ſit; paratos Parauas omnes, publico gẽtis decreto, Lu-
ſacra ſuſcipere. Ei promiſſo quo maior eſſet fides, Cocinum
Patangatini, mandatis ſuorum expoſitis, confeſtim ſaluta-
abluuntur aquis, & Chriſto dant nomina. Hoc veluti pigno-
erorum voluntatis accepto; non dubitauere Luſitani ſuppe-
borantibus ferre. Claſſis ab Cocino ad Piſcarium littus miſſa
n modò Mahometanorum audaciam repreſſit, ſed etiam Pa-
erepta piſcationis iura magno cum ipſorum emolumẽto re-
:& ſacerdotes aliquot eadem claſſe delati, luſtrandis baptiſ-
rauis æquè ſummis atque infimis, nemine repugnante, in-
. Ac per hunc modum, paucis diebus, voluntaria conuerſio-
Chriſti fidem gens pænè vniuerſa cõceſſit. Ad huiuſmodi ve-
bitarios fidelium greges, aliqua ſubinde mancipia vel ſocij
liares Indi temere adiungebant ſeſe, (certorum hominum
m & illuſtrem vocationem excipio) magis quo dominis aut
no Prætori gratificarentur, quàm quòd ſuis ponderibus
num diſcrimen ac momenta perpenderent. Ergo, mul-
ima neophytorum pars, præter intincti lympha corporis,
inis immutati memoriam, Chriſtianæ diſciplinæ retine-
ihil. Id autem, partim ſocordia gentis fiebat, partim et-
ltorum inopia; quippe qui, propter paucitatem; nec probè
ferrerẽt ſolo, neque ſata deinceps, ab initio vſque ad extre-

 mum,

mum, equali cura prosequerentur. Ita, labores in semine de
ti, optatam segetem virtutis ac pietatis ferre non poterant.
hæc, è quotidiano commercio nationũ quæ ignorāt Deũ, mu
grauia in hominum nostratium mores irrepserant vitia: prop
aberat, vt Europei aduenę aliquid in singulos dies ex Asiatic
heret luxu, quàm vt indigenis ipsi Christianæ sanctimonię &
ritatis quicquam impertirent. Ad hanc morum contagionem
cedebat ingenium soli cœlique, mirè factum ad corrumpen
vel generosam indolem; quodque, ni summa cautio adhibi
quamlibet Martium vigorem animorum, otii dulcedine, &
voluptatum delinimentis, extinguat. Hæc Ioannes Rex cu
litteris multorum & sermone didicisset, angebatur intimis
bus, quippe cui salus hominum, ac præcipuè popularium suo
carissima semper fuisset. præterea, stimulabat animum illa qu
religio, quòd ex decretis Pontificijs, & iure communi, nō nis
di augendique diuini cultus, & promulgandi Euangelii nom
si promulgationem eam impedirent, bellum ignotis inferre g
bus, & Indicarum frugum opumque decimas & vectigalia c
sibi liceret. In tanto autem reliquarum artium studio, tant
diuitijs, & copia rerum, languere Christianam industriã, &
paucos existere, qui mortalibus, inani spe & praua cupiditat
ceptis, rectum viuendi monstrarent iter, haud immeritò nef
bitrabatur. Ac proinde, quo pacto hisce occurreret malis,
noctesque agitabat animo. Sed in summa rei expediendæ v
tate nihilominus hærebant consilia Regis: quippe, ad tantam
minum vim in arctam & angustam ab lata & spatiosa via tradu
dam, tot peragrandas terra marique regiones, tractanda ta
riarum nationum ingenia, multorum inimicitias atque odia
eunda, refellenda iam inueterata, & penitus infixa captis e
mentibus, Brachmanicæ vanitatis aliorumque mendacia; &
mero magistrorum, & spectata innocentia vitæ morumque,
gregia corporis animique firmitate, & sana multiplicique do
na, & super hæc, non vulgari prudentia, magnoque rerum v
pus esse non ignorabat. Huius autem generis magna per id
pus erat in Lusitaniæ regno penuria. Sacri concionatores è fi
mis regionibus accersebantur. Liberalium artium studiosi G
plurum ferme aut Salmanticam adibant. nonnulli etiam R
impensa Parisiis alebātur. Vnicũ erat regni totius Olisipone G
nasium infrequens, ab Dionysio rege inchoatum. ibi, pars iu
tutis iuri maximè ciuili operam dabat. atque id sanè gymna
nuper ipse Ioannes, in posterum longè prospiciens, ex Oli
n

tumultu Conimbrigam transtulerat, in vrbem antiquam, &
rum otiis iam ante dicatam; ac tum quidem, castigato præ-
entis Murdæ fluminis alueo, salubris pariter & amæni se-
. Eò clarissimos dicendi magistros, ac mathematicæ rei ac
æ professores, & humani diuinique iuris, & sacrarum litte-
interpretes, nō ex Hispania tantùm, sed etiā ex Gallia, Ger-
., Italia, magnis præmiis euocabat: scholisque ex Parisiensi
ila & disciplina institutis, aliquot insuper adolescentiū col-
n eadem vrbe fundauerat. Sed necdum ad maturitatem ea
ierat soboles; & Indicæ necessitates præsentem efflagita-
pem; & domesticis hisce præsidiis, ad excolendam Lusita-
psam, & supplendos magistratus, & sacerdotia tuenda, ege-
x. Neque porrò verum erat, quo remotæ fouerentur partes,
na ac vitalia membra destitui. His anxio curis, atque ad In-
subleuandam rem, externa circumspectanti auxilia, tale re-
m haud obscura Dei prouidentia oblatum est. Ignatius Lo-
antaber agebat Romæ; qui paulo antè, cum eximiis aliquot
m propositi viris, afflatu diuino sese ad vineæ Christi cultu-
tque ad Euangelii prædicationem, sine vlla prorsus aut tem-
i aut locorum exceptione, deuouerat. Ea societas IESV ab
ontifice Maximo, qui tum erat Paulus hoc nomine Tertius,
odum appellata. Iamque variis Europæ locis haud obscu-
egiæ cuiusdam pietatis ac doctrinæ specimen dederant. Id
s certis auctoribus vbi cognouit, Petro Mascareniæ, suo a-
ntificem oratori, mandat, etiam atque etiam agat cum Ig-
ti alumnos disciplinæ suæ minimum sex mittat ad se. quan-
eris humani salutem & Christi Domini gloriam vsque a-
iant, non defuturas in Asia atque Africa scaturigines, qui-
n aliqua saltē ex parte releuent sitim: præterea, nullam in
as nauigandi moram fore, simulatq; commoda tempestas
, quęque ad nauigationem necessaria sint, ea ab suis procu-
us largè & copiosè prębitū iri. Hoc accepto mandato Mas-
s Ignatium appellat. Ignatius ex auctoritate summi Pon-
uòd aliis quoque regionibus pro sua parte consultum vel-
tenti sex oratori duos tantùm assignauit, Simonē Rhote-
Lusitanum, (quem Ioannes ipse Lutetiæ in studio litterarū
& Franciscum Aspilcotam Nauarrum, claro inter suos ge-
ū, cognomento Xaueriū. Ac Simon quidē, maturè premo-
uòd quartana tum laborabat febri, in Lusitaniā naui trās-
mite Paulo Camerte, egregia probitate fidéque viro, qui
aliis ad Ignatiū per eos dies adiūxerat. Xauerio autē, quo
 maiorem

majorem videlicet in re subita ferret obsequii laudem, no
pridie quàm illi cum Mascarenia itinere terrestri abeundun
denuntiata res est. Ac tametsi, confirmata nondum societate
in cæteros iuris erat Ignatio; Xauerius tamen ad imperium
adeò durum ac repentinum, non modò tergiuersatus vlla ex
non est, sed etiam incessit omnibus lætitiis: acceptóque spa
quod salutandis amicis, & resarciendæ attritæ ac laceræ tuni
tis foret, postera luce cum oratore discessit. Huius mihi prof
nem viri (nam Rhoterigius, Regis ac procerum deinde rog
Lusitania substitit) paulo fusiùs persequi est animus: vt pron
di Euangelii studiosis hominibus recens propositum sit Apo
cæ peregrinationis exemplar. Quamquam huiusmodi narra
exsequenti mihi subit illa suspicio, fore vt quæ de piorum h
num in ægrotos ac pauperes, & infimam plebem officiis, ve
dita sunt, vel in posterum prodentur à nobis; aut friuola aut
sordida videantur iis, quorum videlicet aures, magnificis de
blica, de moribus, de natura disputationibus, vel sumptuosi
lorum apparatibus, terrestribusque ac naualibus prœliis, &
tarum vrbium expugnationibus adsueuére. Sed habet hoc v
philosophia Christi, nihil primo aspectu contemptius, ni
recessu diuinius. quippe, animos, non ad sitim cædis ac sang
vel ad inanis gloriæ cupiditatem; sed ad humanitatem ac
suetudinem, atque ad amorem solidæ ac veræ virtutis in
mat: quæque ab aliis de officio vel ostentationis vel etiam
sæpe causa quæruntur, ea rebus ipsis ac vita quàm verbis
libentiùs explicat. Ergo Christianæ documenta virtutis,
& ad bene viuendum aptiora, & ad narrandum grauiora cen
sunt, quanto facta dictis, & pacis munera bellicis artibus
cellunt. Xauerius igitur, vbi profectionis affuit dies, (annu
agebatur huius seculi quadragesimus) ita ex vrbe decessit, ni
secum præter simplicem corpori tegendo vestitum, & in quo
nas preces Romanum breuiarium extulerit. Vt fieri cœptu
iter, illud ante omnia mordicus tenuit, vt intimam sui custo
& certa precandi commentandique spatia non omitteret. in
getior in dies atque robustior, ad opem aliis ferendam semet
ter incitabat. Hi quo libentiùs curationem vbi opus esset ac
rent, cunctis interim officiosè demerendis, atque omni ratio
bi conciliandis insistere: deposita seueriore persona, comiter
qui singulos, hilari ac sereno respondere vultu, faciles ad se
bet præbere accessus, cõtemnere omnino neminem, gloriam
fugere atque alii captant: nihil in victu cultuque sibi præcip
sui

e; minimis vilissimisque cōtentus esse: vti quisque pessimè se
tum a prodromo quereretur, ita huic libentissimè suo lectu-
oque cedere : vbi quis per niuosa, ac lutulenta, & prærupta
a laberetur, ad eum subleuandum raptim ad pedes vel cum
lo desilire: alio quouis casu periclitantibus, vbi non posset
, prece votisque succurrere. Inter cæteros, primarius qui-
contra omnium sententiam ausus tumenti fluuio ad transi-
se committere, cùm aquarum impetu vorticibusque ad exi-
aperetur, pia (vt affirmant) Xauerii supplicatione seruatus
hæc lassos & imbecilles omni obsequio ac sedulitate refo-
extremus cubitum ire, primus exsurgere. denique, famuli
uiescunt, ipsis operam dare iumentis. Hac ille summissione,
, suauitate, clemētia, cæterisque artibus, quas ei spiritus cœ-
aud dubiè suggerebat, breui omnium animos ita sibi de-
, vti deinde nihil ad cuiusquam reprehensionem ab eo pro-
; aut acerbum vlli videretur, aut nimium. Neque ipsos dum-
ui in comitatu erant legati, meliores quotidie reddere co-
ur, sed etiam in cauponis ac diuersoriis, cùm se occasio da-
omiscuè cunctos docendo, monendo, iuuando, excellētis cu-
i virtutis & caritatis relinquebat impressa vestigia. Per hūc
n superatis iam alpibus & Pyrenæo saltu, in Pompelonis
t fines. cumque inde Xauerius ad suos facillimo negotio
excurrere, nunquam adduci se est passus, vt quicquam om-
arni aut sanguini daret, atque ad patriæ saltem incunabula
ida, quamuis modico diuerticulo de via deflecteret. Inter
gaci viro Mascareniæ, cognoscendi noui comitis, atque in-
iendi penitus eius animi sensus, maxima dabatur facultas:
nim vitia virtutesque hominum ita explorare consueuit, vt
ngi itineris diurna pariter & nocturna consuetudo; quip-
simulationem quamlibet callidam & artificiosam diu sus-
ion patitur, eo liquidiùs Mascareniæ de Xauerio ferre sen-
i licuit, cumque in dies notitia pariter & admiratio cresce-
præmisso ex itinere tabellario, de ipsius laudibus ad Ioan-
multa perscripsit, vt Rex miram in eius videndi ornan-
cupiditatem incumberet. Olisiponem denique tertio
peruentum. ibidem agebat Simon. huius quartana ve-
is accessum eo ipso die exspectabat, Xauerii demum læto
ari amplexu discussa. Post triduum Xauerius euocatur in re-
denti sese Rex perhonorificū præbuit, ac verbis amplissi-
id de illius meritis ac sanctitate sentiret, in amicorum ac
m corona testatus est. At ille, peracto salutationis officio,

cùm

cùm ei lauta ad diuersandum hoſpitia non deeſſent; ab i
protinus ad publicum valetudinarium, quòd Miſericordiæ ſo
procurant, vnà cum Simone & Paulo Camerte ſe confert.
dum naues ad curſum parantur, de more tempus ita diſtrib
patres, vti nocturnas horas, breui duntaxat excepto ſomno
cris carminibus, & rerum diuinarum contemplationi: diu
ægris omni ope refocillandis, confeſsionibus quamplurim
excipiendis, & quotquot ad ſe venirent, aut conſilio a
juuandis inſumerent. Hiſce ferme occupationibus, quod
quum erat hyemis, ſumma populi Oliſiponenſis approb
ne tranſactum. Iamque Indicæ nauigationis appetebat ten
cùm regii œconomi, & Caſtanerianus in primis dynaſta, juſſi
gis inſtare Xauerio, vti, conſultis hominibus peritis, indicem
ret eorum, quæ vel ad iter tam longum, vel ad prouinciam ade
motam neceſſaria duceret. ita ſibi etiam atque etiam ab Rege
datum, vti prorſus nihil, ipſi vel ſociis, neque ad valetudinem
ad cōmodum cultúmve deeſſe pateretur. ſeorſum dein illi Ioa
totam Indicam rem accuratè commendat: conuertendis ad C
ſtum ethnicis, neophytis in fide firmandis inſiſtat, Luſitanæ d
nis arces atque præſidia luſtret, deprauatos corrigat mores; d
omnibus rebus quàm diligentiſſimè ad ſe perſcribat. Poſtr
quo ſibi aptiorem & expeditiorem fore prouinciam intell
tranſmiſſum ad ſe ex vrbe Roma diploma litteraſque Xa
reddit; quibus eum Summus Pontifex Nuntium Apoſtolicu
regionibus Indicis ampla cum poteſtate creauerat. Et Xau
Regi quidem paucis ita reſpondit, vt cùm eximiæ illius benig
ti gratias ageret immortales; tum verò, quòd ad procuratio
Indicæ rei pertineret, ſeſe, quantum liceret ac poſſet, ſerui fi
officio functurum eſſe reciperet. Regiis verò curatoribus, & C
neriano præſertim, complura in vſum nauigationis identiden
ferenti, aliquandiu obfirmato reſtitit animo: dein, ne per co
maciam ſuperbiámve cuncta reſpuere videretur, perpelli ſe tā
eſt paſſus, vt ſibi comitibuſque duobus (nam ad Paulum Ita
paucis illis diebus, ſtudio pietatis incenſus acceſſerat Franci
Manſilia Luſitanus) ſingulas craſſiore textu lacernas ad arc
circa Bonæ ſpei promontorium Antarcticæ plagæ frigora, it
que ſacros aliquot libros, cuius generis inopia laborare India
cebatur, in nauim imponi permitteret. reliqui verò comme
atque viatici genus omne rejecit; cùm ita diceret: ſuſcepto pau
tatis voto, & vnius Dei cauſam agenti ſibi nequaquam eſſe de
ſtino laborandum. Hortātе dein dynaſta, vti puerum ſaltem vi
a

neret, victus quotidiani administrum;Mihi verò, inquit Xa- «
s,dum pedibus manibusque vti licet meis,opus ministro non «
àm ille nihilominus vrgeret ac premeret; indignum ea fore «
na quam gerebat, affirmans, si in tanta vectorum ac nautarū
palàm conspiceretur, aut vestem ad nauis marginem abluēs,
im cæteris ollam foco in quotidianos cibos imponens:At qui «
ime vir,Xauerius inquit,dignitatis tuendæ,artes istæ & præ- «
quæ narras,quò vides loci Christianam rempublicam addu- «
t.itaque mihi & ollas, vbi res postulauerit, inspectante po- «
non attrectare solùm, sed etiam tergere & lauare pannos, & «
quæque,modò peccatum absit,obire ministeria certum est. «
veritate responsi & in præsentia œconomo vocem inclusit,
gnam apud eum de se in perpetuum præclaræ cuiusdam ac
e sapientiæ opinionem reliquit: quam Castanerianus postea
care libenter solebat; illudque crebris vsurpare sermonibus,
ssis discessu, non minùs cum Xauerio sibi certaminis fuisse,
is acciperet; quàm cum aliis hominibus, vti ne plus
rent. Ab eo colloquio, & Simonis deinde amicorum-
mplexu, Prætoriam nauim Xauerius Regis jussu conscendit.
ò, quàm in omnes partes fructuosa eius caritas & industria
quo faciliùs possit existimari, pauca de vniuerso genere clas-
ndicarum hoc loco pręfari est necesse. Præter nauigia per-
, quæ variis anni temporibus ex Olisiponensi portu ad alia
alia commeant noui orbis emporia, quatuor ferme vel quin-
Indiam onerariæ destinantur, magnitudinis adeò vastæ, vt
nflatis aura secunda feruntur velis, oppidi propemodum in-
ntineant. Harum singulis, pręter commeatus, instrumenta
que, complures hominum ordines vectari mos est. Primus
auticæ multitudinis, ii certis inter se legibus ac disciplina
cti, cursum ex arte moderantur. Secundus est præfectorum
istratuum, qui vel ad obtinendas arces ac maria; vel ad jus
um, & curanda publica negotia, in orientem ab Rege
tur. Tertius militum, quique ad naues tuendas, quique ad
præsidia supplenda, conscripti sunt. Quartus est mercato-
i cum vxoribus interdum ac liberis in colonias Indicas mi-
Accedit famulorum ac mancipiorum ingens numerus. Nec
medici, seu quos vulgo physicos seu quos chirurgos appel-
opulus vnius onerariæ in vniuersum capitibus modò sex-
modò octingentis, interdum etiam plus mille censetur;
ersante plurima leti specie, culeum è sparto & linteum
: secum in nauim infert, quibus insutus, si diem obire
conti-

contigerit, dejiciatur in mare. Porrò, cunctorum expiandis
& rei diuinæ procurandæ, mercenarius plerunque præest: q
rientium vbi confessiones audierit, & mittendos in pelag
stralibus aquis & piaculari precatione fuerit prosecutus, ni
sat suo muneri, sat legi factum existimat. Ab Olisipone Go
de Cocinum, coëmendi maximè piperis causa, nauarchi
is cursus, vt nullus grauior interueniat casus, quinto haud
mense conficitur: interea, pro locorum ac temporum var
modò cadentibus ventis, malaciæ lentissima tædia; mo
uientibus procellis, jactatio vehemens, sæpe sine exitu nau
stidium cibi, terror assiduus, diuturna insomnia toleranda
malignè diuisa & sæpenumero vitiata cibaria, vicissit
immodarati caloris & frigoris; grauitatem cœli sub æquin
li maximè plaga, quæ superando Bonæ spei promontorio,
iterumque trajicitur. Ad hæc, non leue incommodum i
quoque habitatione consistit. ab ima carina ad summam n
ram contignationes quatuor vel quinque attolluntur. in i
nautici saburram ad æquilibrium sternunt; in cæteris tor
constituunt, vasa disponunt, mercimonia capsasque const
vectoribus admodum exigua sub iis tectis agendi spatia reli
tur. à prora puppique gemina in pugnam surgunt castella.
rum vtroque, & simul ad gubernaculũ, ligneas casulas ac tug
fabri concinnant. hasce, qui sunt pecuniosi, magno in breu
pus conducũt pretio. cætera turba, ni sæuiant venti, prout c
datur, sub dio in angustiis cubat. sin atrocior tẽpestas disc
nautarũ ad repẽtina imperia postulet, pauidi cõfertique sub
lata coguntur. ibi, concluso halitu æstuque, teterrimus od
tinæ pædorque & illuuies afficit corpora. Inde cùm grau
morbi, tum verò lethargi, apostemata, febres variæ, fœda o
cera, & purulenti gingiuarum tumores existunt: & ipsos etiã
rarò sacerdotes medicosque corripiunt. Iam, in tanta plebi
luuione, militumque licentia, quot quantæque sint labes a
rum ac vitia, enumerare superuacaneum est. tacitus ea sibi qu
subjiciet. Omnem hanc benemerendi siluam, & sempitern
riæ segetem, in sua nauigatione Xauerius habuit. Martini
phonius Sosa cum summo imperio præerat classi, Prætor
designatus, qui in eius maris præfectura paulo antè præclara
serat res. Huic primùm Xauerius & asseclis eius apparitoribu
ad justitiam colendam ac fidem, plena prudentiæ, plena s
monita per occasionem dabat: tum ad aliorum animos parit
nandos & corpora, omnes conferebat vires. excitare afflictos,

mœrentes, adsidere ægrotantibus, interdum etiam iisdem
anu condire & coquere cibos, præbere sorbitiunculas, atque
instillare succum, sternere lectos, ac sordes euerrere: quibus
bes vitæ, hisce, auertendi cœlestes iras, & mores in posterum
endi præcepta inculcare: quorum deplorata esset in terris
is æternæ vitæ facere spem, & simul ad supremā pugnā arma
dæmonum incursus ac petitiones induere. valentes, ad of-
ietatis & humanitatis hortari; detrahētes de aliorum fama,
es jurgia discordiasque, vel impia in superos verba jactantes,
alea dissipantes, leni simul & graui oratione compescere;
iam diuinæ tum justitiæ tum clementię mentionem & re-
ionem inferre; controuersias rixasque dirimere, lenire odia,
nis ignaros ac rudes Christiana doctrina instituere, omnib[9]
atione prodesse. inter hęc, se ipse inuictum ab omni pertur-
e præstare, cibo potuq; vti parcissimo; nec dies modò totos
ri, sed etiam noctes: & fatigatos vigilia cadentesque oculos
in opere continere, quoad somno & lassitudine oppressus,
sors ferret, tandem aliquandò succumberet. Atq; ex hoc tā
o, tam in speciem seruili genere vitæ, tantum abest vt quic-
vel de auctoritate vel de existimatione deperderet; vt eum
infimique, tamquam salutis omnium prędidem, & è super-
nissum sedibus, intuerentur. Inde primùm & patris & sancti
nentum inuenit: sic enim in oriente postea semper & voci-
habitus est. Cæterùm in hoc itinere, Xauerii virtus eo ma-
habuit campum; quo tardiùs illo quidem anno ab Lusitanis
tum est. non nisi Augusto mense exeunte ad Mosambicum
re: ibi ad Aprilem vsque hyemare coacti sunt. & ęgris, qui
tierant, in regium nosocomium è classe deportatis; in co-
mulatu pater tanta denuo cum assiduitate vigiliisque ver-
, vt præ sui corporis negligentia grauem & periculosum in
n inciderit; in eo morbo cum maximè arderet febri, teneri
erat, quin, vacillante corpusculo, periclitantibus tamen ac
dis adesset. in iis, nauticum infimæ sortis adolescentē, cui
exitum haud sine causa metuebat, è faucibus tartari, si qua
ripere statuit: jacebat miser humi, destitutus ab omnibus;
r extremam phrenesim (quod erat in primis dolendum) ad
da & confitenda crimina tali tempore neque mens nequę
onstabat. Hunc tolli à valentioribus iussum, in suomet
auerius collocat; ad eum contactum (mira dictu res) con-
se iuuenis rediit, & peccata Xauerio ritè confessus, ma-
salutis æternæ spe sub vesperam excessit è vita. Inter
hosce

hosce labores exhausta iam hyeme; Prætor Sosa, quòd cert
causis præuenire cuperet, quæ prima facultas nauigandi fui
strata maiore celeriter antecessit; neque Xauerium, viribus vt
que receptis, ab se diuelli permisit. Paulus & Mansilia in nos
mii procuratione, quoad classis abiret, iussi persistere. Xaueri
terim de instituta vitæ consuetudine remisit nihil. certam ei
particulam ibi quoque Sosa in hospitium assignauerat. ha
tem pater aliis egentibus vltro concessit. ipsi, pro culcitra
anchorarius in spiram conuolutus, pro ceruicali fuit ipsa me
chora. Ex itinere primùm ad Melindem, tum ad Socotoram
appulsa. vtrobique, in erudiendis ac subleuandis hominibus
temporis breuitate, Xauerii nauitas ac diligentia constitit.
denique anno seculi huius quadragesimo secundo perue
est, pridie nonas Maias, quo die Romæ quondam sanctus
nes Apostolus ex olei feruentis dolio illæsus emersit. Desce
ne facta, Pater ad Regis valetudinarium, vti solebat, extem
confert. Eòdem paulo pòst cum clasiariis ægrotis Paulus &
silia comites magna omnium gratulatione succedunt. Goa
Ecclesiæ præerat Ioãnes Albuquercius, (de quo supra comm
ratum est) præstanti sapientia Pontifex. Ad hunc Xauerius,
quam vllam reipublicæ attingeret partẽ, adiit honoris & obs
causa; eique sine ambagibus id quod erat exposuit: se Pauli
tif. Max. & Ioannis Regis Lusitaniæ missũ, ad impertiend
thnicis euangelium, stabiliendos in fide neophytos, Christ
aduenas & inquilinos pro viribus adiuuandos, in ea loca ve
attamen, ita sibi certum esse fixumque: communis rei nihil o
no, nisi ex ipsius Episcopi auctoritate ac sententia gerere. S
Põtificias litteras, quibus Nuntius Apostolicus fuerat declar
cidẽ offert venerabundus: ac profitetur, se se iure illo ac pot
nequaquam vsurum, nisi quatenus episcopus ipse permiserit.
seu altitudine animi seu modestia captus Albuquercius,
ruit in amplexus viri: perlectum probatumque diploma rest
postremò, etiam atque etiam Dei seruũ adhortatur, vti anim
luto ac libero Christianam rẽ è præscripto summi Põtificis a
nistret, valde confidere se se, illius aduentum, ad Indicæ ecc
vel tutelam vel amplificationem, magnopere profuturum. ne
præsentia modò Xauerium comiter ac libenter accepit; sed
in posterum præcipuo semper tum in honore tum in amore
ctis approbantibus habuit. Ab ea salutatione regressus in d
cilium hospitale Xauerius, consueta pietatis & caritatis mu
suis obire perrexit. Præter hæc, salutarem publici catechism
in

gionibus ijs vtiq; primus instituit. Quotidie ferme prodibat
um tintinnabulo, & ingentem promiscuæ turbæ numerum
npla cogebat. ibi rectæ fidei capita, & Christianæ vitæ præ-
, vulgi sermone breuiter ac dilucidè comprehensa, (quę ipse
ostea certioribus ad modulandum adstrinxit numeris) decā-
itur hoc ferè pacto: Verba præibat pater, inflexis ad aures
li demulcendas leniter vocibus. easdem voces reliqui extem-
ddebant. id cùm pro populi captu bis terve ac sæpius fieret;
batur, vt sonus ille, ad aures blandè ac suauiter accidens, in-
paulatim sensa totasque periochas penitus in pectora de-
ret vulgi. Ad extremum, vt silentio indicto symphonia con-
erat; certos ex eadem institutione locos, Dei famulus fusè
pulariter explicabat. Ita pueruli, feminæque, ac tarda ple-
e mancipia, paucis horis ac pænè ludibundi, multo plura
iebant de rebus altissimis atque diuinis, quàm illa noua ac
Academia, lycæumq; illud inclytum, & omnes antiquę phi-
iorum scholæ, tot seculis, tanta cōtentione, tantis lucubra-
us extundere valuerunt. Hæc tum in vrbe Goa per hyemem
rio gesta: & simul, optimatum rogatu, Paulus Camers, di-
li seminario collegióve, quod iam puerorum numero haud
constabat, administrando regendoque præpositus. At Xa-
, quòd per eos dies de recenti Parauarum & Piscariæ gentis
rsione cognorat, Mansilia comite ad eos educendos & con-
idos vere ineunte profectus est. ij populi, vti suprà docui-
nagna Michaëlis Vasæi & sociorum alacritate, salutaribus
idem abluti fuerant aquis; cæterùm eius mysterij vim, & re-
ecclesiæ sacramenta, itemque precandi formulas, & Chri-
fidei articulos, & legis diuinæ præcepta penitus ignorabāt.
sacerdotibus Europæis, quíve Goæ quíve Cocini degerēt,
endebatur facultas barbariæ illius erudiendæ: quippe in
distantia locorum, & nullo propemodum linguę commer-
quo nimirum facilè conijci potest, dum peregrinus homo
us ignotum sermonem addiscit, cœcamque ignorantię no-
ijs mentibus conatur expellere; quàm graues illi miseriæ,
molestiarū cumulus fuerit perferendus. Cum Brachmanis
è magna seruo Dei fuere certamina. Abduci à se populum,
q; suas ac mendacia detegi, mortis instar ducebant. cumq;
libusque eos turbarum absterreret metus, frustra Euange-
conis linguam donis ac mercede alligare sæpe conati sunt.
, vicino quodā in oppido, quod tyranni metu in patria
tione perstabat, feminæ, quattū iam diem ex partus diffi-

cultate grauiſſimè laboranti agentique animam, Xaueri
citus interuenit. fidei ſummam exponit: certum ad ſalutem i
ſtendit, aſſenſa eſt mulier, baptiſmum expetiit, illico peperit
adducti propinqui, dein populares vniuerſi, tyranno mitiga
pudiatis idolis, Euangelio credidere: quos omnes probè inſt
pater ſacro itē baptiſmate proluit. Hæc & alia plurima Xau
mirè diſtrictū habebant: atq; vbi quod in præſentia ſatis eſſe
ſubſtiterat loco; delectos ex omni Chriſtianorum numero
didaſcalos (ii patrio ſermone canacapoli vocantur) & pro
& ingenii laude præſtantes, in ea locabat ſpecula, qui cæt
officio continerent, ſacras tuerentur ædes, baptiſmate fun
tur; & ſi quid accidiſſet grauius aut difficilius, conſignatum
ea litteris memoriæ cauſa, poſtmodum ad ſe referrent. Hiſc
riis commendato grege, ad aliud ipſe aliudque deinceps op
aut pagum pedes, & quidē ſine ſacculo ſemper ac pera, tra
Vbi ora omnem, iis quæ dixi caritatis officiis, & prædication
gelii peragrauerat, orſus iterū à capite eandē pari diligenti
uinciam obibat, penſum cùm à cæteris Chriſtianis, tum ver
nacapolis exigens. Atque huic hominum ordini, quo comm
tam piæ ac neceſſariæ functioni vacarent, certum auri pond
petrauit quotannis in Luſitanæ Reginæ loculos ab Indis
ſolitum; cùm quidem ad Catharinam ſcribens, Ioannis vx
inſigni virtute ac pudicitia feminā, haud ineptè luſiſſet, n
ſoccis æquè facilè ſcanſuram in cælum, ac precibus neophyt
in quos Chriſti cauſa id opis ac beneficentiæ contuliſſet. A
annū Dei famulus in Paraua regione traduxit, eāque Domi
adeò reliquit probè cultū & cōſitum, vt hodie in primis tot
diæ felix ac fertilis habeatur. Harum rerū fama cōmoti Ma
ritimi populi è Trauancoris regno ad Comorini latus occi
Parauis multitudine ferme pares, Xaueriū ad ſe baptiſmi ca
ſupplices nuntios ac litteras euocant. ille profectus, eodē
tutionis & peregrinationis ordine, plus decē hominū millia
te menſe ad Chriſtū adiunxit. noui dein ad eum cōcurſus q
fieri, atque vbi patrio ſermone propoſita principia Chriſtia
ctrinæ didicerant, cùm alia ſuſpicere, & laudibus in cælum
tum verò ipſa pręcipuè decē diuinę legis pręcepta mirari, q
la ęquitatis plena eſſent, quàm vera, quàm rectę rationi con
nea. oblatam ſibi è cœlo haud dubiè lucē gratulari inter ſe,
rare ſuam & maiorum ſuorum amentiā, qui ad eam diē in t
ſis errorum tenebris ac tanta vitiorum fœditate iacuiſſent.
mutuò ad Chriſtianam religionem adhortari: mox caterua
ſi

n ęternæ ſalutis accurrere. Hiſce abluendis cùm maximè in-
Xauerius, noui è Manare legati ſuperueniunt, id ipſum orā-
c nomine inſula eſt, extremæ Ceilano ad ſeptentriones ap-
eam quoque gentem, ne ipſe ab inchoato opere abducere-
ſsis interea pro ſe idoneis vtcunque viris, initiat. Is verò a-
fidelium modò, ſed etiam martyrum vberem ſegetem pau-
ous effudit. Si quidem Iafanapatani Ceilaniæ terræ tyrānus,
n ditione erant Manarenſes, idolis ad inſaniam deditus, au-
inſitam ingenio feritatē nouellos in Chriſtianos exercuit.
oq; ſatellite, partim eorum occidit, partim variis ſuppliciis
mam indignitatem affecit. pauci ex inſula in continentem
in iis regius quidam adoleſcens) terreſtri leucarum amplius
rum itinere Goā vſque ſe cōtulêre. ibi ritè inſtituti omnes,
co partu renati ſunt. Neque hac tantùm regione ſe ſe te-
nimorum ardor. Macazares quoq;, leucas in ortum quin-
ab Cocino diſiuncti, Chriſtianos doctores maiorem in mo-
petebant. ii legatos primùm ea de re ad Antonium Galua-
i ſuprà commemoratum eſt) miſerant. Galuani iuſſu cùm
enderet, Franciſcus Caſtrius, aduerſa tempeſtate prohibi-
natem redierat infecta re. Feliciùs deinde nauigauit, cùm
diam regeret, Antonius Paiua, coëmēdi ſandali cauſa, miſ-
ſdem inſulas ab Rhoterico Vaſæo Pereria, Malacæ Præfe-
antè in illis emporiis negotia geſſerat Paiua, ac proinde
bi notos habebat, neque erat Macazarici ſermonis igna-
n Supanos deuenit, (hoc nomine gēs eſt) Rex ipſe, iam ſep-
rius, in primis totius Macazaris potens & bellicoſus, vltro
ilitas Regū illorum eſt) ad inuiſendum aduenam acceſsit:
ucebat ſecum, annos quindecim natū, itemque adoleſcē-
reis armillis ornatas, triginta. Eo comitatu cùm ad por-
fleт, accepta ſalutatione redditaque, variis de rebus, vt fit,
grino mercatore ſermonem inſtituit. inter cætera quæſi-
quid ita Luſitani Mauris (ſic vulgò Mahometanos appel-
nſi infeſtique potiſsimùm eſsent. Ea occaſione arrepta,
, in hæreſis Mahometanæ vitia, & ipſius auctoris ambi-
raudes, auaritiamque pro ea quam habebat fandi copia
iis dein vitiis fraudibuſque, veritatem, ius, faſque
æ religionis oppoſuit; deque ipſo Chriſto Dei filio, ge-
nani liberatore, nonnulla ſubiunxit. Inde affirmauit
Chriſtiano cum ſceleratiſsima & corruptrice animo-
proprium ac perpetuum bellum eſſe ſuſceptum. Om-
probabilia admodum viſa: &, quòd iam aduesperaſceret,

domum regressus, Paiuæ xenia misit ad nauem. Postero die,
pe deinceps, multa ex eodem sciscitari perrexit: in iis illud
quisnam esset Iacobus quidam, quem in prœliis inuocari a
tanis, ad se Mauri detulissent. Ad hæc Paiua, de Christi dis
ad Euangeliũ prædicandũ à magistro dimissis, pauca perstri
iis, præcipua sanctitate meritisque fuisse Iacobum, qui prir
tissimum Hispaniæ, patefacti hominibus cæli, nuntium att
atque idcirco in eius præcipuè Apostoli tutela ac patrocin
spanos latere vniuersos. ac proinde, inter dimicationem
inuocatum contra Christianæ fidei hostes adesse fulgenti
mis horrificum, igneo equo insidentem. eius rei vel Mauro
mos esse testes. qui cõserta cum Lusitanis pugna, plures ips
ratiores tali viso non semel cæcam in formidinem fugamq
cipitem acti sint. Sub hæc Paiua è Christianis institutis, de i
tione præsidioque cœlestium, pauca disseruit. Cùm hęc, &
genus complura, mira quadam approbatione per eos dies
set Rex, neque tamen de capessenda peregrina religione st
quicquam; Paiua, quòd in eo emporio tempus vltrà neg
non esset, ad Siani regnum leucas inde quinquaginta pr
Cum Sianio Rege familiaritas intercedebat Paiuæ, quipp
quem ęgrotus olim in hospitio fuerat, multaque cum eo d
stianis initiis egerat. Hunc vbi adesse cognouit Rex, confe
eum, iactis procul à portu anchoris in salo stantem, prior
gratia transmisit. & mirifica quadam ex eius aspectu volupt
fusus, post mutuam salutationem: Auguror, inquit, faustum
licem mihi meisque tuum esse aduentũ, ô Paiua: quãdo qui
quo te aspicio, tanto ac tam noua me gaudia pertentant
dein ac suaui cum peregrinis habito sermone digreditur. Il
ti luce, cùm ad eum salutandum honoris causa vicissim in
Sianum Lusitani venissent, conuersus ad Paiuã Rex; Caue,
putes excidisse mihi, quæ, hîc apud nos cùm esses, de vestra
nis in vnum Deum fide ac pietate narrasti, hęrent ea mihi
infixa; neque vnquam ex eo tempore voluntas mihi eiusd
plectendæ ac profitendæ fidei defuit. Sed hactenus me po
metus, si ab auitis institutis abscederem, nec non existim
ratio, si, grandi iam natu, repentè immutatus viderer, ab h
honesto consilio retardarunt. easdem ob causas adhuc ani
deo, teque pro amicitia consulo, quid mihi faciendum put
mul quęso vti coram hisce proceribus (adstabant autem pl
liqua de fidei vestrę mysteriis, déque hominis Christiani
disseras. Tum Paiua, se indoctum pręfatus, ac minimè dign

blimia tamque diuina tractaret, ac nihilominus incenso pii
tudio pro sua parte non defuturum, orsus à primo decalo-
cepto, cætera singillatim deinceps quàm planissimè potuit
uit: eaque cuncta summatim ad illa duo capita redigi ostẽ-
oris erga Deum & proximũ. Magno assensu, Regis præser-
oratio audita. sic ille abiit dies. Postero, eædem scholæ pari
te repetuntur. Paiua, ad ea quę tradiderat, sermonẽ adiun-
fficiis operibúsve misericordiæ, quæque ad corporis quęq;
ni auxilium pertinent, iisque operibus præcipuas Christia-
eris partes docuit cõtineri. Ab ea peroratione dimissus Pai-
timo die reuocatur in regiam, ille, Deum enixè precatus, vti
ibus cœcis lumen aliquot æternæ veritatis offerret; ad vr-
operauit, in rerum diuinarum cogitatione ita defixus, vt
orem ac tempus omnino fefellerit. Vbi ad Regem perue-
ante nobilium corona, rursus de Christianis præceptioni-
ba fecit. exinde quæsiuit ab eo Rex, num quid de mundi
ne cognosset: ille, totam eius creationis seriem à sanctis
bus & prophetis conscriptam esse respondit. Cùm, San-
dnã sibi vellet, rursus interrogasset Rex, (id enim verbum
eddere Macazaricè nequierat, propterea quòd ii populi,
itatis ipsa re, sic etiam vocabulo carent) sanctos esse, inquit,
i proposita nuper ab se præcepta seruarent, ac se quàm
à corporis contagione sejungerent. huiusmodi fuisse re-
gionis interpretes, Dei plenos; ac proinde nullum in eorũ
inesse mendacium. Tum Rex, quid est, ait, mendacium?
t ad hoc respondeam, (inquit Paiua) liberali venia est mihi
opus, ô Rex. quod si nihilominus acerba & aspera mea tibi
oratio; peto quæsóque, vti omnem in me vnum iram exer-
sitanos meos cum suis rebus incolumes abire permittas.
e continuò quidlibet expromẽdi potestatem fecisset, Sci-
inquit, mendacium quid significet. Ego verò nulla com-
ne huiusce tibi vocabuli vim faciliùs aut clariùs demõstra-
uàm ista ipsa quam vos agitis vita. Cùm enim IESVM
n, Dei filium, totius veritatis auctorem, penitus ignoretis;
erroribus infinitis impliciti, à veritate semoti, in ipso mẽ-
lutemini. Cùm hæc & eiusmodi maximè dicerentur, subi-
æ nubes, magno cum cœli fragore, tonitribusque, & pro-
gentem vim imbrium effudêre. quæ res eo & mirabilior
& gratior accidit, quo maiore cum detrimento frugũ, diu-
citate laboratum in iis regionibus fuerat. Cùm dein Re-
et Paiua, vt in Christi verba sine dubitatione iuraret; ille

nouem insuper dies ad deliberandum sumpsit. Obstabant eg
ipsius voluntati maximè sacrificuli, quos vocant Becos, tete
genus. ii, quemadmodum Satanæ ministros decet, ipso amic
natúque corporis, muliebrem sexum certatim ementiri non
tant, expilant faciem, crines alunt comuntque: dentes artifici
dam inaurant: denique fractis motibus gestibusque luxum
mollitiem produnt. iisdem feminam attigisse capitale est: e
ti viuus crematur pice qui tale quippiam admiserit. at ver
(quod vix auditu fas sit) certis inter se legibus nubunt: & pr
super vulgo ferentes dogmata, miseram gentem nefariæ tu
dinis ac superstitionis implent. igitur hi præcipuè ab noua re
ne absterrebant Regem; quippe qui omnibus adsueti flagitiis,
stianæ seueritatis & castimoniæ nomen horrerent. Accec
ad labefactandum, si qua possent, Regis propositum Mahc
ni quoque complures, qui mercaturę caussa in eius regnum e
tana, Pane, Patane conuenerant. Horum sceleri & conati
obuiam itur, Supanus interim Rex, bene comitatus, orn
ma classe, necopinato superuenit. ac primùm omnium in
gat Lusitanos, num Sianius Christo se addixerit. Cùm ab
sponsum esset, Sianium cunctari deliberabundum adhuc; Su
in re adeò salutari, tam longa deliberatione, quid opus est? i
ego quidem, nulla interposita mora, Christianum me vol
Tum Paiua, quòd sacerdotibus careret, ipse per se perque s
ptim ara excitata, quàm maximè festo apparatu, Regem sac
ptismo ritè lustrandum curauit à quodam è comitibus, cù
tero corporis habitu, tum ipsa canicie venerando. post Rege
quoque complures amici & propinqui eodem sacramento e
Regi Ludouici nomen impositum. cætera cohors, alii aliter
lati. Summa dein cum lætitia & gratulatione bombarda p
puit; reique gestæ fama longè ac latè manauit. eo exemplo
tus tandem aliquando Sianius, omni contempto pericul
moras. à Paiua ipso cum primoribus aliquot baptizatus, Io
appellari se voluit. Bonorum ingenti gaudio celebratus hi
dies: & Reges ambo, præter veterem amicitiam ac vicinitate
uo insuper sacræ necessitudinis ac societatis vinculo magis
que constricti. Abeunte dein Paiua cum suis, veriti, ne duce
gistro destituta gens, breui pristinos in errores ingeniumqu
deret; oratores ad Malacæ præfectum implorandi tam nec
subsidii caussa misere. Hic admodum Euangelii cursus,
quidem exstet) gerente Præturam Sosa, per triennium fuit.
ea Prætor ipse, tuendæ atque administrandæ prouinciæ dili

m dederat. Is,vt primùm Goam est delatus,inito magistratu,
em totam ferme iure dicundo consumpsit . atque illud ab eo
nis laudabiliter institutum,vt sexta quaque feria valetudina-
publicum ad consolandos ægrotos inuiseret: ibidemque rei
e palàm interesset . custodias præterea singulis hebdomadis
: vinctorum cognoscebat causas,curabatq; vt , salua equita-
de,quamplurimi soluerentur . idque toto præturæ tempore
e seruauit.Exacta hyeme,præfecturas de more distribuit. ip-
aticalæ Reginæ ferociam edomandam arma conuertit.Hęc
, stipendiaria Lusitani Regis, non modò vectigal dudum
bat pendere ; sed etiam piratis & hostibus nominis Christia-
um in suos portus dabat receptum. Sosa,quadraginta naui-
n quibus præter auxilia Lusitani erant mille quingenti ; ad
lam profectus, in ipso portus aditu consistit. inde missi ad
um,qui debitas pensiones, & præterea piraticas parones,ad
xigerent. illa, metu repentino icta, quatuor in præsentia
parones. inde,cùm varias ad frustrandum excusationes af-
descensione facta Prætor instruit aciem. Mahometani pri-
almetis in hostem,intrepidè subeuntem, varii generis tela
unt. dein , vbi ea sperni sensère , ad vrbem citato recedunt
bi rursus conglobati in conspectu liberorum & conjugum
egina tum aberat)prælium instaurant. anceps aliquandiu
tio fuit,sed inferente se acriùs Lusitano,fusi per agros fuga-
nes,oppidum nullo defensore captum & incensum est:è Lu-
desiderati duodecim,vulnerati complures.è barbaris major
numerus cecidit. Cæterùm in ea pugna insigne traditur fa-
rācisci Almeidæ Scalabitani.is,conspicatus commilitonem
mo discrimine,hostiles manipulos impetu capto perrūpit,
uentum Lusitanum egregiè protegit: & in eodem hęrēs ve-
ntentos in se mucrones ac tela tandiu sustinuit, quoad suis
n vtrique ferēdam spatium datum est. ita, coronam is quo-
cam,populari seruato,præcipuam victoriæ laudem,abster-
hometano promeruit. exinde Prætor,succedentibus in or-
nturiis, Baticalanos fines, non intermissa dierum aliquot
staûit,ac metu malisque demum,Reginam & consiliarios,
icas tradendas naues, pernumeranda stipendia, & pacem
dam adegit. postremò victor incolumi classe Cocinum
Cocino dimissis varia in loca nauib⁹, in vrbe Malaca pri-
torium & scripturæ magistros instituit: ex quo ad regia
a non mediocris accessio facta est. Inde Goam in hyberna
n, cupido incessit Tremelani delubri exspoliandi, credo,
 quòd

quòd eo cultu ac donariis indignum idolum duceret. in Coro-
delio tractu delubrum id est; cùm cætera superstitione, tum a
ac diuitiis inclytum. in eam rem Sosa, permultis iisque aptis re
gio nauibus, quo facilior esset ad terram appulsus, & tribus feri
matorum millibus, ineunte vere cùm ab Goa soluisset, vixdum
altum euectam classem atrox tempestas oborta pænè demo
maximo in periculo prætoria ipsa triremis fuit. dispersæ cet
Cocinum denique tenuêre. Inde ad insulam processêre, qua
vaccis appellant. ibi ab exploratoribus cognitum, Coromand
littus omne, contrà quàm Prætor ab aliis audierat, asperum &
portuosum esse: nullam ibi tutam stationem fore. Hoc nunti
uocatus, ne nihil omnino tali apparatu egisse videretur, ad C
num repentè flexit. ibi arcem, vti docuimus, Lusitani habeb
Rex erat socius; ac tum ab vrbe cum exercitu aberat, bellis fi
mis occupatus. ab arce leucas circiter quatuor, à mari non
vna, distabat fanum, in quo mágnam item pecuniæ vim asse
ferebat fama. Prætor in terram egressus, per speciem ami
paulatim ad locum progredi. populus mirari quid in pacata re
ne sibi vellent armatæ Lusitanorum cohortes, vbi templum i
tem vident Sosam; tum demum sensêre quid peteret. extei
reliquias militum ex agris euocant: atque ad naues redeuntem
sitanum angusta ac depressa via (quod ad Calecutum olim A
quercio euenerat) è superiore loco, siluisque ac sepibus, Naire
nùs centum adorti, sagittis ac fistulis magno detrimento affe
Sosa, cùm agmen clauderet, ex equo degressus, quo minùs ad
pateret, ferme triginta suorum amissis, vulneratis compluribu
gre ad mare peruenit, haudquaquam satis magno operæ preti
quidem effossis templi penetralibus, auream ollam extrax
numulis argenteis plenam, quos Indi fanones vocāt, neque se
tium plus vnum continent singuli. Eam ollam Ioanni Regi
missam, consulti Pontifices reddendam Colanio censuerunt.
cta quamprimum in Indiam, & eodem loco Regis jussu rep
est. Per idem tempus, crescendi, ex aliorum malis, preclara se
tanis dedit occasio. Inter Azedecanem & Idalcanem (vti su
gentes ad omnem flatum spei vel timoris mobiles & infidæ)
odia & simultates exstiterant. Idalcan Azedecanem, beneficia
& vectigalem suum, in regiam pro potestate euocabat. ille
metuens, pariterque thesauris, quos diuturna parcimonia ra
que congesserat, palàm imperium detrectabat. Inde mutu
struere insidias, mox etiam bellum apertè moliri, ac demum i
belli societatem pro se vterque muneribus ac promissis Lusi
all

e. Inter cætera, Azedecan, exturbandi è malè parto imperio
nis, consilium cepit eiusmodi: E stirpe Decanii Regis, quem
pis ducibusque circumuentum & captum fuisse memoraui-
Meales erat quidam. is, ad otium magis quàm ad arma natus,
tiam Idalcanis haud sine causa pertimescens; veniam ab eo-
npetrauerat, religionis ergò secedendi Mecam. ibi cum vxo-
risque aliquandiu commoratum; Solimanus archipirata, de
prà diximus, Indiam petiturus, auexerat, injecta quidem spe
egni recuperandi: sed, quod multo similius veri est, quo per
i res ita ferret, seditiones ac turbas in iis regionibus excita-
sce ergo promissis inflatus Meales, & comiter in classem ac-
, in Cambaiæ deuenerat fines. Cæterùm à Lusitanis paulo
cto & fugato Solimano, haudquaquam suis viribus fidens,
i in exsilio sponte substiterat. ea re cognita Azedecan, ex
ilgano, leucis ab Goa quatuordecim, per occultos inter-
ac litteras instare Garziæ Castrio Goæ prefecto, (nam Sosa
berat) vti Mealem è Cambaia quamprimum accersat. is vbi
no præsidio septus in terra Decania pedem posuerit, concur-
agris vicisque, ab importuni tyranni odio, ad justum ac le-
im Regem extemplo futurum. se quoque in id ipsum paratas
rum copias: & Lusitanos, Meali tum inopi egentique quibus
impositis legibus, si eum in patria locauerint sede; pro insi-
& rapaci accola, vicinum Regem ad omnia fidum atque op-
ium habituros. Hisce atque aliis rationibus facilè persua-
ræfecto, vti magnis pollicitationibus Mealem cum vxore li-
ue Goam euocaret. Eò vbi peruenit; confestim admonitus
r, qui tum erat Cocini, Goam repetit. ibi in consilio dies a-
t anceps deliberatio tenuit. nam & pacem cum Idalcane fa-
repentè violare, nefas; & Mealem vltro accersitum repentè
re, turpe non sine causa videbatur. Variantibus inde senten-
m aliquandiu hæsisset Prætor, tandem è dignitate fideque
is Lusitani statuit esse, Mealis afflictas fortunas omni ope
re, & cum Azedecane, iamdiu id exoptãte, vires atque arma
gere. Habito delectu, clàm dies ad reducendum Mealem
tis edicitur. iam ad primos Decanii regni fines præstò erat
rium manus, Meali excipiendo submissa. Vbi dies affuit,
r ipse cum armatorum copiis Mealem sine fine gratias agen-
l littus honoris causa deducebat. vix ad arcem Benestarini
ierant, vnde in continentem ex insula trajectus est; cùm se-
im Prætorem Petrus Faria Lusitanus, vir bello egregius, &
rerum Indicarum vsu, monere etiam atque etiam institit,

integris rebus videret quid ageret; perfida barbarorum ing[e]
inconstantiam rerum humanarum apud se reputaret: neu flo[ren]
tes tum Lusitanas opes cum perditis misceret exsulum rebus,
Idalcanem tanta potentia Regem, amicum ac socium, sine c[ausa]
lacesseret. mittendi Mealis, quandocunque sit opus, arbitrium
nes Prætorem fore: sedandi belli, si temere moueatur, non qu[um]
libeat, facultatem fore. Hac oratione, & simul auctoritate
permotus Prætor, qui adhuc fluctuaret animo, repentè, quasi i[n]
res aliqua majoris incidisset momenti, redire vna cum Meale
ctos in vrbem jubet. id cùm initio sermonem æquè ciuibus a[c]
aduenis prębuisset, sapienter dein factum apparuit. siquidem q[ua]
todecimo ferme pòst die nuntius venit, ab Idalcane debella[tum]
esse. Profectus magno cum exercitu ab vrbe Visapore, (ea dist[at]
Goa leucas circiter sexaginta) Bilganum acri obsidione cinx[it]
Azedecan inclusus, vrgente animi ęgritudine senioque, extre[mum]
obierat diem. eo demortuo, Idalcan vrbem facili negotio cap[tam]
diripuerat. magnas ibi opes, ingentem rei bellicæ apparatum
uentum aiebant. Hæc vbi Goam allata sunt, Prætor necessit[ate]
in consilium vertit: celato quid nuper egisset; legatum vict[oriæ]
gratulandæ ad Idalcanem mittit. Mirè opportuna ea fuit leg[atio]
Idalcan, inter ipsam rei tantæ lætitiam, vel Prætoris officio
ipsius legati dexteritate captus, Bandesios & Salsetanos vic[os]
grosque, & extra suâ ditionem quicquid Azedecanis fuisset, Lu[sita]
nis attribuit; cum eo tamen, vti Mealem cum conjuge & filiis
lacam amandarent, ibique custodiendum curarent, ne ad n[ouos]
tumultus ciendos redire posset in patriam. Prætor, ea donat[ione]
gaudens, misit extemplo qui possessionem locorum adirent, &
ctigalia nomine Lusitani Regis, vt olim, exigerent. De Meale; in[cer]
tis implicans responsis, callidè rem extraxit, neque ab Goa di[misit]
hospitem; verbo, vti in oculis populi Goani tutiùs adseruaretu[r]
vera, vt in tanta locorum vicinitate, hoc metu Idalcanem in
ficio contineret. ex eo tempore Meales nequicquam è prox[imo]
auita intuens regna, & Lusitani præfecti fidem implorans, Go[æ]
libera custodia dissimulanter est habitus. Hæc ferme ab Sosa
tore gesta; quem deinde virum, in Lusitaniam secundo cursu r[edu]
ctum, & auctoritate florentem & opibus, præcipuo in honore s[em]
per habuit Rex. Cæterùm eius præturam vna res maximè fecit
signem; aperta per id tempus, & primùm cognita nostris hom[ini]
bus, terra Iaponia. cuius de terræ & cultorum ingeniis ritibus[que]
tametsi non pauca dudum à nobis alibi tradita sunt, tamē hīc
exponi quædam aut ex eo tēpore allata, aut etiam liquidiùs c[o]
pe

locus haud dubiè poſtulat. Quem igitur vulgo Iaponem vo-
æ præcipuæ tres inſulæ ſunt, circumfuſis aliis minoribus in-
euripo disjunctæ. Prima & maxima, in ſatrapias aut regna
quinquaginta diuiditur: eius caput eſt vrbs Meacum; inde
tota denominatur. alteram Ximum appellant. hæc ſatrapiis
ve cenſetur nouem. nobiliſſimas habet vrbes, Voſuquim &
um regni Bungenſis. Tertia dicitur Xicocum: ſatrapias aut
continet nō plus quatuor; inſignis maximè Toſa vrbe regni
minis. ita Iaponis vel regna vel ſatrapiæ (ſunt enim complu-
quas vocabulum regni minimè conuenit) in vniuerſum nu-
tur ſexaginta ſex. Totius terrę longitudo ferme in ducētas,
unt, leucas excurrit. huic nequaquam reſpondet latitudo:
tantùm alicubi patet; ſummum triginta non amplius. de
u nil dum certi proditum eſt. Iacet ab Æquatore in arctum
ſimo gradu ad trigeſimum ferè octauum. Ab Oriente ob-
ſt nouæ Hiſpaniæ, centum & quinquaginta leucarum inter-
A Septentrione, Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ fe-
populos, ab Occidente adſpicit Sinas, varia pro littorum
xcurſuve diſtantia: ſiquidem ab vrbe Liampo, qui Sinarum
in ortum eſt limes, ad Iaponis inſulam Gotum, quæ prima
auigantibus occurrit, leucas numerant ſexaginta: ab Ama-
autem, occiduo Sinarum emporio, vbi Luſitani ferme
iantur, ad eandem Gotum, leucarum ducentarum no-
ta ſeptem trajectus eſt. A meridie, vaſto mari interfuſo, inex-
as habet terras, è quibus caſu nautas olim quoſdam in Iapo-
elatos fama eſt, neque inde ſoluiſſe. Tellus, maxima ex parte,
sac frigida, neque admodum ferax. Septembri menſe oryzam
us eſt communis omnium) quibuſdam etiam locis Maio tri-
metunt: neque ex eo panes more noſtro, ſed genus quoddā
u polentæ conficiunt. Salubris cœli temperies: aquæ bonæ:
etiam alicubi, medicos in vſus emicare cognitum eſt. Edi-
uptique montes cùm alii paſſim, tum duo præcipua nobi-
iſuntur, quorum alter, incertæ appellationis, aſſiduè flam-
omit; inque eius cacumine, certis hominibus, poſtquam vo-
diu ſe macerauerint, ſplendida circumfuſus nube ſeſe caco-
oſtendit; alter Figenoiama nomine, leucarum aliquot aſ-
trans nubes attollitur. E terræ viſceribus incolæ varia effo-
metalla: & longinquas nationes ea merce pelliciūt. Arbores
amænitatem vel ad fructū ferunt haud abſimiles noſtris. v-
mē, quæ palmā imitatur, ignoto nomine, admirabili prorſus
ura. ſiquidem (vti perhibent) humorem quēlibet reformidat:

ſi fortè

ſi fortè maduerit, contrahit illico ſeſe, ac veluti peſtifero cont
marceſcit. remedio eſt, auulſam radicitus, in ſole ſiccare, & in va
ſcrobem ſcoriam ferri contuſam vel ſitientem arenam infund
ibi, poſtquam aruerit, rurſus depacta reuireſcit, ac priſtinum n
rem decoremque recipit. rami quoque decidui ſeu defracti, ſi c
ad truncum affigantur, velut inſiti coaleſcunt. Plurima verò
riis locis exſurgit cedrus, tantæ proceritatis & craſſitudinis
inde fabri, baſilicarum columnas, & cuiuſlibet quamuis capac
nerariæ malos efficiant. Ex animantium genere, oues, porcum,
linam, anſerem, fœdaſque alias domi haudquaquam alunt Iap
ſi caro guſtanda ſit, ferina veſcuntur. Campos, boum & equo
militarium armenta: ſaltus atq; dumeta, lupi, cuniculi, apri,
pererrãt. è volatilibus, phaſiani, anates amnicæ, palũbes, turt
coturnices, ac ſilueſtres gallinæ cernuntur. Piſce cũ alio abun
incolæ, tum verò fluuiatili trutta, ſeu ſilare, & marina tamqua
loſa; huic honos plurimus. Butyrũ neſciunt, oliuo carẽt, factit
tuntur, è cetis ad littus ejectis: pineas tædas ac faces, alicubi e
paleas, ad lumen adhibet vulgus. Procera ſtatura, ſi cui contig
& decoro corporum habitu gloriantur. lenta pleriſque viuac
firmæ vires: in ſexageſimum vſque annum militaris ætas ext
tur. Barbam alunt modicam, in capillo varius eſt mos: volſell
pilãt, pueri ſinciput, plebeii ac ruſtici dimidium caput, viri no
totum ferme, paucis ad occipitium relictis capillis, quos atti
quempiam, contumeliæ loco vel maximæ ducitur. Mortalitat
commoda, famem, ſitim, æſtum, algorem, vigilias, laboréſqu
mirabili patientia tolerant. in lucem editi, vel hyeme ſumma,
tinus lauandi ad flumina deferuntur. ab vbere auulſi, venatu
centur, & procul à matre ac nutrice locis habentur aſperis,
ita ſentiant, nulla re magis infringi animos, quàm molli ac bl
educatione. Storeis, culcitræ in modum tumentibus nitidiſ
pauimenta conſternunt. in iis & ſomnum, ſubjecto ceruicibu
pide vel tigillo, & cibum capiunt genibus nixi, cruribus inſide
Munditiarum apud eos haud minor quã apud Sinas cura. pax
lis item ipſi duobus inter edendum ita ſcienter vtuntur, vti n
excidat quicquã, nec digitorum terſu opus ſit. cænationem int
excalceati, ne cataſtromata calcando coinquinent. tenuiores
mare præſertim, victitant herbis, oryza, piſce: diuites, ad cõſuet
nem Sinarum, ornant ſplendidè atque apparatè conuiuium
ſingula fercula, ſine linteis aut mappis, mutatur ſua cuique cõ
menſa è cedro pinúve, palmi ferè altitudine, binum dodrant
quadro, nitidiſſima, lectiſſimíſque diſtincta coloribus, cibi cõ
in

ramidem exſtruuntur, auro conſperſi, cupreſſinis ramulis ad
iam prominentibus. nonnunquam etiam, roſtro pedibuſque
ratis aues integræ nobilibus patinis inferuntur. Hoſpitem &
iuam hilarè ac libenter accipiunt. conuiuandi ac propinandi
as habent leges cum ritibus exquiſitis: haſce cuncti diligenter
ruant. Vſum vitis ignorant. oryza exprimunt vinum: ſed ipſi
que ante omnia delectantur hauſtibus aquæ pænè feruentis,
rſo quem ſuprà diximus puluere Chia. circa eam potionem
entiſſimi ſunt, ac principes interdum viri ſuis ipſi manibus ei-
temperandæ ac miſcendæ, amicorum honoris cauſa, dāt ope-
certaſque habent ædium partes, huic miniſterio dicatas: in iis
lus aſſiduè ſtat, cortina è ferro liquato ſuperimpoſita. inde
ntibus & abeuntibus amicis pocula porrigunt: hoſpitibus
in digreſſu, contemplandam etiam offerunt gazam, quæ apud
naximi fit. ea ferme ſunt illius quam dixi potionis inſtrumē-
cus & olla cum tripode, infundibulū, figlini calices, cochlea-
vaſcula, tum herbæ ipſi tum pulueri, qui ex ea conficitur, ad-
ndo. Hæc, vtique certi generis, quod non niſi peritus eiuſmo-
um inſpector intelligat, haud inferiore apud Iaponios habē-
co, (quandoquidem hæc opinione gentium conſtant) quàm
Europæos anuli gemmati & baccata monilia. Mira etiam
tas, omni ornatu remoto, nudis gladiorum laminis certorū
um. prorſus, vti nonnullæ aureorum quinque circiter milli-
ſtimentur. Magnus inſuper honos papyri plagulis quibuſdā
ris eximii, in quibus, atro monochromate ſingulæ tantùm
arboréſve, nobilium artificum penicillo pictæ, retinent ocu-
Hæc igitur, vt dixi, Iaponii, dynaſtæ præſertim, & auidè ſibi cō-
, & aliis ambitioſè proponunt. Ligneis pleriq; ob crebros ter-
tus, quidam tamen ab imo lapideis vtuntur ædibus, elegan-
que arte viſendis. magnifica item exſtruunt templa, & ſacer-
n vtriuſque ſexus ampla & ſumptuoſa cœnobia: quamquam
tem eorum numerum, hæc ſcribentibus nobis, præpollens
nus Nubunanga, non tam Chriſtianæ rei ſtudio, quàm exſe-
i quodam omnium religionum ac ſuperſtitionum odio, nu-
ertiſſe nuntiabatur. Sermo Iaponiorum vnus & communis
nium; ſed ita varius idem & multiplex, vti plures haud im-
ò videantur eſſe. quippe vniuſcuiuſque notionis ac rei mul-
abula ſunt, quorum alia contemptus, alia honoris cauſa; alia
principes, alia apud plebem; alia denique viri, alia feminæ
nt. ad hæc, aliter loquuntur ac ſcribunt, & in ipſa ſcriptione
epiſtolas, aliter volumina libroſque conficiunt: habent
autem

autem plurimos, tum soluta oratione tū elegantissimo versu
scriptos. porrò notis vtuntur eiusmodi, quarum singulæ sing
vel etiam plures dictiones, Ægyptio ac Sinensi more, contine
ad summam, à nostris haud imperitis rerum æstimatoribus, I
nica lingua Latinæ, vel genere ipso vel vbertate, præfertur. It
ad perdiscendum & magni laboris & longi temporis indiget
mis verò apprime dedita gens est. ea sunt, pręter ferream fistu
arcumque & sagittas, gladius incuruus & pugio, (queis ab du
cimo ętatis anno sese præcingunt) tam egregia chalybis ter
ratura, vti ferrum nostrum acie propemodum illæsa diffindat
cedit pilum auro argentóve bracteatum, falce præfixum, nar
natam appellant. hastis item egregiè vtuntur, quæ nostras
uitate & longitudine superant. Amictus ab infantia ad iuue
tem sumunt varios, idque cum cæremoniis & solemni appa
Cæterùm, qui adulti iam sunt, talarem gestant versicolorem t
cam. hanc domi demittunt prodituri autem, in caligas infund
ad imum æqualiter laxas; easque circa renes leui subligant n
Tunicæ amiculum superinduunt breuiorem, (quimonem voc
manicis non vltra cubitos eminentibus. hasce vestes per æsta
gerunt simplices, ac subtilissimo textu: per hyemem scilicet
siores ac duplices, inserto item serico tomento, easque, ne
commodè tumeant, perquam artificiosè perpungunt. Calceis
pidísve sine obstragulo, sandaliorum instar, vtuntur, corneo ad
tremum exstante hemiciclo, quem firmitatis causa, primum i
& secundum inserunt digitos. Fabella gerunt, tum ad velan
faciem, tum ad auram colligendam, auro sericoque interte
sub vmbella ferme proceres, alioquin aperto capite, in sole p
ter ac pluuia, vterque sexus incedit. è coloribus festum haben
grum atque puniceum, albus in luctu est. Ac plurimis quoq
liis in rebus credi vix potest, quantopere à nostro victus eo
& cultus abhorreat. In olfactu suffitus nostros minimè fer
alia ipsi quædam odoramenta succendunt. In gustu nostras
epulas, nos vicissim illorum condimenta aspernamur. Aq
nos gelidam, illi calefactam æstate pariter & hyeme potant.
auditu symphoniam eorum nostræ aures omnino refugiunt.
bis dentium in candore; illis, quod mirêre, in ipsa nigritie de
est, itaque atro quodam eos pigmento identidem inficiunt. fe
nas in publico viri & cognati præcedunt, famuli subsequuntu
quum nos ab læua, illi ab dextra, conscendunt. Inter salutandu
nos caput; illi, perleui crepidarum vel sandaliorum excussu, pe
aperiunt. aduenienti amico nos adsurgimus, illi subsidunt.

:mmæ, illis ferrea vel fictilia vasa in honore sunt. Iam, in
ionibus, nos dulcia & bene cocta, illi salsa, & acria, & cruda
tis apponunt: nos pullos & altilia, illi pisces atque conchylia.
nacis nos ferme olidis & amaris, illi perquam suauibus &
itis vtuntur. nos crebrò sanguinem, illi nunquam eliciunt.
e aliis item in generibus ita multa obseruant eiusmodi; vt
ius plantis, (neque enim id probè dum exploratum est) mori-
rtè orbi nostro planè oppositi videantur esse. Neque verò,
i faciant, probabilem plerunque rationem afferre non pos-
t illa: sidere quàm attolli, maioris venerationis indicium:
ibet vsus vasa, quàm nullius commodi lapillos, quantauis
de, sapientiùs emi: frigida comprimi fibras, irritari tussim &
is vitia, restingui natiuos ignes: feruida foueri calorem insi-
ixari meatus, eoque faciliùs leuari sitim. ægro, quas appetat
i potiones, non quas horreat, propinari: sanguini, quippe ve-
vitæ, parci oportere defendunt. & alioqui, non minus illis
æi, quàm Europæis illi ridiculi sunt. ac, si quando per mun-
im aut elegentiæ contentionem, vt fit, cauillis agatur, par
obis egregiè referunt. Sed cùm in eiusmodi rebus tam vehe-
r à nostra consuetudine discrepent, iidem tamen in consti-
s hominum classibus ordinibúsve haud absimile nostro dis-
i ac rationem sequuntur. ordines ii, quinque præcipui. Pri-
ıum, qui cum imperio sunt, rerumque potiuntur: hosce cō-
unctos nomine Tonos appellant, quamquam inter ipsos
alii dein existant dignitatis gradus, vti apud nos Regum,
n, Marchionum, & Comitum. ii omnes non tam auro pecu-
quàm cæteris opibus & clientelis abundant. quippe ad re-
euecti, militibus amicisque agros (iure fundi sibi retento,
o impositio vectigali) diuidunt ea lege fruendos, vt & in pa-
riptis ordine ministeriis, appareant Regi; & in bello, suis ip-
iis ac reliquo sumptu militiam obeant. sic fit, vti dynastæ,
uam in magna numorum inopia, tamen & multitudine
rum, & aulæ frequentia, cæteroque apparatu, vim imperii
em regiæ maiestatis obtineant. Illud verò præclarum, quòd
excelso, non morte demum aut vltima necessitate cogente
nt gubernaculo; sed vbi vrgere cœpit senium, certis ad vi-
ultúmve sibi prædiis reseruatis, filium, aut si quem alium
ırem destinarunt, artibus regnandi ac præceptis imbutum,
que ipsimet in solio collocant; ac iuuenilem eius ætatem
prudentia, rerum vsu, consiliis iuuant: quod ipsum apud
Carolo Quinto Cæsare, quo latiùs ac feliciùs imperabat:

eo maiore moderationis ac sapientiæ laude factum animadu
mus. Altera Iaponiorum classis eorum est, qui nefaria gentis
procurant sacra, capite ac mento prorsus abraso, inter quot
na & occulta flagitia & stupra, cœlibem nihilominus ac sol
professi vitam, atque ad mortales decipiendos, conciliandæ
niæ causa, in omne argumentum sanctimoniæ grauitatisque
positi. iidem nobilium ac diuitum exsequias ducunt; & altern
bus in odæo choris, carmina suo more decantant; & dicen
pia & facultate præstantes concionibus populum arbitrat
circumagunt. Variæ ac multæ numerantur eorum sectæ: n
sunt qui ad quandam Rhodiorum equitum speciem (Christ
quippe ritus hac etiam ex parte malus effingit dæmon) b
vnà cum religione res tractent: sed communi omnes appell
Bonzii vocitantur, honesto loco nati plerique: nam proceres
titudine liberorum, & angustia rei familiaris vrgente, exi
quos ad Bonziorum instituta ac familias aggregant. Mult
per variis habent locis gymnasia, quas Academias dicimus, c
sis instructa vectigalibus; atque ob eas res præcipuum, ante
hominum ætatem, toto Iapone obtinebant honoris ac dig
locum; sed post illatas in ea loca faces Euangelii, fraudesqu
go nudari & coargui cæptas, multum videlicet vniuerso ger
auctoritate atque existimatione decessit. Tertius ordo ciui
reliquæ nobilitatis est; è quibus in cultu regum plurimi, ac
in militaris gloriæ studio consenescunt; nec pauci artibus iis
ipsi liberales existimant, atque inter cætera pangēdis carmi
delectantur. Sequuntur institores, ac sellularii, & variarum
ces rerum, egregia ferme solertia. Multas armorum habent
cas, atque ipsi etiam typis ad impressionem vtuntur. Postren
agricolarum locus, & eorum qui, propter inopiam, in dition
mulatu ac ministerio victitant, quorum longè maior quàm
nos multitudo censetur. In vniuersum acuta, sagax, ac ben
tura informata gens est: iudicio, docilitate, memoria, no
modò, sed etiam Hesperiis nationibus antecellit: quæ res in
cis ac pueris liquidò cernitur. illi, vrbanos pænè mores, ve
ingenium, ac minimè agrestem indolem præ se ferunt. hi c
multo, quàm Europæi nostri, latinas & litteras & artes arri
Paupertas dedecori aut probro nulli: vix etiam in multis ag
tur, adeò accuratè familiarem dispensant rem, & pro sua te
te concinni ac nitentes incedunt. Maledicta, furta, impiam
iurandi consuetudinē, aleę genus omne auersantur. Famę g
que auidissimi, dignitatis verò supra quàm credi possit retin

ummi atque infimi sunt. nullam nō modò contumeliæ spe-
ed ne dictum quidem paulo asperius ferunt. ergo reueren-
er se, præcipuè nobiles, certantque officiis & honore verbo-
uin ipsi rerum vilissimarum artifices, quique se in diem lo-
omiter appellandi, si eorum vti velis industria. nam alio-
ritantur, ac spreto lucello, cæptum opus abiiciunt. Cōstan-
: decorum ita custodiunt vulgo, vt vel ab imminente ruina
ac sine trepidatione vlla recedant. cauentque diligenter, ne
iectum, aut timidum, vel in dictis vel in factis appareat. at-
id ipsum, animi perturbationes, ægritudines, impetus, in
ı cohibere, atque itæ præsertim notas omnes obruere, vel
n contrarium flectere didicerunt. tum enim & gradus len-
rons hilarior est. intemperantiam verò linguæ, maximo a-
inimè dignam putant. ac proinde, vociferationes ac iur-
ue inter populares in publico, neque domi inter maritum
que, parentes ac liberos, herum ac famulos audiuntur.
grauiterque quod agendum est, agitur. si quid odiosius ac-
ternuntii commeat: quin etiam, inter ipsas noxiorum pœ-
uitia remouentur, & verborum acerbitas. prouocationes
c rixæ, contrà quàm apud nos, admodum rarę. ferociam
isque in tēpore belli reseruant. Iam verò (quæ haud postre-
citiæ lex est) mutuis in congressibus, domestica incommo-
sitates, ærumnas, amicis haud temere impertiunt; tristi-
curas egregiè condunt: neque alienam pacem & iucundi-
neptis querimoniis & superuacaneo mœrore solicitant:
interrogati, rem totam vel renidentes eleuant, vel certè
significatione perstringunt. denique asperis atque aduer-
bus planè incredibilem animi æquitatem ostendunt, ac
gradu perstant, & quicquid euenit, sine gemitu excipiunt:
sa varietate casuum edocti, & inconstantia rerum huma-
quæ in iis regionibus vel maximè viget. Infimæ sortis ho-
l regiam celsitudinem euehi repentè, alios è summo fasti-
ia prçcipitari, pęnè quotidianum est. hac illi vicissitudi-
t eruditi, lætissima quęque sic optant, vt interim diffi-
ogitent. Firmus autem est animus ad quę diu meditatus
ratus accedit. Neque prouectæ solùm ętatis eæ laudes: in
n consuetudine, atque adeò in ipsis lusibus & remissione
, senilis propè maturitas & moderatio quędā elucet. Hęc
poniorum bona, quæ tamen eadem ingenti malorum cu-
pēsari nil ambigas. Ac primùm, in Dei cultu, quod potissi-
titiæ munus est; & in finibus bonorum ac malorum, vnà

cum cæteris quæ Christum ignorant gentibus miserandum
dum errant. Magistris religionum ac sapientiæ vtuntur iis,
dixi, Bonziis: hi, vario alioquin dogmate mendaciisque,
tamen (quod facili negotio deprehendas) in tollenda parit
prouidentia & animorum immortalitate consentiunt. In
cendum interest, quòd impietatem hanc pauci palàm & p
cuè cunctis hominibus, alii non nisi nobilibus ac dynastis e
no tradunt: vulgus ac multitudinem tartari metu in offici
tinendam affirmant. Duobus hisce generibus interiecti se
amentia sunt, qui veteres quosdã impostores, Amidã & Xac
pliciter adorandos inculcant plebi, verbisque cõceptis dep
dos identidẽ, neque id per hæsitationẽ angorémve, sed ani
nè securo, certaq;, si tantùm hi ritè inuocantur, salutis æte
ducia; quippe quorũ vtriusque, dũ in terris agerẽt, tãta du
asperitas vitæ fuerit ad generis humani luenda peccata, v
solicitũ esse de superũ pace veniaque, aut hoc nomine corp
xare quemquã, vel quoquomodo pœnas delictorũ ab seme
re, non modò stultum & superuacaneum, sed in ipsos bea
parentes contumeliosum ac nefarium sit. hoc Bonzii mult
uatim & publicè suadere non desinunt, nequitia Lutheria
simili, vt vnum vtriusque auctorem facilè agnoscas. Porr
dixi, Amidam, & Xacam, & si qua sunt alia primæ notæ nu
quibus futuræ vitæ bona expetantur, patrio cognomine Fo
vocant. alios dein habent veluti minorum gentium Deo
valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorum quæ ad corpus
largitores: hosce Camis appellant, Reges olim ipsos, Regu
lios, aut inuento quopiam, insignive alio facinore, falsæ d
tis gloriam consequutos. horum de vita rebusque gestis, v
ue, Saturno, Libero, cæteris que inanibus Diis Græci poeta
da quædam, & ridenda, & turpia fabulantur. Inde Iaponi
tim, extinctis quę Deus indiderat, veritatis igniculis, con
magisterium exuunt, effractisque pudicitiæ claustris, in c
ludos, compotationes, ac venerem intemperanter effusi, co
cœcis ducibus viatores ad sempiternum interitum præcip
ritate festinant. iidem, per causam retinendæ grauitatis atq
stantiæ, dum animorum sensa motusque à primis annis o
ac celare adsuescunt, facili deflexu, à prudentia ad astutiam
ditatem, perfidiamque degenerant. inde prauum simula
dium, & fallendi certamen. vti quemque pessimè oderunt
miliarissimis oculis intuentur: bona fides, & aperta simpli
candor illuditur. Accedit sæuitia morum & immanitas

is de caufis, & quidem nec opinantes & auerfos, inuadunt
ies, vnoque aut altero acuti ac ponderofi acinacis ictu con-
:; dein, compofito ac fecuro vultu, quafi facinus ad fe nulla
e pertineat. ferrum vaginæ reddunt; infuper, nacti occafio-
:tuto, gladii acumen in capite humerífve infontis cuiufpiā
im experiri non dubitant. In bello, captis per vim oppidis
gis, certum exitium; cuncta ferro flammifque vaftantur: non
ion fexui parcitur. in prælio victi, fi palantes effugiant, nul-
rimine ciues hoftéfne fint, fpoliorū caufa plerunque ab a-
us opprimuntur. aliena, vt diximus, furto fubducere dedig-
, cædibus rapinifque graffari non item. terra latronibus,
iratis vehementer infeftum. prægnantes feminæ, partum
irò medicamentis abigunt, idque Bonziis auctoribus ac ma-
vel etiam editos in lucem infantes, alendi tædio inopiáve,
ter iniecto præfocant pede. egentibus ægrotis aut peregri-
lica & gratuita diuerforia nulla. fub dio pernoctant, mife-
:trahentes animam, deferti ab hominibus, vel ipfa die fa-
, vel extincti morbo, abjiciunt in fterquilinium. Eo maiore
probatione Iaponii Chriftianam caritatem erga deftitutos
itofos, itemque fepulturæ ac funerum inftituta mirantur.
is, quolibet nomine, haud leuiora quàm exfilii, aut pro-
nis, aut capitis fupplicia conftituta funt. gladio ferme tru-
ır improuidi. nam alioqui fe haud inultos cadere patiun-
.bufdam tamen locis comprehenfos latrones, certoque ad
niam vehiculi genere per ciuium ora tranfuectos, extra vr-
ıci, ab ignaris quanta figno illi veneratio debeatur, affigi
. In feditiofos etiam, qui quidem potentes ac principes viri
antecōdicto interdum animaduerti folet in hunc ferè mo-
:des noxii Rex, vbi vifum eft, milite armato circūdat, eidem-
it liberum aut pugnæ aut mortis arbitrium. Si pugnam op-
mmiffo protinus certamine, cum familia planè tota dele-
erpetua in omnem pofteritatem notatur infamia; fin vo-
m elegerit necem, vltro fibimet vētrem alta plaga in obli-
nulli etiam animofiores duplici in decuffim incidunt. vbi
inteftina cæpêre, parato in idipfum famulo ceruices ampu-
ræbent; & ex amicis præcipui, illatis pariter fibi manibus,
ortuum corruere fibi gloriofum putant. Atque idem faci-
liis quoq; periculis, præfertim vbi agitur exiftimatio & fa-
: vfitatū eft, & obductis dēfa caligine mētibus honeftiffimū
quin, ipfi interdum pueri vel à parētibus exacerbati, vehe-
, vel grauiore aliqua indignatione concepta, genus id

 leti

leti palàm sibimet ipsi consciscunt. Forensis res, nulla propei
non iuris ciuilis formulæ, non responsa prudentum, non va
nia, non carcer, non iudicum testiúmve reiectio, non citati
rum, aut causæ dicendæ potestas. ius totum in armis, aut p
pum placitis: horum in proceres ducesque; ducum in ciues, c
in suam cuique familiam formidabile vitæ pariter ac necis
trium: neque ab inferioribus acta pro potestate, à superiori
cognitionem reuocari aut rescindi consueuêre. ipsi autem d
Regésve, quamquam ab externo ac mercinario milite plar
parati, atque ob idipsum indigenis vehementer obnoxii,
barbaro quodam fastu, vti de Sina retulimus, adorari coli
volunt: stipati armatorum caterua, difficiles aditus, delicat
bent aures: adductoque vultu, nutibus ferme vel scriptis
sermonem grauatè consociant: nil opis habent in populi c
te repositum: regit omnia metus: huic adiunctum est odium
crebræ & occultæ conspirationes ac seditiones erumpunt, ex
que rectore, sceptrum ad alios aliosque, in summa rerum
nium perturbatione, transfertur. vetusta imperia & prin
longa serie deductas imagines oppidò pauca reperias. Sane
nium omne nomen vni quondam parebat Imperatori, cui
Vo seu Dairi: quoad is diuturna pace in delicias atque soco
resolutus, præfectis, & satrapis, ac præcipuè Cubis (sic enii
primarii vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterun
temptui cæpit esse. Viri ergo militares, talem aliquandiu pe
mox indignati dominum, tandem abrupêre frenos, & suam
sêre quisque prouinciam: ita momento vnitas illa, & maxim
textus imperii, multas in partes ac veluti fragmenta dissil
tantùm Dairi mansit in hunc vsque diem, honorum vocabu
ceribus diuidendi, quę pro graduum varietate mutantur
dem, certisque characteribus designantur. inde haud sperm
cogit pecunias: alioqui pæně precariam obtinet dignitatem
mus verò & potentissimus Iaponiorum omnium habetur ill
quis Meacum & Meaco finitima nobilissima regna (quem tr
cõmuni nomine Tensam appellãt) armis atque arcibus occ
Ea loca nuper obtinebat Nubunanga, quem dixi, tyrannus.
in solium, à coniuratis ante hoc biennium interempti, liberi
dem aut pulsis aut occisis, per factionem ac vim præcipuu
cum numero Faxiba succesit. Hactenus de moribus institu
Iaponiorũ, quod adhuc in tanta locorum longinquitate co
potuit. Cæterùm aditæ primum eius terræ titulum, decúsve,
quidẽ Lusitani ad se trahũt; sed ego Antonio Galuano credic

>ro quē de inuentoribus orbis noui conſcripſit, apertè nar-
ntonium Motam, Franciſcum Zeimotum, & Antoniū Pe-
cùm ex vrbe Sionis Dodra peteret Sinas, pertinaci vento
as Iaponiorum abreptos anno ſeculi huius quadrageſimo
), cùm Soſa (vti dicebamus) Indicā prouinciam regendam
ſet. Is, eo perfunctus munere, Ioanni Caſtrio ſucceſſori gu-
ila tradidit, qui feliciſsima vſus nauigatione, præter mili-
emēta, egregios tres viros è Societate IESV ad Xauerii la-
liuuandos aduexerat: Hiſpanum vnum, Ioannē Beiram è
tere (id oppidi nomē, oræ Callaicæ) Italos duos, Nicolaū
tum Vrbinatem, & Antonium Criminalē Parmenſem, qui
vti explicabimus, præclaro martyrio coronatus eſt. Hiſce
us Goam delatus Prætor, forenſi primùm cōpoſita re, nō-
nagiſtratibus & ſcribis cum cura ſuffectis, in reficiendam
ugendamq; claſſem, & reuocandā omni ſtudio militarem
iā incubuit. Circa idē tempus, Moluci Rex Aerius Goam
lefertur. Solio deturbatum nulla ipſius culpa, ferroque &
ous oneratum Iordanus Ternatenſis præfectus cum arma-
dibus ad Prætorē Indiæ miſerat. Aduenientē Caſtrius, de-
atenis, regio apparatu excepit, & in ſeparato hoſpitio libe-
abitū, cauſa probè cognita, de conſilii ſententia clemen-
luit: ornatum inde laudibus & honeſto comitatu, in regnū
e tacita Iordani ſuggillatione reſtituit. Hoc itē Prætore
adminiſtrata Chriſtiana res eſt. Michaël Vaſæus, de quo
mmemorauimus, eximia virtute ſacerdos, deque Eccleſia
ptimè meritus, conſiliis cum Franciſco Xauerio commu-
ſub aduentum Caſtrii nauigauit in Luſitaniam; Indicæ rei
nonſtrauit Regi; vt ea tollerentur, omni ope curauit; ab eo
ge anno ſequenti litteras ad Caſtrium Prætorē eiuſmodi
oannes Rex, Ioāni Caſtrio Indiæ Prætori, amico S. Quod «
oras, idololatria tam graue piaculum eſt, vt ea in meis «
lo pacto ferenda nō ſit. delatū eſt autem ad nos, in Goanis «
tū publicè tū priuatim, coli ſacella idolorum. præterea lu- «
ſque ethnicos celebrari palàm. Ac proinde, tibi etiam atq; «
ando ac planè iubeo, idola omnia, per idoneos admini- «
eſtigata & vndique ſublata, comminuas, comburaſque, & «
uibus edicas minis, ne cui prorſus vllum eiuſmodi ſimu- «
ut ſignum ex ære, ligno, argilla, gypſo, alióve metallo, ma- «
aſſa, fundere, ducere, ſculpere, fingere, exprimere, figurare: «
ide importatum habere, ſeu ſacra ludóſve ethnico more «
aut Brachmanas concionatores magiſtróſve, teterrimos «

,, Christi aduersarios, vlla ope iuuare, vel tecto recipere liceat
,, secus faxit, pœnis in edicto propositis nulla remissione mu'ct
,, Et quia gentes ad legitimum vnius Dei cultum, non modò s
,, turæ beatitudinis, sed etiam præsentibus interdum præmiis,
,, tandæ sunt; curabis enixè, vti redempturæ vectigalium, curat
,, publicę, & alia munera quęstuosa, in homines ethnicos ad h
,, conferri solita, in ipsos Christi neophytos primo quoque ten
,, transferantur. Ad classes meas deducendas audio promiscuu
,, gi vulg⁹ Indorū. Placet excipi Christianos, quòd si necessitas
,, quoq; operas interdum exegerit; videbis omnino posthac, vt
,, tidiana illis merces ac justa soluatur. Atque hoc toto de g
,, Michaëlis Vasæi sententiam exquires: quem nos virum & pu
,, rei bene peritum, & Christianę religionis apprime studiosu
,, maduertimus. Ad hęc, certis auctoribus magno mihi meo d
,, compertum est; ab Lusitanis hominibus vili pretio coëmpta
,, cipia, quæ apud Christianos dominos perfacili negotio a
,, ptismum adduci possint, Mahometanis ac barbaris mercato
,, ad non dubium animorum interitum, vberioris quæstus cau
,, nundari. Id piaculum ne admittatur in posterum, neu seruit
,, nisi Christiano emptori aut licitatori addicantur, item graui
,, bis edicto. Fœneratorum licentiam, quam certo capite Goar
,, legum ali didicimus, fac imperio atque auctoritate coërceas,
,, caput è legum serie quamprimum expungas. In oppido Ba
,, templum Diuo Iosepho extruitur, idoneúmque stipendium
,, do Vicario, & beneficiariis aliquot, de meo adsignator. A
,, porrò tria pardaum millia, in impuras Mahometis ædes, &
,, rium cultum, ab eius sectatoribus impendi ante hac solita eu
,, lii præconibus & conuersionis adiutoribus in posterum num
,, tor. In agro Cialensi, neophytis a Michaele Vasæo institutis
,, qui præterea ad Christum accesserint, è meis vectigalibus tr
,, quotannis oryzæ modii ab antistite diuiduntor. Pondera, p
,, pactiones, olim cum Thomęis Christianis initas, qui in Coc
,, ditione diuendunt piper, à nostris mercatoribus labefactari
,, rique cognouimus: nec nō subtrahi corollaria, quæ ad pretiu
,, di ex pacto conuento consueuerant: idque magno cum coru
,, po pariter & offensione, quibus multas ob causas pręcipuè
,, sultum oportuerat. Ac proinde curabis quàm diligentissimè
,, hisce commerciis ,; Thomæi prorsus incolumes indemnésqu
,, uentur: eósque cæteris etiam in rebus, vti Christianos & soci
,, quū est, liberaliter comitérque tractabis. Ages etiā cū ipso C
,, Rege, vti ritus quosdā Ethnicos ab ipsius auguribus in piperi

di

adhiberi ſolitos (quãdoquidem nihil ipſius ea res intereſt) “
commercio tolli permittat. Ab eodem Rege aiunt Indos “
itione, qui relictis idolis Chriſtiana ſuſcipiunt ſacra, for- “
nnibus illico ſpoliari. Ab eiuſmodi immanitate & tu om- “
ruis amicum Regem niteris auertere: & nos ipſi quoque “
m ſententiam ad eum litteras dabimus. Socotoranã cau- “
genter ipſe tu mihi coràm & per litteras commendaſti. eos “
ulos è miſerrima ſeruitute ereptos admodum cupio; ſed “
ne Turca, cuius in imperio ſunt, acriùs irritetur; claſſeſq; “
maria mittere paulatim adſueſcat. Hoc totum, adhibito “
e Vaſæo, tu pro tua prudentia, rerũq; iſtarum vſu, videbis “
di ſit. Piſcarii littoris incolas, cũ aliis injuriis affici à meis “
ferunt; tum verò cogi ad ea quæ piſcantur, ſibi tantũ, ini- “
ditione vendenda. Cauebis igitur etiã atque etiam, ne po- “
iberum vendẽdi arbitrium adimatur; ducéſq; mei in com- “
iuſmodi ne quid ſibi proprium arrogent. atque ad cæterã “
liendam vexationem, videbis num ea littora ſat cuſtodiri, “
vectigalia ſat cõmodè exigi ſine claſſibus poſſint. quæ res “
tem habuerit, non eſt cur illuc in poſterum nauigẽt. Præ- “
m magiſtro Franciſco Xauerio conſultabis atq; diſpicies, “
eius Eccleſiæ incrementum expediat, fáſve ſit; piſcãdi po- “
patere duntaxat iis, qui Chriſtũ induerint: cæteros, quoad “
quæſtu & commodo prohiberi. Qui ex ethnicis ad Chri- “
conuertunt, eos audio tanquam ſceleratos & ſacros, à “
us, cognatis amiciſque tecto ejici, bonis euerti, ac ſumma “
in ſolitudine atque egeſtate verſari. Horum tu inopiæ “
idæ, communicata cum Vaſæo re, annuam è meis rediti- “
niæ ſummam decernes, diſtribuendam à ſacerdote, qui “
i neophytorum inſtitutioni præfuerit. è Ceilano inſula, “
ti fertur, adoleſcentulus, impias auunculíne an parentis “
manus, Goam baptiſmi gratia ſe contulit. Huius in per- “
ndo ad aliorum conuerſionem haud leue momentum eſt, “
ram vti doctrina quidem ac móribus in Diui Pauli colle- “
lumnis cæteris imbuatur; quod verò ad victum cultumq; “
uto ſeparatim hoſpitio, impẽſa mea copiosè ac liberali- “
itur. Significauit is ipſe mihi per litteras, ad Ceilani reg- “
ius actionemque competere: videbis quidnam hoc ſit: to- “
em probè exploratam & cognitã ad me perſcribes. Quod “
rannus in ſuos populares, qui Euangelio credidêre, tam “
r ſæuiit; ſeras quidem illas, veruntamen debitas tanto “
nas ab eo per te quamprimum exigi volo: & grauem “

audaciæ mercedem statui; quo intelligant omnes, nihil esse
antiquius, quã vt omni ex parte integri incolumesq; seruent
â dæmonum castris ad Christiana signa transierint. Ab ethni
tificibus, Christi Domini, Virginis Matris, & sanctorum im
pingi, atq; adeò circumferri venales, minimè decorum est n
Christiano. Tu ergo, cum proscriptionis ac virgarum minis
ne cui profano tabulas eiusmodi pingere aut vẽdere quoq
do in posterum liceat. Parœciale Cocini templũ, itemque C
dudum inchoata, patere imbribus putrefacienda, turpissim
Vtrumque tu, architectis ac fabris adhibitis, quamprimũ
dum ac perficiendum curabis. Placet etiam, in vico Noroa t
Diuo Thomæ Apostolo fieri, Calapore cæptam sanctæ Cru
dem absolui; itemque in Ciorano insula templum excitari.
ea, locis idoneis auditoria & scholas institui, ad quæ statis
non Christiana modò plebs catechismi causa, verùm etiam
ci ad Euangelium audiendum vel inuiti conueniant. Quan
dem in ista mea ditione mihi primum omnium & maximũ
sequium Dei, & Christianæ religionis amplificatio; cupio ve
ter è Salsetanis quoque & Bardesiis finibus, quibus mihi n
dalcan cessit, idolorum cultum ac profanas gentium supe
nes prorsus euelli. Id quo citra tumultum ac vim, hoc præ
initio fiat, expedit, rationibus ac disputationibus quam
mè populos edoceri, quanto in errore ac veritatis igno
ne versentur: quamquè vel peruersum vel impium sit cultu
debitum Deo, simulacris lapidibusque ab homine tribui. Pe
eas pellendas tenebras, cùm alios viros adhibebis virtute &
tione præstantes, tum verò ipse tu primarios gentis euocare
qui, monere non desines; atque omni ratione ad Christum
re. Qui se se dederint, hosce, in fidem receptos, non tueber
dò, sed etiam pro suo quemque captu fouebis ornabisq;. Ha
nia scito nobis maiorem in modum esse cordi; quæ singula
tua industria & probitate sedulò curaturũ esse cõfidimus. A
ni viij. Idus Martias. M.D.XLVI. Epistolã igitur hanc, indic
giæ pietatis ac sapiẽtiæ, Vasæus in Indiam pertulit plenus
spe. Cæterũ salutaria principis mãdata, itemq; Prætoris edic
quantum par fuerat põderis habuere. obseruata & exhausta
facillima queque. reliqua, partim quòd priuatis obstarent
modis, haud æquo animo in vulgus accepta: partim, nondum
turis ad agendum rebus, in aliud tempus dilata. Eiusdem Re
creto ad reditus, quos antea capiebat Diui Pauli Collegium
ꝛeorũ insuper annua bina millia Goanis ę vectigalibus acc

rius interim, Parauana Ecclesia constituta, Molucas, (quam
ini vineã à Galuani discessu fœdum in modũ squalere didi-
Parauis illũ apud se retinere summa ope conantibus, petere
minus intendit. Meliaporẽ ex itinere primũ, inde Malacam:
aca in Amboinũ, & Mauricas insulas, postremò Ternatẽ de-
. Omnibus locis bene ac feliciter gesta re, plantariis de more
itis, prò copia præsenti villicos atq; custodes apposuit. Hinc
isenda quæ liquerat, operasque in Christi latifundia diuidẽ-
quippe recẽtes interim ex Europa cultores aduenerant) haud
agno Molucensium fletu Goam renauigare est coactus. In-
Tolanus Mauricæ terræ dynasta, in Ecclesiam Dei (& erat
ophytorum ingens numerus) odium exprompserat nominis
iani. multos acerbè torserat, quosdam occiderat, plerosque
ous fortunis exuerat. Ad ea facinora punienda profecti ab
te Lusitani, locum tũ cætera munitione, tum sudibus præa-
ac tribulis ferreis vndique septum offendunt. adeò, conscius
neruisset Mahometanus, oppidum ad hostes arcendos omni
n arte, veruntamen irrito conatu firmarat, siquidem eructã-
vicino verticibus montium, tanta repentè cecidit cinerum
munitionibus coopertis obrutisq;, liberũ ac tutũ Lusitanis
em accessum daret. hinc, non solùm exitu læta, sed etiam
ulo insignis parta victoria. Circa idem tẽpus Meliapore item
s ad memoriam accidit res. Lusitani, suburbano in colle, v-
tatum à barbaris Apostolum Dei Thomã fuisse docuimus,
n eidem Apostolo sacellum exstruebant. Aperientibus fun-
ntum, insculpta quadrato lapidi, sanguineis & in speciẽ re-
us conspersa guttis apparuit Crux, lapideo item circulo in-
repandum in lilium definens. insidet in summo colum-
æ ab imo herbæ luxuriant: in eo circulo incisæ notæ cer-
, quas propter vetustatem legi adhuc potuisse negant qui-
ij, seorsum al legendũ adhibitos diuersarũ nationũ Brach-
duos pręcipua erudionis fama, haud paruo quidem labore,
amen congruenti ambos interpretatione, respondisse fe-
otas eas, pluriurñ litterarum singulas obtinere vim. iis A-
sancti martyrium, quale nos à vetere traditione descrip-
reuiter cõtineri: atq; illud nominatim, (quod ipsæ testen-
æ) Christi famulum inter eius Crucis adorationem & os-
cidisse. Extractam ergo tabulam ac probè purgatam, Lusi-
festim in ara gratulabundi cõstituunt: intẽtiore cura sacel.
oluunt. Noua in loco frequentia, nouus honos accessit, sed
lo mox euidenti maiorem in modum aucta religio. octo

ante Christi Domini, tribus ante Apostoli natalem dieb
cùm ab Ecclesia celebratur exspectatio Virginei partus;
eam ædiculam Christiani rei diuinæ causa conuenerant.
rum dictu: simulatque ab sacerdote cœptum Euangelium,
vniuerso inspectante populo, Crux ea modicis primò stil
largo dein sudore manauit. admota hinc tersui linteola sa
liquidò cruentas ebibere maculas. Color etiam Crucis, è c
dido sensim in pallidum, è pallido in atrum cessit: grato
hæc splendore cæruleus effulsit: ad extremum, sacrificio pera
natiuus rediit. Scilicet, res tam noua & illustris, ineffabili q
dam gaudio delibutis adstantium animis, altos gemitus,
acclamationes, vim lacrymarum exciuit: neque verò propr
illius duntaxat diei cœtusve id spectaculum fuit. ex eo tem
re, singulis ferme annis, eadem festa luce, eodem non m
sacrificii, sed etiam Euangelii momento recurrit. si quando
termissum est, ipso doctus euentu dirum aliquid portendi
pulus putat. Ac, ne quis apud nos in tali tantaque re dubit
di foret locus, totam dein & facti seriem, publicis consig
tam litteris, & operis effigiem è lapide ipso diligenter exp
sam, Cocinensis Episcopus in Europam sub initia Con
Tridentini transmisit. Cæterùm thesaurus ipse repertus, Cas
demum obtinente prouinciam, & Euangelio adstruxit fidem
opportunè Prætori, ad omne periculum ac dimicationem
Christi nomine subeundam, animos addidit.

LIBRI DVODECIMI FINIS.

HIST

ISTORIARVM
INDICARVM
LIBER TERTIVS-DECIMVS.

RANQVILLA tum Lusitano res erat Indica, finitimis tyrannis dynastisque partim vi ac metu subactis, partim etiam æquo fœdere in amicitiam ac societatem adscitis; cùm repentè periculosum & graue bellum, vnde minimè putabatur, exortum est. Eius belli concitator ac princeps fuit Sofar, qui post fœdum ab vrbe Dio Solimani discessum, pacemque reddi-
sitanis, nunquam animum remiserat à colligendis per otiũ
, quibus, vbi maturum esset, ad eorum perniciem vtere-
x amplius annorum spatium liberum in omnes apparatus
at, quo tempore ita sese in Mamudii adulta iam ætate Re-
iam insinuarat, vt omnium arcanorum non particeps esset
sed pænè moderator & arbiter. ac simul animum adoles-
& suo ipsum dolore, & muliebribus iam sat incensum faci-
vlciscendos auunculi Badurii manes, delendumq; ex India
ium omne nomen, miris artibus incitarat. In eam rem, prę-
tes copias, nouos quotidie variis è nationibus milites, du-
belli peritos, ingentibus præmiis euocabat Rex. iis in disci-
tyrones & collectitii tradebantur: fabrum, artificũ, ac mu-
n multitudo quàm maxima cogebatur. ac præter cæteros,
cti etiam & machinatores egregii quinque à Byzantio vrbe
ti, menstruo in singulos trecentorum aureorum pacto sti-
armatorum ac tormentorum omnis generis officinæ locis
peramplæ institutæ. solicitati occultis legationibus Indi
c principes ad puniẽdas injurias, & recuperandam maris
nem, quã latrones pauculi, specie mercaturæ subreptam,
nagis ignauia, quàm sua virtute obtinerent. Sibi esse certũ
, primo quoque tempore Diensem arcem inuadere. si vnà
onsurgant, libertatéque ac dignitatem, qua nihil prius de-
, tandẽ aliquando respiciãt; tam exiguam profectò manũ,
am præsidiis, ab ope domestica toto pænè terrarum orbe
, mutui demũ inter ipsos auxilii cõmunione sublata, nullo
negotio

negotio prorſus obrui & extingui poſſe. Cum eiuſmodi ferè n
datis dimiſſi quoquouerſum legati. Et omnia hæc interim cla
ſtinis agitata conſiliis, alto ſilentio tegebantur. Vniuerſæ con
rationi tantiſque delectibus, probabili ſanè commento, prętē
batur imminens in ſingulos dies à Patanio Rege bellum, qui
propter vicinitatem, quotidianæ diſcordiarum cauſæ non dee
Sofar, ſimulandi æquè ac diſſimulandi magiſter, tum vel ma
cum Luſitanis, honore verborum, officiis, humanitate certare.
que verò callidi veteratoris fucum aſtutiamque inſcitè Mam
imitari: quippe, tum ſuopte ingenio tectus ac perfidus; tum do
ſticis diſciplinis ad omnes dolos atque fallacias eruditus: adeo
ſe per id ipſum tempus in Luſitanos bene animatum oſtender
noxios etiam perfugaſq;, ſi qui ex eorum ditione in ſuos tranſi
fines, magna cum beneuolentiæ ſignificatione iiſdem ad ſu
cium redderet. Porrò, artificium hoc dupliciter proderat Can
anis: quod cùm ſuas ipſi cogitationes vario obtentu celarent,
Luſitanos (vt eſt omnis incauta ſecuritas) ad cuncta quæ noſſ
perent de viribus ipſorum opibuſque, de numero militum a
tium, deque omni ſtatu prouinciæ palàm & ſine ambagibus
menda perliceret. Erant autem, ſiue ſuperiorum tēporum
ſiue inani fiducia diuturnæ pacis, tum eiuſmodi res, quæ vel
tum hoſtem & otii cupidum, pænè explorata victoriæ ſpe, irr
facilè poſſent. Diſciplinæ bellicæ ſtudium ad mercimonia qu
que conuerſum. regius fiſcus, vario ſumptu & fraude mult
exhauſtus. claſſis in naualibus, interna vermium labe ac ſitu c
pta. nautæ remigéſque, neglectis cuſtodiis infrequentes: mi
è ſtatiuis atque præſidiis, cauſati ſibi ſtipendia non pernum
plerique diffugerant, atque arma flagitiosè vendiderant. in
Dienſi arce, quæ maximè omnium erat, propter loci naturam
bitis ac variis belli caſibus, opportuna, è defenſoribus nong
quos ibi Garzias pace conſtituta reliquerat, ad ducentos circ
quinquaginta redierat ſumma. atq; hos ipſos, Ioānes Maſcar
præfectus, priuata magis munificentia & comitate, quàm au
tate imperii vel ſacramenti religione retinebat. ibidem ad
batur pulueris tormentarii, ſi acrior inſtaret neceſſitas, quo
vnum in menſem eſſet ſatis. ac, ne frumenti quidem vel oryzæ
reliqui commeatus, ex antèconuecto atque ſepoſito, copia ſ
tebat. Hæc, Sofar in primis, & alia id genus, ab Luſitanis, c
Cābaia negotiabantur, ſeparatim ac ſępius, pro familiari cōſ
dine percunctando, probè cognorat. Inde Regum exterorum,
ſertim qui mare accolunt, pertentari animos denuo placuit.

legati, iis auditis, Reges alii pecunia & milite juuêre Ma-
mi: alii, quominus eandem coirent societatem, intestino ac
is vrente bello distenti sunt.. apud quosdam etiam, rei euen-
xspectantes, composita nuper cum Lusitano pax & amicitia
. At Cambaianus, posteaquam sat sibi copiarum viriumque
m ad omnes conatus animaduertit, gerendi belli hanc ma-
ationem instituit. Sofarem, ingentibus inflatum promissis,
æ rerum ampla cum potestate præfecit. Rumecani Sofaris
i tormentariæ procurationem attribuit. hyems ad obsidio-
cis delecta, cuius initium, vti suprà demonstrauimus, in iis
st à Kalen. Aprilis: vt ipsum anni tempus, præclusa nauiga-
Lusitanos maritimis, quæ vnà supererant, auxiliis prohibe-
bus ita constitutis, ad earum suspicionem quoad fieri posset
ndam, rumorem insuper è composito dissipant; vrbem Diũ
pro amicitia donatam ab Rege, in eamque possessionẽ breui
m esse venturum: nec sine magno comitatu, reuocandæ ve-
equentiæ causa, quæ res eo propiùs ad veri similitudinem
bat, quòd & plenus certaminum & controuersiarum esset is
atus, vt non multum ex ea largitione Rex damni facere vi-
; & huic eidem Sofari oppida nobilia duo, Surratum & Rei-
, paulo antè concesserat. ea fama vulgata, Sofar, Surrato, vbi
ebat, litteras ad Mascareniam dat, in quibus erat scriptum:
era loca, quæ Mamudii Regis benignitate obtineret, no-
Dium vrbem accessisse: id munus eo sibi accidisse jucun-
uo majorem inde facultatem sit habiturus, optata Mascare-
nti viri consuetudine perfruendi: simul sibi esse in animo,
superioribus belli cladibus magna ex parte dirutam & euer-
staurare, & in pristinam, si fieri posit, celebritatem reducere;
us ac rapinas arcere; aduenis ac mercatoribus, quo libetiùs
t, pacem, annonam, fidem omni ratione præstare: neque id
tùm, sed etiam ipsius Regis Lusitaniæ causa. hæc quoniam
hominum perfidia, tamque seditiosis incolarum ingeniis,
e magno apparatu copiisque nõ posint; petere se & orare,
tus, & cinctus amicorum frequentia, Dium aduenerit, ne
circo aduersus Lusitanam rem aut amplitudinem ab se vel
udio cogitatum interpretetur. id adeò reapse daturum oper
æqui pariter & iniqui omnes intelligant. Si fallat; diras
in se, caputque suum, fortunas, ac liberos, imprecatur. Hæc
mam impudentiam à Sofare in præsens tempus de more
. Mascarenias haud ita pridẽ in eius arcis præfectura suc-
Emmanueli Sosæ, (alteri ab eo qui à Badurianis est cæsus)

cogno-

cognomento Sepuluedæ. atque is initio præfecturæ, cũ in Ca
iæ finibus multa misceri ac parari contra Pataniũ Regẽ au
haud sanè commotus est. quippe nec sine causa, Mamudio,
iã à Mogore accisis, æmuli atque opulẽti Regis insidias om
natu præcauẽdas putabat; & quo minus temere Lusitanũ, cõ
iam pace, Cambæi lacesserent, vel sibi obnoxium ducerent; sa
gna ipsorũ mercede recentibus euentis edoctos arbitrabatur
ferme principio Mascareniam solicitudine liberabant. Ast v
pore procedẽte, Patanius nihil mouebat; ac nihilominus C
erat in armis, & militari concursatione, machinarum opifici
risque ac iumentis omnia perstrepebãt; enimuero tũ suspicar
carenias cæpit subesse fraudẽ, atque ad Lusitanæ arcis excidi
cuncta spectare; suspicionẽ auxêre cõmeatus atque tormen
pagos Dio propinquos paulatim subuehi cæpta. Postremò d
tionem exemêre omnẽ, Sofaris ipsius litteræ, tanta præsertin
latione blanditiisq; conspersæ, nec non magna calonum lixa
turba cũ plaustris & impedimentis in vrbẽ ingressa; itẽq; sub
cohortes armatorũ aliquot subsequutæ. Annus tum numera
seculi huiusce 46, & exacto iam autumno Martius mensis e
exitu. Mascarenias, quamquam atroci ac subita perculsus re
extemplo colligit animum, séque in omnes firmandæ arcis
uandi præsidii partes intendit. Prima fuit propitiandi præpo
Dei cura. cęlestem opem & supplex implorauit ipse, & aliorur
cibus iussit exposci. Tũ per expedita nauigia Castrium India
torem, itemque Bazaini & Ciauli præfectos, Hieronymũ M
& Antonium Sosam, de hostium apparatu & conatibus edoc
suppetiæ quamprimum ferantur, vltimum haud dubiè sib
que imminere discrimen. In eadem loca mox nauibus instit
amandat imbellẽ turbam, exceptis aliquot vsus quotidiani
cipiis, & paucis insuper matronis, quæ sexus oblitæ, ne dese
viros, societatem periculi & diuturnæ obsidionis incommo
nimè recusabant. Lusitanos prẹterea negotiatores, quibus er
ctior cum Diensibus amicitia, hortatur, tum publicæ saluti
priuati compendii causa, vti coëmptam frumenti & oryzæ vin
nes piscesque sale duratos, & alia id genus alimenta militibus
de vendenda, celeriter in arcis apothecas importent. id vti
in tanta temporis angustia, & Diensium iniquitate, sedulò fa
Simul, tecta & tabernæ in vestibulo arcis euersæ; tigna, tabul
ramenta, mali nauium introlati. Inter hæc Mascarenias, par
mulatione, & iisdem quibus peti se videt artibus, ad Sofari
stolam ita rescribit. Quòd Sofar, præter cætera in eum à M

ollata ornamenta honoresque, nuper etiam Diensi toparchia
atus auctusque sit, neque mirari se, qui præclara eius in Regē
mque Cambaiæ merita dudum norit; & magnam cepisse a-
voluptatem, non ipsius modò Sofaris, verùm etiam reipu-
causa, quod bonorum omnium intersit, fortibus & industriis
iborum præmia pro dignitate persolui. Quod ad ipsius ad-
m in vrbem attineat, nequaquam se illi concedere, vti maio-
uctum è mutuo conspectu & familiari consuetudine perce-
s sit. De copiarum numero, quas ad vrbem variis de causis co-
adducere, neque pudoris neq; arbitrii sui esse, definire quic-
tantùm admonere pro amicitia, videat etiā atq; etiā, ne quid
hominum colluuie & Lusitani præsidii vicinitate turbetur.
litteris acceptis, magnopere lætari Sofar tam bellè tecta sua
a; tam læta initia dare sese. neque diutius morandum ratus;
te iam hyeme, Dium alias idētidē aliásque submittit manus:
iu milites ac lixæ cum sarcinis, noctu majora tormenta cum
o instrumento oppugnationis intrabant. Postremò Sofar ip-
IV. Kalend. Maias cum Rumecane filio vrbem inuehitur.
quinque Turcarum ducebat. ii erant exercitus nerui. seque-
ongè major è variis gentibus multitudo. Nouus dominus,
aquilinus, ingenti gratulatione & plausu ciuitatis exceptus,
t in regiam; inde per causam Mascareniæ salutandi, specula-
a arcē mittit. à Mascarenia vicissim ad eum, honoris & offi-
sa, destinatur Simon Pheus Limenarcha, notæ prudentiæ vir.
Sofar aduenientem primò comiter accipit: mox, variis de re-
tituto sermone, deliberatum esse, ait, sibi, ad rixas vitandas,
vrbem ab arce diuidere; valde optare se, ne Lusitani, vt olim,
alutare impediant opus. dein eorundem iniuriam instit it
quòd pænè precario in eas regiones admissi, totum sibi vin-
mare; & cùm alios populos ac dynastas, tum verò ipsum
e Cambaiæ Regem iniussu nauigare prohibeant. Sat iam
nos & aduenas veteribus incolis insultasse: tantam indigni-
erri non posse diutius. hæc Pheum renuntiare suis, ac simul
e iubet quemque apud se, quàm pauci, quàm procul ab do-
am à rebus omnibus imparati, quàm incommodo anni tē-
t tamque infensis nationibus ad prædam obiecti sint. ad
udenter animum aduerterint, profectò fore, vti, vel cum
paci atque otio consulant, nedum in tanta rerum iniqui-
prehensi, validiorum opes atque arma vltro lacessant. Cum
andatis Pheus in arcem regreditur. Mascarenias ad con-
efert. ac tametsi liquidò cunctis apparuit, à Sofare non
certamen

certamen iuris queri, sed vim; tamen, ne furendi materiam ho
mato præbuisse viderentur; de cæteris rebus placuit responde
hil ipsorum iuris aut potestatis esse. haud longè distare Præ
Indiæ Castrium. si ad eum legati mittantur, sperare pro eius
tia, quod fas ęquumque sit, facilè impetraturos. Quod verò a
tum attineat exstruendum, in Garziano fædere disertis verbi
tum esse de limite. si intra id spatium ædificare Sofar animu
ducat; se non modò non prohibituros, verùm etiam adjuturo
nu. Sin terminos transilire, &, quod Ninaraus antè frustra ter
arci obmoliri atque officere cogitet; daturos operam vti
Cambaia atque India omnis intelligat, Lusitanos nullo te
nullis difficultatibus, vel de iure finium vel de gradu cõstant
moueri. Hæc Pheus idem referre jussus in regiam, & vnà exem
fœderis, testatò descriptum. Ad ea denuntiata nimirum Chri
sertor excanduit: traditumque sibi à Pheo libellum, incens
discerpsit. id Sofari & committendi belli principium & fini
næ gerendæ personę fuit. confestim injectæ legato catenæ:
bulantes in proximo Lusitani alii duo repentè comprehensi
custodiam traditi: nimbus telorum in arcem subitò procursi
jectus. Per hũc modum hostili scelere patefacto, Mascarenia
propiùs cernit periculum, eò in speciem erectior celsiorque
omni ratione confirmat. hortatur ne improuiso malo icti
hant animos. proprium esse Lusitani generis & sanguinis, de
strare quidnam diuino fulta præsidio, neque tamen idcirco
cordiam resoluta, paucitas possit. Eius rei multa eaque illust
riis orbis terræ partibus edita documenta. Sed ne longè abea
per hanc ipsam arcem, Antonio Sylueria præfecto, majorib
copiis terra marique oppugnatam obsessamque. Lusitanos p
guo numero ad vltimum inopiæ redactos, multo maxima
suorum amissa; tamen stetisse cœlesti subnixos ope; & quæ
iis angustiis possit humanum corpus, omnia pertulisse, quo
cti metu aduentantis ab Goa subsidii. Turcę pariter & Guz
atque adeò Sofar idem ille, relictis per summam trepidat
impedimentis, abscesserint. Inde, prædicatione omnium &
nomini Lusitano ingens additum decus. haud disparis exitus
mili causa, nunc quoque præcipiendum animis gaudium. n
aduersus ruptores fœdernm, contemptores diuini atque h
iuris, teterrima dæmonum mancipia, pro insontibus & circ
tis, &, quod caput est, rectę fidei defensoribus, haud dubiè
bellum esse gesturos: & accita iam ab Goa, Bazaino, C aulo,
oppidis fidelissima suorum auxilia propediem affutura. Neq

ad timorē vel maximè proponatur, extimeſcendam eſſe hye-
Luſitanæ pietati, virtuti, nauigandi ſcientiæ, non regionum
alla, non ventos, non tempeſtates, quominùs vltima ex-
tur, obſtare. Tantùm intereà ſe ipſi viros præbeant, omni co-
nitantur ad laudem; neu committant, vti vel Chriſtiana fidu-
duritie militari, Syluerianis aut aliis inferiores vlla ex parte
ideantur. Eiuſmodi vocibus publicè priuatímque obfirma-
mnem patientiam milite, Maſcarenias, pro tenuitate præ-
itiones vigiliáſque diſponit. Septem inſtauratę paulo antè
ant propugnacula, in iis totidem duces cum vicenis ferè mi-
collocat. Marinum caſtellum Fernando Caruallio com-
huic defenſores triginta attributi, Cambaicam oram Iaco-
ſteus duobus caturibus tueri iuſſus, & hoſtem, quoad lice-
itimis commeatibus intercludere. Reliquam manum ſibi
enias ad ſubita belli reſeruat. Duces ad ſua quiſque digreſſi
ſe alacriter ad opus accingere: centonibus ac molli tomen-
gere muros, aggerere ceſpitem, farta glebis dolia inter pin-
ire: arma, contos, machinas, & quicquid ad repellendum
opus eſt, pro copia præſenti raptim expedire: ad nominis
ni gloriam retinendam, ſubeunda pericula, famam, ſitim,
que, & vltima perferenda, mutuis adhortationibus incitari.
c Sofar, omnibus iam rebus in proximo comparatis, qua
oppido eſt aditus, aggerem vineáſque ad arcē agere inſti-
rtam quippe oppugnationē & repētinū ad mœnia ſucceſ-
pediebat, præter defenſorum virtutem, ipſa quoque altitu-
titudo foſſæ, quam poſt Syluerię diſceſſum, Emmanuel So-
quàm antea capaciorem effecerat. Sofaris autem munie-
fuit eiuſmodi: Ab vtroque inſulæ margine vallum arci ad
um obiecit. in eo vallo turres locis editioribus excitantur è
pide, frontibus duntaxat ad lineam exequatis, ab tergo ba-
e operarii terram adaggerant. in ſummo, prætentis goſſi-
iis, muralia tormenta; in medio atque imo, relictis ex arte
s, minores fiſtulæ collocātur. Hæc omnia paucis diebus
li celeritate perfecta: noctu ferè muniebant, quo minus ad
iſitanorum ictus paterent. interdiu, ſicut ab opere ceſſaba-
arce diuerberanda, & fatigando præſidio nulla dabatur
allo dein multiplex murus cæptus duci, flexuoſis Indicò
andris: quo & oppidani tutiùs ad arcem ſubirent, aggerē-
udetent; & præſidiarii, ſi fortè erupiſſent, non modò ad
ex occulto iaculationes prębere̅t corpora; ſed etiā igno-
tibus & errore viarum impliciti tenerentur. Dum hæc

fiunt, Sofar optimum ſtatuit, ex alia parte maritimum ado
ſtellum: vt eo capto & portum haberet in poteſtate, & arcem
tere tormentis impeteret. Eius rei cauſa ingentem onerari
receſſu intimo procul ab hoſtium telis, ad caſtelli faſtigium
quandum, pluribus tabulatis attolli iubet; multóque bitum
pice diligenter oblini: quam deinde, ad caſtellum admota
ſecundo, ſuccendant; concepto igne, in ſcaphas deſiliant a
auctóque tumultu inter fumum & clamorem, ſcalis aſcen
muros obtineant. Hæc res, priore bello fruſtra tentata, eun
ſus habuit exitum. quippe, tabulata paulatim in ſublime c
tia conſpicati è turribus Luſitani, rem ad Maſcareniam de
Extemplo negotium datur IacoboLacteo, qui captiua iam a
nauigia ad arcem traxerat, vti quamprimum occupet parat
cendium pegmati nec opinatos ignes inferre. Noctu pr
cum fiſtulatoribus haud plus viginti, quamquam tectis ſub
vola funiculis, leniſſimóque remorum pulſu, non latuit S
ipſum, ea fortè hora circumeuntem excubias. ille confeſtim
ma littúſque dat ſignum. tollitur clamor. ex omni parte co
tur. Lacteus, ad ſimilem caſum præparatis iam antè ſuorū
rectum curſum rectáſque proras in periculum tenet. nec m
liciter quàm antea Goueanus, circumfremētibus ferreis gl
que ſagittis, ad onerariam penetrat, vt in nullo tali metu, r
cuſtoditam. Confecta iam videbatur eſſe res, cùm in ipſo (v
terdum) articulo ingens preter omnem exſpectationem dif
oboritur. hoſtilis pyra, quam vel è longinquo concepturam
crediderant Luſitani, aduerſum coniectas è proximo tædas
teſque ollas, repentè contumax & inuicta perſtare: iterat
que iaculis nihilo magis lædi, iaculantium oculos animo
ſa rei nouitate confundere. Tum Luſitani, ancipiti vrgent
quòd & in mora exitium, & in irrito incepto deformitas fo
ſilium à cupiditate gloriæ mutuantur audax ac pænè teme
inciſis momento anchoralibus, nauem ipſam remulco ad
lum vſque per media tela perducunt. ibi demum facibus
ingeſtis, in hoſtium conſpectu, relucentibus latè flammis
pta. Id euentum, ſicuti eximiam in ſuos Dei benignitatem
na miracula retulit, nullo, ne tum quidem, è Luſitanis ini
tuque inter tantam miſsilium procellam deſiderato, vno
leuiter ſaucio; ita Sofarem, primo indignantem, dein ſtupo
xum, ab conſilio maritimæ oppugnationis auertit. eo a
terra munitiones vrgeri cæptæ. & abundabat multitudo, v
tormentis ab Luſitano dirutum eſſet, Mamudiani extemplo

: mortuorũ loco (plurimi autem quamquam per tenebras fi-
:bant) fustuario coactos alios aliósque submitterent. inclu-
trà, neque ad erumpendum copiæ, neque ad perpetuos &
rios ictus iacula suppetebant. Per hunc modum, vertente
ad arcis pæne fossam agger vineæque perductæ. huic rursus
lapideum præstruunt murum tredecim pedum latitudine:
noua castella, crebrasque stationes, & varia tormenta
uunt. Hanc ferme, circumuallandæ quacunque licuit, arcis
n sequutus est Sofar. Interea Castrio Prætori, ad classem, vt
est, reparandam sat per se incitato, acres addiderant stimu-
ascareniæ nuntii ac litteræ. Confestim, è duobus filiis Fer-
ri natu minorem, egregiæ indolis adolescentem, cum naui-
npluribus, & vario commeatu, cadisque sulphurei pulueris,
ium manu, Dium quàm celerrimè iubet præcedere. Hosce
rofectos cælo, atrox in medio cursu tempestas adorta dis-
ars Bazainum & vicina littora petiêre: Fernandus cum octo
us instando & remigando peruicit, vti Diensem teneret ar-
uitisque & inspectantibus Mamudianis, militem, & com-
, & omne bellicum instrumentum exponeret. Ingenti Lu-
um gaudio id subsidium acceptum: ac minimè dubia spes
consequuta. initur bellatorum numerus: ad quadringen-
uinquaginta peruenit. Suppletæ dein auctæque custodiæ,
ndo infirmissimum omnium propugnaculum Diui Ioan-
ri cuique propugnaculo ferme ab cælestibus patronis indi-
nomen) cum fortissimis iuuenibus est datum. Per eosdem
s, Mamudus, ad visenda opera militesque animandos, cum
ercitu Dium aduenit. id suspicatus è concursatione plau-
Mascarenias, Fernandum Caruallium è marino castello rem
oratores iubet cognoscere. Transmissi multa iam nocte
eriti & spectatæ fortitudinis viri sex, ad vicinam hostium
m adrepunt, & è custodibus vni manus injiciunt. ad cu-
erationem concursu facto, Lusitani duo tresve inter tu-
occisi. reliqui, tenaciter apprehensum vigilem, præua-
si viribus, ad suos illico transtulêre. Ex eo, de Regis ad-
gnitum est, itemque de consiliis hostium nonnulla
a. quibus rebus adeò non exterriti sunt Lusitani, vt etiam
ras, crebro igne, bombisq;, & tubarum cantu signa effusæ
gratulationis ediderint. Inde cùm admiratio cepisset
usi è proximis vigiliis percontari quidam, (è diuturno
cio haud ignari linguæ Lusitanæ) quænam esset causa tan-
repentinæ lætitiæ. Responsum ex arce est: efferri gaudio

Lusitanos, quòd Mamudiũ ipsum in castris versari didicerint
pe, hactenus cum fugitiuis & desertoribus, mistis ex omni
uione, turpiter dimicatum. deinceps, cum Rege regnique p
bus multo honestius fore certamen. eo responso irritati vi
uicem probra Lusitanis ingerere, seruitium Sofaris, æternas
pedes, acerba supplicia minitari. Verborum iaculationem
vtrinque sequuta missilia. Per continuos dein dies, inspecta
que adhortante Mamudio, arcis mœnia quatiebantur
testudine basiliscos (noxiorum plerunque nominibus ar
tium hodie ballistas appellare mos est) & alia id genus to
Mamudiani promouerãt. iis Thomæum & Iacobæum pro
cula, & quantum inter vtrumq; erat muri, cum ruinæ minis
ribili fragore feriebant. Minora verò tormenta, in ipsas po
fenestellas ac pinnas obuerterant ita scienter, vt sine præse
tio se vix quisquam propugnatorum ostenderet. Inter cæte
bili viro Iacobo Gnaiæ (a quo multa de his rebus accepim
hostẽ collineanti globulus in fomitem fistulæ illatus; fracto
tu, oculum ipsum, quo collineabat, excussit. Puluis aute
rat artificio ac subtilitate perfectus, vt è flammis emicante
les pilæ, dolia cespite plena trãsfigerent. Mortarium etiam
statuerant loco, (& peritissimus aderat librandi magister) in
mani ambitu globi triginta paucis diebus in arcem immissi
re tamen inclusorum trepidatione, quàm damno: quòd tum
nere sonitus, tum è magnitudine impendentis è sublimi p
ponderis, plerique spatium ad præcauendum haberent. te
me perforabantur, & dissilientibus lapidum fragmentis
rat in proximo tutum, magister dein fortuito ex arce telo
tur. successit huic artifex, nequaquam vsu vel scientia par
culpa residentibus in castra globis, tres è Mamudianis obtr
que vltra exerceri machinam placuit: ita is terror amotus
rùm ex aliis partibus haud intermissa verberatione aliqua
prociderat muri. & propugnaculum diui Thomæ, solutis c
gibus, metuendo hiatu discesserat. Aduersus id malum i
murus latitudine pedum viginti maturè perductus. diruta p
dificia materiam & saxa variæ magnitudinis præbuẽre. A p
ipso cum nobilissimis primùm admotæ operi manus: hor
dustriã cęteri deinceps acriter subsequuti: magnoque cer
continuata structura, intra septimum diem murus absolutu
hęc Mamudius, longiorem quàm putarat obsidionem, & f
pacis mentione obstinatos cernens Lusitanos, è suo comit
sarcanem ducem impigrum, & bellicę compotem laudi

Al

na legione in castris reliquit. ipse, procerum hortatu, Mada-
decimo quàm venerat die regreditur: verbo, ad expedien-
nmeatus nouumque subsidium: re vera, præter moræ tæ-
ietu quoque perfusus, quòd è cognatorum numero quidam
glande traiectus, ad ipsius pedes exanimis corruisset. At So-
nsus dolore & rabie, quòd nullam admodum insignem o-
præsenti nauasset Regi, præcelsam aliam struem è saxo ter-
interstratis ad firmitatem ramis ac frondibus (vnde Ramo-
llata est) erigebat; vt libero in arcē prospectu, Lusitani præ-
cursum ad bellica ministeria, destinatis è superiore loco i-
npediret. aduersus eam perniciem, Mascarenias, opportu-
captans iaculandi, tormenta identidem alio atque alio
ebat. turrim dein è regione crescentis machinæ raptim ex-
n eo præsidio positus Antonius Passanius cum fistulatori-
adraginta, quot ipse quamquam arctis in rebus priuato
propter diuitias ac splendorem alebat. ii summa conten-
us impedire iussi. id quo commodiùs facerent nocturnis
io maximè tempore muniebat hostis) ferrea candelabra
na crebræq; faces ad idonea loca dispositæ: quæ, fuso longè
lumine, cùm situm castrorū, genus operum, multitudinem
m veluti diurna luce nudarent; magnus videlicet, viliū prę-
perarum, interitus consequutus. Sed ea erat agrestis turbæ
ab tergo instantium atque vrgentium præfectorum ter-
agis coacti miseri sese volitantibus palàm telis objicerēt;
nptorum loca noui subinde recentesque supplerent. ita,
uam conantibus prohibere Lusitanis, ad summum perdu-
es, & omni bellico apparatu confestim instructa. Inde, cùm
eriora in dies magis infesta fierent, Mascarenias ante sa-
em edito loco tumulum extollit: collatisque eò tormentis,
ti præcipuè basilisco, Ramosam ita quatefecit, vt magna
rstantium clade prosterneret. neque stratam rursus exag-
ısi Mamudiani. Conatus dein omnis ad fossas opplendas,
mœnibus ipsis injungenda conuertitur. iam ad marginem
rduxerant vineas. accessere validis ex asseribus musculi,
tissimo corio tecti, sub quibus operæ sine periculo com-
. Ex iis musculis tabulæ decliues ita prominebant, vt per
luta ex occulto saxa, truncique arborum, & glebæ vltra
fossam impetu ipso ferrentur. Inter hæc Mamudiani
ras clara voce maledicere obsessis, quòd more fœmina-
a septa latitantes, non hasta gladióve, sed missilibus tam
nginquo rem gererent. at non hisce artibus, qui primi è
 Lusi-

Lusitania ad Indos venerint, gloriam quæsiisse; non ita nup
uerianos bellum exercuisse: verùm in dextris & pede colla
positam habuisse victoriæ spem: séque se mœnibus, sed arm
nia tutari solitos. attamen sibi non esse dubium, quin eius
non tam penes militem, quàm penes præfectum resideat
quippe qui communem salutem proprio timori prætexat: vi
(siquidem eius dissimiles sint) vitæ prodigos, laudis appeten
conferendam cum hoste manum paratos, fame postmodum
nium rerum inopia perituros, exemplo segnitiæ & imperii
intra munimenta cohibeat. Hæc & alia eiusmodi ad excit
seditionem, vel ad prouocandos ad temerariam pugna
tanos, jactare sub muris ac portis identidem barbarus, n
Sofaris jussu: quòd magna esset in spe, si apertum ad certam
possent, paucis præliis absumptum iri omnes præsidii vire
neque milites, in id vsque tempus obedientes duci, neque
minimè leuem, aut bellicæ artis ignarum, admodum m
importuna & quotidiana conuitia. Magis illa cunctos ang
ra, vt ingruenti à musculis damno quamprimum obuiam
quæ res magnas habebat difficultates. nam & conjectos
ignes coria respuebant, & majorum ballistarum vsum,
maximè inclusi valebant, spatium ipsum propinquitatis ad
His rebus anxio multáque apud animum suum agitanti p
remedium tale in paucos tamen dies oblatum. Fornix era
mœnibus, simplici lapidum ordine in speciem obstructus.
maduerso, locum aperiri ac repurgari Mascarenias imper
busque validissimas imponi fores. Immissi dein qui perpe
stu, succedentes inuicem alii aliis, fossam latentes exhauri
tradita per manus rudera silentio in arcem asportarent. i
vndequaque materiam ita subducebant, vt quàm integ
cumuli fastigiũ, fallẽdi hostis causa, relinquerent. Quatrid
tum nocturnus diurno continuatus est labor. interea Ma
munitores fabrili bolide fundum subinde explorare. ac p
mirari cur minimè cresceret, neque respõderet operi acerr
posteaquam magis etiã ac magis imminui sentiebant, (ex
quippe, demum assidua subtractione corruerat) noscendi c
riculo contempto, capita proferunt. Lusitanos, quæ jaci
impigre amolientes cernunt. confestim & è musculis in f
è muris in musculos tela conjecta. Et Sofar à præfectis fab
monitus aduolat. is, dum ad oram valli, in dextrum innix
tum, Lusitanam cryptam attentiùs contemplatur, suspen
g tabundo, nequaquam in spem tantæ rei missus ex arce

n ſimul & ſinciput abſtulit. Ea vulgata re, tantus exercitum
: pauor, vt parum abfuerit, quin deſertis operibus vineiſque,
ſolueretur. Obſtabat maximè Rumecan, ferox ingenio vi-
ae, & odio nominis Luſitani à primis annis imbutus. Is,
ico luctu minimè fractus, celebratis more Mahometano
is exſequiis; tum vniuerſos tum ſingulos appellare: hor-
perſeuerandum: tot iam exhauſtos labores; tantæ molitio-
ra ſudore perfecta; ex hoſtibus in ipſa paucitate periiſſe non
; & qui ſuperſint, vulneribus, fame, vigiliis, defatigatione
tos, hominum ſimulacra non homines, vix iam ſuſtinere
atitare in angulis, deſperato nouo ſubſidio fugam haud du-
ditari. ſed & maritimos exitus, aduerſo anni tempore, &
es vallo & ſtationibus intercludi; immanes belluas indagi-
tas teneri; victoriam eſſe in manibus; tam propinquæ ſpei
nullo pacto deſerendum: tot nationum ſalutem, tantum
en opinionis in hac obſidione verti: ſi paulum adnitantur
liam; & liberatæ Indiæ decus æternum, & nauatæ Regi ſuo
mercedem opimam laturos. Hiſce dictis animati plerique,
anis conſilium approbant, in tanta tamque recenti cl[illegible]
animi magnitudinem vulgò admirantur. denique dum à
lio veniant mādata, ſummam belli adminiſtrandi conſen-
ari ad eum deferunt. mittūtur ad Regem legati. ille per lit-
bet duces oppugnationem vrgere; noua identidem ſupple-
confecti belli præmia pollicetur ampliſſima: prærogatiuā
ii militaris de Rumecane confirmat. Luſitanis interim, co-
fugitiuo quodam Sofaris nece, magna videlicet ſpes tran-
atis affulſerat: ac, veluti pactis induciis, dum ſedatur in ca-
nor, vtrinque otium fuit. Sed mox nec opinato recruduit
, nouo imperatore adeò impigre obeunte munia; vt Sofarē
neque hoſtes neque ciues vlla ex parte ſentirent. Ad foſſam
iè aggerandā ex patris deſtinatione curas intenderat. itaq;
eam turbam, quam in caſtris habebat, alia inſuper ex agris
que multitudo contrahitur: ac turmatim diuiſa, ad tintin-
pulſum in orbē ſubit; neq; iā è muſculis tantū, ſed propalam
cùm interea miſſilibus certaretur, variæ magnitudinis la-
rbores totas, virgulta, ceſpitem jactant: occiſorum cadaue-
eteri ſpectaculo terreantur, obruta ruinis accumulant. po-
, vineas ac vallum ipſum vndique prorutum, cum ingēti fra-
uoluūt: neque iam vlla ope reſiſtere Luſitanus valebat. For-
nùm aſſiduo injectu materiæ obſtructus: dein, quod ſuper-
atii, quotidianis incrementis occupat moles. Inter hæc

Mascarenias, tot vndique cinctus angustiis, nouum à Castri
tore auxilium efflagitare per litteras nuntiosque, quos in ap
vitæ discrimen speculatoriis nauigiis hyeme sæuiête mittebat
mecan verò, quamquam libero iam ad mœnia successu, cru
nihilominus dimicationem prospiciens; Simonem Pheum su
ros misit, qui variis conditionibus popularium tentaret a
Mamudii & Rumecanis clemētiam prędicaret, obsessisque, s
incolumes animum inducerent, naues ad profectionem o
Ad ea cùm ferociùs responderetur, negaretque Mascarenia
violatoribus fœderum atque perjuris, vllam sibi pacis cond
esse; confestim Pheus è conspectu subtrahitur: conjectisque
telis, Lusitani duo, qui ad colloquium pinnas muri fidenter
derant, occiduntur. Postridie sub vesperam è Mamudianis p
simi, excelsos nauium malos transuersis junctos tigillis, ad
Ioannis propugnaculum erigunt: clatisque super capita scu
summum enituntur. Ferme triginta iam ascenderant, cùm L
ad periculum propulsandum ac demendum dedecus mutuò
hortati; impetu capto, alios è corona præcipites dant, alios
lis obnixos, contis detrudunt; detrusos, jaculis & flammari
mentis & saxorum ponderibus obruunt. in horum locum su
re conantes alii, pari defensorum constantia repelluntur. pa
columes, magna pars ambusti aut vulneribus confecti rec
neque vltrà tentari pugnam ipsa patitur nox. Paulo dein
obsidio fuit, dum ad summum certamen Mamudiani se con
accensisque vrbe tota luminibus obeunt templa, suumque
metem inani prece solicitant; multi etiam solenni vouent
ratione, se non nisi victores ab arce redituros. In diem viii.
Augusti certamen edixerāt. is diui Iacobi Apostoli natalis e
quod ipsum victoriæ mox omen Lusitanus accepit. Vbi ten
fuit, Mamudiani instructis ante lucem copiis, ad arcem
primùm, vt fallerent; dein, postquam vigilare hostem sensē
gna cum vociferatione succedunt. Lusitani præsentibus
corripiunt arma, Sanctum Iacobum ingeminant; tētantes
ni parte aditum hostes, igne, ferro, lapidibus prohibent; vb
mum periculi ostenditur, ibi frequentiores obsistūt. Rume
terea suis hortator adesse, alios castigationibus, alios pron
laudibus incitare, aliis voti ac iurisjurandi religionem incu
cerrimè vtrinque prælium cieri; confusus imperiis, minis, g
metu clamor, itemque tremendus tormentorum sonitus a
ferri; subeuntium audacissimi quique passim occumbere. i
mæum præcipuè & diui Ioānis propugnacula ingruerat h

dum intenti propugnatorum oculi pariter animique ſunt, udianis interim eximia corporum agilitate complures,ob- æſtus receſſu, ad maritimum arcis latus, antequam dilu- ccedunt:perque præruptum, eoque deſertum ab hoſte ſa- rtim brachiis humeriſque,partim qua cautes patiebantur, nixi,in arcem ſcandunt, inque ædium tectis Mahometana conſtituunt. dein, ſtolida capti auiditate, armorum atque n obliti,ad prædam illico dilabuntur. Mulierculę quędam, nibus ad pugnam digreſſis,in ea parte curabant. ex iis nõ- irili animo arreptis haſtis,prædatores locorum ignaros, & concurſu nocturnóque pauore perterritos, intra tecta co- aliæ ad opem à præfecto expoſcendam ad mœnia prouolãt. enias trepido nuntio excitus,ne pugnantium frangantur a- lentium imperat;ipſe cum expeditis ad locum accurrit: ibi artim in ædibus incluſos, partim in angiportibus errantes cat, triginta ferme, cùm ſeſe conglobaſſent, ad vnum cæſi. ex arce dejectos,tum altitudo præcipitii, tum prominẽtes lices acuti dilacerant. intentiore dein cura locus cuſtodiri :& Maſcarenias, ab ea parte victor, in prælium feſtinè re- r;ſuis laborantibus omni arte animos addit; neque verbis , ſed etiam corpore miſcet certamen; ducíſque pariter ac partes egregiè ſuſtinet. Sex ferme horas dubia victoria pu- a eſt. Ad extremum Rumecan ſuorum clade perculſus, re- cecinit.Luſitani tantis defuncti periculis,primùm omnium períſque, ac patrono pręſertim diuo Iacobo,laudes gratéſ- unt: cæſorum deinde ineunt ſummam. è ſuis tantummodo , ex hoſtibus comperiunt amplius mille & trecentos. capta militaria ſigna nõ pauca. Chriſtianorum funus magno om- ludio celebratum eſt. Laudati pro cuiuſque merito milites ecti. Ludouicus Soſa, & Fernandus Caſtrius, quorum alter æo,alter Sancti Ioannis propugnaculo præerat,præcipuum hoſtis arcíſque ſeruatæ decus tulêre.Antonius quoque Paſ- interiorem aggerem turrémque magna cum hoſtium ſtra- tus eſt.Ac feminarum etiam, illo potiſſimùm die,conſpecta quibus aliæ furtiuo, vti dicebamus, aſcenſu transgreſſum enta hoſtem Maſcareniæ trucidandum objecerant; aliæ ad dimicantibus viris arma & ſaxa, itémque faſcias & medica- ſuggeſſerant, verſatæque inter ipſam dimicationem erant rtinaciter, vt ſauciæ nonnullæ conſtanti dextra ſibi ſpicu- ellerent,plagíſque obligatis ad inſtitutum redirent. Is,bene e Deo,pugnæ illius exitus fuit. Secundùm eam pugnam,ob-

 ſtinatis

ſtinatis vtriuſque partis animis, aliæ deinceps haud abſimili
pugnatæ. in iis, præter cætera tormenta ferrumque, arde
maximè jaculis certabatur, majore oppugnantium quàm
ſorum pernicie. quippe goſsipio, quo Indi ad veſtem vtuntu
tenaciter adhæreſcens, momento excitatum incendium pe
fertos manipulos cuneoſq; latè fundebat. quos autem flamn
prehendiſſet; ii, abjectis armis, cùm ſimul veſtimenta projice
valerent, cæteroſque, ab iis adjuuandis exuendíſve, ſui que
periculi metus auerteret, cœci amenteſque crebro cum ge
incerto veſtigio, extra ordines ferebantur. Hinc deformate
tus, exuſta lumina, pendentem è nudatis artubus cutem, ac
in lora diſſectam, horrendo ſpectaculo cerneres. At Luſitan
to minùs lędebat ignis, amictu laneo, & inſuper ocreis & cł
cis ac thorace munitum; & corio deficiente, præfectus, in e
vſum, è pellibus inauratis periſtromata pretioſa militibus d
da curauerat. Ex eo tempore Mamudiani cùm aperta parun
ficerent vi, ſubterraneis operibus (& ſuppetebat ad omnia
tudo) occultè graſſari cõſtituunt. Cuniculos plures ad arcẽ
interea, vt ab ſenſu operis Luſitanum abducant, fabros cum
bris ad ſuffodiendos muros quàm tumultuoſiſsimè ſubigu
jores globos cum fragore terrifico ac denſa fumi caligine ja
tur. Porrò cuniculorum diſpar, neque vno tempore fuit exi
lii ſpecubus puteiſque, quos Maſcarenias maturè in id ipſum
derat, inutiles facti: alii non interrupto ſucceſſu ingentibus
mentis rem Luſitanam affecère. Longè perniciosiſsimus on
fuit is, quem ad ſancti Ioannis propugnaculum præcipua co
platione direxerant: is vt infra fundamenta peruenit, locũ t
tario complent puluere: eiuſdemque pulueris tanquam inſti
cuniculi os perpetuo tractu perducunt. Poſthæc, veluti ad vl
oppugnationem inſtructi, ſub ſignis ad eam maximè parte
eunt arcis, ac vix tẽtato cõflictu ſeſe recipiunt. dein rurſus a
receduntque ſimulato metu, nimirum vt è Luſitanis quãplu
propugnandi ſpectandique ſtudio, in fraudem illiciant. Tun
carenias, ratus id quod res erat, hoſtem dolo non metu pedє
ferre; mittit extemplo qui Fernando Caſtrio & reliquis pręſi
nuntiet, quamprimum ex eo loco ſecedant: hoſtilem trepi
nem in tempus fictam: aliquid profectò occultæ machina
ſubeſſe. illi, & vigore ætatis, & ſuperiorum dierum victoriis
ſibi præfidentes; qua Indorum ignauiam irridere, qua præfe
monita ſeu juſſa contemnere. Graue piaculum contumacia
nobilium cohors, nam ſimulatque frequentes in turri cor

gnem cuniculo Mamudiani raptim injiciunt. is à primo adi-
ateſtina momento perlatus, multiplicatis in arcto flammis,
pertum impetu vaſto enitentibus, euulſam ab radicibus tur-
m terribili ſtrepitu, qualis ex Ætnæ cauernis interdum cieri
a altum ſuſtulit, longéque ac latè disjecit. è ſuperſtantibus
olitantia ſaxorum fragmenta dilacerant: alii, ſublime quan-
opè oculorum ſequi acies poſſet elati, dein ad terram affli-
& armorum pondere conteruntur. alios dira ignium vis,
am tormẽto excuſſos, ad hoſtem vſque projecit: quorum in-
nequaquam expletis odiis barbari, inanima & mutilata ca-
tum inceſſunt probris, tum ſparis & gladiis crudeliter fo-
. Viginti ferme ex ea ſtatione tantę cladi ſuperfuêre: ad cen-
ncti, in Ioannis Regis familiam adſcripti plerique, & claris
talibus. quo in numero Fernandus Prætoris filius fuit. cor-
ein conquiſita mulieres terræ mandarunt. Cæterùm vixdum
ant flammæ, cùm per ſtragem ac ruinas Mamudiani conã-
arcem irrumpere, aduerſus eum impetum quatuor è ſuper-
s raptim oppoſuêre ſeſe: nam reliqui incendio afflati, & re-
nalo attoniti ac ſopiti jacebãt: & cum pugnaciſſimis aliquot
venias confeſtim accurrit. huic manipulo ſacerdos effigiem
Domini è Cruce pendentis intrepidè præferebat. eius ad-
n piis adhortationibus, & occulta nimirum è cælo vi, non
confirmati erectique Luſitani, tumultum ac periculum pu-
ſtinuêre, quoad opere tumultuario murus interim ab tergo
i aliorũ ſudore ac certamine objectus eſt: & imminente iam
Mamudiani, multis itẽ è ſuorum numero amiſſis & ſauciis,
o irrito receſſerunt. Eius diei caſu admoniti reliqui prçſidia-
nde cautiùs in muris agitare, atque ad primas talium incen-
n notas abſiſtere. itaque & Iacobæa & Paſſania turris, item
is ignibus, nullo defenſorum interitu prociderunt. Thomęa
am eò quoque cuniculus penetrauerat) procumbentibus in
ruinis, paratos atque imminentes in irruptionem trecẽtos
nudianis oppreſsit. Atque huiuſce machinationis in vniuer-
rme hic erat euentus, vt Mamudiani introitu excluſi, ſpatia
obſeſſis eriperent, & intra mœnium excidia ſubitarias mu-
es raptim excitarent: Luſitani contrà, & per patefactum rui-
conantem tranſcendere hoſtem, virtute atque armis arce-
& nouum introrſus pro diruto murum ſumma contentione
ent. Inde anguſtior in dies arx fieri, & vix ad explicandos
s relinqui locus. Quatuor iam menſes obſidionem pertule-
uſitani, cùm ex adeò paucis aliqui ferme quotidie aut
vulne-

vulnerarentur aut caderent. Accessit inopia & fames, frugibu
nibusque consumptis: & præter fœda animalia, quicquid eti
fruticosum aut herbidũ, in alimenta conuerso. hinc vulgo in
rant morbi: fessisq; & animis & corporibus, qui arma tractar
sent, vix centum & quinquaginta supererant. atque ii adm
ægre continebantur, quominus in hostium stationes vltro im
facerent, vitæque miserias & ærumnas honesta morte finiren
hoc rerum discrimine diu exspectatum ab Goa subsidium adu
naues quinquaginta Bazainum facili tenuerant cursu. Al
Castrius Prætoris item filius, & Franciscus Menesius præerar
de Aluarus cum meliore parte classis Dium protinus ante
reliquæ, carptim, prout agilitate vel robore quæque præsta
captatis tempestatibus, ante Septembris exitum subsequuta
mati supra nongentos cum omni rerum copia in arcem exp
quæ res Lusitano majores, quàm pro viribus, animos fecit.
ferociam, basiliscus, qui demersis in ruina rotis inhæserat, cu
ad se injectis funibus Mamudiani attrahere niterentur, pro
pugna retentus. Ex hoc indignari postremus quisque, & acc
primos, quòd hostium conatibus nõ statim ex arce obuiam i
quòd opera mœnibus applicari, munitiones transferri, sese i
tas angustias cogi permiserint. recensere victorias (vt de Euro
Mauritania sileatur) ad Sofalam, Quiloam, Goam, Malacam
muziam, Calecutum, ad Repelini vada, ad Dium denique p
ingentes barbarorum exercitus parua sæpe manu fugatos; p
gatum Africa atque Asia tota nominis Lusitani terrorem; fc
quo tanta decora, tantæque laudes, in vno demum præfecto a
in vno præsidio pereant. tuendum omnibus viribus quod à m
ribus acceperint patrimonium dignitatis ac famæ. viriliter
dem erumpẽdum in hostium castra, & dignum aliquid rebus
gestis & vetere gloria perpetrandum: quicquid ad eam diem
ptum in arce sit damni, id fraude, cuniculis, tormentis illatur
vera virtute, manu & gladiis decernatur; Lusitanum impetum
micãtia ex propinquo arma Indos haudquaquam laturos: hæ
tio pauci, dein velut ex cõtagione plures quotidie palàm in c
lis & contuberniis fremere, & in Mascareniæ cunctationem
vera qua falsa jactare. Postremò ad eundem conuenire freque
pugnam efflagitare, minari, si diutius torpeat, se quemlibet a
vel ex argilla ducem haud dubiè suffecturos. Mascarenias co
lenire furentes, de hostium genere numeróque differere; iam
abundare commeatu arcem; custodes vti ad hostem lacessen
paucos, ita ad prohibendum sat multos adesse; hyemem maxin

circumactam; vniuersas ab Goa copias propediem affore; tũ
m certioribus victoriæ præmiis, & minore suorum detrimẽ-
:lium inituros. Hæc & alia in eandem sententiam surdis
: Mascarenias: adeò certamen penitus imbiberant animis
ue: nec deerat; qui ab insito liuore, solutæ obsidionis glo-
ræreptam Ioanni Castrio cuperent; atque ád profligandos
ates eguisse Prætoris ipsius auxilio nollent videri. Mascare-
vt inflatos inani fiducia fixosque in audaci proposito ani-
ertit; Aequum fuerat (inquit) ciues, militem áb duce regi, nõ
; exspectare signa, non extorquere; scire, quæ ad rationẽ ge-
belli pertineant, præfecto & cõsiliariis curæ esse. Nunc, quã-
ii propè manus injicitis, & seditionem vultu verbisque præ-
vincat sanè maiestatem imperii, inconsulta spes & libido. i-
d superi bene vertant: virtutem istam, lacertosque, & armo-
ientiã expromite. ego, quos agere debueram, sequar; & quã-
alieno tempore, tamen partem periculi ac laboris vobiscum
pessam. Vos modò videte, vt quos ante pugnam spiritus at-
dorem ostenditis, eosdem in ascensu valli postmodum at-
ipso conflictu præstetis. Cùm hæc dixisset, prout in arcto li-
copias instruit: primam aciem Aluaro Castrio, alteram Frã-
Menesio dat; cum cæteris ipse, modica manu ad custodiam
:licta, subsequitur. Facta secundùm euripum eruptione (nam
arte latior patebat exitus) ferocissimi quique vallo succe-
c defensoribus primo impetu perculsis aut deturbatis, ingẽ-
re transiliunt: dein, signo ab hostibus dato, cùm noua idẽti-
bsidia è castris affluerent, atrox esse prælium cæpit: & qui
im transcenderant Lusitani, cùm proculcatæ priorũ pedibus
es herbæ altitudinem nudassent valli, quod ex arce prospi-
bus nuper humilius apparuerat, icti re subita, primò hæsita-
, hoste imminente, fugam aut latebras circumspicere. Tum
enias: Hęccine pugna est, quam poscebatis? increpitans; an-
imen feroces, in ipso discrimine timidos & ignauos appel-
opem laborantibus ferendam frustra conatur accendere.
æc Menesius intra vallum acriter dimicans, & circa eum a-
principes Lusitanæ iuuentutis occũbunt. Aluarus Castrius
rcussus, cedente ad ictum galea cùm attonitus cecidisset,
eniæ interuentu seruatus est. Neq; vltrà sustineri, superfun-
ex omni parte castrorum, poterat multitudo. Lusitani cùm
: pulsi transfigerentur, & oppugnari è diuerso látere arcẽ,
silio seu temere sublata nuntiaret vox; nequicquam obsi-
Mascarenia, nullius nisi vitæ memores ad mœnia portasque

piaci-

præcipiti curſu vertuntur. cupientem ſimul inuehi Mamud
tormentis è muro deterrent. Hic temerariæ eruptionis
fuit. Exinde ſuo ipſi conatu ſegniores facti, (vt in contrariu
migrant vitia) vix pro muris obire ſtationes, vix recenti ſuc
latis, & ſubinde arcem aggredientibus Indis obſiſtere: qu
fectis tandem ex pauore animis, rurſum alacres, & obliter
gnominię cupidi, ad conſueta munia rediêre. At Mamudia
ſe magis magiſque obfirmatos ad continuandam obſidio
ſtenderent; atque vt expeditiores ab continenti commeatu
rent, euripo ad Rumæpolim, iactis vtrinque molibus, alteru
tem imponunt ea magnitudine ac firmitate, vt quamlibet c
vehes tutò ac largè tranſmitteret. Simul, dies noctéſque f
ac premere Luſitanum; ſtantes muros frequenti verberatio
cutere; quæ minus cōmodè balliſtis labefactari poſſent, in
ditis ignibus calefacta, ſyphonibus acetum immittere, put
continuò excindere ferramentis, igniferos è ſtupa, goſsipio
phureo puluere globos in tecta conjicere, denique cuniculo
ea res proſpere ceſsiſſet, ad arcem vniuerſam euertendam pl
ſimul locis agere. Aduerſus ea Maſcarenias, operariis aucti
vna regione item obliquas aduerſáſque excauare foſſas, tor
ac miſsilibus ab omni parte hoſtes impetere; intergerinos
parietes perforare; qua tecti milites & mancipia comm
Iiſdem ferè diebus, quibus hęc ad Dium fiebant, Goam de F
di & commilitonum clade nuntius affertur. inde grauis m
ſimul & metus ciuitatem inceſſit. Prætor, quamquam acri
morſu perſtrictus, tamen ad cæteros animandos, lugeri fil
tuit. ipſe nitens purpura & ornatu alio ſumptuoſo, in ca
vna cum proceribus, velut animi cauſa, proceſſit. ibi, tum
ros flexo, tum curſu & ſaltibus incitato militariter equo,
ſubinde Mamudianis interminans, cunctos vultu & oratio
firmat. mox in claſsis apparatum omnes de integro curas
uos intendit. ac miteſcente iam hyeme, Aluarum Acuniam n
quinque, in quibus, præter magnam inſtrumenti bellici vim
latores erant quadringenti, protinus iubet obſeſſos adire,
nomine prohibere, quominus ante vniuerſæ claſsis aduent
des è munitionibus efferant: ſeſe paratis omnibus ad pugn
bus breui affuturum. Cum ea manu profectus Aluarus, circa
in aliquot naues Arabicas incidit. iis mercenaria variarum g
auxilia propinquus Sofaris quidam ad exercitum ſubuehebi
uarus, commiſſo feliciter prælio, naues expugnat. captum c
in arcem infert. huic, magnum auri pondus ad redempti

offerenti, vnà cum primoribus abſciſſæ ceruices. capita in m conſultò proiecta, vt in conſpectum vrbis æſtu accedente :ur. perlata atque agnita, iram in Luſitanos ac rabiem hoſti- ıere. At Prætor, appetente vere, Bazainum oppidum na- s & militibus ad conueniendum edixit. atque ad cæteros ex- os eòdem ipſe confeſtim celocibus circiter quadraginta cō- Coactis omnibus copiis, quæ contrahi è vicinis regionibus e, (ii fuere, præter naualem & aliam turbam, Luſitani bella- ııille quadringenti, Canarini auxiliares trecenti) Cambai- am ferro igníque perpopulatus, ad Mortuorum inſulam s circiter octoginta peruenit. Huc euocato Maſcareniæ mā- ad exſcenſionem cuncta quamprimum expediat, ac ſine in- one tormentis vndique vallum hoſtium & denſos aggeres :, ruinaque patefaciat in vrbem iter. Dictis obtempera- paulo poſt prætor incolumi claſſe ſubſequitur. Ab auer- e arcis per triduum ſine tumultu expoſitus miles. naues ı inuectæ, quàm maximè tutò ab hoſtium telis receſſu con- . Prætor, omnium poſtremus in terram egreſſus, vti mu- :s intrauit; mirari faciem loci: ſolo æquatas turres ac propu- a; alicubi nullum foſſæ veſtigium; inædificatos mœnibus ab ıuros, duaſque propemodum ex vna arces factas. contem- dein, quatenus licuit, hoſtilia caſtra, adhibitis proceri- ſumma belli conſultat. Erant qui differendam eruptionem iendum è maritima iactatione ſuaderent militem. ipſe, ıd nominis Chriſtiani dignitatem pertinere, ne vno qui- ie Prætorem Luſitanum ab Indis clauſum teneri; nulla in- ıta mora certamen experiri conſtituit. militibus edicit, cu- ıaturè corporibus, tertia vigilia præſtò ſint. Arcem, detractis ne qua in receptu ſpes vlli foret, Antonio Correæ cum ido- æſidio inter prælii tempus tuendam adſignat: conſilio dein t rem, quod conſilium haud dubiè victoriam peperit. Tur- ad dextrum vrbis latus, quà in apertum mare proſpectus ucrianam appellabant, ad eam quatiendam, quaſi ex illa :ſcenſio quæreretur, dromones pridie miſsi tres, è ſalo emi- ri partem vehementi iaculatione diruerant. id vbi cogno- tor, Nicolao Conſaluo, impigro viro, & rei maritimæ is perito, mandat, vti naues quæ remis agantur, præter nau- bratores, imbelli turba, lixis & calonibus impleat: ii pa- nautæ haſtas erectas ſinguli binas: remiges altera manu , altera accenſos funiculos teneant: libratores tormenta m veluti ad oppugnationem exerceant. Hoc modo inſtru-
ctam

ctam classem iubetur Consaluus ad insulæ alterum latus,
dictum est,paulo ante lucem admouere: vociferatione,hom
tympanis, tubis, quàm maximum strepitum ac tumultum
aliis aliisque subinde locis descensionem ostendere, mult
arte hostiles distinere copias. Hæc mandata Consaluo.
item præfectis,prout quæq; res postulabat, sub vesperam ed
peria. Rumecan,haud satis certus qua potissimùm ex parte
ni essent erupturi, ad omnes aditus, æquè terrestres atque n
mos,tormenta vigiliasque disponit,telorum omnis generis
tem copiam in muros aggeresque comportat: auget munit
&,qua ex euripo descensus ad oppidum est, præaltas fossas
perinjectu ramorum ac terræ latenter occæcat. Externi sele
militis, (præter Guzaratas Indosque, quorum major mult
numerus) in eam curam ac sumptum acriter incumbente M
dio, viginti millia in armis habebat. Ex iis ipsa robora ad p
impetus excipiendos in fronte castrorum locat, firmatque a
go subsidiis: Rumæum pontem septingentis militibus insid
liquam multitudinem, quo clamor quo signa aduocarint
tam ad omnia occurrere iubet. Rebus ita prouisis, tanta v
suarum Mamudianos cepit fiducia, vti Lusitanorum pauci
conatusque irriderēt, vixque vniuersæ pugnæ subituros alea
derent. Lusitani contrà, vti Christianos decet, vno Deo m
freti, nihilominus expediunt arma: atque ad condictum t
ante Pretorium armati conueniunt. Dies erat iij. Idus Nouer
Diuo Martino sacer. Tum loco excelso,vt vndique conspici
Antonius Casalius Franciscanus insigni pietate sacrificat;
que precatus,vt in hostes Ecclesiæ sacrosanctæ,formidinem
rorem auerteret; Christianos,quo alacriùs capessant pugna
xis omnibus Pontificia potestate expiatos absoluit. Eosdem
tor,quòd pluribus agendi spatium non esset,paucis adhorta
Christo duce, cuius tueantur causam, forti ac fidenti anim
lium ineant. Ioannem ipsum Regem, vniuscuiusque virtu
ignauiæ primò testem & spectatorem, mox remuneratore
vindicem adesse putent. Indici totius imperii summam in eiu
certamine verti nil ambigant. postremò sciant, præter na
loci, ab se quoque diligenter prouisum, vti segnibus timic
nullum neque terra neque mari effugium sit. Ex arce detract
res, è portu naues in expeditionem emissas. Magnanimis, c
vel in morte victoriam, vel in victoria salutem & præmia cor
ta. Cùm hæc agerentur, iam Nicolaus Consaluus classem è co
sito ad alteram partem insulæ circumegerat: variisque (vti c

locis descensum & oppugnationē ostentare pergebat. & nox
abat inceptum, ex incerto speciem omnium multiplicem op-
is intuentibus reddens. & in Prætoria sublime vexillum, ac
n iis puppi; ad hæc, densi tota classe ignes; tormentorū fragor,
itiaque arma, & mistus hominum vocibus ac tympanorum
tibiarumque concentu Martius tubarum sonus; Castrium cū
exercitu adesse monstrabant. Eo terrore Consaluus omnium
s in se conuerterat: vt non ex vrbe tantum, sed etiam è ca-
rmatorum agmina, relictis præsidiis, ad mare concurrerent.
à speculatoribus accepit Prætor, in primo tumultu, antequā
clarior proderet lux, instructas, prout angustiæ loci fere-
copias (ferme tria erant hominum millia) pluribus simul
emittit. primum agmen ducebat Mascarenias è veterano
, ac perito locorum, atque ad eius imperia dudum adsueto:
ferant è reliquo exercitu quadringenti, cùm cæteris modico
uallo sequutus est Prætor. Cingebant latera spectatæ fortitu-
viri. Vna Casalius ornatu quàm augustissimo trabeatus, Chri-
Crucem affixi attollens imaginem, concionabundus aderat.
ortationibus inflammati Lusitani, simulque diuina & hu-
pleni spe, clamore consentienti ad castra succedunt: ac semi-
adorti stationes è vallo dejiciunt: & partim stratos, partim
os aggeres murósque scalis, contis, humeris innixi transc-
int; hostemque obuium hastis gladiisque conficiunt. Ad e-
nuntium Rumecan vacuam ratus arcem, cohortes aliquot
occupandam circuitu capto iubet extemplo contendere. ii,
tonio Correa, quāquam patentibus portis, magna cum cæde
Alia item manus ad opem castris ferendam à mari sub-
inde aliquot locis atrociter dimicatum est. id adeò ex
lnerum fœditate perspici potuit. Cosmo Paiuæ gladio
abscissum. Vasco Fernando, cùm se se in hostes acriùs
ffet; decisus ab tergo thorax, pérque plagam nudata vi-
uidam, quod super aures oculósque eminebat, à reliquo ca-
ropè ad ostentationem artis, vno acinacis ictu diuisum est.
nam item è turribus, qua Prætor ipse constiterat, multum
nis fusum: & vexillifer Eduardus Barbutus, inter scanden-
r ab hoste præcipitatus, repetito quartùm conatu in pin-
asit, ibíque per vim Lusitana signa constituit. Exinde in-
amudianos inuasit pauor, & fuga passim fieri cœpta. per-
, hinc Prætor, illinc Mascarenias, pertinaciter ab tergo cum
tant, immistíque fugientium turbæ eodem impetu in vr-
umpunt. ibi redintegrata pugna, & æquis aliquandiu vi-
 ribus

ribus mercenarii ac transfugæ maximè resistebant. Vrgête de-
hementiùs Lusitano, quantum se inuehebat hic, tantum
loco demoti. atque vti denuo inclinarat certamen, Lusitana
trà sustineri non potuit. Fusi Mamudiani, insula trepidè reli
per alium alii ex vtroque ponte sese in continentem ejiciunt
ti in turba obtriti, multi à persequentibus interfecti. Castris
pido Lusitanus vno die potitus. in oppidanos deinde nullo
mine sexus ætatísve sæuitum est. Mascareniæ præcipuè coho
lori atque iracundiæ paruit: Mahometicamque perfidiam,
tot præliis commilitones, & diuturnæ obsidionis mala ad s
tem vlta est. armati iuxta & inermes, pueri senesque, viri par
feminæ trucidati. vsque ad brutorum animantium cædem
ira peruenit. regium Cambaiæ vexillum; & alia signa relata
ra. castrensis æquè atque vrbana præda militi cessit. vtrobi
bernas apertas, paratam expositamque rerum omnium cop
clinia strata, & appositos cibos, velut in media pace (adeò I
num Indus contempserat) inuenerunt. Simon Pheus & soc
catenas demendas frustra quæsiti. ab irrito sub muris coll
Mamudiani Madabā vinctos attraxerant. hosce dein, & vnà
Goanum Athanasium Frerium cum militibus viginti, dum
Dium peterent, vi tempestatis ad Surratum nuper ejectos, a
tio cladis acceptæ Mamudius rabie furens jugulari omnes ju
cisternam projecta cadauera. Cæterùm in prælio è nostris c
rati circiter sexaginta, ex hostibus ad quatuor milia. Rumec
perator (incertum à quo peremptus) inter cæsorum aceru
gali amictu vix tandem est agnitus. sexcenti viui, in iis princ
liquot, in potestatem venêre. Præter innumerabilem armo
telorum copiam, ænea tormenta majora in castris reperta
& triginta, è quibus vnum Arabicis inscriptum notis, rudi
factum, sed inusitatæ magnitudinis, in armamentario Olisi
conspeximus. Clara admodum & gloriosa Lusitanis hæc q
victoria fuit, vel magnitudine periculi vel prædicatione om
& fama: celebritatem auxêre diuina miracula, quod hostes i
affirmarent, conserta iam pugna, majores aliquot ballistas,
citum quater ignem, cœlo minimè pluuio, respuisse. & sup
culam arcis apparuisse mulierem cœlesti lumine radiantem
fulgor ita adspicientium oculos mentésque perstringeret; v
propemodum, neque in ordines ire, neque in vnum conglob
possent; ac tanto superiores numero, tamen, immutata repe
rum omnium specie, in denos Lusitanos pugnaturi singuli v
tur, inde consternationem & fugam ortam. Prætor, ab tan

u primùm Deo ſupplicationes habendas curauit. collaudato
xercitu, laureatas ad Ioannem Regem litteras miſit, mili-
ue ac ducum virtuti minimè malignè teſtimonium tribuit:
oſtiles omnes munitiones æquauit ſolo: pontes, quibus in-
ontinenti jungebatur, interſcidit. Simul, ad reficiendam au-
mque arcem, admotis ipſe ante alios manibus, cunctos ac-
; atque vt ingenti labore militum, ita non magno ſumptu,
paucos menſes partim repurgatę ruderibus foſſæ, partim etiã
ac mœnia reſtituta: iiſque, ad extremum, laxiore circulo no-
à nouique muri circundati. Hiſce rebus peractis, & ſtipẽdio
bus perſoluto, Prætor ineunte autumno victor Goam inſoli-
nium ordinum gratulatione reuectus eſt. Per eoſdem ferè
s Idalcan in Bardeſianos & Salſetanos fines, eadem qua nu-
Luſitano ceſſerat leuitate, ad vectigal portoriumque exigẽ-
rmata manu procuratores immiſerat. Aduerſus hoſce, m. di-
iis Prætoris juſſu profectus Iacobus Almeida, ejectos ex a-
ǒdam trepida compulit fuga, caſtellum, vti ſuprà docuimus,
s operibus ab Azedecane munitum. iis cùm ab Idalcane ſub-
nitterentur, Caſtrius ipſe cum duobus millibus peditum,
ous ducentis in ea loca trajecit. Ad ejus aduentus famã, pa-
oſtes, ne exſpectata quidem oppugnatione, caſtello agriſque
ère. Caſtrius Ponda recepta & euerſa, Goam rediit: inde ad-
Mamudium reparantem bellum, protinus claſſe contendit
rum aut biremium centum & viginti, quibus Luſitani mille
enti, & è ſociis Naires quinquenti vehebantur. Cum hiſce
in Cambaiam delatus; aliis atque aliis locis milites ſub ſi-
d populãdam oram agroſque duxit. Cùm diu neminem ob-
buiſſet armatum; ad Barocum denique vrbem cum equitũ
us quinq; acie inſtructa ſeſe illi objecit Mamudius ipſe Rex.
os elephantos & curulia tormenta in prima fronte loca-
poſt elephantos in dimidiatæ Lunæ figuram inſtructo equi-
bſtiterat. Neque Caſtrius detrectauit certamen. Vbi ad teli
eſt ventum, repentè Mamudiani referunt gradum, haud
confuſis turmarum ordinibus; & intra conſpectum ho-
loco remotiore, conſiſtunt. Tam ſubiti receptus cauſa
alto eſt. Sunt qui ab Turca quodam ex præfectis moni-
cant Regem, ne florem nobilitatis, & vna ſuum ipſe
urentibus rabie ac temeritate Luſitanis objiceret. Sunt qui
eo conſilio receſſiſſe, vti auiditate pugnandi pertractos in-
præſidia Luſitanos ex omni parte circumueniret. Siqui-
toto regno copias ingentes equitum peditumque in loca

vicina contraxerat. Vtcunque sese habeat res, Castrius ad ost
dam fiduciam, integris item ordinibus, aliquantulo spatio c
tibus instare perrexit: dein torrente desuper Sole, armisque d
uantibus, expressa ab tanto Rege timoris cõfessione content
columem exercitum præter oculos Mamudii cum plausu ca
ad naues reduxit. Patanem inde Arabum coloniam metu ab
lis relictam, itemque Patem eiusdem tractus oppidum celel
alia emporia multa, plurimas naues incendit: magnum mort
numerum partim occidit, partim cum alia omnis generis
captiuos auexit: sata, villasque, & conditas horreis fruges e
Eam vastitatem per se grauem, spatium temporis grauiorem
Tres ferè menses circumlatus belli terror ac populatio: & M
dii conatus in multum tempus ea clade repressi. Inde Præto
firmato Diensi pręsidio, renauigans Goam, ex itinere Dabulu
pidum Idalcanis maritimum vi cepit, direptoque flammas i
Idalcan, absente Castrio, in Salsetanum rursus agrum, exterr
magna ex parte militum octo millia miserat, equites septing
Abassini erant, Arabesque Turcis immisti. Duces iis quinq
ri imperio præerant, ita vt pluribus sententiis in decernenc
retur. ad Marganum vicum munierant castra. Prætor, vti Go
sulam attigit; priusquam vrbem intraret, nouis copiis auctus,
gacino (id loci nomen ad veteris Goæ ruinas) illico in Salse
terram transmisit ratibus. Lusitanorum peditum duo millia
tes centum & octoginta; pedites Canarinos ex eadem insul
item bis mille, Naires sagittarios peltatosque trecentos du
Eius aduentu cognito, duces hostium silentio noctis in loc
tuta tutiorem se recepêre. à fronte fluuius, ab tergo mons
claudebat. eorum vestigiis acriter insistens Prætor, in castris
ste desertis ea nocte consedit. ibi refectus ex itinere miles. Pos
diuisis quadrifariam copiis, intentus prælio ad hostem ducit
tanos interim, tanquam non cum armatis ac pluribus dimic
sed quasi par pecorum grex mactandus foret, accensa cupidi
uaserat pugnę; minisque ac denuntiationibus plerique ad sig
tineri vix poterant: ex iis quinquaginta fistulatores, incõsult
tore, deuiis callibus antegressi, flumen vado trajiciunt, inte
que ab suis temere hostem lacessunt: in eos continuò Arabi
quitatus emissus, cumque pauci à pluribus premerentur,
retro ad flumen trepidi cederent; conspicatus laborantes
tor, ad opem circumuentis ferendam amne transmisso cun
ctis equitibus aduolat: pérque ignium riuos, quos iactæ à M
metanis ardentes duxerant ollæ, pérque media tela hostem a
su

ndiu sustinuit pugnam, quoad ab tergo reliqua superueni-
s. Eo primùm certamine (ita per litteras iusserat Rex) cum
Iacobo Diuus quoque Thomas Apostolus inuocatus. & is
s fortè natalis erat Apostoli, XII. Kalend. Ianuarias, quæ res
luersa, fiduciam animósque militibus auxit. Simul etiã Ca-
iem, qui nuper ad Dium, Christi pro nobis è ligno penden-
iem excelsam gerens, commemoratione tantæ caritatis i-
m addebat stimulos. Neque ad superos vota, neque ad ho-
hortamenta irrita fuêre. Euidens tum quoque cęleste nu-
nristianis affuit rebus. Et Lusitani proceres, nouo ardore cõ-
n Mahometanas cateruas impetum dant. Aluarus Castrius
incursu duos ex equis præcipitat, stricto dein gladio sese
in hostes immittit, Ioannes Ataidius vnum ex primariis de-
inde non gladio tantùm, sed manu atque impressione vrget
s. Franciscus Syluius effuso item vno, cum tribus simul ca-
ugnam, atque omnes interficit. Iacobus Almeida vnum è
e ducibus hasta transfigit. Aluarus Camigna tres equites,
; Gamma duos, Antonius Persona totidem sternit. Saluator
dus vexillifer, ad cæteros magis magisq; incitandos, in me-
ostium aciem séque & signum intrepidus intulit, Dum hęc
signanis fiunt, nequaquam ab aliis interea cessatum. acri-
que gesta res. magna passim edita strages. ac nisi prælio in-
flet nox, è tãto hostiũ numero pauci omnino superfuisset.
perũ cœpta pugna, circiter vnius horæ spatiũ habuit. arre-
n fuga plenos vulnerũ ac pauoris Mahometanos tenebrę si-
filuæ tutatæ sunt. Eorum equites cecidêre centũ & quin-
ta: sexcẽti pedites: è quinque præfectis occisi tres. in iis Ce-
an Turca, magna inter omnes auctoritate. è reliquis, alter
acceptis plagis ægre tandẽ euasit: alter incolumis, per den-
ortes incitato equo sibi viam aperuit. E Lusitanis vnus tan-
sideratus, Ioannes Carriagius, Goanus ciuis, & Naires duo:
ti Lusitani quatuor, Naires haud amplius tres. Hæc omnia
dum ad Ioannem Regem fusè perscripsit Prætor; idemque
ici intra vertentem annum parta victoria, Goam vrbẽ spe-
nphantis inuectus est. Sub hæc, perhonorificum de rebus ad
gestis decretum Regis allatum. ex eo cùm alia fortibus viris
ræmia, tum veteranis ad Bazainũ agri assignati. Prætor ip-
itus verbis amplissimis, & Proregis titulo decoratus est: ei-
r honorarium stipendiũ, decẽ auri millia dono data, & in
nos prorogatũ imperiũ. Sed, quæ rerum humanarum vani-
Castrio nõ diu licuit vti honore ac beneficẽtia Regis; è ma-
 gnis

gnis laboribus vigiliisque lenta correptus febri, gementibus b
intra paucos menses extinguitur, vir omnium consensu æquè
ac pacis artibus clarus. Huius ingeniũ & industriam varii pe
nem ætatem casus exercuere. Olisipone, adolescens, ob clan
num matrimonium ejectus a patre, in aliam partem vrbis m
uit. ibi quãquã in magnis rei domesticæ angustiis, cũ Petro N
ejusdẽ vicinitatis, illustri mathematico, familiaritatẽ iniit, m
que ab eo per otiũ de rebus astronomicis ac de nautica in p
arte cognouit. Ab ea cõmendatione, ipsomet insinuante No
in Ludouici principis amicitiam peruenit. Ioãnis Regis frate
manus hic erat: idemque eximius bonarum artiũ patronus ac
ses. Ab eo cũ auxiliaribus copiis ductus in expeditionẽ Cæsari
netanam, egregiũ sese virum & manu & cõsilio præbuit. Inde
Garzia Noronia in Indiã ab Rege missus, magnã sibi rerũ Ind
notitiam peperit, eamque litteris ingenti labore ac subtilita
plicauit. Ab Olisipone Goã vsque, singulorum dierum iter, lo
aspectus ac situm, altitudinem Solis ac poli, diligẽtissimè per
tus est. Idipsum rursus præstitit orã legens ab Goa Dium vsq
ex partium dimẽsione, multis oppidis vicisq; vocabula antiq
stituit. ii commentarii, Ludouico dicati, in Academia Eborẽ
Henricus dein Cardinalis regali munificentia condidit) adse
tur. Exstant ejusdem Prætoris ad Ioannem regem epistolæ: in
bus, præter communis boni studium insigne, nõ vulgarem in
tum militaris tum politicæ rei scientiam facilè animaduerta
quòd hæc omnia superat, vsq; adeò pius perhibetur fuisse, vti
talibet stipatus aut nobilium aut plebis frequentia, ad Cruci
spectum illico positis humi genibus, oculos in cœlum cum at
quadam veneratione defigeret. huic pietati non sine causa v
rias vulgò acceptas ferebant; quas, breui tempore paruisque
non paucas neque obscuras de nominis Christiani hostibus re
tauit: hoc etiã nomine felix, quòd morieti Xauerius affuit, & i
tremo illo certamine opẽ egregiã tulit. Castrio vita functo (a
tum agebatur seculi huius octauus & quadragesimus) successio
quas vocant, de more consultæ. prima Ioannem Mascarenian
ius modò meminimus, nominabat. is, quòd in Lusitaniam p
antè redierat, solutus alter codicillus Prætorẽ declarauit Gar
Salã, grãdi iã ætate virum, multisq; in eadem prouincia hono
domi pariter ac militiæ clarum. Huic, ritu solenni, tradita ext
gubernacula. Atq; eo lætius fuit eius initium magistratus, quò
eos ipsos menses è Dominicana quoque familia prædicator
Indiam peruenêre. Duodecim erant numero. Antistitem habe

um Bermudium Castellanum. Hisce, ac venturis deinceps
ius, templum cœnobiumque Goę magno rei Christianæ bo-
rbis ornamento conditum est.

Libri tertii-decimi finis.

ISTORIARVM
INDICARVM
LIBER QVARTVS-DECIMVS.

S V B idem tempus, quo hæc in India gerebã-tur, in vltimas quoque terras porta præter spem & exspectationem ingens Euangelio patuit. Angerus erat in Iapone quidam, maritimo in oppido Cangoxima honesto loco natus, regni quod Saxumam appellant. Is, contracta cum Lusitanis institoribus amicitia, de religionis Christianæ mysteriis, ac simul de i sacerdotis vita rebusque, quas gereret, multa ex iis in fami-rmone percepit. inde paulatim & veritatis & Xauerii tanto est captus, vti ad eum inquirendum, vasto & ignoto sese bsque vlla dubitatione crediderit. profectus ducibus Lusita-em, post varios errores atque discrimina, Malacæ Xaueriũ Molucis Indiam repetens eadem in vrbe substiterat) sum-cum animi voluptate conuenit. atque vt pater item de Ia-mira quædam audierat, aduenarum congressu & aspectu ætatus, crebris deinde colloquiis varia ex iisdem sciscitari stitit. percommodè ad singula respondebant: minimeque is inesse cunctis, ac præsertim Angero, tum indoles tum hu-as visa. ergo Xauerius, vt primùm Indica negotia transegis-onios (quod iam antè cogitarat) omnino adire cõstituit. In-quòd Parauana & finitimæ Indorum Ecclesiæ erant illi ex insipiciendæ, Angerum Goam via breuiore præmisit. Ioan-iram, Nunnum Riberium, Nicolaum Nonnium socios Mo-etere iussit. Malacensis catechismi, quẽ negligi aut remitti

 nolebat,

nolebat, munus Vincētio Viegæ externo sacerdoti egregiè p
concredidit. Mox ipse perquā difficili ac periculosa nauigat
Cocinum delatus, inde ad Cori promontorium Piscariosque
jecit fines; ac suis, qui in ea regione curabant, Antonium Crim
lem communi consensu præposuit: neophytos ad perseuerā
adhortatus est, oratoria recognouit, nec leuibus denuo signis
miraculis Christianæ fidei veritatem ostendit. morbos depuli
monia exegit; mortuos quin etiam reuocasse perhibetur; quo
men vt postea fateretur ipse, quamquā grauissimorum homi
prece fatigatus, adduci non potuit. Hisce aliisque in ora Pis
gestis rebus, ad vrbem Goam summa ciuium gratulatione p
nit, paulo antequam Prætor Castrius è vita discederet. huic a
agenti (vt suprà significatum est) affuit. Angerum vnà cum fa
lis probè institutum, sacro intinxit latice, ac Paulum appell
famulorum alter Ioannes, alter Antonius nominati. ea mess
ponicæ fuêre libamina. simul è sociis alios aliò: Alphonsū Cy
num genere Castellanum, in Diui Thomæ Coloniā, Gasparē
zeum, ortum in Belgis, Armuziam destinauit. Goani collegij a
minarij domesticæ disciplinæ consuluit. Indica suorum domic
dum abesset, Paulo Camerti cuncta subjecit. Interim verò, I
nicam ad expeditionem, instante iā die, se ipse diligenter para
is vbi percrebuit rumor, piorum greges ad illum protinus la
mabundi conueniunt. monēt, obsecrant, obtestantur, ne seme
tro tam ancipitem ac periculosam in aleam det; neu publicam
que ipsius vel in primis nitatur capite, eiusmodi consiliis
tum in discrimen adducat. Sanè quàm multa erant, quæ qua
bet animosum hominē ac fortem absterreri à tali itinere poss
primùm ipsa longinquitas. quippe leucas amplius mille tre
tas distat à Goanis finibus terra Iaponia. dein, multis in regi
bus, ac præsertim circa Somatrā ac Sinas, mare à piratis infestu
itémque à Sinarum præsidiis, quæ sæpenumero in peregr
omnes nullo discrimine tanquam in hostes inuadunt. idque t
erat extimescendum magis, quòd Sinas inter & Lusitanos n
dum essent planè reconciliata commercia, neque locus foret
narum vllus, quò Lusitanis ad contrahendum apertè descen
re, aut vbi tutò commorari liceret. memorabantur etiam variis
cis insidiosa vada syrtésque, nondum ad plenum iis cursibus exp
ratis. itemque Eoi pelagi natura, quod sæuum, & vastum, & vo
cosum, totas haud rarò naues absorbet; & super hæc, præcip
nautarum terror, ecnephias typhon; suetus in ea vel maximè pl
furere; & in ipsa cum oneribus vectoribusque nauigia in asper
si

rtus ac saxa torquere. Cùm hæc & alia multa ad timorem
ıerentur, satisque mirari se posse amici negarent, cur tanto
vsu, tali sapientia vir, tantis periculis objiceret sponte sese,
ue in vicino segete, cuius ipsemet sementem fecisset; tam
qua, tam operosa, tam incerti prouentus noualia peteret;
(inquit ille) satis mirari non possum, cur infinitam Dei vim "
& clementiam quotidianis præconiis celebrare soliti, eidē "
otentiæ ac bonitati, meo potissimùm in capite, diffidatis. "
os præterit, qui rerū omniū arbiter sit, huic animata æquè "
nima prorsus ad nutum omnia deseruire? Testis haud se- "
la, quæ se sè Domini ac famulorum postea gressibus, muta- "
natura, calcandam exhibuit. Testes venti ac procellæ, quę "
ultimi exitij horrore discipulis, vno Christi imperio con- "
ıt. Testis inclytus ille Iob, in quem nihil omnino, nisi ex "
i voluntate, malo dæmoni licuisse comperimus. Testis de- "
ıe in re aperta sim fusior) veritas ipsa, quæ capitis nostri ca- "
mnes numeratos esse, ac ne vnum quidē ex iis periturum, "
verbis affirmat. ergo, sicuti Regum ducúmve internuntij "
ones, regiis dumtaxat insignibus freti, per media castra, per "
as armatorum phalangas ac tormenta disposita, vadunt se- "
nermes; ita, diuinarum legum interpretes, gentiumq; do- "
vna summi Regis tutela ac maiestate subnixi, per varia ter- "
isque pericula, atque adeò per intentas vndique machinas "
rones, quocumque res postularit, intrepidi atque alacres "
re non dubitant. At enim isti ipsi quos narras, in latrones "
ıt, laniantur à feris, naufragia faciunt: variis implicantur "
æstu, frigore, fame, siti, rerum omnium egestate laborant; "
ueniuntur conscelèratorū insidiis, factionibvs opprimun- "
tannorum iussu omnibus suppliciis excruciati mactantur. "
do, & quidem hisce itineribus olim Apostoli ac martyres "
piternam gloriam peruenerunt. Sed idem contendo; hæc "
ad illorum vel probandam fidem, vel constantiam illustrā- "
iuina tantùm dispensatione permitti. Nam alioqui refertæ "
sunt exemplis eorū, quibus esurientibus angeli ministra- "
os, quorum leuandæ siti, purissimi subitò fontes è terra e- "
ınt; quibus, posita extemplo sæuitia, flatus ac tempestates "
ıdarint; quos voracissimæ & in alios ferocissimæ belluæ "
m blandiendo permulserint; quos vel exquisitissima licto- "
nificumque tormenta nil læserint; queis ferrum, equulei "
otæ, flāmæ pepercerint. Atq; in eiusmodi certaminibus ta, "
on semper explorata victoria est, multique ac magni sæpe "

,, conatus in irritum cadunt; tamen diuinæ gloriæ & homin
,, luti seruientē, fidenter omnia tentare, moliri, experiri par e
,, ne verò? ad leuissimam incertamque prædā, per densas acie
,, cantes gladios, & volitantia tela cæco impetu ruet miles; i
,, honorum titulos, & speciosa vocabula, nihil aut modicum
,, tura, ambitiosus per summam indignitatem atque miseriam
,, tidianis obsequiis, adulatione seruili, valetudinis damno,
,, monij profusione captabit; sordidarum mercium causa, q
,, dumtaxat corpori seruiunt & vetustate facillimè corrump
,, institor ac nauicularius, terra vnde ortum habet relicta,
,, ruptis naturæ fœderibus, ventorum ac maris iræ sese perm
,, obiectusque fluctibus ac piratis, ignotum orbem, peregrin
,, uium instar, ignota semper littora pererrabit; nos, propagan
,, ligionis, amplificandi Christiani nominis, omnipotentis D
,, merendi, seruandi humani generis gratia; inopiam, ærumn
,, commoda, mortem denique recusabimus? præsertim cùm ill
,, temporarios labores, ab improba plerūque cupiditate prof
,, mortemque vnam, altera sæpe mors, & sempiterni labores,
,, infiniti cruciatus excipiant; nostram industriam operamque
,, officio ac fide ad extremum vsque perstemus, beatissima ęter
,, immortales coronæ, immensa præmia maneant. nihil ergo
,, ti, quo nostra de Deo deque hominibus benemerendi studia
,, dentur. Nam quòd Goanæ Ecclesiæ, viciniq́ue huiusce tractu
,, sente me, solitudinem pertimescitis; agnosco pietatem vestra
,, ne in hanc messem operæ desint, satis à me, vt in tanta nostr
,, paucitate, prouisum est. Paulum Camertem eximia caritate
,, Goano collegio; Antonium Criminalem, insigni virtute pa
,, Ecclesiæ Parauanæ cum idoneis adiutoribus vtrumque pr
,, mus. Ad hæc, episcopum habetis in vrbe vigilantissimum; Fr
,, canos Dominicanosque fratres, vestri amatissimos cupidissi
,, que: præter hosce, alij quoque subinde sacerdotes è Lusitan
,, peruenient. Vltimis, vltimis, inquam, nationibus, ad quas la
,, lutis nuntij, nullo vnquam tempore allati sunt, rectus ad vita
,, ternam callis tandem aliquando monstrandus; ac teterrim
,, monum seruitute miserandum in modum oppressis, Christ
,, libertatis cominus attollenda vexilla. Neque enim pro Lusi
,, tantùm, aut Canarinis, aut Parauis, sed pro vniuerso homin
,, nere, quotquot vbique sunt, fuēre, futuri sunt, redemptor
,, & conditor IESVS vitam ac sanguinem in cruce profudit.
,, bus miserrima captiuitate detentis, cùm in idipsum à præpo
,, Deo vocatus destinatusque sis, non omni ratione consul

n

per inuia quamuis & aspera sacrum Euangelium pertu-"
xtremæ non modò ignauiæ, sed etiam perfidiæ crimen esse "
mbigat? Proinde facessant querelæ, absint complorationes, "
tus ac suspiria sileant. quin potiùs, vti Christianos & Dei "
numque amantes decet, meam hanc expeditionem, faustis, "
licam, ominibus & studio incensis apud Deum suffragatio- "
prosequimini. Hisce dictis leuato vtcunque mœrore, côscé- "
ıim Aprili mense, anno post Christum natum M D X L I X.
es habuit è societate Cosmum Turrianum & Ioannem Fer-
m Hispanos: de externis, Paulum famulosque Iaponios. Co-
ab Goa primùm, inde Malacā exeunte Maio venere. Hîc pa-
iò intéderat pergere cupiēti, nauis Lusitanorū nulla sese ob-
uncus erat Sinarū in Malacēsi portu, & quidem piratica in-
vulgo latronis iuncū appellabāt. Cum hoc ipso latrone Xa-
(tanta inerat eius menti fiducia diuinæ tutelæ, tantus ardor
ndi ab dæmonum seruitute Iaponios) certa mercede pacisci-
relictis ad læuē Sinis, ipsum & comites in Iaponem extēplo
at soluere viij. Kal. Iulias ipso D. Ioannis Baptistæ die nata-
multa nauigationis incommoda, & nautarum fraudes, Can-
am, Angeri, vti dictum est, patriam, attigere xviij. Kal. Septē-
ıi dies Assumptæ in cælum Deiparę Virgini sacer est. Xaue-
Pauli propinquis atque domesticis amanter exceptus, vix-
ecreatis a maritima iactatione comitibus, ad Christianam
nimum adiecit. linguæ primùm Iaponicæ rudimentis ad in-
eruli summo studio ac sedulitate institit operam dare. in
nis dein fidei Christianæ capitibus conuertendis, quamquā
adiuuante Paulo, tamen ob rei difficultatem, & mysteriorum
linem, & linguarum inscitiam, complures dies ingenti labo-
eriáque desudatum est. postremò, iis in codicem vtcunque
, ex eo codice Xauerius balbutire ad populum vnà cùm so-
pit. magni extemplo concursus ad eos facti. atque, vt pro-
& acuta sunt Iaponiorum ingenia, ridere alii solœcos bar-
ıque; alii, quid ea lectione significaretur, ambigere; alii
inum habitum cultumque demirari: alii etiam, communis
tudinis ac morum ignaros, probris & cauillis petulanter in-
. nec deerant, qui eiusmodi ludibria detestati, miseraren-
noxios; nec spernendum vtique genus hominum inter-
entur esse, qui tam remotis è regionibus, docendi tantùm
periculo maximo, nulla mercede venissent. Xauerius in-
ociique nihil de studio & contentione remittere. adhæc, nor-
am tenere viuendi, tamque illustria sobrietatis, patientiæ,
mansue-

mansuetudinis, omniumque virtutum exempla præbere; vti ac salutarem doctrinam afferre se factis moribusque, multo quàm dictis aut scriptis, ostenderent. Inde haud leuiter com ri ciuitas cœpta; nostrisque non ad magistratus modò, sed eti Regem, qui tum extra oppidum agebat, Paulo præsertim ad te, facilè patuit aditus. Commercium is Lusitanorum auidè dum expetebat; quos ad vicina emporia cum pretiosis on commeare didicerat. apud eos, quòd plurimum gratia & au ritate Xauerium valere Paulus & famuli testarentur, valde s comem & humanum initio præbuit. quin etiam prolatam lo, Christi & sanctissimæ Virginis matris imaginem venerat ipsum fieri ab omnibus, qui aderant, imperauit: ac prædica uanglii, & baptizādæ ritu Christiano gentis potestatem hau uatè concessit, eaque de re, publica edicta proposuit. Ac Bor tiam, (quo de hominum genere suprà demonstratum est) su tionum Iaponicarum antistites, vel nouitatis gratia capti, v opibus ac majestate confisi: cùm nihil ab ignotis præsertim nisque sibi metuerent, fauere tum quidem Xauerio videba ergo Christiana paulatim sacra in vrbem inducta. Pauli pri vxor & filia, tum propinqui & amici complures, eodem Paul noctésque hortante, monente, docente, ad baptismum ad hosce deinceps alii subsequuti; quibus ad virtutem ac pietate colendis, operam Xauerius in primis impendebat assiduam. [tum erat illi, simulatque aliquem eius linguæ vsum nactus Iaponis caput Meacum adire, & quo expeditior ad cæteros p catio esset, Regi primùm ipsi vel Imperatori, quem vniuerso ni præesse audierat, Euangelium afferre: sed Regis præcipuè goximani promissis ac precibus, & oblata rei bene gerend diutius quàm cogitârat in eadem vrbe detentus est. Inter hæ gotiatores Lusitani cum mercibus Firandum regni Figensis lerant. id vbi Cangoximæ cognitum est; periniquo tulit a Rex, vicinos dynastas insperatis augeri opibus, at se diutur cri aduentitii exspectatione frustrari. ex eo tempore sensim a ri Xauerium cœpit, & ab ipsius doctrina præceptisque refuger zii quoque, posteaquam Christianis institutis vitia sua repreh Euangelii luce mendacia prodi, sanctissimis decretis conuell saria dogmata, denique discipulos & sectatores ab se auocari maduerterunt; immutata subitò voluntate, Xauerium exse fictis criminibus ipsum & socios in inuidiam adducere, pu priuatimque maledictis lacerare atque proscindere, offensum Regis animum nouis in dies facibus instigare. neque ab inc
desti

ère; quoad reuocato priore edicto, rursus pœna capitali san-
est,ne quis omnino , relictis patriis auitisque noua & pere-
sacra susciperet.Xauerius ; æquitate animi ac summisione
es lenire nequicquam conatus,multaque& grauia perpessus
nmoda, Meacum, quò pridé intéderat,abire decreuit.Chri-
rum numerus in vrbe Cangoxima ad centum ferme perue-
Paruulum eum gregem Paulo commendat. ipse ; vertente
mœrentibus lugentibusq; neophytis,& gratias immortales
ibus optimo patri,Firandum ad Lusitanos cum Cosmo Tur-
& Ioanne Fernando progreditur . ibi verò, cùm à Lusitanis
ngenti gratulatione , tum in eorum gratiam ab regulo per-
ificè acceptus est; &, quod optabat vnum ; illico facta legis
gelicæ promulgandæ potestas. iam linguæ paulo majorem
am noui præcones erant nacti.ergo,partim dicendo, partim
liisque,prout res postulabat,periochis è codice recitandis,&
hæc, in oculis omnium innocenter & castè viuendo ; plures
diebus Firandi , quàm toto anno Cangoximæ ad Christum
xêre.iis Cosmi Turriani curæ fideique concreditis,Xauerius
ernando Meacũ petens;circa Octobris initium, sæuiẽte iam
e, Amangutium, leucas ferè centum à Firando,processit. ea
rat vrbs peràpla,(nam aliquoties dein ferro & flammis euer-
in Iaponis ferme vmbilico sita , ac Regem habebat longè la-
imperantem. Ad eum Xauerius accitus Fernando comite ac-
ille de vno cœli terręque conditore,de lapsu Angelorum ho-
mque, de redemptore generis humani IESV CHRISTO
lio, de sempiternis pœnis ac præmiis , ex eo quem dixi libro
aexpromenti Fernando,vnius horæ spatio mirum in modum
tas aures præbuit:dein,vt sine honore,ita sine injuria vtrum-
misit.eadem ferme nostri quotidie bis ad circumfusam mul-
nem per vicos & compita prædicabant , obsoleto ac peregri-
titu, nulla pompa vel apparatu verborum . Nihil initio tam
n aut absurdum ad Amangutianorum aures oculósque acci-
potuit. ergo, non plebis tantùm insanæ , sed etiam nobilium
o clamore sibilisque & cachinnis explosi,& omni petulantiæ
e vexati sunt nullo prorsus operæ pretio. Hæc per eos dies A-
utii gesta. Meacum inde abeuntes,duorum ferè mẽsium iter
it difficile & asperum,à latronibus atque piratis infessum; ni-
úque, siluis ac saltibus ; ad hæc, interueniente pelago vel æ-
is impeditum.Id iter ingressi humano præsidio nullo,diffici-
tu est quàm grauia, quã acerba ignotis regionibus terra ma-
pertulerint,pedites ambulabãt, & quidem in humeros elata

sarcinula,

ſarcinula. in manicas oryzæ ſemitoſtæ indiderant bolos, (au
vulgus appellat) eo cibo famem aqua profluente ſitim leuaba
gnari viarum, & ſimul quo latronum inſidias effugerent, indig
equites citato gradu, nuſquam talari depoſita veſte, perſeque
tur excalceati, quòd eo anni tempore torrentes amnéſque o
rerent vado ſuperandi non pauci. itaque partim antecedent
feſtinatione, partim etiam aſſidua ſarcinæ vectatione laſſi
hæc lubrica plerumque via incerto ac fallente veſtigio corru
pedibus interim glaciei & algoris iniuria miſerandum in m
intumeſcentibus: ac noctu demum imbre perfuſi, fame & a
confecti, ſicubi tecto ſaltem agreſti reciperentur, alia hoſpita
nulla, præclarè videlicet ſecum agi putabant. Nam in pagi
dem & oppidis, præter cætera vulgi ludibria, interdum etia
pidibus petebantur. aſt vbi tranſmittendum eſſet mare, vix
ægre tandem in naues admiſſi, pecudum inſtar in ipſam pæn
tinam detrudi conſueuerant. Per eiuſmodi vexationes atqu
ſerias cùm ad vrbem denique Meacum ſoſpites haud ſine mi
lo perueniſſent; minimè idoneum ſationi Euangelicæ tempus,
cta bello flagrantia, ſurdas ad ſalutaria monita & obſtruct
colarum aures offendunt. Ad ipſum verò Imperatorem, q
quam adhibita diligentia conatuque, adſpirare non licuit.
terræ natura gentiſque moribus in præſentia vtcunque explo
per eaſdem difficultates, iiſdem itineribus, eodem ferme ſ
temporis, Amangutium reuertuntur. ibi, quòd ſe ſe haud iniq
illis antè præbuerat Rex, certum erat fixumque Xauerio,
ram eam rurſus omni arte moliri, curaque & labore, quo
ius fieri poſſet, ſterilitatem ſoli maciémque peruincere. &
niam experiendo cognorat, Iaponios, Bonziorum fuco & oſt
tioni aſſuetos, plurimum externa moueri ſpecie, & animi bon
me corporis habitu cultuque metiri; ad eorum mores, qua
ſine peccato liceret, in præſentia conformare ſe ſe; & Chriſti
non nihil ad illorum ſalutem extrinſecus mutuari in animum
duxit. ergo, priuſquam ad opus aggrederetur, Firandum acce
ibi, Luſitani Regis impenſa videlicet, auguſtioribus veſtim
induitur, commendatitias ad Iaponios Reges litteras, quas a
diæ Prętore & Goano Epiſcopo ſibi traditas, interim ibi reli
rat, ſumit, nec non à Malacenſi Pręfecto munera Iaponiis a
tempus ignota. In iis erat Luſitana veſtis vinúque prænobile,
ſica ſambuca, & horologium ex iis, quæ inæquali ponderum
mine, pluriumque rotarũ denticulis inter ſeſe implicatis, léto
tu ac perpetuo, temporum interualla diſtinguunt: quam Eur
ſol

machinam gentes illæ sine fine mirantur. Hisce rebus in
a impositis, ipse, præter Ioannem Fernandum duobus tri-
poniis comitatus, Amangutium redit: litteras & munera
egi: quibus ille magnopere delectatus, ac simul comitum
admonitus, & noui habitus dignitate; caput cum consilia-
tulit; iisdemque approbantibus, majore deinceps in hono-
rium habuit. ac primùm, auri argentique non leui pondere
entiam aduenæ remunerari contendit: quæ cùm Xauerius
ito consilio cuncta reiecisset; altitudinem animi suspiciens
uas Bonziorum ædes illi ad habitandum adsignat; dein pu-
r vicos edicta proponit, placere sibi, non Amangutii mo-
in etiam omnibus suę ditionis finibus regnisque, vnius Dei
c religionem declarari palàm; eámque cuilibet amplecti
esse: legis eius ac religionis interpretes nulla ratione lę-
npediri. sub hęc, Euangelici pręcones ad instituta munia
cerrimo studio retulêre sese. interdiu, in areis triuiisque
ies habebant; noctu, confluentibus ad se omnium ordi-
atum, sexus vtriusque mortalibus, aures ac responsa prę-
. erat autem tanta frequentia celebritásque, vti cœtum
ę non caperent: alii, quę in publico inaudissent, priuatim
tium auere nosse: alii etiam, animi causa, incomptam ac
egrinorum atque hospitum irritare linguam, & cũ effuso
um cachinno de industria disputationem extrahere. alii
variis interrogationibus etiam atque etiam fatigare do-
ouos. Huic tantę curiositati cùm ab Dei seruis, partim ex
istoria, partim è physica ratione, partim è Theologorum
atque responsis identidem satisfieret; illi, voluptatum ille-
rretiti videlicet, in stultitię tenebris & cœno flagitiorum
inus hęrebant. neque tamen idcirco Xauerius despondc-
um, quin potiùs omnem in partem versare semet, cęptisque
ac perseueranter instare. Cùm aliquot iam menses crudum
que nouale tractasset, ac, nullodum fructu, diuini verbi
proiecisset, tandem è proscisso ac sępius iterato solo Chri-
dei germen emicuit. Germinis eius origo fuit eiusmodi:
nanti, vt solebat, in publica via Fernando, pręteriens è
escio quis, attracta prępingui saliua, repentè in mediam
faciem. ille, sine perturbatione vlla sputum linteolo abs-
ac ne verbo quidem reddito, cęptam orationem eodẽ pror-
ore vultuque prosequitur. id contemplatus ex auditoribus
haud imperitus rerum ęstimator (ex quo facilè intelli-
permouendas ad virtutem animos, facta dictis quanto
antecel-

antecellant) cæpit cogitare apud se; profectò nobilissimum
adeò diuinum philosophiæ genus esse, quod homines ad t
æquitatem animi constantiamque perduceret. dimissa dei
cione, domum ad Fernandum venit; præcipua Christianæ fi
pita legésq; probè cognoscit: postremò, certis precationibu
sisque decalogo, ac symbolo Apostolorum è catechismi fe
memoriter haustis, Amangutianorum omnium primus, an
vitæ detestatus peccata, sacro fonte renascitur. Hunc alii de
diuino impulsu imitati, quorum ad quingentos breui perue
merus; & quidem ita in proposito firmi stabiléſque, vti pe
deinde clades & bellica infortunia, & nefarias Bonziorum
rationes, magistris ac pastoribus haud semel orbati, suis tan
moribus ac vitæ ratione, Christianam fidem & disciplinam
vsque tempus religiosè coluerint. inter quæ circumacto iar
Lusitanorum alia nauis portum Bungi tenuerat, quo nomi
num Amangutio distat leucas circiter quadraginta. ab iis c
rerum Indicarum Xauerius cum litteras accepisset, cùm a
causas eam sibi prouinciam repetendam existimabat; tum v
rursus, inde quocunque opus foret, supplementum è nou
mitteret. simul, quoniam apud omnes circà nationes magn
men Sinarum, magnam auctoritatem compererat esse: prim
que tempore Sinas ipsos Euangelii gratia adire cogitaba
absurda ratione conjectans, si gentem illam Christo lucra
ret, eius lucri accessionem facili negotio postmodum vniuer
re Iaponios. Hæc eo moliente, cæteri quoque dispersi per I
socii minimè segniter in suo quisque munere versabantur. E
in primis fuit opera Gasparis Berzei, quem Armuziam à G
fectum, paulò antè docuimus. Is in Zelandia, seu Mattiacis
Oceani populis, oppido Gousa, Francisco & Agnete pare
obscuro natus loco, à primis pueritiæ rudimentis Lou
ad studia grauiora se contulit. Inde per varios casus cùm
sitaniam deuenisset, in societatem adscitus, ac diu multi
probatus, in expeditionem Indicam vnà cum aliis octo de
Conimbriga profectus Olisiponem anno seculi huius quad
mo octauo nauem Ioannis Mendozæ conscendit. socii a
quatuor; totidem cum Antonio Gomesio in aliam nau
positi. Ac primum omnium, à nauarcho eblanditus est
vti quotidie publicè tum ad plebem erudiendam catech
exerceri, tum ad propitiandum cœleste numen catholico ri
nias adhiberi permitteret. Mox ad vitia tollenda corrigen
hominum mores paulatim aggressus est: rem in primis ardu

fficile. præter naualem quippe turbam, colluuiemque serui-
pibatæ circiter quadringenti numerabantur; plerique scor-
r, rixis, calūniis adsueti. Ad horum sanāda ingenia, Gaspar,
lo priùs quàm verbo opus esse ratus; cunctis, vti ęquum erat,
nem virtutem & caritatem prælucere perrexit. Neque sanè
defuit illi de Deo pariter ac de hominibus benemerēdi ma-
primùm socii eius è maritima iactatione & nausea in mor-
cidere. iis dum accuratè ministrat, & propalam coqui mu-
mgitur, ita despicabilis initio visus, vti paranti ad focum ci-
satagenti, procaces circùm pueri, præter cæteras contume-
positam quoque ollā aut furto subducerent, aut per lasciuiā
enti: quidam etiam ab innocente vix colaphos pugnosque
ent. perspecta dein patientia & grauitate viri, paulatim
ptus in verecundiam vertit: nec defuēre, qui laboranti, per
ae suos, opportunè succurrerent. simul etiam sociis melius
se. operam ergo iis adiutoribus, ad verbum Dei prædican-
ohibenda flagitia, curandos ægrotos, vetere iam societatis
ò, conuertit. ex quo, mirum dictu, quanta quàm breui om-
tæ mutatio consequuta sit: bene moratam institutamque
m, non promiscuam seruorum, nautarum, militum, instito-
bam, contineri marino illico domicilio: diceres. Primus
ræfectus Mendoza, Gasparis consuetudine & admiratione
legit: piisque priuatim exercitationibus ab eodem excul-
o deinde cùm aliis quoque opportuna de Christo deque
ous rebus habere colloquia, suos primùm familiares, tum
s in officio continere; egenos & imbeciles quotidianis e-
ynis alere. Pręfecti virtutem ac beneficētiam reliqui dein-
o sua parte imitati: vnus etiā haud infimę sortis negotiator,
inæ caritatis pulchritudine ac specie captus, contempta
umanarum inconstantia & vanitate, sese ad Gasparis ductū
ationes applicuit. inter eiusmodi occupationes Guineæ
primùm, dein sæuissimis procellis duabus circa Bonę spei
torium superatis, nemine (quod perrarum est) tantis incō-
antaque morborum lue prorsus amisso, ad Mosambicum
pellitur. Ibi optatissima dierum quindecim capta quies,
bus etiam diuersoriis è maritima iactatione refecti pleri-
spari tantùm ac sociis, de aliorum magis quàm de sua in-
ate solicitis, integratus labor. lauta illis inquilinorum ho-
nimè deerant; ac multi, vt iis ad valetudinem tuendam
r, instabant; sed Gaspar, Xauerii ęmulator egregius, depor-
ublicum nosocomium ęgrotis, eòdem ipse quoque succes-
 sit: ac

ſit:ac refouendis eorum corporibus animiſque, (cùm ad cen
viginti decumberent) pari cura ac diligentia totum ſeſe ru
pendit. Per id ipſum tẽpus alia eiuſdẽ claſſis naui, fratres D
cani duo Moſambicũ delati. horũ quoque, in eo valetudinar
gna cum omniũ approbatione caritas ac virtus enituit. Go
inde peruentum. Ibi Gaſpar, nouo impetu capto, in omnes
Chriſtianæ adiuuandæ rei animũ ac vires intendit. variis q
locis ad multitudinẽ, in ipſo Prætorio ad ſelectã nobilitatẽ
réſq; verba faciebat: quanto cum fructu motuque, è noua
tione morum, è voluntariis diuitum ac delicatorum pœnis
rima peccatorum confeſſione, è frequenti reſtitutione p
rum apparuit. diſputationes etiam de religione cum Br
nis habebat interdum. Ex iis primarius quidam ſæpe con
denique cum vxore & ſororis filio baptiſmum expetiit. Is
mus octo ipſos dies tinnitu feſto, ſymphonia, choreis, inge
nium ordinum ſtudio celebratus: viæ vrbis, vario periſtrom
virenti palma elegantem in modum ornatæ: neophyti
tum Chriſtianorum tum etiam Brachmanarum frequent
quis ad templum deducti; ibi ex aqua baptiſmatis, ab Epiſ
Prætore, honoris cauſa ritè ſuſcepti. Marito, Lucæ Sala
Eliſabethæ nomen impoſitum; adoleſcens Antonius app
in hanc deinde familiam, ad cæteros ad Chriſtum inuitand
tor ipſe, quod ita Luſitanum Regem velle non ignoraret, al
que propalam ornamenta & beneficia contulit. Hæc & ei
multa Goæ Gaſpar omni ope curabat. A Xauerio dein m
dicebamus, Armuziã; in ipſa primùm nauigatione priſtina
ctos adiuuandi conſuetudinem tenuit: eaque re ipſa com
vectoribus aliquot Chriſtianos fecit. Maſcatum Arabiæ fe
latus; Europæos exſules vel decoctores, qui tamquam ad
in ea perfugerant loca, quoad fas tulit, expiare, atque ad fid
ciumque reuocare conatus eſt. A Maſcato prouectus Arn
in ipſo portu, officii cauſa, obuios habuit Proepiſcopum &
dotes. ab iis cum honeſto comitatu ad arcis Luſitanæ præf
ducitur. ibi cùm inter ſe præfectus & Proepiſcopus de hoſp
te certarent; & Gaſparem apud ſe retinere admodum cupe
le, gratiis vtrique actis, ad publicum videlicet noſocom
more diuertit; eam veluti ſedem belli contra Satanam & vi
monſtra capturus. Hic, è Xauerii præceptis, quæ aſſiduè
bat, ſuum ante omnia pectus acri cuſtodia ſepſit ac mu
mul, optimatum voluntates ſibi conciliare aggreſſus, bre
fecit humanitate, ſubmiſſione, prudentia, vt omnium ne
ac

ior esset aut carior. Per hos maximè de statu emporii, & ge-
s negotiorum, & moribus hominum diligenter cognouit.
:ranti dein apud se, qua potissimũ ex parte oppugnaret scele-
equitiæ munimenta, arcẽ ipsam protinus aggredi visum est.
ie contemptu sacrorum, inscitia diuini pariter humanique
: alta quadam futuri seculi obliuione constabat. nec mirum.
: quippe annos Christiani conuenæ & inquilini magistris, ac
oribus, parochisque caruerãt: &, qui nuper aduenerant cle-
æ tum erant tempora, pecuniarum haud paulo magis quàm
rum inhiabant lucris. ergo passim enata virgulta vepresque,
ı ab infelici tellure benigni sideris radium ac lumen arce-
ıc teterrima rerũ, cæremoniarũ, errorũque colluuies; artes
:, diuinatio, sortes, cõcubitus incesti ac vagi, quodque haud
detestère, fidelium cum infidelibus, Iudæis, Turcis, Arabi-
anda connubia; vt Christiana proles à matribus educata
efas) in Mahometanos, & Hebraicos, & aliarum gentium
oresque transirent. eam consuetudinem Gaspar, admirabi-
us vehementia, crebris concionibus ac terribli cælestium
denuntiatione discussit. Et auxerat opportunè pauorem
um atque formidinem; terra per eos fortè dies horren-
tibus intremiscens. Præterea Gaspar, ad synceritatem fi-
ocandam, & prauę religionis procul habẽda cõtagia, nullo
tatis horis è Xauerii formula publicè catechismũ habebat.
in omnes partes vnicè profuit. puerilis ætas, infima plebs,
riusque mancipia, Christianis præceptionibus ac mysteriis
simul etiam quotidianæ singulorum vitæ custodes adhibi-
d Gasparem cuncta deferrẽt: propositisque præmiis ac pœ-
dici paulatim ac probi mores in vulgus inducti. eadẽ illa ru-
a legesque, serui mox heris, filii parentibus, fideles pueri æ-
is Mahometanis, aliisque priuatim edebant; eósque omni
Christum allicere nitebantur. ac demum, sublatis ibi quo-
phanis & lasciuis cantionibus, castissimo versu ac salutari-
nitis dies ac noctes omnia personabant. Ita, religionis in-
i, non in præsens modò, sed in posterum quoque magna ex
onsultum. Erant præterea qui ferrum, & sulphur, vetitasque
alias, Turcis ac Mahometanis inferrent, quòd Pontificias
ontra id facinus in cœna Domini cum horrendo carmine
litas, vel proteruè contemnerent, vel penitus ignorarent.
ianto id piaculo fieret, à quæstu sacrilego destitère nõ pau-
o ea potestate quam habebat Gaspar, in gratiam cum Ec-
stituti. Ab hisce victoriis, Christi miles, teterrimam aliam

generis humani pestem aggreditur, auaritiam & fœnebre
quo in genere tanta erat nonnullorũ impudentia,(qui se C
nos ferebant) vt aureorũ vix decim iteratis per annum vsur
gra semper sorte, seque familiámque turpiter alerent. ad
lenda scelera, Gaspar, de auaritiæ peccato disputationes i
ea subtilitate doctrinæ, tam veris grauibusq; sententiis, tam
amore diuino verborum fulminibus, vt hoc etiam dęmoni
lum pęnè à fundamentis frequenti verberatione con
Id, graui multorũ pœnitentia, & euidenti morum ac vitæ
tione declaratum est; qui prima luce, ne salutato quidẽ Dec
gentarias tabernas protinus itare adsueti, atque ibi nullo re
uiq; discrimine res cõtrahere, pecunias huc illúcq; trajicere
augere; iã, intima religione tacti, domo tẽplum rectà, ind
adibant. ibi, stupentibus alienigenis pariter incolisque, ta
in academia, de iure mutui, de legibus permutationum, d
stiani mercatoris officio, è Gasparis potissimùm præc
traditione quærebant. Neque labiis dumtaxat ac vultu sese
sophia cõtinuit, ad rẽ atque ad facta peruenit, & inexorabi
eam diẽ claustris obseratas aperuit arcas. Igitur ex malè p
stitutiones vel in duplum iustis dominis, aut, vbi ii non ap
in pios vsus; & super hæc eleẽmosynæ factę complures, atq
auri argentique redactum, quod magno puellarum numer
cando, nosocomii laxandis angustiis, & multorum inopiæ l
sat esset. opulenti præterea negotiatores, gehennę metu p
vltro suas omnes rationes ad Gasparis arbitrium cõtulẽre,
quicquid ab se fraudatum fuisset, non pecunia tantùm, sed
vbi satis ea non esset, corporibus luere. Per hunc modum
bus & rapinis obuiam itum est. Ingens præterea, vt in celeb
portu amplisque diuitiis, erat Armuzię luxus. ea quoque
opera Gaspar aggressus, multorum excussit delicias, multos
tis atque à nefario pellicatu diuulsit. Inde ad lites diri
tollendásque inimicitias adjecit animum: monitisque &
tate viros aliquot honestos adduxit, vti datis inter se dextri
nia offensionum petita, publicè ad ipsas templi valuas, ma
puli frequentia, in gratiam optimo exemplo redirent. No
cum sicariis (quorum erat ibi summa licentia) successum
tes: Gasparis dicta palàm aspernabantur, negantes, futura
lucráve sibi esse tanti, vt pręsentem fructum ac dulcedine
nis amitterent. Hoc perditorum hominum genus, itémq
phemi, & seditiosi, & grassatores, egit cum Lusitano pręfe
spar, vt oppido pellerentur; sed propter multitudinem im

otuit. Creſcebat interim occupationum moles. quippe non nationis alteriúſve ſalutem Gaſpar complexus erat ani-d omnium prorſus, quotquot in eadem inſula verſarentur. uribus ergo ſufficeret, ſpatia temporis certa ratione diſpen-actus eſt. Dominicam feriam, itemque tertiam, quartam, tam, populo Chriſtiano: ſecundam ethnicis; ſextã Maho-is; ſabbatum Hebręis (quos harum quęq; ſecta feſtos obſer-dies) attribuit. Chriſtianis, quod eorum potiſſimùm gratia in ea loca fuiſſet, idcirco longè plurimum operæ tribuen-atabat. igitur & ægrotis in noſocomio, quoad liceret, ſe-aderat; & cuſtodias adibat frequenter; catecheſim verò ne conciones, vel feruentiſſimo ſolis ardore, (cùm intra um vmbras immerſi aquis incolę ſedent) habere pergebat omnium ordinum ætatumque concurſu, loca certatim ntium, vti pænè ante lucem templum auditoribus opple-accedebat domeſtica & quotidiana conſuetudo multo-, quod è ſuperiore incaſſum egerat loco, priuatis colloquiis iliari conuictu ad exitum haud rarò perduceret. Multo naximam temporis partem eximebat pœnitentiæ ſacra-m, cui Gaſpar non interdiu ſolùm inſtabat, ſed etiam no-tque ita diſtinebatur interdum, vti ad neceſſariam corpo-etem, quantouis adhibito conatu, ſpatium horæ vix vnius t. Auxit eam occupationem, publicè per eos dies accepta Munitum & opportunum caſtellum erat in Perſidis cõtinẽ-nzianum, Armuzianæ ditionis. id hoſti repentè proditũ eſt. ementiùs tum Regis tum popularium animos inopinata culit. miſſus extemplo recuperandi cauſa Mahometanus tus cum quinque millibus Perſicę iuuentutis. additi ex fœ-uſitani circiter quadringẽti. Pantaleon Sala præerat. Hoſce, antequam ad bellum exirent, Chriſtiano ritu ad confeſſio-natus adducere, viginti vix perſuaſit, apud cæteros inania onita: flagitiis non minus quàm armis operti ad caſtra ten-. Venienti dein ad ſe Pantaleoni ſalutandi cauſa, vereri ſe um dixit, ne graues neglecti numinis pœnas Luſitani pro-darent. Præſenſioni reſpondit exitus. quippe, vt in ſtatiua tem eſt, tetra Luſitanam cohortem inuaſit lethargi lues. eriêre ad quinquaginta. vulnerati præterea ab hoſte circiter n, inde cùm alii deinceps atque alii caderent, ac veluti peco-m inhumati iacerent; conſternata fœdo ſpectaculo, reliqua, & ex conſcientia delictorum, ſempiterni exitii metu per-, conuulſis repentè ſignis ægre Armuziam repetunt; Gaſpa-

rem vnum omnes requirunt; vti ſe a peccatis abſoluat, ac
centes exaudiat, obteſtantur. Nec mora; in valetudinarium
ſi, & in lectulis collocati plerique. Tum renouato ad omnem
rem conatu Gaſpar in corporum ſimul & animorum cura
totus incumbere. acciti extemplo medici adjutoréſque. Sac
etiam aduocabantur; ſed vulgo negarunt milites, vlli omni
niſi Gaſpari, arcana ſui pectoris velle committere. quocirca
ſtringebatur, vti vno eodémque tempore, huic peccata expr
ti aures, illi animam agenti voces & hortamenta præberet.
dit perincommodè, quòd vi morbi emotis mente nonnul
confeſſionem peragendam neque ratio neque ſermo conſta
iis quidam cùm ferrum in ſeſe repentè ſtrinxiſſet, clamore
curſu retentus, extorto gladio, in Gaſparis fauces inuaſit m
ac minimum abfuit, quin ſpiritu intercluſo præfocaret im
per vim auulſus, paulo pòſt exſpirauit. inſtinctu mali dæm
eam rabiem actus creditur, tantam à Dei famulo ſibi quoti
dam eripi non ferentis. Inter hæc, ſolicito Rege popu
quòd extraheretur bellum, & amiſſi caſtelli obſidio ma
cederet; ſupplicationes ad Beatæ Virginis ædiculam, d
millia paſſuum ab vrbe, Gaſpar indixit. Inſigni pietate co
excalceati non ſemel iêre quamplurimi, cœleſtem opem ac
conſono clamore poſcentes. haud in irritum ſuſa obſecrat
naianum, vi & armis ad eam diem fruſtra oppugnatum, co
nibus demum ac ſubita voluntatum inclinatione receptum
res præter ſpem nuntiata, ingentem Gaſpari apud omnes g
& gloriam peperit. eximiæ viri ſanctimoniæ felix tribueba
tus. Acceſſere ad nominis celebritatem ac famam in alio
nonnulla miracula. Luſitanus erat prædiues, mammonæ
valde irretitus. is Gaſparem, ſalutaria dantem monita, ide
reſpuebat, hoc etiam nomine infenſus patri, quòd ſuum n
di ac viuendi genus (vt eſt ſuſpicax malè conſcia mens)
ab eo concionibus propriè perſtringi putaret. cum huius p
cia Gaſpar interim officiis & caritate certabat. ac plurima
quam expertus, ad extremum magis magiſque pro illo ſe m
preces & obſecrationes inſtaurat. nouiſſima demum hæc
valuere. propitiati Domini in obſtinatum indulgētia ſingul
paruit: quippe ſera iam nocte, ſecundùm quietem Luſitan
ſentem ſibi videre viſus eſt ſacerdotem, pulcherrima forma
cuum, ſuauiſſimo quodam odore fragrantem. tum alter ac
cēti neſcio quis, amica voce; quid, inquit, dubitas, cœleſti h
dico, animi tui latebras & vlcera patefacere? nónne cernis

cor, quanta & quàm angusta corporis totiùs habitusque di-
sit: hisce dictis erecto mirum in modum homini, & experiē-
a manus ad tactum admouenti, apparere Gaspar è vestigio
am scilicet frustrationem Lusitanus ægre admodum ferre.
lter ille, tristem ac mœrenté bono animo jubet esse, certam
ati sacerdotis in proximo spondet copiam, quippe, vbi dilu-
n regio nosocomio publicè sacris operaturum. hæc effatus,
uanuit. Admiranda somnii virtus fuit, lapideum viri pectus
it, vim lacrymarum expressit. madentibus inde oculis ac ge-
gilans, Gasparem è valetudinario precibus infimis domum
t, perque summam obseruantiam ac mistum gratula-
udorem accepto, actæ ad eam diem vitæ, quantum re-
potuit memorando, noxas edisserit; eidem seque & sua
permittit. mox tempestiuo dierum aliquot secessu, medita-
aluberrima vegetatus, cùm alia Christianę sanitatis minimè
a dedit signa; tum verò, quòd in egentes breui aureorum
circiter quinque distribuit. Alium quendam Gaspar, diu
rque obluctantem, ad euomendam animi saniem plagas-
dandas tandem aliquando perduxerat. is, peracta confes-
ium circa mediam noctem è præscripto satisfacit; ecce tibi,
nimalibus fœdisque monstris cubiculum repentè comple-
iis circumuentus, ac variè petitus, obriguit primò; & con-
ffensionum, incertus gratiæ, ne viuus in tartarum cum ipsis,
it, vestimentis illico raperetur, extimuit: dein, vbi sese paulu-
pauore collegit, detractam è pariete sacram imaginem ar-
mplexus, magno clamore diuinum implorat auxilium. Ad eas
(mirum dictu) confestim atra illa & feralis turba discessit tā-
n tumultu strepituque, vti domus tota concuti & conuelli
us videretur. id probè expiati purgatique animi argumen-
onnulli duxêre. certa magna tum sua tùm Gasparis laude;
, haud paulo meliorem inde vitæ rationem instituit. Alius,
liquot iam annos in flagitiorum tenebris & cœno jaceret, in
i lucem extrahi nullo modo se patiebatur; affirmās, mortem
rum potiùs, quàm Gasparis vultum atque judicium. Veritus
;, ne, si diutius in eadem vrbe mansisset, ad id ipsum, quod a-
orrebat, amicorum aut conuitiis tandem adigeretur aut
us, mutare sedem, & in Indiam proficisci quamprimum de-
eo consilio vixdum conscenderat nauem, cùm subita vi mor-
er, ac simul panico quodam ita correptus est, vt cœlestes in
caput minas vndique intētas putaret: quicquid increpuisset,
licet vnum peti sine dubio crederet. Hisce terroribus an-

xius, in terram exſcendit, Gaſparem aduocat: peccata fatetu
valetudine tum demum recepta, caſtigato vetere luxu, nouu
duit hominem. eodē improuiſæ mortis metu pertinaces alii
ad Gaſparis tribunal arbitriumque pertracti. Atque horum
ferme, illorum etiā corpora ſanata diuinitus. Primarii viri
febri grauiſſima laborabat. eidem erat oculus diuturna tab
tridus, & ſæuo tumore diruptus. duplici malo multis adhibi
fectu nullo remediis; cùm in humana ope nihil iam eſſet ſpei
rens pater Gaſparem demiſsè obteſtatur & obſecrat, vt pro
cariſſimi filii, tam periculosè ęgrotantis, litare dignetur. Fec
neque diutius dilatum è cœlo beneficium eſt. eo ipſo, quo ſ
rem hoſtiam obtulit die, non ſolùm æquatis humoribus vn
febris abiit, ſed etiam delapſis ex oculo majoribus ſquamis,
reſtitutum eſt lumen. Tum parens, accito feſtinè Gaſpari, l
tum vtroque ſimul morbo juuenem, vix præ lætitia ſui comp
ſtendit, agitque gratias immortales, quòd ſibi pariter ac na
ritum lucemque reddiderit. At Gaſpar, modeſto vultu, conſt
ſermone, Deiparæ Virgini, cuius votiuum fuerat ſacrum, t
virtutem, adeò inſigne miraculum tribuit. Idem pro amico
iam animam agente rogatus fecit: ille, ſacro vixdum abſolut
ualuit. Mulier a dæmone propemodum obſeſſa, ſpectriſque
ficis agitata, in vltimum venerat vitæ diſcrimen. Euocatus a
to Gaſpar, vt afflictę & exſangui manus imponeret; per occu
nes ipſe tū quidē adire non potuit; cæterū ſchedulam, inſcrip
ui Ioannis Euangelio, pro ſe miſit, quam peſti amoliendæ m
collo ſuſpenderet: id vbi factum, confeſtim leuata morbo, te
que ſoluta, ſurrexit. Præterea, cuiuſdam acutiſſimus laterum
pia Gaſparis deprecatione ſedatus eſt. Neque verò ad co
morbos duntaxat leuandos aut depellēdos valebant eius vo
etiā, vbi ad animi ſalutem id expediret, vltro accerſendos a
doſque. Centurio nobilis quidam, inſigni contumacia & pr
tate, pænè totius ciuitatis odia ſibi conciuerat: ac proinde ci
tis, vt fit, graues & apertas inimicitias exercebat. Is ad conco
á Gaſpare diu multumque ſolicitatus irrito ſemper conatu,
tum cuius rei gratia ex vrbe ſeceſſit. regreſſus deinde, cùm i
obſtinatione perſtaret; quam vellem, (inquit Gaſpar) ad flec
iſtius mentis duritiem, diuina manu in corpus aliquid gra
cruciatus immitti. nondum id planè optauerat, cùm ferus il
ua correptus febri, ad Gaſparem, vrgente religione ſe contu
quo per Pœnitentiæ ſacramentum ritè expiatus, cùm in eiu
teſtate ſeſe futurum omnino affirmaſſet; apprehenſum inerm
ſuppl

:m, pater, ad petendam ab inimicis veniam offenſionum, e circumagit: ſanè opportunè: quippe, alii lapidibus, alii & balliſtis inſtructi, variis locis inuiſum caput ad necem o-ntur: quorum incenſus dolor, & puniendi propoſitum, cē- humilitate & Gaſparis auctoritate ſubitò mitigatum eſt. d ferreus miles; audacia & robore ægre aſſecutus foret, vti riorum iras atque impetus frangeret, id morbo ſubactus & s hortatu Chriſtiana virtute ac ſubmiſſione perfecit. Aliū perbum & ſanguinarium, trucique ore minaces geren- itus, aduerſa præter opinionem valetudo proſtrauerat. V- ſione Gaſpar, ad hominem, ſi qua poſſet leniendum ſimul ndum, clementer accedit. mulcere iracundiam; bona con- & pacis, diſcordiæ mala; perpetuum è mutuis certamini- orem ac ſolicitudinem; Chriſtianæ legis de reconciliatio- ac neceſſitatem expromere. Ille, domita nondum aſperi- itiaque, patrem auerſatus, vltro cōtumelias ingerit, Deū eſſit ipſum: abiret cum intempeſtiua ſapientia: nullo elle ſe inultum excedere: neque ipſius Chriſti gratiam exi- oni ac dignitati præferre. hæc & alia, militariter, impiā ver- nti; renidens amarum Gaſpar; Itáne? inquit. Atqui nō antè s occidet ſol, quàm tu plus quinquies, & quidem fruſtra, tem inclames, nec vana cecinit. poſtera luce ante meridiē ptomate oppreſſus, poſita repentè ferocia, magnis voci- ſeruum ægrotus implorat, ac parum abfuit quin, ad ſuppli- mpiternum, temeratus ac ſordidus è vita diſcederet. Hæc d genus, à Gaſpare, cœleſtis cuiuſdam virtutis edita docu- ræterea miſti variis è nationibus ad eum deſertores ac trāſ- ec non ſchiſmatici ventitabant Abaſſini, Armenii, Georgia- Europa non pauci. quos ille, per ſummam lenitatem ere- nionum erroribus, ſolenni ritu piatos, reſtituebat Eccleſię. nus, Ioannes nomine, in ipſo conatu Gaſparis adeundi, um martyrii decus tulit. Germanus erat genere, in vrbe a patre natus admodum locuplete; annumque iam deci- oppido Turcarum Catifa, non longè ab Armuzianis fini- Mahometano ſeſe gerebat; tormentarii pulueris artifex, b idipſum gēti percarus. is, audito Gaſparis nomine, rebuſ- quę Armuziæ gerebantur; ab impio miniſterio ad famulatū , ſi Gaſpar adjuuaret, quamprimum redire cōſtituit. Id quo bitris fieret, in atramenti librarii difficultate, ſulphureum uluerem: ex eo diluto litteras ad Gaſparem vna eademque ia, Latino, Belgico, & Franco ſermone conſcribit: vehe-

 menter

menter optare se, modò apud Lusitanos tutò liceat commo
in idipsum a Gaspare fidem accipiat; Armuziam venire, & C
Domino per sacramentum pœnitētiæ satisfacere. eo nuntio
Gaspar extemplo rescribit; fidenter accedat, sibi ac Lusitan
uentum ipsius gratissimum fore. Hæc epistola, incertum eiu
de qui perferendam acceperat, an alio quo casu, ab Catifano
fecto intercepta, Ioannis consilium prodidit. Confestim à
de ipsius religione quæsitum. ille verò intrepidè sese Christi
fateri, atque ad omnia tormenta necemque pro Christi n
prōptum ostendere. Inde furentibus Mahometanis, fœdè la
atque dissectus, ad vltimum vsque spiritum in veræ fidei con
ne permansit. Caput abscissum, & prælongo infixum hastili,
in arcis mœnibus posuere. Haud ita multo pòst, Lusitana
Armuziam tenuit. millia duo circiter hominum ea classe veh
tur. eius turbæ totius animorum sordes Gaspar eluit solus,
sacerdotes cæteri per eos dies in morbum incidissent. inde
to Deo Lusitanus ardentior ad Catifanum littus accessit;
pentina descensione oppidum cepit, atque diripuit. inter di
nē, Gasparis epistola apud Præfectū reperta. eo argumēto de
nis nece cognitum est. refixum extemplo caput, Armuziamq
ratè transmissum Gaspar cum psalmodia & laudatione per
rificè condidit. Atque hęc ferme Dei seruus cum his, qui vel
censebantur nomine, vel quoquomodo ad jus ac ditionem
siæ pertinebant. Cum Saracenis autem & Arabibus, quiq
pseudoprophetam sequūtur, cùm ex occasione aliàs, tū vero
vti dictum est, feria maximè versabatur. Apud eos, contra qu
Iapone Xauerio, magnam illi pepererat existimationē persp
voluntaria viri paupertas, & in tantis animi bonis, tantaq
ctrina, tantus corporis neglectus, tanta externi cultus
tusque tenuitas. Gratiam verò conciliarat comitas & man
do, & super hæc, fęneratoribus Europæis per illum incussa
& exhaustis incolis pecuniæ restitutæ. Augebat veneratione
stans apud omnes de eximia illius sanctitate editisque mi
rumor, vt eum Mahometani magnum Christianorum sa
tem, atque adeò ipsum Ioannem Baptistam Zachariæ filiu
gò appellarent. Ergo ab iis patri, inter cætera, nouum e
inusitatum honoris genus illud habitum est. media nocte,
cet ob calores, illum nō modò in maximum Mahometis te
(Coranum, id est rem sacram Arabes de ipso Mahometic
nomine appellant) quo Christianis hominibus pedem intul
pitale est; sed etiam in ipsius templi fastigium perduxēre fre

ıgna luminum accenſa vi, manum ipſius ac veſtem ſubinde
ıtes: neque abnuit ire Gaſpar, quo gentis ritus ac ſuperſti-
, refutandi gratia, certiùs propiúſque cognoſceret. Eadem
ɔermotus Armuziæ Rex ipſe, diuino impulſu paulatim in
n Chriſtianæ religionis incubuit, atque in id ipſum viginti
r millia traxit è multitudine, itemque è nobilitate nonnul-
ıue ita multo pòſt ad ſe Gaſparem accerſiit, intrantique nō
xit ſolùm, ſed etiam in ſuamet ſella diu renitentem ſedere
Ad colloquium, cæteris arbitris conſultò remotis, vnus in-
adhibitus Garzias Penna Luſitanus, fidelis vir, & ſolers in-
Latinis pariter & Arabicis litteris eruditus. In eo congreſſu,
a Regis voluntate, quominus inuiſa proceribus foret, actum
rguendis in publico cœtu & principum corona, vanitatis
netanæ fallaciis: dein condictum catechiſmo tempus, ac
aptiſmati: & Gaſpar, collaudato Rege, lætiſſimus abiit. eam
neque enim celari diutius potuit) ſatrapæ ægre admodum
landitiis primùm ac precibus tentant Regem: aſpernanti
ſectionem & arma, & iras Thomę Perſarum Regis magni
tiant. Haſce comminationes, diuina tutela fretus & ſubſi-
ſitano, temnebat Rex. Cacizios inſuper (quo nomine Maho-
æ ſuperſtitionis antiſtites vocant) auſos in regiæ veſtibulo
a religione tenenda vociferari, confeſtim abigi lapidibus
atque perpetuo mulctauit exſilio: Hactenus conſtantiam &
ıdinem Rex præſtitit miram: ſed matris ad extremum, inte-
ella, patriæ excidium, occaſum regni omni arte miſerantis,
ationes & lacrymas diutius ferre non valuit. Regis exemplū
extemplo ſecuti. Aliquod deinde interjectis diebus, voca-
ſum ad ſe Gaſpari plus etiam quam antea honoris tribuit
ıgredienti ad ſcalas occurrit, ac dextram inſuper apprehen-
xus genibus exoſculari contendit. dein tarditatis purgandæ
docuit, quànto in periculo res verſaretur. Si pergant de ba-
agere; domeſticos tumultus ac ſeditiones, externa immine-
a. cedendum tempori, neque experiendam tanto diſcrimi-
ı. vbi primùm atrox procella conciderit, & optata afful-
x, ſe neque ſuis promiſsis neque patris optimi caritati ac
defuturum. Interea, quę alioquin ad rei Chriſtianę dignita-
incrementum attineant, quantum præſentes difficultates
ıpora patiantur, ab ſe cuncta nihilominus exſpectet. Ad ea
Gaſpar, magna nimirum ſpe deluſus, ingemuit; hortatuſque
ı eſt; vti Deo, cui nihil arduum, fideret; eique totam rem ex
commendaret. ipſe item ab Rege digreſſus, contra nouas
dæmonum

dæmonum & hominum fraudes,nouum è cælo auxilium pe
luntarias pœnas,ieiunia,obsecrationes per se perque suos
rat:supplicationes de more per vrbem habendas curat. con
tes longo agmine incedebāt pueri;validior ætas, quinquag
sexageni pariter,in sua terga flagris acerrimè sæuiebant: or
locis implorabatur diuina clementia. Aduersus ea Cacizi
sim inflati pœnitentia Regis & popularium , concita pleb
plicationes item obire , inediam extendere , nouaculis cut
cidere,quàm maximas manus in Coranum & reliqua fana c
Mahometis exsecrabile nomen ex omni parte dissonis cl
bus inuocare. Tum Gaspar,facinus indignum ratus, in vrb
Lusitano præsidio teneretur, Christo Mahometem oppon
veritate mendacium,fabulas & ludibria cum recta fide san
mysteriis propemodum ex æquo contendere; per summu
mi ardorem aliquot maioris formæ comparat Cruces ; a
vi,nullo armorum strepitu,præuia dumtaxat psallentium p
imbelli turba,ad Coranum tendit intrepidus.res mira, Cru
tute ac fulgore perstricti atque attoniti Mahometani reper
fugiunt.Gaspar in Corano palam victricia mortis ac Satan
git signa.Regis dein iussu fabris adhibitis,templi ianuæ cæ
& calce obstruuntur. Super hæc, graui edicto impiæ vocif
nes insula tota prohibitæ. tum verò satrapæ.& antistites fr
violatas religiones,& sacra deserta, cū Armuziano coràm,
teris Regibus,Persàque in primis,per litteras queri:cuncto
ma atq; ad vltionē accendere; postremò,sese vrbē relicturo
perniciē vectigalium aliò commercia auocaturos minari.c
rum terrendo proficerent,ac nihilominus clausæ valuæ pe
multo breuiorē & magis compendiariam ineunt viam.Eu
aliquot,professione duntaxat ac nomine Christianos, perc
nouū arcis Lusitanæ præfectū grandi adoriuntur pecunia,
ranum deniq; patefieri,& celeberrimè religionis altaria si
di permittat. Præfectus , quietis videlicet otiique causa inc
ad assentiendum animo,nihil tamē inconsulto Gaspare au
gredi,patrē ad conuiuium inuitat.in eo cōuiuio cùm bland
ea re Gasparem appellare,& molli brachio negotium tract
pisset , subitò deliquio pænè exanimatus,cæptū omisit. de
qui rē nefariam vrgebant,alii alio leto paucis diebus absum
templo in præsentia nihil impetratum.Rex cùm aliquandiu
sti cultum agitasset animo,improborum artificio ac scelere
infatuatus,denique sapientem cogitationem abjecit,ac reg
lesti (quod nimium sæpe fieri videmus) humanas opes &
cc

ioda vitæ presentis antetulit. De populo tamen subinde fie-
liqui Christiani. Sed Gaspar ipsa petebat capita;& legis pe-
in certamen ac disputationem elicere nitebatur,vt Maho-
a palam prauitate conuicta,gẽtem, si fieri posset,vniuersam
ristum adiungeret.illi contrà tergiuersari, cõgressum alter-
iẽmque defugere,& quidem ipsius religionis obtentu,quod
la falsi prophetæ sanctione vetari dicuntur,Mahometica do-
ad examen ac trutinam reuocare,& in quæstionem vllo pa-
ducere. Hoc maximè prætextu conatus Gasparis & pro-
iones diu elusêre. Veriti deinde,ne si pergerent abnuere pu-
prædamnare semet,& causæ diffidere viderentur; athletam
ıe producunt, ætate prouectum, natione Persam,cùm so-
tis apud eos,tum verò doctrinæ fama præstantem; quippe
ahometica dumtaxat volumina, sed Aristotelem etiam le-
t, ac medicam insuper callebat artem, erátque in physicis
ıe versatus. Is in mediũ adductus,Gaspari ante omnia spõ-
obtulit; in montem natiui salis(quales in eo tractu multi
gunt)squalidum ac desertũ,& omnis alimenti penitus ino-
derent ambo.vter diutius in eo monte inediam tolerasset,e-
es in Deum ac religio rectior ac sanctior haberetur. Ad ea
r;tentato,quod aiunt,Deo,nihil opus esse respondit: homi-
brutis ratione tantùm & oratione secerni: verbis agerent
concertatione verborum si decerni lis atq; ad liquidũ con-
sia perduci non posset;tùm demum sponsione certarent, at-
aspera quamlibet experimenta descenderent. Hisce auditis
ophus rubore statim mox pallore suffundi:nolle se videri vi-
nolle rursus infirmas ac friuolas theses in discrimen adduce-
extremum,vincente pudorem metu, in aliud tempus delata
Porrò hæc nequaquam in occulto agebantur. Inter cæ-
aderant ipsius philosophi vxor & filia, non vulgari indole
nio feminæ,& insuper generis nobilitate insignes, è Zei-
amilia,quam ferunt ab ipso Mahomete originem ducere.
specta pugilis Christiani constãtia, Mahometani formidi-
fectò nihil syncerum ac solidum subesse patriis ceremoniis
conjectant. dein afflatæ diuinitus, quando paterfami-
amentia perstaret,priuatim ipsæmet saluti suæ prospiciunt,
mum ab Gaspare seorsim petunt.ille feminas illustres apud
n amicum & probum,catechismi causa,in hospitio locat;ia-
uæ in publicum ferebant, diligenter occlusis.ea res ob illa-
laritatem atrox admodum incolis visa,magnósque in vrbe
rũ motus exciuit:sed partim Gasparis reuerẽtia,partim Lu-
sitano-

ſitanorum arce machiniſque deterriti, diuerſorio vim affer
audebant. Tum philoſophus deſiderio ac dolore agitatus,
ſparem adit; injuriam dolenter expoſtulat, coniugē marito,
ti filiam reddi protinus æquum eſſe, Deos hominesque te
Gaſpar contrà nihil iniuria factum dicere, feminas vltro (&
ter quidem) ſibi conſuluiſſe: vt Chriſto initiarentur, ſupp
exoraſſe: recta illarum ſtudia deſeri, ſanctiſſima poſtulata re
ri nefas fuiſſe. Sub hæc multis vltro citroque habitis verbis,
conditionem philoſopho Gaſpar tulit; relictam paulo antè
tationem ex condicto repeterent, teſtes adeſſent, ſi victor
ret Perſa, feminas domum abduceret cum bona pace: ſin
vnà cum illis ipſe quoque Chriſtum indueret. Eam condit
admodum grauatè Perſa viſus accipere; ſed amor, & neceſ
& præterea ratio dignitatis vrgebat. dicitur diſputatio
ea vbi affuit, in idem conclaue conueniunt. ſponſionis iud
ſpectatores certaminis Proëpiſcopus ipſe, & Penna inter
temque ſcriba publicus, qui dialogum ex fide mandaret
nec non alii partis vtriuſque viri graues adſtabant: ſpectac
tem eo major fructus fuit, quòd certantium vterque dialect
tibus erat imbutus: vt non eminus inter imperitos tāquā ve
irritum aut in diuerſum tela ferrentur; ſed vt inter ſtatarios
citatos, collato pede, gladii mucroneſque cōcurrerent. De
Dei quæſitum in primis, quem ſolitarium, & generationis e
è Cerdonis & aliorum hæreſi Mahometes affirmat. Hanc n
vel maximè fœcundam validis argumentis Gaſpar oſtendi
citque ratiocinando, vti Perſa Deum trinum vnicumque
orthodoxæ decreto concederet. Deinceps de Chriſto Dei
quutum problema, quem ex Dei quodam halitu, & è Virgi
tre conceptum genitumque, Mahometani eximium illi qui
phetam agnoſcunt; veruntamen Deum eundem, & pro gen
mani ſalute mortuum, prorſus negant. At Gaſpar, verū Deu
ter hominemque, duplici in vnam hypoſtaſim coëunte nat
ſolùm è Spiritu ſancto conceptum & natū è Virgine, ſed eti
patris iram in perfidum ac rebelle genus humanum ſuo ca
cepiſſe, diraque ſupplicia, & ipſam in Cruce mortē ſponte
rationibus, exemplis, oraculis docuit. Iam, quæ Arabes de
beatitudine fabulantur, quam in fœda ſenſuum voluptate
latione conſtituunt; quæque de immenſis neſcio quibus An
corporibus ac miniſteriis turpiter adſtruunt, perleui mo
cuncta Gaſpar euertit. Denique variè argumentand
mendoque paulatim aduerſarium adduxit, vt Chriſtian
lig

em dignam esse, quam prudentissimus quisque maximè
et; Mahometicam nec sine stultitia suscipi, nec sine per-
a defendi posse fateretur. Vbi ad hunc locum ventum est,
perfusus gaudio Gaspar, ad Persam: bene habet, inquit, nõ
abes à regno Dei. dein cùm instare pergeret, & clariùs ean-
onfessionem exprimere; Persa confusus ac perturbatus, dæ-
reprensante resiliens, tam longè sese prolapsum ingemuit;
i talia excidisse responsa. postremò, ne manus omnino
e videretur, ad veterem cantilenam confugit domesticis
iis impeditum, ne fidem falleret, subitò se in arenam de-
sse: certis insuper libris ad commentandum sibi opus esse,
aratior instructiórque in pugnam rediret. vt proferretur
ampliaretur iudicium, postulauit. inde furtim ex vrbe ad
m dynastam consultandi gratia secessit. ab eo acriter obiur-
quòd cum veteratore ac venefico (ita enim Gasparem appel-
egisset; camelis in Persidis interiora transmissus est, neque
rediit. Insignis, ad Caciziorum dedecus & ignominiam, illæ
exsilium fuit. vulgo fractum & abiectum Persam late-
uæsiisse narrabant. Vxor interim eius & filia, Christianis
tionibus eruditæ, diuisis in pauperes aureorum quatuor
iillibus, magno apparatu pompáque ad templum Christi
t. ibi summo omnium gentium ordinumq; concursu, mi-
orum lætitia, sacro fonte abluuntur. matronæ MARIA,
i Catharina inditum nomen. hanc dein Gaspar Lusitano
edit in matrimonium. Earum præclara conuersio Maho-
ios in diuersa distraxit. alii, exemplo incitati, rectam fidem
ctebantur. alios contrà, è tam secundo Christianæ rei
essu, metus incessit, ne magia & præcantationibus ad pere-
& inuisa cogerentur sacra: ac proinde, antistitum admoni-
i modò vocem Gasparis ac vultus horrebant; sed etiam ad
etum catechismi signum, oppositis illico manibus obtura-
ures, quod ita persuasum haberent, in ipso quoque illius
nabulo ac sono vim inesse maleficam. Per idem tempus,
præconum adesset copia, nouus in vicinas regiones aditus
gelio patescebat. populi sunt felicis Arabiæ, celeberrimis
or oppidis incolentes: Ammonitas quidam opinantur, vetu-
i generis, in ipsum vsque Loth originem referunt. Horum
es fama est mortalium primos à Mahomete in fraudem in-
s. ii, rumore excitati, qui de Gasparis admiranda virtute ac
na longè lateque manauerat, communi consensu patrem ad
litteras ac nũtios inuitarũt. magno studio se teneri veritatis
&

& sapientiæ: ad sitientes aures accederet; non sine fructu ver
cturum. Ea res Gaspari mistum dolore gaudium attulit. soli
de officii ratione deque æterna salute gentem in media app
barbaria magnopere lætabatur. obstructum sibi ad eos a
valde mœrebat. Optatum quippe Gaspari dudum fuerat, ad
tem ac supplicia pro Christi nomine subeunda, sese in medio
sos ac Turcas immittere, & Mahometanæ sectæ mendacia r
re palàm: sed eo feruore comperto, Xauerius, publicæ ma
quam Gasparis gloriæ consulens, in ipso discessu illum ex
Armuzia, ad triennium, suo vel certè Goani rectoris injussu
efferre vetuerat. Itaque Gaspar, quamquam eundi ac pericl
percupidus; tamen obsequium sacrificio antiquius duxit: le
adhibita præparatione; baptismo lustrauit: quo minùs in e
gionem ipse in præsentia tenderet, causatus occupationes, p
stolam vniuersæ nationi suasit, idoneos interim ad se disc
mitterent, atque in amore ac proposito veri cognoscendi p
rent. Hæc sese initia dabant expeditionis nouæ; necessariò c
multis, vt fit, difficultatibus interpositis deinde consenuit. A
par à libero excursu & ancipiti peregrinatione cohibitus, eo
ratiùs operam ac studium in omnes vnius Armuzianæ vine
tes intendit. Inter alias nationes, vti dictum est, ethnici quo
mulacris dediti Armuziæ versabantur. In iis aliquot erant Io
(de quibus antè commemorauimus) horrido in primis & a
victu cultuque famam sanctimoniæ vulgo captare adsueti. S
banum habebant specum ac delubrum: interdiu ad emendi
stipem, & imbuendas variis erroribus hominum mentes pro
noctu sese in eam recipiebant latebram: statisque horis (a
omni parte Christianas cæremonias dæmon æmulari non d
dato signo ad certas primùm commentationes euigilabant
ad cœlestes honores simulacro seu pagodi cuidam, vt vulgus
cum vocat, habendos. vnus omnibus præerat, insigni duritia
steritate vitæ: neglecta semper barba & capillo; asperso cin
corpore; obsitus pannis, ac seminudus; dira macie luridus. hi
iisque id genus artibus in tantam sui admirationem add
cunctos, vti qua pedes aqua lauisset, hanc Armuziæ Rex ips
gionis causa potaret. Hunc præcipuo conatu Gaspar aggr
paucis diebus arcta sibi familiaritate deuinxit; & crebra cu
dem instituit de omni virtute, ac præsertim de cōtinentia &
stitate, colloquia. quibus ille paulatim in studium Christianæ
gionis adductus, moram trahebat nihilominus; & inter con
mutandæ vitæ perplexus hærebat. Ita nutanti & anxio suasit G

bus triginta continuis quina verbera virgæ, totidem Chri-
tas recolendo, susciperet: certamque sibi lucem à sole iusti-
uratis precibus imploraret. Fecit ille diligenter. ac demum
quadam diuinas laudes & bona reputanti apud sese clara su-
aures accidit vox: Quin tu, quod tibi monstratur iter ingre- "
na est ad salutem via, quam populus Christianus insistit. si- "
gilanti magnificus nostratium sacrorum apparatus per spe-
platus, pretiosa Pontificum vestimenta, sumptuosa textilia,
gemmis auroq; fulgentes, nitidissima lintea, nec non dispo-
bacis vasa varij generis, auro argentoq; cælata. His ille vi-
monitis, & intimo sancti Spiritus hortatu vehementer incē-
Christum sine vlla dubitatione transire constituit. Manè, vi-
gis congressu, qui ad illum visendi causa, vti solebat, acces-
asparem ipse vltro conuenit, baptismum enixè petijt. adep-
ua innocentię stola & inclyto Pauli nomine decoratus est.
dein profectus, & in Europā classe transmissus, iucundū ali-
u spectaculū Regi Lusitano ac popularibus præbuit. parāti
dū è Lusitania Romā ipsam adire interuenit mors. Cæterū
iæ sequuti rectoris auctoritatem Iogues alij, suaue Christi
saui & acerba dæmonū excussa tyrānide, subière. insignis
Dei gloriā & rectæ fidei propagationē ea cōuersio fuit; at-
multū exinde tempus in omnium ore ac sermone versata;
c delubrūGaspar solēni ritu expiatū, prçalta ibi defixāCru-
paræ Virgini dedicauit. Idem Iudæos omni officio & carita-
plexus, mirā ab eorum plerisq; gratiā inijt. inde sese comi-
tum synagogis & cœtibus inserendo, quem frustra exspe-
iberatorem ac Regem aduenisse iādudū; atq; ad infinitam
mentiā quālibet noxijs ac perduellibus aditum perfugiūq;
firmissimis argumentis ac testimoniis demōstrabat: vti ab
is vmbris & rancida superstitione ad nouā legem veritatis
æ sese tādem aliquādo transferrent, suadere & instare per-
luos præsertim magistros, quos vocant Rabinos, magna a-
sanam gentem auctoritate, in certamen vocabat: ac parum
quin sæpius conuictum vtrunque ad Ecclesiam aggregaret.
nus planè obsequerentur, nimia in vxores ac liberos indul-
& necessario malè quęsitæ rei familiaris damno deterriti
lisce alijsque gestis rebus, celeberrimum in Oriente Gas-
omen euasit. Vna res famulo Dei ad cumulum dignitatis
æ defuit; occasio martyrij subeundi, quam ille palmam ar-
vti dictum est, adamauerat. Felicior in eodē voto fuit An-
Criminalis, quē à Xauerio Ecclesiæ Patauanæ prępositum

 fuisse

fuisse docuimus. Is totam oram, ducenta amplius passuum r
singulis mensibus ingenti labore nudis pedibus obire adsue
Remanacoris vada tū erudiendæ insudabat plebi. Vltimus i
tentrionem Christianorum locus erat ille: Narsingano seu
gensi regno finitimus, agri malè pacati: atque ob id Lusitan
aliquot præsidio tenebatur. In eodem littore nobilissimum
rum fanum habent Brachmanæ; ii ab Lusitanis militibus pe
uiam lacessiti, ac variis affecti contumeliis, ad proximos Na
populos confugiunt, quos Badagas vocant. cum iis acceptas
sitano queruntur injurias: orant obsecrantque, ne patriæ r
nis antistites, Deorum immortalium interpretes ac sacerdot
regrinis & profanis & desertis hominibus derisui ac ludibri
tius patiantur esse. Præsentissimum quemq; spreti numinis
cem vltoremque maxima ab superis haud dubiè laturum pr
Hisce vocibus incitati barbari, certis de more significationi
uentutem ad arma vocant: millia ferme sex momento conu
ad Remanacorem agmine infesto contendunt. Haudquaqu
ceps erat expeditio. Pagus, nullo aut perexiguo septus muni
ad incursum patebat: incolæ minimè feroces ingenio, &, su
sitam lenitatem, piscando natandoque magis quàm bello a
mis exercitati. in Lusitanis tantùm erat spes: qui tamen i
quadragenarium explebant numerum: & quidem per eo
dies, cùm ab aliis imparati rebus, tum à tormentario pulue
maximè malo territare vel pauci magna barbarorum exam
in fugam agere consueuerant. Nota hęc Narsingano, specul
quippe ac delatores occulti non deerant, eo majore fiducia
petu ferebantur ad prædā. Aduentu hostium cognito (& pr
iam erat dies) Antonius præfectum præsidii Ioannem Fern
Corream ad pacem duris in rebus petendam, placandosque
honesta ratione Badagas, nequicquam, adhortatus; tēplum
diuinam manè peregerat, rursus ingreditur; ibi tenellum gr
terno pastori commendat. tum de ipsorum incolumitate sol
ad portum accurrit. Miseranda ibi rerum facies. iam iamqu
se nuntiabatur hostis. inde alii protinus in auia fugam arrip
lii domo raptim elatis quæ quisque poterat, occupare lintr
vbi in iis locus non esset, ad ipsas in salo stantes adnare nau
deficiente consilio, incerti quid agerent, hac illac errabundi
re. Mulierum in primis triste spectaculum. Iræ paruos compl
beros, opem à viris implorantes; cuncta lamentis gemitibu
plebant. Antonius, certatim offerentibus illi scapham Chri
atque vt præsenti exitio subtraheret sese, etiam atque etian
sta

us imbellem & opportunam injuriæ turbam, summa ope
mponere. Inter hæc Badagæ, nulla pacis mentione ad aures
i, irarum & cupiditatis pleni, sine certamine irrumpunt: Lu-
;, trepidè molientes à terra, telis eminus impetunt. lanceis
plerique sagittis, cõplures etiam nuper illatis ad eos ferreis
ti fistulis aderant. iis licèt nondum ita peritè vterentur, ta-
ud in irritum plumbea tela mittebant. Icti Lusitani periêre
dum sex: Antonius, dum, suimet oblitus, pergit fidelis cu-
riento cõsulere; comitem suum & interpretem, eximia pro-
irum, occidi circa se videt. ad eius casum, illico manibus o-
e defixis in cœlum, procumbit in genua; quod ille quadra-
me cum jaculatoriis precibus quotidie factitabat. Inter eã
ationem ipse quoque mox, impio ferro confossus, animam
ddidit. Abscissum caput, & madentem cruore subuculam,
ad ostentationem ex alto suspendunt. inde ad prędam ver-
um feminarum ac puerorum abducunt numerum; atq; ad
pro bene gesta re idolo agendas, cum læto cantu ac tripu-
unt. Beati martyris truncum, tenui cespite à superstitibus
in summa tellure contectum, Lusitani deinceps, altiùs
humo, cùm lacrymis condidêre. Vir fuit insigni mo-
nctitate, minimè vulgari consilio & vsu rerum, cibi
ii parcissimus, patientia corporis animique mira; ac multo
iritus Apostolici relicturus exempla, ni strenuum probatũ-
erarium, diuina bonitas, ad gloriosam laborum mercedem
maturasset educere. Felicem eius exitum, cum cura explo-
atque compertum, socii à Xauerio eidem attributi, cùm
atim ad alios, tum communiter omnes ad Goanum Epi-
i ex fide scripsêre.

LIBRI QVARTI-DECIMI FINIS.

HISTORIARV

INDICARVM

LIBER QVINTVS-DECIMVS.

ALIS viri nece ac neophytorum acei xatione commotis bonorum omnium a haud exigua spes aliunde rerum vtique rum affulsit. Maritimum est oppidum T leucas vltra Goam circiter octoginta, c lecutum ad quindecim. eius oppidi Rex chmanarum ordine ac disciplina, cuiu plerique Malabaricæ terræ sunt Reges, sitanum nomen à pueritia valde propensus, cum Cialēsis arc fecto Ludouico Xiralupo (quam arcem à Nonnio Prætore ctam in limite Calecutano docuimus) amicitiam ac famil tem inierat. Idem Vincentium Franciscanum, Goani Episc mitem, & Ioannem Soarium Cialensem antistitem, ventitai se, libenter audiebat. horum præcipuè stimulis discusso to baptizatus à Soario, susceptus à Xiralupo & Cosmo Annio store, (qui tum fortè, Cocino rediens, Tanore salutandi eiu descenderat) Ioannis maximè nomē in gratiam Lusitani Re sumpsit. Paulo pòst, vxor quoque sacro fonte lustrata, iter Cialensis reguli præfectis vnus, & è Caimalibus seu dynastis verùm hæc in occulto fiebant, ne quis grauior popularium existeret; atque adeò Rex ipse Tanoris, trina fila, Brachma perstitionis insignia, palàm è ceruice gestabat: cùm tamen i Vincentii patris munus, æneam icunculam Christi ad Cruc fixi, abditam foueret in sinu. sub hæc neophytum Regem, a gendę cum Lusitanis amicitię causa, incessit cupido regiam vrbem vltro adeundi Goam; & familiariter cum Prætore & c piscopo colloquendi. id quo tutiùs faceret, litteras ad vtr dat; vetustum sibi hospitium esse cum Lusitano genere: nup illorum sacra sibi & vxori suscepta. Valde se optare, si per ceat, ad majorem percipiendum eius necessitudinis fructum trasque jungendas, Goam venire. esse præterea, quæ cum vt communicari vehementer expediat. Eiusmodi litteris ad vrb latis, aduentus illius fama extemplo vulgata nouo gaudio c

a

præclarum atque honorificum sibi ducebant, sub nominis tutela præsidioque latere quamplurimos; & Christianam em relictis patriis ritibus induisse haud ignobilem in iis gem: atque, vt cupiditati est ferme adjūcta credulitas, vulsserebant: Malabarici littoris incolas omnes, viri huius extque auctoritate, in Lusitanicam fidem breui esse vēturos; futuro propediem hospiti, quod genus honoris habeatur, nt. super eadem re Prætor ipse consilium aduocat, ei consifuēre delecti è nobilitate viri triginta; Quæstores regii tos Frāciscanorum; & Goanus Episcopus. Ambigebat Prærī aduenientē Tanorium, qui apud suos nondum pro Chrie gereret, neque Brachmanicas è collo deponeret lineas, Christiano accipi ac tractari oporteret. ea de re cùm alia iti censerent; negauit Episcopus, neophyto Regi patriū in ia gestamen aut vitio verti aut fraudi esse debere. Iosephū ab Arimathia, quem justum sacræ testentur litteræ: itēque mum & Gamalielem, qua fide, qua probitate viros occulsti discipulos fuisse propter metum Iudæorum. eandem ob ipsosmet Apostolos Christi, ante acceptam spiritus plenih, januis clausis dies aliquot in eadem cænatione latuisse. o, diuum Sebastianum, bellatorem illum ducemque fortissuscepta dudum Christiana religione, tamen Romano minatu, vt nulla re prorsus à cęteris dignosci posset, custodias lanter obire, & martyribus animos addere solitum, quoad ipso Diocletiano demum aperiendi quis esset, quem cōu dies noctesque seruiret, præclara sese dedit occasio. Simiic etiam Regi tam pio, nondum maturis ad Christum puofitendum rebus, concedendum aliquid spatii, dum Nairoceres vitandæ seditionis causa paulatim ab insita superdiuellat. suum esse cuiusque rei tempus. id exspectandum apienti. sæpe, quæ patientia ac lenitate sanari negotia posuicacia & festinatione corrumpi. Hæc & in hanc sententiā it Episcopus, haud dubiè beneuolentia in Regem, & quaturæ bonitate prouectus: nec satis animaduertens, quaner habitum nationis & symbola religionis intersit. Vicit auctoritas Pontificis, inque eius sententiam Prætor & reliquentes iēre. Cōfestim Ioannes Lupus cum octo biremibus, eo commeatu, missus ad Regem aduehendum; in ipso Taditu anchoras jacit, deque suo appulsu facit eum per nuntiorem. ille, sospitem gratulatus accessum, ad profectionem se cōparat. id vbi cognitū in vrbe, propinqui & primores,

 ac præ-

ac præcipuè Brachmanæ, circumſiſtunt Regem, monent, obſecrant, ne regnum ſine cauſa deſerat, ne caput ſuum per & ignotę cõmittat genti: ne ſeſe, vetuſtiſſimis cęremoniis p auguſtumque, profana & impura contagione contaminet. nita precesque obfirmato ad iter animo cum Ioannes aſpe tur; enimuero illi acrioribus remediis opus eſſe conſtituunt conſpiratione, cuſtodibuſque ad portas adhibitis; Regem includunt, triplici circundatam muro. neque tamen idcirco ſententia demoueri ſe eſt paſſus. nocte cõcubia, ſolus, reuin pillis in ipſo vertice, quã dicebamus, effigie Chriſti, cuius op inde implorabat; ſubitariam reſtem, præligato quod fors c rat adunco cerui cornu, retinaculi cauſa in pinnas iacit: adminiculo in ſummum euadit. inde tranſlato in partem a vinculo, ſuſpenſus manibus ad ima ſeſe demittit: ita, ſeptum atque alterum felici auſu trãſgreſſus; in tertij deſcenſu, quò tudinem mœnium reſtis haud æquaret, ex interuallo dei lie put & alterum læſit crus. inde ad ſtationem Luſitanorũ ægr greſſus, in aſcenſu ſcaphæ, tumentibus aquis, pænè ſubme Hiſce defunctus periculis, ad naues denique magna omniu tulatione peruenit. Vixdum in Prætoriam erat acceptus, cũ cognito diſceſſu oppidani ad littus accurrunt: ſupplices tẽd illum manus; eadem quæ paulo antè cum lacrymis obteſt quos ille partim præſanti largitione, partim celeris reditu miſſione ſolatus, familiaribus paucis adſumptis Goã ire pe Propiùs ad inſulã accedẽti præfectus vrbis Franciſcus Lima ſo portus ore cũ ſplendido comitatu, & fulgentibus vndiq verſicolore caturibus ac lembis, obuiã fit. Ad mutuum cõſp vtrinque tubę tibięque ac tympana perſtrepunt. Conſue ſalutatione accepta redditaque, Rex ad impoſitam littori banã Antonij Perſonę villã, regio inſtructam apparatu, ded ibi noctem exegit. Poſtera luce, Hiſpanienſi decorus habitu reo torque, pari frequentia, nec ſine horriſono tormentoru gore ad vrbem claſſe prouehitur. ipſum Prætorẽ in arcis mol ſtolantem, paratos item ciues populumque, ſtructã ſumma r pompam offendit: eius pompæ ordo traditur talis: Ad porta intrandum erat, Lima pręfectus in argentea lance claues vr nebat, hoſpiti Regi more maiorum offerendas, adſtabant riones auratis baculis, holoſericam oſtrinam attollentes v lam, fimbriis è cocco retorto pendentibus. Viam quæ rec catur, & præter Sabaianas ædes ad templum fert maximum; purgatam, aqua conſperſam, virentique ſtratã iunco, pari

aque parte pretioso textili & varia pictura nitentibus;cleri•
odalitia sacra,cum infulis & insignibus religionum, lon-
nine insederant, postremus omnium erat Episcopus,maio-
mæ baiulans Crucem. Rex vrbem ingressus, cùm cætera
gratulatione, tum in primis honore clauium; sub vmbel-
ætabundus incessit, adeò conferta occursantium ac dedu-
m multitudine,(cùm interim è superioribus locis alii spe-
t plurimi) vti à lictoribus,vmbellam antecedenti honoris
Pretori,magno labore submoueretur.Vbi ad Episcopum ac-
Rex,solemni ab eo precatione lustratus, Cruce venerabun-
nplectitur,pendentis Christi signum exosculatur: dein tem-
ntrat,fusisque ritè precibus,ad pridianum hospitium eques
i studio & comitatu reducitur. exceptus dein à Prætore quā
itissimis epulis, arcano colloquio tempus ac locum petit.
tim vacua pars facta Prætorij. ad colloquium Episcopus &
illi Theologi nominatim adsciti, ac præter hosce Lima vr-
efectus, & Franciscus Aluarus à secretis,& regij quos dixi
ores,& Gaspar Nonnius interpres.Coram eo consessu Rex
n sui de religione consilij rationem exposuit. Sibi, po-
am,singulari Dei beneficio caligine discussa,de tenebrarum
ndo in lucem sapientiæ ac veritatis emerserit, nihil æquè in
uisse, aut esse;atque vt populares suos non solùm, sed vici-
oque Reges ac Principes Christo concilier;cunctisque de
uod aiunt)lumine lumen accendat. Verùm lenitate opus es-
æ,nisi tempus ac spatium datum sit, constare non possit; vs-
deò Malabaricam gentem suas amplecti ac fouere,alien s
te atque auersari leges ac cæremonias:adeò auitis erroribus
erstitionibus captā atque implicatā teneri.interea sibi Chri-
sque præcepta penitus hærere in medullis:eius rei Deum &
entiā testes inuocat simul,ad certamina,vbi res tulerit, pro
i nomine subeunda sacrosancto Chrismate confirmari se
at. Ad ea Prætor & Episcopus, collaudata viri pietate, cū
endi gratia dicerent,satius videri sibi,Regē, ad cæteros per-
ndos,Christianum sese fateri palàm;& ope diuina præsidio-
nagis quàm humana prudentia vel dexteritate confidere;
plus vniuersæ genti exemplo factisq; quā arte ac simulatio-
ccultis hortationibus profuturum: Rex magna rursum pe-
,magnos rerum motus obtendere.inter cætera incommoda
n sibi esse æmulum regni,præpotētis dynastæ vicinis opibus
ore subnixū.haud sine causa vereri se, ne,si noua & peregri-
rudenda religione,populorum animi grauiùs offendantur,
 eorum

eorum alienationem ille suam occasionem putet. Lusitanis p
lum modò exspectare ne graue sit. Si vita suppetat; domestic
r ter & publicas res ita se Deo adiuuante cōpositurum, vt qu
temporis causa corde tacitus premat, ea postmodum vultu, se
ne, rebus denique ipsis tutò possit expromere. Aduersus hæc
tendere neque Prætori neque consiliariis visum. ita re infec
cessum est seorsum dein super sacramento Confirmationis à
tore consultus Episcopus, nequaquam negandum enixè p
respondit; eodemque approbante Prętore, postridie ipse
i ... sacello neophytum, paucis adhibitis testibus ne r
... naret, solemni ritu ad luctam spiritalem inūxit. ab eo my
Rex nouis dein promissis optima spe tum Episcopum tum cæ
omnes impleuit. Decem ferme dies Goæ in hospitio substitit
nes hi dies Lusitano populo geniales ac festi fuere. è cūctis æd
crarum turribus campanum æs quàm citatissimo pulsu di
ctesque personuit. Exhibiti ludi, taurorumque venatio; acc
armatæ saltationes & Indicæ & Ægyptiacæ, mimi, sannior
petoristę, quęque alia effusę lętitię signa sunt: itemque ad N
darum consuetudinem edita equestris pugnę simulacra; in q
expeditos equites, vario distinctos ornatu, arundinum iaculis
se decertare mos est. Inter quę reuocatus domesticorum ep
precibusque Rex, proficiscendi veniam petit. Multum illi à
tore bombycinę vestis, multum gossipinæ famulis in discessu o
tum. omni genere honoris & officii cultus, multo quàm antè
tanis amicior & obstrictior abiit. Hanc nos rei gestę seriem cū
liis auctoribus minimè spernendis, tum verò ex ipsiusmet Epi
Goani litteris hausimus, ad Catharinam Lusitaniæ Reginam
quibus nuntiis mirum in modum lætus Ioannes Rex, Ta
conuersionem, vna cum Antonii Criminalis exitu glorioso,
modò Lusitania tota prædicandam curauit, sed etiam Roma
tificatum ineunti Iulio iij. per Alphonsum Alencastrium orat
suum diligenter exposuit. quæ res, ingenti plausu, per eos ipso
resurgente Britannia quoque, (perstitisset vtinam) bonorum
delium vbique gaudia cumulauit. Sunt qui totam eam conu
nem, captandæ Lusitanorum gratiæ, in tempus ab Rege bar
fictam putent, eo maximè argumento, quòd domum reuectus
missa non præstitit. Mihi, circumspectis rebus omnibus, veri
lius videtur, metu potiùs quàm perfidia neophytum à suscept
silio destitisse: præsertim quòd alioquin & ipse cōtractam cūn
sitanis amicitiam egregiè coluit, & successor eius hodie sese
clarè in eosdem animatum ostendit. Circa idem tempus, ext

p

ynastæ alii duo, cùm ad Lusitanam confugissent opem, te-
ate vterque, ad Christum adiuncti, atque a Prætore Socie-
;v in disciplinam dati. Trichinamalo insulæ alter, quæ
) adiacet; alter Maldiuis, quarum de regione ac natura
ocuimus, imperabat. Ac Trichinamalio quid postea conti-
certum. Maldiuanus, ducta in matrimonium nobili Virgi-
ana; exsul adhuc, & regno superstes, Cocini extremam æ-
egit inglorius. eius maximus natu filius, Franciscus nomi-
stanti indole & humanitate adolescens, nuper, cùm in Lu-
n ad Philippum Regem suis ac patriis de rebus venisset, per
ignotus Olisipone, à sicariis, cōtracta ex occursu rixa, ma-
aorum dolore peremptus est. Cæterùm inter eas quas dixi
iones, confecta iam ætate Garzias Prætor anno seculi hu-
quinquagesimo supremum obierat diem, pacatam nactus
ille prouinciam, veruntamen de Lusitana re inter ipsam
egregiè meritus. quippe imminutam variis casibus classem,
s celsioribus ad quatuordecim cum cura suppleuerat. sul-
puluеris in vrbe Goa instituerat officinas. Lusitanicæ ditio-
ida & propugnacula cunctis ad tolerandum bellum rebus
rat. inchoatam à Castrio Diensis arcis ædificationem ex
nmentariis ac destinatione promouerat: multas ab eodem
otia bellica relictas in suspenso lites & controuersias at-
æquabili iurisdictione deciderat. In Garziæ locum Geor-
pralius è regio codicillo suffectus. oppido Bazaino tū præe-
& bello strenuus, & pietatis laude præcellēs. Hoc rerum In-
n statu, Brasilicæ quoque syluæ ac dumeta paulatim inter-
e subigi cœpta. Societati IESV id item onus impositū; cùm
ı Franciscani iam ante fratres aliquot, Italici maximè ge-
orti magis animo quàm prospero euentu tentassent. Nam-
e partam eius linguę notitiam, vnus ex iis in traiectu flumi-
oti submersus, celebre illi ab se nomen dedit. Fratris flumē
appellatum. reliqui, subitò coortis in aduenas Brasiliis, in-
ti Successēre igitur è Societate primi omnium sex: Ioannes
eta Nauarrus, Antonius Pireus, Leonardus Nonnius, Di-
acobæus, & Vincentius Rhoterigius Lusitani. Rector iis ad-
em Lusitanus, Emmanuel Nobrega, præstanti virtute ac
a vir. Thomam sequebantur Sosam, qui primus omnium
ea littora petiit. Brasiliam attigēre incunte Aprili mense,
ost Christum natum MDXLIX. cùm ante duos circiter mē-
ipone soluissent. Nauigatione sunt vsi admodum læta, ven-
adeò secundis atque ferentibus, vti cœptis illorum adesse

Deum haud obscurè appareret. Paucæ tū Lusitanici generi
in iis regionibus,ac vixdum inchoatæ coloniæ seu præfectu
tiquissima omniū, & ab Æquatore in meridiem prima, Ita
dicebatur. alteram Pernambucum, tertiam Illeos, quartā(
lis quondam appulsu prænobilem) portum securum: extre
Sancto Vincentio nominauerant. ipsorum verò incolarum
pagi, nulla oppida vrbésve. dispersis (vti suprà dictum est) n
bus habitabant, sedem pabuli ratione mutātes Nomadum
rem: iidemque ab externis alieni commerciis, & infandi
lis adsueti, paucos aduenas & imperitos regionum ha
causa terrebant.Sosa comitesque ad villam quam vocant V
descensione facta, instructo agmine,Christianæ religionis i
præferentes, puro & aperto loco præcelsa Crucis trophæa
labundi constituunt. Ibi mensis ferme vnius fuit mora, dum
artibus conciliantur animi barbarorum, & idoneus in vi
tus exquiritur nouæ vrbi condendæ, cui deinde Saluatoris
inditum est. Nec vani fuêre conatus. & pax cum accolis in
spatium ædificationi designatum duobus circiter passuū m
à Vetere villa. inde Lusitanæ multitudini(aliquot exceptis,
priorē sedem mutare nō placuit) in exstructionē areæ diuid
Patres,facta optione, locum domicilio delegêre, vbi Mariæ
nis adiutricis templum hodie cernitur. id templum ab iisde
ditum est ingenti labore: siquidem populo domibus priuat
citandis,& cingenda raptim vrbe, dies noctesque occupato
ri lignarique ipsimet, ac proximis è montibus materiam s
meris baiulare cogebantur. Accedebat extrema propemo
gestas in ignoto incultóque solo;nulladum in eorum victū a
tum ab Rege decreta pecunia. excalceati, ac seminudi, æstu
torridi,quotidianum obibant opus.nec rarò,planè omnibu
cti alimentis, cibaria ostiatim emendicabāt euentu vario, c
cùm alii sibi quoque angustam esse domi rem dicerent; alii
moti misericordia, ex eo quod suppetebat liberaliter imper
eiusmodi inopia conflictatis, ad extremum Prætor modicū
eleëmosynæ nomine,ad tolerandam ex parte vitam adsigna
ad reliquis deinde necessitatibus ab Lusitano Rege pro cæt
sius munificentia ac pietate subuentum est. Inter eas tamen
nas miseriasque (si vltro suscepta pro Christi nomine incom
nominibus hisce appellare fas est) adiuuādis quantum licere
sitanorum animis,exemplo,verbo,sacramentis instabant S
eo consilio tantū trajecerant pelagi,vti Europæis inquilinis
sti notitia dudum imbutis, atque ab infantia ad numerum

tis, potissimùm operam darent. Indigenarum illi salutem
ıa contemplatione spectabant, in cæcis opinionum tene-
in summa veri numinis ignoratione versantium. itaque, si-
popularis è Lusitania Sacerdos aduenit, qui curionis paro-
unere fungi posset, concessis illi ædibus tanto sudore con-
; extra oppidum nouam in sedem loco edito commigrarūt,
ıontem Caluarium ipsi dixêre, circumfusis vndique barba-
tuguriis, magno scilicet apertoque discrimine vitæ; sed sa-
ɔ & deuota iam capita nihil pro salute hominum periculi
ant. Atque hac maximè ratione Prætori ac cæteris, (quos
haud omnino relinquebant) satisfactum à patribus. Alia
rat causa Vincentianæ coloniæ, quos exsules ferme, in vlti-
bus ab omni Christiano parstore disiunctos, atque ob id
cœlesti carentes cibo, circumfrementibus barbaris, ipsa pro-
ım efferauerant loca. Ad hosce igitur omni studio recrean-
ɔuendosque Nobrega ex ipsa suorū paucitate duos in prę-
estinauit: Leonardum Nonnium, & Didacum Iacobæum.
n reliquis ad Brasilios indidem circurandos & erudiendos
it. erat omnino laboriosa prouincia, & multis difficultati-
blicata. obstabat inscitia linguæ, quamquam haud ita co-
ec variæ, tamen ab omni Europæo sermone planè abhorrē-
abant ingenia moresque incolarum: quod super quotidia-
les, ac finitima bella, & inexpiabile vlciscendi certamē, da-
diras in crapulam quoque ac Venerem proiecti, magis in
tunderent aciem mentis; & flagitiorum cœno quicquid e-
olis bonæ demergerent. Accedebat indomitū ac latè patēs
, & quo valentius nihil aditum atque iter obsepserit Euāge-
erum Christianorum, indigna tali nomine ac professione,
ı procacitasque, cum anxia cupiditate sordibusque con-
vt eorum aduentus in barbarorum vicos, vitæque consue-
ım grauiter cunctos offenderet, tū ingentem nomini Chri-
nuidiam infamiámque conflaret. Nec leue afferebat in-
ɔdum ipsa mobilitas gentis, & crebra, vti dicebamus, muta-
; vt sub ipsam interdum messem, fessis agricolis, & diutur-
borem tædiumque spe largi prouentus de more solantibus,
iam segetes repentè apparere desinerent. Postremò deplo-
rat hîc etiam, in tam vastis terrarum spatiis, tantula ac tam
operarum manus. Sed nequaquam idcirco fracti animis
ilitati sunt patres, haud ignari videlicet, quàm exiguo nu-
postoli quantas olim res Deo duce atq; adiutore gessissent.
stus idem, talium consiliorum parens fautórque, recentibus
his quo-

his quoque famulis ipso potissimùm pręside fretis, ac nihilom
pro sua parte satagentibus, aderat. Igitur incommodo linguæ
uiam itum initio nonnullorum ope ex iis qui ante Sosæ aduen
ad villam Veterem agebant, ii primùm adhibiti interpretes, vi
sermonis vtcunque supplebant. Dein, quo faciliùs procederet
res, ac minus ipsi aliunde penderent patres ad Brasilicam ling
addiscendam cuncti pariter animum adjiciunt, acrique studi
pia æmulatione perfectum haud ita magno temporis interu
vti essent ad confessiones audiendas & habendas conciones
nei. Azpilcuetæ pręsertim in eo genere enituit laus; vt cogniti
rebus quæ à Xauerio apud Indos fierent, vulgò Lusitani affi
rent, peculiare ac proprium munus decúsque Nauarræ gent
nominis videri conuersionem ethnicorum. Hoc instructi
mento patres, doctrinæ Christianæ capita, certasque precatio
vt assolet, Brasilicè vertunt. dehinc vicos & tuguria paulatim
ire; modestia, comitate, beneficiis obligare sibi homines
nium ætatum: ac simul de rebus diuinis dicere per se ad p
lum incipiunt. Mirificos insolita prædicatio motus anim
effecit in rudi tenebrisque inuoluta barbarie; satisque appar
cùm alia, tum præsertim quæ de omnipotentia & infinitat
disserebantur, ingenti cum admiratione æquè à viris ac mu
bus accipi. Nostram etiam legendi scribendique consuetud
ac peritiam sine fine suspicere videbantur; cupereque se
cultu ac religione nostris esse simillimos. verùm quominus
ipsa perficerent, inueterata morum peruersitate ac feritate r
dabantur. eo acriùs instare patres, vti eos humaniorem a
ctum ritumque traducerent. Maximus fuit labor in cohibend
nefti ac feralis cibi consuetudine, quo Brasilius nullum p
gratius edulium norat. atque ob id ipsum grauia non semel a
discrimina. Inter cætera illud memoratur facinus insigne: Cap
in prælio ex hostibus quendam accolæ ad Caluarii montis rad
attraxerant, ac diu pastum coactumq; pinguescere, in epulas
ti cum exsultatione mactarant. Ea re cognita, Christũ suppli
inuocant patres, hortatíque inter se protinus aduolant, in tug
irrepunt, protensum cadauer in ganeam præparantibus int
niunt, palã ac fidẽter afferunt manus. Ac virorum quidem qui
silentium fuit, injecto pudore, quòd cum patribus nonnihil
familiaritatis è vicinitate contraxerant. Non eadem fuit pati
feminarum. vetulæ adstabant aliquot præcipua crudelitate, &
stis puniendi libidine. hæ sibi nec opinato ereptam è fau
prædam indignè ferentes, cum clamoribus & quiritationibus

cur

re, juuentutem ad vlciſcendam adeò atrocem injuriam exci-
de commoti nonnulli auferentibus aliquantulum reſtitêre:
ox vel ipſa repugnante natura, vel etiam diuinitus territi, cæ-
omittunt. ita; corpus ablatum patres in horto ſuo ſepeliunt,
ot cenotaphiis ad fallendum appoſitis; ſi fortè barbari no-
l effodiendum atque aſportandum accederent. Nec vana fuit
ctura. Facta manu per tenebras in hortum irrupêre Braſilii,
ntatiſque ſepulcris, ac demum inuẽto corpore, (tanta ſagaci-
it) iam extraxerant brachium, cùm excubantes in idipſum pa-
ccurrunt, eadémque orationis animique conſtantia nefarios
us infringunt: ac, ne ſæpius certandum foret, ablata denuo
ra intra vrbem ipſam accuratè defodiunt. exaſperauit ea res
ientiùs animos gentis, muliebribus præſertim incenſæ faci-
ic parum abfuit, quin agmine facto repentè vrbem inuade-
Patres quidem, juſſu Prætoris intra mœnia remigrare coacti
per dum iræ miteſcerent, aliud ſibi hoſpitium condidêre, qua
collegii noui exſtruuntur ædes. Idem Prætor, qua erat pietate
que vſu, jacta in eos crimina & voces vulgi repreſsit. Ipſorum
& rerum gerendarum auiditate miſceri cuncta, pacem tur-
ferociſsimæ nationis arma irritari conquerebantur. At illi
at aduentum belli extimeſcendum, quod eorum cauſa con-
i foret. Deũ quippe vel meliori affuturum cauſæ, vel ſedatis
tibus, è turbido ac triſti, ſerenum repentè nitidúmque diem
lubiè redditurum. Vera cecinit, mitigati præter ſpem animi
torum, & magno omnium gaudio redintegrata pax eſt. len-
nde cautiúſque patres cum Braſiliis agere: non tam quòd ſuo
rcerent capiti, quàm ne ſermonem aut offenſionem popula-
darent: monendo, precando, fœditatem rei demonſtrando,
aucos à nefaria laniena ac popina tandem auulsêre. ab aliis
ratum, vti ad eos, qui capti ſaginarentur, ſaltem ſibi pateret
ium. horum ergo, quando ſeruare corpora non dabatur, ani-
ntè omni ſtudio conſulebant: Chriſtiana edoctos myſteria,
ad ſalutarẽ peccatorũ deteſtationẽ adductos, priuſquã rape-
d necẽ, ſacro luſtrabant latice, dabátque operam, vti ex ho-
udibriis ac teterrima ſeruitute, ad cœleſtia regna protinus
ent. ſed ne hac quidem ratione miſeris diu proſpicere licuit.
æmonis artificio ſibi perſuaſerant aiebantque barbari,
is eo baptiſmate carnibus, multum de priſtina ſaporis gra-
erire. ac proinde immutata voluntate, ab illo religionis mu-
oſtros arcebant. Itaque attenta conſultatione demum eò
im a patribus, vti neci deſtinatos ſupremo die ad patibulum
vſque

vſque proſequerentur, atque interea madenti ſudario ſuper a
corporis partem furtim expreſſo, adhibita formula ſacramen
iamque morituros diſſimulanter abluerent. id aliquoties
tum, ex animi ſentētia ceſſit. Per idem ferè tempus Luſitanu
dam incolarum caſis oberrans, incertum vnde orto jurgio ri
perimitur. Accendit ea res majorem in modum animos Eur
rū. nulla ſurgētis etiam tum vrbis habita ratione, vindicand
munt cædem, cōſulendum ipſo initio incolumitati aduenarū
impunitate ac ſocordia diutius alēdam gentis audaciam. hę
nitabūdi & corā Prætore & inter ſe jactare. nec dubiè ad arm
foret; ni rem Chriſtianā fouēs Deus, barbarorum animos ad
tatē repentè flexiſſet. amicitiæ ac vicinitatis jura ſanguini
lère. deditus piaculum iræ noxius, &, inaudito apud eas nat
genere pœnę, in os bombardę propalam inſertus, applicato a
raculum igne diſcerpitur. ea res per agros nuntiata, magnum
filiis terrorem incuſſit; ſimul etiam, vnius Luſitani caſus, cæte
præſentia nonnihil ab inconſulto ac temerario diſcurſu coh
inde patribus paulo expeditior Euangelii prædicatio cæpit
magnóque ac fidenti animo ſeſe multitudini ſubinde immiſ
denſam ignorantiæ nebulam, veritatis luce diſpellere, opini
portenta ac monſtra fugare; magorum ac veneficorum (quib
riſui ſimul & quæſtui captæ mendaciis & errore ſunt mentes
ſtigias atque fallacias aperire ac tollere nitebantur. In iis prę
aſtutia veterator ſummam ſibi auctoritatem vbique pepe
tamquam pro Æſculapio venditabat ſeſe, ad ægrotos omnes
aduocabatur. Hunc, Nobrega data opera aggreſſus, rogat; q
dem vi res tantas efficiat, illúmne conſulat Deum, qui totam
rerum vniuerſitatem verbo condiderit, regiamque ac domic
habet in cœlo; an tartarei cacodæmonis conſuetudine vtatur
pera. impudentiſſimè arrogantiſſimeque reſpondit, ſe qu
Deum eſſe, & Deo prognatum; certum etiam hominē coram
duxit, à quo grauiter laborante morbum ipſe depuliſſet. illun
terea regnatorem cœli Deum, ſibi eſſe amiciſsimum, ac ſæpe
nubes tonitrua ac fulmina oſtendere ſeſe: & alia eiuſmodi n
ſuperbiæ vanitatiſque pleniſsima. Hanc Nobrega tantam
ciam impietatemque non ferens, aduocata cōcione inſtitit fi
hominis dicta firmiſſimis argumentis maxima vocis conten
refellere, conuictumque tandem ac fractum ad ſententiam
moréſque mutandos adduxit, amicè comitérque pollicitus,
illo apud verum Deum fore deprecatorem. ac paulo pòſt, cū
ſe initiandum ſponte obtuliſſet, in catechumenorum adſcrip
numı

erum. is numerus pro multitudine reliqua oppidò exiguus e-
gréque admodum necessaria Christianæ sapientiæ præcepta
gmata capiebant. post diuturnam institutionem, qui maxi-
onei ad baptismum euasêre, vitali fonte lustrati, cúmque v-
xore, cæteris dimissis, ritè coniuncti sunt. ex iis vnus, lætitia
ns, adiit patres: nutu gestuque significans & affirmans, proxi-
octe sese apud superos fuisse, incredibili gaudio & suauitate
sū. Cætera plebs à patriis epulis, & ebrietate, & saltationib⁹
dicis, & multiplici coniugio abstrahi ac diuelli non poterant.
in iis colendis vllo pacto respondebat operæ fructus. quo-
ocii nequaquam vltrà serere super spinas, sed puram aggre-
urem è vetere præcepto constituunt. Infantes primùm quā-
nos in tutum recipere (si cui forè tante vsum rationis obeun-
dies) & salutari summi Pastoris nota insignire festinant, pa-
in matrésque familias, precibus, promissis, blandimentis
unt, vti puerilem ætatem ac sobolem sibi in disciplinam
osce postmodum ipsos, cibo & crepundiis paulatim illectos,
arte mansuefaciunt. nec pœnitendus fuit labor. siquidem &
a facilè accipiebant, & retenta fideliter grandioribus natu,
ianæ consuetudinis & linguæ beneficio, per otium inculca-
& suo ipsi exemplo sensim cæteros à nefariis atque impuris
us auertebant. Parentes interea (vt est etiam improbis ipsa
virtus amabilis) filiorum obsequio, sobrietate, cultu, doctri-
ari, eósque vltro ad proficiendum accendere. ac tantus erat
ianæ institutionis amor, vt piis catechismi carminibus, ac
vocibus IESV & MARIÆ, littora, campi, luci perstreperēt.
cita multis interiectis diebus, Brasilii centū maturi baptis-
stitere. is baptismus quanto maximo licuit apparatu pom-
celebratus est peracto Paschate, qui præcipuè dies, vetere
iæ instituto, sacris eiusmodi sunt destinati. cæteros catechu-
ad septingentos, dum amplius erudirentur, in aliud tem-
amquam ingemiscentes & impatientes moræ, differri pla-
ib eiusmodi rerum initia subitò factum, vti neophyti pænè
in morbū alui oculorúmve ac varios abscessus inciderent.
gi videlicet ad baptisma inuidiosè referre. lauatione illa
valetudinem; doctrina ac prædicatione pestem ac perni-
opulis importari calumniabantur. Sed ipsorum mendacia
obitatem, Dei beneficio reddita mox Brasiliis firmitas, a-
darguit. ea recepta, instiтêre cum aliis, monitu patrum, o-
sacrásve ædes publicè exstruere, quò ad conciones & cate-
vndique conuenirent. duæ duobus locis magno Christianæ
rei

rei bono excitatæ. Agitatum etiam à patribus, (idque dein te
re procedente perfectũ eſt) vti quod de Theſeo iactat Græcia
ſos per tuguria indigenas, in pagos & oppida cogerẽt, agris
dis adſuefacerent, eorumque cœtus legibus ac magiſtratibu
perarent. Circa idem ferè tempus, quo Prætor in Braſiliam e
ſus, Conganis quoque Æthiopibus ab Rege Luſitano pari di
tia & caritate ſubuentum eſt. Alphonſus iam antè deceſſera
cuius de ſingulari virtute ac pietate initio demonſtrauimus
ceſſor eius, Iacobus nomine, quamquam Chriſtianis initia
cris, tamen ab illius viri veſtigiis atque itineribus longè deſle
Hunc imitati populares, ad patria vitia leui momento ru
nec multum erat in Europæis vel inſtitoribus vel etiam ſac
adminiſtris auxilii. quippe tantum aberant à miſeris Æthi
verbo aut exemplo iuuandis, vt ipſi potiùs conſtringendi vi
maloque ad officium cogendi viderentur. His rebus cogniti
nes Tertius, è Conimbrigenſi collegio quatuor viros in v
illam, cęteris eandem ſortẽ ardenter optantibus, impetrauit
ſtophorum Riberum, Iacobum Diazium, Didacũ Soueraliũ
Georgius Vaſçus præerat. ii ab Oliſipone ad celebrem Sanct
mæ inſulam nauigarunt, ex qua facilis ad littora Congi tr
eſt. in ea inſula febribus aliiſque morbis acerbè vexati, necd
ſuperata valetudine Pindam emporium Congani tranſm
Eorum aduentu audito Rex à leucis quinquaginta è proc
duos obuiam miſit. ab iis in regiam ligneis equis de more pe
rudis artificii tale commentum eſt. Cantherio ſeu tigno do
lis ferme craſſitudinis, pedum octo longitudinis, bubulum
ad ſellæ amplitudinem intẽdũt. huic ephippio diuaricatis c
viator inſidet, baiuli ſuccollant duo, & vbi longius iter eſt,
dunt alii. huiuſmodi caballis languidos adhuc patres in in
prouectos, comiter accepit, in Ioannis videlicet gratiam, R
cum liberis & ciuitate ad Crucem extra mœnia poſitam h
cauſa progreſſus. Tum illis adſignatur hoſpitium, cuiuſm
thiopum ædificia ſunt, culmo paleiſque contectum. Ibi Sou
publicè ludum aperuit. ſexcentos admodum pueros labore
ruo & litteris & Chriſtianis præceptionibus imbuebat. Ca
emendãdam populi ac procerum vitam omni ope cõnixi pr
dein ad prædicandum ethnicis Euangelium operam con
nec ſine fructu; quippe intra quintum mẽſem Riberus mille
gentos Æthiopas probè inſtitutos, ad Chriſtum adiunxit;
quadringentos, Vaſæus trecentos: idemque Vaſæus cum f
duntaxat interprete, viatico prorſus nullo, in proximos p

ſus, duo millia & ſeptingentos baptiſmo expiauit: ac præter
pla olim in vrbe Alphonſi beneficio condita, tria in finibus
auit dicauitque; Saluatori vnum; MARIÆ Adjutrici alterũ,
um diuo Ioanni Baptiſtæ. ingraueſcẽte dein morbo, domum
e coactus: ac reliqui item aduerſa conflictati valetudine, (ſiue
grauitate cœli, ſiue ex inſolentia deterioris cibi contingeret) à
alibus miniſteriis ad neceſſariam corporum curationẽ haud
magno ipſorum dolore traducti. Acceſsit ad prædicationem
rumpẽdam; Regis quoque alienus à ſtudio religionis animus
rei Chriſtianæ; quæ ipſius auctoritate ac munificentia in pri-
geret, ſegniter admodum ac malignè pro ſua parte conſule-
que inter cætera peſsimi exempli delicta, ab improborum
etudine, & a multiplici pellicatu auelli nõ poſſet. Haud pau-
cior, eadem tempeſtate, fidei proceſſus erat in India, & Ca-
s Prætor, tuendis ornandiſque neophytis, ethnicos ad Chri-
nuitabat. Conſilio, auctoritate, ope, Dei ſeruis & Euangelii
nibus aderat. Præter hæc attollẽtem ſeſe denuo Zamorinũ,
tu maturè coacto repreſsit. Couletum, Tiracolum, Pananem
utanæ ditionis, vi cepit, facibuſque ſubjectis incendit, agros
it, palmeta ſuccidit, magnum numerum æquè majoris ac
is formæ nauium flammis abſumpſit. ad extremum oræ Ma-
cæ proceres, Calecutani ſocios ac fœderatos, Cocino mini-
, intra Ciebem inſulam deprehenſos obſedit: redactiſque
arctum rebus, nuntius de Alphonſi Noroniæ ſucceſſoris ad-
in caſtra perfertur. E Luſitania profectus, Ceilanum attige-
deius rei famam dilapſi milites, Noroniæ viſendi cupiditate;
oralius ipſe ad prouinciam illi tradendam, vix anno Præturæ
nacto, diſceſsit; inde ſoluta præter opinionem obſidio. Inte-
vlterioribus Indis valde iniquos infeſtoſque Euangelio
ebebant reguli Moluccenſes. ii cũm denuo in Luſitanorum
raſſent cædem, patefactis inſidiis oppreſsi, vires omnes atque
a ad neophytos ab Chriſti cultu abſterrendos, Caciziorum
u, verterunt. neque ita difficile fuit, exacerbatos Europæo-
iuriis, flagitiis atque peccatis offenſos, necdum in veræ fidei
æ virtutis amore fundatos, partim ſuadendo, partim inſe-
vexandoque conuellere. Ergo, cùm alii, tum verò qui Mau-
ſulas incolebant, quorum ingens in oppido Tolo erat nu-
Xauerii patrumque auctoritatis atque inſtitutionis obliti,
aptiſmi Sacramento, propalam ab Eccleſia Chriſtóque de-
ædem ſacram euertũt, Cruces & ſanctorum ſigna ſuccidũt:
o Rege contempto, Geiloli tyranni imperio ac ditioni

Ee ſeſe

sese subjiciunt. Neque impunè tanta illis impietas cessit: pri
ager , totius regionis antea feracissimus ; mutata subitò na
squalidus atq; effœtus euasit : conditæ in horrea fruges dir
prorsus exesę: dulcés aquæ, salsugine atque amarore contract
xiæ redditæ: fame dein ac pestilentia multi omnium ætatum
numque mortales absumpti. ac reliqui nihilominus in obsti
ne persistere. satisque comperto, sibi nouum à Lusitanis imm
bellum, contrà omni arte parare sese; aditus alios muris ali
lo fossaque & operibus objectis obstruere; milites ac tor
clàm ab Geilolio submissa locis idoneis collocare. Inde c
aduersus omnem externam vim sat superque tutos putarent
terrimus quisque ferocissimè loqueretur; Lusitani parua, vt
manu, magnæ rei molem aggressi, cum auxiliaribus manip
liquot superueniunt: missisque è classe internuntiis, blando
nigno sermone desertores ad sanitatem reuocare conantur.
armis aut multitudine fretos, aut sanguinis auidos accessis
rùm salutis ipsorum studio adductos, & omnipotentis Dei
dio atq; ope subnixos: quem illi si pergant spernere, neque e
missi facinoris pœnitentia capiat; majore in dies mercede
ros, quàm graui piaculo datam Christo fidem, & initam cu
sitano Rege amicitiã, ac diuina pariter & humana fœdera
rint. Aduersus ea cùm inflato ac pertinaci animo respon
barbari; sat iã ab ignoto & externo mercatore insultatũ ind
non vltrà ferẽdam impotentis dominatus acerbitatem; sibi
auxilia, machinasque, ac bellica tormenta suppetere; deni
Christianos nullo pacto futuros, continuò in amentes effe
euidentior, quàm vmquam aliàs, vindicta cœlestis apparuit
meridiem obscuratus repentè sol. densas hinc tenebras cùm
di ac tremebundi palparent, ecce tibi rursus, vicini montis
ce, cum horrendo mugitu crebrisque tonitribus, qualia m
bus tormentis eduntur, sordidum ac tetrum erumpit incen
tantáque cineris pumicumque & ambustorum ignè lapidu
vti propugnacula & muri coronas æquaret. accessit terraru
tus ingens, quo arbores auulsæ radicitus & inuersæ, tecta
diruta præter vnum templo nuper euerso contiguum. quin
ma quoque palus, oppleta saxis & improuisa congerie, latè
gnans, multos mortales vnà cum brutis animantibus obru
que horas paucas, vt antè, sed ipsos tres dies noctésque t
camini ardor ac sæuitia tenuit. Post triduum stetère flãmæ
ligo discussa: facilique ac plano iam aditu Lusitani procul
bus omnia contemplati, descendunt. ac defensoribus aut

si

atis, aut metu dilapsis, iterum nullo certamine cuncta perua-
:. Arma dein illata Geilolió. is duodeuiginti iam annos cuius-
insulæ, septem à Ternate leucas, arce sese tenebat, partim situ
uq;, partim etiam æneis munita ballistis, quas ille Christianis
posita hospitii fide captis ac subinde mactatis ademerat. ea
ani arce tertium intra mensem Bernardini Sosæ consilio ac
te potiti sunt: ipse tyrannus, cùm viuus in potestatē venisset,
or flagitiorū ac scelerum, sibimet mortem veneno consciuit.
us locū filius ab Sosa cæterisq; suffectus. His cognitis rebus
stim illuc ab Ternate Ioannes Beira transmisit. territos in-
palatósq;, suaui oratione ac familiari vultu contraxit: moni-
per eā defectionē quanto quāque nefario sese obstrinxissent
ne: docuit nihilominus, modò facti pœniteret, non esse cur
nia desperarent: quippe nullum excogitari posse delictum, di-
bonitati atque clementiæ par. Multiplici malo emollita iam
acta erat gētis duritia. hoc altiùs amantissimi patris monita
rarunt. ergo vbi sat magno acriq; dolore cōpunctos, & prio-
nsilia cum gemitu detestantes, ac sibimetipsis iratos animad-
, bono ac fidenti animo iubet esse: tum solemni ritu per sa-
confessionē expiatos, Ecclesię sacrosanctę Christóque salu-
nanæ parenti restituit. Inde noua rerum omnium facies. pa-
ominibus recta mens, laticibus dulcor, telluri fœcūditas re-
ictus, mœror, atq; formido, in gratiarum actiones, hymnos,
iq; cōuersa: denique inaudito miraculo, noxii quoq; mures,
ta per id tēpus in perniciem gentis erroserant; aquæ lustralis
rgine protinus ethnicorū in arua cōpulsi, tanto quidē eorū
io, vti vulgo cum Christianis iniuriam expostularēt: mox etiā
actam variis permoti prodigiis, gregatim ad Beirā baptis-
tia cōfluerent. iis, quòd pater solus cunctis ministrare non
, socios à Ternate accersiit primùm: dein, cùm ne ii quidem
rent, magistratuum rogatu in Indiā ad subsidia petēda pro-
est. Interea Gaspar intra insulæ Armuziæ fines exacto ferme
io, Goam superiorum accitu reuertit, Iaponios inde Sinas-
per eosdem superiores liceret, tum etiam Scythas, vt ex ea
immenso circuitu Romam ipsam adiret, vasto & cœlestibus
is ardenti agitans animo. Verùm in digressu ab Armuzianis
laquam ei leue negotium fuit. Non enim precibus dunta-
tymísve, vti mos est, ne se desereret, summi pariter infimi-
debant; amica parabatur ei vis; positęque locis opportun s
: quas ille frustratus, celeri lembo ad Lusitanam peruenit
; capta & direpta Catifa Canarinos ad portus eo ipso
 tempore

tempore nauigantem. ibi magno militum ac naualis turbæ g
in vnam è rostratis acceptus, ad Bazaimum applicuit. A Baz
Antonii Laurerii Franciscani inuitatu, ad salutandos in v
Christianos excurrit, ab eodem Antonio per Euangelium ge
Multa, in eo tractu, priscæ artis & magnificentiæ monumen
suntur: in iis Canarini fanum quod appellant, vnà cum æ
priuatorum multis, itemque viis & angiportibus, nec non ci
ad centum, è solido ac viuo lapide ferramentis excisum. a
tem ex vna petra fanum elephantis vocatur, multis insigne
sacris, ac duobus præcipuè colossis ingentibus, terna quei
ta, totidem pedes manusque. eiusdem operis templum aliud
to titulo Antonius, ritè expiatum, Christo dicauerat. in ten
id Gaspar obuio Christianorum agmine, præcinentibus tibi
sa cum lætitia exceptus, rem diuinam peregit, grauique & e
oratione animatis ad fidem officiumque neophytis, Tanah
de, Ciaulumque, postremò Goam cunctis optatissimus appu
Xauerius, ex Iapone Indiam, ex India retro Sinarum littor
turus, primùm Christianos in digressu confirmat. Cosmum
rianum, & Ioannem Fernandum, Amangutiano præficit gre
in Bungum, quò Lusitanorum appulsam audierat nauem, re
tendit. Rex erat Bungi tum adolescens, & cæcis errorum te
inuolutus. attamen cognito quanta Xauerii esset virtus, q
etiam apud Lusitanos auctoritas, (quorũ ille, vt plerique ei
ctus dynastæ, cõmercium ac societatẽ expetebat) aduenien
sese valde humanum & honorificum præbuit: abeunti, com
suis familiaribus cum epistola & donis ad Indiæ Prætorem
idem cæteris è Societate, qui in Iaponem postea missi sunt,
humanitatem ac beneuolentiam præstitit; proprium in suo
domicilium adsignauit; aditum ad Regum finitimorum fam
tatem gratiamque litteris ac nuntiis muniit: quin etiam,
ximo rerum suarum discrimine, inter grauissimas bellorum
ditionum procellas, eorum saluti & incolumitati præcipu
curáque consuluit; ab duodetrigesimo demum post Xaueri
ctionem anno, Christiana sacra suscipiens, quæ ad id vsque t
metu seuerioris disciplinæ fuerat auersatus, de tanti patris
ne Franciscũ appellari se voluit. nouissimè verò ad Gregori
Pont. Max. legatos è regia stirpe, venerationis & obsequii n
destinauit: qui Olisiponem, ipsius ferme triennii spatio, pe
ancipiti nauigatione deuecti, & à Philippo Catholico Rege
mis munificè comiterque tractati, bonam Hispaniæ & Ital
tem, vt inaudito post omnium seculorum memoriam, ita g

unctis principibus populisque spectaculi genere peragra.
Cæterùm Xauerius, præter Bungensem, de quo dicebamus,
internuntium, ex ipso etiam fidelium numero viros duos
è cordatos assumpsit, Matthæum & Bernardum, ad vrbem
Romam Iaponicæ indolis exempli causa mittendos, quo-
terum Goæ mors abstulit, alter, quò intenderat, cursu feli-
peruenit, & ab Ignatio in Societatem acceptus, quo in vul-
curior, eo per otium attẽtior, exquisitas Ecclesiæ Romanæ
onias, religionesque, & sacrorum apparatum est contempla-
eberrima sanctæ vrbis templa, insigni cum animi fructu ac
s incremento, non semel obiit; patriã deinde repetens, mul-
miis narraturus, in Lusitania letali correptus morbo, Co-
gæ supremum vitæ actum haud sine plausu peregit. Hisce
mitibus a Bungo Xauerius Nouembri mẽse anni quinqua-
primi paucis diebus peruenit ad Sinarum insulam Sanctia-
uò commeabãt per ea tẽpora Lusitani, leucas ab vrbe Can-
iginta. ibi inter alios opportunè reditum ad Indos paran-
dacum Pereriam offendit, nauarchum experiẽtem, & indu-
& Sinarum vtcunque littoribus adsuetum. Cum hoc sua pa-
ntroitu aggrediendo consilia contulit. Aptius nihil vtrique
quàm ab Lusitano Rege ad Regem Sinarum, amicitiæ & so-
ineundæ cum litteris ac donis orator. quam rem infelici-
n quorundam culpa tentatam, mitigatis ipsa die Sinarum
, modò temeritas abesset ac fraus, multo iam nunc melius
m, haud inani coniectura sperabant. in huius porrò noui le-
mitatu posse Christi nuntios in ipsa mediterranea dissimu-
induci, qui vel aliquam linguæ consuetudinem, vel interpre-
tè nacti fidos, magno deinde animo, diuino subnixi ope, se-
Euangelii facerent. Cùm ea maximè ratio probaretur; lega-
bi (ni Prætor abnuat) Pereria ipse deposcit: cætera, nempe
us. Hac mente profectos ab Sanctiano, atrox procella è re-
Cincei portus inuasit, auulsamque repentè scapham, & in ea
nautico ministerio Mahometanos ex omniũ oculis abstu-
bat ventus: aquarũ insani mõtes vndique minabãtur exitiũ:
majoribus demissis antennis, modico tantùm velo tempe-
m subterfugere nitebantur: memoriã scaphæ propior me-
error cunctis excusserat. Xauerio tantùm ea insidebat cura.
d, euadendi consilio si naufragium incideret; sed miserum
inarum par ab sempiterno interitu vindicandi, nimirum
is concepta spe, si reciperentur, Christianos aliquando fu-
loc ille studio accensus, quamquam alieno tum tempore,

intentos gubernaculo nauclerum ac præfectum aggreditur, di-
nitentem vtrunque monitis, obtestatione, auctoritate peruinc-
ti dolones demitti protinus imperent. ægre id exsequuti pro-
mox, cùm ne sic quidem è summo speculantibus appareret sca-
pelago sæuiente vela rursus expediunt. Tum, inuicto caritat-
dore ad proram aduolat pater: iniectis antennæ manibus, ha-
termissa ad Deum prece, paululum adhuc moræ per summam
tentionẽ exturquet: pueru iubet, dispiciẽdi causa, denuo rud-
ascendere. Cũ hæc maximè fierent, ecce subitò aduentans p-
omniũ opinionẽ scapha cõspicitur. Protinus clamore subla-
tracti dolones: atque ad eam exspectandã, cursumque faciliùs
bendũ, obliqua oneraria contra maris imperum sistitur. appr-
quanti dein eminus iniici funem Xauerius vetat, affirmans
sum nauis latus rectà accessurã esse per se: neque aliter factu-
medios fluctus facili admota remigio, tamdiu stetit, dum te-
religaretur ad puppim. lenitũ interea pelagus. Mahometan-
to periculo sospites, instãte Xauerio cæterisq;, ad Christum
plo cõuersi. cũcta prorsus vti prædixerat, euenêre. scilicet n-
tudine rei primò defixi omniũ animi: noua dein perfusi læti-
uinã clementiã gratulantes agnoscunt: ac prospero demi-
Malacam deferuntur incolumes. ibi solita celebritate pate-
ptus, non diu substitit. inspectis tantùm & cõfirmatis in op-
ciis, ex ea vrbe Cocinũ, Cocino Goã deuenit, Februario mẽs-
seculi huius quinquagesimo secundo, quatuor nõ totis mẽ-
Iapone illuc vsq; cõsumptis. ejus aduentus, quo diutius ac l-
abfuerat, eo maiorem vniuersæ ciuitati lætitiam attulit. ips-
scensu, primùm omnium, publica nosocomia & sacra cœno-
ligiosorũ inuisit, dein ad collegiũ diuertit. Ibi Gasparem ac-
perquã suauiter amplexatus, reliquum vnũ esse cognoscit, c-
dũ in lecto decumberet. is è diuturno ac letali morbo despe-
cæteris, nunquã tamen spem abiecerat ipse, modò Xaueri-
supremũ adesset diẽ; neque mendax fuit fiducia. vti valetu-
ingressus pater, iacentem grato sermone ac salutatione, v-
bat, impertiit, impositisque capiti manibus, consueta in e-
ex Euangelio effatus est verba, illico leuationem sensit æ-
mox etiam vires omnino recepit. Obnitente dein amicor-
ba, nihilominus in maturandam profectionem intẽtus, E-
Prætorique suas & Pereriæ cogitationes aperuit. laudabil-
que visæ. & Prætor haud grauatè principem legationis P-
declarauit, eidemque conciliandæ fidei litteras ad Regem
nomine Lusitani Regis, attribuit. Cæteris ornamẽtis doni-

us Pereria suomet sumptu magnificè legationem instruxit. rius interea, Indicæ prouinciæ res, ne quid per ipsius absentiã ent detrimenti, accuratè ordinabat. Ante omnia Gasparem, Camerte piis aliis muneribus occupato, quamquam inui- & comitandi per asperrima quæque patris cupiditate flagran- Goano collegio cæterisque præposuit. Ad Bazaini culturam hiorem Nonnium, ad Tanahæ Consaluum Rhoterigium, ocini Franciscum Henricum, in Piscarium littus Aloysium lium, (qui deinde propter Christum ibidem à Barbaris iugu- est) ad Sancti Thomæ coloniam, Ioannem Lupium abire ius- Lusitaniam verò, atque inde Romam, ad demonstrandum n primùm Regi tum Ignatio Indicæ prouinciç statum, & pe- .b vtroque supplementa, Andreã Fernãdũ cum Bernardo Ia- , vti paulo antè diximus, destinauit. In Iaponẽsem denique Cosmo Turriano & Ioanni Fernando subsidiarios designa- lthasarem Gagum, Petrum Alcaceuam, Eduardum Syluium. Malacam vsque secum ducebat. Hisçe aliisque rebus, tum è stica disciplina, tum è publica vtilitate cõpositis, inter pias entium lacrymas faustásque preces & certantia vota discessit l. Maii, tertio circiter mense quàm è Iapone redierat. Pericu- primis ea quoque nauigatio fuit. secundo prouectus flatu, ubita ac fœda tempestas inuasit, vti neque nautarum cona- tésve, neque vasorum onerúmque iactura, superandis flucti- c naui regendæ sufficerent. Inde, cùm exsangues metu, hu- ntibus virorum etiam alioqui fortium oculis, relictas alii ges liberósque, alii tetrum & informe genus leti miseraren- ngenti animo pater in medium prodiens, pauorem atque for- em singulis demere, excitare iacentes, certo vultu ac sermo- ud dubiam Dei benignitate salutem omnibus polliceri. Ca- n dein onerariç scandit intrepidus. reliquiariam thecam è sibi detrahit: lineáque suspensam, vnius trinique Dei nomi- fideliter inuocatis, mari mergit, ac rursus ad cœlestium pa- xposcendam, sub tabulata succedit. Haud ita in longum ex- tat preces: cùm è dira procella, turbidóque ac fulminãte cç- ata lux primùm, mox plena trãquillitas rediit. Hinc recrea- tani cùm se defunctos iam periculis crederent, apertè mo- Dei seruus, haud leuius adhuc superesse discrimen. neque fal- dixit in breuia syrtésq; paulo pòst illata carina, cùm aliquã- sa inarassent vada, vectoribus pariter ac nautis nouo horro- ementibus, eodem deprecatore in altum euasit. Malacam peruentum, ex ea vrbe pater Balthasarem Gagum eiúsque

consortes in Iaponem sine cunctatione transmisit. ipse cum h-
ria sese ad reliquum itineris conficiendum parabat: Bono ia
co videbatur esse res, quippe nō modico nauigationis emens
spatio: & oratore cæterisque ad suas cuiusque partes ritè obei
accensis: cùm repentè, vnde minimè oportuerat, graui tum
stianæ rei damno, tum bonorum dolore discussa tota legati
Præfectus eo tempore Malacam obtinebat, haud satis æquo
reriæ dignitatem animo, ac proinde coloniæ infrequentiam
satus, acceptasque clades, & imminens ab Aceno bellum nauc
gati, legatúmve ipsum, è portu excedere vetuit. Neque, obs
illius mentem, aut amicorum hortamenta, aut Pereriæ obtes
nes, aut Prætoris decretū ac litteræ, aut Xauerii expostulatio
sæque bonitas, & Pontificia ipsa cum cœlestibus diris minisq
plomata flectere valuerunt. denique, quantam in eo negot
gentiam & alacritatē, vel certa cum impensa periculóque p
terat designatus orator, tā se alter hic, nobilissimæ legation
nique infestum aduersarium præbuit. Neque verò, in hac eti
(ne quis indormire Deum rebus humanis putet) debita mer
triusque stipendia defuēre: siquidem Præfectum exsecrantibu
cunque incedebat viris feminisque, elefantiaca primùm i
lues: deinde, haud vno crimine, sed peculatus præsertim ac r
rum accersitus, magistratu deiectus, catenis onustus, in Lu
Regis iussu transuectus est. ibi cognita causa, damnatus, r
in fiscum bonis: ad hæc, morbo in dies ingrauescente, quod r
vitæ fuit, per summam, & animi ægritudinem, & corporis f
tem, egens, infamis, ab omnibus contemptus exegit. Cont
reria, egregii studii conatusque non modò præclarum ex
cuiusque commendatione, atque adeò ex ipsa cōscientia fru
sed etiam splendida & opima postmodum à munificentissim
præmia retulit. Xauerius autem, quamquam tanto præsidio
subitò destitutus; haud tamen idcirco despondit animū. ne
silium saluberrimæ expeditionis abiecit. Solatus Pereriam
ad obliuiscendam injuriā, & condonandas Christo inimici
hortatus, itinere cœpto perrexit ipse cum vno è Societate
Ferreria, externisque pueris duobus, quorum alter alienigen
sem linguam penitus ignorabat; alter, cui nomen Antonius
cta fide genere Sina, in Goano diui Pauli seminario à primis
tus annis, pertenuem retinebat patriæ linguæ notitiam. H
tulo comitatu Sanctianum reuectus pater, ante omnia in
temporariam ædiculam ex obuia materia raptim exstruxit.
diuinam quotidie facere, & Lusitanos negotiatores omni

are,vti solebat, instituit. simul,è Sinis, qui ad eam insulã cõ-
causa ventitabant, peritum interpretem sibi parauit,qui ta-
ostea,iniecto iudicii pœnarúmque metu,fefellit fidem. ab a-
gentis quotidie moribus,legibus,institutis, diligenter quæ-
nec non de ratione insinuandi se in eas vrbes hominúmque
uia. quam illi rationem, cùm sine euidenti capitis discrimi:
pter seuerissima interposita edicta iniri negarent posse; ta-
auerius, ex iis quæ de Sinarum indole ingenióque subinde
at,acriore in dies accendebatur studio, tam docilem, tam
n alioqui nationem è gentili caligine ac tenebris eruendi:
iò Euangelium afferre miseris quoquomodò liceret; omnes
:us ac mortem cum eorum salute nõ solùm æquo, sed etiam
paciscebatur animo. Huic patris voluntati studiísque maxi-
itani obsistebant, tum ipsius caritate, quem diligebant om-
eucrebantur vnicè; tum verò nimia quadam solicitudine,
a cura fortunarum suarum; graui scilicet pauore concepto,
tos intra fines publica nulla fide subitò deprehensus Euro-
duena sacerdósque, non ipse tantùm acerbissimas illico da-
nas,verùm etiam denuo in Lusitanum omne nomen, regio-
tellitum furorem atque iras accenderet. atque ob idipsum
tas eorum cùm vetera documenra promebant, tum etiam
in Lusitanos aliquot edita, qui tempestate in littus eiecti;
ehensi confestim ab incolis,teterrimo etiam tum carcere te-
ur. quod si naufragis & eiectitiis euenisset; quid tandem illi
m,qui se se,prudens voléńsque, nullis cuiusquam opibus vel
endatione fultus, intra illorum præsidia & septa non dubi-
includere? Deinde,vt maximè cuncta experiri libitum foret,
tandem facultatem habitura esset res? calcaturúmne cum
bus æquora? an, cẽtum ferè millia passuum (quantum inter-
atii) trabe vel tabula traiecturos? nam portitoris quidem &
larii nullam omnino fore copiam. Lusitanas, omni appulsu
entis arceri. Sinis, capitale esse, quẽquam externum iniussu
torum inferre. quod si quis adductus pretio, suam in id ope-
amuis occultè detulisset; verendum tamen, ne pernumerata
le,receptum cum inermi socio puerísque peregrinum,vel in
quapiam insula per scelus exponeret; vel breuiore facinoris
ndio,ne quid indicii emanare posset, in altum è naui proii-
Cùm hæc ad terrorem à Lusitanis haud absurdè proponeren-
nquam tamen Xauerius de sententia potuit demoueri: tan-
uod ad ipsorum incolumitatem ac mercimonia pertineret,
illis dempsit timorem; persanctè pollicitus, nõ antè se quò

 tende-

tendebat iturum, quàm confectis ipsi negotiis ab Sãctiano
sent. cæterũ à transmissione in id tẽpus præparanda non dest
liquandiu nullo successu, quippe Sinæ institores, ad quos e
cessariò cõfugiendũ, appellati ea de re, vulgò negabãt: ad ex
tamen pecunia euictus est vnus. huic cũ Xauerio in hæc pact
uenit: Sina lembũ, occultãdæ rei gratia excluso omni alio r
nauta, vectore, suis duntaxat filiis famulisque ad iter in dien
instrueret, transuectum in suburbia Cantonis patrẽ ad tre
tuórve dies clã haberet apud se; tum intẽpesta nocte cum sar
& libris ad portã vrbis nemine conscio destitueret; vnde per
(quod extẽplo videlicet erat futurũ) ad tribunalia, quicquid
ibi de religione, aliísve de rebus, periculo suo palã explicaret
rius vicissim, cuius opera transuectus fuisset, prorsus haberet
tum: eidẽque nauli nomine daret piperis, quod ducentorum
amplius aureorum efficeret summam. id piper Xauerio L
quãdo eũ ab incepto reuocare nequiuerant, in idipsum pro
tia fuerant elargiti. ea pactione transacta pater interea om
menti patientiã assiduè meditari: martyrii palmam cum a
salute coniunctã dies noctesque sibi proponere: condictum
ctioni tempus per summam cupiditatem exspectare. Inter h
euntibus paulatim Lusitanis, aduersa valetudine laborantẽ
riam, ne sibi in tam ancipiti re impedimento foret, in India
pestiuè remiserat. mox ipse quoque in febrem incidit: qua c
quot acerbè vexatus, cùm onerariæ in salo iactationem æ
modum ferret; in casam inde sese recepit apertam, ventoque
gori peruiam, ex iis quas ad extremam littoris oram, Lusitan
nis ædificatione prohibiti, è paleis ac ramalibus momento
re, atque in discessu disturbare consueuerant. Ibi quinto ab
su die, dum Sinam ex composito portitorem exspectat, na
iam Lusitanis præter vnum cunctis ex eo loco profectis; cum
focillandas vires nihil omnino suppeteret, in summa rerum
egestate, germanus Christi in morte pariter & in vita disc
accẽsa diuino amore iacula è psalmis ferme petita, subinde
lum emittens, IESVMQ. ac MARIAM suauiter inuocans, è
re, ex quo iampridem eminebat, excessit IV. Nonas Decẽbri
Christi nati (nam de ipsius quidem ætate nil traditur) supra
millesimum quinquagesimo secundo: Indicæ verò suæ per
tionis, vndecimo. Ea de re seriùs moniti Lusitani mœrentes
runt: mirantur habitum quiescẽti quàm mortuo propiorem
positos artus, decoram faciem, ipsa denique pietatem adhu
tia lineamenta, dein rati id quod erat, indignum ac nefas, t

c

is corpus,tamque de Lusitano vel in primis genere beneme-
llo exsequiarum honore, desertis in locis & barbaro solo
iere, cum ipsis vestimentis in arcam inclusum, viua operiũt
quo celeriùs exesis acrimonia carnibus, nuda secum ossa de-
t; ipsam dein arcam deserto & squalido quodam in eius in-
olle defodiunt. post dies aliquot confectis negotiis ad sepul-
niuersi conueniunt, corpus diligenter inspiciunt attrectãt-
on modò integrum, solidúmque, & aspectu iucundum inue-
sed etiã, quo magis obstupuere, suauiter admodum fragrans.
ã de viri sanctitate opinionem comprobari diuinitus, in ea-
uæ calcis arca reconditum, venerabundi omnes in nauem
unt. Inde Malacam deuectum, prodeuntibus obuiam cum
ui pompa oppidanis, excipitur, & sua impensa funus procurã-
aco Pereria, qui nondum abierat, in ædem Beatæ Virginis, v-
egium est hodie Societatis, defertur. iam tertius à morte a-
ur mensis. arcam sacerdotes & amici rursus aperiunt: nihilo-
incorruptũ extrahunt mirabũdi, ac Lusitanico more (haud
Dei nutu, quo liquidiùs postea de admirabili integritate cõ-
terræ ipsi mandant nullo capsæ tobulæve munimine, pului-
ntaxat ceruici subiecto, & obtecta sudario facie. quinque ip-
nses cũ in eo tumulo iacuisset, è sociis quidam missus ad Xa-
nuestigandum ab Goa superuenit, (quem nos deinde Romæ
dẽ ab aliis antè perscripta memorantẽ audiuimus) is auidi-
studio explorandi cernẽdíque oculis quæ ferebat fama, sar-
gum detegit; mirum dictu, puluinum ac sudarium purpureo
etinctum offendit, dum funeris administri terram superinge-
ncalcántque inter sepeliendum expresso. cæterùm corpus to-
lanè illæsum, & eadem quæ ferebatur odoris suauitate: quin
(quod super omne miraculum fuit) vestimenta ipsa, crepidás-
extimum linteum, adeò recenti specie, vt illo ipso Melchior
ius in Iapone deinde, quemadmodum diui Pauli eremitæ
a quõdam tunica diuus Antonius, ita ad celeberrimas quas-
atulationes & cæremonias vti consueuerit. clara profectò
ata sancti patris virginitate ac sanctimonia, (quamquam
uoque argumentis antè iam nota) quando neque calcis vi-
astica vis, neque telluris humor ac situs, defuncti carnes aut
um vlla ex parte labefactare valuerunt. Quo indignius visum
ous, vltrà in defosso haberi corpus, tanto támque honorifico
munere custoditum. in iis Didacus Pereria, memor amicitiæ
ritorum, elegantiore materia formáque arcam aliam damas-
serico subsuendam, aureo textili desuper obtegendã curauit.
in eam

in eam trāſlatum corpus idoneo loco ad vſque tempus Indic
uigationis eſt habitum, quo ipſo tempore Indiam repetens C
Turriani miſſu Petrus Alcaceua, Malacam ex Iapone delatu
poſitum in onerariam ſacrum theſaurum vnà cum altero d
dicebam ſocio aſportat, præſens vtique nauigantibus ac ſal
præſidium; ſi quidem nauim, diffracto gubernaculo, vadis im
aliquoties, præſenti illius ope, cuius vehebant exuuias, haud
ſeruatam fuiſſe cùm alii, tum nauarchus ipſe teſtatus eſt: ide
actuario Goam celeri curſu præueniens; rem totam patribus
tiauit. ex iis quatuor cum totidem à catecheſi pueris, biremi
tardiùs nauiganti onerariæ ad Baticalam occurrunt, arcam
reſerant ſextodecimo iam ab obitu menſe; æquè incorruptu
pus ac veſtimenta, gaudio ſimul ac ſtupore attoniti, depreh
Arca iterum clauſa in biremem eo quem dixi ornatu depo
nautæ ſublatis vndequaque vexillis tormenta feſto cum re
diſplodūt. eo die ſub veſperám à Baticala ad Goam biremis
arca noctem vnam in ædicula Deiparæ Virginis cuſtoditur,
bus ab vrbe mille quingentis. póſtridie manè confeſtim Præ
proceres, Canonicorum ac Miſericordiæ ſodalitia, ingens p
ea oppidanorum vis, & diui Pauli collegium omne, corpori
portas obuiā prodit reliqua multitudo ad ſpectaculum effu
rietes, feneſtras, plateas, ita compleuerat, vt in reditu ſumn
vix poſſet. cum cereis candidati nonaginta præibant pueri,
bantur clerus, & magiſtratus, ac nobilium ordines: quacunq
incedebat agmen, multa erant paſſim odoramenta diſpoſita
tri latus vtrunque thuribula ex argento affabre facta cing
diui Pauli templum quo inferebatur, cū per eos ipſos dies h
madæ ſacroſanctæ agerentur ſolemnia, nihilominus albo pe
mate conueſtitum: cuncta ſobriam ad hilaritatem lætitiáq
poſita. Hoc maximè modo corpus acceptum, & ſtatim in diu
li ſacello, tectum vti erat, magna cum veneratione repoſitum
bi quominus tertiùm aperto iam loculo palàm oſtenderetu
gitantibus pariter ſummis infimiſque, negari non potuit: ve
men ad introſpiciendum obiecti cancelli; ne applicuiſſe r
impreſſiſſe oſcula virgineis carnibus, ſemel iterumque palp
ſatis habentes; inſuper (quod apparebat futurum) in fruſta &
ſegmina cæteraſque reliquias inuolarent. in eo ſacello tre
plius dies ac noctes habitum ſummo ac perpetuo omniun
tum, nationum, ordinumque concurſu. neque interea ab vn
piam è ſuperiore loco pater eſt laudatus, vt aſſolet. pro lau
populus fuit. alii quippe reconditam viri doctrinam & ſapie

cendi vim copiamque: alii prudentiam, vsumque rerum, &
nquas peregrinationes ac plurimas; alii comitatem ac man-
dinem, & sine fastu vel arrogantia grauitatem, sine indignita-
nmissionem, sine fuco pudorem atque modestiam; alii casti-
am insignem, & voluntariam paupertatem, & longa ieiunia
asque; alii subleuatas egentium angustias, orborũ educatio-
ac disciplinã; viduarum ac virginum pudicitiã egregiè custodi-
curatos per summam patientiã ac sedulitatem ægrotos, dirẽ-
plurimorum inimicitias; alii verissimas prædictiones, atque
ula; (multo videlicet plura quàm quæ nos aliò properantes
mus) ac partim Christianorum greges à perdito vitæ genere
liorem frugem, partim ethnicorum ab Satanæ seruitute ad
ti fidem obsequiumque traductos, horumque tutelæ, cõmo-
namentis omni ratione consultum; alii denique magnitudi-
nimi in rebus arduis capessendis, constantiam in promouẽ-
quod super omnia mirandum, adeò salubri temperamento
n actione contemplationem; vt cùm vtranque coleret pro-
dum ex æquo, neutra tamen officeret alteri: hæc, inquam, &
o suo quisque sensu lacrymantes in cœlum efferre. Interea
ferme quatriduo, cùm satis iam in aperto fuisse videretur,
iis arca iuxta maximam arã loco certo reponitur, & claustro
ur. Huic tantæ gratulationi Gaspar adesse non potuit, ad æ-
vti sperandum est, gaudia paucos ante menses euectus. Is In-
rouinciæ administratione suscepta, publicè priuatimque
præclarè instituit, quorum hodieque vsus cum vberrimo
erat animarum fructu. dumque in domesticam pariter disci-
n & communem Ecclesiarum vtilitatem intentus, affecto
rpusculo acerbiùs grauiusque quàm ferre posset imperitat;
oncionandi ardorem & contentionem defectus repentè vi-
intra pulpitum concidit. collecto dein spiritu domum re-
, acrique correptus febri, mox inter sodalium caros ample-
imam efflauit XV. Kalend. Nouembris, anno seculi huiusce
agesimo tertio. elatus est magno ciuitatis luctu, quam sibi
vniuersam excellenti caritate officiisque deuinxerat.
c, ab Iaponiis dynastis litteræ ad Prætorem allatæ. fœdus
itiam vltro petebant: ac siue id ex animo, siue gratiæ cau-
tios Euangelii, & sapientiæ Christianæ magistros. ea re per-
, vti æquum erat, successor Gasparis Melchior Nonnius Lu-
, commendata vicariis citeriore prouincia, cum sociis ali-
ponem petere intendit. Ingens dudum in iis locis erat per-
o rerum omnium. Amangutii Regem inter ac populares
atrox

atrox ac periculoſum exſtiterat bellum, nec niſi Regis & fil
interitu reſtincta ſeditio. in Bungi quoque Regem aliquot p
pum conjuratio eruperat. ii, commiſſo demum prælio
cæſique, otii deinde nonnihil ab armis fuit. patres ad prædi
nem & conſueta munia rediêre. ac Deus item ſignis atque m
lis adjuuabat. ægroti debileſque luſtrali vt plurimum aqu
ti: ex inſeſſis diuturna poſſeſſione corporibus, Dei verbo
dæmonia. hæc & alia minimè deerant Euangelii firmamen
nondum idcirco notabilis fiebat ad rectam fidem acceſſio
peres ferme & inferiorum ordinum homines colla ſaluta
debant jugo. contumax etiamtum & faſtidioſa, veruntam
nus olim datura, nobilitas à Chriſtiana humilitate ac ma
dine egentiumque ac vulgi conſortio valde abhorrebat.

LIBRI QVINTI-DECIMI FINIS.

HISTORIARV
INDICARVM
LIBER SEXTVS-DECIMVS.

NTER hoſce tam varios dubioſque re
ſtianæ ſucceſſus, repentinum & grau
Ceilanios quoque bellum exarſit. Col
no Regi, qui Cottam pariter inſignem
nebat vrbem, tres erant ſororis fili
quos, de more gentis, hæreditas perti
ii, expetitum ab inſita dominādi libid
gnum, ſenecta auunculi detineri ægre
tes, facta conjuratione Regem interimunt. inde ita inter
& imperium partiũtur, vti natu maximus, nomine Parea P
jus populis è regali ſolio diceret; minimus, cui Madunio n
(medio paucos intra dies extincto) militaribus copiis cum
dio ac poteſtate præeſſet. Ac primò quidē concordibus int
nimis agere viſi: mox (vt eſt omnis dominationis malè fida
tas) capitales inter vtrumq; diſſenſiones exortæ. Queri Mad
non pro dignitate meritiſque tractari ſe, quippe qui præcip

& audacia infandam vim ac sceleratas manus auunculo, cæ-
hortantibus, attulisset; magisq; sese in dies à Pareę consuetu-
ationibusque alienum ostendere. at ille, nouis quotidie sese
q; suum præsidiis aduersus fraternas insidias impietatéque
e. inter cætera, cũ Lusitano Rege per supplices litteras egit
uitque, vti nepotem ex filia, contra consuetudinem, excluso
nio, in regni successionem iúsq; adoptaret. Eo acriore incē-
Madunius, exercitu coacto apertum fratri bellum inferre,
nos euastare fines, ad oppidum castra mouere non dubitat.
em, ne contra latronem ac perduellem, aggere mœnibúsq;
, quā armis ac virtute sese tutari videretur; malè auspicato e-
extra oppidum copiis, idoneo considet loco. erat in eius ca-
xiliaria Lusitanorum cohors. ex iis gregarius quidam (te-
m à Madunio corruptus, incertū) plumbeo missili fine me-
obuersantem Regem interficit. Tum proceres in vrbem ex-
sese recipiunt; nepotéque Pareæ, regiis cōmuni consensu
tum insignibus, in auita collocant sede. mox, diffisi adolesc-
ætati, ac popularium animis, instante præsertim ac minitā-
unio, nouum ab Noronia Prætore subsidium petunt. Ille
ra instruit classem: impositisque Lusitanorum millibus ad-
tribus, ipsemet eam expeditionem obire constituit. præ-
atur bello, vetus cum Columbano fœdus, & pia pueri pænè
uenti defensio. sed arcana suberat profectionis illecebra, ꝙ
isdam pro certo accepisset Prætor, auri argentíque thesau-
vrbe Columbo repertum, quo si potitus foret; & Lusitanum
erogatione exinanitum ærarium opportunè suppleri, & se
e facili negotio ditari posse confideret. Hac mente confi-
profectus, incolumi classe Columbum defertur, leucas ab
a ducētas. descensione facta, primùm omnium in thesauri
tationē toto pectore incubuit: & exacerbatis peracri quæ-
ppidanis, adeò vt non pauci ad hostem subinde transirent;
labore miseriâque tandem eruit, quod aureorum centum
summam expleret, quātum in classis bellíque apparatum
ferat. Inter hæc Madunius contractis vndique copiis intra
cam vrbem, à Columbo nouem introrsus leucas, intenta
e munire pergebat. Promotis eò signis Prætor haud magna
bem expugnat; direptámque, ferro & flammis excindit: de
i exitu nihil traditur. inde, firmato pupilli regno, quàm in-
ecunia lætior clariórque, Goam sospes reuertit. Ab Goa,
o impetu, Ciembē insulam petit, receptaculum latronum
rium, in Cocinēsis regis damna perniciémq; imminētium.
haue

hanc frustra nuper à Caprali circumsessam, ipse haud incr
victoria tandem cepit; Malabaribus partim cæsis, partim in
tutem abductis. Circa idem tẽpus, auidè cupienti Solimano
carum tyranno, occupandæ Armuziæ viciniq́ue tractus obla
nuo spes, Mahometanis inquilinis odio Lusitanorum per cl
stinos identidem nuntios litterasq́ue solicitantibus. ea si obi
set loca, perbreui in Cambaiam & Indiam transitũ, Lusitanc
stuosissimi commercij fructibus, & iniusta longinqui maris
sione, facillimè depulsurum. Eiusmodi stimulis incitatus
cupidus præsertim delendæ ignominiæ ad Dium priore bel
ceptæ; Peribecum vnum è Præfectis, qui ad Mecam agebat, c
ab Suezio properè iubet accersere; & Adeni claustra quàm
tissimè præteruectum, Arabiæ Felicis quicquid Lusitanor
stodia teneretur, necnon Armuzianos fines, repentino adue
res patiaturi) inuadere; cum eo tamen, vti ad colligendam cl
tiæ famam, incolarum animos benigna oratione ac promiss
ceret priùs, quàm incendiis, cædibus, populatione vexaret. I
remibus quinque & viginti, onerariis duabus extemplo de
ornatisq́ue, celeritate vsus & secunda nauigatione. Mascat
plicuit. Lusitani sexaginta, duce Ioanne Olisiponensi, c
cem obtinebant. ij, vel subito classis appulsu perterriti, vel
meatibus imparati; Peribeco saluis corporibus & libertat
tionem faciunt: eiusq; mox deditionis luêre piaculum; à ba
contra pactionis fidem & Solimani mandata, malè mulctat
custodiam & vincla coniecti. Eius rei fama pauidis illico n
Armuziam allata, cùm in maius, vt fit, cuncta certatim aug
ita occæcauit animos omnium, vti amentes repentino terror
hometani pariter & Christiani diffugerint. Rex cum procer
tuta iam sese receperat loca. ciues & inquilini, partim arrept
carissima habebant, partim etiam præ formidine ac festin
relictis; autos alij montes, alij proximas insulas petunt. duo
Armuziam è Societate I E S V agebant patres: eorum alter,
uandam in extremo discrimine Lusitanis operam, sese cum
arcem inclusit; alter neophytos, ne mortis metu à Christo
rent, corrogatis in alimenta pecuniis, ad Mogastanem con
oppidum ingenti labore traiecit, eumque ibi gregem ad vsq
situm illius tempestatis cum fide curaque tutatus est. At P
cus obuio nemine prouectus, vacuam hominibus, gaza re
vrbem, ad Turumbacum ab arce procul ingreditur: aduersu
tanorum eruptiones militem idoneo loco disponit: dein
deripiendi oppidi signum dat. Pauca tum erant emporia Ar

itiis comparanda : vſque adeò multi omnium ferme natio-
ıſtitores varias illuc primæ notæ merces opeſque congeſſe-
rgo tantùm pretioſæ veſtis,gemmarum,& vnionum, auriq;
enti exhauſtum ; quantum alioquin expedita ad iter facien-
iquot nauigia capere potuerunt. expoſita dein ad arcem
nandam & aptè locata muralia tormenta. queis Peribecus
uè infeſtum ſibi vnum è propugnaculis tanta pilarum vi ſi-
rmiſſione quaſſauit, vti ſolutis iuncturis bona pars muri
erit. adeoque certis ictibus pares globi in aduerſa tormen-
ora contorti,vt noſtris amplius ex eo loco iaculandi facul-
ripèrent;neque inter verberationem omnino quiſquam o-
e ſeſe pro pinnis auderet.Ea edita ſtrage,haud tamē ad ſub-
n,conſerendaſque manus Turcæ animus fuit;ſiue ad aſpor-
ı feſtinaret prædā,ſeu præſidij magnitudine territus; quòd
os bellatores amplius octingētos , omnibus rebus ad ſuſti-
ı vel oppugnationem vel obſidionem inſtructos, arce con-
on dubiè comperiſſet.Oſtentata igitur in ſpeciem, dein o-
ıgna,Quèixomem inſulam,quò multos ex vrbe confugiſſe
t,protinus petijt:oppreſſiſque ac variè cruciatis, quicquid
ıſportauerant fortunarum extorſit.inde graue ſpoliis claſ-
Bazoram vrbem,quæ in intimo eſt Perſico ſinu Turcicæ di-
ıpplicuit. ibi recognitæ manubię , & è moleſta iactatione
s miles. At Goam vt primùm circunſideri ab Turcis Armu-
ıllatum eſt;Prætor, quanta maxima potuit claſſe exercitu-
ıcto,Dium ſine mora proceſſit.inde, ne præſidiis Indiā nu-
ùm parte copiarum Antonium Noroniam iubet Armuziā
e.Profectus,deſertam direptamque vrbem, itemque ſolutā
arcis obſidionem inuenit. intento dein reuocandis habita-
,triremes duas è freto in altum egredi nuntiatur. Peribe-
cam ante hyemem rediturus, pretioſiſſimis vtramq; rebus
n,nocte per ſummum ſilentium à Bazora ſoluerat,reliquis
s pari ſilentio ſequuturis. Ad harum conſpectum Anto-
nfeſtim,anchoralibus præciſis , abeuntem latronem inſe-
ıt illè,ante capto iam ſpatio,per ſummam & remigum cō-
em,& nautarum induſtriam,vix tamen atque ægre inſtan-
tergo Luſitanorum effugit manus.Inde mœrens tam par-
nomento elapſum hoſtem Antonius Armuziam reuertit;
e Regis iuſſu arcis præfectura,claſſem,vti mādauerat,Præ-
aco Noroniæ tradidit. Eius ope ac præſentia dum fauces
inamque oram attentè percurſat,profugi maris accolæ in
euocati ſedes , incluſique intra ſinum hoſtes , capto haud
 ſemel

ſemel impetu cùm ex anguſtiis erumpere conati eſſent, one
duabus amiſſis præclarè cohibiti, quoad vrgente demum h
Turca Bazoram, Noronia Goam in hyberna conceſsit. neq
dum exactis, Prætor, cui puniendæ Turcarum audaciæ cura
bat in pectore, Fernandum filium cum magno nauium ac m
numero ad eaſdem obſidendas fauces maturè tranſmiſit. is
curſu in Arabiæ conſpectum delatus, ſpeculatoriis nauigii
quouerſum dimiſsis, cognoſcit partem triremium, cæteris
teruallo ſequentibus, curſum ad fauces intendere. continu
ſiarios ad demendum nomini Luſitano dedecus, atque ad v
das fratrum ac ſociorum injurias cohortatus, ad Roſalgatu
montorium dirigi proras jubet. inde oram legens, circa M
obuias triremes habuit octo: eæ, vitandi congreſſus cauſa, c
tus propemodum ſingulæ abraderēt, Fernandus è celſarū n
tres roſtratas, caſtellorum inſtar, vltro in arenam inflatis v
ferre non dubitat. inde tranſitu alueis ac miſsilibus intercl
biliores ad curſum dromones & expedita nauigia, quæ rem
rentur; egregio milite inſtructa, in hoſtes immittit. ii, deſpe
rebus, cum jactura triremium ſeſe in terram parantes ejice
preſsi celeritate noſtrarum nauium trucidantur: ac nullo
certamine triremes abductæ, cæteris Turcis è longinquo ſ
tibus, qui ſuorum caſu perterriti, ac Mecam ne ſi liceret q
tanta accepta clade redire non auſi, longiore ambitu in Ca
fines ad Cindiſcanem regulum perfugēre. is, in fidem accep
ſupplices, repetente dein Luſitano, ita ſeruauit; vt in eius g
triremes, ad vnam omnes membratim diſſolutas, ad nauig
prorſus inutiles fecerit. Eam ſatisfactionem Prætor Luſita
cepit. Fernandum interim, haud leui parta victoria, quomi
cero gaudio frueretur, cura de illiſis in breuia roſtratis an
ne infixæ penitus euelli non poſſent. verùm poſtquam pl
accedente æſtu paulatim alleuari cæptę, iamque ſalo prorſu
ræ atque agiles innabant; tum verò plauſus & clamor milit
nautarum exortus, veliſque in Orientem datis, Goam inc
ingenti omnium gaudio peruenerunt. At Peribeco, cum
quas dixi triremibus proſpera nauigatione Mecam reuecte
partis opibus diutius frui non licuit. Solimani iuſſu, cùm
ſtæ ſeriem poſtea didiciſſet, exſecrandæ rapacitatis atque p
pœnas capite abſciſſo perſoluit. Per idem ferè tempus, per
ti Paranæ Eccleſiæ priuato conſilio ac virtute ſubuentun
ci maris oram, præſertim quæ ad Cori promontorium verg
tractis tum in diuerſa Luſitanis viribus, Malabares, Turcis

atrociniis & incursionibus infestam nomini Christiano red-
ant;nauibus ad vigiñti,anni vix spatio interceptis.iidem op-
n Punicale, oppugnantibus ab terra Mahometanis, admo-
si classe vi ceperant, Henrico Henricio è societate IESV,
non præfecto præsidii Lusitani cum vxore ac liberis & quin-
inta militibus in custodiam datis : quódque multo erat
abilius, Parauanos aliósque neophytos ad quinquaginta
variis artibus ab Christo abducere nitebantur. Eius rei
ium multiplex iam fama peruenerat: itemque per litteras
æ Christiani tam duris in rebus opem ab ea ciuitate preci-
ssimis implorabant: ac demum, instanti minaciter hosti, vt
iana desererent sacra, consensu responderant, nisi intra
am diem subsidium à Lusitanis venisset, tum se de religio-
liberaturos. Interim Cocini cognito sociorum extremo
nine, ingens incesserat dolor, quòd ærario exhausto, & ab-
magna parte iuuentutis ac nauium, publicè Parauis opitu-
nulla esset facultas. Inde cùm vulgò mœsti perplexiq;, casum
Ecclesiæ miserantes, hærerent, Ægidius Fernandus Carual-
communi causa præcipuam Christianis operam nauare cō-
eximia pietate pariter ac fortitudine vir; quā nuper in ob-
Malacensi nobilitauerat. Is contracta vndique pecunia, &
pænè domestico instrumento in idipsum oppignerato; quā-
n è crure altero laboraret; biremes quatuor, manciuam v-
actuarii genus id est) confestim omnibus ad bellū rebus or-
multis deinde cum lacrymis per sacram cōfessionem expia-
elestique refectus cibo, in hostes duxit intrepidus: eosque ad
rem vicum assecutus; vno IESV nomine fidenter inuo-
enouatis quæ iam consenuisse videbantur militiæ Lusita-
aculis, rostratas minores duodecim, lenunculos, quos vo-
latones, amplius quadraginta, momento fudit fugauitq;:
m dein egressus, Mahometanorum ædificiis ignem injecit;
umque grauia & acerba multa perpessum, cum reliqua Lu-
m manu è vinclis eripuit. Sub idipsum ferè tempus, quo
m Christi fideles Malabarica grassabatur impietas, (ex quo
iuini consilii ac destinationis appareat altitudo) ex eadem
gloriosum Euangelio testimonium perhibebant Malaba-
escentuli sex circiter & triginta, ab nono ætatis anno ad
m vsq; decimum. hosce, Lusitana qua vehebātur naui, cir-
iam à Turcis excepta, cùm à Christo ad Mahometem tra-
umma ope barbari conarentur, postquam alternis blan-
neq; nil proderant; ad verbera cruciatusque descendunt.

 Addun-

Adduntur ad cæteram immanitatem stillæ adipis igne liqua
tormenta, multasque præterea iniurias; puerorum virtus fide
vicit egregiè, Turcæ obstupefacti constantia, ab ijs vltrà vexa
tandem abstitêre. At Caruallius, præter insignem apud Indos
riam, ab Lusitanisquoque, & ab ipso in primis Noronia, deb
tantæ virtuti & caritati præconium tulit: dumque digna ta
factis exquiruntur præmia; interim è regio fisco quicquid in
expeditionem insumpserat, benignè repensum. Eodem No
Prætore, cùm alia, tum duo præsertim horrenda fuêre naufi
Emmanuel Sosa, cognomento Sepulueda, qui Diensi (vti mer
tum est) præfuerat olim arci, vir opulentus ac splendidus, du
matrimonium Eleonora Garziæ Salæ tum Prætoris filia,
desiderio patriæ, pressam diuitiis rostratam excelsam Coci
scendit. sequebatur vxor, ac parui liberi; & Pantaleon Sala,
biles aliquot; & præter nautas, famulorū etiā ac mancipiorū
ba: in vniuersum capita fermè sexcenta. Ianuarij mensis ini
Lusitaniam ex illa petentibus ora, statum soluendi tempus
torum id vices, ac dudum explorata nauigandi ratio postula
cum cæteris, quòd impeditior ad Coulanū coëmptio fuera
nisi Februario mense profectus, circiter Idus Aprilis Cafr
littus aperuit. Inde leni flatu prouectis, circa Bonæ spei pro
torium vehemens ab occasu obstitit ventus, idque cum fulg
& cœli fragore, tetraque ac minaci nubium vi. Tum inhorr
mare paulatim attolli, maioresque in singula momenta cie
ctus. Cùm in aduersum obnitendi, remigio destitutis, null
ratio; paulisper addubitatū à nautis, vtrùm demissis antēnis
lo transitum tempestatis expectarent. verùm Oceano magi
gisque sæuiente perterriti, simul propter anni tempus abje
perandi promontorij spe, retro in Indiam pari consensu vela
constituunt. Sed ne id quidem è voto succesit, adeò violenti
pentini flatus ab Oriente, diuersisque coorti plagis, quassat
nauis in perniciem conspirauerant. Horum impetu vela pr
discissa: malus deinde, mox gubernaculum, frustra fluctu
tante magistro, diffringitur. præterea costis immodica iac
ne conuulsis, multo plus accipiebatur vndæ, quàm vt exhau
egeri summa turbæ naualis contētione & industria posset. N
præcipitata leuandæ naui bona onerum pars, auertebat, ex
per hunc modum spoliati armamentis, obuersante perpetua
tis imagine, dies aliquot in alto iactati, postremò vrgētibus
ridie ventis, certum ad naufragium ad terram appelluntur
erat in malis potiùs quicquam, ni viuentes videntesq; hauri

do,vel in cæca vada ſyrteſq; adigi mallent :ad teli ergo miſſum
e ab vtraque parte anchoræ, dum ſcaphis,quæ vna ſupererat
, in continentem euaderent. Soſa ante alios cum vxore filiiſ-
& primariis aliquot,raptim elata pecunia gemmiſque, tranſ-
haud ſine ingenti periculo:vſque adeò immanes toto littore
s aquarum illiſu reciproco frangebantur. neque idem effu-
æteræ multitudini patuit;ſcaphis, poſt vnum alterúmve tra-
m,in dorſuoſa breuia impactis & cōminutis. Eodem ferè tē-
articulo achorarius funis in Auſtrum obuerſus,quamquam
o nexu & craſſitudine, rumpitur. Tum qui remanſerant,di-
nauis latera,& vaſto dehiſcentem hiatu alueum conſpicati,
pentia ex imo dolia, ſarcinas capſaſve corripiunt;ſeque,in-
m ad ſpem,qua cuique proximum eſt,in mare dimittunt.Mi-
do hinc ſpectaculo,immiſtos fluitanti gazæ mortales, & na-
inſtrumenta paſſim agi ferrique cerneres.Periere ab ipſo ſta-
eiectu,Luſitani circiter quadraginta;ex aliis nationibus, ad
aginta: reliqui haud ſemel operti fluctibus,ac turgido ſpu-
ique æſtu in diuerſa raptati, ad hæc, ſcriniorum incuſſu
, aut clauorum ſquamarúmque ictu cruenti,(tantus amor
cis) tandem ſemianimes in ſicco veſtigia poſuere.Vixdum
ant; cùm in conſpectu omnium, vacua hominibus ca-
ubſidit ; & arenis illata, duas primùm, dein quatuor in
, ad extremum in minutiſſima fruſta diſſiliit. hæc ma-
clades ad vltimam pænè rerum deſperationem Luſita-
dduxit. quippe conſilium fuerat, è reliquiis naufragij
atium dromonem intentis veſtibus ad curſum aptare;at-
vbi licuiſſet, cum delectis retro Sofalam aut Moſambi-
opis petendæ cauſa tranſmittere. Eam quoque ſibi fa-
em ereptam videbant, cùm è diſcerpto nauigio laceró-
vix vlla fragmenta cubiti menſuram excederent. paula-
ein, quęque ſupernatauerant, quæque obruta fuerant,
cuncta cum cadaueribus in littus ejecta: ipſæ quoque
n anchoræ, haſtæque & minora tormenta, quamquam
uidem prorſus inutilia ; ſulphureo omni corrupto pul-
neque vllo conficiendi apparatu. Inter hæc autumnus
t : &, quòd ab æquatore in meridiem gradus vnum &
ta diſtat regio, refouendæ turbæ, frigore, inedia, vul-
ſque torpenti, Soſa complures excitarat ignes. tum ex
t oryzæ ſemicorruptæ modiis ac ſalſamentis, quæ tem-
s iniurię ſuperfuerant, cibaria in ſingulos parcè diui-
uòd ſqualida circùm arena, ac nullum eſſet cum inco-

 lis,

lis, fera & inhospita natione, commercium. dulces tantùm in
ximo scaturigines emicabant. atque ob id, connexis in orbem
niis, aduolutóque saxorum pondere, vti securas exigerent no
loco munimenta circundata, & quatuor in partes, vt assolet
giliæ distributæ, quas intempesta nocte haud semel circuiba
sa; neque vllum, in tali calamitate, boni & ciuis & præfecti
tebat officium. Tredecim ferme dies curationi corporum
mox de summa rei deliberatum, quid agerent, quò se confe
nemini dubium fuit, quin oram tenentes, ad flumen conten
cui Laurentius Marchesius olim ab sancto Spiritu nomen in
rat: eodemque Lusitani ab Sofala & Mosambico mercimonii
commeabant. id flumen à statiuis in Orientem aberat leucas
tum & octoginta. Ab hoc decreto Sosa, quamquam præcip
clade, tamen cæteros ipse vultu ac sermone confirmat, ne a
in rebus desponderent animos. qui se pelago committant,
mem, sitim, jacturas, ærumnas, omnia incommoda esse deber
posita. quæ si contingant, non ita mox cadēdum, quasi ea nū
euentura existimarint. ad hæc, pro suis quisque delictis ætern
plicia meriti; breuia ac temporalia non inuiti persoluant. S
eo infortunio, non quid perdiderint cogitandum, sed quod
rint. amisisse multa, sed perire vnà cum iis, quę amiserant, pot
monuit insuper, vt inter efferas destituti gentes, nullum dei
nisi in conjunctione & concordia præsidium collocarent.
seorsum, omnes in commune consulerent. nihil neque dispe
vagis tutum, neque conglobatis & consentientibus noxium
postremò precatus est cunctos, in ratione itineris, Eleonoræ
liorum vel ætati vel sexui parcerent; seque validi & robusti
firmorum vires attemperare ne grauarentur. Ad ea succlama
ducerét quò vellet, & quo modo. se ab eius auctoritate arb
que non recessuros. Per hunc modum corporibus & animis
que firmatis; hoc maximè ordine capessunt iter. Præcedeba
cum vxore virilis animi femina, liberisque propter ætatem
ris, & Andrea Vasæo nauis magistro (is præcelsum Crucis vex
ferebat) & Lusitanis aliis octoginta, seruis præterea centu
puerulos tergo per vices; Eleonoram informi pilento gesta
sequebantur cum ancillis & imbelli turba nautici. agmen
stum Pantaleon, & reliqui cum mancipiis Lusitani cogebant
dicis inde itineribus, per infesta Cafrum incursionibus & no
nimātibus loca progressos: inuiæ rupes, excedentia in nubes
despectu horrendo conualles, cœnosæ voragines, inflata imb
hybernis flumina excipiunt. iis dum superandis, humilia

clementésque montium ascensus ac descensus inquirunt; lit-
s spatii triginta non amplius leucas, crebro ipsi ambitu fle-
, cæcis ad hæc erroribus, in centum prorsus extendunt. Men-
er hæc voluitur. simul, extrema quoque inopia, consumptis
mnibus alimentis, conflictari cæpti. Sustinebant famem pri-
nchylia, putresque cetorum artus, & alia maris eiectamen-
n, vbi à littore abscesserant, siluestria poma baccæve: tum
ima frondium, postremò bestiarum cadauera & ossa quæli-
ne tosta, pellésque mollitæ. Nec leuiùs torquebat sitis, cùm
ò pauci, nec nisi magna præsentis pecuniæ mercede, aquan-
sa de via decederent; insidiantium ex occulto latronum im-
atque leonum etiam ac tigrium ignota cubilia metuentes.
ia inde aquæ pretia; vti octo interdum aureis hemina con-
Inter quæ subinde aliqui lassitudine, inedia, siccitate confe-
ploratis viribus, Æthiopi diro, belluísque, & alitibus præda
int, suprema ad suos mandata dantes antecedentibus; quo-
animis, vt fit, diuturni terrores & proprium cuiusque ma-
mnem pænè miserationem ac sensum alienę calamitatis ex-
at. Sosam tamē, cari aliquot relicti, supra modum angebāt.
verò quotidiani labores miserięque propemodū emouerāt
: quamuis illa quidem sese marito infatigabilem corpore
animóque præstaret comitem; ac baiulorum destituta mi-
o, dudum suis ipsa pedibus ambularet, addens cæteris ani-
in partem oneris, tenerę proli subleuandę succedēs. Quar-
sę ad amnem Sancti Spiritus peruentum ab insciis. causa
fuit, quod auditę conceptęque animo magnitudini haud-
am respondebat flumen, (quippe tribus alueis ea regione de-
s, in exitu iungitur) & idonei ad percontandum exploran-
e interpretes deerant: siquidem Æthiopicis ex alia longè
e mancipiis, quæ habebant in comitatu, nondum erat cum
lis tanta societas linguę, vti per illos possent, quę vellent,
cognoscere. Percommodè cecidit, quòd regulus ea tenebat
iti admodum præter aliorum consuetudinem ingenio vir,
e in Lusitanos animatus, quòd illi placidum & ęquum pau-
commercium cum ipso Laurentio Marchesio & Antonio
a fuisset. Is, peramanter acceptum Sosam & reliquos apud
liquis ab Sofala institor appareret, omni arte retinere co-
it, partim ab insita humanitate, partim etiā proprii cōmo-
a, quòd finitimis implicitus bellis, tēpestiuo firmóque sibi
diuinitus oblatā hanc putaret manū. ac proinde, post mul-
gni vultus inuitamenta, denique gestu, nutibus, & incerta

vocum ſignificatione denuntiat, haud procul abeſſe inde po
rem ſe Regem, impium, & rapinæ adſuetum: ſi pergant, præ
conſilii pœnas daturos. Nec preces, nec monita profuere.
beraliùs habebatur Soſa, eo magis fraudem ſuſpicatus, portò
contendit, nauiculiſque ab eodem regulo impetratis fluuiu
iicit. Quinto die ad medium amnis brachium proceſsêre, le
à naufragio trecentos emenſi; è quingentis comitibus ad ce
& viginti variis cladibus redacti nō amplius. id quoque brac
conductis precio lintribus, imminentium ignari tranſmittu
jore dein vſu linguæ, per interpretes haud dubiè cognitum,
flumen, quod tanto iam diu labore quæſiſſent: & eiuſdem h
albos homines illuc nauibus itare conſueſſe. non longè à n
locus aberat. ſalſi ex eo latices: neque vllam dulcis aquæ v
circum apparere conſtabat. ad hæc, ſolum planè incultum a
le. cùm ibi Luſitani, malis victi, ſub noctē neceſſariò conſed
poſtridie aduentantes Æthiopas ferme ducentos adſpiciu
primò adeſſe prælium rati, arma, quæ malè iam ſuſtinebant,
diunt: reliquias virium ad repellendos fugandoſque latrone
dunt. dein, poſtquam pacatus appropinquabat Æthiops; a
nam, & vnde profugi, blandè quærebat; ſumpta fiducia, info
ſummam, & exhauſtos labores, per interpretem exponunt. c
tantùm, neque ea gratuita, iure gentium petunt: ferrament
ti expetita conciliando commercio proferunt. Haud ſperi
creſcendi occaſio barbaris viſa. tantum de re ex tuto aggred
ſoliciti, ac toti è fraude mendacioque conflati, reſpondent
eſſe commeatus in promptu: haud ita diſtare oppidum; eò ſi
ſerint, hoſpitaliter ac benignè cunctos ab Rege tractatum ir
debat requiem vltima laſſitudo, & inuentus agnituſque ta
exoptati fluuii terminus: væſana inſuper fames vrgebat ac ſit
ſanè, ducibus iiſdem ad oppidum tendunt. iamque ſucceſſur
viatorem ingreſſu prohibet Rex; denſæ arbores in vicino ad
tæ, quarum vmbra ſeſe vtcunque reficerent. ſex ibi dieru
mora: clauos ferme reuulſos è naufragii tabulis cum carnib
tritúque alio permutabant: ſitim leuabat in proximo fons. c
cta inde cum incolis nonnulla conſuetudine, pernicioſam in
hoſpitii Soſa paulatim inductus, mercatoris cuiuſpiam adue
ab Sofalá, ſi liceat, ibidem operiri conſtituit. idipſum Æth
cùm valde hortarentur; ex iis miſſi ad Regem, qui Soſæ inte
coniugi, cæteriſque pro inſtituta ſocietate paulò commodi
uerſorium peterent. Ille, popularium haud abſimilis, om
que artibus ad fallendum inſtructus, iubet Soſæ renuntia
ſuc

e optimo esse in aduenas & calamitosos animo: sed quomi-
s adhuc intra oppidum admiserit, duabus maximè causis
tum. altera, quòd magna tum annonæ penuria vno omnes
stętari nō possent: altera, quòd ferro succinctos, & vario ge-
lorum, incolæ seminudi, ac sudibus tantùm adsueti, majorē
um extimescerent. Si animum inducant Lusitani, ad pacatæ
nis fidem arma interim apud se custodienda sine dolo depo-
domi suæ Pręfectum primoresque benignè habiturum: re-
circumfusis oppido vicis, fida in hospitia diuisurum. Dura
postulata visa concilio. sed recusantibus extrema necessi-
gestas instabat. ergo nemine præter vnam Eleonoram dis-
e palam; Sosa qui amicè monenti atque inuitanti regulo
brogauerat fidem; repudiatis Eleonoræ precibus monitis-
c sua demum omnia insidioso huic præpostera credulitate
it. cohors reliqua ducis auctoritatē sequi non dubitat. tra-
emplo arma pręmittuntur ad Regem: Sosa cum vxore, libe-
ę fidelibus aliis ferme viginti subsequitur. ceteros quinos
s regii præfecti varia in loca diducunt. necdum ad inhospi-
uenerant casas, cùm destitutos ac diremptos ab ope mu-
peculio tantùm, si quid abditum gerebant, sed vestimentis
amquam attritis ac laceris exuunt; eaque nocte malignè
m pastos, manè fustibus conuitiisque per summā perfidiā
nitatem tectis ac vicis exturbāt. Rex, gemmis, auroque, &
, & quod pretiosi reliquum Sosæ & familiaribus fuerat, a-
è rapto, corporibus tantùm ac vestimētis abstinuit; domo-
stos item exegit, insuper increpans, clementia adductum se
eritis tractasse vagos piratas, & communes humani gene-
cos. Tum demum sensere Sosa comitesque, quàm stultè
mes ignotæ ac barbaræ fidei credidissent. Neque hic finis
um fuit. namque dum inopes cōsilii, solutis ordinibus, nul-
e, nullo signifero, passim incerto errant gradu; noua repē-
ppum manus, præacutis armata sudibus, in Sosæ manipu-
dit; ipsumque & cæteros vtriusque sexus nullo discrimine
udat, obnoxios, & contra ne hiscere quidem audentes. a-
tis armis ceciderant animi. Eleonora tantùm, generis me-
udoris ad vltimum retinens; obniti acriter, pugnis quin e-
aphísque barbaros vltro ad necem irritare: quoad mariti
hortatu, & deficiētibus iam planè viribus, abstitit. nec mo-
tæ direptæque vestes; metu ac pudore confusis qui ex infe-
tatu restabant, atque ab tanta rerum indignitate auer-
culos. tū verò, castæ matronę tristior omni morte lux visa,

defodit arenis è vestigio sese: quæ supereminent, soluto rapt
soque obtegit crine. mox ad Andream paucósque superstite
,, suprema: Vos quidem, inquit, duci vestro fidem egregiam pr
,, stis, optimi viri. nil vltrà opus est. ite, vobísque ipsi tandem a
,, do consulite. ac, si quem patriis olim finibus reddi contiga
,, nuntiate quò loci mea me maritúmque delicta perduxerint
stum inde silentium immobilis tenuit. cara tãtùm intuenti
ra, iuges riui lacrymarum denso cum gemitu profluebant. S
tem altus mœror ac dolor vocem incluserat. cumque defixo
ram obtutu, aliquandiu attonito ac stupenti similis adst
paterna demum exstimulante cura, proximam in siluam q
do qualicunque nutrimento secedit. inde regressus, Eleo
triduano ieiunio fletúque pænè cõsumptam, è filiolis alterũ
sus extinctum offendit, eumque suis ipse manibus terræ man
Postridie eodem pabulandi functus officio, coniugem vnà c
lio exanimem reperit, & lamentabili circum vociferatione
plorantes ancillas. Hisce confestim summotis, in dextram
tis manum aliquandiu reclinato capite incubuit: dein, iisd
iuuantibus ancillis, cadauer vtrumque sepeliit, nihil v
effatus. postremò sese iterum abdit in syluas. ibi laniatu
ris putant. nunquam deinde comparuit. Hunc exitum,
paucas miseranda Sosæ peregrinatio terra marique sortita
seculi huiusce tertius & quinquagesimus ageretur annus.
ad centum, fœdo agmine, rerum omnium inopes, diu erra
variis casibus ad sex & viginti redacto numero, cùm pro ca
haberẽtur, denique ab nauiculario Lusitano, qui eboris me
causa regionẽ eam à Mosambico petierat, sestertiis in capit
ternis redempti. in iis Pantaleon fuit, qui ante hoc bienniu
cta iam ætate, verùm præualens viribus, Olisipone subito n
stupore apoplecticus obiit. Cæterùm tanta Sosæ calamitas
lateque vulgata misericordiam hominum ciuit: cupiditatem
daciam non imminuit. Anno quippe insequẽti, nauarchi al
que Lusitaniam versus Cocino soluêre. Fernandus Aluarus C
lis cunctis præerat. ex iis nauibus vna tantùm Olisiponem p
ria discrimina tenuit, aliarum incerti euentus. Prætoria ex
cui à Sancto Benedicto erat nomen. Hæc quantum pateba
stipatis ad summum oneribus, vix vt nautico ministerio spa
peressent, in medio cursu aduersis ventis & fluctibus labe
cùm deploratam duceret sentinam, ipsa item circa Bonæ sp
montorium ad littus, quod appellant Natale, vi tempestat
sa dirumpitur. inter enatandum periêre ad ducentos. cæteri
c

ati ac semianimes deserto in littore corpora postrauêre.
ita Perestrellius, qui cladi superfuit, ac totam accuratè de-
varios insolitósque addit terrores. ingruente procella, ca-
onum choreas in sublimi visas. ab infortunio dum se miseri
parant, silentio noctis nautica errantium ibidem anima-
audita celeumata. Ceterùm hi naufragi iisdē ferme quibus
itineribus casibúsque, illuuie obsiti, macie enecti, cùm à tre-
mplius ad tres circiter & viginti rediisset summa, redem-
ter à Lusitanis negotiatoribus, miseriarum & patientiæ
entum, ad Sofalam atque ad Mosambicum ægerrimè per-
Sub idem tempus, Alphonso Noroniæ, cùm circiter qua-
um prouinciam administrasset, successor aduenit Petrus
enias idem, qui Xauerium olim ex vrbe Roma in Lusita-
lduxerat. Is, qua erat in Deum pietate, bonis majorem in
approbantibus, ante omnia ad euellendos ethnicos ritus
stitiones, quarum adhuc erant in vrbe Goæ multæ reli-
udium & cogitationes intendit. simul neophytorum liber-
nmodis, immunitatibus, è Regis decreto cum fide curaq́ue
it. Idem, solicitantibus iterum ab Idalcanis odio Mahome-
oceribus, ac præsertim Inele Maluco, Mealem, qui Goæ
in libera custodia tenebatur, cum equitum peditumque
in finibus Decanii regni, Pondæ cōstituit. Goam dein re-
vixdum anno vertente Præturæ, morbo decessit. Huic è re-
ographo ritè suffectus è prima nobilitate Franciscus Bar-
e Prætore, Mealem à Ponda Inel Malucus cum duobus
millibus in Decaniæ terræ interiora perduxit. Ab rerum
cupidis, quique sæuo tyranni seruitio premebantur, ad
ingenio virum ac iustum regni hæredem cōcursus illico fie-
s; neq; se Idalcā aduersus ea segniter comparabat. inter cæ-
fisus popularium voluntati, magnas firmasque copias è
ano regno haud leui mercede conduxerat, ac postremò
llatis, haud dubiè victor euasit. Meales ad Nizamalucum
contulit. Goam inde repetiit. ibi reliquam exegit ætatem.
nterea firmando imperio intentus, Ciaulanam arcem,
ubiectam & obnoxiam colli, in eum ipsum collem trans-
uerat. coacta ergo in id classe, cum fabris alióque appa-
ulum petit. Non latuit ea res Nizamalucum. is, ne ge-
pro vno iugum acciperet, armato milite prior locum inse-
ie Prætori tentanda res visa per vim. dissimulato consilio,
ata cum Nizamaluco amicitia, ad lustrandam Borealem
de more perrexit, nulláque memorabili gesta re, Goā ante
hyema-

hyemales motus reuertit. Sub hæc Idalcã victis perduellibus
in Canarinum limitem præfectos cum exercitu misit. ii exc
mulis castra posuêre, præterfluebat amnis incerto gurgite, p
tibus vtrinque ripis. ex hisce munimentis Mahometani cre
cursione terrestres ab Goa commeatus arcebant. Aduers
Prætor ex insula peditum tribus ferè millibus & paucis e
turmis in continentem traductis, cis flumen è regione hos
ipsa valle consedit. Mahometani interim è superiore loco ii
rias bolides & varii generis tela torquere. Prætor, conferer
minus pugnæ auidus, quòd ponti materia deesset, trãsitum
ni parte circumspicere. postquam dubias voragines & cunct
que prærupta cernebat, admotis acriter equo calcaribus,
cataphractus, qua in arctum coibat flumen, immani saltu t
sit: ac tanta fuit incitatio, vti diruptis ephippiis propemo
equo delaberetur. idem ausi ducis exemplo quidam, prot
terram effusi, & ruentibus super eos equis obtriti. cæteræ c
mulatque trans amnem conspectus est Prætor, qualicunqu
reperto vado, per æqua per iniqua trajiciunt: ardentesque
in hostem aduerso cliuo succedunt. Non tulêre impetum Ir
dũ inito certamine, queis nullũ in fuga dedecus, terga verte
per aspera & cõfragosa euadẽtibus Prętor diutius institit. M
vltro citróque legati, & ex vtriusque gentis commodo redin
pax est. Nec minori felicitate per id ferè tempus in Brasilia
compositi bellorum tumultus; cùm, orto Lusitanos inter & S
ris accolas jurgio, ab Ioanne Rege Brasilii defecissent. Sequ
quies. perque eam tranquillitatem liberior excursus Euang
tuit. Thomæ Sosæ Prætori iam antè successerat Eduardus
& peropportunè cum eo insignes aduenerant è Societate I
Ludouicus Grana, Blasius Laurentius, Gregorius Serranus,
Consaluus genere Lusitani, Antonius Blascus Castellanus,
prouinciam hodie regit, Iosephus Anchieta Cantaber. Hisc
toribus institutæ aliquot locis Ecclesiæ, atque in pago præ
cui Piratininga nomen: vagique Brasilii, quo commodiùs
possent, paulatim in vicos aut oppida contributi: atque hi
miraculis nonnunquam Deus prædicationi adstruebat fide
cætera illud insigne referũt: Bello inter Piratiningæ incolas
timas gentes exorto; cùm in aciem exissent Piratininganí, r
nata multitudine hostilium copiarum exterriti fluctuabant
exercitu virilis animi femina, paulo antè sacro lustrata bapt
Hæc, perculsos metu conspicata viros, magno animo horta
signo Crucis, Christiano more, se muniant, ac prœlium fir

: committant. Factum vti monuerat, ac dempto pauore tan-
:ntè ardor atque fiducia cunctis injecta; vti alacres ac celsi
n inierint; magnaque edita strage, hostem in fugam auerte-
acti omnes, duobus tantùm exceptis, qui salutaria piæ mu-
:æcepta contempserant. sagittis ambo confixi, alter postmo-
cubuit. Sub hæc, ad auri venas inuestigandas Lusitani mili-
ı fabris in mediterranea Prætoris jussu profecti. eorum ani-
pilcueta pastor adjunctus. ii per multos errores, variis, vt
, conflictati miseriis & erumnis, denique ad Saluatoris vr-
diere nullo tantæ operæ pretio. At Azpilcueta è sum-
oribus ac lassitudine morbum contraxit, quo sensim ab-
s, magnum Brasiliis pariter ac Lusitanis desiderium sui re-
nterea exciti fama rerum, quæ à patribus gerebantur, Cari-
iragiari populi Americæ interioris, dociles mirésque natu-
stianæ religionis præstantiā adamauerant, Castellanis prę-
ortantibus, qui ad Paragaium amnem (is ex Argenteo de-
les habebant. Nec dubitauere Carigii amplius ducenti, ali-
ispanis admistis, audiendi Euangelii ac baptismi petendi
rasiliam versus à sexcentis passuum millibus iter periculo-
otumque capessere. horum piæ voluntati breuiore compé-
factum. siquidem à Tupinaquinis diræ immanitatis gente
oti ac trucidati, labes criminū suo protin⁹ cruore expiarūt,
:atitudinis æternæ concepta fiducia, vt inter ipsam necem
ores in hæc affarentur verba: Vos quidem arbitratu vestro, "
es, fluxa hæc & olida membra concidite. animas certè non "
ebitis, quominus ad suum hodie conditorem ascendant. Per "
iodum mactati plerique, aliis vincla indita, vnus è Castella-
taxat elapsus, cū ad sancti Vincentii Coloniam peruenisset,
atribus ex ordine retulit. Missus extemplo ad Tubinaqui-
d fine aperto vitæ discrimine Petrus Correa, linguæ Brasili-
prà diximus) bene peritus; trucis ac sanguinariæ gentis fe-
olando sermone permulsit, ac duos, qui supererant, exéptos
ia Castellanos in Brasiliam perduxit incolumes. Cæterùm
igiorum indole magnopere delectatus, illam sibi prouin-
Nobrega depoposcit. additus illi comes è Societate Ioan-
Lusitanus, eximia sobrietate ac patientia vir: præfi-
itio temporis, intra quod spatium redirent. Haud o-
irrita fuit legatio. Ingenti labore totum illud iter emēsi,
exemplo magnos in Carigia terra motus animorum fecē-
plebe tantùm, sed primoribus quoque à patria vanitate
ı dies ad studium Christianæ veritatis accensis. Ab eo mu-

nere

nere dum ad socios euocandos Brasiliã repetunt anno sæc
ius quinquagesimo quarto, sub ipsum natalem Domini die
Nobrega peregrinationis terminum dixerat; præclara vtri
ti sudoris atque operis præmia diuinitus persoluta. Vetus c
erat Castellanorum interpres, quem paulo antè Correa, ca
Brasiliis, & in epulas de more saginatum; ex eorum faucib
puerat. magna huic erat cum Carigiis consuetudo & auc
variis artibus & mira calliditate quæsita. Ab eius impuro c
quòd Correa, tollendæ publicæ offensionis causa, concub
uulserat; ira percitus ille, & immemor acceptæ salutis, insi
Corream & Sosam apud Carigios institit, & in summum o
ducere, quasi cum hoste vicino in eorum perniciem conspi
Inde, suspectos vulgò & inuisos, ethnici aliquot in itinere
Brasilios primùm duos, qui cum iis ambulabant, dein Sosa
illico genibus, & in preces effusum, sagittis eminus impete
terimunt. postremò in Corream ipsum arcus intendunt. is,
iam acceptis vulneribus, cùm eos placido nihilominus v
sermore lenire conaretur; contrà illi pro verbis spicula red
flexis item ipse genibus, baculo abjecto, manus oculosqu
in cœlum, peccatisque hostium ingemiscens, inter suprema
cationem densatis ictibus exspirauit. Sunt qui factum eius
dedecus & infamiam trahant gentis vniuersæ argumento p
li. sed mihi certis auctoribus compertum, clemẽti alioquin
prà diximus, ingenio viros, impij veteratoris dolo, & pr
nis falso metu compulsos ad facinus. Certè, cùm hæc scribe
de instituendo inter eos publico liberalium artium gym
patribus agebatur. & vineam hanc, vt in primis fructuosam
rea Sosaque præcipua sibi cura colendam sumpserant. q
ille, ante Societatis aduentum, Brasilici nominis terra mar
cerrimus insectator; postquam à patribus doctus est quãto
culo fieret, nouis beneficiis veteres iniurias obliterare, tot
sese Brasiliorum saluti è patrum disciplina dicare constitui
clarè secum actum iri putans, si in ea gente ad Christum
cenda vitam sibi ponere contigisset: ac proinde fideliter
lanter admodũ versatus in opere, quinto initæ Societatis a
ti compos effectus est. alter, ab olla & culina, quo in minist
ciis aliquandiu deseruierat, ad gloriosam pariter ipse coron
citus, nouum patribus fratribusque solidæ virtutis ac subm
certamen injecit. Cùm hæc in Brasilia fierent, Ioannes Rex
ipsius virtute ac pietate susceperat actionem; Abassini Regis
gni ad Catholicam fidem atque ad auctoritatem sanctæ R

iæ tandem aliquando adiungendi, nam etsi ab Dauide lega-
quo suprà commemoratum est, Clementi VII. veneratione
niumq; detulerat; tamen, in tanto locorum ac temporum in-
lo; ad ingenium deinde redierat Abassina gens, quippe cuius
nis hærebant Dioscori & Eutichetis penitus infixa menda-
ab adulterino Alexandriæ præsule nihilominus iuris diuini
sâ, ritusque sacrorum, & publicæ ac priuatæ cæremoniæ
ntur. quapropter vna superesse videbatur salutis ratio, si ab
no ipso Pontifice legitimus & rectè sentiens Patriarcha ad
scendos regendosque populos mitteretur, & cum eo, spe-
iorum innocentia & sanitate doctrinæ theologi, qui con-
us, colloquiis, & frequenti disputatione; deceptis è men-
talium opinionum atque superstitionum fibras euellerent.
rei perficiendæ hoc maiorem in spem venerat Ioannes,
laudius Rex, cui Gamma pridem suppetias tulerat, optimè
atinos Francósve (vt appellant ipsi) animatum & recon-
nis cupidum ostendisset. Rebus igitur cum Iulio iij. mox
ulo IV. diu multumque agitatis, ad consilium adhibito
is Ignatio Loiola; tandem in id munus delecti è Socie-
SV tredecim viri, sanctimoniæ non minùs quàm eru-
aude præstantes, iique variis è nationibus. accessêre ex ea-
cietate probi aliquot vitæ quotidianæ adiutores. Neque
n arduam in expeditionem, támque laboriosum iter at-
ginquum, alacritas defuit. tantùm ab honorum vocabulis
nibus cuncti & suo ipsi iudicio, & Societatis instituto, valde
ebant. ac proinde nominatim appellati ea de re quidam,
negauerant. Eo dignior, quæ extolleretur, tanta humilitas
ne tergiuersationi vltra esset locus; ab summo Pôtifice pro
coactus ad Patriarchatum euehitur Ioânes Nônius Bar-
sitanus, qui nuper in Africa redimendis iuuandisq; capti-
nẽ operam summa cum prudentiæ & caritatis laude na-
alterius Nonnij germanus frater, qui tũ Indicàm Ignatij
Societatẽ regebat. Huic episcopali dignitate coadiutores,
iât, iidẽq;, si quid ei grauius accidisset, successores pro po-
nsuper adjuncti duo; Melchior Carnerius itẽ Lusitanus, &
Ouiedus Castellanus, qui Collegio Societatis Neapolita-
rerat, mirus & corporis domitor, & gloriæ humanæ con-
lũ antistitis Niceni, hunc Hierapolitani titulo decorauit
Neq; in quopiã eorũ hærere potuit cupiditatis aut ambi-
a suspicio: cùm & inuitos tanta onera subiisse constaret;
osce dignitatis gradus non ad opes aut vitæ commoda,
sed,

ſed, vti declarauit euentus, ad vltimam egeſtatem, & ærum
quotidiana capitis pericula tenderent. Magnam verò exſpect
nem delectus ille conciuit. & cùm de ſucceſſu rerũ variè, vt
ſuo quiſque ſenſu loquerentur homines; tamen huic tantæ
nouæ actioni vulgò fauebant. Ignatius verò in eandem, nõ
opi diuinæ implorandæ aſſiduis per ſe perque ſocios votis
plicationibus excubabat; ſed etiam, feſſa iam ætate virib
ſuum ipſe nomen operamque (modò fulgor ac ſpecies h
abeſſet) ſummo Pontifici ſponte detulerat. cumque eius æ
valetudini, maximis præterea occupationibus parceretur; a
tâ meditatione ad Claudium Regem ſcripſit litteras hoc exe
„ Domine mi in Domino noſtro IESV Chriſto: Gratia tuæ C
„ dini, & ſalus, & affluentia donorum ſpiritualium, à Domino
„ IESV Chriſto. Sereniſſimus Portugalliæ Rex, pro ea ſolici
„ ac zelo, quẽ illi Deus creator noſter ac Dominus dedit glori
„ cti ſui nominis, & ſalutis animarum, quę vnigeniti eius filii
„ ſo ſanguine & vita redemptæ ſunt; non ſemel oſtendit mihi
„ teras, pergratum ſibi fore, ſi è religioſis noſtræ minimæ Soc
„ quam vocant IESV, duodecim viros deſignarem, è quibus
„ triarchã vnũ, duos coadiutores pariter & ſucceſſores eliger
„ demque à Summo Chriſti Domini noſtri Vicario ſupplicite
„ ret auctoritatem & ius, quo iure ad ſuas quiſque partes ritè
„ das ipſi cum ſacerdotibus aliis in tuæ Celſitudinis regna tra
„ ti poſſent. Ego, pro eximiis, inter cæteros Chriſtianos princ
„ iuſdem Sereniſſimi Regis Portugaliæ meritis erga Societat
„ ſtram vniuerſam, noſtraque viciſſim omnium in illum obſer
„ & pietate, feci quod juſſerat: conſultoque ſequutus numer
„ Chriſti Domini noſtri Apoſtolorumque eius collegium re
„ præter ipſum Patriarcham, ſacerdotes duodecim, ſupplem
„ velut ſeminarii cauſa, è corpore noſtro cunctos excerpſi:
„ ſublevandas juuandaſque animas, tuæ Celſitudinis imperio
„ tioni ſubiectas, ſeſe vitamque ſuam in omnem laborem atc
„ crimen offerrent. Atque hoc libentiùs parui, quòd præcipu
„ dam alacritate ſentio me ſocioſque meos omnes ferri ad ob
„ & cultum Celſitudinis tuæ, haud immeritò, quippe qu
„ tot circunfuſas vndique nationes infidelium, & hoſtium n
„ Chriſtiani, veſtigiis majorum ſuorum inſiſtens, ad conſeru
„ ac promouendam Chriſti Domini ac Dei noſtri religionem
„ riam diligenter incumbit. Quam ipſam ob cauſam optandu
„ rat, vti, ad hæc tam recta tuæ Celſitudinis ſtudia conatuſq
„ ſidium accederet ſpiritualium patrum, quibus & legitim

hoc Sãctæ Sedis Apostolicæ fastigio deriuata, & fidei Chri-
pura & sincera doctrina suppeteret. quæ nimirum duæ sunt
s illę regni cælorum, quas Christus Dominus noster Sancto
,& omnibus qui deinceps in eius erant solio sessuri, promi-
ūs, dein ipsa re tradidit. Promisit tantummodo, cùm ad eum
(vt legimus apud Diuum Matthæum Euāgelistam) Ego dico
ia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam
;& tibi dabo claues regni cœlorum, & quicquid ligaueris su-
rram, erit ligatum & in cœlis: & quicquid solueris super ter-
rit solutum & in cœlis. Tradidit, ac promissa patrauit; cùm
surrectionem, antequam in cœlum ascenderet, sciscitatus ex
quemadmodum affirmat diuus Ioannes Euangelista) Simō
a diligis me plus his? subjunxit in singula responsa: Pasce o-
as: committens illi non partem aliquam ouium suarum, sed
prorsus gregem, vniuersa cùm plenitudine potestatis, ad a-
vitali Christianæ religionis pabulo cunctos vbique fideles,
iq; ad cęlestia sempiternę beatitudinis pascua perducendi.
ris quidem Apostolis auctoritatem Christus Dominus no-
pertiit delegatam, ac veluti extra ordinem: at Sancto Petro
successoribus ordinariam dedit ac plenam, vti ab hoc sum-
tote, tamquam à fonte, reliqui animarum pastores peterēt,
ue acceptum ferrent, quicquid omnino iuris ad suum quis-
nus ac regimen obtinerent: quod olim adumbrasse per E-
idetur Dominus, cùm de Eliachim loquens Pontifice Ma-
t dabo, inquit, clauem domus Dauid super humerum eius;
iet, & non erit qui claudat, & claudet, & non erit qui ape-
o videlicet typo figuratus est Petrus, eiusque successores,
datam integrā potestatem declarant claues, consuetum vti-
nbolum & insigne pleni atque absoluti dominii. Quæ cùm
Celsitudo tua gratias debet ingentes Domino Deo nostro,
psa regnante potissimùm dignatus fuerit istis nationibus
veros animarum pastores, qui à Summo pendeant Pastore
rio, quem reliquit in terris I E S V S Christus Dominus no-
uantamcunque habent potestatem, quę sanè perampla est,
eodem illo Vicario totam acceperint. Nec sine causa, pa-
ue tuę Celsitudinis displicebat sumi ab vrbe Alexādria Pa-
m. quippe, sicuti diuulsum à corpore membrū, neque mo-
que sensum, neque omnino vitam à corpore accipit suo; ita
us Patriarcha, siue ille Alexandrię seu Memphi degat,
ismaticus sit ac disiunctis ab hac sacrosancta Sede Apo-
& ab Ecclesiæ totius capite Pontifice summo; videlicet vi-

„ tam gratiæ, & pastoralem auctoritatem, nec sibi recipit ips
„ alteri cuipiam valet legitimam impertire. Ecclesia namq
„ tholica vna tantùm est in orbe terrarum: neque fieri potest
„ Romano Pōtifici, alia pareat Alexandrino. Vti sponsus eius
„ stus vnus est, sic sponsa illius vnica, de qua Salomon ait in C
„ ex persona Christi Domini nostri; Vna est columba mea &
„ Propheta: Congregabuntur filii Israel & filii Iuda pariter
„ nent sibi caput vnum: & in eandem sententiam multo dein
„ Sanctus Ioannes: Fiet, inquit, vnum ouile, & vnus pasto
„ erat, quemadmodum in Genesi legimus, arca Noë; extra q
„ la omnino salus. vnum tabernaculum, quod fabricatus est
„ vnum Hierosolymæ templum à Salomone conditum, quo
„ plo sacrificare & adorare oportebat: vna, cuius staretur j
„ Synagoga. Hæc nimirum omnia Ecclesiam denotabant,
„ est item; extra quam nihil boni. etenim qui cum eius corpo
„ junctus non fuerit, nempe nullum à Christo capite recipi
„ xum gratiæ viuificantis animam, ac preparantis ad felicita
„ nam. Huiusce vnitatis declarandæ causa, contra quosdā ha
„ in Symbolo canitur: Credo vnam Sanctam Catholicam
„ stolicā Ecclesiā: damnatusque à sacris Conciliis error est,
„ Ecclesias, seu Alexandrinam, Constantinopolitanam, au
„ dari, quæ communi omnium capiti subjunctæ non sint P
„ Romano, ex quo perpetua serie ab sancto vsque Petro (q
„ sti Domini jussu, vti a diuo Marcello martyre traditum est
„ nam elegit sedem, eámque suo cruore sanciuit) perducti
„ Pontifices; Vicarii Christi citra controuersiam à tot ac ta
„ ctitate doctoribus Latinis, Græcis, omniumque nationum
„ ab sanctis Anachoretis, Episcopis, & aliis confessoribus ad
„ signis atque miraculis, tot denique martyrum, qui in hac
„ nione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vitam profudêre, testimo
„ probati sunt. Meritò igitur, consentienti Episcoporum om
„ ce, qui ad Chalcedonensem conuenerant Synodum, Pap
„ pariter acclamatum, Sanctissimus, Apostolicus, Vniuersali
„ Constantiensi damnata est hæresis negantium super omne
„ gulas omniū terrarū Ecclesias, Primatum Romani Pontifi
„ nere. Ad quas tam disertas firmásq; patrum sanctiones acc
„ ta, Concilii quoque Florentini, quod sub Eugenio IV. præ
„ nationes, a Græcis etiā, Armeniis, & Iacobitis tāto studio
„ tum est; in hæc verba accessit auctoritas: Definimus, Sancta
„ stolicam Sedem, & Pontificem Romanum, in vniuersum o
„ nere primatum, ac successorem esse Petri, & verum Chri

,totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum patrē
ctorem existere:& ipsi in Beato Petro,pascendi,regēdi,guber-
i vniuersalem Ecclesiam, à Domino IESV CHRISTO potesta-
plenam esse traditam.Iure igitur Serenissimus Rex Dauid,tuę
udinis genitor,misso ad obsequium Romano Pontifici defe-
m legato,sanctam hanc Sedem omnium matrē ac principem
uit.cùmque alia multa & præclara ipsius pariter & tuæ Celsi-
is acta numerētur; tū duo hæc eiusmodi sunt, vt eorum præ-
am nulla vnquam obscuratura videatur obliuio: ac proinde
nibus,qui sub isto viuūt imperio,immortales auctori bono-
mnium Deo debētur gratiæ pro tam singulari in eos benefi-
stra duorum opera,industria, virtute collato:cùm alter om-
primus se in illius potestate,qui Christi vices gerit in terris,
uò fore professus sit; alter itē primus dictum ab eodē Chri-
ario Patriarcham, verum ac legitimum Sacrosanctæ Sedis
e filium,in sua regna perduxerit.Etenim si in magni cuiusdā
cii loco habendum est, vt profectò est, insitos esse corpori
o Ecclesiæ Catholicæ, quod à Spiritu sancto viuificatur, ac
r,quam,teste Euangelista,idem Spiritus docet omnem veri-
; si eximium est munus, lucem sanæ doctrinæ intueri, & Ec-
fundamētis insistere, quā Apostolus Paulus,ad Timotheum
is,domum Dei,columnam & firmamentum veritatis appel-
se promisit in ęternum affore Christus Dominus,inquiens:
go vobiscum sum vsque ad consummationem seculi, vt legi-
ud Matthæum Euangelistam; est sanè cur sine fine gratulē-
nationes Deo Domino & conditori nostro, cuius prouidē-
t tuam parentisq; tui Celsitudinem, tāto illos bono dignata
ertim cùm iure sperandum sit,ex hac ipsa conciliatione cō-
ue,fore, Christo Domino moderante, vt cum spiritualibus
ria quoque incremēta, non sine amplificatione imperii tui
ium abjectione proueniāt.Sacerdotes qui mittuntur isthuc,
quidem,sed præcipuè Patriarcha,coadjutorésque & succes-
us duo,spectata admodum virtute sunt, & nostra in Socie-
obati per omnia:ac propter illustrem charitatem, & exqui-
ctámque doctrinam ad hoc tanti momēti opus adsciti.ne-
ò illis animus in idipsum aut alacritas deest,haud leui con-
ducia,labores suos, ad Christi Domini gloriam, tuæ Celsi-
rem,animarum auxilium,pari cum operæ pretio collocan-
nanæ quippe salutis amor, illos, & Christi Domini aliqua
ex parte imitandi exstimulat studiū;qui cruciatus ac necem
olēs ac libēs,vti mortales ab æterna calamitate redimeret:

,, aitque per Euangeliſtam: Ego ſum paſtor bonus: bonus paſt
,, mam ſuam dat pro ouibus ſuis. hoc exemplo incitati Patria
,, cæteri parati veniunt, nõ verbo duntaxat, conſilióque, & ſp
,, libus adiumentis; ſed ipſa morte, ſi res ferat, periclitantib
,, mis opitulari. tua Celſitudo quo interiorem illos ad conſi
,, nem ac familiaritatẽ admiſerit; eò maiorẽ, vt ſpero, capiet
,, mino voluptatem. Iam verò, quod pertinet ad fidem ac
,, eorum, quæ ab ipſis vel publicè vel priuatim exponentur,
,, gnorat Celſitudo tua, omniũ (quatenus ritè legati sũt) ſed I
,, chæ præcipuè dictis, Apoſtolicæ fidei pondus & auctorita
,, eſſe: ac perinde illis & Eccleſiæ credi oportere; cuius ab ipſi
,, pretanda ſunt verba & ſẽtẽtiæ. Et quoniã Chriſti fideles
,, Eccleſiæ firmiter aſſentiri, eiuſque decretis obtemperare, &
,, exiſtat ambiguum aut obſcurum, eandem conſulere nec
,, non dubito quin tua excellens pietas probitaſque publico
,, curatura ſit in ſuis regnis, vti omnes omnium ordinum h
,, tum Patriarchæ ipſius, tum eorum quos ille ſibi ſubſtituet
,, præcepta, reſponſa citra vllam dubitationem ſequantur.
,, ex Deuteronomio, de controuerſiis omnibus ac nodis ad S
,, gam Eccleſiæ prænuntiam referri ſolitum: hinc illa quoqu
,, ſti Domini verba: Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ
,, riſæi. idipſum in prouerbiis docet ſapientia Salominis, c
,, Ne dimittas præcepta matris tuæ (ea eſt Eccleſia.) & ab
,, tranſgrediaris terminos quos poſuerunt patres tui. ii ſun
,, antiſtites. Denique tantũ Eccleſiæ ſuæ tribui ac deferri vu
,, ſtus Dominus; vt per Sanctum Euangeliſtam Lucam aperti
,, tiet: Qui vos audit, me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit. &
,, ctũ Matthæũ: Si Eccleſiã non audierit, ſit tibi ſicut ethnicu
,, blicanus. Ex quo apparet, ne aures quidẽ præbẽdas iis, qu
,, quippiam à ſenſu & interpretatione catholicæ Eccleſiæ att
,, Sancto quoque Paulo in epiſtola ad Galatas idipſum præ
,, cùm ait: Si aliud vobis angelus de cœlo euangelizauerit, p
,, quod euangelizauimus vobis, anathema ſit. ad ſummam, h
,, Sancti doctores, Conciliorum Canones, fidelium omnium
,, ſus & conſuetudo planè demonſtrant. Ac viciſſim Patri
,, ſociis pariter omnibus certum eſt fixúmque, tuam Celſit
,, aſſiduo cultu, ſubmiſſione, atque etiam, quoad fas piúmq
,, indulgentia proſequi. Nos verò, quotquot in hiſce terris
,, ma noſtra Societate retinemur, tua Celſitudo ad omne o
,, in Domino paratiſſimos habeat. Noſtris quidem certè pre
,, ſacrificiis, vt iam inſtituimus, Deo ſupplicare pergemus, v

udinem tuam, regnumque istud amplissimum in Sancto "
i famulatu conseruet: detque illi ita transire per bona tem- "
a, vt nō amittat æterna. Idem ipse Deus ac Dominus noster "
bus nobis, ad sanctissimam ipsius voluntatem & clarè cernē- "
& ritè exsequendam, perpetuum lumen ac vires pro sua infi- "
onitate suppeditet. Romæ vij Kalend. Martias M.D.LV. Hæ "
, quas ad Claudium, vt dixi, perferret, Ioanni Patriarchæ
ato, cum Pontificiis diplomatibus & sacro pallio de more
issæ. Legationē totā Ioannes Rex pro sua cōsuetudine per-
liberaliter instruebat: oratorē insuper declarauerat è suis
aribus primarium virum Fernandum Sosam, qui Patriarchā
is causa in Abassiam vsque deduceret. Accedebant regalis
tiæ dona, intextæ auro argentóque vestes, & sacrorum in-
nta magnifica. Dū hæc parantur, maturè ab Goa Regis ius-
ectus ad Claudium Iacobus Diazius, qui aduētum Patriar-
comitum nuntiarent, eísque aditum in ea loca muniret. Vnà
à Pretore, Cōsaluus Rhoterigius, (de quo suprà memoraui-
gregiè pius & eruditus è collegio Societatis Goano sacer-
ic mandatum (nondum explorato ad liquidum sensu Abas-
gis) vti rem totam probè cognosceret; conceptósque ab eo
mentis igniculos interim accuratè foueret excitarétque.
, superstitibus è Christophori Gammæ clade Lusitanis, quo-
erique in iis terris matrimonio sese illigauerant, spirita-
em ac solatium afferret. Sapienter id prouisum ac præten-
, exitus docuit. Biremibus duabus, vnius mensis nauiga-
, ad Arquicum Abassinæ ditionis expositi ambo, in regia
a (quæ subinde principi mutare mos est) terrestri aliquot
itinere peruenerunt. Biduo pòst admissi ad colloquium:
tani Regis epistola publicè recitatur, in qua erat: Quòd
laudius, aui ac parentis exemplo, rectæ in Deum fidei
holicæ communionis cupidum ostendisset, gratissimum
ibus Christi cultoribus ac sibi præsertim accidisse. atque
se missurum anno proximo certum è sua familia virum,
eo perspecta morum innocentia & doctrinæ synceritate
, qui optimis eius studiis toto pectore deseruirēt. Sub hæc
in eam sententiam, è Lusitanis adstantibus Abassinæ lin-
ritis cognita, Rex veluti oppressus, obducto vultu, ser-
confuso, perplexa quædam & incerta respondit: ingenii mo-
e, vel improborum suasu immutatum haud dubiè cerneres.
stè post hæc interrogatus, quid ita super ea re litteras ad
em vltro dedisset; reiecta in librarium aut interpretem

 culpa,

culpa, se quidem fraterna in Lusitanum Regem voluntate c
fore subiunxit; cæterùm nihil sibi minus in mentem venisse,
vt idcirco a maiorum institutis, ac tot seculorum spatio c
borata religione deficeret. Attamen Rhoterigius, ope fretus
na, captatisque temporibus, Claudium omni ratione ad sani
reuocare conatus; miram in eo & primoribus regni, Concili
& Ecclesiasticæ historiæ, ac diuini & humani iuris inscitia
prehendit. Neque tamen astus aberat. callidè vel in prim
Rex agere; occupationes modò simulare; modò longis, & a
& non inuenientibus exitum sermonibus de industria tēpus
here: in angusto comprehensus, palam eludere, pleraque in
interdum etiam infimi sacerdotis qua sortem, qua confide
acerbè perstringere. At Rhoterigius, cùm & malignos adi
iniquiorem in dies coràm disputandi conditionem animad
set, librum subsecíuis interim operis ab se confectum, & Cl
cè vtcunque redditum, obtulit Regi. quo libro, confutatis A
næ gentis erroribus, Ecclesiæ Romanæ summum inter omn
clesias culmen ac potestatem apertè monstrabat. Aduersu
librum dum Claudius petita è variis cœnobiorum biblio
volumina dies noctesque perlustrat, neque tamen extrica
quam; Latini sacerdotis nomen, & insignis in eo cuiusdam s
tiæ famam toto pænè regno vulgauit imprudens. ac ni cau
pressus liber fuisset, magnos procul dubio concursus ad E
Romanæ gremium apparebat futuros. auxit rumorem A
(sic enim Ægyptios Antistites vocant) nuper in eas region
xandria missus. hunc Rex certaminis causa cum Rhoterigi
mittere cupiit, atque etiam vt scriptis Rhoterigii respōdere
tatus est. At ille, rugosa fronte, superciliis adductus, nullu
sibi cum hæreticis commercium sermonis esse: neque
altercandi cum peregrinis, sed cleri ordinandi gratia de
tum. quin religionem vltro incussit Regi, quòd impia l
legere esset ausus: idque ne in posterum faceret, min
vetuit. Inter eiusmodi frustrationes ac moras sextus eff
mensis. cumque iam tempus reuersionis instaret, Rhote
per Sacramenta expiatis & confirmatis in officio Lusita
animis, ab Rege veniam abeundi cum Diazio petit; ac sin
secrant, missis ambagibus promat, quid super aduentu P
chæ & comitum referri imperet Goam. ille, quod ad patri
uentum attineret, Mazuæ præstò fore dixit è suis, qui desc
tes exciperet, atque ad se cum fide curaque perduceret.
ram eos audisset; tum se, quid facto opus esset, delibera

,auri decem vncias Rhoterigio in viaticum erogari iubet. ccepta voluntate,pecunias rejicit. Goã dein repetentes,cir-lanam oram subita coorta procella euerso nauigio, propè sit.saluti fuit,suppliciter inuocatum Beatæ Virginis auxiliũ. æsenti ope, desperatis iam rebus, nullo nautarum ministe-m in sedem carina rediit.ita fluctus exhausti.votiua dein ca-gies Goæ in eiusdem Dei Matris templo suspensa.Per eos-rè dies, quibus in Aethiopiam Rhoterigius erat profe-:Lusitania præmissi, dum grauiora Patriarcham negotia itur, ex eius comitatu decem,ac varias, vt fit, in naues im-Mosambicum incolumes deuenêre. A Mosambico dum præcidũt Oceanum, abducta ab cæterorum conspectu ia vna, in syrtim per tenebras noctis impingitur. neque am erat mare, & paruo interuallo, breuia, ignotam ad in-exigui admodum ambitus pertinebant. Eo tutiùs, dirupto nautæ vectoresque,trecenta circiter capita, in terram effi-im squalidus & ab omni humano cultu desertus erat locus. nmeatu nautico modicum quid vini & cibaria, eaque fer-iata, supererant;vt ni properè subueniretur,vltima necessi-lira fames instaret. extemplo nauarchus opis petendæ gra-pham cum eximiis viris triginta conscendit, & leucarum entarum, vt nautæ supputant, spatium emensus,haud sine lo Goam applicuit. mox; è naufragii reliquiis raptim con-o nauigio, quinquaginta ferme alii subsequuti.remãsêre ad tos,in iis è patrum numero tres, Cõsaluus,Paschalius,& Al-us Lupius.hi ab antecedentibus liberaliter inuitati; præci-conditionem in communi discrimine recusarunt: afflictã-irbam & inopem, suis quoque officiis ac præsentia destituti, ant caritatis ardore, passi non sunt. Eorum periculo cogni-tor Barretus confestim cum duabus celocibus eundem Na-im, & nauclerii ordinis præfectum, quem gubernatorem ũ appellant,ad naufragos quærendos ac deportandos abire rritus fuit labor.& ingenti, vt diximus, interuallo distabãt; la quò minor,eo ad inuestigandũ obscurior. Ergo non antè i, quàm inedia ad vnũ omnes absũpti sunt. Eius rei nũtius allatus,mœrore ciuitatẽ impleuit. Socii tres æterno virtu-ritatis præconio celebrati, quòd oblato ad salutem exitu, nẽ ipsi capitibus aliena solatia prætulissent. Anno insequẽ-ines patriarcha, Andreas Episcopus, & Ioannes Mesquita, e Sosa inter nauigandum extincto, Goam deuehuntur in-es. ibi cognito Claudium,contra opinionem & famam, in

veterum erroribus & impia secessione perstare; digna cōsulta[tione]
res visa. Adhibiti præter lectissimos è Societate patres, Ec[clesiastici]
quoq; Goanæ viri primarii. Ac Patriarcha quidē, quamquam[...]
ris ac periculosis in rebus, tamen sese in omnē aleam Christi [...]
paratum ostendere. cæteris nequaquam è Sedis Apostolicæ [...]
tate visum, eo loco fastigióque personam, tot tantisque Pon[tificum]
Romani decretis ac iudiciis inclytam, seiunctæ è Catholico [...]
genti præbere ad ludibrium & contumeliam os. Verùm, n[...]
damnata & abiecta repentè per metum vel ignauiam tantæ [...]
ctationis apparatusque legatio, &, si quid sanari experiēdo p[...]
omissum vlla ex parte videretur; Andreā Episcopū duobus [...]
ve cum sociis Abassiam adire, quæque Rhoterigius incassum [...]
rat, pari fide, majore auctoritate, rursum aggredi placuit: & [...]
sese res darent, per litteras Patriarchæ Ioanni suadere vel [...]
dere prouinciam. Ille, tam præclaram de Christo bene me[...]
& exercendæ patientiæ occasionem arripuit libens. Cum E[m]
manuele Fernādo sacerdote, & paucis præterea comitibus in A[...]
profectus; nihilo quàm Rhoterigius faciliorem aut æquiore[m ex]
pertus est Regem. Major dein illis oblata omnis virtutis ex[...]
dæ materies. Paucis namque post eorum aduentum diebus, [...]
dio à perduellibus acie victo ac perempto, successit Adam [...]
ter, olim desertor fidei Christianæ, vir immanis ac ferus, & [Apo]
stolicæ Sedis hostis acerrimus. is, vinctum Andream, in cast[ra]
lumque raptauit, comites, probris & cōtumeliis; Abassinos [...]
quot catholicæ veritati fauere visi sunt, vario genere pœn[...]
affecit, atque ipse demum a Turcis, quorum arma rebelles [...]
gnum asciuerant, ingenti clade fusus fugatusque est. & ab ii[s]
Andreas ac socii primò capti crudeliterque direpti, postm[...]
igne in hospitium iniecto viui pænè combusti, denique tant[...]
mi rerum omnium inopia cæpti sunt: vti ad vitam toleranda[m]
à pusillo, quem suprà dixi, Catholicorum abscederent greg[...]
bus & aratro quæsitis, terrā suis ipsi manibus colerent. Atq[ui]
hasce difficultates & incōmoda quotidiana, caritatis & obe[...]
gloria clarus Andreas, diuexato miris modis & fatigato corp[...]
lo tandem excessit. Per hunc modum de aggregandis ad Ca[tholi]
corum numerum Abassinis elusæ bonorum spes. At Patri[archa]
Ioannes, Albuquercio Goano Episcopo vita functo, cùm a[...]
Ecclesiæ gubernacula vocaretur; nunquam, vt eam reciper[...]
curationem, adduci potuit. Suum ipse quin potiùs apicem, [...]
liceret, ad Societatis normam & instituta submittens; perp[...]
abstinentię, religionis, industrię laudem ad vltimum vsque [...]

quali tenore perduxit. Melchior, Nicenus Episcopus, pari
atione cùm se pæne in ordinem redegisset; in Thomæos
ianos è consuetudine Societatis excurrens, Nestorianum
episcopum, inficientem praua doctrina populorum ani-
gregiè confutauit ac fregit; aliisque deinceps viro forti di-
tionibus cùm iniquorũ simultates & odia subiisset; directa
caput sagitta, pileóque decusso, propemodũ interfectus; in
denique iussu Romani Pontificis abiit. ibi ad Amacanũ ho-
sitanorum emporium, ætatis iam exactæ reliquias, propa-
fidei & Christianorum animis ritè curandis insumit. cæte-
archæ socii varias ad functiones de more destinati, vitam
quisque munere posuêre. insignem inter eos perhibent An-
i Quadrium Lusitanum, qui vniuersæ dein prouinciæ qua-
cim annos magna cum sanctitatis & prudentiæ laude pre-
rùm circa irritæ expeditionis initia; neque leuioris momẽ-
i, neque meliore successu tentauit Bõferrus è familia Fran-
sacerdos natione Gallus, minimè vulgari vel doctrina vel
ionia vir. Is, rei Christianæ studio incensus cùm in Indiam
isset, audita Pegusiani regni amplitudine, vitiisque & su-
onibus incolarum, eam sibi præcipuè gentem omni ope
ndam, ac fidei rudimentis imbuendam suscepit. Igitur
ofectus ad Diui Thomæ coloniam, ex qua frequens in
Pegusiana traiectus est; cùm eius coloniæ Vicario, & Al-
Cypriano, & cæteris Lusitanis amicitiam iniit. iisdem-
iutoribus in onerariam admissus, difficili admodum ac
losa nauigatione ad emporium, cui nomen Cosmi, deue-
Prorsus ignotæ, paulo ante Correæ aduentum, de quo su-
iimus, nostris hominibus eæ gentes fuerant. ipsius dein
& comitum relatu, multa de illarum diuitiis moribusque
ta. Bomferri postea litteris de origine Pegusiorum præter
as quasdam opiniones acceptum, stirpem eos ab Iudæis
us ducere, qui ab Salomone dãnati ad Offiranas aurifodi-
oca primi tenuerint. Fertilissimus verò ager, & exspatianti-
cãpis; alendo pecori bonus, & affluens omni varietate re-
quippe, alueo nauigabili, & flexuoso discursu piscosi am-
tmeant. è quibus vnus è Ciamaio lacu centũ & quinqua-
ucarum decurrit spatio; atque ad instar Nili statis incremẽ-
iginta circiter leucas exundans, præpingui ac feraci limo
ua felicia. Accedunt ad opulentiam, crebra introrsum æ-
facili commercio gentiũ exterarum, ac mira quidlibet im-
li exportandiq; copia & facultate. Cæterùm ignara Dei, &
 in om-

in omnē libidinē ſcelusque proiecta gens eſt, ac miſerādis op
num erroribus inuoluta: è quibus nonnulla hoc etiam loco
giſſe operę pretium fuerit: vt ex ea comparatione Christiani
ſua clariùs agnoſcant bona, tum ad eadem aliis impertienda
mentiùs inardeſcant. Iam primùm, qui apud eam barbariem
tes habentur, infinitos perpetua ſerie ac ſucceſſione mund
omni æternitate conſtituunt. innumerabiles item Deos: qu
aliquot in ſingulis mundis variante numero deinceps exiſta
nunc voluitur, hunc Deos quinque habiturum affirmant,
rum quatuor iam abierint. poſtremum hunc ante bis mille
naginta nouem annos aiunt è vita migraſſe; nunc ſine Deo
poſt multorum annorum curricula venturum alium exſpe
eo quoque demortuo mundum hunc ingenti conflagraturu
cendio; vti mox reparetur ſuccedatque moles noua, ſuo
Deos ac proprios habitura. in Deorum autem cœtum ho
referuntur, ea tamen lege, ſi priùs in aquatiles, terreſtreſq
aërias omnium generum animantes varia tranſmutatione r
uerint. Qui ex hac vita decedunt, iis triplicem fingunt ſede
xac, is tormentorum eſt locus; & Scuum, deliciis ac paradiſ
hometano perſimilem: & Nibam, quæ vox, omnis eſſentiæ
tionem, & vltimum corporis & animi interitum notat. duo
prioribus animæ tamdiu detinentur, atque inde repetitis na
vicibus in mundum toties redeunt, quoad in Nibam admit
eſt, prorſus ad nihilum redigi denique mereantur. Hæc & id
alia Peguſiani dogmatis elementa ſunt; exſtantque multa
genere toto conſcripta volumina. Ex iis principiis, & eiu
vanitate, quàm prauus numinum cultus, quàm abſurdæ cæ
niæ, quæ portenta opinionum, quæ vitiorum ſequantur mo
non expers doctrinæ, vel rerum imperitus facilè quiuis ex
uerit. Accedit ad cumulum malorum, quòd haſce tenebras
ſepſit dæmon, vt ſolet, ſumma difficultate luminis inferēdi.
dem ipſius artificio planè perſuaſum ac penitus infixum h
Peguſii, cujuſlibet alterius, quamquam ex ipſo demiſſæ cœ
ctrinæ vel ſectæ, decretis aut placitis, aures, nedū aſſenſum
inexpiabili ſcelere præberi nō poſſe. Bomferrus, in Coſmi
dicebamus emporio, tribus ferme annis, inter hæc explorā
ſteria, linguamque ediſcendam, ingenti labore miſeriaqu
ſumptis, (ita tamen vt adiuuandis per id ipſum tempus Eu
mercatoribus operam daret) ſermones demum de Chriſtia
gione ſerere pedetentim aggreditur. Vnius æterni triniq
prouidentiam, vniuerſitatis huiuſce molitionem ex nihilo

ius crimē in posteros omnes letali contagione transfusum;
itatem satisfactionis infinitæ, quam præter Deum præstare
osset nemo; Deus ipse, redimendi generis humani gratia fa-
omo, volens prudensque pro sua immensa bonitate subie-
hunc humanæ salutis auctorem quotquot sese per fidem,
ationem, & caritatem adiūxerint; hisce omnibus inenarra-
uædam & sempiterna esse in cœlo præmia constituta: qui
hisce in tartaro item exquisitissima in omnem æternitatem
supplicia; ad vtram quisque pertineat classem, extremo
tium seculorum die, cùm animæ vita functæ rursum
a induerint, Deum ipsum iudicem in celeberrimo su-
inferumque conuentu lata sententia planum esse factu-
æc igitur, & alia rectæ fidei capita, cùm per occasionem
re Dei famulus, multisque partim exemplis partim ra-
is affirmare tentasset; mirum quàm obduratos obfirma-
contra omnem veritatem animos incolarum offenderit.
fabulas ac deliramenta ridere; alii, vt pestes & piacula pror-
minanda respuere. neque multum ab vltimo exitio abe-
otus preco, si nouam ab omni memoria disciplinam ac re-
m porrò inculcare instituisset. Ergo non sine causa veritus,
r discrimen capitis, & quotidianas ærumnas, oleum quo-
peram perderet; amicorum suasu, re infecta, retro vnde
in Indiam reuertit. Per eosdem ferè dies atrox Cocini
editum. in capsa, quæ piorum collationibus in maxi-
is templo prostabat, nefariæ schedulæ à custodibus repert-
m horrendis in Christum salutis humanæ parentem male-
aciurgiis. Lacerabatur simul è Societate Consaluus Sylue-
i ad Manomotapam Aethiopiæ deinde Christi causa perē-
, ac tum in eadē vrbe conciones habebat, vir nobilis gene-
irtute & eruditione multo nobilior. Huius tam sacrilegæ
nfandæ audaciæ crimen haud obscuro indicio hæsit in fal-
cuncisione fratribus, qua ex fæce aliqui ex Europa subinde,
à limenarchis aut nauium magistris furtim admissi, merca-
habitu in Indiam peruehuntur. ibi cum Aegyptiis ferme
(quorum in iis locis numerus ingens) aliarumque nationū
rum hominibus, in Christiani deinde nominis damna per-
que conspirant. Ex eo, de inducenda in illas regiones sacra
tione agi cœptum ab Rege: quæ hodie per idoneos proba-
iuris diuini consultos iudicia Goæ magno rei Christia-
o exercentur. Interea Melchior Nonnius, ab Goa per va-
cipitesque admodum casus ad Sinarū littora primùm, indè,
redem-

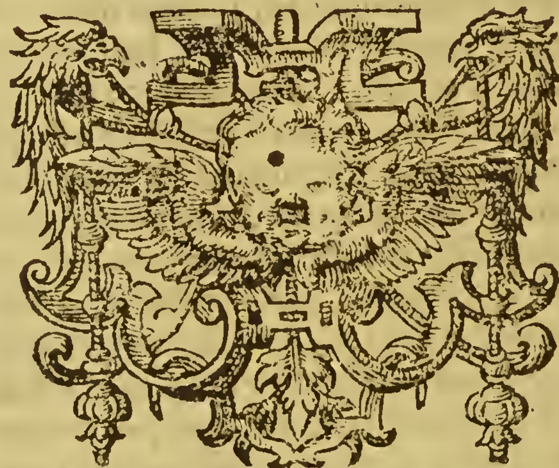
redemptis è custodia Lusitanis, quorum antè meminimus, i
ponios biennii amplius nauigatione perfertur. comiterque
signè exceptus ab Rege Bungi, Cosmum Turrianum nec op
ibidem offendit, qui ab euersa excisaque iterum per intestin
uium discordias rabieque Amangutio vrbe, sese in ea loca re
rat. Cedrinas ædes eleganti opere, itemque aream templo c
do, nec non annuę pecunię modicum quid patribus adsigna
Rex: eius areæ pars cœmeterio è Christiana consuetudine d
ta: pars altera in vsum valetudinarii publici item diuisa bifa
vti elephantiaci, quorū est in iis terris magna multitudo, se
ab cæteris ægrotis haberi curarique possent. Id opus, quo
nouum insolitumque, eo majore approbatione celebratum
colis; multique inde, sed vt antea plebeii ferme, ad Christum
debant. At Melchior, haud ignarus, ad excitandos ad virtu
tatemque populorum animos, quantum sit in principis ex
momenti; Regem ipsum variis rationibus ad verum Dei c
conabatur adducere: successu tum quidem minimè læto: qu
que dum tumultus planè quieuerant; & Rex è Ienxuana
quæ negat spiritum esse vllum, aut omnino quicquam pra
quæ sensu percipimus; à voluptatibus, queis dudum adsueu
Christianæ disciplinæ seueritatem traduci se nullo pacto si
Egit cum eo Melchior, vti cum aliquot saltem Bonziis pr
sapientiæ fama, coram ipso regnique proceribus disputa
ac certamen haberi de religione permitteret: ne id quidem
tratum. Inde cùm exiguam in præsentia cerneret proficiéd
Cosmo cum sociis ibidem relicto, ad suum ipse prouincia
nus reuertit in Indiam. Sextus & quinquagesimus tum sec
ius agebatur annus. eo ipso tempore Ignatius Loiola Rom
tam ætate confectus; quàm ieiuniis vigiliisque, & super
desiderio Christi, decesserat. Huic, cùm aliis in prouinci
sas enim duodecim ab se Dei munere constitutas reliquit)
India præsertim, solemni ritu & exquisitis cæremoniis p
tum est. tametsi minimè deerant qui tam illustri sanctit
patrocinium implorandum potiùs, quàm fundendas pro
ces haud absurdè affirmarent. Certè ab illius excessu (vti op
patrem in cœlo suorum cœptis adesse conjiceres) per omn
datæ ab eo Societatis ordines, recens quædam ad pios lab
lacritas, nouus mentium ardor vigorque diffusus: & Indic
culturæ & sationibus vberiore quàm antea prouentu res
annis quippe proximis quatuor, Goæ duntaxat, præter in
summam eorum qui à Franciscanis & Dominicanis ablu
b

izati ab Societate IESV mille primũ & octoginta, mox mil-
ngēti sexdecim, dein tria millia ducēti sexaginta, demum in-
ento notabili duodecim millia septingēti quadraginta duo.
regia virgo fuit, adulta iam ætate, Mealis filia, ob generis
atem Regi Mahometano cuidam in matrimonium destina-
c, tempestiuis nobilium feminarum adhortationibus, item-
salmis, & catechesi, & supplicationibus; quæ per vrbem ha-
onsueuerant, studio Christianæ religionis incensa, dum Prę-
arretus tota de re Mealem docet, ac furentē ira placare con-
t; matris ancillarúmque pertinaces & impias eluctata ma-
d paratum in platea vehiculum, adjuuāte Prætore, sese pro-
inde cũ honestissimo comitatu ad spectatæ virtutis ac pu-
æ matronam perlata, Didaci Pereriæ conjugem, adhibito
publico testibusque, Christianam sponte se fieri velle pro-
ost aliquot dies in diui Pauli tēplo ab ipso Aethiopiæ Pa-
ha vitalibus aquis abluitur, & sacro MARIAE nomine de-
ur, tanta ciuitatis vniuersæ lætitia tantóq; concursu, vt præ-
se, qua erat pietate, virga ad submouendam turbam arrepta,
s munere fungeretur. eidem virgini cùm à primoribus Lusi-
priuatim, tùm à Prætore data publicè munera; & annui rè-
aureorũ circiter octingentorum è fisco regio in alimenta de-
am ex ipsis quoq; Regibus Molucarum, is qui Bactianũ ob-
t insulam, quamquam acriter obnitente socero Ternaten-
en constanti animo sese ad Christum applicuit; abolitaque
metana superstitione, ac fanis euersis, defixas haud vno lo-
altas Cruces adorari à popularibus iussit. Ac Soloris quoq;
quæ salubris admodum ora, gradus octo cum quadrantibus
ab Æquatore in meridiem sita, leucas distat à Malaca tre-
) cum familia regnique proceribus ab Lusitano quodam in-
baptismum accepit. patres deinde à Malaca per litteras in-
s cùm propter paucitatem non impetrasset, fratris filiũ Re-
signatum, cui Laurentio nomen, apprime bona iuuenem
, Malacam ipse transmisit: nimirum vt ibi per otium expoli-
suos dein erudiendos reuerteretur in patriam. Hæc Solo-
e multæ insuper eius plagæ nationes, cũ Euāgelii nomē per-
ccepissent famā, miram in cupiditatem Christianæ religio-
rserant. Quibus vt Ioannes Rex propter multitudinem at-
tantiam cunctis opitulari non posset; Indicos quidem cer-
ohytos nouis decretis ornare, beneficiis atque muneribus
pergebat. is audita Petri Mascareniæ morte, cùm pręclarè
geret ad amplificationem rei Christianę plurimum inter-

esse,

esse, cuiusmodi moribus ingenioque Prætor Indiam regere
cumspectis omnibus Lusitani primoribus regni, præfectun
culi Constantinum Brigantię Ducis fratrem in id ipsum del
munus: qui prouinciam illam adeò sanctè ac prudenter p
dum obtinuit, vti deinceps ituris eò magistratibus, officii
plum ac norma vnus ipse proponi consueuerit. Iam in id c
Ioannes acriter animum & cogitationes intenderat, vti Fr
Xauerio pro sanctitate viri, & immortalibus in Ecclesiam
promeritis, cœlestes more majorum honores à Pontifice R
decernerentur. Atque idcirco per litteras Indię Prętori ma
vti quęcunque per Xauerium Deus miracula perpetrasset,
que accuratè indagata colligeret: cuius nos inquisitioni
graphum exemplar cum testimoniis publicis priuatisqu
Conimbrigense Collegium nuper inspeximus. Hæc medi
ac molientem, neque sera neq; inexspectata Ioannē abstuli
cùm ętatis annum, viribus dudum affectis, ageret quintum
quagesimum: vir planè magnus & venerabilis, ac præter
laudes æterno præconio celebrandus, quòd imperii moder
cultuque bonarum artium, & studio religionis amplifican
mam speciemque benefici, & mitis, ac verè Christiani Re
presserit.

HISTORIARVM INDICARVM FINIS.

SELECTARVM
PISTOLARVM
EX INDIA LIBRI
QVATVOR,

ANNE PETRO
MAFFEIO IN-
TERPRETE.

OANNES PETRVS MAF-FEIVS,

E SOCIETATE IESV,

Christiano Lectori S.

QVAE de Catholicæ religionis pro-gressu litteræ ferme quotannis ex India perferuntur; eas (quod facilè nimaduerti) optimus quisque aui-dissimè lectitare consueuit. Nec sa-nè immeritò. Quid enim ad hone- vitæ oblectationem accommodatius, quàm cor- domi sedentem, cogitatione ac mente peregrina- nsmeare Caucasum Oceanumq́; nouas identi- ormas rerum & (vt inquit ille) mores hominũ rum cernere & vrbes? Quid porrò, vel ad a- ructum vberius, vel ad virtutis æmulationem ius, quàm, Euangelii face dispulsis errorum at- inionum tenebris, veritatis lucem longè latéq; intueri; & in diuerso vel aduerso potiùs terra- be veluti renascentis Ecclesiæ sancita miracu- ata martyriis, distincta personis, notata locis ribúsque primordia recognoscere? Quæ mecum

ego cùm reputarem; & superioribus annis feci l
ter, uti non exiguam earum literarum partem i
tinum è Lusitanico sermone converterem; & nū
dem sub Indicarum Historiarum opus intentiore
ctu pressas ac repurgatas, & nonnullis insuper a
epistolis, denuo in publicum edendas existimaui
recentiores supersunt aliæ, quas mihi si per oc
tiones ac valetudinem licitum fuerit, latinas
pro mea tenuitate propositum est. Tu interim
mice Lector) fruere præsentibus; ac nostr
qualescunque conatus piis apud omnipoten
tem DEVM precibus adiuuabis.

Vale.

SELECTARVM
PISTOLARVM
EX INDIA
LIBER PRIMVS.

NCISCI XAVERII E SOCIETATE IESV AD SOCIOS IN EVROPAM.

QVAM lætos atque vberes animarum fructus Indica ferat vinea ; & non in Regiis modò præsidiis , verùm etiam in reliquis oppidis barbarorum, sanctissima Christi fides quàm feliciter crescat, fusiùs ad vos scripsi mense Ianuario superiore. Ego Iaponem versus ex India sum profectus Aprili mense, duobus è Societate nostra comitibus, altero sacerdo- Cosmo nomen est, altero laico: itéque Iaponiis neophytis, quos mihi sanè videtur Domin⁹ præcipua quadā benigni- mētiaq; fouisse. namq; vt in D. Pauli Collegio Goæ cœle- cro expiati sunt, tanta eos diuina bonitas voluptate gau- erfudit, tantamq; ad suæ in ipsos beneficentiæ cognitionē t, vt præ lætitia spiritali piaq; dulcedine lacrymas non te- . in virtutibus verò mirabile dictu est quantum profece- nè, vt eæ nobis iucundam atque vtilem sermonis materiā nt. Ad hæc & legere & scribere didicerunt, ac distributis s precationibus diligenter vacant. Interrogati à me quo- tirent se genere considerationis potissimùm affici; passio- nini recordatione, dixerunt: itaque huic vni maximè cō- oni dant operam. Articulos fidei, Redemptionis generis causas, & ceteraChristiana mysteria per otium cognoue- cōtāti mihi sæpenumero quosnam religionis Christianæ æve instituta sibi maximè crederent profutura, duo illa scilicet Confeßionē & Cōmunionem, sine controuersia erunt. addentes insuper, sua quidem sententia neminem fore participem rationis, quin auditis Christianæ disci-

plinæ decretis aſſentiatur ac pareat. Vnius verò ex iis, cui
nomen, ſanctæ fidei cognomen impoſitum eſt, illam quoq;
audiui; cùm ingemiſcens in hæc verba prorumperet: O mi
ponii; qui ea ipſa, quæ Deus ad veſtrum eſt fabricatus obſeq
adoratis vt numen. cui ego, quid ita? inquam. tum ille, quòd
ait, venerātur ac Lunā; quæ res iis, qui nouére Dominū Ieſū
ſtū, famulātur ac ſeruiunt. quid enim agunt, inquit, aliud; n
tenebras ac noctis illuminant, vt ea claritate mortales ad
Dei & filii eius Ieſu Christi cultum & gloriam in terris vta

Verùm vt ad inſtitutam itineris noſtri narrationem red
Malacam venimus pridie Calēd. Iunias, anno M.D.XLIX.
ſitanoru accepimus ex Iapone literas, in quibus erat ſcripti
cipē quendā eius terræ virū velle fieri Christianum: itaq; le
eo ad Prætorē Indiæ, qui aliquot è Societate noſtra Chri
religionis interpretes poſtularet. afferebatur etiā, quodā l
in oppido, mercatores Luſitanos in hoſpitium iuſſu reguli
tiſſe dæmonū incurſibus vehemēter infeſtū, atq; ob id habi
bus deſtitutū: cùm ignaris quid eſſet Luſitanis veſtes detra
tur, famulus etiā nocturno ſpectro perterritus exclamaſſet
tatos eo ſtrepitu arripuiſſe arma; deinde famulū Crucibus
circūdediſſe hoſpitium: incolas verò & regulū mercatorib
ruiſſe, domū eā ab dæmone inhabitari: & ſimul quæſiſſe q
ad eū fugandū remedio vterentur: reſpondiſſe Luſitanos, n
aduerſus dæmones Cruce firmius inueniri præſidiū; itaq; ex
Cruces domibus eius oppidi ferè ſingulis collocatas. Nūti
ad hæc, perāplū patere euangelizantibus in Iapone cāpū; q
gēs morib9 māſueta ſit, ingenio docilis & acuta; quocirca
in ſpē veni, ſi per noſtra peccata non ſteterit quō minùs cæp
ueat Deus, ingētē animarū vim ad Eccleſiæ gremiū acceſſur
ego rebus cognitis, tametſi ea mihi admodū læta videbātur
aliquādiu ſubſtiti, mecū adhuc de profectione deliberans:
certa cōſtarēt mihi iā diuinæ voluntatis indicia, viderēq; m
incepto deſiſterē, ipſiſmet Iaponiis ethnicis multo deteſta
futurū, (quāquam perēnis ille humani generis aduerſarius
hoc iter ſumma ope nititur impedire) fidēti animo pergere
mo ſtatim aduētu Regē ipſum Iaponis adire cōſtitui, eiq; n
quæ habemus a Domino, exponere. Et quamuis apud Regi
demia dicatur eſſe percelebris; tamē haud dubiā nobis, ſi ad
mē ventū ſit, Deo fauēte, victoriā pollicemur. nec nos litte
veremur ſophiſmata; nec barbarorū minas, vel dæmonum
pertimeſcimus; quid enim nobis aut ab eorū ſciētia, qui Ieſ

potest esse periculi;aut ab eorum vi,quibus nihil in nos,nisi
ū Deus ipse permiserit,licet? præsertim cū nulla re alia, nisi
e gloriæ studio & salutis animarū adducti,negotiū hoc sus-
mus; & Iob à diabolo sacræ litteræ nō nisi concedente Do-
lædi potuisse testentur.Illa verò nos vna assiduè cura solici-
:grauiùs ipsi pro humana fragilitate peccemus; néve Dei
o, quod laborantibus ille semper benignè suppeditat, abu-
. quod tamen ne accidat, cùm sacrosanctæ matris Ecclesię
imperii fines, animabus ad creatoris agnitionē trahendis,
gare satagimus) tum nominatim Societatis IESV meritis
ratum iri speramus.
è quàm periculosum iter hoc Iaponicū est, partim ob fre-
a latrocinia,partim etiam ob tempestates, quę passim hoc
ta sæuæ excitantur, vt præclarè agi cum iis qui nauigant
ietur, si tribus è nauibus duæ cursum incolumes teneant.
rca venit mihi sæpe in mentē vereri,ne, qui è nostra Socie-
pientiores videntur, si cui eorū in hæc loca mitti contige-
ıerariū esse negotiū, Deumq; tentari quodāmodo,tā aper-
endis periculis, putent: qua tamen eos suspicione postmo-
bero,quòd spero, Societatis nostræ doctrinis ac litteris in-
tem Domini spiritum præsidere.Illud quidē occurrit mihi
ımero,quòd aliquando patrem nostrū Ignatium audiui di-
omnibus iis, qui in Societate nostra versantur, summo
conatuque elaborandum esse,vt inanes ab se timores & cę-
ıncta depellant, quæ homini,quo minùs totam in vno Deo
collocet,impedimento esse consueuêre.Porrò,quemadmo-
nterest inter eos,quorū ita spes est in Deo roposita,vt rebus
ı affluant necessariis,& eos, qui ob idipsum,vt Christū imi-
ur,& soli Deo confiderent,omnibus sese vitæ præsidiis ex-
t;sic proculdubio multū refert,vtrū quis,cùm vnicum ha-
profiteatur in Dei bonitate perfugiū, tum in tuto & quasi
se exerceat:an,alia re proposita sibi nulla pręter Dei hono-
oriāq;,sese caputq; suū volens vidénsque in discrimen offe-
iè quotidie : cuiusmodi si quis existat; næ illum ego prope-
culi tædio, migrandiq; ad Dominū desiderio, affectum iri
rim : quandoquidem hæc hominū quæ dicitur vita, mors
ıa potiùs ac triste quoddā à cœlestibus regnis exsilium est.
interea valete fratres,Dominumque precamini, vt nostrā
tionem pro infinita sua misericordia coniungere dignetur
: nam in terris quidem ecquando posthac visuri inter nos
ncertum est.Malaca,x.Cal.Iulias,M.D.XLIX.

EX EIVSDEM PARÆNETICA AD GA-RVM BERZAEVM, CVM IS ARMVSIAM PETERET.

N Armuziana ista prouincia, primum & ant... simum tibi sit Dei obsequium, & animi tui c... Ex hisce fontibus cætera ad proximorum v... tem largè manabunt, ac proinde curabis, vt ... bisve quotidie te ipse ad calculos voces: atque ... ger iudex cognitionē exerceas tum communi... nium illius diei cogitationum & actionū tuarum; tum ver... priam earum, in quibus aliqua per id tempus præcipuo stud... præcauenda, vel corrigenda, vel ad perfectum expolienda ... peris. In primis verò, Christianæ humilitati intenta cura si... velim: eaque potissimum obeas ministeria promptus ac l... quę cęteri velut abiecta & minimè speciosa fastidiut. in eo g... catechismus est. quas tu partes ne alteri delegaueris. circa ... diem singulis diebus cōpita vrbis cum socio circuibis ipse, ... in templum elata ciens voce. ibi Lusitanorum filios, pueróſ... libertos, nec non sexus vtriusque mancipia, salutaribus inst... atque præceptis erudies: teque publicè præeunte, promi... vulgus Christianas precationes & pia dogmata resonabu... que idipsum eo maioris apud te momenti debebit esse, ... eius laboris patientia non modò imperitos idiotasque ad ... tiam Dei atque ad virtutem informat; sed etiam reliquor... nimos cum tacito quodam plausu atque approbatione ... liat. Delatus Armuziam, Proepiscopum adibis officii causa... ad genua protinus accides, & manum exosculabere. ex eiu... auctoritate conciones habebis; in confessiones audiendas in... bes; & cæteris Christiani pastoris fungere muneribus. Sim... peram dabis, vt ab eo gratiam & beneuolentiam ineas, qu... te, si fieri possit, piis animi saltem ritè purgandi meditatio... imbuatur. Reliquos item sacerdotes omni submissione & o... demerebere: curabisque vt ex iis quamplurimos ad easdem ... tationes Deo adjuuante perducas. Præfectus item præsidii, ... qualis ille sit, enitere quantum poteris, vt amicus ac propit... bi sit: neque res vlla erit tanti, vti dicto factóve illum exas... vbi hominem tibi arctè deuinxeris; tum si & malè audierit, ... nendo reddi meliorem putaris posse, & occasio commoda i... rit; quàm amicissimè ac demississimè & ore placido eidem ... nes, quinā de illius actis & vita sermones hominum sint: sua... que, vti famæ pariter & officio consulat. Multi erunt, qui ...

uerimonias deferant; tuamque apud eum prophanis in re- plorent opem. hisce tu occupationum tuarũ & magnitudi- xcusabis, & genus. addes, vereri te, ne parum ea legatione ias. qui numen & conscientiam spernat, hunc tua quoque a nihili esse facturum. Cum sodalitio misericordiæ fac vt optimè tibi conueniat: sodalésque ipsos, quoad eius fieri t, mansuetudine ac beneuolentia comprehendas; ac totum quibuscumque licuerit rebus, pro virili parte promoueas. tos in publico nosocomio & vinctos in carcere identidem hortaberisque ad cœlestes iras per sacram confessionem a- das, quandoquidem ii propter admissa piacula ferme ntur, & sunt qui Sacramentum Pœnitentiæ nunquam ob- Adhæc, vbi res postulauerit, ages cum præsidibus vtriuf- ci, vti maturè cognoscantur singulorum causæ; ac simul, vt bus miserisque ad tolerandam vitam necessaria præbean- m, inter nauigandum, & posteaquam exscenderis, omni ntendes, vti per idoneos certósque homines, Armuziani mores ac vitia domi forisque; genera pactionũ & quęstuũ; n in forensi re corruptelæ, factiones, calũniæ, & alia id ge- uibus opprimitur veritas; tibi quàm notissima sint: quo ostmodũ curationes ac medicinã scienter accõmodes. Hoc rẽ ex animi sententia gerẽdã longè vtilius fuerit, quàm li- ttenta peruolutatio, minimè tamẽ alioqui omittẽda. Mi- dẽ in omnes partes plurimũ sẽper illã notitiã profuisse per- n capessienda autẽ Christiana re, delectúq; negotiorũ habẽ- ud vitabis in primis; ne, quorũ fructus ad vnũ vel ad paucos er, anteponas iis, quæ plures vel etiam vniuersos attingũt: o latius quidq;, eo potiùs & antiquius tibi sit. Quos in So- s nostræ disciplinã admiseris: eorũ profectũ caue ne acrio- entamẽtis e plores, quã quæ pati, vt ægroti natura, sic ty- mbecillitas possit. sed semper infra potiùs, quàm supra vi- batio sit. alioquin exacerbantur multi, sensimq; desperãt; itis ad extremũ frænis, in auia & dirupta præcipites abeũt. hoc toto in genere prorsus vitanda cẽseo experimẽta, quę ui & absurda nouitate, vel etiã procaci quadã & cynica li- , aut risum, spectantibus, aut stomachum mouent. Tũ verò re quæ & in vulgus accepta sunt, & cum ratione pariter ac consentiunt, cuiusmodi sunt quæ posui modò: carcerem udinaria frequenter inuisere: vinctis & decumbentibus, que homine patienter ac sedulò ministrare: itémque, ac tatis voluntariæ documentum, panes & numulos emen-

 dicare

dicare palàm:& alia id genus.Porrò ad regēdos & in virtut
mouendos alumnos, illa res vna vel maximè proderit, co
quadam eos & paternæ beneuolentiæ significatione perlic
arcana pectoris sui planè tibi nudanda: sic prorsus, vti
cogitationum initia, quibus vel à deprauata natura vel à
dæmone solicitantur, extemplo ad te differre non dubitent
differendi & communicandi fiducia & consuetudo, miru
omnes partes quantopere conducat. siquidem occultæ h
fraudes, & improbæ petitiones, in medium protractæ, vel i
ce protinus euanescunt: vel, si vrgere perstiterint, variis re
opprimuntur. quibus in remediis expertæ virtutis illud c
quempiam inani gloria, corporum illecebris, aliáve parū h
cupiditate irritari cognoueris, huic præscribere spatium ac
ea vitia meditandi: tū, quæ excogitauerit, iubere vt ea popi
occasionem adhortationis impertiat. Hinc duplex perc
fructus; tenacioris memoriæ, quòd ferè quæ cōmenti sumu
mendo & commemorando, altiùs nostris animis insiguntu
taris verecundiæ; quòd nos ea non exsequi pudeat, quæ ip
facienda præcepimus. In Sacramento pœnitētiæ, cū negot
bus præsertim amplis & opulentis, sunt quæ ante crimini
gnitionem, in ipsa cognitione, & post cognitionem obseru
te cognitionem; curabis, vti reus idem & actor (nisi id mys
frequēter obire consueuerit) biduum aut triduū sumat ad
ctæ vitæ reputanda peccata, & simul memoriæ causa in sce
ex ordine referēda: vt ne imparatus, & sine aliquo morsu c
pudorisq;, ad accusationē accedat. In ipsa verò cognitione,
pitudine flagitiorū, aut magnitudine scelerum, quod sępe
terreri hominem senseris, quominus ipse se prodat; hilar
blandoq; sermone, quin etiā, si opus fuerit, variis te quoq; n
animi olim implicitum fuisse testādo, vti singula probè fat
adduces. & cùm alia diligenter inuestiganda & elicienda su
verò accuratissimè, quæ ad nefaria lucra, & res dolo malo
aut retētas, pertinēt. etenim, si quem fœnore contaminatu
peculatu, vel iniquis pactionibus, in vniuersum interroges
aliena possideat; vt est procliuis ad sui tutelam, & sibimet li
ignoscit, hominum natura, facilè inficiabitur: sin genus v
tísve quam factitet, si vsuras, & contrahendi, mercandi, ve
formulas nominatim exquiras, & (si regius fortè præfectu
tórve ille sit) si de interuersa interceptáve pecunia, de mon
per vim nefasque institutis, deque aliis, quæ magistratus
voluntatem Regis & ius cōmune plerumque sibi pro potes
in

io vindicant, fingillatim percunctere; multorum haud du-
lictorum confeſſionem exprimes,quæ reus alioqui, vel per
am vel per inſcitiam ſilentio forſitan innoluiſſet. A cōfeſ-
ſi noxius tibi dura & perfricta viſus erit fronte; comperen-
is videlicet, eique certos interea locos ad commentandum
abis, quorum conſideratione, tamquam repetitis ictibus, è
ectoris ſui, pios gemitus & aliquas amoris diuini ſcintillas
at. Quòd ſi fraudati quid fortè reſtituendum, vel condo-
e iniuriæ, vel ſcorta relinquenda, vel eiuſmodi quippiam ex-
um ſit; planè videbis, vti ante latam ſententiam expietur,
largis cuiuſquam pollicitationibus induci permittas: nam
aculis eiuſmodi obſtricti tenentur, ab ſacerdote appellati,
in promittendo interim faciles, quàm in prǽſtando poſt-
m fideles, exiſtunt. Vbi ſine fallacia ab reo ſatisfactum eſſe
ris, tum demum, æternis vinculis abſolutum, temporario
ſupplicio ritè iniuncto, dimittes. Si qua pecuniæ ſumma,
pterea quòd iuſti domini copia nulla ſit, ſeu etiam pieta-
eneficentiæ ſtudio, erit in pauperes conferenda; nequaquã
i ſim auctor, vt illius pecuniæ te ſequeſtrum ac diribito-
hibeas: ſed eam tu (niſi ſi tibi ſecus interdum in re præſen-
bitur) ad Miſericordiæ ſodales extemplo rejicies; atque id
grauibuſque de cauſis primùm, quòd tibi non æquè ac ſo-
s nota eſt mendicorum & egentium turba: quorum, alii ſæ-
tbum, alii probitatem & ſanctimoniam, alii etiam ino-
pſam egregiè ſimulant. Ad hæc, ſi percrebuerit, huma-
neceſſitatibus & egeſtati paratum in tua facilitate ſubſi-
eſſe, tanti vndique petentium concurſus ad te fient, vti
oſtolicas functiones, quæ tibi primæ eſſe debent, otii ni-
erſit. Non eſt porrò æquum, te, qui ad Euangelium prædi-
m veneris, relicto verbo Dei, miniſtrare menſis. Poſtre-
pecunias ipſe tractare aſſueueris, metuendum eſt, ne
uæ atque exiſtimationi aliqua labes ab iniquis, & om-
orem in partem interpretantibus, adſpergatur. Quæ cun-
ommoda effugeris, ſi haſce Chriſtianæ caritatis & officii
eidem Sodalitio delegaueris. Quotidiani vſus præcepta,
nam ſalutem præcipuè neceſſaria, in B. Virginis & in Mi-
diç templo palam in tabella propones. Ad ea perlegenda,
enda, &, quod caput eſt, obſeruanda, cùm cæteros in-
; tum verò pœnæ loco, ſi res poſtulet, adiges in tempus
, quorum ipſe confeſſionem exceperis; vt inde perpe-
ſi fieri poſſit, eius diſciplinæ cōſuetudinem ſponte retineãt.

Singulis

Singulis verò noctibus, voce ad commiserationem accōmo
vicatim populo commendabis opportuna deprecatione ac
das animas, quæque in hac vita peccato letali tenentur, quæ
altera purgatorio igne torquentur. statis per hebdomada
bus operam conferes ad simultates ciuium dirimendas, resti
da odia, forenses denique controuersias cōponendas, quippe
rum impensæ magno ciuium damno sępe sortem exsuperan
go iis omni ope obuiam ibis: atque ipsos etiā, quorum int
culpa lites aluntur, scribas ac leguleios, tibi aliquo pacto
cire, & salutari quopiam remedio sanare conaberis. in con
bus autem, quo magis commune bonum id est, eo maiore
dicebamus, industriam, & assiduitatem, & operam colloca
que illas ad vulgi oblectationem plausumque, sed ad mor
mendationem & vnius Dei gloriam omnino referri par est.
morum quippe agitur salus: adhibenda vulneribus remedia
prurientes aures curiosis quæstionibus & inani sermone sc
dæ, ac proinde accersita, fucata, dubia, obscura, cōtrouersa
medium adduxeris. virtutis amorē, vitiorum odium excitar
tendes: & ex iis quæ pro vniuerso mortalium genere Christi
minus acerbissima pertulit, locum subinde aliquē inducen
malè actę vitę detestationem, ad lacrymas, ad pœnitentiæ
charistiæ Sacramenta populum vehementer impelles. Inte
dum autem, vide ne quem eorum, præsertim qui cum imp
potestate sunt, apertè perstringas. Exulcerare plagas hoc q
est, non curare. & qui longiùs in eo genere prouehuntur, eff
nihil, nisi vt magno labore, fructu nullo, gratias perdant, od
legant. Priuatę obiurgationes in priuato adhibendæ sunt,
dem plurima humanitate conspersæ. opulentis verò ac pot
viris, quod ferme delicatum & fastidiosum est genus, inter
admonitionem subinde etiam te ad pedes abjicies; vel, si res
rit, caros dabis amplexus: planè vt perspiciant nō tristitia te
vel seueritate, vel negotiorum appetentia, sed eximia quada
neuolentia & caritate, ad officium reprehensionis adduci. Ia
rò, de familiari conuictu, & quotidiana cum hominibus co
tudine, haud leuis est animaduersio; multasque & magnas
habet cautiones: quarum prima illa est: Ita vtendum amicis,
non tu quidem illis, sed illi tibi olim infensi infestique futu
Id si præsumpseris animo; longè attētiùs omnia circumspici
que ipse in officio continebis, neque in securitatem effusu
mittes quod aliquando tibi exprobrari aut objici possit. I
uersum tamen, te cunctis mitem, iucundum, affabilem pr

;vt ea comitate illecti (nam alioqui anceps & periculosa cu-
est,quod item suprà monuimus) omnes tibi pectorum suo-
atebras ac recessus aperiant. Alter locus cautionis est, ope-
es vti studiosos recti, verosque discipulos, à fictis prauisque
scas; & conuenientem vtrisque facias medicinam. Nõ enim
nt plurimis obsiti vlceribus,qui,vel metu ne illa detegas,vel
captandæ ad cæteros commendationis causa,vltro sese tuã
icitiam ac familiaritatem insinuare non dubitent.ij,si te in-
tera ad prandium aut cœnam inuitent;i sanè; ac tu vicissim
d Sacramentum Confessionis inuita:curaque, vti prorsus
gant,fixum esse tibi certumque, eos omni ratione ad Chri-
m seueritatem,ac disciplinam,à laxiore vita deliciisque tra-
e.sic fiet,vti vel in posterum te frustra interpellare desistant;
uod optandum est magis)ad meliorem frugem , te duce ac
tro , tandem aliquando perueniant. A donis muneribusque
a quædam excipio; quæ si recuses,largitor vtique Lusitanus
nni se putat) omninò abstinebis,vulgati prouerbij memor,
m esse,qui ceperit.Ioannes tibi Rex omnia ad victum cul-
ue necessaria detulit; eius vtere benignitate, atque idipsum
è ,vel etiam intra modum; vt votiuæ paupertatis religiosa
lio constet. Si multis è partibus ad te cibaria cocta seu
mittentur ; ea tu ad carcerem vel ad valetudinarium pu-
leportanda curabis, atque hoc pacto , in tractandis homi-
ngeniis tua tibi ratio longè solutior & expeditior fuerit.
ad vitia proiectos & in peccandi libidine perperam obsti-
offenderis; gehennæ quidem illos & futuri terrore iudicij
nè commoueri oportebit. sed quoniam hæc nimium ab-
ngè stulti homines putant , multi etiam propter fidei im-
tatem , sint ne omnino vlla , turpiter ambigunt ; at tu,
os , ærumnas , calamitates, exsilia, vincula , cædes, orbita-
ufragia , bonorum proscriptiones direptionesque , & alia
um genera sexcenta percurres , quibus in hac etiam vita
s ac praui tenaces homines afficit Deus : eaque denuntia-
erditos & insanos ab amentia reuocare conaberis. Si cum
& flagrante cupiditate vindictæ , res tibi fuerit ; blanda pri-
oratione , quasi aliud agens, mulcebis hominem: dein, ca-
rcuitu,sensim ad causam accedes,vt quam ille queratur in-
eleues verbis , & multo minorem opinione fuisse demon-
ut etiam diuino permissu relatam , quòd iniuriosum ille
e se quondam in alios fortasse præbuerit. ad hæc & alia
as dicta , si te auersabitur, cedes tempori scilicet : si dede-
rit

rit sese, premes paulatim acriùs, & identidem instabis, quo
data perturbatione reliquam abs te medicinam libēter acc
eadem ferme obseruatione, ad leniendum dolorem, mœro
& cæteras animorum ægritudines, vti licebit. Atque hęc ci
qui Christiani censentur. Conuertendis autem ad Christu
dæis, ethnicisque, suum item spatium ac laborem impertie
ad rem, ne longior sim, non pauca ex iis quæ suprà posi
transferri commodè poterunt. Verùm de his hactenus. rec
prima. Tu fac in aliorum curationem ita, mi Gaspar, ii
bas, vt interea tuæ ipsius perfectioni ac saluti quàm dilige
mè consulas. Vale.

EIVSDEM AD SOCIOS GOAM.

APONEM Deo adspirante attigimus Augus
se, die Assumptioni Mariæ Virginis sacro, c
sto ipso Diui Ioannis Baptistæ die natali M
sub vesperam soluissemus. Nauiculario vsi
ethnico, mercatore Sina, qui suam in id o
Præfecto Malacæ detulerat. ac primò sanè feliciter nau
mus: sed mox (vt sunt barbarorum ingenia ad leuitatem at
inconstantiam prona) profectionis mutare consilium nau
rius cępit, & in occurrentibus passim insulis tempus frustr
terere. Nobis autem in eo itinere cùm alia multa, tum ill
precipuè molestissima contigerunt: alterum, quòd oblat
nitus tempestate nautæ per nequitiam abuterentur; qua c
ad oram Sinarum appellere, ibique totam hyemem, curs
spectantes, ponere cogebamur: alterum, quòd in eadem n
mulacrum vehebatur dęmonis; cui nautæ, quanquam inuit
bis & inspectantibus, patrio ritu sacrificabant. ab eodem
per sortes de ipsa nauigatione petebant responsa; quæ (vt aie
credebantque barbari) modò læta, modò tristia reddeba
Centum à Malaca leucas, Sinas versus prouecti, quandam
sulam stetimus: ibique aduersus maris illius sęuitiam nau
instrumentis aliaque materia comparata, post multas cæ
nias & sacrificia quæsitum est ab idolo, prosperam deince
tunam essemus habituri, necne. cùm valde prosperam respō
proinde, ne moraremur diutius, sustulimus anchoras, v
gratulabundi fecimus omnes; illi, simulacro quod in pupp
tum candelarum luminibus odoramentisque ex incenso
quodam Aquilano venerabantur: nos conditore cęli terrę

filio Domino IESV CHRISTO confisi, cultum religio-
ne amplificandi studio in ea loca deferebamur. Cùm iam
is in cursu, placuit nautis ab dæmone percontari, vtrùm na-
a vehebamur, Malacam esset ex Iapone reditura. cùm in Ia-
quidem peruenturam omnino sortilegi retulissent, verùm
one Malacam minimè reuersuram; tum verò institutæ na-
onis pęnitere barbaros cæpit, satiusque iis videri apud Si-
emare, & Iaponicam profectionem in alterũ annum differ-
ter autẽ quis animus, quis tum esset dolor, cogitare vobis
otestis ipsi, cùm de tota itineris nostri ratione consuleretur.
Mox in oram terrę, quam Cocincinam vocant, delati; duo,
demq; die, (qui fuit Diuę Marię Magdalenę sacer) vespe-
quàm aduersa pertulimus. Etenim exasperato vehemẽtiùs
ngentesq; voluente iam fluctus, cùm iactis anchoris agita-
n salo, apertum in ostium sentinę vnus è comitibus nostris
uel Sina fortè pręteriens decidit. mortuum credidimus:
altè ceciderat, & à capite pęnè ad vmbilicum obrutus ali-
per in aqua iacuerat. verumtamen extractus magno cũ la-
animis grauiterque caput sauciatus, adhibita curatione,
diebus Deo fauente conualuit. Nõdum huius planè cura-
t vulnus: ecce tibi eodem ferme casu, eademque nauis ia-
e, filia nauarchi in mare delabitur, & in omnium oculis,
conantiũ opitulari, submergitur. Cuius interitum tãti sunt
s ac lacrymę consequutę: tanto prætereà, quotquot in na-
us, vitę in discrimine versabamur; vt admodum digna mi-
neres esset. Barbari ad propitiandum per sacrificia dęmo-
rsi, nulla capta quiete, diem noctemque totam mactandis
uibus ferculisque apponendis operam dederunt, per sortes
uęsiêre causam infortunii. Responsum est: si is qui priùs in
m ceciderat Emmanuel fato functus fuisset, puellã in ma-
fuisse lapsuram. Cernitis ipsi profectò, quantum nobis eo
o dęmõ ab suis ministris crearit periculum: & nobis quid
n fuerit, nisi furentis rabiem Dominus compressisset. sed
en in primis graues illę in Deum iniurię & barbarorum
a sacrilega permouebãt. itaque fusus in preces Deum ro-
bius, vt, priusquã fluctibus operiremur, homines, ab se ad
naginem ac similitudinem conditos, tam falsis opinionũ
us impiisque superstitionibus liberaret. tetrum quippe
ilum, & indignum est facinus, Dei vice ab hominibus, ad
ei laudẽ factis, adorari perpetuũ ipsi⁹ humani generis ini-
uius dęminis atq; terroribus, quibus ille mortales, nactus
occasio-

occaſionem, aggreditur , quòd multa mihi eo die nocteq;
beneficio contigit experiri, quamquã ea ſanè cognitu vtili
tamen breuitatis cauſa cætera prætermittam; vnum illud ſu
tim attingam: huiuſmodi ipſius petitiones eludi nulla ratio
ciliùs, quam animi magnitudine quadam ac ſecuritate pr
da, non illa quidem, quæ propriis viribus, ſed quæ vnius De
la pręſidioque nitatur. veniſſe tempus vlciſcendi ſui, crebr
ponebat ob oculos. ſed magis tali in re ac tempore nobis
dum eſt, ne fixam in Deo fiduciam, quæ debet eſſe firmiſſim
mittamus, quam ne ab hoſte (qui nihil valet niſi Domi
mittente) vincamur. Porrò, quid nobis in extremo ſpirit
rum eſt, fratres, cùm debilitatis corporis animique virib
uiori quam vnquam antea tentatione vexabimur; niſi pe
priùs ſpem totam in Deo reponere, atque ad eum tempeſt
fugere didicerimus?

Ad nauigationem reuertor. lenita paulum tempeſtate,
tis mœrentes dedimus, paucíſque diebus in portum Sinar
Cantonium vocant, peruenimus. Ac nautis quidem non
fuit, quin hyemandum eſſet ibidem; quamuis nos partim
do, partim etiam eam iniuriam cum Luſitanis & cum p
Malacæ expoſtulaturos minando, fruſtra eos reuocare à p
ro niteremur. Sed neſcio quomodo factum eſt, vt ſtatio
tandæ petendique portus Cincei (qui in eadem eſt ora
conſilium caperent. Eò cùm iam appropinquaremus; na
à quibuſdam prӕternauigantibus repentè fit certior, C
portum à piratis compluribus obſideri. Præſens omnino
lum imminebat: eratque ventus Cantonem reuertenti ad
Iaponem petenti, ſecundus. quocirca ſubita re perculſi na
lentes, nolentes, curſum in Iaponem dirigere, & nos qu
citi fuerant (& quidem reliquis portubus inſulæ excluſi
Cangoximam, quæ Pauli noſtri patria eſt, inuito dæmone
cere ſunt coacti. ibi, cùm à Pauli cognatis, tum à reliquis
nis amiciſſimè excepti, dies ipſos quadraginta in addiſce
ponicæ linguæ elementis haud exiguo cum labore poſuim
que Decalogi pręcepta, Deo fauente, promulgare ſumus
ſi, quæ Paulus noſter, & cætera Chriſtianæ fidei capita, pat
ſermonem accuratè conuertit: ac nos quamprimum typ
dare decreuimus, quo Chriſti notitia faciliùs latiuſque fu
Idem cognatos amicoſque homo impiger dies ac noctes
tem hortari ac docere non deſtitit: breuique vxorem, &
multos prӕterea vtriuſq; ſexus in ouile Domini cõpulit. N

cernimus adhuc)eorum consilium improbatur in vulgus: & plerique norunt litteras, perfacilè Christianis precationibus cunt. Die qui fuit Archangelo Michaeli sacer, cum Rege nano collocuti sumus: qui nos perhonorificè acceptos, vt ianæ legis volumina diligenter adseruaremus admonuit. deinde pòst diebus edixit licere omnibus, qui sub eius impe- it, fieri Christianos. Hæc nobis initia sese dant: læta vtiruntamen admodum incerto successu. Magna quippe mul- eorum est, qui nefaria huius terræ sacra procurant. Cum m placitis atque commentis, quòd Christiana tantopere t veritas, valde suspicamur fore, vt licèt in præsentia nobis videantur, tamen cùm res paulatim progredi cœperit, non perniciem tum sæuiant ipsi, tum verò populum concilioqui per se minimè nobis infestum. Fixum autem ac cerst nobis, sicuti ab omni prorsus contumelia & jurgiis absita ab gentibus ad cognitionem conditoris liberatorisque Iesu Christi vocandis nulla ratione desistere. Quod si euevt in causa tam honesta, tamque pio ac salutari negotio, vinamus; ne nos id in magni beneficii loco accipiemus à io, cuius præceptis, animarum salutem, corporis nostri ,mercari jubemur. Vtinam modò nos mentis candorem & itatem, quæ sancti Spiritus gratissima sedes est, cum fistemus. quam tamen ad rem multum nos loci opportunitas bit. Etenim remotis adeò in regionibus, inter impios dæm cultores ab amicorum conspectu longissimè positi, ompænè mortalium ope ac solatio destituti; nimirum nostriulatim obliuiscimur, nosque in Deum totos necessariò efius. quod secus, vbi Christiana viget religio, fieri conparentum quippe vel patriæ caritas, affinitates, necessitumicitiæ, ad omnes corporis animique vsus parata subsidia, er & homines interponũt ferè sese; atque inde sensim ipsubrepit obliuio. quocirca eximiam in nos, hoc etiam , Dei benignitatem experimur: qui cùm, hac suscipienda natione, aliquod præstare nos illi putaremus obsequium; potiùs singulari eiusdẽ beneficio affectos, multisq; vinculos agnoscimus, quæ spẽ in Deo nostram & cogitationem patriæ distinebant. Ad hæc illud quoque non leue com- accedit, quòd deliciis iis, quæ alibi carnis stimulos irrientisque & corporis vires solent infringere; hîc caremus . Etenim Iaponii nullum altile mactant vel comedunt, cuntur interdum, oryza & tritico non abundant: herbis ac

pomis vt plurimum victitant. & quidem ita prospera valet[...] ad multam vsque senectutem vtuntur, vt facilè appareat, [...] paucis sit eadem, quæ alioquin est insatiabilis, natura [...] contenta.

Vos item, carissimi fratres, (quoniam tanta vobis prouinc[...] tesit) vigilate animis; vestramque industriam ac pietatem in[...] tro cælesti probare contendite: id assequemini, si Christiana[...] militatem & sensibus intimis colueritis, & moribus expres[...] ac vita: quod ad existimationem auctoritatemque attinet, [...] id Domino permittẽtes, qui vobis eã ipse per se conciliabit [...] ctò: q̄ si facere omiserit; vestra causa videlicet, ne, quæ Dei su[...] bismet arrogetis, omiserit. Illud verò vos ego etiam atque [...] obtestor, vt veram inter vos pacẽ atq; concordiã omni ratio[...] tineatis: summaq; ope nitamini, vt ne qua in vobis semina [...] sionis existant: præclaros illos vestros conatus ac studia pa[...] pro Christo conferatis interim ad omnẽ discordiæ spiritu[...] bellandum, memores affirmasse Christum, ea re suos cogniti[...] si se diligerent inuicem. Gratiam suam Dominus Deus no[...] voluntatem animis nostris insinue[...], quo ex ea quàm maxi[...] cta faciamus. Cangoxima, Nouis Nouembris, MDXLIX.

PAVLI IAPONII AD SOCIETATE[M] IESV IN INDIAM.

Vod mihi maximè fuit optatum, vt in Iapon[...] dire, matrẽ meam, & vxorẽ, ac filiam, cognat[...] terea ac familiares meos ab impio dæmonun[...] ad Christi religionem traducere mihi lice[...] iam Dei Domini nostri clementia singulari s[...] sequutus. Nunc autem alia me coquit cura [...] quemadmodum ad Christum conuersi sunt, sic in fide, quam [...] derunt, firmi stabilesque persistant. quod ego cùm à Domin[...] cor identidem; tum vos, per Christum, vt in precibus vestris [...] crificiis mei meorumque memores sitis, obtestor: quando [...] ad salutem (nisi principiis consentiant exitus) cæpisse nil pr[...] Iaponii me sanè quàm libenter audiunt de Iesu Christo ve[...] cientem. itaque multos, fauente Deo, Christianos fore co[...] Nos hìc omnes corpore (vtinã æquè spiritu) bene valemus. [...] quam à vobis locorum interuallo disiuncti sumus; tamen [...] mis in præsentia cõjuncti videmur, erimus aliquando corp[...] videlicet cùm ad extremum iudicium excitabimur, vtina[...] Domino regnaturi. Cangoxima, Nonis Nouembris, MD[...]

IC[...]

)ANNIS FERNANDI AD FRANCIS-
CVM XAVERIVM.

POST tuum ex hac vrbe discessum, inflati animis domum ad nos conuenêre Iaponii, vt variis nos interrogationibus fatigarent: videlicet rati, qui ipsorum argumenta refelleret, absente te, fore neminem. Sed Cosmus Turrianus, Deo fauente, spiritus eorum repressit: etenim interprete me ad singulas
)nes ita respondit, vt satisfaceret: quas ego Iaponicè quo-
·sius mandato litteris consignaui, deesse nolui quo minus
:quas ad te perscriberem.
:situm est, ex qua materia Deus animū condidisset. nā cor-
dē è quattuor constare elementis non ignorabant. Respō-
d hoc; quēadmodū Deo, vt elemēta, Solem, ac Lunā, & re-
mundi fabricaretur ornatum, non opus fuit priore mate-
t existerent, ipso nutu verboque fecit; sic animos etiam
eari sola ipsius voluntate, materia nulla. Tū illi percōtari:
r animi, quænam esset species. Nullā respondimus, etenim
priū esse elementorū & corporū. Cùm inde efficerēt, quo-
rpus non haberet, nihil esse animum; Cosmus vt eos verbis
conuinceret. interrogauit num esset aër in mundo: cùm
:nt, quæsiuit denuo, esset ne coloratus aër: negarunt. Tum
r, cùm res corporea sit, nullo est colore; quanto minùs
animus, cùm careat corpore? Hoc audito, cessêre.
siere alii, dæmones quidnam essent. cùm respōderetur esse
dinem Angelorum duce Lucifero, qui elati superbia, quòd
è æquiparare voluerant, cœlesti gloria sunt diuinoque a-
riuati; cur, aiunt, homines tētat diabolus, estque eis adeò
nter infestus? quòd eos, inquit Cosmus, ad beatitudinem
iam ipse amisit, conditos nouit: propterea eis inuidet, la-
e vt in fraudem inducantur.
ogauêre nonnulli, cur, si erant cuncta quæ Deus fecerat
ciferum spiritum malū & contumacē creasset? Ad ea, Lu-
inquit, quique sunt eius sectam sequuti, condidit Deus
intelligentia præditos ad bonum dignoscendum ac
& libera voluntate ad vtrumlibet eligendum: vt eos, si
xoptassent, gloria, sin malū, inferni cruciatus exciperēt.
tate quòd Lucifer ac reliqui dæmones abusi, pro Deo a-
ncupiuerunt; idcirco pœnas dedêre, & sua ipsorum culpa
uperbi euasêre; quod secus bonis contigit Angelis,
t subdentes Deo, meruêre gloriam sempiternā. Percōta-

bantur alii, quid eſſet Deus, vbi eſſet, num aſpici poſſet: al
Deus, cùm ſit adeò clemens, aditum gloriæ tantis difficult
circunſepſerit. denique tantus erat à matutino tempore vſ
veſperam hæc & alia ſciſcitãtium numerus, domus vt opple
ſed Coſmus (vt dixi) fecit omnibus ſatis. Bonzii nos, quòd
ſcelera coarguimus, maledictis inſectari non deſinunt Con
re quidam ex iis, diabolũ è ſimulacro pronuntiaſſe, nos ipſi
diſcipulos: eundem noſtra de cauſa è cœlo, multis inſpectar
regiam fulmine perculiſſe: quidam etiam humanæ carnis v
tatem nobis exprobrant. Ad hæc, illa quoque incommoda
potiùs beneficia accepimus: Commotum eſt in oppido b
quod regis obitu deinde ſedatum eſt, adeò exitioſum & gr
vrbs octo dierum ſpatio conflagraret incendiis, & ſanguin
daret; quippe ſublatis legibus, impunè victrix vbique graſſ
improbitas: paſſim homicidia, paſſim rapinæ. atque eo ſa
tempore nos ad cædẽ inquirebamur aſſiduè; partim ab iis,
oderant, partim ab iis, qui noſtras qualeſcunque ſarcinul
mauerant: itaque magno in diſcrimine vitæ ſæpe verſati ſun
rùm ex omnibus periculis eripuit nos clementiſſima Domi
ter, quæ cliẽtes adeò præcipua cura tuetur ſuos. Cùm enim
rerum eſſet huiuſmodi; Coſmus Antonium miſit ad Naëto
vxorem, vt ab ea conſilium peteret: illa iuſſit nobis renunti
feſtim veniremus ad ſe. porrò inter eundum cõplures in c
armatorũ incidimus: ii inter ſe, per eorum ordines trãſeũtib
bis, quin, aiunt, è medio tollimus hoſce de Cengecu, (ſic en
ropæos appellant) quandoquidẽ ipſorum culpa, lignea vel
ſimulacra neque aliis neque ſibi ſalutem dare poſſe negant
indignati, excitata diſcordia, tantam huic populo cladem
re? hæc autem dicebãt illi, propterea quòd eo bello cœnob
ta cum ſimulacris ignis abſumpſerat : imminuta magnope
lorum & præſtigiatorum auctoritate, vel ob id ipſum, quò
in primis, vt noſti, ſuperſtitioſo nihil eam ſuperſtitionem pr
conſtiterat. Ex eo diſcrimine elapſi, Naëtondoni domum
nimus, cuius vxor, dato puero qui proſequeretur, nos ad B
rum cœnobium, quos ea ſuis alebat ſumptibus, amandauit
rò grauiter nobis offenſi, reſpuere: dæmonas dicere, nec lo
cipiendo tam improbo hominum generi ſibi ſupereſſe. C
Deus, qui habitat in cœlo, cuius legem exponeremus, ex iis
lis non in cœlum eriperet? Tamen ad extremum ſiue Dom
tu, ſiue famuli precibus adducti, phani particulam nobis a
tium aſſignârunt. ibi toto biduo commoratos mulier nos

rurfus accerfit, & in pofticis ædium partibus ambulatiūcu-
iandam nobis ad diuerfandum attribuit. hîc nos quot peri-
quot laboribus perfuncti fuerimus, ne longior fim, in præ-
fileo. Sanctis facrificiis & precationibus tuis nos admodum
endamus, & patrum fratrumque cariffimorum: quos ego ad
entem falutaribus erudiendam præceptis, & veram in agni-
ı Dei conditorifque fui trahendam, propediem venturos
nfido. Amangutio, 13. Calend. Nouembris. M D L I.

VARDI SYLVII AD SOCIETATEM IESV GOAM.

AManguтianas res primùm, deinde verò Bungenfes ad Diuinæ maieftatis gloriam hac epiftola perfequar. Poftquam à nobis Petrus Alcaceua difceffit in Indiam, (difceffit autẽ Octobri menfe, anno Domini MDLIII.) Amāgutium veni cum Cofmo Turriano. ibi ex familia Regia multi infignes ac nobiles
eorum fingulis alii xv. ferme vel xx. Chriftiani funt facti.
numerum accefsêre Meacenfes Bonzii duo, quorum alter,
legum in primis peritus, multa percontatus à Cofmo, totā
n viciffim de mundi opifice deque hominis anima fenten-
ıtefecerat, cuius erat fumma, nullum effe planè verū om-
onditorem. Veruntamen ipfemet conditor fuam illi gra-
ıpertiri dignatus eft, vt quanto verfaretur in errore, & quàm
era, quæ à Cofmo dicebantur, liquidò cerneret. itaque Do-
ı Deum noftrum ex animo colere ftatim decreuit, id quo
faceret, omnibus rebus, quibus ad eam diem vtebatur, ab-
xiguum fibi tectum, aliqua ex parte à nobis adiutus, cum
io Barnaba exftruxit. ibi morantur ambo, & victum fibi-
s manibus operantes quærunt: nihil è domo noftra, nihil
gratis accipiunt: vnam acquirendæ virtutis rationem fci-
ır à nobis, in qua, ceu nouellæ plantæ, adeò feliciter cre-
t mei me fanè ex eorum comparatione pœniteat. Eodem
e Iaponius alius quidam ad Deū conuerfus eft, magna hu-
te vir, acutoque iudicio, annos natus plus quinquaginta: &
s, antequam conftituit Chriftiana facra fufcipere, diaboli
onibus adeò vexatus eft, vt in morbum inciderit; poftea ta-
àm Deo fefe commifit, manna abfcōditum affatim haufit,
de priftina fua impietate, deque excellentia diuinæ legis
on definit. Is nouo nomine Paulus appellatur: & quòd ma-
dētia & ingenio præditus eft, & nihil vnquam adorauit in
m Iaponiorum fuperftitionem inane femper nefcio quid

judicauit)ſuo exemplo multos ad religionem impulit Chr
ille haud ſanè fictè dat operam, ſiue transferendis in patria
guam ſcriptis quibuſdam, (qua in re valet plurimum,& ſtyl
valde probatur)ſiue aliis mortalibus omni ratione ad verit
trahendis: præſertim verò confirmandis ac retinendis in fi
phytis,quos antea tam vehementer inſectabatur. Vxor eius
ſunt iam Chriſtiani,cum ipſius fratre non minùs ingenioſ
nato,aliis præterea ipſius affinibus & amicis.

Septuageſimum vel octogeſimum alius circiter annum
vir nobilis ac dynaſta, ſuperſtitionem ſuam cum Chriſtia
gione commutauit: idolorum ante id tempus cultor eg
quippe cui, ſimulacris humi de more ſtatuendis venerandi
præ aſſiduitate laboris occalluerant manus. nunc verò
lux veritatis oborta eſt,vt de laboribus ab ſe fruſtra ſuſcep
ſua cœcitate verba facere nunquam deſiſtat. is idolorum
tēplum ædificare decreuit, quò Chriſtiani ad ſermones in
cultu diuino ſerēdos augendę pietatis cauſa cōueniant:&
ſis,qui ſub imperio ſuo ſunt,omni conatu perſuadere conſ
ad Baptiſmum accedant:quo luſtratus eſt eius quoq; filiu
natus triginta,qui domum noſtram Chriſtianæ doctrinæ
rum cauſa ventitat. Tria paſſuum millia diſtat ab vrbe An
vicus quidam;ibi ad quinquaginta vel ſexaginta neophyto
cos operarios omnes,tantum rerum diuinarum ſtudium c
vt, litterarum prorſus ignari, litteratos homines popula
argumentando conuincerent. Quin etiam eius loci Bonz
cùm illos ſæpe ſermone atque altercatione laceſſeret, tur
iiſdem ſuperatus ac victus, exiſtimationi ſuæ denique mi
conſuluit. eius diſceſſu neophyti valde leuati ſunt. Iidem
vniuerſi certum in locum ſæpe ſe cōferunt,vbi de cultu diu
ſeritur,admonētq; inuicē ſeſe, & ad fidem & religionē hor
Verùm de ſtatu rei Amangutianæ plura cognoſcetis ex e
Coſmi Turriani,quam miſit in Bungum;ex qua ego hæc c
» quuntur excerpſi. Ex hiſce pauperibus multi facti iam ſunt
» ſemper aliqui Chriſtiani. iidem precationes tenent,eaſqu
» nuam ferè quotidie recitant:tum ſingulis caxa(quod mon
» nus eſt)in eleemoſynam datur: quare illi admodū lęti,& D
» gratias agentes,domum ſeſe recipiunt. iidem, Dominicis
» cū in ordinē diſcubuēre;qui Chriſtiani ad ſacrificium ven
» liquid iis præbent eleemoſynæ cauſa: itaque & illi benefi
» dent, & Chriſtiani rei totius diſpoſitione atque ordine d
» tur,& omnes in vniuerſum Domino gratias agunt; cuius

anteactæ ipsorum vitæ fœditas patuit. Paulus & Barnabas
enses Bonzii duo mirabiliter in fide proficiunt. Faxit Do-
,vt ad finem vsque perseuerent. Die qui fuit DD. Cosmo &
ino sacer, vespere mortuus est Ambrosius Eunadus Faisu-
Regis œconomus. eius funeri mecum interfuêre plus ducē-
s vtriusque neophyti, signum Crucifixi vnus è neophytis
ebat; & quoniam demortui domus à nostra plurimum abe-
mpa mediam per vrbem necessariò ducta est. Efferebatur
corpus admodum excelso feretro, tantaque funalium mul-
ie, vt ipsam diei lucem repræsentarent; ac terræ quanto li-
paratu cæremoniisque mandatum est. Commouit ea res a-
tum ad impias sectas deserendas cognatos ipsius, & ma-
ciuitatis partem: quas quidem sectas planè relinquerent,
æ legis interpretum hîc foret copia. Vxor autem eius cō-
pauperibus fecit benignè: nam & ipso quatriduo præbuit
ulum, & è domestica supellectili multa distribuit: in iis
estem sericam, ex qua conficietur pecunia ad ædificandam
num in area, quam idcirco nobis neophytus quidam at-
. Hoc eius rectè factum, cæteraque neophytorum erga
beneficia, quibus bis térve cibaria singulis mensibus
tur, compenset Dominus: quem vos rogate fratres mi-
ssimi, vt hæc ab illis fiunt, nullam ob aliam causam, ni-
dem placeant: & simul in officio me sua benignitate
iet.

mus ea, cuius meminit Cosmus, perfecta iam est. Absolutum
s v. Kalend. Iulii, & diebus aliquot ibidem sacrificatū, ser-
que de ipsius fundatione sunt habiti. Hactenus de rebus A-
tianis. Nunc ad Bungenses venio. Anno MDLIII. nostri la-
nibus ibi malè accepti sunt, confictis in eos criminibus,
urne vescerentur humana: sed rex, causa cognita, rem to-
ui compressit, dispositis custodiæ causa circa domum no-
nterdiu noctuque vigiliis, atque ea sanè præclara fuit neo-
um probatio: quippe nos quo majoribus cinctos videbant
is, eo majorem ipsi firmitudinem animi constantiamque
erebant. Eo tēpore multæ ad neophytos conciones, multæ
onzios disputationes habitæ sunt: qui victi, cùm quid age-
n haberent, insigni mendacio populum onerarūt, nulla re
Christiana à Iaponica religione differre. Res erat sanè pe-
l itaque nostri, diuinæ gloriæ zelo inflammati, nil aliud
dies docere populum instituerunt, nisi has duas religiones
pere inter sese differrēt: legē quippe Iaponicam fabulis atq;

mendaciis, Christianam vero planè certissimis niti principii
que ob id ipsum Balthasar Gagus librũ Iaponico sermone c
psit, ac dedit Regi, quem Rex coram se suisque consiliariis re
ac vehementer probatum suo signo obsignauit, atque ad Bal
rem remisit, iubens ei renunciari, se libri eius exẽplum descri
habere apud se: proinde exemplar, obsignatum vt erat, ostei
magistratibus, vt eos, perspecta Christiana veritate & doctrin
neuolos & amicos haberet. Ex eo tempore adhuc in pace fu
Bonzii in Dominum credidêre complures, in iis quidam leg
ritus ex eorum ordine, qui commentationibus vacant, nost
tea vehemens aduersarius; huic ita deinde clarum veritatis l
affulsit, vt in exquirendo Christiani hominis officio nunqua
fatigetur. Tanta verò tranquillitate fruitur animi, atque it
beneficia ipsius hærent infixa memoriæ; vt pro iis, à quibus
stiana mysteria didicit, & à quibus huc missus est, denique p
ctis Euãgelii præconibus, preces ad Dominum assiduè fund
selmus est quidam Dominus vici nõ longè ab vrbe positi. is, v
rem ad cultum Dei traduceret, anno superiore venit ad nos,
thasarem domum suam adduxit; qui feminam, & domestico
nes, aliosque complures necessaria ad religionem rudiment
cuit, & cõuertit ad Dominum. Horum exemplo tantus in re
eius vici incolis motus animorum est factus, vt omnes ferè
stiana iam sacra susceperint. Vicus est alius, decem leucas ab
illuc item anno superiore lucri causa se contulit neophytus
rius quidam, Antonius nomine: ibique reperit hominem,
dæmone septem iam diebus ita præfocabatur, vt nihil neque
lentum neque poculentum per fauces posset demittere. Hu
seratus Antonius, & simul recordatus latronis eius, cui c
suppliciter agnoscenti Dominus noster IESVS CHRISTVS
uerat, aquam in vas infundit, expiatque manu sua per signum
cis. deinde hortatur ægrotum, vt peccatorum suorum agat
nitentiam, & credat in eum, à quo & conditus fuerit, & sal
possit accipere. Annuit ægrotus, & continuò porrectum sibi
lum aquæ totum penitus hausit, appositumque oryzæ pa
sine labore comedit. Quæ res ægrorum ita permouit, vt cù
mùm per corporis vires liceret, ad nos conferre sese Chri
religionis suscipiendæ causa decerneret: itaque fecit, omn
perstitionẽ abiecit, Christianos ritus ac precationes edidici
cisque pòst diebus est mortuus. Alium etiam conuertit ibide
tonius, claro admodum genere natum, Lucas nouo iam n
dicitur. Is cùm Baptismi causa ad nos venisset, postea quàm
ti

t, Balthasarem domum suam cum Ioanne Ferdinando An-
que perduxit. ibi dies aliquot instituendis baptizandisque
ultis vacarunt, vt ex vna tantùm Lucæ familia, sexaginta ca-
n his vxorem Lucæ, duosque filios virili ætate) cœlesti laua-
rgauerint. Quorum tanta constantia, tantum animi robur
uit; vt suo exemplo aliis ad fidem trahendis numerum dein-
centorum impleuerint. Annus circiter agitur, cùm quidam
cum acie sanè debili baptizatus est. is, Dei benignitate fa-
est, vt vnà cum animi lumine oculorum quoque lumen reci-
etenim continuò clarè cæpit videre: cuius rei fama cùm la-
anasset; Iaponiorum ad nos concursus hinc inde statim est
partim cœcorum, partim vario morborum genere, vt lepra,
aliisque huiusmodi laborantium, in quibus Dominus, pro
ientia, cœlestis numinis vim sæpe declarat. Quod vt faci-
gnoscatis, nonnulla referam, quæ in hoc genere contige-
n popularibus neophyti illius, quem ex oculorum debilita-
ntè conualuisse docuimus; iam inde ab ipso abauo quidam
tario veluti iure, & quasi per manus acceperat, vt à dæmone
retur; atque is, impetrandæ salutis causa, in victimas & im-
ificia patrimonium pænè consumpserat. Verùm dæmones
nhabitantes, quo maiores sibi honores haberi cernebãt, eo
nt hominem grauiùs; nec illius tantummodo cruciatu cõ-
rreptum ipsius quoque filium annos natum triginta adeò
ccepêre, vt multos dies nihil omnino gustaret, nec iam pa-
vel affines agnosceret. Balthasar vbi id resciuit, contulit eò
umque filium in ipsis tormentis offendisset, iussit eum diui
aëlis nomen pronuntiare. paruit ille, & in ipsa pronuntiatio-
usula tam vehementer intremuit, tanta cum gesticulatione
ue membrorum, vt qui astabant, rei miraculo perhorresce-
erùm diuinæ placitum est bonitati, vt simulatque super eum
sar sacra illa effatus est verba: In nomine Patris & Filii &
s sancti, à nequißimo spiritu liberatus, continuò & cibum
mentis rationisque receperit. Deinde verò vnà cum patre
ana rudimenta edoctus, & vterque sacro fonte lustratus est;
quidem, Michaëlis; pater autem, Pauli nomen assumpsit.
pòst diebus, eiusdem Pauli filia, soror Michaëlis, ad tẽplum
n accesßit, quæ item triginta iam annis malè a dæmone ha-
:. Ea cùm velle se Christianam esse dixisset, vehementi pa-
a timore corripitur. Tum Balthasar ad exorcismos confu-
itque mulieri suadere, vt nomen IESV nec non D. Michaë-
untiaret. illa verò discrutiata grauißimè, ore compresso,

voce veluti in cantum ſoluta, reſpondit, ſi, Xacæ & Antidæ, c
gem dedêre Iaponiis, idola repudiarentur, neminem adora
eſſe præterea: neque verò ſe cuiuſpiam vi ab eorum cultu
abduci. poſtridie (qui dies fuit Beatiſſimæ VIRGINI ſacer) te
Chriſtianis referto, cùm mulier quoque adeſſet; Balthaſar
peracto ad exorciſmum rediit. Hic dæmon verſum ejulare
riam conqueri, feminamque torquere. Cùm in eo ſtatu res
Chriſtiani, qui aderant, in preces dedêre ſeſe, nec ita multc
tus ille nequam erupit, mulier autem valde leuata eſt, atque
gra prorſus mente, potum petiit, porrectamque ſibi aquam l
ſem ſeu benedictam ebibit. Tum juſſa dicere IESVS, MARIA
ſuauiter pronuntiauit, vt vox Angeli videretur. Ex eo ter
nunquam deinceps à dæmone vexata eſt, iamque Chriſtia
cra ſuſcepit. Qui ægroti huc deuenêre, ex iis ad trecent
Chriſtiani cernuntur. quorum ſermones inter ſe, de benef
Domino poſt Baptiſmum acceptis, operæpretium eſt audir
hic patientiam in morbo ferendo, ille recuperatam prop
tudinem prædicat. ſolent autem huiuſmodi ægroti, decem
quindecímve ſinguli ad Chriſtianam religionem ſecum ad
re, quorum corpora non alio medicamento curantur à nob
aqua benedicta, cuius virtus in hoc regno multis experim
præſertim verò in oculorum curatione, quibus Iaponii vul
borant, eſt comprobata: vt eius petendæ cauſa à leucis dec
duodecim vndique concurratur ad nos.

Hoc anno, qui poſt Chriſtum natum eſt MDLV. in hac a
cra Funaienſi, à Cineralibus ad Paſchalia vſque ſolennia, co
nes quotidie cum ſacrificiis habitæ ſunt, tanta neophytoru
quentia, vt eos domus noſtra non caperet, tantóque animi
re, nonnulli vt è pagis pridie domum noſtram venirent, qu
ſtridie manè ad tempus concioni adeſſent; nonnulli autem
plum duabus ante lucem horis accederent. quibus rebu
mines ita vehementer inflammabantur, vt quotidie ferm
ni, duodeni, vel etiam viceni poſt catechiſmum fierent Chri
Itaque baptizati ſunt eo toto Quadrageſimæ tempore qu
genti. A Paſchalibus feriis vſque ad Pentecoſten eodem fe
ac ſtudio continuatæ ſunt quotidie conciones, neophytoru
gatu, qui, propitiandi Domini cauſa, myſterium Confeſſioni
quàm diligenter frequentant; quorum vitæ morumque i
tationem poſt Baptiſmum noti affineſque eorum valc
rantur, quippe, vt quiſque maxima pro Chriſti nomine
minia afficitur, ita ſe beatiſſimum putat. Quidā etiam, cùm
co

ersionis, nõnullo pudore territus, latitaret; ita se nunc palàm us in causam Christianam tanta sua cum delectatione demi- verbo Dei potiùs quàm cibo sustentari alique videatur. Cæ- nia quoque nostra funebris magna cum admiratione pro- ab ethnicis: vt funus quod primùm duximus, hominum ria millia spectandi causa celebrauerint. cùm autem pau- us æquè ac diuitibus honorem à nobis vident haberi; tum egi Domini Dei nostri simile nihil fatentur esse. atque lex è latè vagatur in hoc regno Bungensi: nam præter vrbanum ytorum gregem; Iacali quinquaginta, vel sexaginta, Siqui- iciem, Quinctani (pagorum hæc nomina sunt) plus ducen- ntur. Neophytus quidam est, quem cæteri ob eius virtutem tis loco venerantur & colunt; qui sæpe ad sacrificia & ones huc ventitat. Is ea circuit loca, & cunctos ad officium tatur. Superioribus diebus Balthasar Gagus cum Ioan- rdinando Firandum profectus est ad Lusitanorum, qui i- nt, confessiones audiendas. Rex autem, antè quàm discede- nit ad nos, iussitque Balthasarem de commeatu sine cura daturum se qui eum prosequeretur, & omnia ad iter ne- a compararet, idemque, si Balthasar vellet, præstaret in re- præfectis etiam, quacunque transeundum esset, iumenta & , quæ opus forent, se imperaturum. Eum nunc in singulos specto. Mecum hîc de neophytis remansère senex quidam, ius nomine, quinquaginta vel sexaginta natus annos: & a terea quatuor vel quinque homines impigri ad necessaria ia obeunda.

iptis iam litteris, ex Ida pago non longè ab vrbe posito r quædam cum marito ad hoc templum Baptismi causa se lit. Sed vterque, quòd Balthasar aberat, domum suam re in- onsilioque pænè mutato reuertebantur. id vbi cognouit ius is, quem modò nominaui, me appellauit, vt preces ab us, qui aderant, ad Dominum pro vtroque eorum haben- rarem. itaque dum orationem Dominicam clara voce mul- nuntiamus, conspecta mulier est adeò vehementer intreme- lam ipsi tres homines regere & continere non possent: den- erò tam acriter infrendebat, vt viderentur effringi. inter- strictis ipsius manuum digitis, mulierem signo Crucis & enedicta lustrabat Antonius: nobis ex altera parte in ora- Dominica & Angelica salutatione perseuerantibus. Post ulier aliquantulum consopita, simul atque expergefacta sa dicere, IESVS, MARIA, primùm veluti indignabun-

da pro-

da pronuntiauit. tum ei manus arctiùs iterum vinciuntur, p
tioni simul omnes insistimus: nec ita multo pòst femina d
manibus, & lamentari, & rogare, vt sese quàm citissimè solu
Deinde, pia admodum voce proferens, IESVS, MARIA, v
Creatorem suum adorare se dixit, grauemque sese peccat
agnoscere. Eadem mihi postea affirmauit, se toto septennio c
ingentem sensisse grauedinem, sed iam ea leuatam, & exh
tam esse. Postridie manè cum marito discessit: redituri ad B
mum cùm primùm Balthasar Firando reuerterit. Mihi san
gnam tota res attulit voluptatem, & ex eo die planè alia m
atque antea, visa est. Multa præterea in hac regione geru
Domino; qui nos pro sua bonitate idoneos vineæ suæ culto
gnetur efficere. è Bungo 12. Cal. Octob. MDLV.

TAQVÆ REGIS FIRANDI AD MEL CHIOREM NONNIVM.

PATER Mag. Franciscus cùm meum in h
gnum venisset, Christianos fecit magna
mei voluptate nonnullos, quos equidem com
datos habeo, & ab omni iniuria tueor. Bis q
ad nos venit etiam Pater ille, qui Funaii ver
baptizauitque cùm ex affinibus meis aliquot
ex reliqua nobilitate permultos: quem ego virum aliquoties
ui, eiusque doctrinā, quæ mihi penitus hæret in medullis, it
baui, vt Christū sequi planè decreuerim. Quocirca te in me
gno videre magnopere cupio: semel quippe mentitus, non n
iterum. Tu si ad nos te contuleris, & rem Deo gratissimam fe
& à me quàm honorificentissimè liberalissimeque tractabe
rando. Taqua Nombo Firandi Rex.

COSMI TVRRIANI AD SOCIETATE IESV IN LVSITANIAM.

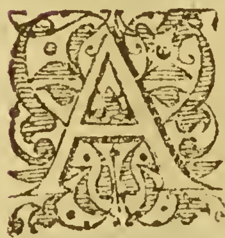
EX quo tempore à Francisco Xauerio, qui
migrauit è vita, Amangutii sum relictus; res p
mani generis aduersariū minimè trāquillæ fi
qui cū intelligeret quātū Euāgelii promulga
proficeretur, omni ratione eā impedire conat
bellum enim Regem inter ac populares eius i
niciosum excitauit, vt vigesimo post meum aduentum die,
ipso cū filiis interfecto, alium, qui Regis Bungi erat frater,
gna tamen principum dissensione, suffecerint. Nec tamen à

ı cessatum est: nam ad annum MDLVI. (quod spatium
norum circiter sex) assiduis concionibus, cæterisque ex in-
nostro ministeriis obeundis, Christianorum duo millia fe-
quo tempore nonnulli è proceribus, coniunctis viribus cō-
ırm Regem sectatoresque ipsius, vrbi Amangutio sæuum
ıcendium intulerunt, vt cùm amplius decem millibus fami-
incoleretur, vnius horæ spatio vniuersam flamma perua-
Nec sanè domus nostra templumque ab eo incendio fuit
ıe. Post hæc affertur nuntius, aduentare hostes; quo au-
Christiani conueniunt, communique sententia statuunt,
e mihi in iis tumultibus commorandum: denique vigesi-
st incendium die, cùm iam hostium exercitus ab vrbe non
bus millibus passuum abesset, vehementer à me efflagi-
ırantque vt inde discedam. quorum ego precibus eo a-
cessi, vt post eas turbas ac seditiones redirem. Consilio
ionis meæ cognito, reliqui Christiani ad me concurrunt,
ea nocte partem capiunt quietis, cùm alii peccata confi-
ır, meumque discessum lugerent; alii mecum vnà decedere
issent. quos ego vt potui, verbis solatus, discessi, multis
ilominus ad nouem millia passuum prosequentibus sum-
n dolore ac gemitu. mortuum parentem in conspectu
ere dixisses. Nimirum præsagire iam tum videbantur ca-
tes, quæ postea contigêre: quippe deinde & vrbs funditus
est, & summa annonæ inopia, aliaque id genus multa in-
oda consecuta. In itinere cùm diuellerentur à me, ecce
nuo lacrymæ virorum, mulierum, puerorum, quæ me sa-
gno mœrore tristitiaque affecerunt: atque ita illi ad suos
i sunt, ego Funaium iter intendi, qua in vrbe versabatur
far Gagus cum duobus ferè millibus Christianorum, quos
rat, eratque magna apud Regem in gratia, ad quem Præ-
iæ certum hominem Regis Lusitaniæ nomine cum pretio-
eribus misit, egitque gratias quòd nos adeò humanè libe-
que tractaret. Hoc ille officio permotus, ædes nobis opti-
materia cedrina est elargitus: è quibus templum exstruxi-
m reliquis ad incolendum necessariis ędificiis, operā suam
uantibus admodum impigre Christianis. Decreuit etiam
ureorum quinquagenum vectigal. Inde cum æstus belli
ferbuisse videretur, ethnici multi ad verbum Dei conflue-
c ferè semper ad Dominum conuertebantur aliquot, de-
erdum, interdum quindecim, pluresque aut pauciores,
nentes eorum Spiritus sancti claritas illustrauerat. Aman-
gutio

gutio etiam Rex, regniq́ue proceres, miſſis per Chriſtiano
ſtolis, nos ad ſe inuitarunt. qua de re cùm Regem ipſum Bu
micitiæ cauſa conſuluiſſem, reſpondit adhuc maturum no
ſimulac foret, ſe moniturum. ſuſpicati ſumus occultam ali
coniurationem ipſo conſcio aduerſus Amangutii Regem eſ
flatam: nec ſanè temere, nam ex principibus quidam p
Amangutium ex incendio ferme iam inſtauratum aggreſſu
ruit, magna ciuium parte vel ſpoliata, vel in ſeruitutem ab
Regis etiam fratre cum omnibus iis, qui partes eius ſequeba
occiſo. Ea re cognita, Bungi Rex magnas copias ad Am
tium occupandum miſit, quo euentu, adhuc incertum eſt.

Anno MDLV. octauo Idus Septemb. Rex apud nos ſanè
iucundè cœnauit: à cœna de Deo verba fecimus. ipſe per
dam ex amicis iuſſit nobis renuntiari, velle ſe certos pecuni
ctus aſſignare alendis iis, qui in ſua ditione Dei legem doc
Reſpondimus, nobis hoc non eſſe ita neceſſarium, ſed in
perum ſubſidium hoſpitalem domum à nobis ædificatam
quæ huiuſmodi ope admodum indigeret, orare nos Re
vt beneficium illud in eam domum conferret; quod f
& ſimul iuſſit nobis attribui aream in vrbe imperii ſui a
dum ampla ac celebri, Facata nomine, ab vrbe regia qu
dierum itinere, vbi iam Balthaſar Gagus aliquot fecerat Ch
nos. Eò nunc Balthaſar idem eſt rediturus, vt ibi diutius co
retur, atque commodiùs Euangelium prędicet. Chriſtus Do
noſter eas vires nobis eaſq́ue virtutes impertiat, quæ ad aſ
huius prouinciæ labores atque pericula ſunt neceſſariæ. V
vj. Idus Septembris, MDLVII.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATE IESV.

Nno MDLV, cùm in hæc loca Melchior com
que perueniſſemus, nihil ad vos ſcripſi, prop
quòd redituro mox in Indiam Melchiore, ſat
sè de moribus hiſce ac regionibus ex ipſo vo
gnituros putabam. Nunc ea perſequar, quæ p
ius diſceſſum præſente me contigerunt, quo i
nibus immenſa Dei bonitas magis eluceat.

Vbi terram hanc attigi, iuſſus ſum Funaii habitare cum
mo Turriano, partim vt ingraueſcentem iam illius ætaten
tantis ac tam multis laboribus aliquo auxilio ſubleuarem; p
etiam, vt ex eius conſuetudine ediſcerem, qua ratione h

Ch

ianorum ingenia colenda tractandaque sint. Balthasar au-
agus, qui ibi erat, Firandum est missus, vbi portus est in pri-
ebris, & Christiani nonnulli: Regulus præterea vrbis eius
os diligit, fecitque nobis potestatem areæ coëmendæ, qua
Virginis Matris ædē sacram excitauimus ad pios Christia-
vsus cùm Iaponiorū incolarum, tum Lusitanorum, qui eò
rant. Gagus ab Regulo humanè exceptus est cum alio fra-
tro, itemque alio Iaponio Christiano in rebus diuinis ad-
erudito, quos secum adduxerat. Hos deinde cognouimus
phytis instituendis magna cum laude versari. post Gagi dis-
, aream coëmimus patentiorem, donauitque Rex nobis
inter quasdam ædes in proximo, quæ statim nobis vsui
iis quippe templum exstruximus, addidimusque tecta
illa nobis ad incolendum necessaria. Opus ad culmen per-
est die Sanctis omnibus sacro, anno MDLVI. Melchior
in eo sacrum fecit solenne. Inter hæc tempus aduene-
Melchiori in Indiam redeundum erat, quem à nobis di-
s, nulla spe in hac quidem vita nos reuisendi. Inde Chri-
ei ex instituto dedimus operam, non sine aliqua difficul-
opter occultas conspirationes aduersus Regem in vrbe
is à reliquiis coniuratorum, quos mense antè nostrum ad-
capitali supplicio affecerat, ac deinde ad cæteros minori
periculo puniendos in insulam quandam, quæ arcis in-
sese receperat. Hisce tumultibus & recentes Christia-
menter, & nos etiam aliquantum perturbabamur ani-
uod ex Regis interitu (si fortè id contigisset) aut mors
nminere sine dubio videretur, aut certè multa ac grauia
noda, quæ magno nobis impedimento forent, quomi-
ex animi sententia gereremus: veruntamen nonnullis à
ncessis, pax inter eum & ciues composita est, & qualecun-
um consecutum.

uti autem nostri in Iaponiis adiuuandis eiusmodi ratio
nùm, quoniam plurimis tantæ sunt tenebræ, vt animam
m corpore interire, nullumq; Dei iudicium de rebus in vi-
vel malè gestis futurum existiment; duos menses quotan-
uembrem ac Decembrem, vsque ad octauum diem ante
Domini ferias, ponimus in quotidianis, de morte, iu-
enis inferni, deq; cælesti beatitudine cōcionibus; ad quas
ferè conueniunt Christiani. Die verò mortuorum om-
mmemorationi dicato, in eandē rem majori etiam studio
nonia incūbimus. Toto autē eo tēpore cenotaphiū habe-

mus

mus atratum: super id, responsum vnum verbis conceptis
die pronuntiamus, & sacra rituum illorum mysteria popul
nimus. Quo quidem anni tẽpore tanta vis frigoris est, vt pr
siduum gelu matutinum, multa etiam è cœlo decidat n
Dominus, pro sua clementia, necessaria nobis remedia s
tare non desinit.

In festa Natalia, dimissis per finitimas villas nuntiis, C
norum conuentum indiximus; quorum, a viginti quatuor
ginta millibus passuum, tanta multitudo confluxit, vt eos
duo coniuncta ædesque nostræ priuatæ non caperent. Me
cte sacrum solenne ritè peregimus cum hymnis quibusda
de laudibus Natalium Domini, & nonnullas è sacris litt
storias exposuimus, quibus rebus Christiani admodum
ti, & in sacrosancta fide firmati sunt. Post eorum dierum
tatem, cùm æquum esse non videretur, vt intra domestico
tes inclusi, animas IESV CHRISTI sanguine redempta
sertis regionibus perire pateremur, missus sum cum Ioan
nando ad vicum, quem Cutamen appellant, vbi aliquot C
ni visuntur, quo & gentilibus viam veritatis ostenderem,
stianis solatium aliquod atque vtilitatem afferrem. Et q
iter illud pedibus iniquo anni tempore sine vllo commeat
bamus; nec frigoris nec famis incommodum defuit. Peru
ad montem, vbi nos quidam ethnicus excepit hospitio, &
lum oryzæ dedit in cibum: & quia lucebat adhuc, ab eo pe
vt viam nobis ad vicum quendam finitimum monstrare n
retur: quò cùm peruenissemus, ad vetulam Christianam p
ri vxorem item Christiani diuertimus. cuius nobis in mi
do studium & alacritas, cum veteris illius ac nascentis E
laudibus procul dubio comparanda, omnem prę teriti labo
lestiam ac defatigationem absterfit. Cœnam pro ipsius a
parauimus ex herba iname quam appellant, atque nasturti
anus ad nos calefaciendos ignem paucis quas habebat pa
citasset. Eadem monita a nobis, vt aliquos ad Euangelium
caret, quamquam nox erat, frigusque permagnum, tamen
in ea re diligentiam adhibuit, vt multos barbaros adduce
quos cùm apud senem quendam de salutis ipsorum ratior
fecissemus; decem ex iis permôti diuinitus Euangelio cre
quos simul atque opportunum est visum, magna nostra
baptizauimus. Accessit ad hos etiam senex annos natus
ginta, cuius domi sermo de Deo (quem diximus) habitus fu
cùm annos circiter octo graui admodum valetudine labor

v

mbris pænè solutis, inter loquendum vehementissimè tre-
, multis in vita homicidiis perpetratis, dæmonis cultor, cu-
ciem sese identidem offerentem adorabat vt Deum, biduo
ptismũ Dei beneficio sanus ac liber ab omni tremore sur-
x omnibus inspectãtibus diabolicas syngraphas aliaque id
igne combussit.
o loco profecti, antequam Cutamen peruenimus, nos in
nox oppressit in magnis tenebris, frigore, gelu, incerti quã
et, aut quem percontaremur, Deum precati nos in via de-
, & in cuiusdam ethnici hospitium incidimus, qui nos ad
anum honoratum hominem habitantem in ea solitudine
quem antequam inuenimus, iterum errauimus, sed ea ipsa
hora nobis obtulit Dominus, qui nos ad optatas illius
ani ędes aliquando perduceret. Is nos simul ac vidit, statim
rouolutus ad pedes, nunquam se tanto in honore fuisse di-
a nocte in consolandis animandisque Christianis eius do-
s ibi posita, postridie manè profecti, Cutamen venimus,
que hilariter sumus à Christianis, qui cognito nostro ad-
buiam nobis processerant. Hîc dierũ aliquot moram fe-
quo & Christianos confirmaremus, & paganos ad Christũ
remus, quorum decem conuersi, alii miserabili quodam
iberati sunt: cùm enim sese de more dominis sacramento
tis obstringerent, idque ante idolum stantes, sanguinem
ttentes è brachio, descriptis ex eo litteris quibusdam, quæ
n possent, & ad extremum syngrapha concremata hero se
eruaturos esse iurejurando promitterent; omni studio fe-
& effecimus, vt si ab ea consuetudine prorsus nollent absi-
ltem per Deum conditorem cœli terræque iurarent, quod
mnes se facturos esse polliciti sunt, potiusque mortem op-
s, quàm ad pristinam iurisiurandi formulam redituros. Ea
ninis eorum pergrata fuit, ipsorumque fidem nunc multo
ntea pluris æstimant. Circumspectis huius prouinciæ mi-
inopia, Cosmo visum est, è re communi futurum, si in vrbe
valetudinarium institueretur. Itaque consilio cum Rege
nicato, peramplam domum exstruximus, bifariamque
is, vt altera pars elephanticos (quorum magnus in his
numerus) altera leuioribus morbis ægrotantes excipe-
nfluxêre ilico elephantiaci complures, quorum curatio-
cimus vnum è fratribus nostris chirurgiæ peritũ, qui con-
, vt Christum pauperem sequeretur, deliciis diuitiisque
sidebat, in Societatem nostram adscriptus est. Et quoniã
 vrbe

vrbe tota montibusq; finitimis multi præterea inopes ægro
versantur: constitutus est Iaponius Christianus annos natus
tuor & viginti, spectatæ virtutis adolescēs, qui castitatis voto
nonnullis Deo sese dicauit, vt is egentibus viduisque diuide
leëmosynas, quas Christiani conjiciunt in arcam ob eam
rem publicè positam. Augetur autem quotidie huiusmodi
perum atque ægrotantium multitudo, in hospitali quam
mus domo, magno cum rei Christianæ adjumento, & barb
pudore, cùm videant populares suos ægrotos omnes gratis à
curari, necessariis medicamentis adhibitis.

Incunte Quadragesima, instituti sunt sermones de sac
fessione, quam Iaponii tanto cum labore, lacrymisque p
bant, vt nostrum nobis teporem tacitè exprobrare quoda
dò viderentur.

Per idem tempus multa ac magna capitis pericula adi
cùm enim Rex arce se contineret, quæ abest ab vrbe vigint
que millia passuum, cumque magna latronum vis, sublati
ciis, vrbe tota volitaret, quorum animi in cædem nostram
ziis solicitabantur; hyeme tota necem in singula momenta
ctantes, pauco vino in vsum sacrificiorum aliisque rebus n
lis vt potuimus absconditis, cùm vel in cibo capiendo mor
ob oculos versaretur, vigiliis inter nos distributis, (quod nu
facimus) vitā nostrā magno sanè labore, incommodòque
sumus. Quo tēpore iussit Rex nobis renuntiari, se nihil c
tali re nobis afferre posse: proinde nostræ saluti cōsulerem
lestum sibi fore, si quid nobis incōmodi accidisset. Ac reli
nè vrbe itē vigiliæ agebātur, sed omnis nostra spes atq; fid
vnius Domini clementia ac bonitate pendebat. Inter hos
hyeme exacta, nullo tamē Quadragesimę die nō habitus es
de rebus Diuinis; aliquot sese quotidie diuerberantibus, cù
quaque feria noctu de passione Domini verba fierent, flag
in corpus suum omnes domestici nostri vnà cùm Iaponiis c
ferme sæuirent, qui ad audiendum Euangelium ventitaba
mi hora dicēdo absumebatur: inde Christi Crucifixi propon
vexillum: postremò extinctis luminibus veniebatur ad v
nec antè cædendi modus fiebat, quàm psalmus quinqua
ad finem vsque pronuntiatus esset, idque ea pietatis signi
ne, vt cuiusuis animus ad religionem & lacrymas com
posset. Inter hæc rursus Amangutium inuitamur: sed quia
go constabat operæ fructus; & simul, ne Ioannis Firandi
priuaremur, (nam ei proficiscendum fuerat) Amangutiani

s, Paschalibus festis nos eò venturos. Sacrosancta hebdo-
quanta maxima potuit cæremonia religionéque peracta
imum Dominico die Palmarum, solenni sacrificio facto,
ue de more distributis, prodiimus supplicantes, Cru-
e præferentes permagnam; emensáque area spatiosa è re-
anuæ, foribus in reditu occlusis, Cosmus, qui extra tẽplũ
gno Crucis populóque remanserat, clamare cœpit, Attolli-
as: cui respondebat è templo chorus, vt assolet. cùm tertiò
e admissus esset, & ad aram maximam ordo comitantium,
e summa omnium lætitia, peruenisset; sacrum missæ con-
œptum est. Passione Domini decantanda, ingens animo-
otus, & eorum, qui recitabant, & eorum qui audiebant est
tantúmque dolorem delictorum atrocissima innocentissi-
mini mortis narratio omnibus attulit, simúlque intimum
m ita magnum, vt satis appareret, omnia hęc à Spiritu San-
ficisci. atque ita sacrum peractum; & ritus illi sanctissimi
vellent, populo expositum est. ad hæc templi parietes pul-
stromate conuestiti, & sepulcrum excitatum est ad sacratis-
Christi corpus condendum, ac persoluenda iusta solennia,
ntibus quinque Lusitanis, qui in hac vrbe hyemauerant,
d nos Confessionis causa receperant. Quartæ feriæ tene-
as appellant, alternantibus choris canticum Zachariæ, cũ
nia; deinde psalmus idem quinquagesimus magno cum
acrymisque Christianorum; gentilium verò admiratio-
pprobatione conclusit. Postridie, ad sacram Eucharistiam
i Lusitani & Iaponii aliquot, qui quidem ad tantum my-
idonei videbantur; & quia tum primùm cœleste illud con-
nibant, summa animi dulcedine ac voluptate perfusi sunt.
è peractis, corpus Christi condidimus, templum circum-
accensis luminibus. In sepulchri præsidio Lusitani duo,
tidem pueris, armati maculis ferreis galeísque, sunt col-
quæ res cùm tempus illud referrent, quo Christus libera-
ter in terris versatus est; Christianos mirum in modum
ouebat, magnóque malè actæ vitæ dolore afficiebat vni-
Sextæ ferię exsequias major populi frequentia celebrauit.
ta passione Domini, & corpore Christi recluso non sine
t comploratione omnium, mirabilis erat sacris peractis
c mœstitia Christianorum domum redeuntium. iidem
o sancto sacris adfuerunt. Ara in medio templo exstru-
cello etiam maximo aulæis pictáque tabella exornato,
Christi resurgẽtis effigies cernebatur, multis prętereà cãde-

 lis arden-

lis ardentibus, pullum prætendebatur siparium. id, simul
chorus Kyrie eleison nonies cecinit, subitò demissum, ar
sam & Cosmum stantem aperuit, qui è choro clàm se subdu
seque ornatu sacrificantis induerat. Vbi verò Angelicus hy
intonuit, confestim æra campana vi summa pulsantur. qu
tanta ac tam repentina lætitia Christianos affecit, vt mente
emoti viderentur, siue id ex præterito mœrore, siue ex rei
quam ante id tempus visæ nouitate contingeret. sanè ii no
cebant se iam nunc in hac vita fructum cœlestis beatitudin
gustare. Atque his rebus in Christiana fide non mediocrite
firmati sunt. Paschali die, quæ cōsequuta est, corpus Domi
cum tulimus sub vmbella, cereis & candelis accensis. Symp
ci cæterique ministri sertis amœnissimis redimiti iucund
lebant. Nec tempestiuus tormentorum aliquot fragor, n
gna populi vis celebritati defuit. itaque concursus multit
nullum eo die locum sacro sermoni reliquit.

Dum hæc geruntur, affertur Amangutio nuntius, dy
quendam nomine Moridonum copiis adductis, Regeque A
gutii & principibus interfectis, vrbem totā flamma ferroc
stasse. Ac nobis vtique, si eò venissemus, fuerat moriendum
delicet nos Dominus dignatus hoc honore non est; quem
iis tantummodo, quos præcipuè diligit. vrbis excidium ing
mes excepit, quæ cùm è barbaris multos, tum è Christian
nullos absumpsit; vniuersum verò ciuitatis statum ac sobo
multos annos omnino perturbauit ac perdidit. Atq; hi sa
lorum tumultus, quod adhuc experti sumus, Christianæ fid
pagationem magnopere distinent: sed nihilo minùs eo ipsi
pore in Bungi regno multi Christiani fieri cœpti sunt, pra
ex inopi plebe. nam diuites ferè mundo seruiunt, & obtre
rum voculas pertimescunt. Firando etiam a Balthasare Ga
teras accepimus, in parua quadā insula, triginta vel quadra
homines Baptismum petere, Christianos eius regionis in
Christi cultu proficere, phanumque exstruxisse, quamqu
multitudine populi exiguum. Quod verò ad nos ipsos attin
quā occasiones desunt, quibus probemur & exerceamur. I
Bonzii fictis criminibus falsisque testibus nos apud popu
inuidiam conantur adducere, quòd scilicet humana carn
mur: atque ad faciendā mendaciis fidē; vestes manantes sa
in ædiū nostrarum fores occultè cōjiciunt. idque non sen
anno fecerūt, qui est à Virginis partu MDLVII. quocirca to
nè Iapone percrebuit, nos dæmonas esse, nec verbis nostris

fidem. quod etiam ſcriptis in ianua noſtra propoſitis palàm
int. A pueris etiam interdũ lapidibus petimur. Cõplures præ-
nos fœdè contumeliosè compellant, tametſi contrà honeſti
ermulti reuerentur & colunt.
iuſmodi periculis (vt dicebam) tentamur à Domino, & præ-
docemur, quã parũ ſine illius ope valeamus ipſi. Idem tamen
aponiorum peccata diſſimulans, clementiæ ſuæ non obliui-
, ad alliciendos ad ſe animos nonnulla ſupra naturam inter-
efficiens. Quendam multis iam annis pænè paralyticum Ba-
o luſtratum intra paucos dies ſanitate donauit. Mulierem
o ſingultu, etiam dum loqueretur & cibum caperet, iam diu
antem, per Baptiſmum eo vitio liberauit. Aliam energume-
vt primùm Chriſtiana facta eſt, dæmon reliquit. E mon-
quidam cùm febri conflictaretur, ad templum noſtrũ deſcẽ-
rtus inde non antè diſcedere, quàm ſanitatem reciperet, po-
q; conualuit. Iam in ipſo valetudinario, quod diximus, vul-
veteresque decẽ atque etiã viginti annorum abſceſſus quar-
mo interdum die ſanantur. Atq; hæc omnia neceſſaria ſanè
d huius gentis tenebras diſpellẽdas, detegendoſque diaboli
atque præſtigias. ſimulat quis ex compoſito ſe mortuũ eſſe,
venefici extractum è ſepulchro ſe ad vitam reuocaſſe men-
ır. interdum etiã adiuuante dæmone ægrotos aliquos curãt.
am cùm multos iam dies nuſquam appareret, veneficorum
repentè comparuit. Defunctus cũ efferretur neſcio quis, vbi
etrum detegendum ſepeliendi cauſa ventum eſt, nullũ cada-
ne indiciũ quidẽ inueniunt. Hiſce aliiſque id genus artibus
os Iaponios diabolus decipit: quorum ad cætera ſcelera, quæ
ſunt, illa etiam accedit immanitas, vt filios infantes crude-
necẽt, vel quòd vnum aut alterũ ſobolis cauſa ſatis eſſe, vel
in rei familiaris anguſtiis eorum felicitati hoc pacto ſe cõ-
arbitrentur. Perſuaſum habent etiam alicubi: quæ mulieres
m ferant, eæ feminã ſi pepererint, ad inferna damnari: qua
notæ fœtum in vtero medicamentis interimunt. Iã verò ve-
Iaponii de vitæ exitu cogitare, ne videlicet mortis metu à
is deterreantur. quocirca mortẽ repentinam exoptant, bea-
ie putant cui ita obire contigerit. Sunt etiam qui dæmonẽ
, eoque familiariſſimè vtantur, quos Iamambuxas hoc eſt
s conuallium appellant, ii ad famam ſanctimoniæ colligen-
eſe grauiter puniunt, ſtant, vigilant, cibo parciſſimo vtun-
ero denique vel tertio menſe, vbi ſatisfactum eſſe diabolus
ntiauerit; nonnullis amentiæ ſociis vnà ſecum adhibitis e-

mendicata à popularibus ſtipe, mare petunt, nauiculamque
ſcendunt, cuius ſentinam ita perforant, vt accepta paulatim
mergatur. Ad hæc, diabolus magnopere ſatagit, quo brutori
nimantium ſpecie vulgo adoretur. atque vt boues colant, h
nem occupat; percontantibus nomen, reſpődet ſe regem eſſe
rogatus vt abeat, negat ſe ex homine diſceſſurum, niſi templ
bi exædificaturos eſſe recipiant. Si pollicentur, abſcedit. ſi pr
ſa non fecerint, rurſus reuertitur, oppreſſumque hominem
cruciatibus torquet, quouſque phanū ædificent, in quo vari
ſuarum figuras pro numine veneratur, capitali etiam alicui
poſita pœna, ſi quis bouem occiderit. Interdum etiam vena
ſi quam feram interemerint, ſuis veneficiis in morbum in
Itaque eius rei metu feras pro dæmone ſuppliciter colunt.
omnia facit ille nimirum ob eā cauſam, vt mortales vero D
tu deſerto mutent gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitu
imaginis corruptibilis, hominis, & volucrum, & quadruped
ſerpentium. Iaponiorum doctrina ſeu ſuperſtitio multip
alii neſcio quem iam mortuum colunt nomine Amidam, a
dam, quem Xacam nominant; eſt etiam hæreſis eorum, qui
patria Fotoqui vocitantur, in opinionum ſuarum prauitat
adeò pertinaces, vt aures Euangelio prorſus occludant, ne
nim fidem habendam niſi ſcriptis iis, quæ apud ſe habent.
miraculo eſt, ſi quis eorum Chriſtiana ſacra ſuſcipiat. Deni
li etiam ac Lunæ deorum honores habentur, nec non ipſi dæ
cui templa erigunt, atque in ipſis templis effigiem eius mu
nos fœdiorem ac deformiorem depingunt. Multi ſunt eti
tus cœnobitarum vtriuſq; ſexus, albo veſtium colore, ruſo,
que diſtincti, vita moribúſque turpiſsimi.

Societatis noſtræ in his partibus tria domicilia ſunt. Am
vnum, vbi multi erant Chriſtiani: verùm ædes eę vnà cum v
incenſæ, & ſolum a barbaris templo idolorum poſtea dicat
tametſi nunc audimus nonnullos qui ſuperfuerunt Chri
idipſum judicio reperiiſſe, eiuſque poſſeſſionem noſtro
recepiſſe. Alterum eſt domicilium Firandi. Tertium, idemq
nium maximum eſt hoc Bungenſe, quod in primis ſtab
propitio futurum videtur, tum propter Regis, (quamuis n
Chriſtiani) eximiam erga nos beneuolentiam, & aliis reb
conſilio dando probatam nobis & cognitam; tum etiam
exiſtimationem à nobis apud præfectos regios magiſtratu
lectam. Accedit quòd Rex Euangelii promulgationem ir
gno ſibi gratam eſſe demonſtrat. Ad quem ſi Rex Luſitani

tronus ac parens Societatis nostræ legatum quempiã mit-
multum eã res (vt arbitror) ad eius conuersionẽ valeret. Vos
itque etiam Dominum obsecrate carissimi fratres, vt Regẽ
xcitet: nam vtique ex eius conuersione huius regni totius
umque conuersio pendet; quippe cùm sit Iaponis Regum
n primis potens.
embri mense Firandum, cùm ibi Balthasar Gagus esset, duę
orum naues appulsæ: Itaque a Cosmo ad eius subsidium in
ssionibus audiendis, aliisque laboribus, quos noua prouin-
m affert, eò sum missus. Meo aduentu Gagus, & Lusitani, &
ulus oppidi valde gauisi sunt. Et quoniam Christianorum
n vita moresque apud hos populos in vtranque partem
um ad exemplum valent; primùm omnium suadere Lusita-
itimus, diligenter cauerent, ne quẽ neophytorum exemplo
enderent. Multos Confessione purgatos sacra Eucharistia
uis. omnibus verò dominicis festisque diebus ad Lusitanos
, ad prouinciales à Iaponio Christiano comite nostro ma-
tutis homine, & salute suorum cupidissimo, conciones ha-
ur: semel etiam cum symphonia sacrificauimus, & solenni
atione: præibant sclopetarii quadraginta cum displosione
, hos tibiæ sequebantur: deinde Lusitani duo cum funa-
crucifer vnus dalmatica indutus. tum è fratribus duo Li-
concinebant: postremum locum tenebat ornatu corporis
o Balthasar Gagus sacerdos. Vbi in conspectum nauium
n est, in quibus erant vexilla sublata variis Crucibus colori-
efulgentia, prætereuntes nos majoribus tormentis hono-
fa consalutarunt. Freques tum ibi forte mercatus erat, quo
ibus ferè partibus negotiatores conuenerant. Itaque spe-
m magna Christianorum lætitia, magno barbarorum cõ-
itque approbatione celebratum est. Cùm ad Crucem per-
mus, quam non longè ab ædibus nostris locauimus; habita
ibus Crucis oratione, ad templum eodem ordine rediimus.
Dominus vt per hos sanctos ritus qui cernuntur, Creatorem
gnoscant homines, qui corporis oculis cerni non potest.
n nuntiatur lætus rerum Bungensium progressus, simulque
bitus natione Iaponii, quem ægrum Funaii reliqueram,
magnis virtutibus præditum. Hunc ferunt, agentem ani-
ntermortuis vocibus nihil tamen æquè clarè pronuntiasse
s, Maria: cuius mortem homines pariter vitamque admi-
nt. Is triennium iam in vinea Domini laborauerat, fidelis o-
is comésque noster magno animi ardore, spiritu curaque

 salutis

salutis humanæ. Iraque multum eius morte damni fecimus
enim in tanta hominum nequitia similem Paulo reperias.Ba
sar Gagus Cosmi jussu ex eo loco Facatā profectus est,vt poss
nem adiret areæ,quam Rex nobis ad ædes ædificandas attr
Inde Bungi Regem inuiset,vt is totam rem auctoritate sua c
met.speramus autem id valde è re publica futurū. est enim e
cæteris aliquanto pacatior,quòd mercatores opulenti,qui i
morantur,diuitiis metuentes suis,imminētis belli pericula
muneribus & cōgiariis redimunt. Hic locus quartum iam q
ve annum abūdat annona. exspectamus vicissim vaccas Phar
strigosas,quas vtinam Deus arceat. effodit enim pectus,infa
multitudo à parentibus tali tempore pereuntium: quibus s
in ipsa vilitate non parcunt,quid in caritate putandum est?N
enim, (mihi credite) fratres carissimi,sterilitatis incommo
difficultates in his regionibus sunt, prorsus vt ipsi diuites
tolerent vitam. Idcirco nos Iosephi prudentiam imitati,in a
insequentem aliquid semper custodientes,Christianorum i
ac necessitati consulimus: tametsi inter Iosephi horrea nost
permultum interest, quippe apud nos non nisi nasturtiorum
lactucæque sole tostæ adseruantur. Res frumentaria in his lo
perexigua: nam triticum,vbi maturum est,imbrium vi temp
que deperditur. Oryzam ferè demetunt, eamque non ita m
vt vniuersæ vrbi sufficiat: nec ea pauperes,nisi si quādo grat
nis causa vescuntur: quos tamen omnes Domini benignitas
sustinet.

Scriptis his litteris,cognatus quidam Reguli Firandensis
Regi Bungēsium illatis acie victus est: quem quoniam Firan
Reguli ope adjutum Rex Bungi cognouit, vastitatem eius
inferre constituit. propterea Funaio scripsit ad me Cosmus
rem esse, Bungensem exercitum infestis signis in hæc loca
rum: proinde si opus esset, rebus nostris maturè prospicerem
hoc denique intellexi quid esset,cur antea me Rex Bungi vt
bri mense hinc discederem,per litteras monuisset. Huius bel
tu perterriti afflictique Christiani quidam ad me noctu ven
professique sunt,si ego Firandi remanerem, se ad oppetēda
cum vnà mortem in templum nostrum esse venturos: sin mir
tra priuatos parietes vitæ finem exspectaturos: quos ego sa
bus præceptis instructos, iis verbis quæ tempori ac rei con
videbantur, bono esse animo jussi. Huius insulæ Firandi cir
nouem passuum millia colligit, & aliquot habet vicos, quo
ximus est hic vbi sum in præsentia familiarum omnino du

n reliquis sunt Christiani nonnulli, quos, nisi bellum impe-
ingulis hebdomadis inuisere statui.
ec habui, mihi carissimi fratres, quæ de hoc anno MDLVII.
rem. vos oro per IESVM Christum, vt precibus vestris mihi
ummisſionis perfectæque obedientiæ virtutem ab eo impe-
, qui mea causa ad ignominiosam vsque Crucis mortem esse
ens voluit. Ex insula Firando, quarto decimo Calend. No-
. MDLVII.

.CHIORIS NONNII AD SOCIETATEM IESV IN LVSITANIAM.

ANNO post Christum natum MDLV. ad vos dedi litteras ex ora Sinarum, vbi hyemare coactus fueram, cùm Iaponem tenere non potuissem. Multa in eo itinere & magna vitæ pericula adiuimus, cùm aut in vada incideremus, aut naues inter se concurrerent. In eo autem portu Sinarum ad
em Iunium vsque substiteramus, quod anni tempus Iaponi-
uigationi vulgò putatur idoneum. Sed cùm repentè decretū
, insequentem quoque hyemem ibi traducere; continuò Lusi-
s qui simul aderant circiter trecentos instituimus consuetis
iis adjuuare. Casa itaque & templo è paleis raptim exstructo,
idie Christiana doctrina tradebatur: omnibus verò domini-
estisque diebus sacrum missæ & verba de rebus diuinis non si-
nagno fructu fiebant. Quo quidem tempore dici non potest,
res carissimi, quantum voluptatis animo ceperim, cùm viderē
inarū regione, inter tot seculorū idololatras, diuina sacrificia
gi, & Euangelium promulgari; & præsertim hebdomadæ sa-
anctæ Paschatisque solennia, multis eorum qui aderant la-
nis lætitiaque celebrari. Illud etiam percommodè factum est,
usitani aliquot redimerentur, ab incolis iamdiu in vinculis
ti, & capite sine culpa damnati. Tenebantur autem adeò te-
mmanique custodia, vt nisi hisce oculis ego ipse vidissem, nū-
n fieri posse putassem, vt quisquam eo vitæ genere spiritum
ret.
uadragesima exacta, Cantonem Sinarum vrbem (quæ Olisi-
magnitudine pænè par est) tristes nuntii perferuntur, quibus
es valde perterriti sumus: in Sancii prouincia tantam repen-
quæ vim scaturigine crebra è terræ visceribus erupisse, vt om-
circa regionem ad passuum centum octoginta millia inun-

 dauerit,

dauerit, vrbes ſeptem villaſque complures obruerit, omnib
colis vel ipſa inundatione demerſis, vel ſi inundationem eſ
ſent, demiſſo cœlitus igne conſumptis. Quod ita pro certo e
bitum, vt Chaurel, qui magiſtratum Cantone ſumma cum
ſtate gerebat, quòd patrem atque familiam ea calamitate a
ſet, adminiſtratione depoſita, (id enim in patris luctu ſolent
ad obrutam Sancii regionē magno cum ſqualore diſceſſerit
autem de Sinis tamtummodo cognita ſunt; nam Luſitanis
omnino aduenis mediterranea penetrare nō licet. Inde, ann
ximo, Iunio menſe Iaponem verſus nauigare perreximus, &
inter inſulas certum naufragii vitæque diſcrimen Dei ben
euaſimus. cuius clementia, & in eiuſmodi periculis cura
noſtrę, noſtram in ipſo fiduciam non mediocriter auget.
gnamque ſpem affert fore, vt Bungi Rex ad Chriſtum adiun
præſertim cùm eius rei Rex ipſe, ſcriptis ad Prætorem Ind
teris, ſignificationes dederit non obſcuras.

Cùm ad Bũgi orã appropinquaremus, ad oppidũ quoddã
limus, cuius oppidi principes ſumptis armis ab Rege defec
ibi ex incolis, qui ad nauē acceſſerant, audimus vrbē totam
ſam eſſe, aufugiſſe Regem, putare ſe noſtros etiã ſocios qui i
morarentur occiſos. Ea res quamuis falsò nuntiata, omnes
quot eramus in naui magnopere conturbauit ac perculit.
luc nihilominus vento aduerſo contendimus; & Socios omn
columes Dei beneficio offendimus. Quos ego nobis ad littu
uiam prodeuntes quanto meo gaudio viderim, verbis exſeq
tres cariſſimi nequeo, prorſus vt à morte reuocati mihi vid
tur. Neque verò in eo congreſſu Coſmus ille Turrianus tem
re lacrymis poterat, bonus vtique ſenex, & vir planè egregius
nos aliquot Amangutii vixerat, in ea vrbe relictus à Franciſc
uerio. ibi rem Chriſtianam adminiſtrauit egregiè, multis ma
que laboribus ac difficultatibus fortiter ſuperatis. Etenim ve
tra priuatos ipſos parietes à Bonziis lapidibus ſputiſque ap
tus, illuſus, & contumelioſè tractatus eſt, cùm ſine magno pe
lo domo pedem efferre non poſſet, idque ob eam maximè cau
quòd poſt Frãciſci Xauerii ex eo regno diſceſſum, Rege ipſo
gutii ex inſidiis interfecto, aſſiduo pænè bello ac ſeditionibus
vniuerſæ ferè nobilitatis ac magiſtratuum cæde regnum illu
arſerat: cuius rei culpam Bonzii (quorum eſt magna apud
bem auctoritas) cùm in Chriſtiana ſacra ſuſcepta neglc
que Deorum religiones conferrent; tantam in inuidiam Coſ
adduxerant, vt & mundus illi crucifixus, & ille mundo viciſſim
op

dici posset. Sed eum in hisce incommodis & ærumnis præ-
mirum conscientia sustentabat: quippe qui ad Christi Do-
stri gloriam retulisset omnia, & Amangutianam Eccle-
erim conseruari atque augeri intelligeret. Denique mihi
it, nunquam se in vita, lætitiæ ac voluptatis tantum cepis-
itum per id tempus Amangutii percepisset. planè vt existi-
um è lacrymarum mira suauitate & copia, magna ex par-
orum aciem perdidisse. Vt in Bungũ veni, dedi operã vt Re-
um inuiserem, multisque cum rationibus ad Christũ tra-
sum conatus: sed frustra, partim quòd hostium metu in lo-
nitum sese præsidii causa recepisset, partim etiam quòd si-
ligeret Christiana lege mores esse mutandos. Accedebat
que suspicio, fore vt populares sui Christianum regem fer-
nt. Sed illud maximè retardabat hominem, quòd dæmo-
us est in ea Bonziorum secta, quæ animum ait vnà cum
interire, spiritum esse nullum, & nihil omnino præter ea
su percipimus. Sunt autem Bonzii cum regni proceri-
nitate cõiuncti, nobis verò, quòd plebi eorum scelera frau-
detegimus, iniquissimi, tantisque mendaciis populum o-
, nihil vt Euangelio in his terris majori impedimento esse
r. Quod idem Francisco quoque Xauerio (quamuis id nos
) vsu venisse nunc demum cognoui. Quot ille in iis lo-
mmoda superauit; cùm pedibus iter assiduè faceret, cùm
is ædesque Bonziorum ac principum concionaretur, vul-
sque cibariis, quæ insipidissima sunt, victitaret! In ma-
iò frigoribus, instar famuli à pedibus, Iaponios equites
gressu persequebatur, talari veste nunquam deposita, &
sarcinula onustus, vt eo comitatu insidias latronum ef-
. Idem in castigandis Iaponiorum flagitiis & superstitio-
adeò fuit liber ac vehemens, vt trepidaret comes eius,
ui hæc deinde cuncta narrauit. Quoties ille puerorum
ntium vociferationes, iurgia, lapidationes constanti sem-
ictóque animo pertulit! Mortem verò pro Christo vsque
ptabat, vt eam vltro pænè quærere videretur. Regis qui-
mangutii nefario flagitio libere atque acriter accusando,
scurum adiit vitæ discrimen. Iaponiis proceribus quibus-
um parum honorificè compellantibus, trementem in-
em, & mucronis ictum in singula momenta exspectan-
sdem compellationibus (tametsi citra contumeliam) re-
re iubebat. idque non contumacia elatus, sed quòd
entiret ac diceret: nullam (vt tum res erant) suæ doctrinæ

dicto-

dictorumque in iis locis auctoritatem futuram, nisi major
eos esset in honore, quàm ipsimet Bonzii, quos illi sanè v
uerentur. Quam eius animi magnitudinem vitæque contei
Iaponii vsque adeò mirabantur, vti Xauerius etiamnu
gnum apud multos nomen sanctitatis obtineat. Ego in g
mam febrim incidi magno sanè vitæ periculo: ex qua ter
nique mense præter opinionem euasi: cumque res Iaponi
bulentæ exiguam spem profectus ostenderent, infirmo et
corpore, ad meum prouinciale munus in Indiam mihi rena
dum existimaui. Huc nos (qualem nec videre me in vita m
nec verò existere vnquam posse putaui) sæuissima dierum q
tempestate iactati, incolumes Deo miserante peruenimu
ius bonitatem supplices exoramus, vt quos è tot pericu
ptos in hæc loca perduxit, eosdem obedientia duce ad c
regna sedesque peruenire patiatur. Cocino, iiij. Idus I
MDLVIII.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIETAT IESV GOAM.

ANno superiore, fratres mihi carissimi, ad vos fusè p
psi res cùm aliis huius prouinciæ locis, tum præser
randi gestas, vbi annum sum commoratus, quo te
spatio Christiani mille & trecenti facti, templaq
Christo dedicata sunt, quæ Idolorum antea fuerant. quam
conuersionem aduersarius ægre ferens, magnas in nos
per Bonzium quendam exciuauit, qui ex incremento rei Ch
næ acri odio in nos iam antè concepto, habita insuper nob
disputatione turpiter victus, adeò exarsit dolore ac rabie
perniciem nostram ex illa die neruos omnes intenderit. C
stim praua Bonziorum dogmata atque mendacia vulgò præ
re aggressus est, idque eo euentu, vt cuius nomen Firandiar
tempus obscurum atque ignorum fuisset, plurimos iam secta
haberet; nec plebs modò, sed ipsi Bōzii ex eius ore pēderent.
hæc ille populum in nos omni arte incitare; monere & hort
ti nos, sicuti Franciscum Xauerium antè, exterminaren
que ita Deorum ab se iram ac minas auerterent: q
rebus effectum est, non solùm vt multi in nos falsum
rent testimonium, sed etiam (quod Christianos pupugit
menter) vt Crucem effringere non dubitarent in sacr
meterio positam: quam injuriam & Regulus ipse, &

ii Christi gloriæ cupidi,quanquam vlcisci parati, justis ta-
causis patienter tulerunt.Dominus verò Deus noster nihil
que multis eorum sceleribus commotus,sed recordatus mi-
num suarum antiquarum, pro flāmis atq; fluminibus signa
cœlo ad eorum tenebras fugandas perquā clara & illustria:
in media aëris regione species Crucis apparuerunt, aliaq;
ia valde conspicua, verumenimuero vsque adeò densa ca-
nentes eorum obductę sunt,vt insolitam lucem intueri ne-
int;sed potiùs in sua pertinacia obfirmatiores, neophytos
ti cultu summa vi reuocare conati sint.
cum est vrbs totius Iaponis caput, frequentissima acade-
teratorumque conuentu percelebris: cui ciuitati quòd E-
ii lux nondum affulsit,Cosmo Turriano Rectori nostro vi-
faciendum, vt aliquis nostrûm ad explorandum ciuitatis
, simulque tentandum quis ibi locus Euangelio sit, mitte-
Eius rei gratia crebris supplicationibus ac sacrificiis ritè
s,hæc mihi prouincia obtigit, quāuis ad tātum onus haud-
m idoneo.Sed qui illud mihi imposuit Dominus, idem fe-
uoque suppeditabit vires. Equidem,quod ad me attinet,
,injurias,incommoda,&frigora,quę in iis regionibus ma-
nt, mihi propono. Iaponicæ linguæ tametsi consuetudinē
n nactus sum, tamen quo faciliùs atque commodiùs cum
s agere possim, interpretem è Societate nostra Iaponium
duco,iamque me ad iter accingo. Itaque ne longior sim,
ris angustiæ prohibent.Illud à vobis fratres carissimi eni-
quæsoque,vt me in tali tantaque re omnis opis egentem,
oquàm diligentissimè commendetis.Ex Iapone,Cal.Sep-
MDLIX.

NNIS FERNANDI AD MELCHIOREM NONNIVM.

CTA proximi superioris biennii cognosces ex litteris iis,
quæ publicè missæ sunt.Nunc accipe quæ mihi in præsen-
tia occurrunt.Bungensium Christianorum in suscepta rē-
ligione major in dies firmitas atque constantia cerni-
ppe sese pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramentis idētidem
nt:sacris cōcionibus adsunt, subinde se verberibus puniūt,
pia munera diligenter obeunt: horarias preces quotidie
t,cruciatibus Domini in horas singulas ita distributis, vt
am eius historiæ seriem singulis diebus ea ratione percur-
rant.

rant. Neque verò Facatæ, quāquam templo à militibus dir
disturbato, cessatum est. Nam præter feminas puerosque pa
miliarum sex baptizati sunt, quorum opera illam Ecclesiam
pediem restitutum iri confido. Atq; vt intelligas, Iaponii Ch
ni quantum in virtute profecerint; narrabo quid vni eorum
li genere nato contigerit. Is cùm esset Amangutii apud amic
lentum, qui agros oryzæ feraces ei fruendos dederat, cumq
ret se occupationibus distineri, quo minus Christo, quemad
optabat, totum se manciparet ac traderet; fundo vectigali
relictis, Facatam vnà cum vxore, liberis, ac seruis venit, vbi
dò seipsum Deo verè atque ex animo dedidit; sed filium qu
dolis egregię nobis tradidit tenera adhuc ætate, Societatis
doctrina præceptisque imbuendum. Idem, vt vni Deo vaca
jectis omnibus negotiis, totum Quadragesimæ tempus po
pud nos: quidquid à quotidiano sacro & concione superer
totum id, precando, cōtemplādis sempiternis præmiis atq;
ciis, mortéq; & extremo judicio insumens: quibus rebus in
ni nostri Iesv Christi cognitione & amore crescebat in dies
debat ad eius constantiam virtutémque corroborandam, r
martyribus piè fortiterque gestarum assidua recordatio: è
præcipuè diui Stephani delectabatur præclaro facinore, pr
datoribus suis in extremo spiritu Dominum deprecantis. Vl
domadæ sacræ dies venerunt, vitæ maculis per Confessione
genter elutis, ipso Paschatis die cum aliis quattuor aut qu
cœlesti pane sese pauit ac muniit. Quinto autem sextóve pò
capta vrbe Facata, è principibus quidam qui seditione con
in Regem Bungi arma ceperat. is apud quem noster Christia
diximus) Amangutii antea vixerat, se ab illo desertum indig
eum à sicariis ad necem conquiri jubet: quos ille vbi se ador
aspexit, non modò arma non sumpsit, cùm esset vir alioqui
ac strenuus; sed etiam quasi mansuetus agnus in genua procu
tamdiu ad Dominum Deum oratione conuersa, quoad vsq; i
ferro confossus eidem animam reddidit. nec dubitamus qui
interfectoribus fuderit preces. Etenim diui Stephani exem
intimis eius medullis inhæserat. Filius apud nos, vxor autem
apud sanctam feminam precationi ac pœnitentiæ deditæ, m
in virtutibus habent processus.

Alexander est quidam alius Christianus. is cùm esset in fa
tu potentis viri in agro Facatensi, haberetque in eodem fam
socrum & coniugem, quæ vxori domini seruiebant; à Spirit
cto permotus, ea familiaritate salarioque relicto, Facatam, B

mi

causa concessit. quo impetrato, perceptis iam Christianæ
limentis, tota de re dominum fecit per litteras certiorem,
ita IESV fauente commouit, vt conjugem & socrum ad
ontinuò dimiserit, quæ item ad Ecclesiam aggregatæ sunt.
ux quidem quindecim pòst diebus excessit è vita, IESVS,
piè pronuntians: quam multis rationibus in cœlum as-
e confidimus: Alexander verò vxoris morte sanctissimè ob-
permotus est, vt omnem pecuniam abjicere, vitam cœli-
re, & quoad spirauerit, Cosmo Turriano parêre decreue-
sacrificiis tuis & reliquorum patrum fratrumque mihi ca-
um me valde commendo, è Bungo, iij. Nonas Octobris,
X.

LIBRI PRIMI FINIS.

LECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA LIBER SECVNDVS.

LAVRENTII IAPONII AD SOCIOS.

ACCEPI vestras litteras, quæ mihi perjucundæ fuerunt: & quoniam intelligo quanto vicissim desiderio teneamini aliquid de statu nostro cognoscendi, exponam paucis, quæ nobis in hac Meacensi prouincia contigerunt. Primùm igitur Didaci domum deuenimus in Sacomoto vico: qui vicus jacet ad montis Frenoiamæ radices, in quo nobia litteratique permulti, tum verò insignis cuius-incipis Bonziorum domicilium cernitur. ad eum mon-n peruenissemus, misit me Gaspar cum litteris ad Bon-omine Daizembum, quibus ille perlectis, aduentúsque
nostri

noſtri cauſa cognita, reſpondit, magiſtrum ſuum ex prin
eius ordinis vnum, qui è Bungo nos euocauerat, anno ſu
re extremum diem obiiſſe; & ſe tenui re familiari, auct
nulla relictum, præſidio nobis eſſe nõ poſſe. ad eum tamen
die Gaſpar & ego reuertimus: & quoniam nos auidè ipſe
que eius diſcipuli Bonzii audire videbantur; apud eos ver
mus: à quibus admoniti nullas religiones in ea loca iniuſſ
zii eius regionis maximi induci poſſe; dedimus operam di
ter, vt eum conueniremus. Sed cùm res parum procederet
di præfectum poſtremò rogauimus, vt nos ad illum intro
ne grauaretur. Tum ille: Si diſputandi cauſa veniſtis (inq
cludemini, ſin ædium viſendarum, id ſpectaculum vobis p
muneribuſque mercandum eſt. Gaſpar, vt omnes aditu
ſos Euangelio vidit, à Frenoiama profectus, Meacum c
dit. In ea vrbe quatuordecim dies in ædibus conductis mor
docendum minimè accommodatis, in alias migrare coacti
loco celebriore poſitas. Huc Meacenſes nonnulli iam ad a
dum euangelium ventitabant. poſt quintum autem & vige
diem, Bonzio nos deducente, viro in primis ciuitatis
Regem ſeu Imperatorem Gaſpar adiuit. à quo ita amicè
ptus eſt, vt ex ipſomet eius poculo, honoris & amicitiæ ca
beret; tum verò frequentiore etiam vrbis parte nobis ad ha
dum aſsignata, magna vis omnis generis hominum ad nos,
diendi vel diſputandi cauſa, confluxit: ſed animis initio ta
duratis, vt verbo Dei audito partim blaſphemarent, partim
irriderent nos atque deluderent; per eos dies cùm honeſta
Meacenſis ad concionem veniſſet, vbi peroratum eſt, Bapti
petiit ſtatim: ſed rem diſtulit Gaſpar, eo quòd mulierem no
ad id Sacramentum idoneam repperit. Cungues præterea du
gni honoris nomen id eſt) nutu ad nos audiendos ita ſe co
bant, vt noſtram doctrinam valdè probare viderentur: q
verò è principibus oppidi Gamangoxini, qui Meaci ha
cum decem aliis apud nos Chriſtianus eſt factus. poſte
Gaſpar ad Mioxindonum, qui præcipuum Meaci obtin
gnitatis locum, auxilii petendi cauſa à primario quodam
deduceretur; tota vrbe percrebuit, Mioxindoni iuſſu p
rium illum virum in vincula Gaſparem conieciſſe. rurſus,
vrbis præfectus per compita edixiſſet, ne quis Gaſparem læ
fictis rumoribus multi edictum eſſe mentiebantur, vt G
oppido pelleretur. huiuſmodi multa prætereo, quæ ſingill
enarrare nimis longum eſt. Sed iuuante Domino Ieſu C
co

imus, nos, vt adhuc fuimus, ita etiam in posterum incolu-
turos magna cum diuini nominis gloria, rabiéque ac dolo-
poli, quando iam nostri in hanc vrbem aduentus ad Ban-
em vsque Bonziorum Academiam fama penetrauit, sexcen-
suum millibus Meaco distantem. interim Bonziorum minis
importunitate compulsus hospes is, ad quem diuerteramus,
omó sua dimisit; itaque in aliam nos recepimus. Hîc acriùs
in nos aduersarii sæuire cœperunt, cùm nos alii simias, vul-
i, alii denique à dæmonibus occupatos, anthropophagósq;
pellarent: pueri etiam eorundem instinctu cùm cæteris, in-
contumeliisque, tùm etiam lapidum, glebarum, & arenæ
ctu infestarent atq; lacesserent. Quanquam his rebus, Do-
adjuuante, minimè deterriti sumus, quo minùs Euangelium
nsem Aprilem vsque nuntiaremus, cui Iaponii centum cir-
idem habuêre, baptizatíque sunt. sub id tempus Bõzii quin-
s conuenerunt ex ea secta, quam Baracaque appellant, qui
ationibus quibusdam vacant arbitratu suo confictis. ii cùm
lla de nobis quæsissent ejusmodi, vt appareret eos à dæmo-
Gasparis responsis victi abjectique conciderunt. Duo præ-
x ea secta quæ Tendaui dicitur, cùm diu nobiscum de reli-
atque acriter disputassent; concessêre ad extremum veram
m esse doctrinam, tametsi eorum nemo se ad Christum
it.

is in primis eruditus, cùm è sermone Gasparis cognouisset
esse opificem rerum omnium, animósque hominum nun-
interire; idcirco negauit se Baptismum petere, quòd ex im-
mo flagitiorum cœno emergere castéque viuere se posse
ret.

onziorum ordine magnum est nomen eorum, quorum eru-
em duo quidam ex principibus suo chirographo comproba-
Ea veluti quædam canonizatio est: in sella cõstitutos ado-
orumque approbationem scripto testantur. ex eo tempore
obati sunt, certos locos cæteris ad meditandum proponunt.
dignitatis gradum adeptus Bõzius quidam, nomine Quen-
ipsos triginta annos in meditando consumpserat; in char-
um & in eo aridam arborem depingendam curauit. ad ar-
utem radices carmina duo descripsit judicum chirographo
nata, quorum hæc erat sententia:

Cedo, quisnam te seuit arbor arida?
Ego, cuius principium nihil est, finis nihil.

Posterioris, Meum cor, quod neque esse neque non esse h
Neque it, neque redit, nec retinetur vspiam.

Is igitur Bonzius cùm ad Gasparem venisset contumaci
tus, quòd diceret iam sibi perspicuum esse, quidnam an
nasceretur fuisset, quid tunc, quid denique post mortem
turus; seque non discendi causa, sed animi tantùm, ad nos
se; diuinitus ita repentè immutatus est, vt verè nihil esse q
sciebat; sibique Christianam doctrinam esse necessariam
xerit. Baptizatus itaque summa populi admiratione, vita
plo, quam ducit sanctissimam; alios aliquot partim conu
Christum, partim vehementer commouit. Cosmus autem
noster, qui ante sexennium in Bungo baptizatus est, a
nostro cognito nos statim adiuit, parentibusque ac patr
ctis Dominum cœlebs colere & Gaspari obedire constitu
zius erat quidam admodum senex, annos iam quadragint
ditando versatus. is Christianam religionem ita auidè arri
id ætatis homo ad verbum Dei audiendum à sex passuum n
ventitet. Ad hæc, Bonzii circiter quindecim Christum secu
tim legitimis jungi nuptiis, partim cœlibem vitam agere
in eo hominum genere maximè mirum est) decreuerunt.
Farima habitat Bonzius, qui piscibus, carnibus, tritic
deo, denique oryza abstinet, herbis tantùm victitans, ar
que baccis ac pomis, quique æternæ salutis adipiscend
voto se obstrinxit è libro quodam Xacæ, quem Foquequi
pellant, se gratis plebem eruditurum. Narrauit autem no
ante decennium per nocturnam quietem sibi visum esse
cum sacerdotibus, qui è Cenghequu, hoc est Europæ reg
venissent, sibique rectum ad salutem iter ostenderent, e
ctumque postridie, statim audisse Amangutii esse pre
quosdam è Cenghequu, de vita futura publicè disputantes
audito Euangelio gauisus est; sed quoniam sine commeatu
cum festinè venerat, dixit se Farimam rediturum eo animo,
latis rebus necessariis, votisque neglectis, & fallaci illa vit
ritate deposita, Meacum reuerteretur, & Christiana sacr
peret. occultè etiam ad nos contulêre sese audiendi Eu
causa viri insignes duo, quorum alter in meditando ex
tus, quodam quasi Episcopi munere fungebatur: alter era
zius legum peritus, & concionator, qui in eo congressu G
apertè confessus est, in Iaponica philosophia simplex nil
vel solidum. Bonziorum quoque familia, quæ à Foxequu

vitamq; ſæueriorem cæteris omnibus profitetur, audito Dei
noſtraque vitæ ratione perſpecta, quòd Gaſpar gratis popu-
oceat, & cùm ipſe omni feminarum conſuetudine abſ-
, tum laicos vna tantùm vxore iubeat eſſe conten-
endi cœperunt in Bonzio quodam præfecto cœnobii, quem
venerabantur vt Deum, quòd amicas habeat in occulto,
ris in docendo ſui mercedem exigat: cumque carnium ac
n eſu cæteris interdicat, ea ipſe clam comedat; quocirca eũ
obio pellere, aliumque pauperem ac bene moratum in e-
um ſufficere decreuerunt. Tres præterea, iiſdem medita-
us clari, quintum iam diem conciones noſtras aſſiduè ce-
t, quos propediem baptizatum iri confidimus, eam rem ad
lum magnopere profuturam. Non longè ab ædibus noſtris
ium excitatum eſt: cuius incendii in nos, vt veneficos dia-
e præcones, cauſa conferebatur: ſed iam Bonziorum furor
ex parte deferbuiſſe videtur. quorum cùm ita multæ ac di-
umerentur ſectæ, ſuam quiſque profiteri nos dicunt; Xin-
idipſum Denichi, quod illi prædicent: Iexuani Fobé quod-
um: Foquexani Mion, (diſciplinarum ea nomina ſunt)
uenſes Amidam: Xintani denique Quoquium: ſed vt
us, non longè aberit, quin omnes fateantur legem ſummi
m terræque opificis noſtro præconio promulgari: quem
infinita clementia facturum eſſe confidimus, vt ipſum ag-
t, agnitoque, omnem laudem & gloriam tribuant. Veſtras
tque etiam, fratres mihi cariſsimi, & iſtius Eccleſiæ, qui-
o maximè, deprecationes imploro. Meaco, iiij. Non. Iu-
MDLX.

SALVI FERNANDI AD QVENDAM E SOCIETATE IESV.

ISCE litteris nonnulla, frater mihi cariſsime, perſe-
quar, quæ, in Iapone dum eſſem, in vinea Domini
geſta ſunt. Verſabatur eo tempore Firandi Gaſpar
cuius iuſſu Gulielmus vias vrbis ære campano cir-
, pueros ad Chriſtianam doctrinam Iaponicè diſ-
in templum cogebat: ex quibus vnus, admodum
s nondum ad cetum Chriſtianorum adjunctus, Gaſ-
diit, Baptiſmum magnopere efflagitans. quem Gaſ-
ætatis puerum, patre ethnico, cùm priùs perdiſ-
ceret capita Chriſtianæ doctrinæ, reſpondit ille, nequa-

quam se inde abiturum, quoad Baptismo lustratus esset. de
domum ad suos regressus, ita cum parentibus egit, vt pa
matremque, fratres, ac sorores ad Baptismum adduxerit. A
venio non minus mirabile. Diuturno morbo vexatus eth
quidam ex optimatibus, cùm varias curationes frustra ten
suadenti Christiano cuidam, vt ad valetudinem recupera
Christiana religione suscepta, ad templum nostrum acce
aquamque lustralem ebiberet; paruit ægrotus: statim
pristinam valetudinem est restitutus. alii præterea morbi co
res in his regionibus eadem aqua pelluntur.

Alius Christianus cùm è graui morbo iam propè animat
ret; me accersitum rogauit, vt quoniam essem è Societat
pro se Dominum deprecarer: sanitatem se continuò recept
psalmis septem pœnitentialibus recitatis, magnam ipsius
Dominus reddita statim valetudine remunerari dignatus e

Profectus ex eo loco Gaspar in insulam quandam ad pr
gandum Euangelium, incolas plus sexcentos triduo bapti
Christianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tanto diabolu
cit dolore, vt vnum è Bonziis eò miserit, qui populo persua
falsa esse quæ Lusitanus concionator docuisset. qua re c
Gaspar confestim eòdem legauit è nostris, qui apertis ra
bus aduersarii mendacia redargueret. quæ res Christianos
diocriter recreauit.

Haud ita multo pòst, barbari tres è principibus ciuitatis
muni consilio profecti ad excindendam Crucem in m
Christianis erectam, vixdum scelere perpetrato, inter se rix
perunt, sibique inuicem idipsum facinus exprobrare: dem
rixa peruenit, vt eo ipso in loco, vbi Crux posita fuerat, inte
prouocatione dimicauerint: quorum duo postridie manè n
ibidem reperti sunt: tertius verò nusquam postea apparu
latus à dæmonibus creditur) nec aliud quidpiam de illo
tum est, nisi quòd biduo pòst adolescens quidam repentè
mundo spiritu occupatus palàm dicebat; se nimirum esse qu
cem præciderat, & propterea se in altera vita torqueri ac
mè. quod vbi videre Iaponii, rei occultandæ gratia adolesc
abscondere statuerunt, atque ita ex oculis nostris euanuit,
hil de ipso deinde cognouerimus, incertumque sit, eum ne
fecerint. qui partim hisce de causis, partim quòd sexcento
dixi neophytos viderent alios idola cremantes, alios in
projicientes, concursu ad Regem facto postularunt, vt C
rem regni finibus pelleret. quibus Christiani cùm ex altera

resist

rent, resque iam ad arma spectare videretur; Rex misit qui
i nuntiaret, nequaquam sibi placere eum in suo regno in-
,proinde ad Socios sese reciperet. quocirca in Bungum,vbi
tempore Cosmus Turrianus, inde concessit non sine ma-
idem animi dolore, quippe qui in spem venisset Regis ip-
Dominum traducendi. is enim sæpius Gaspari præsente me
;, se animo ac voluntate esse Christianum, & pro Christia-
èrere,quòd præclarè intelligeret patriæ superstitiones quã-
veritate distarent.
etudinarium & sodalitium, quod Misericordiæ vocant, à
institutum in vrbe Funaio Regni Bungensis, ethnici ma-
n approbatione suspiciunt: cùm enim inter se ex animo ac
n ament; mirantur in primis, reperiri in toto orbe terra-
i pauperes curet, iisque necessaria cuncta suppeditet.
sane admirabilia mihi narrata sunt,quę in hoc oppido cõ-
Ethnicus quidam è primoribus ciuitatis ancillam habebat
anam.atque,vt ethnici ferme Christianos auersantur, con-
id famulam, Cur, inquit,tu Christiana es, cùm ego sim e-
? nisi continuò ab ista religione recesseris, hisce ego te
is interficiam; Cui serua Dei non eo consilio se Christia-
i suscepisse respondit, vt iis mox desertis ad barbaros ri-
iret. tum herus eius perseuerantia cognita,cùm mortis mi-
rdixit, ne ex eo tempore ad Crucem adorandam sese con-
illa verò diuino fulta præsidio, nihil idcirco ab instituta
latria desistere, quoad eam herus obuiam in itinere factus,
t.

rum illud est: Paucis antè diebus, quàm ego ad hunc Fi-
ortum venirem, Sinarum nauis Lusitanum quendam,qui
nas in vinculis fuerat, in eundem portum aduexit. Sinæ
ibidem commorantes cùm ad nauim accessissent, vt Lu-
i viderunt, quærere de nauarcho Sina populari suo cæpe-
io consilio Lusitanum in ea loca perducere ausus esset,cùm
andi sacerdotem Lusitanum ex oppido pepulisset; nisi spo-
ab Rege nauigio vellet, continuò Lnsitanum interficeret.
m agitantur, diuinitus factum est, vt Christianus Iapo-
idam interueniret. is vbi mœrentem Lusitanum aspexit,
confestim accedens, causa mœstitiæ cognita manu appre-
bono animo iubet esse: quantum per suas facultates li-
hil ei apud se defuturum. inde perducit domum, ibique
em habuit quoad vsque nos eò peruenimus. Et sanè Lusi-
Christiani tanta beneuolentia prosequũtur,vt in eorũ ædes

æquè liber illis atque in ſuas ipſorum aditus ſit: ſed tum præc
præclarum amoris ſui documentum dedêre, cùm Iaponii fa
eos coniuratione arma cœperũt. quod vbi à Chriſtianis cogn
eſt, communi ſtatim conſenſu ad eorum defenſionem ſe vel c
periculo compararunt: cùm ex eis quidam, extrema iam ætat
liquorum domos circumcurſaret, hortareturque omnes ad
tem pro Chriſtianis fortiter oppetendam: quare perterriti b
ri, à ſuſcepto conſilio deſtiterunt. Obſecrate fratres cariſſim
minum, vt huius gentis animos ad ſuos errores ac miſerias
gnoſcendas illuminet. Cal. Decem. MDLX.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS IN LVSITANIAM.

N iis litteris, quæ à vobis ad nos aſſiduè perf
tur, inſignes amoris erga nos veſtri & caritati
nuntur notæ: apparet etiã quanto ſtudio tene
ad nos ſubleuandos in hæc loca veniendi; hãc
pietatis volũtatẽ, quoniã nos remunerari nõ p
mus, Dominus ipſe pro ſua benignitate comp
quamquam vt amori veſtro nos etiã aliqua ex parte reſpõde
(quoniam auetis ſcire quid à nobis in re Chriſtiana geratur)
huius præſertim acta ad vos perſcribere ſtatui.

Balthaſar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiã, a
ſa tempeſtate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque i
cauſæ, cur à nobis huiuſce anni litteras non acceperitis. Po
diſceſſum nuntii Meaco allati ſunt, Bonziorum in Gaſp
Vilelam odium aliquantulum refrixiſſe. itaque rurſus aur
re cœpiſſe Euangelio, fierique aliquos Chriſtianos, atque
nobiliſsimos homines, & in rebus Phyſicis admodum intelli
tes. Miſſæ ſunt etiam aliquot à Meacenſibus illis neophyt
Bungenſes Chriſtianos epiſtolæ; quarum vna duodecim ci
paginarum magnam harum regionũ Chriſtianis attulit vol
tem, ſæpiuſque deſcripta, omnia Chriſtianorum loca percurr
ſimul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epiſtolæ, ſect
Iaponis omnium (quæ plus vndecim ſunt) expoſitio ſimul &
futatio, cum religionis Chriſtianæ confirmatione: nec verò
tas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Chr
ni: atque idipſum multis apertiſque rationibus probabatur.
ſe Iunio ineunte, ex Gaſparis ipſius litteris cognouimus, illum
cepiſſe ad vrbem Sacaium, quæ bidui diſtat Meaco; vbi ſpes

esſis vberrimæ oſtendebatur, non modò quòd ſit li-
& in primis ampla Iaponis totius; ſed multo etiam ma-
uòd cum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras
ſſet, ædeſque ſuas ipſi ad Euangelii promulgationem obtu-
cuius tantum eſt eius rei deſiderium, vt in Bungum etiam
hominem cum mandatis miſerit ad Coſmum Turrianum.
dabitur, vt ſperamus, pro ſua bonitate Dominus harum
m, eáſque conuertet ad ſe: nos autem in ſuo confirmabit
io.

od ad Bungenſem Eccleſiam attinet, quæ nunc quidem
onis omnium maxima, admodum augetur in dies, (cæptis
ante Domino) cùm virtus veteranorum, tum etiam tyro-
umerus: quorum tanta eſt pietas, vix vt poſsim verbis
i: nonnulla tamen attingam, vt ex iis reliqua intelliga-
imùm nulla nox præterit, (vt mihi quidem videtur) quin
ationes in templo fiant, ac ferè ſemper omnium, quot-
ibidem eo tempore ſunt. quibus in templo non licet, ii
ra priuatos parietes cum vniuerſa familia verberant.
die, quamuis ningat, Chriſtianis refertum eſt templum:
eratur ferè, quin multi reperiantur ad limina præſtolan-
eſtis autem anni celebrioribus tanta vis hominum con-
vt ad multitudinem capiendam vmbracula è frondibus
exſtructa cum templo continuare neceſſe ſit: atque a-
idem præcipuis anni feſtis, alii verò diebus Beatiſsimæ
i ſacris, alii quintodecimo, alii etiam octauo quoque die
eſsione maculas abluunt. Sed Bungenſium ſtudium ac pie-
Quadrageſimæ præſertim diebus elucet. res profectò viſen-
uippe in ſingulos annos creſcit huius Eccleſiæ religio ac
tas.

ueris iis, qui ad nos Chriſtianæ doctrinæ gratia ventitant,
ita parui cernuntur, vt nihil pæne præter catechiſmum e-
poſsint: itaque idipſum quod tenent memoriter, oppido
nunt. Prope templum noſtrum duodecim circiter Iaponii
familias habitant, quorum filii puerique ſingulis noctibus,
o ſigno ſalutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in
initate defixam; ibíque nixi genibus totam horam quo-
n Chriſtiana doctrina decantanda conſumunt: idque pa-
n iuſſu, quorum tanta eſt pietas, vt infantibus Chriſtia-
dimenta vnà cum lacte paulatim inſtillent, eóſque tenera ad-
tate noſtram in diſciplinam domeſticam traditos Domino
erent. nec verò parentū pietatem non imitantur liberi, atque

 vnus

vnus præsertim natu maximus omnium, annum agens tertiu
cimum; cui super mensam cruciatus CHRISTI Iaponicè re
ti fluunt interdum ex oculis lacrymæ, nulla vultus muta
alii verò eorundem cruciatuum recordatione commoti,
Christum liberatorem verbis affantur, ita suauiter, vt cuiu
ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horũ quos dom
camus operam ad conuersionem harum gentium magno
vsui fore speramus: quippe cùm Iaponios auditores patria l
magis quàm peregrina retineat. alios præterea quinque Iap
apud nos habemus prouecta iam ætate viros admodum pr
tres videlicet Funaii, quartum Meaci cum Gaspare Vilela: p
mus comes est peregrinationis meæ, annum agens alterum
gesimum, tanta in dicendo suauitate ac lepore præditus, v
ditorum animos mirabiliter capiat: hæreses verò Iaponicas
taque de physicis ita callet, vt hosce philosophos omnes r
ac vincat. faxit Dominus, vt eorum animis ignem iniiciat.
stiani Facatenses, ac præsertim vnus è principibus, Cos
missis nuntiis per Deum obtestati sunt, vt eò aliquem è So
te mitteret: velle se optimum tẽplum exstruere, & suis alere
ptibus quotquot è nostris ibi commorarentur: quod iam fic
ptum est. hisce de causis, & simul, quòd multi Christianorum
alicuius è nobis aduentum sermonesque iam diu desideraba
creuit Cosmus, vt initio Iunii anni MDLXI. ad eos pagos &
finitima inuisenda discederem.

Pridie quàm Facatam perueni, aduentu meo cognito C
stiani obuiam mihi alii ad tria passuum millia, alii etiam lo
magno cum gaudio processerunt. ego complures dies in ea
moratus, incolas circiter septuaginta sacro fonte lustraui
quibus erant Bonzii duo Iaponicarum legum sanè periti. cùm
ter etiam regius concionator fuisset. is septem dies mecum d
tando, interrogando, quæ dicebam in commentarios r
rendo consumpserat, cùm immensa Dei Domini nostri
ei tandem affulsit, & illius exemplo multorum præterea tene
dispulit.

In eadem vrbe Facata cùm alii complures, tum præcipuè
morbo graui laborantes diuina ope sanati: quorum vnus pat
milias tanto capitis dolore torqueri solitus, vt violentas sibi
manus inferre sæpe tẽtarit, tertiodecimo die Dei benignitate
ualuit. alter erat iunior lepra fœdissima coopertus. is, quòd
Christianis honorificè pieque sentiret, putaretque iuuante Do
no sibi per me sanitatẽ reddi posse; in meũ conspectũ adductis
qu

rt vidi, negaui me ei morbo posse facere medicinam: verùm ne planè mœstus à me discederet ipse, quiq; eũ adduxerant; ium quoddam illi præscripsi facillimum, & post tertium diẽ edire iussi: ita nitidus rediit, vt nulla vnquam scabie laboderetur. equidem obstupui perspecta hominum fide, aperlenuntiaui Christianis, ne sanitatem pharmaco, sed Deo io fideique suæ acceptam referrent: quæ quidem etiam in eorum, qui morbo liberati fuerant, redundauit. nam vterptismo petito, & pòst catechismum impetrato, ad Ecclesiã atus est. cumque iam discessus mei tempus appeteret, quo e animo id ferrent, spem illis maturi reditus præbui: quorũ mores ita obfirmato animo itineris mei comites esse sta-t, vt eorum studiis remittere aut eos de sententia demoue-i ratione potuerim.

itu Iunii Facata discessimus in insulam Tacaxumam, amssuum sex millium, in ditione viri principis Firandensis, Anomine: vbi cùm essent quingenti circiter Christiani, ethnim octo; ii quoque ad Deum nostro aduentu conuersi sunt. utem eorum institutioni, excellenti virtute vir, qui è Bonisti seruus effectus est. ædẽ habent, quæ idolorũ antea fuerimis ornatam: cuius vectigali, itemque eleëmosynis, quas nstitutum ibi quoque Misericordiç sodalitium, non modò istes alitur, sed etiam inopes peregrini, qui illuc sanè mulvidi per eos dies) religionis causa ventitant. eadem stipis sericordiæ sodales ritè fideliterque distribuendæ ratio etiam in vicina insula Iquicuchi, itemque in cæteris inquibus Ecclesiæ sunt: quo fit, vt ad iter iis regionibus um sarcinæ & impedimenta minimè sint necessaria: quipocunque peruenias, omnia tibi gratis ac sedulò comparaitimo itinere naues, terrestri comites & iumenta: quæ iniuriam videlicet sibi fieri, seque in Christianis officiosis ti non putant.

do cùm ad hanc inuisendam Ecclesiam aliquot Lusitani t, horum Christianorum religione, precandi studio, obeamore non modò in sacerdotes nostros, sed etiam in omm vicarios, tantopere delectati gauisique sunt, vt mihi ent, Socios nostros, qui in cæteris orbis terræ partibus r, si vel particulam norint eorum, quæ cum his Christiantur, omnes Iaponicam hanc prouinciam expetituros: uidem credo: nam vna profectò Christianæ doctrinæ demultas vobis præ lætitia lacrymas exprimat. quid enim

si videatis pueros centum ac puellas, bis quotidie catechism
sa conuenientes, qui paucis antè diebus dicati diabolo fue
iam Christianos templum ingredi, aqua lustrali se aspergeri
mum ad precationem ritè genua flectere? quid si duobus e
voce præeuntibus, subsequentes cæteros, doctrinæque
cepta concinentes audiatis? idque tanta cum modestia ac
cundia, vt oculos semper humi defixos habeant, ac duo ill
sertim, qui voce præeunt, (quos ego de industria non
& curiosè notaui) & quidem in maximis caloribus, cùm
eorum sudore manarent, tanta fuêre constantia, vt manus, o
pedes nunquam mihi mouere conspecti sint: raptos profun
qua contemplatione dixisses. nec verò doctrina tantùm c
tanda contenti sunt: nam eius quoque explicationem liber
nobis requirunt. Iam verò quanta cum animi vestri volu
intueamini Iaponios hosce Christianos positis genibus, ma
que sublatis, Christum è Cruce pendentem adorantes,
mis ad solum vsque fluentibus, in tormentorum Domini c
tione ita demersos, vt penè ecstatici videantur? atque hæc q
in hisce insulis propè desertis, quid de iis locis existimandu
in quibus (vt in Bungo) Sacramentorum est vsus frequens
cùm ita sint; misereat (quæso) vos fratres carissimi harum Ec
rum, Deumque cum gemitibus obsecrate, vt supplementu
quod è Societate nostra dignetur huc mittere. quod si fortè
diu distulerit; quàm vereor, ne qui venerint, paucos supe
è nobis offendant: siquidem tres hac æstate magnum vitæ
men adiuimus, quam tuetur Dominus, vt opinor, quoa
nobis ad nouam hanc vineam tuendam colendamque succ

Ex ea quam dixi insula in aliam traieci majorem, quæ
cuqui vocatur. incolas habet circiter mille quingentos,
Christianos ferme octingentos. ii, quòd iam antè de meo ad
cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus aliquot
stianis miserunt: quam vt conscendi, in ipsa nauigatione,
passuum millibus, antè quàm ad insulam peruenimus, C
aspexi edito loco positam, quam satis amplo interuallo circ
murus, sepeliendis Christianis cœmeterium efficit; vbi des
mus, humanissimè excepti, continuò ad salutandam Cruc
more perreximus: inde templum eorum inuisimus, elegâter
tum. atque illos in præsentia quidem, ne inopem plebem ne
iactura ab institutis operibus auocarem, dimisi, concione
tutinum & vespertinum tempus, puerorum verò catechis
pomeridianum indicto. itaque tanti concursus fieri cæpti

ulti excluderentur, aream, quæ ad vestibulum templi
reis pro re nata contegere necesse fuerit. Templum est au-
celso loco, lucoque denso, & ad aspectum iucundo. in id as-
ur gradibus, quibus in imis stagnum est aquæ, nudis paupe-
dibus abluendis, non superstitione vel cæremonia, sed ne
catastromata calcata commaculent. Postridie quàm huc
cæteras quoque sacras ædes lustraui pulcherrimè positas,
quæ ante id tempus idolorum fuissent, quibus colendis
loca diligenter exquirebantur: hoc autem tempore ædi-
onii sunt illi ipsi, qui nuper Bonzii, nunc Christiani appel-
antea dæmonem, nunc IESVM Crucifixum supplices ve-
ur & colunt. Et quoniam ex altero pago eiusdem insulæ
equenti ad alterius pagi templum, trium ferè miliarium
illo, Christiani magno suo incommodo venire cogebantur;
ibi quoque exædificandũ curaui, quod paucis diebus mul-
subsidio magnâque omnium alacritate perfectũ est, tabula
æteroq; ornatu ex vrbe Firando illuc aduecto. Christiano-
imis recreatis, cælestiq; fonte purgatis iis, qui ad Baptismũ
ntur idonei; ad alium Christianorum pagum, quem Xixi
, ire perrexi, vt eos per Euangelium solarer, & simul vt in
ua, quæ tum ab iis ad tectum perducebatur, sacellum ex-
lum curarem, Iquicuchensibus Christianis officiosè no-
am rem fabros lignarios septem aliaque auxilia necessaria
atibus. ibi igitur amantissimè excepti à Christianis; qui, qua-
m exspectarent, ita sedulò vias ántè purgatas ornauerant,
luce & vespere de rebus diuinis disputare instituimus, quo
odiùs cęteris horis diei sacello exędificando vacarent, quod
eorum diligentia paucis diebus est absolutum. Catechismi
cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo consilio, vt
m propediem reuerteremur, quod eius peregrinationis spa-
osmus nobis ad Augustum exeuntem vsque præscripserat.
uce salutata, cum incolis egimus, vt ibi templum, nullum
rat, communi consilio facerent. ad quod nobis Firando sa-
agines cæteraque necessaria ornamenta transmissa sunt.
llis concionibus habitis, quibus in fide Christiani sunt con-
i, Baptismoque lustratis qui lustrandi supererant, Casungã
ontendimus: vbi tanta nobis hominũ multitudo sese obuiã
, vt festi alicuius diei solennis celebritas videretur. Cruce
a, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud
nonnullis concionibus habitis, magna omnium voluntate
um est templum, in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea
loca

loca venirent: quò item Firando necessarius sacrorum appa
est missus. Interea dum hîc agimus, mihi grauis homo na
Iquicuchi, mulierem Christianam suadente diabolo, siue eiu
nistris, abortus faciendi gratia pharmacum sumpsisse eiusmo
infantem ipsamque parẽtem necauerit. Huius corpus Chri
quippe quæ noxa capitali obstricta migrasset, in ipsorum ce
terio, in quo Crux est posita, sepeliri cùm vetuissent; illa po
quot dies periculosè ægrotanti adolescenti cuidã Christian
visum: Corpus (inquit) meum sacra sepultura prohibitum est
quidem: sed ne idcirco me Christiani damnatam existiment
antè quàm è vita discederem, Dominus cõtritione mea lacry
placatus est. quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis
is deinde conualuit) valde animati sunt.

Ex eo loco rursus ad pagũ Iquicuchi, atq; inde, spe redit⁹
stianis relicta, Firandum discessi ad quædam sacrorum instru
ta accipienda, quæ nobis Lusitanorum nauis aduexerat.

Firandum vt venimus, nauarchum Lusitanum allocuti, a
tonium diuertimus statim, qui cum vniuersa familia nos per
ter accepit, detinuitque ad multam noctem, nonnulla de
religione percontans: postridie nauarchum adiui, vt pe
gnam tabulam pictam in naui proponeret Christianis v
dam, quos in proximum Dominicum diem (quod eorum
modo fieret) ad concionem simul & spectaculum, dimissi
agros nuntiis, euocauimus. interea nocturnis hortation
cùm cæteri Christiani in fide animati sunt, tum ethnici cir
quinquaginta ad Baptismum adducti: in iis, è proceribus
dam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes
nulla, petiit nauarchus ab Rege, vt in area nostra excitare lic
ædiculam, in quam Lusitani, qui versabantur ibi nonaginta,
ligionis causa, conuenirent; eademque Firandenses Christiani
inceps vterentur. cui Rex se deliberaturum respondit. Ea erat
simulata negatio: itaque id vbi resciuimus, apud Christianum
area nostra habitantem priuatum sacellum exstruere atque ad
nare constitui. quod ille tanta animi alacritate studioque rece
vt ædium duarum quas possidebat alterius vltro mihi optior
daret, seque custodem fore profiteretur. igitur, Antonio præ
tim operas & cætera necessaria benignè suppeditante, para
oratorium est, & omnibus rebus instructum, in quo singulis no
bus Litaniæ & sacri sermones habebantur. vbi Dominicus
aduenit, è pagis insulisque finitimis ingens Christianorum mu
tudo confluxit, tùm ad verbum Dei audiendum, tum verò ad
c

isendam imaginem,positam,vt dicebamus,in naui,loco pe-
natibus,vexillis,virentibúsque arborum ramis ornato, re-
im spectatoribus naui,cùm perorassem, eos omnes nauar-
uòd longè ab domibus suis abessent,liberali cibo potúque
s dimisit.
dies obrepserat, quo die mihi in Bungum redeundum es-
circa sacra tabula ex oneraria in nauiculam translata, vt
acatam deueheretur; Christianos Iquicuchenses monui,
bato proximo (vt promissa facerem) ad eos ex itinere ven-
, & inde postridie vespere profecturum: qua illi re audita,
naui cõtinuò ad me deducẽdum venerunt.sub noctem cõ-
, comitibus piis aliquot Lusitanis,qui me rogauerant, vt
se ad illas Ecclesias inuisendas venire permitterem. De-
tibus nobis ad littus obuiam prodiêre Iaponico more cum
multis:eodémque comitatu ad templũ venimus, vbi nos
populi multitudo cum pueris exspectabat. Concione ha-
puerorum catechismo peracto, quòd iam intempesta nox
ebem dimisi,manéque postridie(Dominicus erat dies)post
nem incolas circiter tredecim,Christianadoctrina iam in-
,baptizauimus.Indeprofecti,magna in itinere ac varia in-
oda molestiásque pertulimus. Nam & mari, paruis lintri-
que monoxylis,vastos interdum sinus præcidere sumus co-
que imminẽtium piratarum manus effugimus, qui captos
es diu multúmque vexatos in seruitutem diuendunt; &
jumentis consultò relictis, lutulenta via atque teterrima
o tenus cœno demergebamur: quæ tamen sordes occur-
ius passim riuis eluebantur. Accessit ad hæc, asiduum pænè
uium sanguinis,quo sanè grauiter acerbéque vexabar. Sed
nes difficultates,Christianorum erga nos studium caritás-
mpensabat egregia: cùm & hospitii commorationísque
mercedem constanter ac benignè respuerent:& abeuntes,
omnibúsque rebus necessariis liberaliter instructos,vber-
etu prosequerentur:&,quod lõgè admirabilius est,impres-
bis humi vestigia ipsa,obstupescentibus rei nouitate ac mi-
qui mecum aderant Lusitanis, oscularentur. Verùm, ne
r sim,modum epistolæ faciam, si vnum addidero, ex quo
udicare posiitis,quanta sit Iaponicæ gentis ac nominis ad
itatem religionemque propensio. Cùm fessus è via, mor-
pænè confectus, in quodam ethnicorum oppido substitis-
ametsi nullum erat desiderium cibi, tamen ne planè defi-
oryzam reformidans,putridáque piscium salsamenta (hæc
enim

enim incolarum cibaria sunt) misi qui oua coëmeret. is a
mihi mox oua cum ipsis nummulis retulit. Causam
renti respondit, incolas oua, quòd dies ille festus
rum esset, vendere noluisse: quòd ægroto quærerentur,
dedisse. Denique in Bungum ægre peruenimus: ibi quan
à Cosmo ac Sociis amantissimè acceptus, humanissiméqu
ctatus, vix tamen adhuc è diuturna ægrotatione conualui.
clementissimum Iesum obsecrate fratres, vt mihi ad se p
ctè colendum vires animumque suppeditet. è Bungo, Ca
Octob. M D LXI.

E SOCIETATIS IESV LITTERIS IN EV PAM DE OBITV CONSALVI SYLVERIAE Lusitani.

ONSALVI Syluerıæ nostri felicem obitum ha
stola persequemur. Is circa initium anni MDL
Sociis duobus Goa discessit in regna quæ dici
Inhambanis & Manomotapæ, vt nationibus
Euangelium nuntiaret, quod concionatorum
pia nunquã probè cognouerant. Vt primùn
hambanẽ attigêre, morbo corripiuntur ita graui, vti Cons
natura valentissimus, oculorũ acie vehementer habetata fra
viribus, propemodum extinctus sit. Vbi paulo melius habue
vrbẽ Regiam Tongen iter intendunt. ibi Regẽ vnà cum vxor
rore, liberis, cognatis, regnique proceribus, populo denique
toto intra paucos dies magna omniũ gratulatione atq; lætit
cro fonte lustrarunt. Rex Constantini, Regina Catharinæ,
Elisabethæ nomen assumpsit. Inde Consaluus rei Christianæ
sa relictis apud Regem Sociis, Manomotapam ire pergit, com
bantur amici Lusitani sex; orã vnica biremi legebant; Mosaml
insula superata, vix ad Masutæ fluminis ostium leucas no
ginta processerant, cùm atrox coorta tempestas, Consalui
precatione repentè sedatur atque comprimitur. Inde exscen
ne facta, die qui fuit diuo Hieronymo sacer, plicatilis ara in
littore ad sacrificium excitatur, ita vehementi Solis ardore, vt
ceati Lusitani, terræ calorem ferre vix possent. Consaluo au
inter sacrificandum eruperunt ex toto capite pustulæ: quas
ad curandas medicamenta nequaquam deessent, præclaro su
sius odio incensus ille cuncta repudiauit, seque naturæ dumt
sanandum permisit ac tempori. Triduum ibi morati, tranq
lo mari prouehuntur ad Colimanem fluuium; eò reflantibus

entis ægre subuecti, ad Mingoaxanem Giloæ regem ve-
amicum Lusitanorum: à quo benignè ac liberaliter accepti,
:tiam promulgandi Euangelii potestate, diutius tamen ibi
bstitere, quòd ad Manomotapæ Regem festinarent: quo
l Christum adiuncto, finitimos reges longè viribus atq; au-
ıte inferiores ad Christum deinde facilè perduci posse con-
ıt. Hinc ad amnem ingentem tendunt Cuamam, leucas à
triginta, ex quo rursus in Lindem proximum sinum peri-
procella cõpulsi, tredecim ibi stetêre dies. Ab Linde cùm ad
am denuo peruentum esset, in ipso introitu fluminis re diui-
acta Consaluus à Lusitanis comitibus petiit primùm, vt
am fines Manomotapę ingredi inciperent, totum legatio-
negotium Domino suppliciter commendare ne grauaren-
einde vt æqui bonique facerent, si reliqua tota nauigatione
precibus vacaret, ab eorum conspectu atque consuetudine
iisset: in rebus præsertim grauioribus consulto potissimùm
oratoque opus esse. tum iubet in certa nauigii parte velum
xtendi, in eo recessu octo ipsos dies ita delituit, vt semel tan-
uotidie tosti ciceris pugillo & exiguæ haustu frigidæ sese
et, & quicquid à precatione supererat temporis, in euoluen-
to consumeret, qui scriptas sanctorum continebat vitas.
tauo igitur die, cùm ad Senam (qui terminus nauigationis
enissent, vicum sanè frequentem, ibi descensum est, nuntius-
Cõsaluo ad Regem de suo aduentu in intima regni missus. à
um responsum exspectat, interim Christianos aliquot in-
os à peccatis per confessionem absolutos, à turpi concubi-
n consuetudine ad sacras nunptias legitimasque traduxit,
hismum publicè docuit, & è Lusitanorum seruitiis ibidē ca-
rè quingēta baptismo lustrauit. Regem etiam Inhamioris,
Manomotapę stipendiarium, tribus passuum millibus à vico
cùm aliquoties adiisset, cohortationibus suis ita permoue-
se vnà cum vxore & liberis libentissimè Christianum fore
eretur. Sed Consaluus, partim quòd non haberet quem
llum catechismi causa relinqueret, partim etiam ne Mono-
æ Regis offenderet animum, si priùs stipendiario quàm ipsi-
hristiana sacra impertisset, Inhamioris Regem vt potuit cō-
s, hortatusque vt ipse cum suis Dei bonitate fretus in susce-
nsilio permaneret; totam rem in tempus aliud distulit. Iam-
ter effluxerat mensis, cùm Antonius Caiadus Lusitanus, qui
batur in vrbe Regia Manomotapa, legatus à Rege ad
luum aduenit Manomotapam perducendum. Consaluus
sacrorum

facrorum ornatu cum facro lapide & calice in farcinam coll
fublatóque in humeros,fe in viam dedit. Cùm ad fluuios v
erat,qui multi in ea regione funt,fiquidem vado fuperari p
quamuis ad jugulum vfque pertingerent,tranfibat,manibu
feu capite farcina:fin minus,vafi ligneo impofitum perampl
faluum,natantes ipfi propellentéfque trajiciebant Cafres,q
mine gentes eæ appellantur.fub noctem natalem Domini a
tuchin pagum haud longè à Manomotapa ventum eft,fact
ter factum fumma Lufitanorum animi voluptate. Inde Na
feriarum octaua, cùm vrbem Manomotapam introiffent,
confeftim Rex, qui Confaluum cum muneribus viferet, au
dere ingenti,bobúfque permultis,& famulatu ad minifteri
tidiana:quippe qui de Lufitanis mercatoribus iam antè co
rat,Confaluum non modò vitæ fanctitate virtuteque præ
fed etiam generis claritate ac nomine in primis effe confpi
Confaluus gratiis actis,muneribufque repudiatis, ex ipfo
Regem cogniturum effe refpondit, quod genus auri quáfv
tias quæfiturus in ea loca veniffet. Obftupuit ea animi ma
dine Rex, venientémque ad fe deinde Confaluum tanta gr
tione & fignificatione honoris excepit; quanta nemine
quam antea. Nam & in ipfa penetralia,quò nulli eft aditus,
duxit;& affidente matre, confidere Confaluum etiam in
iufsit, Antonióque Caiado è conclauis ianua interprete a
to,Rex quatuor continuò fcifcitatur, quot feminas, qui
prædiorum,boum denique vellet,quos incolæ non minoris
aurum ipfum æftimare dicuntur. Cùm nihil fe præter ipfum
refpondiffet optare;conuerfus ad interpretem inquit Rex: I
ctò neceffe eft, qui nihil horum accipiat qui à cæteris tant
adamantur,longo interuallo à reliquis diftare mortalibus.
hilominus ad extremum multa benignè pollicitus, aman
mis verbis Cõfaluum ad hofpitium remifit. Ibi dum ille manè
facit diuinam, è principibus quidam prætereuntes cùm è fo
afpexiffent in ara propofitam perelegantem Mariæ Virginis
ginem,quam in tabula depictã ex India Confaluus aduexera
cie decepti ad Regem deferunt, Confaluum egregia forma p
apud fe habere,hortantur vt ab illo depofcat. Nec mora mit
le,qui Confaluo renuntiet, audiffe fe, illum vxorem fecum
xiffe:vehementer cupere,vt eam fibi fiftat. Tum Confaluus
lam pretiofa vefte inuolutam ad Regem affert. Cuius defide
quo magis exacuat,præfatur illam effe effigiem matris Dei,
in ditione ac poteftate fint omnes Reges & Imperatores orbi

ius:ac tum denique tabulam' aperit, Regis quoque matre
te.Rex imaginem veneratus,Consaluum etiam atque etiam
at, eam sibi largiatur, domi habere se velle. Libenter verò
luus annuit:quin etiam ipsemet in regio cubiculo collocat.
ıq;quasi sacellum quoddā precandi causa peristromatis pre-
xornat. Narrant qui inde venêre Lusitani, noctibus dein-
rciter quinque,Reginam cęli ea ipsa specie, quam tabula o-
ret,diuina circumfusam luce, suauique splendore fulgentē,
issimo simul ac iucundissimo aspectu, dormitanti Regi asti-
uod ille manè matri narrabat, rei nouitate vehementer at-
s,itemque Lusitanis, qui statim id Consaluo renuntiabant.
mò Rex Consaluus ipsum accersit,ait se mirum in modū an-
d sermonem Reginæ eius,quæ secum singulis noctibus lo-
ur, non intelligeret. Cui Consaluus cùm eam esse linguam
dixisset,quam nemo nosset,nisi qui sacrosanctis eius Regi-
legibus pareret, quippe qui Deus esset, generisque totius
ni redemptor;Rex in pręsentia quidem,si minùs verbis,vultu
c significatione se Christianū velle fieri ostendit:bidui dein-
io interiecto,per Antonium Caiadum Consaluo apertè de-
it, certū esse sibi matrique Christiana sacra suscipere:proin-
è baptizandum quamprimum veniret. Consaluo tamē dies
ot supersedere satius visum, dum Rex Christianæ fidei præce-
rudimentis imbuitur. quibus cùm satis iam operam dedis-
retur, quinto circiter & vigesimo post aduentum suum die
luus Regem simul & matrem non sine solenni pōpa & gra-
one baptizat.Regi, Sebastiani:matri, Mariæ nomen est indi-
Eo ipso die Rex Consaluo, quoniam aurum respueret, boues
m donauit: ille ad Antonium Caiadum misit, vt in frusta
i distribuerētur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac be-
entiam populus ingenti cum admurmuratione suspexit.Regē
i trecenti ferme è regni proceribus, Christo sese pariter ad-
.Hi nuquam à Consalui làtere discedebant.adferebantur e-
lona Consaluo: lac, oua,butyrū,hœdi,aliaque id genus:quæ
c aliud genus carnis omnino gustabat; cocto dūtaxat milio
m exiguo,herbisque & sylue stribus victitans pomis. Iamque
ta vitæ morúmque sanctimonia studióque salutis humanæ,
n sibi summorum infimorúmque beneuolentiā conciliaue-
ntósque in omniū animis effecerat motus, vt in Christianā
onem vniuersa multitudo videretur incūbere; cùm à Maho-
is quattuor potentibus & callidis viris, & apud Regem gra-
Consaluo parātur insidiæ. Auctor conspirationis Mosambi-

e canus

canus Minguames nefariæ superstitionis antistes, siue, vt ip[...] pellant, Cacicius. ii Regi partim coràm ipsi, partim per ido[...] internuntium valde sibi dolere demonstrant, quòd tantum [...] pitis regnique discrimen vltro se ipse demiserit. Consaluū,cu[...] tum fidei & honoris habeat, missu Proregis Indiæ, tertæq; S[...] læ regulorum, ad explorandum Regis statum, solicitandóse[...] defectionem popularium animos aduenisse, vt motibus ex[...] ipsi deinde, infesto exercitu subsequuti, Regem opprimant. [...] insuper fabulosa portenta, Consaluum magum esse teterr[...] omnium, & sagacissimum, varia veneficia ac medicamenta [...] attulisse ad incolarum animos occupandos, Regemque ma[...] dum. quicunque caput suum aqua perfundi paterentur, con[...] præsertim verbis Iangariorum (sic enim Lusitanos vocant) à [...] saluo pronunciatis, confestim volentes nolentes in eius po[...] tem venire: id ipsum alibi contigisse. proinde videret etiar[...] etiam Rex quò progrederetur, cui se suaque crederet. Si C[...] uum abire permittat incolumem, fore vt ciues mutuis inter[...] dibus amentes atque lymphati miserandum in modum gr[...] tur atque cōcurrant. Hisce aliisque mendaciis onerato Regi[...] lescenti præsertim, ac matri, facilè persuasum est, vt Consa[...] primo quoque tempore interficiendum curarent. Nec dum [...] silia eruperant, clandestinis agitata colloquiis; cùm ad Anto[...] Caiadū Consaluus, haud ignaro (inquit) mihi, nec imparato [...] instat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis visa res, vt subt[...] prorsus negaret. iamque dies aduenerat necis, vel vitæ potit[...] dies natalis erat idem D. Susannæ Virginis martyrisque: C[...] nus ab Antonio magnopere petit, vt Lusitanos duos tresve[...] confestim accersat. Confessionem (inquit) illorum tuámq[...] mul excipere, & sacra Eucharistia hodierno die reficere vo[...] nino constitui: nec enim postea potero. Hos ille dum absen[...] uocat, Consaluus ad meridiem vsque præstolatus, cùm non a[...] sent, consecratas consumpsit hostias duas: factisque eode[...] Christianis circiter quinquaginta, vestem ad corporis cultum [...] saria ad precandum diuisit. Lusitanos verò sub vesperam red[...] tes, confessionis Sacramento, quoniam Eucharistiæ non lic[...] purgatos, mira vultus hilaritate animique tranquillitate a[...] bat inscios quid ille conditum haberet in animo. Iisdem [...] rum apparatum dat in ædes Antonii deferendum. ipse linte[...] cum effigie Christi ad Crucem affixi, domi remansit, reuert[...] que rursus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehen[...] Antoni Caiade (inquit) profectò paratior ad mortem obeu[...]

m, quàm ipſimet inimici ad inferendam: Regi autem ac
libenter ignoſco, Mahometanorum quippe artificiis ac do-
ucti ſunt. Hæc ille ſerena facie atque hilari cùm dixiſſet,
ius ab eo digreſſus, tametſi vix fieri poſſe putabat, vt Rex tã
ɔ ſcelere ſeſe obſtringeret; tamen quoniam, ex recenti quo-
rmone, eius animum exulceratum, contra quam exiſtimaſ-
enderat; famulos duos ad Conſaluum cuſtodiendũ ea no-
it, à quibus ea, quæ ſequuntur, accepta ſunt: Conſaluũ, cùm
liuerſorium in area ad multã noctẽ, quaſi è corporis cuſto-
re geſtienti mora nimis lõga videretur, ita citatis greſſibus
aſſet, oculis ſemper intentis in cælũ, manibus modò ſubla-
idera, modò Crucis in figuram extenſis, ducens ex intimo
uſpiria; ſuum denique tugurium ſubiiſſe, fuſiſque precibus
Chriſti ſigno, quod vnum ſolatiũ illi ſupererat, in arundi-
gratũ decubuiſſe, & in ſomnum incidiſſe iuſtotũ: id enim ex
; cõſpicati ſatellites octo circiter, illico irrũpunt; in iis bar-
nobilis nomine Mocrumes, qui ſæpe cum Conſaluo cõui-
nierat, iacẽtis pectus opprimit inſidetq́;, arreptũ inde pedi-
brachiis, humo tollunt alii quattuor: duo reliqui collo in-
unem, quo vtrinque adducto, Conſaluus expreſſam ex ore
ſq; magnam ſanguinis copiã effudit, & ſpiritũ ſimul Domi-
didit. Tum verò Chriſti ſimulacro ſacrilegis manibus com-
o, defuncti corpus reſte ligatum attractumque, interfecto-
ɔræterfluentem Monſengeſſem deiiciunt, ne videlicet (quod
metani confinxerant) cadauer ipſum tam malefici homi-
ɔdio relictum veneni ſui tabe cunctos inficeret. Hunc ha-
xitum pia Coſalui legatio: quo ſublato, Rex eadem ſæuitia
us Chriſtianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die
pererat, magiſtri donis exutos iubet occidi. Id ſimulatque
ùm eſt, regni proceres, quos Encoſes vocant, rei atrocitate
ti, conſenſu adeunt Regem; &, ſi hominibus (inquiunt) hiſ-
rs idcirco debetur, quòd aquam infundi capitibus ſuis à
luo permiſerint; eadem & omnium noſtrũm, & verò tua
e cauſa Rex eſt: omnibus vno eodem leto occumbendum.
enuntiatione repreſſus Regis furor cùm aliquantulum reſe-
eum biduo pòſt Luſitani quoque conueniunt, docent quàm
ſcelere ſeſe obligauerit: terrores inſuper addunt, non
modò indignam innocentiſsimi viri necem debitis pœnis,
am homines ipſos nobiliſsimi, bello atque armis vltu-
d ea Rex diligenter excuſare ſeſe, culpam in ſuaſores im-
éſque reiicere, magnum perpetrati facinoris dolorem oſtẽ-
 dere,

dere, denique vt factis verba consentiant, è quattuor con
duos confestim interficit: nam reliqui duo, quorum alt
princeps nefarii consilii Minguames, rem odorati, matu
fugerant: qui tamen, quòd summa diligentia conquireban
quaquam euasuri potentissimi Regis manus existimabantu
ce rebus perlatis in Indiam, Antonius Quadrius noster, i
vehementer optante Prorege, idoneam nauigandi tempe
exspectabat, vt Socios aliquot Manomotapam mitteret
pta promouenda, quæ felicem omnino progressum habitu
rabant, eius Ecclesiæ fundamētis tam innocenti castoque
ne positis.

Nobis interea, carissimi fratres, omni cultu & obsequ
pitiandus est Dominus; ac præter cæteros ipse quoque S
suffragator adhibendus, vt pari spiritus ardore succensi, d
Christo animas, Dei gloriæ & salutis hominum causa, tand
quando fundamus. Goæ.

GASPARIS VILELÆ AD Socios.

NNO superiore, Cosmi Turriani missu, è
discessurus Meacū, de mea profectione feci
litteras certiores. Nunc, quoniā id fore vol
tum atque iucundum existimo, ea persequ
mihi ex eo tempore contigerunt: vt cùm D
mino gratias agatis; tum fratrem hunc vest
vestra consuetudine tanto locorum interuallo disiunctum,
cationibus vestris adiuuandum intelligatis.

Anno igitur à Virginis partu M D L I X, comite Christia
ponio, Laurentio nomine, probo iuuene, & linguæ huius
que peritissimo, nauigium ethnicorum conscendimus: iter
nostrum (quod facilè iudicari potuit) aduersarius multis ra
bus impedire conatus est. primùm enim ipso nauigationis
tanta repentè malacia ac tranquillitas exstitit, vt nauis loc
ueri non posset. Tum barbari, vt muneribus pacem ventur
Diis obtinerent, stipem singillatim à vectoribus corrogare
runt. Vbi ad me ventum est, negaui me vnius Dei conditor
terræque cultorem, in quo spes meas omnes haberem rep
quidquam in ipsorum delubra collaturum. quo illi respons
excanduerunt, vt eius incommodi causam apud me reside
proinde me in mare projiciendum esse affirmarent. Hic

mente animoque conuerſi, cuius beneficio inflari vela ma-
ridie cæpta ſunt. Sed cùm aliquot paſſuum millia proceſ-
s, aduerſo vento rurſus retenti, quatriduum ſtare coacti ſu-
Tum verò barbari planè in nos cauſam eius rei conferre,
que & ſignificationibus conceptam iram oſtendere; quæ ta-
omino miſerante cohibita eſt. Denique ad portum quen-
lati, ibique decem dies tempeſtate coacti ſubſiſtere, com-
ententia decreuerunt, nequaquam nos ſecum ex eo loco
ados:& ipſo quoque nauarcho in eam ſententiam adducto,
cendere coëgerunt: quem tamen, cùm aliam nauem nul-
eo portu offendiſſem, precibus placatum, inuitis omnibus
i, vt me vltra eum locum paſſuum ſex & triginta millia de-
Et quoniam nauarcho vlteriùs progrediendum non erat;
i circum naues quotquot in eo portu erant circumcurſare
incipiunt, & gubernatoribus apertè denuntiare, ſi proſpe-
tent nauigationem, nos omnino rejiciant: ita cunctis ab-
us, nos in littore ſumus relicti: ſed paulo pòſt diuinitus alio
um nauigio appulſo, tam feliciter nauigauimus, vt portum
is qui ante nos ſoluerant (cùm etiam aliquot eorum in pi-
ncidiſſent) ſine vllo periculo tenuerimus. Tum denuo in-
arbari, & nauiculariis perſuadere conati ſunt, ne porrò nos
em Sacaium veherent: ſed fruſtra. etenim incolumes eò
imus quarto Idus Sextileis: qui dies quoniam diuo Lau-
erat ſacer, ipſum Chriſti martyrem, eius nationis patro-
ſciuimus. eſt autem vrbs Sacaium perampla, plurimiſque
uioſis mercatoribus frequétiſſima, ſuiſque legibus ac mo-
more Veneto gubernatur. Hîc nos ex itinere aliquantulum
ti, ad montem contendimus Frenoiamam, ab vrbe Meaco
m millibus decem & octo. mons autem eſt permagnus: ha-
tà Bonziis, & caput eſt regni, ad cuius radices iacet lacus
piſcium, paſſuū nonaginta millia in longitudinem, vnū &
in latitudinem colligens, quem multi confluentes efficiūt
. in eius littore locus eſt ad montē pertinens cœnobiis plus
ētis viſendus, multis aliis bellorum injuria deletis, quæ quō-
ium millium & trecentorum ſummam impleſſe dicuntur.
utem cœnobia Bonzii variarum habent ſectarum, bipedum
iſſimi: ac ceteri quoque montis incolæ ad litteras natura
iſi videntur, in quibus (vt opinor) excellerent, ſi ſe ad Chri-
n religionem adiungerent. iis nòs Euangelii lumen
conati, nihil profecimus, & nemo nobis aures, præter
quendā Bonzium, dedit: cui, & ſimul diſcipulis eius aliquot,

demonstrauimus vnum esse Deum opificem rerum omniu
mósque hominum esse immortales. tum ille mihi in aure
susurrans, orationem meam, quamuis placitis Iaponiorum
saretur, planè sibi probari dixit, & præsertim quæ de anim
æternitate à me fuerant disputata: sed quominus Christi sac
ciperet, se Bonziorum metu capitísque periculo deterreri.
gitur frustra nos laborare intelleximus, inde profecti, pauc
bus Meacum hyeme tum ineunte peruenimus: est autem vrb
ampla, tametsi major olim fuisse traditur, cũ esset eius long
passuum vnius & viginti millium, nouémque latitudo. Han
tes editissimi cingunt: quibus in imis ingentia vbique & o
ta cœnobia atque ædificia antiqua cernuntur: quanquam
tionibus, & incendiis vnà cum ipsa vrbe, magna ex parte d
& excisa; vt, quod nunc vrbis incolitur, priscæ magnificent
nuis quędam velut imago esse perhibeatur. Regio est in prin
gida, partim ex copia niuium, partim ex arborum cæduarum
pia. Sterilis autẽ adeò, vt raphanis, rapis, malis insanis, & le
nibus vulgo vescantur. hæc autẽ ciuitas dicitur quõdam reli
ac litteris floruisse: cuius rei argumentum etiã illud afferũt,
ex eadẽ vrbe montéq; omnes Iaponiorum sectæ manauerint
rum principes ac magistri in his locis sibi in hoc vsque tẽpus
ac domicilia collocarunt. Meaci igitur, conducto hospitiolo
nemo ferè ad nos ignotos adhuc & obscuros audiendos ac
ret, mihi faciendum existimaui, vt primùm omnium Rege
Imperatorem honoris causa inuiserem, vt eo beneuolo pro
que vteremur: deinde sumpta Cruce, in mediam viam ex æ
prodiens, Christũ palam prædicare institui. quas ad voces i
continuò populi multitudo conuenit, alii rerum nouarum st
alii etiã cauillandi atque irridendi. Quorũ interrogationibus
ita Deo adiuuante responderetur à nobis, vt ipsorum rationes
nè infirmari ac refutari constaret; aduentus nostri fama tot
bem ita peruasit, vt omnium sermone celebraretur: partímq
probaretur nostra doctrina, partim etiam defensores aliqu
ueniret. Bonzii quidem furentes circumcursare vicos, pleb
nos incitare, Euangelium probris maledictísque proscinder
sis etiam testibus criminari, nos carnes humanas vorare, rep
domi nostræ ossa cadauerum: alii denique nos hominum
dæmonas dicere: hortari etiam vicinos, vt nos finibus pell
ædium verò domino exprobrare, quòd nos in suis tectis m
pateretur: qui ipsorum dictis impulsus, mihi renuntiari iu
confestim migrare: cúmq; incertus quò me reciperẽ, haud ita

ꝥaruiſſem, ſtricto gladio in me impetum fecit, quamuis in-
cet, ſi me occidiſſet, ſe vel patriis legibus capite punitum i-
ius ignominiæ vitandæ cauſa, mortem Iaponico more ſibi
ſe oppetendam. Ac meus quidem quis tum eſſet animi ſen-
ſtatus, cùm impendentem mihi è barbari manibus enſem
em, exiſtimare poteſtis ipſi. Et ſanè mihi affirmanti credite
, permultum intereſſe, vtrùm quis mortem apud ſe tacitus
tur & cogitet, an oblatam ſibi propiùs intueatur ac cernat.
e (ad quem enim confugerem?) Domino totum commen-
tradidi, cùm vna me res eo tempore ſolaretur, quòd in-
terrores mináſque verbum Dei in hac vrbe, quæ omnium
carũ ſuperſtitionũ eſt parens, diſſeminari & creſcere intelli-
o periculo perfunctus, cùm iam aliquot Chriſtianos feciſ-
iquorum furori concedere, & in alias ædes migrare conſti-
ıs nobis vini propola quidam exhibuit perincõmodas. quip-
Ianuario menſe in magna niuium copia, frigoribus maxi-
parietibus & omni alio munimento carerent. Hîc nos ma-
iam animo ceptis inſtitimus, Dei beneficio parati, vitam, ſi
ſet, in Chriſtiana cauſa profundere, iámque & è ciuibus
& è paganis permulti Chriſto nomina dare non dubitabãt,
iis ob idipſum vulgò deſpicerentur; & Bonzii, quamuis
ex parte placati, nondum tamen calumniis ac maledictis
erare deſiſterent, quinimmo ne vſpiam conſiſtere nobis li-
communi conſilio emptores ab eius taberna, qui domum
locauerat, auocare cœperunt: quo ille permotus incommo-
epius egit mecum, vt inde migrarem: ſed tamen ſolicitudi-
oſtram miſeratus, quòd nullus præterea foret nobis in vrbe
tres menſes de habitatione commodare decreuit. quo tem-
patio multa frigoris, laboris, valetudinis incommoda non
æquo, ſed etiam libenti animo (Domino auxiliante) pertu-
lámque æſtas appetebat, cùm Regem rurſus adiuimus, vt
in vrbe tutò manendi faceret poteſtatem; ac, tametſi obtre-
es non defuère, feliciter tamen diploma ſtatim abſtulimus,
propoſita pœna, ſi quis nos aut injuria affeciſſet, aut, quo
ſuſcepto munere fungeremur, impedire auſus eſſet. Ea re
quorum impetus retardati, & Chriſtianorum numerus ita
eſt, vt neceſſe fuerit perampla domo ad eam rem coëm-
mplum inſtruere, quò non Chriſtiani ſolùm, ſed etiam e-
confluebant. quorum alii ſe ad Eccleſiam aggregabant, a-
verba noſtra vehementer probarent, Baptiſmi tamen pe-
ẽſe differre dicebant, quoad latiùs res Chriſtiana pateſceret,

 Annum

Annum iam in opere versabamur, meliusque res ibat in dies
perpetuus ille hostis bonorum omnium, Bonzios, aliosque
baros impulit, vt magna pecuniæ vi in cõmune collata ma
tus corrumperent: qui muneribus deliniti inscio Rege nos s
cum ignominia exterminassent vtique, nisi cognita re eth
quidàm primarius, vir bonus, & nostram causam apud Reg
gere solitus, nocte antequam domum nostram irrumperen
mici, me per nuntium monuisset, vt Bonziorum rabiem i
sentia declinaré, meque in arcem quandã suã ad sextum dec
lapidem ab vrbe reciperem. Consilio à Christianis pr
magna eorum manu, ea ipsa nocte, ad arcem vsque ded
ferè quatriduum latui. Sed cùm iam res postulare videretu
diutius abessemus, Meacum occultè regressi, ad Christi
quendam diuertimus. quo tempore varius erat de nostro di
populi rumor: cùm alii iniuria, alii iure optimo nos oppid
sos dicerent. Christiani verò clàm eò ventitantes, quibusc
rebus poterant, consolari nos & iuuare conabantur: quorum
ra quattuor mensium induciis impetratis, vt interea de n
mansione vel profectione ageretur, in publicum magna om
bonorum gratulatione prodiuimus, neque ita multo pòst
ædes nobis est restituta. Quæ dum geruntur; ad Regem del
est, contra ipsius edictum quam iniqui in nos Bonzii ac mag
tus fuissent. qua re permotus, multo nobis in posterum dil
tiùs cauit. aduersarii verò fracti ac debilitati non modò n
trà vexare destiterunt, sed etiam facta iam nobis libera con
randi potestate, nonnulli fauere visi sunt. ita, quod consilium
bolus in nostram perniciem ceperat, idipsum vel maximè
diuinitus profuit.

Restat vt nonnulla de superstitione sacrisque huius gent
tingam, vt ipsorum cæcitate perspecta, eo magis enixè pro
Dominum deprecemini. Primùm Augusto mense concelebrant
dos, quos vocant Gibõ, (quæ vox hominem significat) quòd ii
homini sacri esse dicantur: quorũ eiusmodi est ratio: Primù
vrbis vicos, opificũque collegia, describunt pegmata excogit
moliendaque; inde vbi festus dies aduenit, veluti ad supplicat
populus coit. Agmen currus quindecim vel viginti præcedunt,
çis pretiosisque tapetibus cooperti: in iis pueri multi psallẽtes
tympana pulsant, vel tibiis concinũt. Singulos autẽ currus h
nibus tricenis aut quadragenis impulsos sua quẽq; artificũ t
sectatur. Alia deinde sequũtur vehicula hominibus armatis in
cta, sericis itẽ variisq; priscarũ rerũ monumentis ornata. Hoc
ne po

a delubrum præteruehitur, cuius delubri ea celebritas eſt: re matutinum tempus omne conſumitur. Sub veſperā inde ſcticæ prodeunt: altera illius quē colunt Dei, lecticariis ita tis, vt præſentis numinis pondere valde fatigari premiq; vi- ır; alterā eſſe aiunt amicę cuiuſdā ipſius. neq; ita multo pòſt, ectica vxoris iuſtæ geſtatur, cui ſimul ac maritus per nuntiū auerit ſe vnà cum pellice aduentare; lecticarii ſtatim huc llluc lymphati diſcurrunt, itaque vxoris zelotypiā inſaniāq; ant. Hic populus magna edit ſigna doloris atq; mœſtitiæ: t multi, multique ad conſolandum Deę animum poſitis ge- ā ſupplices venerantur. denique lecticæ coniunctæ ad pha- deunt: atque ita ludis finis imponitur.

que ille minus miſerabilis error eſt. Eodem Auguſto men- um tribuunt colendis Manibus mortuorum. ſub immi- n noctem in ædium foribus lampadas multas accēdūt vario picturæ & ornatu: inde vrbem tota nocte perambulant, a- ionis, alii etiam ſpectandi cauſa: magna etiam populi vis, uesperaſcit, ex vrbe, aduentantibus (vt ipſi videlicet opinā- orum Manibus obuiam prodit. Vbi quendam ad locum per- n eſt, quo loco eos ſibi occurrere arbitrantur; humanis pri- verbis excipiunt: Felix (inquiunt) fauſtuſque ſit veſter aduen- mdiu aſpectus veſtri fructu caruimus: conſidete parumper, ıe vos ex itineris defatigatione reficite. Tum oryzam, poma, s apponunt cibos: quibus ea per inopiam non licet, ii a- calidam ſecum afferunt: ibique totam horam morati, quaſi pularum exſpectent, precibus eos in ſuas domos inuitant; a- ue præcedere ſe, domus inſtruendæ cauſa, parandiq; cōuiuii. uū illud affluxit, accenſis funalibus oppido plebs egreditur, a diſcedentibus præferens, ne ſcilicet in tenebris offendant, opiam incurrant: inde in vrbem reuerſi, ædium tecta lapida- us diligenter excutiunt, ne qui fortè ex Manibus (à quibus m aliquod ſibi metuunt damnum) occultè remanſerint: ta- os miſerantur nonnulli, quòd paruulos dicant eſſe, &, ſi for- in itinere imber oppreſſerit, extingui miſellos. Interrogati ii, cur illis epulum præbeant, reſpondent, eos ad paradiſum ıtes ſuum, qui abeſt leucarum decies millies millena millia, ter nos minus quàm triennio conficitur, feſſos è via, recol- arum virium cauſa huc diuertere. Per eos etiam dies omnia ra diligenter purgant: Bonzii autem videlicet regnant; ne- enim, re familiari quamuis exigua, quin ad expiandos ritè n Manes Bōziis munus aliquod afferat. Videtis fratres mihi

 cariſſimi

carifsimi huius gentis errores & tenebras, in quibus hæret pertinaciter, vt eam inde ægre admodum eruas. Obſecrate Dominum, vt eos pro ſua bonitate conuertat.

Ad hæc, alios etiam agunt celebri cum certamine ludos mense Martio ſanè deteſtabiles. Conueniunt poſt meridiem quibuſque libuerit, armati, deorumque ſuorum imaginibus picti humeros. tum duas in acies diuiſi, pueri primùm lapidibus, deinde cæteri ſagittis & ſclopis, mox contis, poſtremò gladiis dimicant: ex pugna ſemper ferè nonnulli deſiderantur, complures vulnerati diſcedunt, omnibus qui in eo prœlio quempiam occiderint, aut plagis affecerint, impunitate propoſita. omnino bellicoſa est natio. hoc ipſorum ſtudium, hæc eſt oblectatio: militibuſque pro numero ac dignitate capitum, quæ ex hoſtibus cæſa retulerint, præmia perſoluuntur.

Dæmon autem tanto apud hoſce miſeros in honore eſt, vt magnificentiſsima phana exſtruantur: in quibus horribili ſpecie ſeſe identidem offerens, cùm alibi adoratur à populo, tum præcipuè tim in monte ſuburbano, in quo fuiſſe quondam aiunt cœnobiorum ſeptem millia, quamuis nunc minùs multa viſantur: quorum eſt vnum in primis opulentum, & confluenti omnium ordinum multitudine vſque adeò celebre, vt cùm Reges bella geſturi ingentem auri vim ei delubro voueant, & victoria parta perſoluant; infima quoque plebs in ſuis difficultatibus atque periculis eò auxilii cauſa confugiat. quibus dæmon per quietem apparens perſuadet, ſe ipſorum religione placatum, eos è periculo eripuiſſe, perindeq; iis cætera in poſterum ceſſura, vt ipſum ritè neglige... coluerint. quibus ille artificiis ita imperium in has gentes exercet, vt magnopere metuatur, obſeruetur, denique adoretur ab omnibus.

Ille quoque deplorandus hominum error eſt. Bonzium quemdam, Combadaxi nomine, ante octingentos annos feruntin ... vrbe verſatum: quem equidem exiſtimo hominis forma dæmonem fuiſſe: adeò nefaria ſcelera ab eo excogitata, cæteriſque demonſtrata narrantur. hunc tradunt deducere ſtellas è cœlo, & futura prædicere ſolitum: inuentorem etiam litterarum fuiſſe, quibus Iaponii vtuntur, ſibique multa eaque magnifica templa ædificari juſsiſſe, extremaque iam ætate ſubterraneum ſibi effodi ſpecum, quem vltro ſe condidit, cùm diceret, ſe iam vitæ huius ſatietate teneri, & in eo ſpecu viuentem velle quieſcere ad annorum decies millies millena millia. quo tempore fore, vt magnus quidam in Iapone doctor exiſteret, ſeque tum in lucem hanc eſſe rediturum,

ferm

ıe habito,ſe intra ſpecum obturato oſtio occludi imperaſſe.
ım eſt eius vbique nomen , & viuere etiamnum creditur,
ąue ſe per viſum offert, & ab eo plerique ſuppliciter opem
ant. anniuerſaria verò illius diei ſolēnia,quò die ſeſe in ſpe-
didit,mirum quanta remotarum etiam nationum frequen-
brentur.
præterea aliis ætatibus fuēre tres vel quattuor Bonzii ſum-
ditionis exiſtimatione,quibus item magni honores haben-
d vni præſertim, quem ante annum trigeſimum vixiſſe per-
,auctorem ſectæ eius, quam Icoxos vocant: magna apud
auctoritate:cui ſectæ Bonzius ſemper cum imperio præſi-
upris flagitiiſque palàm turpiter deditus. quem plebs nihil-
s tanta pietate ac veneratione proſequitur,vt,eum ſi modò
rit, vim lacrymarum profundat, ſoluique ſe admiſsis noxis
uppliciter petat. eidem tantum pecuniæ deferunt, vt ma-
aponicarum diuitiarum partem vnus obtineat.Feſtos verò
es quotannis ita conferta populi multitudo concelebrat,vt
cœnobii aditu,cùm fores aperiuntur, obtriti aliqui ſemper
nt: quibuſcum ita præclarè agi putatur, vt nonnulli reli-
cauſa ſeſe pedibus irrumpentium vltro calcandos necādóſ-
bſternant.Nocte autem,oratio de laudibus eius dum habe-
nta auditorum comploratio oritur,vt ſi publicè magnum a-
incommodum ac vulnus eſſet acceptum.
gna eſt etiam ſanctitatis opinio Bonzii Nequiron, qui ante
enteſimum annum floruiſſe dicitur, & Foquexanæ familiæ
eps fuiſſe.
ctenus de rebus Meacenſibus;venio ad Sarcaianas. Ego Sa-
Coſmi iuſſu Meaco me contuli,vbi ſum in præſentia:quam
,cùm ex concurſu hominum ad nos audiendos (quorum ali-
m baptizati ſunt) lætam nobis animarum ſegetem allaturā;
uòd copioſiſſima ac munitiſsima eſt,tutum nobis in tumul-
bellicis perfugium fore confidimus.
lta vidi poſt meum aduentum memoratu digna,è quibus ne
r ſim,vnum duntaxat exponam. Iulio menſe feſtum diem
Daimaogini, quem excellenti ſanctitate virum, aſſeclam
fuiſſe priſci cuiuſdam Imperatoris. hunc Sacaiani adorant,
is compluribus ei dicatis, & ludos eiuſmodi faciunt: Ho-
meridianis viam vrbis longam ad paſſus ducentos tranſ-
vtrinque tignis ac tabulatis obſepiunt, ne plebi intro-
e liceat: tum magna hominum multitudo à tribus paſſuum
us eò contendit. in primo agmine idolum procedit equo
inſidens,

insidēs, stricta ingenti machęra, pueris duobus deinceps con-
tibus, quorum alter arcum eius & pharetram, alter accipitre-
rit; pueros multæ equitum turmæ certis insignibus distin-
quuntur, & magna præterea peditum vis, qui voto sese ei c-
tati obstrinxêre; saltantesque concinunt, Xenzairaquu, Man-
quu; hoc est, annos mille voluptatis, mille millena millia g-
Hanc turbam Bonzii primùm candidati psallentes, dein-
uersa nobilitas in equis mitrata, postremò quinque vel sex
cæ magno mulierum comitatu linteatæ sequuntur: extrem-
men claudunt ingentes armatorum copiæ, ad excipiendam
maogini lecticam prodeuntes ad viam, quam clausam esse d-
mus. Lecticam verò ipsam inauratam lecticarii ferunt vigin-
varias cantilenas velut intercalari quodam carmine concl-
Xenzairaquu, Manzairaquu. Eandem, simulatque profer-
publicum, iactata suppliciter stipe, aliisque similibus ven-
populus. Hanc ego superstitionem & alias in hac vrbe cor-
quas Dominus aliquando penitus abolere dignabitur. M-
ad Natalem Domini cum Christianis agendum post n-
quattuor cogitabam, vt mense Martio Sacaium denuo
terer, Christianamque rem omni conatu fulcirem, quoad
supplementum isthinc in tanta operariorum inopia sub-
tur. Vos per Dominum obtestor, fratres mihi carissimi, an-
inducatis ad hanc prouinciam adeundam. Etenim si qu-
quam tempus amplificandæ Catholicæ Ecclesiæ fuit ido-
nunc certè egregia sese præbet occasio. Iaponica lingua ha-
nè difficilis est, vtique ad intelligendum. patientia tantùm a-
que submissione opus est, ad ea quæ Dominus permiserit
renda: quas ille virtutes pro sua benignitate profectò imp-
iis, qui huic colendę vineę sese alacri animo obtulerint. Quer-
etiam atque etiam obsecramus, vt in animis vestris & omniū-
per inhabitet. Sacaio, xvi. Calend. Septemb. M D L X I I.

EX EPISTOLA ARIÆ SANCTII AD Socios.

EGo in hac vrbe fratres mihi carissimi operam nauo c-
dis ægrotis, qui in Hospitali domo sunt; & simul p-
quindecim partim Iaponios, partim etiam Sinas, qui-
rios educantur, litteras & musicen doceo, quo maiore-
monia cultuque sacra in posterum peragantur: quam rem ad
uersionē barbarorū non mediocriter profuturā esse cōfidim-
his

teris duo numerantur, alter quattuordecim, alter vndecim annos, tam excellenti ingenio præditi, vt id ætatis, Christia- concionibus suis ad lacrymas vsque permoueant. Sed maiorẽ us Turrianus Meacum misit ad ædẽ sacrã tuendã, & Gaspa- elam in opere subleuandum: minor apud nos remansit. Insti- nostrum in Iaponiis erudiendis eiusmodi est: Ioannes Fer- is, qui bene iam nouit Iaponicè, edocendis neophytis pri- operam dat; deinde certum in locum se confert, quò multi sciscitãdi & quærẽdi causa cõueniũt, quibus ille respõdet; re- que, cùm opus est, errores ipsorum: idque sæpenumero bis vertendis etiam Iaponicè necessariis quibusdã libris vacat, itis ad eam rem nonnullis incolis Christianis, vt versio pu- clarior, atque suauior fit: ex iis qui Christiana disciplina in- tur, aliqui sunt viri primarii, quorum vnus, ante baptismum, iorum cœnobio cum potestate præfuerat, in Iaponicis super- ibus litterisque apprime versatus.
conciones, quæ singulis anni festis diebus, per Quadragesi- verò multo sæpius habentur, operibus suis & ratione lucri cta, tam alacriter auideque ventitat plebs, vti freno potiùs, calcaribus egeat. quàntum verò concionibus proficiatur, apparet vel ex pietate cultuque sacrorum, vel ex consensu aque Christianorum beneuolentia, quam sanè augeri con- dies. Hebdomadæ sacræ diebus cùm cætera solennia ritè persoluta, tum verò quinta feria in cœna Domini, postea- pauperum pedes de more abluti sunt, agmen processit eo- , qui sese flagris cædebant: sequebantur tredecim pueri or- funebri, passionis Domini argumenta gestantes: ii suum que carmen elata voce tanto cum animi sensu pronuntiaue- vt nemo omnium, quotquot erant in templo, lacrymas te- potuerit. Paschali autem die Dominico, historiæ quæ- sacris litteris actæ sunt: vt exitus Israëlitici populi ex Æ- , specie rubri maris in vestibulo templi machinationibus ar- bsis exhibita, quæ transitum Israëlitis præberet, ingressum Pharaonem vnà cum exercitu obrueret. Ionæ quoque Pro- casus, aliaque similia spectacula edita sunt. supplicationibus utis, dialogus publicè est habitus, in quo superiorum dierum rte Domini luctus atque mœstitia cùm Paschalis celebrita- titia & gratulatione conferebatur: quibus rebus mirũ quã- uptate affecti fuerint Christiani. Atq; iã antè, ipsis quoq; Na- Domini feriis, orbis terrarum totius inũdationem, custodias , Abrahami victoriam, denique pastorum aduentum ad op-
pidum

pidum Bethleem, ſermoneſque cum Virgine Dei matre h
ita ad viuum effinxerant, non modò vt ſpectatores, ſed acto
tiā ipſi præ intima animi dulcedine collacrymarentur. Atq
de rebus Bungenſibus.

Nunc de cæteris Iaponis partibus pauca complectar. G
Vilela Meaco Sacaium profectus primarii cuiuſdam viri pr
inuitatu, non ſolùm peramanter ab eo acceptus eſt; ſed
eiuſdem benignitate ſumptúque templum ædificauit, q
pulus ad Euangelium conueniret: ſtatímque conſtitit
fructus, nonnullis ad Baptiſmum adductis, in iis adole
filio eius, apud quem Gaſpar diuerterat, præclara indol
ro, qui tam illuſtria virtutis ac pietatis dedit indicia, vt eius
parentes quoque ipſius, fratremque natu maiorem, qui iam
ligionem Chriſtianam valde ſe propenſum oſtendit, ad Ecc
Dei aggregatum iri Domino fauente ſperemus. Puerum hu
ſpar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adoleſc
lus precibus vicerat, in Bungum miſit, vbi quid egerit, è Lu
Almeidæ epiſtola cognoſcetis.

Quod ad Amangutianam Eccleſiam pertinet, quam ia
nobis luſtrare non licuit, morem præceptáque ſibi à Coſm
dita Chriſtianos ſtudiosè retinere cognouimus. Dominicis d
in templum ſacra tabula picta, quam eò miſit Coſmus, om
frequentes conueniunt: atque vbi Deum ritè precati ſunt,
eorum ex Catechiſmo Iaponicè ſcripto nonnulla recitat, de q
deinde diſſerunt inter ſe.

Habent etiam quoſdam quaſi œconomos ægrotis ac pa
bus ſubleuandis pecunia, quæ tum ad eam rem, tum ad cu
Chriſtianorum funera in commune confertur. Aliqui etiam ſt
gum ad Confeſſionem & audiendum verbum Dei ſe cōferun
Eccleſiam Coſmus, quoniam per operarios non poteſt, ſalte
litteras conſolari & confirmare non deſinit.

De Firandenſibus autem rebus illud accepimus, Regem
anno ſe denuo Chriſtianis æquum præbere cæpiſſe, templiq
ſtruendi iam nunc illis poteſtatem feciſſe, eo fortaſſe con
vt cum Coſmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Luſ
fœdus & hoſpitium renouet: quorum ſibi amicitia atque
mercium quàm ſit fructuoſum, vt clarius deſiderando ſentire
uem eorum, ſuperioribus diebus Firandum appulſam, & Co
& Luſitano viro nobili, qui tum in vrbe Funaio verſabatur
uarchi eius auunculo viſum eſt faciendum, vt in alias oras
terent. Igitur abeundi poteſtate ab Rege Bungenſi qu

npetrata, de Cosmi valetudine atque incolumitate solici-
ndum vterque profecti sunt. Funaii autem, vbi à Christia-
itum est, Cosmum profectionem parare, mœrentes conti-
eum ventitare cœperunt, parentem illum atque pastorem
ere, manibus hi, illi etiam humi prostrati, pedibus oscula
quibus Cosmus exposuit, quàm iustis de causis iter illud
retur, & simul mandauit, vt vicariis, donec rediret, (quod
iem erat futurum) diligenter obtemperarent: atque ita
igressus est, multis eum viris, mulieribus, pueris magno
tu ac mœrore extra oppidum prosequentibus. quo absen-
barbari se in templum nostrum insolenter inferrent, ea
ita Rex misit è familiaribus suis, qui templum assiduè cu-
nt, & in vincula abriperent, si quis in eum locum se con-
osè gessisset: atque eiusdem præsidii negotium duobus e-
imariis ciuibus dedit, in ea vicinitate habitantibus. In
tem itinere labores atque pericula Cosmo non defuêre:
uippe die in latronum insidias incidit, quorum vnus in-
iam arcum in Cosmi pectus non sine magno eius vitæ dis-
obuerterat, cùm ex ipsius comitibus quidam, ante sa-
emissam, adductas arcus habenas præcidit. Firandi autem
cum gratulatione à Lusitanis exceptus, qui nauis vexilla
ant, & tormentorum strepitu lætitiam significauerant, in
m diuertit ab Ludouico Almeida raptim, dum templum
tur, exstructam: vbi cùm cæteros Christianos, cognito
aduentu, terra ac mari vndique confluentes, tum nautas
usitanos admissis noxis per confessionem absoluit iisdem-
cilè persuasit, vt cum oneraria ex eo portu discederent.
abui de Iaponensium rerum progressu quæ scriberem. Vos
um precari assiduè insistite fratres, vt nos idoneos verita-
gelicæ præcones efficiat. è Bũgo, v. Idus Octobris, MDLXII.

VDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS.

ANno superiore cùm, Ecclesiis Facatæ, Firandi, a-
liisque lustratis, in Bungum ægrotus ex itinere re-
diissem, vt primùm è morbo conualui, de tota pe-
regrinatione mea feci vos per litteras certiores.
quas quoniam vobis esse gratas intelligo, pergam
ea scribere, quæ quidẽ in iis locis euenêre, in qui-
ni versari ex eo tempore contigit: nam cætera ex aliorum
cognoscetis.

di erat Christianus quidam quintum circiter & sexagesi-
gens annum, scriba Regis intimus, quem ille apud se in
hono-

honorē habebat, liberaliterque tractabat. Is igitur Christia
animaduerteret se iam ad vitæ exitum appropinquare, susce
vita maculas matura Confeſsione delere, & (quoniam nulli
ibi Sacerdos) Bungum vel cum Regis offenſione periculo
familiaris petere omnino conſtituit. rem itaque cum vxor
municat; quæ (vt erat præſtanti virtute ac pietate mulier)
filium vehementer probauit: illud ſolummodo monuit, v
occultiſſimè abiret, ne in ſe Regis iracundiam prouocaret
circa nauem Christianus intempeſta nocte conſcendens, i
gum iter intendit: cuius diſceſſu poſtridie cognito Rex,
quòd eius opera admodum indigeret, partim quòd ſe inc
inuitoque abiiſſet, iratus, nauigio ſtatim inſtructo, miſit
minem perſequerentur. Iamque magno ſuo bono è finil
randenſis regni in Reguli cuiuſdam ditionem euaſerat; cùm
uenientibus qui ad eum capiendum miſſi erant, Reguli ju
cum Firandenſi Rege amicitia intercedebat, eodem Rege
lante oppreſſus & in cuſtodiam traditus eſt. Firandi vbi co
eſt illum inuentum fuiſſe, nec tamen vt rediret vllo pacto
potuiſſe, legauit ad eum Rex cognatos ipſius nonnullos,
redeundum hortarentur: ſed vxor contrà per litteras ei
ſuſcepto itinere nequaquam deſiſteret, bonóque animo e
laborum ipſius periculorumque breui conſortem futura
videlicet currentem incitabat. Coſmus autem vbi id reſciu
cum Rege Bungi, vt Christianum ab regulo per litteras ir
ret: quas qui pertulit litteras, offendit hominem magna in
fide ſpeque ſubnixum, de ſe ipſo autem adeò demiſſè maléc
tientem, vt non modò qui in Bungum ad Confeſsionem
mis perueniret, ſed qui vllo prorſus beneficio afficeretu
Domino noſtro, ſe prorſus indignum affirmaret: tantoq
ipſum odio erat incenſus, vt ad quotidianas verberationes,
candi aſsiduitatem, & alia quoque voluntaria ſupplicia adi
ret, tanta cum ſui cognitione, vt precibus Christiani, qui reg
piſtolam attulerat, nequiuerit adduci, quicquam vt de inſtit
tæ auſteritate remitteret. Denique ſolutus in Bungum ægre
nit tanta animi ſui cum voluptate, tantaſque Deo gratias
vt rem verbis aſſequi nequeam. Cuius aduentus cùm ad
multa profuit, tum ad Christianorum fidem ac ſpem in D
augendam. Eum Coſmus, pueris, quos alimus domi, inſtit
præfecit, & piis quibuſdam libris in Iaponicum ſermonem
dis. Magnum apparet in eo precandi ſtudium & caritas:
extrema ſit iam ætate, vix vnquam ceſſantem reperias

nus ad finem vſque conſeruet.
idem tempus nobilis quædam mulier, primarii ciuis vxor, ex
a regis Bungenſis, à dæmone agitata, per campos tanto cum
ı atque impetu ferebatur, vt à nemine contineri poſſet. Hãc
ſmus à Chriſtiano quodam inſigni viro commendatam ad
luci, & in cubiculo publici valetudinarii, perpetuis cuſtodi-
hibitis, collocari iuſſit. Et quoniam in ſpem venerat mulier,
tiſsimi beneficio ſanitatem eſſe recepturam, habebatque
eius animique vexatio dilucida interualla; iis opportu-
ſsimus eſt vſus ad eam Chriſtianis præceptis ritè imbuen-
quibus vt ſatis erudita viſa eſt, in magna Chriſtianorum
a, eam Dominico die baptizare conſtituit. Erat mulier
nè quieta, ſed cùm primùm caput ſalutari aqua perfun-
tum eſt, tanta repentè vi ſe commouit, clamoreſque edi-
magnos, vt omnes, quotquot aderamus, perterrefecerit.
Coſmus à quattuor viris apprehenſam; teneri ad finem
Baptiſmi imperauit. quo abſoluto miſera fractis viribus
ens, inter famulorum manus in hoſpitale cubiculum eſt
Ex eo tempore nullum eiuſmodi incommodum aut mo-
ı hucuſque perpeſſa eſt. quare & Chriſtianorum fides non
criter aucta, & maritus ipſius ita permotus eſt, vt ab rege
t, ſibi per eum liceret Chriſtiana ſacra ſuſcipere: quod ei Rex
lixè libenterque permiſit, vt diceret gratum ſibi fore, ſi eum
familia imitaretur. itaque baptizatus ipſe cum liberis, co-
, & famulis, ſanè quàm in virtute proficiunt. Ego in-
vires è morbo collegeram. quo circa menſis Octobris ini-
iſit me Coſmus, comite è Chriſtianis domeſticis vno, ad
quinque viſenda; variis locis regni Bungenſis commo-
riſtianorum exſtructa. menſem in eo itinere poſui, mul-
ptizaui ethnicos, Chriſtianos autem docui, qua ratione
concelebrarent, ſermoneſque inter ſe de religione te-
, ſi quando ad vrbem venire non poſſent. quaſdam etiam
defixis Crucibus Chriſtianorum ſepulturæ dicauimus: de-
in ſingulis templis benedictum ſeu piaculare granum re-
cum codicillo, qui deſcriptas grani indulgentias conti-
Inde ad Coſmum reuerſus, Cangoximam menſe Decem-
endi. profectionis cauſa fuit Emmanuelis Mendozæ cum
ſitanis aduentus, qui vt per Confeſsionem peccatis ſunt
i, Coſmum rogarunt etiam atque etiam, vt me Cango-
ad hyemem ibi cum ipſis exigendam, Chriſtianos viſen-
promulgandum genti Euangelium mitteret. idipſum Regi

quoque Cangoximano fore gratiſsimum, quippe qui magn
ius rei voluntatem ſcriptis ad Prętorem Indiæ litteris, it
ad Antonium Quadrium eidem prouinciæ pro Societate P
ſitum, oſtendiſſet. è Bungo igitur (vt dicebamus) profecti, g
frigoribus maximis, quatriduo ad mare peruenimus: cùm
per, vbi ſub veſperam conſtiteramus, verba de rebus diui
incolas feciſſemus. Inde ſolutis anchoris, inter nauigandu
uerſo vento in oppidum ſanè frequens coacti deſcendere
ſpectaculi nouitate permota (nunquam enim Luſitanos
viderant) magna hominum vis ad nos conueniſſet, per ea
caſionem eis Euangelium nunciauimus: quo illi audito,
pefacti, ad nos audiendos iterum ac tertiò rediêre, atque v
ſi pænè profeſſi ſunt, niſi Reguli metus obſtaret, ſe Chriſto
na libenter daturos, idque eo cum animi dolore ſenſuque,
ad miſericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo act
(qui Bungenſis Regis eſt ſtipendiarius) vt cuilibet Chriſti
ſe impunè liceret: eoſque ſolatus vt potui, ex eo loco diſce
greſſu meo lacrymæ nonnullis obortæ, vt ſi diu mecum vix
apud quos non toto biduo fueram: ex quo facilè iudicare
tis, quanta ſit huius gentis ad humanitatem religionemqu
penſio. Angunem delati, & à Regulo peramanter excepti, vt
opportunum eſt viſum, de rebus diuinis & animorum imm
tate cum eo colloqui cœpimus: multiſque ſermonibus
citroque habitis, cùm etiam familiæ partem a cœna a
diendum accerſiſſet, ſera iam nocte ab Rege dimiſsi,
chum quendam Luſitanum ſanè tempeſtiuè conuenimus
enim noſtra hortatione permotus, concubinam, ex qu
ſuſceperat filias, iuſta cum dote in matrimonio legitim
locaſſet, paucis pòſt diebus eſt mortuus. Ex eo portu Tan
tendentibus, vbi Emmanuelis Mendozæ nauis in ſtatione
arx in itinere occurrit Hexandoni viri principis, in edito m
poſita, omnium, quas in vita videre me memini, & loco &
munitiſsima, quippe quam decem ferè propugnabula cingun
ter ſe non niſi ponte ſubductili peruia, magnoque interual
ſtantia, foſsis ita profundis, vt deſpicientium oculis altitud
ginem offundat, perpetuo (vt aiunt) ſilice ferramentis exciſo
equidem vix hominum manu fieri potuiſſe crediderim. ibi
Hexandoni vxorem & quattuordecim prętere a Chriſtianos
tis iam annis Franciſcus Xauerius Deo peperiſſet, mihi fa
dum exiſtimaui, vt me ad eos conſolandos confirmandoſque
ferrem. qui me omnes, ſed vxor præſertim Hexandoni, amic

ac ce

um,multa cùm de Francisco Xauerio,tū de Bugensi, Mea-
æterisque in Iapone constitutis Ecclesiis percontati, felici-
sarum progressu valde læti sunt.me autem idcirco etiam
ùs viderunt,quòd iamdiu neminem omnino è Societate no-
onspexerant. quo toto temporis interuallo eos in Chri-
fide partim senis cuiusdam Christiani, honorati viri velut
ri familiæ studio, partim etiam quibusdam miraculis diui-
uidentia retinuerat. Relictum sibi libellum descriptis Xa-
ianu Litaniis, aliisque precandi formulis, æquè ac sacras
as pia mulier admodum religiosè custodiebat, expertæ vir-
medium. Etenim ægrotos complures, in iis Hexandonum
esperatum, corporibus ipsorum impositus libellus ille
rat. Nec minore cura senex traditum sibi ab eodem ser-
flagellum, quo singuli Chistiani interdum (nec enim sæ-
ermittebat ille,veritus ne vsu nimio absumeretur) sese cæ-
nsueuerant,quòd eā rem non solùm animis,verùm etiam
ibus prodesse diuinitus intelligerent: itaque mulier ipsa
diximus, morbo grauissimo implicita, cùm varia medica-
frustra tentasset, ad ipsum flagellum postremò confugiens,
ci Xauerii, vt putandum est, meritis continuò in pristi-
aletudinem est restituta, cum omnibus igitur de re di-
miliariter collocutus, ara etiam excitata cum beatissi-
rginis imagine percleganti, quam eò mecum attule-
pueris nouem, in iis duobus Hexandoni filiis, Baptismo
s,(quos iam senex ille Christianis rudimentis imbuerat)
ibili cum eorum mœrore postridie manè discessi,commea-
psisaffatim instructus,atque pollicitus me in reditu, quin-
dies apud ipsos commoraturum, Cangoximam simulatque
imus,Regem adiui confestim,eóque collaudato quòd Euā-
in suo regno promulgari cuperet,multisque præterea ver-
tis,petii vt liceret mihi in præsentia Tamarim vsque ad Lu-
im stationem excurrere.quòd ille cùm permisisset,ea tamē
one, vt auum ipsius ex itinere inuiserem,Tamarim tridui
diuertentes ad Regis auum,ire perreximus, maxima niuiū
quæ aciem oculorum retunderet, viáque teterrima,oc-
passim occurrentibus foueis, è quibus iumenta sese ægre
im expedirent. In eo igitur portu, ægrotis primùm cu-
iorum ingens erat numerus,pertim sæuitia frigorum, par-
im cibariorum inopia: deinde ethnicis nouem, qui id-
me diu multumque contenderant, baptizatis: certo præ-
uis loco, ad feminarum tutelam de Iaponiis coëmptarum

(quas illi ex ora Sinarum aduexerant) custodibus binis ap
denique communi consilio indicta pecuniaria multa, si q
mere iusiurandum vsurpasset, (latè enim patebat hoc vitium
go cimam redij, & conciones ad Christianos habere institu
ethnici veriti Bonziorum offensionem, ad nos venire no
bant: quod ego cùm animaduertissem, cepi consilium far
tatis, si quo modo possem, atque amicitiæ cum Bonziis in
quò deinde populus ad nos maiore cum fiducia ventitaret.
eo ordine vir quidam insignis, magna etiam ante id sacer
existimatione tum verò & Regis ipsius consiliarius, & amp
nobiis tribus summa cum potestate præpositus. Hunc igit
co lycio ad oculos curandos, quibus ipse laborabat, allato
ille meo sanè quàm lætatus aduentu, sibi valde optatum
dicebat, quę Xauerius disputaret, cognoscere; sed interpret
fuisse. Inde me multa de summo rerum opifice, de immort
animorum, de tempestatum varietate, terræ tremoribus,
aliisque rebus huiusmodi interrogans, magna sua cum vo
te totam eam noctem apud se detinuit. Quibus ille se
bus captus, cùm ad me sæpe, alio item Bonzio comite,
cissim ad illum familiariter ventitarem, cumque doctrin
stram tum apud alios, tum apud Regem ipsum ita collau
vt Rex Xixona (hoc est sanctam rem) publicè respőderet;
Regis testimonio, vel confirmata atque illustri mea cum I
consuetudine animati ethnici ad nos audiendos venire cœp
è quibus multos Deo adiuuante ad Christum adiunximus
numero fuêre primarii duo Regis ipsius cognati, quos ca
mo institutos vnà cum vxoribus & parte familiæ (triginta q
in vniuersum fuere) baptizauimus, quorum deinde omnium
studio sacrum Deo Domino templum exstructum est.

Rebus ita constitutis, per Christianum nuntium in arcem
xandoni magnis precibus accersitus, optimis cùm Christiano
tum etiam reliquorum studiis me magnopere expetentium
non potui; è quibus circiter quinque primarii audito aliquo
uangelio ad Ecclesiam adscripti sunt: in iis quidam adeò exc
ti ingenio, vt in commentarium relatis iis, quæ de me d
rat, librũ confecerit, exorsus ab ipso mundi initio ad vsq;
sti Domini nostri in terras aduentum, eius præcipuè cruci
singillatim enumeratis, quæ ipsius lucubratio & hominib
lis, & aliis etiam populis, ad quos eam ego ipse deinde circu
li, maiorem in modum profuit. Idem iussus à me Iaponic
dam scripta de Christiana religione describere, mãdatum it

ripuit,vt opus vniuerſum(omnino foliis quinq; & quinqua-
conſtabat) vnius dimidiatique diei ſpatio abſoluerit. Hunc
& Hexandoni filium natu maximum, quẽ Xauerius baptiza-
,docendis in templo cæteris Chriſtianis præfeci,regula præ-
a, quam in eo munere obeundo tenerent. quam quidem in
vt quibus otium ſuppetit, diligenter incumbunt,præſertim
ibrarius ille quem dixi: qui quidem Chriſtianis lectionibus
nmentationibus mirificè delectatur, ſeque cum libro,quem
deſcripſit,in lucum abdens,quæque legit ex eo ſecum iden-
reputans, tanta voluptate perfunditur, quòd ad hanc
erumque cœleſtium cognitionem peruenerit, vt lacrymas
audio continere non poſsit. Is ipſe in Chriſtianorum cœtu
itanias publicè decantatas interrogatus à me quidnam eſ-
cturus,ſi Rex ei diceret, Chriſtiana ſacra fac deferas, quo-
ex meis popularibus es, meiſque ſumptibus victitas,reſpon-
ſe dixit illico: Here,vis ne me in te ſine fuco ac ſimulatione
olum? in re tua familiari procuranda fidelem? vis me ſub-
n? vis perferentem iniuriarum? vis denique in omnes cle-
em ac benignum?iube me eſſe Chriſtianum:haſce enim vir-
omnes vna religio Chriſtiana complectitur. Ac cæterorum
ue Chriſtianorum (ad quorũ numerum ibidẽ alii ſeptuagin-
eos dies acceſsere) egregia pietas, aſſiduũ precãdi ſtudium,
inter ſe amor atq; concordia cernitur:vna tantũ res ipſorũ
os vehementer angebat,quòd Hexandonus communiũ me-
um Eccleſię expers tamdiu in Iaponica ſuperſtitione perſi-
pro cuius conuerſione cùm preces ad Deũ, & lacirymas cun-
d vxor ipſius præſertim quotidie funderent:tum ego eiuſdem
rogatu hominem adii,& ex eo quæſiui,cur veritatem ſæpe
ognitam depoſitis Iaponiorum erroribus ſequi negligeret.
ille Deum teſtatus Chriſtianam religionem ſibi planè pro-
alioquin permiſſurum ſe nequaquam fuiſſe, vt eam fa-
ſua tota ſuſciperet; vna re,quo minus eos imitaretur,im-
ſe dixit, quòd vereretur, ne grauiùs animum Regis of-
ret; ſperare ſe Deo propitio fore aliquando, vt Rege ipſo li-
, Chriſtum, quem intimis ſenſibus adorabat,palàm ac libe-
fiteri poſſet.quo illius reſponſo Chriſtiani valde lætati ſunt.
ùm rurſus ad Cangoximanos veniſſem, Coſmi litteris per
ianum Bungenſem ad me perlatis eo conſilio ſum reuoca-
ad Regem Vocoxiuræ proficiſcerer,qui nos in ſuũ regnũ
liſsimis conditionibus inuitauerat: cùm prętер alia mul-
Luſitanis omnibus in eum portum commeantibus,quiq; cũ

ipſis negotia contraherent, in decennium ab omni portori
munitatem ſe daturum eſſe promiſiſſet; & quicquid circà ei
ad paſſuum octoginta millia Coſmo obtuliſſet, vt intra eo
ethnicus nemo ipſius iniuſſu habitare poſſet. Cangoximæ
inſtitutis qui, Chriſtiano grege in templo ſtatis diebus adu
paſtorum vice ac munere fungerentur, baptizatiſq; iis, qui
id Sacramentum idonei videbantur; cæteros quibus potui
ſum conſolatus: duos præſertim Bonzios illos, de quibus dix
in diſceſſu meo perquam ſtudioſè Chriſto nomina profitent
aliud tempus idcirco rejeci, quòd à curandis Iaponico ritu
procerumque funeribus nulla ratione ſe poſſe deſiſtere dice
que re Chriſtiana ſacra, quæ ipſi apud ſe taciti colerẽt, minin
lutum iri arbitrarentur; denique à Chriſtianis vario cõmeat
amanter inſtructus, & magna cum doloris amoriſque ſignif
ne dimiſſus, ad arcem Hexandoni, (quę ab oppido Cangoxin
uum abeſt decem & octo millia) dum nauis paratur, biduu
ſtiti, atque inde incredibili Chriſtianorum dolore ac gemitu
etiam ex arce ſumma feminis ad mare me deducentibus, &, c
eo ſalus omnium verteretur, ita me vt celeriter ad ſe rediren
rogantibus, conſcendi, & decimo ſeptimo die in Bungum
noſtrorum gratulatione perueni. atque inde tertio Nonas C
les Vocoxiuram, qui locus vltra Firandum eſt quattuor &
paſſuum millibus, diſceſsi: quò vt perueni, ſalutatis ex itiner
tenſibus, (qui cùm initio diu multùmque Euangelio reſti
belli deinde perdomiti ac velut ſubacti, diuinum ſemen lib
acceperunt, bonámque in primis virtutum frugem tulerun
gem Vocoxiuræ primùm adii, qui me honorificè ſanè bis co
excepit. deinde cum eius miniſtro, qui Regis ipſius nomine a
mum litteras dederat, de re communi agere inſtitui. cumq
quædam ex iis, quę per epiſtolam nobis vltro detulerat, reuo
faciendum mihi exiſtimaui, vt ad Coſmum ſcriberem, eique
rem integram reſeruarem. Ad portum igitur reuerſus, dum in
ſtianos ex inſtituto adiuuandos incumbo, Firando nunti
runtur, quanto cum rei Chriſtianæ adiumẽto Damianus Iap
familiaris noſter, excellenti pietate virtuteque iuuenis, qui
Facatenſibus quoque ſumma cum omnium admiratione o
nauarat egregiã, in eo oppido verſaretur; neç ita multo pòſt
dam parantibus nobis, quæ ad Coſmum mitteremur, ecce
pentè affertur ipſum adeſſe Coſmum. Primò incredibilis v
ea Coſmi ætas ac valetudo, ea difficultas itinerum eſt; ſed v
ad portum applicuit, quanto gaudio affecti ſimus, facilius

timare, quàm mihi scribere. is me confestim ad Regē lega-
:um eo rem omnino transigerem quod ego cùm fecissem,
etiam syngraphis, in Bungum ipsius Cosmi iussu ad epulas
ius nostris(id enim semel in anno solenne est)Regi Bungen-
idas excurri: quò secum ille filium hæredem regni futurū
gata cum proceribus duxit. Cúmque in eo conuiuio can-
pueri nostri domestici quattuor magna cum omnium de-
one fidibus canerent, Regis filius mensa relicta sese ad æ-
suos hilariter ac festiuè recepit. puer ille quidem; ac pænè
infās, (annum quippe agit quintum) sed in quo sensus ani-
atio longè præcurrat ætatem. è Bungo rursus Vocoxiuram
s,qui locus à Christianis incolitur, habétque in mōte sum-
ucem, quæ eminus valde conspicitur, à Petro Barreto na-
Lusitano defixam, quòd eodem loco tribus deinceps die-
vesperam, inspectante se, aliisque compluribus, sublime
signum Crucis apparuisset; Cosmum sanctissimis (vt solet)
tionibus districtum offendi. Tanti ad eum Confessionis
haristiæ causa concursus vndique Christianorum fiebant,
is perturbationis vitandæ causa, triceni per vices or-
bi succedere iuberentur. quorum erat ita magna in Cos-
obseruantia ac veneratio, vt coram eo oculos attollere
derent: tanta religio ac pietas, vt in sacris mysteriis ob-
, ac præsertim in corpore Christi sumendo, copiam lacry-
n effunderent: ea denique animi virtus ac probitas mo-
t barbari ipsi Christianorum vitæ admiratione sese collige-
t seueriorem vltro disciplinam induerent. Per eos dies Fa-
sium Præfectus nauigium cum hominibus ferè triginta ad
m misit rogatum, vt quoniam tres è militibus suis in præ-
pis icti grauiter ægrotarent, opem illis ferre ne grauaretur.
Cosmus, vt Facatam è domesticis nostris adolescentem Ia-
n mitteret chirurgiæ laude præstātem, qui non modò vul-
tractis artificiosè glandibus mira felicitate sanauit, sed e-
blatam sibi mercedis loco magnam argenti vim, stupenti-
rbaris, constanti animo excelsóque repudiauit. Qua re cō-
Præfectus, vt nos aliqua ratione remuneraretur, immuni-
stræ toto suæ ditionis imperio, qua sæpe nobis iter habendū
gebat, publicis diplomatibus cauit.
tat vt epistolam hanc eximiæ indolis adolescentuli cōme-
ione concludam: in quem cùm omnia & animi & corporis
uasi secum ipsa certans natura congesserit; tum etiam dona
ēre cælestia, quæ singulare pueri ingenium, memoriam, oris

corporiſque totius dignitatem ac ſpeciem multo admirabili efficerent. tanta enim in eo caſtitas ac ſanctimonia cernitur ctauo quoque die poſt confeſſionem ritè peractam cæleſte E riſtiæ conuiuium non ſine lacrymis ineat: tāta verò animi ſu ſio & humilitas, (cùm illuſtri admodum loco ſit natus) vti ad genſem inuiſendam Eccleſiam a Gaſpare miſſus ex vrbe Sa bona cum parentum venia, quos puer precibus expugnauer ſimulatque peruenit, vt ſcilicet vnus è Chriſtianorum grege retur, non modò comam ſibi totonderit, quod in Iapone inuſitatum eſt, verùm etiā omni delicatiore cultu ornatuq dicato, de contemnendis rebus humanis publicè diſputare tuerit. Idem in patriam à parentibus reuocatus, Vocoxiur inde Sacaium renauigaret, à Coſmo perductus eſt. quem ai itinere in vrbe Firando apud vxorem Antonii viri principis, que ancillas, cùm ſe per id tempus ad ſacram confeſſionem rent, de Pœnitentia ſanè opportunè verba feciſſe: quam ille ſtianæ philoſophiæ partem, iam antea ſæpius a ſe tractatam, egregiè. Huiuſmodi pueri ſunt, (fratres mihi cariſſimi) quor pera faces amoris diuini Deo aſpirante Iaponiorum cordib iectum iri ſperamus: atque ob idipſum apud nos delectam manum Societatis noſtræ præceptis atque inſtitutis imbu Interea Socios omnes noſtros per Ieſum Chriſtum obteſto eo precibus impetrent, vt mihi det in ipſius obſequio ac fa tu vitam ponere. ex Iapone, octauo Calend. Nouemb. M D L

REGIS CANGOXIMANORVM AD LVS TANORVM INDIÆ PRÆTOREM.

ANNO ſuperiore cùm duo ex Societate IESV meum i regnum concionandi cauſa veniſſent; bellicis occup nibus impeditus, quem & ego cupiebam & ipſi mere tur honorem, illis habere non potui. Eadem fuit cauſ Luſitani ad Omangum portum naui delati, non modò pe ac voluntas mea & ipſorum dignitas poſtulabat, accepti nor ſed etiam pro piratis habiti, (quibus ora maritima per id te erat infeſta) commiſſo prælio Alphonſum Vaſæum, non ſine quidem dolore, è ſuorum numero amiſerint. Tu ſi ad me lit dederis; magno me decore auctum atque ornatum exſtimab que ipſe viciſſim ad te ſcribam quotannis. Luſitani verò, vel dotes tui, ſi ad me cum tuis litteris venerint, eo erunt apud r co, qui rebus tuis iure debetur. Xaxuma anno quarto.

E

VSDEM AD ANTONIVM QVADRIVM INDIAE PROVINCIÆ PRO SOCIETATE Iesu Præpositum.

SOcii duo cosmi Turriani, qui in Bungo versatur, meum in hoc regnum se contulerunt: quorum ea est animi magnitudo roburque, ea in dicendo vis atque doctrina, vt mihi cælestia quædam tonitrua esse videantur. Sed illud in primis admiror, aut Lusitanos mercatores negotiorum causa, aut vestri s homines vnius rerum opificis gratia, (præsertim cùm ita iteat propiusque absit India) è remotissimis regionibus toenè terrarum orbem circumeuntes, ad aquam calidam ebim paruas in hasce insulas tam longa & periculosa nauigacontendere. Sanè ante Christiana sacra suscepta nihil erat locis, præter calores maximos: vt mihi Socii vestri Nauabansi ventilatores videantur, qui corda mortalium salutari auortunè refrigerent: qui profectò libenter meum in hoc reest cur veniant, quamuis exiguum. nam vt alibi aduersos æstus, hîc quidem certè semper secundos offendent. Ac lipulares mei Christiani ipsorum præsentia destituti, se intercis aspectu excelso loco sublatæ sustentent; meum mihi taoc regnum à Sociis vestris relictum, quandam obducti nucæli aut Solis propria luce defecti reddit imaginem. Simul Lusitanos negotiatores, quorū mihi perspecta fides ac proest, in meæ ditionis terras commeare mihi gratissimum fueui sic habeant, se non modò ab omni injuria tutos fore, sed amicissimè liberalissimeque tractatum iri. nec latronum as metuant, qui, quibus in oppidis Christiani sunt, nulli verr. Te quidem certè obsecro, vt de tuis aliquos primo quoque ore mittas, quos ego magno cum desiderio in ipso littore cior. Datę anno quarto, mēse septimo, octauo die & vigesimo.

LIBRI SECVNDI FINIS.

SELECTARV

EPISTOLARVM EX INDIA LIBER TERTIVS.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM IESV.

NNO MDLXI. Augusto mense vrbē S ingressus sum, quæ in Septentrionē sita dus obtinet quinq; & triginta & semis. Euangeliū in ea promulgare cœpisse, mi repperi, qui verū id esse faterentur, se minùs ex eo viuerent, famæ & existimat ratione impediri. gentem enim diuiti fluentem, & dignitatis in primis auida cilè absterret diabolus iniuriis & contumeliis proponendis bus in hac vita Christiani ferè semper obnoxii degunt, si d ac liberatorem suum imitari voluerint. quo fit, vt ægre adm Sacaiani ad Baptismum accedant. quanquam in iis ipsis diffic tibus quadraginta circiter baptizati sunt, in quibus erant m quatuordecim prætoriani, quorum ita insignis vitæ morum mutatio constitit, vt è lupis agni mansueti non sine magna o admiratione facti esse videantur.

Atque vt Sacaium per eos dies Meaco discederem, diuinit quidem factum credo, ne videlicet in ea pericula inciderem, mihi nec opinanti imminebant. Etenim mense postquam i excessi, Meacum quadraginta millium armatorum obsedit ex tus: quæ etiam causa fuit, cur ad Christianos, sicuti promise non redirem. Illius autem incommodis belli Sacaium vrbs immunis, in primis Iaponis totius contra omnes hostium imp munitissima. nam ab Occidente alluitur mari, ab aliis verò p bus profundissima cingitur fossa, & aquis plena perpetuis. A etiam intestino omni tumultu ac seditionibus vacat, nec rixæ me audiuntur. cùm enim vrbis viæ suas quæque portas & cust habeant, statimque cùm opus sit occludantur, nullus noxii

fu

exitus patet, ſed continuò comprehenſi ad tribunalia per-
itur. Quamquam ii qui inter ſe inimicitias gerunt, ſi alter
ad iactum lapidis extra mœnia occurrant, ſe inuicem malè
lum accipiunt. Sed ad bellum Meacenſe reuertor, cuius exi-
t eiuſmodi: Cognita vrbis obſidione patruus Regis, confe-
cum exercitu in ſubſidium venit: huic obuiam iêre ex altera
Neugori Bonzii, qui hominum ordo quandam militiæ Rho-
ciem refert. Caſtris igitur Meacum inter & Sacaium loca-
bra prælia committebantur; ita tamen, vt res Bonziorum
r eſſet ſuperior. denique vigeſimo die cùm ad vniuerſam di-
onem ventum eſſet, Regis patruus victus, quoddam in ca-
confugit. Rex autem Meaci, eius rei nuntio audito, ſe in ar-
cepit vrbe deſerta, quæ ab hoſtibus capta, rapinis incendio-
ſtata eſt. iidem ſequuti victoriam, ſignis ad caſtrum, de quo
us, motis; patruum Regis eiuſque copias omnino delere pa-
nt: cùm Rex Meaci exercitu viginti millium hominũ quàm
iſſimè inſtructo, & ingenti flumine ſuperato, hoſtes nec opi-
s tanto impetu oppreſſit, vt, cùm eſſent ad hominum trigin-
lia, fuſi fugatique ſint. quos Rex deinde coniunctis cum pa-
iribus fugientes Meacum vſque inſecutus, tanta ipſorum
vrbem recepit, vt multos in annos ea victoria debellatum eſſe
etur. Itaque aduerſa factio extremam ſibi perniciẽ metuẽs,
ab Rege petiit, ſéque interponẽte Vo, ſiue Dairi, qui rebus
norem dignitatémque pertinentibus toto Iapone præſidet,
trauit. In his tamen belli periculis & calamitatibus tẽplum
um Dei beneficio integrum & incolume perſtitit: & in ipſa
lione Laurentius Iaponius Meacum bis penetrauit, (nam me
n per litteras Coſmus ante ſedatos tumultus eò redire planè
rat) ſemel ad celebrandas cum Chriſtianis Natales Domini
iterum ab iiſdem euocatus ad gratias principibus ciuitatis
das, qui Bonzios, cùm tẽplũ noſtrũ per vim occupaſſent, in-
poſſeſſione magno bonorũ gaudio depulerant. Toto eo belli
e, quod annũ circiter viguit, pia quædam munia Chriſtiani
enſes obiêre, tribus in ſingulos menſes viris inſtitutis ad pau-
incõmoda ſubleuanda eleëmoſynis, quæ ob eam ipſam rem
mmune cõferebantur; cùm etiã ſemel in menſe in conſilio pu-
de ipſorum pauperum commodis ageretur. Mulier verò
ſtiana in primis locuples & honeſta, cùm liberos non habe-
partem ſuam bonorũm à marito obtinuit; eámque in men-
, lepræ vlceribúſque tota vrbe finibúſque Meacenſibus la-
ntes, quamquam nonnullis obtrectantibus Bonziis, magna
tamen

tamen cæterorum omnium, qui nihil vnquam ſimile videra
miratione atque approbatione diſtribuit.

Multa in his locis cœnobia Bonziorum viſuntur, in qua
iunt) pœnitentiæ cauſa ſe recipiunt, qui mundo nuntium re
re, denſis adeò tenebris obcœcati, vt nefaria flagitia in hiſce
biis admittere nulla religio ſit. nam diſcrimine rectè vel per
facti cunfuſo, ſeditionibus, furtis, rapinis, cædibus, cuncta m
tur. Quam etiam ob cauſam ex iis quidam nomine Cacubau
ea videlicet hominum colluuione fæceque emergeret, ſoci
quot ſecum adhibitis, Bonziorum formam inſtituit, eorũ qu
gori nominantur; quorum alii precibus vacãt, alii militiæ, al
nis quotidie ſinguli perficiendis ſagittis. Arma verò ſemper
parata, principemq; familiæ ſuæ Cacubau in deorum nume
nerantur. Rectorem, cui pareant, habent nullum; viribus na
certatur, & quamquam in conſiliis, qui ætate prçeunt, prior
tentiam rogantur: ſuffragiorum tamen iura vſque adeò pro
ſunt, vt quod reliqui omnes communi ſententia decreuerin
modò ſi interceſſerit, prorſus impediat. Itaque ad vnam ea
que deliberationem toties conuenitur, quoad planè diſſenti
mo. Vbi verò tenebræ ſe intendêre, ſępe ſeſe inuicem perimi
diripiunt: nec tamen idcirco ſe putant leges violare, cùm
muſcam aut paſſerem necare nefas ducant, quòd legibus ſuis
quam animatum vetentur occidere.

Nunc paucis exponam, quod anno ſuperiore me fugit, la
miſeri, cùm ad ſedes, vt ipſi putant, beatorum migraturi ſun
ratione ſe ad iter accingant. Eas autem eſſe varias opinantur
infra maria, alias alibi, certis præpoſitis diis, qui, a quibus i
culti ſunt, eos in ſuum quiſque domicilium præmii loco perd
atque ad infernas quidem ſedes qui profecturus eſt, hoc ma
modo ſe comparat: Dies complures ſtat vigilans, & ex quodã
ſuggeſto de mundi contemptu concionatur. huic alii ſeſe con
adiungunt, alii ſtipem eleemoſynæ cauſa largiuntur. nouiſſim
tem die orationem habet ad comites, qui pro amicitia ſimul
nes epoto vino conſcendunt nauiculam, impoſita falſe ad ſ
rubuſque qui occurrunt in itinere præcidendos: nouiſque i
veſtimentis, manicas lapidibus infarciunt: ad collum autem
ti ſaxo religato, quo citiùs ad paradiſum illum ſuum perueni
ſeſe è nauigio ſponte præcipites dant. Quem mihi videre con
hunc ſeptem comites ſequebantur, qui quidem tanta cum a
alacritate & gaudio in mare ſeſe projecerunt, vt nouitate ſp
culi planè obſtupuerim. Qui autem Amidam venerantur, a

r

obſeruant. Cùm eos tędium cepit vitæ,in ſpecum ad inſtar
in quo conſidere poſſint, ſeſe coniiciunt,ita ex omni parte
ctum,vt vna tantùm ex arundine perforata ſpiritum ducant.
ita ieiuni ad mortem vſque perſiſtunt, aſſiduè Deum illum
ſeu potiùs dæmonem inuocantes. Nuper in hac vrbe Sacaio
git, (quod tamen vt audio haud inſolitum eſt) vt Bōzius qui-
pecunioſus, omni ſcelere ac nequitia infamis, annos natus
ginta,cum in morbum incidiſſet,ſe mori nolle affirmaret.
interdiu comedens repentè ex omnium conſpectu prorſus
us eſt: quod ipſi quoque Iaponii malum & infauſtum inter-
ntur. Eſt autem in his locis opinio è falſis vatum prædictio-
,ex hoc tempore omnia fore ſemper pacata. id autem ea ra-
confirmant,quòd annus hic poſt milleſimum & quingente-
alter & ſexageſimus,poſtremus ſit(vt ipſi aiunt)inferiorum,
à quadringenteſimo ſeptuageſimo numerant: & proprerea
nno dicunt facinoroſos omnes bello conſumptum iri, vt pax
terum vigeat,quam illis dare dignetur Dominus,quo latiùs
ſima ipſius religio peruagetur.

BALTHASARIS GAGI AD SOCIOS.

QVI ſtatus eſſet rerum Iaponicarum, & quibus Deo fauēte laboribus in vrbe Facata perfuncti eſſemus, per litteras vobis expoſui anno M D L I X. nunc ea perſcribam , quæ mihi Goam ex Iapone repetenti in itinere ſeſquianni ſpatio contigerunt. Cùm certis de cauſis Coſmo Turriano neceſſarium viſum
vt aliquis noſtrûm proficiſceretur in Indiam; ego eam pere-
tionem obire iuſſus comite vno è fratribus,qui cœlum Iapo-
non ferebat,Rege,Sociis,& vniuerſa Bungi Eccleſia ſaluta-
to Calend. Nouemb. M D L X.iuncum(nauis genus id eſt)
te cōſcendimus,& duodecim dies vento vſi ſumus ita ſecun-
nobis iam in conſpectu eſſet ora Sinarum, poſtridieque nos
mus portu Veniaga potituros,vbi ſemper quingenti aut ſex-
Luſitani morantur. vectores igitur & reliqua naualis turba,
ra nauigatione plus æquo elati,prematuris gratulationibus
conuiuiis commeatum nauticum conſumere atque exhau-
perunt. In hac animi iucunditate, cùm ita propè ab conti-
abeſſemus,vt quolibet vento littus teneri poſſe videretur;eo
e ſub veſperam aduerſo repentè flatu increbreſcente,imbri-
e denſiſſimis tam ſæua tempeſtas exorta , adeoque ingentes
ti ſunt fluctus,vt iuncus modò attolleretur altiſsimè,modò
infimè

infimè magno omnium cum horrore defideret. Augebat
bationem ac metum, cùm intempefta nox cœcæque tenebr
minantes circà fcopuli. quo in difcrimine cùm aduerfo fla
neremur, ecce tibi noctis hora circiter decima gubernacul
uis effractū in mare delabitur, quo amiffo de huiufmodi r
planè actum exiftimatur, ftatimque propterea prçciditur
ne iuncus ex vehementi agitatione mergatur, & fimul ipf
que vela cum antennis in mare prolapfa funt. Tum verò
longè aliis ac pridie fenfibus animi feriò de morte cogita
tatimque ad Confeffionem concurrere, incipiunt; tanto
terrore perculfi, vt mente pænè emoti viderentur, neq; iam
ma naui quifquam appareret. vnus gubernator in vado ex
do contemplandóque per magnetem curfu totam eam
abfumpfit. Poftridie, fæuiente adhuc mari, fufifque armar
falutis fpes iam ferè nulla fupererat. tantū argenti pondo
reorum centum millia vehebantur, quæ tali tempore n
bis vfui effe poffent, cùm ita vehemens effet agitio, v
rum in latus procumbente iunco, ima carina appareret
mul ex leuitate faburræ & pondere tabulatorum non m
retineretur, quo minus in alteram partem recumberet, fed
compagibus refolutis, carina fatifceret: quocirca tertio
ftatis die malum alterum, qui ftabat ad puppim, nautæ pr
re, & mercatorum cubicula leuādi oneris caufa difturbar
denique foros è craffis trabibus afferibufque compactos r
re funt coacti, vafto iam nauis alueo, ac propemodum
hic velum exiguum nauclerus è mappis, cubiliumque lin
ornamentis, vefte ferica, aliifque nonnullis, quæ tum fefe
lerant, pro re nata concinnat & comparat: quod ipfum ftat
petu venti difcerptum eft. iamque humanæ opis vnum illud
erat: validior clauus ad extrema tempora referuatus, fed in
cellis metuendum erat, ne repofitus ad puppim ftatim effri
tur. Verumtamen, ne in Bornei fyrtes incideremus, quo i
nonnulla nauigia Lufitanorum è Sinis in Indiam curfu d
perierant, (præfertim cū illuc nos impetus maris deferret, n
centum & quinquaginta millia paffuum inde abeffemus)
vifum eft gubernaculum reftituere, paruumq; farcire velum,
vnum reftabat. Sed omni iam vefte confumpta, mœrentib
nibus, quòd nihil ad refarciendū occurreret; diuinitus fact
vt qui rimas iunci obturandi caufa fcrutabantur, in far
veftium inciderent, cuius antea non fine luminibus diu mu
que fruftra quæfitæ, cùm merces in Iapone exponerentur, pr
d

io magister nauis aureis octoginta persoluerat. Ex hac igi-
cina aduersus venti vim duplici velo cõfecto, & baculis qui-
m arundinibusq; crassis aptato, clauóq; summo conatu lo-
quem ego priùs precationibus piis & piaculari aqua ritè lu-
ram, cæteris eo tẽpore vota nuncupantibus variasq; fundẽ-
non sine lacrymis preces, diẽ vnum noctẽq; processimus: sed
auis iustis careret velis, atroci tẽpestate vsque adeò quassa-
diffractum vt denuo sit gubernaculum. Tum verò seruandi
ti spes prorsus amissa accersiti nautæ barbari Sinæ, vt vecto-
n scapham confugiẽtibus, ipsi in iunco remanerẽt, aliamq;
ptim exstruerent, se deliberaturos ea nocte respõdẽt; inde ad
dæmonẽq; inuocandũ conuersi: quod ego cùm cernerẽ, ora-
Dominũ, ne nos dæmonis arbitratu interire permitteret. Ma-
ulátque illuxit, nautæ sese statim ad alium clauum reficien-
caphámque parandam expediunt. Clauus è refixis iunci ta-
efectus & collocatus, non diutius sustinuit impetum maris,
quanto temporis spatio Litaniæ recitatæ sunt: quo magis
epta sententia persistebant Christiani, vt in scapham, quot-
a caperet, sese reciperent, & iuncum vnà cum argento
sque desererent. atque ego sanè liberaliter inuitatus in sca-
, partim ne pericula adirem noua, partim ne plus ducentos
les, scaphæ exclusos angustiis, omni solatio destitutos in
relinquerem, sacerdotes duos è nostris & fratrem vnum i-
omnino decreueram, qui superioribus annis è Lusitania
iscentes in Indiam, ad insulas Maldiuanas naufragio & fa-
rire, quàm scapham conscendere, quæ Cocinum incolumis
t, cæterísque vectoribus desertis in extremo periculo vitæ,
erant; inque eo officio vitam naturæ debitam Christo Domi-
fortitérque reddiderant. Sed interea fabri lignarii quartum
ubernaculum reparauerant, ad quod collocandum pacem-
Deo exposcendam stipe, à vectoribus in hospitale domici-
Bungensis Ecclesiæ corrogata miserante Domino factum
clauus is omnium infirmissimus nos ad continentem aliquã-
duceret. Quindecim ipsos dies ea tempestate iactati sumus,
die (vt erant pericula) morientes: cùm etiam vulgò neglectę,
m clauibus custoditæ argenti laminæ pedibus traherentur,
odi quippe temporibus pauper spiritu est quilibet.
tio tempestatis eius, vectores nautasque maturè monuimus,
marum saluti consulerent: qui in mea potestatę se planè fore
promisissent, ego, vt sublatis peccandi occasionibus ad gratiã
am magis essent idonei, primùm illud curaui, vt feminæ,
quæ

quæ vehebantur in naui, certum in locum abderentur, vbi
menses remotæ à virorum oculis perstiterunt: deinde ad c
animandos confirmandosque conuersus, tantum Deo adi
profeci, vt qui principio abiectis animis concidissent, ad æc
ac fortitudinem reuocati, pro admissis in vita noxis leue s
plicium illud atque incommoda ducerent: placandóque D
certatim dediti, vel precibus ac litaniis vacarēt, vel sublatis
lum oculis pia cum prece suspiria mitterent, vel alta apud s
tatione defixi lacrymas funderent: alii etiam flagris semet
rent: alii mare sacris reliquiis & aqua sancta lustrarent: ali
que nummos in cultum Diuorum à vectoribus peterent, q
vis tanta collecta est, vt quindecim dumtaxat viri locuple
reos ferè mille contulerint. At mihi sanè credite fratres, in
ta labores & incommoda esse expetenda, quippe quorum
tudinem magna suauitas & firma spes comitetur: quod se
rebus prosperis vsu venire vel primis nauigationis diebus cl
speximus. Inter has igitur difficultates rursus in terræ cōspe
lati, & cùm iā contenebrasset, nimia cupiditate prouecti, p
fuit, ne vi ventorum ad terram allideremur. Sed ex eo peric
primùm illuxit, euasimus: & à Sinis nautis cognitum est, n
magnam Sinarum ad insulam processisse, nomine Ainanem,
insula nautici commeatus & anchoralia à Sinis ferè petunt
dum portum subimus, qui in Septentrionem ad gradus de
nouem est positus, in aliud repentè omnium maximum vi
crimen incidimus. In ipso aditu iuncus in arenam bis adeò
menter incussus est, vt planè iam carina dehisceret, ac pere
nobis vtiq; fuerat, nisi Præfecti seu Limenarchę permissu p
tem incolæ nobis opem tulissent: quos nonnullis donis re
rati descendimus 11. Calend. Decemb. quem ipsum in diem
sentatio Dei matris MARIÆ VIRGINIS incidebat. & quo
iunco afflicto, ac penè iam dissoluto, ad portum Veniagam
gari non poterat; Lusitanum quendam continuò ad Cant
oppidum, atque inde Amacanem ad Lusitanos mercatores
stri itinere misimus, qui de nostra salute iam desperauerant.
canem peruenit nuntius Natali ipso die Domini, anno M
statimque ad nos deportandos Lusitani aliquot nauigia su
runt. Et quoniam in Ainane insula menses quinque posuim
qua deinde Amacanem trigesimo die peruentum est, de eius
& incolarum natura ac moribus, ne longior sim, pauca de
attingam: Est autem Ainanis regio cùm fructibus Indicis &
ciborum genere abundans, tum etiam margaritis & vnionib

requenter incolitur, vrbibus opere lapideo exſtructis: gens
pſa moribus ruſtica, veſtitu brachata, eminentibus è capi-
nſtar bouini cornibus binis è tenui confectis velo, forficibúſ-
u tonſorum è ſumma fronte peracutis, eius ornatus cauſam
ſcere numquam potui, niſi, ſi fortè dæmonem effingunt ſpe-
luæ ſeſe offerentem. In hac ego inſula ſacrificaui aliquo-
Sacramenta diſtribui. Inde proficiſcentes ad Sinas, cùm
nobis inſula ipſo Paſchali die Dominico ſeſe obtuliſſet;
eius diei celebritate, partim etiam ipſius loci amœnitate
i, deſcendimus, & cōmodum in monte quodam ingenti ſpe-
fornicem in templi formam excauatum offendimus. ibi,
itata, ſacróque peracto, cæleſti pane Luſitanos refeci. Ex
o ad Sinas delati, idoneam tempeſtatem exſpectantes, ad
n vſque feriam Natalium Domini anni M D L X I I. ſub-
is. atque inde ſolutis anchoris tertio decimo die Petram
felici nauigatione tenuimus. Hic imminentibus tenebris
quo minus fretum Sincapuranum inueheremur, exſcenſio-
a Domino gratias agebamus vniuerſi, cùm repentè vela
ata piratarum apparuere, (Aceni vulgò appellatur Somatræ
) ad regnum Iantanæ tendentium. Tum nobis Malacenſis
n denunciauit, nos vt inſtrueremus, Acenorum regem cen-
uium claſſe aduentare, quonam conſilio, ſibi incertum
tes nobis ſanè metum attulit, quòd oneraria pretioſis mer-
iis referta, ab armis autem eſſet inops. ac nihilominus nau-
oréſque ſeſe ad pugnam expediunt. Sed claſſe Acenorum
iuria prætervecta, ad dimicationem ventum non eſt. Po-
verò Sincapuranum fretum inuecti, cùm ventus defice-
nchoras iecimus. interim Acenorum naues ferme triginta,
majoris formæ decem, quibus totius claſſis vehebatur Præ-
ad nos aduentantes, partim ad puppim onerariæ ſeſe op-
t, partim etiam latera ipſa pænè abradunt, vt appareret eos
us adamatis (neque enim ignorabant ex quo loco profecti
s) pugnā optare. cūque biremes maioribus bombardis, atq;
, quas præſenti veneno in ipſa naui aſſiduè inficiebant, nos
re cæpiſſent, quamquam noſtri, quorum erat numerus ad
os, arma parauerant, ſeque omnes ad propugnandum in-
ant; tamen certiſſimo in capitis diſcrimine verſabamur:
altera parte hoſtium claſſis multo viris armiſque ſuperior
eret, ex altera verò littus eſſet propinquum, ſalò in quo
us non plus cubitos quatuor profundo. itaque aut præciſis
e anchoralibus, quod vrinantes faciunt, in vada incurren-

 dum,

dum, aut in manus hostium planè deueniendum fuisset, n
insperantes præsenti periculo Dominus exemisset. quippe
comiter amicéque à nobis compellati, nonnullisque m
bus deliniti, non modò nos lacessere desierunt, verùm eti
beneuoli discessère, vt sibimet ipsi Lusitanos & nobilitate &
gloria compararent. Malacam inde peruenimus tertio d
Calend. Februarias, qui dies Diuo Sebastiano sacer.
bi è sociis nostris amantissimè excepti, ad octauum vs
dus Februarii piratarum metu commorati sumus. Malac
ad Colanum portum, in quo arx est Lusitanorum, cor
mus, Ceilaniis iam syrtibus superatis, vento admodum p
ro in Cilanos scopulos rectà deferebamur, nisi ad iactum
animaduerso periculo, & mutata repentè velificatione C
rinum promontorium feliciter prætervecti, (quod vix fi
se videbatur) ipso die Paschali Dominico, magna Mel
& reliquorum Sociorum gratulatione, qui in eo matris D
legio sunt, Cocinum appulissemus: quo ex loco ad ho
num D. Pauli collegium dudum exspectati quinto decin
peruenimus. Cuius equidem collegii cùm egregia rei C
næ adiuuandæ studia, tum varias plurimásque exercitatio
spiritales & litterarias, denique ipsius Ecclesiæ incremen
hementer sum admiratus: quam porrò Dominus ad g
suam tueatur & augeat. Hactenus de nauigatione. nunc
ponicis rebus pauca perstringam. In Iapone Ecclesiæ nu
tur nouem templo quæque suo instructæ: quorum temp
quinque circiter idolis antè dicata, nunc sacris altaribus,
SV CHRISTI, MARIÆQVE VIRGINIS DEI matri
ginibus exornata diuino cultui seruiunt. Facatense templum
stianus quidam Cosmus nomine exstruxit. idemque vt nos
Sinarum tempestate retentos cognouit, argenti laminam m
subsidium misit. Nam Cutamense (quod templum est perma
in agro Funaiano regni Bungensis, passuum ab vrbe viginti
que millibus) suo sumptu ædificatũ Christianus Lucas cœm
circundedit, excelsa lapidea Cruce in medio posita, ad quam
mortem sepeliri iussit. Cutamẽsis porrò ager ipse vectigalis
nastę cuiusdam ethnici, cum quo ipsiusque comitibus, dum
siam Cutamensem inuisimus, de rebus diuinis sæpe colloc
mus. quibus ille sermonibus nostráque consuetudine dele
tur adeò, vt quattuor horas totas interdum nobis aures præ
atque ita commouebatur nonnunquam, vt velle se Christ
fieri diceret: sed hominum rumusculos veritus (quæ res to

m orbe plurimum poteſt)a ſuſcepta ſententia deſtitit. Idem a-
Lucam rurſus totum veſpertinum tempus nos audiendo con-
ſit, clareq; perſpectis ex ea diſputatione Iaponicarum ſecta-
omnium erroribus atque fallaciis: comitibus ſuis, qui ſecum
ant,apertè profeſſus eſt gratum ſibi fore,ſi quis eorum Chri-
a ſacra ſuſciperet. quæ res nonnullos ex iis adduxit, vt conce-
animo Baptiſmi deſiderium expromerent:quo ille ita gaui-
ſt, vt eos ipſemet hortaretur,vti conſtanter in propoſito per-
rent. Ac ferè omnes Iaponii proceres nobis amici ſunt. nam
liqui, acie mentis retuſa flagitiis, lucem Euangelii aſpicere
eunt; valetudinis tamen cauſa, ſi quando ipſi aut ipſorum
iares in morbum incidunt, ad nos confugere conſueuerunt.
n in his terris Chriſtianam rem non modò Theologi,ſed et-
nedici chirurgique promoueant; quod ipſum apud Sinas quo-
ropediem fore confidimus: qua in prouincia tumor iam diſ-
is eſt, candidam gentem promiſſa barba, Sinarum Imperii
uram;quod ſi (vt ſperamus) euenerit,paucæ omnino pro meſ-
is,itemque Iaponicę & Indicæ copia, Chriſtianarum ſodali-
n omnium operæ fuerint.

n Iapone, ſimulatque cognitum eſt me in Indiam profectu-
Chriſtiani omnes à viginti ſeptem paſſuum millibus ad me
ndi cauſa venerunt: qui verò longiùs aberant, mihi ſe per
as excuſarunt. Itaque in meo diſceſſu tanta hominum multi-
conuenerat,vt eos nec templum nec atrium noſtrarum æ-
caperet. Hìc ego fratres mihi cariſſimi, Chriſtianorum
mas conſultò prætereo, quorum mærorem ſolari conabar
ſupplementi ſpe, cuius cauſa me ad Socios mecū ex India re-
ndos abire dicebam. Ad mare tendentem ingens me agmē
s ætatis virorum atque mulierum ita obfirmato animo pro-
tum eſt,vt ad eos domum remittendos bis in itinere ſubſi-
neceſſe fuerit. quorum equidem precibus (nam iis me ma-
ere commendaueram) nos è tantis periculis diuinitus e-
s puto. Sunt autem Iaponii acceptorum beneficiorum a-
nemores gratique, vt ſi modò ipſorum eleemoſynas ac-
imus,quod illi ſibi honoris loco ducunt, (non enim dico
inuiſerimus, aut alia quapiam re adiuuerimus)eorum
tii ad agendas nobis gratias domum vſque contendant.
ipſum interdum etiam ethnici eorum cognati faciunt.
ſi qui nobis (vt fit) in domeſticis miniſteriis ope-
dederint, illam dumtaxat mercedem requirunt, vt ſub
ā hilari vultu dicamus: Goxinro de oniar,hoc eſt, laboraſtis

egregiè. Id si reticeatur, valde mœsti afflictique discedunt.

Bungensium Rex proficiscenti mihi dedit eleganti oper dium, aureáq; vagina in anguis formam elaborata, mittend Regem Lusitaniæ, quē esse tenera adhuc ætate cognouerat, que præclarum Indiæ Proregi pugionem; quæ omnia in Iap idcirco remisimus, quòd tempestatis iniuria nitorem suum decorem amiserant. Ad ipsum autem Bungi Regem Con nus Prorex munera & litteras miserat: & simul eum affecera dibus, quòd Euangelii præcones in suis regnis tueretur, ben que tractaret. quod ille munus ac litteras ita illustri gratia pit, vt non modò eum, qui attulerat, aureis donarit amplius tis, verùm etiam ad Prætorem vicissim miserit in bellicos v fabre factum thoracem auro sericóque distinctum, cum in galea, cupreóque frontali, item hastilia duo pugionibus pr argenteis crustis ornata, quas Nanguinatas appellant, aliá milia. Nos autem ipsos mirum quanta beneuolentia pro tur. nam cùm cæteris rebus amicè nobis fauet & commoda in consilio dando fidem præstat cum humanitate & facilita iunctam, liberumque permittit, sequamur id, quod optimu iudicauerimus. In Christianorum verò negotiis, quanti n ciat, planè demonstrat. etenim vel infimorum hominum re mendatio nostra si accesserit, suas putat, eosque nominatim a lat, quod magnum est apud Iaponios honoris iudicium, adit eis ad se præbet facillimos: denique illis etiam internuntiis a vtitur. quibus rebus Christiani maiorem in modum animan

Vos tanto Regi fratres meliorem in dies mentem, nobis q pta strenuè promouenda lucem viresque precamini. Goa.

GASPARIS VILELAE AD SOCIOS.

Nnum in vrbe Sacaio moratus, Meacum pa iam rebus discessi anno MDLXII. magnáq; stianorum lætitia acceptus, conciones habere tinuò institi: & quo maiore gratulatione st que celebrarentur instantes iam Natales D feriæ, Iobeleum promulgari septimo antè datum à summo Pontifice. quo illi ita permoti sunt, vt ipsor in Confessionibus diligentiam, & in festorum Natalium exsp tione pietatē ac studium mognopere admirarer. Natalis Do dies festus cùm aduenisset; nouem, qui mihi maximè idon

int, expoſita priùs ipſis auguſti illius ac tremendi myſterij ſan-
ate, ad ſacram Euchariſtiam admiſi, eo ſenſu pietatis affectos,
iagno temporis ſpatio lacrymantes antè perſtiterint. Reliquo-
autem deſideria, idipſum auidè expetentium, verbis leniui, to-
ie ea nocte in laudibus ſummi parentis ac Domini exacta, ma-
no tempore ſacrum feci, deque ipſo natali, tanto cum omnium
dio ac voluptate, diſſerui, vt identidem priſca illa mihi ſubirent
entis Eccleſię tempora, cùm Chriſtiani omnes, vno amoris
ulo caritatiſque coniuncti, ad feſtos dies agendos & conuiuia
talia celebranda caſtiſſimè conuenirent. Peractis feriis, de-
ps ad conciones redii, ad quas ethnici multo iam tum paucio-
quàm antea, ventitabant: credo propterea quòd initio ad nos
endos cauillandi ſtudium ac petulantia complures impelle-
uos nunc perſpecta veritas ab ea deriſione deterret. Nec ferè
is iam aures atque operam dant, niſi qui ſeriò ſaluti ſuæ con-
e ac rationi parere in animum induxerunt. quod ipſum cæte-
oque Meacenſes vtique facerent, niſi eos fictis rationibus de-
os ab eo conſilio dæmon abduceret. aiunt enim, cùm perpe-
n quendam innocentis vitæ curſum religio Chriſtiana requi-
e eiuſmodi militiæ ſacramento obligari, & pugnam aduerſus
ptates deliciáſque nolle capeſcere, vt cùm ſe magna ex parte
s vitæ iucunditate priuarint, tū ſempiternis in altera vita ſup-
is, niſi ad finem vſque perſeuerauerint, deinde mactentur.
n hebdomadæ ſacroſanctæ Paſchalibuſque ſolennibus eadem
iſtianorum fides atque religio conſtitit. celebritatem auxêre
em Baptiſmo luſtrati, in iis ciuis quidam locuples, & Iaponicis
erſtitionibus admodum eruditus, cuius oculos mentis, cùm ni-
poſt mortem omnino ſupereſſe putaret, Dominus ita aperire
atus eſt, vt ſacroſanctum Baptiſmum magno animi ardore la-
iſque ſuſceperit.

er eos dies ſeditione Meaci rurſus exorta, quā iniqui in Chri-
a ſacra conferebant (multo iuſtiùs Regis ipſius tyrannidi tri-
idam, qui regna ſeptem vi metuque tuetur, nec ſpei quidquā
t in ciuium caritate repoſitum) ad reuiſendos nophytos, Sa-
n, de Chriſtianorum Meacenſium ſententia, diſceſsi. Meacen-
empli Eccleſiæque cuſtodia Chriſtiano admodum ſeni re-
Meacum reuertar (vt ſpero) ad feſtum diem agendum natalis
næ cæli MARIÆ VIRGINIS, cui ædem idcirco di-
nus, quòd eo ipſo die Meaci primùm ſacra miſſæ per-
ſunt. In hac autem vrbe Sacaio non admodum magna
ſpes propinquæ menſis nunc quidem oſtenditur, tanta enim

est incolarum superbia ac leuitas, vt cœlum honoris existim nisque iactura mercari se nolle fateantur: quamquam tępor cedente sperandum est agrum hunc ipsum bonam pietatis fr laturum. Rationem instituti nostri in Bonzijs hisce tracta aliaque nonnulla cùm de ipsorum ornatu cultuque corporis de incolarũ natura moribusque separatim perscripta ad vos to: quo ijs cognitis gratias Domino nostro agatis, qui nos e nito propè cœcorum numero exemit; & simul eidem suppli vt ad ipsum conuertantur hæ gentes, Indica Brachmanoru perstitione deposita, quã ab Indico magistro ex regno Sion ceptam huc vsque retinent: quod ipsum ex delubris etiã ap quæ in oppido Indiæ Ceilano eadẽ quæ in Iapone videre m mini, idque vobis idcirco significandum putaui, vt praua h religionis origine cognita, vos ad eam reprehendendam & futandam facilius comparetis. Precibus vestris ac sacrificiis Domino commendetis, à vobis etiam atque etiam peto. Saca Calend. Maij, M.D.LXIII.

Scriptis iam litteris, rogat me per nuntium ethnicus quid opibus præpotens, vti ad se baptizandum veniam in vrbem Omnino vereor vt verbis hominis fides habenda sit: grauem adhuc se rebus diuinis aduersarium præbuit. Verumtamen, quid sit, experiar: præclarè mecum existimans actum iri Christiana causa vitam ponere mihi contigerit, nec enim mittet Dominus, vt exiguam huiusce lucis vsuram animæ saluti atque immortalitati anteponam. Sin ethnicus ille narrauerit, seque ex animo ad sacrosanctam Ecclesiam agg rit; næ ego tum omnia Societatis nostræ Collegia nouam in messem per litteras euocare non dubitem. magnum enim i locis eius viri nomen, magna auctoritas est. Faxit Dominus è sua gloria maximè fuerit, cui me inter acies gladiorum tentaque in me inimicorum tela versantem, planè com totum ac tradidi.

LVDOVICI FROII AD SOCIETATEM IE IN INDIAM ET IN EVROPAM.

EX MAXIMIS nauigationis periculis summo Dei ac mini nostri beneficio liberati, ex ora Sinarum inc mes in hunc Iaponis portum deuenimus, quem Voc ram appellant: obuiosque habuimus in littore Chr nos incolas omnes, tanta ex aduentu nostro voluptate a

geſtientes, vt nos humeris ipſimet ſuis ſublimes tollere at-
ſportare velle viderentur, quorum ducenti circiter nos ad
lum vſque deduxerunt. Coſmi verò Turriani gaudium fuit
agnum, vt collacrymaretur, ſatiſque ſe vixiſſe iam dice-
quoniam quidem operarios ſibi in ſubſidium miſſos à Do-
in tanta negotiorum mole tamque opportuno tempore
ret. Ioannem autem Fernandum è magnis aſſiduiſque la-
us ita conſumptum macieque confectum offendimus, vt
am agere videretur. Etenim ad domeſticas & quotidia-
Coſmi occupationes accedebat etiam magna frequentia
ipum virorum & Chriſtianorum, tum ex aliis regionibus
x hoc regno, vel baptizandi vel ſalutandi cauſa, aduenien-
. Ioannes autem poſt ſacra miſſæ à Coſmo peracta, totum
iem & ſæpe noctem partim rudimentis Chriſtianæ doctri-
lgò tradendis, partim etiam proceribus ac Bonziis, qui ad
ſmum accederent, ſeparatim inſtituendis ponebat. Mihi
baptizandi onus impoſitum eſt: ac nono poſt noſtrum ad-
um die primùm ſexaginta Baptiſmo luſtrati ſunt, multique
ceps è prima nobilitate, Barptolemæi regis maximè horta-
perſuaſionibus incitati: quorum plerique catechiſmum ſua
u continuò deſcribebant, quo facilius memoriæ commen-
nt, eundemque domeſticis traderent. ſingulis autem, à Ba-
o, ſanè quàm enixè ac ſtudioſè petentibus, Crucis ſi-
m è collo geſtandum, itemque Roſarium precandi cauſa
tur.

randi autem, ſimulatque Sodales ex India aduenſſe auditum
Antonius & vxor ipſius Eliſabetha miſſo confeſtim nuntio
mum magnopere obſecrarunt, vt quoniam tres è noſtris in
portu ſacerdotes eſſent, vnum ex iis ad Firandenſem cæteraſ-
eius tractus Eccleſias inuiſendas omnino mitteret. quod ſi
itteras ab ipſo non impetraſſent, duos è filiis ſuis ab ſe le-
m iri, qui idipſum humi ſtrati ſupplices peterent. Neque ita
to pòſt, ab vrbis Ximabaræ Tono ſeu regulo (qua in vrbe
iſtiani eo tempore plus mille & quingenti numerabantur) no-
vir cum mandatis ad eundem Coſmum eſt miſſus, vt ab eo
miſſa exigeret. promiſerat enim Coſmus, ſimulatque ſupple-
tum ex India aduenſſet, miſſurum ſe qui Ximobaræ com-
aretur. Eadem erant poſtulata Regis quoque Bungenſis, quo
gno annum iam ſacra miſſæ facta non fuerant. Atque in Bun-
quidem, quòd eius Regis gratia ad rem Chriſtianam iu-
dam in primis eſt neceſſaria, Baptiſta Montanus paucis pòſt

diebus profectus, amicissiméque ab ipso Rege acceptus est
tonio autem Firandensi itemque Tono Ximabarano C
respondit, simulatque per occupationes liceret, se ipsum a
esse venturum. Christiani verò, quique Firandum opp
incolunt, vbi resciêre nos piaculares orbiculos seu gran
nedicta ex India itemque Veronicas attulisse; multi cun
uersa familia, iique admodum pauperes, conductis merce
uigiis ad hunc portum traiecêre. interrogati cuius rei causa
lius præterea, respondebant, nisi vnius petendæ Veronicæ.
qui orbiculum optabant, octo diebus antè supplication
Deum habebant, quo faciliùs impetrarent: atque etiam,
sibimet ipsi diffiderent, Lusitanis apud nos deprecatoribus
bantur: eaque dona quàm sibi grata essent, ipsis etiam
mis testabantur. Iam verò alii Christiani Amangutio,
quaginta aut sexaginta leucarum itinere, alii Facatà, alii
que aliis è regionibus ad nos huc usque Confessionis causa
tenderunt. quorum sanè religio caritásque est admirabilis
idem tempus Barptolemæus quoque Rex ad Cosmum in
dum in hæc loca se contulit: quem continuò adiuimus,
xenia dedimus, Rosarium ex equo marino, itemque granum
auro insertum. quę ille quanti faceret, vel ex eo ostendit, qu
trumque statim è ceruice suspendit. cuius aduentus magna
tanorum quoque gratulatione (namque illum omnes admo
diligunt) concelebratus est. Regis autem ipsius animi submis
pietas, cùm sacro missæ interesset, potissimùm elucebat. et
cùm in templum quotidie manè multo ante lucem veniret,
ximam enim noctis partem ferè Iaponii proceres vigilant)
modò sacerdotem ad statam horam vsque præstolabatur; sed
plebem infimam aduentu suo summoueri planè vetabat, vi
parato sibi honoris causa stragulo ad considendum vtebatur
sus, vt quilibet vnus è populo videretur esse. Sermones verò
rebus diuinis ita auidè expetebat, vt sacro interdum peracto,
te recitatum à pueris de more catechismum templo nequaq
excederet. idémque, vt quædam sacrificii & Eucharistiæ myst
probè cognósceret, accersitum ad se eius rei gratia nocte I
nem Fernandum summa sua cum animi voluptate pænè a
cem detinuit multa percontans, quæ sibi partim ad comites
docendos, partim ad Bonzios refutandos, necessaria dic
quæ ille, & simul purgatorii ignis inferníque supplicii discri
à Ioanne cùm didicisset: ad Cosmum salutatum accessit: c
honoris etiam habebat, vt in ædium ingressu pugionem cæ

na deponeret. Paucis diebus in his locis moratus, ad sub-
fratri suo germano Rimanorum Regi ferendum, qui bello
plicitus, proficisci coactus est. & quoniam consueuêre Ia-
rincipes Manibus mortuorum decem dialia ferè sacra, nō
igna Bonziorum præda saginâque, persoluere; Barptole-
ex, patre, qui eum adoptauerat, per eos dies vita functo, re
osmo communicata, pro exsequiis illis, Bonziorúmque
iis, totidem dierum epulum sex pauperum millibus præbe-
tituit: partim vt sibi ipsi, quoniam impio parenti non po-
iuinam gratiam conciliaret: partim etiam, ne post Chri-
acra suscepta, pristinæ benignitatis atque clementiæ obli-
videretur. Idem, in rebus diuinis multo plura præstare quā
ri solitus, simulatque Vmbram regiam vrbem regressus est,
tui Regis imaginem, quam odoramentis suffire venerari-
ebat antea, igne comburi iussit: quod à Bonziis ingens pia-
est habitum. cúmque ex itinere ad oppidum Omuram se
isset, vbi erat eo tempore vxor ipsius Regina; multis ei ra-
is persuasit, vt vnà cum omni famularum comitatu ad ba-
m accederet. quę res eo mirabilior visa est, quòd antea Re-
eo consilio reuocare ipsa tentarat. simul etiam Rex tem-
pidem magnificum ædificare constituit, Bonziis ad eam rē
bio quodam ædéque pulsis. quapropter etiam Aloysium
iti virtute virum, regiæ vrbis Præfecti fratrem, sibique in
familiarem, ad Cosmum cum mandatis misit: quibus rebus
moti barbari impellente dæmone, Regi ipsi insidias com-
int. Capita coniurationis fuêre duodecim viri vrbis admi-
tioni præpositi. ii, ad rem occultandam, Regémque fallen-
Christianos fieri velle se simulant; quos tamen Rex, quasi eo-
elus præsagiret, diu multúmque ante Baptismum proba-
t. Et quoniam Gotondonus spurius regis demortui filius,
lemæo in legitimi filii locum ab Rege ac Regina adopta-
reditario iure regnóque priuatus fuerat; Gotondonum
ati cum alio quodam è proceribus facinoroso homine Fe-
n societatem consilii assumunt. omnes denique Barpto-
m hortantur, vt regni possessionem cum pompa solenni
ndo capiat, & simul Reginæ Baptismum ac cæterorum,
accersito, quanta maxima possit cæremonia & ciuium
atione, concelebret: namque eo ipso die statutum faci-
rpetrare decreuerant. sed veriti mox, ne ipsorum con-
tefierent, rem aggredi anteuertunt. Aloysium regis inter-
m, vltro citróque ad Cosmum rei Christianæ causa cōmea-

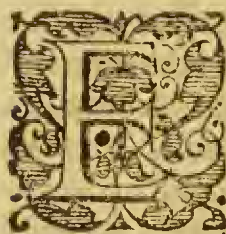
tem,Feribus in itinere adortus interimit; cuius in comi
Coſmus eſſet, diuinitus factum eſt: præmiſſo quippe ad
Alexandro Aloyſium ſubſequi deinde ipſe decreuerat.
ipſa nocte XII. viri regiis ædibus vrbique incendium in
ex quo Rex cum præfecto vrbis Aloyſii fratre paucíſq
terea comitibus, in arcem proximam confugiens, haud i
to pòſt Rimanorum Regis auxiliis Regnum propè vni
ingenti Chriſtianorum gaudio recepit, miſitque Coſmo n
tum, ſe Vocoxiuram, cùm primùm poſſet, ad ipſum inui
eſſe venturum. Interea Gotondonum,& Feribum,alioſque
les variis locis Rex Rimanorum obſidebat, eorumque a
vaſtabat,vt ex hoc ipſo portu incendia cernerentur. multi
ſeditioſi, Regis imperio,capite plectebantur: quam rem a
ſtianæ religionis propagationem magni momenti fore c
mus. Sed paucis mihi perſtringendum videtur, quanam
ne Barptolemæus Rex ſeſe ad Chriſtum adiunxerit. Is c
primis genere natus, Cegandono patre admodum ſene, (
uit adhuc) acerrimo & Bonziorum fautore & Chriſtian
gionis inimico; ab Rege,vt dicebamus, adoptatus eſt, (q
cta affinitate contingebat) populo magiſtratibuſque app
tibus. Aliquot deinde pòſt annis Coſmus,cùm Vocoxiura
tuliſſet,Rex ad eum ſalutandum ineunte Quadrageſima ve
antea nunquam viderat. Ad ipſum verò poſtridie Coſmus,L
nonnullis comitantibus,qui in hoc portu hyemabāt, hono
ſa adiit, eumque in ædes noſtras in poſterum diem ad pra
inuitauit. A prandio Coſmus partim ſuo ipſe ſermone,par
annis Fernandi, qui bene Iaponicè nouit,opera, cùm alia
Regem de rebus diuinis edocuit,tum de animorum æternit
ſcitiáq; & errore illorum,qui nihil eſſe omnino prçter mate
mā opinarētur. habita eſt hæc diſputatio in ſacello quodā o
ornato, propoſita MARIÆ VIRGINIS imagine c
liolo IESV, cuius ille tabulæ cùm cætero aſpectu mirificè
debat,tum ſtupebat in primis, quòd quamcunque ſe in par
teret, defixos in ipſum oculos puer IESVS habere videre
que ille quidem omnia,quæ dicebantur,clarè percepit.in di
autem,Coſmus ventilabrum aureum Regi donauit,Cruce p
cum clauis tribus,& nomine IESV elegāter ſanè deſcripto
ventilabrum Gaſpar Vilela ex vrbe meaco miſerat,cuius arg
ti litterarumque nouitate permotus Rex,vt ea omnia per
cognoſceret, rurſus ad nos cum magno comitatu ſe co
cæteriſque in atrio relictis,vno Aloyſio ſecum adhibito

greditur, ibique rursus de sacris fidei Christianæ dogma-
:que sanctissimi nominis IESV, Crucisque mysteriis at-
utibus, Regis ipsius rogatu Ioannes admodum fusè copio-
sseruit: è quibus multa Rex sua ipse manu in commenta-
lit. ex eo die, aureæ Crucis sigillo munitus, quod secum de
sententia dies noctesque gestabat, se identidem IESV
STO commendans, crebrisque Cosmi cohortationi-
tatus, denique nomen CHRISTO Domino dare consti-
octe igitur domum ad nos cum suis familiaribus venit, piis
ione sermonibus ad insequentem vsque lucem aures præ-
bus Cosmi iudicio iam satis institutus, sacro Baptismate
m lustratus est, manibus in modum precantis magna cum
ionis pietatisque significatione coniunctis, comitum suo-
ræcipua nobilitate corona circundatus, qui pariter eius
udine monitisque adducti, in eandem Baptismi volunta-
de incubuerant. Xumitanda appellabatur antea: ex eo tē-
arptolemæus nouo nomine vocitatus est. Inde ad bellum
, Cosmum obtestatus, vt pro sua suorúmque salute ac fe-
ris partu Dominum precaretur. Porrò in itinere Mariste-
brum, quem Deum rei militari pręposítum Iaponii magno
eremoniáque venerantut, iniecto igne consumpsit, eodem-
o signum Crucis erexit, quod ipse & vniuersis ipsius comi-
pplices adorarunt. In castra verò simulatque peruentum
t qui toto regno Deorum phana comburerent. Ex ipsis ve-
materiam cæduam gratis ad naues parandas ac reficien-
itanis attribuit. Quin etiam in castris, quicquid à bellicis
ationibus otii superest, id totum nocte dieque in militibus
istianam pietatem informandis insumit, quos paulatim ad
o rēs minùs inuidiosa apud ethnicos ac Bonzios sit, baptis-
a dimittit. Eiusdem in bello insignia sunt nomen Iesu cum
ribus in humerali depictum, Crux è collo dependēs, & pia-
granum in baltheo. Denique tanto rei Christianæ studio
is est, vt neminem intra insulę huius fines habitare patiatur,
ncionibus sacris intersit. Christianos verò, contra omniū,
arentis Cegandoni, injurias ac vim tuetur egregiè. & quo-
ex est splendore atque auctoritate præcellens; magnopere,
fore speramus, rebus pacatis, vt Euangelium ipso adiutore
us longè latéque dissеminet. Vos interim ego etiam atque
ro, vt sacrosancta sacrificia vestra piásque suffragationes
eesse ne patiamini. Vocoxiura, XVIII. Calend. Decemb.
XIII.

LVDO-

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCI

IN INDIAM.

Xponam his litteris, fratres mihi cariſſimi ratione Rimanum in regnum vrbemque ram nuper inducta Chriſtiana religio fu portus quidem hic ſeu emporiũ Vocoxiur commutato iam nomine Mariæ Virginis cis vocatur, compluribus Facata, Firando aliiſque ex oppidis huc ad Coſmum Chriſtianæ doctrinæ migrantibus, ita frequenter habitari cœptum eſt, vt E hanc regionis huiuſce totius caput aliquando fore ſperem ptolemæo etiam Rege vnà cum ipſo flore nobilitatis hau dem ad fidelium numerum aggregato. Eius autem frater lemęi monitis precibuſque ſæpius excitatus, vt à Iaponic ſtitionis erroribus ad rectam veritatis Euangelicæ ſemitar duci pateretur; à Coſmo magnopere petiit, vt aliquẽ ad ſe dum in caſtra (bellum enim per id tempus gerebat) omn teret. Miſſus ego ſum, benignéque ab eo acceptus, noctur pore, quod à negotiis magis erat vacuum, de rebus diuini gem diu multumque dixi, quod ipſum deinde per alias oc alibi cum ipſius rogatu feciſſem, iis ſermonibus admodu ctatus permotuſque Rex, certis de cauſis Chriſtiana ſacra in præſentia ſuſcipere ſuperſedit, ſed duas mihi dedit epiſto ram ad Coſmum, cui poteſtatem per eas litteras faciebat F lii toto ſuo regno libere promulgandi; alteram ad incola maritimi Cochinoci, in qua erat ſcriptum, vt ad audiendun gelium ad me conuenirent. ad quos me qui perduceret vnũ micis ac familiaribus mihi comitem dedit: quò ſanè breui nimus, hoſpitióque excepti ab vrbis Præfecto, verbum De minare inſtituimus. Nec ſanè fruſtra. etenim baptizati ſunt quaginta ſupra ducentos, in quibus fuit cum vxore ac liberi ad quem diuerteramus, vrbis præfectus. Deinde cũ in ædes in primis inſtructas loci maieſtate deterriti timidiùs incolæ & ipſi venirent, & filios mitterent, veriti, ne ab iis ædium o & cataſtromata fœdarentur; vbi id animaduerti, egi cum Pr de aliis ædibus, populi docendi cauſa, cõparandis. Ille mihi beraliter omniũ, quotquot eſſent in oppido, dedit optioné; c eſt ædificiũ quoddã peramplum, ſed magna ex parte dirutun areã, quã nobis Rex tẽplo ædificando attribuerat. Operæ ce ruinas inſtaurãdas ędemque ſacrã exſtruendã Præfecti imp cenſu ciuium exhibitæ, opus vtrumque celeriter abſoluerun

eriùs ad Christianæ doctrinæ rudimenta sacrásque con-
ueri senésque sese conferre: quibus deinceps non ita mul-
oris spatio centum & septuaginta Baptismo lustrati sunt.
tum est etiam Christianis humandis prope ędem sacram
lefixa peramplum soli spatium, quo primùm illati sunt in-
uò tertium circiter annum agentes, quos Dominus pro sa-
um gentium deprecatorés in cœlum asciuit. Secuta deinde
irptolemæum regem coniuratio, bellicique tumultus, qui-
étsi oppidani commoti, atque à Bonziorum fautoribus po-
s viris ad Christianam religionem deserendam solicitati
rūce etiam ipsa contumeliosè diffracta; ipsi tamen in fide
perstiterunt. quod egomet deinde ex eorū sermonibus cla-
exi; cū ad eum portum per id tēpus naui accessissem. cùm
hostibus Christianæ religionis vrbe occupata, publico e-
s intromittere vetarentur; ad stationem nostrā, sera admo-
cte, parato nauigio frequentes venerunt, se diligēter excu-
uòd nos excipere hospitio sibi per aduersarios non liceret,
n tamen suā atque constantiam verbis testantes huiusmo-
stiana religione deserta, quā porrò sectabimur? in difficul-
nostris atque periculis ad quem confugiemus? an ad lignea
dea simulacra, quæ hucusque coluimus? quis insitam vnius
tatem ex animis nostris euellet? Quibus ego verbis maiorē
m recreatus, eósque vicissim, vt potui, consolatus; ad Cos-
æterósque Socios Vocoxiuram ex eo loco profectus sum.
cum Christianis, ad hostium furorem vitandum, in onera-
ceperant. verùm sedatis iam maxima ex parte tumultibus,
tolemæo, qui in arcē quandā ex incendio regiæ vrbis cum
vix viuus euaserat, in regnum restituto, metus hosce
iuuante Domino propediem sublatum iri confidimus: sed
actenus.

o ad res Ximabaranas: quam ego in vrbem ab ipso Tono
us, Cosmo iubente, me contuli, benigneque exceptus, & in
totius vrbis domicilio sum collocatus. Postridie me To-
itat ad cœnam; à cœna familiares suos atque domesticos
culum conuocat. Hìc ego bene longam de Christiana re-
disputationē instituo. illi verò multa ac varia me interro-
bus ego dū ad singula respondeo, noctis magna pars abiit.
ùm illuxisset, Tonus rogatu meo popularibus omnibus
næ capessendæ religionis fecit publicè potestatem. ex eo
e ter quotidie concionari cæpimus, matutinis primū horis,
ridianis, postremò vespertinis, tanta hominū vi confluen-
te,

te,vt non domus solùm, sed etiam via auditoribus oppler
cundũ hũc rei Christianæ cursum more suo aduersarius n
impedire conatus est. Tria visuntur Ximabaræ cœnobia
rum, qui cùm aliis de causis plurimum possunt, tum quò
pes ciuitatis affinitate contingũt. Eius ordinis hominum
atque superstitiones quòd palã coarguimus, populumq;
cta ad Christũ omni ope traducimus, capitali nos vbiqu
dio insectantur. Ximabaræ autẽ, simulatque ita propensar
populi volũtatẽ intellexêre; inimicitiis, quas antea inter s
cebant, cõmuni metu suadente depositis; calumniis fictisc
nibus nos oppugnare constituunt. Ad Tonũ adeant, mira
in suis terris tam improbũ genus hominum versari patiat
thropophagos esse nos, & quócũque Christiana sacra inf
eòdẽ continuò bellum excidiúmque importare. Si nobis
habitatio detur, Lusitanos ipsos illi imperium erepturos.
plebem incitare conantur, partim vt nos ex vrbe pellen
voce abs Tono deposcat, partim etiam vt nos publicè c
maledictisque proscindat. Eam rem vbi parum procedere a
uertunt, consiliũ etiam audacius capiunt. Dum ego in ædi
stris de re Christiana ad populũ maximè dissero, facta man
è Bonziis de communi cæterorum sententia in ædes nostr
pit, positamque ibi Crucem effringit. Sanè indigna visa res
déque omnes, sed hospes præcipuè noster, eo facto commo
nihil propius factum est, quàm vt eum interficerent: Bon
furore elati scelus scelere cumulant. Mos est neophytorum
ptam à se Christianam religionem Cruce in charta depicta
in ædium foribus collocata publicè profiteri; id illi sibi non
apud Deũ salutare, sed etiam apud homines gloriosum exist
Hæc omnia insignia Bonzii postridie, primoribus vrbis pr
nitate fauentibus, discerpere ac lacerare decernunt. Quod v
nus resciuit, Christianis cõfestim totam rem iussit renuntiar
que hortatus est, vt tumultus vitandi causa eam iniuriam æ
nimo ferre ne grauarentur: se ipsum in Bonzios vtique an
uersurum, sed tempore. Quorũ amẽtia ac furor eo vsque pro
vt quicunque ad nos audiendos venirent, eos vsu etiam for
cerent in proximo siti, ad quem plurimi aquationis causa ve
bant. prorsus vt nobis, eius molestiæ vitandæ causa, in alian
partem migrare necesse fuêrit.

Iam verò illa quoq; res accidit, non minus euentu felix a
quam initio tristis ac turbulenta. Adolescentes duo ad nos
dos rei nouitate inuitati ex oppido finitimo venerant. dùm

a

nostris morantur, in familiari & iuuenili colloquio (vt fit)
rũ alterius procaci interrogatione lacessitus, stricto mu-
socium præceps iracundia ferebatur; cùm illum ex his qui
Iaponii quidam (aderant autẽ ferè centum) vi arreptũ re-
iq; de manibus sicã extorquẽt: quo ille facto ita iratus in-
ssit, vt aut eã vlcisci iniuriã, aut mortẽ sibimet inferre Ia-
more, statuerit. Accessit ad exstimulandum iuuenis ani-
s iam per se incitatũ patris quoque denuntiatio vehemẽs,
in conspectum veniret omnino, nisi priùs ab ædium præ-
omino, apud quem res illa contigerat, doloris pœnas exe-
i, igitur adolescens, amicis affinibusque coactis, vim com-
uod vbi Ximabaram allatũ est, Christianos omnes magno-
turbauit; me verò potissimùm, verentem, ne si ad manus
esset, (quæ res non sine multorum cæde erat futura) tum
nzii ciuibus quod cupiebant planè persuaderent, nos rixa-
seditionum vbique terrarum auctores esse perpetuos. Iam-
quamquam in magno omnium mœrore, oppidani ad Ioan-
nim appellabatur) hospitis nostris defensionem instruxe-
uentabàtque armatum agmen aduersariorum; cùm iuue-
dux agminis repentè præter omnem spem gentisque con-
nem exterritus substitit, satis dignitati suæ, satis parentis
factum existimans, si vacuam nobilis cuiusdam viri do-
gressus in suburbano positam, resistente nemine, pugio-
de vicissim abstulisset, atque ita (vt fecit) in patriam re-
t. Id à Christianis vbi rescitum est, tanta voluptate læti-
perfusi sunt, vt ab ipso noctis crepusculo, quamquam eos
n dimittente me, nihilominus gratias Deo cuncti simul a-
factum inuicem gratulabundi narrantes, ad insequentem
sque perstiterint. Nec tamen inter hasce aliasque difficul-
Bonziorum insectationes, Domino Deo fauente, cessatũ
præter quotidianas conciones & catechismum, Baptismi
s variis tẽporibus cõplures habiti sunt. Ac primùm ethnici
aginta nomẽ Christo dedêre, deinde rursus circiter septua-
ertio denique Baptismo candidati trecenti numerati sunt,
is baptizauimus dumtaxat eos, quos satis probè institutos
anis præceptis inuenimus; cæteri, qui minùs adhuc idonei
tur, in aliud tempus reiecti. Christianorum primitias liba-
minus in hoc item oppido, sex videlicet trimos aut quadri-
fantes: quarum qui primus excessit è vita, Christianæ fidei
em illustri sanè testimonio comprobauit. cùm enim iam a-
nimam, sublatis ad sidera manibus; Tem iangate mairo,
id est,

id est, confestim (inquit) in cœlũ migrabo. cuius rei miracul
phyti magnopere cõfirmati sunt. Ipse autem Regulus tam
dum Christianus est, & certis de causis in aliud tempus Bo
scelus ac maleficia debitis vindicare suppliciis distulit; suan
erga nos beneuolentiam, & Christianæ religionis vel tuen
amplificandæ studium, plurimis rebus ostendit. primùm en
bis honoris causa familiariter sæpe conueniendis nomen n
apud Ximabaranos in admiratione & in gratia posuit: dei
ream templo ædificando optimam, materiámque suo sum
uectam, operasque ducentas nobis attribuit ad arcis ruinas
das solo, quæ arx quondam illa ipsa in area fuerat. in temp
ipsius apparatum & cultum familias septuaginta in ea vic
habitantes certum vectigal pendere iussit, exturbationis
proposita, nisi in officio perstitissent. Idem, quòd Christi
templum, æstu maris accedente, ęgre admodum veniebant,
ti ponte ad ipsius templi valuas vsque perducto, facilem iis t
que aditum præbuit. Auctus verò filiola, (quam nos, quòd c
mo genere orta est, magno Christianæ rei adiumento fu
aliquando speramus) eam nobis tradidit baptizandam, quo
mus, & nomine Christiano Mariam appellauimus, vt e
delicet nomen ipsum ad omnem virtutem ac sanctim
incitaret.

Hæc ferè in oppidis Cochinoco & Ximabara gesta sunt:
ego vtranque Ecclesiam per id tempus sæpe reuisi, & alte
mianum alteri Paulum, comites ac familiares nostros, inter
ego abessem, præposui. Vos etiam atque etiam obsecro frat
pro hac vniuersa Iaponica vinea Domino Deo nostro quan
gentissimè supplicetis. Ex portu Mariæ Virginis adiutricis.
Decemb. MDLXIII.

IOANNIS BAPTISTÆ MONTANI FER-RARIENSIS, AD MICHAELEM TVRRIANVM è Societate Iesu in Lusitaniam.

ANNO superiore in Iaponem peruenimus, & mariti
in oppidum Christianorum descendimus, vbi C
Turrianus cum vno è fratribus nostris rem Christi
præclarè gerebat; quibus ego cùm nauare operam it
vellem, in Bungum à Cosmo idcirco sum destinatus, quòd se
num iam ea princeps Iaponis totius Ecclesia sacerdotem des

i quāta Bungenſium & lætitia & benignitate acceptus fue-
ponere nimis longum ſit. Regem ipſum etiam inuiſi aliquo-
quo ſemper honorificè humaniſſimeque tractatus ſum, qui
ſi ethnicus adhuc eſt, in ea ſecta quæ nihil ſupereſſe poſt
m exiſtimat; Chriſtianæ tamen religioni tantum tribuit, re-
noſtris vſq; adeò fauet enixè, vt vnus è fidelium numero eſſe
ur, credo propterea quòd ominibus ducitur, videtque ſe,
tempore Euangelium in ſuis terris promulgari cœptum
n ſolùm imperio atque opibus auctum, ſed etiam filio, quod
enter optabat. Quod ad conuerſionem harum gentium at-
Euangelium longè lateque iam peruagatum eſt, & ſanè pro-
n vulgus, & ferè ſemper ad Baptiſmum, Dei beneficio, a-
etducuntur. Ratio autem noſtra cum illis agendi eſt eiuſ-
Quæritur primùm quam ſectam ſequantur. deinde, non
quam ipſi profitentur, ſed etiam reliquæ omnes Iaponicæ
nultis rationibus ita confutantur, vt earum ope ac præſi-
erna ſalute ſe nequaquam poſſe potiri intelligant. Id vbi
erunt, docentur eſſe vnum rerum omnium opificem, qui
lo cuncta creauerit, eaque omnia fungi officio præter An-
leſertores, & hominem, qui è primo illo ſtatu ſua culpa ex-
, in quo ab Deo parente poſitus fuerat; idemque naturæ le-
rectæque rationi aduerſetur. Diſcunt deinceps, Deum eſ-
um & vnum, cuius imperium primus ille homo neglexerit.
iniam infinitæ maieſtati ac numini facta iniuria infinitam
ie ſatisfactionem exigeret, ſecundam Trinitatis perſonam,
eius humanum aliáve omnino creata natura ſoluendo non
humanitatem noſtram vltro aſſumpſiſſe atque induiſſe, vt i-
omo ſimul & Deus innocentiſsimus pœnam noſtris ſcele-
lebitam pretioſo ſanguine ſuo acerbaque perſolueret mor-
nos in omnipotentis Dei gratiam reſtitueret. Hæc illis om-
rè & copiosè explicantur. tum ad eorum quæſtiones pro-
ondetur, & omnis ex eorum animis, quoad eius fieri po-
ubitatio tollitur; atque, vt illis certæ precandi formulæ
e, præceptaque Decalogi expoſita ſunt, promittunt ſe
os ritus ſuperſtitioneſque depoſituros. denique ſacri Ba-
vis atque myſteria ijſdem explicantur, atque ita Chriſto
omina ac baptizantur. Verſamur autem in hiſce Iaponi-
ionibus hoc tempore è Societate ſacerdotes ſeptem, fra-
unque. multi præterea ſunt incolæ familiares ac veluti ſo-
oſtri, præſtanti virtute homines, qui nos in opere haud
t adiuuant. Sed vniuerſi pro meſsis copia ſanè quàm pauci

 ſumus,

ſumus, nec nobis (quod facilè credas) ab occupationib
tum ſupereſt otii. itaque ſubſidio vehementer indigemus.
precationibus tuis & ceterorum me valde commendo. è Bu
Idus Octobris, M D L X I V.

EX ALIA EIVSDEM IOANNIS BAP
STÆ EPISTOLA AD IOANNEM POLAN
cum è Societate Ieſu Romam.

VNC aliqua mihi de Bungenſium Chriſtia
pietate ac deuotione dicenda ſunt: quę virt
ſemper in iis apparet eximia; tum verò C
geſimæ tempore præſertim elucet. nam pr
peritatem vitæ priuatam, & aſsidua ſuppl
luntaria, Chriſtiani ſexta quaque feria frec
ſimi in ſacram conueniunt ædem: atque vbi de paſsione
peroratum eſt, extinctis luminibus atrociſsimè cuncti ſe
berant. Equidem vt primùm interfui, attonitus rei nouita
culóque, prorſus obſtupui. Neque verò dumtaxat virorum
cus eſt: ipſæ quoque mulieres in hanc partem ſe admodu
nuc atque acriter incitant: quarum nonnullæ cùm me ſum
cibus obſecrarent, ſibi vt in templo, ſumptis ne dignoſcere
ſilibus tunicis, echinatis globulis ferreis in ſua terga ſæu
ret; negaui ſcilicet: primùm id minus decorum arbitratus
etiam veritus, ne ſi ad cæteram auſteritatem & pœnitenti
ſe ipſæ penè conficiunt, verberum quoque tormentum acc
certum adirent vitæ diſcrimen. idipſum graui admodu
ſenes à me magnopere contenderunt. Iam verò ſacræ hebd
officia, quo animi ſenſu ac lacrymis; Paſchalia autem
quanto animi gaudio, atque hominum multitudine celeb
dici vix poteſt. Nec ſanè minor eſt Natalium feriarum g
tio & celebritas. quin etiam pia ſimul & iucunda per eos di
ctacula committuntur, illuſtribus aliquot actionibus è ſacr
ria Iaponico verſu deſcriptis: quæ poëmata Chriſtiani mag
bono memoriter hauriunt, namque ea ratione & magnan
rum litterarum partem addiſcunt, & hiſce carminibus
dem concinendis, profanas cantiones, quibus antea aſſue
paulatim dediſcunt. Nam quid ego de Confeſsionibus dic
in genere ita ſolertes accuratique ſunt, vt aliud nil egiſſe
tur in vita? Quibuſdam ego, id vehementer optantibus, p
pretem aures præbui: quorum nonnulli ſcriptam Confe

ecum attulerant. Credas mihi affirmanti velim, quotidia-
sesquianni totius (tam diu enim sacerdote caruerant) reco-
nes actionum suarum, quæ examina dicimus, in iis scriptis
ò comperisse: ea dispositione atque ordine in commenta-
rimiia suis quæque diebus notata retulerant, cùm ante id
s octauo vel quintodecimo quoque die Sacramentum
ssionis obire consuessent, quæ mihi eorum diligentia eo
ilior videtur, quòd ex mediocribus interuallis peccata ritè
ri haud ita difficile duxerim: ipsorum verò octodecim
m errata in temporum seriem digesta proferre, id verò in
mirandum est. Quid quæris? contritione sua animique cã-
a me sibi obligarunt, vt cum Christo Domino ingentes &
& habeam gratias, quòd me in hæc loca perduxerit, tum e-
bi plurimum R.P. vel eo nomine debeam, quòd auctorita-
ióque tuo perfectum est; vt aliqua mihi pars demandare-
ulce tam fructuosæ prouinciæ: quam ego vt ex instituto
tu nostræ Societatis geram, peto abs te, vt infirmitatẽ meã
Deũ precibus ac sacrificiis subleues. è Bungo, VI. Idus Octo.
XIV.

VDOVICI FROII AD SOCIOS IN INDIAM.

Nno proximo, Vocoxiura vico ab hostibus con-
cremato & exciso, Cosmus Turrianus cum Ludo-
uico Almeida & Iacobo Consaluo officii causa cõ-
quisitus à Christiano quodam nobili viro, Taca-
xim oppidum Regis Bungensis æger naui deuectus
est. Ego autem ab Antonio Firandensi viro Prin-
cersitus, Cosmi iussu Tacaxumam contendi febri frigori-
vexatus, quæ me quatuor menses malè habuerunt. Eòdem
ost mensem Ioannes quoque Fernandus. Insulani sunt nu-
recenti circiter & quinquaginta, Christiani omnes, quo-
ibus licuit, aduenienti mihi nauigiolis obuiam prodiêre,
in littore præstolantibus, quorum omnium quanta sit pie-
uè religio, ex eo facilè iudicabis, quòd bis in nocte ad Do-
n deprecandum, Christi ve tormenta necémque secũ repu-
n, surgere è lectulo consueuerunt. Quin etiã primis tenebris
cùm se in preces fuderunt, ad mediam vsque noctem in ea
tione sui met pænè obliti persistunt. Pyxidiculam ego cerea-
gni cœlestis imaginũ, quas Romæ summus Põtifex cõsecra-

uerat, Sociis nostris attuleram ex India: id vbi resciuit Ch
quædam anus Facatensis, multis precibus vnam mihi ext
torsit. Eius rei fama statim hoc toto tractu percrebuit. it
me quotidie & Firando & aliis ex locis nauigia veniebat
rum feminarúmque plenissima, è reliquiis illis amoris (sic e
pellant) aliquid a nobis efflagitantium; negari non poterat
totum eius ceræ consecrationisque mysterium exponebat
nes, deinde in eos distribuebatur. & sanè ceram in partic
minutas secare coacti sumus, vt Christianis mille quing
triginta sufficerent. quas pro sui quisque copiis vel argen
ca, vel ænea, vel stannea, vel ex aurichalco includebant;
ra parte nomine IESV spinea corona circumdato, ex alter
ad imam Crucem clauis incisis. Templum autem ipsum
Firando aliisque ex insulis confluentem ad nos multitudi
caperet, per eos dies amplificatũ, & sacrario atq; ædificiis
mem traducendam ornatum est. opere absoluto, dum
nius quidam apud nos ceram in candelarum vsum ad ig
quat, arida palearum materia, è quibus parietes erant e
flammam ita auidè arripuit, non modò vt hospitium nost
demque sacram, sed etiam quindecim ferè vicina Christi
tecta comprehenderit atque consumpserit. quorum sanè
quitas animi ac patientia visa est admirabilis, cùm incensi
bus domesticóque instrumento, in publicum se coacti pr
tempestate perfrigida, cùm è cœlo densa nix caderet, v
coniugibus liberisque, qui nonnullis eorum erant septe
nive, nostram tamen vicem magis quàm suam ipsoru
lerent. Ex ea clade sacrorum apparatus Dei beneficio ere
& aliquid è supellectili vestibúsque, quas nos omnes eg
Christianis iis, quorum domus arserant, miseratione co
diuisimus. Ioannis verò Fernandi commentarius multis i
nis elaboratus, in quem ille sacras conciones & catechi
plicationem Iaponico sermone retulerat, sanè quàm inco
dè periit. Ego interea, cùm ægrotus decumberem, ex eo p
me ad quendam Christianum recepi, ibique in summa e
storea mihi pro stragulo fuit, lignum pro ceruicali: eò stat
gna vtriusque sexus hominum ac puerorum turba confiu
commoda nostra & calamitatem lacrymis prosequentium
tuos parentes lugere dixisses: atque, vt est gens ad omnem
nitatem ac misericordiam prona, quamquam in summis r
liaris angustiis, alii ad me contegendum suisinet vestime
uere se se, alii in cibum duas tresve cochleas, alii virides

que ſylueſtre allium afferre. aliquot etiam Firandenſes &
ſes Chriſtiani,qui in eam inſulam anno priore Vocoxiura
erant, cocta nobis cibaria ſeptem octóve dies è ſuis domi-
ēre. Eius incōmodi nūtio Firandū vicináſq; in inſulas per-
feſtim ad nos ſubleuādos Chriſtiani cū fabris, paleis,funi-
ndinibus aduolarunt: quorum opera cùm ædes noſtræ,tē-
le, tum etiam incenſa Chriſtianorum tecta magno omniū
ac voluptate refecta ſunt.
dem tempus ecce noua calamitas. Aduectum ex India
im ornatum ſacrorum vnà cum aureo textili, & ſimul vi-
a donanda principibus, Firandum Coſmus, vt ibi videlicet
ndiis tutiora eſſent, ad Chriſtianum amicum cuſtodienda
iſerat. Hìc dum ludos quoſdam profanos ipſo Cinerum
ut barbari, vnus ex iis temere arreptum ignem in ædifi-
oniicit, qui vento adiuuante adeò vehemens ac ſæuum ex-
incendium, vt bonam vrbis partem cum ædibus Antonii
e, & Chriſtiani eius qui noſtra ſeruabat, momento pænè
is hauſerit; quæ res magnam mihi præcipuè,febri,tali an-
pore, laboranti, patientiæ materiam præbuit, quòd in eas
oque ſarcinas, diui Thomæ partes,quæ appellantur,item-
nnulla valetudinis aduerſæ remedia, quibus admodum in-
hęc terra, coniecerā.Inde,paucis interiectis diebus,vigilias
umus coacti latronum & hoſtium metu, quibus paruum
andi regnum infeſtum eſt: paratiſque nauigiis quibus aliò,
erret, aueheretur ſacra veſtis & inſtrumentum, nos cum
ianis in editum locum munitúmque recipimus. Sed bel-
ultus ille Deo fauente ſublatus eſt. Et quoniam Iaponi-
guæ ignoratio rem Chriſtianam magnopere diſtinet, e-
ex aſſiduis occupationibus tempore, faciendum ſibi frater
Fernandus exiſtimauit, vt de Iaponico ſermone gramma-
ræcepta conſcriberet,iis duplex etiam Lexicon addidit: in
Iaponicas voces, in altero Luſitanicas alphabeti ordine
ua cuiuſque ſignificatione prætexens. Sexto vel ſeptimo
,haud tamen idcirco intermiſſis cōcionibus cæteriſque mu-
is, eam lucubrationem abſoluit,in primis vtique neceſſariā
iis excolendis.
feriis Natalibus,atq; Paſchalibus, incolarū ſumma religio.
Natali ſub veſperā ientaculo exceptos bifariam in tēplo di-
us.Ibi alternantibus choris certos ex veteri teſtamēto locos,
q; Prophetarū prædictionis tēpori accōmodatas verſu Iapo-
decātarūt. Deinde ſolēnia miſſarū ſacra peracta ſunt. Domi-

nica in palmis cùm ſacrum fieret, Paſſione domini per vices
recitánda, tanta populi comploratio orta eſt, vt vix inter pr
tiandum nos mutuò exaudire poſſemus. Iam ſexta feria, qu
ximè conſecuta eſt, complures tum Firando tum ex finiti
gis Chriſtiani ad verberationem cum flagris ac tunicis co
re, quòd Firandi conuentus huiuſmodi ab Rege prohibenti
ſæuientibus eo die procellis atque imbribus deterriti ſur
minùs acriter ſeſe cædentes, ſanguinemque mittentes, pe
tos paſſus agmine compoſito incederent. quod ipſum ſep
mulieres quoque, Chriſti amore incenſæ, fecerunt, idque
cum pietate & ſanctimonia. Porrò aquam Sabbato ſanct
dictam, magno ſtudio ac fide ad morbos pellendos, partim
religioſè aſſeruandam ſumpſerunt, partim etiam Firandun
ráſque in inſulas atque oppida Chriſtianis dono mittenda
ſchali verò die Dominico, ad ſummam gratulationem ſpec
tùm & pompa magnifica defuit, cætera ſanè egregia. Vnu
taxat pallium erat nobis, quo eodem pro vmbella in ſupp
ne vſi ſumus. ſub ea geſtabam ego ſacratiſſimũ CHRIST
pus in calíce, linteatus præibat Fernandus corona roſea red
& quamquam macie ita confectus, vt vix hærere veſtigiis
deretur; valde tamen iucundè canebat, Dic nobis MARI
vidiſti in via? Cui reſpondebat ex altera parte Iaponius qui
nex, trullam bacillo pulſans: nec enim vlla in his locis orga
fica ſunt. Eo die cibũ apud nos cuncti ſumpſere, quod feſti
celebrioribus factitant, præſertim verò die Viſitationi M
VIRGINIS ſacro, quẽ diem præcipuo cultu atque honore
Miſercordiæ ſodalitia, conuiuii curatoribus in qualibet
conſtitutis.

Ipſis hebdomadæ ſacroſanctæ diebus Firandi res accidit,
uidentiam Domini iuſtitiamque declarandam admodum
Princeps Bonziorum erat in vrbe quidam, Saſimandaque n
regni totius huiuſce tanquam Archiepiſcopus, capitalis Chr
religionis inimicus, cuius ſcelere antea & Cruces præciſæ, &
Vilela cum reliquis omnibus è Societate noſtra Firando p
cluſique fuerant. quam rem Antonius dynaſta grauiſſimè
nec tamen vindicarat, eo quòd Bõzius principum affinitati
modum potens eſſet. Is igitur ab eodem Antonio, qui tum
ercitus Imperator vnà cum Rege militabat, per interprete
fundum quendam continuandum prædiis delubrorum ſuo
cũ Antonius apertè negaſſet, accenſus ira miſit continuò
primùm, qui Antonii villas, deinde ſex circiter Chriſtianor

opularium domos incenderent. Enimuero tum Antonius
citate commotus Regem adit, Bonzii improbitatem diu-
tolerari non posse: nisi in ipsum Rex animaduertat, sese
im, rei militaris cura deposita, ad vlciscendam eam iniu-
rofecturum. cui Rex quamquam inuitus ac mœrens, tamen
ntonii viri nobilissimi, & secundùm se opulentissimi, ope-
imùm indigeret, respondit se totam rem ipsius arbitrio
permittere. Tum recordatus iniuriarum, quibus ille nos
at, postulauit Antonius, vt Bonzium eo dignitatis gradu
um, Firandensis regni finibus in perpetuum exterminaret: &
spes reditus ei relinqueretur, agros illius ac bona aliis possi-
assignaret: Quo statim facto; & Christiani molesto graui-
uersario liberati, & Bonziis dedecus ingens ac dolor inu-

m menses Tacaxumæ fuimus: quo tẽporis spatio vicinas in-
quæ in Antonii ditione sunt, bis Fernandus inuisit, nec sanè
nam & Christiani, ipsius aduentu mirum in modum recrea-
arbari multi ad ouile Christi perducti sunt: in iis vetula quæ-
nnum agens circiter nonagesimum, mulier honorata, mul-
affinitatibus pollens. Hæc, beatitudinis gratia, multa Ia-
delubra superstitiosis peregrinationibus circumierat, habe-
papyraceam tunicam, quæ descriptam Amidæ vitam conti-
quam illi cum aliis diplomatibus & indulgentiis (Ecclesia-
enim ritus dæmõ effingit) Bõzii pretio ingẽti vẽdiderãt, pol-
si eo amictu, supremo die suo efferretur, omnibus noxis solu-
cta ad beatas Amidæ sedes proculdubio peruẽturã. Aegrotum
ã eius propinquũ Ioãnes inuiserat, cuius domi casu ipsa quo-
aderat. Eã igitur Ioannes accersi iubet, si pauca de Redẽptore
is humani deq; altera vita cognoscere cupiat: audituram se
dit mulier: verùm enimuero falli, si quis idcirco se Christianã
exiftimet. Sed vbi dæmonis malitiã, fraudes Amidæ, cui illa
ere fideret, Euangelicã deniq; veritatẽ Ioannes aperuit; vt Ia-
a ingenia facilè rationibus cedunt, eius orationem mulier
probauit, vt lacrymis obortis baptismum continuò peteret,
multa? solennes precationes edidicit, chartaceam illam tuni-
aliàque Bonziorum scripta, quæ diximus, ad Ioannem
it comburenda, sibi posthac sacrum fore nihil aut religiosum
ans, præter nomen Iesu, ac deinde baptizata, tantam ani-
etatẽ atque ardorem ostendit, vt cùm vniuersos Christianos,
eos præsertim, qui eam antea nouerant, ingẽti gaudio affece-
am metuebant priùs, nunc autẽ metu duplicatum in amorẽ

conuerso, maximè diligunt: ac mirantur quæ priùs præ imb
tate corporis stare vix posset, eam nunc quotidie templum
tem, Angelicamque salutationem trecenties recitantem,
gulis noctibus orandi causa bis è cubili surgentem. Eadem
ad me Tacaxumam cum aliis Christianis naui contendit, vt
uinæ interesset, & granum aliquod benedictum & ceræ, qua
mus, consecratæ particulam a nobis exposceret.

Hisce rebus aliisque peractis, quas ego breuitatis causa p
eo, Fernandus ad me reuertit. Et quoniam Firandenses Ch
magno nostri desiderio tenebãtur; mihi autem per Regem a
stiana religione, contrà quàm initio simulauerat, alienum, in
be rem diuinam facere non licebat; supplicationibus habiti
cum Antonio communicata, omnino visum est faciendum
tem Fernandus eò sese conferret: vbi ille dum fideles in offi
tinet, labantes in fide confirmat, ethnicósque præceptis Ch
nis instituit; interea naues Lusitanorum duæ in hanc oram
delatæ. quarum magistri cùm injussu meo Firandi portum
hi nollent, Rex ratione lucri coactus (nam alioqui, secus ac
aduentus nostri in Iaponem annis simulauerat, & nobis &
stiano infensus est nomini) se mihi per quendam è suis famili
excusauit, quòd bellicis districtus negotiis, nondum mihi sa
nuntiari jussisset; & simul magnopere petiit a me, vt Lusita
bis aditu ne prohiberem: se primo quoque tempore de me
que introductione cum nauarchis acturum. Illi igitur perm
me descendunt, & promissa ab Rege sæpius exigunt, templu
suo se exædificaturos recipiunt. Rex tergiuersando rem extr
nosque iam apertè frustrari, cùm eo ipso tempore oneraria
sancta Cruce est nomen, aduenit, sanè opportunè. nam & Sac
tes è Societate tres, Melchiorem Ficeredum, Balthasarem
stam, & Ioannem Capralem summa cum animi nostri volup
lætitia nec opinantibus nobis aduexit, & occasionem opt
præbuit Regis ab ea perfidia reuocandi. Hanc ego nauem ac
quæsitam reperi in ipso cursu velis adhuc inflatis: & Petro q
Almeidæ nauarcho pro excellenti eius probitate, & in Socie
nostram obseruantia, facilè persuasum est, vt vela submitte
tim, ibidemque subsisteret: mercatores autem siue nauiga
nausea tædioque, siue alia quauis de causa, nullis rationi
sententia deduci potuêre, quo minùs scaphis oppidum
rent, & mercimonia exponerent. magno illis ea descensio
namque a furibus igne apothecis eorum injecto, non exigu
cium parte vel flamma ventóque sæuiente consumpta, ve

s furibes inter eam trepidationem ablata, aut eorum circi-
odecim millium damnum fecere. Interea Petrus Almeida,
tis anchoris ab oppido sex millia passuum stabat, rogatu
egi apertè denuntiat, se nisi nobis restitutis nequaquam ap-
um. Rex autem, dierum aliquot mora interposita, ad extre-
metuens, ne si rem diutius distulisset, magna rerum suarum
a nauarchus alios portus peteret; nobis & vrbem intrandi,
æ ædis exstruendæ potestatem fecit. Descendentibus no-
littus die natali D. Barptholemæi Apostoli, gratulatio in-
& à nautis Lusitanis significata est, & ab incolis Christia-
ùm se, præter spem, voti compotes factos viderent. Nos
auarchis & magno præterea comitatu Regem adiuimus,
gratias egimus. accepti sanè frigidè, quod dedit accepi-
nde Antonio eiusque matre salutata, ad instaurationem tē-
ntinuò animum adjecimus. ex onerariis Lusitanorum tri-
pecunia in ædificationem corrogata, opus celeriter ad
m perductum est. Itaque in eo templo natalem diem MA-
VIRGINIS egimus Balthasare sacrificante, & magno
um gaudio concionante. Tanto autem studio à nobis de hac
densi commoratione multis de causis laboratum est: pri-
quòd ita mandauit Antonius Quadrius; deinde ne Chri-
incolæ summa virtute ac religione homines deserantur:
vt jacta à nobis in animis puerorum, qui sanè præstanti
ndole, semina Christianæ doctrinæ, ad bonam frugem no-
pera perducantur: postremò Lusitanorum etiam gratia, qui
oc emporium libentissimè commeant, ad merces distra-
as ac diuendendas opportunissimum. Dum hæc ad Firan-
geruntur, cognitum est Cosmum Turrianum Bungensis re-
ortatu atque auxilio ad oppidum Rimani regni Cochinocū
enisse, eamque Ecclesiam, quam hostes afflixerant, eiusdem
ope ac beneficio restitutam. Eò Melchior Ficerdus cum
latis ac litteris, quas afferebat ex India, ad Cosmum profe-
st. Nec ita multo post Cosmus ad nos scripsit, vt ad se ego
lthasar Acosta veniremus; Caprali & Fernando Firandi re-
, quæ prima nauigandi facultas fuerit, proficiscemur. atque
ne, nisi per mea steterit peccata, Meacum ad Gasparem Vi-
missum iri confido. nam nostrorum hominum subsidium
od non ipse modò, sed etiam Meacenses vehementer ex-
nt: quippe qui ad eum, sacrorum causa, è remotis vrbis
issimæ partibus ægre admodum ventitant. Cuius profectò res
satis declarant, nihil esse tam arduum atque difficile, quod

non animi robur ac perseuerantia superet. Nam qui primi
tionis suæ temporibus, contumeliis, probris, lapidationibus
defensore appetitus diuque vexatus est; tantum constantia p
tiaque profecit, non modò vt populo, sed etiam vt princip
Regeque iam ipso æquo ac beneuolo vtatur. In agro Meace
tra quadragesimum circiter lapidem Ecclesias septé instruit,
tis è prima nobilitate ad Christi cultum adductis: magnum
que rei Christianæ studium in illis gentibus excitauit Verùm
& reliqua huius prouinciæ acta, ex aliorū litteris fusiùs cogn
tis. Vos ego patres fratrésque mihi carissimi per Deum obse
vestris in sacrificiis precibusque memoriam mei retineatis. F
Quarto Non. Octobr. MDLXIV.

IOANNIS FERNANDI AD FRANCISC
PETREIVM E SOCIETATE IESV.

Tsi putabam vos de rebus Meacensibus è C
ris Vilelæ ipsius litteris cognituros; tamen cū
stiani duo certi homines nuper ad nos Me
nissent, faciendū mihi existimaui, vt quæ ab i
cepimus, tibi per litteras primo quoque te
exponerē. Anno superiore cùm Gaspar, ad B
rum furorem atque impetum declinandum, ex vrbe Meaco
Christianorum hortatu precibusque se recepisset; Didacus q
neophytus ad Xamaxinodonum in ius adiit, debitam sibi à
quo pecuniam judicio repetēs. hunc Xamaxinodonus vt ag
per ludibrium sitne Christianus interrogat. Ego verò sum,
ille: cui rursus Iudex: cedo, vestra quæ dogmata sunt? recusar
spondere Didaco, séque excusanti quòd tyro esset etiamnū;
instare denuo barbarus, & vrgere, vt aliquid in mediū afferre
cessitate pænè coactus Didacus de animorum immortalitat
que æterno totius vniuersitatis parente cæpit nonnulla diss
quibus permotus Xamaxinodonus, abi (inquit) nūtia magistr
vt ad suá mihi doctrinam declarādam accedat. nam si tu ruc
huc & nouitius tam bene disputas, quid de ipso doctore tuo
dum est? quòd si veritatem religionis Christianæ probarit; ea
fortasse & Quequidonus collega suscipere non grauabim
dacus igitur non sine diuino consilio id factum existimar
rensi actione deposita, Sacaium illico ad Gasparem excur
que judicis mandatum exponit. Gaspar rem cum Christiar
ibidē aderant, cōmunicat. illi negāt se dubitare quin ea sit in
cu(

io; proinde nequaquam eundem. omnino probabilis erat entia: verumtamen, ne cui, verbum Dei audire se velle di- liquo pacto defuisse videretur; Laurentium Iaponium co- sum ad eum legauit: qui, quamquam proposito vitæ lo, libens decessit, ea conditione, vt nisi intra quatriduum isset, minùs commodè cum eo actum existimaretur. Dies es, quattuor: nec tamen redit, pro mortuo scilicet vel cer- è accepto est habitus. mittitur de cōmuni sentētia Meacum Christianis Antonius nomine, vt cuncta Sacaium explo- ertàque referat. Huic in ipso itinere occurrit Laurentius mites duo cum iumento tendentes ad Gasparem deportan- quòd iam Xamaxinodonum & Quequidonum Lauren- era Dominus ad se conuertisset. Meacum igitur cum tribus Gaspar profectus, (ii sunt Iaponii Laurentius, An- us, & Damianus missus ad eum mense Decembri) Xama- onum & Quequidonum Baptismo lustrauit. Erant ambo ci, & dæmone familiariter vtebantur. iidem iuris Ia- i peritissimi, summàque prudentiæ & eruditionis fama. ita- ipso Rege & iis, qui rerum potiuntur, de religione bellóque lebantur: Christianæ autem religionis adeò acres aduersarii, a affligenda & Gaspare exturbando Bonzii ipsorum præci- pibus, gratia, auctoritate niterentur. Nunc autem diuini- nmutati ambo tanto studio in Christianæ causæ defensionem nbunt, vt Iaponicarum opinionum prauitatem atque falla- criptis arguere atque aperire instituerint, Euangelica veri- ad calcem operis addita: quem librum ad communē omnium tatem salutemque sunt edituri. Sanè grauem ex eorum cōuer- plagam ac dolorem Bonzii accepere, præsertim quòd illos tus Xuicaidonus quoque vir in Iaponicis meditationibus ex- atissimus, & Mioxindoni rei militaris præfecti cognatus, hristum accessit, atque inde in patriam reuersus passuum rbe Meaco viginti quattuor millia, quæ Imoris appellatur, te in Mioxindoni ditione, tantum apud affines & amicos ex- o suo monitisque profecit, vt eò Laurentius ipsorum rogatu us à Gaspare, patritiōs sexaginta, eorumque familias, omnino um ad quinque millia, baptizauerit, æde sacra confestim ex- ta; quorum tanta fuit in fide virtus atque constantia, vt post entii discessū, à Bōziis ethnicisq; ad defectionem solicitati la- iq; partim altercationibus, partim etiā ludibriis & insectatio- s, non modò non ab incœpto destiterint, sed etiam pro nsione Euangelii diem vnum in armis fuerint. Quibus rebus

Xamaxi-

Xamaxinodonus cognitis, Gaſpari perſuaſit vt ad Mioxind
(cuius domicilium ab Imori caſtro, vnius diei diſtat itinere
conferret, cauſámque Chriſtianorum apud eum ageret. A
Gaſpar benignè acceptus, cùm de rebus diuinis ipſo valde a
bante verba feciſſet, ſumma eiuſdem voluntate obtinuit, vt
renſes ethnici Bonziique neophytis negotium poſtea ne fa
rent. quare Chriſtiani moleſtia liberati & magnopere conf
ti recreatique ſunt: ad quorum numerum tredecim alios in
Gaſpar adiunxit, proſtridiéque Meacum reuertit. Ex eo te
re in agri Meacenſis munitis oppidis quinque ad paſſuum n
tra quinquaginta millia totidem Eccleſiæ inſtitutæ dicunt
gis autem ipſius Meacenſium tanta eſſe fertur in Gaſparem
propenſio, vt cùm Gaſpar ab Amangutianis litteras acce
eam Eccleſiam à Moridono tyranno vexari, piis ipſorum c
ſis cœtibus, euerſo templo, areáque ipſa per vim occupata;
gem adierit, atque ab eo impetrauerit, vt ad Moridonum ſ
ret, gratum ſibi eſſe facturum, ſi Chriſtianos commendatos
ret, eorúmque templi inſtaurationem atque ædificatione
iuuaret. Eam epiſtolam Rex inſigni cuidam viro dedit ad
ridonum in caſtra leucas triginta vltra Amangutium per
dam; eiuſdem epiſtolæ ſeparatim exemplo ad Chriſtian
mangutianos allato, qui propterea magnam in ſpem reru
liorum venerunt. Hæc habui quæ de Meacenſibus rebus i
ſentia ſcriberem, vt tam læti nuntii quàm primum in I
peruenirent. Gaſparem ipſum de eiſdem rebus aiunt ſcri
Eius litteræ, quas Bungi itinere pergens alius neſcio quis fe
citur, vt ſperamus, propediem ſubſequentur. Hactenus d
Quod verò ad me ipſum attinet, te per IESVM CH
STVM R. P. obteſtor, vt mei in ſanctis ſacrificiis tuis no
tim memineris, atque idipſum a reliquis omnibus Sociis pet
ipſorum deprecatione placatus mihi Dominus tantum vi
impertire dignetur, vt Societatis noſtræ diſciplinam ac
ad finem vſque vitæ cuſtodiam. Firando, v. Idus Octo
MDLXIV.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS IN LVSITANIAM.

COmplectar his litteris, fratres mihi cariſſimi, ea dum
quæ mihi, certa Iaponis obeunti loca in itinere co
runt: nam cætera noſtri Meaco, Firando, atque ali
ad vos ipſi perſcribent. Anno proximo Pater Coſmus
rianus Vocoxiura, vbi tum cõmorabatur, miſit me, duo in o

Rimani ad prædicandum Euangelium;quibus in oppidis in-
rtium circiter mensem (quæ Dei benignitas est) non infimæ
ionis homines amplius mille duceti ad ouile CHRISTI
ϲti sunt. Atque illa quidem iam cognouisse vos arbitror:
tolemæum Regem valde potentẽ Rimani Regis fratrem,ma-
:um nobilitatis parte,conuersum ad Christi fidem, aliósque
le complures. Didicistis preterea,vt opinor,Vocoxiura vicus
rtus,nostris ab eodem Barptolemæo attributus, cũ ædificiis
verò neophytis in dies quàm feliciter crescere cæperit. Hunc
lætum rei Christianæ progressum cũ diabolus ferre non pos-
onzios permultos è popularibus Barptolemæi solicitare nõ
it,quoad facta coniuratione armisque clàm sumptis, Reges
os repentino impetu aggressi,Barptolemæum, quòd idolorũ
sublato phana ipsa Deo vero dicasset,regno deturbatum, in
n quandam compulerint,intra quam sese continebat hoc tẽ-
fratrem verò eius,quòd in regnum suum patefecisset aditum
gelio,dimidia ferè parte oppidorum suæ ditionis exuerint.In
multu,Vocoxiura vicus,injecto furtim à vicinis hostibus ig-
onfestim incensus est. Cosmus in Rimani cuiusdam neophyti
m confugit,Leonis nomine,qui periculo cognito statim præ-
instructis nauigiis duobus ad opem Ecclesię temploq; feren-
aduenerat: quòd tamen ipsum vnà cum ædibus Christianorũ
olarum,cùm iam Cosmus,vt dixi,nauigium conscendisset,in-
antibus nobis eodem conflagrauit incendio.Spectaculum no-
oculis graue admodum & acerbum. Vicus primùm exustus ac
tus is,qui modò & conuenarum numero & plurimo Dei cul-
orebat: innocentes pueri permulti,quorũ piis vocibus ac quo-
nis precationibus in Dei laudem nuper omnia perstrepebant,
m in naues impositi,dilapsique; cætera neophytorum turba
liberis atque familiis,sine tecto, sine cibariis,sine vllo præsi-
elicta crudelitati hostium atque sæuitiæ. Rebus igitur despe-
mœrentes cursum direximus ad portũ,qui primus regni Bun-
is occurrit, leucas à Vocoxiura circiter quinquaginta. In ea
gatione,digna memoratu nonnulla accidêre,è quibus hoc v-
in præsentia exponam. Cùm ad alias eius oræ stationes,tem-
itis causa, coacti sumus appellere,tum ad quendam regni Ri-
i portum,citra eum locum,quem petebamus, passuum millia
que & viginti. Eius portus atque oppidi facilè princeps erat
: qui inde Vocoxiuram ad nos,vt diximus, nauigiis duobus e-
rofectus. Eò igitur delati,quòd Cosmus valetudine admodũ
:tur aduersa, descendimus, ibique dies octo substitimus.quo
tempo-

tempore Christianorum concursus ad Cosmum ingēs fieri
quòd neminem è sacerdotibus nostris antea viderāt. Verùm
ferè ventitabant, exploratorum metu, hostiumque Christi
minis, quibus oppidum erat refertum. Nam Regis pater, q
te iam exacta Regni administratione decesserat, cognita sed
ac bello in filium excitato, rebellibus renuntiari jusserat,
ipsorum arbitrio compositum iri; spoponderatque, ipsum
Regem, itemque nepotem, in exsilium ituros; Cruces Chr
ritu defixas auulsum iri, Christianos ad patrios ritus Christo
tò redituros. Id erat causæ cur neophyti minùs apertè
mum inuiserent; quorum erat numerus fermè octingent
Ipsi verò pueri Christiana doctrina sic erant eruditi, vt
precandi formulas plerique etiam Catechismum totum ter
ii curabat Cosmus vt inter sese, dialogi more, fictis ad temp
sonis, de Christiana religione, Gentilique superstitione cer
idque tanta cum animi voluptate, vt perspecta gentis huiusc
ac pietas omnem penè acceptæ cladis dolorem absterger
hoc ipsum quoque solatium nobis humani generis hostis
dit, ac Bonzios impulit, vt facta manu, diuersorii nostri aru
tecta nocturnis lapidationibus magno cum strepitu peterer
maximè tempore neophyti spiritalium sermonum deliciis fr
tur. Quocirca nihil hostium vim ac potentiam veritus Leo
alius nemo præter ipsum auderet) nos ædium suarum excep
spitio: cumque nihilominus Bonzii furerēt, tanto dolore ip
omnibus suis exarsit, vt inscientibus nobis arma capere, igne
cœnobiis Bonziorum inferre, summa præsertim vxoris v
tate, decreuerit. Eam rem odorati Bonzii, furere desi
Verùm quia commoratio nostra diuturnior periculosa ne
tis esse videbatur, idque ipsimet ita judicabant; quam
magno cum dolore, quem ex ipsorum solitudine & calamita
piebamus, magnaque mutuæ beneuolentiæ significatione,
tio noctis digressi; postridie Tacaxim oppidum Bungensis
tenuimus. Ibi Cosmus loco propinquo consistere, & neop
rum animos epistolis, inter eos terrores atque discrimina,
firmare, totiusque rei exitum exspectare constituit. & qu
ibi tutò liceret, ad Regem Bungi me misit, duarum & trigint
carum itinere; vt is de mansione sua cum Tacaxiano P
cto per litteras ageret; quòd Cosmus ipse propter valetud
ongiùs progredi non auderet. Rex erat eo tempore Vosuqu
oppidi nomen est) quem vt conueni, Cosmique mandata ex
Rex valde lætatus Cosmum in suis versari finibus, protinus

ad Præfectum epiſtolam; Coſmo aream ædeſque ad habi-
m attribueret,& ex incolis,Chriſtianum,quicunque vellet,
ermitteret. Atque hæc quidem eo ipſo die: poſt menſem
, Coſmum regni proceribus per litteras magnopere com-
auit. Poſt menſes verò duos; cùm Chriſtianam rem parum
lere cognouiſſet,duas edidit tabulas ornatas auro,nigróque
: diſtinctas, quarum alteram Coſmus apud ſe, alteram
: noſtris haberet in alio pago percelebri (Cauaxirim appel-
eucas à Tacaxi ſeptem. Earum in vtraque rei Chriſtianæ
capitibus chirographo ſuo cauit quàm diligentiſſimè. Pri-
enim edixit licere in ſuo regno, ſummis, mediis, infimis
ianos fieri: deinde pœnas propoſuit, ſi quis diuinæ legis
nes aut impediſſet, aut vlla ratione læſiſſet: tertiò decla-
placere ſibi in perpetuum tota ſua ditione prædicari E-
lium. Ac mirum ſanè, quantopere Chriſtianæ religioni
,quamquam ei nondum addictus. Petentibus nomine Bon-
n quibuſdam,vt nos exterminaret;alienum eſſe eius dignita-
te qui Deos ſuos tam impudenter tam contumelioſè pro-
rēt;infames item edacitate carnis humanæ, (hoc enim illos
udet crimen noſtris objicere) & quocunque pergerent,euer-
atque excidia ſecum afferentes: cùm hæc, inquam, & alia
ita in nos probra jactarent; annus, reſpondit ille, circiter
usdecimus agitur,ex quo hi homines in hæc loca magno vti-
eo bono delati ſunt: tribus quippe dumtaxat regnis antè
eram, nunc verò quinque poſſideo. antea pecuniæ labo-
inopia, nunc Iaponis Reges omnes diuitiis ſupero; atque
pulares etiam meos hoc beneficium pertinet. denique om-
ihi ex eorum hoſpitio ſecunda acciderunt: quin etiam filio
a mea voluptate ſum auctus, cùm nullum antea ſuſcepiſſem.
o nunc ex vobis; ecquid attulerit mihi commodi religionis
defenſio? proinde cauete,ne in poſterū ad me iſtiuſmodi ver-
iatis. quo illi reſpōſo fracti abjectique ceſſere. Idē ferè Mea-
tigiſſe cognouimus, cùm Bonzii ex ea vrbe Gaſparem Vile-
xturbare conarentur. Mos eſt Iaponiorum, cùm aliquam pe-
ſummā principibus largiuntur, chirographum illis offerre,
o ipſi deinde per ſuos domeſticos eā pecuniā exigāt. Eiuſmo-
rographum,facta collatione,Meacenſes Bōzii detulerant ei,
uſas ipſorū apud Regē agere cōſueuerāt, vt idem ille noſtros
o pellendos curaret. Is auditum aliquoties Dei verbum (vt e-
nus natura) probauerat. Itaque rem ſuſtinere & chirogra-
apud ſe detinere conſtituit,quoad clariùs, quæ tradebātur à
Vilela,

Vilela, cognosceret. Adit igitur, & audit hominem magno c
sensu: redit iterum ac tertiò: deniq; clariore oborta sibi luc
stianus efficitur, atq; hac maxima ratione Dominus homin
sicut & cæteros qui se haud difficiles præbent, ad veritatem
rore traduxit. Verùm, vt ad institutam narrationem reuerta
las ego regias ad Cosmum misi, quarum vnam Eduardus S
Cauaxirim promulgandi Euangelii causa pertulit. Ego in r
be moratus sum à natalitiis Domini ad Paschatis vsque
solennia. Interea quanta, quàm assidua concionū frequen
crebri Baptismi; quæ in publicum hospitale caritatis offici
eleemosynæ; feriis verò Natalibus, quàm pia è sacris histor
ctacula exhibita, per quadragesimam, qui ardor animorum
graues, quàm acerbæ pœnæ à neophytis vltro susceptæ: pa
bus denique diebus quam festiuæ ac iucundę gratulation
publicè tum priuatim extiterint, quoniam ea vobis minim
sunt, nihil attinet scribere. Per eos dies Eduardus Cauaxire
census rei Christianæ studio, immemor cibi potusque, ad E
lium dies ac noctes prædicādum incumbit, graue morbum
mo labore contraxerat. Ad eum ego curandum (abest aute
uaxiris oppidum ab regia vrbe leucas paulo plus triginta)
iussu ingenti labore perrexi; quòd è perpetuis imbribus an
deò intumuerāt, vt vado transmitti non possent. Ita coactu
cta via deflectere, quinto demum die perueni Cauaxirim, fr
que nostrum offendi humanis omnibus remediis, in magn
norum solatiorum copia, destitutum; macieque pænè extre
fectum: sic prorsus, vt nonnulla, quæ mecum ad instaurādas
ti vires attuleram, parum illi exhausta propè iam naturali
te profuerint. Et quoniam Cosmi visendi, antequam mig
corpore, magno desiderio tenebatur, noctem quietam nac
sius Cosmi iussu Tacaxim eum naui transuexi, quem accept
mantissimè, officiosissimeq; tractatum, Cosmus frustra sana
natus est: decem superuixit dies, sumpto bis corpore Domini
abiit, præclaro nobis cùm virtutum aliarum, quæ in ipso elu
tum verò Christianæ humilitatis ac patientię documento r
Quàm multas ille, sui præsertim aduētus initio, difficultate
commoda pertulit! quot imbecilli corpusculi vexationes p
ti e nomine subiit! quanta verò industria, quanto fuit studio
stianæ religionis propagandæ! equidē nil vidi simile, cessaba
quam. itaque præter cæteros labores, nòn Iaponicas modò,
etiam Sinenses, quæ multo difficiliores cognitu sunt, didice
teras, artemque Iaponicę linguæ grammaticam & copiosa

; ipſe confecerat. Sed redeo ad Coſmum. Is eo ipſo tempo-
.ege Rimanorum accerſitus, tametſi cum eo cōgredi vehe-
r optabat, atque ob idipſum etiam in oppido Tacaxe remā-
riùs tamen regem Bungi conſtituit tota de re facere certio-
nas interea litteras ad Rimanum dedit, quas cum mandatis
iude ſum ſubſequutus: ignoſceret moræ: ita de ſe meritum
ngenſem, vt illo incōſulto proficiſci fas eſſe vix duceret. R-
Tacaxe tendentibus pagus occurrit, quam Leonis patriam
n diximus. Eò vt perueni, me viſo, & profectionis meæ cauſa
a; neophyti dici vix poteſt quanta lætitia affecti ſint. Serum
ei: totum id tempus confluentibus ad me ſalutandi cauſa
eſt: Baptizati quoque nonnulli; in iis ethnici cuiuſdam fi-
i pro eâ conſuetudine, quam cum Chriſtianis ſanctè inſti-
habebat, non modò ſeſe Deo commendare iam cœperat, ve-
iam Chriſtianæ doctrinæ rudimenta memoriter hauſerat.
ı luce ex eo loco profectus Rimam quinque leucarum in-
o deueni. Rex cùm cætera comitate tum etiam cœna me
; multáque de Bungenſi re percontatus, quod ad Coſmum
at, ita reſpondit: Cochinocum ſuæ ditionis emporium
iſtianorum, (quadringenti & quinquaginta ferè neophyti
antur) eò Coſmum poſſe concedere, ibique exſpectare, dum
tum eſſet; daturum ſe, qui me illuc vſque perduceret, mi-
ream ac domum in vſus Coſmi aſsignaret. itaque factum
ſitque res è ſententiâ. Coſmus bona Regis Bungenſis venia
ndit ſtatim, & Cochinocum naui delatus, magno omnium
exceptus eſt, nullaque interpoſita mora, neophyti ſolum
re ædeſque inſtruere aggreſſi ſunt. Ille perſpecta hominum
ac probitate magnopere delectatus; iſtud præcipuè mira-
cùm temporis ſpatio non plus trimeſtri ad CHRISTVM
um cuncti conuerſi fuiſſent, tam recenti re, nullis hoſtium
ut denuntiationibus, de ſuſcepta religione potuiſſe deduci.
Domino, qui illos tanto animi robore ac fortitudine im-
è Bungo, Pridie Idus Octobr. MDLXIV.

LIBRI TERTII FINIS.

SELECTARV

EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER QVARTVS.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIET TEM IESV IN INDIAM ET EVROPAM.

T communis officii ratio, qua ad all dos litteris amicos absentes impellii præcipuus animi fructus, quē vos pe ex Iaponicarũ rerũ cognitione intelle me hortatus est, vt confectum Dei be iter Meacense, carissimi fratres, hac c vobis exponerem. Cùm statuisset Pr noster Cosmus Turrianus, vt ego & L cus Froius Meacum eo consilio peteremus, vt ipse quidem ret ibidem, & Gasparem Vilelam adiuuaret in opere, ego vt Ludouicum illuc vsque prosecutus, quod ad spem propa in iis locis Christianæ religionis attinet, comperta atque ex ta referrem omnia; Cochinoco Rimani agri vico maritimo his temporibus Cosmi Turriani domicilium est, ab ipso C non sine magna beneuolentiæ significatione faustisque pre nibus ad nauem vsque deducti, solutis anchoris eo ipso die a Ximabaram secundo vento deuenimus; atque ibidem (vt est ille neophytorum eximio quodam rerũ diuinarũ studio) vel cionũ frequentia, vel eorum qui ad CHRISTI fidem tra sunt genere ac numero, bidui ferme operam adiuuante De sanè quàm prȩclarè posuimus. Cùm iam hora profectionis a à neophytis parato nauigio ad mare deducti sumus. quidam (ex quo facilè hominũ in nos amor eluceat) qui ad tempus nequiuerant, curriculo tendere ad naues, & aquis eodē impe credere, vt nos iam in salo stantes affari sibi liceret: Ioann dynasta proprio nauigio nos longiùs prosequutus, cursum i Barptolemęũ regē intendit, qui paucis antè diebus Cosmo T

n

icē aureā dono miſerat cum epiſtola, in qua erat ſcriptum,
cis eius beneficio, quam ſecū ſemper tuliſſet, non modò ma-
periculis euaſiſſe; verùm etiā multas ex hoſte retuliſſe victo-
l argumentum ſuæ fidei & amoris mittere ſe ad Coſmū, cu-
uiē aliam ſibi viciſsim ab eo remitti; eam, quòd Coſmi fuiſ-
jore etiam apud ſe in honore futuram. Crucem igitur Ioan-
iſtæ Coſmus tradidit ferendam ad Regem; additæ muneri
ouicō Froio nonnullæ reliquiæ. Cui vos quoque Regi tam
nque de Chriſtianæ religione bene merenti, fratres cariſsi-
lices bellorum euentus ab immortali DEO precamini.
nim & Barptolemæum & Chriſtianam religionem hoſtes
iant. Ximabarā igitur Tacaxim, qui Bungenſis Regni Ri-
ue eſt limes, atque inde Funaium terreſtri decem ferme die-
dère, non ſine ſumma difficultate, perreximus. nam præter
goris acerbiſsimi, & confragoſa atque inuia loca; diutur-
am imber calles ita lutulentos effecerat; vt ſæpenumero
ſi fuerimus: cùm interea defatigatis corporibus ad reficien-
s in diuerſoriis naſturtiorum & inhamis herbæ folia præ-
ur. Cutamis eſt pagus, à Funaio millia paſſuum ſeptem &
, egregio templo viſendus, quod ibi Chriſtianus quidam
it. In eo pagō noctis vnius demum quiete capta, Funaium
i diē peruenimus. Rex erat eo tempore Voſuqui. Eum con-
ſeptimo pòſt die placuit, deque ſuſcepta peregrinatione
ertiorem. Ille verò nobis benignè & comiter acceptis, lit-
iam ad amicos Meacenſes commendatitias dedit. In vr-
uqui Chriſtiani viſuntur aliquot: in iis noſter hoſpes, in
CHRISTO deuotus, & probus. Is non paruo nos af-
latio, cùm totam precationum ſuarum nobis rationem ex-
t. Ea erat eiuſmodi, vt orſus à ſummo Pontifice cæteriſque
aſticis ordinibus, & regibus Chriſtianis, ad vniuerſos no-
cietatis homines, ſed nominatim ad vnumquenque no-
qui verſamur in Iapone, deſcenderet; tum pro conuer-
hnicorum, ſed regis Bungi præcipuè, ſupplicaret: longam
rtexuit ſeriem petitionum, certis in ſingula rerum capita
tionibus diſtributis: tam copioſè præterea de contem-
ndi, tam ſcitè de alliciendis ad Chriſtum Iaponiis proceri-
utauit, vt eius pietatem vehementer admirati fuerimus.
ulta? noſtram vicem Doctoris officio functus eſt. Nos Fu-
de reuertimus. Funaio Meacum verſus iter intendimus, ma-
phyrorum numero nos ad paſſuum tria millia proſequen-
m aduerſa tēpeſtate Funaiū reiecti ſumus omnino ter: cùm

ipsi palàm neophyti faterētur, se nobis contrariam à Deo n
tionem enixè precari, vt apud se Natalem Domini diem
agere cogerēmur. Spatium id fuit mensis vnius:quo tempo
destitimus vicinis locis verba facere ad incolas; & hospites
ad CHRISTI fidem & cultum suscipiendum hortari, c
quoque Bonzii ementito corporis habitu se mulierum
inserentes, clàm ad nos audiendos accederent, iidemqu
popularibus proditi, ac disputationibus nostris Domin
uante conuicti facilè cederent. per eos dies Tonus ad
ouile aggregatus est, insigni nobilitate vir, ingenióque p
ti. Iàm Natalitia Domini aderant: iis ingenti Christianoru
dio celebratis, denuo soluimus, & vento secundo ad insul
mine Hiu sanè haudquaquam securi peruenimus. Sæuieba
rem in modum mare: parua erat nauis: vectorum mira co
Lunam, Solem, ceruos, aliásque belluas vario ritu a
tium. Metum augebant præterea in oculis nostris è recen
rum naufragio reliquiæ & sarcinæ fluitantes. Verumtam
Dominus, quo nitebamur vno, ad eius quam diximus insu
tum, leucas à Bungo quadraginta, perduxit. Eius circuitum
passuum aiunt patēre millia ferme trecenta. Quattuor i
diuiditur, oryzæ ferax. Locus autem ipse, ad quem sumus
Fore, gentis vocabulo, nominatur. Ibi aliquot reperti Ch
qui Euangelium in vrbe Meaco perceperant. Ex iis quidam
mis honestus, continuò nos gratulabundus inuisit: noctem
tam apud nos traduxit, aliis nullis nisi de benignitate diu
monibus. Equidem nullum adhuc vidi tanta vel auctorit
prudentia, vel cognitione veritatis Christianæ Iaponium
lium annos vndecim, natum egregiæ puerum indolis,
CHRISTI dicauit. Reliqui eius domestici eximia sancti
religione sunt omnes, sed vxor præcipuè, quæ ventrem fer
quidem proxima partui, vt audiuit CHRISTI sacerdotes
insperato gaudio elata, postridie confestim ad nos, ancillis a
ris comitata, bene longo interuallo se contulit, verbóqu
refecta, vespere cum suis domum reuertit, eaque ipsa no
perit filium, cuius rei nuntium diluculo misit ad nos Di
ibidem commorati, sex incolis conuersis ad CHRISTVM
naui Xinaquim (nam eo vsque erat conducta) sexto die p
mur, qui portus in itinere medio sese offert Sacaium è Bun
tentibus. Hyemis initium erat asperrimæ: iuga montiu
cooperta, quæ assiduè cadebat densa adeò, vt iam tum
riri liceret, inter eius regionis & aliarum frigora quan

t. Ibi, quòd nullam in cursu majoris formæ nauem in-
us, paruum nauigium coacti conducere, per infesta pi-
ca, (incertum majore frigore an metu) quem petebamus
n beneficio Dei tenuimus. Sacaium inde peruentum est,
uidem proxima nocte incendium eminus apparuisset no-
io mille circiter vrbis eius tecta consumpta sunt. Atque
aduentare cognouit ex optimatibus quidam Christia-
omine Sanctius, certos homines obuiam misit nobis
to majore nauigio, in quod è nostro myoparone trans-
nus, ad eumque perducti liberaliter admodum & aman-
pti sumus. Domum habebat peramœnam in vsus hospi-
que aduenarum intra ædium suarum septa more patrio se-
n ac propriam: eam nobis ad diuersandum assignauit. Ibi,
ietem, nobis affuit illico Sanctii ipsius vxor & liberi (quod
congressu facilè apparuit) admodum ingenuè & liberali-
cati. Horam circiter iucundè fuêre nobiscum, inde recepêre
: Ludouicus quidem Froius, quod ita omnino statuerat, po-
bene comitatus Meacū iter intēdit: ego remāsi, vt negotiis
lā expeditis, sine mora subsequerer. Ille cùm ad oppidū O-
espere processisset leucas a Sacaio tres, ea ipsa nocte flāmis
a illius oppidi nongenta deleta sunt. qua re perterriti neo-
ui Froium deducebant, veritique ne quid illi ab oppidanis
nodi accideret, (quòd nostri nominis fama iam valde per-
:, rumoribus improbissimis dissipatis, nos vrbium clades &
circumferre) patrem ex vrbe quàm occultissimè tectum
e, eoque ipso die tanta vis niuium cœlo delapsa est, quan-
annis quinquaginta nunquam. Verumtamen Deo adiu-
ex hisce difficultatibus Meacum Froius euasit incolumis.
frigoris, quod in itinere pertuleram, acerbitate in ma-
cidi corporis dolores, qui me quinque circiter & viginti
eò vexauere, vt pænè confecerint. Eo autem toto tempore
is in me curando planè paternam assiduitatem ac diligen-
æstitit; cùm & nocte ipsemet cum duobus tribúsve admi-
ægrotanti mihi sedulò adstaret excubaretque, & vxor ac fi-
nde me amicissimè atque humanissimè inuiserent. Neque
edicus defuit præstanti eruditione Christianus. Conua-
que Dei beneficio. Et quoniam ad ingrediendum iter nō-
ppetebant vires, erantque nonnulli, qui me audire cupe-
nterea prædicare Euangelium institui. credidêre octo, ba-
que sunt. ad quos inflammandos excitandosque, Sanctii
& filiorū spectata pietas & ardor animi, vt puto, nō medio-

criter valuit. Per eos ipsos dies Sanctii filia venit ad me, no
Monica, (grandiori natu femina prosequente) fusisq; rite pre
coràm Deiparæ Virginis effigie, quàm ferre mecum in itine
sueui, ad me verba fecit in eam sententiam, vt diceret, se qu
summa Dei benignitate Christianam esse: & eiusdem CHR
Virginisque Matris instinctu decreuisse iampridem virginale
tam ad mortem vsque traducere: quin etiam illud sibi certum
se, tondere comam, quod apud Iaponios relicti seculi suscep
vitæ seuerioris indicium est; & à Sanctio patre contendere,
in vilibus ministeriis pro mancipio haberet in posterum: nu
tem inaudisse (nimirum suis peccatis id postulantibus) se auu
suo à parentibus esse desponsam superstitioso in primis hon
falsorum Deorum libros, Bonziorum ritu, dies noctésqu
uolutanti: præclarè intelligere sese, quanto id cum salut
periculo futurum esset; proinde petere à me & orare, vt San
patrem ab ea mente deducerem: se valde confidere, CHRI
fauente, rem omnem feliciter esse cessuram. Ego, collauda
ellæ cōsilio, primū admonui, vt secū reputaret etiā atq; etiā
nera esse admodū ætate, (sextum decimum agebat annum)
expertam varias dæmonis artes insidiasque, quas ille ad tam
nitentibus tendere consueuit. sanè, si ad extremum vsque
tum in virginali castimonia perstitisset, ingens præmium à C
STO Domino laturam in cœlo: sin forte offendisset, eni
& sibimet detrimento, & parentibus nobilissimæque f
magno futuram esse dedecori. Quocirca si robur haud se
sibi inesse, tanto certamini par, nubere satius esse, non ta
uunculo. Tum illa, Christi fretam auxilio, sperare se dixi
se ipsa & de inimico generis humani victoriam: sese peric
causa quod in eo genere posset, triduum totum, & quidem n
cum animi sui voluntate atque lętitia, per inediam transegiss
que statuisse apud animum suum, qui in eo ieiunio & vires &
tia sibi suppeditasset Iesus, eunde sibi cęteris omnibus in diffic
tibus affuturū. His ego auditis, tā pium eius propositū admi
hortatusq; etiā atque etiā, vt vigilaret in retinenda constanti
ginem à me dimisi. postridie Sanctium alloquor, filiæ volun
expono, doceo matrimonium illud tribus maximè de cau
nefarium. Primùm quòd vir sit ethnicus, & colendis Idolis
me deditus; deinde quòd monicæ auunculus, postremò quo
repugnet & renitatur puella. Ad hęc ille; neminem esse tot
Christianū, qui cū filiam matrimonio possit honestè coniu
perditum idololatrā per eam occasionem facilè ad CHRIS

conuerti; denique sibi non esse iam integrum, quippe qui cō-
incipibus ciuitatis, homini in primis opulento potentique,
enixè cupienti despoponderit: vereri se, vt inimicitias & inui-
ustinere posit, si rem inchoatam, ac penè confectam, repē-
ocare nitatur, quæ cùm ita sint, tamen quoniam id matrimo-
saluis Christianis legibus contrahi nequeat, se omnino,
uid ego velim, esse facturū. Laudaui pietatē hominis. Ille per-
o in præsentia recessit animo: sed mox, vt est vir egregiè
, Deo duce ac præside, incestas nuptias mira lenitate discus-
que ego interea destiti Monicā salutaribus præceptionibus
ere. quas illa cùm & eximia quadam animi submissione &
gratiarum actione semper exciperet, priscas illas mihi Vir-
reddere videbatur, quas optimo iure Catholica Ecclesia
ellentem vitæ sanctimoniam in numero cælestium colloca-
autem puella majorem in modum solitaria & precationi-
dita: cubiculum habet remotum ab omni domestico stre-
um signo Crucifixi & spiritalibus libris, quibus, vt est legen-
bendique bene perita, dat operam. Frater eius est Vincen-
omine, annos circiter vndecim natus. Is, percunctanti mihi,
sibi modū statueret amoris in IESVM Christum Deū suum
minum; vt sanguinem (inquit ille) ipsius causa profundam, &
uis minutissima in frusta dissectus, me Christianū esse pro-
Interim ego iam firmior cæperā esse. Itaque nostrorū moni-
Meaci versantur, ethnicum quendam adire constitui in Sa-
is finibus eo tempore commorātem, cuius auctoritas & opes
e Meaco magnæ esse dicuntur. Id iter pedibus conficere me
tius nequaquam est passus. nam & longius erat, & ego vires
um planè receperam. Lecticā ab eo sum coactus accipere cū
ariis duobus admodum leuem, commodè sedentis hominis,
axat vnius capacem, quadrata forma, fenestellis ad latus ad-
quæ ab insidente aperiri claudique ad libitum posint, quo
nè vehiculi genere vtuntur nobiles ornatu magnifico, & o-
uàm elegantissimo. Sic igitur ad eum quem dixi dynastam
ministerio deferor. Scribam habebat Christianum apud se,
beneficio nobis & facilis ad eum patuit aditus, & de rebus
is agendi benignè potestas est facta. Comes erat mihi Iapo-
uidam in eo genere in primis exercitatus. Is cùm de vani-
lutium Deorum, de Iaponicæ superstitionis origine, itemq;
o rerum omnium opifice & conditiore vero Deo dissereret,
tores autem aderant præter dynastam viginti) eosque ipsos
eret iudices, vter cultus verior esset existimandus; ingens ap-

parebat omnium approbatio : ſcriba verò gaudio trium
quippe qui Christianam religionem antè ſuſceperat;& cùm
eo ſermone commoti, tum tres præcipuè nobis aures dein
pius præbuêre, baptizatique ſunt. Sed quia cognoueram e
tempore Gaſparem Vilelam eſſe Imori, quod caſtrum leucas
ab vrbe Sacaio ſex, reuerſus ad Sanctium, dixi, diſcedere po
ſtatuiſſe me. Tum ille, quoniam quidem mihi abire certum
velle ſe, ait, nonnulla mihi è ſuis theſauris oſtendere. Ritus eſt
niorum, qui quidem nobilitate ac diuitiis præſtāt, hoſpitibu
lo honoratioribus in digreſſu beneuolentiæ cauſa præbere
da, quæ apud ſeſe pretioſiſſima ſunt. id eſt, omne inſtrumentu
ceſſarium ad potionem herbæ cuiuſdam in puluerem redact
uem guſtu, nomine Chia. Eſt autem modus potionis eiuſmod
ueris eius, quantū vno iuglandis putamine continetur, conj
in fictile vas, ex eorum genere, quæ porcellana vulgus appell
de calenti admodum aqua dilutum ebibunt. Habent autem
vſus ollam antiquiſſimi operis ferream, figlinum, poculū, co
ria, infundibulum eluendo figlino, tripodem, foculum deniq
tioni calefaciendæ. Hæc igitur Iaponiorum eſt gaza, nec ſanè
eos minoris, quàm apud noſtros homines annuli, gemmæ, &
bunculis atque adamante monilia. Sunt etiam periti earum
æſtimatores atque proxenetæ. Puluis autem ipſe magno ad
pretio venit, eiuſque propinationem ſolennes præcedunt e
Quinetiam certæ ædium partes dicantur hiſce conuiuiis, qu
eſt mira munditiës, nec in alios patent vſus. Poſtridie igitur n
nuntium accerſit Sanctius, cuius è cubiculis per anguſtam a
dum ianuam cum neophytis duobus in xyſtum educimur. Ind
læ nos excipiunt cedrinæ, admirabili quodam artificio elabo
eædémque ita purgatæ mundæque, vt nunquam ad eam dien
catæ pedibus eſſe viderentur; per eas in atriolum aſcendimus:
arcto aditu in cœnaculum ducimur conuiuio deſtinatum, vſq
deò egregio perfectum opere, vt hominum manu fieri potuiſ
credas. pars erat eius cœnaculi armariis inſtructa more noſtro
bat è creta nigerrima foculus vlnæ ambitu; ipſa nigredine (
mirêre) ſplēdorem æquante lucidiſſimi ſpeculi; olla tripodi a
dum eleganti ſuperimpoſita, pulchra ad aſpectum, quam dixi
hi vnus è neophytis, optima conditione ſexcentis aureis co
tam à Sanctio, ſed re vera multo pluris eſſe. Interea menſ
bis apponitur, non tam ciborum varietate (quos terra ipſa nō
quàm genere miniſterii & munditiis elegans. Eximia eſt eni
tis in conuiuiorum apparatu ſolertia. Nullus præterea q

maxima diſcumbentium multitudine ſtrepitus, vix hiſcere
m cernas. omnia ad modeſtiam & grauitatem mirè com-
peracto prandio, nixi omnes genibus, (nam hoc apud Iapo-
hriſtianos in more poſitum eſt) Deo gratias egimus. Tum
us potionem, quam dixi Chia, ſua ipſe manu miſcuit nobis
porrexit. Deinde ſupellectilia, quæ tunc ibi erant, expoſuit.
erreum tripodem exiguum, paulo plus dodrantis circuitu,
pendum ollæ, cùm aperitur, operculum. Eum ego tripodem
ans manibus, quòd vetuſtate rimas ageret, ferruminatum
s locis offendi. Ac nihilominus aiebat Sanctius eum in Pri-
bilem eſſe Iaponis totius, ſibique aureis conſtitiſſe mille &
a, quamuis eum ipſe longè pluris faceret. Porrò hæc inſtru-
ſericis tegumentis inuoluta conduntur arculis pretioſis. A-
terea minimè vilia dixit mihi Sanctius in præſentia non o-
e ſe, quòd ad manum non eſſent, verùm in reditu prolatu-
Quæ vobis æſtimationes minùs à vero abeſſe videantur, ſi re-
id quod res eſt, Meaci eſſe quendam ex principibus ciuita-
vaſculum fictile ad vrceoli magnitudinem, in vſum eius quã
potionis, aureorum triginta millibus æſtimet: omnino ca-
d certè multi non deerunt, qui decem millibus cum eo
r decidant. Nam quæ tribus, quatuor, quinque milli-
timentur, idque frequenti commercio, alia vaſa plurima
Atque etiam gladiis quibuſdam eſt eadem apud Iaponios di-
. Iamque profectionis inſtabat hora. Salutata igitur vxo-
ctii & liberis, in ſuburbanum quoddam, ientaculo de mo-
parato, deducor ab ipſo Sanctio, eiuſque filio, fratribus,
natis, & neophytis aliquot egregio corporis cultu, quod
norem meum id pertinere arbitrarentur. Ab eo comitatu
ſus, ad amnem deuenio nauigabilem hora poſt ſolis ortum
ab vrbe Sacaia nouem millia paſſuum. Præſtolabantur ibi
o nauigia, que nobis Chriſtianus vir, Imorenſis caſtri pri-
s, factus de profectione mea certior, ad tẽpus occurrere iuſ-
quorum in altero filius erat ipſius, duodecim circiter natus
, in humero ſclopum gerens, virili planè ac militari corpo-
itu; in altero largè & copioſè exſtructa cibaria. Is, vt me ad
ndendum inuitauit, continuò mihi mandata parentis expo-
noſcerẽ ſibi, quòd ipſemet obuiam mihi non prodiiſſet: ſe id
è vehementer, ſed quòd recentẽ hoſpitem Gaſparẽ Vilelam
eſerere non liceret, vicariũ eius officii miſiſſe filium, qui me
m vſque perduceret. Ad montis, radices in quo ſummo ca-
eſt poſitum, aduerſo flumine ſub occaſum Solis delati, quòd

arduus admodum & asper ad iugum vsque restabat ascensu
scendenti mihi præstò fuit lectica: & quamquam accelera
gradum lecticariis, circa medium cliuum oppreßere nos ter
in sylua cedris & pinis ingentibus frequentißima: sed op
nè obuiam habuimus è castro cum accensis funalibus hon
quæ res ad itineris difficultatem leuandam non mediocrite
fuit. Denique oppidum intrauimus, magna cùm Gaspa
lelæ, tum hospitis nostri ac familiæ voluptate. Castrum
tius regionis huiusce munitißimum in Mioxindoni ditio
rerum ferme potitur hoc tempore, ibique cum fidelißimi
tat, qui magna ex parte Christiani sunt. Ii postero die, c
nimarum sordes per Confeßionem eluere cuperent, ad c
nē, quæ bis habebatur quotidie de Sacramento Pœnitenti
uenére vestitu serico versicolori, inauratis ferme præcincti
nibus, & quidem tanta nostrorum hominum reuerentia,
plerumque manibus humi positis perinde alloquerentur vt
Crux erat domi nostræ posita; hanc vbi suppliciter ador
Gaspare magna demißione salutato, aures admodum at
Dei verbo dedêre. Inde multa sciscitati, quæ pertinerent
futanda Genxuensium mendacia, (quod hominum genus &
Iaponicarum omnium vehementißimè Christianæ religio
uersatur) itémque alij alia percuntati, cùm Gaspar ad om
spondisset, læti digreßi sunt. Postridie Confeßionum initi
factum. quo in opere Gaspar hebdomadam posuit. adiuim
iam salutandi causa Regem, quod semel quotannis Gaspar
consueuerat. Ille verò nobis non poculum modò porrexit,
summum honoris indicium est) sed etiam, quamdiu apud eu
mus, flexis æquè ac nos genibus perstitit, ac verbis humani
vtrumque dimisit. Insula est pasluum mille & quingentoru
me circuitu ad montis eius radices, quam grandis ambit flu
& in ea templum Christianæ religioni consecratum. Hanc
sidet præstanti fide neophytus, & miro incensus desiderio n
nis Iaponici totius ad CHRITVM adiungendi, qui, vt a
sacram in vrbe Sacaio ædificandam curarem, non modò me
tis rationibus adhortatus est, sed etiam Caxarum (monet
nus id est) in eos sumptus quinquaginta millia liberaliter
lit. eoque subsidio rem aggredi nobis erat in animo. Ad han
tur insulam missæ celebrandæ gratia Sabbato sub vesperum
mus. Templum pro nostra tenuitate exornauimus in post
diem. Tum prima luce Christiani affuêre: Gaspar diuina pe
re, de matrimonii Sacramento sermonem habuit, quòd noi
cup

it nuptias Ecclesiastico ritu contrahere. Baptizati sunt et-
biles ferè octo. Inter quæ me rursus è frigore tormina cor-
acerbissima, Meacum igitur Gasparis hortatu delatus æ-
ubi menses duos. Exacta dein hyeme, vt cœlum intepuit,
us, quæ circa Meacum sunt Christianorum loca, quod ita
s Turrianus mihi mandarat, lustrare constitui. de quibus
pauca perscribam, quoniam quidem separatim res Meacen-
douici Froii epistola cognoscetis. Naram igitur veni pri-
ici vnius itinere. Vrbs ea ditionis est Daiondoni inter Mea-
proceres longè potentissimi, & apud Mioxindonum atque
i gratia & auctoritate summa. Neophytos è prima nobili-
os adii protinus, hortatusque sum, vt sacri Baptismi benefi-
gnoscerent, & immortales Deo Domino gratias agerent. Il-
l præfectum in arcem deduxere munitissimam, aspectuque
ctimam. Collis erat præcelsus è lapide molliori. Eum col-
te quinquennium Daiondonus fabris adhibitis ad iustam
em ita depressit, vt eadem opera ex ipsomet lapide solidæ
& propugnacula existerent. In medio autem complures ef-
uteos negotio facili, quippe cùm ad tertium statim cubitū,
m copia scaturiret. Tum illuc è popularibus suis ditissimū
ue ac fidelissimum euocauit: solum in areas descriptum il-
ficandi causa distribuit. Illi porrò certatim ædes exstruxere
ficentissimas, contignationibus multis, & more nostro spe-
bus fenestris instructas. Illud verò præcipuè delectat intuē-
oculos, quòd non priuata solùm ædificia, sed mœnia etiam
rréfque tectorio inductæ sunt læuissimo prorsus ac nitidis-
Nihil in orbe nostro tale conspexi. Calcem quippe non a-
commista, sed candidissimo quodā chartæ genere subigunt.
quid ego de tegulis dicam, quæ duorum digitorum crassi-
, nigricantes, & varietate figurarum oculos retinent, & in
entesimum annum atque eo amplius durare dicuntur? Oe-
rò & cubicula cedrina sunt gratissimi odoris, pergulæ om-
vna duntaxat eiusdem materiæ tabula. parietes pretiosè
priscis annalium monumentis. quod inter effigies est spatii,
i id inauratum est. Columnæ cum epistyliis ac spiris ex auri-
o item inauratæ, cælatura magnifica, quibus è mediis emi-
eiusdem operis rosæ peramplæ, visuque pulcherrimæ. Iam ve-
unaria tum aliis commentis opificum, quæ dicendo assequi
o, admirabilia, tum verò tabularum iuncturis adeò artificio-
entibus, vt quamuis defixos fallant obtutus. Sed mihi inter
a mirabile visum est cubiculū vlnarū quaquauersus quatuor
&

& ſemis, è ligno croceo vndatim criſpante, venuſtatis exim
polito ac ſplendido, vt cum ſpeculorum fulgore certet. qua
ego dotem eam ipſius materię fuiſſe minimè credidi, quòd a
modum ſine aliquo artis lenocinio radiare vix poſſet. H
dium dignitati hortorum reſpondet amœnitas, quibus dic
puto poſſe iucundius. Multa ſunt Meaci viſenda, ſed ni
hæc. Itaque non immeritò locus hic confluentibus vndiqu
mi tātùm & oblectationis cauſa viris principibus celebratu
biliſſima phana ſunt etiam, quorum vnum Cobucui nomine
concionem ad neophytos habitam, adiuimus ipſorum roga
ſtridie. Eius propylæa triplici conſtant atrio cum totidem p
liis. In primo aditu egregii sūt operis lapideæ ſcalæ, quibus in
mis, ad poſtes ianuæ, coloſsi duo præclarè facti cernuntur, c
quaſi cuſtodiæ cauſa, tenentes. poſt tertium denique periſty
templi ſeſe facies aperit. In id gradibus item lapideis artificio
ctis aſcenſus eſt. Valuas coloſſæi leones duo cuſtodiunt. In
templo, ſedentium habitu, ſeptenûm cubitorum tria ſigna
poſita, Xacæ & filiorum, latera ipſius cingentiū. Pauimentū
eſt è quadrato lapide. Sed miraculo præcipuè ſunt colūnæ ſe
ginta cedrinæ, diametro & altitudine planè viſenda, quarū ſ
las caxarum decies, hoc eſt aureorū quinque circiter millibus
ſtitiſſe codices & rationes templi teſtantur. Eas cum reliqu
rietibus valde iucunda miniati operis pictura conueſtit. Te
eo quo dicebamus tegulæ genere affabre & variè laqueatum
vlnas quattuor porrigitur extra parietes, mirum vt videatur
molis procurrens pondus ſuſtineri ac ſuſpendi poſſe. Ad tem
tus cœnatio Bonziorum ſanè magnifica, & eadem qua tem
ipſum ſtructuræ atque operis firmitate, vlnas in longitudinē
draginta, duodecim in latitudinem extenditur. Dormitoria
rò cubicula in duos diuiſa ordines & centum & octoginta nu
rantur. Multi præterea & perampli ſunt Occi, quorum vnus
ſilis, columnis quattuor & viginti, vlnæ vnius & dimidiatæ a
tu ſuperimpoſitus, bibliothecam continet Bonziorum, tanta
dem librorum copia, vt vel feneſtras ipſas propemodum obſt
videantur. Balnea præterea, & cellæ in vſus domeſticos, & pr
ptuaria viſuntur artificioſiſsimè elaborata. Iam verò culinæ q
ta munditiеs, quod in Iaponiorum omnium commune eſt,
attinet dicere. Ahena quibus aqua ad potandum calefit, (frigi
enim neque hyeme neque æſtate bibunt) vlnæ altitudine, duo
digitûm craſsitudine, oris ambitu vlnarū triū, ſtant ex ære pu
mo. Culinā riuus præterfluit. Tota nocte, vt in magnis ædibus

numerantur minimum quattuor & viginti) laternæ collu-
Ab huius templi ædificatione sexcentesimus iam annus est.
um habet ante se vlnarum in omnem partem circiter quin-
nta plenissimum piscium, graui pœna proposita, si quis eos
rit. Inde ad Casungæ delubrum accessimus dicatum idolo,
diuitias, honorem, vitæ diuturnitatem, & quicquid in hoc
est optabile promissum sibi cultores inani spe delusi, mise-
m in modum exspectant. Itaque magna in veneratione &
e apud Iaponios est. Adeuntibus pratum occurrit primùm
u grato, herba non vltra dimidium palmum excrescente:
m excipit lucus, isque densissimus; hunc perpetua & æ-
li ad templum vsque latitudine limes interfecat, passuum lõ-
ne circiter mille, planus ad iter vsque medium: inde in cli-
ssurgit lapideis gradibus vlnas binas inter sese distantibus.
que admista pinu cedrus extollitur tantæ proceritatis, vt
iano diei tempore totus pænè limes opacetur: stipitibus ita
, vt ex iis mali in vsum cuiusuis quamlibet capacis onera-
uis confici possint. Sanè cedros ex iis vidi complures vlna-
uinque ambitu, rotunditate planè tornatili. Loci amœnita-
ugebat præterlabens etiam riuulus. Vt propiùs ventum est,
x apparuit ordo pilarũ è lapide quadrato cum basibus, later-
perimposita lignea nigricante cum emblematis ex aurichalco
atis cælatisque magnificè, & lapideo tegmine turbinato ad
arcendos ac pluuias. Aliæ erant laternæ è solido metallo,
auro coopertæ, opere admodum sumptuoso; ex vtraque parte
quinquagenæ, quarum singulæ omnibus ardent noctibus.
ia autem pila nomen ostentat aureis litteris incisum eius, qui
pro laternam quamque dicauerit, annua pecunia in vsum
tui luminis attributa. Tum ingens domus Bonziarum exsur-
bilium feminarum, quæ annum egressæ quintum & quadra-
um, sese delubri ministerio manciparunt. Studẽt cultui cor-
, ornatu serico, & maximè peregrinorum, ex toto Iapone re-
iis causa assiduè confluentium, leuandæ siti dant operam. Ex
õziorũ domo porticus admodũ pulchra ad vsque adyta per-
phani, quo nemini patet ingressus, nisi qui ipsius loci antisti-
nt, quorum vidimus aliquot intrà sedentes togis amplis è se-
ndutos, tectosque capita pileis plus dodrantem altis. In eam
n porticum nummi iactantur à populo. Aliud est in eadem
delubrum, quod Fachimanum appellant, simile cæteris: ni-
d laternarum est etiã pretiosior cælatura, & auri major co-
Circa est atrium candido & nigro stratum lapillo, medicis
consi-

consitum malis, ordine certo dispositis, magnitudine pari, in
lis interuallis vase lapideo collocato, quod fruteta continet
tudine haud supra binos dodrantes, jucunda rosarum & flor
rietate commista. Inde, quòd redeuntibus domum minùs
erat deuium, phanũ inuisimus aliud extra nemora positũ, cõ
tum Idolo Daibut, quæ vox magnæ sanctitatis denotat virũ.
phani frõs ianuas habet tres, sed vnam præcipuam: atrii verò
singulas, altitudinis atque amplitudinis omnes miræ. Patet
atrium id quadrata forma vlnas omnino sexaginta, quoniam
modi est apud Iaponios ædificiorum & priuatim & publicè
vt quanta cuiusque mensura sit, primo statim intuitu intelli
eius atrii medio est phanum vlnas longum quadraginta, tr
latum. Scalæ & pauimenta ex ingenti quadrato lapide: vbi p
intraueris maximam, duo sese ostentant colossi, majoris etia
mæ, quàm quos antea diximus. Duo præterea stant janitores
tera, truci admodum aspectu, vlnarũ quatuordecim altitudi
star turrium, membris inter se præclarè conuenientibus: alt
mondea dicitur, alter Besamondes, quorum singulos vni cœl
esse vulgus opinatur, calcantq; pede singuli dæmonẽ. In med
tem tẽplo tria sedent signa. Canon, & Xixi, parentẽ Xacam
locant. Xacę statua, ex ære cyprio in ampla & pulchra quiesc
sa, quatuordecim vlnas latitudinis obtinet: reliquę duę nouer
gneæ, sed omnes affabre admodũ auro intectæ, radiis tãta cl
te micantibus, vt intuentis aciẽ pęnè perstringãt. post hæc, ali
simulacra cernũtur; Homocõdis, & Zoiolis, (quibus etiam c
præfectura vulgo tribuitur) superioribus omnino similia. po
vtraq; tẽpli parte pulpitũ cernitur. ea est quadrifores mãsio, p
tibus duarum vlnarũ altitudine. Interiùs alia est eiusdẽ form
muncula, in eius medio stat cathedra eximiæ majestatis. Totũ
suggestũ parua ambit operis egregii porticus, triũ dodrantiũ
tudine. Iã verò lacunaria tẽpli colũnæ cedrinæ sustinẽt octo &
naginta, miræ altitudinis, æqualiter teretes, ambitu vlnarũ tr
semis. Tẽpli cõditi, septingẽtesimus annus est. Annis viginti ex
ctũ perhibetur fuisse. Idẽ anno abhinc quadringẽtesimo cõfl
uit, ac restitutũ est denuo, sed nequaquã pari magnificẽtia, n
riæq; præstantia; q; ipsum indicant lapideæ columnarũ bases
cẽdio relictę, quarũ amplitudo lõgè majorem columnarum f
postulare liquidò cernitur. Iam verò extra peristylium te
turris lignea, firmo admodum opere ingentibus triginta pili
posita, tintinnabulum seu campanam sustinet æneam tanta
gnitudinis, vt eam dimensus præsente me neophytus quidam

n

os duarum, sex ambitum, trium & semis altitudinem ; æris
ssius crassitudinem dodrantis vnius dimidiatique compere-
suauissimum edit sonum, exauditurque longissimè. Qua tem-
ent fines, itemque vrbe tota ; & circa vrbem passuum ad
rciter millia, plurimi cerui & palumbes non modò vagan-
punè, sed etiam tecta ciuium subeunt, attrectante nemi-
opterea quia delubro dicati sunt. Ac de phanis quidem hu-
is & monasteriis, ne sim longior, hactenus. Quæ postquam
, vt dixi, neophytorum inuisimus, postridie Nara To-
eucarum quinque interuallo veni sub vesperam, acceptus-
m à Christianis incolis ingenti lætitia, credo quòd Iapo-
usdam opera conuersi ad dominum, cùm Gaspar plurimis
isque occupationibus impeditus eos adire non posset, nul-
huc è Societate nostra conspexerant. Gens est ferè nobilis.
tus Cubum cognatione attingit. Itaque vulgo cùm adeunt
em, non nisi celsitudinem ipsius inter loquendum appella-
est. Triduum apud eos fui dumtaxat. Concio defuit nun-
Multa de quibus ambigerent singuli quæsiêre: precationi
itum omnes ij quàm dediti sint. Digredienti autem mihi
odò munuscula quædam obtulêre beneuolentiæ causa, quę,
ontemptos putarent, recusare non potui; sed etiam equos &
atores itinerum peramanter dedêre. Itaque Sauam, sed à
leucas, iter intendimus. Id castrum in editissimo positum
eucas à Meaco viginti distat in Orientem, situ amœnissimo,
e omne circa spatium, cùm aliæ formosæ varij generis arbo-
m cedrus plurima pinusque conuestit; & inde in subiectos a-
apprime consitos, frequentésque ædificiis atque cultoribus,
ssuum millia circiter sexaginta prospectus est. Huc ergo
endimus, medio ferme itinere, stratos equos duos, & quidem
os, nullo sessore conspicimus, sagittariis ferè quindecim co-
tibus, quos nobis Christianos omnes Christianus ipse do-
loci Franciscus obuiam miserat. Igitur Tochianis domum
is, & gratiis actis, nouo comitatu Sauam magna Christiano-
oluptate peruenimus. Franciscus autem ipse, vt nos lautiùs
ret, simul etiam, vt nobis occurreret in itinere, venatum
ido excesserat eo ipso die, sed in nos idcirco nō incidit, quòd
one celeriùs ambulauimus. Sauæ porrò diuertimus ad æ-
hristianorum sacram, cui coniuncta domus est Sociis
s excipiendis, itemque separatim laicis, qui se se no-
nominibus comites dederint, è cedrina ferè materia
egregio fabrefacta. Hanc etiam porticus ambiunt, lon-
gissi-

gifsimo, vt dixi, gratifsimoque profpectu. Sub noctem Fra
affuit magna cum domefticorum & clientium manu, apru
tem afferens, non fine magno quidem & labore quæſitum
pendio, quippe non canes modò, ſed etiam quoſdam homi
malè multauerat. Pictam in templo Chriſti reſurgentis ima
quam è noſtro effingendam exemplari Franciſcus egregii a
manu curauerat, nixi omnes genibus pia cum prece vener
primùm venatorio nondum ornatu depoſito: deinde me p
gnè ſalutat Franciſcus, agitque gratias, quòd ad ſe tam long
tenderim; tum, veritus credo ne mihi feſſo de via moleſtu
magna cum amoris humilitatiſque ſignificatione ſe domun
pit. Vir eſt inter populares ſuos corpore ſimul & animo emi
ſimus: nam & ſtatura Iaponiis quotquot vidi ad hanc diem
bus antecellit: & eximia humanitate atque animi magni
præditus eſt. Accedit ſumma cùm in armorum vſu dexteri
litaſque membrorum; tum Iaponicæ ſuperſtitionis legùmqu
tia: quod ille ſtudium cùm ad veritatē religionis Chriſtiana
tulerit, tantos breui tempore proceſſus effecit, vt Dei mag
nem aſsiduè prædicare, cæteroſque ad virtutem exemplo vi
niſque pietate ſermonibus incitare non deſinat. Sanè ego
abdito quodam loco exaudiui, cùm ad domeſticos aliquot
tum erāt ethnici nonnulli, de fide Chriſtiana diſſereret, do
quantum inter patria Idola Deùmque verum intereſſet.
diſputatione, elatus ardore animi, eò deuenit, vt diceret, n
dò fidelis miniſtri, ſed ne hominis quidem loco, qui Chri
non eſſet, poſthac neminem apud ſe futurum. Atque hæc vi
religióque eò admirabilior eſt, quòd vix ante annum ad Ch
adjunctus eſt, eùmque ſemel tantùm à Baptiſmo Gaſpar
Caſtrum eſt Sauæ finitimum, cuius qui potitur à Da
no Rege deſciuerat. Hanc quamquam magno propoſit
culo non dubitauit adire Franciſcus, nobis qui Sauæ rem
mus, enixè Dominum pro ipſius incolumitate precantibus
que prudentia tractauit ingenium rebellis, vt quocunque v
flexerit hominem, cúmque Dafondono, cuius in ditione ſu
bo, reconciliauerit. Magnam Sauanis lætitiam attulit ea r
cem optantibus. Nec modò ſecularia procurauit ibi Fran
ſed etiam nactus occaſionem, Euangelio promulgato & I
carum opinionum vanitate detecta, primarios quoſque e
viros deſiderio Chriſtianæ religionis accendit. Paulo pòſt,
dynaſtam conuenit ethnicum, eúmque cum familia tota c
rit. ii paucis antè diebus Baptiſmi Sacramento Eccleſiæ ad

Postea legatus ad Mini regem, duos regni proceres ad Chri-
:adem felicitate traduxit, quos ego cùm exclusus temporibus
tacùm ire non possem. ad Gasparem scripsi Meacum, vt ali-
eius rei causa ad illos mitteret, quòd eorum Baptismus ad
ianam religionem augendam non mediocriter pertineret.
· hęc & alia id genus multa Franciscus. Nos autem Saue &
ones & priuata colloquia de rebus diuinis habuimus, & va-
citantibus incolis factum est satis. Baptizati prætęrea noué;
claro admodum loco natus adolescens, qui de Christianæ fi-
ysteriis à populari quodam neophyto edoctus, ad me Sauam
ucarum decem interuallo Baptismi causa venerat. Dum hæc
tur, affertur ad nos nauem in portu Sacaiano stare paratam:
ego ne occasionem amitterem, quamquam mœrentibus di-
meo Sauanis, inde decessi. Et quia Sacaium petentibus peri-
quædam loca erant prætereunda, Fräciscus non modò ne-
a nobis ad profectionem omnia, sed etiam sclopis aliisque
rmatos quattuor & viginti custodes attribuit, nec omnino
iam est passus nos in iter illud impendere. Compenset Do-
egregiam hanc in nos viri benignitatem. Vos verò carissimi
pro eiusdem salute Dominum assiduè deprecamini. Sacaiũ
, ingenti gratulatione me Sanctius eiusque domestici rursus
unt. Triduum substiti dum nautæ soluerent, nec interea neo-
s confirmare, officiique monere destitimus. Cognoui etiam
:æ virginis in suscepto consilio constantiã: quæ ab alio quo-
Meacensi procere non mediocriter expetita, omnes cõdicio-
nimo excelso repudiarat. Sed cùm iam hora profectionis in-
, Imorensis oppidi Princeps, qui magna virorum nobiliũ ma-
:aium ad me salutatum accesserat, itemque è Sacaiano grege
iani primarii nos viatico instructos, honoris causa ad nauem
ducunt, nauarchóq; cõmendant diligentissimè. Comes verò
tionis nobis magno Dei beneficio accessit Sacaianus medi-
imia eruditione átq; existimatione vir, qui à superstitionibus
cõuersus ad Dominũ, nõ modò cõmunis officii laudem, ve-
m Euangelicæ perfectionis culmen expetiit; seculóq; planè
, se ad nostram Societatem aggregare decreuit. Itaque vt
s exiret de terra sua, & de cognatione sua, rogauit me, vt in
m alióve se mecum adducerem. Cessi facilè hominis pre-
ussumque omni patrimonio cedere filio item medico; pre-
dũtaxat ornatũ corporis retinere, quo faciliùs nobis ea ra-
d Iaponios principes, qui externa ferè specie ducuntur, adi-
:eñeret; ad Cosmũ Turrianũ inde perduxi, cuius mandato,

k ingen-

ingenti neophytorũ approbatione concionari iã de rebus
instituit. Idemque nuper in vrbe Sacaio tam ſumptuosè in
tanto comitatu incedere ſolitus, mirum quanta nunc hum
quanta manſuetudine verſetur in domeſticis miniſteriis apu
Verùm ad rem redeò. Sacaii conſcendimus circa Idus
ac Funaium die tertio-decimò ſecunda nauigatione p
mus; Lætis nuntiis de re Meacenſi; Eccleſia illa tota va
uiſa eſt. Quarto pòſt die Voſuquim perrexi, vt Regem inui
a quo humaniſſimè acceptus, petii, neophytis id in primis o
bus, locum templo ibidem exſtruendo: ille verò non aream
nobis ad mare ſecus arcem optimo ſitu, verùm etiam fabro
ædificationem libenter attribuit, quam rem ſperamus ad Cl
næ religionis incrementum magnopere profuturam. His p
Funaium redii: Funaio perueni octauo die Ximabaram
Coſmus etiam Turrianus trigeſimo circiter antè die Co
eò ſe tranſtulerat. Magnos ibi concurſus offendi ethnicor
verbum Dei audiendum. Christiani facti paucis illis die
centum & octoginta. Tonus etiam ipſe, itemque ſeparati
ſtipata grege cognatorum & ciuium, Coſmum Turrianu
tis, & concionanti cùm aures præbuiſſent, magis etiam qu
tem propenſo ac beneuolo in nos animo receſsere. Tum co
nibus omnium Chriſtianorum auditis, nauigiiſque duob
amplis ipſorum opera comparatis; Cochinocum mag
turba longè proſequente renauigamus. Et quoniam alla
erat, Ioannis Pereriæ Luſitani onerariam nauem appulſam
portum Rimani regni Facundam, leucas a Cochinoco q
circiter & viginti; miſit eò me Coſmus ad Luſitanos vi
eodemque Melchior Ficeredius quintodecimo pòſt die ad
confeſſiones audiendas, & ſacrum miſſæ faciendum, è Bung
venit. Hîc dum vterque moramur, me Barptolemæus Rex
gum ad ſe per nuntios euocat: Ego approbante Ficeredio
dedi Iaponio comite viro ſectarum Iaponicarum in
perito, nec Chriſtianæ religionis ignaro. Aduentu noſtr
Bartolemæus, qui neminem ex noſtris biennio toto vidiſſe
lætatus eſt. multa deinde percontatus, addit vereri ſe,
familiares ſui, & ii quidem quibus maximè fidat, inter diutur
num occupationes Chriſtianæ doctrinæ rudimenta ded
atque renouata inſtitutione opus eſſe. A cœna igitur è d
ſuis primarios euocat, jubetque arrectis auribus noſtr
hominem excipere. Non omittam hoc loco quædam ad huiu
Chriſtianam humilitatem & pietatem declarandam mag

entia primùm ad mensam, diù renitente ac repugnante me,
it denique, vt loco superiore quamuis inuitus accumberem.
a mensa, familiariter se inter me & Iaponium comitem in-
it, & studiosè docet hominem (eo enim vtebamur interpre-
m potissimùm in sententiam ad suos, quorum optimè norit
a, verba facere oporteat. Inchoato deinde sermone, idem in
rem locum seorsim ac demissè in famulorum turbam eo
nsilio recipit, vt re ipsa exemploque suo demonstret, quan-
ios Euangelio, quantus Euangelii præconibus debeatur.
na quidem illa disputatione ex ipsis creatis naturis vnum
nium creatorem euidenter ostendimus. Tum declara-
, quæ Iaponiorum numina, quis Christianorum Deus esset
bonitate, potentia, sapientia præditus. Quæ illi cùm stu-
audirent, magnopere videlicet lætabantur, sese ab ina-
Deorum veneratione ad talis tantique Domini cultum esse
os. Reliquis verò diebus actum de cœlesti beatitudine, pe-
erorum, aliisque rebus eiusmodi, quas maximè neophytis
roponere consueuimus. Et sanè talibus egere monitis visa
i Barptolemæi familia: nam ipsius quidem Regis in fide
itia planè vicit exspectationem meam. Quæ viri laus eo
est, quòd nec ita pridem Christiana sacra suscepit, & eo
mine à popularibus suis per summum scelus atque perfidiã
poliatus finibusq; suis exactus est, vix vno sibi relicto pue-
is quotidiani administro. quanquam deinde in regnum est
us restitutus, rebellibus partim supplicio affectis, partim
d sanitatem redirent, veniamque supplices peterent, in fi-
eceptis. Ego dies aliquot apud eum commoratus, Facun-
l Lusitanos reuerti. Ibi redduntur mihi à Cosmo litteræ,
primo quoque tempore veniam, inde mihi necessariò
gum esse proficiscendum. Cochinocum ergo traieci mini-
nauigatione, etenim nocte desertum quendam ad portum
s duo piratarum inuasere myoparones, qui tamen præ-
structo nauigio nostro, propugnatoribus acriter dimi-
s, reiecti sunt. Cosmus interea in febrim inciderat; ea si-
ue leuatus est, in Bungum ab eo discessi, tum aliarum re-
usa, tum verò vt Ioanni Baptistæ nostro in eius Ecclesiæ
tione succurrerem. Primo post profectionem die Xima-
delatus, Ariam Sanctium ibidem reperio in erudiendis
umenis occupatum. Et quoniam neophyti magno con-
desiderio tenebantur, dies aliquot rogatu ipsorum in eo
posui. Candidatos etiam aliquot Christianis præce-

ptionibus probè institutos, sacro fonte abluimus. Tonū eg
terea & ille me vicissim inuisit, audiitque eum suis peratt
rebus spiritalibus disserentem. Quin etiam cœmeterio Cl
norum, quod illi mirum in modum expetebant, locum ido
itemque nouo templo exstruendo, & in alios etiam vsus,
tres excelsa consitas pinu benignè largitus est; porrò grex il
phytorum in primis flagrat studio rerum diuinarum. quod
liis rebus plurimis clarè perspeximus, tum illa præsertim:
bant anniuersaria quædam ethnicorum festa ludíve celel
eximiæ, ad quæ, vt apud nos ad Corporis Christi solennia,
omnium ordinum homines ritu patrio conuenire consue
Cùm se Christiani affuturos negarent, enimuero Bonziis
que indignum facinus visum. Itaque Tonum adeunt, in
Christianorum queruntur, obsecrant etiam atque etiam
trijs dijs & ciuitati vniuersæ, sibi denique ipsi tantam inu
tumeliam sinat. Permotus hac oratione Tonus, vocato
Christianorum primarios diligenter hortatur, ludos ne de
Aiunt illi, se Christianis legibus prohiberi, spectaculis in
quæ idolorum tribuantur honoribus: proinde nequaqua
turos. Ad ea Tonus, si minùs idolis, mihi certè meisque iu
date. Illi verò in proposito omnes obfirmati, Quidquid ve
inquiunt, nobis facito, leges nostras nequaquam violare d
mus. atque ita ab Tono digressi, in templum sese vniue
piunt, martyrium fortiter exspectantes. Et sanè (vt acri
vehementi Iaponij ferme dynastæ natura & ingenio) mi
Toni imperio cunctos non illico fuisse mactatos. Sed eor
tasse multitudine territus, iussit illis renunciari, quoniam
religione tam obstinati persisterent, quod attinet ad ludo
rent quod probarent, se illos vltra non cogere. Quare ne
magnopere in fide pietateque confirmati sunt. E principibu
tatis Christianus quidam Leo nomine, Toni propinquus,
est mortuus. Is, quòd ære suo templum additis liberaliter
exstruxerat, & Christianam religionem non modò contr
ros ethnicos, sed etiam contra ipsum Tonum, vbi opus esse
gie tuebatur, Bonziorum scelere creditur veneno fuisse su
Hunc neophyti, vt mutuam inter se Christianorum ca
publicè ostenderent, quam magnificentissimè extulère: fe
cum Litanijs & precibus magnaque cereorum ardentiu
titudine septingenti ferè neophyti sequebantur. arca ve
ditus est circumsuta serico; postridie lapideum additum
numentum, & lignei circumquaque cancelli, Crucibus

ad ostium septi, altera ad monumenti caput, impositis o-
plitissimo. Itaque vulgò locus quotidie celebratur ac visi-
rùm de Ximabaranis hactenus. Ego inde Funaium, mox
cundam: ibi hæc scribebam ad vos septimo Calend. No-
.MDLXV.

LVDOVICI FROII AD SOCIOS IN INDIAM.

NNO superiore, fratres carissimi, ad vos scripsi Firando,
constituisse Cosmum Turrianum, vt Meacum subleuan-
-di Gasparis Vilelæ causa proficiscerer, quòd multa esset
llis, operarij pauci; mihique comitem itineris ab eo
atum fuisse Ludouicum Almeidam. Nunc mihi, tam lon-
egrinatione Dei beneficio peracta, visum est faciendum,
potissimùm per litteras vobis exponerem, quæ vobis co-
ucundissima putarem fore. Et quoniam totum hoc scri-
munus ita inter nos ego & Almeida initio distribuimus,
iter ipsum quæque in itinere gesta sunt, ego res Mea-
& alia nonnulla de Iaponiorum natura moribusque pro-
mperta persequerer; omissa peregrinatione, ego quòd
m est partium hisce præstabo litteris: vos autem maior vi-
t huiusce gentis miseratio capiet, reputantes quanto arti-
quanta solertia sagacissimus ille humani generis aduersa-
er speciem religionis, cæremoniis plurimis ritibusque de-
s Iaponiorum mentes ad interitum perducat ac pertrahat.
imùm in eorum animis prorsus extincta est notitia omnis,
modò CHRISTI liberatoris nostri, verùm etiam vnius
rum omnium opificis. Superstitionum verò permultæ sunt
quarum quam quisque voluerit liberum est sequi; sed præci-
uæ, quæ ab Amida & Xaca denominantur. Itaque complu-
ntur cœnobia non modò Bonziorum, sed Bonziarum et-
ria corporis habitu, quippe alij internis tunicis albis, exti-
gris vtuntur, alios cineraceus distinguit color, quorum ido-
st nomine Denichi. ab iis Amidani magnopere dissident.
j porrò ferè omnes magnificè habitant, habentque peram-
ctigalia. Iisdem cœlibatus indicitur, nuptias contraxisse ca-
est. In phano medio aram excitant: in ea signum Ami-
gneum, corpore supra lumbos nudo, muliebrem in mo-
auribus perforatis, in rosa item lignea considet præclara
ctum. Ingentes habēt bibliothecas, cœnationes ad cibū vnà

ſumendum, æraméta ſeu tintinnabula, quibus ad precation
rarias excitantur. Veſpere præfectus certum vnicuique argu
tum ad meditandum proponit. a media nocte ante aram t
alternantibus choris, quaſi matutinas recitant preces è Xaca
nouiſſimo: prima luce horam vnam ſinguli meditando c
munt. mento capiteque ſunt raſo. ampliſsima periſtylia cō
& in iis Fotoquiorum (hoc nomine Iaponii quidam ſancti
lantur) ſacella. dies per annum feſtos agitant multos. Su
tem Bonzii claro vt plurimum genere: namque Iaponii pr
multiplici prole onerati, quibus filiis amplum ſatis pa
nium relinquere ſe poſſe diffidunt, hos ferè ad Bonziorur
merum aggregant. Inſignis eorundem ſacrificulorum eſt au
omnes conficiendæ pecuniæ norunt vias. Vendunt artifici
multa chirographa, quorum præſidio ſeſe tutum à dæm
fore vulgus putat. Mutuantur etiam nummos, quos in alte
multiplicato reddant fœnore, dantque cautionis cauſa lyng
creditori, quas è vita diſcedens ſecum ad inferos deferat.

Alia eſt familia ſanè frequens eorum, quos Ianambux
citant, criſpante ac vibrato capillo. ii res vel amiſſas vel fur
latas ita comperiunt. Statuunt ante ſeſe puerum, hunc c
certis euocatus carminibus occupat: ex eo deinde puero
auent cognoſcere, ſciſcitantur. Horum preces in vtranque p
multum valere creduntur. Itaque precationes eorum fau
què diraſque pretio populus comparat. Huius ordinis ca
ti, antequam admittantur, bis terve milleni ſimul m
quendam editiſsimum petunt. Ibi ſexageſimum diem pœ
tiæ nomine, vbi ſeſe voluntario ſupplicio macerauerint, (qu
tempore ſeſe illis dæmon varia ſpecie viſendum offert) qu
laurea donati, & in cæteram adſcripti familiam, floccis q
dam albis ornantur è collo pendentibus, atriſque pileo
non niſi ſummum capitis verticem tegant; atque his tan
inſignibus inde Iaponis prouincias peragrant, ſeque opera
ſuam vbique venditant, aduentum ſuum in oppida ſignific
pulſu catilli, quem ſecum circumferre ſinguli ſoliti ſunt.
deſunt alio nomine Genguis, qui res item furto ſurreptas,
que ipſos per diuinatione demonſtrent. Ii in præcelſo mont
ſibi domicilium collocarunt: oris atro colore ob aſsiduan
pluuiæ, venti, geluque patientiam. Vxores ducunt, ſed n
ex ſuo genere ac ſtirpe. Iiſdem (vt fertur) è capite quaſi c
lum quoddam extuberat. Editiſsimas rupes atque cacumi
eunt, fluuios traiiciunt maximos vnius arte dæmonis,

es magis in errorem inducat, iubet illos montem quen tissimum ascendere. Hic cum miseri ad præfinitum vsque s magno cum desiderio præstolantur. Tum illis denique eridiem aut sub vesperam sese offert dæmon, quem suo nomine venerantur, transitque per medium eorum cœ eo viso tanta in hominum pectoribus ac medullis insidet itio, vt nullis deinde rationibus possit euelli. Consueuerat diabolus in alio quodam mōte sese Iaponiis visendum præ Quisquis majore beatarum sedium ac paradisi desiderio te ur, conferebat eò sese, eamque visionem expectabat: deni blatum sibi visum, eiusdem suasu, in interiores vsq; sequeba essus ad foueam profundissimam. in hanc dæmon desilien em vna secum ad interitum detrahebat. patuit in hi m fraus. Senem ea superstitione captum filius ab eiusmo silio reuocare frustra conatus, sumpto arcu & sagittis vsque occultè prosequitur. Comparet ibi dæmon hun cie non sine splendore quodam. Hunc senex dum venera s adorat, adducit arcum properè filius, emissaque in sp sagitta, pro viro vulpem immutata repentè figura consi ade fugientis cruorem bestiæ persecutus, ad præcipitium quod dixi, peruenit, quo in imo permulta ossa reperit mor m, quos dæmon per eam speciem antè deceperat. atque ita esente parentem interitu, & cæteros ab opinione vsque a estifera liberauit. Ad hæc locus est frequentibus Bonziorum biis admodum celebris (Coiam appellant) quorum prin auctorque perhibetur fuisse Combédaxis veterator callidus, que dicendi famam sanctimoniæ consecutus: cùm tamen dia a planè iura legesque descripserit. Inuentor etiam fuisse di litterarum, quibus nunc vulgò Iaponii vtuntur. Is cùm ad tutem peruenisset sese vltro defodit scrobe profunda qua formæ, cubitorum circiter quattuor, eamque deinde seue rbis aperiri omnino vetuit, neque enim in præsentia mori si aliquot millies millena annorum millia virum quend inæ laude præstantissimum in Iaponis regna venturum ine Mirozu; tum se quoque demum è fouea proditurum: in fessum diuturnis laboribus corpus quiete velle reficere. Cir sius sepulcrum lampades ardent multæ è variis eò missæ inciis; persuasum est enim genti, quicunque in id monumen exornandum largi ac benefici fuerint, eos non in hac mo ta diuitiis auctum iri, sed etiam in altera ipsius Combo patrocinio futuros incolumes. Eius porrò cultui qui

 man

mancipant, intra ea cœnobia quasi claustra concluduntur,
lo in speciem abdicatæ vitæ secularis abraso, cùm tamen ib
de, prout eos egit libido, in omni flagitiorum genere volut
in illis ædibus, quæ (vt dixi) permultæ sunt, præter magna
corum turbam, Bonziorum sex circiter millia numerantur
lieribus aditus eò non est, capitali si accesserint pœna pro
Fatonochaiti præterea domicilium est Bonziorum. Hi ma
puerorum turbam variis artibus ad omne doli furtique ge
rudiunt. Si quos eximia nacti sunt indole, hos de regum sing
edoctos prosapia ac stirpe, & procerum ritibus; armorum
vsu, dicendique arte exercitatos, regio ornatu in alias p
cias dimittunt eo consilio, vt sese regum filios ementiti
commendationem speciémque nobilitatis conciliata mu
mine pecunia, bene nummati ad se reuertantur. Itaque lo
tanta est apud Iaponios infamia, vt si quem ex ea disciplin
tè deprehenderint, confestim interimant; nec tamen im
res idcirco ab improbitate malitiáque discedunt. Iaponia
in Septentrionem adiacet amplissima syluestrium hominum
leucas ab vrbe Meaco trecentas. Bestiarum pellibus indu
toto hirti corpore, ingenti barba, mystacibus maximis
paxillo subrigunt potaturi. Vini gens auida in primis, ac
ferox, formidulosa Iaponiis. In prælio sauciati, salitis aqu
luunt vulnera. id vnum genti remedium est. speculum g
dicuntur in pectore; ad caput gladios alligant sic, vt in hu
manubrium desinat. Sacra habent nulla, cœlum dumtaxat
rari soliti sunt. Aquita perampla est vrbs in regno Iaponis
no. illuc frequentes commeant mercimonii causa, itemque
sim ad eos Aquitani, sed rariùs, quòd illuc delati ferè perim
ab incolis. Multa erant præterea in hoc genere quæ scribere
ne sim longior, ad Iaponiorũ insanias redeo. qui ad memor
nominis propagandã illud vel maximè pertinere arbitrantur
nis gloriæ cupidissimi, vt quanto maximo apparatu põpaque
functi sepeliatur. Funerum autẽ & exsequiarũ in vrbe Meaco
eiusmodi est. Hora circiter antequam domo efferatur cad
amicorum turba vestitu quàm optimo ad rogum anteit. mo
pinquæ ac notæ mulieres progrediuntur amictu candido (
ille funestus est) versicolori velo caput obductæ. familiã eti
suis quæq; facultatibus ducunt, albo itẽ ornatu subserico: qu
ro dignitate atq; opibus præcellũt, cædrina singulæ magnifi
paratu & artis eximiæ lectica vehuntur, secũdo loco incedu
dibus viri permulti sumptuoso vestitu. Longo deinde inter
Bo

is earum superstitionum antistes auro sericóque refulgens
gestatur ampla & præcelsa pretiosi operis, Bonziis stipa-
è triginta patasatis linteatisque, atro superindutis pallio
pertenui; tum cineraceo quidam vestium colore (nam is
e funestus est) accensa prælonga pinea face, demortuo (ne
at errétve ignarus viarum) iter monstrat ad pyram. Huic
ferme ducenti succedunt, nomen concinentes dæmonis e-
em defunctus in vita præcipuè coluit: simul etiam ingens
s ad rogum vsque tintinnabuli vice pulsatur. tum chartacei
rampla & expansa figura canistri præfixi hastilibus, charta-
m rosæ varii coloris copiam continent: quos qui gestant,
ri procedentes gradu, sic hastilia subinde concutiunt, vt flo-
paulatim in speciem pluuiæ decidant, ventoque flante spar-
r: eum videlicet imbrem argumento esse aiunt, mortui ani-
d paradisi gaudia penetrasse. post hæc autem, octo prima
ne Bonzii diuisi bifariam, prælongas arundines cum ve-
cubitalibus, quibus item idoli nomen inscriptum est, per
auersa trahunt cuspide. Tum iisdem insignes litteris, ar-
inclusa candela, decem laternæ feruntur, obductis velo
ui lateribus. Ad hæc iuuenes duo cinereis vestimentis pi-
ræferunt faculas, dodrantium trium longitudine, haud ta-
ccensas, quibus deinde rogo flammas iniiciant. Eodem ve-
ti colore permulti sequuntur, verticem capitis adoperti exi-
dmodum pileolis mento subligatis, è nigro fulgente corio
triquetra, (quod apud eos honoris indiciũ est) indẽ schedu-
ignes, capiti affixa, in qua nomen eius, quem dixi, dæmonis
ur: quod ipsum quo magis celebretur, ponè certus homo ta-
m ostentat cubiti longitudine, dodrantis latitudine albo velo
ssimo tectam, inscripto ex vtraque parte eodem illo no-
litteris aureis. Tum demum à quattuor viris, lectica sedens
ifica, defunctus ipse gestatur, in veste candida, demisso capi-
ctisque precantis habitu manibus. ad cæterum amictum ex-
toga papyracea superadditur libro exarata, quem Deus ille
cùm in terris ageret, scriptũ reliquisse perhibetur, cuius prę-
meritisq; vulgò se compotes fore salutis existimant. Cadauer
bsequuntur, quàm elegantissimo cultu corporis: quorũ na-
nimus pineam item fert facem ad ignem pyræ inferendum.
mum agmen est magnæ hominum multitudinis iisdem
nodò dixi pileorum insignibus. Vt ad locum exsequiarum
ntum est, Bonzii vniuersi & cætera simul turba cum strepitu
entorum catinorumque horæ spatio dæmonis illius nomen

magnis clamoribus inuocant. Deinde hoc maximè mo
buſtum: Area quadrata ſatis ampla, cancellis eminentib
velo craſſiore ita præcincta eſt, vt ſingulis in quattuor cœ
gas ianuis introitus pateat. In medio fouea referta lign
cto eleganti opere ex vndulata materia ſuper eam excitato
habet è regione menſas vario ciborum genere, (piſcibus
exceptis & carnibus) præſertim verò carycis, medic
lis, placentis affatim inſtructas. Stat etiam in earum
vaporarium vaſculum ſuffimenti cauſa prunis impoſitum
lignum aquilanum in diſco. Vt igitur eò deuentum eſt
cæ vinculum injicitur è fune prælongo, quem, qui a
certatim manu apprehendentes vociferantur, vt dix
poſtea totum ſeptum introrſus terna luſtratione circur
Deinde lectica pyræ ſuperimpoſita Bonzius earum çæren
rum antiſtes, carmen effatus, quod circumfuſa turba n
quam intelligat, accenſam faculam ter ſupra caput in
idcirco circumagit, vt eo ſignificet gyro, defuncti anima
originem habuiſſe, nec verò finem aliquando habituram
Rotatam inde faculam abjicit: hanc duo è defuncti fili
natíſve arreptam ſtantes ad lecticæ latera ad Solis ortum
alter ad occaſum, ſuper cadauer ipſum mutuò ſibi quaſi
ris & officii cauſa ter vbi porrexerint, deinde in lignorum
iniiciunt. Superinfunditur oleum ſtatim, cum aquilano l
aliis odoramentis, prout copiæ ſuppetunt, magnóque in
corpus in cinerem vertitur. Interea filii ad menſam acc
& aquilano ligno in vaporarium indito, ſolenni ſuffitu
tem quaſi iam ad cœleſtium numerum adſcriptum ſuppli
nerantur. Adoratione peracta, merces laborum Bonziis p
gnitate perſoluitur: Antiſtiti quinque vel decem vel eti
ginti aurei nummi: cæteris vel argentei deni viritim, vel
caxarum numerus: prandium verò paratum (amicorum ac
ziorum turba dimiſſa) vel buſti miniſtris vel pauperibus v
ſiſque relinquitur. Poſtridie liberi cum affinibus & amic
rogum reuerſi, cineres, oſſa, dentéſque demortui in vas
ratum impoſita, domum referunt, ipſumque vas veſte
ctum in mediis ædibus locant. frequentes adſunt iterum
zii ad priuatas exſequias: eædemque ſeptimo die denuo re
tur. Deinde tranſlati certum in locum cineres terræ ma
tur, quadrato impoſito lapide, in quo ductis à ſummo ad
vſque maioribus litteris, nomen deſcribitur dæmonis,

e demortuus in vita coluerit. inde continuis diebus ad
um se filii conferunt, ibi spargunt rosas, ibi calidam ap-
t, vt habeat defunctus, vnde sitim leuet. nec solùm die,
ense etiam & anno septimo priuatos intra parietes ea-
unebria iusta recurrunt, ingenti videlicet Bonziorum sa-
crebrisque vindemiis. Omnino in hæc funera impen-
à locupletioribus aureorum trium circiter millium, à
ribus ducentorum trecentorúmve. nam quorum tanta
pia, vt funeri sumptus desit, eos per noctem ac tene-
ullo apparatu vel pompa in sterquilinium abjectos humi
unt. Aliud est etiam genus funeris, quod virtutibus in
æcipuè maritima ducitur. Ii cùm Amidæ sese eximio quo-
cultu deuouerint, eius visendi cupiditate flagrantes, mor-
ltro sibimetipsi consciscunt. Ac primùm emendicata per
liquot stipe, & in manicas indita, publicè concionan-
populum, totámque consilii sui rationem exponunt, ma-
mnium approbatione; tantam quippe sanctimoniam cun-
spiciunt: deinde sumptis falcibus ad vepres ac sentes, qui
atorum sedes iter impediunt, præcidendos, nauigium con-
unt nouum, saxisque ad collum, brachia, renes, crura,
que religatis, in altum prouecti, vel perforato de indu-
merguntur alueo, vel etiam deinceps in mare singuli se-
ecipitant. Alueo vacuo confestim ignis ab amicis ac pro-
uis officii causa proprio separatim nauigio prosecutis in-
t, nefas putantibus nauem tantis religionibus consecratam,
llo prorsus in posterum attingi mortalium. Sanè, dum nos
remus Meacum, octo diebus antequam ad Insulam Hiu per-
mus, viri sex, feminæ duæ simul eo genere lethi perierant ad
lum Fore. His deinde populus ædiculam vniuersis colum-
pinumque singulis perpetui honoris causa prope littus ere-
t, & imposita baculis complura chartæ segmenta, ædiculæ
ecto defixerant, carminibus plurimis intra parietes proposi-
æ beati illius cœtus egregias laudes celebrarent. Itaque vi-
ur locus die noctéque superstitiosissimè. Ac fortè per eos
dum ad quendam infantem Baptismo lustrandum ego &
uicus Almeida tendimus, illac nobis iter facere contigit:
e eo ipso tempore prodeuntes è sacrario quinque circiter
æ cum globulis precatoriis, quæ vulgo rosaria dicimus;
ò Christianos mores Lucifer æmulatur) partim ludibrio
am ridere dementiam, partim seuero vultu nobis impietatem
expro-

exprobrare, ſacrum illud monumentum nulla veneratione
riſve ſignificatione prætereuntibus. Reſtat vt de Bonziorum
cionibus pauca perſtringam. Eæ ſi minùs crebræ quàm apu
certè quàm apparatiſſimę. In templo permagno cum ſerica
nè vmbella ſuggeſtus attollitur. In eo ſtat ornatu ſumptuoſo
dra, ante cathedram menſa cum tintinnabulo & libro. Vb
cionis tempus aduenerit, ad ſuum quæque doctorem in varia
pla frequentes Iaponiorum ſectæ conueniunt. Ille ſuggeſtû
dens, & in ſella conſidens, magnificè ſeſe circumſpicit: dein
dicto campana ſilentio, pauca ex eo, quem diximus, recitat
quæ mox idem fuſiùs explicat. Sunt autem hi concionator
ferme diſerti, atque ad flectendos animos auditorũ idonei: &
niam hiat ſemper auaritia Bonziorum, eò potiſſimùm omn
ctat eorum oratio, vt populum inducant ſpecie pietatis ad l
cupletanda cœnobia, tanto beatiorem in altera vita fore q
affirmantes, quanto, quæ ad ſacra vel exſequias pertinent, n
pompa & impenſa curarit. Cumque ita multæ atque ita i
pugnantes numerentur ſuperſtitiones atque familiæ; in eo
vel maximè laborant magiſtri, vt ſua quiſque mendacia &
las ita diſcipulis probent, nihil vt præterea verum, nihil ad
ſalutem tutum, nihil dignum quod audiatur, exiſtiment.
dunt alia quoque artificia, inceſſus grauitas, oris atque habi
gnitas, denique ſpecies omnis exterior, quibus rebus Iapon
pectora tantis opinionum peruerſitatibus imbuuntur, tant
ex iis fiduciam ac ſpem ſalutis æternæ concipiunt, non ſol
domeſticos intra parietes, verùm etiam in publico, totaq
roſaria ferè ſemper manu percurrant, ab Amida Xacaque di
honores, bonam valetudinem, ſempiterna gaudia ſupplicit
ſtulantes.

Quæ cùm ita ſint, cariſsimi fratres, exiſtimare poteſtis ipſi
to Dei auxilio indigeant, non modò qui in hæc loca Euange
afferunt, ſed etiam qui allatum accipiunt, ſeque relictis idol
Chriſtum adiungunt; quippe tot à diabolo machinis opp
tur, ita ſolicitantur aſſiduis Bõziorum diſſuaſionibus, poſtre
affinibus amiciſque adeò contumelioſè, moleſtè, acerbeque
tur, vt niſi diuina gratia ſacrificiis ac precationibus Eccleſi
tholicæ conciliata ſubueniat, multorum vel potiùs ferè o
fidem atque conſtantiam his certè naſcentium Eccleſiaru
tiis valde periclitari neceſſe ſit. Quo magis vobis, qui ſalut
nimarum tam vehementer expetitis, Iaponicos hoſce grege
cipuè in Domino commendatos eſſe par eſt. Nos Sacaium

enimus quinto Calend. Februarias. Ludouicus Almeida qui-
m negotiis primùm, deinde etiam valetudine aduersa impe-
ibi diutius substitit: ego diei non amplius mora facta, pro-
inde, Meacum leucarum tredecim interuallo perueni pridie
d. Februarias. Aduentu meo cùm cæteri Christiani, tum Gas-
lela præcipuè, qui neminem è nostris Meaci toto ferme sexē-
derat; mirum in modum recreatus est. Is quadragesimum
um ætatis annum excedit, sed cani septuagenarium indicat,
um vi vehementer affecto consumptóque corpusculo. Mea-
lingua, quæ, vt celeberrimi populi regiæque vrbis fertur ele-
ssima, iam nunc vtitur ita peritè, non modò vt confessiones
gat, sed habeat etiam conciones. Quosdam insuper libel-
pietatem vtiles in eandem vertit linguam, aliosque dein-
non intermittit sub se ciuis operis vertere. Quod reliquum
s omnes Dominus pro sua bonitate perpetuò tueatur, opē-
obis ad voluntatem ipsius & rectè interpretandam & ritè
iendam impetrat. Meaco, II. Calend. Martias, MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

EX iis litteris, quas ad vos dedi mense Februario, multa de Iaponicis ritibus atque superstitionibus cognouisse vos arbitror: alia nunc de rebus præcipuè Meacensibus addam hac epistola, quam puto vobis fore non iniucundam. Ego, vt scripsi ad vos antea, Meacum attigi magna Christianorum læti-
idie Calendas Februarias: incidit meus aduentus in ipsum
anni initium, quòd hac hyeme Iaponii à Calendis Februa-
uspicati sunt; varius enim est in his regionibus anni cur-
ongè alia atque apud nos ratio temporum atque descri-
Vetus est autem gentis mos, vt anno ineunte, ab die no-
unæ adusque vigesimum, regni proceres & Bonziorum prin-
ad Regem quisque suum salutandum non sine donis acce-
Ea sunt ferè magnus chartæ numerus, aurea flabella, arma
re facta, & alia eiusmodi. atque hæc consuetudo, iam inde
tiquis ducta temporibus, cùm in aliis omnibus regnis, tum
in hoc Meacensi tanto diligentiùs retinetur, quantò Cubus
re atque amplitudine cæteris omnibus Iaponis Regibus
ellit: atque idem honos vxori quoque ipsius matrique
itur. Hos autem salutatores Cubus longo cubiculorum ordi-
mittit ille quidem in penetralia, operis eximii peristromatis
s adornata; sed ad corū verba salutationesque (ea loci & per-
sonæ

ſonæ majeſtas eſt) nihil omnino reſpondet : inſignibus t
Bonziis quibuſdam id habet honoris, vt flabellum, quod
manibus, paululum inclinet; atque in hunc modum prima
litatis viri inducuntur: nam inferiorum ordinum hominibu
quam locupletiſſimis, & longè pretioſiſſima dona ferer
nullo pacto ad eum aditus eſt. Et quoniam ad viam Euangel
niendam, & exiſtimationem apud rudem ignarumque vera
tis & gloriæ populum colligendam pertinere magnopere
eſt, vt Euangelii præcones nequaquam excluſos inde fuiſſe c
ret; dedit operam Gaſpar, vt illum ipſe quoque per idem a
pus inuiſeret. ac ſuperioribus quidem annis aulici cuiuſdam
ficio potentis viri, ad Chriſtianam religionem propenſi, aliq
introductus eſt: nunc verò mihi quoque eiuſdem opera pati
tus. Cubum ergo primùm, deinde vxorem, poſtremò ſepar
ædibus matrem inuiſimus, honeſto comitatu ad regiam vſq
ducti: & cùm benignè accepti ſumus ab omnibus: tum verò
tre humaniſsimè, quippe quæ non modò potionem nobis r
juſsit à famulis, verùm etiam Zacanam (ſalſamenti genus
oliuarum inſtar) de more patillis inſertam; ſuis ipſa manib
noris cauſa porrexit. Eam inuenimus in cœtu nobilium fem
ſedentem ante ſacellum ornatiſsimum, in quo erat Amidæ
lis effigies egregiè picta cum diademate, aureis è capite ra
micantibus: mirum ibi ſilentium, mira modeſtia, mira de
domeſtica diſciplina: vehementer dolendum vt ſit, tantam
lem tantis diaboli fraudibus opprimi, orandúſque ſit etiam
etiam Dominus, vt haſce tenebras Euangelii ſplendore pro
finita bonitate diſiciat.

Vt eo functi ſumus officio, poſtridie Gaſpar ad neophytos
ſendos abiit Imorim; ego Meacenſibus prædicare Euangeliu
ſtiti, cùm aliis, tum verò quibuſdam è Cubi familia viris ill
bus, qui ad nos ventitare cœperunt: ex iis tres, audito iam aliqu
verbo Domini, Baptiſmum à nobis vehementer efflagitant
idcirco differtur; vt interea meliùs Chriſtiana rudimenta a
inſtituta percipiant. Auditores habemus mirum in modum c
ſos; nullum quærendi finem faciunt, præſertim qui ſunt è Ie
na familia, quæ omni ſublato numinis metu, corporis vol
tes pecudum more perſequitur. ii nihil in animum inducun
dere, niſi quod cernunt oculis, manibúſque contrectant: qua
rem expugnantur difficillimè, nec niſi euidentibus planè de
ſtrationibus cedunt. Obiiciunt autem nobis inter alia; ſi qui
Deus, vt dicimus, idémque adeò bonus eſt; cur ad hoc vſque te

cc

bonitatem suam, eamque tam serò Iaponiis declarauit?
detur autem ad hæc omnia sic, vt contradicere nequeant:
tæ, tam densæ illis tenebrę sunt, vt insolitam Euangelii lu-
c pauci admittant: qui tamen eo sunt ingenio atque indole
i, vt vbi verbum Dei quasi terra semen acceperint, quo tar-
ceptum, eo diligentiùs amplectantur ac foueant. In vniuer-
tē, Iaponiorū ingenia ad Christianā religionem in primis
sunt, prętantque non solùm in cognoscenda veritate sedu-
ı ac studium, sed etiam in retinenda fidem atque constan-
es quidem ii; quos modò diximus, aulici, tanta in eo genere
tia sunt, non modò vt Christianæ doctrinæ præceptiones
ulas suo descriptas chirographo deinceps memoriæ man-
que celerrimè, sed etiā quæ ex concionibus nostris audiēre,
n regressi in commentarios referant, præsertim quæ de mū-
tione, de immortalitate variisque viribus ac facultatibus a-
lisserūtur. Eos deinde commentarios offerunt Socio nostro
no recognoscendos identidem. Et cùm eiusmodi gentis na-
ım illud quoque vel maximè Christianam causam adiuuat,
nultæ sunt superstitionum sectæ, non solùm diuersæ ac va-
etiam inter se pugnantes: quo facilius est, diabolica menda-
ıdesque conuincere. Circa Meacum in patentibus campis
a sunt idolorum phana, è quibus adii Christianorum ductu
lla: in iis quoddam est Amidæ sacrū ab vrbe quattuor ferè
m millibus, à priscis Imperatoribus conditum ac subinde re-
um. longitudine vlnarum centum circiter & quadraginta.
es habet valuas in medio. ingredientibus obiicit sese sug-
, in quo Brachmanis habitu, perforatis auribus, mentoque
ite raso, ingens Amidæ statua considet, supra statuam quasi
ıbraculo pendent excepta catenis multa magnaque tintin-
ı: circa ludentium specie triginta cernuntur milites strictis
mati; saltātes Æthiopes, anus venefica, dæmonesque teter-
ffingitur etiā certa quadā imagine ventus, horrificoq; aspe-
ıitrua: ad hæc septeni gradus ad tēpli totius lōgitudinē por-
ur: in iis ordine certo dispositæ vnius Canonis Amidæ filii
es omnino mille, hinc inde quingenæ, eadē omnes forma,
ıusto, egregiè factæ, tricena brachia totidemque manus o-
nt: è quibus duo tantùm ad reliqui corporis magnitudinem
roportione conueniunt, cætera parua sunt, duo etiam lum-
æcingunt. Singulæ porrò statuæ bina tenent iacula, pectus
ıtæ septenis hominum vulticulis, corona capiti imposita
iademate radiante. Sunt autem cuncta eius templi nō modò
simula-

ſimulacra, ſed etiam quæ diximus tintinnabula, & ipſæ cat
gna obryzi auri copia ſcitè admodùm ab imo ad ſummu
verticem intecta ſic, vt fulgorem intuentes oculi ferre vix
locus eſt celeberrimus, multique eò longinquis è regioni
gionis cauſa confluunt.

Inde paſſuum interuallo duûm circiter millium, collis
tur, ad cuius radices veterem quandam academiam multi
ctam cœnobiis tenui fluens aqua riuus circuit amœniſsimi
ta ibi delubra, quorum in aliquibus magno cultu adorat
cacodæmonis, facie magis etiam, quàm apud nos pingitu
& horribili. in ſummo autem colle ingentia tria lignea
ligneis item columnis mira craſsitudine ſuſpenduntur, in
uimento ſtrato laterculis læuigatis. In eorum vno col
immanis magnitudinis Xacæ ſignum, ſingulas habet ad
læuamque ſtatuas paulo minores: à tergo autem quodd
ſi folium exſurgit, ex quo ſigillorum vnius palmi duo
millia prominent, infantéſque præterea bimi ferè quadr
denique latus vtrumque templi, ſparis armati dæmones
ſtodiunt: hæc autem aurata ſunt omnia. Alterum eſt templ
bandis & laurea donandis veteri academiarum more ſch
deſtinatum. In eo pulpitum, vexillis compluribus è ſuperio
pendentibus, eminet ligneum, in quod ſcalis tribus aſcend
ibi menſa cum cathedra parata magiſtro, qui actibus ei
præſidet, itemque ad imum ſuggeſtum altera in vſum di
qui eo iudicio probandus inſignibúſque doctrinæ public
randus eſt. templum autem ipſum lacertæ ſeu ſtellioni d
eſt, quem vulgo Deum & præſidem litterarum & eruditio
ſtimant: huic nulla neque ara, nec ſtatua, vt cæteris Diis
tur. in ſummo tantùm laqueari, multiplicem conuolutu
ram, ingenti orbiculari depingitur forma, vt ſcholaſtic
eum ſupplices venerantur, oculos mentémque ſimul ad ſ
cogantur attollere. Tertium phanum altitudine duo p
ſuperans, clauſum offendimus. è regione ſunt ædes per
cælatura magnifica; ſcholaſticorum id domicilium eſt.
erant præterea ibidem viſenda, ſed imminente iam no
uertimus.

Hæc habui quæ ad vos in præſentia ſcriberem. ea ſi
læta videbuntur, quòd parum videlicet ad rei Chriſtianæ
ficationem attineant; eo diligentiùs orandus erit vobis Do
vt de Eccleſiarum incrementis & rei Chriſtianæ progr
multa nobis in poſterum ad vos, majore cum animi noſtri

ſpiritalique ſolatio ſcribere liceat. Quamquam poſt nó-
ıb vrbe Firando diſceſſum non peſſimè poſita eſt opera: Deo
adiuuante Iaponij ſexaginta ad Chriſtianorum numerũ
ſunt. Quod reliquũ eſt, nos omnes pro ſua clemẽtia Domi-
rpetuò tueatur ac protegat. Meaco, pridie nonas Mar-
IDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

QVOD vos velle maximè intelligo, id hiſce litteris agam, vt Eccleſiaſtica primùm, tum cætera perſequar. Quadrageſimæ diebus Dominicis omnibus Gaſpar Vilela Euangelium declarauit: quarta quaque feria Damianus noſter de Pœnitentiæ Sacramento copioſè diſſeruit. ſexta, ſacro miſſæ per-
on deſtitit Iaponius puer, ex ijs quos educamus, de Paſſio-
nini verba facere: quam in ſentẽtiam, conuenientibus no-
phytis, Vilela denuo diſputabat, ijs præcipuè locis inſi-
uibus auditores ad pietatem excitari maximè poſſent. Do-
in Palmis (quoad eius fieri potuit in tanta ædium angu-
atholico more cæremoniiſque tranſacta eſt: inde ex oppi-
timis atque etiam remotioribus neophyti ad indulgentias
a ſummo Pontifice datas Catholico ritu proponimus) Pa-
que ſolennia frequentes venire cæperunt. in iis quidã cum
us liberiſque nobiles viri, quamquam lecticis aut equis
men aſſidua pluuia valde vexati, pietatis laudem cumula-
atientiæ meritis. Vilela ducentorum ferè & quinquagin-
feſsionibus auditis, quinta feria in cœna Domini manda-
Euangelicum de mutua dilectione publicè docuit. poſtea
e Euchariſtia ſuauiſsimè peroraſſet, cœleſtem panem Chri-
circiter ſexaginta diſtribuit: qui cùm ex intimo ſenſu, &
ſpiritali, copiam funderent lacrymarum, ſanè quàm in-
nos affecere ſolatio. in ſacello intimo Ludouicus Almei-
ulcrum erexerat ornatiſsimum: in eo Corpus Domini con-
eſt, armatique cuſtodes adhibiti. Veſpere, ſolennibus of-
erſolutis, puer Iaponius in exponenda Paſsionis Domi-
e, collecta è quattuor Euangeliſtarum hiſtoriis, horas duas
conſumpſit. quæ deinde explicatione potiſsimùm indige-
viſa, in iis Vilela ex inſtituto declarandis immoratus eſt,
s auditoribus pœnitentiã, ſed calcar videlicet currentibus:
ſæpe aliàs, tũ eo maximè anni tẽpore voluntarias ab ſeſe
, eaſq; adeò acerbas exigere ſoliti ſunt, ſummopere gratu-

landum vt sit, in vltimis hisce terrarum finibus, inter t
rorum cultores, in ipso denique (vt ita dicam) regno diabo
tissimæ Crucis tropæa, salutaremq; humano generi morte
sti Domini, tam incitatis hominum studiis, tanta religi
grata memoria celebrari. Maioris hebdomadæ luctū atq
tiam ingens gaudium Dominicæ Resurrectionis excepit.
nocte domus Christianis completa est, liturgiam & supp
matutinam exspectantibus. ea peracta, simul etiam Chri
liquot Eucharistiæ Sacramento refectis, concio habita e
surrectione Domini Paschalibusque mysteriis. inde con
cepti sunt, quòd Natali die & Paschate Domini solenne C
stituit eo consilio, vt quàm arctissimis Christianorum an
tatis ac beneuolentiæ vinculis inter se iungantur. simul
eam occasionem colloquia de rebus cœlestibus habita,
præ dulcedine ad vesperam; quædam præterea è diuinis
decantata. quo strepitu exaudito gentiles, præsertim q
nihil de apparatu ædiculæ nostræ cognouerant, instare
ter vt fores aperirentur: obsisti non potuit: introiere
pleræque verò mulieres diuino quodam instinctu nixæ a
genibus, manibusque sublatis, effigiem Christi Domini
adorarunt. Posthæc neophyti, qui ex oppidis vicinis ad
uenerant, Gaspare officiosissimè salutato digressi sunt. nu
id Gaspar agebat, vt sibi diuersorium conduceret prope
superiore vrbis parte, quod toto iam ferè triennio frustr
est, vt ibi quoque posset Euangelizare commodiùs. Ve
iam de rebus Ecclesiasticis, ad alia veniamus. Ante
Almeidæ, cùm tempus eius reuersionis adesset, perducti
terque ad insignia quædam vrbis ædificia ac templa, qu
ta est religionis ac magnificētiæ fama, vt ad ea visenda ex
nibus regnis peregrini Meacum ferè assiduè confluant. E
nulla perstringam: infinitum est enim singula persequi. A
tur quasdam Cubi primùm adiuimus, eximio quodam art
que elegantia exstructas oblectationis & animi causa. nih
in Europa nec in tota India tale conspexi. iis horti sub
cùm aliis arboribus ignotis in orbe nostro, tum cedro, cu
nu, malis medicis consiti: quæ omnes arbores, varias in
tifici manu coactæ, cameras, tintinnabula, turres, aliaque
plurima referunt. iam lilii, cyani, rosæ, florumque tanta
tanta colorum odorumque varietas, non solùm vt adue
regrinos, verùm etiam domesticos ipsos atque cultores
ptate atque admiratione retineant. neque horti modo

noque pulcherrima. viæ latæ ac directæ, foribus arcium (quæ res furta & latrocinia maximè prohibet) occludun- n iis variarum mercium institores, opifices, ac sellularii, lia in vsus deliciásque mortalium, tum prȩsertim aurea fla- conficiunt, sericámque cuiuslibet operis textrinam exer- in medio celeberrimum Amidæ phanum cum omnibus ho- i, tum verò sub noctem clausis iam tabernis frequentis- isitur, iactantur a populo nummi cum precibus, & simula- adoratur. nos eò ex hortis Cubi via longa latáque perdu- de sumptuosissimas præfecti Meacensis nuper instauratas diuimus; quibus item horti coniuncti non modò arborum udine artificiosisque figuris delectant oculos, verùm etiam limpidissimæ copia, quæ à nouem circiter passuum mil- excisa rupe, regali sumptu perducta, lacum in hortis me- ficit, in quo complures variæ magnitudinis insulæ, ligneis isque peruiæ pontibus, vsquequaque lætissimis arboribus itur. Inde quanquam fessos iam, ac reditum cogitantes, yti nos longiùs pertraxêre. multa igitur prætereuntes pha- gentem ingredimur lucum, in quo Bonziorum cœnobia aaginta miræ amplitudinis, à regum & principum li- qui sacris addicti sunt, magnificè & sumptuosè incolun- citque ipsa vicinitas, vt eorum præfecti se inuicem elegan- nditiisque superare contendant. Ex iis aliquot inspeximus :. Cuiusdam est ianua lignea egregio quodam artificio, que alia atque apud Europæos forma. hæc nos in xystum istratum quadrato lapide nigro, parietibus vtrinque ex- ntibus opere tectorio læuoris atque candoris eximii. Xysto n quoddam genus hortorum prætenditur, in quibus ma- cti colles è saxis ad eam rem è longinquo petitis, frutetis i, pontibusque coniuncti cernuntur. Solum partim arena te admodum candida, partim etiam atris lapillis obduci- uibus passim elati maioris formæ lapides, ex imo leucoia, ac flores emittunt, adeò artificiosè commistos atque dis- s, vt cùm in orbem singulis anni temporibus floreant, ver rpetuum esse videatur. Multa prætereo, tum ne longior quòd ea verbis assequi me posse diffido; sed illud nō omittā, n reditu vidimus. In medio phano quodam, machina lignea ilis variisque picta coloribus, multis forulis collocatos cōti- ros ab vno Xaca cōscriptos. eadémq;, vt est versatilis, quem voluerit librum offert protinus. & quidem tanta est volumi- opia, vt incredibile sit, vel vna ætate à multis auctoribus, vel

multis ætatibus ab vno auctore cõfici potuiſſe. eorum aut
eſt maximus non in Iapone modò, ſed etiam in Sionis regi
vnde omnis Iaponica fabuloſitas & ſuperſtitiones primùn
tiſſe, atque inde paulatim oram Sinarum, Peguſiam, Ben
totumque eum tractum in Biſnagam vſque peruagatæ di
Aliud etiam phanum in reditu vidimus inferorum regi di
cuius præcelſum horrifico trucique adſpectu ſimulacru
ſceptro inſignitum, duobus hinc inde ingentis item ſtat
monibus cingitur, quorum alter calamo deſcribit homini
xas, alter deſcriptas in tabula recitat. parietes picti varias
rum oſtentant pœnas, quibus plurimi ſexus vtriuſq; mort
monũ miniſterio cruciantur. Celebratur autẽ ædes hæc, a
que pecuniis ferè aſsiduè: nunquam enim deſunt, qui ad
figiem timore perfuſi, ea ab ſeſe tormenta atque ſupplicia
centur. Atque hæc illo die. Poſtero autem, Chriſtiani ci
principis inuitatu ad audiendas Bonziorũ conciones in ſ
na cœnobia (ſunt autem exitus ex vrbe ſpatiandi cauſa
mi) venimus egreſsi, turbam virorum æquè ac feminaru
ſuo quemque roſario ſupplicantes adſpicimus; percontat
phytis, quidnam id eſſet, dimiſſam tum concionem eſſe re
interrogati de numero, aiunt homines earum rerum peri
tum eſſe quinque circiter millia. addunt inſuper, in eo
quotannis centum diebus continuis ab vno eodemque
conciones haberi, multis magniſque indulgentiis audito
ueranti propoſitis. Optatum erat nobis omnino alique
concionatoribus audire, cognoſcendi maximè ſtudio, ſalu
ligione & officio transferendi ad vſum noſtrum, quæ ad c
dos permouendóſque Iaponiorum animos pertinere vid
& quoniam allatum eſt, rem adhuc integram eſſe in alio q
cœnobio, pergere porrò illuc vſque decreuimus. eò tend
igitur nobis primò Guiuani phanum occurrit, quod inge
quentia, ſuperſtitione, anniuerſariis mimorũ ludis, variiſ
ctaculis magnopere celebratur & colitur. Inde exeuntes, v
gredimur pinis vtrinque iucunda admodum ſpecie conſit
adſpicimus populi concurſum, ad concionem citato greſſ
tis. nos vt ad locum peruenimus, moniti à Chriſtianis pe
eſſe, ne Bonzij ſi nos adeſſe ſentirent, concionari deſiſter
culto loco ad initium vſq; concionis nõ ſine magna quid
miratione vel pudore ſubſtitimus è conſcientia teporis
gentiæ noſtræ cõcepto, cũ interim vnius horę ſpatio audit
omnes ad parui pulſum tintinnabuli nixi genibꝰ, incredil

gnificatione pietatis,rosaria manusque tollentes in cælum,
ione persisterent,vociferantes assiduè: Namu Amida Am-
oc est: Da salutem Amida: quod ipsum nomen etiam do-
sque,seu emant aliquid seu vendant,modulata quadā pro-
tione gestientes ac libentissimè sæpius inuocant. quin etiā
es ipsi inter emendicandum,iis à quibus eleemosynam pe-
ropitium precantur Amidam. Bonzii verò ac legisperiti
lla plebi inculcare non desinunt: Ichinem, Amidabut, Su-
, Murioo, Zai: id est, quisquis Amidę sanctum nomen ex a-
nuocauerit,procul dubio saluus erit. Imperato deinde ma-
mpana silentio,vt concionator suggestum ascēdit, tum nos
e sensim irrepsimus;phanum erat ad fores vsque ac porticus
m viris ac feminis. in ipsis autem aræ gradibus multi Bon-
sidebant manibus intra togam abditis,oculisque demissis.
concionator claro,vt aiebant,genere,decora quidem in pri-
ie,aspectuque grauissimo,in excelsa vnde ab omnibus con-
osset sedens cathedra,sericis ad talos vsque perquam splen-
stimentis indutus, interiore candido, exteriore purpureo,
um tenens aureum;ex libro quem habebat in mensa propo-
quædam instituit subinde recitare,tum fusiùs explicare, tan-
i solùm actionis venustate, sed ètiam (vt Gaspar Vilela affir-
,eius linguæ bene peritus,& cæteri qui nobiscum aderant)
nis elegantia atque artificio, vt mirum videri non debeat,
di homines tanto in honore ac veneratione esse apud veri-
gnaros. Mihi quidem hæc apud animum meum reputanti
n mentem,non sine sancti Spiritus vehementi quodā instin-
ancifcum olim Xauerium tam acri studio tam longinquam
peregrinationem expetiisse Iaponicam. profectò enim hæ
,naturæ bonitate ingeniique præstantia multis Europę no-
uod earum pace dictum sit) nationibus antecellunt. Quòd
ùs magnificè de Iaponiis vel sentiunt negotiatores Lusita-
prædicant,id nimirum idcirco fit,quòd non nisi cum popu-
itimis negotia contrahunt,qui ab interioribus tantùm ab-
itæ cultu,morumque elegantia,vt præ iis rustici videri pro-
lum possint. Itaque per contemptum syluestres etiam vul-
Meacensibus appellantur,cùm tamen alioquin ab humanita-
quoque maris accolæ nequaquam abhorreant. Sed iam fi-
stolæ sit,plura propediem: atque vtinam cuiusmodi omnes
ius. Meaco,v. Calend. April. MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

DE ſtatu rerum Meacẽſiũ, & religionis Chriſtianæ pr
bus ad Paſchatis vſque peracta ſolẽnia, ſuperioribus
ris ad vos fusè perſcripſi. attexam nunc fratres ca
reliqua, è quibus facilè iudicare poſſitis, quàm aſſid
ſtrûm omnium ſacrificiis piiſque deprecationibus egeamus
Poſtquam à Paſchali conuentu neophyti in ſuas domos &
na caſtella digreſſi ſunt, nos Meacenſibus Euangelium præ
perreximus. auditores minimè deerant, multi etiã, diabolici
dibus & Iaponicæ ſuperſtitionis prauitate cõuicta, ſic immi
tur afflati diuinitus, vt conſtantiſſimè crederent, in vno C
Domino ac Redemptore noſtro omne ſalutis humanæ perſi
eſſe repoſitum. Ventitabat etiam ad nos, cum aliis principi
nitatis, quidam Regis Mini cognatus, vir ſanè perſpicax: is
nobis multa ſubinde perquireret, litteriſq; reſponſa mandai
mentandi cauſa; tantus illi paulatim veritatis illuxerat ſple
non modò vt ipſe in voluntatem Chriſtianæ ſuſcipiendæ re
nis vehementer incumberet, ſed etiam ſpem nobis adferre
vt Mini regnum vniuerſum ipſius opera atque auctoritate
ſanctum acciperet Euãgelii lumen. Ad hæc, Iobeleũ à ſumm
tifice datũ, ad felicẽ euentũ Tridẽtini Cõcilii precibus ac ie
impetrandum, in hac vrbe propoſitum eſt octauo ante Pent
die. cuius rei nuntio in pagos & caſtella perlato, magno
ac pietate ſeſe comparauere neophyti ad tam inſigne Chriſ
mini beneficium: & quamquam per eos dies Gaſpar in febr
cidit, & ego non optima ſum vſus valetudine, tamen concu
nos Chriſtianorum facto, Dominica Pentecoſte, imbecilli
noſtram Domino fulciente, per occaſionem tam amplæ c
quendæ indulgentiæ, multos & verbo Dei & ſacratiſsimo C
STI corpore pauimus, quod illi nimirum, vt ſolent, vberrim
tu crebriſque ſuſpiriis percepere. is erat Chriſtianæ rei cuiſ
in tantis gentium tenebris, tantaque aduerſariorum potenti
ſecundus: iamque parabat Vilela totam hanc Meacenſem
prouinciam, & prout ſe obtuliſſet occaſio, per ethnicorum p
& oppida circumferre Euangelium; cùm cæptis interuenit
ciſsimum & poſt hominum memoriam inauditum facinus,
non modò conatus noſtros omnino impediret, ſed etiã nos
in extremum vitæ diſcrimen adduceret. Nam Regulus Imor
(de quo ſcripſi ad vos antea) Mioxindonus, deuictis à ſe gen
quibuſdam potentia atque opibus auctus, ipſum quoque Cu

cc otioque securum, & imparatum à rebus omnibus, certè
usmodi metuentem, imperio, quod magna cum æquitate
t, per summum scelus atque perfidiam deturbare, ac tyran-
occupare constituit: neque apud inflammatum dominan-
ine animum vel Cubi virtus & probitas, vel plurima eaque
a ab eodem in se profecta beneficia valuêre. Igitur assum-
rocinii sociis duobus Narensium tyranno Daiondono, &
odam dynasta; cum delectis armatorum duodecim millibus
è Meacũ iter intẽdit, eo certiore spe rei perficiendæ, quòd &
bi nomine vniuersæ rei bellicæ præerat, & plurimos habe-
rbe Meaco satellites & clientes. copiis ergo prope vrbẽ iuss-
rtuno loco subsistere, ipse cum fidelium manu specie offi-
cum introit, nimirum vt quibusdam recentibus honoris
bus à Cubo decoratus, ei gratias agat. atque vt quod vole-
m maximè sine tumultu transigeret, ad alia verborũ officia
iam addit, vt Cubũ in suburbanum quoddam Bonziorum
ium blandis precibus ad cœnam inuitet, namque circũuen-
oriri placuerat. Sed cùm res parum procederet, quod Cu-
confidente prope Meacum exercitu factus denique certior,
catus id quod erat; nõ modò se Mioxindono minimè crede-
d etiam fugam pararet, (ex qua deinde imprudenti comi-
orum consilio reuocatus est) Mioxindonus apertè ratus a-
m, copias omnes ad regiam propiùs admouet: ac ne inex-
in suum Imperatorem ac Regem odio accensus esse vide-
dum inops consilii Cubus cum familiaribus trepidat, præ-
ad Regiam qui palam denuntiet, se Cubi ipsius caput mini-
tere, certis tantùm eius cognatis amicisque grauiter infen-
orum potentiam vltrà ferre non posse: itaque tum demũ rẽ
nturam, seque inde cum pace abiturum, si complures proce-
os nominatim in schedula descripserat, quamprimum inter-
beat. ad hæc tam insignis impudentiæ postulata, ira percitus
d ea cognoscẽda Cubi iussu prodierat, grandis natu aulicus
è qui nos ad Cubum introducere consueuerat, abiecta quã
t schedula, verbisque grauissimis in parricidas inuectus, ad
ium addit, rebus iam desperatis quoniam quidẽ alia ratio-
n possit, certè voluntaria morte sese officio fideique suæ sa-
facturum. His dictis regressus in regiam, coram ipso Cubo
pugionem gentis more sibi condit in viscera, & moribun-
cumbit; eodem ipso leto quattuor alii, cùm præ timore oc-
anuis non admitterentur, mox in ipso regiæ periêre vesti-
Senis verò demortui filius, vt patrem conspexit exanimem,

præceps dolore atque iracundia fertur in coniuratos infestu
gnansque perimitur: tum illi pluribus locis palatio flamma
ciunt, quod Cubus vbi sensit; certus prælio potiùs quam inc
mortem oppetere, ex honestissimæ grauissimæque feminæ n
amplexu se proripit, vaditque cum suis armatus in confertã
aciem: ibi quàm acerrimè dimicans, ventrem hastili, caput s
confixus, duobus præterea vulneribus acceptis in facie, cor
super eum præliantes egregiè centum circiter aulici primæ
litatis viri sternũtur: quorũ cũ animi magnitudo ac fidelita
nium, tum præsertim adolescentuli cuiusdã quartumdecimu
num agentis enituit: qui cùm in certamine hostes pænè obst
cisset audaciæ miraculo, eumque viuum sublato vndique cl
conarentur excipere; ille Cubum defunctũ intuitus, sibiq; tu
mũ ratus Regi suo Dominoque superstitẽ esse; gladio con
abiecto sicam arripuit, abscissoque sibimet gutture eandem
adegit in viscera. Inter hæc hostes, qua per incendia patuit a
in regiam frequentes irrumpunt; fratrem Cubi Bonzium vn
matre, nequaquam vel huius senectutem vel illius adolesce
miserati, acerbissimè contrucidant: regia gaza diripitur: c
ferro flammaque miscentur: honorariæ puellæ ac pedisseq
gulorum ferè ac principum filię, & clarissimis ortæ familiis, c
miserabiliter eiulatu gemitibusque complentes, inter ob
armatis exitus conantur sibi fuga consulere; quarum aliq
stimentis etiam in illa ipsa immanitate petulanter atque pr
ter à militibus exuuntur: aliæ verò ad viginti, dum ancipiti
distractæ, hinc micantes horrent gladios, inde sæuienti perte
tur incendio; in conclaue quoddã abditæ, quo nondum flãm
uaserant, igne deinde grassante opinione celeriùs, ibidem o
sæ, atque ad vnam omnes obsumptæ sunt. porrò Cubi ipsius
duæ ad pedes hostium prostratæ suppliciter, Christiani cuiu
beneficio, in ædes propinquas amicorum, incolumes euasẽr
mater ipsarum regina, inter ancillarum greges tum quidem e
feliciter, in quoddam sese cœnobium recepit, passibus mille
ter & quingentis ab vrbe disiunctum; sed paulo pòst à conqu
ribus deprehensa, vbi sese Daiondoni & Mioxindoni iussu n
destinatum esse cognouit; chartam atque atramentum pop
scripsitque sua manu multis verbis ad filiam vtramque litt
quarum erat clausula, viro suo per summam iniuriam à re
bus interempto, se quoque nullo suo merito ad necem rap
rumtamen æquissimo animo sese mortem obire, nec dub
quin hoc totum pro sua infinita clementia de se statuisset Ar

iùs ad paradisi gaudia peruenire, ibique Cubo suo in per-
perfrui sibi liceret. Deinde obsignata epistola, cùm Bō-
d quos delituerat gratias egisset, ad aram Amidæ perrexit:
ibus sublatis in cœlum, obtinendo indulgentiæ causa A-
bis inuocat nominatim, & simul cœnobiarcha ad absolu-
ıdicium manus capiti supplicantis imponit. inde regressa
:ulum, elatis manibus Amidam rursus appellans, à militi-
ulata est. Iam verò qui Cubo in extremo certamine affue-
rum ædes direptæ, suburbana ædificia solo æquata, corpo-
cum ipso palatio concremata sunt. Cubi tantùm cada-
tium permissu, à Bonziis ad rogum ac sepulturam elatum
nobium, quod ille ad eam ipsam rem ingenti sumptu con-
t. primarius autē quidam è Cubi familiaribus peregre pro-
s, cùm rem gestam in itinere cognouisset, Meacum rediit
tque vbi regiam deletam & omnia versa vidit in cineres;
æ locum rectà petiit, ibique dissecto sibimet ventre super
mulum corruit. Sorores Cubi duę sunt Bōziæ; quas quam-
ısas cœnobio, nihilo minus aiunt peti conuitiis atque lu-
ıostium: atque ob id ipsum à sodalibus perpetuò custodiri
distributis, ne sibimet necem ex desperatione consciscant.
erea ciuitate ad acerbum adeò spectaculum ingenti pauo-
ılsa, cùm domum nostram neophyti confugissent, ad pre-
itanias conuersi videlicet, mortem exspectabamus in sin-
nè momenta; nec sanè, quod Bonziorum in nos odium
ęque eorundem apud Mioxindonum atque Daiondonum
& auctoritas, multum ab extremo periculo abfuimus; sed
nos clàm venisset pro amicitia scriba Mioxindoni, pectus
& impietatem Domini sui grauissimè detestans increpāsq;,
deinceps nuntiis atque interpretibus vltro citroque missis,
vix tandem labore impetratum est, sacra iā veste cæteroque
ēto in pacata loca præmisso, vt exsulatum nobis abire lice-
que Gaspar Imorim ad Christianos profectus est, ego paruā
egatus in insulam nomine Cangam. Atque vt intelligatis,
tam atrox repentè procella exstitisset, quā lætos Domini
uctus ostenderet, q̊uo die discessimus, (is fuit sanctę Mariæ
lenæ sacer) eo ipso die, quamquam in magna trepidatione
ıltu, Bonzius vnus, laici duo è Mioxindoni familia Baptis-
amento renati sunt. Quod superest, patres fratresque caris-
bis orandus est etiam atque etiam Deus, vt afflictas res pro
itate sapientiaque restituat: ne stultis ratiocinatoribus, &
iudicia Domini parum æqua lance pensantibus, plus

 diabo-

diabolus ad euersionem Ecclesiæ Meacensis, quàm Christu
iusdem tutelam defensionemque valuisse videatur. Ex Iapo
sula Canga, mense Augusto, MDLXV.

ORGANTINI BRIXIENSIS AD SOCIOS ROMAM.

ON eram nescius (fratres mihi carissimi) qu
vestris auribus accidere soleant ea, quæ de n
rum hominum laboribus atque periculis ex
perferuntur ad vos. Quocirca prætermitte
lui, quin ex iis quæ hoc anno præcipuè co
runt, nonnulla perscriberem, præsertim ve
cem Francisci Lupii obitum, qui vna cum fratribus nostris d
ante vnum mensem, pro constanti Catholicæ fidei confess
Mahometanis interfectus est: vt simul intelligatis & quan
diuino subsidio vestrisque deprecationibus egeamus; & quæ
mè requirantur in eo, qui Indicam hanc expeditionem atq
uinciam expetat.

Illud igitur primũ: patres duos, Ramirum & Alcarã, è vi
grasse (quos ignota quapiam in regione viuere putabamus
anno deniq; pro certo cognouimus. Ii ante biennium Iapo
gna petituri, onerariam quandam in vrbe Cocino conscenc
sanè inuiti, vel quòd nauicularius vir potens, nimia lucri cu
te, mercatores in suam vnius nauem merces imponere per
iniuriam cogeret: vel quòd ob idipsum nauis injusto ponde
grauata pressaque interitum haud obscurè denuntiaret. Ve
æquè clemens ac justus est Dominus, sacerdotes hosce duc
misit in eodẽ versari discrimine, quorũ officium ac pia seduli
mortalibus per cõfessionem sacram expiandis confirmandis
extremo spiritu non deesset. Secunda nauigatione Malacam
delati, atq; inde prora in Sinas directa, cũ iam in Sionis per
sent sinũ, atrox repentè procella cooritur, eo vento excitata
Typhonẽ appellant. Is, ex Occidentali ferme plaga violent
pens, & rapida vertigine circa orizontem rotatus, assiduis
mentis horarum circiter viginti spatio circulum conficit: i
horribili sæuisque turbinibus vasta illa æquora vehemẽtissi
mouens agitánsque: decumanis vndique fluctibus insurgen
qui inter sese velut arietantes atque collisi, omnẽ salutis spe
uigantibus adimunt. Ad hanc igitur tempestatẽ adeò pericul
cũ ingens etiam oneris iniqui pondus accederet, solutis cari
pa

,totam nauem æstus absorpsit, sic, vt nullæ planè reliquiæ
:rint. Erat in eodē cursu iuncus, (onerariæ Sinēsis est gen⁹)
ulari Dei beneficio portum tenuit. ex eo deinde cognitum
m, cùm imminentis exitii signum æneo tormento frustra
Sinis, proprio metu laborātibus atque solicitis, paulo pòst
ı fluctibus apparere desiisse.
ılit casus is vehementer Indię colonos: nam & aureorum
gentorum millium & permultorum hominum damnum
m, complures etiam viduæ atque inopes relictæ mulieres.
rerò, humana ratione rem æstimantibus, eius incommo-
ninima peruenisse videtur ad nos: duobus è Societate
iris amissis, quorum opera magno rei Christianæ vsui in
gionibus esse procul dubio potuit. quamquam speramus
migrasse, vbi vel majori esse nobis auxilio suis apud Deum
tionibus possint: neque enim parui ducendum est, in eius-
usa pro Christo laborantes, è vita excessisse.
ulo simili perfuncti sunt etiam Andreas Fernandus & Ioā-
ralis: alter Sinas, alter è Sinis Iaponem petens: quorum v-
sseuerat pro miraculo haberi, si quis Typonis violentiam
, præsertim verò, si totam noctem sæuire perseuerauerit: i-
ı tali re nautas, desperata salute corporis, ad vota potiùs
d armamēta; ad expianda peccata, quàm ad humana reme-
re conuerti: quippe non modò vela vis venti dilacerat, di-
que malos, & quicquid exstat ex aqua dissoluit; sed etiam
igia (præsertim si minus onusta sint) arrepta, & in terras
ngo tractu cōtorta affigere dicitur. Occupat autē ventus
rium quicquid est Malacam inter & Iaponē, frequens à mē-
vsque ad Septembrē, quo maximè anni tēpore hæc maria
ntur. Vos itaque, fratres carissimi, qui Sinensem hanc &
am expeditionem Christianæ fidei propugnandæ gratia
comparate vos ad mortē in itinere obeūdam, sicuti obiē-
li priores: & contrà, putate vos iter incolumes posse con-
uemadmodum posteriores hi duo, quos diximus, confece-
n hisce versatur orbis terræ partibus, huic nihil minus quā
corpore laborādū est: ea quotidie vitæ pericula occurrūt.
ita constitutū & affectū animo quēque esse opportet, mor-
mnino contemnat: nimius quippe metus & cura corpo-
talē & nostrū & aliorū profectum haud meodiocriter im-
nod in se quisq; re ipsa reperiri & cognoscere facilè poterit.
proximo Franciscus Viera Goam è Molucis veniens, cùm
m processisset, nauis in syrtes & scopulos incidit, factóque
naufragio,

naufragio, mari sese commisit imperitus homo natandi: &
ima demersus, ab vrinatoribus denique semiuiuus ad littus
hitur: quò cùm cæteri quoque comites ferè omnes, aliqua
parte commeatus tormentorumque recepta, se contulissent
eos periculum confestim excepit. cùm enim incolæ Mahom
Lusitanis hostiliter diffiderent, magna eorum manus ad eos
dandos accurrit: sed nostri in locum natura munitum sese r
rant, cuius opportunitate, itemque tormentorum vsu, ab ho
incursibus tam diu se defenderunt, quoad nauis alia Moluc
reptos eo periculo Malacam abduxit. Multa Franciscus cap
ricula narrat, quæ nostræ Societatis homines in Molucis
ferè quotidie subeunt: mira etiam de neophytis prædicat,
præcipuè anno Christianæ fidei causa crudeliter oppugna
gna etiam ex parte variis cruciatibus interfecti sunt: cùm c
mulieres ipsæ filiolos partim sinu complexæ, partim manu t
tes, opulentis instructisque domibus consultò relictis, per sy
rarent, ne susceptam recens Christianam religionem eiur
deserere cogerentur: aliæ verò vnà cum liberis, in IESV
confessione fideliter persistentes, gladiis impiorum occum
multi præterea adolescentuli, eiusdem fidei retinendæ ca
gentia maris spatia trajicerent, ex insula tranantes in insula
que etiam illud, idem Franciscus addebat: quo tempore Ma
tanorum metu, post naufragium sese munito illo, quem d
continebant loco, eòdem contendisse pueros, non plus de
aut duodecimum agẽtes annum, qui noctu natantes, verit
imprudentiam iaculis peterentur, clamarent: Ne librate, n
te, Christiani sumus: quorum constantia nostri ad lacrymas
permoti, & cæterorum quibus opem ferre non poterant ca
tem miserati, eos in comitatũ suum gratulantes acciperent
petitis, fratres, vt vitam vobis in hisce regionibus ponerẽ
quoniam quidem ipsæ mulierculæ puerique ad mortẽ pro
STO obeundum exemplo suo nos prouocant?

Qui è nostris in ora Comorinensi rem Christianam pro
iis grauissima impendent pericula tum à Mahometanis, tum
singanis, quos Badagas vocant, regiorum ferme vectigaliu
ctoribus. Est etiam in primis opportunum & contumax ge
minum militarium, qui Naires vulgò dicuntur. Ex iis c
iuridicundo præpositus, cùm in templo nostro forum ager
dreas Fernandus, (qui Romano in isto collegio quondam v
est) indignitatem rei non ferens, Mahometanum inde a
omnino constituit: ad eumque conuersus: An tu facilè

:) eiuſmodi munera in veſtris phanis exercere Chriſtianos?
dit ille: nequaquam. Rurſus Andreas: ita ne verò: delubra
æmoni dedicata nulli functioni, quæ vobis minùs decora
ır, patêre permittitis: nos noſtra templa vero Deo ac Do-
onſecrata per ſummum ſcelus profanari ac pollui neglige-
m acriori etiam ſpiritu: Apage, inquit, apage te. Atque hac
atione permotus barbarus in præſentia exceſſit ille quidem,
ılò pòſt, vt erat animo elato ac ſuperbo, doloris impatiens,
orum plus centum coacta manu rediit, vt Andream occide-
aſi verò non vnus in id facinus foret ſatis. Andreas autem,
a re, neophytum comitem ſuum, ne quid primo illo impetu
t detrimenti, magna feſtinatione in tēplo concluſit: ipſe pro
s, innixus arundine conſtitit, mortem exſpectans. & Maho-
i quidem arcubus & ſclopis inſtructi cùm adeſſent, hortati
tem ad manus Andreæ inferendas, ibidémque ſatis diu mo-
t quò diuinam prouidentiam in Andrea tuendo facilè intel-
enique re infecta, nullo planè reſiſtente, diſcedunt, hominē
s intactum atque illæſum relinquunt: ille verò eiuſmodi e-
erectus & in ea ſententia confirmatus eſt, placere Deo, vt
ba illa ethnicorum iuris dicundi conſuetudo è ſacris ædibus
tur. itaque rem magno conatu aggreſſus, quod voluit ea to-
ione perfecit. Idem cùm neophytū, qui à baptiſmo ſeſe Ma-
anis ritibus contaminare non dubitauerit, in cuſtodiā tradi
t; pagani ii, apud quos neophytus piaculum illud admiſerat,
is nuntiis ab Andrea petunt vt hominem eximat è cuſtodia,
mque dimittat. æquum eſſe negat Andreas. Illi iterum ac ter-
petunt, mortem inſuper minitantes, cùm nihilo magis flecte-
facta manu in hominem ire conſtituunt. certior fit ea de re
as à quibuſdam Chriſtianis monentibus vt neſcio quò ſe re-
verùm ipſe recuſat, vtrumque locū inquiens hoſtibus æquè
noxiū. Tū è Chriſtianis quidā: Vis ne, ait, pro tua defenſio-
pulus ad arma concurrat? Nequaquā, reſpondit. nauigiū vos
umtaxat in fugā, ſi opus erit, inſtruite. Hæc verba dum fiunt,
ibi repentè magna hoſtium multitudo ſuperuenit; qui cùm
am aliquamdiu circumſtetiſſent, (mirum dictu) ne aſperiori-
uidem verbis eo compellato, nedum occiſo digreſſi ſunt.
us eſt alius Mahometanorū, qui, cùm acre incenſumque An-
tudiū Chriſtianæ fidei propagādæ ferre nō poſſent, commu-
ſilio, cùm primùm illac ei tranſire contingeret, ipſum è
tollere decreuerant. verùm ſimulatque eò peruenit, tan-
s terrore Dominus perculit, vt quaſi cum ingenti exercitu
in

in oppidum irrupiſſet Andreas, ita ſeſe abderent omnes, ne
rere quiſquam auderet in publico.

Hæc,vt dixi,atque alia huiuſmodi pericula in eo tractu ſu
nè aſſidua:vt noſtri imminentibus hoſtibus loca ſæpe muta
etiam lintres conſcendere,atque in mari pernoctare cogant
hometana eſt natio Malabarica. ii ferme piraticam ex
Chriſtianis maximè infeſti, quòd multi iam è Societate
ſenſerunt. Petrus Vaes vnà cum Socio miſſus Damanum
iam abſoluta nauigatione, quinque Malabarium biremes
cùm vidiſſet, quàm celerrimè ad littus appulſo nauigio, c
liqua nauali turba vectoribuſque deſcendit, nec tamen ita
rare licitum eſt,quin Malabares extremum agmen aſſequu
aliquos feminaſque perimerent. Noſtri duo non tam per
te corporis aut robore, (triduana præſertim inedia & val
propè confecti) quàm ſingulari quodam Dei beneficio pr
que ope, ex hoſtium elapſi manibus, imminente iam no
ignotis inuiiſque itineribus ac ſaltibus commisêre. Augeba
tum hinc indagantes piratæ, inde incolæ Chriſtianis infen
que totam ferè noctem erraſſent,denique labore ac defati
victus Alfonſus in itinere ſubſtitit, ſociumque compellans
quidem,inquit,harum gẽtium feritatem (quoniam ſic plac
diutius euitare non licet. Tu tibi,frater,ipſe conſulito. In
dies aperit,armatorum aduentantium manipulum adſpici
dubiam rati ſibi cædem imminere; ad preces, vt in
confugiunt,ambo ſeſe victimas offerunt Deo.Sed res contr
putauerant,cecidit;nam Brachmanes quidam eius regioni
mis opulentus,deſcenſione piratarum audita, ad noſtros
rendos periculóque eximendos eam armatorum manum
miſerat. ii ſublatum in humeros Alfonſum, ponè ſequent
ad Brachmanem perduxerunt, qui eos liberaliſſimè exce
bo ſomnóque refectos, datis etiam præſidii cauſa comiti
beros Damanum abire permiſit.Eximiam huiuſce Brachm
tanta præſertim barbaria) humanitatem ac beneficentiam
nius pro ſua benignitate compenſet.Idem Alfonſus Dama
reuertens,in piratas denuo incidit,verùm euentu meliore
à Chriſtianis prœlio commiſſo,biremi vna,celocibus duab
dones exuti ſunt.

Petrus quoque Martinius hoc anno Bazainum ex ob
nauigans,in hoſce Malabares incidit: à quibus proculdub
eſſet, niſi egregiè inſtructum, quo vehebatur,actuarium
hoſtes felici conatu atque impetu perrupiſſet:quæ tamen n

no cessit impunè: etenim nauarchus noster in ipso transitu
ter à prædonibus ictus est.
verò Dionysius hoc item anno tendens Cocinum, cùm ex iti-
Mangalorem attigisset, vbi tum castris positis Lusitani vrbem
ebant Reginæ cuiusdam Christianæ nominis inimicæ, (quā
deinde captam euerterunt) rogatus vt descenderet ad mili-
nfessionem audiendam periculoso vulnere laborantis, cùm
sset in littore, barbari nec opinantes Lusitanos magna vi
tè adorti, nonnullos etiam, qui erāt cum Dionysio, occidūt:
t se ad actuarium reciperet, non minori periculo in mare
jicit, natandi peritia nulla, mortique præsenti quorundā ope
actus est.
eodem exercitu versabatur cum Socio vno Ioannes Francis-
ephanonius. is præter quàm quòd militum confesionibus
ndis, cùm res exigeret, operam dabat, sæpe etiam hostium te-
put objiciebat suū. quippe qui, quotiescunque certādum esset,
mis ordinibus imaginem præferens Crucifixi, militibus co-
ndis instaret. circa quem pugnantes cū caderent plures, inco-
m semper eum diuina prouidentia præstitit.
uesChristianorum duæ, cū ab Armuzia soluissent, in Mala-
inciderunt, quarū altera capta est, altera Dei beneficio effu-
uam Petrus Touarius cum Socio item vno conscenderat.
n verò tres alii è nostris, in iis Melchior Nonnius, Goa Co-
n versus profecti, circa mediam nauigationem Malabaribus
piratis occurrunt, qui celocibus aliquot, & hippagine equis
ta, quam de Christianis antea ceperant, onerariam nostram
edi non dubitarunt, in primis totius Indiæ grandem ac vali-
Sed non paruo ipsis ea stetit audacia: victi quippe fusiq; sunt,
is ipsorum in prœlio cæsis: hippagine etiam à nostris recepta.
is longum faciam, si cunctas eorum insidias persequar, quas
nostrorum hoc anno expertus non est, cui quidem hæc ma-
auigare contigerit.
lsetanæ insulæ in proximo sunt, in quibus ethnicorum du-
, Christianorum duo circiter millia numerantur, in Ecclesias
que descripta, quibus in singulis bini è Societate rem Chri-
um administrant. Has porrò insulas euripus bene longus à
nenti disiungit. in euripi littore statio quædam est, vbi à præ-
ntibus etiam viatoribus Salsetani barbari vectigal per sum-
injuriam exigunt. eò cùm peruenisset vnus ex decem iis,
in ea diœcesi versari diximus, paucis neophytis custodiæ cau-
nitantibus, vt è Sociis quendam inuiseret, Mahometanorum
actua-

actuariolis permultis breui temporis spatio circumuentus
primò quidem sat molli brachio de nostris conqueri inc
quòd in transitu ad portorium soluendum appellere neg
deinde,cùm sacerdos mercatorem se negaret esse, nec hui
oneribus obnoxium; irati nauigiola sensim applicant, neo
rum arma nonnulla surripiunt, sacerdotem ipsum injectis
bus vi conantur abducere:quod vbi minùs è sententia cessit,
sam denique feritatem ac malitiam expromunt: contis,
lapidibus hominem petunt, ingenti arrepta parma se pro
tem, neophytis etiam egregiè propugnantibus: quorum
cùm iam eius loci præfectus grauem ictum in caput facere
braret,aliam nullam cernens defendendi rationem;ex arcu
habebat adductum, emissa repentè sagitta Mahometanu
cit:is continuò moribundus in mare delabitur,tum cæteri
piunt,sacerdote ex altera parte semiuiuo relicto,parma(cu
nimēto seruatus est) locis compluribus perforata. Eo casu
vicini Brachmanes in subsidium frequentes accurrunt, & c
quasi lectica è lignis ac linteis raptim exstructa, except
spitio sacerdotem,admirabili quadam humanitate, quib
sunt medicamentis curant, deinde vehiculo satis commo
positum,ad ipsius ædem,vt inde Goam transueheretur,dep
Goam demum delatus ex vulneribus æger, dies amplius
ginta decubuit.Atque iam antea ille ipse præfectus alios n
stris ibidem interceptos,domumque suam abreptos, mul
bris contumeliisque vexauerat.

Nondum vigesimus agitur dies, cùm ibidem Balthasa
est captus: ac Pondam perductus, à Mahometanis Præfect
sistitur. Expostulanti quòd vectigal sibi non solueret, & c
alia querenti, Balthasar satisfecit egregiè. Tum ad Chr
quosdam jussus diuertere, incolumis ad nostros postero
missus est: nimirum propterea quòd Prætor Indiæ cog
stat im omnes huius insulæ exitus custodiis occuparat, edi
posito ne cui prorsus Mahometano excedere liceret: mul
vehementiùs acturus atque seueriùs, ni Gagus tam proper
sus fuisset.

In eadem Salsetana regione Gagus in latrones cùm in
summo Dei beneficio manus eorum effugit; quòd sclo
in ipsum interitus,flammam è fomite non arripuit.Hoc v
pore ea loca Mahometanis aliisque grassatoribus admo
festa nuntiabantur, magno vtique nostrorum pericul
tamen(vt speramus)Dominus pro sua clementia proteget

, quo die hæc ſcripſi, militum cohortem ad eos fines tuen-
ſerat.

n verò de Franciſco Lupio noſtro quid dicam fratres? de cu-
itu è Melchioris Nonnii epiſtola, regionibus illis pro So-
præpoſiti, ſic accepimus. Idoneam nactus nauem, & cùm
rebus, tum verò epibatis nauriſque plus centum inſtructã,
m fratribus, eiuſdem Melchioris iuſſu conſcenderat. iter v-
ei prouecti, poſtridie in Malabarium celoces quindecim
nt, pugna committitur, quam noſtra nauis, vt erat egregiè
, ad veſperam vſque fortiter ſuſtinet. ad extremum, intentis
ium Chriſtianis, tormentario pulueri caſu quodam ignis
us adeò vehemens excitauit incendium, vt primo impetu,
re nauis parte diffracta, homines aliquot in mare proiece-
o viſo hoſtes nauigia propiùs admouent, partim vt natan-
ipiant: partim etiam vt aliquid, ſi poſſint, ex onerum reli-
ipiant. ſæuiebat ignis interea, multiſque iam partibus cõ-
s, oneraria inſtar fornacis ardebat. Vectores ac nautę, prout
nque ignis acceſſerat, ita ſe quiſque è naui præcipites dare,
a ſeruitutem paciſci; noſtri quattuor, etiamnum in angu-
o nondum flamma peruaſerat, continere ſeſe, & preces
ninum fundere, incerti quod potiſſimùm optarent exitii
quippe, ſi eodem loco perſiſterent, iam iam deflagrandum:
i ſe crederent, vel aquarum vi moriendum ſibi eſſe cerne-
el hoſtium certè iaculis, ni vellent in ipſorum poteſtatẽ ve-
quos à Societate noſtra præſertim capitali, odio diſſidere
gnorabant. cùm diutius deliberaſſent, rem totam denique
nitati committere, ac cęteros imitari conſtituunt. dum igi-
lto iactantur, Franciſcum è tonſura capitis pro ſacerdote
um illico Mahometani in celoces accipiunt, certi hominẽ
priuare, aut à CHRISTO diſiungere. quærũt ex eo proin-
ne, CHRISTO deſerto, Mahometem ſectari: ego verò
uam, ait egregius CHRISTI miles. inſtare illi acriùs,
que, ni pareat, ſtrictis intentare mucronibus. at ipſe for-
s etiam oculis eadem illa reſpondit. qua viri conſtantia
em concitati ac furentes barbari crudeliter hominem con-
nt. ille, præclaro nobis veræ virtutis documento relicto,
s victor migrauit ad Dominum. Huiuſmodi triumphi
o ſanctæ fidei amplificationem vtinam Dei benignitate
lurimis nobis obtingant.

eliquis, duo vel eundem exitum ſortiti, vel inter natandum
confoſſi putantur. id autem ex eo coniicitur, quòd omniũ

m captiuo-

captiuorum indicem seu catalogum accepimus; in quibu
dumtaxat numeratur è nostris: quocirca duos, vt dixi, m
arbitramur. Melchior ab eodem loco abest propiùs; is to
uentum clariùs fortasse cognouerit, Romámque perscripse

Restat quartus, Antonius Dionysius nomine. hunc ad
enatantem prædones cur diutius persequerentur, non fu
quippe iam in littore ad prędam parati constiterant: á
Antonius, quæ gentis est impudentia & immanitas, omnib
interioribus vestimentis exutus, in oppidum quoddam ab
est. Hunc Mahometani incolæ, adhuc ignari quisnam sit,
cula catenásque conjectum ita benignè tractare dicuntur
dus humi cubet stragulo culcitráve nulla, non plus scutella
zæ quotidie in cibum accipiat. sed eum Goæ propedien
sperabamus, quandoquidem in redemptionem est iam cur
cunia.

Nunc, quoniā tū ex hisce difficultatibus & incōmodis, tū e
quæ ad vos è Iapone fortasse perscripta sunt, satis vt arbitro
ligitis, in hasce Indiæ regiones venire, aliud esse nihil, nisi d
mortiq; Christi Domini causa, vltro offerre sese, modū epist
ciā, & alia pericula silētio prætermittā, quæ maiorē etiā ani
tutem roburque desiderant. Illud vos tantùm rogo,
commune omnibus nobis beneficium huiusmodi nostra
tionis obtestor: vt pia quadam abdicatione rerum o
(non omissis interim aut neglectis iis, quæ vestræ fidei
que commissa sunt) expetatis ardenter, Deumque assid
precemini, vt liceat vobis, ad animas vestras & corp
dem immolanda, in hæc loca contendere, vtique ad i
in primis accommodata. Quod vt impetrent pauci, n
rum tamen omnes ea petitione profecerint: etenim si De
num atque præsentiam frequentare, caput vitámque vestra
salute animarum ei deuouere non desieritis: profectò vest
studia non modò pro sua bonitate approbabit, sed etiam pr
rito cuiusque remunerabitur. Præterea, fieri non potest ad m
vt se quispiam compare, quin idē ab hac vita misera sese d
ac separet. Dicā planiùs: quisquis pro Christi Domini glori
tem verè & ex animo exoptat, idem nullo negotio prauas
cupiditates coërcet, quæ res ad Deum & sanctè colendū &
valet plurimū. Itaque sic habetote fratres mihi carissimi: e
pêtus animi eaque desideria, quæ fundamentis huiusm
nituntur, assidua precandi exercitatione coniuncta, nequ
esse huic Indicæ legationi atque oneri paria: quippe, que

tā sunt, eo faciliùs variis & quotidianis incommodis labefa-
subsidunt paulatim & concidunt. contrà, si matura stabilique
e subnixa fulciantur, ingruentibus laboribus atque periculis
odò non quatiuntur aut corruunt, sed etiam magis magis-
onfirmantur & corroborantur in dies. Quocirca obseruet e-
tq; etiam vnusquisq; se, videatque quemadmodum ambulet:
ous autem nobis, ad sanctam; ipsius volũtatem ac placita ritè
enda, spiritum Deus ipse viréśque suppeditet. Amen. Goa, V.
nuarii, MDLXVIII.

ANCISCI GASPARIS, AD IOANNEM BAPTISTAM MONTANVM.

SVPERIORIS anni res gestas in vinea Domini scripsi ad te antea fusiùs. nunc quæ sint deinceps acta narrabo. In ditione Barptolemæi dynastæ versatus adhuc est Ficeredius, vbi Christiani subinde facti complures, in iis nobiles aliquot. Cętera ex ipsiusmet Ficeredii litteris cognoscentur. Porrò in hac vrbe Co-
o, vbi ferme agit Balthasar Lupius, multæ confessiones per
etem sanè magno cum animarum fructu ab eodẽ exceptæ.
lures etiam, insigni sante id tempus pertinacia, flexêre tādem
s, & præter omnium spem sese ad Christum adjunxêre. Præ-
ùm graue instaret huic neophytorum gregi periculum, par-
ipsomet regulo, qui à Christiana religione vehementer ab-
t; partim etiam à quorundam leuitate, qui nondum erant
fundati; diuinitus factum est nec opinantibus nobis, vt
primùm ad verbum Dei audiendum, deinde etiam ad
mi Sacramentum accederent: & hoc ipso tempore nu-
augebatur in dies. Quo de genere toto quoniam ad vos
althasarem ipsum plura scripturum, hæc strictim attigisse
tus, veniam ad res Amagusanas, qua in vrbe ego, & Lu-
us frater, & Laurentius Iaponius hyemauimus hoc anno,
Amagusani Toni rogatu: qui cùm Euangelii audiendi
crebris me litteris inuitasset; nec mihi, nec iis quos ea
nsului, vllo pacto amittenda visa est adeò præclara Chri-
propagandæ religionis occasio. Fundum igitur venimus
n. quo nomine oppidum, in primis munitum ac frequens,
n ex Toni popularibus obtinet. Hîc, vbi è naui descendi-
uiam nobis è nobilitate prodière permulti nõ sine lectica,
um circiter millium interuallo ad oppidũ vsque deueherer.

neque tamen ea ſum vſus, quamquam id illis admodum æg
rentibus. Bonziorum deinde cœnobio excepti ſumus, vnde i
ſuis idolis Toni iuſſu paulo antè migrauerant. Huc ille nobi
xenia protinus miſiſſet, paulo pòſt ipſemet nos gratulabund
uiſit. Affuêre mox magiſtratus etiam, publicè gratias agent
bis, quòd ad legem Dei prædicandam veniſſemus ad ſe. Pau
hinc diebus in adeundis officii cauſa principibus, & ciuium
uolentia concilianda conſumptis; conciones in eodem cœ
haberi cæptæ: ad quas præter cæteram turbam Tonus q
cum arcis præfecto & aliis proceribus ventitabat, eo quid
nimi ſenſu, vt ex iis aliquot ipſo ſtatim initio baptiſmũ exp
Sed enim diabolus in humani generis perniciem intentus
futuræ meſſis copiam cerneret, conatui noſtro ſeſe vehen
obiecit. Dynaſta Xichienſis eſt Amaguſano finitimus, cuius
tione nonnullas habemus Eccleſias, Michaële Vaſæo pr
is ad Luſitanorum allicienda nauigia, tantiſper dum eos fa
ſuſcepta Chriſtiana religione, deinde per ſummum ſcelus
diamque deſerta; dæmonis inſtinctu (quem ſibi apparent
ſpectabili forma & adorare coràm & alloqui dicitur) nec no
ziorum ſuaſu, quos plerunque graues aduerſarios experim
gnita propenſione Amaguſani populi ad fidem Euange
tam multiplices adhibuit machinas ad Tonum cæteroſque
mente auertendos; vt res tota frigere continuò cæperit. Q
go magno meo dolore cùm vidiſſem, ne in iis locis operar
tius perderem, parum abfuit quin re infecta redirem: ſed n
lum omnino exſtaret operæ pretium, placuit experiri ecq
oppido vicino profici poſſet, cùm aliis nominibus celebr
quòd illic Tonus majorem ferè partem temporis habitat: ſ
quoque deſertoris eiuſdem, & aliorum Diaboli ſatellitum ſ
aditus nobis omnes ad animarum ſalutem obſtructos off
mus. itaque trium circiter menſium ibidem ſpatio per ing
labores ſummamque hyemis aſperitatem exacto, cùm null
ſupereſſet rei bene gerendæ ſpes; ecce tibi repentè imm
diuinitus voluntate Amaguſanus Tonus baptiſmum eflagit
que cum multis, quos imitati deinceps ex aliis quoque vicis
pidis pluri ſeſe ad Chriſtianam Eccleſiam aggregarunt. in ii
(quod mirére) Bonzius concionator inſignis, idemque pri
Icoxuanæ familiæ, quæ in his locis hominum ſecta Luteran
delicet in Europa reſpondet; ſiquidè ad beatitudinē requiri
nihil affirmant, præter vnius nomen Amidæ: eiuſque præſtar
mis & ſalutaribus humano generi meritis injuriā fieri, ſi qui

tis & suā cuiusq; industriam esse præterea necessariā ducat. :sus ad Christū est etiā Toni filius adoptiuus, eximia spe virtutis adolescens: huic ante baptismum magna fuere nziis,& Camisama Toni vxore certamina. sed omnes diffi- s Deo adiuuante perrupit amor cognitæ veritatis, & mira a animi inuicti constantia. idémque duodecimo quàm re- lt die, cùm audisset nos profectionē parare; voluit omnino ima quæque delicta sacramento cōfessionis eluere; ac mihi opus esse, quòd è recēti baptismo emersisset ab omni labe esplēdidus; institit nihilominus ille, cū diceret ignorare se sibi euenturū esset absente me. Cessi igitur deniq; incensis precibus, & aures neophyto præbui, tā scienter, tā dispositè recensenti, vt non sine stupore ego quidē oblatā eius ani- :m & impertita diuinitus charismata recognoscerem. At- : antequam ego discessi. postea verò (quemamodum ad me :st) Camisama accersitum adolescentem interrogat, num ana sacra susceperit, quāquam inuita ac repugnante se. Ille od erat fatetur ingenuè. Tum indignata mulier; & sua in neficia, & illius ingratum in se animum exprobrans; iubet ultu seuero confestim è sua domo facessere, neque suum in ctum venire post hac, qua denuntiatione adolescēs nō mo- exterritus est; sed etiam disertè respondit: ingenti sese gau- lii ignominiam & incommoda pro Christi nomine sub- sed cùm ad tēplum a neophytis nuper exstructum venisset, totius manasset oppido rumor, adfuit Tonus ipse cōtinuò, zio quodam nobili secum adhibito, qui adolescentem à te- ducarat; multis precibus mitigata Camisama, in eius gratiā um filium incolumi Christiana fide restituit. Cum his ergo alis Dei beneficio Bungum versus inde profectus; Fundum ere attigi denuo: prolatisque Toni litteris, quibus ad audiē- rbum Dei cunctos adhortabatur, ea fuit rerum conuersio, r animorum, vt qui paulo antè nefario conatu prædicatio- angelii vel maximè distinuerant, in iis etiam quidam è nu- onziorum, immutati subitò sese ad nos adiuuandos enixè t. Itaque diebus octo decémve, quibus ibi substitimus, præ- m turbam, plus viginti è principibus ad Christum adiuncti ædificandi præterea templi cura mandata certis homini- ntus denique omnium exstitit motus, vt cùm primùm huc n, sese Christianos fore vniuersi promitterent. ipse verò dy- undanus cur nomen Christo dare supersederet, id caussæ at, quòd è patriis legibus necesse foret sibi, dum gens tota

prophanos ritus abjiciat, publicis eorum ludis atque celeb
bus interesse. itaque baptismo in proximum annum dilato,
di formulas interim è catechismo ediscebat. Qui in Amag
finibus baptizati sunt, eorum numerus in vniuersum est du
citer millium. In Bungensi autem ditione conuersi aliquo
dam etiam languentes erecti. Iam verò in ipsa quoque Xi
gione, quamuis desertore illo dynasta furente minaciter, c
qua facta est ad Christi gregem accessio. tum insuper edita
la sunt veræ fidei ac pietatis illustria documenta. Cùm enim
phytis quidam proposita capitis pœna perterritus, quæ h
fragilitas est, à Christi nomine defecisset; id vxor eius ita i
tulit, vt vna cum filio sese à viri conuictu & consortio proti
moueret, fortiter increpans: Auertat a me Dominus, vt cu
uam, qui mortis metu Christum ejurauerit: quo facto m
compunctus intimis sensibus, & culpam agnoscens, noctu c
Michaëlem Vasæum accessit: & effusè flens, ducensque ex a
de suspiria, locum pœnitentiæ suppliciter petiit, paratus ta
cati quodlibet subire supplicium: quin etiam certum sibi e
mans, relicta patria fortunisque omnibus, in Christianoru
migrare, vt religionem susceptam liberiùs colere sibi licere
fefellit fidē. nocte intépesta ipse cum fratre ac duodecim p
cōsilii eiusdem sociis abiit, qui omnes re familiari & agris,
semēte, neglectis, vagi & egētes Christo seruire potiùs, quā
diuites, & apud Principem gratiosi ac potētes idola colere,
runt. Nec minor in cæteris illius terræ neophytis, quāquam
ro paucis tenerisque, virtus enituit. Grauibus enim edicti
tra Christi cultores à tyranno propositis; tantùm absui
li ab instituto recederent: vt etiam in exsilium voluntariu
stianorum oppida patriis focis bonisque relictis abire, vel
ferret, vitam pro Christo profundere communi consensu de
rint. Qua cognita re, dynasta damnum simul & inuidiam v
reuocauit edicta: & accito ad se Michaëli nostro multa pro

Facata est vrbs in primis celebris, quæ hostili rabie cum a
pidis nuper incensa & euersa, ac denuo propter loci oppor
tem exstrui cæpta, paulatim speciem veteris frequentiæ rec
meratque iam nunc ædificiorum ad tria millia, cùm
millibus antea censeretur. hîc ego & Ludouicus in trans
quattuor vel quinque morati, Christianos aliquot fecimus
plures vtique facturi, si mensem vnum ibi ponere licuisset,
hominum vndique cōcursus ad nos. Ædificabat ibidem h
re templum suo sumptu neophytus quidam; totus verò gre

ſtem magnopere poſtulabat: ſed nemo erat quem daremus,
ſanè meo dolore: nam & illius populi inclinatio ad fidem;
ns nationum varietas, eòdem commercii cauſa confluentiũ,
ram oſtendit copioſæ materiem frugis. Nuper etiam dyna-
dam, decem circiter a Cochinoco leucis, & locum nobis
excitando, & in parochi ſumptus vectigal annuum detulit.
em locis noſtri ob idipſum valde expetuntur: ſed tanta pau-
t, vt nedum alia quærere, ſed ne parta quidem tueri poſſi-
erit enim non vno loco Chriſtiana res operarum inopia:
animi noſtri mœrore non dico. magna tamen eramus in
e, vt Dominus pro ſua clementia ac bonitate ſubſidium no-
uod tam neceſſario tempore mitteret: præſagiebatque ne-
o modo mẽs, te quoque affuturum. optabam quidem certè
imè, non ſolùm vt amiciſſimi viri congreſſu & colloquio
: ſed etiam vt exemplo tuo monitus ipſe me recolligerem,
iam pridem variis curis & occupationibus valde diſtractus.
Deus vberem gratiam & ſui nominis caritatem cunctis in-
, vt omnibus in rebus ei quàm diligentiſſimè ſeruiamus,
Cochinoci, ix. Calend. Octobris, M D L X X I.

VDOVICI FROII AD ANTONIVM QVADRIVM IN INDIAM

VA mentis humanæ peruerſitate fieri dicendum
eſt, Pater, vt quæ nobis Deus bona largitus eſt, ea
carendo ferè magis quàm fruendo ſentiamus? Id
adeò ex obitu Vatandoni Comidoni clariſſimi at-
que optimi viri quotidie certius ego quidem expe-
rior, cuius de incredibili ſtudio erga nos nomenq;
anum vniuerſum, licèt ſæpiuſ te per litteras docuerim ante
men hoc tempore, cùm ille ingenti mœrore bonorũ omniũ
ceciderit, faciendum mihi exiſtimaui, vti paulo fuſiùs ad te
berem, nam & grati memoriſque animi officium id vtique
t; & ipſa commemoratio laudum ipſius leuat aliqua ex par-
rem meum; & ad celebritatem & gloriam Diuinæ prouidẽ-
tinere videtur, intelligi, nobis, in tam remotis regionibus
õziorum inſidias, & intenta in nos barbarorum tela verſan-
õ deeſſe ne ex ipſis quidem principibus ethnicorum, tũ no-
utis, tũ Chriſtianæ religionis ac fidei propugnatores acerri-
: quo res tota clariùs pateat, repetã paulo altiùs initia ipſa &
eius amicitiæ, quæ nobis cũ illo intercesſit. Chriſtianus eſt

 quidam

quidam in hoc Meacensi tractu non modò generis claritate
ſpicuus, verùm etiam propter egregiam virtutem ac probi
ſumma apud omnes gratia, nomine Darius Tacaiama Fidan
cùm pro ſua in Deum pietate, proque ea neceſſitudine, quæ
rat cum Vatandono, de rebus diuinis deque instituto noſt
cietatis eſſet aliquoties cum eo familiariter collocutus; hon
denique perpulit, vt concionis audiendæ cauſa ad templum
accederet. Cùm igitur ad Gaſparem Vilelam vterque veniſſ
ipſo Catechiſmi exordio diſputatum à noſtris eſt horæ an
ſpatio, vnum eſſe Deum fontem & originem rerum omnium
quæ videntur quæque non videntur ex nihilo cuncta creauc
ſimul peruerſitas & amentia ſectarum Iaponicarum multis
nibus refutata eſt. Quæ omnia Vatandonus homo ingenioſu
& patienter ad finem vſque audiſſet, & tanquam rationi reru
naturæ conſentanea valde probaſſet; egit in præſentia Gaſpa
tias, operamque ſuam illi benignè admodum detulit. & qu
certis de cauſis erat ei confeſtim in regnum Vomi (quæ ipſiu
patria) recedendum, ad extremum adiunxit, vbi vacaret, ſe
diendum Dei verbum eſſe rediturum. Sequuta deinde Cubi
eſt, cumque ab iiſdem coniuratis, qui Cubum oppreſſerant,
liſſimis hominibus, & Chriſtianæ fidei inimiciſſimis, nos q
ad necem inquireremur; fuga nobis coacti conſulere, multi
gratis locis, ad vrbem Sacaium denique venimus, vt ibi tuto
& Meacenſi ditioni finitimo, bellorum exitum & occaſione
quam redeundi Meacum exſpectaremus. Interea Vatando
ius animo altiùs inſederant quæ de vno cœli terræque Dom
Deo nuper audierat, mirabiliter auidus plura diſcendi, petii
rio Tacaiama per litteras, vt à Gaſpare Vilela Iaponium ali
Diuinæ legis interpretem ſuo nomine poſtularet. quod vbi
cognouit, miſit ad eum protinus Damianum, in erudiendis
niis popularibus ſuis in primis exercitatũ. qui dũ magna ſpe
ne gerẽdæ concepta, Vomim iter contendit, eo ipſo tẽpore d
tui Cubi frater Cauadonus Voiacata, elapſus è coniuratoru
ſtodia, ad Vatandonum opis implorandæ cauſa confugit ſu
quem ille non modò benignè exceptũ ingenti ſumptu & mu
tia plus annũ in arce ſua Coca fouit atq; cuſtodiit, magno o
ſum ære alieno cõflato; ſed etiã, vt in fraternũ imperiũ reſti
finitimos Reges nationéſq; circumire atq; omni ratione ſol
nõ deſiit, quoad Nubunanga Rex Voaris, armatorũ quinqu
milliũ exercitu cõparato, & Mioxindoni & Daiondoni, qui c
tionis principes fuerant, repreſſa audacia, quẽ dixi exſulem,

pibus & gradu honoris amplissimi collocauit. Id fuit cau-
Vatandonum absentem patria,& rebus grauissimis occupa-
amianus inuenire, ac per otium (vti sperauerat) religionis
anæ mysteria docere nequiuerit. Venit deinde Sacaium Va-
us vna cum præcipuis ducibus exercitus Nubunangæ, cum-
nd eum esset etiam Darius Tacaiama, tempus opportunum
Meacensis Ecclesiæ subleuandæ: Vatandonum docet, occiso
Cubo, nos etiam factione Bonziorum per summam iniuriã
Meaco, nunquam postea redeundi potestatẽ impetrare po-
neophytorũ gregẽ, paulo antè ab idolorũ seruitute ad cultũ
eriq; Dei traductũ, orbum pastoribus in luctu & squalore
de nostra magis quàm de sua salute atq; incolumitate soli-
orat & obsecrat, vt dignum se suisq; rebus gestis patrociniũ
suscipiat, seq; pro æquitate ac iustitia perditorum hominum
furorique opponat: id si fecerit, magnam non à Christianis
sed etiã ab ipso Christo Deo gratiã initurum. Quæ vbi Vatã-
audiit, alacritate mirabili delatam ad se causam recepit illi-
q; confestim (nã Gaspar in Bungũ iampridẽ euocatus abie-
se nocte eadem accersit, ad quẽ cùm adiissem; tanta sum ab
dico comitate, sed veneratione acceptus, vt in cõsessu prin-
(quod Europei nostri vix credant) de sella mihi quamuis e-
enitenti discesserit, aliaque more patrio signa summi cuius-
onoris habuerit. Mecum ego Laurentium nostrum adduxe-
quem vbi Vatandonus Iaponium cognouit esse, conuersus
m: Quin, inquit, nisi incommodum est, mihi & proceribus
de Christiana lege déque vno rerum omnium conditore ali-
xponis: Tum ille, qua est facundia præditus, in eam senten-
ita copiosè tanta cum auditorum attentione disseruit, vt in
m vsque noctem sermo protractus sit. cũ perorasset, eius ora-
& argumẽta magnis laudibus Vatandonus extulit, & simul
causam principibus, qui aderant, ex animo commendauit;
ego cũ officii causa postridie conuenissem, nõ modò me per-
ificè accepere singuli, sed etiam suum omnibus in rebus mi-
dium operãmq; benignè polliciti sunt. Ad hæc Vatandonus,
acaiani populi tumorem & superbiam nosset, nec ignoraret,
x quo tempore Meaco sumus exacti, quasi profugos & abje-
omines vulgò cõtemni; ad conciliandã nobis auctoritatem
tiam: semel iterumque honoris causa domum nostram non
auit venire, tanto stipatus grege amicorum, vt multitudi-
via ipsa non caperet. Quin etiam Fabium Reoqueium in-
n Christianum primarium virum, quòd nos in eo exsilio beni-

gnè fouiſſet, accerſitum ad ſe non modò magnopere laudau
tiaſque egit illi mirificas, verùm etiam hominem de ſuo li
ter admodum muneratus eſt, addens inſuper, quicquid in no
cii ac beneuolentiæ contuliſſet vel conferret in poſterum
perinde gratum eſſe habiturum, ac ſi totum in ſemetipſum
tum fuiſſet.

Poſt hæc Meacum reuertit: paucíſque diebus interiecti
me per litteras certiorem, ſe de reditu noſtro cum Nubunan
nouo Cubo tranſegiſſe: itaque Darium propediem ad me re
dum eſſe venturum. itaque factum eſt; quanto neophytorum
dio, tu ipſe exiſtimabis, cùm id propter aduerſariorum ſumm
tiã atque potentiã ſperare vix iam vllus auderet. Tandẽ igit
ni Meacum, & quoniam ædes noſtras quidam tribunus mi
occuparat; diuerti ad Chriſtianum ciuem Meacenſem, Ante
nomine, virum in primis honoratum ac nobilem: ſtatimque
Vatandonus ter deinceps inuiſit, hoſpitique noſtro item, vt
fecerat, dedit munera, ac petiit, nos ad aliquod tempus h
domi ne grauaretur: intellecturos breui Chriſtianos quant
fide curaque Vatandonus Patrum negotia tranſegiſſet. quæ
ſignificatio beneuolentiæ dici vix poteſt, quantam nobis ap
los exiſtimationem attulerit. Nec ita multo pòſt (ſanè præte
nionem infidelium) quæſitum ipſemet me magno comita
duxit in regiam, fecítque & effecit omni artificio, vt inſpect
bus & tabeſcentibus Bonziis, in magna principum frequ
cùm à Nubunanga tum à Cubo quàm honorificentiſſimè a
terer. Ad hæc, noſtræ non modò manſioni & incolumitat
commodis etiam & ornamentis per litteras regias diligent
uit: quæ quoniam ab ipſis etiam ducibus, atque à princi
Bonziorum, non niſi magno auri argentíve pondere comp
tur; cùm idcirco Vatandonus inſciente me ad Nubunangar
cem auri laminas iuſtæ magnitudinis attuliſſet; negauit ille
ridens in tali cauſa opus eſſe muneribus: decretum ipſemet,
maximè vellet formula ſcriberet: ſe id confeſtim ſuo chirogr
muniturum. Tum ille tanta regis in nos propenſione anima
ſa, ſcripſit non modò vt nobis tutò Meaci habitare liceret;
pœna propoſita, ſi quis nobis negotium faceſſeret; ſed etiam
des noſtræ ab hoſpitio militum (qui ferè in templa & cæn
diuiduntur) ac præterea vti vicinitas noſtra tota à vigiliis ob
dis præbendis ad munitionem operis, aliiſque id genus one
eſſet immunis. quæ omnia cùm à Nubunanga & Cubo, q
uis contranitentibus aduerſariis, impetraſſet; ſubſcripta d

quorum ipse in suo tabulario exemplum retinuit) magna sui voluptate vocato ad se Laurentio tradidit; pollicitis insudaturum operam, vt Tribunus ille, qui nostras occupauerat iampridem a Christianis desertas, excederet: idque multibitis internuntiis tam diligenter curauit, vt ille denique riorem vrbis partem ingenti populi admiratione migra-

ılto deinde pòst, cùm Rex Micauæ inuisendi Cubi causa ım ingenti comitatu venisset, exceptus est non ita remoto nostra diuersorio. cumque, ad accipiendos amicos eius, uot erant propinqua Bonziorum ædificia occuparentur; s Vatandonus, ne quid nobis quoque molestiæ exhiberetur, m suum & aliquot præterea è familiaribus misit ad ædes s, qui speciem præberent occupati iam ab se hospitii: quæ que nos ab omni eiusmodi incommodo liberos præstitit. nerò idipsum egregiæ beneuolentiæ commentum ille significnobis; è scriba deinde cognouimus ipsius conscio secreto- sanè tum hisce, tum aliis in rebus, quæ vel ad commodum dignitatem nostri ordinis pertinerent; tanta fuit eius dili- & amor in nos; non modò vt preces nostras, verùm etiam tates suis ipsemet fidelissimis consiliis, officiis, benignitate uerteret.

andiu Nubunanga Meaci commoratus est; ad eum ego tandoni sententia aliquoties accessi, tam facili mihi ex il- ommendatione aditu ad regem, vt multis interdum dynastis ncipibus Bonziorum ad limina præstolantibus, ego extra nem intromitterer. Sed cùm proximè ad regem sub eius pro- onem adiissem, longa illa disputatio, de qua scripsi ad te an- de immortalitate animorum incidit mihi cum Nichioxine io, viro in primis diserto, & propter egregiam rei militaritiam (neque enim hoc sacerdotum genus abhorret a belrtibus) magna apud regem auctoritate. ex quo certamine ille turpiter victus abiisset; in eam exarsit rabiem, vt nunn ex eo die perniciem nobis moliri desierit. cuius furori & aiæ cùm locis omnibus apertè sese Vatandonus non mo- onsilio, sed etiam armis opponeret, nec illum vsquam con- paterctur; superatus ille viri constantia, vbi se viribus impa- ensit; omni deinceps dolo & insidiis grassari constituit. Dissita igitur in tempus iracundia, falsis criminationibus cir- ientum Vatandonum eo tempore ægrotantem, adeò artifi- & callidè apud Nubunangam accusauit, multis diaboli satelliti-

satellitibus in eius flagitij societatem adscitis; vt Rex mēdac
neratus, adeuntem ad se valetudine recuperata Vatandonum
modò aditu congressuque per summam ignominiam arceret
etiam aureorum viginti millium annuo reditu, & nobili in p
arce multaris. Quo ille tam insigni accepto incommodo, ta
abest, vt quicquam idcirco de suscepta in nos beneuolentia
dioque remitteret; vt etiam palam dictitaret venientibus
consolandi gratia principibus, præclarè verò secum actu
se, cui nostra causa in tantam calamitatem incidere con
set: atque adeò, quo illustrior esset amor ipsius erga
quamquam tanta facta & rei familiaris & dignitatis imn
tione; tamen diligentiùs etiam quàm antea, vbicunque
foret, nobis omni ope curaque affuturum. Interim ex altera
te Nichioxines, & cæteri Bonziorum antistites, oppressa i
centia impunè volitare; nobis ferrum flammamque min
de templo nostro funditus euertendo, serendoque ibidem
per ignominiam perduellibus constitutam, in suis cœtibus
ta iactare: nec tamen cessit illis ea res è sentētia: nā & Nubu
ga Cubusque nos nulla nostra culpa aut domo aut ex vrbe
passi non sunt: & machinationis eius artifex Nichioxines,
Dei iudicio compluribus eiusdem flagitijs ac facinoribus pa
ctis, haud ita multo pòst à Nubunanga multis verbis malè
ptus, & omni dignitate spóliatus est: & anno vertente Vata
nus cùm ad Nubunangam, qui tum fortè Meacum redierat,
didatus venisset: Diuino prorsus beneficio, amicorum dep
tionibus ad causam dicendam admissus, tantam suæ cladis
ricordiam exciuit, vt illum Rex, viri meritis & probitate pe
cta, in pristinum gratiæ locum restituerit, & insuper dena au
rum millia ad viginti, quibus antea fruebatur, addiderit.

Iam, qui apud alios causam nostram tam diligenter agere
tus fuerit, qui ad potentissimos Reges aditum nobis tam stu
sè munierit, qui denique pro nobis fortunarum & capitis di
men adierit; ineptum arbitror explicare quam benignè quam
honorificè nos accipere consueuerit ipse venientes ad se vel M
ci valde remoto à nobis loco, vel in suis extra vrbem oppidis
arcibus habitantem. Qua ille cura cauebat exceptis hospitio
quid nobis omnino deesset! quàm familiariter nos in ips
dium penetralibus, quo paucissimis è familia patebat intro
vnà cum vxore liberisque adhibebat ad mensam! quoties
Christianæ causa iter habentibus per infesta latronibus loca, n
equos & corporis custodes attribuit! quàm sæpe xenia misit
mai

imè! quàm suauiter si quid vicissim ad illum nos allatum ex
a vel ex India mitteremus, quod Nubunãgæ vel Cubo gra-
re intelligeret, remissum idipsum ad nos, monuit vt illis
opportuno tempore largiremur! Neque verò nobis faue-
tantummodo: sed etiam Christianam rem tanto erat ardo-
plexus, vt de Diuinæ legis præstantia, de sempiternis post
n præmiis atque suppliciis, de virtutibus Christianis in cœ-
rincipum ferret ipsemet ex occasione sermones. Quinetiã
, dum esset Meaci, per causam inspiciendi horologii, igno-
is regionibus machinæ, domum nostram adductos, eadem
acris concionibus admonebat; atque vbi peroratum esset,
m totius doctrinæ iterabat ipsemet, pręcipuis locis insistẽs,
zicrum fraudes & errata redarguens.

verò neophytorum, quos omnes fratrum numerabat loco,
onem ac patrocinium quàm ex animo suscepisset; cùm aliis
is rebus ostendit, quas ego, ne longior sim, consultò præter-
verò insigni quodam pietatis & iustitiæ documento. id
ismodi: Vetula quædam erat de grege neophytorum, Do-
nomine, cuius filius in templo nostro ministrare consue-
hanc ethnicus nescio quis potens cùm de quarundam æ-
ossessione deturbare per vim & injuriam conaretur; confu-
supplex ad Vatandoni fidem, cuius deinde beneficio quic-
piebat, obtinuit. sed prima luce ad eum profecta, dum ex-
ad fores, pueri quidam è Vatandoni familia rosarium,
le more muliercula percurrebat, interea per ludibrium, vt
licare; stanneam icunculam è rosario pendentem abripere.
la indignari, & impietatem facti muliebriter accusare. con-
eri quo magis irritatam vident, eo instare acriùs, & illude-
n strepitus inualesceret; exaudit è cubiculo Vatandonus fe-
quiritantem. quærit continuò, quid sit rei. proteruitate
um cognita, iubet ex iis tres protinus comprehendi; seue-
modum increpans declaraturum se, quantopere velit Chri-
omnes ab omni contumelia tutos, domi suæ præsertim.
e dubium esset nemini, quin grauiter esset in eos animad-
us, muliercula primùm pro illorum salute deprecari; cùm
psa proficeret; monitus ego statim ad eum mitto Lauren-
qui cũ nihilo magis hominẽ placare potuisset; ego ipse deni-
illũ accessi: multisq; rationibus iracũdiã mitigare conatus
ed nec vetulæ preces, nec Laurentii legatio, nec nostra con-
flectere animũ hominis valuerunt, quominus vnum ex iis,
notiore petulantia adolescẽtulũ, in arcẽ suã ab vrbe amã-
datum,

datum, capite plecteret. tantam ille venerationem rerum
rum, tantum cultum religionis imbiberat Denique, vt fine
Christianos omnes omnibus minimis maximisque rebus
sicuti liberos indulgentissimus parens. Miretur fortasse qu
quæ res catechumenum eò pietatis ardorisque prouexerit.
vt ego quidē arbitror, insita illi cōstantia, & bonitas tam i
vt fortes viri permulti, relicto vberiore stipēdio, ad ipsius
& imperium sese vltro conferrent: deinde ac multo etiam
frequens auditio & cogitatio verbi Dei, cui, quoties per bel
liasque grauissimas occupationes licebat, aures dabat qu
diosissimè. captus erat quippe vehementer honesti pulchri
& Christianæ fidei veritatē & excellentiam magis admirab
dies; & sanè, cùm primùm ei Laurentius æternitatem anima
rias ac multiplices eiusdē vires exposuit; stupore propemod
tonitus Vatandonus, qui ad eam diem in hæresi fuisset Ien
rum, qui nihil omnino post mortem superesse opinantur,
clamauit: se tum demum ex, quo ea didicisset, hominem
ri: antea quidem in tantis errorum tenebris infra ipsas p
iacuisse miserrimum. atque etiam Tacacuquim (id arci n
eundem Laurentium ad se magnis precibus euocauerat, qu
modiùs catechismo vacaret: eoque probè peracto, Christia
litiæ obligare sese baptismi sacramento decreuerat. sed hæc
tem & assiduè meditātem oppressit mors illi immatura, C
nis omnibus luctuosa; quem tibi casum exponam, vt potero.

Iquenda est regio finitima ditioni Vatandoni: quam re
bellicosi admodum incolunt populi. in eius limite cùm Va
nus castella duo excitasset: non tulit factum Iquendæ regu
ercitu repentè coacto, primùm omnium præmia pronunti
reos annuos M D. si quis ad se caput Vatandoni retulisset:
verò postridie ad vnius è castellis oppugnationē tetendit i
Quod vbi sensit præfectus præsidii Darius Tacaiama, citat
misit protinus nuntium ad Vatandonum in arce vicina Ta
morantem. is cognita re, quas habebat eo tempore copias
piti agmine ducit obuiam hostibus, ducenti eius latera s
lectissimi viri: cum his intrepidus antecessit, reliquos opini
pauciores (haud plus quingenti fuēre) cū filio subsequi iussi
stis comperta paucitate nostrorum, veritus ne si Vatandonu
suum resciret, omissa pugna se in castella reciperet; maiorem
exercitus iubet occultè considere ad montis radices: cæt
perat, Vatandonum ad certamen eliciant. Vt propiùs vent
Vatandonus puniceo insignis galero, quem dono a Lusitan

ardens cupiditate pugnandi. non exspectato subsidio, cũ sua
te dumtaxat, ex equo desiliens (neque enim equites in Iapo-
gnare mos est) sese in aduersos ferociter intulit, neque antè
lit insidias, quàm consurgente vndique multitudine circum-
est. Pugnatum vtrinque acriter: quoad Vatandonum multis
is vulneribus egregiè dimicantem obtruncauit ex hostibus
n, cum quo gradum fortè contulerat; verùm is quoque læ-
saucius, dum certa pretii spe caput asportat, paucis confe-
assibus moribundus occubuit. reliqui stipatores Vatandoni
ecipua nobilitate ad vnum omnes cæsi. Qui erant in subsi-
im se longè impares cernerent, fuga repentè dilapsi. Vatan-
ilius in arcem Tacacuquim cum admodum paucis confu-
stes victoria vsi, vastatis agris, villis incensis ad arcem castra
e; ego quo die malè pugnatum est, eram in insula Sanga, iis
ocis ita propinqua, vti fragorem tormentorum exaudirem.
hil tale suspicanti mihi tristis adest repentè nuntius, Vatan-
n cæsum esse cum suis. id vbi Meaci cognitum est, Organti-
alus & Laurentius Iaponius, Bonziorum insolentiam veriti,
ytorum hortatu omnem apparatum sacrorum in tutum as-
ndum curarunt. ego ne quid aduersarii contra Christianam
udacius molirentur, quo ipso die hæc scripsi, manè Lauren-
ad Nubunangam & amicos ipsius cum muneribus miseram.
no turbulentæ erant res: multi circumquaque inimici: neo-
rum grex metu ac mœrore perculsus. auxerat inuidiam obi-
se Vatandoni, & rumor improborum scelere dissipatus: om-
uicunque nos foueant, tandem iratis Diis funditus interire.
in tanta solitudine periculisque vna scilicet fiducia bonitatis
hæ sustentat: quam quo magis magisque demereamur in dies:
pater optime, fratrumque omnium pias pro nobis depreca-
s & sacrificia vehementer expetimus. Meaco, IV. Calendas
bris, MDLXXI.

EIVSDEM AD ANTONIVM QVADRIVM IN INDIAM.

QVANTA esset rerum perturbatio, qui Christianorum dolor ex obitu Vatandoni dynastæ viri fortissimi nostrique amicissimi, nuper ad te fusè perscripsimus. Ex eo die insperata quædam, eadémque cùm ad muniendam Euan-
viam, tum ad leuandum mœrorem nostrum in primis accõ-
ta exstitêre, quos ego euentus hac epistola persequar.

Quod

Quod ipſemet noſtri iampridem, Frenoiama excelſus in
eſt mons, nouem circiter millibus paſſuum ab vrbe Meaco
orientem. In eo monte Rex quidam Iaponis, patriæ ſuper
appime deditus, ante annos octingentos templa conſtruxit
millia & octingenta, ædibus adiunctis dumtaxat in vſum B
rum, qui legum ac diſciplinarum in ſtudio verſaretur. quod
vlla interpellatione quam commodiſſimè facerent, non
turbas ac ſtrepitus omnes agricolarum inde remouit: ſed
vicos duos, vnde omnia neceſſaria peterent, ad montis rad
dificauit, ſuperum inferumque Sacomotum, (id locis nom
demque Bonziis inſuper, tertiam ferè partem vectigalium
Vomenſis attribuit. Quod opus ab illo Rege fundatum, po
impenſiùs adiuuerunt, quòd vniuerſæ Academiæ ſummo cū
rio præponi ſolitus eſt aliquis vel ex filiis regis, vel quā arć
certè cū rege affinitate cōiunctus. Itaque in tantā amplitu
excreuerat olim Academia, tantumq; illi honoris & aucto
acceſſerat, nō ſolū vt Meacenſis omnis iuriſdictio illorū hor
arbitrio regeretur, ſed etiā vt omnes fermè Iaponicarū ſupe
num interpretes ducéſq; ſectarum inde, tanquā ex perenni
vel ſeminario quodā, exiſterent. ſed imminuta paulatim reg
teſtate, rebuſq; (vt fit) bellorum iniuria ac vetuſtate labentil
gens ille templorum numerus, quæ ſexdecim diſperſa cōua
antea viſebantur; ad octingenta vel paulo amplius rediit. ac
Bonziorum illa qualiſcunq; diſciplina ſenſim ita ſoluta eſt,
ni abiecto pudore ſeſe turpiſſimis voluptatibus flagitiiſque
derint: atq; ad armorum vſum ac latrocinia ſtudio doctrina
gioniſque cōuerſo, cū alia multa per vim nefaſq; patrarint; tu
annis ab hinc ſeptem & triginta Meacum vrbem, ingēti fact
minum cæde, penè totam incenderint. Verū iuſto Dei iudic
præſertim allatum ad ſe CHRISTI Euangelium obſ
reſpuerent mente, contigit anno ſuperiore, vt graui bello
Nechienis Regem & Nubunangam exorto, illius copias B
tecto & commeatibus iuuerint, Nubunangam verò præter ca
iniurias etiā trāſitu prohibuerint. Quā re ille maiorem in m
offenſus fremenſque, pactis cum hoſte induciis, in regnum V
rediit, ac primùm Bonzios eius regionis Icoxos (qui dicunt
ſtellis omnibus exuit, & quotquot viuos vel ex ipſis vel etiā
rum popularibus capere potuit, omnes cruci ſuffixit: deinde
exercitu, victricia ſigna repentè ad Frenoiamam ira ſtim
conuertit. Tum primùm temerarios Academicos, & omn
ſecunda pollicitos, verus belli terror inuaſit, pœnituitque I

ınangæ; cumque ſe viribus longe inferiores cernerent; miſ-
:is, magno primùm auri pondere, deinde loci religione
ıe numinum placare conati ſunt Regem: quibus ille cùm
liſſet; nec ſe pecuniæ cupidum, ſed vindicem ſcelerum &
ı iniuriarum adeſſe: nec inanium Deorum vlla terreri for-
;tùm illi vt in re trepida, contra hoſtium impetus omni ra-
: comparant. Erat in ipſo montis vertice templum Qua-
catum, quem deum vel dæmonem potiùs miro cultu vene-
ıpone toto cœca gentilitas, plurimique mortales votiua
natione ſuſcepta eòdem aſſiduè confluebant, quòd perſua-
berēt ab illo Deo longioris vitæ ſpatia, bonam valetudinē
: impetrari: Frenoiamani verò Bonzii ſacra quotannis eidē
s ingenti apparatu ſumptuq; perſoluere ſoliti ſunt, quibus
ıò in vrbe Meaco Gibonis ſolennia ſuccedebant eo pompę
hominum frequentia, commentis artificum, vt ſatis appa-
ıulum diuinæ gloriæ Satanam, in iis locis, anniuerſariam
ɔs corporis Chriſti celebritatem effingere voluiſſe. In il-
ur montis cacumen & Bonzii & è proximis pagis promiſ-
ba ſeſe recipiunt: ſtationibuſque diſpoſitis, hoſtem ex eo
ohibere conſtituunt. At Nubunanga Sacomoto & Catata
m incolarum internecione incenſis euerſiſque, montem
Frenoiamam, ne quis è numero Bonziorum elaberetur,
circundedit. deinde inſtructum exercitum in eos aduerſo
ıbmiſit: reſtitêre aliquamdiu è ſuperiore loco Bonzii: vrgē-
multitudine hoſtium, effractiſque clauſtris, & ſuperata
ione, trucidati ferè omnes: ac ſimul, iniectis maximo ac no-
no templo facibus, ea tota moles horribili prorſus incendio
grauit: atque id ipſo die feſto Michaëlis Archangelis, 3. Cal.
. vt ad hoſtes Chriſti delendos, tollendaque prorſus illa
iæ cubilia, & ſcelerum officinam, princeps militiæ cœle-
:ſenti ope affuiſſe videatur. Poſtridie verò, qui dies fuit
Beati Hieronymi, Nubunanga circummiſſo milite, lati-
ferarum inſtar Bonzios, qui prælio ſuperfuerant, protractos
tis aut ſpecubus interemit. ſub hæc domus eorum direptæ,
us CD. cum omni ſacrorum inſtrumento pariter concre-
agens omnibus circa nationibus terror incuſſus. Meacum
ctobri menſe ineunte victor Nubunanga ſe contulit. Hîc
Organtinus ad eum officii cauſa cùm adiiſſemus; non modò
rambos accepit, verùm etiam (quod vix credat quiſpiam)
nos peramanter effudit. Quod ſupereſt, te Pater etiam
mur, vt nos totumque Iaponicum gregem hunc tuis &
n ſocio-

sociorum piis deprecationibus & sacrificiis adiuuare ne
Meaci, Natali die sancti Francisci, M D L X X I.

Scriptis iamdiu litteris necdum datis, alia quædam in
uenêre; quæ ego ad Diuinæ iustitiæ ac prouidentiæ fidem
que deesse nolui, quin adscriberem.

Germani duo fratres erant in vrbe Meaco, tum genere
uitiis clari; iidemque Xacę cultores egregii. quorum vt
se religioni Christianæ in primis acrem aduersarium assi
buit, iidemque superioribus annis antesignani fuere fa
ius, cuius scelere nostri Meaco semel iterumque per sum
iuriam exacti sunt. Anno deinde pòst ferè sexto, cùm eg
doni opera ac studio restitutus ad Cubum salutandi cau
re venissem, die quodam accidit vt ex his fratribus natu n
esset, nomine Taquenus Vchisamidonus. Is, quo erat i
Christianum odio ac rabie, non potuit sese continere, q
coram ipso Cubo me sociosque maledictis incesseret, no
alias calumnias, tum præsertim esum humanæ carnis obji
tamen crimina ab iracundia ac furore profecta, apud Cu
terosque, qui aderant, minimè valuerunt. Idem nuper,
progressum & collabentem Deorum suorum existimati
credibili quodam animi dolore cùm cerneret, fretus tum
bus, tum gratia principum, nouam Xacæ sectam conde
sus est, iamque repudiata coniuge, mentóque & capite r
ziorum habitum & cultum induerat, cùm ad illum adi
dœmonis instinctu cœpere complures: quibus ille magn
amplum cœnobium exstruebat; (numerus enim discipul
C D. ascenderat) concionibusque pænè quotidianis popu
tra Christiana sacra legésque miris artibus incitabat. se
lum tantis debita sceleribus vltio Diuina maneret, a
quando, vt intemperantia linguæ prouectus præsente C
bunangam Regem dictis amaris haud obscurè perstrin
firmans illum iam ad summum potentiæ culmen euectu
in eo fastigio stare non posse quin rueret, vel certè quasi r
potiùs vieta ex arbore bacca decideret. quibus temere i
defuere confestim, qui ad Nubunangam cuncta deferre
ille auditis, vniuerso Bonziorum generi, multis iam ant
bus infensus, vt diximus, adeò excanduit, vt in regnum s
ris Meaco decedens, comprehensum nouum hæresiarc
quo impositum, quamuis magnopere deprecante C
que proceribus, quindecim à Meaco leucis in ipso itin
percusserit. ad hæc liberi, euersis & solo æquatis domib

bio nuper ædificari cœpto, in exfilium acti funt. triduo au-
ft (quod mirandum eft magis) frater ipfius, eque acerbus
ISTI inimicus, in vrbe Sacaio infixa pedi fpina dolore
us ac miferabili genere leti defunctus eft: vt in vtroque e-
fignificatione cœleftis iræ vindicta fatis appareat.
cifcus Capralis ad noftrorum luftranda in his Meaci parti-
micilia non ita pridem acceffit. ego eum deinde in regna
Ceunoquuni, Cauachifque deduxi. Pafchalia verò fefta San-
egimus: quo fructu, ex aliis litteris (vt fpero) cognofces. Te
ptime Dominus tueatur incolumem, Meaci, IV. Idus Au-
MDLXXII.

EIVSDEM AD FRANCISCVM CA-
PRALEM.

NVLLAM puto regionem ex iis, quæ Chriftiano-
rum nauigatione vel armis apertæ funt, in tanta
rerum viciffitudine ac varietate verfari, quantam
affiduè patitur hæc terra Iaponica. Mitto cætera
quæ tibi nota funt. Poft tuum à nobis digreffum,
quot cædes, populationes, euerfiones vrbium, & in-
confecuta! Cubo enim (vt nofti) Nubunangæ opibus refti-
cùm res Meacenfis vtcunque pacata videretur effe, repentè
dam interpofitis offenfionibus, (vt funt irritabiles animi
, & omnis imperii fufpiciofa communio) periculofum &
bellum inter eofdem exarfit, cuius belli initio cùm fe Cu-
uocatis vndique militibus, in arcem munitiffimam recepif-
cum hoftibus Nubunangæ inita focietate (qui multi po-
fque funt) tantum virium collegiffet, vt Nubunanga nequa-
e fuis finibus egreffurus in præfentia crederetur; tum ille ni-
c apparatu perterritus, præter omnium exfpectationem cum
is legionibus affuit: captufque mifericordia populi, cū fru-
er interpretes de conditionibus pacis egiffet, malo cogendū
qui monitis non pareret, quamquam inuitus, atque a-
lacrymans tantæ cladi, (vt affirmant) omnibus paffim tectis
m, multifque præterea idolorum fanis, Bonziorumque cœ-
, ad hæc vicis frequentibus vno die centum exuftis, præda-
genti rerum non modò agreftium fed etiam vrbanarum
, (quod ciues tumultus initio veriti ne Meacum recta con-
ret, pretiofam fupellectilem cum liberis vxoribufque in ea
raptim auexerant) rurfus Cubum inftitit ad pacem inuitare.
fœderatorum copias propediem exfpectans, cū interim om-
e refiftere & vltima experiri decreffet; tum verò Nubunanga

vehementiùs irritatus vrbem ipſam euertere ſtatuit. Eſt
pro ſitu loci diuiſa bifariam, ſic vt altera pars Meaci, ſupe
tera inferior nominetur. Superiorem, longè celeberrimam
Iaponis, præcipua nobilitas incolebat. ii direptionis & in
metum ingenti pecunia conati redimere, nihil profecerunt
rioris vrbis exitus felicior fuit: ſiquidem ciues, & in iis Ch
permulti, non tam argenti pondere, quàm precibus infimis
militate veniam & pacem à Nubunanga impetrarunt: itac
tis caſtris graui pœna propoſita iuſſit edici, ne quis inferior
co damni quicquam inferret. Interim in ſuperiori parte co
rati aliquot, ne in patriæ direptione & exitio nulla ad ipſos
portio perueniret, vltro ignem tectis iniicere anteuertunt,
ta ea nocte lõgè lateque vagatus, tertiam ferè oppidi part
ſumpſit. poſtridie verò Nubunanga cum ſuis inuectus, qu
reliquum omne combuſſit. eo incendio ædes priuatæ ad oc
lia, Bonziorum cœnobia viginti, & in iis duo Xacæ & A
nobiliſſima & maxima; minoris verò formæ ad octoginta
graſſe dicuntur; quorum in vnum trepida fuga ſe ſe abdi
Bonziæ mulieres ad ſexaginta ex iis, quæ ſtipi cogendæ ad
rationem fani Daibud in regno Thematis religionis ca
bant operam. Non defuit in tam luctuoſa clade res pænè
da. Manibus mortuorum ad inferos primùm, deinde ad
Amidæ ſedes, cùm tempus fuerit, deducendis, Iizum neſcio
ferali inſtructum tridente, præfecit Iaponica fabuloſita
ius Iizi delubro (quod in Meaco inferiori colebatur)
metuentes exitium, ſortibus coram ipſo iactis, quæſieren
lud inde amoueri expediret. cùm reſponſum eſſet vtrique
uendum, idque continuò, etenim loco imminere ſine
flammas; antiſtites templi, & vniuerſa vicinitas, magna cum
ratione ac cœremonia, ſtatuam in Meacum ſuperius tranſt
cumque iam in tuto rem eſſe putarent, ecce tibi conflato r
tè, vt dicebamus, ibidem incendio, ſimulacrum penitus deſ
uit. Interea incluſus arce Cubus nihilo magis flecti, quoad
bunanga, caſtellis circa ipſam arcem quattuor excitatis, ob
ne hominem premere, & operibus oppugnare conſtituit,
inſuper additis Imperatoriæ dignitatis ab ipſo in Dairis fili
ferendæ. Quo metu victus Cubus, poſitis tandem feroci
nimis, præſertim cùm exſpectata dudum auxilia non adeſſe
cem expetiit: neque abnuit Nubunanga, quãquã longè ſup
& explorata pænè victoria. Scriptis itaque conditionibus o
dati: qui tamẽ, ꝙ nõ primæ ſunt notæ, negabãt plerique Cu

one mansurũ; sed hac morã interpositã, quoad auxiliũ à So- ...andoque veniat; adeò gratiæ, quæ Nubunangæ à Cubo pro ...rib⁹ eius in se promeritis maxima debebatur, (quæ humani ...enii prauitas) in odium vertit.

...bis inter hosce tumultus, quorum vix minimam partem ...tteris attigi, tametsi rem Christianam amplificare non li- ...men haud omnino cessatum est. siquidem & neophytos ex- ...tos metu solati sumus, & multos inopia rerum omnium ... conquisitis eleemosynis recreauimus, & plurimis rebus ...n eorum in nos fidem ac beneuolentiam sumus experti. ...li cura sacrum instrumentum & imagines, ne quid pateren- ...uriæ, locis idoneis abdiderunt! Quanto studio nos in eas ar- ...ppida certatim inuitarunt, quæ maximè remota ab hisce ...is videbantur! Quo sensu post sedatos tumultus incolumi- ...nobis frequentes gratulati sunt! cùm quidẽ præ gaudio ple- ...acrymas nõ tenerent. Iam verò illa quoq; res magno nobis ...atio, quòd inter ipsas armatorũ cateruas multa militũ vexil- ...ari signo Crucis distincta conspeximus: in quibus Ioannes ...ndonus Tabę regulus, idemque rei militaris laude insignis, ...galeæ crista nomen Iesu majoris formę litteris aureis gesta- ...criptum; cuius viri egregia pietas atq; constantia silentio ...rætereunda non est. Primùm enim ethnica matre, cùm tu- ...ts, ab hostibus interempta, anno deinde vertente à suis mo- ...vt mortuæ ritu Iaponico parẽtaret, ac Bonziis de more mu- ...itteret, ille verò sese paratũ inquit iusta parẽti persoluere; ...eminus illi, quæ sua culpa Euangelicæ lucis expers è vita ...uerat, sibi certè ac fratribus haud dubiè profutura. Cõfestim ...auperibus è regno Tabæ inuitatis, (conuenêre autẽ circiter ...nte ipsa arcis mœnia & largũ epulũ vniuersis, & certã pecu- ...nmã singulis præbuit; Christianas inferias ethnicis ingẽti ...robatione mirantibus. Idem, cùm ipso tumultus initio duo ...lectissimorũ militũ ad vrbẽ Meacũ adduxisset, (quo maximè ...o fretus Cubus arcẽ tueri decreuit) sacramento rogatus Cu- ...ine, verbis ethnico ritu conceptis, quibus ni fidem præstent ...tori vel Regi, Duces milites ve sese caputque suum æternis ...n deorum suppliciis deuouẽt; negauit ille se falsos deos fidei ...tes adhibiturum, sed vnum Deum rerum omnium condito- ...ec alio iureiurando obligari se passus est; eodemque die sub ...um venit ad templum Christianis duntaxat militibus cõ- ...ibus. ibi cùm aliquandiu precationi vacasset; pœniten- ...tamentum à me poposcit supplex, & simul rationẽ ac viã

 confessio-

confeſſionis bene atque ordine peragendæ. Præceptione
illi quaſdam tradidi Iaponica lingua conſcriptas, quibus p
dis, & notando ſi quid opus eſſet, totam eam noctem null
quietis parte conſumpſit, ac deinde peccata de more confe
cem introijt. Gerit autem ad aſſiduam mortis recordatio
palam è roſario maiuſculæ formæ caluariam, aliaque eiuſ
ligionis inſignia præ ſe fert eo clariore tum virtutis indici
pietatis exemplo, quòd idem & in ipſo flore iuuentæ nun
bellator egregius. Idem in illo Meacenſi diſcrimine veritu
noſtri direptionem, non modò milites ad eius cuſtodiam,
iumenta miſit ad ſupellectilem auehendam, & ſumma cu
tidie ex arce, quo loco res eſſet, per internuntios exquireb
que codicillis monebat identidem, vt ex iis periculis Tam
fugerem ad ſuos, datis ad eos litteris vt me perinde ac ſem
acciperent. Rebus deinde vtcunque compoſitis, vt primùn
nanga diſceſſit, confeſtim ſalutandi cauſa venit ad me, ſua
cum, aſſiduè negotia communicare non deſinit; ac præter
probitatem & fidem tam docili eſt ingenio, vt Luſitan
tas imitari bis térve dumtaxat aggreſſus, recentiſſimas ad n
ras dederit Luſitanico charactere conſcriptas. Præterea cu
ziis, apud quos diuerſatur, de religionis veritate concerta
litque mirum in modum eorum inſanias; quin etiam ſuis
bus pium aliquem librum quotidie lectitat ipſemet, eos
Chriſtianam fidem ſtudioſè adhortatur. In prædiis ac loci
virtutis ac præmii nomine Cubus eidem attribuit, fanum
ſunogi neſcio cuius, in primis totius Iaponis & ipſo ornat
nere ſtructuræ viſendum. id ille diſturbare conſtituit, & e
teria in oppido ſuo Tāba templum exſtruere ad popula
Chriſtiana religione imbuendos. & ego ob idipſum, ſedat
bus hiſce, mittere illuc Laurentium cogitabam. Frater ip
tu maior, Gaenbadonus nomine, iam triduo pergit noſt
cionibus intereſſe, quæ ter quatérve ſingulis diebus habe
præterea è Ioannis familia ventitant, itemque Naitus lo
ordinum ductor ex eadem regione, in Ienxuana ſecta va
ſatus. is, quindecim concionibus auditis, baptiſmum
tat; ſed eum ego, vt cæteros ferè candidatos, ad finer
catechiſmi reieci. E militibus Naëtondoni diem extrem
ijt neophytus, cui nomen erat Romano; huic ego
ti affui in tempore: eundem extulimus publicè mag
minum frequentia; ſiquidem funus à Chriſtianis o
Meacenſibus, & ab vniuerſis commilitonibus non mod

erum etiam ethnicis concelebratum est.
Regno quoque Voaris, quamquam in summa operariorum
a, feliciter admodum Christiana religio pullulat. Supplet
doctoris vicem, egregia fide & caritate non ignotus tibi
ytus, Constantinus, cuius viri de laudibus mira perferuntur.
Domi suæ oratorium ornauit, quò Christiani omnes phi-
handi causa conueniunt. in eo cœtu explicat ipse præce-
Decalogi, ex commentarijs quæ habet apud se. mortuos et-
Christiano ritu sepulturæ mandat: baptizat infantes: eth-
Euangelium prædicat: redarguit Bonzios: denique pusil-
gregem pro viribus tuetur adeò, vt Voarenses Christiani vul-
onstantini discipuli nominentur. Conuertit etiam subinde
itu sancto adiuuante) ad Christum aliquos, è quibus nuper
dam duxit ad nos eo animi candore, summissione, virtute vi-
t primitias spiritus in iisdem facilè agnoscas. ij, cùm ad obeū-
bdomadæ sacrosanctæ solēnia amplius quatridui itinere per
a latronibus loca Meacum venissent, templum ingressi, pro-
ēre sese illico ad aram, effusè flentes, agentesque Domino
as, quòd se ad sacra illa officia incolumes perduxisset. Singu-
o piacularem globulum Roma transmissum donaui, quod il-
unus perinde ac thesaurum quempiam ita simul & venera-
di & læti accepēre, vt vel eam vnam ob rem tanti fuisse labo-
ineris omnes, & omnia vitæ pericula dicerent. Constantino
præbui etiam icunculas, & stanneas Cruces, Voarensibus di-
ndas; itemque linteū in exsequias defunctorum. Hisce muniti
fidus, & catechismo probè iterato, post festa Paschalia in pa-
m rediere, Meacensibus Christianis ad sex millia passuum offi-
causa prosequentibus.
Venio ad res Cauachenses, quo in Regno complures item nu-
antur eximia fide ac probitate neophyti: cuius rei haud ob-
um præbuit documentum Hector ille, qui ibidem ad te (si me-
isti) cum vxore ac liberis adiit. Cùm enim adolescentem eth-
m nobilem ipsius curæ concreditum, intemperanter agentē,
cè obiurgasset, vt sunt iuuenes, diuites præsertim, aduersus
nita contumaces & asperi, ita offensus est nequam ille, vt pau-
òst percussores ad interficiendum Hectorem dæmonis instin-
summiserit; quos bonus Christi discipulus, vt in se repentè vi-
irruentes, deuexa iam ætate vir, & inermis, apprehenso quem
ruice gestabat globulo, IESV dulce nomen implorans, mul-
vulneribus crudeliter confossus occubuit. Eius vxorē quattuor
n filiolis Christianis cōquisitā recepit illico in fidē suā Iqueda

Sangadonus primarius vir è Mioxindoni familia, eiusque
ac solitudinem in oppido Sanga sustentat sanè quàm insig
tate vir, & Christianorum omnium, quotquot in eo sunt P
parens tutorque fidissimus. Hunc arci Vacaianæ præpositu
terósque neophytos commorantes ibidem, ethnici tres cu
cidere statuissent, arcémque hostibus prodere; conscelerata
consilia diuinitus patefacta sunt in ipso pænè articulo aggr
di facinoris. itaque & Christiani periculum euasere, & infid
li paulo pòst, Mioxindoni iussu, cogitati sceleris capite pœn
dere, cuius euētu felicitas iure tribuenda videtur precibus n
que Sagandoni.

In eadem loca (vt scripsi ad te antea) Organtinus Italus c
rentio & Matthæo profectus paulo ante natalem Domini
genti Christianorum lætitia acceptus est. cumque in ipsis
tiis circiter quindecim sacro fonte abluisset, plerosque è M
doni domo, redire parantem, Sangadonus vnà cum reliquis
stianis magno adhibito conatu variisque rationibus ad vsq
schalia festa retinuit. Interea quid actum sit à nostris, ex e
Organtini epistola cognosces, cuius præcipua capita hóc lo
„ hi summatim addere visum est. Organtinus Brixianus, Luc
„ Froio Meacum. Dominico die palmarum cùm Sangam v
„ Cauachenses neophyti conuenissent amplius CC, (nam per
„ dragesimæ tempus nonnulli se ad Christum adiunxerant)
„ so die magno omnium gaudio supplicantes incessimus; in P
„ te verò, sacramentum confessionis obiere nonaginta quinqu
„ munionis autem septuaginta. quo ne maior esset numerus,
„ dotum inopia factum est, solus enim eram, sed in omnium a
„ vtique post illa mysteria liquidò vis gratiæ cœlestis apparuit
„ de rursum alternantibus choris, fidibúsque subinde canen
„ agmine composito processimus ad Crucem vsque magna
„ spectante gentilium. ea cæremonia peracta, ego sacrum rit
„ lenni peregi, concionem Laurentius habuit ingenti a
„ rum tum approbatione, tum fructu, ac ne sua corporibus
„ que refectio deesset, quotquot aderant Christiani Sanga
„ omnes ibidem excepit admodum liberali conuiuio. Sic ill
„ runt dies. Nunc ego Sacaium parabam excurrere, vt quibu
„ phytis Sangam venire non licuit, eorum ibi confessiones au
Vale. Sanga. Hactenus Organtinus, qui quoniam Iaponi
nunc, sine interprete ipse per se præbet aures, vel inde existi
quam breui quantum in huius linguę cognitione profecerit.

Ego paucis hisce diebus baptismatis fonte lustraui Naitu

um, quem ſuprà dixeram concionibus frequentem adeſſe, mam nouo nomine appellari ſe voluit) deinde Guemba- Ioannis Naëtondoni fratrem, qui hoc tempore in fami- s eſt Cubi, eritque, vt ſpero, huic Meacenſi Eccleſiæ non adiumento. acceſſit etiam filius ipſius Guembadoni an- us nouem, quorum alteri Iuliani, alteri Benedicti nomen ius. Is deinde Iulianus milites Cubi prætorianos, è qui- bet complures ſibi coniunctos, cœpit paulatim ad noſtras nes allicere: audiuntque libenter, & capiunt quæ dicuntur, nonnulli ſe ad Chriſtum adiungere decreuerunt.

antinus & Laurentius ante octo dies huc Sanga rediere, ita- aurentium celeriter miſi Tambam, ad Euangelium pro- ndum, vehementer id efflagitante Naëtondono.

Regno Iquendæ vnus duntaxat eſt Chriſtianus, ſed mi- modum ſtudioſus fidei propagandæ. Huius adhortatione tus vnus è triumuiris Regno adminiſtrando, venit hodie cũ t è ſuis ad me, audiendi Euangelii cauſa; quod hiſce mili- abore & dilgentia maxima ab horis meridianis ad veſpe- que ſine intermiſſione explicatur ac traditur: Ex iis multi catechiſmo cùm alia, tum ipſas precatiunculas chiro- ſuo deſcriptas, admodum facilè memoriter hauſere. Sa- m optatum fuerat nobis, in Iquendæ regionem inferre ver- ei: gens enim eſt acri in primis ingenio, nec dum nobis adſpirare licuerat.

paginæ iam nimis multæ procedunt. itaque modum epi- faciam, ſi quædam adhuc de Nubunanga ſubiunxero. Præ- enoiamenſem, (quam ille Rex, vt antea ad te ſcripſi, fundi- ertit) alia ſunt etiam Bonziorum Academiæ in iis & longa torum annorum pace, & variis opibus ad omnes de- m vſus eò congeſtis, in primis clara celebriſque fuit ea, patrio nomine Facuſangin appellant. Multa viſebantur ibi ia Bonziorum, & ſeparatæ præterea ipſorum ædes numero quàm ornatiſsimæ commodiſsimæque. In horum quoque orum perniciem intentus iam diu Nubunanga, ſuſtinebat ſe, dum aliqua ſe offerret cauſa probabilis. Ea vt it, quippe præda, quam è regno Voaris quidam ex ho- eius abegerat, apud hoſce Bonzios depoſita & cuſtodi- imuero ille nihil cunctandum ratus, poſt factas cum Cubo as, confeſtim cum exercitu venit illuc: multiſque incen- ificiis, & cuncta illa Bonziorum gaza direpta, egregiè ſuas as vltus eſt. Ac vide quàm non diſſimulanter factis dictiſque

Iaponicæ ſuperſtitioni eiuſdemque cuſtodibus bellum i
Xinguen eſt Rex Cainochuni, qui patre in exſilium pulſo
fratre autem natu maximo in cuſtodiam incluſo, regnu
ſit; inſano deorum cultui vſque adeò addictus, vt poſt ad
gni poſſeſſionem, barba & capillo poſito, ſe in Bonziorı
nem adſcribi voluerit: nec ſolùm eo habitu & ſtola orı
cedit, ſed etiam ter quotidie ſacris operatur, ſexcentos ad
ſecum trahens Bonzios. Is per cauſam inſtaurandæ Freno
diruta Quanonis templa reficiendi coacto exercitu, &
quot dolo magis & fraude quàm vi aperta occupatis, an
ſe & aſſertorem profitetur auitæ religionis: & ſibi iactat
poſitum, in ea tuenda colendaque vincere Xacam ipſun
ſanctimoniæ celeberrimum. Idem cùm ante aliquot me
diſſet ad Nabunangam litteras cum arroganti inſcriptio
daino, Taxu, Xamon, Xinguen, hoc eſt, ſummus in domi
gum, religionumque Xinguen; viciſſim illi reſpondit hic a
horrendo planè ſui nominis titulo: Dainoquu, tennomaı
bunanga: id eſt, Nubunanga domitor dęmonum, hoſtis o
torque ſectarum. Nec ſanè falsò: pergit enim diabolicos
tus, & nefaria ſacra, & omnia, quibus Iaponii mirum in
ducuntur, & ſacrificulos omnes non modò palàm irride
contemnere, ſed etiam deteſtari, & omni conatu delere:
meritò ab hiſce neophytis flagellum diuinæ iuſtitiæ no
nec deſunt qui eundem (licèt nondum id apertè præferel
mis tamen ſenſibus eſſe Chriſtianum exiſtiment. Quæ cùn
pro certo putarat Iaponicum vulgus, Nubunangam, reli
multis locis tam grauiter violatæ, breui pœnas daturun
verò contrà, cùm videant omnia illi è ſententia cedere,
potentiorem in dies, valde offendi cœpere in ſuis diis, & c
à pueris opinionem de ipſorũ numine ac maieſtate paulà
ponere: quæ res minimè aliena noſtris rationibus videba
que vtinam percrebreſcat.

Hæc ego, Pater optimè (quominus œconomiam in ſc
requiras) ex interuallis ad te ferè noctu exarabam, erept
mis occupationibus tempore. Si quid proinde acciderit
dignum, non deero veſtris omnium deſideriis. Vos inte
valete, noſtramque imbecillitatem veſtris holocauſtis p
plicationibus fulcire quotidie pergite. Meaco, xv. Calen
MDLXXIII.

SELECTARVM EPISTOLARVM E

INDIA FINIS.

D E
VINQVAGINTA
DVOBVS E SOCIE-
TATE IESV,
M IN BRASILIAM NA-
VIGANT, PRO CATHOLICA
FIDE INTERFECTIS,

EPISTOLAE DVAE.

RI DIAZII AD LEONEM HENRICIVM
PROVINCIÆ LVSITANÆ PRO SOCIE-
tate Iesu Præpositum.

EXPONAM his litteris felicem exitum Ignatii Azebedii Brasiliæ Præpositi Prouincialis,& comitum. Nonis Iunii, cum Aloysio eiusdem Brasiliæ prouinciæ pro Lusitaniæ Rege præfecto, classe nauium septem, Olisipone profecti, octauo die Materiam hanc insulam prospera nauigatione tenuimus. Nouem circiter & sexaginta in vniuersum è So-
te nostra conscenderamus, in tres onerarias distributi. Quæ S.
bi dicebatur, ea cum Didaco Andradio multisque aliis è no-
um numero vehebatur Ignatius. Francisco autem Castrio cũ
bus duobus,& pueris orphanis, Ioannis Fernandi obtigerat
. Me Sociis cum amplius viginti eadem quæ Aloysium Præfe-
nauis exceperat. Et quoniam certis de causis in hoc Materiæ
aliquandiu subsistere decreuerat Aloysius; vectores & nautæ
obi, quòd multa negotia haberent in Palma, ex Canariis seu
natis insulis vna, magnopere efflagitarũt, vti sibi liceret prçi-
expeditis maturè negotiis, aduenienti reliquæ classi præstò
os. Atque initio quidem recusabat Ignatius, in tanto maris &
arum discrimine à cæteris digredi periculosum ratus: verùm
de victus precibus, abeundi veniam ab Aloysio petiit: qua im-
petrata,

petrata, quasi diuinaret ea quæ postea consecuta sunt, pri
diei, qui Apostolorum Principi sacer est, Sacramento Conf
& Communionis præmuniendos curauit omnes, & simul di
Agni cœlestis cereas imagines aliquot, a summo Pontific
cratas, & alia quædam religiosa munuscula, quæ ex vrbe R
cum attulerat.

Hisce peractis, soluêre pridie Kalend. Iulii vento secund
tamen eos in medio cursu defecit. Porrò Dominico die pr
quinto nonas Iulias, allatum huc est, Iacobum Soriam, ma
rei pro Nauarræ Regina præpositum, (is Caluini sectator eg
capitales inimicitias cum Papistis, sic enim Catholicos p
brium hæretici appellant, exercere sese palam profitetur ac
cat) stare cum nauibus circiter septem in portu ad quinque
hinc sito, cui à SanctaCruce nomen est. Perturbauit is nunt
hementer omnium animos, statimque Aloysius oppidique
ctus cum populo vniuerso ad pugnam comparauêre sese. Ita
bati luce quæ consecuta est, cùm se Iacobus Soria in consp
nostrum dedisset, occurrētibus sibi Catholicis, qui probè in
militibus tormentisque nauigia decem eduxerant, perterrit
sit, fugáque sibi consuluit. Hostem fugasse contenti nostri
die reuertuntur: ille verò hoc perfunctus periculo, Canarias
ac die Iouis insequenti ad aspectum vsque Palmæ Insulæ, & c
riæ nostræ, quæ portum capere nunquam potuerat vento d
ta, sanè feliciter est prouectus. eo autem ipso die Ignatius
cum cæteris fratribus ad Tertię cohortis, (id loco nomen) vi
portu leucas quinque circiter, scapha contenderat eo consi
si daretur facultas, ad portum terrestri itinere perueniret: se
res exitum non haberet, in nauim se denuo recipere sunt c
Vt vel ex hoc satis appareat, expetendum id genus mortis p
illis fuisse diuinitus, eoque magis, quòd iter illud leucarum
ginta, vix diebus quindecim ab ipsis emensum, addo naui mi
impedita, vento etiam initio (vt diximus) valde secundo; id it
tum nauibus quinque (& quidem earum nonnullis admodu
nustis) non plus triduo ab Iacobo Soria decursum est. Postridi
stri eadem malacia nouem ferè millia passuum à littore de
vbi aduentantes Caluinianos aspiciunt, paucis dispositis tor
tis ad defensionem extemplo parare sese: Ignatius autem su
Mariæ Virginis imagine, quam Roma secum extulerat, pro
& tempus postulabat, ad officium atque ad pietatem cunctos
tari. Interea vnum è nauigiis hostes ad nostram onerariam a
cant, in eamque tres primò, in iis nauclerus magna apud eo

one,transiliunt.atque ii quidem statim à Lusitanis interfe-
majore deinde hostium irrumpente numero,diutius obsisti
tuit. Tum Iacobus Soria, vbi cognouit nostræ Societatis
es ibi versari, omnes ad vnum occidi imperauit, vocifera-
erfice, interfice,quoniam ad praua dogmata disseminanda
im petunt.In eorum numero,qui onerariam occupauerant,
obi cognatus quidam : qui cùm vitam aliquot Catholicis
isset,id iussit Iacobo renuntiari: quæsiuit ille,cunctíne pres-
sic enim nostros vocabat)essent interempti; cùm interem-
e responsum fuisset, tum ab aliis manus abstineri non ve-
uo facto sanè præclarè suum in nos odium exprompsit,
im quòd paucis antè diebus, intercepto nauigio , quo
cani concionatores duo,totidemque seculares,vt appellãt,
tes in Lusitaniam vehebantur, eorum nulli necem intulit:
deinde nostros, magna ex parte adolescentulos tyronésque
percit omnino.Mactatus est autem omnium primus Igna-
em obuiam hostibus prodeuntem elata manibus ea quam
nus imagine, magnóque animo profitentem sese cum suis
tholicum, lanceæ tribus ictibus confoderunt , & sacram i-
m extorquere frustra conati sunt. tum Didacus Andra-
amplexum ruit Ignatii : atque ita conjuncti simul ambo
i vulneribus præcipitantur in mare vnà cum ipsa imagine,
Ignatii manibus nunquam exciderat. Inde tabulata one-
ibeunt, quo Ignatius in eo tumultu fratres octo & triginta
im erant eum ex hoc portu prosecuti) condiderat:binósque
os ordine deinceps eductos ad nauis marginem , ac talari-
nicis,quamquam exigui admodum pretii,exutos,adacto bis
ingulis in viscera pugione , semianimis è naui deturbant:
idam etiam precidunt brachia,vt omnem prorsum euaden-
i iis adimant.Atque hunc exitum felix comitatus ille sorti-
Postea quæsitum de trium illorum cæde, qui ex hostium
n onerariam primi transcenderant . Eius auctores cædis o-
gubernatorem cum administris duobus ad se perduci fu-
rcitus jubet Soria.ibi,ipso non solùm imperante,sed etiam
inte,viuentium pectora dissecantur,& extracta crudeliter
a dejiciuntur in pelagus. Iam verò hanc immanitatē Cal-
illo etiam scelere cumulant. in onerariam reuertuntur,sa-
tum caput vnius ex vndecim Virginum millibus , quod so-
neophytorum Ignatius in Brasiliam afferebat , è carchesii
ntumeliosè nefariéque suspendunt:deinde arreptam aliam
s Deiparæ effigiem,egregio perfectam opere , quam item
Roma

Roma Ignatius auexerat, cum sacris aliis imaginibus per in angulo nauis per ludibrium collocant: in easque vt in f ficas eiaculari lasciuientes incipiunt. Rosaria verò benedi sanctorum reliquias, librosque de religione, & alia scrip dam ad Brasiliæ prouinciæ rem magnopere pertinentia, minùs vtilia, vel superuacanea potiùs, alto mandarunt. H gestæ seriem totius à Lusitanis duobus accepimus, qui tores affuerunt, cùm per eos dies à Caluinianis captiui de tur. Qui è nostris occisi sunt, æquè nouitii ac veterani, pr erant adiumentis rerum gerendarum instructi: itaque ad r stianam promouendam valde habebantur idonei.

Obstupesco sanè, mecum ipse considerans mutationes tionesque nostrorum è naui in nauem, Olisipone primùm, in hac insula Materia: vt felix ille manipulus, sicuti G quondam milites, pænè viritim à Domino lecti fuisse vid Me in S. Iacobi nauem imponere, ipse apud Aloysium præ remanere Ignatius iam prope decreuerat, sed mutauit dei silium: partim, vt equidem existimo, ne laborem atque per subterfugere voluisse videretur; partim etiam quòd ego ta dignus bono videlicet fui. Reliqui sumus nunc è Societate ginta. Cæptum iter numinis fiducia persequi certum est: eodem euentu, nescimus: illud quidem intelligimus: Ia Soriam id vehementer expetere, nobisque tendere insidia iam instat hora profectionis, itaque finem scribendi facio, & comites tuis cæterorumque sacrificiis ac deprecationi c do. Ex insula Materia, xv. Kalend. Septemb. M. D. L X X.

FRANCISCI HENRICI PRÆPOSIT DOMVS OLISIPONENSIS AD SOCIOS, Romam.

XITVM Ignatii Azebedii & Sociorum & triginta iam cognouistis, vt credimus; qui liam vna cum Aloysio regio Præfecto peten in ea prouincia, rei Christianæ procurandæ more nostro collegia instituerent, in itinere uinianis oppressi, vitam in professione fidei licæ profuderunt. Nunc aliorum XIV. qui anno pòst in ea sa parem præstiterunt animi fortitudinem, (ad septuaginta nostris Olisipone discesserant plures in naues impositi) pe mur eo ipso ordine, quo rem totam alter duorũ, qui Dei b tate superfuêre, nobis exposuit.

tobitum Ignatii, cùm Lusitanicæ naues è Materia insula
n Brasiliam directò soluissent; aliæ alium euentum sortitæ
ea verò, qua Petrus Diazius cum Sociis aliquot vehebatur,
æ insulæ portum, cui à sancto Iacobo nomen est, flucti-
procellis adeò labefactata peruenit; vt eam relinquere
sibi necessarium duxerint. Sed cùm alia esset ibi nulla, ad
im eiusdem insulæ portum, in Orientem procedere sta-
; ac tridui primùm iter emensi pedibus; & quidem excal-
, imbre denso atque perpetuo, via teterrima; difficultati-
æterea, vt in eiusmodi regione, maximis; exiguo & aperto
ommisere nauigio, ventis pluuiæque adeò expositi, vt non
eatus modò corrumperetur humore nimio, sed & ipsa
s erant induti vestimenta pænè putrescerent. Eo nauigio
uor & septuaginta leucas Abanam vsque prouecti, maioris
e naui in eo portu conducta, Augusto mense denique ad in-
Tertias, Aloysium regium Præfectum, & è nostra Socie-
rancifcum Castrium, & quinque fratres, qui antecesse-
assequuntur. Hîc Aloysius, nauali turba vehementiùs im-
ta, quòd & ex oneraria ipsius, in tam difficili ac diuturna
um quindecim nauigatione, viri sexaginta perierant, & ad
ias multi substiterant; multi etiam laboribus periculisque
igati, mutato consilio in Lusitaniam inde reuerterant; cùm
esset vectorum & nautarum vix quod in vnam satis esset o-
iam, (in quibus tamen ipsis feminæ quinque & viginti
lli cum puerorum grege numerabantur) redactis in vnum
ibus, cæptum iter vnica naui peragere instituit; soluitque
quarta, octauo Idus Septembris. Porrò è Societate no-
(totidem aliis ferè tempestate disiectis, de quibus nihil
certi compertum est) quattuordecim aderant, Patres duo,
us Diazius & Franciscus Castrius; duodecim Fratres; Alfon-
ernandus, Gaspar Goes, Andreas Pais, Ioannes Aluarus,
us Diazius, alter eodem quo Sacerdos nomine, Fernandus
rus; & ex nouitiorum numero: Michael Tarraconensis, Fran-
s Paulus, Petrus Fernandus, Sebastianus Lupius, Didacus
andus, Didacusque Caruallius. Dies octo in altum Oceanum
pero flatu prouecti, naues quinque sole iam occidente con-
unt, quarũ erant Gallicæ quattuor, vna Anglica. Eæ, dissimu-
in noctẽ vsq; consilio, cõuersis deinde repẽtè proris, vento se-
lo nauẽ nostrã insequuntur. Id vt animaduertit Aloysius, ratus
uod erat) & hostes esse & hæreticos; aduocata statim cõcione,
os nauales ad prælium acriter ineundum hortatur, mortẽque
vt Chri-

vt Christianos deceret, pro Catholica religione fortiter o
dam. deinde arma expediri, culcitras locis opportunis pr
saxorum vim congeri, sulphurei pulueris cados promi celer
perat: dispositis denique ad pugnam stationibus, peccata ri
fessus est ipse, & cæteri quibus ea nocte confitendi spatium
est: verùm inalbescente iam die, rostrata hostium nauis e
genere, quos Galeones appellant, ad nostram appropinqu
amplior & eminentior multo; duabusque tormentorum si
tionibus, de more, jusserat à Lusitanis vela submitti. Cùm
quaquam parerent; tum hostes facto ter in onerariã impet
que ex eorum numero occidunt, septemdecim eósque ferè
in cruribus vulnerant, sic, vt funibus, ne caderent, altera m
prehensis, non nisi altera decertare possent. Et quamqum
ci è superiore admodum loco pugnabant; haud tamen incr
eis fuit certamen: siquidem & initio dimicationis de suis
ginti amisêre, vulneratis præterea circiter vndecim; & dein
bus bombardæ ictibus læsi grauissimè sunt, quorum vno di
malus & vela prostrata, altero perforatum carinæ latus n
magno eorum discrimine aquas accepit; tertio discerpti d
mul hæretici: quæ tametsi erant omnia non leuia incomm
hil tamen hostes æquè perturbauit ac vela dejecta, prorsus
actum iam arbitrarentur. Tum verò ex ipsa desperation
bus connixi viribus, quartùm iam nostros inuadunt, &
quàm putauerãt negotio superãt. decem quippe non ampli
pugnatores erant relicti; quorum quinque in prora colloc
mo impetu cecidere. Itaque patefacto iam aditu, hæretici
ginta vi maxima irrumpunt. quos Aloysius, cùm duas ferr
des alteram accepisset in pectore, alteram in crure, quamq
haustis iam corporis viribus, magno tamen animo consti
periri; gladióque & scuto nunquam abjecto, ad extremum
spiritum dimicauit egregiè. Eius morte à reliquis dediti
quæ tamen ad mitigandum hostium crudelitatem minimè
nam diabolicis instincti furiis, obuios quosque obtruncant
sium, ignari quis esset, nudatum, itemque aliorum corpor
tis adhuc spirantibus, in vndas proiiciunt. Versus deinde
ctorum reliquias & sacras imagines furor, quarum erat in
ea naui numerus. Has hæretici Catholicis per vim exto
trahere per tabulata, calcare pedibus, in ignem denique g
bundi conicere: simul, ore impurissimo, in Sanctos, quoru
illæ reliquiæ, blasphemias euomentes, quas horret animus
re. quin etiam, repertas vigesimo pòst die statuas duas, alte

mæ virginis, alteram Angeli, elatas in publicum, sacrilegis
: manibus, caput Angeli per ludibrium tota naui circumfe-
Tertium & trigesimum vagati diem, capto etiam Algar-
nauigio, prædam exposuere postremò ad Oruium promon-
ræ Callaicæ. Classi præpositus erat Ioannes Cadauilius Gal-
reticus vehemens, & Ecclesiasticorum ordinum inimicus a-
us: rostrata vehebatur eadem, qua Iacobus ante Soria Igna-
zebedium & comites ceperat & occiderat. In Aloysium ve-
ectum incidere Caluiniani, cùm ab insula Gomera, eam de-
ti, soluissent: atque is fuit Aloysii & Lusitanorum obitus,
viri de fortitudine virtutéque frater noster ita multa com-
at, vt pro certo habendum sit, animam eius in cœleste do-
um commigrasse. Nunc veniamus ad nostræ Societatis ho-
quod maximè nobis propositum est. Ii, cùm hostes infesti
arent, a media nocte ad lucem vsque expiandis per Confes-
criminibus quisque suis vacarunt. Deinde tabulata subire
on nisi commisso prœlio ascenderunt ad animãdos milites,
creandos, & curanda vulnera. Sed quo tempore facta est de-
n summa naui præter Castrium exstabat eorum nemo: nã
paulo antè ad excipiendam vnius è gubernatoribus Confes-
i ascenderat, ad imam proræ turrim ex vulnere animam agẽ-
eo munere occupatum, hæretici vulneribus quàm plurimis
m cæsimque confodiunt, ita maxima perciti, nimirum eo
Ecclesiæ sacramenta ministrantem offenderant. Nam id cæ-
non adeò sæuiere: in Castrium verò certatim omnes. Sub idẽ
s Petrus Diazius, qui ad eam vsque horam Confessionibus
n, qui sub tabulatis erant, operam dederat, atque hilari sem-
sereno vultu animauerat cæteros, Gaspare Goe sequente, in
m prodiit. Vt primùm apparuere, vtrunque Galli confestim
nt. nec puero quidem ætatis admodum teneræ parcunt, qui
ægre sese diuelli patiebatur. Atque hoc maximè modo tres
o congressu cæsi ac nudati, dejiciuntur in pelagus. Tum vn-
r liqui, sedato iam paulisper tumultu, sese inuicem plenis
e sermonibus adhortati, vltro in editiora nauis euadunt: nec
, latendi causa, in cæteram turbam sese non inserunt, sed etiã
m, dedita opera, conglobati omnes, apertè profitentur se &
m esse religionis, cuius tres modò perempti, & æquè paratos
rtem communis Domini gratia subeundam. Quos, circum-
onfestim hæretici, dictis factisque eo die toto contumeliosè
ulanter illudere ac diuexare non desinunt, cùm illi responde-
hil, nisi si quid ad honorem Dei vel ad dignitatem Ecclesiæ
Catho-

Catholicæ pertineret. Vbi nox adfuit, manus ad terga rel
insoutibus: atque inter vinciendum accidit, vt Michael T
nensis è vulneribus, quæ in brachiis principio acceperat, i
ceret. Quæ res tantum abfuit, vt hæreticos ad misericordi
moueret, vt etiam arreptum furenter hominem, multa ing
probra, è naui præcipitauerint; &, ne incomitatus abiret, F
quoque Paulum (nam is erat proximus) eodem impetu c
rint. Cæteri omnes, vinclis (vt dicebamus) iniectis, in Aloy
culum detruduntur: adhibitisque custodibus, totam eam
partemque insequentis diei; propè per inediam transigunt
terea super alios alii ad ostium adesient carceris, modò læt
tristia nuntiantes: quidam etiam truci obtutu, strictis m
gladiis fremerent: Papistæ, Latrones, ecquis erit aliquand
tam vobis eripiat? & alia eiusmodi. Interea nostri, quasi fut
spicientes, magno animo sese ad extrema quæque parauer
eos fefellit opinio. Nam educti è carcere, damnantur capi
que parabantur laquei, vt suspenderentur singuli è maxi
malo, cũ Præfectus, maioris prædæ spe, quòd eos putaret
ad templum in Brasilia exædificandum, secũ attulisse, rem
sentia distulit; sed eorũ comperta denique inopia, Petro
Didacóque Caruallio ibidem relictis, septem reliquos in r
ex oneraria transferri iubet. Hîc eos hæretici denuo circu
nec solùm in fratres nostros, verùm etiam in Romanum P
Christi Vicarium, in Ecclesiasticos ritus, in Sanctos eorum
erationem, denique in Sacramentum ipsum altaris, cont
ia atque impia verba proferre. ad quæ cùm illi fortiter a
responderet, cædebantur pugnis, alapisque frequentibus,
tes Catholicæ fidei: quin etiam exquirebantur diligenter
mis capitum verticibus, sacræ quas appellant coronæ, qua
retici si quas inuenerant, has verò iterum iterumque sin
re: & simul iurgiis & maledictis in eosdẽ inuehi cùm al
tis, tum illis præsertim, canes, fures, veteratores: per vos
minus conspirent vniuersi mortales atque consentiant;
ue discordiis ac tumultibus, tranquilla omnes pace a
erfruamur. Vestro scelere non modò Germania & Galli
tiam Brasilia, atque adeò toto terrarum orbe praua doct
ditur. Erat è nouitiorum numero Petrus Fernandus, f
rius: omnium recentissimus ille quidem: sed apprime
magna virtute vir. Is, initio deditionis, pileo talariqu
tus ab hostibus, ne deinde fallente vestitu pro sæculari
& præclaram pro Christo moriendi occasionem amitt

it se ad fratres identidem, vultu oculisque ad modestiæ re-
que significationem ita compositis, vt vel ex eo satis intelli-
hæretici, hominem esse de nostris. Quo etiam vehementius
caput eius arreptum, vtraque manu subrigere, colaphis pe-
titis oculos aperire, palpebrásque distendere, paxillos deni-
nto subdere, ne vultum dimitteret: ad hæc illum contume-
sse eiusmodi: Canis, attolle faciem: frontem exporrige:
nimirum excipiebat tanta non solùm animi æquitate, sed
ris hilaritate, vt eo bono se indignum existimans, conuer-
eum, diceret: Quo meo mihi merito hoc tribuis, vt pro te
Domine? Per hanc simul procacitatem atque sæuitiam
i cùm sese miseri diutius oblectassent; alii demum a-
os in vsus digressi sunt, spatiumque fratribus datum ad in-
ndos mutuis cohortationibus animos, viresque recolligẽ-
in genere Petri maximè Fernandi, eius quem modò dixi,
ac virtus enituit, cùm in singulos cõgressus, lætissimo sem-
u; cæteros ad constantiam ac fidem accenderet, atque ad
ndam insignem hanc in se Dei beneficentiam, multis ra-
s excitaret. Cuiusmodi sermonibus dum se inuicem con-
fratres, magna rursus circumuenit eos hæreticorum ma-
stituitur de religione certamen: ex quo, vt genus videatis,
tigisse sat fuerit. Oppugnabant hæretici supplicationes &
quibus auxilium à Sanctis more catholico exposcimus, qua
tatione acrior coortus quidam ex iis: Nonne, inquit, cer-
nostra potestate vos esse captiuos? quin vos igitur Maria
anctique, quorum opem implorandam affirmatis, è mani-
stris eripiunt? cui fratres: Si expediat hos esse superstites,
ma Virgo Sanctique & vitam nobis à Domino & liberta-
tineant vtique: sed quia emori præstat, idcirco non impe-
Hæc & alia id genus respondebant fratres: quæ illi cũ fer-
possent, amentes iracundia & rabie, conspurcabant ora sub-
strorum: quin etiam quodam Alphonsi Fernandi respon-
iotus vnus ex iis, furensque: ob idipsum, inquit, quòd ita
eribis. cui Alphonsus, vtpote Prominister: Non solus ego,
nes planè mori parati sumus. Atqui exspectate (ait hæreti-
pissimi canes, caput egomet vobis præcidam, vósque (meam
ctor) in mare projiciam. Hac altercatione in cœnam vſ-
cta, discedunt hæretici: fratres verò tẽpus nacti rursus mo-
ctuum, de integro adhortari se mutuo, diuinam opem in tã-
que salutis æternæ discrimine expetere; Christi morte cru-
sque memoria repetendis, sese ad perseuerantiam atque ad

fortitudinem incitare, Deo denique pro tam præclara sib
bene moriendi occasione gratias agere. Interea hæretici
epulis ventre, animi quoque feritatem extremo supplicio
rum exsaturare cõstituunt: nec mora; singulos octoni de
cumstant, exutósque tunicis, quanta maxima vi, quàm pos
gissimè à nauibus in altum eiaculantur. Ac Petrus quidem
dus & Ioannes Aluarus, natandi minimè periti, fluctibus
tur illico: cæteri quinque vnum in locum diuinitus co
diu sese sustentant, postremum vale sibi dicentes inuicem,
inter se delictorum petentes. Didacus verò Fernandus, q
cum Sebastiano Lupio (qui deinde superstites ambo fuere
ctem hæretici quidam, quasi diuino iussu, cibo potuque r
validus viribus, classem, quòd è repentina pluuia venti qu
tardiùs euntem assequutus, & nescio quo pacto in vnam
acceptus, Diuinæ consilio prouidentiæ mansit incolumis.
tur cum fluctibus reliqui, & quamquam in summa diffic
defatigatione, Apostolico Symbolo precibúsque fundedis
sese contra spiritales nequitias communire non desinunt
nox erat media, cum Alphonso Fernando in verba præeun
è quinquagesimo Psalmo versiculos decantare cœperunt,
lum præsertim: Tibi soli peccaui, &c. Verùm lassitudin
victus, & aquarum vi obrutus Alphonsus extinguitur, spec
bitate ac religione vir, cuius præcipuè robur animi ac virt
reticis modò refutandis eluxerat. Hunc autem eo consil
tania secum abduxerat Azebedius, vt Philosophiam, cui n
laude vacauerat, in Brasilica prouincia profiteretur. Al
secutus est mox, Iesum inuocans, Andreas Pais: postremus
Fernandus Aluarus mergitur. Tum Sebastianus Lupius in
dio, nocte intempesta, densis tenebris, imbre maximo der
latum forte quadam in classe lumen eminus intuens, mill
& quingentorum passuum interuallo distantes consequit
quarum ad vnam itémque alteram accedens, & vt adm
suppliciter postulans, cùm acerbè minitantes hostes inter
se tela sensisset; quasi ad extremum perfugium, contendit
è scaphis: cuius ad marginem stans forte quidam hæretic
mitior, tum Sebastiani angustiis, tum etiam fortassis ab
veræ fidei religionisque recordatione commotus, excepit
penulaque contectum, ac furtim in nauem impositum, co
quibusdam hostium furori atque immanitati subtraxit. I
tem illos qui in Lusitanica naui relicti fuerant, eodem gen
tis, eadem animi magnitudine defunctos accepimus. Po

nia Sebaſtianus ipſemet Lupius expoſuit. nos totam rei
riem his conſignatam litteris eidem Sebaſtiano recognoſ-
ostendimus: cuius ille narrationis veritatem ac fidem ſuo
eſtimonio comprobauit. Quo etiam ſtudioſiùs fecimus, vt
d vos mitteremus epiſtolam, rati eo vobis gratiorem futu-
uo certiora perferret. Quod reliquum eſt, veſtris omnium
is precibuſque nos etiam atque etiam Domino commen-
cupimus. Olìſipone, v. Idus Decemb. MDLXXI.

O 3

FINIS.

EMANVELIS

ACOSTAE L

SITANI HISTORIA R

RVM A SOCIETATE IESV IN

Oriente geſtarum, ad annum vſ-
que Chriſti Domini M.D.
LXVIII.

RECOGNITA, ET LATINITA

DONATA A IOANNE PETRO

*Maffeio Bergomate, So-
cietatis IESV
Presby-
tero.*

LARISSIMO

INCIPI, AC DOMINO, D. O-
ONI TRVCHSES A VVALDBVRG, S.R.E.
dinali, Auguſtano Epiſcopo ac Præneſtino, Præ-
to & Domino Eluuacenſi, &c. Ioan. Petrus Maf-
s S.P.D.

VOD te non fugit, omni liberali doctrina eruditum, Otho Card. Ampliſ., India prouinciarum omnium maxima, tametſi propriè dici videtur pars illa terrarum, quam nobiliſsimus fluuius Indus interfluit: vſus tamen ob-t, vt etiam vltra Gangem, æquè magnum ac celeumen, immēſi illi terrarum tractus, qui ad Sinas, & in extremo poſitos Oriente pertinent Seras, nomine cenſeantur. Porrò vltra Sinas, in Serieano, haud procul à continente, ingēs cernitur Incompluribus minoribus adiacentibus; quam novulgò Iaponem vocant, Zipangrim antiquis dictā nonnulli arbitrantur. Hac inſula excepta, cætererme regiones eas, cùm aliis opibus, tum etiam preſimis aromatibus odoramentiſq́; refertas, conſtat is temporibus, Romano florente Imperio, cum Eus hominibus & commerciis & hoſpitio fuiſſe contas. traditum eſt etiam, multas Chriſtiana quonſacra tum ab aliis, tum præſertim à duobus exiſanctitate viris Thoma & Bartolomæo Dominiſtolis accepiſſe. Verùm vbi Romani decus Imperij,

conspirantibus vndique in ipsum variis nationib
cidit: mercimonij vocúmque, & litterarum cu
gentibus communione sublata, Christi cultus atq
ligio paulatim extincta ac deleta sc est, vt nullū
ipsius vestigium in illis iam regionibus appareret
melius de Christiana meruisse Repub. Lusitan
putandi sunt, quòd cùm terrestri itinere, sine su
vitæ discrimine, ea loca peti non possent, & vix qu
reperiretur, qui peregrinationem eiusmodi susc
auderet: ornatissimis ipsi classibus extima leg
Africæ littora: Bonæ spei promontorium ante id
pus penè incognitum, auream Chersonesum quæ
ca dicitur hodie, Taprobanam, quæ Sumatra, siue S
tra: Sinas denique præteruecti: ad ipsam de qua
mus Iaponis insulam ingenti ausu summáq; anim
gnitudine penetrarunt: iidéq; Indicæ oræ magn
te subacta, sinus etiam Persici faucibus fortiter
ac feliciter occupatis, Arabici verò nauigatione cr
incursionibus impedita, mercibusq; Indicis per Afr
atque Atlanticum Oceanum in Hispaniam auersis
modò Memphitica Turcarum vectigalia grauis
damnis atque incommodis affecerunt: sed etiā C
STI liberatoris nostri cultum ac nomen apud eo
pulos vel nunquā ante id tēpus auditum, vel diut
vetustate atque obliuione deletum, salutari præ
tione longè latéque propagarunt, adhibitis perdu
secum, summi Pontificis iussu, multis Euangelij pr
nibus, tum aliarū familiarum, tum verò præcipue
cietatis IESV. Quorum Epistolæ, (huc enim tota

ratio) quas vulgò Indicas nominant, in Europam
le perlatæ, minimè dubium est: quin haud medio-
vtilitatem pari delectatione coniunctam homi-
nostris attulerint. Veruntamen ea volumina cũ
imiùm excrescerent, multósque à legendi studio
larent: prudenter mihi simul ac piè fecisse vide-
manuel, is cuius nos scripta conuertimus, qui cir-
is iis quæ minùs necessaria videbãtur, cætera bre-
n commentarium retulit, vt essent parata & in
tu, quæ quis de rerum Indicarum statu, progres-
quod attinet ad religionem, scriptione maximè
, cognoscere cuperet. Quã nos etiã, aliqua ex par-
uncidendi castigandiq; siue diligẽtiam, siue licẽ-
in Iaponicis Epistolis ita præstare conati sumus,
toriæ fides ac veritas omnino integra permane-
uod facilè perspiciet, si quis hæc exempla cum cæ-
ccuratè contulerit. Commentarius autem ipse, Re-
in Oriente gestarum, ob eam causam inscribitur,
eiusdem Societatis homines etiã in Brasilica re-
, & in Occidentali quæ dicitur India, variis locis
prouinciis magna cum animarum vtilitate fru-
e versantur: & res ad Christi Domini gloriam ita
s eodem duce atque adiutore perficiunt, vt pro-
& quidem iusto volumine ipsæ per se ad explicã-
ndigeant. Quam nos in historiam, & in eas quæ
sunt ex Oriente colligẽdas epistolas, quidquid otij,
uid possumus operæ, deinceps conferre decreui-
Profectò enim digna res est, in qua non mea so-
erùm optimi cuiusq; ac literatissimi viri liben-

o 5 tissimè

tissime desudet industria: quippe quæ non mod[o]
rimarum rerum variam & iucundissimã affera[t]
nitionem, sed etiam veritatem Catholicæ religion[is,]
sedis Apostolicæ maiestatem, summámq; Roman[i Pon-]
tificis potestatem, (quæ hac præsertim ætate om[nibus]
tormentis ac machinis oppugnatur) humanis &
nis testimoniis atque miraculis, egregiè tueatur
probet. Interea, hæc quæ habebamus absoluta, ti[bi]
tissimùm, Otho clarissime, pluribus de causis dica[re]
tuimus. primùm, quòd hoc veræ atque orthodoxæ
firmamentum ei deberi maximè videbatur, q[ui]
calamitosis hisce temporibus contra perditorum
num insanias, Catholicæ sinceræq; religionis defe[n-]
acerrimum præbuisset: deinde quòd ipsimet Soc[ietas]
IESV, quæ plurimum tibi debere se profitetur a[c]
dicat, in primis id gratum fore mihi persuaseram
pro tua excellenti humanitate, munusculum hoc
lecunque libenter accipies, méque in tuorum num[erum]
adscribes æquo animo. Vale. Romæ, 15. Kalend. D[ecem-]
bris, M. D. LXX.

RER

ERVM A SO CIETATE IESV IN ORIENTE GE- STARVM

COMMENTARIVS.

VO tempore Ignatius Loiola, parens autorque Societatis IESV, Romam vnà cum sociis venit, ad obedientiam Pontifici maximo (qui tum erat Paulus hoc nomine tertius) ritè deferendam, eo ipso tempore apud eundem Pontificē Petrus. Mascarenius pro niæ rege Ioanne legati munere fungebatur. is cogniium vitæ genere atque instituto, quòd ita in mandatis at ab Rege, qui de ipsorum virtute ac pietate ex amiı litteris iam antè cognouerat, egit cum summo Ponvt ex iis aliquot promulgandi Euangelii causa mitte- : in Indiam : cuius prouinciæ ab Idolorum cultu ad ianam fidē traducendę Rex, catholicæ religionis cultegius, magno in primis desiderio tenebatur. Missi ex n, qui tum erant Sociis, duo (nec enim plures concesnatius, cuius arbitrio totam rem Pontifex ipse permiFranciscus Xauerius Nauariensis, & Simon Roderiısitanus, Vlysiponem attigere anno à Deipara Virgio, quorum non aduentus modò Regi accidit exoptacarus; sed etiam, interim dum nauigandi tempus exnt, variis in actionibus atque muneribus pia sedulitas ıstria ita probari ac suspici cœpta est, vt vulgò non niftolorum nomine appellarentur. Inde hoc Societatis itania cognomentum est ortum, quod ipsa quidem siı modò non arrogat, verùm etiam recusat ac refugit. eo rerum euentu Rex, Indorumque iam propemodū is, cùm reliquos octo, qui Romæ remanserant, suum in m accipere potiùs, quàm hosce duos ab se dimittere et : ipsi autē contrà, diuini amoris igne succensi, mul- Christi nomine perpeti, remotis illis ac barbaris ıibus Euangelii lumen inferre, & quo consilio pro- *Rex Lusitanus à Pontifice petit quosdam ex Societate IESV ad Indos mitti.*

fecti

fecti fuerant,id ipſum aſſequi atque obtinere cōten
diuiſa tota res eſt. Franciſco Xauerio India prouii
ſtinata, Simon Rodericus quamuis inuitus in Luſit
tentus, vt quoniam ad Ignatium alii multi ſe iam a
re cœperant, inſtituendo in Conimbricenſi Academ
rum Collegio præeſſet, quod tanquam ſeminariu
eorum,qui deinceps in Indiam ſupplementi cauſa
tur. Ei Collegio Rex vectigalium annuorum quod
ſet ad Socios centum alendos (qui numerus poſtea
tus eſt) literiſq; & prophanis & ſacris erudiendos,a

Franciſco Xauerio India prouincia deſtinata.

Eorum qui in Indiā mitterentur, ſeminariū, Conimbricæ inſtitutū.

Xauerius igitur,anno poſt Chriſtum natū 1541,
diæ præfecto Martino Alphonſo Soſa Vlyſsipone d
itineris comitem ſecum duxit è Societate Italum S
tem præſtanti virtute virum, nomine Paulum. In
peruenerunt Maio menſe anni inſequentis. In ea
tione, Xauerii vitæ ratio rerum ab ipſo deinde g
quoddam quaſi proludium fuit. Etenim ex quo die
dit,tum in ipſa naui,tum in Moſambico Inſula, vbi
tum eſt,eam in ęgrotos pauperes,egenteſque aſsidu
ac diligentiam, dies ac noctes,tanta cū alacritate &
ditate animi præſtitit,vt ſanctus perfectuſque vir
tur ab omnibus,& qui præſentes viderunt, rem verb
ſatis exequi poſsint. Goam ſimul atque peruentum
ni ſtatim conatu ad ethnicos Chriſtianis præceptis
dos, Chriſtianos verò & Luſitanos,& incolas,in fid
officio retinendos ac promouendos incubuit. Ad hæ
tos & vinctos inuiſere,valetudinaria frequentare,v
habitare potiùs, quo commodiùs ægris miniſtrare
quibus & viuentibus interdiu noctuq; ſummo cum
cunctis admirantibus,præſtò erat,& mortuorum ca
ſuis ipſe manibus funebri linteo ritè ad ſepulturam
bat,proque eorundem animarum expiatione ſacru
ſæ faciebat: quod ille ſemper,vbicumque terrarum
India ſolenne ſeruauit. Nec tamen interea confeſsio
dire,publicis concionibus priuatiſque colloquiis h
vitam moreſque corrigere, ſimultates ac diſsidia tol
liaque id genus facere multa deſiſtebat. quocirca
in honore ac veneratione habebatur à populo.

ANNO 1542.

Societas Ieſu peruenit in Indiā.

Ratio vitæ quæ Xauerio fuerit Goæ & in reliqua India.

Aliquot mēſes Goæ magno cum rei Chriſtianæ a
to verſatus,in eam Indiæ oram diſceſsit, quæ vulgò
rini caput ſeu promontorium dicitur: ab vrbe Goa

ta millia. Regio est piscatu margaritarũ insignis. Gēs
sa quondā à D. Thoma Apostolo ad Christum adiun-
quæ iam Christiani præter nudum nomen haberet
(interroganti quippe Xauerio de religione fideque, il-
ũ duntaxat respondebant: Christiani sumus. Hoc igi-
omini vinetum in syluam Xauerius planè degenerasse
erneret, acri studio & accuratissima diligentia pro vi-
colendũ suscepit, vno Dei fretus auxilio, quē ille in eo
tim negotio ita propitium ac liberalem expertus est,
ui plurimos homines ad Catholicā ecclesiā aggrega-
qui ad eam deinde virtutis frugem peruenerunt, vt qui
sunt hoc tempore Socii affirment, eas ecclesias etsi à
nis destituātur, suis iā nūc posse viribus niti, cæptum
rtutis ac religionis cursũ tenere. Censetur in præsētia
ima illa ora, Christianorũ āplius cētũ & triginta milli-
orumq; numerus nō mediocriter augetur in dies. Quę
mnia vni secundũ Deũ Xauerio præcipuè accepta re-
la sunt, qui nō illā modò plantauit rigauitq; vineā, sed
quoq; in eo tractu permultas: in iis, Trauācoris regnũ
otũ & Bringanum inter ac Permanelem, decem ferme
, & circa Beadalā ac Tramanancorē, vicos circiter sep-
q; verò cùm in aliorum salute procuranda vigilātissi-
tum in sui ipsius custodia remissus erat, aut negligens.
quippe ducebat eiusmodi, quæ satis ostenderet, nihil
no sibi præter vnā Dei gloriā suāq; salutē & proximo-
e propositā. Itaq; res quas gerebat, sanctitas morũ, la-
sq; perpetui, & insectationes, iniuriæq; quas vel in cō-
dis barbaris, vel in tuēdis neophytis ac Lusitanis subi-
Goam ceterásque in Indię regiones non dubio sermone
tæ, tanta cum admiratione celebrabātur ab omnibus,
ab ipsis Mauris ethnicisq; Pater sanctus appellaretur.
umor cùm etiam in Lusitaniam permanasset, cumque
e s Rex eadem à multis certisque autoribus, tum ipso
c viuente Xauerio, tum multo magis, mortuo, cogno-
, permotus rerum magnitudine atque præstantia, Pro
ndiæ per litteras mandauit, vt Xauerii res gestas atque
cula omnibus vestigiis indagatas quàm diligentissimè
perscriberet. Regis ipsius litterarum subiicietur exem-
, è quibus quid ille de Francisci virtute atque præstan-
nserit, facilè appareat.

Comorini promōtorij accolæ à D. Thoma Apostolo ad Christũ traducti.

Comorinũ Christianorũ amplius centũ & triginta millib⁹ cēsetur.

Trauācoris regnũ cũ pagis & vicis aliis à Xauerio Christo adiūctũ

Xauerii gesta Regis Lusitaniæ iussu indagantur.

IOAN-

IOANNIS TERTII LVSITANIÆ R
AD PROREGEM INDIAE LITERARV
exemplum.

PRorex amice: ego rex tibi multam salutem. Franc
uerii vita, gestæque res, adeò salutaris exempli f
eas lucē edi palamq; proponi ad gloriā Domini
stri pertinere magnopere existimem. Cuius edition
major autoritas fidesque sit, mādo tibi planè, vt de
ris omnibus viri illius actionibus, deq; iis rebus, quas
siue adhuc viuentē, siue defunctū, Dominus nōster su
turæ vires effecit, vbicunque testes idonei fuerint,
publicas seu instrumenta autētica cōficiēda quā stu
mè cures, & ad me primo quoq; tēpore perferēda. Id
hi vehemēter gratū. Ac licèt rerū ipsarū dūtaxat tabu
perauerim, tu nihilo minùs efficies, vt ipsamet inqui
publica monimēta rectè atque ordine referatur. Inq
nis autē erit eiusmodi ratio, vt omnibus, istis in regi
quicunque earum rerum probè conscii extiterint, ii
factis, moribusq; Frācisci, quib⁹ in terris atque oppi
delium fuerit, quid in iis gesserit, interrogati & iurati
deāt. Eius porrò inquisitionis exēplū scriba relatio
desumito, tuoq; chirographo subscriptū, adhibito et
ditore generali, cōplicato obsignatóque: Tū deinde
id ipsum triplici via trāsmittito. Vlissipone. V. Kalen.
1556. Regis epistola perlata in Indiam, ministri sedulò
rata fecerunt, atque ita multa de Frācisco Xauerio a
probè cōperta atque explorata miserūt, vt singula h
persequi nimis longum sit. Summatim nonnulla per
Xauerius cùm apud Comorinēses degeret, in Christia
ctrina tradenda tenebat hanc regulā: Manè post pre
rarias recitatas, puero vno comite, qui signū gestaret
vias oppidi circuibat, quęrens vbi nā essent ægroti cu
vel mortui sepeliendi, vel infantes adultive baptismo
di. Si quid occurrebat eiusmodi, manibus oculisque s
in cœlum, elata voce concionatoris instar admodū p
nuntiabat Symbolum Apostolorum, vnà cum Decalo
cò statim magna vis hominum confluebat. Si pro ægr
neophyto faceret, vniuersam precationē Euangelio,
defuncto, Psalmodia funebri, siue mortuorum officio
debat. Ad sextam ferme horā diei versatus in opere, q
summa corporis defatigatione, nullum tamē intermi

Inquisitionis de vita Xauerij ratio.

Regula Xauerij in tradenda Comorinēsibus doctrina Christiana.

quin aliquid pueris, è Catechismo explicaret. Inde vbi
e refecisset, Christianis omnibus copiam sui faciebat:
iones ipsorum nodósque dubitationũ expediens, om-
scordiarum semina tollens, pacémque concilians: cùm
ib vesperã, atq; interdũ noctu sese in cœtus hominum
entiores concionabundus insereret. Augebant autẽ la-
ac lassitudinem tum calores in iis regionibus maximi,
imma viri paupertas, cuius ille semper adeò studiosus
tenax, vt in tam crebris ac lõgis terra mariq; peregri-
nib⁹ sine sacculo & pera ambulare solitus fuerit. Quin
i vrbe Goa regio procuratori multa ad iter necessaria
liter offerẽti, instãtiq; vt acciperet, omnino remisit, &
iodò viatico prorsus nullo cõscendit, sed etiã impedi-
nulla in nauẽ imposuit præter Breuiariũ, & aliud libel-
& superpellitium. In ipsa autem nauigatione precariò
ibat, aliorũ benignitate sese sustẽtans. Iam verò Chri-
s, quos in Comorini tractu Christo pepererat, à bar-
ũ Regũ & ceterorũ iniuriis defendebat egregiè, prôq;
Christi religione tuẽda sæpe sese obtulit in apertũ vitæ
men. Gens est in regno Bisnagæ, quos Badagaas vocat.
n permagna manus cùm ad neophytos diripiendos oc-
dósque in regnum Trauancoris irrupisset, cognita re
rius ex alio quodã oppido, vbi tũ morabatur, Trauan-
prouolat: nihilq; mortis metu perterritus, summo animi
te atq; cõstantia scelus hostiũ increpãs, in mediã Chri-
orũ turbam vltro se coniicit, vt ipsum reueriti reliquis
erent. Quamquã alioqui sanè ipsius capiti assiduè penè
ebantur insidiæ. itaque & à barbaris quibusdã aliquãdo
uisitus ad necem, arborem scandens, ibiq; pernoctans,
is eorũ effugit. Tantò autẽ desiderio flagrabat vniuer-
rbariæ ab interitu reuocandæ, vt nullos labores vel pe-
a subterfugeret, nullãq; ferè partẽ caperet quietis. Insu-
auri sunt vltra Malucũ. in iis ille versatus est omni pla-
imano præsidio nudus, multis vndique cinctus veneni
q; periculis. quò ille cũ discedere pararet, nõ modò ab
is frustra deterritus ac reuocatus est, sed etiã veneni
a remediã (cuius est vsus in iis insulis frequẽtissim⁹, atq;
dcirco multos iã annos sacerdote atq; pastore caruerãt)
b eisdẽ oblata, diuino magis quã humano fretus auxi-
uncta repudiauit. Qua de profectione precibúsq; ami-
ipse in Lusitaniã ad suos scripsit his verbis: Ego ipsorũ

Studiũ & cult⁹ paupertatis.

Regnũ Bisnagæ.

Periculorum mortisq; contẽptus.

Insulæ Mauri.

Munerũ recusatio.

in me beneuolentiæ ac studio ingentes egi gratia
ipse mihi solicitudinē struerem, ac multo magis n
mea spe in vno Deo penitus fixa ac locata remitter
leta, quæ mihi peramanter lacrymantes donaban
recusaui, rogans eos, vt pro me Deū obsecrare ne de
eo veneni remedio nullum certius inuenire. Extat c
profectione eiusque difficultatibus, de terræ natur
pia, ad Socios Romanos alia item ipsius epistola, c
clausula est: Hęc ad vos eo scripsi, vt sciatis quāta si
insulis cœlestium solatiorum copia: namque omnia
ricula ac labores vnius Dei causa vltro suscepti, the
ingentibus referti spiritalibus gaudiis, ita vt hæc
facta & apposita prouincia sit ad oculorū aciē pau
è suauissimi fletus vbertate perdendam. Equidem in
nec vlla vmquam animi tanta tamque perpetua v
sum affectus, quāta in his locis afficior: nec tam leu
poris vexationes atque molestias pertuli: cùm tam
circà finitimi sint, incolæ ipsi non amicissimi, regio
infelix & sterilis, non modò vt cunctis valetudinis
subsidiis, sed etiam consuetis alibi vitæ præsidiis fe
bus careat: sic prorsus, vt hæ mihi videantur insulæ
spei veriùs appellādæ, quàm Mauri. Nec verò popu
partibus desunt, (Iauaros vocāt) qui posse hominem
cere, summæ beatitudinis instar putent, à quibus
tum Christiani multi occiduntur.

Solatia cum afflictionibus coniuncta.

Iauari populi quàm inhumani.

Tres menses apud eas nationes Xauerius posuit
Christianorum loca circumiēs, (quę iam diu lustrau
mo, siue quòd absit ab India leucas āplius mille, siu
quem præsulē habebant, ipsimet Insulani peremer
tim etiam in barbaris conuertendis ad Dominū ita
vt in vno duntaxat oppido Tolo, Christianorum om
tis amplius viginti quinque millia ab ea facta fuisse
idque anno post Christum natum circiter 1547. Na
tempore is numerus per Socios, qui in opere succe
valde auctus esse credendus est. his rebus peractis, cù
ligeret Xauerius, quàm vehementer insulæ Maluci
boini cultorum inopia laborarent, cessare nescius e
tulit, ibiq; Christiana re præclarè gesta, regnū aliu
in quo intra mensem hominū plus decem millia ad
Christi perduxit, & significauit suis ipse litteris, spera
anno plus centum millia Christianorum esse facturū

Tolo oppido, Christianorum amplius viginti quinque millia facta anno 1547.

Insulæ Maluci & Amboini.

in eo tractu institutis ecclesiis, quæ sacrosanctæ sedi
licæ Romanóque Pontifici obtemperant, & multi-
tur in dies, relictisque ad earum tutelã aliquot è So-
custodibus, ipse, quòd aliis Indię locis mortales plu-
doctoribus destitutos in æternum perire intellige-
uersus in Indiam est. Iaponis regnũ paucis illis annis
rant Lusitani, cuius incolæ sunt ingenii ac docilita-
de præstantes. Id ille vbi didicit, nequaquam loci lon-
itate deterritus, (abest enim id regnũ ab vrbe Goa leu-
is mille) quamquã dissuadentibus cunctis, intẽpesti-
nauigandũ mari, nauigio barbarorũ Sinarũ sese cõ-
difficiliq; ac periculosa nauigatione maritimã Iapo-
bẽ Cangoximã tenuit. Comitem habuerat Iaponium
ã Lusitanicæ linguæ peritum. Eo vsus interprete, cã-
hristianæ religionis in Iaponicum sermonem trãstu-
nũm: deinde Christi Euangelium in iis terris inaudi-
omulgare, nec sanè frustra, aggressus est. Cangoximæ
phytis aliquandiu moratus, ad magnã illã vrbẽ per-
Meacũ, regni totius caput, leucas trecentas ab eo loco
, Christi notitia nulla. Iter habuit in primis laborio-
q; difficile. In viã se dedit Octobri mense, cũ frigora
one sæuire incipiunt, tanta niuiũ copia geluq;, vt in
concretæ ex glacie moles passim ad instar trabium ri-
. Mari nõ semel infesta pyratis loca trajecit, in infima
propter obscuritatẽ ac nouitatem nominis sui à nau-
pe conjectus. Terra autem, ne erraret ignarus viarum,
enas equites citato cursu prosequebatur, & quidẽ pe-
nudis, quòd eo anni tempore flumina multa vado su-
a sese crebrò offerrent. Itaq; sæpe niuiũ & algoris in-
pedes intumescebãt: sæpe etiã assidua sacrorũ instru-
orũ gestatione defatigatus, asperitate viæ fallente ve-
concidebat. Nocte verò, aqua madidus, frigore famẽ-
ectus, cũ ad hospitiũ perueniret, humana solatia nul-
etiebat: nã cœlestia illa ac diuina (credo) nõ deerant.
s verò pagis, & oppidis, quà transibat, ad alias contu-
s & iurgia illud etiã accedebat, vt per plateas crebrò
bus peteretur à pueris: nec tamẽ idcirco à sacrosanctæ
Catholicæ præconio desistebat. Meacũ vt venit, omnia
lit bello tumultibusq; flagrãtia. Itaq; re infecta Can-
iã reuerti coactus est, Christianis aliquot in reditu fa-
nnũ circiter in Iapone versatus est: in Meacensi pere-

Hominũ decem milia intra mẽsem ad Christũ perducta.

Ecclesia Indicæ Romano parent Pontifici.

In Iaponis regnum proficiscitur Xauerius.

Cangoxima Iaponis vrbs.

Euangeliũ Christi Iaponiis promulgatur.

Meacũ, regni Iaponis caput.

Frigora in Iapone maxima

Ingentes itineris difficultates.

grinatione mẽses quatuor posuit. Tũ institutis ibi q
Sociis, qui cœpta promouerent, in alia regna discessi
gnũ verò nomẽ, magnã sibi venerationẽ apud Iaponi
perit, planè vt illũ Europeis omnibus anteferrẽt. tant
fuit vitæ morúmq; innocentiã, vix vt in iis quisquã
nialis noxæ maculã deprehenderit. quin etiã ea re a
illum à cęteris differre Sociis, quòd illi sigillatim ad
multorũ interrogationes deinceps atq; ordine respõ
Xauerius, decẽ duodecímve maximè inter se diuersis
sitis quæstionibus, vno eodémq; respõso simul ita sat
ret vniuersis, vt si eorũ vnicuiq; separatim ac propriè
dixisset. Illa verò de Xauerii actis suprà humanas vires
rabilia celebrãtur, quòd variis temporibus in Iapone
cuidã ac pedibus capto vsum linguæ & ingressũ, sur
ditũ, itẽ alteri surdo mutóve sanitatẽ diuinitus reddid
que hæc in Iapone. In Comorini autẽ regione dũ age
solùm ægros cõplures à medicis desperatos morbo
tus liberauit, spiritusq; fugauit immundos, sed etiã m
reuocauit ad vitam. Iuuenis quidã obierat multis aff
cõiunctus. hunc oppidani mortuũ magnis clamorib
quentes ad Xauerium afferunt, quẽ ille manu apprehẽ
uentẽ erexit. idq; Goã constanti fama perlatũ est. quo
rius etiam, cùm non multo pòst rediisset, ad Didacũ
dam magnæ auctoritatis virũ diuertit. is cũ rẽ gestã co
cere de ipso Xauerio admodũ cuperet, Cosmũ Ioannẽ
procuratorẽ inuitat, vt ambo simul id à Xauerio scisc
Cosmus pudore deterritus, rẽ ad ipsum Didacũ rejic
ille recepta, paucis pòst diebus Xauerium nomine cõp
Ad gloriam (inquit) ac laudẽ Domini, cedo magister
ce, quidnã fuit illud de adolescente, quẽ defunctũ in C
rini promontorio reuocasti. Ad ea verba Xauerius ni
erubuit, hominẽq; amplexatus, atque subridens, Iesu
(ait) egóne vt mortuos excitauerim? O me nequã, iu
ad me, mortui specie, attulerant: iussus à me surgere n
Dei surrexit: ea videlicet populo noua res visa. Hæc c
Cosmo referens Didacus, Noli (inquit) dubitare, qu
diuina iuuenem illum Xauerius reuera mortuum susc
rit. Ibidem mulier Christiana ad Xauerium accedit,
at ad filium suum vita functum venire ne grauetur. Ille
confert: pueri cadauer flexis genibus Deum precatus
signo lustrat: puer statim exsurgit in vitam, ac sani

Gesta quædã Xauerii admirabilia.

Muto, surdo, claudo, ægris desperatis, sanitas redditur.

Mortui ad vitam reuocãtur.

im restitutus. Christiani qui aderant, miraculum ex-
it: illos verò Xauerius obsecrat, rem vti silentio cō-
:.

apone decedens, nauem conscendit Lusitani cuiusdā,
lani præsidio præfuit. In ea nauigatione cùm in o-
narum è regione Chinchei iàm peruenissent, atrox
culosa procella coorta, scapham, vnà cum duobus
s è nauali turba, retinaculo rupto, ex omnium oculis
mpetu abripuit, vt paulo pòst ne è sommo quidē ip-
li carchesio speculantibus appareret; tū verò ea de-
a, cursum prosequi nautæ decernūt. Id vbi sentit Xa-
, magistrum nauis ductorèmque obsecrat, vt dolones,
venti violentiam non erant omnino sublati, demit-
: scapham expectent. Negare ductor primò, magnum
irmans in mora periculum: exiguo illo contracto ve-
maris impetum fugerent, haustum iri nauigium flu-
Ad extremum tamē victus Xauerii precibus, submit-
nes imperat. Verùm vbi nihil profici ea re intelligūt
, tumido præsertim ac sæuiēte mari, vela rursus expe-
Contrà Xauerius niti, seriò affirmare scapham breui
mem affuturam. Cùm illi nihilò minùs desperata re
es erigerent, extēplo Xauerius ad proram accurrit,
que antennis injecta, nautas per Christum Dominū
vulnera obtestatur, ne ex eo loco discedant: confidere
nè fore, vt par illud animarum, quæ Christianæ esse
nt, Deo miserante, non interiret. His auditis nautæ
o vela submittunt. Interea Antonius Dias Xauerii
u rudentes ascenderat, nihilque dispiciens, descen-
am parabat, cùm illum adhuc paululum expecta-
ıerius iubet, simulque ipse ad nauis marginem sub-
nanibus se in preces effundit, nauarchum & cæte-
ono animo iubet esse. Cùm hæc maximè fierent, ec-
i repentè aduentans scapha conspicitur. Tum ad eam
tādam, cursumque faciliùs inhibēdum, nauis contra
impetum in obliquum locatur; nec mora, duarum
ve horarum interuallo scapha neutram in partem de-
is rectà ad onerariam appropinquat: cui cùm funem
us injicere pararēt, nihil opus esse ait Xauerius, ipsam
placidè ad onerariæ latus accessurā: itaq; factum est.
qui vehebātur, in nauē accepti. scapha, quāquā minimè
tēpestate, retinente nemine, tā diu stetit, quoad eā

Chincheum in Sinarum ora.

Mauri duo, fluctibus mirabiliter erepti, baptizātur.

p 2. nautæ

nautæ ad onerariam religarunt. Mauri illi duo ad
deinde conuerſi baptiſmo luſtrantur. Res tota ſumm
nium admiratione animaduerſa ac notata eſt.

Prophetia donum in Xauerio. Malaca.

Fuit verò Xauerius vtique ipſius etiam Propheti
conſpicuus. multa pòſt futura, multa longè remota
xit, quę humanitus ſciri nullo pacto poſſent. Ex Iapo
dens Malacam, quingentarum amplius leucarum iti
portum Sinarum delatus, è Duartis Gammæ onerari
daci Pereriæ nauem tranſcendit: is, quòd Malacam
ceſſu ab hoſtibus circumuentam obſeſſamque relic
nihilque poſtea de euentu rei cognouerat, percontar
nis magnopere cupiebat, num quid de Malacenſi obſ
audiſſent. Simul etiam cum vectoribus in eius vrbis
dium arma ſedulò comparabat. quos ita ſolicitos met
ſpicatus Xauerius, iubet (idq; ſæpius) ſine cura eſſe, pr
affirmans otium eſſe Malacæ. Idem Didacus cũ anim
penſo metueret, ne omnes naues in Indiam Malaca
ſent, quòd bona iam pars idoneæ ad nauigãdum tem
tis effluxerat. Nihil eſt (inquit Xauerius illi) cur timea
tonium Pereriam etiam num reperiemus Malacę, ſu
ad velificandum antennis, nos ipſo iam triduo præſto

Fretum Sincapuranũ.

Ad quem deinde Xauerius è freto Sincapurano paſſuu
naginta millibus Malacam litteras de ſuo aduentu p
ſit: quò ſimul atque peruentũ eſt, omnia prorſus vt ill
dixerat, res Malacenſes pacatas, Antonium Pereriam
iam diem profectione parata ipſos opperientem inue

Aceni Iaponis populi bellicoſa gẽs Malacæ portum inuadunt.

Simone Mello Malacæ præfecturam gerente, cũ il
uerius eſſet, Aceni, immanis ac bellicoſa gens, celo
ferè ſexaginta, noctis ſilentio Malacæ portum inuecti
nerarias, quæ in eo iactis anchoris ſtabant, inflamma
atque diriperent, Bandenſem nauem iam propè cepe
cùm Luſitani qui in oppido habitant, biremibus ci
quinque raptim inſtructis, decémque dierum dun
impoſito commeatu, intra decimum diem redire iuſſi
jectos in fugam piratas ad Parlem vſque amnem d
tas ab vrbe leucas perſequuntur. iámque menſem t
vltra finitum ſibi temporis ſpatium abfuerant, cùm in
nullus de iis nuntius venerat Malacam. Quin etiam c
plures, ad explorandum lintres à præfecto dimiſsi, n
omnino retulerant. Quo circa magna erat ſuſpicio,
lè pugnatum eſſe: auxitque ſuſpicionem rumor à M

colis dissipatus, nostros ab hostibus planè victos ac de-
esse. Cùm mœsta atque afflicta eo metu ciuitas esset,
onæ etiam maritos vt mortuos effusè lugerent, in con-
m populum Xauerius aduocat, & ad extremum, non-
rum fidem in Christum requirens, & inconstantiam
pans: Sunt, inquit, in hoc cœtu cùm alii, tum mu-
quædam, quæ sortibus jactis, consultisque veneficis,
alere sibi, classem nostram ab Acenis captam, mari-
e lugent. At vos fratres mei amicique, omni mœro-
posito, exhilaramini, & gaudete vehementer: namque
rna die fratres nostri pugnarunt, insignique de hosti-
arta victoria cum opimis spoliis reuertuntur ad nos.
die (ipsumque notauit diem) adiuuante Domino in-
ıes aderunt, non plus tribus è nostris aut quatuor in
a desideratis. Proinde tantam victoriam Deo gratu-
semel orationem dominicam & salutationem ange-
recitemus, iterumque pro iis qui vitam in certamine
derunt. Hæc ille solita vultus orisque serenitate cùm
asset, ingens omnium stupor & motus animi conse-
ıs, tantáq; fuit de viri sanctitate auditorum opinio, vt
planè dubitauerit, quin illa Xauerius diuino afflatus
verè pronuntiasset, cùm nec terra nec mari nuntii eo
ore ad vrbem venissent, nec verò tam breui ex tam lō-
a regione venire potuissent. Eodem die sub vesperam
e Mariæ Virginis in cliuo, separatim ad matres fami-
verba fecit, ipsum nominatim definiens diem, quo die
m de suorum incolumitate ac victoria nuntium essent
turæ. itáque factum est. Nuntium victores ipsi cū in-
præda paulo pòst subsequuti, nauigiis, & myoparoni-
ormentis, apparatúque bellico, multis denique ex ho-
umero captiuis adductis. Appropinquanti ad oppidū
Xauerius vnà cum vrbis præfecto & reliqua multitu-
d littus obuiā prodit, signū crucifixi Christi Domini
s: descendentem ducem, cæteró sque primarios gra-
ındus amplectitur. In ea celebritate atque frequen-
ellus vrbis Præfectus quid paucis illis diebus de fug-
Xauerius dixerit, Classiariis publicè exponit. rei ge-
iem cum Xauerii verbis ad amussim conuenire com-
ıt. tantum denuo admirationis atque admurmura-
exortum, vt aliud ferè nihil per eos dies in o-
monéque omnium versaretur. Neque verò Mala-

Malacensibus victoriam vaticinatus est Xauerius.

censibus lęta solùm ac prospera, sed etiam aduersa vaticinatus est. Attenderunt eum sæpenumero qui pro concione solutos accusaret Malacensium mores ctámque iustitiam, imminentia vrbi mala pœnásque cantem eas, quibus deinde statim Malacenses affe Próximo quippe anno Malaca ab Iais Mauris obses gri vastati. belli cladem contagiosa ac dira morbi cepit quæ per vniuersum grassata populum, perpetu ribus vrbem propemodum exhausit.

Cladē imminentem prædicit. *Obsidione Malacensium diuinitus cognoscit.*

Idem Xauerius aliàs cùm ad Chincheum Sinarun Lusitanis qui ibidem aderant, repentè, Deum (ait) tribus nostris Malacensibus deprecemur, qui ab I graui obsidione cincti opprimuntur, vósque ad oper rantibus ferendam nulla interposita mora contendi fecti, quo in statu Xauerius dixerat, rē Malacensem dunt. In Maluci insulis missæ sacrificium facienti Dominus vita excessisse in Amboino insula, vico T annem Darausium Lusitanum. Conuersus igitur a lum oblationis tempore, Ioannes, inquit, Darausius rat in Amboino, extremum obiit diem: vos eū, quæ Domino commendate. mirati qui audiere, cœlitus i

Absentis mors sacrificati reuelatur.

factum Xauerio statuunt, cùm Maluco distaret Am ducenta quadraginta millia passuum, nec per eos di quam terra marive ex iis locis venisset. Spatio deind iecto dierum ferme duodecim, Ioannis Deiroi litter nitum est Darausium ea ipsa hora, qua Xauerius dix vita migrasse. Rursus in Amboino dum concionare ditores iussit genibus nixos orationem dominicam r pro Didaco Ægidio, qui Maluci eo ipso tempore a ageret. quod ita fuisse nauibus deinde litterisque è co rescitum est.

Artificium Xauerii in sanādis hominū vitiis.

Sed illa præsertim laude Xauerius præstitit, anim minum à vitiis atque libidine ad virtutem pietatém ducendi. Vrbis vicos tintinnabulo circumiēs pueros quot poterat, Maurósque sexus vtriusque conuoc templum: ibi post Catechismum peractum, verbis terat, è Lusitanico Mauricóque sermone mixtis, qu ex iis, quis nam concubinas haberet. quibus tres vel esse compererat, iis vnā, miscens imperio preces, de satis esse reliquas inquiens. atque ità, subducens deci vigesimo quoque die singulas, non antè desistebat

as omnino dimitterent. Hoc ille artificio nouē cir-
corta cuidā paulatim detraxit. Quos flagitiis huiuſ-
coopertos repererat, cum iis hac ratione vtebatur &
andè primùm & familiariter compellare, nihil in vul-
eritatis, nihil aſperitatis in verbis oſtendere, vltro et-
d conuiuium ſemet offerre. vbi ſeſe arcta cum iis &
da familiaritate coniunxerat, tum eos quò vellet de-
perducebat, atque ita aggrediebatur ad alios. hoc
nè modo cōplures penè perditos à flagitioſa vitæ con-
line reuocauit. vt Xauerius ab iis qui eū norunt, plus
ari ſermone atque colloquiis, quā publicis ad populū
onibus profeciſſe iudicetur.

Victus & cultus corporis qualis.

ctu fuit cultuque corporis tenuiſſimo; carnibus nō fe-
i ſi quando vt morem cōuiuis gereret, veſcebatur. to-
epe biduum ac triduum vix vno panis obolo tranſige-
ino autem abſtinebat maximè: cuius vas à Martino
nſo Soſa cum aliis quibuſdam donis ſibi miſſum neq;
uit, & pauperibus cuncta diſtribuit, in quos vbicunq;
ū eſſent, quæ ſibi donarentur ab aliis, erogabat. quic-

Somnus vix duarum vel trium horarū.

lummodo tribuebat, quod à quotidianis ex inſtitu-
neribus otii ſuperfuerat: vix autem horæ duæ tréſve
ſupererant: nec iis quidem planè vtebatur, ſed aliud
, naturæ ipſa demū neceſſitate cogente cedebat ſom-
bſeruarunt eum ſæpe de induſtria quidam externi, cū
iculum ſe reciperet, obſirmato ſemper animo preca-
inſiſtentem, quoad ſumno oppreſſus, ac penè conci-

Saxum pro ceruicali.

ad ſaxum pro ceruicali recumberet. Chriſtiana ſacra
Indicis inſulis iā ferè omnibus impertiſſet, ſumma ope
nitendum putauit, vt eadem in ampliſſimam quoque
Sinarum regionem inferret. Eam igitur ob cauſam ex
e reuerſus in Indiam eſt, vt ſe ad hanc expeditionem
et, nec, quamuis multis iter illud vel diſſuadētibus, vel
impedire (præſertim Malacæ) conātibus, de ſuſcepta
ntia potuit dimoueri. Inſula eſt in ora Sinarum, quā
anum appellant, à continenti paſſuum millibus nona-
, quo Luſitani mercatores ad negotia cum Sinis con-
nda commeant: nam Sinarum mediterranea pene-
aduenis capitale eſt. Eò Xauerius negotii ipſe quoque
uſa cōtendit, nullis terroribus cedere ſolitus, vbi Chri-
a res & animarum ſalus ageretur. Cū Sionio quodā,
Cātonii portus in littore exponat, emendicatis ad eam

Santianum, Sinarum inſula. Xauerius in Sinarum regionē contendit. Cantonium portus.

rem decidit aureis nummis trecentis, ſed nimirum
Xauerii laborum finis obrepſerat; & qui ſeſe in med
ſari ſtadio rebatur adhuc, ad calcem, atque ad para
ctoribus à iuſto iudice coronam gloriæ peruenerat

Moritur Xauerius Anno 1552.

Dum enim hæc maximè gerit, grauiſſima opprimitu
ex qua paucis diebus eſt mortuus in eiuſdem inſulæ
quodam deſerto, ſumma rerum omnium inopia, ſenſ
nimi ad extremum vſque ſpiritum integris, verba il
intermortuis vocibus iterans, Miſerere mei fili Daui
fili Dauid miſerere mei. item illa, Mater Dei memen
atque ita è mundi tempeſtatibus atque procellis e
portum DEI beneficio tenuit, longè Cantonio tu
quarto Nonas Decembris, anno Chriſti nati 1552,
verò ſuæ peregrinationis, vndecimo. Corpus humat
mictu ſacerdotali, viua calce, quod ipſemet iuſſerat,
eo conſilio contegunt, vt oſſa nuda in Indiam depo

Mira Dei opera circa defuncti corpus.

Inde menſe circiter tertio effodiunt: non modò n
ſumptum, ſed etiam integris veſtimẽtis, ea inſuper au
dote reperiunt, vt varios efflaret odores miræ ſuauita
nihilo minùs in eadem calcis arca reconditum, in n
imponunt: tranſuehuntque ex eo loco Malacã ſumn
puli veneratione. ſæuiens autem per eos dies peſtiler
vrbe faméſque ſtatim ſedata eſt. Malaca denique (vt
ſes aliquot ſepultum iacuit) Goam delatum eſt, magn
que nautarum bono: quippe ex multis certiſque nau
periculis, artemonis malo diffracto, ipſáq; oneraria b
imprudentiam in Syrtes inuecta, eius implorato ſub
cuius vehebant corpus, erepti ſunt. Goam aduentant
uerſa ſeſe obuiam effudit ciuitas, ingentique pompa a
lebritate in D. Pauli templo depoſitum, inque omniũ
ſpectu locatum per aliquot dies omnium ordinum vi
minæque religionis cauſa celebrarunt, & eo quidem

Illæſum ab omni tabe hodiéque perſiſtit Xauerij corpus, Goæ ſepultũ.

curſu, vt ad arcendam ex æde multitudinem, arca incl
terræ mandare neceſſe fuerit. vbi illæſum ab omni tab
diéque perſiſtens, non leui argumento indicat caſtim
viri, ac virginitatem, cui dant teſtimonium etiam ii, qu
feſſiones illius excipere ſoliti ſunt. Hactenus de Xau
pro inſtituta operis breuitate, & anguſtiis temporis, n
pro illius meritis ac dignitate, perpauca. Nunc quoni
iuſdem præcipuè ductu atque conſilio Collegia Soci
IESV aliquot in illis partibus inſtituta ſunt, ex quibu

ationibus Euangelii causa diuersa ac remotissima O-
; loca Socii penetrarunt, sequitur vt de singulis ali-
›reuiter dicendum esse videatur.

GOA INSVLA ET VRBS.

Tque vt à Goensi ducatur initium, quod in Asia fun-
datum est omnium primum, (distat autem à Lusitaniç
littoribus Goa, recta quidem linea, leucarũ duo mil-
nsueta verò nauigatione, circiter quatuor) cùm Ioã-
rtius Lusitaniæ rex in vrbe Goa peramplas ędes, quæ
uli vocatæ sunt, & vectigalibus certis instructas ideo
araslet, vt in iis aleretur proborum doctorúmque ho-
n copia, qui in vnam barbarorum conuersionem to-
tore incumberent: Didacum quendam magnæ exi-
iónis virum, piúmque simul ac litteratum, vniuersæ
ationi proposuit. Is, vt primùm Xauerius in ea loca
s est, viri institutis vitęq; ratione mirabiliter captus,
ue ex eo de reliquis conjectura, secum ipse statuit So-
:m IESV maximè dignam esse, cui eiusmodi pro-
delegetur, totámque rem per litteras cum Rege cõ-
at. Rex, qui optimè de eo hominum ordine iam an-
iret, haud grauatè concedit in eandem sententiam.
as ædes vnà cum instrumento vectigalibúsque confe-
ocietati attribuit, ídque Collegiũ nouis deinceps be-
is liberalissimè cumulauit, auxitque, non Sociis solũ,
iam neophytis nutriẽdis ampla decreta pecunia. Mis-
tatim concionatores, Confessarii, doctores, & cæteri
s domesticos necessarii. Versantur autem hoc tempo-
o contubernio (ex quo in cæteras Indiæ partes iden-
supplementa mittuntur) Socii amplius centum: qui
ulli rei dent operam, nisi Christianæ fidei propagan-
ntis occupationibus distinentur, vt sæpe non nisi tres
órve ex omni numero domesticos intra parietes, & ii
n valetudine aduersa retenti, remaneant. neque ve-
multo plures eò mittantur, cunctis negotium desit.
logiæ scholas habent, artiúmque liberalium: nec hu-
›ribus modò litteris, verùm etiam Indicæ linguæ vsu
tur, quo facilior, siue interpretis opera, Euãgelii pro-
tio sit. Eadem opera instituuntur etiã pueri amplius
ti è diuersis regionibus oriundi, Brachmanes, Persæ,

Goensi, primum in Asia fundatum Collegium.

Lusitaniæ regis liberalitas & insignis pietas.

Goa, Socii amplius cẽtũ Christianæ fidei propagandæ dant operam.

Pueri am plius 600 è diuersis regionibus oriundi, Goa instituuntur.

Arabes, Æthiopes, Cafres, Canarii, Guzarates, I
Malauares, Bengalæ, Canaræ, Pegui, Patanes, Ch
lai, Malai, Manancabi, Macazari, Malucii, Sionii,
Sinæ, & alii, qui quòd præclara ferè indole sunt, &
cōtubernio præsident certi homines è Societate, ma
est, fore, vt in terras quisque suas dimissi Euangeliū
teq; disseminent. Nec sanè laboris est cur pœniteat.
quo tempore Socii in ea loca profecti sunt, vniuers
nè Insulam Goam, finitimásque Diuarem & Corar
Ecclesiam Catholicam aggregarunt. Magnumque e
hac vita fructum industriæ suæ tum sæpe aliàs cepe
anno post Christum natum 1557, cùm illis huma
Constantinus Prorex bellum eo tempore compara
armatorum millia, quos iidem in vrbe Goa saluta
perfuderant, sub signis ostendit. Militum est autem
suetudo atque animi pietas, vt quo die in expeditio
sunt, noxis per confessionem elutis, summo manè ad
ædem agmine veniant: hastísque & sclopis ad ianua
religiosè depositis, vbi Eucharistiæ Sacramentum
singuli acceperint, altera ianua egressi arma sumant
inde firmiores & alacriores ad signa recipiant.

Tria armatorū millia in vrbe Goa salutari aqua perfusa.

Pia militū consuetudo.

Anno 1560. hominū millia plus viginti conuersa.

Anno verò, qui fuit à Christo nato 1560. hominu
lia plus viginti cōuersa, quorum duodecim millia &
gentos in ædibus suis iidem qui Christianis præcep
bucrant Socii sacro fonte lustrarunt. Mocadani ti
præfecti, pictorum, nautarum, aurificum, vnà cum do
cis Christiana religione suscepta, ad eadem sacra v
institutum magnam sui quisque ordinis multitudine
duxere. Sunt præterea in iis qui conuertuntur, cùm a
biles multi Mauri paganíque & Brachmanes Indicar
perstitionum antistites, tum verò principes ac dynast
in numero fuit filia Mealis regis natione ac moribus
ri, qui, vt in Idalcanis regnum restitueretur, ex quo
exactus, Goam ad Lusitanos opis implorandæ causa
gerat. Hæc pueros Catechismum decantantes per
Societatis instituto, dedita opera sæpius magna s
lectatione atque animi voluptate cùm attendisset, a
diuinitus, parentibus quamquam inuitis ac reni
bus, Christiana sacra suscepit anno post Christi
lem 1557. Strenuus etiam in primis eques ac nobili
in baptismo Alphonsi nomen fuerat inditum, hoc

Principes ac dynastæ, Brachmanes & nobiles, tum verò filia Mealis regis cōuertuntur.

me

ius est in eo bello quod Antonius Prorex cum Mauganisque Malauaribus habuit. Rex Tricanamalis viuit, honorificéque à Lusitaniæ Rege tractatur. *Rex Tricanamalis.*

x verò Ceilani Ioannes, etiam Vlyssipone deinde us, & Societatis hospitio ibidem est visus. Atque e principibus ac potentibus viris: qui sanè in Ca-a fide mirabiliter stabiles fixique persistunt, exemie ipsi suo plurimos ab erroribus in semitam veritatis unt. *Rex Ceilani.*

Brachmanibus autem duos præcipuè in medium affequorum alter in amplissimo dignitatis gradu locatus, tionis & Astrologiæ præsertim fama præcellens, m sibi nomens vbique pepererat, vt à remotissimis enationibus consuleretur, multique ab eo noxarum itiones suppliciter peterent. Is tantum sua conuerprofecit, vt cum eo nemo ferè ethnicus ageret, quin illius rationibus cederet, seque ad Christum adret. Alter item in primis insignis & locuples, quipiè sacerdotio quod gerebat, barbariæ illius totius ias atque primitias caperet: omni pecunia commoe Christi causa neglectis, ceteros quotquot poterat angelii veritatem omni conatu atque opera perduce. uod idem studium in aliis quoque ferme neophytis, summis atque infimis, cernitur. *Brachmanes duo præcipui Christi causa omniane glignt & multis ad Christum adiungunt.*

stitutum est etiam eiusdem Regis Lusitaniæ sumpticontubernium frequens eorum, qui catechizantur, ehospitalis domus, in quam vtriusque sexus ægroti, io Christianæ rei incremẽto, sese recipiunt. In his porllegii domiciliis quadringenta ferè capita numerãtur. eilla etiam Christianam rem non mediocriter adiuvel quòd Baptismi quam maximè solenni ritu cereaq; peragũtur, Proregibus atque Præfectis magna anilectatione lætitiaque præsentibus: vel quòd Proreges hytis habent honorem, quacunque re possunt benimè commodãt, immunitates ac priuilegia tribuunt, iantque ab illis onera in barbaros, idque tum sua ipsi e ac iudicio, tum Regis verè Christiani mandato, tum Sociorum monitis ac suasu. Quod quoniam notum lgus est, sic fit vt Societatem neophyti magnopere dit, ethnici valde reuereantur ac timeant. *Catechumenorũ cõtubernium & hospitalis domus* *Proregũ & Præfectorũ erga neophytos benignitas.*

eadem insula oppidum est insigne fano D. Ioanni Baptistæ

tistæ dicato. eius oppidi principes (Gansaras voca
secundo Christianæ rei progressu conturbati, ac ve
ter attoniti, in consilium de Republica veniunt. Tr
sententię. Prima iubebat, quoniam tanto impetu
vniuersam religio Christiana peruaderet, fortunis a
saluti posthabitis, in continentem migrare. Suadeb
ra, tempestatis eius transitum expectandum: id fo
primùm Prorex Constantinus ex insula decessisset.
rò surgens è senioribus quidam præcipua existimati
Non tam nobis (inquit) de Constantini discessu, q
Sociorum mansione cogitandum est: quæ quando
erit perpetua, nec minori apud cæteros, qui succede
reges auctoritate futuri sunt, commodiùs multo no
que fuerit, relictis Idolis vni Deo nos dedere, & Ch
sacra suscipere. Salutare omnibus consilium visum
tanti per eos dies ad baptismum facti concursus, vt
les plurimos, non sine magno quidem ipsorum mœ
aliud tempus rejicere necesse fuerit. mira est enim
Mira candidatorum in Christi sacris capessendis alacritas. datorum in Christi sacris capessendis alacritas. In
co primarius quidam Camotis nomine, sub vesperã
nitus, vt postridie (qui dies erat sancto Ludouico Re
liæ sacer) bene manè ad baptismum vnà cum suis pr
set, Proregem ipsum affore, proinde non esse tali t
somno indulgendum, ecce tibi intempesta nocte ad
dotis hospitium venit, & ianuam pulsat. Sequebant
cognati ac necessarii omnis ætatis circiter ducen
vittis tẽpora more patrio redimiti plumis insertis, qu
rãt sclopetarii ferme triginta, mulieres auro pretios
pillis ornatæ. Ipse autẽ Camotis torque aureo insi
sclopo, purpureisque femoralibus sericis, argenteo e
humeris dependente, militari ornatu, in primo agm
rectus nuntiat se, vti condictum fuerat, paratum adess
tota familia, quoniam quidem ea nocte dormiendu
esset. Collaudata hominis vigilantia studióque, dom
dire, & in lucem quiescere iussus, vt primùm Prorex cu
piscopo Malacensi aduenit; magna omnium gratula
gaudióque cum suis est baptizatus. Petrus Almeida
cietate est Goæ. Is Deorum signis demoliendis, diffri
dísque mirificè delectatur. Id quoniam neophyti in
gunt, certatim in ea re magistro gratificari conantur.
è Bardensibus quidam contumeliis Crucem affecisse

ciere Coranẽſes Chriſtiani, iniuriam vlciſci conſti-
. Nocte Bardem ingreſſi lapidea ſimulacra aliquot
ſurripiunt, ſtatimque ad Almeidam afferunt. Laudat
vultu diligentiam Almeida, nec patitur quenq;, priùs
imulacra manus iniicere, quæ vbi ipſe comminuit,
ianos deinde iubet inſpuere, pedibuſque calcare. illi
ata faciunt alacres: quin etiam iniuſſu, iurgia & pro-
gerunt, maledictiſque proſcindunt, quæ tanto nuper
ic ſuperſtitione venerabantur. Iidem neophyti cùm à
m è Sociis valde petiiſſent, vt crucem Corani defige-
nque ille rem differret diutius, quàm deſiderium ip-
pietáſqne ferre poſſet, delubrum antea ſibi valde re-
m irrumpunt, detracta materia Crucem ipſimet fa-
tur, eámque à magiſtro conſecratam magna animi
ate gaudióque in vico publicè ſtatuunt, & ſanè idola
iſque barbaros mirum quanto odio proſequantur.
uidem à Virginis partu 1567. in agro Salſettano (vbi
uè florebat Brachmanica prauitas) delubra plus tre-
eturbata & ſolo æquata per litteras nuntiantur; ſa-
i templis eorum vice refectis, quorum curam gerit
is, ídque partim Proregis imperio, partim etiam Fra-
ranciſcanorum, & Societatis inſtinctu, quo facto vi-
è octo & quinquaginta idolis nudati purgatiq; ſunt.
es verò, de quibus ſuprà meminimus, affirmabant ſi-
nonem apertè dixiſſe: Diuus hic Ioannes, qui in meo
fano, maior atque præſtantior eſt me: quocirca ei
, vóſque deſerere, & in continentem abire cogor ex

ANNO 1567. delubra plus trecenta deturbata, refectis, eorum vice, ſacris Dei tẽplis.

COCINVM.

ietatis IESV Collegium aliud eſt in vrbe Cocino,
ſuum ab Goa trecentis millibus, quanquam minori
iorum numero, iiſdem tamen occupationibus atq;
us. Ac tametſi in pacatis numeratur hoc oppidum,
nen omnino vacat inſidiis. Melchior quidem Car-
Societate Nicenus epiſcopus, (nam etſi eccleſiaſti-
orum inſignia ac titulos, atque opulenta ſacerdotia
ſuis omni conatu Societas refugit, huiuſmodi tamẽ
atus ac munera, quæ certos habent labores atq; pe-
edditus ac vectigalia nulla, mandante Pontifice ma-
cipit) is igitur cùm per eos dies verſaretur Cocini,
ue ſe contuliſſet Armenius epiſcopus neſcio quis,
dum

Eccleſiaſticos honorũ titulos quando & quales recipiat Societas.

Melchior Carneri⁹ diuinitus cōseruatus.

dum studiosè prouidet Melchior, ne Armenius Cat fidei integritatem ac puritatem schismaticæ prauita be contaminet: diuinitus factum est, quominus impr scelere occumberet. Emissa quippe in caput eius (transfixum pileum capite illæso decussit. E regione C ingens insularum numerus visitur, quas Malduanas lant. Harum Rex anno post Christum natum 1551, cum popularium multitudine Christiana sacra su Aliæ item Cocino vicinæ insulæ conuerti ad Do cœptæ. Recentissimis verò litteris cognitum est, qu Societate, Goam Cocino petentes, in pyratas Mau cidisse. Dum igitur nautæ sese ad defensionem comp tormentario pulueri casu ignis injectus, nauem, qu qui hostibus restitisset, intestino malo consumpsit. res in mare desiliunt, multique ex iis, ne mergeren ipsa hostium nauigia necessariò confugere. quo in ro Franciscus Lopes è Societate Sacerdos ex capitis ra à Mauris agnitus, & solicitatus etiam atque et Christiana sacra deserenda, cùm constanter in fide steret, latera hastili transfixus, caputque gladio vuln exiguam hanc vitam cum illa perpetua commutauit è Sociis captus, ac deinde redemptus est. reliquis quid fuerit, incertum est: eundem exitum, quem Fra Lopes, sortiti putantur.

Insulæ Malduanæ.

Frācisc⁹ Lopes cōstāter in fide persistens à Mauris trucidatur.

DAMANVM.

DAMANVM est castrum, de Mauris à Const Prorege captum. id quoniā in ipsis Lusitanic rii est finibus, valido præsidio Proreges tuent sitanorum interdum mille. ibidem etiam è Societa nulli magno cum rei Christianæ adjumento versan autem Lusitani milites tanta pietate ac religione, at bene de Societate sentiunt, vt nunquam ferè in exp nem exeant, (exeunt autem sæpe) quin ex iis aliquem adducant, qui confessiones ipsorum excipiat, crucifi xillum ferens tempestiuis eos in ipso certamine co tionibus animet. Quæ sanè officia Socii magnis c vexationibus, periculisque mercantur: atque id ipsu quoque in regionibus, cùm sese offert occasio, quan tanto capitis discrimine, non tamen sine cœlesti q

Lusitanorum militū pietas & religio

oluptate & gaudio, faciunt. Simul etiam in Damani
auri aliqui ad cultum Christi Domini perducūtur:
lustri loco nata mulier Mauro marito conjuncta,
mani quondam Præfectus fuerat, ingenti suorum
tione à Mauricis erroribus ad Christi veritatē trāſ- *Inuicta*
ıe è suscepta vitæ ratione suorum artificiis ac blan- *mulieris*
is deduci vlla ratione potuit. Barochensis reguli ad *cōſtātia.*
gatus venit mariti rogatu; nec Lusitanus præfectus,
onstantia mulieris, aditum illi negauit. Maurus
s fidem oppugnare aggressus, cùm vnà Lusitanus
us, & mariti cubicularius, & è Societate vnus adeſ-
nnulla primùm de muliere percontari, deinde nobi-
generis, mariti splēdorem, diuitias, opes in memo-
uocare. Illa verò non modò manus non dat, sed ne
o quidem dignatur legatum. namque à magistro iā
emonita, quasi aliud agens, preces quas didicerat,
recitare, seque signo Crucis cepit munire. quod si-
ue Mauri viderunt, Crucem auersati, extemplo se
ripiunt, ardentesque dolore discedunt. eadem ani-
ıte ac robore, matris quoque ab se repulit insidio-
es: quæ cùm ad eam adiisset, multisque blāditiis ad
as leges reducere conaretur: satius (inquit filia) fue-
eram sororem tecum adduxeris, & Christiana sacra
uſceperitis. Sin minùs, neque ego te posthac ma-
ec verò tu me filiam dixeris. his verbis auditis, anus
œrens, nec vnquam postea rediit. Et sanè conuersio
rum eo pluris æstimanda est, quo difficiliùs à suis
prauisque opinionibus abducuntur.

COLANVM.

M Colani, quod oppidum abest ab vrbe Goa trigin-
erme dierum nauigatione, Societatis domicilium
x quo cùm in cætera loca finitima, tum præcipuè in
rauancorensem excurrunt. qua in ora ante quatuor
quinque & viginti numerabantur Christianorum
n iis nonnulli sanè quàm celebres, quibus cùm So-
deò latè disperſis, propter paucitatem suam, cunctis
on possit, ex incolarum numero (sunt autem Chri- *Sodalitia*
eteres & honesti viri permulti, habentque inter se *Cola-*
uropeo Sodalitia ritè instituta, quas vulgò Con- *norum.*
fratrias

fratrias dicimus) ex incolis igitur Christianis proba
tute deligunt, quos templis tuendis, tradendóque pl
tria lingua quotidie Cathechismo, præficiant. quas
Domini vineas ipsi etiam Socii ex interuallis, quàm
mè possunt, reuisunt. Et quoniam vsu compertum e
ra ingenia quantò faciliùs, quàm robusta ac iam co
ta, Christianis præceptis ac moribus informentur;
quoque, vt Goæ & Malacæ, pueris præsertim erudien
uigilant.

Rex Trauancoris templum ædificari curat.

Allatum est nuper Trauancoris Regem, pace inter
& Lusitanos Sociorum opera in perpetuum facta, e
ficio ita deuinctum fuisse, non modò vt neophytos
desierit, sed etiam templum, quoad sacra conuenia
ipse sumptu exædificandū curauerit: multis prætere
cipum discordiis totó regno tollendis tantam ab il
tiam Socios iniisse, vt magna spes sit, totam eam reg
impio dæmonum cultu deposito, in Christi fidem e
turam.

ORA COMORINENSIS.

ANNO Domini 1565

Comorinensium, Goensium, Cocinēsium Christianorū plus trecenta millia.

DE Comorini promontorio, déque toto eo tra
diximus. quo Franciscus Xauerius, cùm ex vrb
se contulisset, anno post virginis partum 15
parsit fidei Catholicæ semina, vt vberrimam deinc
rint animarum frugem. nunquam enim ab eo colend
Societas postea destitit. idque tanto cum rei Christia
cremento, vt cum summa Christianorū multiplicetu
annis, certus eorum numerus hoc tempore tradi non
Anno quidem Christi nati 1554, censa dicuntur C
norum capitum centum viginti quatuor millia. an
1555, centum triginta millia. porrò litteris anni 15
nitum est, Comorinenses Christianos, & Goenses, &
tana regione Cocini plus trecentorum millium su
in vniuersum efficere: ex quo tempore ad eum nu
millia deinceps multa accessere. quorum pars maxi
que optima Comorinensium est, adeò spectatæ virtu
minum, vt cum Europeis Christianis, si minùs antiq
cōstantia quidem certè, simplicitate fidei, ac religio
tent.

Neophyti Punicalēses.

Punicalenses quidem Neophyti, cū ob suscept
stiana sacra à tyrannis finitimis vexarentur assiduè,
bus patriis ad alia loca migrare, quàm Christum de
maluerunt. ei migrationi cū Proregis Lusitani iussu

iidam è Societate. anno poſt Chriſtum natum 1560, *Badagaa inhumanus tyrannus.*
ais tyrannus Badagaa cum equitum peditumq; plus
i millibus & magno elephantorum numero ſubitò
eniens, vix ſpatium Chriſtianis reliquit, ſe in naues
xoribus liberiſque recipiendi. Cum Luſitanis quan-
imparatis leuia quædam fuere certamina. Ioannes
leſquita è Sociis vnus, ſeptem octóve plagis affectus
gnis & grauibus: inde omnibus veſtimentis præter *Ioannes Meſquita malè mulctatus, tandem diuina ope liberatur.*
m tunicam & femoralia exutus, ſumma corporis ve-
e captiuus auehitur. idémque rurſus in ipſa, qua aſ-
atur biremi, in capite vulneratus, & fuſte percuſſus,
imis in mare prolabitur, atque inde magno labore
xtractus, vbi peruenit ad Regem, in carcerem trudi-
ſtodibus multis appoſitis. ingens quippe ex eo redē-
s pretium (quòd iam è vulneribus conualuerat) ani-
pe deuorauerat Rex. In ipſo autem carcere peſſimè
us eſt; catena primùm ferrea in collum iniecta, non
xa quā palmū. quo factum eſt, vt ſanguinis multum
us funderet. alia item catena femora ac tibiæ colli-
: craſſæ adduntur cōpedes. denique mortis & equu-
per accedunt minæ. Sed ex iis incommodis omnibus
vllo pretio paucos poſt dies diuina ope eſt ereptus.
s autē ipſius, cū eius tumultus initio, manus hoſtium
effugiſſet; aliàs deinde captus à barbaris, paulū ab-
in occideretur cuidam præterea Socio diſtrictū gla-
dynaſta barbarus intentauit. Alius, quòd impiam de-
ædificationem impediret, ethnicus eius ædificationis
r illum occidere voluit, haud tamen impunè: pau-
im ipſe poſt dies repentina morte ſublatus eſt.
us etiam in iiſdem regionibus fuſtibus cæſus, rurſuſ-
er amicitiæ ſimulationem aureis diuenditus mille & *Franciſcus Henriques & Balthazar Nunes.*
tis. Franciſcus verò Henriques & Balthaſar Nunes à
is capti ambo, ac penè perempti, alter etiam in ferrea
coniectus eſt, religatis ad pedes manibus, membriſ-
leò intumeſcentibus, vt ex eo morbo aliquot dein-
es admodum laborauerit.
adē regione Ceilanum eſt inſula, vbi res ad Dei glo- *Ceilanum inſula.*
ontigit ſanè memorabilis. Reguli cuiuſdam filius na- *Res memorabilis.*
imus, quòd Chriſtiana ſacra ſuſcipere ſtatuiſſet, pa-
ſu necatus eſt. quē Luſitanus quidā Chriſtiano more
t, tali obita morte martyrē certū exiſtimans. Luſita-

ni iudicium DEVS illuſtri teſtimonio comproba
quidem eius nutu factum eſt, vt qua principis corp
matum erat, in Crucis figuram terra fatiſceret; quæ b
barorum opera glebis oppleta, iterum atq; iterum i
dem hiatum eſt reſoluta. aiunt etiam per eos dies C
ignei coloris viſam in cœlo. quibus miraculis co
magna hominum vis ad CHRISTVM acceſſit, q
multi Regis immanitate eandem martyrii coronam
ſunt. In eo numero fuiſſet alius quoque Regis filius
que ſororis filius, ad quem regni hæreditas pertineb
roris enim, non Regis ipſius, filios ſuccedere in regn
lani mos eſt) horum igitur vterque ad Chriſtum pro
Regis imperio mactatus eſſet, niſi eos præſenti pericu
gis ſoror maturè exemiſſet. ambos enim ad ſe voca
centi adhuc miraculo, interrogat; velint ne fieri Ch
ni. cùm ſe vtique velle dixiſſent, cum Luſitano trāſig
lier eodem ipſo, qui demortui principis funus curaue
eos quàm occultiſſimè Goam vſque perducat, quò v
re, fidei præceptis imbuti baptizatique, magnum pie
religionis ſpecimen præbuere. Hos imitatus regi
dam præfectus, & alii decem nobiles viri, vxoribus, l
bonis denique omnibus ſponte relictis, magno ſuo i
modo corporiſque defatigatione paſſuum amplius
ta millia terreſtri itinere emenſi, Goam baptiſmi ca
veniſſent, Catechiſmo inſtituti, ſacroque fonte luſtra
id accidit anno Chriſti nati 1545.

Mos Ceilanorum

Regis eiuſq; ſororis filii, cum nobilibus perſonis baptiſmo luſtrantur.

SOCOTORA INSVLA.

SOcotora eſt inſula in faucibus Mecani freti, du
mo in ſeptentrionem gradu. diſtat ab vrbe Goa
cidentem leucas trecentas & ſexaginta: porrò
quaginta colligit ambitus: infelix regio & ſterilis ac
montoſa, incolis infrequens, iiſque partim Mauris,
etiam Chriſtianis, qui à Diuo Thoma cognominantu
pterea quòd Euangeliū ipſe in ea loca primus inuexi
plures Iudaicos ritus ac ceremonias retinent. gallin
quamlibet auem manu contingere, nedum guſtare, e
gio. ſtatos habent ieiuniorum dies, quibus carnem p
abſtinet, ſacerdotes verò etiam lacte ac butyro, quo
mè cibi genere veſcitur vulgus; palmarum ſucco dur

Chriſtiani à D. Thoma.

Socotoranorum religio ac ceremonia.

nis eo tempore victitant. Lingua cognitu difficillima,
lum habet cum Arabica Æthiopicáve commercium.
arum vſus apud eos nullus omnino. Maurum habent
em, ſiue præfectum, qui ab incolis valde timetur, ta-
neminem vi ad Maurica ſacra compellat. Ita porrò de
gnificè ſentiunt, vt nullam aut terram aut vitæ ratio-
ua vel meliorem vel beatiorem exiſtiment. ad quos è
ate duo, rei Chriſtianæ cauſa, profecti, ſæua ſtatim fe-
ſumma egeſtate ac ſolitudine vterque correptus, al-
am extinctus eſt.

BAZAINVM VRBS.

Ec Bazaini, Societatis Collegium deeſt, eiuſdē Lu-
ſitaniæ Regis beneficentia conſtitutum. Ibi tū iu-
uentute humanioribus litteris excolenda, tum cæte-
nibus ad Chriſtum vocandis præclarè admodum o-
onitur. nam & adoleſcentes quàm egregia ſint indo-
ae ingenio præditi, vel vnus Brachmanis primarii fi-
clarauit, annos circiter ſeptemdecim natus: qui cùm
tterarum Indicarum duo genera vel tria teneret, A-
eticæque peritiſſimus eſſet ſuæ: litteras noſtras & le-
ſcribere menſis vnius ſpatio perdidicit; nunc autem
neticæ noſtræ vacabat: idem pietatis ac religionis
ita præſtans, vt reliquos ipſe ad virtutem atque of-
hortaretur.

Brachmanis adoleſcētis ingeniū ac pietas.

TANAA OPPIDVM.

Anaa eſt oppidum à Bazaino paſſuum millia ſexdē-
cim, vbi etiam Socii aliquot ingētem Chriſtianorū
numerum partum ab ſe tuentur atque augent. Ad
nit è remota continentis regione ſenex, annū, vt vide-
agēs propè octogeſimū, ita deformatus & ſqualidus,
orrida cute & ſtrigoſa, vt anachoretam referret pelli-
melinis indutū. Is ędes Sociorū ingreſſus, ait velle ſe
hriſtianum. ediſſerit illi ex iis quidam pro captu ho-
ſummatim articulos fidei, deinde quærit, op-
ex animo Chriſtianus eſſe. Cui ſenex: Atqui nul-
inquit) aliam ob cauſam huc uſque contendi. Cre-
itur, (inquit Socius) ſiſtitque eum ad ſacratiſſi-
irginis, puerum IESVM inter vlnas habentis, ima-
ictā in tabula. quā ſenex vt vidit, ſumma animi iucun-
ilico amplecti, puerū Ieſū venerabūdus exoſculari, tū
enter petere, vt nulla interpoſita mora baptizaretur:

Senex 80 annos natus è continēte ad Socios fidei cauſa proficiſcitur.

q 2 ætatem

ætatem ſuam ne vnum quidem prætere a diem recip
ſtridie igitur baptizatus, prima lucè inſequēti mig
Dominum. Multi etiam pueri ac puellæ de barbaris
tibus empti, quos ipſi parentes alioqui Mauris ve
ſolent, ad CHRISTI familiam aggregantur. quo
qui è vita diſcedūt, IESVM in extremo ſpiritu pron
tes. vnus ex iis, denariis tribus & ſemis, alius ſeſqui
ſtetit, vt hinc ſatis appareat, quàm ſint incomprehe
DEI iudicia.

Pueri & puellæ de barbaris empti ad Chriſtū aggregantur.

In eadem Tanaati manſione, magna puerorum
partim litteris inſtituitur, & Chriſtianæ doctrinæ
ptis, partim etiam variis in vſus hominum artibus a
pificiis: alii quippe calceariam, alii veſtiariam ſutrin
textrinam, alii ferrariam fabricam exercent, noctéq
ædes Collegii quietis & cibi cauſa cùm receperunt
chiſmum ac Litanias alternātibus choris religioſè a
cōcinunt. Sunt etiam qui agro colendo dent operā: i
pinis induti per hyemem in opus exeūt ad Trinitatis
tria paſſuū millia ab vrbe diſtātem, quo in agro bat
gis nomen id eſt, qua ferè victitant) ceparum in mo
runt, capita ſingula manibus collocantes, ingenti ſan
re: qua opera ſimul & ipſi agriculturam addiſcunt, &
incolas Chriſtianos artifices interim adiuuāt, vt cū
deinde fuerit, ipſorū agricolarum filias in matrimo
cant. Appellatur autem hic Trinitatis vicus, proptere
in eo campo delubrum in primis celebre, quod ope
gnificētia & elegantia, eius regionis delubra, quæ n
perampla ſunt, omnia ſuperabat; à Sociis area coēm
piatum, & ſanctiſſimę Trinitati dicatum eſt. Campus
iuxta fanum ipſum à Chriſtianis incolitur operariis
iidem Socii conuerſos ad Dominum maxima ex par
peres in ea prædia deduxerunt, omnibus ad victum c
q; neceſſariis rebus benignitate Luſitaniæ Regis inſt
nam & veſtimenta ipſis, vxoribus, liberiſque & oryz
bum cùm opus eſt, & ad ferendum ſemina, & boues
ratris affatim præbentur ex amplo ædificio ad rem pe
inſtituto, paſtoribus etiam adhibitis, qui armenta c
Ex eo ædificio educta manè boum iuga quotquot e
opus, Chriſtianus quilibet (quinquaginta enim a
ibidem & eo amplius) perfecto opere in tectum id
ducit.

Pueri variis rebus exercentur.

Trinitatis vicus & cur ſic appellatus.

Luſitaniæ regis liberalitas.

ti sunt etiam fundi quidam, è quibus annui capiun-
ei nummi ferè trecenti. quæ pecuniæ summa partim
as erogatur, & orbos orbásque quibus quotidianus
victum haud sufficit, ægrotosque pauperes & Ca-
enos interea dum erudiuntur; partim etiam iis qui
lo soluendóque sunt, mutuò commodatur. Capra-
terea greges earúmque custodes aluntur, casa ex-
ide patres familias suam quisque lactis portionem
e filiolis petant; cuius toto anno copia suppetit: bi-
ope ternósve quot annis hædos ferè singulæ pariũt.
ò fruges spatiosus ager largè suppeditat, vt nihil
ad sustentandam vitam illis deesse videatur. Sunt
mnes & boni coloni, & boni viri. itaque mores eo-
bari valde suspiciunt. Christianæ fidei mysteria præ-
sque assidua magistrorum diligẽtia exercitati cal-
egiè. quotidie ad signum Angelicę salutationis cũ-
eniunt, & sanè piè Christianæ doctrinæ elementa
næque pronuntiant. quin etiam in siluis, pueri, & è
palmarum arboribus viri exaudiuntur præcepta
decantantes. Atque idcirco etiam minus grauatè,
am in summis occupationibus, non plus quatuor
que Socii totum illud rei familiaris negotium, ce-
ab eorum instituto valde alienum, sustinent, quòd
occasionem Ecclesia Domini in annos non medio-
scit. Iam verò ex ipsis vnus Chirurgi quoque mu-
gitur, curatque DEO adiuuante vlcera & apostc-
què aspectu horribilia, ac genere ipso periculosa.
dio Trinitatis vico horti sunt in communem v-
le spatiosi & irrigui, perpetua saliente, multis vi-
abus, medicis malis, & plantis aliis consiti.
ates autem incolæ etiam ipsi multiplicãtur in dies.
aritimis copiis adiuuantur, iidemque vel opificiis
ulturæ satis impigre dediti sunt; propterea nec la-
publici pecoris tantus apud illos est vsus. illud se-
atur, vt in virtute ac pietate proficiant. Semel pro-
bus, festis verò bis etiam, Catechismus illis ex-
habent etiam supplicationes valde religiosas
is pueris carmina sacra psallentibus: quo in genere
deò excellunt, vt ad celebriores supplicationes Ba-
ocẽtur. iidem elata ad sepulturã fideliũ cadauera cũ
a funebri prosequuntur Cruce prælata, nã feretrũ

 ipsum,

ipſum geſtãt Chriſtiani quatuor, ſolẽni Miſericord
litii ornatu. quæ funerum cæremonia & Chriſtiani
ethnicis vehementer probant.

Denique circa Bazainum vrbem ad paſſuum trig
citer millia Socii caſtella regia inuiſunt, magno &
norum bono, quos in officio ac pietate corroboran
barorum, quos ab erroribus atque ſuperſtitionibu
tum Chriſti perducunt.

HORMVTIVM INSVLA ET VRBS.

HOrmutium eſt inſula in ſinu Perſico, vrbẽ ei
minis continens. Ea quòd vel propter inqui
colluuiem mixtã è variis nationibus ethnic
ris, Iudæiſque, Chriſtianorum, qui morantur ibide
ſinceræque religioni valde periculoſa, vel propter
ſolis ardorem æſtuſque grauiſſimos, humanis co
eſt vehementer infeſta; idcirco ibi ferè ſemper ali
cietate verſari ſoliti ſunt per interualla ſibi inuice
dentes, vt cùm rei Chriſtianæ, quoad fieri poteſt,
termiſſione proſpicerent, tum etiam eadem ſiue in
da ſiue merita ad plures ſui ordinis homines pert
Iidem Socii cùm opus fuit, claſſium quæ in exped
educerentur ſeſe comites præbuere, vt naualis tu
propugnatorum animas curarent ſimul & corpora
Alexius Diazius. officio vitam Alexius Diazius poſuit in eo bello
aduerſus Turcas ſuperioribus annis eſt geſtum
verò, quo tempore Hormutium obſidebatur à b
cùm neophytos ex eo periculo ad Mogaſtanem o
haud longè ab vrbe poſitum ingenti labore traduce
rias agere perſonas coactus eſt, Ducis, parentis, mag
diſcipulis ſemper ad mortem parati: ea cùm ab hoſti
ricula, tum ab incendiis cœlique ipſius intemperie
ruptione imminebant. Verùm vt ad res Horm
reuertar, primus in eam vrbem è Societate Gaſpa
Gaſpar Belga. ortus in Belgis, moreſque hominum planè ſolutos
ditos ſumma adhibita diligentia breui magna ex pa
rexit, atque reſtituit. furta, fœnora, contractus nefar
tulit ita multos, vt ex fraudata pecunia nummi au
vicies mille in publicum redacti collocandis in ma

gitimo compluribus feminis ad honestatem à flagi-
quæstu traductis, opportuno sanè subsidio fuerint. I-
n tractandis hominum ingeniis tanta dexteritate
t neminem ferè grauibus vitiis laborantem curare
ressus, quin ad sanitatem DEO adjuuante perduxerit.
dam, cùm alia ratione non posset, mercede ac pretio
vitæ consuetudine reuocauit, emendicatis ad eam
ureis ferme viginti: tanta enim summa cum illo
gerat. Alium verò cùm ad sacram confessionem fru-
pe cohortatus fuisset, domum artificiosè perductum,
tam diu continuit, quoad ille confessionem ritè se-
perageret; magno vtique Dei beneficio: paratam
nauem habebat, quam, simul atque expiatus est,
ndit extemplo, paucosque post dies cum hostibus na-
elio dimicans cecidit.
verò, æstate media, caloribus maximis, quo anni tē-
ormutii aqua collo tenus mersi vulgò homines ja-
aspar singulis hebdomadis bis térve cōcionari, cum
Mauris, ethnicisque de religione concertare atque
e, quæstiones de officiis, quos casus conscientiæ ap-
, publicè explicare, Catechismum pueris Maurisque
ære campano coactis quotidie exponere, discordias
inimicitias tollere, mulierculas è cœno flagitiorum
ere, valetudinaria inuisere, ægrotisque sedulò mini-
quieti non plus quàm tres horas ferme tribuere.
ebat ad hasce tam varias & assiduas occupationes, *Labores Gasparis.*
præterea peccata confitentium vis, vt ægroti cuius-
gentis animam lectulo quandoque assidens, simul
m in extremo certamine confirmaret, & valentis
s confessionem vno eodémque tempore exciperet.
spatio penè bimestri, dum contra hostes classis in-
r, militum confessionibus audiendis ita distentus
ad somnum vna dumtaxat hora superesset, ipsum-
luum nullo interdum cibo traduceret. res difficil-
ximio fidei Christianæ tuendæ studio ardoréque
it. Maurorum cantica sacrilegásque vociferationes
odò compresit, sed etiam ex Alcorano, (ita enim in-
ahometis fanum appellant) quod aiunt fuisse Hor-
celeberrimum omnium, eiecit ac sustulit contra om-
pem, vi tumultúque nullo, crucibus tantùm sex cum
psallentium puerorum in Alcorano defixis. qua re

Mauri vſque adeò perterriti fractique ſunt, vt deſer feſtim fano diffugerint. Barbari etiam multi à diab uitute in Chriſti libertatem aſſerti. in iis Iogues ſe mita, cuius erat ea ſanctitatis fama, vt qua pedes l aquam, Rex ipſe Hormutii religionis cauſa biberet. præſtanti erat ingenio vir, inſolitiſque viſis quibuſ diuinitus ad Chriſtiana ſacra pænè compulſus fuiſſe.

Virtus ſacrificij miſſæ. *Obſeſſa mulier liberatur.*

Baptizatæ ſunt etiam à Gaſpare feminæ duæ, mater & filia, claro in primis genere locóque natæ denſi familia Mahometicæ ſtirpis. Idem ſacrificio m doleſcentē quēdā pænè defunctum à morte reuocaui nata mente mulierem & à dæmone obſeſſam, diui I Euangelio ritè corpori ipſius impoſito, liberauit.

ÆTHIOPIA.

CLAVDIVS Æthiopiæ rex, profeſſione Chri ille quidem, ſed à Catholico grege ſeiunctus ſchiſmaticus, cùm ad Ioannem Luſitaniæ reg ras dediſſet, in quibus erat, velle ſe omnino ad Cat Eccleſiæ ſacroſanctæ gremiū redire, & in Romani Pō poteſtate eſſe; ab Rege ſe petere, vt cū eodem Roman tifice de recōciliatione ageret; rē Ioānes ſuſcepit, & à Iulio Tertio; mox, eo per id tempus demortuo, à Quarto, qui in pōtificatu ſucceſſerat, impetrauit, vt Io ipſius ſumptu aliqui ex Europa in Æthiopiam cum tis atque autoritate apoſtolica mitterentur. Declarat thiopiæ Patriarcha Ioannes Nunes è Societate ſpe vitæ ſanctimonia vir, cum Sociis multis profectus è L nia anno Chriſti nati, circiter 1556, Goā incolumis te ibique, antequam cœptum iter perageret, exceſſit è Suffectus in eius locū è Societate Andreas Ouiedus ep pus, quem ille Goa ad Claudium cum quatuor aut qui comitibus iam antè præmiſerat. quibus tametſi Rex ill teroqui non illiberalem ſe præbuit, promiſſa tamen f Regi Luſitaniæ datam minimè præſtitit: cuius perfidia nas ab eo videtur exegiſſe Dominus: paucis enim pōſt dreæ aduētū diebus ab hoſtibus victus atque peremptu Rex inde creatus Adamas Claudii frater, deſertor fidei Chriſtianæ, vir immanis ac ferus, & Apoſtolic

Ioannes Nuneſius Aethiopiæ patriarcha

Andreas Ouiedus Epiſcopus.

Perfidia Claudij regis.

ſtis acerrimus, Patriarcham in vincla conjectum; ſe- *Adamas Claudii frater Patriarcham & Socios malè tractat.*
i ſpatio atque eo amplius malè habuit: quippe quem
ım ſecum in caſtra bellumque raptauit, comites etiam
æ contumelioſè tractauit, viuóſque igne ſe concre-
um eſſe minatus eſt. populares verò ſuos, qui veritati
licæ fauere videbantur, variis pœnis affecit. A Turcis
ue, quorum arma Æthiopes ipſi rebelles in regnum
rant, ingenti accepta clade fuſus atque fugatus eſt.
um Patriarcha ab hoſtibus capti, quod ipſum per eã
quater iam antè contigerat, crudeliterque direpti, ſe-
iam igne in hoſpitium injecto, magnum adiere diſ-
n. Nec iam Andreę quicquam reliquum, ne veſtis qui-
rat, qua perſonam pontificiam tueretur. nec vinum
n in ſacrificia deerat, (nam vites ibi ferè nõ ſeruntur)
charta ipſa ad ſcribendum. Declarant id litteræ ad
niæ Regem ab ipſo datæ ſchedula non plus digitali
tudine, è vetuſto (vt videtur) aliquo commentario ex-
. Toſto dumtaxat hordeo veſcebantur; tanta demum
premi rerum omnium cœpti ſunt, vt ad vitam tole-
n, ne ex iis locis re prorſus infecta diſcederẽt, bobus
to quæſitis terram ſuis ipſi manibus colerẽt. Nec ta-
ı tot tantiſque difficultatibus nihil omnino profectũ
tio quidem certè, concertationes de fide ac religione
tteratis habitæ, multorum confeſſiones auditæ, com-
etiam cœleſti eucharistiæ conuiuio excepti. Cognitũ
æterea ex Abbate quodam magnæ autoritatis viro,
reos dies Catholicam fidem receperat, plurimos idẽ
cturos, ſi Luſitanorum exercitus, qui præſidio il-
: poſſit, in ea loca mittatur. Recentibus verò ex Æ-
a nuntiis ſpes etiam meliorum rerum affertur, cui ne
ndreas omnia experiri conſtituit. Labor autem ipſius
euerantia aliis quoque multis de Christo bene me-
nateriam præbuit. Miſſi quippe ad ſtatum ipſius ex-
dum ex India Luſitani ſexdecim, à Turcis occiſi:
nde vulnerati captique, in iis quidam è Societate
tius Freries ad fines Arabiæ in freto maris rubri à *Fulgẽtius Freries.*
oppreſſus multis acceptis vulneribus catenatus Ma-
n ſeruitutem abductus eſt, addictuſq; triremibus: quẽ
einde, Regis Luſitaniæ benignitate, ab hoſtibus re-
ınt, cũ in ſeruitute Chriſtianos feciſſet ſex, è quibus
ntinuò è ſeculi ærũnis ad gaudia migrauere cœleſtia.

INHAMBANES ET
MANOMOTAPA.

ANNO Christi nati ineunte 1560, Consalu
ueria Lusitanus cum Sociis duobus Goa d
in regna, quæ dicũtur Inhãbanis & Manom
Sofalam inter & Mosambicũ, in extimis Africæ oris
næ spei promontoriũ posita; vt nationibus illis Euan
nunciaret, quod concionatorũ inopia nunquã prob
nouerant. Regio vtiq; auro abundat, sed carè admod
tur, ea locorũ insalubritas ac pestilẽtia, ea rerum ad v
ac valetudinem pertinentium est difficultas. Faseoli
pe & oryza præcipuo sunt in honore mensarum. Ita
primùm Inhambanem attigere, in morbũ incidere it
uem, vt Consaluus omnium natura valentissimus, o
acie vehementer hebetata fractisque viribus, propem
extinctus sit. Vbi paulo meliùs habere cœperunt, ad
regiam Tongen iter intendunt; ibique Regem vnà c
re, sorore, liberis, cognatis, regnique proceribus, popu
nique penè toto intra paucos dies magna omnium
tulatione atque lætitia sacro fonte lustrarunt. Rex
stantini, Regina Catherinæ, soror Elisabethæ nom
sumpsit. Inde Consaluus Manomotapam ire pergi
ciis apud Regem relictis, qui statim ędẽ assumptioni
RIÆ virginis sacram exædificandam curarunt: qu
alter cùm, ex imbecillitate corporis, cœli intemperien
tius ferre non posset, redire in Indiam est coactus:
Andreas Ferdinandus nomine, ampliùs biennium in
locis, quanquam graui iam ætate, versatus est. Et quor
non modò regio infelix, & maximè sterilis, sed etiam i
læ, quos vulgò Cafras appellant, inhumani & moribu
peri, ac monitorum impatientes ferè sunt; Andreas &
bo frequenter implicitus, & fame graui sæpe vexatus, i
pulis erudiendis colendisq; multas minas & contum
pertulit, magnumq; cũ alias adiit vitæ discrimen, tum
busdam præsertim diebus, cùm Cafres armati se ad lud
sacra nefaria comparassent. cui spectaculo cùm Rex ip
futurus esset, cognita re Andreas eò se contulit, ardens
more Domini, ingens edidit facinus: apparatum om
sacrorum suis ipse manibus ita disturbauit atque disso
vt pedibus etiam proculcaret. Dum hæc ab Andrea ge

Rex cum familia, procerib' ac populo penè toto, sacro fõte lustratur.

Templũ Mariæ virgini sacrum.

Andreas Ferdinãdus.

Andreæ ingens facinus.

interea Consaluus Mosambico insula superata, Lusita-
circiter sex comitantibus, oram biremi legens; ad Ma-
fluuii ostium, leucas nonaginta à Mozambico pro-
rat, cùm atrox adeò repentè coorta tempestas, vt ma-
n aquæ vim acciperet nauis, omnésq; de se actum iam
us putarent, in genua procumbente; Consaluo, mani-
ue & oculis sublatis in cœlum, suppliciter deprecante, *Consaluo supplica. te tempestas comprimitur*
ur atque comprimitur. Inde exscensione facta, die qui
Diuo Hieronymo sacer, plicatilis ara in ipso littore ad
ficium exstruitur, ita vehementi Solis ardore, vt calcea-
sitani ipsius quam pedibus calcabant terræ calorem
vix possent, Consaluo autem inter sacrificandum ex
capite pustulæ erumperent: quas cùm ad curādas me-
menta suppeterent, præclaro sui ipsius odio incensus
ta repudiauit, séque naturæ duntaxat sanandum per-
ac tempori. Triduum ibi morati, pergunt tranquil-
ri ad Colimanem fluuium. ibique rursus aduerso ven-
pentè vexati, & in ipso fluuio subeundo valde pericli-
ad Mingoaxanem Giloæ regem amicum Lusitanorum *Mingoaxanes Giloa rex.*
endunt, ab eoque benignè ac liberaliter accepti, facta
n promulgandi Euangelii potestate, quòd Rex, tamet-
urus, Mahometicos tamen ritus superstitionésque ne-
ret, & religionem Christianam toto suo regno disse-
ri magnopere cuperet: diutius tamen ibi non substi-
nt, quòd ad Manomotapæ Regem festinarent, quoad
istum adiuncto, finitimos reges longè viribus atque au-
itate inferiores facilè ad eadem sacra perduci posse cō-
ent. Ex eo loco ad amnem ingentem Cuamam tendūt,
as à Sofala triginta, vbi rursus periculosa procella in
lē proximum sinum compulsi, tredecim dies steterunt:
ldam verò actuarium, quod à Mozambico eos cœpe-
omitari, cū se ab iis disiunxisset, postridie periit. A Lin-
i ad Cuamā peruentū esset, in ipso introitu fluminis re
na peracta Consaluus à Lusitanis comitibus petiit pri-
, vt quoniam fines Manomotapæ ingredi inciperent,
m legationis suę negotiū Domino suppliciter cōmen-
ne grauarentur: deinde vt æqui boniq; facerent, si reli-
tota nauigatione se, vt precibus vacaret, ab eorū con-
u atq; cōsuetudine remouisset: in rebus præsertim gra-
ibus consultò potissimùm Deo exoratoque opus es-
um iubet in certa nauigii parte circa se prætendi corti-
nam,

Octiduũ quomodo delituit Consaluus.

nam,ibique octiduo ipso delituit,cùm semel tantùn tidie tosti ciceris pugillo,& exiguæ haustu frigidæ se ceret,& quicquid à precatione supererat temporis,ii uendo libro consumeret,qui scriptas Sanctorum co bat vitas.

Octauo igitur die cùm ad Senam (qui terminus n tionis erat) venissent,vicum sanè frequentem; ibi d sum est, nuntiusque à Consaluo ad Regem de suo ad in intima regni missus. à quo dum responsum expecta terim Christianos aliquot inquilinos à peccatis pe fessionem absolutos, à turpi concubinarum consuet ad sacras nuptias legittimásque traduxit, catechismu blicè docuit,& è Lusitanorum seruitiis ibidem capit quingenta baptismo lustrauit. Regem etiam Inham Regis Manomotapę stipendiarium, tribus passuum bus à vico Sena, cùm aliquoties adiisset, cohortatio suis ita permouerat,vt se vnà cum vxore & liberis,quo bebat octo,libentissimè Christianum fore profiteretu Consaluus,partim quòd non habebat quem apud illu techismi causa relinqueret,partim etiam ne Manomo Regis animum offenderet,si priùs stipendiario ipsius c ipsi Christiana sacra impertisset, Inhamioris regem v tuit consolatus hortatusque,vt ipse cum suis Dei bon fretus in suscepto consilio permaneret;totam rem in pus aliud distulit. Iámque alter mensis effluxerat, cùm tonius Caiadus Lusitanus, qui morabatur in vrbe R Manomotapa,Legatus à Rege ad Consaluum aduenit nomotapam perducendum. Consaluus sacrorum or cum sacrato lapide & calice in sarcinam colligato ,subl que in humeros, se in viam dedit. Cùm ad fluuios ven erat, qui multi in ea regione sunt,si quidem vado supe possent,quamuis ad iugulum vsque pertingerent,transi elata manibus seu capite sarcina : sin minùs,vasi ligneo positum peramplo Consaluum,natantes ipsi propellen que trajiciebant Cafres. sub noctem natalem Domin Chetuchin pagum haud longè à Manomotapa ventum factumque ter sacrum summa Lusitanorum animi volu te. Inde Natalium feriarum octaua,cùm vrbem Manor tapam introissent,misit confestim Rex qui Consaluum c muneribus viseret,auri pondere ingenti,vaccisque perm tis, & famulatu ad ministeria quotidiana : quippe qui

Capita quingenta baptismo lustrata.

Inhamior rex.

Consaluus quomodo fluuios trāsmittebat.

Rex munera mittit Consaluo, eíque honorem habet.

Lusi

nis mercatoribus iam antè cognouerat, Consaluum
odò vitæ sanctitate virtutéque præstantem, sed etiã
s claritate ac nomine in primis esse conspicuum. Cõ-
gratiis actis, muneribusque repudiatis, ex ipso lega-
em cogniturum esse respõdit, quod genus auri quás-
itias quæsiturus in ea loca venisset. Obstupuit ea a-
nagnitudine Rex, venientémque ad se deinde Con-
a tanta gratulatione & significatione honoris exce-
anta neminem vnquam antea. Nam & in ipsa pene-
, quò nulli est aditus, introduxit, & assidente matre,
ere Consaluum etiam in tapete iussit, Antonióq; Ca-
conclauis ianua interprete adhibito, Rex quatuor
iò sciscitatur, quot feminas, quid auri, prædiorũ, vac-
denique vellet, quas incolæ non minoris quàm aurũ
æstimare dicuntur. Cùm nihil se præter ipsum Regem
dixisset optare, conuersus ad interpretem inquit Rex,
stò necesse est, qui nihil horum accipiat, quæ à cęteris
pere adamantur, longo interuallo à reliquis distare
libus: & nihilo minùs ad extremum multa benignè
itus, amantissimis verbis Consaluum domum remisit.
um ille manè rem facit diuinam, è principibus quidã
reuntes cùm è foribus aspexissent in ara propositam
gantem MARIAE sacratissimæ virginis imaginem, *Mariæ virginis imago.*
in tabula depictam ex India Consaluus aduexerat,
decepti ad Regem deferunt, Consaluum egregia for-
uellam apud se habere, hortantur vt ab illo deposcat.
surdis auribus dicta. Misit ille confestim, qui Consal-
nuntiaret, audisse se, illum vxorem secum adduxisse,
tenter cupere, vt eam sibi sisteret. Tum Consaluus ta-
pretiosa veste inuolutam ad Regem affert. Cuius
rium quo magis exacuat, antequam tabulã detegat,
tur illam esse effigiem matris Dei, cuius in ditione ac
ate sint omnes reges & Imperatores orbis terræ to-
im denique tabulam aperit, Regis quoq; matre præ-
Rex imaginem veneratus, Consaluum etiam atque
obsecrat, vt eam sibi largiatur, domi habere se velle. *Regina cœlorum dormitanti Regi assistit.*
ter verò Consaluus annuit: quin etiam ipsemet in
cubiculo collocat, ibidemque quasi sacellum quoddã
udi causa peristromatis pretiosis exornat. Narrãt qui
enêre Lusitani, noctibus deinceps circiter quinque,
am cœlorum ea ipsa specie, quam tabula ostenderet,

diuina

diuina circumfusam luce, suauique splendore fulg
gustissimo simul ac iucundissimo aspectu, dormita
astitisse. quod ille manè matri narrabat, rei nouita
menter attonitus, itemque Lusitanis, qui rem stati
saluo renuntiabat. Postremò Rex Consaluum ipsu
sit, ait se mirum in modum angi, quòd sermonem
eius, quæ secum singulis noctibus loqueretur, non
geret. Cui Consaluus cùm eam esse linguā diuinam
quam nemo cognosceret, nisi qui sacrosanctis eius
filii legibus parêret, quippe qui Deus esset, generi
tius humani redemptor, Rex in præsentia quidem,
verbis, vultu certè ac significatione se Christianu
fieri ostendit: bidui deinde spatio interiecto per
nium Caiadum Consaluum apertè denuntiat, cer
se sibi matrique Christiana sacra suscipere: proin
baptizandum quamprimum veniret. Consaluo tam
aliquot supersedere satius visum, dum Rex Christia
præceptis ac rudimentis imbuitur. quibus cùm satis
peram dedisse videretur, quinto circiter & vigesim
aduentum suum die Consaluus Regem simul & mat
Rex cum matre baptizatur sine solenni pompa, & gratulatione baptizat. Reg
stiani, matri Mariæ nomen est inditum. Eo ipso d
Consaluo, quoniam aurum respueret, vaccas centum
uit: ille ad Antonium Caiadum misit mactandas, vt
sta dissectæ distribuerentur in pauperes. Quam eius
litatem ac beneficentiam populus ingenti admurmu
Trecenti proceres Regem imitātur. ne probauit atque suspexit. Regem imitati trecenti
è regni proceribus Christo sese pariter addixêre. H
quam à Consalui látere discedebant. adferebantur e
na Consaluo, lac, oua, butyrum, hœdi, aliaq; id genus
ille nec aliud genus carnis omnino gustabat; cocto
xat milio quodam exiguo, herbisque, & siluestribus
bus victitans. Iámque spectatæ vitæ morumque san
niā studioque salutis humanæ tantam sibi summoru
morumque beneuolentiam cōciliauerat, tantosque i
nium animis motus effecerat, vt in Christianā religi
Mauri quatuor Consaluo parant insidias. vniuersa multitudo videretur incumbere; cùm à M
quatuor potentibus & callidis viris, & apud Regem g
sis, iisdemque veneficis, dæmonis instinctu Consaluo p
tur insidiæ. Autor conspirationis fuit Mosambicanus
guames Mauricæ superstitionis antistes, siue, vt ipsi

Cacicius. ij Regi partim corám ipsi, partim per ido-
internuntium valde sibi dolere demonstrant, quòd
a in capitis regnique discrimen vltro se ipse demise-
onsaluum, cui tantum fidei & honoris habeat, missu
is Indiæ, terræquê Sophalæ regulorum, ad explorana-
egis statum, sollicitandosque ad defectionem popu-
animos aduenisse, vt motibus excitatis ipsi deinde,
exercitu subsequuti, Regē opprimāt. Addunt insuper
sa portenta, Consaluum veneficum esse teterrimum
m & sagacissimum, varia veneficia ac medicamenta
attulisse ad incolarum animos occupandos, Regēq;
ndū. quicunque caput suum aqua perfundi pateren-
acceptis presertim verbis Lāgariorum, (sic enim Lusi-
vocant) à Consaluo pronunciatis, confestim volentes
es in eius potestatē venire: id ipsum alibi contigisse.
e videret etiam atque etiam Rex quò progrederetur,
suaque crederet. Si Consaluum abire permittat in-
em, fore vt ciues mutuis inter se cædibus amentes at-
nphati miserādum in modum grassentur atque con-
t. His aliisque id genus mendaciis onerato Regi, a-
enti præsertim ac matri, facilè persuasum est, vt Con-
primo quoque tempore interficiendum curarent.
um ea consilia eruperant, clandestinis agitata collo-
ùm ad Antonium Caiadum Consaluus, Haud igna- *Cōsalu⁹*
quit) mihi, nec imparato, mors instat ab Rege. Caia- *mortis*
en ita incredibilis visa res, vt subridēs prorsus nega- *suæ præ-*
mque dies aduenerat necis vel vitæ potiùs, qui dies *scius.*
serat idem D. Susannæ virginis martyrisque: Consal-
Antonio magnopere petit, vt Lusitanos duos trésve
onfestim accersat. Confessionē (inquit) illorum tuāq;
excipere, & sacra Eucharistia hodierno die reficere
mino constitui: nec enim postea potero. Hos ille dū
es euocat, Consaluus ad meridiē vsq; præstolatus, cū
lessent, consecratas cōsumpsit hostias duas, factisque
die Christianis circiter quinquaginta, vestem iis ad
is cultum, rosaria ad precandum diuisit. Lusitanos *50. sunt*
ub vesperam redeuntes, confessionis Sacramento, *Christi-*
um Eucharistiæ non licebat, purgatos, mira vul- *ani.*
laritate animique tranquillitate animabat inscios
Consaluus conditum haberet in animo. Iisdem sa-
n apparatum dat in ædes Antonii deferendū. Ipse lin-
teatus

teatus cum effigie Crucifixi domi remansit, reuert
rursus Caiado, pectus hominis manu leniter appre
Antoni Caiade (inquit) profectò paratior ad mort
eundam ego sum, quàm ipsimet inimici ad inferend
gi autem ac matri libenter ignosco: Maurorum qu
tificiis ac dolis inducti sunt. Hæc ille serena facie
lari cùm dixisset, Antonius ab eo digressus, tametsi
posse putabat, vt Rex tam nefario scelere sese obstr
tamen, quoniam ex recenti quodam sermone, eius a
exulceratum, contra quàm existimasset, offendera
los duos ad Consaluum custodiendum ea nocte misi
bus ea, quæ sequuntur, accepta sunt: Consaluum, cù
hospitium in area ad multam noctem, quasi è corp
stodia exire gestienti mora nimis longa videretur, it
gressibus ambulasset, oculis semper intentis in cœlu
nibus modò sublatis ad sidera, modò Crucis in figu
tensis, ducens ex intimo corde suspiria; suum deniqu
rium subiisse, habitáque coram Christi simulacro or
quod vnum solatium illi supererat, in arundineum
decubuisse, & in somnum incidisse iustorum: id eni
sidiis conspicati satellites octo circiter, ilico irrump
iis barbarus nobilis nomine Mocrumes, qui sæpe cu
saluo conuiuium inierat, iacentis pectus opprimit i
arreptum inde pedibus brachiisque, humo tollunt a
tuor: sublati collo, reliqui duo funem iniiciunt, qu
que adducto, Consaluus expressam ex ore naribusq
gnam sanguinis copiam effudit, & spiritum simul
Domino reddidit. Tum verò CHRISTI simula
crilegii manibus comminuto, defuncti corpus reste
attractumque interfectores in præterfluentē Mon
sem deiiciunt, ne videlicet (quod Mauri confinxera
dauer ipsum tam malefici hominis sub dio relictum
sui tabe cunctos inficeret. Hunc habuit exitum p
salui legatio: quo sublato, Rex eadē sæuitia percitu
stianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die
pererat Domino, magistri donis exutos iubet occid
mul atque cognitum est, regni proceres, quos Enco
cant, rei atrocitate permoti, consensu conueniunt I
& aiunt: Si hominibus hisce mors idcirco debetur, q
quam infundi capitibus suis à Consaluo permiserin
& omnium nostrûm, & verò tua quoque causa Rex

Martyriū Consalui.

Regis furor, & quomodo repressus

is vno eodemque letho occumbendum. Qua denuntia-
ie repressus Regis furor cùm aliquantulum resedisset, eũ
io pòst Lusitani quoque adeunt, docent quã graui scele-
se obligauerit: terrores insuper addunt, non Deũ mo-
ndignam innocentissimi viri necem debitis pœnis, sed
n homines ipsos nobilissimi, bello atque armis vlturos.
a Rex diligenter excusare sese, culpam in suasores im- *Regẽ cõ-*
brelque rejicere, magnum perpetrati facinoris dolorẽ *missa ce-*
idere, denique vt factis verba consentiant, è quatuor *dis pœni-*
iliariis duos confestim interficit: nam reliqui duo, quo- *tet.*
alter fuit princeps nefarii consilii Minguames, rem o-
ti, maturè diffugerant; qui tamen, quòd summa diligẽ-
onquirebantur, nequaquam euasuri potentissimi Re-
ianus existimabantur. Hisce rebus perlatis in Indiam,
nius Quadrius ei prouinciæ pro Societate præpositus,
um vehementer optante Prorege, idoneam nauigandi
estatem exspectabat, vt Socios aliquot Manomotapã
ret ad cœpta promouenda, quæ felicem omnino pro-
im habitura sperabant, eius Ecclesię fundamentis tam
centi castoque sanguine positis.

MALACA.

vrbe Malaca, (quæ in Orientem distat ab Goa mensiũ
rme quatuor nauigatione) inter Mauros ethnicosque
sita, (auream Chersonesum antiquis aiunt fuisse) So-
is item Collegium Regis Lusitaniæ sumptibus alitur,
n & iuuentutis instituendæ, & promulgandi Euangelii *Bandara*
ribus occupatum. Baptizatus est præter cæteros nu- *vir insi-*
rbarus quidam insignis vir nomine Bandara, iuri eth- *gnis ba-*
licendo præpositus. is multos è suis, ipsumque filium *ptizatur*
cum ad baptismum adduxit, qui Christiana rudimen- *Iudæus*
è breui ac feliciter didicit. Conuersus est etiam supe- *quidam*
us annis Iudæus quidam, qui ab ipsa vrbe Roma eò *eruditus*
contenderat, in primis eruditus, multis concertatio- *conuerti-*
de religione cum Sociis habitis. *tur.*

MALVCI REGIO.

Malucensi regione complures insulæ numerantur: *Ternates*
itum quę Ternates vocatur, habet ipsa quoque Col- *Insula.*
ium frequens, ex quo in omnes illas prouincias ope- *Regulus*
mittuntur: quorum industria quã plurimi ad Chri- *Bazani*
ccessere. In iis Bazani insulæ Regulus, Regis Malu- *cum suis*
r, anno 1558 Mauricis sacris desertis Christiana sus- *Christo*
credit.

cepit, ipse fraterque eius, sorores tres, & spuria vna c
tre filia, affines præterea & cognati, & nobilitas vni
dem finitimas insulas cum vno è Sociis circumiit
omnium ordinum viros ac feminas. ipsaque seruiti
mini rete compellens. quorum longè maior vtique
rus fuisset, nisi periculoso morbo Socius oppressus,
inde viginti leucarum itinere se necessariò recepiss
bat Rex eo tépore annum quintum circiter & vige
& oris dignitate & corporis agilitate conspicuus.
tem, si paulo candidiori esset colore, dixisses. B
magna ipsius ac suorum gratulatione peracto, Soci
lo pòst rem diuinam fecit, cui tanta cum attention
affuerunt, ac tanta religione sacram Eucharistiam
ces adorarunt, vt nequaquam tyrones viderentur
Confestim etiam Mahometis fanũ dirutũ est. ex ré
pido Maluco auditæ Lusitanis & ceteris Christiani
tem lætitiam attulerunt; quæ tum solenni supplic
tum bellicorum tormentorum displosione decla
Mauris contrà tãtum dolorem inussere, vt castrum
tis Christianorum oppugnare confestim aggressi
sed frustra. nam & Lusitani, qui in præsidio erant,
se defenderunt; & rex ipse Bazani, offensionem soce
mè veritus, obsessis Lusitanis non semel subsidio ve
no verò circiter 1561, Amboinensibus quoque Ch
contra Mauros opẽ tulit, DEO valde propitio; clas
pe sex duntaxat Caracorarum profectus, (genus naui
id est) cùm ad expugnandum quoddam hostium o
descendisset, penè ex insidiis oppressus à Mauris,
dem Caracoris quadraginta deuenerant, paucos
dũ è suis amisit: Comitem expeditionis vnũ è Socie
buerat, cuius brachiũ in eo prœlio sclopi ictu vulne

Mahometis fanũ diruitur.

Variis præterea temporibus ad Christum
sunt è principibus, Elisabetha Regum Maluci
que soror, femina prudens, atque vna omnium, qu
in iis erant insulis Maurorum, iuris Mahometici p
ma, quæ Francisci Xauerii disputatione victa, sim
Christiana religione ita confirmata est, vt exemplo
teris ad virtutem atque ad officium prælucere t. filii
ipsius, itemque Tidorensis regis cognati sex, è quib
dynasta, magnaque apud Regem autoritate, in Ti
bello contra Lusitanos exercitum duxerat. is regẽ

Elisabetha femina princeps à Xauerio ad Christũ cõuersa.

m ad ecclesiam propediem perducturus existimabatur.
essit ad hos, magna sua cum animi voluptate atque læ-
, Selebum quoque rex ipse, multique ex eius regni pro-
ous. Reges item Manadensium (quę gens in primis bel-
a ac strenua totius eius regionis putatur) & Sianorum,
egis Bengaiensiū filius, & vniuersa penè Cauripana no-
as. Iam cetera multitudo, tanto vndique studio certa-
d baptismum accurrit, vt Didaco Magalianio ex Socie- *Didacus*
eas insulas peragranti ex oppidis sese obuiam alacritate *Magalia*
endenti ad littus effunderent, baptismum sibi, liberis- *nus.*
supplicitet postulantes. quorum optimis studiis eum
tet paucitatem Sociorum responderi non potest, tum
ter assiduos Maurorum finitimorum impetus & insi-
qui Christianæ religionis progressum omni ope impe-
onatur. Iisdē in regionibus Alfonsus Castrius è Socio-
numero Lusitanus, cùm annum iam vndecimum eam *Alfonsus*
inciam summo labore administraret, gloriosam vtique *Castrius*
Domino mortem Maurorū scelere oppetiit, anno post *à Mauris*
tum natum 1558. Cùm enim eo tempore Maluci Ty- *necatur.*
is Christianorum hostis acerrimus Ternatem obside-
bi captus à Lusitanis pater eius in custodia detineba-
Alfonsus ex insulis Mauri Irim insulam Ternati proxi-
naui petens, à nautis Mauris in Tyranni gratiā omni-
rimum vestimentis exuitur: deinde pedes eius manusq;
fune colligantur. dies quinque ita vinctus in nauigio
liter habitus, atq; inde ad collū eius graui admodum
is viridi trunco ad instar iugi deligato, nudus exiguo
velo femoribus obductis sub dio constituitur, ibique
diu noctuq; relinquitur natura imbecillus, cœliq; in-
quāquā leuib⁹ vehemēter obnoxius: tūc autē magna
tis vexatione & cruciatu multorū dierū spatio ibidē
tus propè nullo cibo, cū viuus iā custodiri posse non
etur, ne suo periret letho, violentas manus illi inferre
i decernunt. Ille brāchiis ad tergū reuinctis per aspe-
tes aliquandiu ductus, appropinquante iā exitu vitę,
rā sponte procūbit, lignóq; sibi supiecto, quod suspē-
collo gerebat, à Mauris ense conficitur. Corpus ab il-
mare proiectum, tertio pòst die repertum ibidem vnde
cerant, insolito quodam radians fulgore, vulneribús-
a recentibus, vt si ea tunc accepisset. quæ res eo admi-
or visa, ꝙ ęstus maris eo loco, fluminis instar, est rapi-

dissimus. Eius viri mors ipsis quoque barbaris regibus
lori fuit. magna enim erat apud omnes nomen eius in
miratione. Regem quidem Geiloli Maurum, grauem
Christianorum aduersarium, de Alfonsi exitu atque a
fortitudine verbis honorificis disserentem, ad eos qui
rant inter cætera ferunt dixisse: Quid simile nostri Ca
Nec verò Dominus tam iniustam necem nè in hoc qui
seculo inultam reliquit. quippe ab Iris insulæ præfec
magistratibus pro certo cognitum est paucis diebus o
non modò parricidas illos, sed etiam parricidarum pro
quos vario ac miserabili mortis genere periisse. namq
lii fœdissimis toto corpore pustulis enascentibus paul
excoriati horribiliter vlulantes igne sacro consumpti
alii tormentis in bello discerpti: denique is etiam,
abreptum Alfonsi vendiderat calicem, membris miran
in modum intumescentibus, vitam finiit. quos aiunt, si
tis ad sydera manibus, tum denique diuinum auxilium
plices implorasse.

Rex Geiloli Maurus honorificè de Alfonsi exitu loquitur.

Percussores Alfōsi, cum propinquis diuina vltione consumpti.

REGIO MAVRI.

VLtra Ternatem leucas 60, regio Mauri cernitu
uisa bifariam; altera pars in continenti est, & M
tia dicitur, octo Christianorum loca complect
altera Morotai nominatur, constatque duabus insulis,
rum in vna minore vici Christianorum tres anno post C
stum natum 1552, in altera maiore, octodecim visebat
Christianorum porrò capitum numerus erat quinq
triginta millium: qui ex eo tempore maiorem in mo
multiplicatus est. anno quippe 1563. Christianorum
sex & triginta fuisse dicuntur, & in iis aliqui familiarū
me octingentarum; annò verò 66, ad septem circiter &
draginta: qui nullos habent pastores magistróve, nisi e
cietate, cuius in ea prouincia non sine magnis assidui
laborib⁹ atq; periculis in summa egestate versatur indu

ANNO 1552. Christianorū 35. millia.

ANNO 1566. Christianorum vici 47.

AMBOINI INSVLÆ.

AD Maluci prouinciam Amboini quoque ter
cuti Mauri pertinet, abestque Ternate leucas
Malaca autem (ex quo loco nauigantibus Ma
rū insularū prima Amboinus occurrit) trecentum & q
quaginta. Christianorum pagi erant in ea septem dunta
anno 1545, cùm Franciscus Xauerius eò se contulit: So
rum deinde opera factum est, vt anno 1562 plus triginta

m

entur. anno verò 63, Christianorum plus decem facta: quo ipso tẽpore Socii ad alia oppida duo bap- lustranda profectionem parabant, incolarum circiter aginta millium. Vni eorum Lucebata nomen est, cu- ncipes ad cæteros in proposito continẽdos iam bap- rant. In eadem insula est insignè oppidum Recani- urorũ: ii à Mahometis cultu ad Christiana sacra cõ- ũm aliis vitiis, tum illo præcipuè purgati sunt, multas ant singuli vxores, qui quidem per diuitias poterant. n Amboino vetus erat consuetudo, puellas à parenti- vxores dote persoluta cöemere: id quoniam pauci int, duplex inde sequebatur incommodum; vt & di- multis nuptiis per libidinem miscerentur; & pauperes libem vitam agere, vel quas alii respuissent, in matri- um ipsi ducere cogerentur. Hic mos quamquam in- pro virili adiuuantibus, resistentibus tamen vi summa ioribus, magna Sociorum contentione sublatus est.

Anno 63 decẽ millia Christianorũ facta.

Lucebata

Recanius

Mos nefarius sublatus

SOLOR, MACAZAR, &c.

Macazaris ampla regio leucas 300 abest Malaca, & spatii tantundem occupat ambitu. felix admodũ terra, aurique ferax & sandali, & aquilani cuiusdã dorati, pigmentique eius, quod lacre vulgò appella- ius tum ad pingendum, tum ad obsignandum vsus e- s: ita quippe materiæ subiectæ adhærescit, vt inde ratione possit nec auelli, nec elui. Seruitiis multis, & copiarum genere abundat. Inde Malucum dierum Amboinum verò ferme quatridui est cursus. Primus ese publicè ad Christum adiunxit vnà cum vxore ac aliisque compluribus Rex Supanorum, gener impe- s cuiusdam opulentissimi, qui mediterranea plagæ ncolit loca, vrbemque præcipuè Sedenrem maximã berrimam; hæc in plano sita, carnibus, piscibus, fru- que est referta. lacus est proximus, multis nauigatio- frequens, copiosis vrbibus vndique cinctus, cuius lõ- leucas viginti, latitudo quinq; circiter colligit, ple- rii generis piscium. ex eo effluens amnis, per mediter- triginta dierum iter emensus, in mare sese effundit ad orientis Maluuum, cuius oræ aiunt regem in primis tem dominari, qui Lusitanorũ amicitiam vehemen- petat. Alia est regio eodem Macazaris nomine; sed or, regem habebat cum aliis multis Christianum: cui

Rex Supanorum cum vxore ac liberis aliisq; ad Christũ accedit.

Sedẽrem vrbs celebris.

Maluuũ vrbs orientis.

demortuo ſucceſſit ethnicus frater, quem tamen aiun[illegible] ſuis omnibus velle fieri Chriſtianum. Huic finitimus à lius item Chriſtianus, eius propinquus, qui doctore[illegible] gelii apud ſe habere percupit, atque id ipſum ii popu[illegible] vniuerſi, cùm aliis rationibus, tum verò miraculi dam nouitate permoti. Cùm enim Franciſcus Nun[illegible] ſitanus nauarchus in ea loca veniſſet, membris ita [illegible] tatis, vt non niſi furculis nixus duabus ingredi poſſe[illegible] diuina repentè conualuit, crucemque religionis cauſ[illegible] xit, ex qua eius rei monimentum furculas ſuſpendit.

Franciſcus Nunes Luſitanus.

Solor.

Solor autem, gradus octo cum tribus quadranti[illegible] meridiem obtinens, leuças à Malaca diſtat trecentas. ſalubris eſt regio. multa circà ſunt oppida, Chriſtian[illegible] rò habet complures, quos ibidem Luſitani ipſi negoti[illegible] aduenæ faciunt.

Anno quidem circiter 1559 Luſitanus quidam mer[illegible] nii cauſa cùm eò veniſſet, Regem cum vxore ac regn[illegible] ceribus baptizauit, ac deinde mortuus eſt. Rex auten[illegible] Socios per litteras inuitatos propter eorum penuriam venire non poſſe cognouiſſet, fratris ipſe filium regen[illegible] gnatum Malacam ad ipſorum Collegii rectorem cum [illegible] datis miſit, vt quoniam magiſtros ad ſe populumque d[illegible] dum legare non poſſet; hæredem ſaltem hunc ſuum i[illegible] bus Collegii Chriſtianæ fidei præceptis ac doctrin[illegible] ſtitutum, ad ſe deinde remitteret, qui doctoris ap[illegible] populos munere fungeretur. Huic Laurentii nomen [illegible] ſitum eſt; & nç præſtãti erat ingenio, precãdi formulas [illegible] techiſmũ breui tẽpore didicit. Inſinuat verò ſe in eã in[illegible] Mahometica etiã prauitas: anno quippe Chriſti nat[illegible] tres quatuórve Caciti ex oppidis Calecu & Bengala [illegible] cti, Meſchitam Maurico more habere iam ceperant, b[illegible] tóſque multos eiuſdem ſuperſtitionis infecerant labe, Chriſtiani deſunt, qui errantibus rectum ſalutis ac ver[illegible] iter oſtendant. Magno tamen labore Malacenſes Socii cere, vt Cacitiorum princeps ex iis locis pelleretur i[illegible] diam.

Rex cum vxore & proceribus baptizatur.

Rex fratris filiũ Malacã fide imbuendum mittit.

Mahometica prauitas.

Calecu, Bengala.

E regione Soloris, ad tria millia paſſuum, permagn[illegible] nitur inſula habitatoribus frequẽtiſſima, alijſque hab[illegible] cinas. nullus ibi deorum cultus, delubra erant nulla. i[illegible] illata Chriſtiana ſacra ita auidè arrepta, vt rex cum o[illegible] bus optimatibus, aliiſque præterea ducentis in vrbe [illegible]

Rex cum optimatibus aliiſq; 200

Lab

nama baptiſmum ſuſcepetit, & concionatores paſto- *cõuerſus.*
e vehementer efflagitet ad cæteram multitudinem in- *Labona-*
ndam, ac baptizandam. *ma vrbs*
: Timorenſes quidem inſulani, ab Solore leucis diſſiti *regia.*
s quadraginta, religionem aut ſuperſtitionem habent *Timor*
gens totius eius tractus maximè rudis. Solorem Ti- *Inſula.*
mque Malaca petentibus terræ Iaæ regnum occurrit
ne Panaruca, quod barbarorum eſt vniuerſum. ii mul- *Panaru-*
aurorum bellis vexati, vt impia Mahometis ſacra ſuſ- *ca regnũ*
ent, obfirmato ſemper animo reſtiterunt. iidem Lu-
s admodum ſeſe amicos demonſtrant, profitenturque
i, ſe nullam niſi Chriſtianam religionem legémque
gelicã accepturos: & ſanè vix dici poteſt, gentes illæ
omnes, Mauris ferme exceptis, Chriſtianam fidẽ quã- *Quàm*
e ſitiant. Cambaianum regnum amplum ac celebre, *multæ &*
luribus ibi à Dominicano quodam fratre, qui aliquã- *qua gen-*
ud eos fuit, baptiſmo luſtratis, Euangelicos miniſtros *tes Chri-*
lare non deſinunt. eodem ſtudio ac deſiderio tenen- *ſti fidem*
acazarenſes, Amboinenſes, Morotiani, Morotaien- *ſitiant.*
zanenſes, Papuani, Bengaiani, Selebes, Siani, Cauri-
Bolanenſes, Manadii, Tidorẽſes, & vniuerſi penè Ma-
ſes, Manomotapani, Inhamiorenſes, Giloani, Æthio:
Ceilanii, Trauancorenſes, aliæque plurimæ nondum
cognitæ vel exploratæ nationes atque prouinciæ.
ſulam quidem aiunt eſſe leucarum circiter ducenta-
è regione Amboini, quò cùm Luſitani aquationis cau-
ſcendiſſent; ab incolis vi propè retenti, & tum quidem *Cogunt*
um quatuor millia, deinde rurſus amplius duo millia *quidam*
zare coacti ſunt: atque inde abiere, quod miſerandum *Luſita-*
mis eſt, vna tantùm ſublata cruce, magiſtro ibi nullo *nos, vt ſe*
o. Nec ſanè, cùm in Chriſtiana fide amplectenda ii ſe- *baptiʒẽt.*
uos diximus, populi faciles alacréſque, tum verò in ex-
a vel in retinẽda ſegnes infirmique magna ex parte cer-
ur. Multi aduerſa valetudine, ac præſertim febri ve- *Diuina*
ad templum confugiunt ſtatim, & aqua piaculari ſeu *beneficia*
dicta, quæ datur à Sociis opera vt nunquam deſit, c- *per aquã*
, eadem ipſa hora ſanantur. Idem virtutis expertæ *benedi-*
dium Diuarenſibus eſt contra venenatos ſerpentium *ctam col-*
. Bazanius neophytus quidam, cùm filii eius duo ba- *lata.*
o luſtrati, confeſtim in febrim grauiſſimam incidiſ- *Diuarẽ-*
vnà cum vxore ad ſacerdotem è Societate expoſtula- *ſes populi*

cùm accessit. Sacerdos malitia dęmonis cognita, quæ iis, putarent ne filios ob Christiana sacra suscepta peri ri. Annuentes iussit piacularis aquæ paululum bibe laborantibus dare: sanos statim futuros. Neque fef promissa. hausta quippe aqua, eodem temporis vestigi cussa febri ac fugata, magna & parentum gratulatio sacerdotis lætitia sanus vterque surrexit. atque in iis r nibus eiusmodi multa sæpe contingunt. Atiuensem populum, recens ab impietate reuocatum, illa etiam re de roborauit in fide, quòd cùm antea infantes lethalib ficulis erumpentibus vulgò perirent, postquam eò Chr na sacra illata sunt, diram luem illam magna sua cum a ratione sedatam viderunt. In Amboino autem insula diuturna siccitate valde laboraretur, ex neophytis qua mulieres ad vetustiorem Christianam accedunt, roga qua ratione placare Dominum precibus & pluuiam fa rem exposcere debeant. Crux erat à Francisco Xaueri littore posita, ad eam mulierculas illa perducit. Cruc mis virentibus exornata, solo scopis diligenter purgatc xæ omnes genibus. Tu (inquiunt) Domine, qui quibus geant rebus homines, quos tua ipse morte & cruciatibu demisti, scis optimè, da nobis aquam, Christiana mus? Mirum dictu. Sereno tunc cœlo, coactæ mo to nubes, tantam repentè vim imbrium profudere mulieres in Christiana religione magnopere confirm potentiam DEI prædicare non desinerent, factaque nu deturbatum è fano simulacrum, à quo nuper tanq DEO pluuiam supplices petere consueuerant, multis bris ac iurgiis laceratum atque conscissum raptantes profluentem denique consensu projecerint.

Atiuensis populus dira lue liberatur.

Ex neophytis mulieres quadam precibus pluuiam impetrant Oratio plena fidei.

In pago quodam Socii templum extruxerant. id M ri cùm audissent, incolis renuntiari jubent, sibi tum esse, vel rerum suarum periculo extructum a ipsos templum incendere, continuoque bellici app tus rumorem de industria dissipant. iis terroribus Christianos perlatis, sacram ædem lateribus suis op sitis defendere omnino constituunt. idque tanto o nium ardore, vt ipsi pueri puellæque communi con vim saxorum iaculandi causa separatim vterque sexus loca opportuna congereret.

Puerorum & puellarum studium in templi defensione

Sed eo periculo, cùm Mauri consilium mutasse diu

ope liberati ſunt. Vlate eſt eiuſdem regionis vi- ui quòd in conſpectu Maurorum eſt poſitus, ha- trecentos incolas qui armis vti poſsint, aſſi- nè bellis implicitus eſt. Vnus è Sociis trimeſtri apud eos verſatus narrat, eo tempore toto quo- prœliis cum hoſte certatum, iiſque Dei benefi- Vlatenſium pietate ferè ſecundis. vt enim viri iam exierant: pueri ſignum Crucis ibi collocatum è petentes, poſitis genibus, percutientes pecto- anuſque tollentes in cœlum, diuinam miſericor- idque ſæpe injuſſu, ſupplices implorabant. quo in erant, qui vix adhuc eloqui poſſent. Feminæ detractos ſibi lapillos & margaritas ad Crucem ferentes, aiebant: Hæc omnia tua ſunt Domine: is ea dediſti: noli hoc oppidum perire pati, Mau- tuos inimicos, rerum noſtrarum potiri. Quid , huiuſmodi fultos præſidiis Vlatenſes, ſuperiores iidem inita aliquando pugna, cùm è recenti pluuia tarius puluis igni reſiſtens repentè ſclopos inutiles ſſet, conſternati animo, atque ope humana diffi- n ab hoſtibus admodum vrgerentur, multi gladiis s humi depoſitis manus tollentes in cœlum, nixique s, Reſpice nos (inquiunt) Domine Chriſtianos, & pro nine prælíantes, fer opem, ne nos tua clementia . Haud incaſſum miſſæ preces. nulla accepta illatá- e, contra omnium opinionem exercitus vterque di- patriam reuertere. Et ea ſanè gens eſſe dicitur miti um ingenio, & minimè cõtumax, ac natura ad om- cium ac virtutem propenſa. itaque magiſtros etiam quodam amore proſequitur.

Vlate vicus.

Pietas puerorũ & feminarum.

eiuſdem tractus pagani, è quibus nonnulli baptizati rant, cùm infeſta ſibi Maurorum arma ob id ipſum ere ſenſiſſent; è Sociis euocarunt, qui populum um baptiſmo luſtraret, quòd Chriſtiani potiùs vi- onte profundere, quàm Mahometani libertatem e decreuiſſent. itaque duorum menſium ſpatio plus nti catechiſmo inſtituti, & ſacro fonte abluti ſunt. ilti eiuſdem oræ Chriſtiani a Mauris, in quorum di- habitabant, ad Mahometica ſacrilegia ſolicitati, pa- ndis ædibuſq; relictis, cum vniuerſa familia in Chri- um loca migrarunt.

Octingenti baptizati.

Quilanenses. Quilanenses autem, cũ in montis iugo, vnius re
causa, obsessi à Mauris tenerentur, nullis vnquam
aut minis ad deditionem potuere perduci.

Homani. Nec minor fuit Homanorum in fide constantia,
oppugnati ab Regis Maluci copiis aliquandiu forti
tissent, cùm iam hostium impetum ac multitudin
nere non possent, trecentis pactolis, qui mille circit
nũmi sunt, transegere, vt Christianam religionem
sibi liceret. Quin etiam Præfecti Homanorum fili
stium duce ad matrimonium inuitata, (quòd per eã
se faciliùs oppido potiturum) respondit fieri quidẽ
Recaniuenses. ad ipsum accederet, sed viua nequaquam. Iam Reca
in quibus bellatores mille numerantur, cũ naues
Maurorum ad eos venissent, minantes, nisi ad cult
hometis redirent (quem non plus anno antè reliq
validam Iaani regis classem ad eorum excidium esse
ram; illi nequaquàm ea denuntiatione deterriti, re
runt, se nec mortis, nec rei familiaris, nec patriæ per
vera IESV CHRISTI religione vllo vnquam temp
cessuros; malle se in hac vita labores & vexationes, q
altera, sempiterna subire supplicia. Interim Iaana cl
uium ferme viginti infesta superuenit. Tum Recani
quòd in humanis viribus haud satis præsidii cernere
mò sanè perculsi, deinde verò Sociorum præcipuè co
tionibus animati confirmatíque certum sibi Dei sub
polliciti sunt. Nec eos sanè fefellit spes. naues enim
cùm oram Recaniuensium legerent, atrox tempesta
ta fudit, atque disiecit, statimque Lusitanorum classi
niuem magna omnium gratulatione peruenit. Inde c
fiduè sese propter Christum vexari Amboinenses ne
cernerent, communi fidelium omnium indicto conci
cretum est; vt contra Maurorum impetus inuicem fi
cti succurrerent; publicéque polliciti sunt, magna so
ciorum animi voluptate, se omnino Christianos esse
turos. In ora autem Comorinensi, cũ neophytus quid
gem barbarum, cui ea natio vectigalis est, vita functu
gere ethnico ritu, barbámq; simul & capillum recusa
radere, direptis bonis est à barbaris interemptus.

Comorinenses Christia Anno verò Christi nati 1566, Christianorum Com
sium nauis Cocinum petens, à Mauris prædonibus ca
statimq; sex è Christianorum numero primariis viris n
vi

cum mortis minis,nisi à Christianis ad Maurica ia-
iant. Illi verò se quidlibet perpessuros respondent
uam tantum sceleris admissuros.Mauri vbi se nihil
intelligunt,vinctos atrociter vexãt primũ,deinde,
ruces,inquiunt (nam è collo suspensas ferebant) o-
erte:ceruices præcidendæ sunt vobis.Tum Christia-
capita præstò sunt:Cruces si vultis,vos ipsi detrahi-
enim citiùs vtique moriemur,atque ita flexis geni-
ique ex iis obtruncantur,egregiam ipsorum constã-
sitanis compluribus,cæterisque qui aderant, valde
ib⁹.Sexto pepercere Mauri,qui Sociis Cocini dein-
bat,se in eo discrimine intimũ quoddã robur atque
contra terrores illos diuinitus sibi suppeditari sen-

ni 5. pro Christo obtruncantur.

ca Persicum sinũ anno à Deipara Virgine 1554 Tur-
m cepere,qua præter Lusitanos neophyti vehebam-
auares adolescentuli sex circiter & triginta, ab no-
is anno ad septimum vsque decimum. Hos Mauri à
ad Mahometem traducere summa ope alternis blã
min andóque frustra conati, ad verbera denique &
ruciatus descendunt. Adduntur ad cæteram imma-
atque sæuitiam stillæ adipis igne liquati. quæ cùm
ta,multásque præterea iniurias, puerorum egregia
désq; contemneret; vi denique arreptum vnum ex
mcidunt inuitum ac renitentem.quem deinde cùm
etanum esse iam Turcæ dicerent,cauillantes atque
es;ille vtique pernegare, corpus tantùm violatum
animum affirmare:proinde se non minùs Christia-
e quàm antea.

Adolescentulorum neophytorũ in fide cõstantia

n iis insulis,quas Mauri appellari iam diximus, in-
ophytorum numerus, quòd susceptam religionem
nollet, patrimoniis spoliati partim contumeliæ
simet sub hasta diuenditi, partim etiam perempti
er sunt.

Neophyti propter fidem partim diuenditi, partim perempti.

verò quod in Amboino annis superioribus cõtigit,
erum vtique martyrum illorum fide ac fortitudine
andum videtur, non modò quòd multi neophyto-
i pro veritate Euangelica sæuè direpti,omnes etiam
alicubi ad vnum crudeliter cæsi, verùm etiam quòd
à barbaris genere feritatis inaudito consumpti
ræcisos quippe viuentibus brachiorum toros ac ti-
articulos inspectantibus ipsis igne torrebant
barbari,

Amboinenses Christiani multa crudelia fortiter perpessi sunt.

barbari, vorabantq́;, paulatim cetera quoq; corpor
laniantes, quoad neophyti lento cruciatu cõfecti
Domino redderent, quorum aliquot ad extremum
ritum salutares illas voces, IESVS, MARIA, exaud
iterantes identidem; vt interim illos omittam, qu
bam seruitutem aliò atque aliò abducti sunt. atq; h
pterea maximè, quòd a Mauris obsessi, Crucis sign
in singulis Christianorum vicis publicè collocari c
refixum, atque ad mœroris indicium atra veste inu
in Mauroru cõtumeliosas manus veniret, humi de

Neq; verò eiusmodi euẽtus atq; pericula neophy
taxat propria, sed cum ipsis quoque eorum doctori
videlicet sit discipulus supra magistrum) communi

Sociorũ pro religione labores & interitus

E Sociis quidam, dum in Amboino rem Christi
deliter administrat, Maurorum insidiis subinde ap
semel etiam domi flamma ab iisdem iniecta viuus p
bustus, veneno denique fertur esse sublatus, vir in e
tuendisq; neophytis, etiam contra barbarorum imp
fortis & impiger, vt ipsimet hostes eius animi magn
admirarentur. idem in pauperes ita benignus, vt cũ
quoque subuculam in eleemosynam erogasset, in
valetudine, quod nulla sibi vestimenta suppeterent
lo tectus ad Christianos de more visendos vicatim
ire non intermitteret.

Alius dũ sibi cõmissam egregiè tuetur ecclesiã, à
aliquoties contumeliosè tractatus, & fustibus cæsus,
oppidum quoddam baptismi causa euocatus mari
deret, vnà cũ ipso nauigio demersus est. Comes ver
(vt hoc etiam obiter addam) ægre ac periculosè na
saxum allisus à fluctibus in littus euasit, corpore la
vt quadrupedum instar humi reptare cogeretur. in h
modum cùm vastas solitudines nullo prorsùs obuio
peragrasset, in siluestrẽ deniq; incidit hominem, ex i

Allifuri, homines siluestres

Allifuros nominant, a quo sublatus in humeros, & a
vsque Christianorum delatus est. Verùm adeò huma
tur ab illis exceptus, vt ad eũ visendũ concurrerent v
spectaculi miseratione collacrymantes, certatímq;
ac vestes, & alia quæcunque poterant, ad eum leuand
ficiendũmque conferrent.

Tres alii Socii Hispani, anno post Christi natalẽ
ex Europa in Indiã nauigarẽt, cũq; oneraria, quingẽ

vrbe Goa leucas, in Syrtes incidisset, vectores pluri-
his è naufragio raptim exstructis, littus incolumes
ipsi verò quanquam liberaliter inuitati, tamē ne in
illo periculo ceteram turbam desererent, quam
caphæ nequiuerat, ibidē certa sibi pænè morte pro-
manſere cum reliquis, & fame conſumpti ſunt. An-
erò Criminalis in Ciſalpina Gallia Parmæ natus, *Marty-*
o 1544. ad Franciſcum Xauerium in opere ſuble- *riū Anto*
cum ſociis aliquot in Indiam miſſus eſſet, vir ſpe- *nii Cri-*
æ innocentia, acrique ſtudio Catholicæ religionis *minalis.*
r; à Xauerio in alias regiones Euangelii cauſa dece-
Comorinenſi Eccleſiæ vniuerſæ præpoſitus eſt. quod
us in ſumma rerum difficultate aſſiduiſque belli
bus amplius triennium alacriter obiit, cùm ſemel
ngulis menſibus paſſuum millia amplius ducenta
ret, idq; pedibus ferè ſemper nudis, nocte ſæpe hu-
gēs, in quotidiano cibo potúq; parciſſimus. Is igitur
emanacoris vada, quæ appellantur, catechiſmo dat
bitò affertur infeſtas adeſſe Biſnagēſiū copias. Erat
vicino parata nauigia, in quæ ille, ſi vellet, tuto cō-
oſſet, multis præſertim id ipſum hortātibus. Sed pa-
itis ſui cura præ ouiū ſalute neglecta, puerorum ac
turbā, q ea maximè opportuna iniuriæ videretur,
rbarorū man⁹ magno cū religionis fideiq; periculo
quāta maxima poteſt diligētia, inſiſtit in naues im-
quo in officio dū ſuimet oblitus magno animi ardo-
tur, hoſtes interea ſuperueniunt. Ille extremo peri-
imaduerſo, ſpe immortalitatis plenus, genibus niti-
nibúſque ſublatis, confeſtim ſe in preces effundit.
us quidem atq; alter barbarorum manipulus illæſum
ı præterit mori cupientē, ne direptū ac dilaniatum
gregē aſpiceret. Badagarū verò (ſic enim è Biſnagen-
qui appellātur) altera ſuccedēte caterua, vittat⁹ qui-
in læuum Antonii latus iuxta lienem haſtam adigit.
t alius ſtatim ad ſpolia detrahenda, attritam videli-
cā. Antonius verò exuentē vltro adjuuat, quin etiam
n videlicet è mundo nihil prorſus auferat, interiorē
ubuculam raptim ſuis ipſemet manibus diſcerpit ac
. Inde iterū ſupplex prouolutus in genua conſuetu-
æ nō immemor, (id enim illi cum jaculatoria preca-
cies tricieſve ſolemne quotidie fuerat) vulnera dein-

ceps in pectore duo, quartum denique in humero
pisset; in latus cōcidit moribundus. Caput abscissu
manantē subuculā sanguine barbari ex alto suspē
cus ibidē nudus inhumatúsque relinquitur. Atque
dam laborum suorum vigiliarúmque mercedē ac p
summo Dei beneficio tulit Antonius. Aloysius vero
sius, cùm in eadem ora iisdem ferè muneribus vac
iniquis atque impiis jugulatus est.

Aloysius Mēdesius ab impiis iugulatus.

Atque his tot tantisque terroribus periculisque
tis, magno animorum studio certatim eiusmodi pr
expetunt Socii, propterea credo, quòd cùm officiu
tur, tum inter eas difficultates & incommoda qu
ab omni ferè seculari vel humana delectatione
summa Dei benignitate liquidissimis voluptatibu
caro sanguisq; nō percipit, gaudiisq; celestibus, ad d
quā adspirat animalis homo, sæpenumero perfruūt
verò eos vehementer angit, quòd propter ipsorum
tem atque penuriam, agri quàm plurimi, qui adhil
felices ac nitidi opimam virtutum omnium frugē f
tuissent, vel steriles atque horridi miserabiliter jace
etiam aliquandiu subacti, cū propter ingētem occu
molē suis tēporibus ab se recoli nequeant, paulatim
aliquando siluescant. vni quippe interdū operario,
dem nondū sacerdoti, multa hominū milliā Dei ve
cenda regendáque variis locis incumbunt, multisq;
simis in regionibus ministri Euangelici nisi è Societ
li versantur. ipsi autem idcirco adesse vbique non
quòd eorum numerus cū in vniuersum exiguus est
se, cùm per Europam vniuersam vltimósque Occid
Orientis fines ita longè latéque dispersus, vt mirum
ras ita multas tantóque interjacentis Oceani spati
sese disiunctas, non dico Euangelio collustrari, sed c
peragrari tā breui tēpore potuisse, à religiosis præse
ris ex assidua corporis & animi patientia; ac voluntat
pertate, ferè semper incommoda valetudine vtentibu
magis justum & pium desideriū ipsorum habendum
in tanto tāq; salutari opere quàm plurimos adjutor
ptant, ne scilicet vberrima animarum seges, quàm è
gis ereptam diaboli manibus iam pridem oportebat
messorum inopia videntibus atque inspectantibus
tereat.

FINIS.

E IAPONICIS

BVS EPISTOLÆ, IN

ITIONE VENETA PRAE-

ERMISSÆ, QVARVM LECTIO

CHRISTIANO LECTORI

mirificè placebit.

COSMVS TVRRIANV

SOCIETATI IESV.

VANDO multa mihi per hos dies de Christo ex domestica Sociorum istis regnis huc veniunt, præsertim cisci Xauerii cõsuetudine discere d vt communicem vobiscum hanc a lætitiam, Patres in Christo fratrés uibus enarrare constitui, quo pacto Dominus m hanc Societatem vocarit. Antehac, tametsi prope ligionem sui semper animo, multa me tamen vari piditates à proposito retardarunt. Anno redempt humani 1538, nescio quid vt quærerem, profectus a li, Cannarias primùm seu fortunatas, tum Diui D quam appellant, complures præterea alias insulas quibus, quòd satis iam notæ sunt, me nihil attinet Vidi etiam continentem, quam nouam Hispaniam fertilitatis eximiæ: in qua, Dominicanorum & Fr norum opera, magnus Christianorum numerus cer quadriennio ferme per summam secularium reru abundantiam ac satietatem exacto, cùm maiùs qui que solidius quasi diuinans animus meus appetere dis Ianuariis, anni M. D. XLII, sex nauium classem na cidentem versus pergere intendi. cùm quintum iam quagesimum diem in alto, procul ab omni terræ co nauigassemus; ad insulas denique venimus multas m magnitudine perexiguas, loco depressas; quarum nu li, pisce tantùm atque arborum foliis victitabât. l octo substitimus. decimo inde die insulam conspexi mœnissimam, frequentibus ac proceris admodum c palmis: sed nos vehemens venti vis descensu prohibu decem alios vel duodecim dies insulam tenuimus m sed ab habitatoribus penè desertam, Vendenaum n cuius ambitus est 200 leucarum. in ea cùm, quadrage circiter diem morati, neminem ex incolis vidissemus; tremum barbari nauigio ad nos accedebant, pacis p gratia sanguinem è pectore brachiísque suo more n tes. sed nostrarum perterriti strepitu bombardarum,

Cosmus quomodo à Domino ad Societatem vocatus.

Hispania noua.

Vendenaum insula, & incolarũ consuetudo.

in fugam vertere sese;nunquam,vt postea comparue-
:minudi incedere , arboribus pro tectis vti dicuntur:
alis autē, arundinibus miræ proceritatis & crassitu-
nde cùm ad septentrionē nauigaremus, vēto aduer-
:ursum ad meridiē auertimus , paruamq; in insulam
limus,carne & oryza abundantē.sesquiannum circi-
traduximus.incolæ sunt jaculandi peritissimi;vene-
tuntur sagittis,quas vt inficiāt,virulētas quasdā be-
,viridium instar lacertarum,enutriunt.Hinc,de no-
l 400 amissis,pœnè coacti discedere,contēdimus ad
:ū;quo in loco mora ferme biennii facta, quòd classi
nouam in Hispaniam reditus non patebat;de sacer-
aliquot, virorumq; nobiliū comitū nostrorū sen-
, cum Præfecto Lusitanorū,qui erat ibidem, transe-
,vt nos in hasce Indiæ regiones adduceret. In eo iti-
ısulam attigimus,quæ dicitur Amboinus. ibi Xaue-
eperi: cuius primo congressu in ipsius imitationem
:hementer incensus,itaque repentè eius vestigiis in-
m, nisi Episcopum Goæ priùs inuisere decreuissem. *Episcopus Goæ.*
ca meum illi animum aperire in præsentia superse-
am inde peruentum est.ibi me statim ad Episcopum
i, à quo exceptus liberaliter, & Ecclesiæ cuiusdam
istrationi præpositus , in eo munere quinque circi-
nsium spatio ita sum versatus, vt me graues interea
mper curæ cogitationésq, vexarent. quibus defati-
am animo cū nullam planè requiem inuenirem , ad
m hoc diui Pauli Collegium veni, méq; in P. Nico- *Collegiū*
itum Collegio Rector præerat,familiaritatem dedi. *D. Pauli.*
:ùm genus vitæ disciplinamque Societatis domesti-
ognouissem;valde mihi,præsertim auctoritate Xaue-
ante permoto,res tota placuit:cūque me ex institu-
:ietatis idcirco tantisper à negotiis remouissem , vt
quoad possem à sensibus auocata , omnem cogita-
n Dei beneficiis erga me perpendendis,& in exigēda
itæ vitæ meæ ratione defigerem;tertio die postquam
àggressus,ita me repentè securum , & ab angoribus
m vacuumque persensi;vt egomet ipse rei nouitatem
:r , mihique posthac in Societate omnino viuēdū ac
nendū esse decernerem. Id contigit anno superiore,
Aprilis,quo ipso tempore Xauerii quoque magno-
e confirmauit aduentus;cùm salutis meæ causa con-

fultò miſſus in hanc vrbem à Domino videretur.
paulo pòſt diſcedēs, vt promōtorii Comorini Ch
inuiſeret, curā mihi reliquit, pueris domi quos ali
uatim quotidie; plebi autem in templo ſingulis d
diebus Chriſtianæ rudimenta doctrinæ & diui Ma
uangelium exponendi. Intulit etiam ſermonem de
ponia, (cuius naturam & incolarum genus è libel
ſeparatim mittimus cognoſcetis) & ſimul ſignific
ſibi in animo, cùm è Comorino redierit, in eam
proficiſci, & me ſecum ducere. quod ego ſingula
ficii loco à Domino accipio; & paratus, quocunqu
luerit, ſequi; id vnum laboro, ne in patrem toti
ſolationis Deum pro immenſa eius in me benign
gratus reperiar. itaque Patres & Fratres in Chriſto
gratiis agēdis, quæſo, mihi ſuccurrite, tum quòd m
Societatem aſciuerit, tum etiam quòd mihi Iapon
uinciam deſtinauerit. Habemus in hoc Collegio a
Paulus à ſancta fide. tem nomine Paulum, cui à ſancta fide cognomen
tum, natione Iaponium, multis ornamentis inge
moriæque, ſed præcipuè DEI vera notitia præditun
agitur menſis, ex quo Chriſtianus eſt factus. bis d
expoſitum à me ſibi diui Matthæi Euangelium ſu
licitate à primo capite ad extremum vſq; memorite
Noſtra in Iaponē profectio in proximū Aprilem n
paratur. Eam confidimus valde vtilem rei Chriſti
Vetus opinio Iaponiorum. turam: eoque magis, quòd vetus opinio quaſi quo
culum percrebuiſſe apud Iaponios dicitur, nouam
multo quàm qua hodie vtuntur ſanctiorem ac me
aliquando accepturos. Sacrificiis veſtris & precati
nos admodum commendamus in Domino. Goa,
Aprilis, 1549.

COSMVS TVRRIANVS SOCIETATI IESV GOAM.

QVOD veſtro mihi ſubſidio vehementer e
vel ipſa me cogit neceſſitas, Patres Fratreſ
cariſſimi, vt vos de ſtatu rerum Iaponicar
ciam certiores. Ac de tota quidem noſtri itineris ra
nec non de ipſius conditione prouinciæ, quantum
per huiuslinguæ morumque notitiam licuit, quo a

erram appulimus, Xauerius admodum fusè perscri-
: eo tempore Cangoximæ, quò primùm è naui descē-
, annum ferme cum aliquot eius loci neophytis cō-
i, ad vrbem Firandum (quoniam Meaci per bellicos
tiis commerari non licuit) inde contendimus. Hic
m Xauerius adire constituit, qui tum erat Amangu-
vrbs in primis huius regionis ampla, centum leucas
irandum est posita. ad eum habebamus à Goæ Præ-
Episcopo litteras: & à Præfecto Malacæ, munera,
hordiū & horologium: quibus in nauem impositis,
anne Ferdinando duobúsque Iaponiis Amangutiū
fectus. eo munere delectatus admodum regulus,
uiusmodi res, tametsi exigui pretii, tamen ante id
s nunquam in ea prouincia visæ, tum primùm pro-
ntur: publica statim per vicos edicta proposuit: pla-
i, non solùm in ea ciuitate, verùm etiam in omnibus
ionis oppidis legem Dei declarari palàm: eamq; cui-
berum esse sectari: eius legis præcones atque inter-
nulla ratione à quopiam lædi vel impediri. præterea
andi causa Xauerio eiusque comitibus monaste-
uo diuersarentur, attribuit. quò simul ac recepere
gens ad eos repētè omnium ordinum concursus est
partim veritatis, partim rerum nouarum, partim e-
trahendi studio. quo in extremo genere Bonzii ma-
unt. qui tametsi principio lætari nostro aduentu vi-
tur, tamen vehementer à nobis abhorrere cæperunt,
Christiana lege prohiberi nefaria flagitia, quibus
rpissimè dediti, cognouerunt. Iaponiorū autē aptis-
nt ad capiendam ac retinendam IESV CHRISTI re-
m ingenia, valent iudicio, rationem ducem libenter
tur, de salute animarum & Dei cultu sunt valde soli-
n communi consuetudine faciles. maximè verò se
int inuicē & honorant: sic prorsus, vt in aliqua regia
i esse videātur. Maledictis absentes minimè carpūt,
es æquè ac fures capitali supplicio persequuntur.
tionis causa vel armis (quibus admodum vtuntur
l pangendis carminibus exercentur. atq; hæc opti-
studia sunt. Idololatriæ apud eos multa sunt gene-
q; alii simulacrum adorant, nomine Xacam. de quo
cipuè perhibētur: octies millies natū antequā à fe-
treretur, atque eo tempore priusquam cōciperetur

Firādum vrbs.

Amangutiū vrbs.

Firandensis reguli edicta.

Iaponiorū laudes.

Multa genera idololatriæ & superstitionis.

à matre, ſanctimoniæ cauſa, ligna, aquam, & alia
ria, hominibus miniſtraſſe. alii ſimulacrum quod A
appellant; alii verò Solem venerantur ac Lunam: a
nino verſantur in multis ac magnis erroribus: vt l
præſidio inſtructos ad hæc mendacia confutanda c
eſſe, qui è noſtris in hanc prouinciam venerint. H
cipuè Bonzii ſuperſtitionum Antiſtites, cùm au
tum pecuniæ ſibi conciliandæ cauſa, errore animo
tudinis imbuunt. Chirographa quædam habent
quorum aliquod, è vita migrans, quicunque ſecun
rit: huic nullum à dæmonibus fore periculum poll
& quamquam huiuſmodi chirographa carè admo
neunt, tamen à pleriſque ante mortem emuntur.
etiam populum, vt ipſorum exemplo ab omnium a
eſu (niſi quæ carent ſanguine) abſtineant. Et ſanè F
que carne palàm neque piſce veſcuntur: regis videl
tu, qui ſi id reſciret, multatos pelleret monaſterio
Iaponiorũ ſtudia men clanculum comedunt. Iaponiorum elatiora
genia. armis maximè fidunt. ætatis annum 14 cùm
attigerunt, machæra præcinguntur: pugionem ve
quam deponunt. arcu & ſagittis peritiſſimè vtunti
liquas nationes omnes, præ fortitudine ſua, conti
genus omne furti, capitali pęna pariter puniũt: aiu
qui ſe à paruis non abſtinuerit, eundem in magnis
occaſione, æquè facilè peccaturum. Heris in famu
libet leui de cauſa vitæ neciſque ius eſt. itaque ſeru
Iaponii dociles & ad bonũ propenſi. gentiſſimè ad nutum obediunt: capitéque demi
nibus humi poſitis, dicta dominorum excipiunt.
tem Iaponii dociles adeò, facilèſque natura, ade
tione ducuntur: vt cùm ſæpenumero valde irati ad
niant: ſimulac demonſtratum eſt iis animorum ce
ſe principium, interitum verò nullum nec ſalutem
ab vllo niſi ab vno rerum opifice ſperandam: repe
lorum obliti, quæ toto vitæ ſuę tempore coluerun
hora velle ſe dicant fieri Chriſtianos. neque verò p
ſtantiam ab lege ſemel accepta deſciſcunt, quini
rique (& magnus iam neophytorum eſt numerus) a
Iaponii in percõtando curioſi. propter Deum quamuis aduerſa ferenda parati
dentur. Quanta ſit huius terræ amplitudo, quàn
ad Catholicam in ea fidem ferendam, cernitis Frat
quidem Iaponii in percontando ita ſunt curioſi: vt

ius in hanc vrbem venit,(omnino quintus nunc, vel
im amplius,agitur mensis) nulla dies effluxerit,quin
ra matutina ad multam vsque noctem vel Bonzii
ci affuerint,varia in omni genere sciscitantes,vt illa:
tus est Dei? qui locus? oculis cur non cernitur? Qui
otest vt animorum origo sit,mors nequaquam? Qui-
satisfiat, magna prudentia ac dexteritate opus est:
ae,prout res postulat, modò seuerè cum iis agēdum,
humiliter ac demissè, in primis autem patientia ne-
a est. etenim Iaponii,vt sunt ingenio peracuti, & à
prorsus natione vel sapientia vel dignitate superari
int:aduenas omnes, deprimendi causa, vultu etiam
usque gesticulantes,illudunt. & sanè bona à prauis
alè dijudicant: atque ob eam ipsam causam,Bon-
si in speciem venerantur; tamē ob dissolutos eorum
,intimis sensibus auersantur. Nūc Regulus nobis cā-
struendo Collegio peramplum assignauit. Nobis
sui colendi amandique viam ac rationem Spiritus
s ostendat,quo ad eam beatitudinem, ad quam su-
nditi,peruenire aliquando possimus. Ex Iapone,ip-
festo diui Michaëlis,3. Kal. Octobr. 1551.

EPISTOLA GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM IESV.

ONICA terra,quantum hucusque accepimus, pauper & frigidior Lusitania. regio montosa & niualis: gens ita,nec à ratione abhorrēs: hordeaceo vescitur pane. biles sunt, iis magnus habetur honos, quorū multi si iliaris premuntur angustia,natos præfocant iniecto us pede, mortémque anteferunt egestati. Olei,buty- i,lactis,ouorum,saccari, mellis, aceti valdè laborat : croco,cinnamomo,pipere prorsus caret. Iam verò aceo furfure vtuntur pro sale, denique nulla ibi sa- corporibus medicamenta reperiuntur. En vobis, carissimi,cuiusmodi regionē tredecim vel quatuor- petamus,sanè quàm alacres DEI benignitate: &, si laborandum sit, multo etiam alacriores futuri, vt nostra Iaponiorum animæ,fratrum nostrorum,dam- ius lupi eripiantur è faucibus. Nunc fratres quan- vobis occasio datur: optata perficite, nec vos vllus

Descriptio terra Iaponica.

Adhortatio.

impediat timor, quo minus animabus iis opitul
quas Christus Iesvs minimè sibi negligẽdas putauit
currite fratres ad has gentes adeò remotas ab agn
procreatoris sui. Crucis in amplexum venite: strenu
tet militibus campus: vestri conatus erumpant: v
mari ad mare transmittat industria. Ad hæc noua
contemplanda, ad hæc noua regna accedite, vt ex
regnum tollamur æternum cum Iesv Christo, C
8. Kalen. Maij, 1554.

PETRVS ALCACEVA SOCIE-TATI IESV IN LVSITANIAM.

Goam veni, vbi commoror in præsentia, ex I
missus. & quoniam arbitrabar, cognito rerum
nensium statu, magnam vos lætitiam esse cap
de iis aliquid cõstitui ad vos scribere: vt, cùm in ea pr
cia quanta sit rei bene gerendæ materies, qui motu
morum, quàm præstãtia incolarum ingenia intellex
fratres vestros, qui peregrinantur ibidem, quamqua
ci interuallo disiunctos à vobis, spiritu nihilo minus
ctos assiduis precationibus esse vobis adiuuandos p
Anno à puerpera virgine 1552, 15. Kalen. Maias profic
Socii Sinas profecti. tem ex India Franciscum Xauerium, vt in oram Sin
traijceret, quò secum è patribus Balthasarem Gag
temque è fratribus vnũ ducebat, secuti ego & frater
tes à Sylua, vt peteremus Iaponem, Malacam ven
quæ abest leucas 700 ab India. Ibi Xauerius, vt ad
postea pergeret, substitit. nobis Iaponem versus S.
nias proficiscẽtibus, itineris comes repentè, Xauerii
Balthasar Gagus accessit. Cùm ad Sinas peruenisse
peropportunè paratam nauim inuenimus: quod eo i
di⁹ nobis accidit, quòd ea de re valde soliciti in itiner
ramus. Conscendimus igitur 4. Nonas Augusti, & du
mo die ad Iaponẽ appulimus, inq; Cangoximã insul
Xauerius versatus antea fuerat, primo aduẽtu descẽdi
ibi dierũ octo mora facta, ab Regulo valde benignè t
ti, 11. Kal. Octobris perreximus ad Bũgi regnũ, quod a
Bũgi regnum & vrbs. latur: & decimo septimo die ad vrbẽ Bungũ sanè quà
uersa & periculosa nauigatione peruenimus. ibi nobis
hospitio datæ sunt iussu regis, quem postridie inuisi

b Indiæ Prorege munera attulimus. quibus ille ma-
: delectatus, præter hospitiũ nobis terrestria quo-
naritima lautia quotidie iussit præberi. Rex est sanè
admodumque imperat latè. Cosmus Turrianus A-
ii erat eo tempore: qui simul ac Bungi nos esse co-
continuò Ioannem Ferdinandum Iaponicè do-
isit ad nos. quò, & in mandatis, quæ habebamus à
, exponendis, interpretis munere fungeretur, & a-
adem opera de Christiana religione dissereret. is
m in regiam cùm venisset, in vtroque genere sanè
: est auditus ab rege. Summa eius orationis fuit:
ex ipse Proregem Indię per litteras certiorem fecis-
cè in suo regno habitum iri ab se doctrinæ CHRI-
Æ magistros: idcirco nos ad eã exponendam in ea
isse; id quo meliùs & cõmodiùs fieret, esse nostris
teris vnum Amangutii, quicum nobis congredi &
i magnopere expediret: cùm vt ab eo multa cogno-
is, tum etiam vt aliquam interea assequeremur Ia-
linguæ peritiam: certum ab Rege hominẽ eo ipso
: mitti Amangutium inaudisse nos: petere & roga-
à cum eo nos mitteret. Ad ea respondit rex, nec se
e, commorari Cosmum Turrianum Amangutii, &
re, quòd non, vt in ea vrbe, sic in suæ quoque di-
ppidis essent neophyti Christiani: publicè se Chri-
in suo regno religionem, & nobis interpretandi,
ndi cuilibet potestatem esse facturum: atque eius
ritatem verbis iisdem, quibus Amangutiana foret
onscripturũ: quam in ædium nostrarum ianua pa-
positam haberemus. Cum hoc responso dimissi, O-
nense, anno 1552, contendimus Amangutium. vbi
mo Turriano & ab vniuerso cœtu Christianorum
i cùm lætitia & caritate excepti, diem natalem
Domini, solemnique sacrificio interfuimus, etsi
ima symphonia, magno tamen cum gaudio Chri-
um: duo deinde patres tria singuli missæ sacrificia
unt. totamque rationem eius mysterii populo de-
. Hîc, cùm in consilium ventum esset de rebus ad
clesiam necessariis, placitum est patribus me Goam
Abeuntem pridie Non. Feb. anni 1553 Balthasar
& Ioannes Ferdinãdus Bungũ vsque sunt prosecu-
rege salutato, monitoq; de meo in Indiam reditu,

Rex Bũgĩ potens & in Socios humanus

Quid fa-ctũ à So-ciis Amã-gutij.

Rex Bũgĩ scribit ad Proregẽ Indiæ.

ad Proregem vt ſcriberet, ſi quid vellet: ipſe cùm
illud præcipuè ſcripſit:ſtudium ſuum patribus, qu
eſſent, non defuturum : interim ſe Balthaſaris G
ſentia valde lætari: Luſitaniæ regis cauſa omnia
mitti ad ſe præcones Euangelii,vt de ſuis quàmplu
rent Chriſtiani, vehementer optare. Ego cum ii
confeſtim diſceſſi Firandum, quod abeſt Bungo le
citer 60. totoq; eo itinere,Iaponici ſermonis igna
ac ſignificatione pro lingua ſum vti coactus.ex qu
re poteritis,quàm mihi patientia fuerit neceſſaria

Biduo poſt meum Bungo diſceſſum,Balthaſar G
Ioannes Ferdinandus, qui remanſerant, magnu
diſcrimen. etenim luce quæ cinerum diem eſt co
patefacta principum trium aduerſus regem coniu
Ingẽs diſcrimẽ Regi Bungi & Sociis intentatum. vehementer commota ciuitas erat in armis. Tum
ti quidam ex oppidanis Balthaſarem monere, v
conſuleret ſuis: vrbi namque imminere direptione
cendium.Balthaſar autem animaduerſo regis ipſius
lo ac metu, Ioãnem miſit in regiam, vt ſi quo mod
alloqui poſſet,eius animum confirmaret, Deumq
rum ei propitiũ vel ob id ipſum promitteret, quòd
rum conuerſionis adeò cupidus eſſet. Ioannes etſi
offendit nobilitate refertam:tamen DEO volente
ei ad regem aditus.qui ipſius verbis admodum recr
Rex petit Sociorum precibus Deo commendari. DEO commendaretur a nobis valde ſuppliciter pe
ſtri cùm vrbis compita cernerent armatorum cater
rentia,domeſticis finibus continere ſeſe Deóq; con
re ſtatuerunt: nec ita multo pòſt è coniuratis tre
honorum illuſtres, vnà cum ipſorum liberis, vxorib
pinquis,aliiſque compluribus occiduntur,& ſtatim
bus eorum ignis injicitur. qui latè adeò peruagatu
priuata partim virorum nobilium,partim mercato
300 ædificia comprehenderet.qua ipſa in vrbis regi
eſſet noſtrorum hoſpitium, de ſarcinis ornatuq; ſa
nè iam deſperauerat Gagus:verùm in medio incẽdi
Dei benignitate,illæſæ atque incolumes permanſ
de nocte miſit rex, qui Balthaſari nuntiaret, facilè
re ſe quantus eo die ipſius labor fuiſſet,putare etiã ſ
abſumptas incendio. ſed bono eſſet animo,reſtitutu
omnia. etenim valde proſpere debellatum eſſe.
egit Balthaſar, iuſsitque regi renuntiari; noſtra

a supereſſe. tertio deinde, vel quarto pòſt die regem
ipſe, habuitque ſermonem tempori congruentem.
modi omnia incommoda, fratres mihi cariſſimi,
ſque præterea Bonziorum iniurias (qui ſacerdotes
iorum ſunt, homines miræ peruerſitatis ac pertina-
olerare ſanè operæ pretiũ eſt. is animarum fructus,
phytorum conſtantia, id ingenium cernitur. ex iis *Ardor*
anto ſtudio rerũ diuinarum exarſit: vt nulla in domo *neophyti.*
tatis ſuæ non aliquem fecerit Chriſtianum, & alios
rea complures vehementer commouerit.
idam ægrotanti filio implorabat à Balthaſare me- *Baltha-*
m: cui Balthaſar, animæ ſe medicinam, ſi vellet, ait *ſar Ga-*
ſturum. ille domum diſceſſit: nec ea de re filiũ ap- *gus.*
it: & filius, quamquã auditis fidei ſacroſanctæ my-
idcirco nihilo magis immutatus, interijt. Pater fu-
lacrymas venit ad noſtros. Tum Balthaſar: & qui-
ſt, inquit, cur plores, quoniam tua culpa negligen-
damnatus filius tuus deſcendit ad inferos. qua re
ille ſimul pudore ac dolore permotus eſt: vt confe-
xorem & filiam, Chriſtianæ doctrinæ iam rudimen-
butas, ad Baptiſmum adduxerit. Deinde cùm filia eũ- *Exẽplũ*
n morbum, ex quo frater perierat, incidiſſet: patri, ſi *fidei.*
haberet, exitum Balthaſar promiſit felicem, & qui-
a poſtridie repentè conualuit. Chriſtianus alius Bal-
rem rogauit, vt domum ſuam, quæ leucam vnam di-
tab oppido, ſeſe conferret. quò cùm veniſſet, Chri- *Triginta*
ſunt facti 30. Dominus autem noſter in hac terra pro *conuerſi.*
ceſſitate diuinam baptiſmi vim miraculis multis il-
t. Non procul Bungo complures per baptiſmum *Miracu-*
ti cùm eſſent: vnus ex iis cæcus, 13 natus annos, *lum.*
ac baptizatus eſt, integrum oculorum lumen re-
quæ res neophytorum animos magnopere confir-

er ferrarius quidam neophytus tanto Domini fla- *Fabri*
more, vt in conuertendis ad eundem aliis laboret aſ- *ferrarij*
is vt quemque permouit, continuò domum noſtram *ardens*
it. Cum Iaponij magna gratulatione quædam ſolẽ- *pietas.*
lebrarent: cum follibus & carbone contulit eò ſeſe:
ntibus cur tali die opus faceret: Vos quidem inſani-
quit, ego verò me iam legi conditoris omnium rerũ
hanc autem operam do Patrum Luſitanorum ędifi-

cio. eodem tempore alij quoque, licet huiusmodi
ignari, honesti homines, vt Iaponicis superstitionib
qua ratione detraherent, vel nostris ædibus extruen
alijs occupationibus sese de industria exercebant.

Domus autem nostra ædificari cœpta est in area,
rex attribuit nobis hoc anno pridie Idus Iun. locoval
no: vbi Gagus omnibus cum neophytis & Lusitanis
bus, qui tum fortè aderant, die festo Diuæ Mariæ M
lenæ, sub vesperam crucis admodum excelsa troph
fixit linteatus, cum psalmodia, quod crucis officiu
pellant: neophytis magnā pietatem præse ferentibu
rum, in vrbe & in agro, 600 vel 700 est numer
augetur in dies. magna verò eorum constantia est
gna animi firmitas. Tribus maximè captionibus a
Iaponiorum fallere diabolus consueuit: quas omn
superauere neophyti. quarum prima illa est: quid fiat
tero sæculo, quis nouit? quis vnquam ex eo reuersus e
tera: leges Iaponiorū, cùm traditæ à sanctis viris ta
tempore manserint: ne nunc quidem esse antiquand
tia, Dei legem seram esse iam, quandoquidem ante
ter mille perlata non est. Verùm hi cauillorum
miserante Domino, dissoluuntur: & quando tanta
principum & regis ipsius animi propensio ostenditu
de futurum speramus., vt optimè res in hoc regn
cedat.

Crucis trophæa defixa. Septingenti cōuersi. Trifariā dæmō Iaponios oppugnat

Amangutij cùm essem, qua in vrbe Christiani pe
ti visuntur, tantam eorum probitatem cognoui, qu
verbis vix exequi possum. Lusitanos omnes fratrum
rant loco: populares autem suos eatenus diligunt, vt
roribus in viam rectam adducant: eaque in re sanè
menter laborant. quod in hac terra eo mirabilius est,
eadem interdum in domo, paterfamiliâs aliam, aliam
ter, aliam filij superstitionis sectam sequuntur: nec t
laborant, vt in suam se inuicem hæresim pertrahant
verò facti sunt Christiani, quam bono seruiant Do
vel pelliciendis ad eiusdem cultum & obsequium alii
diosè testantur.

Amāgutianorū pietas.

Natalibus autem Domini feriis, de quibus, paul
tè memini, nocte, quidquid à sacrificiis otij superfu
sermonibus diuinis audiendis posuere: alternis Io
Ferdinando & puero Christiano, qui nostras didicit

quædam ſcripta recitantibus. lectio ſi quando in-
:ebatur, vt de rebus diuinis diſputaretur, continuò
ibant. A nocturnis ſacrificiis domum reuerſi, manè
ıd diurna venerunt. ô prædicandam Dei bonitatē:
da vſque adeò rigida tam ſuauiter flectit. etenim
i ferè omnes, niſi qui Chriſtiani iam ſunt, ſuperbiæ
:hementer laborant. Rumorem Bonzij diſſipaue- *Figmentum Bonziorum.*
circo Iaponis fieri Chriſtianos, ne in idola eleemo-
ogarent. id vbi reſciuere neophyti, nos conuenere,
:s:vt, quoniā nos nō acciperemus pecuniā, conſti-
ır ſcriniū ſtipi condendæ, quæ ab ſe in pauperū ſub-
nferretur. Eorundem, aliquoties, cùm ipſimet præ-
:gentibus epulum inſpectante me, caritas mihi mi-
fuit. Monumentum etiam locumque ſepeliendis
norum corporibus, perquam eleganti opere con-
:. In funeribus autem, ad efferendum cadauer ho-
nus quiſque deligitur. huiuſmodi quippe miſericor-
neribus obeundis magnopere delectantur. Noſtri
aliam fortè migraſſent domum: & in priori quæ-
s eos permultis, vicini, Luſitanos reuerſos in patriā
ntur: cumque ob eam rem (vt in ciuitate perampla)
res euangelio fraudarentur: eorum vterque circa
:m in foro medio repentè comparuit. orationem,
andato, Ioannes habuit ad tempus paratam. Ex eo *Miraculum de paralytico & muto.*
ius deinceps ad illos hominum concurſus eſt factus.
anus quidam paralyſi duorum triúmve menſiū ſpa-
rauerat. is magicis artibus (de gentis more) dum à
quis curatur: etiā mutus efficitur. cuius caſum miſe-
nicus itē Chriſtianus, cæleſtis aqua lauacri, quam
at domi noſtræ, conſpergit hominem. ille ſurrexit
& locutus eſt, noſtroſque conuenit. Hiſce atque a-
iuſmodi remediis Chriſtianam rem in hac terra
us pro ſua bonitate ſuſtentat. cui gratiæ agendæ
magis, quo maior eſt cùm Iaponiorum cæcitas
n, tum præcipuè Bonziorum. quorum aliqui in *Bonziorū & Iaponiorum aliorum ſuperſtitiones.*
n, ad fanum quoddam idolorum, ad piacula per
expianda ſeſe recipiunt. Martyrum verò dæmo-
ſumma vix poteſt. Simulacrum eſt excelſa admo-
arce poſitum. ex eo loco in honorē idoli ſemel Ia-
æcipitantes intereunt: ij poſt mortem vulgò ſancti
ntur. Alij, cùm magnam vim coëgere pecuniæ,
conſcen-

conſcendunt nauiculam, altóque ſeſe committunt. nauis alueo de induſtria perforato, merguntur. atq mortis genere, miſeri, certam conſequi ſe beatitud tant. Perſuaſit etiam huic genti diabolus, rem valde rificam eſſe, mortem ſibi vltro conſciſcere. Quocirc nati capitis optimates, ſi miniſterio carnificis ipſin teuertunt, magnam ſui nominis famam, magna affinibus gloriam ac decus relinquunt. contrà, ſi ctant dum ſibi manus ab aliis inferantur. Qui regnu tinet Meaci, quiſquis ille ſit, ferme pro ſancto coli nunquam pedibus calcat ſolum. Aquæ vas attulit neſcio quis, cùm Xauerius in Iapone eſſet, qua regi tos pedes dicebat fuiſſe. ea aqua Iaponij religionis caput aſpergebant: Xaueriúmque idem vt faceret bantur. Totam inſulam ferũt in quatuor & ſexagint uincias eſſe diuiſam. in iis delubrorum exſtare milli Regia Meaci omnis generis idola viſuntur. quibus n næ per vices mandantur excubiæ, (anima ſimulacri il gere vigiliam creditur) quòd ſi fortè rex ea nocte ſ nùs habuit commodè, ſimulacrum è regia fuſtibu multatum exterminant ſpatio centum dierum. quib mum exactis, ab exilio reuocant. Huius generis in rabilia ſunt in Iapone portenta. verùm haſce te omnes Euangelij lux, Domino volente, diſpellet. Am tianorum eccleſia plus 1000 & 500 conficit Chriſt Bungenſe regnum 600 vel 700, qua tota ditione niam Euangelizare per diplomata regia, quorum plum ad vos mittimus, licet: regnum vniuerſum in C fidem citò venturum eſſe confidimus. Firandi, quo pidum octo dierum itinere diſtat ab vrbe Bungo, nec numerantur 200, qui paſtorem vehementer deſidera illac iter faceret, dies quindecim moratus Balthaſa gus, multos ad Chriſti religionem in iis tres principe tatis adduxit. Firandi regulus valde amicus eſt Luſi ſcripſitque in Indiam ad Proregem Chriſtianos pre ros in ſua terra ſeſe expetere. cùm eum ego aliquotie ueniſſem, affirmauit mihi, animo ſe pænè Chriſtian ſe. Cãgoximæ, quæ prima vrbs Xauerium excepit, qu torum neophytorum eſt grex, & quidem, cùm eà tra magiſtro carentium. itaque per operariorum inopiam quo minùs nomen omne Iaponium Chriſtiana ſacra

Rex Meaci quantopere colatur.

Inſulæ Iaponicæ prouincias eſſe 64.

Numerus conuerſorũ Amanguci, in regno Bungi, Firandi & Cangoximæ.

os,quando tam præclarum opus cernitis inchoatū,
um obsecrate,vt vos in hanc mittat prouinciam,et-
mnium quotquot in vniuersa barbaria vidi populo-
m nullo prorsus, quàm cum Iaponio meliùs opera
r.Ego 15.Kal.Nouembris anni 1553 inde discessi.cū
rum littus appulissemus,& de Xauerio certi aliquid
agnopere cuperem:4. Non. Decembris anni 1552
vita migrasse cognoui. Reputabitis ipsi quàm gra-
res me perculerit.veruntamen ipsius me commodo
abar.O prædicanda quæ per hunc seruum Dominus
ed ego illa silentio nimirum idcirco prætereo,quòd
um me, qui narrem,existimo. Eadem in insula, in
e diem suum obiit,(ea confragosa est admodum ac
) ego diebus septem octóve substiti : vidi etiam se-
um, ex quo cadauer eius extractum est. Illius in-
m, patientiam, alacritatem in laboribus, Dominus
omnibus nobis impertiat. Hæc ad vos de rebus Ia-
s eo scripsi: vt interea dum in partem laborum veni-
rarios,qui in ea insula versantur, vestra precatione
tis:obtestor etiam vos,fratres mihi carissimi, vt ve-
sacrificiis precibusque mei memores sitis.Goa,1554.

De morte & sepultura Xauerij.

ELCHIOR NVNNES SOCIETATI IESV IN LVSITANIAM.

MEnse Maio anni post Christum natum 1554, cùm
in Iaponem Goa discederem, scripsi ad vos de o-
bitu Francisci Xauerij : & simul hæ prouinciæ
opere Societatis nostræ subsidiis indigerēt:& quibus
tus rationibus ego profectionem Iaponicam susce-
,exposui. Epistolam Cocini reliqui Francisco Pere-
is eam ad vos perferendam curaret. Nunc ea, quæ
einceps consequuta,narrabo : vt quoniam nos vnus
s amor vnum efficit corpus in Christo, idem pariter
s in eodem spiritu sentiamus : &, vt ait Apostolus, si
ir vnum membrum,compatiantur & reliqua : si gau-
um,reliqua membra congaudeant,A Cocino Mala-
versus profecti, ventis aduersis ac tempestatibus pri-
, deinde etiam aquæ & commeatus inopia oppressi,
m aliqua ex parte cœpimus experiri, quanquam in
fficultatibus nihil molestius, quam moræ dispendia,
fereba-

Profectio Melchioris à Cocino Malacam.

ferebamus, verentes, ne exclusi temporibus, nequ
hoc anno in Iaponem nauigare possemus. Spes en
inquit sapiens) quæ differtur, affligit animam: &
rium, ni compleatur, excruciat. Inter nauigandum
pationes Dei benignitate non defuere: concionand
fessionibus audiendis, litaniis prætcrea concinendi
næ rei citra consecrationem faciendæ operam de
Exponebatur etiam Christiana doctrina quotidie, &
ctis Apostolorum aliquid legebatur, vt ipsorum ex
animaremur ad ea quæ impendere videbantur fe
Malacam vt ventum est: dum nauis ægre paratur,
Iaponem vehamur: idonea ad nauigandum tempe
fluxit. Quocirca exarmato nauigio, ibidem hyem
acti, etsi dolorem animo cepimus, in diuina proui
nihilo minùs acquieuimus.

Ferdinādus Mendozius. Multum in hac terra Ferdinādus Mendozius frat
ster(quem Prorex Indiæ ad quendam ex Iaponiis
bus in primis potentem cum armis pretiosis aliisq
modum magnificis muneribus mittit) exemplo v
virtutis ædificat, incolis notus, nimirum apud quos
dum in seculo versaretur, diues in primis ac beatus
bitus. Nunc cum vident omnia, quo meliori pareat
no, reliquisse; quique antea conuiuari apparatè & c
rè solitus fuerat, eum nunc leuidensa attrita ac lac
dutum, ostiatim eleemosynas emendicantem aspi
inque hospitali domo ministrantem ægrotis, qui, vt c
inuiseret, quondam adduci nulla ratione potuisset.
intuentes, mirantur videlicet, & incipiunt credere ma
liquid post mortem superesse, atque etiam reperiri i
vita, qui inopiam diuitiis, honoribus ignominias, au
tatem vitæ laboremque deliciis anteponant, qui mur
vnà cum omnibus eius vanitatibus crucifigant, vt Cl
nudo eidemque crucifixo deseruiant. Hac illi pi
quippe quæ spirat viuitque, vehementiùs multo, quàn
tilibus, quas minimè capiunt, theologorū argument
nibus, permouentur.

Nos, Deo volente, Aprilis mensis initio insequenti
ni 1555 Malaca Iaponem versus proficiscemur. naui
nobis, quo Bungum vsque deferamur, Antonius Nor
regij præsidij præfectus attribuit. Bungi Balthasar G
commoratur hoc tempore: ex ea vrbe ad omnium

ationum conuerſionem aditus patet. Rex ipſe Bun- è quàm dicitur eſſe ad Chriſtiana ſacra propenſus, ſed atum in ſe conſpirationem timet, itaque exſpectat, x iis aliqui baptizentur. Vos apud Dominum fratres, us enitimini, vt gratiæ ſuæ ros huius cordi Regis in- , quo Chriſti nomen palàm non dubitet profiteri. tò enim ad religionem inſula tota diſſeminandam, momenti plurimum afferet. Nobis, ij qui in Iapo- runt, ad cetera multa pericula, inſectationes, ca- as Bonziorum, qui ſacerdotes inſulæ ſunt: magnam ea famem, ac ſitim, frigusque denuntiant. Verun- æterna Dei bonitas facit, vt famem eam ſitimque, tiones, inferni cruciatibus æquo animo præfera- arati, oppoſitu corporis, tela, quæ ab inimicis in a- i contorquentur, excipere: quæ magis magiſque is ipſius afflictionibus & laboribus roboratur. quip- , falſa teſtimonia, famem, ſitimque, & fatigationes, carne patitur, cum felle, & aceto, clauis, ſpinis, & iniis Chriſti conferens Redemptoris, gloriari diſcit e, in fame ſaturatur, inebriatur in ſiti, in contume- iuriis triumphat, intelligens animæ ſalutem, ani- tura parandam. itaque in morte vitam, in labori- uiem, in infamia decus, in cruce gloriam, in pro- æ conſcientię teſtimonium, in mœrore denique m reperit.

Rex Bu- gi ad fi- dem pro- penſus.

Sociorũ animi ad crucem ferendã parati.

iſtiana res Dei benignitate quàm feliciter admini- in India, Sociorum, quique Goæ quique ceteris in is Maluc. verſantur, litteris cognoſcetis. Ex inſu- ito & Amboino accepimus litteras, earum ſum- d vos mitto, & ſimul formam Sinenſium rerum de- m: quo intelligatis, quàm miſeranda res ſit, inge- tura tam bonis, ea quę ſupra naturam ſunt, inędifi- n eſſe: nec ſanctiſſimam Chriſti fidem plantis inſi- , in quibus, vt videtur, adeò creſceret. Granum fru- pſo in aditu Sinarum mortuum eſt, & cecidit, fra- ſter nempe Xauerius: nimirum, ſi ad metendum ac- nus, ſpicas ex eo vberes, volente Domino, collige- alaca, Pridie Non. Decemb. 1554.

ARIAS

ARIAS BLANDONIVS SOCIETA
SV GRATIAM ET AMOREM DOMINI,

DE rebus iis, quę per homines nostræ Societat
terra geruntur à Domino, binas deinceps a
teras dedimus. quarum alteras longiores, n
Ægidius Ferdinandus Caruallius præerat, tempest
cta, ad nos retulit: alteras autem breuiores anno
conscriptas, quia fieri item potest, vt non acceperi
Melchior Nunes præcipua quædam ad gloriam D
mandauit vt scriberem ad vos: nam cetera cogn
Sociorum litteris, qui in hisce regionibus peregrin

Mors Melchioris Moralis.

Ac de Melchiore Morale primùm: is cùm à Cei
sula, vbi rei Christianæ aliquandiu pro virili parte
nauauerat, æger huc sese recepisset: paucis diebus,
quos tantopere diligebat in Domino, cinctus cor
s v nomen semper habens in ore, lætissimo anim
è vita. Inde post duos circiter menses Balthasar, &

Balthasar & Alexius Diazij.

Diazij nauibus huc è Lusitania delati, ingenti no
perfuderũt. Sub idem tẽpus etiã Melchior aduen
no, cuius aspectu valde recreati sumus in Domino
que cõsueta Gasparis munia obire instititt: ea erãt,
cis festisque diebus manè, Martis & Lunæ vespere
nari in ædibus confraternitatum, quas vocant I E S
decim millium virginum: diebus Mercurij in ædib
ricordiæ, nec non diebus Veneris vespere de pœ
disputare; posthæc ad Socios aliquot inuisendos p
est variis locis commorantes: Franciscum Peresiu
pido Cocini, leucas ab hac vrbe centum: Nicolaum
leucas 100 & 20. vbi cùm esset, ex nautis, qui è Peg
ra veniebant, de obitu Francisci Xauerij, deque iis,
inceps sunt consequuta, cognouit. de quibus omn
fratres mihi carissimi, cur ingentes Domino grat

Xauerij consiliũ ad Sinas proficiscendi.

mus, & in sancta voluntate ipsius acquiescamus. N
quæ sunt mihi hac ipsa de re comperta, narrabo. X
Goam cùm ex Iapone venisset, ad Sinas proficisc
tuit. nactus itaque opportunitatem legati, qui ad S
Regem à Prorege Indiæ mittebatur, cui commen
eodem Prorege diligenter fuerat, nauem vnà cum
scendit. Malacam vt vẽtum est, quæ leucas distat G
profectionis obstacula cœpit offendere. nam lega

erat magister idem ac dominus, cui vni secundùm Xauerius maximè confidebat, quòd per occasionem onis eius, interiora prouinciæ (quod vnum cupiebat) are sese facilè putabat posse, Malacæ repentè subsi- ecesse fuit. Xauerius, tametsi præter nautas destitu- omnibus, vno tantùm amore IESV CHRISTI ductus, causa multa perpeti incommoda vehementer opta- illo prorsus itineris vel comite vel ministro, nihilo- eadem naui profectus, insulam portui Sinarum, qui Cantonius, proximam tenuit. Vbi dum moram ne- ò ducit, (aditus enim in id regnum non est aduenis, ,& si quis eos è prouincialibus introduxerit, graues sunt legibus cõstitutæ) interea cũ barbaro mercato- in Cantonis vrbem intromittat, magna piperis vi, bi valde æstimatur carè, paciscitur: mercator eius rei aulo pòst se reuersurum esse promittit. Verùm Do- qui videlicet aliud constituerat, eo ipso tempore pla- est, vt Xauerius in febrim, qua paucis diebus est con- incideret. Fortè negotiabantur per eos dies ibidem tè Lusitania mercatores: quorum nonnulli Xaueriũ us vitæ integritatem atque doctrinam magnopere ant. ii mortuum vestimentis, ita vt erat, indutum, alcique viuæ mandarunt eo consilio, vt cùm primũ et consumptum foret, ossa effoderent, in Indiamque erent. Itaque simul ac maturum iis visum est, rem , & corpus planè integrum, & ipsa vestimenta, nulla sex parte labefactata, reperiunt. Obstupefacti rei mi- de re tota inter sese deliberant. incerti quid age- uòd & profectionis iam aderat dies: & corpus in bar- tra tamque remota deferere, indigna res videbatur: unt, si malè non oleat, vnà secum auehere: sin minus, ere. vnus tamen ex iis, qui Xauerii cõsuetudine plu- diutus, cum præcipuo quodam amore prosequeba- nino auferre statuerat: deinde ad sepulchrum vni- nueniunt, corpus inspiciunt; nec solũ omnis tabis inueniunt, verùm etiam suauiter admodum fra- Tum verò in eadem viuæ calcis arca reconditũ cor- nauim imponitur. nec dubitant, quin calcis acrimo- vi paulatim carne cõsumpta, nuda, quod ante puta- ossa remaneant. Malacam delatum, prodeuntibus cum solemni pompa oppidanis, apud quos magna

Ad Sinas non pates aditus exteris.

Xaueri[9] febri cõfectus.

Quomodo defuncti Xaueri corpus sepultum & mirabiliter cõseruatũ, ac translatũ fuerit.

Xauerii nomen erat in gratia, excipitur: ibique ru matum tandiu mãsit, quoad vnus è Sociis, quem M ad ipsum Xauerium inuestigandum, & Socios inn qui sunt in Iapone, dimiserat, superuenit. is hum ctum, perinde integrum, atque erat ab initio, offen alia repositum arca, quam Didacus Pereria (legati est eius, quicum profectum Goa Xauerium su cuimus) faciẽdam, & Damasceno serico subsuendã sus autẽ aureo textili conuestiendam curauerat: s heremitorium, vbi diuersabatur, abstulit, habuitq se, donec eodẽ Petrus Alcaceua deuenit, quẽ Cosm rianus cũ mandatis ex Iapone dimiserat. Horum v simulac nauigandi se dedit occasio, secum in nauir situm asportarunt. Nos ad eam diem Goę, quòd na laca nondum aduenerant, non plus, quàm mortuũ mus: quæ primę adfuere, ex iis cognitum est, corpus deferri. Cocinũ simulatq; oneraria tenuit, qua veh statim actuario Goam ad nos nauarchus præueniẽs tiauit: & simul nauim è multis ereptam periculis il fuisse narrauit. Cognita re, Melchior confestim ad accessit, ab eóque petiit biremem, vt aduerso vento nauiganti occurreret onerariæ, & corpus aufer nimvero id ægre pati nauarchus, & obsecrare, ne, iam propè ad finem itineris ventum esset, nauim adeò salutari certóque præsidio. Sed tanta fuit cũ chioris, tum Sociorum videndi cupiditas; vt nihil mari sese non dubitarit committere, Sociis tribus, catechesi quatuor secum assumptis, & Lusitano q qui in Iapone, dum negotiaretur antea, cum Xa miliariter vixerat. conscendit igitur à Prorege mo cũ primũ rediens appropinquaret ad oppidum, nu se præmitteret. Cùm pelago quatuor dies ac noct sent, nauim denique ad Baticalam, leucas ab Goa riunt, & ingrediuntur omnes. Arca dum in birem neraria, eo ipso quẽ suprà diximus ornatu, deponitur ea pueri sertis redimiti, ramos tenentes manibus cõ Gloria in excelsis Deo: nautæ verò sublatis vexillis bardis explosis, cęlum reboatibus complent. Corp erat amictum alba, & optimo superpellitio, quo latuit in calce demersum: tamen adeò recens vid cum eo Melchior Iaponium Regem conuenire f

Corpus cũ solẽni põpa illatum Baticalam.

ecta facies, manus crucis in formam compositæ, &
lo vinctæ æquè nouo, ac si tum ex officina prodiret;
repidis calceati. Melchior ad heremitorium beatiss.
irgini sacrum descendit, passibus circiter 1500 ab
ositum, ibique ea nocte cum comitibus mansit. Fortè
psum quadragesimæ tempus inciderat: & nostri ni-
nus templum arasque ornatu festiuo instruxerant.
lures etiam erant in ea sententia, vt campanis in æde
a, cæterisque sacris ædibus omnibus, lætitiæ pu-
gnum daretur pulsu quàm frequentissimo: sed nostri
tantùm funebri pulsu fuere contenti. Postridie ma-
festim cum ipso Prorege Canonicorum sodalitas,
misericordiæ rem procurant, & ingẽs præterea op-
rum vis, deniq; quotquot hîc eramus è Societate,
i processimus obuiam. Turba verò ad spectaculum
parietes, fenestras, vias adeò conferta compleuerat,
us vt redeuntibus vix pateret. Nonaginta pueri can-
ræibant cum accensis funalibus. Recta qua veniebat-
ı, multa passim erant odoramenta disposita. Feretri
latera fundentibus, item odorem argenteis duobus
ulis cingebantur. Hoc maximè modo corpus domũ
n allatum, & statim in sacello, tectum, vt erat, repo-
st. ne detegeretur, nimia populi multitudo fuit in
quam ob ipsam rem ne Prorex quidem contrà cupi-
stitit. itaque spe videndi amissa, paulatim, omnibus
gressis, pauci tantummodo viri ac feminæ remanse-
tenderent sibi cum lacrymis obsecrantes, seque nisi
ata re domũ abituros negantes. quorũ precibus, præ-
quòd iam turba strepitusque resederat, cessit deni-
elchior: cancellos, ne sacellum ingrederentur, obie-
lusis introspiciendi corporis potestatẽ fecit. Sextus
us tũ à morte Xauerii mẽsis agebatur. eo læti specta-
am rem diuulgassent; tantus denuo cõcursus est ho-
i factus ad nos, idẽ efflagitantium, vt neque negari
s, neque tuto ferme quatriduo cõfluentium die, no-
ad spectaculũ turba summoueri potuerit, cùm qui-
on semel vidisse contenti, iterum iterumque reuer-
. Melchior deinde arcam, cùm iam satis in aperto
ideretur, prope altare loco certo reposuit, & clau-
uniuit. nos cùm è corporis præsentia magnã lætitiã
us; tum verò maiorem ex eo, quòd animã pro nobis
t 2 depre-

Magnus hominũ cõcursus ad Xauerii corpus inuisendum.

Xaueri' virtutu exēplum reliquit.

deprecantem aſſiſtere Domino credimus. Et ſanè r
ei debemus fratres mihi cariſſimi, propterea quòd
bus, ignominiis, iniuriis perferendis, quibus ille re
gentem vim animarum ad ſemitam veritatis addu
tientiæ documenta nobis reliquit egregia: & ab ini
ad extremum tanto animi vigore atq; alacritate p
rauit: vt iis, quæ de illo ſubinde nuntiabantur, qua
res humanas excederent; vix fides ab hiſce homini
beretur. Id adeò vitæ ipſius exitus comprobauit. diē

Vbi Xauerius finierit vitam.

clauſit vltimum in regno, vt dicebam, Sinarū, in m
ſerto, in tugurio è paleis & arborum ramis raptim
cto, commodis huius ſæculi æquè inops ab omnibu
cœleſtibus affluēs Dei ſolatiis: cui, dum viueret, tan
fide ſeruierat. Ac Luſitani, quos memoraui, qui ſecu
diuerſabantur, cognita Xauerii valetudine, cùm ad
montem aſcendiſſent, defectum iam viribus inuen
& morienti affuerunt. Petrus Alcaceua, cùm ex Iapo
niret, locum eſt contemplatus, montem ait eſſe adm
editum, arboribus frequentem. obiit ille 4. Non. De
Anno Domini 1552. Venio nunc ad alia, quæ apud n
ſtea contigere. Luſitanus ille, quem olim in Iapon
Xauerio verſatum fuiſſe antea demonſtraui, negot
Indis, Iaponiis, Peguēſibus, Sinis contrahendo, ad ar
pecuniam multis annis re bene geſta peruenerat.
quo die aduehenti corpus onerariæ cum noſtris oc

Luſitani mercatoris pium ſtudium ac deſiderium.

noſtram omnium, ſed præcipuè Melchioris amicit
conſuetudinem ſtudioſiùs expetiuit. Templum eſt Vi
matris Goæ, trans fluuiū: eò cum Melchior fortè ſe
ferret, hominem ſecum duxit. ibi dum vnà morantur,
ea Melchior ab eo multa de rebus Iaponiis, de regio
moribus ſciſcitari. Ille cùm reſpondiſſet ad omnia, ti
præſertim addidit de ſpe religionis Chriſtianæ in e
ſulam inducēdæ, (planè vt cerneres afflatum eſſe diui
eam ſe Iaponiorum indolem perſpexiſſe, vt in orbe te
vniuerſo nuſquam prorſus opera locari poſſet vtiliùs
quidem majorem vitæ partem in augenda re familia
conſumptam, ſeque iam ad capiendos induſtriæ ſu
ctus Luſitaniam cogitare: veruntamen quòd intelli
quantum in Iapone profici poſſet; ſi Melchior eam pr
ciam ſuſcipere in animum induceret: iam tum relictis
nibus vnà profecturum, vt vitam in tam pio negoti

ſumpturum ex omni ſua pecunia non plus quàm tria
atuor aureorum millia, ad ædes extruendas in vrbe
is nobili, qua in vrbe Coſmus Turrianus commora-
cui Rex eius ipſius rei cauſa ædificium quoddam iam
aſſet. Melchior cùm videret non ſine diuino conſilio
vt virum diuitiis affluentem, tanto præſertim labore
is, tantus honoris Dei zelus teneret: cõſtituit vicario
ffecto Iaponem petere: ſed à Prorege ne impediretur
at. ad eum igitur veniæ cauſa, ſimulac in vrbẽ rediit,
tulit, & quo ſuauis Domini diſpoſitio clariùs appa-
in ipſo januæ ingreſſu cõmodũ offendit. Proregẽ lit-
aponii Regis legentẽ, in quibus erat ſcriptũ, quã illi
Sociorum noſtrorum eſſet opera in Euangelio pro-
ndo, quantum in ſuo regno profeciſſent, atq; profi-
Cõſpicatus Prorex Melchiorẽ aduenientẽ continuò
rtens: Quid agis? inquit, cur Iaponẽ omittis petere,
ſq; adeò feracẽ? atqui ob idipſũ, reſpõdit Melchior,
enio. quod tibi quoniã probatur, nulla mora inter-
me ad profectionẽ parabo. itaq; domũ reuerſus, bre-
licatis rebus omnib9, ſalutato Prorege, & ſumma cũ
olẽtię ſignificatione ſociis valere iuſſis, profectus eſt,
ote vno, fratribus quinque, totidem pueris à doctri-
nitibus. In Iapone ergo verſantur hoc tempore è ſo- *Sociorũ*
e noſtra duodecim, & pueri catechiſtici quinque. quã *numerus*
n ea inſula res procedat, meliuſq; ſit ſperãdũ in dies, *in Iapone*
udentia incolæ ſint, qua conſtantia; dynaſtæ verò ac
ad Chriſtiana ſacra ſuſcipienda quàm propenſo ſint
, (id quod, ex quo tempore Xauerius inſulam attigit,
ci potuit) ex Coſmi Turriani epiſtola cognoſcetis,
. Kal. Ianuar. 1554.

BALTHAZAR GAGVS
SOCIETATI IESV.

ANNO Domini 1552 Iaponis inſulam attigi, ac de
rebus iis, quæ mihi in itinere quæve deinceps con-
tigerant, tum ex ipſo portu Sinarum, tum etiã ex
ungo (quod meum eſt domiciliũ) ad vos litteras de-
c autẽ epiſtolã ſcribebã Firandi, quo me Duartes Gã-
r litteras magnis precibus euocauerat, vti ſuam ſuo-
ue confeſſionem audirem, neophytos conſolarer,

aliósque permultos cupientes, aqua salutari perfu
Itaque Bungo confestim in hunc portum Cosmo
no autore decessi: è quo scribam nōnulla ex iis, qu
regione geruntur Dei benignitate, sed breuiter, q
tæ festinant.

Locis duobus huius terræ præcipuis, areas dua
mus amplas, & singula vtrobique ædificia, alteram
Amangutij, quæ vrbs permagna in medio totius i
Septentrionem est posita: Bungi verò alteram, qu
dum Amangutio leucas 5 & 40 in meridiem distat.
gutianam Cosmus cum Ioanne Ferdinando duob
ne versatis in religione Christiana Iaponiis incol
rò Bungensem. & Cosmus quidem cùm esset ante
corpore, nunc partim senio, partim etiam (quæ hu
sterilitas est) macie pænè consumptus videtur. quip
za exigua, & oleribus, aut leguminibus vescitur:
autem rarò, quòd Amangutium abest à mari leuca
ro autem ibi ferè non gustatur, nisi si quando (quo
tò fit) syluestres feræ capiuntur à venatoribus. nam
nec mactant, nec nutriunt edendi caussa Iaponij: s
longo iam vsu Cosmus paulatim huiusmodi cibari
uit. Amangutianorum ecclesia Christianorum duo
millia conficit, qui diebus festis assiduè sacris missa
tersunt, concionesque audiunt, quas habet Iaponic
nes Ferdinandus, in ea re præcipuo quodam Dei b
excellens. Amangutiano regulo Cosmus admodun
neophytis verò valde beneuolis, dictoque audienti
tur. sunt enim Iaponij ad honestatem propensi, b
morati, vt etiam honoris caussa nos sui similes dica
ri; Sinas verò planè despiciunt: maximè verò sunt b
etenim armorum vsu a teneris exercentur.

Amangutianorum Christianorū duo millia.

Bungi cùm Rex aream nobis dedisset, domum i
plumque cum excelsa cruce construximus. Habent
quotidie sacra missarum & sermones. itaque neop
qui in vniuersum 1500 numerum explent, tanta s
est, vt eorum complures diem nullum, quin adsint,
fluere patiantur: Diebus verò dominicis ita multi
niunt, vt domus eos non capiat: festis autem pr
multo plures. quippe in nostris ædibus ipsam eti
festi vigiliam peragunt. Sed omniū maximè profici
peres, quippe qui apud seculū seculique fautores r

Neophyti mille quingēti

o

ent gratiæ. Facit ad eos verba Iaponicè sodalis noster
es à Sylua, nec non è neophytis ipsis interdum, si qui
diuinarum intelligentia præstant. Paulus quidam
tim: quem Dominus præcipuis ad hoc munus orna-
s instruxit. is cùm præclarè popularium suorum er-
diabolíque in eis decipiendis versutias calleat; tam
us est Christianæ pietatis defensor, vt Iaponios mira
ate conuincat: superstitiosa ipsorum mendacia & re-
is nostræ veritatem illis aperiat. Eum ego mecum
randum adduxi, vbi neophytis operam nauauit egre-
Vestris eum vos precibus fratres mihi carissimi Do-
commendate. profectò enim ad curationem ani-
n idoneus est. Porrò neophyti spiritalibus exercita- *Neophytorum exercitationes.*
ous ita excoluntur à nobis, vt sacrificio missæ quoti-
ersint, diebus verò dominicis audiant verbum Dei.
to sacrificio, ter Dominicam orationē, ter salutatio-
ngelicā pro bene meritis, pro iis, qui nauigant, pro *Orationis studium.*
k amplificatione catholicæ in his partibus Ecclesiæ,
ces recitant. Quadragesimæ tempore cùm apud eos
oc anno Ioannes Ferdinandus, orationem domini-
k sanctissimum Eucharistię mysterium declarauit, cu- *S. Eucharistiæ veneratio.*
idem mysterii tanta illi veneratione desideriόque
tur, vt multi ex iis, qui maximè sunt in rebus sacris
i, cęlestem illum sibi porrigi panem à me magna cum
ione atque humilitate petierint, vtpote magnopere
larium ad corroborandam fidem. nam quod ad præ-
ionem attinet, sese quidquid mihi visum fuerit, factu-
se recipiunt. Exequiarū autē vniuersa ratio nostra hęc *Exequiarū ratio.*
imùm qui moriuntur, eos, antequam extremum spi-
ducant, de rebus ad salutem necessariis cōmonefa-
, & animamus; mortuis deinde feretrū neophyti exor-
si mortui tanta fortè inopia sit, vt in funus pecunia
collata viritim stipe, quæ necessaria sunt, aliqui com-
t, feretrum serica opertum veste quatuor viri tollunt.
r noster, amictus superpellitio, signum crucifixi ge-
uem comitatur puer cum aqua benedicta. Tum dein-
go sequor nō sine litaniis, mihique voce præeūti (ne-
nim hîc nobis, vt in Europa, clericorū est copia) neo-
ipsi respondent: multę vndiq; laternæ collucēt. Ante-
domo efferatur cadauer, præcationem vnam ego
, deinde orationem Dominicā vniuersi concinimus,

idémque fit ad sepulcrum. postridie neophyti ad te
redeunt cum candelis accensis, ego super tumulũ ẽ r
soriis, quæ appellantur, vnum elata modulor voce.
crucem inauratam cum artificiosa Christi pẽdentis
basique desidero, quam in huiusmodi pompis erect
celsamque gestemus: quibus hi barbari tantopere p
uentur, vt cogantur fateri nihil esse IESV CHRIST
bus comparandũ. & conuertuntur sanè ad Dominu
qui, sed hi ferme egestate laborantes, vel morbo, ve
monibus obsessi, quorum Dominus animos primùm
de etiã corpora curat, alio pharmaco nullo, nisi aq
neque benedicto Multa mihi in hoc genere scriben
teria suppetit, verùm temporis angustiis premor.

Dæmonis fraudes. Superioribus diebus in energumenam incidi, qua
minus neophytorũ rogatu ac precibus liberauit. ex
mõ carmina fundebat interdũ Iaponica, quæ Iapon
magni faciunt, studéntq; perdiscere, tametsi illa qui
tim autorem per se ipsa demonstrant: nam vt eorum
sint principia, media tamẽ vel extrema virus eructãt
autẽ dæmon cùm versus huiusmodi enunciat, vel re
cuius iã vita functi, vel etiã bruti cuiuspiã sibi nomen
gere, vt his cœci Iaponii inducti fallaciis, aut regem
aut brutum venerentur vt Deũ. Atque ea ratione in
creatis diabolus adoratur. Alio præterea fraudis gene
mon Iaponios fallit. nam sæpenumero Bonziorum r
cùm scilicet iis pecuniæ ob eam rẽ aut vestimenta pr
tur, vel febrim sedat, vel è corporibus migrat: ita fit v
uis de illo malè Iaponii sentiant; nihilo minùs eum
ex parte suspiciant, metuant quidem certè, eique ma
cet impendio honores quàm maximos habeant. Ian
in somniis quoque dæmoni perfacilè credunt. qui sa
ministros suos vehementer laborat, vt insurgens in h
gione Christianæ ecclesiæ destruat ædificium, cumqu
ratione non possit, calumniis nos oppugnat, nititur
suadere Iaponiis, nos carne hominum vesci. Verùm m
cors Dominus, qui suorum nunquam obliuiscitur, e
nibus periculis eripit nos, sempérque Dæmon è cert
discedit inferior.

Duæ sũt præcipuè apud Iaponios hæreses. Radices in hac terra dæmonis cultus iecit altissim
cem circiter è Sinarum regione importatis hæresibu
tamen ad duas præcipuè rediguntur. altera est eorun

erna post mortem & supplicia & præmia dicunt es-
ros & symphonias libris exercent, mortuorum ma-
nuiuio excipiunt, curant funera, habent cœnobia
impanis & cellis: cinericiis quidem, atris alii vtun-
tibus; multa cum superstitione exequiarũ iusta per-
it, quibus absolutis addunt ad extremum Fombexet,
naium est vox, significatq;, Nugæ sunt hæc omnia.
x ea voce nectitur, quam dicebam, hęresis altera il-
, qui veluti pecora, iudicio & ratione carentia, nul-
nec Deũ, nec animum, nec dæmonem affirmant: &
ã intima conscientiæ solicitudine vexãtur: ad huius-
norsus sedandos, sine pudore vllo metúve, in omni
im & flagitiorum turpitudine volutantur: quos
)eus iusti supplicii causa omni libidinum turpitudi-
lari permisit, tùm se (miseri) diuinæ ignari iustitiæ,
vinclis solutos, tùm sanctos existimãt, tum ad opta-
irriculi metam se peruenisse arbitrantur. Atque hęc
iendacia, quippe quæ nullis fundamentis nituntur,
eteris rationibus, tum ipsa vitæ morúmque fœdita-
lè conuincuntur. Bonzii, qui sectam tuetur priorem,
raphis quibusdam, quæ sanè magno vendunt, caue-
nt Iaponiis, nihil eos post mortem incommodi à dę-
ous accepturos. Qui me Bungi primus excepit hospi-
vnum apud se chirographum habebat eiusmodi, sed
s videlicet cauit illi Dominus, cùm eum familiam-
psius vniuersam à Bonziorum dolis ad baptismum
xit.
no superiore montanus quidam honestus vir Chri-
s est factus: cuius rogatu ad patriam ipsius accessimus
9. ab vrbe Bungo. ibi præter eius familiam, quę 100
m summam excedebat, alii præterea ad 300 credi-
t Euangelio. ii Christianum eum, qui nos illuc dedu-
imia virtute hominem, venerantur vt patrem. Erat
n præfectus regius quidam insignis, qui cùm de re-
uinis admodum copiosè disserui, tantusque in eo a-
notus est factus, vt in hæc verba prorumperet: Equi-
cupio fieri Christianus, idque reipsa statim perfice-
quid Dominus meus deinde? quid dicat? quãquã id,
docetis, cùm sit adeò certũ atq; perspicuũ, profectò
quidem poterit Christiana sacra repudiare. Atque
quę sentiebat, præ se ferret palàm, ad baptismum

nonnullos ipſemet è ſuis domeſticis incitabat, Itaq
clæ duo, quibus ille præcipuis in adminiſtratione c
riis vtebatur, cœleſti lauacro expiati ſunt. Poſtrem
bis petiit, vt eò rediremus quotannis: populum vni
paulatim in Chriſti fidem eſſe venturum. itaque h
tempore nos exſpectat.

Firandi præclarè in præſentia Chriſtianæ res geri
crificanti mihi quotidie, concionanti verò Iaponic
ni Ferdinandi, neophyti adſunt. quamquam Ioanne
carebunt propediem, exſpectatur enim à Coſmo T
no, vt neophytos Amangutianos erudiat. mecum re
bit Paulus Iaponius, de quo dixeram ab initio, egreg
uenis, tantaque dicendi facultate & copia præditus,
totos in ſacris diſputationibus ſine vlla auditorum ſ
te conſumat. Mirabile verò dictu eſt, quanto in rebu
nis animi æſtu zeloque ferueat, quantaque dexterit
ponios quid ſequi debeant, quid fugere, edoceat. Fir
ſium neophytorum numerus eſt iam ferme 500. R
autem, in quo magna ad Chriſtianam religionem p
ſio cernitur, areā nobis ad cœmeteriū Chriſtianorū
buit, in qua ipſo exaltationis Crucis die ſolenni, ſum
neophytorū & Luſitanorum, qui aderant, gratulati
alacritate, crucis trophæa defiximꝰ. Aloiſius Almeid
ter pecuniam ad excipiendos infantes collatam, vng
etiam centum aureorum pretio mittit Vliſſiponem
cios noſtros, vt coacta ex eo pecunia, tabulā ad exe
quod in charta delineatū eſt, quàm elegantiſſimo
pingendam curent: ſumma quæſo adhibeatur dilige
ea tabula perfecta ad hanc Būgenſem Eccleſiā perfe
in Beatiſſimæ Virginis ſacello valetudinarii quod à p
nomen accepit, locanda, &c. Firando, 9. Kal. Octob. 1

MELCHIOR NVNNES SOCIET
TI IESV IN EVROPAM.

ANno ſuperiore, ſuſceptę à me Iaponicę prof
nis huiuſce conſilium, aduentúmque meū M
per litteras vobis expoſui. nūc iter noſtrū M
ad hūc vſq; portū Sinarum deſcribā breuiter: nautæ
properāt. Cùm variis difficultatibus ab nauigando c
ſi, hyemē totā in piis obeundis ex inſtituto noſtro n

Malacæ posuissemus, ego verò etiã in morbũ Domi-
ete incidissem: non dũ planè recuperata valetudine,
instructamque magno labore Carauelem (nauigii
id est) conscendimus, tanto cum gemitu luctuque
esium, vt equidem indignitatis meæ conscius erube-
1. cùm leucas 12 à Malaca prouecti essemus: tẽpestas
æua repentè cooritur, vt vela disrumperet, sanè com-
secus enim omnino vis venti nauigium demersisset.
ec ad fretum Sincapuranum in Syrtes scopulosas in-
us, & quidem in hostium ora, qui Lusitanos com-
variis grauissimisque cruciatibus paulo antè ma-
ant. Hic nos cùm incerti spem inter metumque flu-
nius, reliqui verò de salute iam propè desperassent:
im, eorundem rogatu consilioque, conscendi ego
atribus duobus, vt rostratam maioris formæ na-
uæ paulo antè præcesserat, quærerem, eiúsque auxi-
mplorarem. Ac primis tenebris Maurorum Panta- *Mauri Panta-*
n infesta nobis 50 apparuere nauigia: qui ita propè *naates.*
accessere, vt iam gratulantium prædam inter se vo-
amoresque exaudirentur. Tum verò necesse fuit
ia spiritalia fidei & precationis, bellica quoque tor-
a arripere, vt hostibus terrorem inferemus: atque
tuor sclopetariorum species præberetur: igniti
is funiculi ostendebantur. Verùm nobis Dominus,
borantibus præstò solet esse, subuenit. Etenim
n hostium potestatem pænè iam venissemus, ita ad
tã appropinquauimus, vt eius metu perterriti Mau-
ùm reflecterent. Tertiò periclitati sumus ad insu- *Insula*
alotimam. quippe, cùm Lusitani aquatum descen- *Palotima.*
t: nisi murmur exauditum esset opportunè, laten-
n insidiis Maurorum, venenatis vtique illorum oc-
ssent sagittis. In ea insula nostrorum è numero qua-
Iauri, ad nautica ministeria in primis necessarii, fu-
eruere nauigium: quæ res gubernatoris præfecti-
imum vsque adeò perculit, vt ęgre ab iis impetraue-
uo minus reuerterentur. Inde ventum est ad insulam *Patane.*
en, cuius incolæ idcirco Lusitanis erant infesti, quòd
rostrata, quam dixi, captum ipsius insulæ præfecti
ium, & omnes, quotquot eo vehebãtur, occisi fuerãt.
ostris è fratribus duo, cùm ad commeatus petendos
am descendissent, magnum adiere discrimen. Verùm
hæc

hæc omnia incommoda mirum quanta animi alac
non modò fratres, ſed ipſi, quos nobiſcum vnà duceb
pueri exciperent, vt ſatis appareret quantum ex vna
laboris ad noſtram probandam patientiam perm
Dominus, tantundem ex altera auxilij ad leuanda
cultates ipſius benignitate præberi. Ineunte Maio
Pataue ſoluimus læti, quòd primus deinde portus
Bungus Iaponicæ terræ videbatur futurus: quo in l
Socij noſtri & multi Chriſtiani præterea verſarentu
vel noſtris peccatis, vel dæmonis inuidi ſcelere, vel
conſilio nos in ipſo Pulonandaris medio ſinu curſu
trox adeò tempeſtas oppreſſit, vt nauis, dehiſcente c
ex ingenti fluctuatione, aquæ tantum acciperet, qu
aſſiduo diuino opere nocturnoque exhauriri non
Tum præfectus & comites Luſitani me per Deum o
ri, ne Iaponiorum ſalutem ipſorum vitę ſalutique a
nerem: eam ſibi perſpectam marium Sinenſium ac t
ſtatum eſſe naturam, vt ſi cœptum curſum tenere pe
mus, nobis pereundem eſſet omnino: itaque eorum
bus coacti, ad Palotimam, quam initio nominaui, re
mus: quanto noſtro cum dolore, vos ipſi exiſtimatis f
cùm tantopere expetitam à nobis nauigationem qu
texere ac remetiri cogeremur. Ad hæc ille quoque
animum angebat, ne inuiſa Deo noſtra eſſent ſtudia
interea & nauigium aquam non ceſſare accipere, &
untibus ventus nobis tam aduerſus obſiſteret, vt qua
ſimo die, ni fallor, non plus quàm 40 vel 50 leucas re
fuerimus. Verùm immenſa Dei clementia, eos qui ip
fidunt, cùm in extremum venere diſcrimen, tum ſub
maximè ſolita, diutius nobis opem ferre non diſtulit
triduo pòſt quàm Palotimam ex reditu attigimus, e
naues Luſitanæ duæ aquandi cauſſa, cùm ad Sinas t
rent, acceſſere. quarum præfecti rogauere nos, vt qu
tam periculoſè nauigaremus, vnà ſecum onerarias c
deremus: tranſmiſſionem ab Sinis in Iaponem, De
lente, non defuturam. quæ me res tametſi magnam
bitationem adduxit, tamen vt aliquam Sinenſis pro
notitiam & vſum acquirerem, & ſimul vt explorare
ratione poſſet aditus in id regnum Euangelio patefie
tui denique magis è re Chriſtiana futurum, ſi me ad
ex itinere contuliſſem. Sed pridie, quàm in onerariam

uſcani è carauela tranſcendimus: grauius multo,
vnquàm anteà, vitæ diſcrimen adiuimus. Denſis e-
nebris, intempeſta nocte, procella onerariam tanto
n noſtrum in nauigium intulit, vt parum abfuerit,
prorſus deprimeret. quocirca ſoluto ſtatim retina-
uod nos onerariæ coniungebat, anchora iacta, in al-
nauem noſtra multo humiliorem incurrimus, quam
ergeremus, anchorarios funes coacti præcidere, flu-
es in ſaxa detrudimur: vbi naufragium faciendum &
dum ſine dubio fuerat omnibus, niſi diuina bonitas
i quippe præſidij nil ſupererat) præſenti periculo
eraſſet, cùm multi viuentes adhuc mortem ſuam lu-
ac mirarentur Dei cauſſa ſuſceptum iter, tot obſta-
tardari, non intelligẽtes videlicet, Dominum, quos
eoſdem corripere, & quaſi aurum in fornace proba-
eligit. Conſcendimus igitur onerariam, & medio
Iulio ad Santianum inſulam, à Cantonio portu Si-
celeberrimo leucas 30 diſtantem, ſcopuloſa quædã
n ſine magno naufragij periculo præteruecti, deue-
n ea mihi inſula Dei benignitate conceſſum eſt, vt
umulum, qui Franciſci Xauerij quondam oſſa con-
ſacra miſſæ facerem. Et quod Xauerius dum viue-
o labore fruſtra quæſierat, id ego, ipſius apud Deũ
s ſcilicet adiuuantibus, nullo negotio ſum conſe-
vt in vrbem Cantonis admitterer. Nunc de Sinarũ
uoniam id vobis gratum arbitror futurum, teſtis o-
pauca preſcribam.

um regio multas in prouincias vel regna diuiditur: *Rerum Sinenſiũ deſcriptio.*
n eſt celeberrima ſua cuiuſque metropolis. Harum
Cantonem omnium minimam ferunt: cùm tamen
iorum ſententia quotquot eam vrbem inuiſimus)
onem incolarum frequentia ſuperet: ædificia ſanè
alida mœnia: viæ inter ſeſe, ne furibus ac maleficis
s pateat, portarum clauſtris interſeptæ. iam verò
xſtructi cum inſcriptionibus fornices ad mille vrbe
untur: hæc enim ferè adminiſtrationis ſuæ monimẽ-
ſtratu abeuntes Regij præfecti relinquunt. quæ viæ
ous carent, eæ quandam repreſentant amœnitatem
m, arboribus lætis ad ianuas ædium in ordinẽ in-
ibus.

m quæ ad victum neceſſaria ſunt, mira in omni ge-
nere

nere copia. In ſingulis vrbis viis affatim venalia propo
tur. Circa mœnia nauigatur, magna aquæ vi in foſſ
bis è flumine deriuata. Cantonem euntibus iter e
infinitam ferme planitiem, & eam quidem irrigua
opimam. nouas ter in anno fert fruges, quæ in vrbe
uibus conuehuntur. Fructibus, animalibus, plantis, &
tu ipſo regio eſt Europæ perſimilis.

Feminarum ſumma cuſtodia. in publicum prod
tecta vndique lectica concluſę, corporis ornatu ſanè
co. in adulterio deprehenſæ capite puniuntur. Erron
vagi vrbe prohibentur. certus ac ſuus cuique opificu
dini vicus eſt. Cum externis incolæ varia mercimoni
ſericum, pretioſa fictilia, camphoram, cuprum, alu
lignum Sinenſe commutant. Natio eſt ventri ac vol
tibus dedita: ſed gubernandi ratio planè admirabilis
gulis prouinciis noui tertio quoque anno magiſtra
Rege præficiuntur, non tamen indigenæ: quorum, e
comitatu atque ordine apparitorum & aſſeclarum,
randa omnino maieſtas imperij. Qui publicè ius dic
veluti Prætor vrbanus eſt, Hexaſi patrio ſermone a
latur. Qui regiam pecuniam ac vectigalia curat & e
Ponchiaſi dicitur. Res autem maritimæ & peregrine
adminiſtratio penes Aitanen eſt. Accedit Chaen
inſignia, manus & oculus: munus verò, capitales Regis
tentias, multáſque à cohorte Regia confirmatas,
exequendas; Regios miniſtros vel in officio continere
etiam (ſi malè ſe gerant) magiſtratu priuare. Porrò his
nibus quaſi pro Rege præeſt Tutan: cuius tota proui
poteſtas admodum eſt formidabilis: pileo ſibi à Reg
nato conſpicuus, & veſtimentis leone (inſigne regis id
inaurato diſtinctis. hoc ille amictus ornatu, ipſa grau
ac ſpecie noſtris Europæ Regibus antecellit. cum nob
que etiam Luſitanis præfectis non niſi genu flexo &
nus quidem alloqui licuit; habitat ſumptuosè; qui ad
negotiorum cauſſa adeunt, iis, vt à ianitore admitta
quid ſibi velint, ad ſingulas fores elata voce pronunt
eſt. ſtipatores corporis habet permultos à Rege attrib
Et ſanè hominum millia centum ad huius duntaxat
toniæ prouinciæ diecœſim, atque pręſidium regiis im
ſis ali dicuntur. Arma lictorum, arundines igne toſta
cubiti vnius longitudine, latę digitos quatuor: iis noce

Sinarũ gubernandi ratio admirabilis.

ped

cai quandoque de caussa, acriter adeò atque inhu-
liuerberant, vt quinquagesima plaga damnatū vel
interimat, vel certè fractis ossibus omnino debili-
elinquat. Verberibus decemquidam, inspectāte me,
st: quæ mihi ferre pro Christo si obtingeret, magnū
præmium paratum existimarem. Præfectis verò ipsis
em sella gestari mos est. equi frænati sequuntur:
præeunte satellitum manu, quorum alij, quas di-
is, arundines; alij ferunt clauam, alij pendente ex
s tabella, sericis floccis ornata, magistratus impe-
potestatem declarant. Hi omnes, in ordinem bini,
magnis clamoribus summouent, quæ vel in do-
ia se proripit, vel etiam honoris caussa fores euer-
ansitu verò mirum silentium.

n his populis ad Dominum conuertendis, illa meo
iudicio vel maxima difficultas occurrit: quòd
ouæ religioni se addicere, nisi magistratibus appro-
: magistratus, iniussu Regis, eam potestatem facere
itur. Veruntamen tota de re cogitanti duplex mihi
niebat in mentem: altera quodammodo naturalis:
à Lusitaniæ Rege legatus ad Regem Sinarum fœde-
e amicitiæ caussa venerit: Sacerdotes aliquòt è So-
nostra secum in hæc loca deducat: qui interea dum
Cantone subsistit, (subsistere autem menses cōplu-
necesse, dum à Rege responsum accipiat, regia quip-
, ad quā flumine tenditur, distat hinc leucas ferme
ntas) aliquā huiusce linguæ legumq; nacti notitiā,
per occasionē legationis eius vnà cū legato in ipsam
giā penetrent. ibi cū sese moresq; suos genti proba-
cū deniq; Regiū diploma obtinere contendāt, quo
à Christiana religione non modò nō deterreantur,
m ad eam vbique sectandam à magistratibus ani-
. Altera est ratio, quæ non tā humano consilio, quā
ei præsidio nititur: vt duo aliqui è nostris in has o-
tri, comitibus discedentibus ipsi remaneant; cùm E-
ij promulgatione aliquot arundinum plagas æquo
pacifcantur; in compitis ac plateis Christum palàm
re non dubitent: nec metu, ne si in carcerem quidā
tur, ab incæpto desistant. quamquam illud in ea re
idetur incommodi, quòd interpretes, quibus mā-
st opus, nulli ferme reperiuntur, nisi prouin-
ciales

ciales quidam adoleſcentuli,quorum neque animi fi
do,neque prudentia ,nec vita denique eiuſmodi eſt,
iis muneris tanti pars vlla tutò communicari poſſe
tur.Ac mihi quidem valde fuit optatum,poſſe in hac
ne conſiſtere , aut certè è Sociis aliquem diſcendæ l
cauſſa relinquere:ſed meum hoc conſilium impedit p
delegata mihi Iaponis prouincia,partim etiam ſoli
de noſtrorum ſalute,quos in diſcrimen offerre non a
non facta à magiſtratibus poteſtate manendi , ad q
men ego,licet oppidani affirmarent me nihil tale im
turum,fruſtra ea de re non ſemel adire tentaui.

Sunt autem Sinæ , quantum eo temporis ſpatio p
cere potui,ingenio ac iudicio bono;vtique meliore ſ
ſi Chriſtum ſequuti, nuntium remittant voluptatib
libidini,qua mentis acies magna ex parte retunditur
etiam ad mechanica & mercaturam idonei,& quæc
ad victum & cultum corporis pertinent . Animi ve
mortalitatem,Deum vnum,æterna præmia ac pœnas
rant: quocirca ſpiritalium rerum cura apud eos poſt
Sacerdotes & ſuperſtitiones Sinenſiũ. Sacrorum antiſtites eatenus in honore ſunt , vt capi
gumento in mitræ formam vtantur,mento & capite
ſo, deſpicatiſſimum alioqui genus hominum. Null
iis,quamuis adhibita diligentia,reperire potui, qui r
tis cæremonias & iura ſacrorum doceret. Incolæ e
idola apud ſe habent, quæ odoramentis duntaxat a
tibus venerari mos eſt.Ad rem quamlibet auſpicanda
ſortes oracula exquirunt:eæ ſi triſtes ducantur, idola
licet vapulant.Ex quo ad Sinarum terram appulimu
tonem contuli me bis,qua in vrbe menſes duos circit
fui,vt agerem de redimendis captiuis Luſitanis tribu
cum aliis Chriſtianis prouincialibus totidem adm
arcta ſæuáque in cuſtodia detinentur. cuiuſmodi ca
tate oppreſſi nonnulli præterea Luſitani variis prou
locis dicuntur eſſe:cùm enim infeſtis hucuſque Sinar
pulis vſi fuerimus, ſi qua Luſitanorum nauis tempeſt
hæc littora eiecta eſt,vectores & nautæ vel necati ab
lis vel in vincla coniecti ſunt:quod tamen fieri deſitu
poſtea quàm legitima pro mercibus portoria ſoluere
tani cœperunt.Verùm ad captiuos vt redeam , cùm q
dam ex iis Matthæum nomine præfectus ad ſe è carce
uocari iuſſiſſet,miſericordiam eius mihi mouit adſpe
pa

ſus erat ac ſqualidus, capite ac pedibus nudis, mani-
rachia, ferrea cathena ad pedes iniecta: collo autem
in tabulam, quæ ſcriptam vinculorum cauſſam de-
rabat: quo maximè modo haberi dicũtur ij, qui ſen-
capitali damnati, mortique addicti ſunt. Ac primò
redemptionis pretium mecum attuli, ſuccinũ cru-
uod magis propoſitis præmiis à Rege conquiri per-
r, eo quòd perſuaſum habeat hoc gummi genus, cũ
r. alio conditurægenere ſumptũ, ſpatium vitę pro-
: ſecundò autem, aureos ad mille & quingẽtos, quos
es amici ea lege commodauerant, vt Luſitani redẽ-
oc alienum, ſtipe à claſſiariis & mercatoribus Chri-
emendicata, diſſoluerent. ea pecunia in vrbe depoſi-
Chaëni præfecto numeranda, ſi noſtros homines li-
imiſerit, quorum hoc anno ſaltem vnum ſolutum
idimus.

hactenus de Sinarum moribus ac regione: vnde ego
nem Maio menſe diſcedere cogitabam: quo tempo-
ranſmiſſio nec Luſitani comites deerunt. Nũc au-
ſtolam egregio Aloiſij Almeidæ Luſitani facto con-
s cùm anno ſuperiore in Iaponẽ veniſſet, (vir eſt au-
his regionibus admodum notus) & Bungi cum Bal-
Gago congreſſus, eam Iaponenſium feminarũ cõ-
nem cognouiſſet, vt modò natos infantes per ſum-
nmanitatem necarent, quos propter inopiam alere
diffiderent: cum eodem Gago condixit, vt cum Re-
gi ageret, quo mos hic peſſimus ratione aliqua tol-
: ad eam rem ſeſe de ſuo quantum eſſet opus pecu-
llaturum. Placuit Regi conſilium, ſeque nutrices ad
educandos attributurum recepit. Itaque Aloiſius
a de cauſſa remanſit, ædeſque comparat magna po-
probatione, in quas non modò pueri deferantur a-
ptizandiq;, ſed etiam Chriſtiani pauperes qui ſunt
confugiant. Idem Aloiſius cùm nos nimis diu mo-
eret, (namque biennium circiter eſt cùm ſoluimus
uod tempus nauigando maxima ex parte conſum-
t) veritus ne qua difficultas nos retineret Malacæ:
onatorum millia ad amicum miſit: quibus noſtra
rentur incommoda. Sed hac eius benignitate ſpero
vſurum. Accepi autem ab eo litteras, quibus noſtrũ
m auidè ab ſe exſpectari oſtendit: vt mecum de in-

Iaponenſiũ feminarum immanitas.

Aloiſij Almeidæ factum egregiũ.

ſtituendo quàm maximè ſalutari genere vitæ (natus
tem annos ferè 30.) deliberet, &c. Valete. E Sinarum
Cantonio, 11. Kal. Decembris, 1555.

Scripta iam epiſtola, exemplũ litterarum adiunge
hi viſum eſt, quas Rex Firandi è Iapone ad me ſcripſi
ipſum archetypum mecum ferebam, quo faciliùs a R
opus eſſet, promiſſa exigerem.

Exemplum litterarum Regis Firandi.

Pater Mag. Franciſcus cùm meum in hoc regnum
ſet, Chriſtianos fecit magna animi mei voluptate no
los, quos equidem commendatos habeo, & ab omni i
defendo. Bis deinde ad nos venit etiam Pater ille qu
gi verſatur, baptizauitque cùm ex affinibus meis al
tum ex reliqua nobilitate permultos: quem ego viru
quoties audiui, eiúſque doctrinã, quæ mihi penitus
in medullis, ita probaui, vt CHRISTVM ſequi
decreuerim. Quocirca te in meo Regno videre mag
re cupio: ſemel quippe mentitus, non mentiar iterum
ad nos te contuleris: & rem DEO gratiſſimam feceri
me quàm honorificentiſſimè liberaliſſimeque tracta
Firando.

Taqua Nombo Firanc

EX EPISTOLA GVLIELMI AD SO TATEM IESV IN LVSITANIAM.

EGO cum Gaſpare Vilela Firandum in ſubſidium
ſtianorum Bungo cõtendi, annumque ibi totum
que partim in baptizando, partim in Chriſtiana
na pueris tradenda conſumpſimus: qui per vias cãpa
ſonitu (qui tum primùm in ea vrbe exauditus eſt) co
ti, eam paulatim edidicere, peritioribus quibuſdam
rum numero conſtitutis, qui magiſtrorum vice apu
ros fungerentur. Atque etiam per vrbem publicè qu
cerant alacriter concinebant, nec barbarorum no
ctantium clamore, deriſionibus, probris deterriti ſun
minus cæptis alacri ſtudio inſiſterent. reſque eo in
proceſſit, vt filij priuatim parentes ipſos edoceant, ſ
uicem inuitent ad eã noctu, modò apud hunc, mod
illum decantandã, quò parentes etiam vocãt ſuos. H
madæ ſacræ diebus, Gaſparis hortatu certus in vrbe

:tis Caluarij speciem est comparatus, quò Christiani
iendum verbū Dei seque diuerberandos piè admo-
titabant. In Iaponis proceribus Christianus est qui-
atonius nomine, cuius in ditione sunt circa Firandū
t insulæ ac vici. In ea loca Gaspar Christianorum ro- *Aedes*
ofectus, incolas penè omnes tanto Antonij gaudio *idolorū*
ateque conuertit; vt Antonius ipsemet incendium *incen-*
idolorum inferret: quarum custodes, quam dæmo- *duntur.*
lederant operam, eandem conditori suo, qui verè
st, deinceps dare cœperunt. Firandi, in ædibus An-
ouis, Gaspar habuit cōcionem; ibique Antonius eo
Christianis omnibus epulum præbuit: &, quo nihil
tioni deesset, diuinitus factum est, vt filius eius etiā
hnicus cum quibusdam domesticis mulieribus con-
tur ad Dominum. Multa prætereo, quæ ex nostro-
teris cognoscetis. Christus Dominus noster nos tū
piciendam penitus volūtatem ipsius illuminet, tum
lem ritè exequendam pro sua bonitate confirmet.
4. Nonas Octobris, 1559.

LTHASAR GAGVS SOCIETATI IESV GOAM.

Væ mihi in mentem venerint de statu rerum Iapo-
nicarum, siue præsenti siue preterito, complectar his
litteris, tametsi in magna rerum varietate ac muta-
quæ nobis bene de re Christiana merendi laboran-
naiorem etiam occasionem præbuit. Versamur in
ngensi domicilio nouem omnino patres fratresque,
iponiis aliquot hospitalium domorū ministris. op-
quotidie, sed dominicis præsertim diebus festisque
uis, ad templum ita frequentes à millibus passuum
is nouem conueniunt, vt ædes multitudinem vix ca-
interdum etiam bonam eorum partem excludant.
die sacris peractis elata voce recitatur Christiana
na. Complures Iaponij qui propiùs absunt, singu- *Iaponio-*
patis confessione, celebrioribus verò diebus etiam *rum ergà*
unione sese confirmant. Et mirum, ipso statim ge- *res diui-*
confessionis initio, quæ sacrum præire solet, ac Ia- *nas stu-*
è recitatur, ex auditorum oculis emicāt lacrymę, ac *dium.*
etiam vberiores, cùm sacerdos corpus Domini

tenens manibus, Domine (inquit) non sum dignus
verba tunc ipsi quoque Iaponico sermone pronuntiā
que mei sanè valde me pudet, cùm hosce homines vid
ante biennium ad lumen à cœcitate conuersos, tant
su ac dolore affici delictorum suorum. Iam verò forti
etiam, apud quē dominicis diebus coēant ad sermon
ter se de religione serendos, eoque è nostris alique
cersunt, qui matutinam concionem ipsis in memori
uocet. atque in ea quid quisque potissimùm animad
rit, in medium afferunt. Hac sermonis communica
absoluta, symbola pro cuiusque facultatibus in pau
funera conferuntur. Atque hoc ipsum institutum &
Bŭgi hospitales ædes duæ. suetudinem Amangutiani quoque, sibi à Cosmo Tu
iam ante quadriennium traditam, retinent. Bungi h
les ædes habemus duas, alteram plagis vlceribusque
dis, aliis morborum generibus alterā, exstructam h
anno 1559 ex lignea materia, multo ampliorem, in q
dia aram excitauimus. Absolutum est ædificium die
tioni beatæ Virginis sacro, ibique postridie primùm
ficatum est, habitaque oratio de rebus diuinis mag
voluptate lætitiaque Christianorum: quos vniuers
coactos vnus ex iis conuiuio excepit. Eius Nosocom
clauia sexdecim sunt, quibus medici quoque hospit
contiguum, viri in curandis ægrotis diligentissimi.
state proxima ad hoc vsque tempus amplius ducen
ni morborum genere liberati sunt, cùm neminē C
quamuis desertum ac desperatum, excluderet: canc
fistulæ veteres ampliùs decem & septem annorum
ginti, tanta felicitate curatæ sunt, vt Dei potiùs ben
quàm humana medicina fuisse videatur. Quamqu
chirurgia sanè excellit vnus è nostris, qui alios etiā
sticos docuit, in quibus est qui, propter egregiam Ia
linguæ notitiam, simul & pharmacis corpora &
monitis ac salutari doctrina curare possit. Itaque m
iis paulatim conuertuntur ad Dominum. Iaponi
quidam Meacensis, domestica Bonziorum disciplin
perstitionibus à puero institutus. Is non solùm au
uangelio credidit, sed etiam cognita nostrę vitæ rat
nos Bungum vnà cum Cosmo concessit. Incitabat
ad omnem virtutem, secumque præclarè pugnabat
niam rei medicæ vacauerat, composita quædam e

;libris, Sinarum lingua. deinde migrauit ad Domi-
uic successit Michael, quo item sanctissimè vita fun-
iæ duo à Cosmo sunt substituti, qui eos libros edis-
Composita sanè facilia & efficacia sunt, prorsus, vt
quibusdam statim admotis morbi pellantur. Gu-
squidem Pereria cùm huc appulisset, ægrotus ipse,
ua ipsius turba naualis: iis medicamentis omnes ad
em perducti sunt. atque opus hoc ære priuato hacte-
ristiani prouinciales & mercatores aliquot Lusita-
ntant. Sed Rex præterea in eosdem sumptus vecti-
ibuit, ex quo pacatis rebus annui capientur aurei
i. Femina est septuaginta annos nata, maiorem Ia-
artem emensa, cùm stipi à Principibus cogendę va-
æstruendis idolorum templis, quorum illa præcipuo
n studio cultuque tenebatur. Hæc vbi Firandũ ve-
ei verbis auditis, baptismum enixè petiit, quo impe-
lungum se contulit, factaque ibidem habitandi po-
, prope ædem nostram perpetuum sibi domicilium
rauit. huius virtus Christianis ad exemplum prælu-
tumque sibi suis manibus ipsa cùm quæritet, tum
ræterea mulieres, Christianis maritis defunctis ho-
hominibus, alit viduas, & in officio atque opere cõ-
ngulis sabbaris peccata confitentur, inopem ducũt
carnemque suam solitudine ac pœnis voluntariis e-
it. Quidquid ex parta labore suo pecunia superest, id
uò in valetudinarij subsidium conferunt: iamque
lineas tunicas aliaque similia, in vsus pauperum au-
iam nummos plus centum & quinquaginta eroga-
int etiam ex Christianis qui ceteros, & per vrbem &
inos montes aliquo morbo laborãtes, inuisant, quo-
opiæ, cùm opus est, aliquod per eosdem viatores è
dinario subsidium mittitur. Christianus est Michael
n, cuius hero vita functo homine pecunioso, qui ma-
alebat familiã, ad funus conuenere Bonzij permulti,
à cum familiaribus eius Iaponico ritu quotquot ha-
la, suis quæque nominibus elata voce inuocare cœ-
quos Michael, quamuis mortis metu proposito, nõ
noluit imitari, sed etiam multis eos rationibus, sanè
nter, ab ea impietate reuocare conatus est. Alius erat
m familia Christianus, nomine Emanuel, qui Bon-
qua ex parte in ea vociferatione consensit. is dein-

Infirmorũ cura.

Feminæ septuagenariæ cõuersio, eiusq; in Deum & pauperes studiũ.

Michaelis cuiusdã sancta libertas.

de à Michaele obiurgatus culpam agnouit, atque vlti
pœnam delicti postulandam venit in templum, & die
dam dominico, dum sacrificatur, sese flagris acriter n
copiosa sanguinis profusione cæcidit. Qua satisfacti
reliquis Christianis accepta & probata, cum Eccle
gratiam rediit. Alius item Christianus, cui nomen est
lo, quòd in solemni quadam barbarorum gratula
vexillifer esse recusasset, Regis autoritate ac benefici
obtinuit, quo minus ab iis malè multaretur; eiusqu
mus disturbaretur. Mos est Christianorum in vsus te
aliquid semper è suis fructibus conferre, ipsumque
plum magna admodum cura tuentur: in grauiorib
rò difficultatibus, siue turbines ac procellæ sæuiant,
in his locis ita sunt vehementes, vt ædificia euertant,
lant arbores; si verò imbribus mixtæ sint, emota etia
co semina dissipent) nobis præstò sunt: siue belli v
gruat, armati statim ad templi defensionem accu
in eo quidem tumultu, qui hoc ipso anno excitat
cùm Balthasar Gagus Facatæ penè obsessus ab ho
teneretur, Christiani permulti sese ad eum liberan
vel capitis sui periculo, comparauerant. Sed eum Dom
vnà cum reliquis ea obsidione locóque, insciētibus i
cis exemit.

Christianorū in Socios officia.

Superioribus diebus Gaspar Vilela Meacum est m
quod etsi iam dudum erat in optatis, nūc tamen opp
nius visum est, cùm simul omnes in hanc Bungi vrbe
uenissemus. Interpres eum comitatur Laurentius frat
Iaponicæ linguæ, morúmque, tum rerum Christian
peritissimus, excellentique ingenio præditus. secum
librum, à Melchiore conscriptum, ab ipso autem La
tio Iaponicè versum: commodùm etiam accidit, vt e
tempore hinc proficisceretur Meacensis quidam, q
dux itineris optimus esse possit. quatuor in vniuersu
iter ingressi sunt, quibus Dominus vtinam pro sua i
bonitate aditum muniat, gentémq; illam ad suas ter
agnoscendas moresque mutandos illustret. in ipso
su, subsidium aliquod spiritale in eam expeditionem
bis omnibus petiere: sacra missarum permulta, septen
mi, aliáque huiusmodi suffragia delata: seque in
dederunt sexto Idus Septembris 1559, non sine m
omnium dolore ac lacrymis. Iámque eos Meacum

b

io perueniſſe cognouimus. Quid ibidē egerint,qui
t rerum,vt ex hac parte,prout è re Chriſtiana fue-
ntibus conſulatur,propediem cognoſcemus.
c venio ad res Facatenſes.ea eſt vrbs ampla & opu-
gotiatoribus frequens,in planitie ſita.Bũgo diſtat
i quinq; dierũ itinere.Inde Firandũ maritimus tra-
ſt paſſuũ octoginta milliũ.Anno ſuperiore,paſcha-
ſtis exactis,cùm Rex nobis domum ac templũ Fa-
cus mare dono dediſſet in ſuburbano, in quo agri-
rme ſeptuaginta verſantur,eò miſſus ſum,cũ Ioan-
inando,qui Iaponicam linguam tenet optimè, cu-
onciones cùm magnus concurſus fieret, baptizari
cœpti ſunt,veruntamen lētè, nam ante baptiſmum
anis rudimentis diligenter inſtituuntur, & certas
di formas mandāt memoriæ,denique intelligunt in
ionis mutatione quid ſuſcipiant,quídve deponant.
ſi ſunt ex eo numero ſex patresfamilias, nec inepti
es & locupletes. eòdem conueniebant etiam indi-
hriſtiani aliquot,qui iam antea Euangelio credide-
emque Amangutiani nõnulli.Habebatur autē quo-
oncio,deinde ad litanias veniebant,tum conferebāt
, quæ in concione audierant, deinceps doctrina
ana Iaponicè,oratio verò Dominica,Angelica ſalu-
k Symbolum Apoſtolorum latinè recitabantur. Cũ
procederent anno 1559, officiis hebdomadæ ſacro-
perſolutis,cum ceteris (locus enim erat idoneus) ſa-
mæ Euchariſtiç myſteriis ac cæremoniis:altero paſ-
m die armatorum duo millia poſſeſſionibus ſuis pel-
Rege,præfectóque regio Bungenſi, (qui fortè ibi tũ
criter queſti,Facatam aggrediuntur:atq; eo quidem *Facata*
luſi ab incolis, nocte verò inſequente prodentibus *oppugna-*
is, vrbe vicóque potiti ſunt. Hîc nos in denſis tene- *tur.*
blata humeris cruce, rebus noſtris diligēter quiſque
a parte conſulere. Ac primum omnium quædam tē-
amenta cũ Ioanne Ferdinando, puerisque domeſti-
Firādenſem nauem imponimus: quæ continuò diſ-
nde ego & Gulielmus, comitibus Chriſtiano quodā
Syluestro nomine,& Luſitano,qui in his locis eo tē-
erſabatur,in nauem confugimus duobus paſſuũ mil-
tantem in ſalo. nauarchus,qui ex hoſtium factione
imulatq; oppidũ captum cognouit, ſtatim cum ſuis
 de

de nostro interitu cœpit inire consilium. suadentib[illegible]
ctis, vt nos è medio tolleret, & periculosum fore dic[illegible]
si nos direptos ac spoliatos abire permitteret: vnus i[illegible]
tam misericordia adductus, quàm lucri spe, quòd [illegible]
plura nobis superesse arbitraretur, eam sententiam [illegible]
sit. quo quidem tempore, cùm actum de nobis esse a[illegible]
remur, veniam delictorum apud se quisque suorum [illegible]
Syluestri erga Socios fides. supplices precabamur. Syluester autem ille Iaponi[illegible]
necessitate cõpulsus, (omnia enim ea pericula effug[illegible]
terat) sed beneuolentia & caritate, quamquam enixè [illegible]
sante me, vnà conscenderat, cùm diceret certũ sibi e[illegible]
biscum mori eum ego noctu sæpe singultientem eff[illegible]
plorantem audiebam, quòd agi de nece nostra à na[illegible]
riis cognouisset. quinimmo facta sibi ab illis abeund[illegible]
state nunquam est vsus. idem ex iis quæ secum attule[illegible]
multa cum nostris amisit, vt vnum ei superesset ind[illegible]
Sociorũ calamitates & pericula. interim cibaria nobis vnciatim dabantur, æquè m[illegible]
ceptis, ac si in Turcarũ triremibus teneremur. quart[illegible]
die Facatæ cognitum est nos ibi esse, quod vbi naua[illegible]
resciuit, tota de re hostes, qui vicum ceperant, certio[illegible]
cit: tum nauiculæ tres armatis hominibus refertæ na[illegible]
uadunt, ipsumque nauarchum arreptum expilant; no[illegible]
ipsis etiam vestibus, quæ nobis erant reliquæ, vna ta[illegible]
licta intima tunica exuunt. cum iis deinde in nauicul[illegible]
scendimus. qui tria passuum millia cùm processissent [illegible]
quam ad terram appellerent, inter se spolia diuiserũt [illegible]
illi dum faciunt, vir quidam ex eo comitatu præcipu[illegible]
me nouerat, mihi togam, comitibus verò meis aliqu[illegible]
gulis ad corpus tegendum reddidit. descensione in [illegible]
Facatensium facta, noui nos labores, noua pericula[illegible]
piunt. nam ex hostibus hi qui in terra remanserant, p[illegible]
prædæ ab eis, qui in mari nos diripuerant, efflagita[illegible]
perunt, qua cum iis communicata discedunt. nos in li[illegible]
sumus relicti. magna autem erat eo loco vis populi, [illegible]
verò oppidi clausæ, dispositaque præsidia. hic nobis[illegible]
pugionem, alius hastam intentans, dari sibi aliquid [illegible]
citer postulant; alij verò nobis manus etiam inferu[illegible]
vinctos in suas villas abducant. denique nos vestimẽti[illegible]
nè omnibus nudant. in ea turba ac tumultu conjicim[illegible]
aggeris quendam hiatum, quod apud eos futuræ nec[illegible]
dicium est. tum verò plebs in nos cateruatim irruere[illegible]

cla[illegible]

oribus suis ad cædem exposcere: nos regnorum euer-
appellare, aliisque huiusmodi probris contumeliosè
indere. quæ voces dum ab incondita plebe iactantur,
ibi miles specu illo nos extrahit, strictoque gladio, vbi
inquit, pecuniæ? Cui nos: vides in quo statu simus, &
ea, quæ non habemus. mittit ille confestim in oppidũ
tatum, nobis porrò quid faceret. Dum in his vitæ pe-
s versaremur, Syluester interea admissus in oppidum,
nem quendam Christianum, cui cum hostibus magna
ecessitudo, de nostro statu fecerat certiorem. qui ve-
ntis quatuor sumptis, cõtinuò ad littus excurrit, sum-
que magno impetu multitudine, ex eorum manibus,
os iam captos tenebant, eripuit. simul etiam adfuit
pido nuntius, qui nos occidi vetaret. Inde Ioãnes do-
suam perductos, cibo nos igneque refecit, vadimo-
etiam pro nobis magistratibus promisit, eosque tum
itationibus tum verò muneribus mitigauit. Et quo-
in iis tumultibus casu disiunctus à nobis Gulielmus
uero Christiano in manus militis cuiusdam incide-
ipso die nulla interposita mora Ioannes militẽ adiit,
que redemptionis transacto (id fuit aureorum vigin-
tros domum reduxit: in qua decem dies morati, quòd
otiatoribus valde frequens esset, magistratuum iussu
m Christianum diuertimus, ibique dies quinquagin-
imus. Breuiarium ego per eos dies cum reliquis re-
miseram: id quoque Ioannes & reperiit, & mihi suo
emptum reddidit. Tertio mense inter eos labores ac
exacto, veniam deniq; profectionis sine vlla vel hos-
nostrorum vel Christianorum aliorum molestia aut
nento à magistratibus impetrauimus. mihi enim vti-
ttum erat quiduis perpeti potiùs, quàm damni quid-
cuipiam eorum importare. Bungi autem vt nos eua-
gnitum est, ingens cũ Regis ipsius, ac procerum ali-
ũ Christianorũ gaudium fuit: quorũ nonnulli nobis
m ad vrbem accedentibus ad tertium lapidem nõ si-
ariis prodiere: ad secundum verò atque ad primum
tem offendimus vino fructibusque ad nos recreãdos
is, atque ipsis etiam vmbellis ad solem arcendũ. nec
ulieres ei gratulationi defuere, quæ sublatis in sinũ
ibus itẽ lõgè nobis occurrerãt: atq; hæc omnia mira
ritate lætitiaq; fiebãt; plorare alij gaudio, alij subla-

Christiani cuiusdam pia in captiuos officia.

Insignis Neophytorum pietas.

tis in cœlum oculis Deo gratias agere, quòd prece
exaudisset: omnes verò & mihi & inter se gratulari
re, quanto nos beneficio Dominus è quot quantis
riculis exemisset. Nam quid ego de patribus nostris
tribus dicā? qui vt nos iam à sedesperatos incolumes
tes viderūt, tāta voluptate lætitiáque perfusi sunt,
nos vicissim, vt ærumnæ omnes præteritæ tanquā
euanescerét: laudetur Dominus, qui in his partibus
motis gentē hanc, vix dum posito Christianæ militi
cinio, tāto diuinarū rerum studio inflāmat. magnū h
hi credite fratres carissimi, solatium afferunt: nec r
vllum cum Christi obsequio cōferēdum. in illis cala
bus etiā Firādo Christiani ter quatérve non modò
carnis, piscium, vestium, sed etiā pecuniæ tātam ad
piā submiserunt, vt ego valde timerem, ne ea res ab
sariis cognita dimissionis nostræ ac liberationis neg
retardaret. Nec verò Facatensium quoq; Christiano
tēpore subsidia defuerunt, vt affirmare possim, Soc
stros nunquam ita omnibus copiis abundasse, vt n
statu Dei beneficio abundauimus: quā eorum in n
tatē ac studium Dominus ipse cōpenset. Ab vrbe Fac
dita nihil vnquā simile iis tumultibus extitisse fere
quo faciliùs persuasum est barbaris, omnes eas calam
nostra causa contigisse: quare tanta in nos ira perci
vt ædes nostras, ac templum, & cætera omnia diruer
nique puteum ipsum, quo vtebamur, glebis oppleu

Ineunte quadragesima honestus vir Christianus
commodiùs rebus diuinis vacaret possessionibus r
amicóque potenti, apud quem familiariter viuebat,
se recepit, filióque vno quem habebat, in Societatis
disciplinam tradito, ipse toto eo quadragesimæ tēp
dem finibus ædium nostrarum nusquam, ne ad suos
extulit: quinta autem sacræ hebdomadæ feria in cœr
mini cùm ante aram in primo fidelium ordine cōst
præsentem in Eucharistiæ sacramēto Dominum allo
omnes eius cruciatus, quos optimè nouerat, memo
tenebat, sigillatim ita recensuit, vt vniuersi generis h
redemptionem æquè sibi vni, ac ceteris omnibus ap
ret: idque eo animi sensu ac dispositione verborum,
nes in sui admirationem conuerteret. vbi perorauit,
in sua terga cæpit sæuire tanta cum perseuerantia, v

Vita & mors egregia cuiusdā Christiani.

ıte necesse fuerit. is deinde Paschali die Dominico
liis aliquot corpore Domini sumpto, paucis pòst die-
interfectoribus circumuentus, quos iratus barba-
ferat, is quem diximus ab eo relictum fuisse, magno
nimo sublatis manibus, oculisque in cœlum defixis,
s est. vxoris solitudinem ac liberorum orbitatem, qui
ı virtutis frugem pollicentur, nunc res familiaris
sustentat. Superioribus litteris alterius Christiani
is item honesti multos iam annos nati mortem ex-
quam ipse quoque in ædibus nostris obiit. is allato
xtremo corporis Christi viatico, cùm iam præ imbe-
e loqui non posset, aspectu Domini recreatus, in
di verba vocem soluit, quæ inhabitare in eius ani-
minum testarentur. In agro Firandensi, Gasparis Vi-
ıtoniique viri principis, & Christiani maximè ope-
istiana res ita feliciter gesta est, idola tot igne con-
ı, euersa fana, ipsis æditiuis ad cultum Christi tradu-
eius rei dolore accensi barbari, diabolicis instincti
rucem insignem, Firandi iam diu positam à nobis,
erint: templum verò Gaspare expulso, cum ipsa ara
ginibus disturbarint, atque ita nostros extermina-
né transitus quidẽ illac, quamuis aliò tendentibus,
. sed Dominus horum neophytorum educationi,
otantibus nobis adeò amanter affuerunt, consulet:
ue se admodum optare nobis per litteras ipsi demõ-
cognouimus etiam vnum ex iis rei Christianæ peri-
fantes baptizare. Dominum obsecrate etiam atque
carissimi fratres, vt afflictam ecclesiam hanc pro sua
itia excitet, Bungo, Kal. Nouemb. 1559.

OISIVS ALMEIDA SOCIETATI IESV IN LVSITANIAM.

is litteris, quæ à vobis ad nos assiduè perferuntur,
gnes amoris erga nos vestri & caritatis notæ cernũ-
apparet etiam quanto studio teneamini ad nos sub-
os in hæc loca veniendi. hanc plenam pietatis volũ-
quoniam nos remunerari non possumus, Dominus
o sua benignitate compenset: quanquã vt amori ve-
s etiam aliqua ex parte respondeamus, (quoniam a-
ire quid à nobis in re Christiana geratur) anni huius
præ-

præſertim acta ad vos perſcribere ſtatui.

Balthaſar Gagus hoc anno ex Iapone profectu
diam, aduerſa tempeſtate retētus, hyemauit in ora S
atque id fuit cauſæ, cur à nobis huiuſce anni litter
acceperitis. Poſt eius diſceſſum nuntii Meaco allat
Bonziorum in Gaſparem Vilelam odium aliquan
refrixiſſe. itaque rurſus aures dare cœpiſſe Euangeli
que aliquos Chriſtianos, atque in iis nobiliſſimos
nes, & in rebus phyſicis admodum intelligētes. Miſ
etiam aliquot à Meacenſibus illis neophytis ad Bun
Chriſtianos epiſtolæ: quarum vna, duodecim circite
narum, magnam harum regionum Chriſtianis attu
luptatem, ſæpiuſque deſcripta, omnia Chriſtianor
percurrit, & ſimul recitabatur etiam ethnicis. Summ
epiſtolæ, ſectarum Iaponis omniū (quæ plus vndecim
expoſitio ſimul & confutatio, cum religionis Chri
confirmatione. nec verò pacatas vnquam res Iapon
fore, quoad omnes fierint Chriſtiani: atque id ipſum
tis apertiſque rationibus probabatur. Menſe Iunio i
Vrbs Sacaium. te, ex Gaſparis ipſius litteris cognouimus, illum iter
ſe ad vrbem Sacaium, quæ bidui diſtat Meaco, vbi ſp
gna meſſis vberrimæ oſtendebatur, non modò quòd
bera, & in primis ampla Iaponis totius: ſed multo
magis, quòd eum quidam è principibus ciuitatis ill
litteras inuitaſſet, ædeſq; ſuas ipſi ad Euangelii prom
tionē obtuliſſet. cuius tātum eſt eius rei deſideriū, vn
gum etiam certum hominē cum mandatis miſerit a
mum Turrianum. Recordabitur, vt ſperamus, pro ſua
tate Dominus harum gentium, eaſque conuertet ad
autem in ſuo confirmabit obſequio.

Quod ad Bungenſem Eccleſiam attinet, quæ nun
dem eſt Iaponis omnium maxima: admodū augetur i
(cœptis adſpirante Domino) cùm virtus veteranorum
etiam tyronum numerus: quorum tanta eſt pietas,
poſſim verbis aſſequi: nonnulla tamen attingam, vt
reliqua intelligatis. Primū nulla nox præterit, (vt mih
dem videtur) quin verberationes in templo fiant, a
ſemper omnium, quotquot ibidem eo tempore ſunt
bus in templo non licet, ii ſeſe intra priuatos parietes
vniuerſa familia verberāt quotidie, quamuis ningat,
ſtianis refertum eſt tēplum, nec reſeratur ferè, quin r

repe

ntur ad limina præstolantes. Festis autem anni ce- *Religio ac probitas Bungensium.*
ribus tanta vis hominum confluit, vt ad multitudi-
apiendam vmbracula è frondibus raptim exstructa
mplo continuare necesse sit: atque alii quidē præ-
anni festis, alii verò diebus beatissimę Virgini sacris,
intodecimo, alii etiam octauo quoque die cōfessio-
culas abluunt. Sed Bungensium studium ac pietas
agesimæ præsertim diebus elucet. res profectò visen-
ppe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio
bitas.
ueris iis, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ven-
aliqui ita parui cernuntur, vt nihil pænè præter ca-
num eloqui possint: itaque idipsum oppido conci- *Puerorū miranda pietas.*
Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponii
familias habitant, quorum filii puerīq; singulis no-
, audito signo salutationis angelicę, ad Crucem con-
it in ea vicinitate defixam, ibiq; nixi genibus totam
quotidie in Christiana doctrina recitanda consu-
idq; parentum iussu, quorum tanta est pietas, vt in-
us Cristiana rudimenta vnà cum lacte paulatim in-
t, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam
ticā traditos Domino consecrent. nec verò parentū
em non imitantur liberi, atq; vnus præsertim natu
ius omniū, annum agens tertium decimum, cui su-
ensam cruciatus Christi Iaponicè recitanti fluunt
loq; ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatione. alii
eorundem cruciatuū recordatione cōmoti, piis Chri-
iberatoré verbis affantur, ita suauiter, vt cuiuslibet
m quamuis pectus emolliant. Itaque horum quos
educamus operam ad conuersionem harum gētium
o nobis vsui fore speramus: quippe cùm Iaponios au-
s patria lingua magis quàm peregrina retineat. alios
rea quinque Iaponios apud nos habemus prouecta
tate viros admodum probos: tres videlicet Bungi,
um Meaci cum Gaspare Vilela, postremus comes est
rinationis meæ, annum agēs alterum & vigesimum,
in dicendo suauitate ac lepôre præditus, vt auditorū
os mirabiliter capiat: hæreses verò Iaponicas multā-
e physicis ita callet, vt hosce litteratos omnes refu-
vincat. faxit Dominus, vt eorum animis ignem inji-
Christiani Facatēses, & præsertim vnus è principibus,
Cosmum

Cosmum missis nuntiis per Deum obtestati sunt,
liquem è Societate mitteret: velle se optimum te
exstruere, & suis alere sumptibus quotquot è nostri
morarentur, quod iam fieri cœptum est. hisce de c
simul quòd multi Christianorum vici alicuius è n
uentum sermonesque iam diu desiderabant, decre
mus, vt initio Iunii anni 1561, ad eos pagos & loca
inuisenda discederem.

Pridie quàm Facatam perueni, aduentu meo
to Christiani obuiam mihi alii ad tria passuum m
lii etiam longiùs magno cum gaudio processerun
70. Barbari baptisãtur, in quibus Bonzii duo. cõplures dies in ea vrbe moratus, barbaros circiter
ginta sacro fonte lustraui. in quibus erant Bonzii
ponicarum legum sanè periti, cùm alter etiam reg
cionator fuisset. is septem dies mecum disputando
rogando, quæ dicebam in commentarios referen
sumpserat, cùm immensa Dei Domini nostri lux ip
tem illustrauit, & eius exemplo multorum prætere
bras dispulit.

In eadem vrbe Facata cùm multi, tum præcip
morbo graui laborantes, diuina ope sanati: quoru
paterfamilias tanto capitis dolore torqueri solitus
letas sibimet manus inferre sæpe tẽtasset, tertiodeci
Dei benignitate conualuit. alter erat iunior lepra
ma coopertus. is, quòd de Christianis honorificè pi
tiret, putarétq; iuuante Domino sibi per me sanita
di posse, in meũ conspectum adductus est: quem vt v
gaui me ei morbo posse facere medicinam: veruntai
planè mœstus à me discederet ipse, quique eũ addu
Leprosus sanatur. remedium quoddam illi præscripsi facillimum, & p
tium diem ad me redire iussi: ita nitidus rediit, vt nu
lepra laborasse videretur: equidem obstupui persp
minum fide, apertéque denuntiaui Christianis, ne
tem pharmaco, sed Deo Domino fideique suæ acce
ferrent: quæ quidem etiam in animos eorum, qui
liberati fuerãt, redundauit. nam vterque baptismo
& post catechismum impetrato, ad Ecclesiam aggr
est. cumque iam discessus mei tẽpus appeteret, quo
re animo id ferrent, spem Christianis maturi reditu
bui: quorum duo è primoribus ita obfirmato animo
ris mei comites esse statuerunt, vt eorum studiis re

treos de sententia dimouere, nulla ratione potuerim.
exitu Iunii Facata discessimus in insulam Tacaxumã, *Tacaxuma insula.*
tu passuum sex millium, stipendiariam viri principis
densis, Antonii nomine, vbi cùm essent quingẽti cir-
Christiani, ethnici tantùm octo, ii quoque ad Deum
o aduentu conuersi sunt. Præest autem eorum insti-
ni, excellenti virtute vir, qui è Bonzio Christi seruus
us est. ædem habent, quæ idolorum antea fuerat, in
s ornatam: cuius redditu, itemque eleemosynis, quas
t, institutum ibi quoque misericordiæ sodalitium nõ
ipse antistes alitur, sed etiam inopes peregrini, qui
anè multi (quod vidi per eos dies) religionis causa vẽ-
t. eadem stipis per misericordiæ sodales ritè fideliter-
distribuendæ ratio seruatur etiam in vicina insula I- *Neophyti quã sint officiosi.*
chi, itemq; in ceteris insulis, in quibus ecclesiæ sunt;
it, vt ad iter in iis regionibus faciendũ sarcinæ & im-
nenta minimè sint necessaria: quippe, quocunq; per-
s, omnia tibi gratis ac sedulò comparantur, maritimò
e naues, terrestri comites & iumenta: quæ si recuses,
am videlicet sibi fieri, seque in Christianis officiosis
rari non putant.

ando cùm ad hanc inuisendam ecclesiam aliquot Lu-
venissent, horum Christianorum religione, precan-
dio, obediẽtia, amore quo non modò sacerdotes no-
sed etiam omnes eorũ vicarios prosequuntur, tanto-
delectati gauisique sunt: vt mihi affirmarent, Socios
os, qui in ceteris orbis terræ partibus versantur, si vel
culam norint eorum, quæ cum his Christianis gerũ-
mnes Iaponicam hanc prouinciam expetituros: quod
lem credo: nam vna profectò Christianæ doctrinæ
tatio multas vobis præ lætitia lacrymas exprimat.
enim si videatis pueros centum, ac puellas, bis quoti-
techismi causa conuenientes, qui paucis antè diebus
i diabolo fuerant, iam Christianos templum ingredi, *Sãcta puerorũ instituti.*
benedicta se aspergere, demũ ad precationẽ ritè ge-
ectere? quid si duobus eorum voce præeũtibus, subse-
tes ceteros, doctrineque præcepta concinentes audia-
que tanta cum modestia ac verecundia, vt oculos fe-
umi defixos habeant, ac duo illi præsertim, qui voce
int, (quos ego de industria non semel & curiosè nota-
quidẽ in maximis caloribus, cùm facies eorũ sudore

mana-

manarent tanta fuere constantia, vt manus, oculos
nunquam mihi mouere conspecti sint: raptos profun
qua contemplatione dixisses. nec verò doctrina tant
citanda contenti sunt. nam eius quoque explication
bentibus nobis requirunt. Iam verò quanta cum
vestri voluptate intueamini Iaponios hosce CHRIST
positis genibus manibusque sublatis Christum è cr
dentem adorantes, lacrymis ad solum vsque fluenti
tormentorum Domini cogitatione ita demersos, v
ecstatici videantur? atque hæc quidem in hisce insul
pè desertis. quid de iis locis existimandum est, in
(vt Bungi) Sacramentorum est vsus frequens? ne
rò putare vos velim me litteris assequi quæ oculis
scriptum enim hoc res ipsa multis partibus supera
cùm ita sint: misereat (quæso) vos fratres carissimi
ecclesiarum, Deumque cum gemitu obsecrate, vt
mentum aliquod è Societate nostra dignetur huc m
quod si fortè nimis diu distulerit, quam vereor, ne
nerint paucos superstites è nobis offendant: siquide
hac æstate magnum vitæ discrimen adiuimus, quam
Dominus, vt opinor, quoad alii nobis ad nouam ha
neam tuendā colendamque succedant.

Iquicuqui insula. Ex ea quam dixi insula, in aliam traieci maiorem
Iquicuqui vocatur. incolas habet circiter mille qui
tos, in iis CHRISTIANOS ferme octingentos. ii,
iam antè de meo aduentu cognouerant, obuiam mi
uem cum primoribus aliquot CHRISTIANIS
runt: quam vt conscendi, in ipsa nauigatione, trib
suum millibus antè quàm ad insulam peruenimus,
cem aspexi edito loco positam, quam satis amplo int
lo circumiens murus, sepeliendis Christianis cœmet
efficit; vbi descendimus, humanissimè excepti contin
salutandam Crucem de more perreximus: inde tem
eorum inuisimus amœno admodum loco, elegante
natum, sexcentorum hominum capax. atque eos in
sentia quidem, ne inopem plebem non sine iactura
stitutis operibus auocarem, dimisi, concione in mat
& vespertinum tempus, puerorum verò catechismo i
meridianum indicto. itaque tanti cōcursus fieri cæpti
vt cùm multi excluderētur, aream, quæ ad vestibulum
pli est, storeis pro re nata contegere necesse fuerit.

est autem excelso loco, lucoque denso, & ad aspectũ
do. in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum
aæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non super-
e, vel ceremonia, sed ne templi catastromata calca-
maculent. Postridie quàm huc veni, cetera quoque
istraui pulcherrimè posita, quippe quæ ante id tem-
olorum fuissent, quibus colendis optima loca dili-
exquirebantur: hoc autem tempore eorum custo-
ipsi Iaponij sunt, qui antea Bonzij, nunc Christiani
antur; antea dæmonem, nunc Iesum crucifixum sup-
venerantur & colunt. & quoniam ex altero pago
m insulæ sanè frequenti, quòd æde sacra carerent, ad
is pagi templum tribus ferè passuum millibus distãs
iani magno suo incommodo venire cogebantur: tẽ-
bi quoque exædificandum curaui, quod paucis die-
altorum subsidio magnaque omniũ alacritate per-
i est, tabula picta, ceteroque templi ornatu ex vrbe
o aduecto. Christianorum animis recreatis, cœlesti-
nte purgatis iis, qui ad baptismum videbantur ido-
alium Christianorum pagum, quem Xixi vocant, ire
i, vt eos per Euangelium solarer, & simul vt in æde
quæ tum ab iis ad tectum perducebatur, sacellũ ex-
dum curarem, Iquichuchensibus Christianis officio-
is in eam rem fabros tignarios septem aliaq; auxi-
essaria deferentibus. ibi igitur amantissimè excepti
istianis, qui quasi regem expectarent, ita sedulò vias
urgatas ornauerant, summo mane noctuque de re-
inis disputare instituimus, quo commodiùs ceteris
iei sacello exædificando vacarent, quod summa eo-
ligentia paucis diebus est absolutum. Catechismi
cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo cõ-
Facatam propediem reuerteremur, quòd eius pere-
ionis spatium Cosmus nobis ad Augustum exeuntẽ
præscripserat. Iræ, cruce salutata, cum incolis egi-
ibi templum (nullum enim erat) communi consilio
nt: ad quod nobis Firando sacræ imagines ceteraque
aria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concioni-
bitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, ba-
que lustratis qui baptizandi supererant, Casungam
tendimus, vbi tanta nobis hominũ multitudo sese

obuiam effudit, vt festi alicuius diei solemnis cel
videretur. Cruce adorata, ad primarium quendam
stianum diuertimus, apud quem nonnullis cōcionil
bitis, magna omnium voluntate decretum est temp
quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea loca veniren
item Firando necessarius sacrorum apparatus est
Interea dum hîc agimus, mihi grauis homo narraui
chuchi mulierem Christianam suadente diabolo, si
ministris, abortus faciendi gratia pharmacum sump
iusmodi, vt infantem ipsámque parentem necaueri
ius corpus Christiani, vt quæ noxa capitali obstric
grasset, in ipsorum cœmeterio in quo Crux est posit
liri cùm vetuissent: illa post aliquot dies periculos
tanti adolescēti cuidam Christiano per visum, Corp
quit) meum sacra sepultura prohibitum est illud qu
sed ne idcirco me Christiani damnatam existiment
pe antè quàm è vita discederem, Dominus cōtritior
lacrymisq́ue placatus est. quibus rebus Christiani c
lescente cognitis (namque is deinde conualuit) valc
mati sunt.

Mulieris scelerata per contritionē in extremo vitæ saluatio.

Ex eo loco rursus ad pagum Iquichuchi, atque in
reditus Christianis relicta, Firandum discessi ad qu
sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusita
nauis aduexerat.

Firandum vt venimus, nauarchum Lusitanum al
ad Antonium diuertimus statim, qui cum vniuersa f
nos peramanter accepit, detinuitq́ue ad multam n
nonnulla de officij religione percontans: postridie
chum adiui, vt permagnam tabulam pictam in na
poneret Christianis visendam, quos in proximum
nicum diem (quod eorum commodo fieret) ad conc
simul & spectaculum, dimissis per agros nuntiis, eu
mus. interea nocturnis hortationibus cùm ceteri Cl
ni in fide animati sunt, tum ethnici circiter quinqu
ad baptismum adducti: in iis è proceribus quidam
nio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes er
la, petiit nauarchus ab Rege, vt liceret in area nost
ficare templum, quo Lusitani, qui versabantur ibi
ginta, religionis caussa sese reciperent, eóque Firan
Christiani deinceps vterentur. Cui Rex se delibera
respōdit. ea erat dissimulata negatio. itaque id vbi r

apud Christianum in area nostra habitantem priua-
icellum excitare atque ornare constitui. quod ille
animi alacritate studioque recepit, vt ædium dua-
quas possidebat alterius vltro mihi optionem daret;
æditiuum fore profiteretur. igitur, Antonio præfer-
ıeras & cetera necessaria benignè suppeditante, ædi-
ɔmparata est, & omnibus rebus instructa, in qua sin-
ıoctibus Litaniæ & conciones habebantur. vbi Do-
ıs dies aduenit, è pagis insulísque finitimis ingens
ianorum multitudo confluxit, tum ad verba Dei au-
ı, tum verò ad sacram visendam imaginem, positam,
bamus, in naui, loco peristromatibus, vexillis, viren-
ue arborum ramis ornato. referta iam spectatori-
ui, cùm perorassem, eos omnes nauarchus, quòd lō-
omibus suis abessent, liberali cibo potuque refe-
misit.
dies obrepserat, quo die mihi Bungum redeundum
uocirca sacra tabula ex oneraria in nauiculā trans-
inde Facatam deueheretur, Christianos Iquichu-
monui me sabbato proximo (vt promissa facerem)
ex itinere venturum, & inde postridie vespere pro-
m: qua illi re audita, parata naui continuò ad me
ndum venerunt. sub noctem conscendi, comitibus
quot Lusitanis, qui me rogauerant, vt mecum se ad
clesias inuisendas venire permitterem. Descenden-
ıobis ad littus obuiam prodiere Iaponico more
cibus multis: eodémque comitatu ad templum ve-
vbi nos magna populi multitudo cum pueris exspe-
Concione habita, & puerorū catechismo peracto,
m intempesta nox erat, plebem dimisi, manéque
e (dominicus erat dies) post concionem incolas
tredecim Christiana doctrina iā institutos bapti-
s. Inde profecti, magna in itinere ac varia incom-
ıolestiásque pertulimus. Nam & mari, paruis lin-
isque monoxylis, vastos quandoque sinus trajice-
s coacti, vixque imminentium piratarum manus
us, qui captos homines diu multúmque vexatos in
em diuendunt: & terra, iumentis consultò relictis,
a via atque teterrima cingulo tenus quandoq; cœ-
ergebamur: quæ tamen sordes occurrentibus pas-
eluebantur. Accessit ad hæc assiduū pænè proflu-

Incommoda varia & molestia itineris.

uium ſanguinis, quo ſanè grauiter acerbéque vexab
eas omnes difficultates, Chriſtianorum erga nos ſt
caritaſque compenſabat egregia: cùm & hoſpitij c
rationiſque noſtræ mercedem cōſtanter ac benignè
rent: & abeuntes, viatico omnibuſque rebus neceſſ
beraliter inſtructos vberrimo fletu proſequerētur: &
lōgè admirabilius eſt, impreſſa à nobis humi veſtig
obſtupentibus rei nouitate ac miraculo qui mec
rant Luſitanis, oſcularentur. Verùm, ne longior ſim
epiſtolæ, ſi vnum addidero, ex quo facilè iudicare p
quāta ſit Iaponicæ gentis ac nominis ad humanita
gionemque propenſio. Cùm feſſus è via, morboqu
confectus in quodam barbarorum oppido ſubſtitiſſ
metſi nullum erat deſiderium cibi, tamen ne planè
rem, oryzam reformidans, putridaque piſcium ſalſa
(hæc enim incolarum cibaria ſunt) miſi qui oua coē
is autem mihi mox oua cum ipſis nummulis retulit
ſam quærenti reſpōdit, Barbaros oua, quòd dies ill
ipſorum eſſet, vendere noluiſſe: quòd ægroto quære
dono dediſſe. Denique Bungum ægre peruenimus, i
quam à Coſmo ac Sociis amantiſſimè acceptus, hu
ſimeque tractatus, vix tamen adhuc è diuturna ægr
ne conualui. Vos clementiſſimum IESVM obſecr
tres, vt mihi ad ſe perfectè colendum vires animum
peditet, Bungo, Kalen. Octobris, 1561.

COSMVS TVRRIANVS ANTO QVADRIO INDIAE PROVINCIAE P Societate IESV Præpoſito.

LÆti rerum Indicarum euentus: quos ex litteris publicè ſcriptis hoc anno cognouimus, cùm ei
viſi ſunt, propter quos ingentes immortali D
tias ageremus, tum etiam nos mónuere, vt Iapon
(quæ nunquam antehac meliore loco fuerūt) viciſſ
ſcriberemus ad vos. Primùm igitur de regionis ipſiu
ra nonnulla, (tametſi multa iam in eam ſententiam
ſunt) tum verò felicem, hoc anno præſertim, Chriſti
ligionis progreſſum ad eius gloriam, qui bonorum
eſt autor, hac epiſtola perſequar.

Iaponis inſula, eodem climate quo Hiſpania, co

ræ atque arborum fructus varij, & plerique Hispa- on abſimiles: multæ etiam argenti fodinæ cernun- ns admodum bellicoſa, & in retinenda omni ſtudio ite proximè ad Romanos veteres illos accedit, præ- ique eſt apud eos idolū honoris, & ob id ipſum bel- mouentur, multi partim occiduntur, partim etiam niæ vitandæ cauſſa mortem vltro ſibimet inferunt: eſt cauſſa, cur parentes reuereantur, amicis fidem it, ſcelera flagitiaque vt furta, adulteria, aliaq; eiuſ- efugiant.

Iaponis regionis natura.

lica adminiſtratio eſt triplex. Principem omniū te- um ſupremus religionum antiſtes, cuius decretis ac mnia publica priuatáque ſacra ſubiecta ſunt. Naſcē- terea Bonziorum ſectæ nullam exiſtimationem vel atem obtinent, niſi eas idem ſuo diplomate ac te- io comprobauerit. Tundos etiam (qui velut epiſco-) tametſi eorum nominatio, quæ dicitur, quibuſdā s pænes Regulos ſit, confirmat tamen & creat ipſe: inde magno apud ſummos infimoſque in honorē & ſacerdotia conferunt. Iam verò priuilegia quo- immunitates à profanis muneribus ab illo petun- im quæ leuiora ſunt, vt carnis guſtatus religioſis die- m ad idolorum delubra vulgo peregrinantur, aliaq; eorum poteſtas penes Tundos eſt. Porrò ſacerdos ximus, tametſi apud Sinas ab eruditione ac ſapien- id Iaponios tamen vel à ſtirpe, vel à nobilitate, & pe- legitur: latè admodum imperat, magniſque vecti- s fruitur, & cum profanis regibus ſæpe certat. At- ec de religione, ſacriſque. Cetera gubernatio bi- diuiditur. præfecti duo ſumma cum poteſtate ſunt; m alter honoribus præeſt, alter iudiciorum & cauſ- cognitiones exercet. Honoris præfectus, quem vo- ò, ſtirpis ſucceſſione delectus, in Deorum numero r. Hunc terram pede contingere religio eſt: ſi tetige- giſtratu depellitur. domeſticis finibus nunquam e- ur, nec temere ſeſe in conſpectum dat. intra ædium n ſepta vel lectica geſtatur, vel ſoccis ligneis ambu- thamam altis. In ſella ferè quieſcit, ex altera parte nem habens, ex altera verò arcum ac ſagittas. inti- nica vtitur nigra, extima autem rubra, quæ tenui , ceu velo quodam, obducitur. pileum gerit in ca-

Iaponij ſupremū habent ſuarum religionū antiſtitē vnum.

Honoris præfectus in deorū numero colitur.

pite pendentibus vitis, ad instar pontificalis tiaræ tem habet rubro candidóque colore depictam, & bus ad cibum vtitur patinis. Eiusdem vnius in toto iudicium est, quo quisque honoris titulo sit decor multi enim dignitatis gradus ac discrimina sunt certis characteribus dignoscuntur, quibus in obsig epistolis vti mos est: iique pro varietate graduum mutantur. Regem quidem hunc Bungi, ex quo die i vrbem migrauimus, eiusmodi honorum vocabula & tricies iam mutasse animaduertimus. Habent au nastæ omnes, regnique proceres, suos quisque apud V curatores: & quia natio est laudis ac dignitatis mi modum appetens, ad ineundam ipsius gratiam pr inter se muneribus certant: quibus ille adeò crescit ceteroqui fundos ac vectigalia nulla possideat) vt h ditatus præda, Iaponiorum pænè omnium pecuniosi habeatur. & quamuis tanto in honore sit, tribus tan caussis eo dignitatis gradu deiicitur: Si pede con solum, vt diximus: si quempiam occidat: denique & otij inimicus euaserit: nunquam tamen idcirco plectitur. Restat extremus iudiciorum præfectus ne Quingue, præcipuis administris duobus, quo num Enge, Goxum alterum appellant. is cùm reliq risdictioni, tum etiam bellis præest indicendis, quæ i sta esse decreuerit, itémque sedandis: nec non puni iis, qui in regno seditionem excitauerint: quas ad gulorum opera atque opibus vtitur, quorum nisi rint, bona proscripta finitimis ciuitatibus addicit. sunt magistratus huiusce iura, & imperium, cui tame omnino obediunt proceres, quòd ferè armis ac v gis quàm iure certatur. Quod ad reliqua pertinet, nij regibus quisque suis in profano foro, in sacro rum principibus ac Tundis obtemperant. Eæ sectæ iam antea scripsimus) circiter duodecim sunt: q cèt inter se cultu ac superstitionibus differant, omn men in tollenda animorum immortalitate consenti quamuis plebi varia DEORVM nomina ad adora proponunt, ipsi tamen apud se nihil esse præter ort interitum existimant: aiuntque homines, bruta ani tia, plantas, redire omnia quendam in locum, vnde fecta sunt. ad cuius opinionis prauitatem penitus imi

Præfectus iudiciorũ.

Iaponij regibus in profano foro, in sacro sectarum principibus parent.

culcandam, paratas habent commentationes circi-
nille & quingentas. quas vbi quis diuturna cogita-
nimo impresserit: omni religione solutus, prorsus in
itate ac tenebris conquiescit. nonnullas attingam,
s videas. percontare (inquiunt) caput hominis ab- *Ineptiæ*
à trunco, tu quis es? audiemus quid respondeat. il- *sectarum*
iam: eundem ventum pro corporum diuersitate *Iaponi-*
fenderit, varios edere sonitus: denique statuunt, *carum.*
nihilo existit, in nihilũ reuerti, esseq; tres hominis
: quæ ordine alia post aliã deinceps corpus & ingre-
& deserant. illud vnum interesse, quòd quæ prima
est, postrema discedat. Has autem ineptias in arca-
ent, venduntque carissimè.
s qui homines doctrinæ laude illustres in deorũ nu-
nerantur, sunt qui quẽdam colant nomine Xacã,
iunt Regis filiũ in primis eruditum fuisse: is praua *Xaca pra-*
ta posteris scripta reliquit permulta. Itaque librum *ua dog-*
uem Foquequium vocãt, pariter venerãtur, negãtq; *mata.*
s voluminis ope quenquam posse seruari: eiusdem
io ipsas quoq; herbas & ligna beatitudinem esse ad-
Omnis autẽ illius libri doctrina eò refertur, vt per-
nihil esse, ex quo omnium esse pendeat.
Solem ac Lunam adorant, delubrum habent etiam
e Denix, cuius imaginem pingunt tricipitem, quam *Delubrũ*
: Lunæ & elementorum esse virtutem affirmant. *Denix.*
offerẽtem subinde sese dæmonis speciem, ita vt eam
onspiciant, multis iisque admodum pretiosis sacri-
enerantur. Hominum genus in primis veneficum,
istianæ religionis inimicum. Delubrum est aliud *Delubrũ*
onis, quem Amidæ filium fuisse perhibent. hunc pau- *Quano-*
int, sed eam superstitionem magni faciunt, precésq; *nis.*
recitant.
n de ceteris, qui commentationibus vacant, iam an-
mus, quorum maior est numerus. Venio ad res Chri-
, quæ mihi nunquam æquè bene ac nunc, ex quo Ia-
attigimus, habere sunt visæ. Nam antehac, bellis
tionibus prouincialium impediebamur, non modò
igionem latiùs propagare, sed ne parta quidem
uare possemus. Hoc autem anno Bungi rex amicus
ita feliciter cum hostibus dimicauit, vt propemodũ
auerit, quare ipsius victoriam tantum est otium

Sex omnino Socij in Iapone. consecutum, vt ingens planè porta Euangelio p
esse videatur. Versamur autem in Iapone non plus
niuersum è Societate nostra variis locis atque pro
Christianorum loca. Primum est hoc Bungi domicilium, quæ vrbs ab ip
incolitur, posita ad Septemtrionem gradibus trib
ginta & semis, quæ tota pars insulæ in arcticum ve
lum, cùm multos iam habeat Christianos, eosque c
1. Bũgũ. tes, tum iis augetur in dies: in quibus litterati
li sunt ex ordine commentantium, qui se inui
Christum alliciunt, de quibus ex aliis litteris pl
gnosces.

2. Cutame. Alter Christianorum locus est Cutame in agro B
si, ab vrbe Bungo circiter septem & viginti millia p
Christiani sunt ibi amplius ducenti, quorum vnus
egregium templum exstruxit, & aliquem è nostris
tat: sed quo minus ei concedatur, Sociorũ in his loc
citas facit.

3. Firandum. In Firando insula tertia ecclesia est, quam septen
ve loca Christianorum efficiunt. sita est autem hæc
ex altera parte Iaponis ad occidentem, ab vrbe Bun
suum ad cẽtum & quinquaginta millia: Christiani
le censentur: à quibus colendis iuuandísque nos a
perioribus bella intercluserunt. Sed iã Firandi Rex
Bungensi deuictus, stipendiarius ipsius est factus,
posthac nobis tutus ad eam insulam aditus. ac men
proximo inuisit eam ecclesiam Aloisius Almeida, n
ad Christi cultum ibi præclarè constituit, quę Aloisi
litteris ad vos perscribentur.

4. Facata. Accedit Facata vrbs in primis opulenta, & mercat
celebris. distat à Firando circiter septuaginta mill
suum templum est ibi, Christianíq; permulti. horu
aliud quoque se templum ædificaturum promisit. I
itinere Almeida paucis diebus baptizauit incolas a
sexaginta, multo etiam plures baptizaturus in redi
repentè in morbum incidisset.

5. Cãgoxima. Quintum obtinet locũ Cãgoxima oppidum, quò
in Iaponẽ veniens Frãciscus Xauerius appulit, ibiq;
Iaponij Christiani fieri cæpti sunt. posita est autem
gio in meridiẽ ad alterã procurrẽtis insulæ cuspidẽ,
bus vno & triginta, ab vrbe Bũgo passuum ferè ducẽt
lia: quam item ecclesiam nuper Almeida lustrauit.

N

eque verò Amangutium omittendum est.ea vrbs ma- *6. Amangutium.*
l Septemtrionem spectat, abestque Bungo passuũ cẽ-
& quinquaginta millia.ea vinea quo minùs annis su-
ribus inuiseretur colereturque, bella prohibuerunt:
ıquã pacatis iam rebus, ex Christianorũ litteris (qui-
d copiosam messem in ea loca inuitamur) didicimus
anter eos in fide persistere.
quitur Meacensis ecclesia, ad alteram huius insulę cu- *7. Meacũ*
m. Ex iis locis cùm primarius quidam Bonzius mihi
tteras demonstrasset, magno se desiderio teneri legis
ıæ cognoscendæ, sed confecta iam ætate ad me venire
posse, orare se, vt si mihi minùs eò proficisci liceret,
ıpiam alium mitterẽ: Gaspari Vilelæ Meacũ rei Chri-
æ causa proficiscenti mandata cum litteris ad homi-
dedi; sed eum Gaspar mortuũ offendit, quẽ ferũt ante *Bonzius primari° fide Christi discedit è vita.*
i dixisse, præclarè sibi cognita ac percepta fuisse, quæ
o tũ Iaponii nostri ad ipsum de Christiana religione
ripseramus, seque è vita ea ipsa fide ac religione disce-
ac Meaci quid actũ sit; fusiùs ad vos Vilela perscribet.
ouissima est omnium ecclesia Sacaiana non longè à *8. Sacaiũ*
co: opulenta vrbs, emporiumque percelebre, suisque
torum more legibus vtens, inde ad me cũ muneribus
æ missæ sunt, quibus etiam atque etiam rogabar, vt
garem ad promulgãdam Dei legem aliquem è nostris,
mihi cùm Sociorum paucitas non permitteret, nul- *Praconũ Euangelii paucitas.*
ıe mecum esset sacerdos, ad Gasparem scripsi, vt eò se-
nferret, reique Christianæ consuleret, quoad subsidiũ
s ex India mitteretur. quocirca te per Dominum ob-
, vt operariis saltem sex, aut minimum quatuor ino-
ıostræ subuenias: nam præter has octo iam institutas
sias, eiusmodi est in præsentia status rerum Iaponica-
vt minimè dubitẽ, quin omnes huius regni atque in-
partes (modò pręcones non desint) Euangelium Chri-
ruagaturum sit.
uod ad Christianorum mores vitámque pertinet, plu-
litteris Sociorum cognosces. Vnum illud dicam, me
arbarorum & Christianorum terras emensum, gentẽ
se nunquam aut rectæ rationi, vbi eam cognouerint, *Iaponiorũ laudes*
obtemperantem, aut ita pietati ac pœnitentiæ dedi-
planè vt in Confessionis & Eucharistiæ mysteriis ob-
s, religiosi Cœnobitę potiùs, quàm tyrones ac neophy-

 ti vi-

ti videātur esse. Iam quanta sit eorum in fide cōstant
ex eo facilè conjici potest, quòd cùm Firandenses Ch
ni, vnius tātùm susceptæ religionis causa, cùm aliis a
rentur iniuriis, tum etiam in exilium pellerentur: m
familiari neglecta Bungum commigrarunt, paupe
incommodis Christi Domini caritati postpositis. pi
verò illud sit argumentum; cùm ære campano statis
datur signum precandi, tanta est omnium in eo gener
critas, non modò vt viri, feminę, & pueri; sed pænè inf
ipsi, qui nondum rationis compotes sunt, nixi genibu
eo preces fundāt. Sanè Christianus quidam mihi nar
cùm paucis hisce diebus puellam tenera admodum
ad vinum à propola coēmendum misisset, dum vinum
pa depromitur, puellā audito salutationis Angelicæ s
relicta illico lagena genibus positis fixam stetisse, q
orationem Dominicam & Angelicam salutationem
quies recitasset: eamque rem barbaros qui aderant it
miratos, vt dicerent nullum esse Deum cum Christia
Deo comparandum, quorum pueri etiam ipsi bonos r
docerent. Iam verò quanti grana, quæ benedicta voca
faciant Christiani, præclarè demonstrant, cùm pauca
dam à nostris huc missa celebrioribus locis publicè p
assiduè precando percurrunt: & si quod est alicuius p
tum, semper de manu in manum traditur, nec quic
donari gratius his hominibus potest. Proinde vnà cū
rariis mitte quæso ex iis etiam granis aliquot, quonia
to in honore sunt. & noli dubitare, quin vtrunque b
cium melius hîc, quàm apud Malucos aut Brasilicos c
cetur. Quod reliquum est, faxit Deus, vt quantum sub
egeamus, intelligas: tibique ac nobis omnibus ad ipsu
tè colendum vires impertiat. Vale. Bungo, 7. Idus C
bris, 1561.

Excellens pietas & in fide cōstantia.

ALOISIVS ALMEIDA SOCIETATI IESV.

ANNO superiore cum Ecclesiis Facatæ, Firādi,
que lustratis Būgum ægrotus ex itinere redii
vt primùm è morbo conualui, de tota pereg
tione mea feci vos per litteras certiores. quas quoniā
esse gratas intelligo, pergam ea scribere, quę quidem

contigere, in quibus mihi versari ex eo tempore cõtiam cetera ex aliorum litteris cognoscetis.

randi erat Christianus quidam quintum circiter & esimum natus annum, scriba Regis intimus, quem ilid se in honore habebat, liberaliterq; tractabat. is igihristianus cùm animaduerteret se iam ad vitę exitum opinquare, susceptas in vita maculas matura cõfessiolere, & (quoniam nullus erat ibi sacerdos) Bungum vel Regis offensione periculóque rei familiaris omnino onferre constituit. rem itaque cum vxore communiuæ (vt erat præstanti virtute ac pietate mulier) consivehemẽter probauit: illud solõmodo monuit, vt quã tissimè abiret, ne in se regis iracundiam prouocaret. circa nauem Christianus intempesta nocte conscen-Bungum iter intendit: cuius discessu postridie cognix, partim quòd eius opera admodum indigeret, paruòd se inconsulto inuitoq; abisset, iratus, nauigio stastructo, misit qui hominem persequerentur. Iamque o suo bono à finibus Firandensis regni in Reguli cun ditionem euaserat, cùm superuenientibus qui ad eũ ndum missi erant, Reguli iussu, cui cum Firandensi micitia intercedebat, eodẽ rege postulãte oppressus, custodiam traditus est. Firandi vbi cognitum est illum tum fuisse, nec tamen vt rediret vllo modo adduci sse: legauit ad eũ Rex cognatos ipsius nonnullos, qui deundum hortarentur: sed vxor contrà per litteras ei à suscepto itinere nequaquam desisteret, bonoq; anifet, se laborum ipsius periculorumque breui consorturam. Sed videlicet currentem incitabat. Cosmus a vbi id resciuit, egit cum Rege Bũgi, vt Christianum egulo per litteras impetraret: quas qui pertulit littefendit hominem magna in Deum fide speque subnide se ipso autem adeò demissè maleq; sentientẽ, vt nõ qui Bungũ ad cõfessionẽ incolumis perueniret, sed lò prorsus beneficio afficeretur à Deo Domino noe prorsus indignũ assereret: tantóque in se ipsum odio ncẽsus, vt ad quotidianas verberationes, & precandi itatem, alia quoquè voluntaria supplicia adiungenta cum sui cognitione, vt precibus CHRISTIANI, egiam epistolam attulerat, adduci nequiuerit, quic- vt de instituta vitæ austeritate remitteret. Denique solutus

Christiani cuiusdam illustre factũ

solutus Bungum ægre peruenit tanta animi sui cum
ptate, tantasque Deo gratias agens, vt rem verbis a
nequeam. Cuius aduentus cùm ad cetera multa pr
tum ad Christianorum fidem ac spem in Domino a
dam. Eum Cosmus pueris, quos alimus domi, institu
præfecit, & piis quibusdam libris in Iaponicum trans
dis. Magnum apparet in eo precandi studium & carit
licèt extrema iam ætate, vix vnquam cessantem rep
Eum Dominus ad finem vsque conseruet.

Vxor ciuis primarii, baptismi beneficio, dæmonis vexatione liberatur.

Per idem tempus nobilis quædam mulier primarii
vxor ex familia Regis Bungensis à dæmone agitata, p
pos tanto cum vlulatu atque impetu ferebatur, vt à
ne contineri posset. Hanc sibi Cosmus à Christiano q
insigni viro commendatam ad se perduci, & in cub
publici valetudinarii, perpetuis custodibus adhibitis
locari jussit. Et quoniam in spem venerat mulier, se b
mi beneficio sanitatem esse recepturam, habebatque
tis eius animiq; vexatio dilucida interualla: iis oppo
Cosmus est vsus ad eam Christianis præceptis rite in
dam. quibus vt satis erudita visa est, in magna Christ
rum corona, eam dominico die baptizare constituit.
mulier tum sanè quieta, sed cùm primùm caput sa
aqua perfundi cæptum est, tanta repentè vi se comm
clamoresque edidit ita magnos, vt omnes quotquot
ramus perterrefecerit. Tum Cosmus à quatuor viris a
hensam teneri ad finem vsque baptismi imperauit. qu
soluto misera fractis viribus concidens, inter famul
manus in hospitale cubiculum est relata. Ex eo tem
nullum eiusmodi incommodum aut molestiam huc
perpessa est. quare & Christianorum fides non medio
aucta, & maritus ipsius ita permotus est, vt ab Rege p
r.t, vt sibi per eum liceret Christiana sacra suscipere:
ei Rex ita prolixè libenterque permisit, vt diceret gra
sibi fore, si eum reliqua familia imitaretur, itaque bap
tus ipse cum liberis, cognatis, & famulis sanè quàm ii
tute proficiũt. Ego interea vires à morbo collegeram.
circa mensis Octobris initio misit me Cosmus, com
Christianis domesticis vno, ad templa quinque vis
variis locis agri Bungensis commodo Christianoru
structa. mensem in eo itinere posui, multos baptizau
baros. Christianos autem docui, qua ratione templa
le

ent, sermonesque inter se de religione sererent, si
lo Bungum venire non possent. quasdam etiam areas
; crucibus Christianorum sepulturæ dicauimus: de-
in singulis templis benedictum seu piaculare granū
im cum codicillo, qui descriptas grani indulgentias
ieret. Inde Bungum reuersus, Cāgoximam mēse De-
i profectus sum. profectionis causa fuit Emanuelis
ozii cum sex Lusitanis aduentus, qui vt per confessio-
eccatis sunt absoluti, Cosmum rogarunt etiam atq;
, vt me Cangoximam ad hyemem ibi cum ipsis exigē-
Christianos visendos, & promulgandum barbaris E-
lium mitteret. id ipsum Regi quoque Cangoximano
ratissimum, quippe qui magnam eius rei volūtatem
s ad Proregem Indiæ litteris, itemque ad Antonium
rium eidem prouinciæ pro Societate præpositum, o-
sset. Bungo igitur (vt dicebamus) profecti, gelu & fri-
as maximis quatriduo ad mare peruenimus: cū sem-
i sub vesperam constiteramus, verba de rebus diuinis
baros fecissemus. Inde solutis anchoris inter naui-
im aduerso vento in oppidum sanè frequens coacti
idere, cùm spectaculi nouitate permota (nunquam
Lusitanos antea viderant) magna incolarum vis ad
oruenisset, per eam occasionem eis Euangelium nun-
quo illi audito, obstupefacti, ad nos audiendos ite-
c tertiò rediere, atque vniuersi pænè professi sunt,
eguli metus obstaret, se Christo nomina libenter
os; idque eo cum animi dolore sensuque, vt ad mise-
iam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum (qui
ensis Regis est stipendiarius) vt cuilibet Christiano
npunè liceret, eosque solatus vt potui, ex eo loco dis-
igressu meo lacrymæ nonnullis obortæ, vt si diu me-
ixissent, apud quos non toto biduo fueram. Ex quo
iudicare possitis, quanta sit huius gentis ad humani-
i religionemque propensio. Angunem delati, & à Re-
peramanter excepti, vt primùm opportunū est visum,
ous diuinis & animorum immortalitate cum eo col-
cæpimus, multisque sermonibus vltro citróque hæ-
cùm etiam familiæ partem a cœna ad audiendum ac-
set; sera iam nocte ab Rege dimissi, nauarchum quen-
Lusitanum sanè tempestiuè conuenimus: cùm enim
a hortatione permotus, concubinā, ex qua duas susce-
perat

Barbarorū ad Euangeliū cōcursus.

perat filias, iusta cum dote in matrimonio legitim
casset, paucis pòst diebus est mortuus. Ex eo portu
rim cedentibus, vbi Emanuelis Mendozii nauis in st
erat, arx in itinere occurrit Hexandoni viri princip
dito monte posita, omnium, quas in vita videre me
ni, & loco & opere munitissima. quippe quã decẽ fe
pugnacula cingũt, inter se nõ nisi ponte subductili p
magnoq; interuallo distantia, fossis ita profundis, vt
cientium oculis altitudo caliginem offundat, perpe
aiunt) silice ferramẽtis exciso: quod equidẽ vix homi
nu fieri potuisse crediderim. ibi cùm Hexandoni vxo
quatuordecim præterea Christianos multis iam ann
ciscus Xauerius fecisset, mihi faciendum existimaui,
ad eos consolandos confirmandosque conferrem.
omnes, sed vxor præsertim Hexandoni, amicissime
ptum multa tum de Francisco Xeuerio, tum de Bun
Meacensi, ceterisque in Iapone constitutis ecclesii
contati, felicique ipsarum progressu valde lætati sun
autem idcirco etiam libentiùs viderunt, quòd iam d
minem omnino ex Societate nostra conspexerãt. qu
temporis interuallo eos in Christiana fide partim sen
iusdam Christiani honorati viri velut magistri famili
dio, partim etiam quibusdam miraculis diuina prou
retinuerat. Relictum sibi libellum descriptis Xauerii
Litaniis, aliisque precandi formulis, æquè ac sacras
quias pia mulier admodum religiosè custodiebat, ex
virtutis remedium. Etenim ægrotos complures, in ii
xandonum iam desperatum, corporibus ipsorum im
tus libellus ille sanauerat. Nec minore cura senex trad
sibi ab eodem seruabat flagellum, quo singuli Chri
interdum (nec enim sæpius permittebat senex, verit
vsu nimio attritum flagellum absumeretur) sese cæder
sueuerant, quòd eam rem non solùm animis, verùm e
corporibus suis prodesse diuinitus intelligerẽt. itaque
lier ipsa quam diximus, morbo grauissimo implicita,
varia medicamenta frustra tentasset, ad ipsum flagellũ
stremò confugiens, Francisci Xauerii, vt putandũ est,
ritis continuò in pristinam valetudinem est restituta.
omnibus igitur de re diuina familiariter colloquutus,
etiam excitata cum sacratissimæ Virginis imagine ad
dum eleganti, quam eò mecum attuleram, pueris nou

Hexandonus princeps.

Libellus, Xauerii manu descriptus, experta virtutis remediũ.

luobus Hexandoni filiis, baptiſmo luſtraſtis; (quos *Hexando*
nex ille Chriſtianis rudimentis imbuerat) incredibi- *ni filii*
eorum mœrore poſtridie manè diſceſsi cõmeatu ab *baptizā-*
ſtatim inſtructus, atque pollicitus me in reditu quin- *tur.*
dies apud ipſos commoraturum. Cangoximam ſi-
que peruenimus, Regem adiui confeſtim, eoq́; col- *Rex Cā-*
o quòd Euangelium in ſuo regno promulgari cupe- *goxima-*
altiſque præterea verbis habitis, petii, vt liceret mihi *nus.*
ſentia Tamarim vſque ad Luſitanorum ſtationem
ere. quod ille cùm permiſiſſet ea tamen conditione, *Tamaris*
m ipſius ex itinere inuiſerem; Tamarim tridui itine- *portus.*
ertentes ad Regis auum, ire perreximus, maxima ni-
opia, quæ aciem oculorum retunderet, viaque te-
a, occultis paſſim occurrentibus foueis, è quibus
ta ſeſe ægre admodum expedirent. In eo igitur por-
otis primùm curatis, quorum ingens erat numerus,
ı ſæuitia frigorum, partim etiam cibariorum inopia:
barbaris nouem, qui id ipſum à me diu multum-
ntenderant, baptizatis: certo præterea nauis loco,
inarum tutelam de Iaponiis coëmptarum (quas illi
Sinarum aduexerant) cuſtodibus binis appoſitis:
ie communi cõſilio indicta pecuniaria multa, ſi quis
e iuſiurandum vſurpaſſet; (latè enim patebat hoc vi-
Cangoximam redii, & conciones ad Chriſtianos ha-
ſtitui. nam ethnici veriti Bonziorum offenſionem,
venire non audebant: quod ego cùm animaduer-
, cæpi conſilium familiaritatis, ſi quo modo poſſem,
amicitiæ cum Bonziis ineundæ, quo deinde populus
maiore cum fiducia ventitaret. Erat in eo ordine vir
n inſignis, magna etiam ante id ſacerdotium exiſti-
ne, tũ verò & Regis ipſius conſiliarius, & amplis cœ-
tribus ſumma cũ poteſtate præpoſitus. Hunc igitur
collirio ad oculos curãdos, quibus ipſe laborabat, al-
que ille meo ſanè quàm lætatus aduentu, ſibi valde
i fuiſſe dicebat, quę Xauerius diſputaret, cognoſcere,
erpreté defuiſſe. Inde me multa de ſummo rerũ opi-
: immoralitate animorum, de tempeſtatũ varietate,
remoribus, pluuiis, aliiſque rebus huiuſmodi inter-
s, magna ſua cũ voluptate totã eam noctem apud ſe
it. Quibus ille ſermonibus captus, cùm ad me ſæpe,
em Bonzio comite, ego viciſſim ad illum familiariter
ventì-

ventitarem, cumque doctrinam nostram cùm apu
tum apud Regē ipsum ita collaudasset, vt Rex Xixo
est sanctam rem)publicè responderet:vel eo Regis te
nio , vel confirmata atque illustri mea cum Bonzi
suetudine animati barbari ad nos audiēdos venire c
Ex quibus multos Deo adiuuante ad Christum ad
mus. In eo numero fuere primarii duo Regis ipsius c
ti,quos catechismo institutos vnà cum vxoribus & pa
miliæ(triginta quinque in vniuersum fuere) baptiza
quorum deinde omniū ope ac studio sacrum Deo D
templum exstructum est.

Duo regis cognati primarii cũ vxoribus & parte familiæ ad Christũ adiunguntur.

Rebus ita constitutis,per Christianum nuntiū in
Hexandoni magnis precibus accersitus,optimis cùm
stianorum, tum etiam ethnicorum studiis me mag
expetentium deesse non potui: è quibus circiter qu
primarii audito aliquoties Euangelio in ecclesiam
pti sunt.in iis quidam adeò excellenti ingenio, vt in
tarium relatis iis, quæ de me didicerat, librum con
exorsus ab ipso mundi initio,ad vsque Christi Domi
stri in terras aduentū.eius prçcipuè cruciatibus singi
enumeratis.quç ipsius lucubratio & hominibus illis,
etiam populis,ad quos eam ego ipse deinde circūtul
iorem in modum profuit. Idem iussus à me Iaponica
dam scripta de Christiana religione describere.manc
ita auidè arripuit, vt opus vniuersū(omnino chartis
que & quinquaginta constabat) vnius dimidiatiq
spatio absoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium
maximum,quem Xauerius baptizauerat,docendis in
plo ceteris Christianis præfeci, regula præscripta, qu
eo munere obeundo tenerent. quam quidem in re
quibus otium suppetit, diligenter incumbunt, præ
verò librarius ille, quem dixi, qui quidem Christia
ctionibus & commentationibus mirificè delectatur,
cum libro ,quem à me descripsit,in lucum abdens, qu
legit ex eo secum identidem reputans, tāta voluptat
funditur,quòd ad hancDei rerumque cœlestium cog
nem peruenerit, vt lacrimas præ gaudio continere n
sit.Is ipse in Christianorū cœtu post Litanias public
cantatas interrogatus à me quidnam esset facturus,
ei diceret, Christiana sacra fac deseras, quoniam ex
popularibus es,meisque sumptibus victitas : respons

Eximia pietas cuiusdam neophyti.

llico: Here, vis ne me in te fine fuco ac fimulatione
iolum?in re tua familiari procuranda fidelem? vis me
ffum? vis perferẽtem iniuriarum? vis denique in om-
:mentem ac benignum? iube me effe Chriftianum.
enim virtutes omnes vna religio Chriftiana comple-
Ac ceterorum quoque Chriftianorum (ad quorum
:um ibidem alij feptuaginta per eos dies acceffere) e-
pietas, affiduum præcandi ftudium, mirus inter fe a-
:que concordia cernitur. vna tantùm res ipforum a-
vehementer angebat, quòd Hexandonus commu-
neritorum ecclefiæ expers tam diu in Iaponica fu-
ione perfifteret. pro cuius cõuerfione cùm preces ad
lacrymáfque (vxor ipfius præfertim) quotidie fun-
:tum ego vxoris rogatu hominem adij, & ex eo quę-
ır veritatem fæpe iam cognitam depofitis Iaponio-
roribus fequi negligeret. Tum ille Deum teftatus,
anam religionem fibi planè probari, fecus permif-
fe nequaquam fuiffe, vt eam familia fua tota fufci-
na re, quo minùs eos imitaretur, impędiri fe dixit, *Hexãdonũ metus Regis à baptifmo retardat.*
ereretur, ne grauiùs animum Regis offenderet: fpe-
Deo propitio fore aliquando, vt Rege ipfo libente
ım, quem intimis fenfibus adorabat, palàm ac libere
ri poffet. quo illius refponfo Chriftiani valde lætati
x eo loco rurfus ad Cangoximanos reuerfus, Cofmi
per Chriftianum Bungenfem ad me perlatis eo cõ-
n reuocatus, vt ad Regem Icoxiuræ proficifcerer,
in fuum regnum liberaliffimis conditionibus inui- *Rex Icoxiuræ.*
:cùm præter alia multa & Lufitanis omnibus in eũ
commeantibus, quique cum ipfis negotia contra-
, in decennium ab omni portorio immunitatem fe
n effe promififfet, & quicquid circa eft agri ad paf-
ctoginta millia Cofmo obtuliffet, vt intra eos fines
ıs nemo ipfius iniuffu habitare poffet. Cangoximæ
ıftitutis qui Chriftianorum cœtu, in templum fta-
us aduocato, doctorum vice ac munere fungeren-
tizatifque iis, qui iam ad id facramẽtum idonei vi-
ır, ceteros quibus potui verbis fum cõfolatus: duos
ım Bonzios illos, de quibus dixi, quos in difceffu
:quam ftudiofè Chrifto nomina profitentes in a-
ıpus idcirco reieci, quòd à curandis Iaponico ritu
:ocerumque funeribus, nulla ratione fe poffe defi-

 ftere

ftere dicerent, eáque re Christiana sacra, quæ ipsi
taciti colerent, minimè pollutum iri arbitrarentur.
à Christianis vario cōmeatu peramanter instructus,
gna cum doloris amorisq; significatione dimissus,
Hexandoni(quæ ab oppido Cangoxima passuum ab
cem & octo millia) dum nauis paratur, biduum subs
que inde incredibili Christianorum dolore ac gemit
etiam ex arce summa feminis ad mare me deducen
& , quasi in eo salus omnium verteretur, ita me vt ce
ad se redirem enixè rogantibus, conscendi, & decimo
mo die Bungum magna nostrorum gratulatione pe
atque inde tertio Nonas Quintiles Icoxiuram, qui
vltra Firādum est quatuor & viginti passuum millibu
cessi. quò vt perueni, salutatis ex itinere Facatensibu
cùm initio diu multùmque Euangelio restitissent,
deinde perdomiti ac velut subacti, diuinum semen lit
acceperunt, bonámque in primis virtutum frugem
runt) Regem Icoxiuræ primùm adij, qui me honorif
nè bis conuiuio excepit. deinde cum eius ministr
Regis ipsius nomine ad Cosmum litteras dederat,
communi agere institui. cúmque ille quædam ex iis
per epistolam nobis vltro detulerat, reuocaret, facie
mihi existimaui, vt ad Cosmum scriberem, eique t
rem integram reseruarem. Ad portum igitur reuersus,
in Christianos ex instituto adiuuandos incumbo, Fi
nuntij perferuntur, quanto cum rei Christianæ adiun
Damianus Iaponius. Damianus Iaponius familiaris noster, excellenti pi
virtuteque iuuenis, qui nuper Facatensibus quoque
ma cum omnium admiratione operam nauarat egre
in eo oppido versaretur. nec ita multò pòst quędam
tibus nobis, quæ ad Cosmum mitterentur, ecce tibi re
tè affertur ipsum adesse Cosmum. Primò incredibili
res: ea Cosmi ætas, ac valetudo, ea difficultas itinerum
sed vbi iam ad portum applicuit, quanto gaudio affe
mus, faciliùs est vobis existimare, quàm mihi scribere.
confestim ad Regem legauit, vt cum eo rem omnino
gerem. quod ego cū fecissem ablatis etiam syngraphis
gum ipsius Cosmi iussu ad epulas in ędibus nostris (id
semel in anno solemne est) Regi Bungensi parandas e
ri: quo secū ille filiū hæredem regni futurum meo ro
cum proceribus duxit. Cumque in eo conuiuio can
ti

-ti nostri domestici quatuor magna cum omnium
-atione fidibus canerent, Regis filius mensa relicta
 æquales suos hilariter ac festiuè recepit. puer ille
-m, ac pænè potiùs infans, (annum quippe agit quin-
sed in quo sensus animi ac ratio longè præcurrat æ-
. Bungo rursus Icoxiuram reuersus, qui locus à Chri-
incolitur, habêtque in monte summo Crucem, quæ
-is valde conspicitur, à Petro Barreto Nauarcho Lusi-
-lefixam, quòd eodem loco tribus deinceps diebus
speram inspectante se, aliisque compluribus, sublime
signum Crucis apparuisset: Cosmum sanctissimis
et) occupationibus districtum offendi. Tanti ad eum
-sionis & Eucharistiæ caussa cōcursus vndique Chri-
-rum fiebant, vt omnis perturbationis vitandæ caus-
-eni per vices ordine sibi succedere iuberentur. quo-
at ita magna in Cosmum obseruantia ac veneratio,
m eo oculos attollere non auderent: tanta religio
as, vt in sacris mysteriis obeundis, ac præsertim in
e Christi sumendo, copiam lacrymarum effunde-
a denique animi virtus, ac probitas morum, vt bar-
-si Christianorum vitæ admiratione sese colligerēt,
-iorem vltro disciplinam induerent. Per eos dies Fa-
-um Præfectus nauigium cum hominibus ferè tri-
-d Cosmum misit rogatum, vt quoniam tres è mili-
-uis in prælio sclopis icti grauiter ægrotarent, opem
-re ne grauaretur. Fecit Cosmus, vt Facatam è
-icis nostris adolescentem Iaponium mitteret chi-
laude præstantem, qui non modò vulnera extra-
-ificiosè glandibus mira felicitate sanauit, sed et-
-latam sibi mercedis loco magnam argenti vim, stu-
-is barbaris, constanti animo excelsoque repudia-
-a re commotus Præfectus, vt nos aliqua ratione re-
-aretur, immunitati nostræ toto suæ ditionis impe-
-a sæpe nobis iter habendum intelligebat, publicis
-atibus cauit.

Signum crucis tribus diebus apparet in aëre.

-at vt epistolam hanc eximiæ indolis adolescentuli
-moratione concludam: in quem cùm omnia & a-
corporis bona quasi secum ipsa certans natura cō-
: tum etiam dona accessere cælestia, quæ singulare
-geniū, memoriā, oris corporisque totius dignita-
-ciē multo admirabiliorem efficerēt. tanta enim in

Adolescentuli cuiusdā egregia dona & facta.

eo caſtitas ac ſanctimonia cernitur, vt octauo quoc
poſt confeſſionem ritè peractam cœleſte Euchariſti
uiuium non ſine lacrymis ineat: tanta verò animi ſ
ſio & humilitas, (cùm illuſtri admodum loco ſit na
Bũgum ad eam inuiſendam eccleſiam à Gaſpare mi
vrbe Sacaio, bona cum parẽtum venia, quos puer pr
expugnauerat, eò ſimul atque peruenit, vt ſcilicet
Chriſtianorum grege videretur, non modò comam
tonderit, quod in Iapone valde inuſitatum eſt, verũ
omni delicatiore cultu ornatuque abdicato, de co
nendo ſeculo publicè diſputare inſtituerit. Idem in p
parẽtibus reuocatus, Icoxiuram, vt inde Sacaium r
garet, à Coſmo perductus eſt. quem aiunt ex itinere
be Firando apud vxorem Antonij viri principis e
ancillas, cùm ſe per id tempus ad ſacram confeſſion
rarent, de pœnitentia ſanè opportunè verba feciſſe.
ille Chriſtianæ Philoſophiæ partem iam antea ſæp
tractatam callet egregiè. Huiuſmodi pueri ſunt, (
mihi cariſſimi) quorum opera faces amoris diuini D
ſpirante Iaponiorum cordibus iniectum iri ſperam
que ob id ipſum apud nos delectam eorum manum
tatis noſtræ præceptis atque inſtitutis imbuimus. I
Socios omnes noſtros per Ieſum Chriſtum obteſtor
precibus impetrent, vt me vitam ponere in ipſius ob
ac famulatu concedat. ex Iapone, octauo Kal. Nouẽ

ALOISIVS FROES SOCIETATI IES
INDIAM ET IN EVROPAM.

E Maximis nauigationis periculis ſummo Dei a
mini noſtri beneficio liberati, ex ora Sinarum
lumes in hunc Iaponis portum deuenimus, qu
coxiuram appellant, obuioſque habuimus in littore
ſtianos incolas omnes tanta ex aduentu noſtra vol
ac lætitia geſtientes, vt nos humeris ipſimet ſuis ſu
tollere atque aſportare velle viderentur. quorum d
circiter nos ad templũ vſque deduxerunt. Coſmi ver
riani gaudium fuit ita magnum, vt collacrymaretur,
ſe vixiſſe iam diceret, quoniam quidem operarios
ſubſidium miſſos à Domino in tanta negotiorum
támque opportuno tempore cerneret. Ioannem aut
dina

ıdum è magnis assiduisque laboribus ita consumptũ
eque confectum offendimus, vt animam agere pænè
etur. Etenim ad domesticas quidem & quotidianas
ıi occupationes, principũ etiam virorum, & Christia-
tum ex aliis regionibus tum ex hoc regno vel bapti-
vel salutandi caussa ad eum venientium, frequentia
celebritas accedebat: Ioannes autem, post sacra mis-
Cosmo peracta, totum ferè diem & sæpe noctem par-
ıdimentis Christianæ doctrinæ vulgo tradendis, par-
tiam proceribus Bonzijs, qui ad baptismum accede-
separatim instituendis ponebat. Mihi verò baptizan-
us impositum est: ac nono post nostrum aduentũ die
ım sexaginta baptismo lustrati sunt, multique dein-
ex prima nobilitate, Bartholomei regis maximè hor-
c persuasionibus incitati: quorum plerique catechis-
sua manu continuò describebãt, quo faciliùs memo-
mmendarent, eundemque domesticis traderent. fin-
autem, à baptismo, sanè quàm enixè ac studiosè pe-
ous, Crucis sigillum è collo gestandum, itemque Ro-
n precandi causa dabatur.

60 Barbari & multi ex prima nobilitate baptismo lustrãtur.

andi autem simul atque Sodales ex India aduenisse
um est, Antonius & vxor ipsius Elisabetha misso con-
ı nuntio Cosmum magnopere obsecrarunt, vt quo-
tres è nostris in hoc portu sacerdotes essent, vnum ex
Firandensem ceterasque eius tractus ecclesias inui-
s omnino mitteret. quod si per litteras ab ipso nõ im-
ssent, duos è filiis suis ab se legatum iri, qui id ipsum
strati supplices peterent. Neque ita multo pòst ab vr-
imabaræ Tono, (honoris ac præfecturæ nomen id
ıa in vrbe CHRISTIANI eo tempore plus mille
ngenti numerabantur, nobilis vir cum mandatis ad
em Cosmum est missus, vt ab eo promissa exigeret.
iserat enim Cosmus, simul atque supplementum ex
aduenisset, missurum se qui Ximabaræ commora-
. Eadem erant postulata Regis quoque Bungensis,
n vrbe annum iam sacræ missæ facta non fuerant. Ac
um quidem, quòd eius Regis gratia ad rem CHRI-
ANAM iuuandam in primis est necessaria, Baptista
s pòst diebus profectus amicissimeque ab ipso Rege
tus est. Antonio autem Firandensi itemque Tono Xi-
rano Cosmus respondit, simul atq; per occupationes

In vrbe Ximabæra Christiani plus 1500.

 liceret,

liceret, se ipsum ad illos esse venturū. Christiani verò
que insulas quíque Firandum oppidum incolunt, v
sciere nos piaculares orbiculos seu grana benedicta
dia itémque veronicas attulisse, multi cum vniuersa
lia, iique admodum pauperes, conductis mercede na
ad húc portum traiecere. interrogati cuius rei caussa
lius præterea, respondebant, nisi vnius petendæ V
cæ. nam qui orbiculum optabant, octo diebus antè
plicationes ad Deum habebant, quo faciliùs impetr
atque etiam, cùm sibimet ipsi diffiderent, Lusitanis
nos deprecatoribus vtebantur: eaque dona quàm sib
Admirabilis neophytorū in Deum caritas. ta essent, ipsis etiam lacrymis testabantur. Iam ve
Christiani Amangutio, quinquaginta aut sexaginta l
rum itinere, alij Facata, alij denique aliis è regionib
nos huc vsque confessionis caussa contenderunt. qu
sanè religio caritásque est admirabilis. Per idem te
Bartholomeus quoque Rex ad Cosmum inuisend
hæc loca se contulit: quem continuò adiuimus, eiq
Regis Bartholomei pietas ac animi submissio. nia dedimus rosarium ex equo marino itemque gr
benedictum vnum auro insertum. quæ ille quanti fa
vel ex eo ostendit, quòd vtrumque statim è ceruice su
dit. cuius aduentus magna Lusitanorum quoque gr
tione (namque illum omnes admodum diligunt) co
bratus est. Regis autem ipsius animi submissio ac p
cùm sacro missæ interesset, potissimùm elucebat.
nim cùm in templum quotidie manè multo ante lu
niret, (maximam enim noctis partem ferè Iaponij p
res vigilant) non modò sacerdotem ad statam hor
que præstolabatur, sed etiam plebem infimam aduen
summoueri planè vetabat, vixque parato sibi honoris
sa stragulo ad considendum vtebatur: prorsus, vt qu
vnus è populo videretur esse. Sermones verò de rebus
nis ita auidè expetebat, vt sacro quandoque peracto,
recitatum à pueris de more catechismum templo n
quam excederet. idémque vt quædā sacræ missæ & E
ristiæ mysteria probè cognosceret, accersitum ad se ei
gratia nocte Ioannem Ferdinandum summa sua cur
mi voluptate pænè ad lucem detinuit, multa percon
quæ sibi partim ad comites suos docendos, partim ad
zios refutandos, esse necessaria diceret. quæ ille &
purgatorij ignis inferniquesupplicij discrimé à Ioan
di

cisset, ad Cosmum salutatum accessit, cui id honoris e-
habebat, vt in ædium ingressu pugionem ceteráque
deponeret. Paucis diebus in his locis moratus, ad sub-
m fratri suo germano Rimanorum Regi ferendum, *Rimanorum Rex.*
ello erat implicitus, proficisci coactus est. & quoniam
euere Iaponii principes Manibus mortuorum decem-
a ferè sacra, non sine magna Bonziorum præda sagi-
ie, persoluere: Bartholomeus rex patre suo per eos dies
tiuo vita functo, re cum Cosmo communicata, pro
uiis illis, Bonziorúmque conuiuiis, totidem dierum
im sex pauperum millibus præbere constituit: partim *Sex pauperũ millibus epulũ præbet Rex.*
i ipsi, quoniam impio patri non poterat, diuinam gra-
conciliaret: partim etiam, ne post Christiana sacra
pta, pristinæ benignitatis atque clementiæ oblitus es-
eretur. Idem, in rebus diuinis multo plura præstare
pollíceri solitus, simul atque Vmbram regiam vrbem *Vmbra regia vrbs.*
sus est, demortui Regis imaginem, quam odoramẽtis
e venerariq; solebat antea, igne comburi iussit: quod
nziis ingens piaculum est habitum. cumque ex itine-
oppidum Muram se contulisset, vbi erat eo tempore
ipsius Regina: multis ei rationibus persuasit, vt vnà *Regina, vt cum omni familia baptizari decernat, persuadetur.*
omni famularum comitatu baptizari decerneret. quæ
mirabilior visa est, quòd ea Regem ab eodem consi-
tea reuocare tentauerat. simul etiam Rex templum
m magnificũ ædificare constituit, Bonziis ad eam rem
nobio quodam ædeque pulsis. quapropter etiam
ium præstanti virtute virum, regiæ vrbis præfecti fra-
sibique in primis familiarem, ad Cosmum cum man-
misit. quibus rebus ira permoti barbari, impellente
one, Regi ipsi insidias compararunt. Capita coniura- *Regi insidiæ comparantur.*
s fuere duodecim viri vrbis administrationi præpositi.
em occultandam, Regemque fallendum, CHRI-
ANOS fieri velle se simulant. quos tamen Rex, quasi
n scelus præsagiret, diu multumque ante baptismum
ri iussit. Et quoniam Gotondonus spurius regis de-
ui filius, Bartholomeo in legitimi filii locum ab Rege
gina adoptato, hæreditario iure regnoque priuatus
t, Gotondonum coniurati, cum alio quodam è proce-
facinoroso homine Fetibo, in societatem consilii
unt. omnes denique Bartholomeum hortantur, vt
possessionem cùm põpa solẽmni aliquando capiat, &

simul Reginæ baptiſmum ac ceterorum. Coſmo acc
quanta maxima poſſit cæremonia & ciuium gratula
concelebrat.nãque eo ipſo die ſtatutum facinus perp
re decreuerant. Sed veriti mox ne ipſorum conſilia pa
rent, rẽ aggredi anteuertunt. Aloiſiũ regis internunt
tro citroque ad Coſmum rei Chriſtianæ cauſa comm
Feribus in itinere adortus interimit, cuius in comita
Coſmus eſſet, diuinitus factum eſt: premiſſo quippe a
gem Alexandro, Aloiſium ſubſequi deinde ipſe decreu
Eadem ipſa nocte 12 viri regiis ædibus vrbique incen
inferunt, ex quo Rex cum prefecto vrbis Aloiſij fratre,
ciſque præterea comitibus, in arcem proximam c
giens, haud ita multo pòſt Rimanorum Regis auxili
gnum propè vniuerſum ingenti Chriſtianorum gaudi
cepit, miſitque Coſmo nunciatum ſe Icoxiuram, cùm
mum poſſet, ad ipſum inuiſendum eſſe venturum. Int
Gotõdonum & Feribum alióſque rebelles variis locis
Rimanorum obſidebat, eorumque agros ita vaſtabat,
hòc ipſo portu incendia cernerentur. multi etiam ſedit
Regis imperio, capite plectebantur, quam rem ad Chri
næ religionis progationem magni momenti fore con
mus. Sed paucis mihi perſtringendũ videtur, quanã ra
ne Bartholomeus Rex ſeſe ad Chriſtum adiunxerit. Is
ro in primis genere natus, Cegandono patre admodu
ne (qui viuit adhuc) acerrimo & Bonziorũ fautore, & C
ſtianæ religionis inimico; ab Rege vt dicebamus adopt
eſt, (quem arcta affinitate contingebat) populo magiſ
tibuſque approbantibus. Aliquot deinde pòſt annis, C
mus cum Icoxiuram ſe contuliſſet, Rex ad eum ſalu
dũ ineunte quadrageſima venit, quem antea nunquã v
rat. Ad ipſum verò poſtridie Coſmus Luſitanis nonn
comitantibus, qui in hoc portu hyemabant, honoris c
adiit, eumque in ædes noſtras in poſterũ diem ad pran
inuitauit. A prandio Coſmus partim ſuo ipſe ſermone, p
tim Ioannis Ferdinandi, qui bene Iaponicè nouit, op
cùm alia multa Regem de rebus diuinis edocuit, tum d
nimorũ æternitate, inſcitiaq; & errore illorũ, qui nihil
omnino præter materiã primã opinarentur. habita eſt h
diſputatio in ſacello quodam optimè ornato, propo
MARIAE virginis ſacratiſſimæ imagine cum filiolo Ie
cuius ille tabulæ cùm cetero aſpectu mirificè gaudeb

Seditioſi multantur, & in regnum Rex reſtituitur.

Qua ratione Bartholomeus Rex ſeſe ad Chriſtum adiunxerit.

upebat in primis, quòd quamcumque ſe in partē ver-
defixos in ipſum oculos puer IESVS habere videretur.
ille quidem omnia quæ dicebantur clarè percepit.
reſſu autem Coſmus ventilabrum aureum Regi do-
cruce præfixum cum clauis tribus, & nomine IESV
ter ſanè deſcripto. quod ventilabrum Gaſpar Vilela
Meaco miſerat. cuius argumenti litterarumq; no-
permotus Rex, vt ea omnia per otium cognoſceret,
ad nos cum magno comitatu ſe contulit, ceteriſque
relictis, vno Aloiſio ſecum adhibito, templum in-
ur, ibique rurſus de ſacris fidei Chriſtianæ dogmati-
que ſanctiſſimi nominis IESV cruciſque myſteriis at-
tutibus, Regis ipſius rogatu, Ioannes admodum fu-
ioſeque diſſeruit. è quibus multa Rex ſua ipſe manu
mentarium retulit. ex eo die, aureæ crucis ſigillo
is, quod ſecum de Coſmi ſententia geſtabat aſſiduè,
tidem IESV Chriſto commendans, crebríſque Coſmi
ationibus incitatus, denique nomē Chriſto Domi-
conſtituit. Nocte igitur domum ad nos cum ſuis
ribus venit, piis de religione ſermonibus ad inſe-
vſque lucem aures præbet, quibus Coſmi iudicio
is inſtitutis, ſacro baptiſmate ab eodē luſtratus eſt,
is in modum precantis magna cū ſubmiſſionis pie-
e ſignificatione cōiunctis, comitum ſuorum ex pre-
obilitate corona circundatus, qui pariter eius con-
ne monitiſque adducti in eandem baptiſmi volun-
ehementer incubuerant. Xumitanda appellabatur,
x eo tempore Bartholomeus nouo nomine vocita-
Inde ad bellū diſceſſit, Coſmum obteſtatus, vt pro
rúmque ſalute ac felici vxoris partu Dominum pre-
. Porrò in itinere Mariſtenis delubrum, quem Deū
tari præpoſitum Iaponii magno cultu ceremoniâ-
erantur, iniecto igne conſumpſit, eodemque loco
Crucis erexit, quod ipſe & vniuerſus ipſius comi-
pplices adorarunt. In caſtra verò ſimul atque per-
eſt, miſit qui toto regno Deorum fana combure-
ipſis verò lucis materiam cæduam gratis ad naues
as ac reficiendas Luſitanis attribuit. Quin etiam in
quicquid à bellicis occupationibus otii ſupereſt, id
nocte diéque in militibus ad Chriſtianam pietatem
andis inſumit, quos paulatim ad nos, quo res minùs

Mariſtenis delubrū Rex igne conſumit.

inuidiosa apud ethnicos ac Bonzios sit, baptismi c
mittit. Eiusdem in bello insignia sunt nomen IES
clauis tribus in humerali depictum, crux è collo
dens, granumque benedictum in baltheo. Deniqu
rei Christianæ studio incensus est, vt neminem intra
huius fines habitare patiatur, quin concionibus sa
tersit, Christianos verò contra omnium, etiam parc
gandoni iniurias ac vim tuetur egregiè. & quonia
est splendore atque autoritate conspicuus, magnop
dixi, fore speramus rebus pacatis, vt Euangelium ips
tore Dominus longè latéque disseminet. Vos ego
atque etiam oro, vt sacrosancta sacrificia vestra, p
suffragationes mihi deesse ne patiamini. Icoxiura, 1
Decemb. 1563.

Insignia Regis.

ALOISIVS ALMEIDA SOCIETA IESV IN INDIAM.

EXponam his litteris, fratres mihi carissimi, qu
ratione Rimanum in regnum vrbemque Ximab
nuper inducta Christiana religio fuerit. Ac p
quidem hic seu emporium Icoxiure, quod commuta
nomine Mariæ Virginis adiutricis vocatur, compl
Facata, Firando, Meaco, aliisque ex oppidis huc ad C
Christianæ doctrinæ causa commigrantibus, ita fred
habitari cęptum est, vt ecclesiam hanc regionis huiu
tius caput aliquando fore speremus. Bartholomeo
rege vnà cum ipso flore nobilitatis haud ita pridem
delium numerum aggregato. Eius autem frater Bart
mei monitis precibusque sæpius excitatus, vt à Iap
superstitionis erroribus ad rectam veritatis Euangeli
mitam se traduci pateretur; à Cosmo magnopere peti
aliquem ad se instituendum in castra (bellum enim
tempus gerebat) omnino mitteret. Missus ego sum,
gnéq; ab eo acceptus, nocturno tempore, quod à ne
magis erat vacuum, de rebus diuinis ad Regem diu m
que dixi. quod ipsum deinde per alias occasiones alib
ipsius rogatu fecissem, iis sermonibus admodum del
tus permotusque Rex, certis de causis Christiana sacra
met in præsentia suscipere supersedit, sed duas mihi
epistolas, alteram ad Cosmum, cui potestatem pe
litt

s faciebat Euangelii toto suo regno libere promul-
lteram ad incolas oppidi maritimi Cocinoci, in qua
riptum, vt ad audiendum Euangelium ad me conue-
. ad quos me qui perduceret vnum ex amicis ac fa-
ibus mihi comitem dedit: quo sanè breui perueni-
ospitioque excepti ab vrbis Præfecto, verbum DEI
inare instituimus. Nec sanè frustra. etenim baptiza-
quinquaginta supra ducentos, in quibus fuit cum
ac liberis ipse, ad quem diuerteramus, vrbis præfe-
Deinde cùm in ædes regias in primis instructas loci
ate deterriti timidiùs incolæ ad nos & ipsi venirent,
s mitterent, veriti, ne ab iis ædium ornatus & cata-
ita fœdarētur: vbi id animaduerti, egi cum Præfecto
s ędibus, populi docendi causa, comparandis. ille mi-
liberaliter omnium, quotquot essent in oppido, de-
tionem. delectum est ædificium quoddam peram-
sed magna ex parte dirutum, secus aream, quā nobis
mplo ædificando attribuerat. Operæ centum ad rui-
staurandas, ædémque sacram exstruendam, Præfecti
io ex censu ciuium exhibitę, opus vtrumque celeriter
erunt. Tum verò liberiùs ad Christianæ doctrinæ ru-
tà sacrásque conciones pueri senésque sese confer-
quibus deinceps non ita multo temporis spatio cen-
septuaginta baptismo lustrati sunt. designatum est
Christianis humandis prope ædem sacram cruce de-
ramplum soli spatium, quò primùm illati sunt in-
duo tertium circiter annum agentes, quos Domi-
o salute harum gētium deprecatores in cœlum asci-
cuta deinde est in Bartholomeum regem cōiuratio,
que tumultus, quibus tametsi oppidani commoti,
a Bonziorum fautoribus potentibus viris ad Chri-
m religionem deserendam solicitati sunt, Cruce etiā
ntumeliosè diffracta: ipsi tamen in fide fortiter per-
nt. quod egomet deinde ex eorum sermonibus cla-
spexi, cùm ad eum portum per id tempus naui acces-
. cū enim, ab hostibus Christianæ religionis vrbe oc-
, publico edicto nos intromittere vetarentur, ad sta-
n nostram sera admodum nocte parato nauigio fre-
es venerunt, se diligenter excusantes, quòd nos
re hospitio sibi per aduersarios non liceret, pietatem
suam atque constantiam verbis testātes huiusmodi:
Christiana

Præfectus vrbis Cocinoci cū 250. baptizatur.

Neophytorũ constantia.

Christiana religione deserta, quam porrò sectabim
difficultatibus nostris atque periculis ad quem con
mus? an ad lignea siue lapidea simulachra, quæ huc
coluimus? quis insitam vnius Dei caritatem ex anin
stris euellet? Quibus ego verbis maiorem in modu
creatus, eosque vicissim, vt potui, consolatus, ad Co
ceterosque socios Icoxiuram ex eo loco profectus su
se cum Christianis, ad hostium furorem vitandum, i
rariam receperant. verùm sedatis iam maxima ex pa
multibus, & Bartholomeo, qui in arcem quandam
cendio regiæ vrbis cum paucis vix viuus euaserat, in
restituto, metus hosce omnes juuante Domino prop
sublatum iri confidimus. sed de his hactenus.

Regulus Ximabaranus.

Venio ad res Ximabaranas: quam ego in vrbem
Tono seu Regulo accersitus, Cosmo iubente, me co
benignéque exceptus, & in optimo totius vrbis don
sum collocatus. Postridie me Rex inuitat ad cœnam.
na familiares suos atque domesticos in cęnaculum c
cat. Hîc ego bene longam de Christiana religione di
tionem instituo. illi verò multa ac varia me interr
quibus ego dum ad singula respondeo, noctis magn
abiit. Manè cùm illuxisset, Tonus rogatu meo popul
omnibus Christianæ capessendæ religionis fecit p
potestatem. ex eo tempore ter quotidie concionari
mus, matutinis primùm horis, tum pomeridianis, pos
vespertinis, tanta hominum vi confluente, vt non c
solùm, sed etiam via auditoribus oppleretur. Secundi
reì Christianæ cursum more suo aduersarius non sem
pedire conatus est. Tria visuntur Ximabaræ cenobia
ziorum, qui cùm aliis de causis plurimum possunt, tũ
principes ciuitatis affinitate contingunt. Eius ordin
minum fallacias atque superstitiones quòd palàm
guimus, populumque ab ea secta ad Christum om
traducimus, capitali nos vbique ferè odio prosequu
Ximabaræ autem, simul atque ita propensam in nos
li voluntatem intelligunt, inimicitiis, quas antea int
exercebant, communi metu suadente depositis: calu

Bõziorũ calũniæ & scelera

fictisque criminibus nos oppugnare constituunt. Ad
adeunt, mirantes cur in suis terris tam improbum g
hominũ versari patiatur. Antropophagos esse nos, &
cunque Christiana sacra inferamus, eodem continuò

εcidiumque importare. Si nobis in vrbe habitatio de-
ıſitanos ipſos illi imperium erepturos. Ad hæc, ple-
ıcitare conãtur, partim vt nos ex vrbe pellendos vna
bs Tono depoſcat, partim etiam vt nos publicè con-
naledictiſque proſcindat. Eam rem vbi parum pro-
animaduertunt, conſilium etiam audacius capiunt.
go in ædibus noſtris de re Chriſtiana ad populum
nè diſſero, facta manu quidam è Bonziis de commu-
rorum ſententia in ędes noſtras irrumpit, poſitamq;
ucem effringit. Sanè indigna viſa res eſt, valdéq; om-
d hoſpes præcipuè noſter, eo facto commoti. Itaque
ropiùs factum eſt, quàm vt eum interficerent. Bonzii
furore elati ſcelus ſcelere cumulant. Mos eſt neo- *Mos neophytorũ.*
um, ſuſceptam à ſe Chriſtianam religionem cruce in
depicta, atque in ædium foribus collocata, publicè
ri. id illi ſibi non modò apud Deum ſalutare, ſed etiã
omines glorioſum exiſtimant. Hæc omnia inſignia
poſtridie, primoribus vrbis pro affinitate fauenti-
liſcerpere ac lacerare decernunt. Quod vbi Tonus
t, Chriſtianis confeſtim totam rem iuſſit renuntiari,
hortatus eſt, vt tumultus vitandi cauſa, eam iniu-
quo animo ferre ne grauarentur: ſe ipſum in Bon-
ique animaduerſurum, ſed tempore. Quorum amẽ-
uror eo vſque proceſſit, vt quicunque ad nos audiẽ-
nirent, eos vſu etiam fontis arcerẽt in proximo ſiti,
m plurimi aquationis cauſa ventitabant. prorſus vt
eius moleſtiæ vitandæ cauſa, in aliam vrbis partem
re neceſſe fuerit.

verò illa quoque res accidit, non minùs euentu felix
, quàm initio triſtis ac turbulenta. Adoleſcentes duo
audiendos rei nouitate inuitati ex oppido finitimo
nt. dumque in ædibus noſtris morantur, in familiari
nili colloquio (vt fit) vnus eorum alterius procaci
gatione laceſſitus, ſtricto mucrone in ſocium præ-
acundia ferebatur: cùm illum ex iis qui aderant Ia-
quidam (aderant autem ferè centum) vi arreptum re-
, eique de manibus ſicam extorquent: quo ille facto
tus inde diſceſſit, vt aut eam vlciſci iniuriam, aut
m ſibimet inferre, Iaponico more, decerneret. Acceſ-
exſtimulandum iuuenis animum, ſatis iam per ſe in-
m, patris quoque denuntiatio vehemens, ne ſuum in
con-

conſpectum veniret omnino, niſi priùs ab ædium
pnè domino, apud quem res illa contigerat, doloris
exegiſſet ſui. igitur adoleſcens, amicis affinibuſque c
vim comparat: quod vbi Ximabaram allatum eſt; Ch
nos omnes magnopere conturbauit, me verò potiſſi
verentem, ne ſi ad manus ventum eſſet, (quæ res no
multorum cæde erat futura) tum verò Bōzii ciuibus
cupiebant planè perſuaderent, nos rixarum ac ſediti
vbique terrarum autores eſſe perpetuos. Iamque ſe;
quam in magno omnium mœrore, oppidani ad Io
(ſic enim appellabatur) hoſpitis noſtri defenſionem i
xerant, aduentabátque armatum agmen aduerſario
cùm iuuenis ille dux agminis repentè præter om
ſpem gentiſque conſuetudinem exterritus ſubſtitit
dignitati ſuæ, ſatis parentis imperio factum exiſtim
vacuam nobilis cuiuſdam viri domum ingreſſus in ſ
bano poſitam, reſiſtente nemine, pugionem inde vi
abſtuliſſet, atq; ita (vt fecit) in patriā reuertiſſet. Id à
ſtianis vbi reſcitum eſt, tanta voluptate lætitiáque p
ſunt, vt ab ipſo noctis crepuſculo, quamquam eos de
dimittente me, nihilo minùs gratias Deo cuncti ſin
gentes, factáimque inuicem gratulabundi narrantes,
ſequentem lucem vſque perſtiterint. Nec tamē inter
aliáſque difficultates, & Bonziorum inſectationes, Do
Deo fauente, ceſſatum eſt. nam præter quotidianas c
nes & catechiſmum, baptiſmi celebres variis tempo
complures habiti ſunt. Ac primùm quinquaginta ba
nomē Domino dedere. deinde rurſus circiter ſeptua
tertio denique baptiſmo, candidati trecentum num
ſunt, è quibus baptizauimus duntaxat eos, quos ſatis
bè inſtitutos Chriſtianis præceptis inuenimus. ceter
minùs adhuc idonei videbātur, in aliud tēpus reiecti.
ſtianorū primitias libauit Dominus in hoc itē oppido
videlicet trimos aut quadrimos infantes: quorum qu
mus exceſſit è vita, Chriſtianæ fidei veritatem illuſtri
teſtimonio comprobauit. Cùm enim iam ageret anin
ſublatis ad ſydera manibus, Tem iangate mairo, id eſt,
feſtim (inquit) in cœlum migrabo. Cuius rei miraculo
phyti magnopere cōfirmati ſunt. Ipſe autē Regulus ta
nec dum Chriſtianus eſt, & certis de cauſſis in aliud te
Bonziorum ſcelus ac maleficia debitis vindicare ſupp

Totā noctē in agēdis Deo gratiis perſtitē Chriſtiani.

Celebres aliquot baptiſmi

d

it:suam tamen erga nos beneuolentiam, & Christia- *Reguli er*
igionis vel tuendæ vel amplificandæ studium, pluri- *ga Chri-*
bus ostendit. primùm enim nobis honoris causa fa- *stianã re*
iter sæpe conueniendis nomen nostrum apud Xima- *ligionem*
os in admiratione & in gratia posuit. deinde aream *studium.*
o ædificando optimam, materiamque suo sumptu
ctã, operásque ducentas nobis attribuit ad arcis rui-
uandas solo, quæ arx quondã illa ipsa in area fuerat.
pli verò ipsius apparatum & cultũ familias septua-
n ea vicinitate habitantes certum vectigal pendere
xturbationis pœna proposita, nisi in officio persti-
. Idẽ, quòd Christiani ad tẽplum æstu maris acceden-
admodum veniebant, ingenti ponte ad ipsius tem-
ıas vsq; perducto, facilẽ iis tutumque aditum præ-
uctus verò filiola, (quã nos, quòd clarissimo gene-
est, magno Christianæ rei adiumento futuram ali-
o speramus) eam nobis tradidit baptizandam, quod
ıs, & nomine Christiano Mariam appellauimus, vt
delicet nomen ipsum ad omnem virtutem ac sancti-
m incitaret.
ferè in oppidis Cocinoco & Ximabara gesta sunt:
go vtramque ecclesiam per id tempus sæpe reuisi, &
Damianum alteri Paulum, comites ac familiares no-
terim dum ego abessem præposui. Vos etiam atque
bsecro fratres, vt pro hac vniuersa Iaponica vinea
o Deo nostro quàm diligentissimè supplicetis:
tu Mariæ virginis adiutricis, 5. Kal. Decem-
563.

ALOISIVS FROES SOCIETA-
TI IESV IN INDIAM.

Nno proximo, Icoxiuræ vico ab hostibus concre-
mato & exciso, Cosmus Turrianus cum Aloisio Al-
meida & Iacobo Consaluo officii causa conquisitus
tiano quodã nobili viro, Tacuxim oppidum Regis *Tacuxim*
nsis æger naui deductus est. Ego autem ab Antonio *oppidum*
ensi viro principe accersitus, Cosmi iussu Tacaxu-
ondendi febri frigoribusque vexatus, quæ me qua-
enses malè habuerunt. Eòdem venit post mensem
Ioan-

Ioannes quoque Ferdinandus. Insulani sunt nume
centi circiter & quinquaginta, omnes Christiani, q
quibus licuit, aduenieti mihi nauigiolis obuiam pr
ceteris in littore præstolantibus. quorum omnium
fit pietas atque religio, ex eo facilè iudicabis, quò
nocte ad Dominum deprecandum, Christíve passion
cum reputandam, surgere è lectulo consueuerunt. C
tiam primis tenebris multi cùm se in preces fuderu
mediam vsque noctem in ea cogitatione sùimet pęn
ti persistunt. Pyxidiculam ego cerearum agni cœlesti
ginum, quas Romæ summus Pontifex consecrauerat
nostris attuleram ex India. id vbi resciuit Christian
dam anus Facatensis, multis precibus vnam mihi
extorsit. Eius rei fama statim hoc toto tractu perc
itaque ad me quotidie & Firando & aliis ex locis n
veniebant virorum feminarumque plenissima, è re
illis amoris (sic enim appellant) aliquid à nobis effla
tium, negari non poterat. itaque totum eius cerę cor
tionisque mysterium exponebat Ioannes, deinde in
stribuebatur. & sanè ceram in particulas ita minutas
coacti sumus, vt Christianis mille quingentis ac tr
sufficerent. quas pro suisquisque copiis vel argentea
vel ænea, vel stannea, vel ex aurichalco includebant,
tera parte nomine IESV spinea corona circumdato,
tera tribus ad imam crucem clauis incisis. Templur
ipsum, quòd Firando aliisque ex insulis confluent
nos multitudinem non caperet, per eos dies amplific
& sacrario atque ædificiis ad hyemem traducendam
tum est. opere absoluto, dum Iaponius quidam apt
ceram in candelarum vsum ad ignem liquat, arida
rum materia, è quibus parietes erant exstructi, flan
ita auidè arripuit, non modò vt hospitium nostrum, a
que sacram, sed etiam quindecim ferè vicina Christi
tecta comprehenderit atque consumpserit. quorum
mihi æquitas animi ac patientia visa est admirabilis,
incensis domibus domesticóque instrumento, in pub
se coacti proripere, tempestate perfrigida, cùm è
densa nix caderet, vnà cum conjugibus liberisque
nonnullis eorum erant septeni octonive, nostran
men vicem magis quàm suam ipsorum dolerent. I
clade sacrorum apparatus Dei beneficio ereptus e
ali

Bis in nocte orandi caussa surgunt Christiani.

Ceree agni cœlestis imagines.

dè supellectili vestibusque, quas nos omnes egenti-
hristianis ijs, quorum domus arserant, miseratione
oti diuisimus. Ioannis verò Ferdinandi commenta-
ultis iam annis elaboratus, in quem ille sacras con-
s & catechismi explicationem Iaponico sermone
rat, sanè quàm incommodè periit. Ego interea cùm
us decumberem, ex eo periculo me ad quendã Chri-
m recepi, ibique in summa egestate storea mihi pro
lo fuit, lignum pro ceruicali: eò statim magna vtrius-
xus hominum ac puerorum turba confluxit, incom-
nostra & calamitatem lacrymis prosequentiũ: mor-
arentes lugere dixisses, atque, vt est gens ad omnem
nitatem ac misericordiam prona, quanquam in sum-
i familiaris angustiis, alij ad me contegendum pro-
estimentis exuere sese, alij in cibum duas trésve co-
alij virides cepàs, alij denique siluestre allium affer-
uot etiam Firandenses & Facatenses Christiani, qui
insulam anno priore Icoxiura migrauerant, cocta
cibaria septem octóve dies è suis domibus misere.
ncommodi nuncio Firandum vicináſque in insulas
o, confestim ad nos subleuandos Christiani cum fa-
aleis, funibus, arundinibus aduolarunt: quorum o-
ùm ædes nostræ, templumque, tum etiam incensa
ianorum tecta magno omnium gaudio ac voluptate
a sunt.

Christianorum caritas.

idem tempus ecce noua calamitas. Aduectúm ex
pretiosum ornatum sacrorum vnà cum aureo textili,
al vitrea vasa donanda principibus, Firandum Cos-
vt ibi videlicet ab incendiis tutiora essent, ad Chri-
m amicum custodienda transmiserat. Hîc dum ludos
am profanos ipso cinerum die agunt barbari, vnus
emere arreptum ignem in ædificium coniicit, qui
adiuuante, adeò vehemens ac sæuum excitauit incẽ-
vt bonam vrbis partem cum ædibus Antonij dyna-
Christiani eius qui nostra seruabat, momento pænè
oris hauserit. quæ res magnam mihi præcipuè, febri,
ni tempore, laboranti, patientiæ materiam prębuit,
n eas ego quoque sarcinas, Diui Thomæ partes, quæ
antur, itemque nonnulla valetudinis aduersæ re-
, quibus admodum inops est hæc terra, coniece-
e, paucis interiectis diebus, vigilias agere sumus co-

acti latronum & hostium metu, quibus paruum hoc
di regnum infestum est: paratisque nauigiis, quibus
res ferret, aueheretur sacra vestis & instrumẽtum, n
Christianis in editum locum munitúmque recepim
belli tumultus ille Deo fauente sublatus est. Et qu
Iaponicæ linguæ ignoratio rem Christianam mag
distinet, erepto ex assiduis occupationibus tempo
ciendum sibi frater noster Ferdinandus existimauit
Iaponico sermone grammatica præcepta conscribe
duplex etiam Lexicon addidit: in altero Iaponicas
in altero Lusitanicas alphabeti ordine cum sua cu
significatione prætexens. Sexto vel septimo mense, h
men idcirco intermissis concionibus, ceterisque m
bus, eam lucubrationem absoluit, in primis vtique n
riam Iaponiis excolendis.

In feriis natalibus atque paschalibus incolarum
ma deuotio. Nocte natali sub vesperam ientaculo
ptos bifariam in templo diuisimus. Ibi alternantibu
ris certos ex veteri testamento locos, sacrásque pro
rum prædictiones tempori accommodatas versu Ia
decantarunt. Deinde solemnia missarũ sacra peract
Dominica in palmis cùm sacrum fieret, passione D
per vices, vt fit, recitanda, tanta populi complorati
est, vt vix inter pronuntiandum nos mutuo exaudi
semus. Iam sexta feria, quæ proximè consecuta est
plures tum Firando, tum ex finitimis pagis Christi
verberationem cum flagris ac tunicis confluxere, qu
randi conuentus huiusmodi ab Rege prohibentur.
uientibus eo die procellis atque imbribus deterrit
quo minùs acriter sese cædentes, sanguinémque mi
per multos passus agmine composito incederent.
ipsum separatim mulieres quoque Christi amore in
fecerunt, idque summa cum religione & sanctimoni
rò aquam sabbato sancto benedictam, magno studi
de ad morbos pellendos partim apud se religiosè
uandam sumpserunt, partim etiam Firandum, cete
in insulas, atque oppida Christianis dono mittenda
schali verò die dominico ad summam gratulatione
cies tantũ & põpa magnifica defuit. cetera sanè egr
num duntaxat pallium erat nobis, quo eodẽ pro vmb
supplicatione vsi sumus. sub ea gestabã ego sacratis

ti corpus in calice. linteatus præibat Ferdinādus co-
rosea redimitus, & quanquā macie ita cōfectus, vt vix
e vestigiis posse videretur, valde tamē iucundè cane-
ic nobis Maria, quid vidisti in via? Cui respōdebat ex
parte Iaponius quidā senex, trullā bacillo pulsans,
im vlla in his locis organa musica sunt. Eo die cibū
os cūcti sumpsere, quod festis ferme celebrioribus
at; præsertim verò die visitationi Mariæ virginis sacro,
e precipuo cultu atq; honore exigunt Misericordiæ
tia, cōuiuij curatorib[9] in qualibet ecclesia cōstitutis.
is hebdomadæ sacro sanctæ diebus Firandi res acci-
prouidentiam Domini iustitiámque declarandā ad-
m illustris. Princeps Bonziorum erat in vrbe quidam
andaque nomine, regni totius huiusce tanquam Ar-
scopus, capitalis Christianæ religionis inimicus, cu-
lere antea & cruces præcisæ & Gaspar Vilela cum re-
omnibus è Societate nostra Firando pulsi exclusiq;
t, quam rem Antonius dynasta grauissimè tulerat,
men vindicauerat, eo quòd Bonzius principum af-
ibus admodum potens esset. Is igitur ab eodem An-
, qui regij exercitus Imperator vnà cum Rege eo tē-
ilitabat, per interpretem petiit fundum quendam
uandam prædiis delubrorum suorum. Id cùm An-
apertè negasset, accensus ira misit continuò Bon-
imùm, qui Antonij villas, deinde sex circiter Chri-
rum Antonij popularium domos incenderent. E-
o tum Antonius rei atrocitate commotus Regem
onzij improbitatem diutius ait tolerari non posse:
ipsum Rex animaduertat, sese confestim rei milita-
a deposita, ad vlciscendam eam iniuriam profectu-
ui Rex quanquam inuitus ac mœrens, tamen quod
ij viri nobilissimi, & secundùm se opulentissimi
plurimum indigeret, respondit se totam rem i-
rbitrio planè permittere. Tum recordatus iniu-
noftraram postulauit Antonius, vt Bonzium eo
atis gradu deiectum Firandensis regni finibus in
uū exterminaret: & ne qua spes reditus ei relinque-
agros illius ac bona aliis possidenda assignaret. Quo
facto: & Christiani molesto grauique aduersario li-
, & Bonziis dedecus ingens ac dolor inustus est.
em menses Tacaxumæ fuimus: quo temporis spa-

tio vicinas insulas, quæ in Antonij ditione sunt, bis
nandus inuisit. nec sanè frustra. nã & Christiani, ipsi
uentu mirum in modum recreati, & barbari multi ad
Christi perducti sunt. in ijs vetula quædam annum
circiter nonagesimum, mulier honorata, multisque
tatibus pollens. Hæc æternæ beatitudinis gratia, mu
ponis delubra superstitiosis peregrinationibus circ
rat, habebatque papyraceam tunicam, quæ descript
midæ vitam continebat, quam illi cum aliis diplom
& indulgentiis (ecclesiasticos enim ritus dæmon ef
Bonzij pretio ingenti vendiderant, polliciti, si eo a
supremo die suo efferretur, omnibus noxis solutã, re
beatas Amidæ sedes procul dubio peruénturam. Æ
quendam eius propinquum Ioannes inuiserat, cuius
casu ipsa quoque tũ aderat. Eam igitur Ioannes acce
bet, si pauca de redemptore generis humani deque
vita cognoscere cupiat. audituram se respondit muli
rùm enimuero falli, si quis idcirco se Christianam fu
existimet. Sed vbi Dæmonis malitiam, fraudes Amid
illa tantopere fideret, Euangelicam denique veritat
nes aperuit: vt Iaponica ingenia facilè rationibus ce
eius orationem mulier ita approbauit, vt lacrymis o
baptismum continuò peteret. quid multa? solemnes
tiones edidicit, chartaceam illam tunicam, aliáque E
rum scripta quæ diximus, ad Ioannem attulit comb
da, sibi postthac sacrum fore nihil aut religiosum affi
præter nomen IESV. ac deinde baptizata, tantam
pietatem atque ardorem ostendit, vt cùm vniuersos
stianos, tum eos præsertim, qui eã antea nouerant, i
ti gaudio affecerit: quam metuebant priùs, nunc aut
tu duplicatum in amorem conuerso, maximè diligu
mirantur quæ priùs vix præ imbecillitate corporis
posset, eam nunc quotidie templum petentem, Ang
que salutationem trecenties recitantem, & singulis
bus bis orandi caussa è cubili surgentem. Eadem post
me Tacaxumam cum aliis Christianis naui contend
rei diuinæ interesset, & granum aliquod benedictu
ceræ, quam diximus, consecratæ particulam à nob
posceret.

Vetula 90. annos nata ad Christũ perducitur.

His rebus aliisque peractis, quas ego breuitatis
prætereo, Ferdinandus ad me reuertit. Et quoniam F
d

Christiani magno nostri desiderio tenebantur; mi-
:m per Regem a Christiana religione, contrà quàm
simulauerat, alienum, in ea vrbe rem diuinam facere
:ebat: supplicationibus habitis, & re cum Antonio
unicata, omnino visum est faciendum, vt Ferdinan-
tem eò sese conferret, vbi ille dum fideles in officio
:, labantes in fide confirmat, barbarosque præceptis
ianis instituit: interea naues Lusitanorũ duæ in hãc
: Sinis delatæ. quarum magistri cùm iniussu meo Fi-
portum inuehi nollent, Rex ratione lucri coactus
alioqui, secus ac primis aduentus nostri in Iaponem
simulauerat, & nobis & Christiano infensus est no-
se mihi per quendam è suis familiaribus excusauit,
bellicis districtus negotiis nondum mihi salutẽ nũ-
fisset, & simul magnopere petiit à me, vt Lusitanos
ditu ne prohiberem: se primo quoque tempore de
loque introductione cum nauarchis acturum. Illi
permittente me, descendunt, & promissa ab Rege sę-
igunt, templum ære suo se exædificaturos recipiũt.
rgiuersando rem extrahere, nosque iam apertè fru-
:um eo ipso tempore oneraria, cui a sancta cruce est
n, aduenit: sanè opportunè. nam & sacerdotes è So-
: tres, Melchiorem Ficaredum, Balthasarem Acosta,
nnem Cabralium, summa cum animi nostri volupta-
etitia nec opinantibus nobis aduexit: & occasionem
am præbuit Regis ab ea perfidia reuocandi. Hanc e-
iem actuario quæsitam reperi in ipso cursu velis ad-
flatis; & Petro quidem Almeida Nauarcho pro ex-
ti eius probitate, & in Societatem nostram obseruã-
ilè persuasum est, vt vela submitteret statim, ibidẽ-
bsisteret: mercatores autem siue nauigationis nau-
lioque, siue alia quauis de caussa, nullis rationibus
tentia deduci potuere, quominus scaphis oppidũ pe-
, & mercimonia exponerent. magno illis ea descẽsio
namque à furibus igne apothecis eorum iniecto, ma-
erciũm parte vel flamma ventoque sæuiente cõsum-
l etiam ab ipsis furibus inter eam trepidationẽ abla-
eorum circiter duodecim millium damnum fecere.
:a Petrus Almeida, qui iactis anchoris, ab oppido sex
passuum stabat, rogatu meo Regi apertè denuntiat,
nobis restitutis nequaquã appulsurum. Rex autem

dierum aliquot mora interposita, ad extremum m
ne si rem diutius distulisset, magna rerum suarum
nauarchus alios portus peteret, nobis & vrbem i
& sacræ ædis exstruendæ potestatem fecit. Descend
nobis ad littus die natali D. Bartholomei Apostoli,
latio ingens & à nautis Lusitanis significata est, &
colis Christianis, cùm se præter spem voti compote
viderent. Nos cum nauarchis & magno præterea c
tu Regem adiuimus, eique gratias egimus. accep
frigidè, quod dedit accepimus, inde Antonio eiusq
tre salutata, ad instaurationem templi continuò a
adiecimus, ex onerariis Lusitanorum tribus, pecun
dificationem corrogata, opus celeriter ad culmen
ctum est. Itaque in eo templo natalem diem Maria
nis egimus Balthasare sacrificante, & magno omni
dio concionante. Tanto autem studio à nobis de ha
densi commoratione multis de caussis laboratum es
mùm quòd ita mandauit Antonius Quadrius, dei
Christiani incolæ summa virtute ac religione homi
ferantur: tum vt iacta à nobis in animis puerorum,
nè præstanti sunt indole, semina Christianæ doctri
bonam frugem nostra opera perducantur. postremò
tanorum etiam gratia, qui ad hoc emporium libent
commeant, ad merces distrahendas ac diuendẽdas
tunissimum. Dum hæc ad Firandum geruntur, cog
est Cosmum Turrianum Bungensis regis hortatu
auxilio ad oppidum Rimani regni Cocinocum per
se, eamque ecclesiam, quam hostes afflixerant, eiusdẽ
gis ope ac beneficio restitutam. Eò Melchior Ficare
mandatis ac litteris, quas afferebat ex India, ad Co
profectus est. Nec ita multo pòst Cosmus ad nos sc
vt ad se ego & Balthasar Acosta veniremus, Cabral
Ferdinando Firandi relictis. quæ prima nauigandi fa
fuerit, proficisceremur. atq; ego me, nisi per mea steteri
cata, Meacum ad Gasparem Vilelam missum iri co
nã nostrorũ hominũ subsidiũ aliquod nõ ipse modò,
iam Meacenses vehemẽter exoptãt: quippe qui ad eũ,
rũ caussa, ex omnibus vrbis amplissimæ partibus ægr
modũ ventitant. Cuius profectò res gestæ satis declar
hil esse tã arduũ atq; difficile, quod nõ animi robur a
seuerãtia superet. Nã qui primis legationis suæ tẽpor

elis,probris,lapidationibus nullo defenſore appe-
ıque vexatus eſt, tantum conſtantia patientiáque
, non modò vt populo, ſed etiam vt principibus,
e iam ipſo æquo ac beneuolo vtatur. In agro
ſi intra quadrageſimum circiter lapidem eccleſias
nſtituit, multis è prima nobilitate ad Chriſti cul-
luctis: magnum denique rei Chriſtianæ ſtudium in
tibus excitauit. Verùm hæc & reliqua huius pro-
cta ex aliorum litteris fuſiùs cognoſcetis. Vos ego
ratréſque mihi cariſſimi per Deum obſecro, vt ve-
ſacrificiis precibuſque memoriam mei retineatis.
, Quarto Non. Octob. 1564.

FINIS.

DE REBV
INDICIS EP
STOLÆ, IN EDITIO-
NE VENETA
PRÆTERMISSÆ.

...CERPTA QVÆDAM E ...CHRISTOPHORI ACOSTÆ ...ITTERIS, AD PRÆPOSITVM GENE-...alem datis, 4. Non. Ian. 1569, Malaca, quę fuit ...lim aurea Chersonesus.

IN hoc domicilio Malacensi, præter confessiones, catecheses, & alia ex instituto nostro munera, pluribus etiam locis conciones habentur: præsertim verò Dominicis diebus ad ethnicos sectæ cuiusdam, (Quintinos appellant) quorũ praua dogmata & opiniones vt ...cè confutarentur, Cõcilium prouinciale decreuerat, ...ue prouinciã nostris Episcopus demandandam existi...t. Erit, vt speramus, operæ pretiũ. Quæstiones etiã eæ, ...vulgò casus conscientiæ nominant, clericis explicatæ ...pportunè, magnaque auditorum tum approbatione ...tiam profectu, qui vel è quotidianis eorum interro-...nibus sub explicationem perspici poterat.

...cra ædes nostra ad tectum hoc anno perducta est, non ...capax, sed etiam valde formosa, vel structuræ genere ...el loco: sita est enim in vrbis mediæ summo cliuo, vn-...entia maris terrarumque spatia cernuntur. In eã ędi-...onem, & simul ad nos quoq; alẽdos, eleemosynæ à piis ...nibus erogantur. Et quoniã hæc domus hospitium est ...orũ omniũ, qui ex India Malucum, Iaponem, & Sinas ..., exponam ea, quæ ad nos variis è regionibus nuper à ...s allata sunt: quandoquidẽ incertũ est, ipsorũ litteræ ...e hoc anno ad vos peruenturæ. Ac de Malucis insulis ...i: è quibus cognitũ est, Amboinẽses neophytos (quos ...iscus Xauerius & alii deinde Christianis præceptis ...erant) superioribus annis crudeliter admodum op-...s ac vexatos fuisse à natione Maurorum, quos vo-...auos, in primis fera & immani, & Amboinensibus ...rtim vehementer infesta, Christianis permultis occi-...uibusdam etiam a Christo vi metuque alienatis, toto ...ue eo tractu (sunt autem insulæ quamplurimę) per ...ccupato. Verùm Lusitani ex India illuc valida classe ...cti, Iauos inde expulerunt, principes scelerum & au-

 ctores

ctores affecere supplicio, omnes eas insulas ereptas è m
ra seruitute, sublatis discordiis bellisque ciuilibus, qu
inter sese ad internecionem vsque certabant, ad Lusit
Regis imperium adjunxere. optimo loco & ad excurrē
in primis opportuno, arx cum propugnaculis excitata
positumque præsidium. Quæ res nostros etiam hortata
vt amplificandæ Christianę religionis causa ibidem sib
micilium collocandum putarent. itaque ob eam rem
nonnulli è Societate nostra versantur. Post hæc, vai
Maurorum ethnicorúmq; prouinciis legati Lusitanū
fectū adiere, qui ad patrios ritus & ceremonias deserē
Christiana suscipienda sacra, denique ad imperata fac
sese paratos offerrent, pręclarè secum agi, ni repudiarē
existimantes. Scribunt nostri præterea tantam esse m
tudinem eorum, qui ad Christum conuersi iam sunt, v
eos erudiendos ac baptizandos, vel si alii triginta in e
ca mittantur, exiguus operariorum numerus sit futuru
alias gentes interim taceam, quæ item baptismum eff
tant, in continenti habitantes, Papuas nomine, quæ r
in meridiem adeò extenditur, vt prætternauigantes Ca
lani nunquam ad finem eius oræ peruenire potuerint.
puis finitimi sunt alii populi, atque inter eos neophyti
quot, nostrorum paucitate quadriennium circiter m
stro ac pastore planè destituti. Secundus verò hic reru
uentus, recénsque victoria, magnam nobis spem affer
fore vt in iis agris fides Christiána dissemínetur magn
vbertate redituque animarum: eásque nationes nec ar
ardore nec pietate Iaponiis inferiores futuras. Regic
inter æstum frigúsque temperata, nemoribus ac font
frequens, & si more nostro colatur, omnis frugum gen
copiam pollicetur.

Ex ora Sinarum naues nondum appulsæ. anno qui
superiore cognitum est Christianam rem eodem esse l
quo antea. nostri in Amaconis portu & emporio sib
dem locarunt, diuinum ad interiora prouinciæ penetr
expectantes auxilium. Interea Lusitanis negotiationi
in spiritu adjuuandis insistunt. Melchior verò Carne
Episcopus, pastorali munere egregiè fungitur: clericos
ctat humanissimè: eosdem excipit sæpe conuiuio, vt
eam occasionem spiritali quoque reficiat cibo. Itaque
gna est apud omnes in gratia, nec modò clericos, sed e
laic

:, quos ille amantissimis verbis & exemplis Christia-
imilitatis instituit. Pecuniarias multas nec sæpe im-
,& domum suam exactas deferri non patitur. valetu-
ium est curandis leprosis (quorum magna est in iis fi-
multitudo) ipsius opera & consilio constitutum, non
vtique cùm corporum tum etiam animorum bono,
i quippe ea ratione conuertuntur ad Dominum) huic
aletudinario Melchior eiusmodi pecuniam attribuit
).

Iapone hoc anno litteras nondum accepimus: si fue-
llatæ, mittentur ad vos.

ec mihi in præsentia, quæ scriberem, occurrebat. Re-
m est, vt Malacensem hanc domum atque familiam,
sanctis tuis, Pater optimè, sacrificiis precibusque eo
ntiùs adiuues, quo maius illi periculum impédet. ru-
st enim, Acenorum Regem (ii populi sunt insulæ ma-
aprobanæ, quam hodie Sumatiam vocant) ad obsi-
huius vrbis comparare sese, certè perniciosa Malacē-
gitare consilia. Malaca, 4. Non. Decembris, 1569.

LOISII GOVEANI LITTERIS, DATIS
ulane è collegio Saluatoris, 18. Calend. Feb. 1569.

RBS hæc, in qua commoramur laborantes in vinea
Domini, & in Comorinensem quoq; tractū subinde
excurrentes, iacet ad montis cuiusdā radices, passuū
i nouē circiter millia. Salubre cælum, aquæ optimæ,
ia plurima, gens verò ad pacis æquè ac belli munia
Christiana sacra multi suscipiunt, qui iam suscepere,
requenti sacramentorū vsu, tum etiam animi cādore
nunditia, & in ceteros, benignitate & officiis, egregiū
atis ac veræ fidei specimen præbent.
ris ethnicisq; oram hanc non exigua quandoq; clas-
stantibus, armati resistunt sanè fortiter, præstantque
m in catholica fide constantiam.
neophytis est egregia pietate mulier. ad eā cùm ethni-
dam adiissent, petētes nescio quid patrio delubro of-
lum, id postulatum vsque eo mulier tulit indignè, vt
arreptis (quod genus iniuriæ apud eos in primis
neliosum est, atque idcirco a magistratibus etiam se-
dmodum vindicatur) ita tenaciter, vt extorqueri nō
possent,

possent, vultu verbisq; malè acceptos abs se reiecerit
etiam postridie, qui dies erat sabbati, præcipua femi
pietate cultúque concelebrari solitus, cùm plebs ia
qués cõuenisset in téplum: elata voce mulier eadem,
tus omnis exaudiret: Ego, inquit, in simulacri cultum
ta nescio quid, negaui scilicet. quòd si quem postha
genere peccare cognouero, me omnino eius nomen
tré, (sic enim sacerdotem nostrum appellãt) cùm pri
fuerit, delaturam esse profiteor. qua denuntiatione
punctæ nonnullę, aliquo eiusmodi obstrictę piaculo,
ficium sponte rediere.

In extrema ora castellum est insigni quodam ethn
delubro clarũ in primis ac celebre, Christiani etiã al
ibi versantur. & quoniã ea natio piscatu maximè vit
rat, cùm duobus iam mensibus inopia piscium graui
borarent, duos è nostris, qui tum aderant, rogauere
stiani, vt supplicationibus publicis Deũ propitiare n
uarentur. supplicationes habitæ cum apparatu ac cer
niis: à téplo nostro ad crucẽ vsq;, nõ lõgè pósitã, agm
stianorũ processit, magna cum religione, quorundã v
tiam lacrymis. Deinde nostri ad aliũ pagum rei Chri
causa profecti, nuntium accepere, paulo post supplic
nes peractas ingentem repentè vim piscium magna
neophytorum gratulatione extitisse.

In hac ora maritima tres & viginti sunt pagi, san
quẽtes, & quidem, exceptis quatuor, omnes Christian
plis ornati. Suus autem cuique templo æditưus præs
patria lingua Canaquapolem vocant, propter nostr
hominum penuriam, ex ipso neophytorum numero l
à probitate & Christianæ disciplinæ peritia. Horũ est
ter templi custodiam, Christianis etiam præceptis pl
imbuere, discordias tollere, in templum neophytos co
care, obseruare quis desit, quíve se malè gesserit, omn
mum ad Patrem deferre; cùm venerit, vt ipse deinde pr
licti modo remedium adhibeat. Obseruantia verò
phytorum in nostros homines mira, mirum obsequiu

Graues etiam inimicitiæ nostrorum opera suasúq;
tæ depositæ, & constituta pax non solùm inter priuat
consanguineos, & ipsos quoque populos; verùm etiam
gem inter ac Regni proceres aliquot. atque hac rat
imminentia sæpe seditionis tumultusque sublata peric

:ùm Christianorum tum verò ethnicorum approba-
/t multi principes viri sese iam nunc defensores atq;
res Euangelii præbeant, qui nuper acerrimi Chri-
religionis aduersarii fuerant. Regis verò ipsius, quā-
adhuc ethnici, eximia erga nos humanitas ac bene-
ia cernitur: audit nos perlibenter, templũ Christia-
ficauit egregium, quinetiam in eam incubuerat vo-
em, vt Maurorum fanum, quamquam inuitis ac re-
us ipsis, euerteret. Sed ne qua turba ac rixa oriretur,
 nostrorum suasu res in aliud tempus dilata.
 hæc pararem scribere, ecce tibi ab Rege Trauãco-
tius: etiam atque etiam rogans, vt Regem ipsum è
aliquis adeat: esse quę ille nobiscum agere vehemē-
t. Delubrum est leucis ab hoc oppido quatuor, quo
rauancoris tum ad gratulationes quasdam ac solem-
contulerat. eò igitur è nostris nonnulli profecti,
issimè ab eodem excepti sunt: actum de templis
ano ritu ac religione toto ipsius regno extruendis:
e potestatem Rex patentibus litteris seu diplomate
npliſſimam: deinde omnibus iis qui ad Christum ac-
nt, immunitates ac priuilegia multa proposuit: se
ostris liberaliter detulit: eosdem orauit, vt sibi Lusi-
m, qui versantur in India, cōciliarent amicitiam tā-
mansuram, quamdiu sol extabit ac luna, professus
 se hostium nostrorum fore perpetuum. ad ea nostri
 respondissent, vt Regi gratias agerēt, & opportunè
lia quędam adderent, domum reuersi sunt. Quocir-
ii, vt speramus, magna cum diuini nominis gloria
 illud regnum ad ecclesiam catholicam aggregabi-
tque necesse, vt Indica omnia nostræ Societatis col-
ultores atque operas in vnicam hanc magnam ac
sam pro sua quæque parte contribuāt. Laudetur etiā
etiam Dominus: idemque nobis multum de suo san-
ritu largiatur. Amen.

MANVELIS IESSERIAE LITTERIS AD ...ositum Generalem datis Goa, 4. nonas Ianuarii, 1569.

ESTATE superiore cùm è Sinis redirem, Cocini pri-
mùm, deinde Goæ sum factus certior, auere te, Pater
optime, de illarũ gentiũ moribus ac natura cognos-
cere,

cere, deque spe eiusdem per Euangeliũ adiuuandæ p
ciæ. Quocirca versatus ibi annos aliquot deesse nolu
minus tibi per litteras quid haberem in eo genere
tũ, quidve sentirẽ, exponerem. Sinarũ regio & patet
mè, & omnium, quæ quidẽ in hac plaga exploratæ su
pidis & habitatoribus est celeberrima. Incolę sunt in
valde bono & acuto, præstantiores animi, quàm co
viribus, in reipublicæ administratione & ciuili pru
admodũ excellũt: hac apud eos cura studiumq; pręci
superstitionibus & idolis minimè dediti sunt. vnum h
regem: huic verò supra quam credi possit omnes obe
præmiorum ac pœnarum distrubutio planè admir
atq; vt natura sunt perspiaces, animaduerti nonnulli
rum sacrosancta fidei nostræ decreta vehementer pr
in vrbe Cantone fui aliquoties: apertè profiteban
per regem regiósve ministros liceret, sacra susceptu
bentet. Atque (vt ego quidem existimo) si quando C
præconibus aditus in ea loca patuerit, plus apud Sina
ui quàm apud alias nationes vel diuturno labore pr
rint. primùm ob gentis ipsius naturam atque indol
gregiam, deinde quòd secura toto regno pax est atqu
quillitas. Quinimo & in amore & in honore nostr
bere, quidam etiam ad meliorem frugem reduci ia
perant: iidemque aiebant, si quibus vnquam aduent
ius regionis interiora penetrare licuerit, eos vtique
nas è Societate nostra futuros. Itaque licet perpetu
animarum inimicus opponat omni conatu sese, & r
negotium hoc difficultate non vacet, tamen ita desp
dum non est, vt nonnulli, re nõdum omnino tentata
explorata, putarunt.

Etenim Franciscus Peus & ego, quo tempore in
cum Regis Lusitaniæ Legato profecti eramus, in man
habebamus, vt ne prouinciã ingrederemur, ante regiã
tionem absolutam; sed enim tota res acta sic est, vt mi
mirum videri debeat nos deinde introductos nõ esse.
si duo socii aliquam eius linguæ & consuetudinis nost
ritiam, forti magnóque animo rem aggrediantur, ip
se (quemadmodum in Meaci vrbis ingressu apud Iapo
factum est) Deo adiuuante forè confido (idque nobis
mabant Sinæ) non modò vt non arceantur, sed etia
studiosè intromittantur ab incolis. Qua Lusitani mor
doi

iam excitatę complures. Christianorum incolarum
ıerus sex circiter millium, partim Lusitanorum qui
ıram exercent, partim etiam Sinarum qui sese pau-
d Christum adiungunt, ibidem duo iam templa vi-
: Lusitanorum alterum sacerdotibus instructum se-
us: alterum Societatis nostræ, huic ædes coniunctę
tris Prouincialis iussu ad nostrorum habitationem
æ, vt simul & rei Christianæ in eo portu dent operá,
gritate vitæ exemplóque illius regni quasi fores pul-
rgant. Eædem ædes opportunum quoque præbent
hospitium, qui Iaponem petentes ex itinere illuc di-
t: quorum nonnulli nouem decémve interdum mé-
ubsistunt, dum vel cursum expectant, vel aliqua in
pónicos necessaria comparant. Variis præterea ex
orum regionibus confluunt eòdem Christiani, qui-
piritu laborãtibus tẽpestiuè succurritur. Et quoniã
lla est in eo emporio religiosa familia, nostri tantis
alutaribus occupationibus distineatur, vt nõ videã
in locis possit eorũm esse commoratio fructuosior.
 causas, ac præsertim introitus obtinẽdi gratia, sic
m statuo (nisi si tibi videatur secùs) è re Christiana
n, vt mandes atque præcipias, non modò vt nostri
eius fieri poterit) nequaquam ab incepto desistant,
m omni conatu insistant sacrosanctum Euangeliũ
 in eam prouinciã inferre: siquidẽ à Deo magna spe-
unt. Ipse pro sua clementia in anima spirituque tuo
inhabitet. Ego me precibus tuis ac sacrificiis valdè
ndo. Goa, 4. nonas Ianuarias, 1569.

COLAI NVNNIS EPISTOLA, E CA-
Lernate data, 4 Idus Febr. 1569.

E regionibus hisce Maluci, & Amboini, anno supe-
iore, plura cognouisse vos arbitror, quibus in regio-
ibus Dei beneficio Christiana res cursum deinceps
sperũ tenuit, omnes vt hi populi & insulæ sacrũ E-
ium efflagitent. & sanè hæc Domini vinea, omnium,
cietati nostræ commissæ sunt, in primis videtur co-
ructum enim operæ pollicetur vberrimum. Quare
 viuimus fore propediem, vt impiam Mahometis
in hisce partibus diuina bonitas prorsus extinguat
ac do-

ac deſcat. quocirca obſecrate fratres cariſſimi Domi
vt numerum operariorum augere dignetur.

Cõmoratio noſtra adhuc eſt maxime in oppidis fin
q; Iernatis, Bactionis, Mauri, & Selebũ: nec ſanè fruſt
quidem hæ nationes (adiuuante conatus noſtros &
ſtriã Domino) tum ad ſacra ſalutis æternæ myſteria, o
que probitatem valde propenſæ, tum etiam in Patres
bus ad earum conuerſionem Dominus vtitur inſtrun
bene animatæ cernuntur.

Mauricam Diœceſim tuentur hoc tempore Patres
frater vnus. Iolanam verò Didacus Magaglianes obi
gna cum vtilitate, exemplóque virtutis atque conſta
quippe qui valetudine cõflictatus aduerſa, nunquã t
idcirco intermittit Chriſtianam rem baptiſmis, cõfeſſ
bus, catecheſibus, miſſarum ſacrificiis, aliiſq; id genu
niſteriis adiuuare.

Ex altera parte Nicolaus inſulã tenet Morotai, d
que præcipuè in oppido celebri Sequita, quem ille cæt
que circà populos iiſdem ea inſtituta noſtræ Societat
ficiis atque laboribus ad Chriſtianam vitam informare
deſinit.

Iam verò in hiſce inſulis verſatur ſeorſum Ant
quoque Cõſaluus. is erat hoc tẽpore in oppido Rau, C
ſtianæ religioni boniſque moribus eo toto agro propa
dis intentus, magno vtique patientiæ ac virtutis exen
vel ob difficilem eius regionis naturam, vel etiam ob c
rem capitis, quo laborat aſſiduè, nec tamen idcirco de
ſuo munere perquã ſtudioſè & alacriter fungi. hanc n
ri terram magni calores atque æſtus adeò inſalubrem
ciunt: atque iis aliiſque de cauſis, quas iam cognouiſſ
arbitror, itinera in primis ſunt laborioſa & valetudin
hementer infeſta. Verùm enimuero in iis ipſis incomm
atque difficultatibus mirificè conſolatur leuátque nos
minus, cùm reipſa euentuque demonſtrat, ſudores no
operámq; nõ fruſtra conſumi. quippe gens hæc nuper
rudis ac barbara, ad ſacratiſſimum Euchariſtiæ myſter
(quę ipſius Dei virtus ac poteſtas eſt) idonea redditur, &
rabili quodã ſtudio ac pietate vltro ſacramẽtum confeſ
nis expoſcit. in ſingulis ferme oppidis templa exſtruxer
dominicis feſtiſque diebus ad catechiſmum cuncti con
niunt, quæ res miſſæ implet vicem ſacerdotum inopia.

Iiſd

lem docendi, concionandi, ceterisque muneribus nō
nagno quidem profectu dat operam in Bactionis re-
erdinandus Aluares, profanos ac superstitiosos eth-
im ritus cum Christiana religione ac disciplina cō-
is. ægrotauit hoc anno grauiter, & solus est. quocircà
nos in ea prouincia subit labores.
ctionica gens Mauricam superat ingenij bonitate &
ne: quare faciliùs etiam capit sacrosancta fidei Chri-
mysteria: non obscura verò argumenta dant omnes,
is desertæ abiectęq; Mahometanæ prauitatis: ac Rex
tim, qui vnà cum popularibus suis acri se incensum
demonstrat Christianæ fidei propagandæ.
ebum terra est admodum ampla, multas magnásque
iet insulas, Reges habet complures Christianæ reli-
ità cupidos, vt nihil ad eorum conuersionem, præ-
echesim baptismumque deesse videatur. Solum ap-
ferax: incolę corporis totius forma & proceritate
cui, colore non tam atro quàm rubido: minúsquieti
iti, nunc quidem prę multitudine Dominorum: sed
ristianę disciplinę ac vero Domino sese adiūxerint,
rabunt omnes atque consentient. Reges Christiani
m tres: quorum est omnium cura penes Petrū Mas-
am, ex quo facilè existimare possitis, quàm vehemē-
ois subsidio opus sit. Atque vt clariùs etiam idipsum
gàtis, nonnullas perstringam nationes, quæ à nobis
elium expetunt. In iis numerantur Papuę non absi-
Cafris seu Aethiopibus, in multa regna diuisi: distat
npla eorum regio leucas circiter sexaginta, ad leu-
è totidem cognita & explorata. Atque ego cùm es-
ud Regem Bactionis, vidi nonnullos ex iis Regi-
ui ad eum inuisendum pro amicitia venerant, ij-
e baptismum petebant: sed non impetrauere, quòd
suppeteret ad eos Christianis præceptis erudiendos,
ceps retinendos in fide.
em sunt postulata Regis quoque Bengaij, quæ ter-
eridiem spectat. Rex verò Gorentalij, cui regno ex
parte sunt oppositi Selebes, sextum iam annum in-
em exposcere; atque etiam nuperrimè certos homi-
irco ad Lusitanum Pręfectum legauit. Sed frustra,
alde pauci sumus, & longè lateq; dispersi: misit qui-
æfectus amicitiæ causa, qui cum muneribus illū in-

uiserent, simulque animauit hominem, & hortatus
Petro Mascarenio vteretur, qui tum in ora contrari
saretur. Regnum verò Gorentalij frequentissimum es
dubium quin si Rex Christiana susceperit sacra, ceteri
que sint suscepturi. Huic finitimus est Rex qui dicitu
tum. is latiùs etiam imperat. Alia multa regna gent
consultò prætereo, ne augeam dolorem vestrum, co
morando tot animarum interitu: quos ego vel pro
tantùm salute (si res exigat) vitam libenter posituro
non dubito.

E PETRI MASCARENIAE LITTERI
Lernate datis pridie Non. Martij, 1563.

QVando apud Selebes hoc anno versatus sum, n
re fore existimaui, si ad vos, quæ sint ibi gesta
scriberem, vt cùm tantam messis copiam in ta
perariorum inopia cognoueritis, cunctiDomino sup
tis, vti quamplurimos dignetur huc mittere.

Sionis Rex, quòd iam audisse vos reor, cõuersus ad
stum est, & sacro baptismate initiatus in ora Manadi
tẽpore Didacus Magalianes ibi fuit. ea de causa intr
decim menses totum regnum ab eo defecit, vno dun
oppido excepto, quò ille cum parente fratribusque c
git, atque inde ad hoc Lernatis Castrum se contulit,
à Lusitanis implorans. Interea diuina adspirante cle
tia, populares eius ad sanitatem reuersi, Regem in pa
reuocant imperata facturi. celox ad eum deportand
Lusitanis instruitur, vnà discessimus ipso natali die S
Bartholomei: proximo die dominico in ora Manadi
missæ peregimus. ibi cognitum est dimidiam tantùm
partem ab Rege stare, ceteros in defectione persister
de ad Sionem vrbem appulsi, iactis anchoris, oppidan
regis aduectu fecimus certiores. ij simulatque audi
Lusitanorum naui delatum Regem, quamquam tener
cem aduersa factio, nihilominus Principes ad naue
que accessere sese dedentes, ac Regis pedes multis c
crymis osculantes.

Substiterámus ibi iam triduum, nec hostes ad pa
nem adduci poterant. Quocirca Nauarchus, itémqu
saluus Vrtadus, cum sua cohorte descendunt: ad hos a

nguntur trecenti ex iis qui Regi fauebant. Quare
riti hostes arce deserta in montes recepere sese. Se-
ber mensis tunc agebatur, iamque aderat dies præfi-
Nauarcho, vt se cum reliqua Lusitanorum classe con-
:ret. Quocirca solutis anchoris, natali die Mariæ Vir-
ex eo loco peruenimus ad pagum miliarium circi-
:centarum, quibus Consobrinus quidam regius im-
ibi remansimus celoce abeunte ego & Rex cum Lusi-
duobus: nec mora templum excitatum est. in eo Re-
trem, qui ibidem erat, sacro baptismate abluimus,
andum senem, ad Christianam fidem valde propen-
& ingenio imprimis mitem ac docilem.
tembri exeunte, cùm neophytos Manadenses inui-
ecreuissem, Rex ipse cum multis è suorum numero
osequi statuit dum ornantur nauigia, è Sanguim in-
onestissimi quique viri ad me venerunt, rogantes vt
ad Regem suum Christianis initiandum sacris: cuius
gnam ipsi quoque voluntatem ostenderunt, cum si-
lius tum verò coma extemplo tondenda, quam alunt
rum more valde promissam. quorum ego studiis opti-
obsequendum ratus, præsertim quòd ea ratione ad in-
anguim totius (quæ sanè magna est) conuersionem
patefieret, admodum lætos dimisi pollicitus me ad
e venturum. ij simulac patriam attigere nouas ædes
excipiendis extruere aggressi sunt. inde paucis inter-
diebus Regis Cognatus, cuiusdam viri principis filio
e, præclarè instructo nauigio venit ad me deducendū.
iam erant Regis quoque Sienis octo nauigia. Itaque
n mihi cum sua cohorte se comitem præbuit.
o die sancti Francisci manè profecti vespere ad San-
icessimus: postridie Rex insulæ cum optimatibus
i omnium gaudio nobis obuiam prodiere.
s regia, & insulæ totius nobilissima, Calanga appel-
ò sumus deducti, ac triduo pòst promulgauimus E-
lium: quo perattentè audito Rex & Regina primò-
respondent, meam sibi orationem vehementer pro-
roinde magnopere velle se fieri Christianos. Mora-
tur ibi sum quoad fuit necesse ad præcipuam sexus v-
ac nobilitatem sacro baptismate expiandam. quo il-
epto redemptionis humanæ mysterio, dici vix po-
uantum voluptatis & gaudij non solùm animo

ceperint, ſed etiam publicè oſtenderint. Neque tame
ter haſce gratulationes vel Reges ipſi vel cæteri de ſ
animarum ſeriò mecum agere & quærere deſtiterunt
nè vt noſtra domus in primis laxa dies noctéſque au
tibus eſſet referta.

Decretum eſt etiam communi conſilio, vt venerāda
cis trophæa ſtatuerentur: eamque crucem ſua ipſi n
viri nobiles è ligno pulcherrimo fabricati ſunt. ô ſp
culum veſtris oculis perquam iucundum fratres mihi c
ſimi, ſi vidiſſetis Regum illud par, Sionis & Sanguim, C
ſti Domini crucē primùm ſublatā in humeros, deinde
ceribus certatim adiuuantibus, defixam & erectam
genibus cum vniuerſa multitudine ſuppliciter adora

Interea tempus aduenerat Cauripanos neophytos
ſendi: ea res magno ſanè mœrore Sāguimanos affecit,
ego vt potui leuaui, pollicitus me reuiſurum ipſos in
tu. rogatus ab iiſdem vt ante diſceſſum, aream extru
templo deſcriberem, pecuniam in id corrogatam pr
futuram in tempore: æquatam & amœnam agri plani
illis ad mare aſſignaui, denſis conſitam arboribus, qu
bores intra ſex horas vniuerſæ (& quidem Principum
nibus) prorſus exciſæ: tantus eos ardor animi, tantum
ui templi deſiderium cæperat. Quinetiam Rex deuexa
ætate, cùm propter infirmitatem corporis exercere ſ
pſe cædenda ſilua non poſſet, inſtabat tamen ac pra
ſedulus operi, cæteroſque hortabatur. Regina verò
nuntiari, ſe quoque cum feminis purgando ſolo herbi
vellendis in eius laboris ac meriti partem eſſe ventu
Ad extremùm cùm non liceret mihi apud eos eſſe diu
ab Rege ipſo & à nobiliſſimis quibuſque honoris cau
nauem deducti conſcendimus. Luſitanis duobus, qui
cum erant, ſingula donata mancipia. Regis præterea
propinquus ipſius & alius item ſummo loco natus a
ſcens actuario nos proſequuti ſunt.

Erat adhuc nobiſcum Sionis Rex, cuius in regnū ſ
latque peruenimus, nauigia comparari imperauit, vt
in Cauripam comitaretur ipſe cum magno Principum
mero: itaque regno bellicis copiis præſidiiſque firmato
uibus quinque profecti Kal. Nouembris, altero die M
dum attigimus: ibi verſati ſumus ad dies decem: interea
tachini (ſic enim appellantur hi populi) ad me detule
homi

ninum esse plus centum millia, qui iam pridem auidè
tissimum expeterent, simulque Regem Sionis rogarunt,
de re mecum ageret: sed ego cùm cernerem eius ore
phytos esse permultos, nos autem ita paucos, vt nō nisi
ad eos adire possemus: excusaui me vt potui, præbuiq;
fore, vt à patribus, qui ad Selebes erant commorandi
a venturi, baptizaretur: me verò non aliam ob caussam
ccessisse, nisi vt factos iam Christianos inuiserem.
de cursum in Cauripā intendimus, & ex itinere ad op-
m quoddam Regis Bolonis maximè nobile naues ap-
mus, vt relictum ibi à Didaco Magaliane adolescentē
perē, mecumq; perducerē. Rex Bolonis Manadi Regis
lius, Mahometanus ille quidē, sed ad Christiana sacra
ensus. is aberat eo tēpore passuum ferme ducenta mil-
Mater autē ipsius vbi cognouit me portū introisse, mi-
qui me & cibariis & humanissimis verbis exciperet, sed
nequaquā eo loco morandū existimaui. Itaque ado-
nte, quem dicebam, in nauem accepto, Cauripam de-
e attigimus, magna tum neophytorum tum etiā eth-
rum lætitia, cuius non obscura dedere signa quādiu ibi
fimus. neque verò parum nos occupatos habuit gētis
religio ac pietas: ita vt nostrū hospitium celebraretur
uè vel à neophytis, quos in fide cōfirmabamus, vel ab
icis, qui salutaribus rudimentis ac præceptis imbue-
ur, quos ego tamen baptizare nolui, quamquam id
n efflagitantes, ob eas ipsas causas, quæ mihi apud Ba-
inos occurrerant, dixi aliquem è patribus ad eos habi-
i causa venturum: atque hac spe iniecta digressi, inde
em ineunte Ianuario mense tenuimus.
Consaluus Pereria Lusitaniæ classis Præfectus Regi
is receperat, se illi aduersum rebelles subsidio esse ven-
m. iamque Ianuarius erat in exitu, nec dum ille aderat.
expectatione cōparuere duo nauigia, quibus Rex co-
meprodiit obuiam, ratus esse de classe Præfecti; sed à
tano Mendornela, qui iis nauigiis vehebatur, cogni-
est, Lusitanicam classem vi tempestatis in Malucū ab-
am. Sanè molestus nobis fuit is nuncius. cognita mœ-
causa Mendornelas ipse Regi se suosq; milites libera-
detulit. ac diuino fauente numine ita se præclarè ges-
vt paucis diebus duo cœperit oppida vel ipso loco, vel
ugnatoribus & armorum apparatu imprimis munita.

ea victoria sedati & compressi tumultus: vniuersa insu
sui Regis potestatem redacta: Selebes Lusitanorum vir
perterriti.
Regis huiusce fides ac bonitas præter æterna, qu
speramus) manent illum in cælis præmia, felicem ei
hunc rerum exitum videtur in terris esse promerita: v
adeò nos officiosè & amanter est prosequutus, quacum
nobis apud Selebes contigit iter facere, nusquam à la
nostro discedens. Itaque in eius gratiam magnus etiā
bis est honos habitus. nec solùm in deducendis nobis
cio fungebatur, sed etiam fidei Christianæ præcone
præbebat, exponens quàm illam sibi frugiferam ac sal
rem expertus esset. nobis verò apud eos populos pro
probitate pioque animo gratias agebat ingentes: & c
alia tum illa præcipuè prædicabat, se in exilij sui calam
te benignè à nobis exceptum ac sustentatum. deniqu
regnum nostro beneficio restitutum esse; quibus ille re
animos hominum non mediocriter permouebat, nec à
neophytos modò, sed etiam apud Lusitanos ipsos ma
nostrûm nomen ponebat in gratia.

Pacato igitur (vt dixi) regno, Rege salutato, Lernate
uersus sum. mecúmque regis filium duxi natu maximi
indolis egregiæ, nonum circiter agentem annum: quē
mihi tradidit Parens educandum apud nos.

EX LITTERIS SEBASTIANI FERDINAN di ad Præpositum Generalem Societatis IESV, datis Goa mense Nou. 1569.

IDibus Septembris, cùm naues huc è Lusitania peruen
sent, litteræ tuæ nobis redditæ sunt, è quibus magna
animi voluptate accepimus quæ per nostros homines
Europa gerantur à Domino. & quoniam non ignorab
vos itē res Indicas libēter solere cognoscere: faciendū m
existimaui vt huius anni potissimū ad vos acta perscribe

Atque vt à nostro Collegio exordiar, sumus hoc temp
re octoginta & octo, præter eos qui in aliis neophytoru
ecclesiis tum in hac insula Goa, tum in Ciorano Salseti
versantur. Gymnasia nostra grammatices, plures in clas
diuisa, discipulos sexcētos circiter cōtinent. ij, diligēter c
ratur vt cū lucubrationibus & exercitationibus litterari
studiu

ium virtutis pietatiſque coniungant. itaque ſingulis
nſibus ex præſcripto ſemel omnes, multi etiam ſæpius,
o peccata ſacerdotibus confitentur, & corpus Domini
unt qui ad myſteriũ illud cenſentur idonei. Statis præ-
a diebus magna alacritate cõueniunt ad Chriſtianæ fi-
ac diſciplinæ rudimenta publicè decantanda. denique
teros etiam inſtituendos & conuertendos ad Dominũ,
itia preſertim & agricolas, (quantum eorum tenera fert
) incumbunt,

)rphanorum Collegio, quorum eſt numerus 100 cir-
r & 20, fratres è noſtris duo præpoſiti ſunt: eóſque ad
nem virtutẽ ac probitatem informare non deſinunt. A-
ot in iis viſuntur Brachmanum filii, quorum opera &
itatus in prouinciis obeundis & in conuerſione ethni-
um noſtris iam nunc eſt admodum vtilis. Catechume-
qui quidem ſexus virilis ſunt, præeſt frater vnus. feminę
ratim ac longiùs habitant, quarum eſt cura pænes
ierem ex Æthiopia, eius rei valde peritam, itaque ſuo
nere tam ſcienter ac ſedulò fungitur, vt in ipſius dili-
tia prudentiaque noſtri magnopere conquieſcant.
rò datur opera etiam, atque etiam vt omnes ii cœcita-
& errores, in quibus verſabantur antea, quàm optimè
gnoſcant: idola rituſque patrios prorſus obliuiſcantur,
Chriſtianis præceptis inſtituti baptizatique ſunt, quo
einceps victum honeſtis artibus parent, variis opifi-
vitæq; generibus deſtinãtur. vtiq; dum laborãt, inopia
no deſeritur, cum Mauris, Iudæis, Ioguibus (ii quaſi re-
oſi quidam ſunt doctoreſque ethnicorum) diuturniore
echiſmo opus eſt, quippe quorum in animis mendacia
piniones prauæ, radices egerunt altiores: quarum ipſas
m fibras, quoad eius fieri poteſt, noſtri conãtur euelle-
tq; idipſũ induſtriæ ac ſtudii in Chriſtianos etiã confe-
t ſacri Inquiſitoris rogatu, ſiqui fortè à catholicæ fidei
ma receſſerint.

Concionum fructus idem qui ſolet. teſtatur id populi
curſus ac pietas: acerbiſſima verò nece Domini prædi-
da, magni etiam animorum motus & lacrymæ. iam cõ-
onis & communionis quantus vulgo ſit vſus, celebrio-
us preſertim feſtis anni diebus, vel ex eo perſpici poterit
d Iubileo ex Europa nuper allato, præter alia vrbis tẽ-
in hoc tantùm noſtro ad ſacram Euchariſtiæ menſam

numerati plus mille sexcenti coniuuæ sunt.

In audiendis confessionibus ægrotorum, iisdémq; extremo vitæ certamine confirmandis sanè, quàm præ ponitur opera. namque ob id ipsum vrbe ferè tota no summis, mediis, infimis adhibentur, ac si quos reper rei familiaris inopia, vel domestica solitudine vehem laborantes, horum non solùm animas curant, quan in ipsis est, verùm etiam corpora. Itaque & stipem illis à pulo corrogant, & eorum cubicula ac domus ipsimet runt purgantque, & alia id genus obeunt ministeria. rum exemplo ad eadem pietatis officia laici quoque mediocriter incitantur. Itaque appulsis huc nuper è L tania nauibus, cùm nostri ad littus cum cibariis pro sent, excipiendis ægrotis, (quorum erat numerus amp trecentorum) iisque ad valetudinarium deferendis, sordibus, quas in itinere contraxerant, eluendis, è pulo multi eo commoti spectaculo, depositis illico liis, idem facere aggressi sunt. ipsa verò valetudinaria pius adire, & solita humanitatis ac benignitatis officia p stare mos est.

In iis quæ ad conscientiæ animique candorẽ pertine in rebus præsertim contrahendis, exercendisque comm ciis, nostros consulunt multi. ac nuper quidam minime scurus vir apud certum hominem non modò septem reorum millia, de quibus erat controuersia, sed reliqu pecuniam suam deposuit vniuersam, professus palàm malè parta censerentur ea bona, se, cuicunque nostri ad dicassent, omnia redditurum. prætereà nõ leues tollun sæpe discordiæ: humanitatis & officii causa carcer inuisit & ex iis qui damnantur capite, complures ethnici conu tuntur ad Dominum, quorum ille tenebras vt boni qu dam latronis eo tempore dissipat. quamobrem nostri ius linguæ periti damnatos ad locum vsque patibuli pr sequuntur magno vtique ipsorum bono, quod superio bus diebus ethnici tres liquidò comprobarunt, qui cũ alia multa deliquerant, tum Christianum quendam virũ honoratum occiderant. horum duo in ipsis adhuc vincu Christiana sacra suscepere; tertius obfirmato animo Eu gelium respuebat, quippe cuius conuersionem in exitu vitæ Dominus reseruaret. Itaque cùm in Salsetanum grum ad suppliciũ cũ reliquis duobus ducendus esset, vt il

pœn

ıs homicidii penderent, vbi homicidium perpetraue-
accerſitur vnus è patribus, qui adhibito ſecũ interpre-
tre quodam, cum multis rationibus ethnico ſuaderet,
oniam periret corpus, ne animam ſeruare negligeret:
ndebat ille ſibi non eſſe tanti. nec tamen idcirco pa-
incepto deſiſtere, quouſque peruentum ad littus eſt,
amnatis conſcendendum erat in nauem, vt in Salſe-
inſulas inde traiicerent. Hîc ethnicus diuino afflatus
ne conuertitur denique, & baptizatur magna cum
ctæ vitæ deteſtatione ac dolore. his rebus peractis
i, quòd longiùs progredi per ſuperiorum mandata
icebat, domum reuerſi miſeris illis valde mœrẽtibus.
l vbi Goæ reſcitum eſt, alios è noſtris duos P. Viſita-
nfeſtim ſubmiſit eius linguę gnaros: quorum obediẽ-
lium & alacritatem Dominus multis incommodis
ficultatibus compenſauit. Siquidem longum iter e-
, caloribus maximis, ad mare perueniũt fruſtra: nau-
ippe iam ſoluerant, nec vlla nauis in ea ſtatione ſu-
t. Inde igitur, quamuis defatigati, ad quendam piſca-
vicum pergunt ſanè longinquum. ibi celeriter com-
, & præclarè inſtructo nauigio, turbam, quæ præceſ-
vix tandem aſſequuntur. Tum verò noxii præ gaudio
nas fundere, iiſq; gratias agere verbis exquiſitiſſimis.
ita ſub veſperam ad caſtrum Raciolum deſcenſum
ıs diei moleſtiſſimum æſtum Soliſque vehementiam
lie matutinus imber excepit, iſque denſiſſimus, quo
s madidi ad locũ ſupplicii leucas à Raciolo tres per-
unt. Hîc ſontes, criminibus per ſacram confeſſio-
xpiatis, ab vxore liberiſque eius, quem occiderant,
liqua circumfuſa multitudine veniam nixi genibus
: deinde imaginem crucifixi, quam attulerant noſtri,
pietatis oratione complexi, huius miſeræ vitæ curri-
abſoluerunt, IESVM inuocantes identidem. vnus
in extremo ſpiritu conuerſis ad populum dixit, ſe id
enus multis ſceleribus eſſe promeritum, petere tum
s, tum ab aliorum pagorũ hominibus, qui abeſſent,
clementer ignoſcerent: ſe quidem animo æquiſſimo
ıoniam ad ſuum tenderet Deum. His audiendis non
lacrymas populus: obitum etiam illorum litaniis ac
us proſecutus eſt, magna ſalutis eorum cõcepta ſpe,
ıon dubia in eis contritionis & pœnitentiæ ſigna
 perſpe-

perſpexerant. Eadem ferme caritatis officia præſtant
etiam iis,qui deprauatæ religionis cauſa damnantu
cris Inquiſitoribus, nec eos à denuntiata illis capital
tentia vſque ad perſolutum ſupplicium deſerunt.

Ad hæc,dominicis diebus veſpere decem è noſtris
techiſmum exercendum in quinque parœciarum hui
bis templa ſe conferunt,quorũ in ſingula conueniun
ter ceteram turbam pueri ducenti, trecenti,ac propè
dringenti,adeò ſtudiosè & alacriter, vt libenti anim
cendi cauſa luſus pueriles relinquant. excitantur aut
miis quibuſdam,vt crucibus,imaginibus, & huiuſmo
gantque noſtros vt reuertantur eò ſæpius, nam ſe no
affuturos in tempore,ſed etiam curaturos vt alii acce
Cùm res ita bellè procederet,viſum eſt aliquando has
copias communis lætitiæ cauſa recenſere, & in æde
ſtram cogere. itaque dimiſſi aliquot è noſtris per v
conuocatos agmine compoſito pueros perduxere c
tes,& virentibus ramis ornatos, vt nullus eſſet vrbis
qui non Chriſtiani catechiſmi vocibus perſonaret:
tanta populi approbatione, vt multi patresfamilias
honeſti viri enixè peterent, liceret ſibi illud innocen
agmen & comitari & adjuuare, idque à compluribus
tatum. Conuenere autem in templum noſtrum pue
terdum ad tria millia:quorum aliqui vixdum è patri
gua quantum è Chriſtiana doctrina didicerant:quæ
pluris facienda eſt, quòd eorum profectus & erudit
plurimorum aliorum cuiuſuis generis hominum vt
tem ac ſalutem redundat.

Hoc eodem inſtituendi munere funguntur noſtri
in plateis & compitis:& ſimul turpis aleæ luſus & im
temere iurandi conſuetudo è plebe infima tollitur. C
eunt etiam agri Goani vicos atque parœcias non par
rè cum animarum lucro, ſed magno labore & corpor
xatione, quòd longo interuallo ea loca inter ſe diſ
ſunt. In quodam ex iis pagis fuit Brachmanes adeò p
nax,atque ita in dæmonis poteſtate, vt cũ & noſtri ſa
alii ſalutis eius cupidi ab opinionum prauitate ad ve
multis rationibus hominem traducere conarẽtur, ip
tumaciter omnes eluderet, iamq; vulgo pro deſperat
beretur. Verùm diuinitus factum eſt,vt cùm die Domi
par Chriſtianorũ in fabrili cuiuſdam parietis opere c
ne

cœptis interueniret vnus è nostris. atque is primùm
tianos obiurgare, quòd tali die operam darent præ-
ethnico: deinde, experiendi causa, culpam eius rei
in Brachmanem vertere, crimen augere verbis, nec
rustra: siquidem terrore quodam repẽtino perculsus
pondit, se suósque omnino Christianos fore: nec fidẽ
t. cum aliis septẽdecim Christianus est factus, muta-
alterum virum: nostrósque iussit sine cura esse. cona-
nes adhibiturum se, vt è popularibus suis nemo non
iana sacra susciperet. Speramus promissa facturum
adspirante numine, quod huiusmodi actionibus de-
n solet.
de sancti Ioãnis Baptistæ, passibus ab vrbe Goa mil-
uingentis, sacro baptismate initiati hoc anno ferme
ginta, Brachmanes plerique, quorum operam ad a-
conuersionem speramus magnopere profuturam.
iusdem parœciæ vicos, tribus circiter passuum milli-
emplo distantes, fratres duo circumeunt. horum al-
techismum die quodam dominico de more exercen-
ethnicus quidam interuenit, quem scilicet Domi-
sacrosanctæ matris Ecclesiæ gremium perducebat.
t vidit frater, ad eum sermone conuerso cœpit agere
us ad salutem ipsius animæ pertinentibus: quos ille
nes quum respueret, nec diutius audire velle se osten-
paruulus quidam ex iis qui ad rudimenta Christiana
nerant, annum agens circiter nonum aut decimum,
vltro sese, & mirabili quodam spiritus animíque ar-
ccensus, suadere insistit homini, vt Christiana sacra
at, multis rationibus ethnicæ superstitionis menda-
rguere, denique sublatis in cœlum manibus orare &
ari, vt æternæ saluti prospiciat. ac frater quidem, vt
hnico ageret ipse, correptum brachio puerum bis
emouit: sed cùm pueri pietas nequaquam ferret
gi se ab eo colloquio, obtrudere ille subinde sese, ar-
itis pro sua parte pugnare: nec ita multo pòst Domi-
mirum paruuli fide innocentiaque placatus, ethni-
æ gratiæ stimulis ita excitare dignatus est, vt com-
a voluntate diceret velle se fieri Christianum. Itaque
tim à fratre detonsus est: comámque pueri furca suf-
n, ingenti gaudio lapidibus petere ac sputis, in si-
ra sua Deosque patrios sexcenta probra iactare.
In

In eius vici neophytis magna quædam ad res diuina
pensio cernitur: petunt vt sibi liceat suo sumptu tem
exstruere, quò nostri ad sacra missæ peragenda se cōf
negari non poterit, quod & iustum est postulatum, &
muni parœciæ templo absunt longiùs. ex ea plebe sex
ta ferme hoc anno baptizati, aliique sunt etiam Cat
meni. Castrum est in hac insula mille & quingentis
be passibus: in eo templum visitur sancto Iacobo sac
vicis aliis compluribus huic parœciæ contributis, &
loco est opportuno & celebri, Mauri complures Do
lucrifiunt: atq; ad eam rē non mediocri est adiumento
fectus ipse præsidii, qui rei Christianæ quā sit studios
superioribus diebus ostendit actione planè digna lit
Erat ibi Brachmanes insignis, cuius ita mentis ocul
cæcauerat dæmon, nullum vt salutaris lucis radium p
admittere. hunc nostri sæpius aggressi, denique peruic
vt Christianum fieri velle se diceret, ita tamen, vt bim
spatium sumeret ad se præparandum. Interea oppugn
vehementiùs dæmon, eiusque animum ita refrigera
cùm dies adesset, mutato iam pænè cōsilio, rem differ
tergiuersari inciperet. id vbi vident fratres, fidem pro
exigunt ipsi primùm, tum etiam ad Præfectum, cui
sum promiserat, Brachmanem adducunt: quum per
nihilominus petere, vt dies prorogaretur: obsecrat
Præfectus, vt tādem ex iis tenebris animum inducat e
gere, celeritate opus esse, præsertim in tali negotio. c
obstinatus in sententia perstaret, eò deniq; perducta re
vt Præfectus permotus misericordia se ad hominis p
abjiceret supplex, eumque vt sibi cōsuleret lacrymans
caretur. idem factum etiam à fratribus, quare ethnicus
dubio pudore concepto, manus denique dare coactu
seque continuò quod vellent dixit esse facturum, tum
Præfectus gratulabundus ruit in eius amplexū, eumq;
pretioso pallio purpureo & serico pileo exornat. ho
in eum benignitatis initio facto; quo non modò l
ralis animi, sed etiam pii ac religiosi, egregium speci
præbuit: deinde hominem vnà cū fratribus ceterisq; q
derant domū vsq; deduxit. nouitate spectaculi obortæ
ri ac domesticis lacrymę, sed eos ipse Brachmanes obiu
uit, nimirum alio quàm antea spiritu, omnésque redd
Catechumenos.

eodem tractu alia res accidit memorabilis. Dum ea
noſtri circumeunt, offendunt pro foribus ethnici cu-
m filiolam baptiſmi percupidam, eamque Chriſtianis
:ptis imbuere incipiunt. Sentit hoc mater, ſtatimque
ad ianuam prouolat, vni è noſtris diabolico inſtinctu
m primùm impingit acriter; deindepugnum faucibus
it. vbi hæc flocci non facere præ puellæ ſalute noſtros
, tum verò vehementiùs exardeſcens fuſtem arripit, æ-
ıe rabies eius multitudinis cõcurſu reprimitur. Verũ-
n ea fuit fratris in ea iniuria patienter ferenda tran-
tas atq; ſubmiſſio, vt mulier poſtea placata, cum vni-
familia ſe ipſa quoque ad Chriſtum adjunxerit.
et quidam, tertium-decimum ferme natus annũ, fra-
oſdem adiit baptiſmi cauſa: interrogatus cuias eſſet,
ndit Maurum, ex pago quodam leucas circiter quinq;
ıte, ſeque à parentibus ob id vnum clàm profugiſſe, vt
ıriſtiana ſacra contenderet.
ıit ſancti Iacobi caſtro aliud eſt & natura loci & via-
ı frequentia non abſimile. ædes eſt ibi ſancto Blaſio
a, pueriq; numerantur ducenti ferè, tanta gratulatio-
uentantes noſtros excipere ſoliti, vt paucis hiſce die-
ũ eos iter ad ſe habere cognouiſſent, iis cũcti virenti-
ımis inſignes, & Chriſtianæ doctrinę rudimenta canẽ-
buiam longè proceſſerint. baptizati hoc anno ſunt à
s in eo caſtro ferme triginta.
retinendos autem in fide neophytos, præter cateche-
quæ ſedulò exercetur, curatur etiam, vt ſtatis diebus
adſint, omnéſque ſuo tempore peccata ritè confeſſa-
tegant. præterea ab ethnicorum conſuetudine, cele-
ribus, atque ſpectaculis ex decreto prouincialis Con-
rohibentur.
Ciorano inſula ſancti Bartholomei parœcia eſt cõſti-
cuius Apoſtoli feſto die natali baptizati ſunt hoc an-
to circiter & quadraginta aduenæ è finitimis Mauro-
regionibus, nam ipſa inſula tota iam Chriſtum Do-
m profitetur. Feſtus autem ille quem dixi dies, anni-
ria celebritate ludicriſque peragitur, quo faciliùs &
ietas neophytorũ animis imprimatur, & patrii ritus
rum memoria deleantur. Itaque cùm ſacras omnes &
ıias & imagines eximio quodã ſtudio ac veneratione
quũtur, tum verò confeſſioni tantũ tribuunt, vt cùm
primùm

primùm in morbum incidere, quanquam eminus & moda tempeſtate, extemplo patrem confitendi cau cerſant; affirmantque pro certo, ſe hoc ſacramentum poribus ſuis longè quàm alia humana remedia ſalu experiri. aiunt etiam omnes, idque conſtanter, ante ſtiana ſacra ſuſcepta terrificis dæmonum monſtris ali ſpectris valde torqueri ſe ſolitos: ſed ex quo religione ram induerint, ipſo nomine IESV, quod nomen illi ma pere venerantur: & ſigno crucis, quod in omnibus acti bus adhibent, quiduis triſte ab ſe faceſſere. dicúntque nulli, eius nominis fiducia nullam rem ſe non aggreſ quamuis arduam atque difficilem. iam quanto ſtudi neantur ethnicos ad Chriſtum Dominum perducend clarat eorum aſſidua atque importuna efflagitatio, ceat ſibi ea de cauſa cum ethnicis agere: ſed quod ve non ſemper à noſtris impetrant, ſcilicet ne ſtudio ela eo genere quandoque peccent. etenim paucis antè di neophyti aliquot cùm alium reperiſſent in Maurorum nibus habitantem, non ſine periculo ſuſceptę religioni eam conſuetudinem deſerendæ, caritatis ardore ſuc vltro ipſi captum vinctumq; ad ædem noſtram magno diſcrimine pertraxerunt.

Brachmanes quidam neophyti ſunt, huius inſulæ pr rii, Ganzares. horum cognatus quòd odio Chriſtianæ gionis ſponte exulatum in Mauros abierat, in eius bon poſſeſſionem Prorex hos quos dixi Ganzares miſerat. rùm illi commodis ſuis omnibus atque pecuniis præ gnati ſalute neglectis, hominē hoc anno adierunt, nec deſtitere, quā ille Dei beneficio cum vxore, liberis cet que familia in patriā ad Chriſtiana ſacra traductus eſt. duo cùm item ad Mauros eo conſilio ſeſe contuliſſent affinem quendam ſuum ex iis locis abducerent, atque Chriſti eccleſiam aggregarent, à barbaris capti & malè cepti ſunt, quanquam vbi cognitum eſt eos eſſe Cioran deinde ſoluti dimiſſique ſunt: atque ſpes eſt ipſum quo affinem propediem adfore.

Iam verò à patriis ritibus ac cæremoniis quā vehem ter abhorreant, vel illa res indicat: aduenerat nuper eth cus quidā, vt coccos aliquot emeret (frugis genus id eſt ſtar nucum) cuidam è ſimulacris de more libandos: id ſenſere nonnulli eius propinqui, vltro ipſimet homin

vſ

: ad fluuium persecuti captum ad nostros vi pertraxe-
statuentes apud animum suum, pro sceleris atrocita-
iūs agi cum illo non posse, quàm vt confestim laqueo
alsus è medio tolleretur. Néc solùm eiusmodi, sed e-
cetera flagitia maiorem in modum auersantur. Testis
olescens quidam claro genere natus, qui superioribus
is parum pudicæ mulieris consuetudine implicatus
esset, id vbi affinibus cognitum est, nulla nobilitatis
abita ratione, & ipsum & feminam ex insulæ finibus
ire, negantes ferri vllo pacto posse, qui exemplo suo
os tantopere offenderent. Alia multa in hanc senten-
dicenda supererant: sed ex hisce de reliquis existimari
poterit.

Salsetano agro huic insulæ propinquo templa quin-
xcitata. quorum primum & antiquissimum est in ca-
aciolo, dedicatum Mariæ Virgini ad niues. In eo ba-
ti sunt hoc anno centum & quadraginta, præter eos
e Goam eiusdem rei gratia venere, quique hoc tem-
catechumeni sunt. porrò in illa parœcia Christiani in
rsum numerantur amplius octingenti. Festo ipso ni-
die, P. Prouincialis eò profectus, manè sacra missæ ri-
mpáque solenni peregit, & concionatus est: sub vespe-
aptismate loti sunt quadraginta, ingenti gratulatio-
nagnoque sacrorum apparatu, sedulò incumbenti-
n eam rē Præfecto ipso præsidii, œconomis, atq; con-
is, quorum vnum pro eximio Christianæ rei studio
ci adeò malè acerbeque oderunt, vt eum calumniis
que criminibus in capitis periculum vocare non dubi-
int, itaque in custodiam est traditus aliquando, &
us à magistratibus: verùm in eiusmodi ærumnis tan-
ille semper alacritatem atque adeò lætitiam præ se
vt pro sacræ fidei propagatione maiores etiam labo-
incommoda sibi ab Deo precari & expetere videre-
Rursus etiam ab iisdem Brachmanibus ferè & lapidi-
ppetitus, preclarè secum actum existimauit, vel ob id
n, quod benignitate Domini factum est, vt quotquot
oppugnauerunt, immutati deinceps ad Christum se-
nuerterint.

mediis illis finibus oppidum est celebre Margon, &
templum sancti Spiritus, quo plus mille Christiani
eniunt, qui Brachmanes Ganzares antea fuerant.

gregem

gregem hunc quinque tuentur è nostris, qui hoc an
sacramento baptismi initiati sunt; ii summam efficiū
hos alii sequentur propediem. Ex eo loco dominicis o
bus festisque diebus confert se vnus è nostris ad sacra
facienda in ædem sancti Michaëlis; quæ Margone
quinque circiter millia passuum, Christianósque nun
octingentos egregia omnes pietate atque constantia,
ferè omnes disiuncti atque dispersi, quidam etiam ben
gè à templo inter ethnicos habitent. baptizati sunt ib
hoc anno 107. augebiturque neophytorum numerus,
primùm deferbuerit ita dolórque vulgò conceptus e
turbatione delubrorum suorum. Et quoniam tanta e
tium immanitas, vt cū primùm quis Christianus est fa
eum vel propinqui & affines deserant quamuis extrem
borantem inopia, valetudinarium ibi nostrorum cura
stitutum est, quo magna mortalium approbatione &
piuntur & curantur ægroti, non modò Christiani, ve
etiam ethnici, atque ea ratione multi Christo Domin
crisiunt.

In eadem ecclesia conuersiones quædam hoc anno
tere notabiles. Ex Maurica terra tres exacta iam ætat
mines eò contendêre ob id vnum vt Christo darent n
na. ægroti nōnulli Christiana religione in ipso morbo
cepta, contritionem præ se ferētes, è vita migrarunt. I
nis annos natus circiter quinque & viginti, cuius pater
imprimis honestus, cum vniuersa familia sese Christo
mino addixerat, parentis consilium detestatus, ad Ida
nem Maurorum Regem se contulit, à quo amicè exce
& in honore habitus est: verumtamen acceptis deinde
tre litteris ita permotus est, vt Christianæ religionis c
omnia illa commoda sponte relinquere, & leucarum
ginta iter emetiri nō dubitauerit. liberaliter egit cū vt
Prorex, eorumque cōmodis admodum benignè consul

In eodem tractu aliam ecclesiam, cui à sancta cruce
men est inditum, Christianorum circiter sexcentorum,
stri procurant, anniuersaria crucis adorandæ sacra, qu
diem quartum nonas Maii incidunt, cùm cetera celebr
te hoc anno peracta sunt, tū etiam baptismo capitum
qui numerus & pro temporis spatio, (siquidem nuper
lumen Euangelii illatum est) & pro multitudine ac pe
nacia Brachmanum, qui ibidem sunt, nequàquam exig

itandus. Baptiſmo peracto, neophyti omnes agmine
os arborum præferentes, cum præcentione tubarum
ria ſymphonia prodiere ad crucem loco pulcherrimo
endam, vbi noſtrorum opera fanum ethnicorum to-
ius regionis opulentiſſimum euerſum antea fuerat:
ii locus dæmoni colendo tandiu patuiſſet, idem ado-
æ cruci dæmonis victrici conſecraretur. Poſtridie eo-
ordine ac ritu aliam ſtatuerunt in vico finitimo, im-
am pilæ, qua in ſumma priùs conſitum erat amaracũ,
n Brachmanes herbam magna ſuperſtitione ac cære-
iis pro numine venerantur. atque ea ſanè pila adeò
odã prębuit cruci baſim vel natura loci, vel ipſius ſtru-
rma ac figura, vt eã vnã ad rẽ excitata fuiſſe videretur.
iperioribus diebus baptizatus ibidem eſt puer, cuius
erſionem noſtri diuturno labore quæſierant, ſpe ma-
tiam ea ratione ad Chriſtum Dominum perducendæ,
lis feminæ, & cum primario viro cõiunctæ: ſed illa ni-
ninus obſtinata palam profitebatur ſe parum labora-
filio. quod vbi ille cognouit, quanquam ætate admo-
tenera, petiit vt liceret ſibi matrem adire, conatibus
Deum forſitan affuturum. magnum in eo ſtudium at-
rdor animi cernebatur. itaque ei negari non potuit,
anè puerum fefellit opinio. namque ita ſe in ea actio-
æclarè geſſit, vt mulier, marito relicto, filium ſecuta
mque animi verè Chriſtiani indicia dederit.

ia Brachmanis Ganzaris viri principis filia catechu-
a eſt facta: quam tãnto parens amore proſequebatur,
mo dubitaret, quin eam omnino imitaturus eſſet: ſed
i Brachmanes oppoſuere illi ſeſe, eumque perpulere,
m Præfecto expoſtularet & quereretur, filiam ſibi per
ablatam fuiſſe. deducunt igitur hominem centum fe-
achmanes ad Præfectum, certa fiducia fore vt puella
is ſuis calumniam comprobaret. Sed illa vbi eò perue-
ota re ad arbitrium eius reiecta, & iuſſa quod ſentiret
e expromere, palàm reſpondit, vim ſibi nullam pror-
dhibitam fuiſſe, dolere ſibi quòd non citiùs Chriſtum
inum cognouiſſet: quare Brachmanes turpiter vi-
eiectique digreſſi ſunt, ipſa baptiſmo expiata, & no-
omine Lucia vocata eſt: ſperamus etiam ſuos alioſque
um opera permultos idem eſſe facturos.

d eundum pagum acceſſerat Iogues, hoc eſt, quaſi
b b mona-

monachus inter ethnicos, ex eorum genere qui cul
ctuque horrido sanctimoniam profitentur. ætate vi
tur annorũ quinque circiter & viginti, egregia form
poris, vultu modesto, minimè loquax: in hunc neoph
incidissent, pænè captiuum ad nostros adducunt. In
gatus à Patre, quonam consilio vitam adeò asperam
ret, quémve tot laborum sibi fructum proponeret: re
dit se anteactæ vitę peccata expiare, salutique prosp
tum Pater multis rationibus quanto in errore vers
ostendit, qui sine conditoris sui cognitione se id a
posse consideret, suaque disputatione ita permouit h
nem, vt quasi noua quadam oborta luce responderit
niam ita placeret Deo, velle se fieri Christianum, sim
voluntatem suam facto sanè admirabili declarauit.
bus erat indutus laceris & attritis, pendente ex hu
sarcina coniectis in eam quibusdam quasi reliquiis,
religionis causa circumferebat, ænea scutella, poculo
curbitæ formam excauato vtebatur: brachia & crur
reis armillis, manuum digitos ac pedum ferreis item
lis habebat ornatos: fistulam è ceruice suspensam, c
culum venatorium manu gerebat, quibus aduentum
in oppida præsignificare erat solitus: nec deerat illi n
meditandæ materia, passer extinctus non detracta p
barba & capillis erat abrasis: exigui tantùm circuli s
comam in summo capitis vertice raram sed promiss
bene comptam cõsultò reliquerat. aures erant quatu
quinque locis perforatæ, lignis quibusdam insertis, ta
suæ professionis insignibus. Sed vbi cum Patre cong
est, magna & Christianorum & gentilium turba sect
nouo spiritu instinctus processit in forum, ibique rog
citato & accenso, omnia illa instrumenta, quibus illu
mon ornauerat, in fascem colligata cõiecit in ignẽ: B
manibus magno suo dolore inspectantibus, & tanta a
repentina mutatione stupentibus. nec his contentu
gues, vbi Christianis rudimentis instituí est cæptus, ve
petiit matris adeundæ, vt eam cum filiis tribus ad C
stum ab impietate traduceret. conatui respondit eue
namque profectus in patriam, quotquot quæsitum i
secum ad nostros adduxit. Sunt autem adhuc catech
ni; nam, vt antè diximus, loguium catechesis de indi
solet esse prolixior, sed baptizabuntur propediem.

In eodem vice quidam erat ab Euangelio ita alienus, vt
ebras quæreret aſsiduè, ne Dei verbo aures dare cogere-
t:is cùm grauiſsimum in morbum diuinitus incidiſſet,
orte iam imminente interrogatus à noſtris velletne fie-
Chriſtianus, & deſperato iam corpore animam ab inte-
u vindicare: velle reſpondit, præclarè enim, inquit, intel-
o, Deum hoc morbo fugæ ac tergiuerſationis meæ pœ-
s à me repetere. atque ita culpam agnoſcens vt baptiza-
ur efflagitauit illico antequam efflaret animam: atque
lotus eſt, crebris cum Deo colloquiis habitis, peccato-
n veniam implorans, ea ipſa nocte migrauit è corpore.
ùm de hac parœcia (ne ſim longior) hactenus, quę Chri-
nis hoc anno aucta eſt centum ſeptuaginta tribus.
Sanctorum Philippi & Iacobi eccleſia Chriſtianos con-
et quinquaginta ſupra octingentos maxima ex parte
chmanes: eam quoque vineam colunt noſtri ſanè fru-
oſam, namque hi neophyti ſpectata probitate ſtudio-
ſunt amplificandæ religionis Chriſtianæ, atque ob id
im anguſtias pauperum ſuis facultatibus leuare nō de-
unt. Sed vt ethnicis iis qui bonam frugem pollicentur
uandis libenter inſiſtunt, ſic ab improborum ac perti-
ium conſuetudine longè refugiunt. Ad numerum fide-
n adſcripti hoc anno in eadem eccleſia ſunt ampliùs
tum & quinquaginta præter triginta, & eo plures, qui
d hoc collegium ea de cauſa contulerant. baptiſmus
nter ceteros habitus eſt capitum ſimul octo & ſeptua-
ta, in iis cùm alij inſignes viri fuere permulti, tum verò
imè Brachmanes Ganzares tres. Apparantur autem a-
hi publici quàm ampliſſimè, quo faciliùs Indi ritus
ios ac ſuperſtitiones dediſcant, quibus certatim ope-
ur hæ gentes externis cæremoniis & gratulationibus,
re veræ atque internæ pietatis prorſus expertes: to-
que religionem ſpectaculorum duntaxat ac pompa-
magnificentia ac ſpecie metientes. Ad eum porrò,
m dixi, baptiſmum ingens concurſus eſt factus partim
larum, partim etiam Luſitanorum, qui ad eam æ-
religionis cauſa peregre aduenerant. In ea turba neo-
us repertus eſt in tanta aliorum gratulatione ſolus
è plorans. res non ſine admiratione continuò defer-
d patrem. is accedit ad hominem: quærit cur in publi-
titia vnus ipſe lugeat: tum ille: quid ni (inquit) fun-

dam præ gaudio lacrymas, cùm videam ritè coli comm
omnium Dominum eo ipso in loco, vbi paucis antè die
eundem per summam impietatem neglectum & iniuri
fectum aspexi toties, cùm honores eius numini debiti,
cuidam hîc posito tribuerentur, nomine Manganaio!
stupuit eo responso Pater, præsertim quòd nihil tale ab
expectasset: qua ex re perspici potest immensa condit
ac Domini nostri benignitas, qui charismata sua nō ad
minum opinionem atque iudicium, sed alto quodã & a
no consilio diuidit. Erat in eadem parœcia mulier Chri
na, cuius filius ab idolorum cultu & Brachmanum con
tudine diuelli non poterat. itaque pro eius conuersion
pro sancto quodam Augustino pia mater Monica lacry
precabatur assiduè, cumque totum iam quinquenniu
eius oppugnanda pertinacia frustra laborasset, graui d
que morbo mulier opprimitur. per eam occasionē ad
candum matris nomine confessarium filius aduenit.
erat niuiũ miraculo sacer; eo ipso die, manè, sacrificio
sæ pacto, ambo profecti sunt: cumque tali die pater fru
aliquam virgini matri libare perciperet: cępit in itine
adolescente agere de venturi seculi veritate deque huiu
tæ fallaciis, suadere & hortari vt saluti prospiceret m
exemplo, quæ id tam vehementer optaret. quibus ill
monibus, vt à Christi nomine maiorem in modum ab
rebat; initio minimè flecti visus est; veruntamen vrgēt
inceps multis rationibus patre, affuit cæptis eius omn
tentis Domini bonitas, quæ adolescentis animo sanct
ritus faces admouit sic, vt exutis impedimentis omni
quibus implicatus à dæmone tenebatur, Christianum
ri matrique obtemperare velle se dixerit: ad quam vbi
uentum est, tota re à confessario exposita, mulier tant
titiæ percepit ex ea tam repentina tamque felici imm
tione filij, vt statim se morbo leuari senserit. præbuit c
tenti aures Pater, deinde ceteros Christianos adiit, p
quente officij gratique animi declarandi causa adole
te catechumeno cum aliis cognatis, & eorum quidem
nicis aliquot, qui ostendunt se quoque propediē id i
esse facturos. Dominus noster eos in salutari consilio
pto retineat. Huic alia ecclesia ac templum opportun
co instituitur: namque re ipsa compertum est, ad ethn
rum conuersionem & neophytorum profectum longē
lissim

ım esse ædium sacrarum frequentiam, etenim hoc & boni ab improbis commodiùs dignoscuntur, & v- i faciliùs adiuuantur.

ıac insula Goa nostri ecclesiam quoque Sancti Ioan- angelistæ administrant. ea Christianis constat octin- :qui vt ferè omnes admodum honesto loco sunt na- ı principibus insulæ numerantur: Christianis actio- tempus redimere student malè positum in idolola- aque egentibus benignè faciunt, præsertim cùm an- laboratur inopia: quod cùm hyeme proxima conti- conuentu habito primores oppidi cuiusdam rationē subueniendi pauperibus, idque fecerunt. vbi verò tē- essis aduenit, aliquot oryxæ candis (certæ mensuræ n id est) ex collatione in publicum redegerunt pau- ıs diuidendos. quæ laus hominum eo maior est, quòd ante conuersionem aliud nihil nisi tyrannidem, ra- & alia huiusmodi scelera meditari solebant.

ebus iis, quæ ad synceritatem fidei pertinent, nullus & sanguini relinquitur locus. Senis cuiusdam filius uros se contulerat, huic parens pro litteris apertè ıtiauit, si quid ab se postularet, rediret in patriam, ıumque profiteretur: ita forè non solùm vt animam sempiterno subtraheret, (quanquam id maximè spe- oporteret) sed etiam vt paternæ inter ipsos necessitu- ura constarent: sin rem diutius distulisset, sibi cer- exacta iā ætate, & ad exitum appropinquanti, illo edato patrimonium omne egētibus distribuere. qua enuntiatione alij quoque, nec sanè frustra, cognatos pietate deterrent. hoc anno in eadem ecclesia sacro smatis fonte renati sunt octo & triginta plerique no- in iis tres è Botorum familia, qui apud ethnicos con- torum exercent munus, magnoque in honore sunt. ıuius mensis exitum multos alios neophytorum affi- suorum opera sperabamus ad Christi gregem acces- . Paucis antè diebus ad templum illud baptismi cau- ontulit grandis iam natu, minimeque contemnen- r, tanta fide & notitia Dei, vt qui aderant miraren- enim Catholicæ fidei capita exponenti Patri respon- e, sanè vt videbatur ex animo, se cano iam esse capite, gnorare neminem præter vnum Deum ac Dominum ū colendū atq; adorandū esse: eundemque sibi iādudū

 hære-

hærere in pectore, ac proinde sese deflere lõgi iactur[...]
poris in dæmone propter summum scelus venerand[...]
sumpti: & simul vim lacrymarum profudit contritio[...]
pœnitentiæ testem, petens vt sacro baptismate laua[...]
quod postea factum est. Denique vt ad alia transeã, [...]
hominibus illius ecclesiæ, neophyti pietate in Deũ &[...]
cio satisfaciunt, nec eo quempiam è Mauris accede[...]
tiuntur, quin rem ad nostros continuò deferant, vt a[...]
conuersionem aggrediantur. Anniuersaria eius temp[...]
lennia hoc anno cum ceteris ceremoniis, frequẽtia [...]
li, & sacra concione celebrata sunt, tum etiã baptism[...]
didatorũ viginti, quos alij octodecim paulo pòst sub[...]
sunt, vt interim eos taceã, qui ad hoc Goanũ Collegiũ[...]
si sunt: atque etiamnũ superesse dicuntur ibidem cat[...]
meni quinque & viginti.

Præter hosce baptismos in Goanis finibus habitos[...]
anno etiam in ipsa vrbe Goa in ædibus nostri Collegi[...]
ptismi quatuor generales perácti sunt non sine app[...]
magnifico, symphonia, supplicatione publica, conc[...]
busque nostrorum, qui linguam Indicam callent pr[...]
rè, præsente Prorege, proterea quòd in candidatis [...]
Brachmanes multi viri primarij.

Primus cõcelebratus est Epiphaniæ die festo, quòd [...]
libamine gratius nullum infanti IESV forè putauimu[...]
ptizati sunt octogínta, in iis Brachmanes medicus i[...]
mis huiusce vrbis clarus: huius vltro se prębuit susce[...]
rem ipsemet Prorex, vniuersa Indica nobilitate ho[...]
causa prosequente.

Alter eadem ferè pompa in Maium mensem incidit[...]
genui abluti octo & quadraginta supra ducentos pr[...]
multa Lusitanorum mancipia. in eo numero fuere Br[...]
manes duodecim insignes viri cum sua quisque famili[...]

Tertius in tertiã dominicã diẽ Iunij mẽsis dilatus es[...]
gelo custodi sacrã. Ea celebritas ceteras tũ gratulation[...]
neophytorũ numero ac nobilitate superauit: cuius rei[...]
minimã laudẽ fructumq; tulit Lusitanus incola, qui cù[...]
suis hortis ethnicos haberet cõplures vehemẽter in sui[...]
perstitionibus obstinatos tãtũ aberat, vt ad eos ad Ch[...]
allicere conaretur, vt etiã de nostris hominibus id agẽt[...]
quereretur: quòd scilicet illis molestiã exhiberẽt: verũ i[...]
uinitus deinde factũ est, vt culpam suam agnoscens, mu[...]
vol

tate nostros in opere adiuuare sedulò cœperit, & ex
fidem traduxerit amplius quinquaginta, qui nostro-
opera Christianis deinde præceptionibus eruditi, vbi
aptismi adfuit, ab ipso Lusitano per mediam vr-
d ædes nostras agmine composito ducti sunt, ramos
bus proferentes, præcinentibus tubis, vt specimen
od Proregi præberet nouarum frugum, quas in poma-
o decerpserat. sub vesperam deinde sacro baptismate
ti sunt in vniuersum ducēti & sexaginta: in iis Brach-
s Salsetani & Goani honesti homines circiter quin-
nta.
stremus fuit capitum centum & sexaginta, Octobri
, post diem vndecim millibus virginum sacrum, idq;
a cùm significatione lætitię. porrò omnibus hisce ce-
atibus interfuere Lusitani tres, qui in hac vrbe sibi
cilium collocarunt, quorum vnum œconomum esse
lensis ecclesię diximus antea. Atque ego sanè verbis
i nequeo, quàm cupidi sint tres ii homines animarū
s: siquidem pro ea tam vehementer laborant, vt ab
n terris videantur esse propositi quasi quoddam ex-
ar & incitamentum multis in hoc genere negligenti-
ām enim ea de causa calumniis falsisque criminibus
gnantur, interdum etiam trudantur in carcerem: ita
er hasce vexationes omnes & incommoda excipiunt,
clarè appareat, quanto desiderio teneantur patiendi
omino. Hac hyeme falsò accusati sunt, quòd ethni-
uendā ad Christiana sacra vi compulissent, cúmque
alis auditor mendaciis oneratus, eos pro potestate
ere imperasset, vnus ex iis fuga sibi cōsulere cùm pos-
orsus neglexit: quin etiam suadenti Rectori nostro vt
et, respondit ille, se pro conuersione ethnicorum nō
non formidare custodiam, sed etiam optare Christi
ini gratia flagris cædi publicè, seque inter ipsa verbe-
rabilem fructū ex vero lictoris præconisve capturum,
eius supplicii causam de more pronuntiaret atque is
n animi sensu subortis pęnè lacrymis, reputans quàm
studio teneantur homines hominum seruandorum
abar, si cognosceret in Maurorum finibus quam-
ngissimè positum quempiam ethnicum ad Christia-
cra propēsum, neglecturum se non modò rei familia-
cturam, sed etiam omnia capitis pericula, vt ad eū ab

interitu reuocandum illucusque contéderet. præclar
laudem, præsertim quòd multo plures hac tempest
perias, qui tam sanctâ studia retardare, quàm qui ad
conentur. Et quoniam de horum hominum virtu
antea scripsimus, illud vnum adiungam; octauo quóq
confessionis & Eucharistiæ sacramentis in æde nost
muniunt ipsi, & alios multos ad id ipsum incitant.
præterea baptismus est, aut Christianorum celebritas
intersit: nec modò neophytis gratulantur, sed etiam
ficultatibus benignè subueniunt. optimam hanc
mentem tueatur Dominus.

Qui à nostris hoc anno ad mensem vsque Nouem
baptizati sunt, eorum est summa (baptismis omnibus
putatis) trium millium, & nouem supra ducentos,
eos quique in priuatis ædibus ægrotantes, quique in
diis publicis ac triremibus, alibique eodem æternæ
imperiti mysterio, in codicé relati non sunt. exiguus n
rus si superiores annos respicias, sin bellicos tumultus
commoda repures, quibus impeditur Euangelium, n
quam exiguus: vberioris verò messis hac tempestate
spes est: præsertim acriter incumbente in eam ipsam
pro virili parte Prorege, qui neophytos officiosè cō
ac tueri, & ad ethnicorum conuersionem hortari no
finit: quin etiam ter quatérve complures ipse vestiuit
reorum mille & quingentorum impensa: cuius pium
studium curamque amplificandæ Christianæ relig
Dominus augeat.

Hæc mihi in præsentia, venerāde Pater, in mentem
niebant, quæ de progressu Euangelii ad te scriberem.
quum est, vt precibus & sacrificiis tuis gratiam nobis
que implores a Domino, quo non solùm partas retine
nimas, sed alias etiam deinceps lucrari possimus.
mense Nouembri, 1569.

EX LITTERIS MARTINI SYLVAE
Consaluum Aluarem, datis 6. Calend. Decembris, 15
Castro Onoris.

NOs, vt scis, ex isto portu discessimus ad 18. Cal.
cēbris. eo die ad Goanas insulas noctu peruenir
ibi diem pænè totum morati nauigia præstolan

Goæ remanſerant;ſimulatque affuere nōnulla,ſtatim
tis anchoris veſpere tenuimus Amediuā. Amediuæ dies
ıque poſuimus:deinde ſacro Miſſæ peracto, cui Prorex
vniuerſo exercitu interfuit, valida Claſſe nauium 160
)norem delati, caſtrum offendimus admirabili opere
icioque perfectum. Erāt in eo pręſidio Laſquarini cir-
: ſeptingenti artis ſclopetarię peritiſſimi: ii noſtrorum
a conſpicati, ſeſe ad defenſionem toto pectore compa-
nt: inſequenti luce in deſcenſione prælium haud leuè
miſſum eſt, ita tamen vt noſtri ſuperiores extiterint.
ıus è naui ſeſe in littus eiecit Prorex,tum ceteri ſubſe-
: atque eodem impetu Luſitani audaciùs ad mœnia
e prouecti ſunt, ſed egregiè repulſi, duobus è ſuorum
ıero deſideratis, ictis verò circiter 40, quorū aliquot è
eribus poſtea mortui ſunt:quod incommodum acce-
n non eſſet, ſi quorum oportuit conſiliis monitiſque
iſſent. id ne rurſus accideret, Proregis iuſſu ductis
munitionibus caſtrum oppugnari trifariam ceptum
ic, vt præfectus à certamine verſus ad preces, re de-
ıta ad Proregem acceſſerit,vitam ſibi ac militibus im-
ans. Facta deditione, armis & impedimentis relictis,
ecuſsim compoſitis manibus, cum ſingulis veſtimen-
mnes dimiſsi. Oppugnationem triduo ſuſtinuerant:
o die,qui fuit feſtus Sanctæ Catharinæ, ceſſere. Nos
um intrauimus:& in gratiarum actionem cuſtos Fran-
nus ſacrificauit, ego Proregis iuſſu concionatus ſum.
ciuntur hoc tempore quæ per oppugnationem diru-
nt.ſtatuitque Prorex manum militum hîc in præſidio
quere. Regat illum pro ſua clementia Dominus.
erò curabis vt piorum ſuffragationibus adiuuetur: id
ı ille vehementer exoptat, mihique mandauit, vt id
ıomine abs te per litteras peterem.
ıgerat me de euentis meis quibuſdam te facere cer-
m. Bis pœnè defunctus ſum: ſemel vt primùm exſcen-
ıcta eſt, dū aliquot militibus animos conor addere,&
ıifixi Domini ſignum oſtento, namque in eos emiſſa
ntè artificioſi ignis olla, huc illuc magno impetu voli-
:cùm à periculo ſeſe cuncti proriperent:inter eam tre-
tionem impulſo prolapſoque mihi obtigit ſoli, ita ta-
t ollę cauda veſtē dūtaxat diſcerpſerit, corpus illęſum
ıino miſerante reliquerit.Iterū ac tertiò periculū adij,
 ex

ex tormentariis globis,ita præteruolantibus,vt mihi
cē capitis propè abraderent.Quod ad reliqua attinet
& Sebastianus Consaluus & corpore valemus, & m
Societatis obimus adhuc Dei beneficio sanè feliciter
samur autem ferme in valetudinario cum ægrotis. N
ad voluntatem suā omnino exequendam Deus robur
tiamque sufficiat.Atque ob id ipsum tu nos Pater pre
tuis & sacrificiis adjuuare ne desine.Onore, 6.Calend
cembris,Anno Domini,1569.

EX *LITTERIS HIERONYMI RVIZII,*
Præpositum generalem datis Cocini, 28. *Kal.*
Februarii, 1570.

QVONIAM ex iis litteris,quas ex Europa in r
tas regiones hasce pro vestra humanitate p
rendas curatis,magnam animi voluptatem
tiamque percipimus: ad rationem officii nostri perti
sum arbitratus,vt vicissim istuc, quæ hoc anno in Coc
Collegio sint gesta, perscriberem.

Habentur in hoc Collegio publicæ scholæ Gramm
ces duæ,ad quas ventitant discipuli ferme ducenti & s
ginta bene morati,iidemque tum in studiis tum in sa
mentorum vsu valde proficiunt. Doctrinæ Christianæ
cepta(quāquam multi admodum tenera ætate sunt)cu
perdicere: complures verò etiam catechismum in dial
missum istinc:eundémque ipsi non sine fructu dissemin

Confessio & communio in æde nostra ita frequens
celebrioribus festis,præsertim verò Mariæ Virginis,
pus Domini sumant ferè trecenti vel quadringenti. I
accidit etiam cū indulgentiæ promulgantur.quarum
phyti perquā acre desiderium præ se ferūt: & sanè mul
ea ratione proficitur.Primo die dominico aduentus,pu
cè propositum est Iubileum datum à summo Pontifice
no 1568 ad pacem & felicitatem Ecclesiæ Catholicæ
poscendam. Tanta fuit confitentium vis, vt sacerdoti
nostris octo à matutino tempore ad noctem vsque null
quiescēdi spatium daretur.itaque in hoc vno tēplo per
dies inire sacrū Eucharistiæ conuiuiū circiter mille m
ma ex parte neophyti.præterea tantū fraudatæ pecuniæ
stitutum,tot sublatæ discordiæ, ita multa piè facta sun

vna de causa præclarè positum à summo Pontifice hoc
lci beneficiũ esse videatur:quid si cetera eiusmodi spe-
, quæ in reliquo Christiano orbe plurima per eandem
sionem gesta fuisse credenda sunt? Ad conciones tan-
:st populi concursus, vt suggestũ ex æde in plateã inter-
roferre necesse sit: (vt interim eos taceam qui cætera
s templa frequentant) idque non sine magno animorũ
u lachrymisque, quod scriptum est aliàs.
iemauit hoc anno Cocini Didacus Meneses rei mari-
e pro Lusitaniæ Rege præpositus. classis erat nauiũ tri-
a. propugnatores mille numerabãtur. ac nobis magnã
s attulit voluptatẽ, quòd in tanta hominũ militarium
a non modò quies, verũ etiã Christiana disciplina mi-
è cõstitit: quippe horum militũ, qui versantur in India,
est Sacram Confessionẽ frequenter obire: & cũ Eccle-
cos & religiosos homines magnopere venerantur, tũ
incipiunt præclarũ sibi & honorificũ ducere, acceptas
ominibus iniurias Deo donare liberaliter. Itaq; si quã-
xæ inter eos vel seditiones existant, nullo negotio cõ-
untur. Hyeme exacta, priusquã classis abiret, à cõcio-
ribus nostris cæptũ est agi cum classiariis de salute a-
arum sic, vt ex vniuerso numero, octingenti in æde no-
ese confessionis sacramento expiauerint, quin etiam
i publicis per vrbem ac voluntariis pœnis admissa lue-
cula. Quid plura? pusillam Quadragesimam paucis il-
iebus habuimus. idque magna tum fidelium, tum infi-
im approbatione cernentiũ, hosce milites, si quid per
nẽ grauius deliquissent, sponte deinde ac libenter sup-
a subeũtes. Nec solùm pręfecti militesque, (vt diximus)
tiam turba naualis & ipsi quoque remiges peccata ri-
nfessi sunt. Atque hac adhibita præparatione cuncti
odum læti in Domino conscendere: & ad huius oræ
idium ex hoc portu profecti Deum habuere sanè pro-
m, siquidem allatum est, Maurorũ naues ab iis captas
lius 40. eosdémque facta aliquoties exscensione, ethni-
m hostium cæsis circiter quinque millibus, non lau-
solùm sed opima etiam spolia retulisse.
edempti sunt hac hieme aureis quingentis, nostrorum
a corrogatis, Lusitani quinque, qui anno superiore, ca-
scio quo, in manus Malauarium Maurorum incide-
ii cùm ad Collegium hoc deinde venissent Deo
Domi-

Domino gratias acturi, lætissimos nobis nuntios attu
ceteros Christianos qui adhuc redimendi supererant,
quam multis vexatos incommodis & cruciatibus, fir
nihilominus in Catholica fide persistere. Adolescentul
qui nostra gymnasia frequêtauerat, alligatum ad arbo
pedibus manibusque, conati erant Mauri intentis in
arcubus & sagittis ad Christum deserêdum impellere:
bus ille inter ipsos terrores animo forti magnoque re
derat, se vita potiùs priuatum iri, quam fide: quocirca
sperata re Mauri ab incæpto destiterunt, ita tamen vt
deinceps qualibet quamuis leui de causa calcibus fusti
que malè multarent. Alium tenera admodû ætate pue
pollicitationibus ac minis in fraudem induxerant, id
reliqui senfere captiui, consensu omnes adeunt puerum
que ad eius pedes abjiciunt flêtes, ac præsertim vir qui
ex eo numero nobilis: quorum suasu ac monitis puer
permotus est, vt obortis repentè lacrymis, se vtique d
ptum fuisse responderit, sed moriturum potiùs quàm à
ligione Catholica recessurum: atque hanc pietatem s
comprobauit præclarè: nam vltro ipsemet se hostibus
tulit, apertè denuncians sese Christianum esse: qua re i
gnati Mauri vinctum ad arboris truncum sagittis pe
primùm, deinde etiam iugulare aggressi, denique desi
illius obstupefacti constantia. Nec tamen eundem exi
alii Christiani sortiti sunt: quos eximia fortitudine pe
uerantes in Christi Domini côfessione crudeliter inter
ptos esse cognouimus. O prædicandam Domini boni
qui miseris hisce temporibus, in media barbaria, dereli
sibi septem millia, quorum genua non sunt curuata a
Baal.

Venio ad huius anni messem. Octaua sancti Spiritu
ria profecti è nostris aliquot ad Palurtenses neophytos,
passuum hinc tribus circiter millibus oram maritimam
colunt: obuios illos in itinere habuimus, amantissimè
accepti sumus hospitio cuiusdam ethnici ætate iam pro
cta viri primarii: ibique de suscepta religione retinenda
mo ad neophytos habitus primùm, deinde prolatam r
Cocini diploma, & recitatæ litteræ, quibus priuilegia c
tinentur ab eodem Rege proposita iis qui sese ad Christ
adjunxerint. quæ res multis noua, cunctis accidit iucû
sima, hospiti nostro præsertim: idémque antequam inde
cessim

ius pollicitus eſt, ſe Chriſtianũ fore cum ſuis:& quã-
inimicus homo rem deinde impedire conatus eſt,
nus tamen illum promiſſa facturum. Poſt hæc variis
ſanè quàm opportunè Catechiſmus eſt habitus: acce-
illud etiam, vt à Catechiſmo noſtri ſeſe adhibitis in-
ꝛtibus in ethnicorum cætus insererent Euangelium
cantes, adjuuantibus eos item in opere amicis atque
ulis, qui pro ſua parte non deſunt auditores ad verbũ
onuocare, atque ad Christianæ fidei veritatem allice-
aque die qui fuit viſitationi Mariæ Virginis ſacer, pri-
uius anni baptiſmus ad hunc modum eſt peractus. A-
t primùm diebus noſtri Catechiſmo vacarunt: deinde
ies adfuit baptiſmi, candidati omnes ad Chriſtianum
em conuenere, virum locupletem & honoratum, qui
ud eos omnes parentis, tum verò apud nos ſocii atque
oris egregii locum obtinet. Gaſparem Ægidium no-
: atque vbi maturum fuit, ſub ſignis omnes agmine
iere cum tibiarum tubarũmque concentu, ramos pal-
m tenentes, indicium victoriæ eius, quàm Dei benefi-
e ſpiritalibus nequitiis deportauerant. Ad ædem ſacrã
opinquantibus proceſſit obuiam clerus vnà cum vrbis
ecto & Epiſcopo, & magna ciuitatis parte, actus eiuſ-
i eximia pietate ac ſtudio concelebrare ſolitæ. Epiſco-
cãdidatis pauperrimum quemque delegit, quos par-
itè ſuſciperet, partim etiã manibus ipſe ſuis ablueret.
fecto etiam nonnulli ſuſcepti ſunt, idemque ſe in cæ-
valde humanum atq; honorificum præbuit. idipſum
eris principibus factitatum. Baptizati autẽ ſunt eo die
: Domini noſtri clementia ac benignitas eſt) viginti
a ducentos.
ide rurſus noſtri in opus exiere, cumque feſto die San-
um omnium præfectus ad ædes noſtras baptizandum
uceret magiſtrum fabrum naualium regis Luſitaniæ:
am occaſionem conuenere etiam ii, qui recentiſſimi
rorum hortatu ad Chriſtum ſeſe cõuerterant. Itaq; re-
ſacro baptiſmate ſunt eo die octoginta nõ ſine ſolem-
eremonia & cantibus.
orrò nos ex ea re fructum animi præcipuum capimus,
d alia nulla niſi æternæ ſalutis ratio hoſce homines, vt
iſtum profiteantur, adducit. Itaq; nec veſtes in Baptiſ-
nouas, nec aliud omnino à nobis præter ſpiritalia expe-
ctant

ctant aut flagitant, nisi fortè granum aliquod ben
è ceruice gestandum: nec verò deinde per inconstan
leuitatem a Christo desciscunt: quinimo magno si
ri esse nomen Christianum existimant, & ceteros
ritatem studiosè conantur ab impiarum opi
peruersitate traducere : quo in genere nonnul
stringam.

Quidam ex hisce neophytis, licèt à nonnullis ve
Christianis non modò grauiter offensus esset, verùm
oppressus atque vexatus, non tamen idcirco destit
minus Christianam rem procuraret egregiè. Pauci
hisce diebus duos homines ad Deum verum à d
cultu conuersos ingenti gaudio perduxit ad nos
Haires (hoc enim nomine appellatur certus or
litarium hominum) vt baptizatus est ipse, ethni
iuuare statim aggressus est: triduóque alium Nai
nos adduxit, itemque paulo pòst Indos alios duos
tanta cum animi lætitia, vt eadem in nos redundare

Mauræ cuidam erat filiolus, quam illa siue q
Christiana sacra propensum cerneret, siue alia nesc
de causa, vt erat immanis & fera mulier, captum d
viuum ad fauces vsque, ingenti superimposito lap
lentiori cruciatu paulatim extingueretur. Verùn
commodè factum est, vt hiatus existeret quidam,
prætereuntes viatores puer posset aspicere. Accidit
vt illac iter haberent Christiani aliquot: quos ill
spicatus, quanquam adhuc Lusitanicæ linguæ ir
tus, è saxo vociferari, & duo illa verba, Christu
opto, satis apertè pronunciare: accurrunt illi statin
moto lapide puerum extrahunt. atque vnus ex
gubernatorem illum adducit, alius ad nos rectà
perat flagitans, vt eò mittatur aliquis, puerum
le fieri Christianum. Itaque mater in custodiam
dita: puer in ædes nostras acceptus, ac deinde
zatus est.

Regius præfectus, quem in Christiana re adiuuand
stri valde studiosum experimur, vnà cum rectore nost
diit ad Cocini regem, alio quodam in oppido con
rantem, vt per eum liceret ibidem templum exstruere
phytis Palurtensibus inquilinus. Annuente rege, cont
præfectus ipse misit, qui materiã cæduam ædificandi

ueherent: quin etiam domum, quam ibi possidebat, e-
ei gratia diruit. In reditu verò ad vicinam insulã recto-
perduxit, vt cum eius insulæ regulo de Christiana reli-
ie ageret, qui sanè regulus valde se facilem præbuit, di-
ue sperare sibi Dei beneficio datũ iri, vt non nisi Chri-
ius ex hac vita discederet. Vos eum quæso istic Domino
lices commendate.

ntequam classis ex hac statione discederet, decursus
tares & varia simulacra præliorum exhibita, primùm à
iariis, tum octauo pòst die à Lusitanis inquilinis, po-
nò etiã à neophytis Cocinensibus, à quibus diligenter
iutum, ne quis ethnicus (quod opulenti quidã osten-
nis causa tentauerant) se in ipsorum agmen insereret.
ecursioni honoris causa operam dedere tum Ciuitatis
ectus, tum etiã classis dux, & ceteri principes, ita vt in
dicro & aciem struerent, & ordines ipsimet ducerent.
phyti autem duorum circiter millium numerum im-
ant, vario telorum genere, magna tamen ex parte sclo-
istructi, omnes verò egregio corporis ornatu, & quidẽ
ures (vt sunt pecuniosi & gloriæ cupidi) ita sumptuoso,
oximè ad Lusitanos accederent. Æstate ineunte instru-
ere suo biremibus quinque, in expeditionẽ sine vllo sti-
io pro Lusitaniæ rege profecti sunt: iámque præclari
sorum virtute nuntii afferebantur. Cocini rex adhuc
a cæcitate persistit. is cùm per hyemem in morbum in-
set: non incommoda occasio visa est vrbis Episcopo, i-
que Rectori nostro conueniendi hominis, eumque sa-
ibus monitis adiuuandi. Ad eum igitur ambo profe-
n ipso regiæ vestibulo superstitiones & nefaria sacra
iulta reperiunt, quibus barbari pro ipsius incolumi-
operabantur: regiam verò ariolis brachmanibusque
tã, quibus ille adeò deditus est, vt quamuis præclarè
intelligeret, quamobrẽ illuc Episcopus rectorq; se cõ-
ent, nihil tamẽ idcirco de sua obstinatione remiserit.
ie aliud nihil eo itineris labore ab Episcopo & rectore
ctum est, nisi vt officium vterque præstaret, simul etiã
m dynastis quibusdam, qui ad regem socium ac patro-
pro amicitia venerant, agerent de rebus diuinis, & ab
m impetrarent, vt impunè liceret in posterum in ipso-
ditione Euangelium promulgare.

eguli duo huic oræ finitimi, iungendæ cum Lusitanis
amici-

amicitiæ percupidi, Christianæ doctrinæ magistros, enixè petierant, vt è re communi rector noster esse on statueret, duos è nostris eò legari, qui eadem opera n tos etiam illius regionis inuiserent, quos iam diu a nemo. Profecti igitur quemadmodum accepti sint, noscetis ex eorum litteris ad rectorem scriptis in han tentiam. Excepti sumus ab hisce neophytis magna ips lætitia & gaudio: nec non ipsi ad quos tendebamus r multis rebus declarauerunt quàm sibi gratus esset r aduetus. Quorum alter inuentus a nobis est ad sua ill canda numina circum lapidem molarem festiùs cum torum crepitu cursitans, cùm se priùs in stagno qu religionis causa lauisset. Is ea ceremonia peracta, per ter egit nobiscum, confirmauitque promissa. Gaspar dius amicus noster, & huiusce comes itineris, valde hominibus notus est. huic ferme trecenti polliciti sun primus in templo, quod ibi exstruẽdum est, baptism bebitur, in eo baptismo se nomina Christo daturos. V vt Malauarica hæc gens ferè perfidiæ laborat infamia ipsis magnopere orandus est Dominus, vt quod rec persoluant.

In iis qui Cocini regem ægrotum officii causa inui rex Porcadæ fuit, quæ regio distat hinc leucas ferme ti. Is deinde præfectum huiusce præsidii conuenit, p ctus verò confestim ad se rectorem nostrum acce Actum est ab vtroque de re Christiana cum rege, q eo quanti Lusitanorum amicitiam facit prolixè conc vt Christianam religionem in ipsius regnum inferre p ac libere liceat: quin etiam priuilegia neophytis eadẽ Cocini rex tribuit patenti diplomate: Vt nemini in po suscepta Christiana religio fraudi sit, nec idcirco q omnino vel de re familiari, vel de iure testandi, vel d nore ac dignitate deperdat: vt iurisdictio Ecclesiasti pænes Episcopum: vt templa nostra noxiis nõ modò (stianis, verùm etiam ethnicis pro asylo sint: denique v mo Christianæ fidei nomine in periculum vocetur: & eiusmodi.

Ethnicus erat quidam copiosus ac nobilis, quem fr nostri & alii ipsius amici non semel à nefario dæmonis tu abducere frustra contenderant. Is ipso, ni fallor, S. bi die natali, nostris ea loca obeuntibus, & ex itinere

tant

bus hominem, gratulabundus obuiam prodit, dixitque sibi
cte quiescenti visam pulcherrima specie mulierem, summa-
oris & corporis dignitate, (quam ipsemet pro ea cōsuetudi-
e illi cum Christianis est, beatam Virginem nominabat) eā-
d se in hæc verba locutam esse: Hac iter habebit cras manè
erdotibus Christianis vnus, tu quicquid ille iusserit facito,
oniam vultis (inquit) me Christianum esse: en præstò sum
vniuersa familia: itaque paulo pòst in hoc nostro Collegio
zatus est.
iòd nullum adhuc esset Cocini domicilium excipiendis alē-
e catechumenis, nonnulli idcirco à Christi professione re-
bantur. quamobrem Aegidius noster vltro id sibimet one-
poposcit, catechumenos præsertim virilis sexus gratis alēdi
se, dum ædes ad eam rem publicæ comparantur. Aegidii
em imitata vidua quædam honesta mulier, non modò alen-
rùm etiam instituendis feminis operam & impensam beni-
ollicita est. Nonnullam etiam pecuniæ summā ad idipsum
idam homines contulere.
oxima Circoncisionis Christi Domini nostri solemnia, &
ersariam eius diei celebritatem auxit etiam baptismus insi-
capitum 160. quo in baptismo tum Episcopus tum Vrbis
ctus, qua solent pietate officioq; versati sunt, quo lætiora
Anni 1570 ineuntis exordia, quibus exitum speramus fore
bilem. Qui per nostros hoc anno Cocini ab impietate re-
i & salutari baptismate loti sunt, si extremum hunc baptis-
annumeres, quingentorum circiter (quæ Dei benignitas
mmam efficiunt. Quod reliquum est, te pater optime, &
os omnes, qui in isto sunt orbe socios obsecramus, vt nos
ino commendare ne desinatis in Christiana causa laboran-
m remotis in regionibus tamque inter sese disiunctis. Co-
x Collegio Matris Dei, 18. Kal. Feb. 1570.

F I N I S.

EPISTOLARVM

INDEX.

EASDEM RERVM MEMORABILIVM INDEX.

Indicis in epistolas Finis.

c

IGNATII LOIOLÆ VITA,

POSTREMO RECOGNITA.

ANTVERPIÆ,
Ex Officina Martini Nutij, ad insigne duarum Ciconiarum,
ANNO M. DC. V.

CLAVDIO AQVAVIVÆ PRÆPOSITO GENERALI SOCIETATIS IESV.

Ioannes Petrus Maffeius S. D.

QVAE parens & conditor nostræ Societatis Ignatius, auctore ac duce Deo gessit in terris; ea profectò digna sunt, in quibus commendandis immortalitati, scriptorum omnium certet industria. Id scilicet fuit caus-um in eo munere alii non sine pietatis & ingenii e versati sint, cur ego quoque, delatam olim ad Patre nostro Euerardo nonnullam huiusce pro-iæ partem, neque ita grauatè receperim; & tam, si minus cum apparatu & copia, cer-m fidę curaq́; Deo adiuuante confecerim. Nec dubium, quin, qui talem mihi laborem iniunxe-huic potißimùm laboris eius & operæ fructus ac a libamina deberentur. Nunc, quando, prius-n in vulgus exirent lucubrationes meæ, ad bea-sius Ignatii complexus, vti speramus, ille deces-

 sit;

*ſit; ei nempe, qui in vtriuſque Præpoſiti locum
curas nutu diuino ſucceſsit, optimo iure dicandæ
runt. Ac tibi quidem, Pater humaniſsime & o
me, in præclarum illud exemplar dies noctéſque
tuenti, minimè dubito quin opus hoc qualecun
gratum acceptumq́; futurum ſit. Cæteris vt peri
iucundum ac fructuoſum accidat; nimirum a
IESV, tuis incenſis officio & ca-
ritate precibus & ſacrificiis,
impetrabis.*

IGN

IGNATII VITAE LIBER PRIMVS.

Ortus eius, & educatio.

CAPVT I.

IN ea Hiſpaniæ regione,quæ ad Pyrenæum pertinet, ac vulgi ſermone Guipuzcoa nominatur, in primis clara eſt Loioleia familia. Eius familię princeps Bertramus, Ognis & Loiolæ dominus, quæ loca ſunt in finibus vrbis Aſpeithię,in matrimonium ducta Marina Sone, æquè clari generis femina, quinq; ſuſcepit ex ea filias,filios octo: quo- minimus natu fuit Ignatius is, quem Societas IESV paren- agnoſcit;cuius de vita & moribus, quæ nobis fuerint com- a, in vnius Dei gratiam gloriamque litteris mandare decre- us. Hiſce ergo parentibus natus Ignatius eſt anno poſt Vir- s partum M.CD.XCI.regnantibus in Hiſpania Fernando & abetha,cognomẽto Catholicis. Ac de prima ipſius pueritia id m conſtat,haud ita ſeuera diſciplina educatum à ſuis fuiſſe; ie ab ipſis incunabulis,vt in opulẽta domo, profanos admo- hauſiſſe ſpiritus: deinde litteris vixdum à limine ſalutatis, eſſet eximia & animi & corporis indole,continuò in Fernã- giam à patre miſſum, veteri Hiſpaniæ more, quo in regno cipum liberi ea ferè conditione ac iure naſcuntur, vt maxi- ætate dumtaxat in patrimonio imperioq; ſuccedat; reliqui, ad acuendam gentis induſtriã,ſiue ad familiæ ſplendorem in capite retinendũ,portiuncula quadã hæreditatis aſperſi,quę iem in victum cultumque ſit ſatis, vel ſtudiis doctrinæ mili- e dant operam,vel aulæ regumque præſidio ad opes gloriã- nituntur. Hîc ille cùm honorarios inter ephebos aliquandiu aruiſſet, aulicis imbutus moribus ad Antonium Manricum

ſeſe contulit Naiarenſiũ ducẽ, ex iis,quos in Hiſpania magn
appellant;;quo cũ Loioleiæ gẽti neceſſitudo vetus intercede
Atque apud hunc domi foriſque in honore habitus, rei milit
tyrocinia poſuit:& quod iis ferme vſu venit,qui nondum cęle
delicias deguſtarunt,id ipſum Ignatio contigit,vt ardenti lau
humanæ ſtudio & communis conſuetudinis impetu abrep
cùm eſſet in corporis ornatu elegantiſſimus,equorumque &
morum vſu præcelleret;quod ſibi datum fuerat temporis ad
gotiationem ſalutis æternæ,id ille miſerabiliter, vt pleriq; m
talium,partim in factionum rixarumque periculis, partim ir
matoria væſania,& cætera ſæculi vanitate cõſumeret. Verum
men inter eiuſmodi vitia,& cœcos errores, præclara quædam
micabant bonæ ac religioſæ mentis indicia. Primũ enim in t
licentia militari,tamque corruptis hominũ moribus,quamui
nimo cõſternatus eſſet interdum,& multis vndiq; cinctus an
ſtiis;nulla tamẽ ipſius atrocior vnquã audita vox eſt,quales m
tæ à nefariis hominibus in Deum ac Dei prouidentiam vulgò
ctãtur. Nec ſolũ ab omni verborũ impietate ſemper abhorru
ſed etiã ſacra omnia ſacrorumq; antiſtites naturæ perpetuo
ſtinctu admodum religiosè reueritus eſt. Erat præterea intac
ab auaritiæ ſordibus , & à lucri cupiditate vehementer alien
quod cùm alias,tum verò in expugnatione vrbis Naiaræ, quæ
Cãtabriæ finibus eſt,perſpici potuit:quã iure belli cùm dux r
liti diripiendã dediſſet; Ignatius , quãuis ad ipſum victoriæ p
nõ exigua pertineret; tamen nec præſentis prædę dulcedine,n
cæterorum exemplo adduci potuit,vt ſeſe alienę rei cõtactu p
lueret;nõ Chriſtiano ſolùm,ſed etiam ingenuo homine id in
gnum exiſtimans Quæ ipſius altitudo animi in priuatis quoq
diſſidiis ac ſimultatibus eminebat,vt ſi quando ex certamine
gnitatis(vt fit)ad manus pugnamque veniſſet , ſi locus recõcil
tioni daretur,illico vnà cũ armis odiũ omne deponeret , & cu
inimicis in gratiã planè bona rediret fide. Neq; verò eidẽ in m
gnis arduiſq; negotiis capeſſendis alacritas,vel gerẽdis cõſiliũ
cautio deerat; quocirca inter quoſdam Cãtabriæ populos gra
orta ſeditione legatus ad eos à duce Naiarę,breui controuerſi
omnes magno partis vtriuſque cõſenſu & approbatione direm
ac licèt iuuenis admodum eſſet ætate, in agendo tamẽ , tracta
diſque hominũ ingeniis,iã tum ſenilis quędã in eo maturitas a
parebat;prorſus vt negotiũ nullũ ferme ſuſceperit,ꝙ nõ adopt
tum exitũ ſua lenitate ac virtute perduxerit: quãquã ob imper
tiã rerũ diuinarũ,hæc tã egregia animi bona & quaſi talẽta no
optim

mè collocabat interdum:ad hominum videlicet gratiam,ac
psius incrementa iis artibus vtens, quas ad vnius Dei honorē
oriam omnino referri oportuerat.

CONVERSIO EIVS AD CHRISTVM.

CAPVT II.

TVNC maximè in modum adolescentia atque ipso ætatis flore consumpto,cùm annum ageret iam nonum circiter & vigesimum, à miserabili errore certoque æternæ vitæ periculo in rectum salutis iter summo Dei beneficio reuocatus est. Tota autem conuersionis ratio fuit eiusmodi: Ardebat eo
pore Hispania intestini belli tumultibus;quam nactus occa-
em Franciscus Galliæ Rex, Nauarrę Vasconum quę Guipuz-
n attingit,Henrico Albreto cognato suo recuperādæ,cuius
:r ex eo regno Fernandi Catholici armis olim exactus fuerat;
reā Foxiū,cognomento Asparotum, cū exercitu iussit in eas
ones impetum facere. qui celeritate vsus,cū aliquot loca im-
iiso aduentu cepisset;cumq; nobilitas Hērici cupida ad Gal-
sese quotidie adiungeret;Naiaræ dux, qui Nauarræ summo
imperio præerat, eius rei fama commotus, in vlteriorem
paniam ad auxilia contrahenda profectus est,Ignatio paucis-
præterea Pompelone custodiæ causa relictis. Ac cæteri qui-
appropinquante Gallorū exercitu,magnitudine pedestrium
questrium copiarum exterriti, & simul diffisi oppidanorum a-
is,tempori cedere & vrbem relinquere omnino decreuerāt:
atius verò,multis verbis homines ab eo cōsilio reuocare co-
is,vbi se nihil proficere hortando perspexit, ardentibus ocu-
testatus ignauiam perfidiamque, spectantibus omnibus in
m solus introiit, paratus illam cum aliquot in præsidio reli-
omni ope tueri:quo virtutis exemplo permotus alius quidam
atii in studio bellicæ laudis æmulus, eandem aleam subiit:re-
is verò salus, quàm aut fides aut gloria fuit antiquior. Ven-
deinde in consilium est à custodibus de summa rei : cumque
anta propugnatorū paucitate contra tantas hostiū copias ne-
ent plerique locū obtineri posse diutius, ac seniorū præsertim
entiæ ad profectionem inclinarent; Ignatius, quo erat animi
orporis robore, quàm acerrimè sese rursus opposuit, remque
ecit.Interea Galli,resistente nemine, propiùs ad vrbem acce-
t,& magna ciuium voluntate admissi, castris ad arcem po-

ſitis, præfectum præſidii ad colloquium euocant. Ille accep
de cũ tribus dumtaxit egreditur, in quibus erat Ignatius; qui
ab hoſtibus proponi conditiones iniquiores vidiſſet, exarſit n
rum, eaſque conditiones tam acri ac vehementi oratione con
litonibus diſſuaſit, vt ad extrema omnia perpetienda potiùs,
arcem deſerendam cunctos accenderit. Nec mora: Galli om
colloquio acriùs inſtare, tormentis mœnia quatere, atque di
re; vndique aſcenſum tentare: Hiſpani contra, Ignatii præſe
exemplo atque adhortationibus incitati, fortiter ſeſe defend
ſubeuntem hoſtem gladiis, telis, contis arcere; quoad Ignatio,
te alios dimicanti, globi vi excuſſus è muro lapis læuam hau
grauiter læſit tibiam; globus verò ipſe quamquam impetu re
cto ſubſiliens, dextram adeò labefactauit atque confregit, vt è
ſtigio ſemianimis alienata mente corruerit. Tum verò debili
animis cæteri, & deditio facta. Ignatium porrò ſtratũ, vel ad
ligendam clementiæ famam, vel etiam virtutem in hoſte adm
ti, Galli benignè ſuſcipiunt, & in vrbem ex arce tranſlatũ, in
ſtino hoſpitio collocant, medicíſque adhibitis, & rebus omni
neceſſariis diligenter curant. Huic Gallorum benignitati,
ſua animi magnitudine, egregiè reſpondit Ignatius. quippe t
tum aberat, vt eos odiſſet, a quibus in illam calamitatem vit
diſcrimen erat adductus, vt cùm in lecto decuberet, ſingulos b
dè comiterque compellans, omnia ferè ſua in eos amoris ca
diuiſerit; atque hunc clypeo, illum pugione, alium thorace do
rit. Interiectis deinde aliquot diebus, cùm grauiùs laboraret, c
vt breui tempore ſanari poſſe videretur; ad cæteram humanit
illud etiam additum a Gallis, vt Ignatium lectica Loiolam vſ
(neque enimlongè aberat) deportãdum curarent. qui peram
ter à ſuis acceptus, cùm ingraueſcente in dies morbo periculoſ
ægrotaret, accerſiti confeſtim vndique medici, crure inſpecto,
uerè pronuntiant, oſſa illa, ſiue id prioris chirurgi vitio ſiue i
neris agitatione contigerit, nequaquam eſſe bene locata: neq
verè, niſi ea coagmentatione denuo reſoluta fruſtiſque ſuo lo
repoſitis, poſſe vllo modo fieri vt coaleſcant. Qua tam acerba c
nuntiatione Ignatius minimè exterritus, nõ modò ſtatim æq
animo ſeſe paratum oſtendit ad omnia ſubeunda, ſed etiam in
ipſam curationem, quamuis eſſet aſperrima, nullum aliud in
ciũ dedit doloris, niſi vt coactos in pugnum digitos valde co
ſtringeret. Ex eo die morbus maiorem in modum eſt auctus; cu
que iam Ignatius omnes ferè cibos hauſtuſque ſtomacho fa
diente reſpueret, aliaque in eo cernerentur lethalia ſigna; ſuo
adm

onitu sacris, quę ad expiandum animum pertinent, ritè pro-
tis, ipso B. Petri Apostoli peruigilio, cunctis mœrentibus, eò
ctus est, vt medici prorsus actum affirmarent, nisi ante mediā
noctem vis morbi remitteret. Venerabatur iamdudū Igna-
præcipuo quodam cultu principē Apostolorum: quin etiam
laudes militariter olim carmine Hispanico celebrauerat:
s profectò pietatis fructum non exiguum tulit: siquidem illa
decretoria nocte per quietem videre sibi visus est eundem A-
olum, optatam sibi valetudinem diuinitus afferentem. nec
m irritum ea visio recidit: quippe continuò leuari dolori-
ciboque refici est cœptus. Iamque Dei beneficio periculum
is euaserat, magnaque suorum gratulatione meliùs habebat
es: cùm repētè animaduertit os quoddam genu sub ipso fœ-
prominere: quod quoniam pręter cętera incommoda impe-
nto etiam sibi videbat fore, quominus graphicè, quam so-
ac vellet, ocreatus incederet, (vt erat idem & patientiæ mili-
& vrbanæ munditiæ & elegantiæ apprime deditus) percon-
est medicos, possétne vllo pacto deformitas tolli. qui cùm
ndissent posse vtique, sed dolore omnium, quos ad eam diē
sset, maximo & acerbissimo, propterea quòd in eam sedem
nenta iam firmiter coaluerant, non dubitauit Ignatius, in-
i omnium vel admiratione vel metu, concinnum ac decorū
oris habitum anteferre manifesto vitæ discrimini: secarique
ntētia medicorum os iussit, clariore etiam, quam antea, for-
inis ac patientiæ documento: quandoquidem in ea carnifi-
(quæ quo lentior, eo fuit horribilior) non modò ligari tene-
e non est passus, verùm etiam iis, qui aderant, pauore pro-
odum exsanguibus, ab omni prorsus querimonia gemituque
e continuit. Post hæc, doloribus magna iam ex parte miti-
, nondum tamen gressu recuperato, nec pedibus ad insisten-
oneis, interea dum iacentis corpus terrestres medici persa-
e conantur, eiusdem animi vulnera curare medicus cœlestis
editur. Cùm enim affixus lectulo Ignatius, fallēdi temporis
, prophanū quempiā librū poposcisset ex iis, quos antea per
lectitare cōsueuerat; diuino planè consilio factum est, nul-
t eo tempore domi liber esset eiusmodi: at verò longè melio-
lii duo reperti sunt, Hispanico sermone conscripti; quorum
ius, Vita Christi, alterius (quo selecta virtutum exempla con-
tur) Sanctorū flores, erat inscriptio. Ea videlicet lectio sa-
initiū attulit homini. Dum enim oblatos sibi libros varius
quasi aliud agens delibat, sensim capi cœptus est pulchritu-

dine eorũ,quę ſcripta reperiebat; atque adeò inter ipsã lect
vbi quidpiam inſigne cognouerat, ſubſiſtere, ſecum ipſe d
rans: Quid ſi præclarũ hoc ſancti Dominici facinus, quid
ſancti Franciſci, Deo fretus aggrediar? Neque verò, cùm h
alia ſibi multa proponeret,res occurrebat vlla tam ardua, t
difficilis, quam non perficere ſeſe poſſe generoſa quadam a
tate confideret. Quæ cùm apud ſe diutius agitaſſet, emerge
rurſus rerum inanium voluntates, & ſæcularia deſideria:qu
ſeſe nonnullis adeò manciparat, vt dum eorum vel adipiſc
rationem exquirit, vel potiundi ſpem animo cõcipit,plures
rim horas per imprudentiam in ea cogitatione defixus hær
Iamque priora illa propemodum exciderãt, accenſoſque n
igniculos pietatis,voluptatum illecebræ, & perniciofa rerun
xarùm blandimenta reſtinxerant; cùm periclitanti ſeruulo
na bonitas opem celeriter afferebat, ex eorum videlicet reco
tione,quæ legerat,meliorem ei mentem & conſilia ſaniora
mittens.atque in hac item commentatione tamdiu moraba
donec interuentu cuiuſpiam aliò mentem animumque con
teret. Hac ille viciſſitudine & quaſi conflictu dies aliquot mi
in modum exagitatus,cùm in eius pectore voluptas & virtus
nè ex æquo certarent; contrarias in partes magna ſua pertu
tione diſtrahebatur,incertus animi, hanccine viam an illã,
primùm poſſet,inſiſteret. Veruntamen inter alternas fluctua
animi propenſiones illud intererat, quòd blandis illis rerum
xarum imaginibus, quamdiu præſentes obuerſabantur, tan
titillabatur Ignatii mens:abeũtibus verò ſuccedebat illico a
rus quidam torpor,& ægritudo, & ſibimet diſplicentis animi
dium. At contrà, præclari illi ad Chriſtianam laudem impe
cogitationeſque de adæquanda vigilantia & ſobrietate San
rum, de votiuis peregrinationibus, de victu cultuque in pri
horrido & aſpero;non modò cùm aderant animum inſolita c
dam iucunditate mulcebant, ſed in receſſu quoque, triſtitia
eunte nulla, ſecurum hilaremque præſtabant. Sed enim tant
hoc ille diſcrimen, ſæculi tenebris occæcatus adhuc, hebeſ
ad ſubtiliora hominis interni iudicia, quaſi ignotum quidp
præteribat, quoad clariore demum oborta ſibi luce, mentis a
accuratiùs in eam varietatem cœpit intendere; ac denique r
ſine admiratione quadam animaduertit, ab illis cogitationib
vt erant inanes ipſæ, ſic ſe ieiunum & aridum, ab his autem,
lut à pabulo ſalutari, lætum vegetumque diſcedere: liqui
que perſpexit, fucata & inſidioſa voluptas quantum à verc
ſoli

lo gaudio & suauitate distaret. Atque hanc primam de inti-
animi sensibus motibusque ratiocinationem habuisse fertur
itius: ad quam vbi maior deinde rerum diuinarum vsus acces-
intam in spirituum discretione (quæ consummatæ sapiētiæ
is est) solertiam atque peritiam est consecutus, vt egre-
tiam illius generis præcepta in eo libro, qui Exercitiorum
llatur, posteritati reliquerit. His ergo obseruationibus &
uis librorum monitis è lethali animæ veterno excitatus, an-
tæ vitæ peccata & infinitam in se Dei clementiam aliquan-
æpit agnoscere; nec solùm de mutandis in posterum mori-
verùm etiam de expiandis omni ratione delictis, placando-
numine, seriò cogitare. Atque in hanc deliberationem in-
sus, denuo sese ad Christi domini Sanctorumque sectanda
gia occulto quodam instinctu acriter sentiebat impelli, &
m præcipuè, qui in se ipsi quam maximè duri ac seueri exsti-
nt; artium quippe spiritualium & Christianæ philosophiæ
s & ignarus adhuc, omnem ferè sanctitatis & officii perfe-
nem in asperitate vitæ & in voluntaria corporis afflictatio-
atuerat. quocirca iam tum agitabat animo, simul atque per
tudinem liceret, nudis pedibus Hierosolymā petere, ac fre-
nti verberatione longoque ieiunio tantas peccatorum pœ-
vltro suscipere, quantas videlicet ab excelso magnoq; animo,
are odium sui, & ardens diuinæ gratiæ promerendæ studium
ebat. Iamque rectis euntem sensibus, & optima quæque ex-
ntem, longè vehementiùs incitauit diuina visio. Etenim no-
uadam vigilanti, augustissima specie ac beatissimo lumine
ens, MARIA virgo vnà cum paruulo IESV non modò sese
m ostendit, verùm etiam incredibili benignitate spectan-
aliquamdiu præbuit: quo viso mirificè recreatus Ignatius,
um repentè odium fastidiumque concepit eorum, quæ apud
os mortales prima putantur, ac præsertim quæ cum inhone-
oluptate coniuncta sunt, vt omnes rerum illarum quàm diu-
o vsu ac vetustate corroboratas imagines ex hominis memo-
onfestim aspectus ille deterserit. Accessit ad hæc illud quoq;
leue Dei beneficium, quod ei in omnem deinde vitam pro-
m ac stabile mansit: vt quotiescunque sublatis in cœlum o-
s astra suspiceret, (quod sanè sæpe faciebat ac diu) mortalia
cta illi repentè sordescerent; & miro quodam æternæ patriæ
derio raperetur.

AD MONTEM-SERRATVM RELIGION CAVSA PROFICISCITVR.

CAPVT III.

NTEREA simul & animo & corpore conu cens, è lectulo surgere, & intra cubiculi fines latim crura explicare atque ingredi ceperat hilque longius ei videbatur, quam vt de cogn ne sua & de domo patris exire, & prætermi peccata quam acerrimè vindicare sibi liceret. quia nondum erat ad iter faciendum idoneus, consi interim præclarissimas quasque Christi Domini Sa rumque res gestas memoriæ causa describere: atque a ipsum exquisiti cuiusdam nitoris & elegantiæ codice c parato, quæ de virtutum exemplis præcipuè admirabatur, in codicem vario picturæ genere quam compositissimis & qua rissimis litteris ordine referebat. Atque huic operi dum in ardentiùs, quamquam sua de instituendo nouo genere vitæ silia mortalium nulli aperuerat; hæc tamen tanta scribene legendi assiduitas, cõtemptus corporis, frugalitatis amor & cimoniæ, sermo quotidianus non ad vrbanitatem, vel ad a tionem, vt antea, sed ad modestiam pietatemque compositus: igitur, & alia non obscura immutati animi indicia, celeriter domesticis prodiderunt. In iis Martinus Garzia frater natu m mus, qui demortuo iampridem Bertramo in dominatu reique miliaris administratione successerat, suspicatus id quod erat, natium vel morbi vexatione vel eorum quæ legerat admoni ne compunctum, ac pertæsum vitæ prioris, nouum aliquid ac gnum moliri, atque etiam fortasse nuntium rebus humanis se remittere, commotus animo vehementer; hominem seuo variisque interrogationibus blande pertentas, ad extremum communes parentes perque fortunas omnes obtestatur & o crat, videat etiam atque etiam quid agat, quò progrediatur, quid noui consilii capiat, quod vel ipsi munitum & explorat ad gloriam & opes iter impediat, vel sempiternam Loioleæ miliæ dedecoris notam inurat. Ad quæ Ignatius breuiter, qui quàm primùm a fratre expediret, satis memorem fore sese res dit officii: & simul, quoniam de recuperata propemodum eius letudine ad Naiaræ ducem nuntii venerant, in oppido finitim

Nauarreto nomen est,eo tempore commorantem; veniam à
re petiit ducis pro amicitia reuisendi;ac peream causam,duo-
dumtaxat assumptis famulis,eques in viam se dedit, ac breui
arretum peruenit incolumis.Ibi duce amicisq; ita salutatis,
cana consiliorum suorum quàm accuratissimè tegeret,simul
n certa pecuniæ summa in vsus pios insumpta,Barcinonem
re,vt Hierosolymas inde contenderet,famulosque à mittere
uit,quo liberiùs remotis arbitris in suum sęuire corpus,& de-
vitæ licentiùs actæ supplicia à semetipso posset exigere. So-
rgo per summam dissimulationem Nauarreto profectus,pri-
n omnium religionis causa celeberrimam Beatæ Virginis æ-
adire decreuit,quę in Monte-serrato a monachis Benedicti-
ncolitur,estque Barcinonem è Nauarra petentibus minimè
a. Deinde reputans apud animum suum partim voluptates,
ous antea indulserat,partim etiam periculosum & graue bel-
,quod sibi rursum à carnis illecebris atque ab inferioris ani-
viribus imminebat; omni ratione se contra domestici hostis
lias muniendum est arbitratus. Ergo non solùm institutam,
uo die Loiola discesserat,consuetudinem obfirmato retinuit
no,vt singulis noctibus pęnæ nomine se acerrimè verberaret;
tiam ratus nullum continentiæ præsidium posse firmius in-
ri, quàm Dei matris eiusdemque Virginis perpetuæ patroci-
n,recenti præsertim illius in se clementia ac benignitate in-
tus;in eius maximè clientelam fidemque confugit, ac studio
tis incensus, illico fecit vt eidem Virgini Beatissimæ sese ir-
rabili voto castitatis obstringeret. Quod religiosi animi ob-
ium & sacrificium pro sua infinita bonitate ratum & gratum
s ipse videtur habuisse: quandoquidem,ipsa Virgine depre-
e videlicet,ex eo tempore ad extremum vsque diem Ignatius
è omni sensu libidinis caruit. Cæterùm quo faciliùs omnes
lligant,quàm sit periculosum & anceps,in Christianæ philo-
iæ curriculo sine rectore ac magistro versari;non omittā hoc
quod ambulanti in feruore spiritus per eos ipsos dies Igna-
contigit. Erant eo tempore in Hispaniæ finibus, Maurorum
tæ reliquiæ:quos nefariæ superstitioni Mahometis addictos,
nandus Catholicus haud ita pridem è suo pepulerat regno.
a igitur fæce quidam insidens mulo, Ignatium fortè assecu-
comitem sese illi adjunxit;ac nonnulla primùm(vt fit)de iti-
e sciscitantur,variis deinde sermonibus eò deuentum est, vt
ngulari Mariæ virginitate differerent . quam cùm nefarius
ante partum quidem integram illibatamque fuisse fateretur,
à partu

à partu verò nequaquam; contrà Ignatius ab eiusmodi er quibuscunque poterat rationibus hominem reuocare conte ret; post multam altercationem magis magisque obstinatus pius ille, cùm oblatam sibi veritatis lucem intueri nollet, repe non sine rabie quadam subditis mulo calcaribus antecessit, se celeriter ex Ignatii conspectu proripuit. Quo facto vehemen irritatus Ignatius, parum abfuit quin citato gressu persequ tur abeuntem, & pugione confoderet; facinus indignum stimans non tam contemptum relictumque superbè se, qu de summa castimonia & sanctitate Reginæ Angelorum au fuisse vilissimum caput ore polluto detrahere: cumque mili etiam tum spiritu religionis officiique momenta perpenderet, se vix pietati satisfacturum putabat, si tantas blasphemias eeretur inultas, neque ab impuro dæmonis mancipio pœ petulantis linguæ reposceret. Verumtamen incitatum iam ge rosi pectoris impetum retardabat suspicio latentis in tam s eiosa cogitatione piaculi; metusque probabilis, ne per hanc a maduersionem, & cœleste numen, & eam ipsam, quam defend conabatur, Virginem offenderet. Cùm igitur multa secum gitasset, motu corporis pariter atque animo varius; ad ext mum, sanè quàm præcipiti consilio statuit ad biuium vsque pr cedere, vnde Maurum ex habito colloquio ad proximum pagu nouerat diuertisse. in eo biuio laxatis omnino mulæ, qua veh batur, habenis, ita de re tota interpretari, vt si bestia ipsa p se Mauri vestigiis insisteret, nō dubitaret quin accepta futura set vltio Majestati diuinæ: sin minùs, pro certo putaret, nequaq id à se officii Deum Beatamque Virginem postulare. Hac il mente processit ad biuium: cumque pagus ille, quem diximu abesset diuerticulo passuum non ampliùs quadraginta, via fac ac spatiosa; planè diuinitus factum est, vt sponte sua jumentu angustiore via Barcinonem versus iter arriperet. Atque hunc i modum Ignatius in re tam graui, nullo pia ipsius studia regēte p riclitatus, lethalis noxæ crimē feliciùs effugit, quā sapientiùs. In de progressus ad vicum à Monteserrato haud longè distantem, d peregrinatione Hierosolymitana, deq; asperiore vita quāprim ineunda mirè solicitus, viatorium ibi coëmit ornatum, sparteo videlicet calceos, talarem è sacco tunicam, funemq; pro baltheo tornatilem baculum, & in vsum aquæ cucurbitam. Quæ omnia vt Christi paupertatem non erubescere, & peruersam recti vere cundiam deponere paulatim assuesceret; suspensa propalam e ephippiis ad montem vsque lætus aduexit.

ACTA

ACTA EIVS IN MONTE-SERRATO.

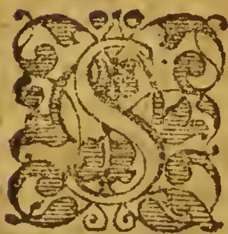
CAPVT IV.

QVò ſimulatque peruenit, templum ingreſſus, ac numine ſalutato, nihil antiquius habuit, quàm vt per ſacram totius anteactæ vitæ confeſſionem contractas animi ſor-
elueret. qua confeſſione in primis fideliter atque accuratè
cripto peracta per triduum, ſumma deinde cum veneratio-
ıd Sacramentum altaris acceſſit. Contulit etiam cum eodem
e, qui ſibi confitenti aures dederat, omnia ſua conſilia co-
tioneſque de imitatione Sanctorum, quæ ad eam vſque diem
rſus nemini patefecerat. præterea, quicquid habuit pecuniæ,
ım id in Chriſti Domini gratiam pauperibus benignè diui-
Dein ſilentio noctis eius, cui dies feſtus Angelicæ ſaluta-
is illuxit, pretioſa veſtimenta, quibus erat ornatus, quàm oc-
iſsimè potuit, pannoſo cuidam ex infima plebe largitus, con-
m optato illo ſacco ſeſe alacer induit, ac fune præcinxit; dex-
pedi, quòd ex reliquiis morbi ſingulis etiam tum noctibus in-
eſceret, calceum induxit è ſparto; ſiniſtrum vtique nudum
nquere, & capite item nudo prorſus decreuit incedere. Sed
ı non ignorabat plurimos pallio tenus eſſe philoſophos, ve-
ıque faciliùs multo mutari quàm mentem; omni ope ſibi eni-
ım exiſtimauit, vt illa exterioris amictus inſignia, ad intimos
ni ſenſus occulta quadam affinitate pertingerent: Cumq; ac-
ſſet in more poſitum olim fuiſſe, vt nobiles equites, antequã
rdines referrentur, in ſacris ædibus noctem vnam armati ex-
arent, (quod in Hiſpania peruigilium armorum appellant)
ıtarem illum ritum ad rudimenta Chriſtianæ perfectionis in
etipſo transferre conſtituit. Igitur gladio ac pugione, quibus
a mundo meruerat, è tholo ſuſpenſis, nouo inſtructus armo-
genere, totam eam noctem peruigil ante aram ſanctiſſimæ
ginis, modò ſtans, modò nixus genibus, præteritorum veniam
ıiſsè precari, diuino cultui deuouere ſeſe, ac beatam præcipuè
matrem intenta ſupplicatione propitiare non deſtitit. At-
hunc in modum Chriſtianæ militiæ nomen ex animo dedit
atius anno poſt Chriſtum natum M. D. XXII. quo fermè
tempore, vt a multis non ſine admiratione quidem animad-
ſum eſt, Martinus Luther infamis hæreſiarcha, magnis in
mania motib⁹ excitatis, juſſus à Carolo V. Imperatore adeſſe
matiæ, male preſſum ad eam diem virus opinionum ſuarum
effudit

effudit in illo conuentu palàm, Sediq́ue Apostolicæ & Cath
veritati nefarium atque impium bellum temulentus indixi
satis appareat, cùm maximè furiam illam contra omnia d
& humana iura legésque sacratas obarmaret Satanas; tum
tera parte, præter alia militantis Ecclesiæ robora, nouum d
hunc ducem excitatum diuinæ prouidéntiæ nutu, quem Ch
Imperator & ipsum, & sectatores ipsius, obligatos religioni
ctissimæ Sacrámento, adactósq́ue nominatim in verba Ro
Pontificis, furori ac libidini hæreticæ prauitatis opponere

ARDORES EIVSDEM IN STVDIO POENITENTIÆ.

CAPVT V.

Acra igitur vigilia, quemadmodum diceba
exacta, quo celebritatem hominum famam
sanctitatis vitaret Ignatius, nondum certa
relicto monachis jumento, pedes ipse, obuc
etiam tum fasciis altero crure claudicās, per
mum laborem à Monteserrato discessit, &
militari paulo pòst deflexit ad oppidum Barcinonensis agri
noressam, (hodie Mantesam vulgus appellat) nouem ferè n
bus passuum à Monteserrato: vbi antequam longinquæ & p
culosæ peregrinationi Hierosolymitanę sese committeret, se
te præsertim Barcinone per id tempus pestilētia, deuio & ob
to loco aliquandiu delitéscere, & humilitatis Christianæ, qua
terarum est parens custósque virtutum, solida jácere fundam
decreuerat. Interea mendicus ille, quem Ignatius pridie sui
stimentis induerat, cùm ex insolito ornatu in furti suspicion
venisset, illico a loci magistratibus comprehenditur, & diui
humanamq́ue frustra implorans fidem in vincla cōjicitur. C
q́ue inter quæstionem ea sibi a viro quodam nobili clàm do
jureiurando affirmaret, notasq́ue corporis, ignarus nominis
deret; conquiritur extemplo diligenter Ignatius. cùm nusq
appareret, mittitur ad eum insequendum festinè viator; qui a
procedentē facilè consequutus, quærit ex eo, num cui quidp
in Monteserrato donauerit. Ad eam vocem, id quod erat, susp
rus Ignatius, substitit; coactusq́ue innocentis periculo, pau
cuidam vestimenta sese pridie largitum esse confessus est: cum
viator porrò instaret, quis tu, aut cuias? nullum omnino a
verb

bum Ignatius reddidit.ſed itinere cæpto perrexit tacitus, ca-
n inſontis apud ſe miſerans, ac ſemetipſum incuſans, qui ne
nefacere quidem ſine ipſius cui benefaceret damno, vel certè
crimine,didiciſſet.Vt igitur Minoreſſam acceſſit,oppidum in-
ſſus quo dicebamus amictu,ad publicum infimę plebis hoſpi-
m precariò ſeſe contulit; ibique ſanctæ paupertatis ac pœni-
tiæ ſtudio inter egentes ac ſordidos quam exſequemur vitam
rſus eſt. Victum oſtiatim precibus infimis emendicare quoti-
totam hebdomadam,excepto die Dominico,ieiunare; in ip-
ibatu ſimplici pane contentus, atque vbi ſitis vrgeret, aqua
fluente; ſomni parciſſimus humo nuda cubare,auctoque ſup-
io,ſingulis diebus ter ſeſe flagellis quàm acerrimè cędere.Ad
, horas quotidie ſeptenas genibus nixus in oratione vocali
ſiſtere;nam eius quæ mentalis dicitur, vſum & conſuetudinē
uc ignorabat. Præterea ſacrificiò matutino, Veſperarum &
npletorii officiis attentiſſima cura ſemper intererat; obibat
m octauo quoque die ſacra Confeſſionis & Euchariſtiæ my-
ia. Et quoniam ſuperioribus annis (vt diximus) & humanæ
lis famæque appetentior, & munditiarum ornatuſque fue-
ſtudioſior: vt vitium vtriuſque diligentiæ pari neglectu repē-
et,natalium ſuorum generiſque ſplēdorem,ne quis illi honos
eretur,ſtudioſè celare; & capillū, quem pro eius ſeculi more
miſſum impenſiùs comere curareque conſueuerat, relinque-
æpit impexum & ſqualidum: quin etiam vngues ipſos excreſ-
per diuturnam incuriam pati:atque in hoc tam aſpero tam-
horrido vitæ inſtituto, conſtanter id omne refugere, quod
m poſſet afflictæ carni delectationem aut leuamen afferre. I-
ne cùm eſſet decoro vultu, & egregia totius corporis firmita-
letractis paulatim viribus, omnis ille vigor acerrimi bellato-
forma viridis iuuentæ prorſus elanguit.

OLESTIÆ SCRVPVLORVM, AC TEN-
TATIONES EIVSDEM.

CAPVT VI.

IVSMODI vitæ curſum aliquandiu ſecurus Ignatius ma-
gno animi fructu ſine vlla offenſione tenuerat, nondum
grauiora prælia & occultas dæmonū artes expertus, qui-
incauta mens hominum ad præclara tendentium, ſi præter-
ſuis viribus ipſi confidant, facilè in fraudem inducitur; cùm

repentè quædam illi objicitur ſpecies, cuius, quamuis identi
apparentis, formam & figuram ſatis explicare non poſſet, m
diſtincta luminibus, & grato quodam ſplendore collucens, c
ſpectrum diabolicum poſtea, vt dicemus, agnouit, iiſdemqu
rè diebus cùm ſe illuuie & ſqualore obſitum animaduertere
trox illa cogitatio nec opinantem inuaſit: Quæ, malùm; rati
miſer, impulit, vt relicta patria, cognatis, amiciſque potenti
pedore ac dira macie deformatus triſtiſſimo & obſoletiſſim
ſtitu, vel ſtipem in triuiis corrogares, vel inter infimas plebi
nutæ quiſquilias latéres inglorius? nónne intermiſſa militiæ
noratæ ſtipendia, dulciſſimoſque æqualium conuictus, & p
næ fortunæ cultum victumque, maiore cum tua tuique ſar
nis dignitate repeteres? Hæc & alia id genus vbi animo vehe
ter obiecta; auctorem ſenſit Ignatius illico: & quãuis initio
liſper ea recordatione commotus, tamen vt ſe collegit, illa
cõſtanter ab ſe reiecit ac repulit, vt vltro etiam familiariùs
antea, ſeſe cœtibus atque colloquiis egentium & mendico
inſereret; qua ſubmiſſione victus princeps auctorque ſuper
rurſus Ignatio templum ingredienti ad officia diuina celeb
da, quibus mira cum attentione ac perſeuerantia quotidie d
operam, vt diximus; incæpti operis molem ac difficultate
repræſentauit, quaſi eius ærumnas & incommoda miſerans c
ret: Hem infelix Ignati, annis vtique ſeptuaginta, quot æta
recipit, in tantis tibi laboribus in tanta vitæ aſperitate dege
eſt: quos tu præſertim vrgente ſenio tolerare quî poteris? T
fortiter, nec ſine contemptu: Quaſi verò, inquit, mihi tu vel v
diei ſpatium præſtare poſſis. Hæc duo prima poſt conuerſio
Ignatius de ſumma rerum certamina ſubiit: quorũ vtroque
piter ſuperatus humani generis hoſtis, vbi ſe irruptione & ap
vi nihil proficere intelligit, longè diuerſa bellandi ratione,
cuniculiſque graſſari conſtituit. Neque abnuit Chriſtus, pu
rum eiuſmodi iuſtiſſimus arbiter: qui vt neminem ſupra id q
poteſt oppugnari permittit, ſic militibus ſuis, quos gratiæ c
næ præſidio & liberæ voluntatis arbitrio ad omnem virtutẽ
ercet, ne parta ſemel victoria per otium torpeant, nouam in
glorioſi triumphi materiam deeſſe non patitur. Eſt igitur in
monis artibus, quas ad bonorum perniciem aſſidue medita
illa vel peſſima; vt quos ita videt ſtudio virtutis ac religionis
dictos, vt inde terreſtrium vel honorum ſpe vel commodoru
voluptatum illecebris auelli non poſſint, hos per ſpeciem ip
met honeſti, quod adamarunt, ad immoderatam inediam &

macerationem acrioribus incitamentis impellat,eosdemque
:teriti temporis piacula reputantes,ac cælestis iræ seruili me-
erculsos,in singula momenta misero quodam angore solici-
id autem eo consilio,vt vel planè defecti viribus, per caussam
uperandæ valetudinis paulatim ad socordiam atque ad igna-
m delabantur;vel assidua scrupulorum agitati molestia , dum
osi calumniari non desinunt, si minùs inertia , certè defatiga-
ne ac lassitudine ab incepto desistant; cuius vtriusque cladis
iam ne tam multa nobis quotidie exempla suppeterent. Hæc
ur eadem fraus Ignatium quoque in discrimen adduxit. Ob-
ierat ille,(quemadmodum dicebamus)ex quo sese ad Christũ
unxit , in summa vitæ austeritate perpetuam animi tranquil-
tem atque lætitiam; quam ne ex quotidiana copia vilem du-
:t,neu suis ipse meritis per insolẽtiam adscriberet;ab iis,quas
mus,tentationibus cæpit illi Pater cælestis vniuersam repen-
ibtrahere,sic vt interdum,cùm maximè gaudens exultaret in
nino , tunc subitò nulla præcedente significatione , prorsus
i nudarique se omni gandio & iucunditate sentiret: nec iã in
:ibus,neque in psalmis, neque in cæteris , quibus assueuerat,
atis officiis vllam inueniret omnino delectationẽ aut requiẽ:
ue cùm ei frequenter accideret,attonitus rei nouitate,animo
enso ac mirè solicito,caussas eius varietatis & immutationis
uirere,ac dubitare apud se, rectène confessionem in Monte-
ato,quam diximus,peregisset? quidquàmne omisisset, quod
ntegram criminum accusationem attineret? ac proinde num
rco fortasse Deum adhuc iratum experiretur? Quæ ille dum
us agitat,arrepta occasione diabolus perturbandi hominis,
; suo statu dejiciendi, hanc ipsam suspicionem atque formi-
:m instirit illi vehementer etiam atque etiam incutere. Ex eo
pore tyro vanis agitari terroribus,dies noctesque fletibus iu-
:,nullam capere partem quietis. Itaque dum amissam recu-
re conscientiæ pacem, & hærentem visceribus pestem omni
one conatur euellere;non satis habuit peccata vetera,quorũ
onfessione ambigebat,iterum iterumque apud sacerdotem
onere; sed etiam cuiusdam concionatoris monitu, qui Mi-
essæ per eos dies agebat, totius vitæ noxas , quotquot reuo-
in memoriam potuit , in libellum relatas , quod ad Mon-
serratum antea fecerat, quam accuratissimè rursus explicuit.
(quod sæpe contingit) quod sibi adiumento fore putabat , id
ei contrarium maximè ; si quidem ipsa commemoratione
m,quas aliquando obliuisci oportuerat,fiebat vt,etiã si quid

ipſa die mitigatum fuerat, recrudeſceret. Nec iam tantum m
ſuperiorum annorum delicta occupatum animum amariſſ
ſuperſtitione torquebant; ſed etiam præſentis temporis c
pauorque, ne inuiſa Chriſto ſua eſſent ſtudia, neu Domin
ſuis omnibus dictis, factis, cogitatis offenderet. Quocirca n
tis iam rebus fruſtra tentatis, vnum dumtaxat occurrebat ill
medium, nec ſanè ſpernendum; vt ſacerdos pro poteſtate
nino ſibi poſthac eiuſmodi ſuſpicionibus ac recordationibus
terdiceret. Sed id ipſum cōſilii ad eum deferre non audebat,
uerſa videlicet ratiocinatione deluſus, ac veritus ne ſibi minù
medicina prodeſſet, cuius auctor ipſemet extitiſſet. Inter ha
go curas, graui preſſus mœſtitia, cùm ita iacêret, vt nulla iam
mitigare dolorem poſſe videretur; inuaſit hominem atrox &
cogitatio, vti ad luctus miſeriaſque finiendas è feneſtra cubi
(Dominicanorū hoſpitio tum fortè vtebatur) ſemetipſe præc
tem daret. Quam ille cogitationem ope diuina cùm acerrimè
puliſſet, ſubiit animum firmitas & conſtantia cuiuſdam anac
retæ, quem in Patrum hiſtoria legerat, impetrandi gratia ne
quid, quod vehementer optaret, omni cibo tamdiu abſtinu
quoad per eam abſtinentiam, propitiato numine, voti com
exiſteret. & quamquam periculoſa admodum ea ratio vid
tur, metuſquè ſuberat, ne tam audaci incæpto Deum irr
ret potiùs, quàm reconciliaret ſibi; tamen tota re apud ſe
multumque agitata, ne quid omnino intentatum relinque
illum ipſum rigorem perſeuerantis inediæ ſine vlla dubitati
experiri conſtituit, atque ita experiri, vt nihil interea de qu
diana precatione, verberibus, & cætera corporis maceratione
mitteret. Dies igitur vnus, duo, tres, quatuor, nec tamen
linqui animo, aut moleſtia liberari. itaque ad ſeptimum vſ
diem obfirmata mente ieiunium extendit, extendiſſetque po
ni ſacerdos idem, cui ſua non modò vitia, ſed etiam bona & i
mos omnes animi receſſus ac latebras diuino quodam inſtin
nudas & apertas habebat, pro imperio vetuiſſet eum long
progredi, minis inſuper additis, ni paruiſſet, illum à ſacra c
poris Chriſti communione prohibendi. hac igitur tam ſeu
denuntiatione deterritus, cibum ſumpſit Ignatius, & illo c
dem ac poſtero die fuit illi quies: tertio verò eadem illa pecc
rurſum occurſare memoriæ. quarum cogitationum initia d
admittit incautiùs, ac ſpecies (vt fit) ſpeciem adducit; ſenſim
priſtinos fluctus æſtuſque ſolicitudinum reuolutus; cùm ex
parte prorſus inſtaurandum Confeſſionis myſterium iudica

ltera verò id ſibi non modò non profuiſſe, verùm etiam no-
ſe antea cerneret; ex vehementi fluctuatione tam graue tæ-
n præſentis miſeriæ mentem eius inuaſit, non quidem vt de
te oppetenda, ſed vt de abjicienda ſeueriore diſciplina, & ſe-
commodis repetendis magno quodam impetu cogitauerit.
ùm in tantis tenebris ac procellis nutanti, & in magnum ad-
to periculum, peropportunè radius diuinæ bonitatis affulſit,
ıs beneficio diabolica diſcuſſa caligine, totius tentationis ex-
ia progreſſuſque attentè conſiderans, liquidò comperit,
nes illos conſcientiæ ſtimulos; vanaſque ſuſpiciones, à
o ſpiritu fraudulenter immiſſas; ac proinde ſine vlla dubita-
ıe conſtituit, præteritæ vitæ labes, quòd ad confeſſionem at-
ret, perpetua obliuione cōterere. Atque in hunc modum, ſin-
ari Dei beneficio, non modò infelicem illam ſui calumniandi
eriam ac pœnam euaſit ipſe, verùm etiam alios curandi, qui
em ægritudine laborarent, mirā à Patre luminum facultatem
ientiam eſt conſecutus.

IGNATII PROFECTVS IN SPIRITV.

CAPVT VII.

HISCE igitur periculis perfunctus Ignatius, ac veluti a-
uulſus ab vbere; majores quotidie efficiebat in ſolida vir-
tute proceſſus: & quo acrior ac diuturnior probatio fue-
, eo magis idoneus euaſit ad noua omnipotentis Dei chariſ-
a capienda: in quibus fuit illud eximium. Cùm enim religio-
cauſa ædem Pauli Apoſtoli extra oppidum peteret, & in ipſo
ere ad Rubricatum amnem, qui Minoreſſam interfluit, con-
ſſet; nec opinanti repentè diuina quædam oborta lux eſt
ta, tamque mirifica, vt momento penè temporis nullo magi-
quàm plurima clarè perſpexerit non ſolùm de fidei Chriſtia-
myſteriis, verùm etiam de aliis vel ſubtiliſsimis philoſophorū
eſtionibus atque decretis: quaſi nitidiſsimo quodam in ſpe-
o perſpicuè cerneret ea, quæ poſt multam accuratamque le-
nem, maximoſque labores ac vigilias, vix demum ſolēt homi-
intelligentia comprehendere: atq; in eo cæleſti prorſus intui-
ıon ſine ſumma animi voluptate, diutius acquieuit. Quo tāto
ıque inſigni accepto beneficio, cùm ad agendas Domino gra-
acceſſiſſet ad Crucem in propinquo defixam; oranti ſeſe de-
in aëre ſpectrum illud objecit, de quo diximus antea, ſed

(quæ nimirum virtus ac potestas est Crucis) nequaquam p[...] splendore vel pulchritudine; itaque quod suspicatus prius ig[...] tius fuerat, tum denique clarè perspexit esse dæmonium: eod[...] que deinde sæpius apparente, tantum abest vt moueretur, vt[...] lud etiam baculo per contemptum abigeret. Atque eius ferè g[...] neris per id tempus planè diuinitus alia multa percepit. Quoda[...] die, dum indicta publica supplicatione Minoressæ religiosum [...] gmen instruitur; & Ignatius interim beatissimæ Virgini psall[...] insistens gradibus templi Dominicani; subitò in Deum ita rap[...] mens eius est, quasi per apposita quædam, & maximè illustria sym[...] bola, Trinitatis ipsius numen augustissimum cerneret distinc[...] personis, vnum essentia. Qua visione tanto gaudio est delibut[...] vt neque in ipso mox agmine lacrymis & singultus crebrò te[...] perare valuerit, neque verò totum eum diem alia vlla de re, n[...] de sanctissimo illo fidei Christianæ mysterio, disputare: idque t[...] ta similium & exemplorum varietate & copia, vt cuncti obstup[...] scerent: quin etiam per eos ipsos dies non dubitauit homo, litt[...] rarum propemodum ignarus, librum de Trinitate conscribe[...] quoquò potuit stylo: vsque adeò cœlestes typi, quos diximus, [...] eius memoria atque intelligentia diuinas illas rerum altissim[...] rum notiones impresserant. Ac licèt antea quoque & monade[...] in triade, & in monade triadem sanctissimè coleret, suasque naturæ diuinæ communiter, & separatim singulis personis prec[...] hymnosque persolueret; ab hoc tamen raptu longè studiosior ardentior euasit in eodem officio pietatis, eamque laudabilē c[...] suetudinem ad extremum vsque vitæ retinuit, sic, vt præcipua[...] caperet voluptatem, & proprio quodam sensu rerum cælestiu[...] afficeretur, quotiescunque sanctissimę Trinitati sacra perager[...]. Neque verò fuit hic finis mirabilium visionum: siquidem rursu[...] per significationes arcanas, & mystica quædam exempla, oblatu[...] est eius menti modus ipse, quem in huius vniuersitatis molition[...] summus ille rerum opifex tenuit: quas illustrationes atque do[...] ctrinas, vt omnino vires naturales excedunt, sic postea negaba[...] Ignatius posse verbis adumbrari, nedum exprimi. Præterea cùm sacrificio Missæ in eodem templo Dominicano interesset, dum [...] sacerdote de more hostia salutaris attollitur, apertissimè vidit I[...] gnatius illa specie Christum Deum eundem & hominē verissim[...] contineri. Factum est etiam aliquādo, (idque ipsimet, qui inter[...] fuere, testati sunt) vt alienatus à sensibus, a Completorio Sab[...] bati ad alterum vsque proximi Sabbati Completorium in altis[...] simo quodam excessu perstiterit; qua ipsa hora, multis adstanti[...] bus

qui rei totius euentu attentè exſpectabant, quaſi è profundo
no excitatus, repentè ſuſtulit oculos, Ieſum perquam ſuaui-
nuocans; atque interim pii quidam homines mortuum rati,
ue terræ mandaſſent, niſi contemplati omnia diligentiùs, ac
entato corpore, latentem in eo vitam ex tenui cordis palpi-
one ſenſiſſent. Ad hæc, intento precationi, ſeſe non ſemel tū
itus Dominus tum Virgo mater oſtendit. quibus, & aliis id
us clementiæ diuinæ ſubſidiis, in recta fide vſque adeò cōfir-
us eſt, vt etiam ſi nulla exſtitiſſent Chriſtianæ religionis mo-
nenta vel teſtimonia, nequaquam tamen dubitaſſet, ex iis tā-
modo quæ Deo ſibi aperiente cognorat, mortem pro defen-
e catholicæ veritatis oppetere; & qui paulo antè vix vocalis
et orationis vſum, paucis menſibus tantam rerum ſpiritualiū
tiam ac tantam Dei familiaritatem eſt nactus; vt quidam,
omnia vel dicta vel facta curioſè obſeruantes, intēpeſta no-
ſupplicantem animaduerterint (eleuante ſpiritu ſarcinā cor-
is) quatuor circiter cubitis a terra ſublimem: & quidem ex
ſortio ſermonis Domini (quod de Moyſe ſcriptum legimus)
facie mirum in modum radiante.

DE STVDIO COLLATO AD PROXI-MOS ADIVVANDOS.

CAPVT VIII.

QVÆ omnia, quamquam egregia atque expetenda per
ſe, tamen eo pluris erant in Ignatio facienda, quo ma-
gis erant cum aliorum fructu & vtilitate conjuncta.
m in cæteris ornamentis ac beneficis, quæ in eū Deus plena
nu congeſſit, illud equidē vel præcipuū duxerim, quòd in tan-
perfectionis ardore non dedit illi ſpiritum ſolitudinis, animū-
ni ſibi vacantem, ſed Chriſtianæ prodagandæ fidei cupidiſſi-
, ac mirè ſtudioſum diuinæ gloriæ ſaluiſque cōmunis. Cùm
tur acta eius in Monteſerrato (quamduam ea ipſe occultiſſi-
volueraт eſſe) inſtitutamque vitę aſperitatem ac ſanctimoniā
inis locis fama vulgaret, ac nobilitatē viri præcipuè, rumor (vt
etiam in maius attolleret; ingens hominum concurſus ad eū
i cæptus partim viſendi gratia, partim etiam cōſulendi; quos
vt omni conatu quàm acerrimè ad Chriſtum adiungeret, neu
alor ille nimius & diutina illuuies ad ſe adeuntibus terro-
n incuteret; primùm deponere ſordes, & externum cor-

poris habitum cæpit aliqua ex parte componere: deinde cùm in-
telligeret difficilem in primis & ancipitê esse curationê an[i]-
[m]um; quo cautiùs rectiusq; in re tanta procederet, ope diuina
pliciter etiam atque etiã implorata, suæ conuersionis orig[i]
ac seriem, variasque tentationum procellas ac tenebras, & [s]u
quutam mox tranquillitatê ac lucê, quam accuratissimè secu
pendens, demum ex iis quæ partim cælesti magistro dictante
ceperat, partim etiam ipsemet experiendo cognorat, de fruct
sa ratione meditandi orandique præclaras obseruationes &
luberrima præcepta conscripsit: qui liber (vt antea dictum est
ercitiorum spiritualium titulo, tempore procedente deincep
eodem auctus atque recognitus, & Romani Pontificis iud
ac testimonio comprobatus, ita multos omnis ætatis atqu[e]
dinis homines, tum in eligendo genere vitæ, tum in compo[n]
dis moribus, perturbationibusque sedandis, ac præsertim in r[e]
nenda constantia salutari, mirum in modum iuuit, iuuatq; q[uo]
tidie; vt iure optimo videatur hoc nõ in postremis numeranc
esse remediis; quæ diuina bonitas hac hominũ ætate vel ad c[or]
rigenda sæculi vitia, vel ad renouandã veterem Ecclesiæ disci[pli]
nam clementer adhibuit. His ergo meditationibus, quos ad [o]
nam perfectæ virtutis frugem Ignatius reperiebat idoneos, p[au]
latim & quasi per gradus cæpit excolere: cæteros interim pr[eci]
bus monitisque, prout sese dabat occasio, a vitiorũ fœditate
terrens, atque ad studium ęternæ beatitudinis incitans: idque
libentiùs atque securiùs, quòd communicandis iis, quę à Do[mi]
no acceperat, nihil interim sibi religionis ac spiritus depe[rire]
sentiret. Nec solùm venientes ad se benigno excipiebat alloqu[io]
sed etiam inuitatus interdum ab aliis ad prandium, minimè [re]
cusabat accedere; nimirũ eo consilio, vt ex re & ex tempore su[m]
pta occasione, qui se in Dei gratiam terrestri pauissent cibo, e
dem ipse vicissim spiritualibus epulis & opportuna quapiam a
hortatione reficeret. Atque in hunc ferè modum adiuuante D[o]
mino permultos ad arctam salutis semitam à via lata & spati[osa]
traduxit.

E GRAVI MORBO PERICLITATVR.

CAPVT IX.

SED in eiusmodi curam dum incumbit ardentiùs, nec tame[n]
interea ferè quidquam de assiduitate precãdi ac de quotidi[a]
na vitæ asperitate diminuit, morbum ex ingenti labore cõtrax[it]

adc

ò periculosum & grauem, vt sæuiente atrociter febri proxi- ad mortem accesserit; quo tēpore & oppidi magistratus pe- ılo viri permoti, publicè diuersorium illi curarunt necessariis us instructum: & præter aliam amicorū turbam, honestæ ma- næ, quæ vitandæ pestilentiæ causa Barcinone sese eò recepe- t, certatim ægrotanti assidere, & nocturnas agere excubias, inde quasi in vnius vita salus omnium verteretur. Atque his ɔuli officiis, ac pia sedulitate bonorum, ereptus è præsenti vi- discrimine, in id ipsum iterum ac tertiò recidit ob eam caus- , quòd nondum planè confirmatis viribus (blandimenta vi- cet carnis & veteris hominis malitiā veritus) prępropera fe- atione ad pristinas occupationes corporis animique redie- : quarum pondere oppressus, denique didicit ipse, aliisque ıde pręcipere solitus est, imbecilla valetudine minuen- labores, curandumque tali tempore, vt quantum de consue- xercitationibus infirmitas demat, tantum ad Dei gloriam & ximorum ædificationem æquitas animi & exemplum Chri- ıæ fortitudinis addat. Vetabat idem etiam corpus debito no ciboque fraudari, multis eo tempore doctus experimen- /t moderata sobrietate vegetatur animus, sic immoderata vi- a vel inedia vires adeò frangi ac debilitari, vt mens earum mi- erio destituta, vix munere suo fungi, aut ad contemplationē m diuinarum possit exsurgere. Vexatus igitur, vt dicebamus, urna & periculosa ægrotatione, demum ita conualuit, vt ex uiis morbi dolore stomachi molestissimo subinde cruciare- quapropter calceos induere, & panni crassioris tunica cine- & capitis tegumento contra sæuitiam hyemis munire sese um hominum benignitate præcibusque coactus est.

DE INANIS GLORIÆ VITIO SVPERATO.

CAPVT X.

ACCESSIT ad illa corporis ægrotantis incommoda, gra- uis etiam animi cruciatus, ab importuna quadam inanis gloriæ tentatione profectus. Dum enim ingrauescente bo conscientiam suam diligentiùs excutit, seque ad extremū parat mortis agonem, subiit illi repentè, se iustum esse, neq; pacto sibi de sempiterna beatitudine dubitandum. Cui sua- i dum resistere vi summa conatur, intelligens vt quisque sibi

maximè placet, ita Deo maximè displicere; diuturnum & anc[...] intra sese certamen tanta tentatione metuque sustinuit, vt mi[...] modis quotidie torqueretur, majoremque ex offensionis diui[...] formidine, quam ex ipsa grassantis morbi vehementia, metum[...] solicitudinem caperet. Versabat videlicet in omnes partes h[...] minis animum dæmon callidus, Christi permissu; & quem desp[...] rationis jaculis paulo antè superare nequiuerat, eumdem ru[...] sus nimiæ confidentiæ ac vanitatis elatione supplantare & eue[...] tere nitebatur. Sed contra eiusmodi cogitationes Ignatius[...] in ipso (vt diximus) morbo, & recuperata postmodum valetu[...] ne, cùm diutius dimicaret; partim agendis identidem Domin[...] gratiis, partim naturæ humanæ fragilitatem apud se reputand[...] denique diuino præsidio detestabile hoc ingrati animi vitium i[...] debellauit, euulsitque radicitus, vt postea, quotiescunque sal[...] animarum aut Dei gloria postularet, sua non minùs bona quā[...] mala, sine vlla prorsus cenodoxiæ titillatione, palàm & ingen[...] expromeret.

DE PROFECTIONE HIERO-SOLYMITANA.

CAPVT XI.

NTER hæc anni ferè spatio exacto, partim spi[...] tualium rerum scientia instructus, partim eti[...] arte quadam & consuetudine regendarum a[...] marum imbutus, cùm nihil vulgare aut exigu[...] agitaret animo, sed egregia quædam & ardua[...] Dei gloriam ab ipso conuersionis initio concepisset; Hieroso[...] mam, quod iamdudum habebat in votis, petere omnino co[...] stituit, non tam vt Christi Domini sacratissima incunabula c[...] neret, (tametsi idipsum vehementer optabat) quàm vt in co[...] uertendis ad Euangelii lucem infidelibus, qui ea tenent loca, [...] operæ pretium faceret; vel certè martyrii palmam, cui[...] auidissimus erat, acquireret. Sed hoc suum de prædican[...] Euangelio consilium, vitandæ scilicet humanæ laudis cau[...] nemini prorsus aperiebat: peregrinationis verò propositu[...] cùm necessariò amicis patefecisset, multi primùm id ei mu[...] tis ra ionibus dissuadere, obtestari etiam & orare ne populu[...] ab se nuper è somno vitiorum excitatum ad studia virtutis pi[...] tatisque, repentè desereret, neu se ipse, affecta præserti[...]

valet[...]

tudine, itineri tam longinquo ac tam periculoso committeret. deinde cùm nec precibus nec suasionibus eum de sententia demouere possent, instare saltem & vrgere, ne incomitatus ret; multa posse in tam remotis ignotisque sibi regionibus ac ta rerum humanarum varietate contingere, quæ præsentem uspiam fidelis opem solatiumque requirerent. Omnino babilia videbantur afferre, & humano iudicio rem æstimanas etiam necessaria: nec verò deerant homines impigri, perite linguarum, qui sese illi comites laboris ac periculorum liter offerrent. Verùm Ignatius, qua erat animi altitudine, in um semper intentus, atque à diuina prouidentia vsquequaq; dere mirabiliter cupiens, amicis omnia sua in eum studia prontibus ita remisit, vt diceret, in præcipuis hominis Christiani utibus non modò fidem & charitatem esse, verùm etiam spe. s porrò comparandæ gratia certum sibi esse non modò sine ico, sed etiam sine comite iter id ingredi; quòd clarè perspicesi; qualia multa possunt homini accidere, peregrinanti præim, sibi quidpiam euenisset, fieri non posse quin aliqua salex parte comitis præsidio fideique confideret: proinde quidd in eo spei locasset, id vtique ex ea detractum iri fiducia, m totam in vno Deo clementissimo parente ac rectore vellet repositam.

NAVIGAT IN ITALIAM.

CAPVT XII.

HAc igitur mente sub initium anni M.D.XXIII. magno omnium dolore Minoressa profectus venit Barcinonem, vt in Italiam ex eo loco trajiceret. cumque peropportunè atam ibi nauem offendisset, egit cum nauarcho suppliciter, vt endicũ egentemque gratis admittere ac transportare ne graetur. cui naulum quidem ille se remissurum promisit; ea ta condition, vt nautici saltem panis, quod erat necessarium, m inferret. Eo responso cùm vehementer angeretur Igna, quòd commeatus copiam, quamuis exiguam, cerneret inoillius, quam sibi summam proposuerat, legibus aduersari; post ltas anxiasque cogitationes totam rem denique permittetatuit arbitrio Sacerdotis, quem sibi paucis illis diebus Barone tum suæ conscientiæ judicem tum interpretẽ diuinæ votis elegerat. ille re cognita, Ignatio respõdit, æqua postulare

nauar-

nauarchum: proinde non resistendum esse, nec verò timendu
ne si cibaria, tā vilia præsertim ac necessaria, sibi parauerit, qu
quam idcirco contra consilium perfectæ paupertatis admit
Tum Ignatius quamquam soluto vixdum religione animo, ta
partim sacerdotis impulsu, partim etiam metu occasionis eius
mittendæ; emendicata de more pecunia, panes in nauem im
fuit, & ne quid præterea secum inferret, paucos qui superfuer
nūmos reliquit in ipso littore: deinde solutis anchoris die qu
ta Caietam non minùs periculosa quàm celeri nauigatione de
tus, Romā pedibus iter intendit, ac prima nocte diuertit ad v
militibus refertam; quibus nefaria quædam ac turpia molier
bus tanto animi ardore ac vociferatione se objecit, vt illi part
verborum pondere, partim constantiæ miraculo obstupefacti
flagitioso conatu destiterint. Inde laboribus maximis, cùm
uiente per eos dies pestilentia luridus ipse ac macilentus te
ferè atque oppidis arceretur, denique in vrbem Romam haud
acriter custoditam, lassitudine ac fame pænè confectus, intr
ipso Dominico die Palmarum. cumque venerabundus religio
sima quæque loca obiisset, Adriani VI. Pont. Max. pedes exos
latur. Mox paranti Venetias ire, vt in Palæstinam inde transm
teret; rursum Hispani amici nonnulli, qui Romæ eo ipso temp
versabantur, profectionem dissuasère cùm aliis rationibus, t
præcipuè nauigationis longæ & infestæ periculis proponen
quippe cùm paulo antè, per summum nominis Christiani æc
damnum ac dedecus, Turca Rhodum insulam expugnasset, q
nuntio videlicet omnis Italia cohorruerat. Sed cùm Ignatius
instituta peregrinatioue nullo terrore posset abduci; illud salt
hortari & orare instituerunt, ne se daret in iter eiusmodi sine pe
nia, tum in alios vsus necessaria, tum vtique ad naulum pro tr
missione soluendum. nam vt Venetias emendicato victu peru
nisset, quæ deinde ratio quę spes homini externo & ignoto for
in tam remotas regiones trajectum nanciscendi gratuitum? Pr
inde rectè amiceque suadentibus ne resisteret, iuuariq; se in Ch
sti gratiam aliquo saltem viatico pateretur. Cùm hæc & alia ei
modi asseuerantes pariter ac miserantes ingererent; sæpius ea
iterando, cunctantem ac tergiuersantē denique perpulerunt,
in ipso discessu aureos aliquot nummos acciperet. quo ille sub
dio oneratus veriùs quàm instructus, non multum processer
viæ, cùm rem totam attentè contemplans, seque ipse accusa
grauiter, quòd de fiducia diuina humano metu se dejici, fixum
paupertatis propositum oblato auro passus esset infringi; paru

absu

ıit quin omnem pecuniam illico indignabundus abjiceret:
quia id prodigum ac Deo ingratum forè videbatur, decreuit
è in obuios pauperes paulatim insumere. quod cùm alacri-
ıræstitisset, breui & nummis omnibus vacuus & stimulis cō-
ıtiæ liber euasit. Pergentem porrò Venetias, eadem quæ su-
memorauimus incommoda & difficultates itinere pęnè toto
runt. Sæuiebat etiam tum locis aliquot fœda lues atque con-
o; dispositique custodes aditus oppidorum assiduè tuebātur.
ıtium verò ex ipso corporis habitu vel in summa cœli tempe-
netuisses. Obsita erat squalore vestis & horrida; color exsan-
, cauum macie caput, conditi introrsum oculi, & inanes fau-
n sinus. quocirca fiebat, non solùm vt exclusus à diuersoriis
ıibus pernoctare sæpe cogeretur in publico, sed etiam vt pal-
& macie peremptum, rigentemque, prætereuntes aliquando
nulli ceu monstrum quoddam aut triste simulacrum horre-
. Ipse verò linguæ imperitus, ignarus itinerum, cùm præ de-
gatione sæpe deficeret; ad Fossam tamen Clodiam Deo adju-
te peruenit, quo ex emporio breuis & quotidianus Venetias
ectus est. Ibi certior factus à viatoribus, obseruari Venetiis
ıia diligentissimè, & è suspectis præsertim regionibus venien-
acceſsu prohiberi; flexit inde itinere terrestri Patauium, quo-
dam consilium secutus, qui idipsum periculi metuentes, faci-
em sibi ex ea vrbe Venetias trāsitum fore sperabant: iidéque
atium adjunctum sibi comitem, prę imbecillitate haud ita æ-
ntem gradus, in campis circumpadanis repentè destituunt,
ıs ope Christi subnixum: qui sanè pro sua infinita clemētia la-
anti seruulo in tanta solitudine minimè defuit, sed proxima
te sese illi, quemadmodum antea sæpe fecerat, visendum ob-
t, recreatumque mirificè, intra ipsa Patauina mœnia primū,
ı de Venetias, sine vllo errore aut difficultate perduxit. nemo
ppe ex Patauinis custodibus ad portas, nemo ex Venetis ex-
atoribus ad insulas frequentiores appropinquantem (cùm
im ingressi de more singulos vectores diligenter excuterent)
atium, nulla munitum valetudinis tessera, ne appellauit qui-
ı: mirantibus, cognita postmodum re, Clodianis desertoribus
; quibus per adulterata videlicet symbola introitus in vrbem
ımque non sine magna vel solicitudine vel contentione pa-
rat. Venetiarum vrbis, in receſſu intimo sinus Adriatici, ea
io ac situs est, vt leniter stagnantes ex alto aquæ illam ex omni
te circumluant. ea inclytæ vrbi & ad merces copiasque inue-
das opportuna receptacula, & contra hostiles incursus muni-
menta

menta firmissima sunt. Ex iis porrò æstuariis, majores mino
euripi totam vrbem intercursantes, variis mæandris ac flex
ita distinguunt, vt, quot in partes pedibus, in totidem ferè ma
ditus sit; egregio sanè vel artis vel naturæ miraculo. Inde vic
insularum, ac pontium ingens numerus: vt qui diutius ibi ve
non sunt, viarum locorumq; modò varietate modò similitu
sæpe fallantur. Sed contra eiusmodi ambages certũ paratum
remedium est maxima multitudo cymbarum, quæ vsquequaq
sperfæ, nominatim ad omnia & publica & priuata loca quẽ
haud ita magna mercede trajiciant. Ignatius naui Patauina; e
quæ per Medoacũ flumen assiduè cõmeant, in area Marciana
noctem expositus, cùm neque vias ad publica xenodochia no
nec portitori conducendo suppeterent nummi; assuetus long
vsu malè cubare, sub porticu Procuratoria, quam appellant,
tendentibus iam se tenebris, vacuum opificis cuiusdam fulc
elegit, in quo fessos artus vtcumque reficeret. Tenet fama, li
risque multorum est memoriæ traditum, dum ille ibi noctem
git, vicinum senatorem M. Antonium Triuisanum (quẽ ipsi n
to deinde pòst eiusdem ciuitatis principem vidimus) cœlesti v
excitatum, increpitumq; quòd in multa veste molliq; strato
cumberet ipse, cùm interim Dei famulus peregrinus non lon
vestibulo illius ædium jacêret in publico pauper, & omni hu
na ope ac solatio destitutus. itaque ingenti metu & horrore p
fusum prosiliisse confestim, & quæsitum diligenter Ignatium
cepisse perhonorificè. Sed ille postridie cùm in amicum veter
Cantabrum incidisset, à lautiore hospitio sese ad eum famili
ter transtulit.

NAVIGAT IN PALÆSTINAM.

CAPVT XIII.

IBI cùm aliquamdiu moraretur, in omnem nauigandi oc
sionem intentus; ecce tibi nouæ amicorum pugnæ, (quos
vbiuis breui conciliabat cognita viri virtus atque modestia)
variis terroribus ab instituta peregrinatione reuocare conant
quibus ille, Deo fretus, ita resistebat, vt diceret, pro certo habe
se, vt cætera cuncta deficerẽt, vel vnà solummodo tabula quò c
piebat vtique peruenturum. Nec eum fefellit bonitatis diuinæ f
ducia. Cùm enim eo anno formidine Turcarum, vt diximus, f
li

minor esset in Iudæam peregrinãtium numerus,& quotquot
nt,simul omnes paulo antè soluissent;desperata iam à cæteris
Ignatius repentè fit certior,nauem in Cyprum parari patricio
to,prætori eiusdem insulæ designato: cumque inde non ig-
raret breuem atque facilem esse trajectum in Palæstinam;nul-
adhibito deprecatore, cùm tamen multi nec aspernandi sup-
etent,ad Venetorum Ducem Andream Gritum adiit ipsemet,
igni non minùs humanitate quàm prudentia principé:ac Deo
ente facilè ab eodem impetrauit, vt gratis in Cyprum vsque
eheretur.Sed interea dum prætoria ornatur nauis, in febrim
natius incidit,factum diuinitus est,probandæ scilicet eius con-
ntiæ causa,vt quo die pharmacum hauserat, eo ipso nautæ si-
um profectionis ediderint. qua re minimè conturbatus Igna-
s veniam petit ab hospite;qui pertinaciter ipsum etiam atque
am retinere conatus,cùm nihil omnino proficeret, consulitur
dicus. ille verò sine cunctatione respondet, hominem ad in-
tum ruere. Attamen Ignatius nihilo magis immutatus,& cæ-
is nimirum medici ductum sequutus,felici sanè cõsilio (quod
nen admirandum potiùs quàm imitandum aliis duxerim) flu-
ante etiam tum in stomacho potione conscendit; factumque
Dei beneficio,vt ora soluta, inter nauigandum, ex ipsa ma-
agitatione tantam vim pestiferi ac vitiati humoris euome-
, vt morbo planè leuatum sese celeriter senserit. Recuperata
etudine institit suo more, quoscunque poterat factis di-
que ad virtutem & pietatem adhortari. cumque in eadem na-
er summam impudentiam committi grauia quædam flagitia
aperisset,non dubitauit apertum dedecus detestari palàm; &
euros illos homines tanta orationis acrimonia reprehendere,
facta cum nautis conjuratione molestum sibi monitorem in
erta quadam insula exponere,atque ab suo conspectu & con-
tudine procul amouere decreuerint. quam rem odorati è ve-
ribus quidã Hispani ad Ignatium pro amicitia detulere, sua-
ites etiam atque etiam,vt in loquendo cautior esset, sibiq; cõ-
eret. sed ille nihilominus turpiter peccantes objurgare perre-
,diuinæ prouidentiæ ope subnixus:cuius beneficio factum est,
d insulam sceleri destinatam appropinquantes nautæ, aduer-
epentè vento rejecti,volentes nolentes Ignatium in Cyprum
ue peruexerint: vbi cùm stare ad salinas peregrinam nauem,
qua suprà diximus,audisset; illuc itinere terrestri se contulit:
amque gratis admissus, nihilo plus viatici secum intulit,
in priores intulerat;Christo vno videlicet fret⁹, qui tota illa
nani-

nauigatione ſeſe illi non ſemel oſtendit;eumque magnopere
firmauit;ac denique incolumem ad portum Palęſtinæ perdux

PALÆSTINÆ LOCA SANCTA PERLVSTRAT.

CAPVT XIV.

INDE cum cætera peregrinorum turba progreſſ
vt ad conſpectum ſacratiſsimæ vrbis eſt ventu
incredibilem ex ipſo illius intuitu cepit animo
luptatem;ac deinceps partim in comitatu,par
etiam ſolus,loca illa Chriſti Domini,MARIÆ v
ginis,& Apoſtolorum nobilitata veſtigiis, exi
quodam animi fructu venerabundus haud ſemel obiit: mo
inclyti quōdam templi reliquias, modò ſepulchra Propheta
intuens:hîc naſcentis & vagientis;illic docentis,& miracula
trantis filii Dei monimenta conſiderans. Vbi verò ad loca eiu
acerbiſsimis pœnis inſignia, & morientis in cruce ſanguine c
ſecrata, atque ad defuncti ſepulchrum accederet; effuſus in
crymas,humo pia oſcula imprimere, immortales agere Dom
gratias,incredibili quadam ſpiritus dulcedine & ſuauitate co
pleri.Ad hæc, antiquum beatiſsimæ Virginis domicilium, ite
que locum inſtituto primùm Euchariſtiæ myſterio & ſancti S
ritus aduentu memorandum,&alia eiuſmodi quàm plurima,
per otium deinde reuiſeret,à myſtagogo quàm accuratiſsimè
diſcere.Erat Ignatio iamdiu deliberatum, vt diximus, in an
ſtis illis Iudææ ſedibus pedem figere, atque ad conuertendos
Euangelii lucem infideles toto pectore incumbere;quòd non
periret vel vbi ſanctiùs in terris vitam degeret, vel in quo mu
re fructuoſiùs operam collocaret.Neq;,plurimis iam experim
tis diuinæ bonitati confidere, & in diem paruoque viuere aſſ
tum,rerum,quæ ad corpus pertinēt,habebat cura vlla ſolicitu
Id verò laborabat vnum,fragilitatis humanæ videlicet conſci
ne ſpiritui quotidie deficienti, & noxarum ſordes aliquas co
trahenti,opportuna ſacræ pœnitentiæ ablutio & cœleſtis pa
alimēta deeſſent. Quam ad rem idoneum ratus miniſterium fr
trum è Franciſcana familia, qui loca illa religioſa tuentur,
peregrinis aduenientibus præſtò ſolent eſſe;adit ille ad cuſtode
cœnobii,ac litteras ei,quas ex Italia commendatitias attulera
reddidit; &, quod ad conuerſionem infidelium attinet, nihil

ſuoru

rum conſiliorum impertit; voluntatem verò ſuam in eiſdem
ibus commorandi habitandique demonſtrat: rogat proinde,
ſe fratres dumtaxat tecto recipiant, ſibique Cõfeſſionis & Eu-
riſtiæ ſacramenta miniſtrent: ſe, quæ ad victum cultumque
ctent, nullo prorſus eorum incommodo curaturum. Cuſtos,
tim commẽdatione amicorum, partim poſtulati moderatio-
permotus, bene ſperare iubet Ignatium, ita tamen, vt rem in
ientũ Prouincialis Miniſtri differret, qui per eos dies in Beth-
n oppido verſabatur; neç dubitauit Ignatius, quin æquè faci-
Prouincialem eſſet habiturus, atque cuſtodẽ habuerat; ita-
cùm reditus iam peregrinorum inſtaret, litteras ad amicos
Occidentem ſcribere aggreſſus eſt, quibus eos de ſuo ſtatu fa-
et certiores. Cùm igitur maximè ſcriberet, quòd in poſterum
m peregrinis erat indicta profectio; ecce tibi à cuſtode nun-
, adeſſe Prouincialem, & Ignatium accerſere; ad quem bonæ
plenus cùm extemplo adiiſſet, collaudat ille primò piã ho-
is voluntatem; ſed re apud ſe diligentiùs deliberata, videri ſi-
it ſatius, vt recedat; idq; cùm alias ob cauſſas, tum verò quòd
e id tempus nonnulli eodem ſtudio accenſi, dum ſecuriùs va-
tur, à Turcis excepti, vel miſere periiſſent, vel certè in acerbę
itutis calamitatem incidiſſent, quos deinde propter officium
icinitatem Franciſcani fratres non ſine magno cænobii de-
nento redimere cogebantur; proinde ſe in diem inſequentem
cæteris peregrinis ad iter accingeret. Ad quæ cùm ita re-
ndiſſet Ignatius, vt ſibi certũ fixumque eſſe affirmaret, Hie-
olymis omnino reſtare; ſimulque modeſtè ſignificaret, ſe, quã-
aliter ſentiente Prouinciali, nequaquam, niſi aliqua oblata
gione, à propoſito receſſurum: tum ille poteſtatem ſe à ſum-
Pontifice habere ſubiunxit ſacris interdicendi, ſi quis inuito
idem remanere conatus eſſet: iamque poteſtatis eius diplo-
proferre paranti confeſtim Ignatius, vt omnia eccleſiaſtica
& imperia valde reuerebatur, nihil prolato opus eſſe reſpõ-
credere ſe quæ diceret; & quoniam ita iuberet, dicto audien-
fore. Dum igitur ad hoſpitium tendit mœrens, vt ſe ad redi-
comparet; acris illum inceſſit repentè cupiditas montis O-
ti illius celeberrimi reuiſendi, quo in ſummo cernuntur ad-
IESV Chriſti aſcendentis in cælum expreſſa veſtigia: ac ne
forte in tantis temporis anguſtiis impedimento ſibi eſſet, re
ini patefacta, & (quod periculoſius eſt) nullo propter inopiã
ca ſecum adhibito ex iis, qui mercede conducti peregrinis in
egione præſidio ſunt; ſolus ad montem excurrit: cumque a

custodibus non admitteretur, cultellum è calamaria theca tractum mercedis loco iis dedit, sacri montis cacumen subi lacer, & diuinorum pedum notas multa cũ prece & ingenti dio veneratus, ad Bethphage properauit: vbi dum singula cu sè perlustrat, subiit illius animum subitò, minùs diligenter i liueti fastigio sese animaduertisse, vtra ex cæli plaga dextru tra sinistrum esset Christi vestigium: qua dubitatione quasi busdam calcaribus incitatus, illico ad montem recurrit, ad tauitque intentis oculis vel minutissima quæque sic, vt loci posterum dubitationi non esset: vsque adeò inexplebile stud sacrosancta illa redemptionis humanæ monimenta & inc bula Christianæ religionis penitus etiam atque etiam cogn di recolendique mentẽ eius inuaserat. Interea, cùm abesset tius, nec in turba peregrinorum appareret, ad Franciscano fertur desiderari ex eo numero Ignatium. Franciscani susp id quod erat, ac veriti ne per eã solitudinem Ignatius in aliq vitæ vel seruitutis discrimen incurreret; Armenium quenda eo cœnobio ministrantem ad illum perquirẽdum celeriter tunt; qui descendenti ex Oliueto commodùm Ignatio factus uiam, fuste primùm ac truci vultu acriter minitari, ac teme tem aspere admodum increpare: deinde immissa manu & chio ferociùs apprehensium, ad diuersorium trahere minim nè renitentem, quin etiam nouo cælestis gaudii rore perfu quòd inter eas contumelias Christum sibi præsentem, & v ad hospitium præeuntem, incredibili quodam genere con tionis aspiceret.

IN HISPANIAM REDIT.

CAPVT XV.

VT igitur postera dies illuxit, cum reliquo peregrino agmine Ignatius abiit præ desiderio tristior, & relic prouinciam sine fine respiciens: nec tamen, quoniã senti necessitate victus inde recederet, de muniend posterum sibi quandoque reditu ac mansione desperans. Cu primo traiectu Cyprum tenuisset incolumis, tres ibi onerari Italiam paratas offendit: quarum vna erat Veneti mercat maxima, & omnibus rebus instructa; altera minor, sed ben ma, Turcarum: tertia Christianorum, parua, & malè comp Ac cæteri peregrini, quòd tempus erat hybernum & obnox tempestatibus, pro se quisque tendere, ac certa mercede pac

n primam ascenderent: cumque Ignatius propter egestatem
auarcho repudiaretur, iidem illum enixè precari, vt hominem
i notum, probũ, atque adeò sanctum ne recusaret admittere;
ibus ille non minus amarè quàm ineptè facetus: Atqui san-
nihil opus est (inquit) naui; calcabit æquora multorum ex-
plo. neque vnquam exorari se passus est: sed magno ei stetit
illus & contumacia. Cùm enim Ignatius inde per contem-
im exclusus, facilè obtinuisset iisdem deprecatoribus, vt in il-
n debilem gratis admitteretur: cumque simul omnia nauigia
nto secundo soluissent; repentè cooritur atrox adeò ac sæua
npestas, vt Turcica nauis in omnium conspectu miserandum
modum fluctibus hausta, nullo prorsus euadente perierit; Ve-
ta verò in scopulos illisa naufragium fecerit, saluis tamen ho-
nibus: tertia tantùm, qua vehebatur Ignatius, minimè valida,
ntis ac fluctibus diu multumque agitata, altero denique men-
n Apuliam lacera ac valdè fessa peruenit: quo ex loco ipse de-
le Venetias petiit, tam longa & periculosa nauigatione mirè
atus. Etenim studio paupertatis, quæ fuit illi semper omni-
commodis & emolumentis antiquior, nudis cruribus hye-
sæuiente conscẽderat, femoralibus tantùm è tela, concisaque
humeros aploide, ac scissili tunica breuiore semiamictus, cùm
ælo densa caderet nix, ac tristi gelu cuncta inhorrescerent;
ue ad has cæli iniurias accedebant quotidiana vitæ discri-
na, vigiliæque, & cætera maris incommoda: quibus ille pæ-
confectus cùm Venetias peruenisset Ianuario mense anni
D. XXIV. ab hospite Cantabro clementer acceptus, num-
que aliquot ad iter faciendum, atque ad fouendum stoma-
m nimio frigore languentem panni quodam frusto donatus,
tariam venit; ibi maximum vrbis templum ingressus, dum re-
osè numen adorat, mendicus quidam ex iis qui sacrarum æ-
m vestibula conterunt, precationi apprimè intentum intui-
, confestim ad illum accedit, manumque ad stipem porrigit
plex: cui cùm Ignatius ex ea quam habebat pecunia nummu-
hilari vultu dedisset, atque is (vt fit) rem ad cæteros pauperes
ulisset, alius aliusque deinceps ad Ignatium accurrere: quos
cùm se per Christũ obsecrantes frustrari fas esse vix duceret,
inoribus nummis ad maiores paulatim progressus, breui to-
crumenam ita penitus exhausit, vt sibi deinde ad cibum illo
capiendum ostiatim emendicare necesse fuerit; quam rem
peres iidem mox conspicati, & maxima quadam admiratio-
orrepti, sanctum, sanctum illico exclamant; quibus plausibus

vocibusque nequaquam inflatus ipse, cùm vno bonæ conscie
testimonio niteretur, Genuam inde sine vlla cunctatione pr
ctus est. Graue per id tépus inter Christianos Reges vigebat
lum; & præcipua quæque Cisalpinæ Galliæ loca vel Hispan
vel Gallicis præsidiis tenebantur: cũque ob id ipsum valde in
sta cædibus ac latrociniis itinera esse constaret; admonitus à
nis quibusdam viris Ignatius est, vt per occultos tramites à
regia declinaret, ni cum ingenti vitæ periculo in manus milit
vellet incidere. At ille, quem ardens odium sui & amor imita
Christi patientiæ intrepidum redderet, rectà nihilominus
perrexit; neque ita multum viæ processerat, cùm ad oppidum
scio quod in stationes circũsidentium Hispanorum incurrit,
tam periculoso ac suspicioso tempore exploratorẽ sine dubio
ti, comprehensum Ignatium, & in domunculam quandam se
ctum, blandè primùm interrogant; deinde omni vestimento
ipsis denique calceis ferociter exuunt, singulas partes prot
simul & curiosè pertractant, numquid ad obsessos vel nunti
litterarum afferat, diligenter exquirunt; cùm nihil eorum
putauerant, neque percunctando elicerent, neque perscruta
inuenirent; ira commoti: Atqui te Præfecto sistemus, inqui
& confessionem, quam pertinaciter supprimis, exprimemus:
nihil recusaret Ignatius, ac tantummodo peteret, vt sua se tu
tectum incedere paterentur; illi verò, ludibrii & ignominiæ c
sa, brachatum per media castra vulgo inspectante atque irrid
perducunt; quam ille tam insignẽ contumeliam excepit ac st
alacer, cùm aliis nominibus, tum præcipuè quòd interea sibi
cies quædam est obiecta Christi Domini, cùm à Pilato per m
vrbem ad Herodis tribunalia missus esset, ab eo per summan
iuriam atque indignitatem spreti & illusi; & vniuerso irrid
ac sibilante populo, per hominum ora semel iterumque tr
cti: cuius opprobrii se quoque factum esse vtcumque partici
mirificè lætabatur: sed vbi ad Præfecti diuersorium appro
quauit, repentino quodam timore perfusus, cæpit subitò co
re apud se, quonam modo ipsum alloqueretur. Etenim Igna
quòd olim in regia, sermonis flosculos & verborum elegan
nimium studiosè captasset, ad eam vanitatem expiandam,
sultrò post conuersionem instituerat rudi & agresti sermone
ipsis quoque dynastis ac principibus agere; & quo magis v
contemneretur, omne liberalioris educationis & nobilitati
dicium studiosè cælare; tum igitur subiit illius animum, exp
rétne tali tempore quidpiam de suscepta seu tarditate seu r

ate deponere. Sed cùm rem totam accuratiùs intuens, ab hu-
no timore profectam animaduertisset; vsque adeò in semeti-
m animo concitatus est, vt nulla habita ratione periculi, non
do mutata consuetudine,ad orationis lenocinia non descen-
e, sed nullum prorsus neque gestus neque verborum honorẽ
ere Præfecto decreuerit. Quæ res cuipiam fortasse temerita-
potiùs quàm consilii videatur esse: sed vtique seruorum Dei,
sertim in ipso feruore pœnitentiæ, facta vel dicta ad cōmu-
n sensum ac normam exigenda non sunt. Cùm igitur coram
stetisset;vt erat seminudus & squalidus, ne aperto quidẽ ca-
,oculos humi defigit; multa ac varia sciscitanti nullam om-
o reddit vocem,tantùm ad illam interrogationem: Es ne spe-
itor? non esse,respōdit;idque ob eam caussam, ne si nihil cō-
ixisset, silentio ipso, quòd aiunt, rem affirmasse, & meritò
sitorem in suam perniciem efferasse videretur. Tum ille in-
im ratus Ignatium, acriter milites increpat, quòd in cōspe-
n suum,non bene cognita re,dementem adduxerint; & simul,
gite hunc,inquit, liberumque dimittite; qua reprehensione
is magisque irritati, cùm aduersus Ducem hiscere non au-
nt, sui doloris pœnas ab innocente Ignatio repetunt; nec
ò iurgia & probra certatim ingerere, sed etiam impetu fa-
pugnis,cubitis, calcibus hominis latera faciemque contun-
,mirabiliter in ipso verberum dolore lætantis,quòd aliquid
xio sibi ad Christi exemplum perpeti contigisset. Cumque
erando & conuitiando fessi denique destitissent, miseratus
quidam miles excepit exanimem,ac fouit, ciboque recrea-
insequenti luce tutum abire permisit. Sed antequam Genuã
leret,rursus in statiua Gallorum incidit, verùm euentu ad-
um dispari,siquidem Dux, vt eum in Guipuzcoa natum au-
Vasco ipse eidem regioni finitimus, quasi popularem cle-
ter agnouit,ac benignè tractari à militibus iussum postridie
sit incolumem. Inde cùm Genuam peruenisset,Rhotericum
ndum ibi offendit Cantabrum,Hispaniensi classi præposi-
in Fernandi quondam regia sibi notum;cuius beneficio dũ
inonem trajicitur,nihilo pacatiori vsus est mari, quàm ter-
ulo antè vsus fuerat.Etenim à piratis conspecta nauis, qui
a per eos dies classe infestum habebant mare Ligusticum,
ti nautarum labore metuque manus insectantium effugit.

BARCINONE AD STVDIA LITTERA-RVM AGGREDITVR.

CAPVT XVI.

INTEREA Ignatium, Hierosolymitana cōmoratione p
hibitum, grauis coquebat cura, quid ageret, quodnam
tissimum vitæ genus eligeret; ac multa secum agitanti ve
rat illi dudum in mentem, cœnobium aliquod ingredi m
mè dissolutum, vt ibi, dum lapsam religionis disciplinam &
bo & exemplo conatur ad veterum instituta reorgere; & c
ris aliqua re prodesset, & ipse interea (quod necessariò futur
videbat) ab iis, qui restringi se nollent, multa pro Christi no
re pateretur. Sed incertus num id maximè ad Dei gloriam p
tineret, quam videlicet vnam in omni actione spectare con
uerat; multa ac diligenti prece & ieiunio explorat numinis
luntatem: ac diu perplexus, in eam denique mentem sese diu
tus planè sensit impelli, vt sine dubitatione statueret; prim
operam suam, qualis qualis esset, nequaquam intra vnius fa
liæ cancellos includere; deinde, quo latiùs pateret vtilitas ac f
ctus animorum, eiusdem consilii ac propositi idoneos aliq
adlegere socios atque adiutores: postremò, vt sine hominum
miratione versari in adiuuandis hominibus posset ad sancti S
ritus vnctionem, doctrinæ quoque subsidium ac litterarum
gnitionem adiungere, præsertim quòd ea commēdatione fac
tatem etiam repetendæ atque obtinendæ Hierosolymitanæ p
uinciæ (cuius illi cura viuebat in pectore) facilè se ab ecclesia
cis magistratibus aliquando impetraturum sperabat. Et quid
quod ad litterarum studia pertinet, cùm nōdum intelligeret q
illa sibi totum hominem ferè vindicent, ratus posse interim se
nimis quoque adiuuandis vacare, Minoressam ad gregem illu
suum reuerti decreuerat, vbi & sparsa in hominum mētibus p
tatis virtutisque semina ad bonam frugem perducere, & Cisi
ciensis cuiusdam monachi, spectatæ sanctitatis ac doctrinæ vi
tum consuetudine perfrui, tum industria erudiri magnopere c
piebat. Sed cùm illum, contrà quàm putarat, demortuum rep
risset; Barcinonem sibi studiorum idoneam sedem putauit fo
propter eam maximè caussam, quòd cùm paupertatem perpet
colere, nihilque ab domo sua & cognatis accipere decreuisset;
ea vrbe multos habebat spirituali necessitudine sibi coniunct
in iis Ardebalum quendam peritum, vt locis ac tēporibus illis, l
dimagistrum; & Elisabetham Rosellam primariam feminar

quoru

orum alter operam illi gratuitam in docendo, altera in quo-
ianos vsus quidquid opus esset benignè detulerat. Vt igitur
rcinonem reuertit, seque Ardebalo dedit in disciplinam, re-
erascere in gratiam Christi matura iam ætate vir (quippe ter-
m circiter ac trigesimum agebat annum) & elementarius pro-
modum fieri non erubuit. Cæterùm ad illa spinosa rudimenta
ammaticæ capienda, ediscendasque verborum inflexiones &
minum, cùm alia erant ei impedimento, tum illud præcipuè,
òd animum ad rerum cælestium sensa concipienda longo iam
i promptum & agilem, si amandi vocabulum vel alia quæpiam
ismodi vox admonuisset eorum, quæ piè ac religiosè cogitare
commentari consueuerat, subitò pænè abstractus à sensibus,
contemplationem diuinæ caritatis ac sempiternæ beatitudi-
tota mente raperetur. Ex quo fiebat, non solùm vt nihil noui
ndare memoriæ posset, sed etiam vt si quid antea impressum
t, id ipsum concursu nouatum & præstantiorum imaginum
o deleretur, quã ipsam rem, quasi futura præsagiens, pro sua
te adiuuabat etiam vafer humani generis inimicus, eo maxi-
tempore crebra intelligentiæ lumina eidem offerens, & re-
dita patefaciens scripturæ sacrę mysteria. Quod ille cùm cer-
et, cumque adhibito sæpe conatu euagationem hanc frustra
ibere tentasset; pro ea discretione spirituum quã diuturna ex-
tatione parauerat, facilè sensit diaboli fraudem sese à littera-
i studio reuocare conantis; ac, quo consilio Barcinonem sese
tulerat, id ipsum labore ac diligentia consequi maiore in mo-
i exoptans, hanc iniit rationem eius abigendæ molestiæ. Tẽ-
m erat beatæ Virginis, cui a Mari cognomen est, gymnasio
ximum; in id templum fusis ritè ad Deum eandemque Vir-
m precibus, Ardebalum pro amicitia accersit; rem illi totã,
rat, exponit; deinde se ad pedes abjicit homini, etiam atque
m obtestans, ne ab incæpto desistat; se vtique, modò sibi pa-
& aqua nõ desit, in proximũ biennium & eo ampliùs, si opus
it, ad scholas frequentem esse venturum, seduloq; daturũ o-
im litteris: petere & rogare, vt ab se quotidie non minus quã
teris pensum exigat; cessantem, quasi quemlibet vnum è gre-
uerorum, arbitratu suo & verbis & plagis accipiat. Miratus
humilitatem ac probitatem Ardebalus, bonum animum iu-
habere, suamque illi operam denuo pollicetur. Atque hac
nissione victus deniq; dæmõ abscessit, & importunis illustra-
ibus Dei beneficio recedẽtib⁹, operæ pretiũ Ignatius facere,
periùs in grãmaticę cognitione cœpit excurrere. Interea dis-
 cendi

cendi mirabiliter auido, & omnia studiorum compendia pe
renti, suasére nonnulli, ad pietatem videlicet cum elegan
doctrina jungendam, vt Erasmi Roterodami, qui ea tempe
Latinitatis auctor idoneus habebatur, Enchiridion militis C
stiani studiosè perlegeret; quod ille facere cùm cœpisset, cele
sensit ea lectione spiritus feruorem in se quasi frigida super
restingui: consultoque per preces Deo ita librum illum abi
vt neque in manus postea sumpserit ipse, & multo pòst, Gen
lis creatus, omnia scriptoris illius opera in Societate IESV
vetuerit, nō quòd singula hæretico veneno infecta putaret;
ne quis fortè captus facetiis ac dicacitate viri, sensim, vt fit
incorruptis ad vitiosa descenderet. Nec tamen eo tempore I
tius, quamquam studio litterarum adeò intentus, consueta c
tatis officia & studium pœnitentiæ omisit, quin immo cùm
cinonem valentiore, quàm inde abierat, stomacho reuertisset
ille quidem ad saccum rediit, neque orationi ita multum tem
ris tribuit; sed tamen vestitu admodum vili vsus est, & calceo
ostentationem vitandam ita perforauit, vt soleis paulatim m
magisque discerptis, hyeme iam sæuiente, nudis humi plantis
cederet; atque etiam subsecíuis operis, erepto è scholasticis e
citationibus tempore, instituit pia passim colloquia serere; pl
infimam doctrinæ Christianæ præceptis imbuere; quosdam
spiritualibus exercitiis ad virtutem ac perfectionem inform
Quarum rerum admiratione permoti præ cæteris viri quattu
sese ad Ignatii ductum atque institutum aggregarūt, (quibus
men, vt suo loco videbimus, in proposito constantia defuit) C
listus quidam, qui auctore Ignatio peregrinationem Hieros
mitanam nuper obierat; alterum Artiagā cognomento appe
bant; tertius fuit è Gotholaniæ Proregis familia, nomine Ca
res; ad quos vltimo loco Ioannes adolescens natione Gallus
cessit. His ille sociis auctus; tametsi studiorum metam quamp
mum attingere optabat, quo liberiùs omnem curam atque o
ram in hominum salute consumeret; tamen quòd sibi nōdum
firma grammaticæ fundamenta iecisse videbatur, numquam a
duci potuit, vt ab Ardebalii disciplina discederet, (quāuis ad su
riores artes vulgò idoneus haberetur) quoad insignis quid
Theologiæ doctor, cui sese excutiendum examinandumque t
diderat, facto periculo, ad reliquorum sententiam accessit. Cui
auctoritatem & iudicium ne contemnere videretur, licèt ipse
bi haud sanè placeret, ad grauiora studia Complutum vnà cu
sociis abiit.

EIV

EIVSDEM COMMORATIO COMPLVTENSIS.

CAPVT XVII.

B i cùm ad publicum xenodochium suo more diuertisset: artium, vt appellant, curriculum iniit non admodum felici successu: quippe qui eadem illa præpropera festinatione incitas, nullo pænè seruato vel ordine vel discrimine disciplinæ, mul- & varia vno eodemque tempore aggressus est; & in logicis ter- nos, quos appellant, in physicis Albertum, in Theologia Ma- ltrum sententiarum (qui maximè libri tum in Hispania tere- ntur) euoluere, & plures quotidie in scholis audire cœpit in- pretes; quæ res in speciem vtilis & compendiaria vel maxi- ei in id ipsum, quod properabat, impedimento fuit. Etenim, od in rebus humanis ferè fit, cùm auidè sequeretur omnia, il propemodum assequebatur: & ipsa varietas ac multitudo um tum intelligentiæ tenebras tum verò memoriæ pertur- tionem & confusionem afferebat. Ad hæc illud etiam accede- t incommodi, quòd in summa paupertate non solùm ex emen- ato viuebat ipse cum suis, verùm etiam aliorum inopiam ac fficultates, conquisitis vndique eleemosynis, magno labore & rporis & animi subleuabat. Præterea, quod eius cursum vel ximè retardauit in litteris, tanta cupiditate ardebat erran- animas ad bonam mentem atque ad legem Euangelicam re- candi, vt se, quamuis alieno tum tempore, continere non pos- , quo minùs & in scholasticorum circulis de vera virtute ac tate sermones injiceret, & in triuiis pueros plebemque fidei ristianæ præceptionibus erudiret, & omnium ordinum homi- s passim ad cultum Dei studiumque religionis acri ac vehe- enti oratione incitaret. Quibus adhortationibus cōmoti multi m ad sanitatem & officium redirent, & crebris altisque suspiriis am cordis contritionem ac pœnitentiam testarentur; ab im- ritis quibusdam Ignatius in suspicionem & crimen veneficii cari est cęptus: quasi homines oratione sua cardiacos redderet. æterea cùm insignes quædam in populo repentè morum ac vi- mutationes existerent, & major in dies hominum concursus Ignatium fieret; breui rem ad sacros Inquisitores Toletū per- it rumor. Gliscebat eo maximè tempore apud Germanos Lu- eriana pestis, manabatque malum quotidie latiùs. Quin etiam

in Hiſpania ipſa,inſani conatus eorum qui ſeſe illuminatos
bant,paulo antè magiſtratuum diligentia oppreſſi fuerant.C
circa ſacri Quæſitores in omne eiuſmodi contagionis pericu
excubantes animo,atque ex hac hominum frequentia & inu
to agendi genere veriti ne quod nouum incendium exiſt
Complutum celeriter aduolant, in Ignatii doctrinam ac m
diligenter æquè ac diſſimulanter inquirunt. cùm nihil nequ
dictis neque in factis à recta fide alienum inuenirent, Ignat
ne appellant quidem; tota re delegata Vicario Archiepiſc
Ioanni Figheroæ,qui deinde Regio conſilio præfuit, Toletú
ad ſua tribunalia reuertuntur. Neque ita multo pòſt Vicariu
ſe,magis vſurpandi iuris cauſa; quàm quòd rem vlla animad
ſione dignam putaret,ad Ignatii diuerſorium adit quietè,& p
ca quædam ab eo percunctatus,ad extremum exponit, inqui
in ipſius & ſociorum vitam eſſe acriter, neque inuentum quic
vitioſum;proinde more ſuo animarum ſaluti operam daret, c
eo tamen,vt non vno eodemque omnes habitu incederent,ne
li tempore nouam aliquam ſectam inducere viderentur. Na
coloris lanea veſte cuncti vtebantur,juſſit ille Ignatium & Ar
gam nigro,Calliſtum & Cazerem ruſo colore diſtingui,adole
tem Gallum nihil mutare. nec recuſauit Ignatius, vt erat ma
ſtratibus apprime obediens. Interjecto deinde quattuor ferè m
ſium ſpatio, cùm nihil de inſtituta docendi ratione remittere
nec perſuadere ſibi Vicarius poſſet, homines idiotas, in iis tract
dis quæ ad Chriſtianæ fidei dogmata pertinent,nuſquã labi; ru
ſus in eos clàm inſtitit quærere, ſed cùm nihilominus ſana cunc
reperiſſet,rem totam ſine vllo judicii tumultu ſuppreſſit. Nec t
men ita multo pòſt Vicarius idem tertiam in Ignatium quæſti
nem exercuit; quorundam calumniis ac ſuſpicione compulſ
Confluebat ad nouum doctorem audiendum, vt diximus,popu
turba promiſcua,in iis feminæ duæ honeſto loco natæ, granc
natu mater,& filia forma eleganti. hæ publicis Ignatii adhort
tionibus incitatæ, vt eſt ſexus ad pietatem propenſus,adeò exa
ſere,vt cuncta Hiſpaniæ valetudinaria peragrare, & in Chri
Domini gratiã toto vitæ ſuæ tempore pauperibus miniſtrare d
creuerint. Hoc animi propoſitũ Ignatio cùm aperuiſſent; diſſua
ſit ille magnopere cũ alias ob cauſas, tũ ne cuius oculos animũ
ſolicitaret aſpectus adoleſcentulæ; non deeſſe Compluti paupe
ris,quos officii cauſa,ſi vellent,inuiſerent; poſſe etiam operã dar
ſacro Euchariſtiæ ferculo proſequẽdo, & alia id genus obire per
multa, vtriuſque ſexui, alterius etiam ætati magis congruentia.
Quibus

ibus rationibus & simul auctoritate viri deterritæ, cogitatam
idem illæ depofuêre prouinciam; verùtamẽ eadem agitatæ spi-
us vi, temperare sibi postea nequiuerunt, quo minùs incõsulto
que inscio prorsus Ignatio, pedibus ac mendicantium specie a-
d genus peregrinationis longæ difficilisque susciperent. Gien-
im in Bætica est vrbs, quam nonnulli Mentesam Oretanorum
sò putarunt, sacro Sudario in primis visenda, in quo crucem si-
net bajulantis expressa Christi Domini adoratur effigies. Ad
Sudarium venerãdum, pedibus, vt dictum est, paucis admodum
insciis profectæ, duodecim ferme dierum itinere, cùm in vrbe
n apparerent, admiratio primùm affinium ac vicinorum orta:
inde vbi a familiaribus cognitũ est peregrinãtiũ habitu petiis-
Giennium, variè pro suoquisque sensu rem interpretari. nõnul-
probare factum, pleriq; reprehẽdere quòd eo loco feminæ sine
mitibus nullo apparatu se in iter periculosum dedissent. Do-
or verò Cirolius, cuius in tutela erant mulieres, auctorem eius
filii suspicatus Ignatium, vehementer excanduit, facinus indi-
ũ exclamans, hominẽ externũ & ignotum in aliena patria suis
ncionibus cuncta miscere, & ipsas matresfamilias a cura do-
sticarũ rerũ auocare, nubiles verò puellas in pudicitiæ discri-
n adducere. Atque his querimoniis Vicarium perpulit, vt Ig-
tium in carcerem, misso repentè viatore, conjiceret. Erat æ-
um anni tempus, & satis laxa custodia. itaq; ad eum, totis iam
s finibus celebrẽ, vel spectandi vel audiendi causa plurimi ven-
abant. quibus ille securitate mirabili tum Christianæ doctrinę
dimẽta, tũ etiã, vbi res exigeret, spiritualium exercitationum
rcepta more suo tradebat. Georgius quidẽ Nauerius, insignis
tẽpestate doctor, & magna apud Carolũ Cæsarem gratia, cùm
eũ visendũ accessisset; animi magnitudinem & dicendi vim ad-
ratus, vt primũ ad suos domũ reuertit. Hodierna die vidi Pau-
m (inquit) in vinculis. Iámq; septimumdecimum diem ibi trans-
erat non solùm innoxius, verùm etiam prorsus ignarus cuius
minis nomine accerseretur; cùm eius interrogãdi gratia (mul-
quippe ad eum ab iniquis delata fuerant) Vicarius ipse cum
iba publico in carcerem venit. At primũ (vt fit) variis quæstio-
bus versat in omnes partes Ignatii animum: dein sciscitatur ex
dem, obseruet ne Sabbata. cui ille: Vtique, in honorem beatæ
ARIÆ Virginis (inquit.) nã cæteroquin & Iudaicos ritus igno-
, & verò Iudæum patria mea fert nullum. Postremò, nostin', ait,
ulieres quasdã duas matrem & filiam? Cùm Ignatius annuisset,
umquid auctor illis fuisti (adjungit) peregrinandi Giennium?
Nihil

Nihilverò minùs,ait Ignatius:quinimmo credas mihi iurat
lim, eiuſmodi concurſationes & itinera in vniuerſum vtr
diſſuaſiſſe me:&,ſi profectę ſunt,me ignaro atq; adeò inuito
fectas. Tum hilari vultu Vicarius, humeros Ignatii leniter
prehendens:Atqui ob id ipſum,inquit,in cuſtodiam te ſcito
ſe cõjectum.His ita peractis,ac tota ſerie quæſtionis per ſcri
in commentarios relata,Vicarius abiit. Interea peregrinati
confecta, ſecundo & quadrageſimo denique die mulieres re
tuntur.è quibus Ignatii innocentia clarè perſpecta,venit in
cerem ſcriba,& Vicarii ſententiam Ignatio recitat: qua prim
jubebatur ipſe cum ſociis cæterorum ſcholaſticorum habitu
cedere,deinde quadriennii perfiniebatur ſpatium ſacræ Theo
giæ cognoſcendæ,ante quod exactum ſpatium, de fidei Chriſ
nę myſteriis ad populũ verba ne facerent. Quibus auditis,qu
ad habitum pertinet,nihil ſanè recuſabat Ignatius,dummodo
idipſum egenti ſibi neceſſaria præberentur: illam verò tempo
finitionem ægre admodum tulit, quòd ea re ſibi viam ad pro
randam animorum ſalutem obſtrui cerneret.Itaque ſine vlla d
bitatione Salmanticam ad ſua proſequenda ſtudia migrare co
ſtituit,cùm ſeſquiãnum circiter Compluti moratus, inter eas
ſas difficultates & occupationes,non nihil tamen è logicis, ph
ſiciſque,& ex ipſis Theologiæ fontibus deguſtaſſet: Sed interi
ad gloriam Dei,ne quid in doctrina moribuſque ſuis reſideret i
famiæ,Toletanum Archiepiſcopum (cuius in diœceſi Compl
tum eſt) ſibi ex itinere adeundum, totamque ei rem geſtam
omnem conſiliorum ſuorum rationem explicandam exiſtimau
Is erat Alfonſus Fonſeca, morabaturque eo tempore Pintiæ:
quo benignè acceptus,animatuſq; ad cœpta ſtrenuè promouen
da,nec non inſtructus viatico,Salmanticam venit, quò comit
iam antè præceſſerant;quorum ille diuerſorium ignorans,prim
omnium ſacram ædem ingreditur, vbi orantem conſpicata pi
quædam mulier,inſtinctu videlicet numinis,vltro ad eũ acceſſi
&ſciſcitata nomen,ad ſocios iam ſibi notos lęta perduxit.Verùm
Ignatio ne Salmanticę quidem quietòe ſſe diutius licuit.Cùm e
nim quod ſupererat à ſtudiis otii,in cohortãdis ad virtuté ac pie
taté & priuatim & publicè nõ modò plebeiis, verũ etiã principi
bus viris inſumeret;neq; verò,adjuuante Domino,fruſtra operi
collocaret;omnium in ſe oculos repentè conuertit, vrbemq; to
tam celeriter eius nominis fama peruaſit.Erat omnino inuſitata
res,& ipſa nouitate valde mirabilis;laicos homines,& externa re
nulla differentes à cæteris,(etenim eos Figheroa ſuo ſumptu Cõ
pluti

ti (scholasticorum vestimentis ornarat) Apostolico ac pastora-
ropemodum munere fungi palàm, & sacerdotes ipsos ad par-
suas ritè obeundas accendere. Et cùm eiusmodi vitæ genus
de probarent, suspicerentque permulti; tum verò non deerant,
i totam rem secus interpretarentur, ac diligentiùs cautiusque
aminandam putarent. In iis Dominicani fratres è diui Stepha-
præclaro cœnobio, quamquam eorum pro potestate non erat
usmodi quæstio, tamen, quo erant caritatis ardore, sat suum ra-
quod communem ad rem totius Ecclesiæ pertineret; Ignatium
scere, spiritumque ipsius, & doctrinæ genus, & vitæ institutum
pendere omnino constituunt. Interim ignarus huiusce consilii
natius confessarium ex ipso cœnobio sibi delegerat. Is igitur
nfessarius aduenam jussu Vicarii (nam Prior seu cœnobiarcha
m aberat) in proximum Dominicum diem ad prandium inui-
t, nec renuenti, Fac (inquit) paratus accedas; quærenda ex te nō
uca. Ac nihilominus, vbi dies aduenit, sine cunctatione promis-
fecit Ignatius. Exceptus est cum vno è comitibus Callisto co-
iter. Sublatis deinde mensis, vtrumque Vicarius cum eodē con-
ssario & alio è fratribus in sacellum quoddam seducit, cōsident
nnes. Tum blando vultu Vicarius Ignatium intuens, gaudere se
lmodum inquit, ac valde probare, quòd ille cum sociis Aposto-
rum in morem peregrinando populos doceat, atque ad cultum
ei ac studium pietatis impellat. verumtamen auere se nosse qui-
us maximè litteris operam dederint. Cùm id quod erat, Igna-
us, minimè doctos fateretur esse: Quid igitur, inquit, expertes
octrinæ, conciones de rebus diuinis habetis? Nos verò nequa-
uam concionamur, ait Ignatius; verùm de virtutis pulchritudi-
:, de vitii fœditate, cùm occasio sese dat, familiariter & ex ęquo
co disserimus, atque homines ad odium peccatorum amorem-
ue probitatis hortamur. Ad ea Vicarius: Sed vtique de virtutibus
tiisque sine liberalium artium cognitione disputari nō potest,
el a magistris & libris accepta, vel infusa diuinitus: vos verò ne-
ue litteris neque doctoribus operam dedistis, vt ipsi fateamini:
estat igitur vt Spiritu sancto vobis hæc tradita sint. atqui hoc
psum est de Spiritu sancto, quod maximè quærimus. Tum Igna-
ius vt peti se vidit repentino dilemmate, cùm aliquantulum sub-
itisset: De his, inquit, hactenus. Cùm nihilominus instaret ille,
c Spiritus sancti verbo hominem vrgeret, oppressus Ignatius tā
erseueranti interrogatione, in eodem tamen gradu constantiæ
erstitit, séque nihil prętereà responsurum affirmauit, nisi quibus
egitimè interrogandi jus esset. Quo loco Vicarius: Itáne verò?
inquit.

inquit. Cùm nouæ impostorum sectæ quotidie pullulent, & in
rorem ac fraudem ita multos inducant; vos in reddenda ve
doctrinæ ratione tergiuersamini? Atqui efficiam vt omnino
datis. Triduum deinde in sacros cœnobii fines detinentur, at
humanissimè tractantur à fratribus. Eo spatio exacto, ecce tib
Baccalaureo Fria, Vicario Salmanticensis Episcopi, notarius
bos perducit in carcerem, includitque separato à reliqua reor
turba conclaui, mirum in modum squalido ac peruetusto, o
risque deterrimi; cuius tectum medium stipes ligneus ful
bat, ac stipiti ferrea catena erat affixa dodrantium longitud
circiter nouem, bifida ad extremũ serie. huic ergo catenæ alte
vtrumque pede adstringunt, sic, vt nusquam alter sine altero p
gredi aut loco penè mouere se posset. Igitur tota ea nocte, per
mũ corporis incõmodũ nulla capta quiete, in hymnis & canti
perstitere. postridie vt per vrbẽ vulgata res est, continuò boni
complures cum stragulis, culcitrisque, & ciborũ apparatu adf
runt, quorum benignitate recreatus Ignatius, ac paulo clemẽt
haberi deinde in ea custodia cæptus est. Itaq;, vt antè Compl
sic eo tempore cõcursus ingẽs hominum ad eum fieri. ad quos
le admirabili tranquillitate de contemptu rerum humanarũ,
futuro extremo judicio, deq; sempiternis præmiis atq; supplic
differebat. In iis Frãcisco Mendozæ (qui postea S.R.E. Cardina
& Episcopus Burgensis est mortuus) miseranti casum ipsius, &
micè ex eo quærenti, grauiter ne ferret custodiam & vincula: T
túmne malum tibi videtur esse carcer? inquit Ignatius. atqui, (s
to, vrbe Salmantica tota non ita multas esse cõpedes, manicás
quin ego plures Christi Domini causa vehementer exoptem. I
terea Baccalaureus Frias ad carcerem accedit, Ignatiũ & Callis
diuersos interrogat, ac variis percontationibus, quales haberi
judicibus solent, vtriusque sensus & animum diligenter explor
Cùm illi congruentia responderent, nec modò sibi, sed etiam i
ter se mirè constarent; denique librum Exercitiorum, de quo i
audierat, poscit: nec recusat Ignatius: quinetiam sibi præterea e
se tres in eadem vrbe socios aperit, editque diuersorii nomen, a
notas, quibus inueniri sine errore possint: neq; verò supersedit i
le missis lictoribus eos in carcerem tradere inferiorem; ne quo
iis colloquium cum Ignatio neu qua communicatio cons
liorum esset. Post hæc, ablatum Exercitiorum librum & ipse
met accuratè perlegit, & examinandum præterea tradidit tribu
Theologiæ doctoribus: qui dum singula diligenter expendunt
accidit interea res ad innocentiam Ignatii & Sociorum decla
randam

dam non leuis momenti. Cùm enim cæteri, qui in vinculis
ebantur, per negligentiam custodum effracto carcere om-
repentè dilapsi essent; Ignatius comitésque soli in summa
iendi licentia postridie ibidem inuenti sunt, & cunctis ad-
antibus, approbantibusque, confestim in amplam do-
m & commodam inde magistratuum jussu traducti. Ci-
us præterea Ignatius ad Baccalaureum & reliquos libri sui
ognitores, cùm & de Exercitiorum ratione & de præcipuis fi-
Christianæ mysteriis multa ex eo quærerentur, paucis ac
nissè præfatus, neque se vacasse admodum litteris; & quæ-
nque sentiret, diceretve, Ecclesiastico judicio & censuræ
ıcta submittere; ad singulas quæstiones de sanctissima Tri-
ate, de Incarnatione Domini, de Sacramento Eucharistiæ,
isque complures ita respondit, vt iudices ipsi pænè obstupe-
ent. Præterea è iure canonico proponitur ei difficilis quidam
dus, quem ipse, cùm item responsa Doctorum se ignorare
iisset, illico soluit egregiè. Postremò jussus primum Decalogi
ceptum, vti consueuerant ad populum, sic ibidem repentè ex-
are; in eam sententiam vsque adeò variè & copiosè dixit, vt
nem illis præterea interrogandi cupiditatem exemerit. His
us ita peractis, cùm dies vinculorum esset secundus iam & vi-
imus, vnà cum sociis euocatur ad iudicum sententiam audien-
n. cuius erat summa, innoxios eos & ab omni hæretica labe
actos videri, ac proinde posse arbitratu suo in adjuuandos ho-
nes ac plebem erudiendam incumbere: tantùm ne intra qua-
ennium in Theologiæ studio exactum, quæ cogitatio lethali
e veniali crimine teneretur (qui locus in toto pęnè iure Ponti-
o ac Theologia difficillimus est) auderent ipsi per se definire
ue statuere: id autem propterea quòd in Exercitiorum libro
ıa quædam tradita viderant judices ad peccata capitalia à ve-
libus dignoscenda: quæ tamen, quòd nihil continerent à recta
e alienum, nominatim improbare nō audebāt. Recitata sentē-
, cùm honorificè tractatum ab se Ignatium putarent iudices;
verò suis rebus è conscientia apprime confidens, vehementer
doluit, ab iis quos veræ & Catholicæ fidei tutores ac præsides
noscebat, nullo in suis neque dictis neque scriptis deprehen-
io, tamen in re tanta tamque necessaria sibi silentium impon-;
que iter ad excolendos ac pro viribus adjuuandos homines in-
diri. Quę ipsa res inclinatū iam antè animū eius impulit, vti si-
s judicaret ex hisce difficultatibus, quas in Hispania objici sibi
eindevidebat, ad scholas Parisiēses in Galliā vltro sese trāsferre

vbi tũ ob ſuam nouitatem & eius linguæ inſcitiã ſibi minùs i
rim negotii putabat fore, tum propter illius academiæ celeb
tem atque frequentiam non defuturos deinde, quos ad ſuum
ſtitutum atque ad Apoſtolica veſtigia ſectanda perliceret.

LVTETIAM PROFICISCITVR.

CAPVT XVIII.

ET quoniam ad iter adeò longinquum & anceps non id erat ſociis animus: atque etiam, vt maximè incolume peruenissent, incertum erat, apud ignotas nationes qu copiam in ſtudiis litterarum degendi eſſent habituri; commu cato cum iis conſilio ſtatuit Ignatius antecedere ſolus ipſe Lu tiam: & ſiquidem res facultatem habitura videretur, vt eos ib alere poſſet, ipſos euocare per litteras; ſin minùs, tota de re fac certiores; vt quamquam diuerſis locis, eadem tamen conjunct ne animorum, emenſo interim philoſophiæ ac Theologiæ cu culo, intermiſſam ad tempus conſuetudinem Deo volente de de repeterent. Rebus igitur ita compoſitis, quãquam è præcip Salmaticenſi nobilitate multis ægre ferentibus, ac majorem modum renitentibus, vigeſimo circiter die quàm è cuſtodia ex rat, in viam ſe dedit Ignatius, onuſtum libris aſellum præ ſe ag ac Barcinonem deuenit. Hìc verò, vt inter veteres amicos ac miliares, omni ope certandum illi fuit, vt ſe à lachrymis atqu complexu carorum auelleret, etiam atque etiam deprecanti ne patriam cum externa regione mutaret, neu ſe tali tempore manifeſtum vitæ periculum vltro demitteret. Vigebat adhuc b lum inter Hiſpanos Galloſque, & circa regni vtriuſque præcip limites infeſta latrociniis loca, & recentes multorum cædes metum proponebantur. Sed ille nec terrore nec precibus de ſ cepto conſilio demoueri ſe paſſus, certè illud recuſare nõ potu quominus tum ad ſumptus itineris, tum ad neceſſaria Pariſiis c paranda, nummorum aliquid partim in numerato, partim in n minibus ab Eliſabetha Roſella & aliis quibùſdam amicis ac peret. Quibus ille ſubſidiis ac præcipuè diuinæ bonitatis o munitus, hyeme ſumma, pedibus, vt ſolebat, nullo duce vel com te inde profectus eſt ſub initium anni M. D. XXVIII. cumque I nuarium totum in itinere poſuiſſet, Februario menſe Lutetia ſoſpes introiit. ibi quod ad ſtudia pertinet, reſpiciens perex guum præteriti temporis fructum, rationibus ſuis accuratè ſu

ducti

ctis, ad Dei gloriam ſtatuit in litteras toto pectore incumbe-
cumque experiendo iam cognouiſſet, eam eſſe humanæ men-
imbecillitatem, vt in plura vno eodemque tempore vix atq;
re ſufficiat, damnata priore feſtinatione, in poſterum, cōpen-
s omiſſis, regia via procedere, & ſtudiorum ſuorum nouum
tium ordiri decreuit. Igitur ad Montis acuti collegium itare
otidie, ibique inter procacium puerorum greges, matura iam
ate vir, grammaticæ rudimenta repetere non dedignatus eſt.
nul etiam de ſtato precationis tempore, & vexatione corpuſ-
li, quo plus otij ac virium ſtudio ſupereſſet, multū imminuit,
tamen, vt illa præcipuè tria nunquam omiſerit: primum, vt
otidie ſacrificio Miſſæ religiosè intereſſet: alterum, vt octauo
oque die poſt pœnitentiæ ſacramentum cæleſti pane ſeſe re-
:ret: extremum, vt bis quotidie ſua eius diei dicta, facta, cogi-
a quàm diligentiſſimè recognoſceret; conferenſque hodiernū
n heſterno die, hebdomadam cum hebdomada, menſemque
n menſe; ſuos in ſpiritu vel progreſſus vel regreſſus perquam
uratè exploraret atque perpenderet. Procurationem quoque
næ ſalutis, & inſtitutam conſuetudinem agendi cum proxi-
, tantiſper dum litteris ac præſertim philoſophiæ vacaret, a-
ua ex parte remiſit, nunquam tamen omnino depoſuit.

EXTREMÆ INOPIÆ INCOMMODA SVPERAT.

CAPVT XIX.

AM verò ſatis vſu ipſo edoctus, quantum detrimentum ſtu-
diis afferat mendicitas, & cura tolerandæ in ſingulos dies vi-
tæ; & nihilominus optans Chriſti Domini & Apoſtolorum
mplo nihil prorſus in hoc ſæculo poſſidere; piorum benigni-
: ac facultatibus totam rem ita moderari conſtituit, vt neque
iem, vt antea, precario victitaret, & nihil idcirco de volunta-
paupertatis propoſito meritoque deperderet. Sed ea res pri-
vtique menſibus minimè ceſſit illi è ſententia. Cùm enim ſe-
n Hiſpanorum aliquot contubernium contuliſſet, qui pluri-
Pariſiis ipſo belli tempore verſabantur, & exactam è ſyngra-
Barcinonenſi pecuniam cuidam ex eadem natione cuſtodiē-
n dediſſet, eam ille clā ſuos in vſus non optima fide conuertit;
nque poſtea reddendo nō eſſet, reliquis iam nūmis inſumptis
atius, & à locupletibus amicis, quorū ope adiuuari poſſet, lō-

go interuallo disiunctus, tanta subitò rerũ omnium inopia o
pressus est, vt ei cibum ostiatim quæritare quotidie, & in hosp
talem sancti Iacobi domum, infimis precibus exorato eius lo
præfecto, demigrare necesse fuerit graui sanè incõmodo. Qui
pe Lutetia Parisiorum, vrbs in primis Europæ totius & magn
tudine & celebritate visenda, trifariam est diuisa, partem vnan
quam Sequana fluuius insulam efficit, regia vetere, foro, & tr
bunalibus nobilem, vulgò Ciuitatem appellant; altera, quæ n
uam regiam continet, Oppidum dicitur; tertia pars, iam inde
Carolo Magno dicata Musis, Vniuersitas nominatur; in hac, pr
ter cæteram incolarum turbam, scholastici maximè inhabitan
ac numerantur ibi collegia permulta libero aditu, cum suis
numquodque liberalium artium discipulis & doctoribus, & pr
fecto collegii, quem Primarium vocant. Igitur ex ea vicinita
in sancti Iacobi hospitium, quod procul inde est in suburbio, e
trema necessitate compulsus Ignatius, in tanto locorũ interua
lo, cùm aliis affligebatur incommodis; tum verò quòd cùm a
te lucem in academia inciperent scholæ, nec nisi nocte desin
rent; ipse, illius hospitij legibus, nec manè ante solis ortum eg
di poterat, & vespere ante occasum regredi cogebatur, sic vt i
ter eundum & redeundum, quamuis industrio ac vigilanti disc
pulo, multum & de magistri dictatis & de tota scholarum exe
citatione deperiret. Cui tanto detrimento cùm in præsentia nu
lum aliud remedium occurreret, consilium cepit more schol
sticorum egentium ea conditione locandi operam suam alic
ex academiæ Primariis, doctoribúsve; vt quod sibi à rebus dom
sticis otii superesset, id totum in scholastica disciplina studiisq
doctrinæ consumeret. Sed magis magisque probante Deo co
stantiam & patientiam viri, conditionem eiusmodi, quãuis m
gna adhibita diligentia, nactus est nullam. Itaque deiectus ha
spe, cùm id ærumnosæ vitæ genus aliquamdiu tolerasset; & quo
in Hispania reliquerat socios, de statu rerum suarum per litter
monuisset, hortatus vt ibidem ex condicto circulum studioru
absoluerent; rationem iniit multo cõmodiorẽ, vt indictis vac
tionum feriis, in Belgium, atque interdum etiam in Angliã si
Britanniam, ad Hispanos negotiatores excurreret: quorum b
nignitate cum facilè obtinuisset annuam pecuniæ summam Lu
tetiæ toto studiorum tempore certis pensionibus exigendam
cõmodiùs multo cœpit in liberalium disciplinarum cognition
versari. Cumque octodecim ferè menses Latinæ linguæ tribuisse
in Mõtis acuti collegio, in collegiũ cui à sancta Barbara nome
est

,ad Philosophiæ studia transiit alacritate mirabili:ac primùm
cursantes denuo rerum cælestium importunas imagines,quā-
am eximia cum animi delectatione coniunctas, eadem spiri-
constantia,qua superiores illas,iterum ab se reiecit ac repu-
deinde magistris attentè audiendis,multa ac diligenti eorum
æ audierat cōmentatione, quotidianis denique gymnasii ex-
itationibus,triennio & mensibus sex(quod spatium temporis
rriculo philosophiæ in academia illa tribuitur) ita profecit,
ionorifico magistri iudicio ac testimonio,(is erat Ioannes Pē-
philosophus) post consueta certamina, ritu solemni, laurea
erisque doctrinæ insignibus decoratus sit. Post hæc in cœno-
Dominicani gymnasio sacram Theologiam aggressus est, in-
i sanè labore & industria,cùm præter cæteras lucubrationes,
me sæuiente,quotidie manè ante lucem ad scholas, quæ illa
iter hora ibi habebantur, accederet; atque ex eo studio tan-
n Deo adiuuante percepit, quod satis esset ad fidei doctrinæ-
suæ rationem,sine suspicione vlla nouitatis, ex Patrū decre-
atque auctoritate reddendam.

ARIE PROPTER CHRISTVM EXERCETVR.

CAPVT XX.

NEQVAE verò, quamuis interim à plebis catechesi atque à publicis actionibus abstineret, idcirco tamen, quoad per scholas licitum est,ab adiungendis ad Christum ho-
ibus animandisque ad studium verę laudis & gloriæ destitit;
propter multi nec infimę sortis viri,priuatis ipsius colloquiis
ionitis incitati,partim castigato vetere luxu, Christianę di-
linæ seueritatem induerunt;partim etiam solemni voto varia
giosorum instituta professi sunt; partim denique, ingēti aca-
iæ totius admiratione,in Christi gratiam pecunia egentibus
ibuta,pauperem vitam agere,atque adeò ad conculcandum
tus omnem sæculi fastum, & expianda superbiæ crimina,
m per vicos & compita manum ad stipem ipsi porrigere, vi-
nque palàm emendicare cœperunt; quos tamen amici, rem
gnè ferentes, cùm neque precibus neque minis à proposito
ocare valuissent, facta manu denique ab hospitali domo san-
acobi,quò sese cōtulerāt, vi armisq; in pristinum academiæ
rsorium ad sua prosequenda studia retraxerunt. Ignatius ve-
ntam eiusmodi rerum inuidiam subiit,vt præter cæteras in-

iurias & maledicta, falsis etiam criminationibus ad sacrum
quisitorem semel iterum delatus sit. Is erat ea tempestate M
thæus Ori, ex Dominicana familia Theologiæ magister, tum
ruditione tum probitate conspicuus; qui accusatorum fra
comperta, Ignatium non absoluit modò, sed etiā miris orna
laudibus, ipsumque Exercitiorum librum, qui præcipuè in su
cionem crimenque vocabatur, tantum absuit vt damnaret, v
bi etiam eiusdem exemplum Ignatii permissu desumpserit; p
terea absolutionis ac sententiæ formulam, publici scribæ chi
grapho & signo munitam, quam contra iniquorum calumn
quandocunque opus esset, proferret, tametsi minus gratum
potentibus quibusdam viris fore videbat, Ignatio petenti cō
sit. Neq; verò pro Christi nomine solùm hac falsæ accusatio
procella defunctus Ignatius est; sed eorum ipsorum opera,
illum deinde vel maximè dilexerunt, virgarum quoque pub
periculum adiit. Mos est Parisiis in scholasticos improbos ac
ditiosos, ad sanciendam academiæ disciplinam, in hunc ferè r
dū animaduertere: Dissimulato consilio, ad condictam dien
aulam collegii Primarius magistrique nodosa instructi virga
ueniunt, comprehensumque repentè noxium, & in medio c
sessu nudatum, certo plagarum numero singuli afficiunt. Id s
plicii genus cùm ad sensum corporis peracerbum est, tum v
ad ignominiam ac dedecus longè turpissimum, deque ipsius l
nomine aula vulgò appellatur. Hunc igitur cruciatum ac no
maleficis constitutam, Ignatio insonti, quòd condiscipulos
stis præcipuè diebus à schola ad oratorium & sacra mysteria C
fessionis Altarisque traduceret, vehementer iratus magister
Ioannes Penna parauerat, Iacobo Gouea Lusitano collegii I
mario in suam sententiam facilè adducto, quippe qui iam a
priuatim erat infensus Ignatio, quòd familiarem quendam s
Amatorem nomine, seuerioris vitæ præceptionibus imbuis
atque (vt pietatem ferè interpretantur homines) infatuasset
ductum à curis inanibus, & iucundo conuictu amicorum, atc
à pristina consuetudine. Vt igitur dicta supplicio dies illuxit;
uentans iam ad scholas ab amico fideli maturè monetur Ig
tius, ne intra collegii septa vtique illo die inferat pedem; cōc
tos in eū esse omniū animos; pœnas aulæ daturū extēplo, ni
ueat. Ad cuius rei nuntiū ancipiti deliberatione distractus Ig
tius, quòd & pro Christi nomine verbera & contumelias per
ti mirificè optabat, & supplicii apud homines adeò turpis in
mia metuebat, ne complures è iuuentute, ipsius opera iā ad n
lio

ora conuersos,nec dum in bono stabiles, à sua cõsuetudine at-
ue auctoritate auocaret, iterque sibi ad alios etiam deinceps
hristo lucrifaciendos abrumperet,totam rem ad ipsius Goueæ
rbitrium iudiciumque rejicere statuit: quod ille re cognita de-
euisset,id ex diuina maximè gloria & voluntate futurum; neq;
eiusmodi sententia vllis amici denuntiationibus precibúsve
moueri se passus,quamquam horrenti pœnæ imminẽtis acer-
tatem & renitenti carni vim fortiter intulit: ingressusque col-
gium, & recta Gouea m petens nondum è cubiculo egressum,
acido ac sereno vultu,& altam animi pacem ac securitatem in-
cãte:Si meæ mihi(inquit)existimationis & incolumitatis, quã,,
uinæ gloriæ salutisque animorũ cura prior esset ac potior; ne-,,
aquam hodierno die pedẽ intra fines huiusce collegii posuis-,,
n;neque enim antequam huc venirem, ignarus eram Gouea,,,
antum è vestra omnium indignatione dedecoris, quã acerba,,
rmenta me maneant. Sed quoniam nihil omnino mihi vel ad,,
ritum optabilius vel ad verám dignitatem præclarius duco,,,
àm Christi Domini caussa,tam grauia tãq; multa pro me per-,,
ecti,vicissim probra,plagas, mortem denique perpeti; idcirco,,
nirum ad scholas accessi, & vltro memet in tantum & corpo ,,
& famę discrimen obieci. Verùm enim verò mihi non modò,,
d votis meis ac desiderio, sed etiam quid proximorum ratio-,,
us & sempiternæ saluti conducat, caritatis lege consideran-,,
n est.Multos habeo adolescentes Dei beneficio nuper è cœno,,
itiorum emersos, ac vix dum auulsos ab improborum pesti-,,
ti consortio;hos ego vereor,ne si me in tam honesto conuen-,,
ublicè vapulasse constiterit,à meo sermone congressuque,,
tinus auocet infamię metus; ac proinde,vt sunt flexibiles ho-,,
ium voluntates, ad eadem illa saxa,quibus paulo antè adhæ ,,
nt,ingenti dæmonum gaudio,& feruor ætatis,& prauæ con ,,
udinis æstus abripiat.Simul etiam(verum vt fatear) tui me,,
iea doctorisque mei Pennæ me miseret,qui Christianam pie-,,
m ac fidem sacramento professi, cæterisque ad exemplũ iu ,,
æ virtutisque præpositi; CHRISTI famulum, CHRISTI,,
ssam agentem,adeò acerbè insectamini; & qui,qua pœna lex,,
i iubet eos,qui scholasticos deprauare,magistris illudere,se ,,
ones conflare voluerint;eadẽ dignũ iudicatis eum, qui iuuẽ ,,
à vitiis,doctores à iurgiis,academiam à tumultibus vindica-,,
onatur:quæ quoniam mecum ipse reputans, non leuis mo ,,
iti ducebã esse, quamquam cupidus inimicorũ odii vel meo,,
uine explendi,tamen pro nostra necessitudine deesse nolui,,,

"quominus eadem tibi quoque, integra etiamnum re, confid
"da proponerem. Mihi, vt dixi, pro Christi nomine vexati ac
"queri optatissimum est: iamque si videtur, sponte ad patibu
"pergo; tu, Lutetiæ Parisiorum, à sanctæ Barbaræ collegio, in
"modi caussa tale documentum vel pietatis vel æquitatis da
"expediat, pro tua sapientia ac religione constitue. Vixdum Ig
tius dixerat, cùm Gouea, vir &, ni concitaretur aliunde, su
mitis ingenio & tum instinctu diuino valde compunctus, il
cæpta damnauit, ac maiorem in modum detestatus est, appr
sumque amicissimè Ignatium deduxit in aulam, quò iam co
gæ cum reliqua turba parati conuenerant. Ibi silentio indi
repentè contra omnium exspectationem de Ignatii laudibu
rationem instituit; viri fortitudinem, innocentiam, caritatē
tollens; se ipsum & cæteros, qui innoxio periculum struxer
vehementer accusans; quam in sententiam cùm multa dole
grauiterque dixisset, ad extremum obortis lacrymis, ad Ign
genua procidit, precatusque delicti veniam, & apud cæteros
in admirationem gratiamque restituit, & ipse in omni deinde
ta Ignatium & socios præcipuo amore studioque complexus

DE SOCIIS AD IGNATIVM ADIVNCTIS.

CAPVT XXI.

HASCE igitur aliasque eiusmodi insectationes atq
pericula Ignatius Christi caussa contraxit, attamen id
plurimorum quoque sibi gratiam ac beneuolentiam
primis artibus peperit. Fuit enim in illo, præter diuinitus inf
charismata, mirum etiam atque efficax ingenium & studium
animos hominum demerendos. In principum amicitias opp
tunè insinuare sese, easdemque obsequio & submisione tueri; p
res facilitate ac suauitate morum allicere; inferioribus & ege
tibus auctoritate, opera, necnon è suis angustiis etiam pecun
præstò esse; morbo aliquo laborantes vel cum valetudinis & co
tagionis periculo adire, solarique amantissimè; eorum quib
cum viueret, agerétve, vel difficultatem naturæ & arrogantia
perpeti; vel ineptias ac stultitiam, quoad ita res ferret; exsorbe
dissimulatione mirabili; ad aliorum arbitrium ac voluntatē, qu
buscunque rebus honestè posset, semper accommodare se ac fl
ctere; omnibus denique in Christi gratiam omnia fieri: vbi pen
tus in hominum sensus ac voluntates irrepserat, tum demū offi
cii

ciis ac beneuolentia comprehensos occupatosque, pro suo quē-
que captu, sensim & cautè progrediens, Christianæ religionis &
officii præceptionibus excolebat. Atque his ferme artibus, & si-
mul sanctimoniæ ac frugalitatis exemplo, multos, vt diximus, à
turpi ac flagitiosa vita non modò ad sobrietatem & continentiā,
sed etiam ad contemptum rerum mortalium, atque ad salutaria
consilia Christi conuertit. Complures prætereà hæreticos, graf-
sante iam tum peste Luteriana, tempestiuis disputationibus mo-
nitisque conuictos, ad sacra Quæsitorum tribunalia volentes ad-
duxit; & cum sancta Romana Ecclesia in gratiam secreta abiu-
ratione restituit. Iā verò, quod ei vel in primis propositum ini-
tio fuerat, vt aliquos ingenio doctrinaque præstantes ad suum
institutum ac vitæ rationem aggregaret; in id ipsum per Theo-
logiæ maximè tempus incubuit: adiunxitque sibi, Deo bene iu-
uante, iuuenes nouem ex academia vniuersa lectissimos: quorum
primus fuit Petrus Faber Allobrox, pago Villareto Gebennensis
diœcesis humili natus loco, sed egregiè pius, quippe qui duode-
cimo ætatis anno per summum sanctimoniæ studium virginitatē
Deo vouerat; idemq; ad litteras à vita pastorali traductus, tātum
ingenio industriaque profecerat, vt cum in locis Aristotelis diffi-
cilioribus magister ipse Penna consuleret. Hunc igitur Ignatius
studiorum & contubernii communione sibi conjunctum, li-
cet socium gloriosi operis ipso initio destinasset, non tamen cō-
tinuò illi rem aperuit, neque ad tantam perfectionem impellere
confestim aggressus est; sed conscientiam excutere, & in seipsum
quotidie diligenter inquirere primùm edocuit, deinde ad totius
antè actæ vitæ noxas per sacrā Cōfessionē expiādas adduxit, po-
stremò, cùm iam philosophiæ curriculum exegisset, spiritualibus
exercitationibus perpoliuit; adeò propensum ad pœnitentiam,
tantoq; animi ardore succēsum, vt hyeme summa, cōcretū glacie
amnēSequanā plaustris impunè premētibus, in separata Iacobæ-
i domuncula propositas meditationes, & quidem in sides niui,
dio peregerit, sexque ipsos dies omni prorsus cibo potuque
tinuerit, inediam longiùs vtique protracturus, nisi eum, re a-
aduersa, cōsultoq; suppliciter Deo, vetuisset Ignatius; & sanè
pōdit operi fructus. Cū enim antea in eligēdo certo vitæ ge-
e Faber mira animi solicitudine variisq; scrupulorū mole-
adeò torqueretur, vt præ nimio angore sese in auias abdere
tudines, ibiq; radicibus herbarū victitare pęnè decerneret; ex
spirituali exercitatione vocari se vnà cū Ignatio ad animorū
idium non dubiè sentiens, tantā ipse pacem ac trāquillitatē

 con-

conſcientiæ conſequutus, vt ex vehementiſsima tanquam a-
tatione ac ſalo placidum tutumque portum ſe denique
ctum eſſe profiteretur. Ex eodem contubernio Franciſcus q
que Xauerius nobilis Cantaber, idemque non vulgari erudi
ne, quippe qui laurea magiſtrali donatus Lutetiæ poſtmodũ
blicus Ariſtotelis interpres exſtiterit; quamquam principio
non ſtudioſus Ignatii, vt eius pietatem (vt fit) etiam procaciter
rideret; tamen viri tum patientia tum obſequiis adeò delini
eſt, vt ad illius ductum abitriumque ſeſe omnino contulerit. H
& diuitiarũ affluentia, & viuido ingenio, & viribus corporis p
ferocem, admirabili prudẽtia ac lenitate manſuefecit Ignati
in eamque rerum humanarum deſpicientiam & caritatis ar
rem paulatim adduxit, vt inter ipſa Exercitia ſpiritualia, tu
ad carnis macerationem quattuor dies ieiunus omnino tran
gerit; tũ verò, quòd inter iuuenum greges deſultor eximius, c
poris agilitate ſibi nimium placuiſſet; ad eius piaculum va
tatis, membris valido fune perſtrictis, non ſine acri ſenſu dol
ris dies aliquot in commentandi orandique labore atque atte
tione perſtiterit. Hic eſt Xauerius ille, qui non multo dein
pòſt, Ioannis Luſitaniæ regis rogatu, ex auctoritate Pontifi
Romani miſſus in Orientem, plenus Apoſtolico ſpiritu, to
India maritima ſummis laboribus ac periculis peragrata, in v
timas Iaponiorum terras Euangelii lumen primus intulit, a
que ingenti infidelium numero ad CHRISTVM adiunct
multis clarus miraculis, in ipſo aditu Sinarum exceſſit è v
ta. Porrò Xauerium & Fabrum imitati ſunt Iacobus Lain
Seguntinus, qui deinde Societate noſtræ proximus ab Ign
tio præfuit, vir de Chriſtiana republ. in primis optimè me
tus; & Alfonſus Salmeron Toletanus, Græcis & Latinis li
teris admodum eruditus: vterque confecto Compluti philoſ
phiæ curriculo, Pariſioſque partim Theologiæ cauſſa parti
etiam Ignatii noſcendi gratia profecti, cuius de laudibus ia
tum in Hiſpania, conſtanti hominum ſermone, multa cognou
rant. Acceſſit ad hos etiam Nicolaus Bobadilla Palentinu
doctus iuuenis, & philoſophiam publicè profeſſus in oppid
Hiſpaniæ Pintia: itemque præſtanti indole Simon Roter
gius Luſitanus; & pòſt aliquanto Claudius Iaius Gebennenſi
& Ioannes Codurius Ebredunenſis, Paſchaſiuſque Broetus Am
bianenſis, Fabri præcipuè (cuius iam erat nomen Pariſiis cele
bre) monitis & exemplo permoti. Hi omnes, impulſu planè di
uino, cùm alter alterius conſilium ignorarent, poſt exactiſsim
totiu

tius vitæ confeſſionem ſpiritualibus exercitiis ab Ignatio per-
iàm diligenter exculti, vehementi quadam ſpiritus motione ſe-
non quidem in vmbram ac ſolitudinem, ſed in ſolem ac pulue-
m euocari ad prælia Domini prælianda ſenſerunt. nec fuit è
uem vllus ferè, quin ad propitiandum celeſte numen, eiuſque
luntatem ſuppliciter exquirendam, præter cæteram abſtinen-
m & incommoda voluntaria, tridui, vt minimum, totius ine-
am ſponte pertulerit, nimis audaci fortaſſe conſilio; niſi eos &
ultorum exépla & feruor ſimul ætatis ac pietatis excuſet. Hoſ-
igitur ſocios Dei beneficio nactus Ignatius, (quorum tres erát
perſtites hæc ſcribente me, Salmeron, Roterigius, & Bobadilla)
od iam diu moliebatur & agitabat animo, re ipſa aggredi pri-
o quoque tempore ſtatuit; vt Hieroſolymam Pontificis maxi-
i permiſſu repeteret, genteſque finitimas Chriſtiana quondam
ligione prę ſtantes, deinde Mahometis nefaria ſuperſtitione de-
ptas, vel à miſerabili errore ad veritatem Euangelii reuocaret,
l certè (quod erat proximum) ſanguinem ac vitam in cauſa tā
a tamque glorioſa profunderet. Neque ſanè difficile fuit, cęte-
s iam ſponte currentes, & Dei amore incenſos, in eandem ſen-
ntiam & propoſitum adducere. & quia plerique Theologiæ
dia nondum abſoluerant; ne interim conceptus ardor animi
frigeſceret, & ſimul vt ipſorum eo gratiùs diuinæ majeſtati ob-
uium eſſet, quo majorem ſibimet ipſi neceſſitatem ſeruitutis
religionis impoſuiſſent; implorato beatiſſimæ Virginis patro-
io, ac ſancti Dionyſii Areopagitæ, cuius in tutela Pariſii ſunt;
æde ſuburbana, quę mons martyrum dicitur, ſub Confeſſionis
Euchariſtiæ myſteria ſeſe voto obſtrinxère ſinguli, emenſis
eologiæ ſpatiis continuò mortalibus rebus nuntium remit-
ndi, atque in paupertate perpetua ſeruiendi gloriæ diuinæ ſa-
tique animorum: ac nominatim, ad conſtitutam diem Hiero-
ymam eo cōſilio nauigandi, vt in conuerſionem infidelium to-
pectore incumberent; palmamque martyrii ſtudioſè captarét.
conſilium ſi qua re impediretur, anni circumacto ſpatio deni-
e Romam adirent, ſuamque operam ſummo Pontifici Chriſti
cario ad ſpirituale proximorum auxilium ſine vlla vel præmii
ctione vel temporum aut locorum exceptione deferrent. Id
tum in eo templo vouère ingenti conſenſu & alacritate, anno
ſt Chriſtum natum M. D. XXXIV. decimo-octauo Kal. Se-
embris, quo die Aſſumptionis Mariæ Virginis anniuerſaria
atulatio celebratur. idemque votum eodem loco dieque pari-
anno proximo ac tertio renouarunt, atque ea res tum ad con-

ſpirationem ac vinculum animorum, tum ad confirmand
ſuſcepto conſilio mentes omnium, mirificè valuit. Incend
præterea ſtudium alter alterius omni genere officii & cari
duce ac moderatore ſimul Ignatio, quem omnes vt pate
eundem & vnicè diligebant, & valde reuerebantur. ac prim
rituales modò apud hunc modò apud illud agitare cœtus;
ſuauiſſima de rebus diuinis habere colloquia, & ſeſe mutu
Chriſtianam laudem & decus hortari; deinde in ſtudiorum
cultatibus locisque obſcurioribus adjuuare inter ſe; & lucu
tiones quiſque ſuas, lumenque doctrinæ & ingenii, cùm res
geret, in commune conferre: præterea inuicem ſibi omnib
rebus adeſſe certatim: denique à frequenti Sacramentorum
& aſſiduitate precandi meditandique, nullo pacto recedere.
bus rebus & varias dæmonum inſidias tentationeſque, con
eos ab incæpto reuocare, vicerunt: & breui tanta coaluêre cō
dia, vt quamquam è diuerſis nec non infenſis inter ſe orti na
nibus, gratia tamen ſuperante naturam, intra eoſdem alti
rietes, atque adeò ex vno propemodum omnes vtero in lucem
diti viderentur.

LIBRI PRIMI FINIS.

IGNA

IGNATII VITÆ LIBER SECVNDVS.

Aeger Hispaniam repetit.

CAPVT I.

INTEREA Ignatius graui morbo, partim è maximis laboribus vigiliisq;, partim etiam è Parisiensis cœli grauitate contracto; vexatusque subinde stomachi iampridem affecti doloribus acerbissimis; post multa remedia incassum adhibita, jubetur à medicis ad patrium solum & incunabula se referre; quod vnum ad inueteratas corporis ægritudines ttissimum perfugium vulgò arbitrantur. Nec recusauit ille, nõ m valetudinis ratione, vel desiderio suorum adductus, quã duais aliis maximè causis: primùm, vt quibus olim in regionibus, alo publico, juuenilis licentiæ ac vanitatis ipsemet specimen stitisset, ibidem ad spiritualem ædificationem vicissim aliqua hristianæ humilitatis atque modestiæ documẽta præberet; polaresque suos & verbo & exemplo ad studium pœnitentiæ salutis accenderet. deinde, vt, quoniam sociis aliquæ erant in Hiania rei familiaris tricæ; eas eodem itinere atque opera ipse exdiret; neque per eam causam illi vel auocarentur à studiis, vel centi etiam tum vocatione, & expeditionis tam arduæ tamque oriosæ consilio, patriæ dulcedinis ac domesticæ tentationis, a nulla ferè periculosior est, aleam subire cogerentur. Simul eim, è relictis olim in Hispania sociis, cogitabat, si quem in prosito constantem inueniret; secum in eandem expeditionem ecere. Cæterùm ne quid è suo discessu res Parisiensis caperet trimenti, primùm commilitones ad perseuerantiam ac fidem ucis adhortatus, Petrum Fabrum, & annis & vocatione antiissimum, illis præposuit; cui interim obtemperarent, quem pa-

rentis

rentis ducerent loco:deinde tempus certum edixit iisdem app
bantibus, quo tempore cuncti, rebus omnibus præter viatic
& necessaria scripta ex voto abdicatis, nauigaturi Hierosolyn
Italiam peterent,seque iam antegressum Venetias conuenire
Dicta profectioni dies est viij.Kal.Februarii,anno M.D.XXXV
ineunte,qua die Apostoli Pauli conuersio beata recolitur.His
constitutis, anno M. D.XXXV. per autumni tempus ipse non
ne lacrymis mutuique amoris magna significatione singulos
digressu complexus, cùm vellet de more pedibus quãquam æg
corpore proficisci;coëmpto à sociis equo vti coactus est: breu
partim ex ipsa vectatione locorumque mutatione,partim eti
è studiorũ intermissione morbo leuatus, Pyreneo superato G
puzcoam prouinciam attigit. Eius de aduentu propinqui festi
præmoniti ab iis qui hominem ad Aquas Augustas, quam ho
Baionam appellant,in transitu agnorant, extemplo,quòd reg
limes latrociniis infestus esset,armatos homines ad eum excipi
dum tuendumque dimiserant:atque hos primũ Ignatius in G
puzcoæ finibus, deinde etiam, quæ iam tum erat fama de sanc
tate viri,clericos omnes agmine composito ad oppidum Asphe
tiam honoris causa obuios habuit. cumque ab iis & ab ingen
præterea gratulantium turba deduceretur ad ædes paternas; ill
vt ostenderet quantopere ab eiusmodi fastu pompaque abhorr
ret;vt primùm potuit, ex eo comitatu sese proripiens,ad public
hospitalem domum diuertit,victumque continuò emendicare
stiatim cæpit;frementibus videlicet cognatis,eámque rem (vt f
rè deprauata sunt Christianorum quoque judicia,& pauci ex an
mo crucem amplexantur) summi dedecoris atque ignominiæ lo
co sibi ducentibus.Deinde,quamquam inuitis iisdem,institit pl
bem Christianæ doctrinæ rudimentis imbuere, priuatisque co
loquiis eos qui ad se ventitabant, è peccatorum veterno excita
re;festis verò diebus etiam conciones habere tãta hominum fre
quentia,vt cùm eos templa non caperent, in agrum prodire ne
cessariò cogeretur,vulgoque arbores audiendi causa conscende
rent.Et sanè operæ fructus egregius Dei beneficio constitit. Cõ
plures ad virtutem ac Dei cultum à vitæ prauitate cõuersi,multa
sublatæ discordiæ,& odia inueterata restincta, contra aleatore
lata publicè lex,pœnæque propositæ: institutum præterea, vt
preces pro salute quotidie funderentur eorum omnium, quibus
lethalis noxæ piaculo obstrictis,in singula momẽta exitialis exi-
tus immineret:itemque vt ex Ecclesiæ Romanę consuetudine sa-
lutationis Angelicæ signum daretur manè, meridie, & vespere.
iam

m verò grauia quædam vitia, quæ non in populum modò sed iam in sacerdotes irrepserant, magna ex parte correcta. deniq; orbo incurabili affectis, & extrema pressis inopia, ne vel oppi- errarent, vel strati passim in compitis cælum miserabili questu mplerent, publico sumptu consultum. Atque hasce leges mo- sque custodiendi, ne (quod ferè fit) bene cœpta propediem ob- lescerent, curam & munus Loioleia familia, placata postmodū natio, sibi desumpsit. qui cùm in eo xenodochio aliquādiu ita rsatus esset, vt satis appareret ipsum exemplo Christi Domini boribus & paupertate multo magis, quàm otio & rerum af- ɪentia delectari; ad extremum quotidianis propinquorum pre- bus exoratus, ne cognationi aut nihil omnino dedisse, aut etiā imicitias palàm denuntiasse videretur, in paternam domum ex spitali se transtulit; ibique aliquot moratus dies, restituta do- estica disciplina, cunctis ad officium ac pietatem animatis; va- atior multo quàm Lutetia discesserat, ad sociorum expedienda gotia proficisci constituit. Atque hîc nouum ecce tibi certamē natium inter & cognatos exoritur; cùm ille pauperis habitu orsus & pedes iter facere destinasset animo: illi contrà, quoniā iidem eum apud se diutius retinere non possent, certè non nisi ne comitatum & pecunia instructum abire permitterent. Ve- m certaminis denique is fuit exitus, vt Ignatius ne frustra diu- ɪs tenderet, ad viæ modicum in speciem deduci se passus, breui mum & famulos & cætera cuncta remiserit, pedibusque porrò rrexerit; Gallicano equo ministris valetudinarii iam antè reli- o, quem illi deinde in Ignatii memoriam, veluti sacrum & im- unem ab opere, vagari in pascuis ad extremum vsque senium rmisêre. Ignatius igitur Nauarra primùm, deinde Castella per- rata, mandatisque recentium sociorum exhaustis, de veterum atu ac voluntate cognoscere nequaquam omisit: verùm illi par- n exspectationis ac moræ tædio victi, partim etiam aspero vir- tis itinere fatigati, in alia ferè omnia dudum abierant. Ioannes ntùm Gallus, ne de animi salute periclitaretur, monasticæ se dixerat vitæ. Callistus ab animorum cura ad pecuniæ lucrum udio repentè conuerso, in Indiam nauigauerat, vnde aliquanto ost benenummatus ingenti omnium admiratione, qui eum an- a norant, Salmanticam rediit. Cazares cùm Segouiam patriam tiisset, mollioris vitæ commodis & domesticorum consuetudi- delinitus, otio ac voluptati sese dediderat. Artiaga verò, curri- ılum honoris & ambitionis ingressus, & è Commendatorio fa- us Episcopus, cùm aliquandiu in eo dignitatis gradu vixisset, ad
extre-

extremum ægrotus, epota per imprudentiam veneni lagunc[u]
(cùm duæ ſtarent, altera ſalubris aquæ, altera ſublimati, quod [a]
pellatur, medicamenti) miſerabili genere leti defunctus eſt.

VENETIAS INGENTI LABORE CONTENDIT.

CAPVT II.

IGnatius ergo cùm in Italiam properaret, & hoſce quos di[...] ſocios tam longè lateque diſperſos in vnum redigendi atq[ue] ad priſtina reuocandi conſilia ſpes nulla ſe oſtenderet; occu[l]ta Dei judicia ſecum expendens, fuſis pro ipſorum ſalute ad ſup[e]ros precibus, Valentiam venit, vbi videlicet nauem ſtare parata[m] audierat. ibi diſſuadentibus multis ne ſe tali tempore mari com[]mitteret, quòd præter cæteras difficultates etiam nobilis arch[i]pirata Aenobarbus loca opportùna & littorum flexus valida o[b]ſideret claſſe; nullis terroribus de ſententia deceſſit Ignatius. [...] nauis prædones quidem effugit, veruntamē fœdiſſima tempeſt[a]te coorta, clauo defracto, fuſiſque armamentis, cùm iam [de] ſalute vectores nautæque omnino deſperaſſent, lacera & quaſſ[a]ta fluctibus Genuenſem portum ægerrimè tenuit. Atque hæc t[an]ta maris incommoda non ſanè leuius terreſtris itineris diſcrim[en] excepit. Cùm enim ſolus ignaruſque regionum Ignatius per A[p]pennini tramites Æmiliam peteret, viam ingreſſus initio ſpatio[]ſam, ſed in arctum deinde magis magiſque coëuntem; ſtu[]dio procedendi ſenſim in eas penetrauit anguſtias, vnde ſe [...] ſe expedire humana ope vix poſſet. Primò igitur ſolicitè veſtigi[a] facere, deinde cùm neque progredi neque iam regredi tutum eſſet, in exilitate ſalebroſa & horrenda crepidine, torrente ra[]pido minaciter ſupterfluente, hæſit aliquantiſper ſtupenti ſi[]milis, vbi repentè ſeſe tot periculis cinctum animaduertit. Se[d] ad extremum fidenter implorato diuino auxilio, quod vnum re[]liquum eſſe videbatur, humi procubuit; & genibus manibuſque reptando, quadrupedis inſtar, ac prominentia modò ſaxa modò à ſaxis enata virgulta prenſando, tandem euaſit labore, quos ad eam diem pertuliſſet, omnium maximo. Inde per immenſæ altitudinis inuias rupes ac ſolitudines diu errabundus, cùm ad radices montium denique deueniſſet, omnia rurſus offendit partim niuium tabe, partim etiam hybernis imbribus impedita. Cumque nihilominus vrgeret progrediendi neceſſitas, via teter-

rima

a (& est mollis & cretosus ager, ac semitæ per horum tempo-
n incuriam exiguo munimento, nec vllis, vt olim, stratæ
idibus): cum profundo ac tenaci limo diu multumque lucta-
, ad Bononiæ portas tandem aliquando peruenit. Atque hîc,
quid deesset ad probandam æquitatem ac patientiam vi-
ad cæteras miserias illud etiam ludibrium accessit; vt in
 vrbis introitu, è ponticulo in fossam, limo cœnoso mar-
e lubricante, decideret, emersusque luto deformatus ac
didus, ab iis qui tum aderant, non sine joco & facetiis (vt
t procacia in alienis malis hominum ingenia) rideretur.
ille nimirum identidem exerceri se à Patre cœlesti pruden-
intelligens, & in gratiarum actione persistens, sole siccatis
umque vestibus, lassitudine ac fame confectus, cùm vrbis
gnam partem frustra emendicando perambulasset, in col-
um Hispanicæ nationis demum exceptus, ibique dies ali-
ot clementer est habitus. Inde cùm itinere iam facili & cer-
Venetias peruenisset, exacta pecunia quam illi per trapezi-
eadem Elizabetha Rosella benignè curauerat; interea dum
os è Gallia præstolatur, in varia pietatis opera ex institu-
cœpit incumbere. Nec sanè frustra: siquidem complures
nium ordinum homines partim Christianæ doctrinæ præce-
onibus imbuit, partim ab impura & flagitiosa vita ad castum
timorem studiumque virtutis eodem Deo adjuuante con-
it. Quibusdam etiam primariis viris, tum patritiis indidem
externis, praua animi affectione ac vitio laborantibus,
sine copioso fructu, spiritualium exercitiorum expertæ vir-
s medicinam adhibuit. In iis Didacum Guiam & Stepha-
 germanos fratres è præcipua nobilitate Cantabriæ, sibi
ndam Compluti familiariter notos, ac tum Hierosolymis
euntes, earumdem commentationum beneficio tantam ad
m diuinarum intelligentiam & humanarum contemptum
uxit, vt omnibus diuitiis & honoribus abdicatis, CHRISTI
silia omnino sequi decreuerint. Atque hos imitatus est
tmodum Baccalaureus Hozius, item Hispanus, Theologiæ
itus: qui cùm ad easdem commentationes peragendas valde
pensus esset, verumtamen ex quibusdam iniquorum sermoni-
haberet suspectam Ignatii doctrinam ac dogmata; demum
gnatio exercendum atque colendum ita commisit, vt
tos in cubiculum, quò secessit, secum afferret libros,
bus Ignatii dicta scriptaque ad sanctorum patrum & con-
orum trutinam expenderet. Sed vbi appositas ab Ignatio

epulas

epulas deguſtauit; tantum abfuit, vt in iis veneni deprehende
quidquam, vt etiam ardenti quodam rerum cœleſtium amore i
flammatus, mortalibus commodis nuntium ſponte remiſerit, a
que vltro ad Ignatii voluntatem & vitæ rationes adhæſerit. I
Veneta verò nobilitate in primis eo ſeceſſu ac meditatione pr
fecit Petrus Cõtarenus Zachariæ filius, is qui multo pòſt, mag
cum integritate ac ſanctimoniæ laude, Paphenſem Epiſcopatu
adminiſtrauit. Sed & aliorum ex Ignatii conſuetudine inſign
vitæ morumque mutatio eſt conſecuta. Quę quoniam nec ab ol
ſcuris hominibus & incolis celeberrimæ ciuitatis fiebant, breu
vt aliis locis antea, ſic tum Venetiis Ignatii pietas in crimen inu
diamque vocari cœpta, non ferente diabolo, tantam ſibi prædai
è faucibus eripi: ſtatimque vulgatum ab eiuſdem emiſſariis e
Ignatium prauitatis hæreticæ ſemel iterumque conuictum i
Hiſpania elapſum è cuſtodia, in Galliam profugiſſe; ac proind
eius effigiem ab Hiſpanis Inquiſitoribus ignominiæ cauſa publ
cè concrematam. eundem Pariſiis nouas molientem res, infici
temque pernicioſæ doctrinæ labe ſcholaſticos: vbi delatum ſuu
nomen ad ſacra tribunalia odoratus fuiſſet, fuga præuertiſſe l
ctorum manus & conſilia magiſtratuum. Quas criminatione
Ignatius cùm non modò in vulgus, iniquorum opera ſparſas, v
rùm etiam ad Legatum Apoſtolicum Hieronymum Verallum
qui deinde S. R. E. Cardinalis fuit, delatas inaudiſſet; non tam d
ſua, quàm de Sociorum exiſtimatione ſolicitus, vltro ad Legat
adiit, & acriter inſtitit, vt eorum criminum quæſtio exerceretu
quod ita factum, & veritate comperta, honorificè à Legato e
abſolutus, incumbente in eius cauſæ cognitionem Gaſpare Do
cto legati aſſecla; qui ex eo tempore Ignatium vnicè dilexit, a
ſacratiſſimæ domui Lauretanæ deinde præpoſitus, in Societaten
vniuerſam plurima egregiæ voluntatis officia contulit.

VENETIAS AD IGNATIVM SOCII VENIVNT.

CAPVT III.

DVM hæc in Italia gerit Ignatius, interim bello inter Chriſtianos ingraueſcente Reges, cum exercitu formidabili Cæſar per Inſubrum & Allobrogum fines in Galliam irruperat. Ea fuit ſociis Ignatii cauſa & profectionis maturandæ, & itineris per Thuringiam, ſeu Lothoringiam atque Germaniam,

aniam, sanè incommodo anni tempore faciẽdi. Igitur pecunia
busque omnibus, præter viaticum & scripta, in Christi Domi-
gratiam distributis, mense Nouẽbri anno circiter post discess-
m Ignatii, suo quisque baculo innixi pedites viam capessunt,
quidem tanta cum alacritate ac feruore spiritus, vt ne à Iaco-
quidẽ Lainc, viribus nondum è recenti morbo recuperatis,
torqueri potuerit, quominus & pedibus ambularet vt reliqui,
inter ambulandum insuper inualida membra discruciaret his-
do in primis & horrenti cilicio. Vestitus erat omnium, vt pere-
inorum & pauperum, nequaquam elaboratus, & ad modestiã
bmissionemque compositus; pendebat è scapulis mantica ex
rio, in qua sacra Biblia & breuiarium asseruabantur, & scri-
a, quæ dix[illegible]us. Rosaria verò, ad catholicam fidem vel inter i-
os hæreticos profitendam, palàm gestabant è collo suspensa.
ospitium ingressi, primùm omnium, nullo adstantium respe-
u; nixi omnes genibus Deo gratias agebant; eundem in egres-
pariter sibi propitium precabantur. Sobria & frugalis erat
ensa; oratio ac meditatio non solùm in diuersoriis, verùm et-
in ipso itinere plurima; sacerdotibus, qui tres erant, sacrifican-
ous, cæteri quotidie cælesti reficiebãtur pane, sermo nisi de re-
is diuinis aut necessariis ferè nullus; in decernendo, si quid in
liberationem incideret, mira concordia: in superandis viarum
fficultatibus periculisque, summa constantia & æquitas animi.
itumnales pluuias tota ferè Gallia pertulerunt: occurrêre mox
pes pænè obstructæ niuibus: multa fuêre subinde famis, frigo-
, defatigationis incõmoda subeunda: nihil se illis obiecit tam
duum aut tam extimescendũ, quod eorũ quemquã à concepta
ligione officioq; deduceret. Atque hac disciplinæ pacisq; cu-
odia, cùm omnibus, per quorum fines transierant, populis bo-
s odor in Christo fuissent; cunctis nõ catholicis modò, sed etiã
ereticis nouum ac religiosum agmẽ magna cum approbatione
irantibus, ad tercium Idus Ianuarias anni MDXXXVII. Vene-
is ingenti omniũ gaudio & mutua gratulatione sospites ad I-
atiũ peruenerũt. Atque vbi paululũ è longa contentione ac
situdinẽ quietis est captum, statim Hierosolymitanæ prouin-
e consilia renouantur; primùm omnium, rati gratiora superis
re sua studia, si ad ea summi totius Ecclesiæ Pastoris auctoritas
consensus accederet, simul atque hyems remitteret, tunc vel
aximè sæua, Romam ire constituunt, & à Pontifice maximo ius
m ad sacros ordines, titulo voluntariæ paupertatis; tum ad
ansionem Hierosolymitanam, & prædicationem Euangelii,
 fine

ſine vllo interdicti metu ſuppliciter petere. Interea Venetiis neſſarent, atque adeò vt quædam quaſi rudimenta futuræ mi tiæ ponerent; publicis valetudinariis inter ſe diſtributis, ægro ac pauperes omni ope adiuuare inſtiterunt: Confeſſionis & E chariſtiæ ſacramenta gratis miniſtrare, qui per ſacerdotium p terant: cæteri ſolari iacentes, afflictos mœrenteſque ſpe ca ſtium bonorum erigere, adeſſe animam agentibus, cunct denique ad patientiam fidemque adhortari: nec modò ſ ritualibus officiis fungi certatim, ſed ne viliſſima quidem ſeruilia corporibus pauperum curandis defugere miniſt ria; ſternere lectulos; euerrere ſordes; purgare ſcaphia; cad uera defunctorum ritè curata humi condere, interdiu pariter n ctuque omnibus præſtò eſſe tãta cũ alacritate ac diligentia; cuncti obſtupeſcerẽt, vulgatoque rumore, principes etiã viri ſpectaculũ cõuenirent. Quibus in officiis cùm aliorũ omniũ, Xauerii præcipuè caritas ac virtus enituit. Is cùm in quendã in diſſet morbo Gallico miſere deformatum, atque ad eius aſpec exhorruiſſet, vt ea re infringi ac debilitari ſenſit caritatẽ in pr ximum, ita repẽtè in ſemetipſum excanduit egregius Chriſti m les, vt manantem ſanié ex vlceribus purulentis, (cuius rei vel m tionem aures delicatæ refugiant) obfirmato animo, ſemel iter que nõ dubitarit exſugere: qua re nõ modò ſe ipſum in præſe tia præclarè vicit, ſed etiam in omne tẽpus propriam quandã atque perpetuã in elephantiacos atque vlceroſos clementiam miſericordiã eſt conſecutus: quam deinde, vbicumque terrarũ fuit, quotieſcumque ſe dedit occaſio, diligenter exercuit. Quin etiam è ſociorum numero, pauperẽ lepra toto corpore coope tum, cùm præfectus noſocomii non admitteret, in ſuum lectu accepit ipſe cumque manè ſurrexiſſet cunctis ingemiſcentib eadem ipſe quoque morbi fœditate correptus; poſtridie non ne miraculo prorſus illæſus atque intactus apparuit. Hæc & al eiuſmodi veræ pietatis & officii documenta cùm in ea vrbe de diſſent. (quorum ibi grata in multos annos deinde memoria v guit) appetente iam vere, vti condixerant, Romam cuncti fer præter Ignatium, diſceſſẽre. Ipſe tum ad parta in Domino ret nenda, tum ad expedienda quæ ad nauigationem pertinerent, bidem interea ſubſtitit. Atque illi quidem eadẽ ferè diſciplina quam ſuprà diximus, iiſdémque imbrium difficultatibus, iter in greſſi, ad ſuperiorem parcimoniam ac frugalitatem illud etiam addidere, vt neque vllo prorſus viatico, diuinæ tantùm prouidẽ tiæ bonitatiſque fiducia, Romã vſque contenderent; & quia tum

Cineralium seu Quadragesimæ tempus erat, quotidie, quamquã in tãtis laboribus, ritu catholico ieiunarent. Nec sane defuit illis & exercendæ spei, & Christi Domini inopiam ac perseuerantiam aliqua saltem ex parte imitandi materies: accidítque aliquando, vt cùm panis dumtaxat frustulum singuli manè sumpsissent, imbre densissimo stagnantibus latè campis, vt alicubi pectore tenus aqua pertingeret, nullo præterea cibo, millia passuum ferme triginta nudis pedibus vno die peregerint, & quidẽ incredibili non modò tranquillitate animi, sed etiam hilaritate psallentes. Diuersoriis verò cùm propter inopiã excluderentur, & ad publica xenodochia de more confugerent, quamuis oppidò lassi, tamen iis, quę suprà diximus, caritatis muneribus fungebantur: seque ipsi domare ac vincere magis magísque nitebantur in dies. Sanè Rauennæ quidã ex iis cùm hospitalis lectuli sordes ac manãtia tabe stragula nauseabũdus vitasset, quæ prima deinde occasio data est suimet puniẽdi, nõ prętermisit. In pago nescio quo pauper phthiriasi consumptus è vita migrauerat; cùm in eũ pagum nostri venissent, distributísque cubilibus nullum iam superesset, nisi quod phthiriacum fouerat, Pater ille amissam nuper palmam recuperare vehementer exoptans, nudus illico per summum animi ardorem easdem subiit lodices, ibique sese identidẽ versans, cũ ingentes animaliũ greges ea tota pauisset nocte; ad sudorem vsque defatigatus, non leues ab se prioris fastidii ac deliciarum pœnas exegit. Denique sanctam Vrbẽ ingreßi, vt sacra Apostolorum limina & præcipuæ religionis templa castè obierunt, à Petro Ortizio Hispano Cæsaris procuratore ad Pontificem maximum introducuntur. Is erat eo tẽpore Paulus III. è gente Farnesia, cuius nomini plurimum vtique nostra Societas debet. Consueuerat autẽ super mensam non fabulatores aut mimos inducere, sed præstãtes philosophos atque Theologos; & ipsemet, veritatis indagandæ atque illustrandæ caussa, ponere de quo inter se disputarẽt. ea erat grauißimi senis & prudentißimi principis oblectatio. Ad has ergo disputationes post pedũ oscula Patres adhibiti, cũ egregiũ quà Christianæ humilitatis atq; modestię, quà eruditionis & ingenii specimen præbuissent; nõ modò quę volebant de sacerdotio, déque Hierosolymitana prouincia, libẽte atque approbãte Põtifice impetrarũt, sed insuper pecunia ab eodẽ instructi & fausta cũ prece dimißi sunt. Ad quam deinde pecuniã, cùm è nationis maximè Hispanicę collatione accessisset, q aureorum ampliùs ducẽtorum summam expleret, socii, ne quid ex eo viatico præterquam in vsum votiuæ nauigationis

 attin-

attingerent, apud mensarios pecunia omni deposita, & Rom victum emendicantes, admirabile dedere spectaculum iis, qui co ram Pontifice differentes illos audierant: & deinde quemadmo dum venerant, sic Venetias prorsus egentes ac vacui reuerterũ

SACRIS INITIATVR IGNATIVS: ET DE REBVS AB EODEM ET SOCIIS IN Veneta ditione gestis.

CAPVT IV.

POST hæc, diligenti adhibita præparatione, cùm ad eiu dé Legati Veralli pedes perpetuæ paupertatis & castimo niæ nuncupassent vota, diuini amoris igne succensi, mirã te ac maiorem in modum approbante populo, sese denuo ad pri stinos illos labores & assidua pauperũ ministeria retulerunt. De inde in exitu mẽsis Iunii, diui Ioan. Baptistę die natali, Ignatiu & reliqui laici per omnes ordinum gradus ad apicẽ sacerdotii Vincentio Negosantio Fanensi, Arbensiũ Episcopo, euecti sunt tanta nõ modò ipsorum, sed etiã ipsius Episcopi lætitia & anim voluptate, vt sese inter eiusmodi cæremonias nihil vnquam simi le sensisse affirmaret. Interea Patribus neq; in eã diem vlla fuera in Palestinam transmittendi facultas; & eo ipso tempore, cũ gra ue bellum ex fœdere Christianorum principum Venetos inter & Solymanum Turcam exarsisset, sublato repẽtè commercio, om nis non modò peregrinorum, sed etiam institorũ nauigatio con quieuit; vt satis appareat, cæleste numen iratum gẽtibus iis, qua creditum sibi regnũ Dei per summum olim scelus negligentiam que amisere; Apostolicum hunc deuotũque sibi manipulũ in a lias longè nationes atque prouincias iusto iã antè iudicio desti nasse. Itaque propter eam quã dixi causam, spe trajiciendi subla ta, quamquã voti religione soluti videri propemodum poterant tamen ne quis omnino scrupulus animis insideret, finẽ anni ver tentis, vti Parisiis antè decreuerant, prorsus exspectare, seque in terim tum ad sacerdotii primitias diuinæ maiestati libãdas omn diligentia cõparare; tum etiã post multam precationem & absti nentiã proximis operam ex instituto nauare constituunt. Id quo liberiùs atque commodiùs facerent, è tantæ vrbis celebritate ac frequentia in finitima eiusdẽ ditionis oppida aliò atque aliò re cepére sese: vt si fortè (quod tamen in præsentia vix fieri poterat) bello sedato præter opinionem transitus patuisset, è propinquo Venetias cuncti simul accurrerent. Franciscus ergo Xauerius &

Sal-

lmeron ad mōtē Celſum (id vico nomen, ab vrbe Patauio mil-
bus paſſuum ferè quindecim) ſeceſſère: Ioannes Codurius, &
lozius, Taruiſium: Claudius Iaius, & Simon Roterigius Baſſa-
im, oppidum agri Patauini; Paſchaſius & Bobadilla, Veronam;
natius verò, Faber, & Laines cùm Vicetiam petiiſſent, hanc vi-
e rationē iniere: Erat extra vrbē domuncula ruinoſa & deſerta,
ullis foribus aut feneſtrarum obicibus, vento cuilibet peruia. id
bi diuerſorium, ne cui moleſtiam exhiberent, atque vt ab vrba-
o ſtrepitu remoti liberiùs vni Deo vacarent, memores inſuper
abuli quòd Regem ipſum Angelorum noſtra cauſſa naſcentem
lim exceperat, vnanimes delegerūt, quotidianis muneribus ita
nter ſe diſtributis; vt vnus ad cuſtodiam diuerſorii & paucula
ctus miniſteria remaneret, (qui ferme erat Ignatius, quò d pro-
ter nimiam lacrymarum copiam grauiter ex oculis laboraret)
liqui duo vrbem ingreſſi, cibum in ſingulos dies emēdicarent:
uod ab ea functione ſupereſſet otii, totum id omnes cœleſtium
rum contemplationi tribuerent. In hoc vitæ genere cùm qua-
raginta iam dies non minori cæleſtium donorum copia, & ani-
orum voluptate, quàm corporum vexatione & carnis incom-
odo perſtitiſſent, quanto nimirum ſpatio temporis Chriſtum
ſum Dominum ac magiſtrum, antè quàm turbæ ſeſe commit-
eret, abſtinuiſſe cibo & in eremo cum beſtiis latitaſſe memine-
nt; ad eos reuiſendos Taruiſio repentè Codurius affuit, cuius
ceſſu læti, cùm ſpiritus vehementiam ex ea ſolitudine, aſſidui-
te precandi, ieiuniiſque conceptam diutius cohibere non poſ-
nt; ad CHRISTI gloriam ex vmbra in arenam prodire, & quæ
iuinitus acceperant bona, cum proximis communicare conſti-
iunt. Nec mora: Vicetiam ingreſſi, deſcriptis inter ſe celeberri-
is oppidi partibus, eadem omnes hora de rebus diuinis ad po-
ulum dicere incipiunt, nullo prorſus aut loci apparatu aut pō-
a verborum. In triuiis plateiſve, prout cuique locus obtigerat,
eſumpto ex aliqua fortè officina ſcamno pro ſuggeſtu vteban-
ır; populum elata voce, & in gyrum acto ſupra verticem pileo,
d concionem inuitabant; ſermo, vt peregrinorum & hoſpitum,
x variis linguis ferè miſtus, ac minimè proprius. Verumtamen
erat orationis impetus, adeò graues ac veræ ſententiæ, tanta in
mni geſtu atque habitu pietas, denique is ardor in oculis emi-
abat, vt peritiſſimus quiſque rerum æſtimator hos demum eſſe
hriſtianos concionatores germanoſque præcones Euangelii
ictitaret: multi etiam, qui rei nouitate illecti cum cæteris initio
er iocum laſciuiamque ludibundi confluxerant, prudentiſsimis

eorum præceptis & dicendi grauitate permoti, deposita paul
tim petulantia, longè alii atque accesserant dimissa concio
recederent. Quòd si quis deinde seorsum ad Patres adiret, verit
tis & officii studiosior, hunc verò humanissimè acceptum, pro
psius ingenio priuatis institutionibus ad omnem virtutem ac re
ligionem informabant. Illud verò præcipuè rē adiuuabat, quò
neque inanes plausus, vt diximus, fucata oratione captarent; ne
que inter ipsam concionem, aut vbi peroratum esset, quamquam
in summa rerum omnium inopia, quidquam à circumfusa mult
tudine vel peterent ipsi, vel etiam vltro delatum acciperent; bre
uique constare cœpit, paupere tecto ciboque cõtentos, & ab om
ni auaritia & vanitate abhorrentes, non aures populi scalpere
sed vulneribus omni ratione mederi; nec suum potius, quàm De
proximorumque negotiũ agere. Atque haud sane dissimilis fu
cæterorum Patrum in sua cuiusque prouincia probitas & indu
stria; vt etiam aliqui ex magnis laboribus & incommodis extre
mum adierint vitæ discrimen. Neque ita multo pòst, cùm, euo
cati ab Ignatio vt de rebus communibus agerent, cuncti Vice
tiam conuenissent; tanta animorum inclinatio ac beneuolenti
populi Vicetini erga peregrinos apparuit, vt qua nuper in vrbe
tribus duntaxat, cibarii panis, ac ferè mucidi, quotidiana vix cir
cuitione colligebatur, quod satis esset ad vitam ægerrimè tole
randam; in eadem, ipsis iam vndecim, ex voluntariis ciuium elee
mosynis omnia ad victũ cultumque necessaria largè ac benigne
suppeterent. Ibidem igitur primas diuinæ maiestati hostias im
molauere noui sacerdotes, vno Ignatio excepto, quippe qui ad
se comparandum ampliùs adhuc tẽporis sibi sumpserat, & Ro-
mæ postea sacrificandi fecit initium ad ipsum Præsepe & incu-
nabula Christi Domini, quę in æde sacratissima beatæ Mariæ ad
Niues religiosè coluntur.

IGNATIO ROMAM APPROPINQVANTI CHRISTVS APPARET: ET VNDE SOCIETATI IESV nomen inditum fuerit.

CAPVT V.

ET quoniam expeditioni transmarinę præfinitũ anni spatiũ erat in exitu; & infestũ adhuc classibus mare, quid proinde agendũ esset, Patres inter se deliberãt: nec dubiũ fuit, quin, vti Lutetię vouerãt, cuncti sese ad fidei Catholicę propagationẽ, & animarum

marum

iarum auxilium, Sedis Apostolicæ cultui, & Romani Pontificis
bsequio manciparent. Cuius officii procuratio (quoniam satis
l esse videbatur) Ignatio & duobus primariis patribus Fabro &
aini mandata est, Romam adirent, & (quod bene verteret)
HRISTI Vicario hæc sociorum studia ac vota quàm primùm
xponerent. Interea reliqui, ne conceptus è diuturna meditatio-
e & sacrificiis feruor ac spiritus euanesceret, non modò se ipsi
iligentissimè custodire, sed etiã præsidii diuini fiducia proximis
mni ratione opitulari decernunt: ac præcipuis vrbibus inter se
escriptis, præsertim in quibus litterarũ studia florere & frequẽ-
tissimã iuuentutẽ versari cognouerant; Godurius Hoziusq; Pata-
ũ; Roterigius & Iaius Ferrariam, Xauerius & Bobadilla Bono-
iã; Paschasius & Salmeron Senas profecti, eadem ferme ratione
iam paulò antè Vicetiæ adhibitam diximus, & priuatim & pu-
icè cũ hominibus agere, eosq; è lethali flagitiorũ veterno ex-
tare, atque ad contemptum rerũ mortaliũ & cogitationẽ futu-
sæculi omni conatu atque artificio impellere atque adhortari
perunt. Cumque ipsa nouitate rei omnium in se oculos at-
ue ora vertissent; paucis mensibus, Deo aspirante, non modò id
fecêre, quod maximè optabant, vt magni animorum motus &
signes ad Christum conuersiones existerent; sed etiam, quod
inimè laborabant, vt ipsorum nomen ac fama Italiam ferè to-
m ingenti cum admurmuratione peruaderet. At Ignatius Ro-
am duobus quos dixi comitibus rectà contendens, & ab eorum
ero quotidie corpus CHRISTI religiosè casteque suscipiens;
ARIA virgine potissimùm præside atque adiutrice, sese ad fa-
um suo tempore faciendum, ac multa pro Christi nomine sub-
nda, dies noctesque simul intenta quadam animi cura, simul in-
timabili spiritus dulcedine, & noua diuini luminis copia præ-
rabat. Etenim ex quo primùm Hierosolymis rediens ad litte-
rum studia in Christi gratiam animum adiecerat, de rerum cœ-
stium contemplatione, vt diximus, non sine magna difficultate
miserat multum, seque ipse Domini caritate, spirituali conso-
tioni deliciisque sponte subduxerat. Sed studiorum exacto cur-
culo, deinceps & Venetiis, & in Vicetino secessu, & in hoc de
o dicebamus itinere, tã crebra diuinitus lumina, tam liquidas
imi voluptates, eadem scilicet Virgine fauente percepit, vt in
tiquum statum illum Minoressanum (quem postea ob singula-
m & eximiam illius temporis in se Dei benignitatem religioso
co primitiuam suam Ecclesiam appellare consueuerat) non so-
in ex integro, sed etiam cum fœnore sibi restitutus esse videre-
 tur.

tur. Sed præter cætera, quæ, quòd mortalem naturam exſupera verbis exſequi difficillimum eſt; quo die Romam acceſſit, res contigit vel ad memoriam poſteritatis inſignis, vel ad confirm dum in propoſito Ignatium cæteroſque haud mediocriter e cax. Etenim orandi cauſa non longè ab Vrbe templum ingreſſ qualia paſſim impoſita militari viæ cernuntur, ſtatimque, vt ſæ ſolebat, abſtracto à ſenſibus, atque alta quadam animi contépl tione defixo, clariſſima in luce per ſpeciē illi ſeſe Deus pater oſt dit, Ieſu filio baiulanti crucem, & crudeliſſimis affecto ſupplicii præſentē Ignatiū ſocioſq; cōmendans; quos ille cùm in fidem a patrocinium libentiſſimè recepiſſet, ad Ignatium placido & ſer no vultu conuerſus, hæc ipſa effari verba dignatus eſt: EGO VOBI ROMÆ PROPITIVS ERO. Quo tanto tamque diuino ſola tio mirum in modum erectus & confirmatus Ignatius, ac ſocio deinde compellans: Quid nobis, ait, Romæ futurum ſit, fratres; i crucem ne an in rotam agi nos velit Deus, ignoro. vnum ſcio quidquid eueniat, Ieſum Chriſtum nobis propitium fore. ac ſimu totius viſionis ordinem expoſuit. Quæ res non in præſentia tan tùm illos inſolita quadam lætitia & voluptate perfudit, ſed etian in poſterum contra omnes difficultates atque pericula magno pere corroborauit ac muniit: atque idipſum vel in primis fui cauſæ, cur Ignatius confirmatæ poſt modum Societati ſalutare potiſſimùm Ieſu nomen indiderit. quam tamen deinde verbo ſcri ptoque minimam vocare ſolitus eſt, quòd reliquis religioſorum familiis (quas item ſocietates Ieſu licet optimo iure appellare) cunctis omnino tum de ſplendore tū de antiquitate concederet.

IGNATIVS ROMÆ CHRISTIANÆ REI DAT OPERAM: IN CASINATI MONTE ANImam Hozii cælum intrantem videt.

CAPVT VI.

IGITVR tam ſecunda numinis voluntate tamque liberali promiſſo mirum in modum læti, ſic tamen vt non ſine myſterio Chriſtum Dominum crucifixi maximè habitu apparuiſſe apud ſe reputarent, cum gratiarum actione ac prece ſanctam Vrbem ingreſſi, nihil antiquius habuêre, quàm vt viatici nomine ſibi numeratam anno priore pecuniam, quoniam quidem nauigationis conſilia in irritum cecidiſſent, prorſus ad nummum iiſdem a quibus acceperant, redderent; quæ, vtpote ſacra, in alios pieta-

s vſus & opera expenderetur. Deinde, quemadmodum antè cō-
enerat, ſuam & reliquorum operam Pontifici maximo in Apo-
olicis præcipuè functionibus, citra honoris titulos & dignitatis
ıſignia, detulêre. Neque aſpernatus eſt pia Patrum ſtudia Chri-
i Vicarius: atque in præſentia, donec eiuſmodi aliqua ſeſe offer-
:t occaſio, iuſſi Faber & Laines in almo Sapientiæ Gymnaſio ſa-
:as litteras profiteri. quo munere dum alter in bibliis explican-
ıs, alter in ſcholaſtica Theologia, vt appellant, pari cum erudi-
onis ac pietatis laude perfunguntur, atque etiam ſæpe coram
ſo Pontifice de grauibus rerum diuinarum quæſtionibus diſpu-
ınt; interim Ignatius proximorum ſaluti de more operam naua-
at cùm aliis artibus, tum verò ſpiritualibus præſertim exercita-
onibus, quippe ad curandas perturbationes admodum efficaci
rtutiſque iam pridem expertæ remedio: quibus ille per eos dies,
æter cæteram turbam, inſignes aliquot viros diligenter exco-
it. in iis Gaſparem Contarenum Cardinalem, grauiſſimum Se-
ıtorem, eundemque temporibus illis (quod eius varia moni-
enta præclarè teſtantur) ingenii & doctrinæ facilè principem.
Ignatii prudentia & conſuetudine vſque adeò captus eſt, tan-
mque eius præceptis conſiliiſque profecit, vt qualem dudum
ɔtauerat animi regendi moderandique magiſtrum, denique ſe-
Dei beneficio nactum eſſe affirmaret. idemque tradita ſibi Ex-
citia (quod exemplum apud hæredes hodieque aſſeruari perhi-
nt) ſua ipſe manu perquam accuratè deſcripſit. Hunc imitatus
eſaris procurator, (de quo ſuprà dictum eſt) Petrus Ortizius
ıeologiæ doctor inſignis, eaſdem exercitationes ad Chriſti Do-
ini gloriam & ſuam ſalutem omnino experiri conſtituit. Id quo
ıeriùs ſimul & fructuoſiùs faceret, procuratione interim vica-
s delegata, cum paucis quotidianæ vitæ adminiſtris & Ignatio
æceptore in montem Caſinatem ſeceſſit, quo in monte anti-
iſſimum & nobiliſſimum cernitur ſancti Benedicti cœnobium.
i, remotis arbitris, maxima diligentia dies ipſos quadraginta
e meditationi ex Ignatii præſcripto vacauit; idque tanto cum
imi fructu, tantaque acceſſione virtutis, vt quamquam Chri-
anam philoſophiam multo antè profeſſus, tamen ſe tum demũ
rè philoſophari cœpiſſe fateretur. ac parum abfuit, quin grãdis
n natu vir, & Imperatoris legatus, illico mortalibus rebus ab-
ctis magno animo ſeſe ad laborioſum Ignatii vitæ genus adiũ-
ret. ſed cùm id neq; per ætatem liceret, neque per ſuſcepta ne-
tia; certè quod proximum fuit, egregiè præſtitit, vt & ſancti-
ɔniæ ac pietatis exemplo in poſterũ ſui ordinis hominibus per-

luceret,

luceret, & Societatem deinde noſtram, quibuſcumque poſſet r
bus, perquam ſtudioſè ornaret atque defenderet. Non omitte
da videtur hoc loco res memorabilis, quæ Ignatio in illa Caſin
commoratione diuinitus accidit. Dum enim pro ſalute Baccala
rei Hozii, quem grauiter ægrotare cognorat, Domino ſupplica
repentè vidit in ſpiritu (quod ipſum ibidem D. Benedicto ferti
olim in obitu Germani Epiſcopi contigiſſe) animam ſocii luc
clariſſima radiantem deducentibus Angelis in ſublime ferri, atq
ipſa demum cæli beatiſſima regna conſcendere. eidémque Igna
tio, paulo pòſt, dum ad rem diuinam accedit, in ipſo Miſſæ introi
tu, Sanctis omnibus ritè appellandis, lucidiſſimũ cœleſtiũ agmen
ſubitò apparuit, ſic, vt in iis Hozium eximio fulgore micantem
ſine vlla dubitatione dignoſceret. Qua ex vtraque viſione tanto
eſt gaudio delibutus, vt multos dies prę dulcedine lacrymis tem
perare nequiuerit. Huic Hozio Patauium (vt diximus) prouinci
nuper obtigerat. vbi dum in officio, ſingulari cum induſtria & fid
verſatur, ex ipſa rei nouitate ſuſpectus, & coniectus in carcerem
ab Antiſtite Patauino, moxque ab eodem dimiſſus perhonorifi
cè fuerat. cumque acriùs denuo in proximorum ſalute incubuiſ
ſet, è magnis diurnis nocturniſque laboribus lethali morbo cor
reptus, ex hac vita migrauerat, cùm aliis miræ cuiuſdã ſanctimo
niæ relictis indiciis, tũ verò quòd qui ante obitum ſubniger fuiſ
ſet, ac vultu deformior, in eiuſdem demortui facie tantus repentè
nitor ac venuſtas apparuit, vt eo ſpectaculo Codurius cõſors pro
uinciæ animum exſaturare & præ lætitia fletum cohibere non
poſſet. Huius igitur tam felici exitu maiorem in modum gauiſus
Ignatius, è Caſinate Romam vnà cum Ortizio peracta commen
tatione regrediens, obuium habuit in itinere Franciſcum Stratã
Hiſpanum, præclaræ indolis iuuenẽ, ſibi antea non ignotum: qui
cùm è cuiuſdam principis viri familia, pertæſus aulicæ vitæ, mili
tandi cauſa Neapolim peteret, vno Ignatii cõgreſſu atq; ſermo
ne (quæ hominis erat in dicẽdo vis) à ſæculi ſtipẽdiis ad Chriſti
vexilla facili negotio traduci ſe paſſus eſt: ac variis deinde locis, e
iuſdẽ Ignatii miſſu, & Societati noſtræ & rei Chriſtianæ vniuerſæ
cõcionator egregius haud mediocriter profuit. Hoc igitur au
ctus commilitone Romam Ignatius reuertit: ad quem deinceps
aliquot etiam alii rebus gerendis idonei diuino impulſu paucis
diebus adiuncti ſunt.

MAM PATRES VNIVERSI CONVENIVNT: VEterem plebis erudiendæ morem & frequentem vsum Confessionis & Eucharistiæ restituunt.

CAPVT VII.

QVÆ dum ardens Christi amore diligenter agit Ignatius, interim Patres cæteri, sua quisque prouincia bene gesta, Romam (vti decreuerant) circa mediam Quadra-
ïmam conuenêre. Is fuit annus post Christum natum M. D.
XVIII. Tecto recepti sunt à Quirino Garzonio ciue Roma-
, ad villam Minimorum fratrum cœnobio proximam. Ibi in
nma omnes egestate precario victitantes, communi cõsilio ad
n Christianam pro viribus adjuuandam aggressi, permissuque
tistitum varia Vrbis templa sortiti, concionibus primũ ciui-
em ad omne officium atque virtutem vehementer accendere;
nde etiam veteri Ecclesiæ instituto plebem puerósq; Christia-
catechesi (quę iamdiu obsoleuerat) vicatim erudire institerũt.
licet piis eorum studiis dæmon omni conatu se opponeret;
nen partim exemplo vitæ, partim assiduitate dicendi hortan-
ue cũ alia multa propediem assecuti sunt, tum verò pręcipuè,
acræ Confessionis & Eucharistiæ frequens vsus (quo nihil est
mano generi salutarius) diaboli fraude iampridem extinctus,
gno vtique Christianæ Reipub. commodo in principe magi-
ique orbis terrarum Ecclesia reuiuisceret. ex quo deinde pau-
im effectum est, iisdem scilicet adjutoribus, non solum vt in
lia, Gallia, Hispania, cæterisq; Catholicis Europę regionibus,
ùm etiã vt in ipsa India, atque adeò in vltimis terris, vbi pau-
antè ferales dæmonum dapes & nefaria sacra viguerant, iam
nc, ingenti bonorũ gaudio, per pœnitentię Sacramentum fre-
enter elutis animi sordibus, diuina passim cõuiuia celebrẽtur.

LSIS CRIMINIBVS CIRCVMVENITVR IGNATIVS, ET ABSOLVITVR.

CAPVT VIII.

QVÆ nimirum satanas futura præsagiens, ipsis rerum initiis per se suosque satellites obuiam ire non distulit. Augustinus quidam erat ex Eremitana familia concio-
tor; prorsus indignus eo nomine atque ordine. Is Lutheris im-
sectator occultus, per ambages identidẽ perniciosa dogmata
rgebat è pulpito: ac miris artib⁹ auditores à recta in Deũ fide
; à Rom. Põtificis auctoritate sensim abducere conabatur. Id
:ẽ eo fidẽtiùs, ꝙ per eos fortè dies Põtifex aberat, maximis de
rebus,

rebus, quæ ad salutem Ecclesiæ pertinebant, in fines Galliæ N
bonensis Nicæam vsque profectus. Hanc rem odorati è Patrib
quidam; ne ad perniciem animorum latiùs manaret; commu
consilio totam ipsi cognoscere atque inuestigare non dubita
ad eum concionatorem audiendum cum cætera multitudine
mel iterumque conueniunt; quæ ratio disputandi sit, qui scop
totius orationis diligenter attendunt. neq; verò peritos dogm
tum, quæ per id tempus in controuersiam vocabantur, diaboli
ministri fefellit astus, ac latens lupi sub ouis pelle rapacitas. It
que satis iam comperta atque explorata re, primùm ex Euange
præceptis priuatim ad hominem adeunt; quid ad se delatū, qu
auribus ipsimet suis deinde perceperint, iis potissimùm verbis e
ponunt, quibus non de populi modò salute sese, verùm etiam
ipsius qui populum pestifera contagione inficeret, pro Christi
na caritate solicitos esse demonstrent: rogant, hortantur, denu
tiant, praua dogmata corrigat, ambiguè dicta, quæque ad co
temptum Sedis Apostolicæ & Ecclesiasticarum traditionum
rituum facilè trahi possint, ad conciliorum decreta normamq
sinceræ fidei quamprimum interpretetur: vtique à deprauand
Romana ciuitate atque à perturbãdo ipso veritatis fonte in p
sterum abstineat. Ille (qui fastus hæreticorum est) homines nim
rum idiotas ex habitu ratus, eorum dicta primò eleuare & el
dere; deinde vbi se variis vrgeri ac premi argumẽtis & rationib
vidit, versante animum simul ira metuque, pauca præfatus qu
ad occultandam in præsentia improbitatem valerent; cum in
nibus promissis Dei famulos ab se dimisit. Deinde vt se è timo
collegit; diabolicis actus furiis, & amicorum opibus fretus, quo
ille sibi multos potentesque parauerat, ad institutam agendi cõ
suetudinem pari scelere atque impudentia rediit. Quod vbi sen
sere Patres, in re tam atroci tamque periculosa nequaquam leni
bus rati opus esse remediis; consilium cepêre dignum hominibu
diuinæ gloriæ studiosis, dignum sacræ Theologiæ doctoribus; v
improbi concionatoris mendacia palam & ex superiore loc
suis ipsi concionibus refutarent. Id ergo cùm facere instituissent
bonis majorem in modum approbantibus, cognita re Lutheria
nus vehementer excanduit; vocatisque ad se confestim amicis ra
biem doloremque suum impertiit; etiam atque etiam obtestans,
ne tantam ac tam insignem injuriam inultam esse paterentur. Il
li, & eadem laborantes opinionum insania & magistri ignominia
valde commoti, facta conspiratione, Ignatium & socios omni
dolo per fas ac nefas euertere, nec modò fama, sed etiam, si res
procedat,

ocedat, vita ſpoliare conſtituunt. Primùm igitur tota Vrbe fi-
s criminibus diſſipant, Ignatium ſociosque omni ſcelerum ge-
re coopertos, tum in Hiſpania, tū in Gallia, quin etiam nuper
netiis, falſæ religionis & probri flagitiique dānatos; & elapſos
udicum manibus, ad corrumpendam iuuentutem ſpecie pieta-
Romam ſe contuliſſe; ibi, quod bonis artibus nequeant, id, a-
s criminando accuſandoque, per ſummam injuriam quærere,
ſibi apud imperitum vulgus famam ſanctitatis eruditioniſque
ncilient. Cùm, aures nacti ſecundas, hæc & alia id genus quàm
poſitiſſimè ad veritatis imaginē & per ſe ipſi & per emiſſarios
pido ſererent; tantam in inuidiam & odium breui ſeruos Dei
duxerūt, vt eos multi iam quaſi facinoroſos ac fugitiuos hor-
rent; ipſorumque congreſſum & conſuetudinem vulgò refuge-
nt. Cūque iā res è ſententia flueret, læti ſucceſſu aduerſarii, præ-
rea promiſſis ingentibus onerant ſubornantque, qui iiſdē ferè
iminibus, quæ ſparſa in vulgus fuerant, apud Vrbis Præfectum
ſontes accuſet. Has verò partes inexpiabili ſcelere ſibi desūpſit
ichaël Hiſpanus quidam, qui iam antè Pariſiis in Ignatiū de-
cchatus, ac deinde ſingularibus ab eodem Ignatio lucrādi fra-
s mirabiliter cupido prouocatus officiis, egregiam viri benefi-
ntiā (vt ferè fit) minimè vulgari perfidia atq; impietate repēdit;
q; vt Ignatiū & ſocios familiariter nouerat, cōfictis quā maxi-
è ad ſimilitudinem veri criminibus, apud Præfectum ſanè ma-
ā in ſuſpicionē cunctos adduxit. Omnino res erat inſigni infa-
ia; nec modò in vrbe vulgi ſermonibus terebatur, ſed apud ex-
ras quoq; nationes atq; prouincias aduerſariorū nuntiis ac lit-
ris percrebuerat, Ignatianos cū ſuo capite deniq; manifeſtorū
lerū hæreſiſq; conuictos teneri: videlicet, vt quas noxii variis
cis effugiſſent pœnas, eas juſto Dei judicio Romæ in celeberri-
o totius orbis terræ theatro perſoluerent. Interea Ignatius to-
us machinationis nequaquā ignarus, fretuſq; tū præclaro con-
iētiæ teſtimonio, tū etiā Chriſti promiſſis, qui ſe illi Romę pro-
tium ſpopōderat fore; omnes inimicorū impetus totāque belli
ocellam inuicto animo ſuſtinebat, Deūmq; vnà cum ſociis pro
luerſariorum ſalute precabatur aſſiduè. Iámque cauſæ dicendæ
mpus appropinquabat; cùm incidit in eius manus epiſtola, quā
ntea Michaël, recentibus quibuſdam Ignatii meritis delinitus,
uippe vel ferrea pectora interdū patiētia & caritate flectūtur)
d amicum neſcio quem ſumma cum Ignatii & ſociorum laude
erſcripſerat. Ea videlicet epiſtola, delatoris cauſam jugulauit.
āque vbi judicii aduenit dies; citato ad tribunal Ignatio, multa
in eius

in eius vitam ac mores improbè mentitus est Michael. ad
cùm Ignatius admodum sedatè respondisset, prolata ad extr
epistola ac recitata, institit ab aduersario quærere, nunquid
rerum meminisset? num chirographum agnosceret? Tum il
inopinata perculsus, victusque conscientia, repentè pallesc
titubare, frigido sudore perfluere. quod vbi animaduertit P
fectus (is erat Benedictus Côuersinus, vir prudens, & in causis
gnoscendis apprime versatus) confestim suspicatus coitionem
dolum, data opera Michaëlem diligenter interrogat; cùmque
obscuris vestigiis ad ipsa fraudis cubilia peruenisset, seuerum
lumniæ vindicem sese præbuit: ac multis verbis increpitum
lumniatorem (quamquam Ignatio pro ipsius periculo depre
te) insuper multauit exsilio. Post hæc Ignatius flagitare & vr
re, vti conspirationis nefariæ principes, quæ priuatim in circ
cœtibúsque iactarant, eadem coram Præfecto palàm ac leg
mè exponerent, vt sibi diluendi crimina & se sociósque purga
copia fieret. Misso igitur viatore, vadimonium obire coguntur
illi, veteratores & callidi, & cùm in foro iudiciisque diu multú
que versati, tum etiam recenti Michaëlis malo facti cautiores
bi ad tribunal adfuêre, per summam dissimulationem se de Igr
tio ac socijs & sentire quàm optimè, & ad eam diē sensisse resp
dent: neque vllum esse crimen, quod ipsi quidem in eorum vita
moresque conjiciant. Atque hæc & alia eiusmodi coram iudi
rati nimirum fore, vt Ignatius præclarè secum actum existimar
quòd imminens calumniæ periculum euasisset; tam elustri pr
sertim accepta satisfactione proinde quiesceret. At ille multa
magna, quæ ad iuuandam Ecclesiam pertinerent, mente ac co
tatione complexus; veritúsque ne si quid suspicionis incomm
dæ, aut si qua dedecoris nota nascenti Societati adhæresceret, v
omnes in posterum ipsius conatus irritos redderet, vel certè m
gnum rebus gerendis impedimentū afferret, à Præfecto etiā at
etiā postulare, ne fictæ aduersariorū palinodiæ fidē haberet: ea
quippe alia tū sermonibus tum per epistolas longè latéq; vulga
se, ac quæ tunc ad tēpus accōmodata, iudicii metu perterriti, d
xerint. quæ nisi à magistratibus ritè cognita & quæsita public
coarguantur, malo videlicet publico per summum nefas hæsu
ram in Societate magnam infamiam. proinde iure se postulare
vt in sua dicta vitámque omnem diligenter inquirat; se suósqu
ad causam vsque cognitam in vinculis habeat, ac prout re ip
sa cōpererit, ita pronunciet. Hæc igitur, & alia id genus, Ignatius.
Contrà, aduersarii, veriti ne si quæstio perageretur, ingenti suc
pericu

ericulo ac damno paterent ipsorum artes atq; mendacia, per se uósque omni ope contendere ac niti, vt Præfectus ab instituta ognitione desisteret. Iamque, vtpote qui plurimum opibus & ratia poterant; in suam sententiam non modò Præfectum, sed egatum etiam, qui Vrbi pro Pōtifice summo cum imperio præ-rat, Cardinalem Neapolitanum adduxerant. quinetiam ex ipsismet Ignatii sociis non deerant, qui, aduersariis iam à suscepta ctione deterritis, & sponte cedentibus, non vltra instandum, vitandas lites, paci & quieti consulendum esse censerent. At verò gnatius in posterum longè prospiciens, eóque iudicio non tam uam, quā Christi Domini caussam agi prudēter animaduertens; ullis neq; minis neq; promissis nec suasionibus de sentētia deduci se passus est. cúmque omni ad eā rē conatu nō semel adhibito, propter aduersariorū gratiā atque potētiā nihil planè proficeret, nō dubitauit, cōsulto per sacrificia precésque Deo, ad ipsusmet Pōtificis maximi fidé opémque cōfugere; qui Nicæa per os dies, adulta iam ætate, redierat, & in Tusculano secessu valeudinis causa morabatur. Facili ergo ad principem aditu, quo die enit, admissus Ignatius, Latino sermone (quippe qui nondum atis Italicè nosset) eidem ex fide retulit, quo consilio à militari vita sese ad animorum auxilium atque ad litterarum studia trāsulisset: ac dum rem Christianam pro virili parte administrat, uoties, quot locis, quibúsve nominibus accusatus & absolutus uisset. Nuper etiam al Hierosolymitana peregrinatione bello rohibitum (quod Pontifex ipse non ignoraret) se, ceterósque iusdem instituti laborísque socios, qui se vitámque suam ad Christianæ religionis amplificationem Sedi Apostolicæ mancipassent, cùm maximè in vrbe Roma populū docere insistunt, paratique in omnē quamuis arduam atque longinquam expeditionem, eiusdem Pontificis reditum nutúmque auidè prestolantur; circumuentos repentè iniquorum insidiis, & summam in inuidiā non modò in vrbe, sed etiam apud remotas nationes adductos, ne id quidem à magistratibus obtinere posse, vt iacta in suos mores vitámque crimina in cognitionem vocentur. Sibi quidem propriæ vtilitatis & nominis rationem (quamuis ea per se negligenda non sit) minùs antiquam esse: sed quoniam eodem iudicio & ipsorum existimatio & animarum salus agatur, (omnium enim qui ad rem publicam accedant rationes, non veritate solùm, sed etiam fama niti) petere se & orare, ne grauetur pro sua sapientia ac potestate perficere, vt Præfectus Vrbis inchoatam quæstionem primo quoque tempore perget, ne in Vrbe

totius

totius æquitatis parente, contra paucorum factionem ope
nullum inopiæ ac solitudini præsidium fuisse videatur. Sub
audita Pontifex bono esse animo iubet Ignatium; & collaud
(quod antea fecerat) ipsius & sociorum industria & pietate, P
fecto per codicillos imperat, iudicium vtique reddat Igna
causam ritè cognoscat, feratque pro veritate sententiam. Et q
dem hoc loco adesse mihi animis velim eos, qui Deum res hu
nas negligentem circa cæli cardines otiari non minùs ine
quàm impiè fabulantur; ex iis quippe quę consequuta sunt, ne
sanus paternam cælestis numinis curam ac prouidētiam in s
non clarè perspiciat. Cùm enim tota aduersariorum actio ca
ximè calumnia niteretur; Ignatium sociosque variis locis i
damnatos, ambustosque iudicii, flamma per dolum effugisse;
que longum & operosum esset, nemine præsertim necessari
eam rem impendia subeunte, ex tam remotis disiunctisque p
uinciis rei gestæ seriem litteris consignatam testibusque fir
tam ex forēsi formula petere; planè diuinitus factum est, vt qu
quot in Italia, Gallia, Hispania Ignatii iudices extitissent, sub
sum ferendæ sententiæ tempus Romam ferè omnes alius alia
causa conuenerint. Ioannes Figheroa, quondam Archiepisc
Toletani Vicarius, is qui Compluti primùm de Ignatii fa
capiteque cognorat, grauibus de causis Neapolim à Cæsare m
sus, in reditu cōmodùm Romæ substiterat. Venerat eòdem è G
lia Parisiensis Inquisitor Matthæus Ori, Dominicanus, apud q
Ignatius, vt suprà dictum est, semel iterùmque ab improbis f
rat accusatus. Denique in tempore Gaspar etiam Doctus à Ver
tiis adfuit, qui habitæ in ea vrbe in Ignatium quæstioni præf
rat. Hi omnes in iudicium adducti, aduersariorum commen
detexêre, cum summa testificatione virtutis ac pietatis Ignat
Præterea litteræ ciuitatum, apud quas Italia tota Patres aliqua
diu vixerant, per idem tempus allatæ, magnū pondus ad illustr
da ipsorum merita & refellendas iniquorum calumnias attulêr
Iam verò Hercules quoque, secundus hoc nomine Dux Ferrari
sium, qui Patribus familiariter vsus, iisdémque peccata ritu Chr
stiano confessus, ex eorum etiam manibus corpus Domini sun
pserat; libentissimè fecit non modò vt per epistolam, sed etiam
per legatum, perspectæ ipsorum innocentiæ ac sanctitati debit
testimonium laudésque tribueret. Quibus rebus adductus Vrbi
Præfectus, vrgente præsertim Pontificis iussu, quamquam aduer
sariis omni studio contrà nitentibus, denique sua sententia Igna
tium & socios omni non modò culpa, sed etiam culpæ suspicion
libera

liberauit verbis amplissimis, eiusque sententiæ, ad vindicandam insontium famam, varias in prouincias testato descripta exempla dimissa: quibus ex rebus dici vix potest quantum Patribus vbique honoris & existimationis accesserit. Atque hac maximè ratione diu suppressa atque occultata veritas extulit aliquando sese, ac malitia superata, processit in mediũ: quæque machinamẽta diabolus ad teneram adhuc Societatem deformandam atque adeò præfocandam artificiosè parauerat, ea ipsa, moderante rẽ numine, in eius maximè decus & incrementa cessere. At verò insidiatorum longè dissimilis fuit exitus. Namque administer cõsceleratæ calumniæ Michaël, fraude patefacta (quemadmodum dicebamus) in exilium actus est: E ducibus verò (quos nominare hoc loco necesse non est) vnus paulo post iudicium, graui correptus morbo, semet acriter ac dolenter incusans, cum insigni facinoris detestatione diem obiit; alter, cùm deinde manifestis hæreticarum opinionum indiciis teneretur, maturè sibi fuga consuluit, effigiemque suam pro se iudicibus cremandam reliquit; tertius eodem nomine cõprehensus, & cognita caussa perpetuo addictus carceri, ad extremum tandem morte iam imminente resipuit; eidemque animam agenti quidam è Societate ad vltimum vsque spiritum assedit; quæque illi tempori tribui solent, pietatis & caritatis officia præstitit. Porrò Lutherianus ille concionator, qui totam conspirationem scelusque conflarat, intra catholicorum castra per fraudem aliquandiu versatus, cùm religionis ac pudicitiæ simulationem vltrà sustinere non posset, larua deposita, palam fidei & continentiæ bellum indixit, atque ad optata hæreticorum lustra popinasque se contulit.

IGNATIVS ET CÆTERI PATRES DE CONSTITVENDA SOCIETATE DELIBERANT.

CAPVT IX.

HAc igitur falsæ accusationis procella Ignatius sociique defuncti, primùm omnium (vt æquum erat) ingentes & vniuersi communiter & singuli priuatim egere diuinæ clementiæ gratias: deinde, partim quòd aliqui subinde ad Ignatii institutũ aggregabantur; partim etiam quòd inaudierant, aliquot è suo numero varias in vrbes atque prouincias iã tũ rogatu principum à summo Pontifice destinari; visum est faciendum, vti constabiliẽda quã maximè ad Dei gloriã salutemque animarum

Societate primo quoque tempore inter se consulerent; ad ea quippe diem, communi tantùm officio ac pietate ducti, sine ce tis & propriis legibus ac magistratibus vixerant. Ergo precati nibus, ieiuniis, & sacrificiis in eam rem quàm accuratissimè a hibitis, quotidianæ vitæ munera laboresque ita partiti sunt, diurna tempora Dei verbo, consuetisque functionibus; noctur verò priuatis inter se colloquiis, & necessariæ consultationi d rent. Prima igitur nocte quæsitum est, vtrùm Pontificis iussu c gressi, prout se daret occasio, suam quisque sine aliorum conse su vel respectu rem agere; an potiùs, quanquam corporibus loc que disiuncti, animorum tamen conspiratione, & meritorum c munione, vt adhuc fuerant, sic in posterum coniuncti esse deb rent. Dictisque sine variatione sententiis, nullum fuit dubiu quin tam suauis tamque arcta societas, Dei prorsus munere, tam diuersis moribus linguisque coalita, omni conatu studióq retinenda foret; tum ne qua Spiritui sancto iniuria fieret, à q diuinitus fuerant in eam consensionem adducti; tum verò, ne c cordiæ atque vnitatis bonum amitteretur, quo nihil est ad r magnas atque arduas moliendas, & obstantia quæque perru penda, valentius. Cùm hæc & alia multa in eam sententiam ing tra alacritate & gaudio spirituali pro se quisque dixisset, magn pere incensis ad mutuam caritatem & beneuolentiam anim coetus ille dimittitur. Proximo deinde consessu de religione tel tum est, placeret ne ad vota duo, Paupertatis, Castitatisque ri suscepta, tertium perpetuæ item Obedientiæ adiungere, & è s corpore eligere, qui cæteris ampla cum potestate præesset. In rem, quod maioris momenti videbatur esse, diē proferri placu spatiumque seorsum singulis ad deliberandum dari, atque int rim instauratis precationibus & sacrificiis, diuinæ sapientiæ l men opémque diligenter exposci. Vt igitur eius consultatior dies aduenit, omnium in vnum congruere sententiæ, quādoqu dem Christum Dominum ac magistrum sibi pro viribus imita dum cuncti susceperant, quoniam ille sese perfectum atque int grum holocaustum Deo parenti pro salute humani generis o tulisset, prorsus oportere vt ipsi quoque pro suo modulo Chris effingerent: ac quemadmodum singulorū corporis bona per v luntariam inopiam, corpus ipsum per castimoniam Deo imm latum esset; sic animus quoque ante cælestes aras per obedient spiritualis victima caderet, præsertim cùm hoc sacrificio nullu diuinæ maiestati gratius aut suauius esse constaret. Ergo sine c trouersia deligendum videri, cui omnes in terris tanquā Chris

arērent; cuius in verba iurarēt; denique cuius sibi nutum ac vo-
luntatem instar diuini cuiusdam oraculi ducerent. Hisce ita cō-
stitutis, deinceps quæsitum de huius ipsius potestate, vtrùm certo
dierum spatio definitam, an verò perpetuam esse oporteret. Per-
petuam esse placuit omnibus, idq́ue cùm alias ob caussas, quas
commemorare hoc loco necesse nō est, tum verò vt negotia gra-
uiora, quæ ad conficiendum non modò plenæ libertatis, verùm
etiam longi ferè temporis indigent, leniter & ex animi sui sen-
tentia posset ad exitum sine vlla trepidatione perducere. Additū
id hæc, vt Societatis candidati, cùm aliis experimentis, tum verò
præcipuè spiritualibus exercitationibus, peregrinatione, & infi-
mis publici alicuius valetudinarii ministeriis probarentur. Item-
que, vt qui Societatis instituta profiterentur; ii ad tria solemnia
vota, quæ nobis cum aliis dicatis Deo familiis ferè communia
sunt, quartum nominatim adiungerēt; quascunque ad fideliū vel
infidelium terras Christianæ rei caussa Pontifici maximo ipsos
mittere placuisset, eò sine vlla tergiuersatione, atque adeò sine
vlla nō modò mercede, sed ne viatici quidē petitione proficiscē-
rent: ac simul, concepta verborum formula sese obstringerent, pue-
rili ætati per catechesim erudiendæ; quòd eo remedio nullū fer-
e efficacius foret ad intemeratam fidē tuendam, ac prauæ reli-
gionis prohibenda contagia. Hæc igitur & alia id genus nōnulla
per eos dies ab Ignatio patribúsque decreta sunt: eidémq; Igna-
tio negotium datum, vt ea in summam redacta, Pontifici maxi-
mo primū Apostolica auctoritate sancienda atque approbanda
proponeret; deinde vt eadem ipse postea per otium fusiùs expli-
caret ordinarétque, & quàm accommodatissimas ad Societatis
vocationem & spiritum leges canonésque perscriberet.

PATRES IN VARIA LOCA PONTIFI- CIS IVSSV DISCEDVNT.

CAPVT X.

SVB hæc ferme decreta, Pontifex maximus aliquot opera-
rios ab Ignatio in varias agri Ecclesiastici vineas postulauit.
Id nostræ Societati fuit Apostolicæ peregrinationis exor-
dium. Ennio Verulano, S.R.E. Cardinali per eos dies cū amplissima
potestate legatio Parmēsis obuenerat. Huic, Pōtificis iussu, lega-
tionis comites & rerū spiritualiū administri duo, Petrus Faber
& Iacobus Laines, ab Ignatio dati: Senas verò in Etruriā Pascha-

ſius ad inſtaurandam ſacri cuiuſdã cœnobii diſciplinam ab eo
Pontifice miſſus eſt. In Ænariam ſeu Inarimem inſulam, paci-
cationis gratia non leuis momenti, Nicolaus Bobadilla: Brixia
in Cenomannos ditionis Venetæ, Claudius Iaius grauibus ite
de cauſſis abiit. Ac per idipſum tempus etiam in extremas terr
primùm Societati patuit aditus. Braſilicam oram, & præter
quidquid inter inacceſſum olim Bonæ ſpei promontorium vl
moſque Sinas interiacet maritimi tractus, Indo & Gange ſup
rato, Luſitani, armatis claſſibus, ante annos aliquot ingenti a
ſu & labore, æquè fortiter ac feliciter aperuerant; neque Ioan
hoc nomine tertium Luſitaniæ Regem, inſigni virtute ac pieta
virum, vlla magis angebat cura, quam vt barbaras illas nation
à miſera dæmonum ſeruitute ad vnius veri Dei notitiam cultum
que traduceret: atque ob idipſum, quos in ea mitteret loca præ
cones Euangelii, & moribus & eruditione præſtantes, tota Eur
pa impendiò conquirebat. Eius rei conſcius Iacobus Gouea,
qui Pariſiis in ipſo virgarum periculo ſingularem Ignatii fide
virtutemque ingenti cum admiratione cognorat, procul dub
ſtatuit, illum & ſocios ad Indicam expeditionem fore quàm a
commodatiſſimos, quoniam quidem ab Hieroſolymæ acceſ
bello impediti, quemadmodum audierat, in Italia ſubſtitiſſer
Neque tamen quidquam eius conſilii ratus impertiendum R
gi, antequam ipſius Ignatii voluntatem exploraſſet; pro amici
ad illum ſcribit, quàm libente Luſitaniæ Rege, quam ſpatioſ
bonorum induſtriæ pietatique campus in India pateat. ſibi qu
dem, quando illum & ſocios ab Hieroſolymitana curatione a
ceat bellum, ſanctiſsimis ipſorum ſtudiis prouinciam in prim
aptam videri. Si conditio placeat, vltro ſemet apud Regem toti
negotii fore interpretem pollicetur. Ad ea cum gratiarũ actio
reſcripſit Ignatius, neque ſe neque ſocios eſſe iam ſui iuris, qui
pe qui ſummo Chriſti Vicario ſemetipſi perpetuo nexu Obedi
tiæ mancipaſſent; proinde agendum eſſe cum Romano Ponti
ce; quidquid ille iuſsiſſet, id verò ſine mora facturos. Quo acc
pto reſponſo Gouea, cùm facilè ſperaret a Pontifice impetra
poſſe, rem totam Regi ſuo per litteras aperit, ipſumque exẽpl
epiſtolæ Ignatii ad eum mittit cum ſummis illius & ſociorũ la
dibus, etiam atque etiam ſuadens, vt eiuſmodi virorũ opera p
tiſsimùm vtatur, neu tam præclaram occaſionem elabi patiat
è manibus, cui ſimilem fortaſſe nullam ſit in poſterum habit
rus. Haud incaſſum adhibita hortatio; quippe Rex & ſua ſpon
iam incitatus, & Goueæ talis viri monitis & auctoritate perm
tus,

tus, confestim Petro Mascareniæ, suo apud Pontificem maximũ Oratori, mandat mox in Lusitaniam redituro, det operam vt quã plurimos ex Ignatii disciplina secum deducat, Euangelii caussa mittendos in Indiam, eaque de re cum Ignatio quàm primùm agat: si res cum illo minùs procedat, omni conatu cum ipso Pontifice trãsigat; vtique, ne sine tali comitatu reuertatur ad se. Hoc tam seuero mandato legatus accepto, sine cũctatione Ignatium conuenit, ac pauca præfatus (vt fit) conciliandæ beneuolentiæ; mandatum sui Regis exponit, Patresque minimum sex in missionem Indicam postulat. Ad quem ille submissa oratione, tam honorifico Regis de se iudicio gratias cùm egeſſit, eadẽ ferme quæ ad Goueam respondit: quod ab se petatur, totum id è summi Põtificis voluntate imperioque pendere; qui tamẽ, si quid ego sententiam quæris, (inquit Ignatius) vnum aut alterũ fortaſſe tibi cõcesserit, plures vero nequaquam. At ille cùm nihilominus in eodem postulato persisteret, Dei fidem & hominum testans, nusquã operam collocari fructuosiùs posse; tum Ignatius, quasi futura præsagiens, familiari ac placido vultu: Deus, inquit, meliora, clarissime orator; quippe si è tam exiguo numero, sex vnam dumtaxat in prouinciam demas, quantulum, quæso, reliquo terrarũ orbi supererit? Neque tamen idcirco ille ab incæpto desistit; quoniam Ignatium flecti posse diffidat, ad ipsum adit Pontificẽ, narrat quid sibi ab Rege mandatum sit, suppliciter etiam atque etiã obsecrans, ne in tam honesta caussa, tamque pia, frustrari se Regemque suum concepta peropportuni subsidii spe patiatur. Hic Pontifex, quamquam lætus ab vrbe Roma potissimùm, vt par erat, peti sacri Euangelii nuntios, & insuper, tanto Regi tamque de Romana Ecclesia bene merito gratificari vehementer exoptans; tamen, vt in tali negotio, ne videlicet seruis Dei ad omne paratis obsequium abuti pro potestate videretur, (qua erat lenitate ac sapientia vir) audito legato, rem ipsam probauit, de numero ad arbitrium reiecit Ignatii. Is proinde (sanè quàm ægre ferente Mascarenia, neque tamen aspernante quod datum est) post multas in eam rem fusas ad superos preces, quemadmodum antea significauerat, duos dumtaxat glorioso muneri destinauit; Simonem Roterigium Lusitanum, & Nicolaum Bobadillam, qui cùm idcirco Romam euocatus, grauiter ischiade laboraret, neque legatus Regius maturo iam reditu exspectare diutius posset; ægro Bobadillæ, sibique vicem ereptam dolenti, Franciscus Xauerius repentè sufficitur. Erat omnino laboriosa prouincia, itérque lõginquum: &, cùm ferè nullã in spẽ reditus, tum verò in

 apertum

apertum pænè quotidie vitæ discrimen. Sed quæ alios ab ei
modi consilio retardassent, ea ipsa incitamenta fuere Patrib
cùm se quisque tali sorte præ cæteris beatum existimaret. Ac
mon quidem parata in Lusitaniam naui celeriter antecessit;
deinde Regis Lusitaniæ iussu procerũque rogatu, quamuis in
tus, in eadem prouincia substitit. Xauerius autem, vti delatum
eum est, confestim exsiluit gaudio, datoque sibi tẽpore vix qu
satis esset ad laceram attritamque tunicam resarciendam, &
lutandos fratres; cum legato postera die profectus est, imm
tales agens Domino gratias, quòd se denique voti compotẽ ef
cisset. Perpetuas quippe clades pereuntium ex ignoratione D
in vltimis regionibus, animarum, iam antè miserari, & messis p
tissimùm Indicę magnitudinẽ crebris consueuerat vsurpare se
monibus. Quin etiam per quietem non semel erat sibi visus Æ
thiopem in humeros sustulisse vsque adeò ponderosum, vt ip
oneris magnitudine excitaretur è somno mirè defatigatus, m
brisque omnibus dolens: continuoque rem omnẽ Iacobo Lai
patefaciebat eiusdem cubiculi socio. Hęc igitur fuère nostris h
minibus Pontificiæ missionis initia: Patresque in varia deince
loca profecti, maiorem in modũ aucta Societate, institutisqu
supplementi caussa, tota ferme Europa collegiis domibúsve, r
cas Deo duce atque adiutore gessère, quæ proprio & quide
iusto volumine ipsæ per se ad enarrandum indigeant.

IGNATIVS PLEBI FAME PERICLITANTI SVCCVRRIT.

CAPVT XI.

NEQVE verò Ignatio & cæteris, qui remanserant Romæ
negotium defuit. Erat annus à Virginis partu MDXXX
VIII. insignis annonæ caritate, ac per hyemem præcipu
tanta frugum inopia, vt passim iacentes in publico pauperes, fri
gore fameque confecti, miserandum in modum exspirarét. Quo
spectaculo cõmotus Ignatius, tãtæ calamitati sibi omni ope sub-
ueniẽdũ putauit. Iamque è Garzonii villa cum suis in Vrbis fre-
quentiora loca migrauerat, laxiore sibi ab amicis domo condu-
cta ad circum Flaminium, in ea regione quæ sancti Angeli ad fo-
rum Piscarium hodie dicitur. In eius igitur domus ampla cœ-
natione fœno stragulisq; dispositis, & in pauperum alimẽta elee-
mosynis vndiq; corrogatis in omnes partes dimisit, qui in id ho-
spitium,

pitium, vt quęque periclitãtem extrema inopia inuenissent, vel
inter manus, prout res ferret, vel gestatoria sella deueherent. Cũ
enuè curaretur, adhibitis etiam, vbi opus esset, adjutoribus ba-
iulisque, breui numerus decumbentium ad quadringentos ascen-
it. Hic verò, eodem Ignatio præside ac duce, Patrum fratrúmq;
se caritas ac virtus exeruit. Diluculo quotidie linteati omnes
d imperia accipienda præstò aderant. Inde ad sua quisque officia
iscurrere sine vlla perturbatione vel tumultu; alii recens illatos
auperes clementer exuere, & calida elutis corporum sordibus
n lectulo collocare; alii assidere languentibus, eosdémque ami-
issimis consolari verbis. hi cibos aut domi excoquere diligenter
ut aliunde missos instruere, illi fercula inferre, & longa ine-
lia propemodum enectis pretiosos liquores instillare: hi cubi-
ia sternere, illi scopis pauimenta purgare: denique certatim om-
es munere suo ita fungi, vt præclarè testarentur, in minimis il-
is agnoscere se Regem regum & Dominum dominantium. neq;
erò corpora solùm egentium, sed animi quoque eadem opera
urabãtur. Plurimi quippe rudes, Christianæ doctrinæ præceptis
robè instituti, multi à turpi quæstu fraudibúsque deterriti, &
uod caput est, sacra omnes confessione expiati, ac pane cœlesti
ongo interuallo refecti sunt. Deinde, vt aliqui cõualuerant, suc-
edentibus inuicem aliis, cum tegumentis ad frigus arcendum
certo pecuniæ subsidio mittebantur. Ea res per Vrbem vulga-
a, magna populi beneuolẽtia cõciliauit Ignatio: atque ad eam,
Christianæ humilitatis caritatísq; officinã visendã interdiu pro-
miscua turba, noctu verò etiam viri principes ventitabant: ac tã-
a fuit exempli vis, vt quidam, cùm præsentes non suppeterent si-
bi nummi, depositis illicò in vsus pauperum vestimẽtis, domum
eminudi reuerterint. Alii etiam sancta æmulatione incitati, e-
iusdem conditionis homines, quorum non deerat passim copia,
hospitio susceptos benignè curarunt. Multi præterea proceres, in
gloriosi operis perfectionem, Ignatio pecuniæ summam vltro
detulêre non leuem. Qua in re Margaritæ Austriacæ Caroli V. fi-
iæ, Octauio Farnesio nuptæ, Placẽtinorũ & Parmẽsiũ hodie du-
ci, pietas ac beneficentia vel in primis enituit. Atq; eius pecuniæ,
cũ Ignatius intelligeret, se vel maxima eorũ qui contulerãt volũ-
tate, partẽ aliquam in suas & suorum necessitates erogare posse;
tamen tanta fuit religione vir, vt ne obolum quidẽ nisi in exter-
norum pauperum commoda insumpserit, relatis in codicem ac-
curatè nominibus, vt omnium prorsus ratio constaret. Atq; hunc
maximè in modum labor ad exactam vsque hyemem secunda
 ciuitatis

ciuitatis admurmuratione perductus. ac vere demum ineun
frumenta partim ab iis qui suppresserant, sponte prolata; part
à magistratibus aliunde conuecta sunt. Ea re non mediocrit
annona laxauit; grauique perfuncta periculo plebs, Deo adjuu
te, ad solitos quæstus & opificia rediit.

CONFIRMATVR A PONTIFICE MAXIMO SOCIETAS.

CAPVT XII.

INterea, cùm ad Ignatium studio religionis aliqui subinde adjungerent; nequaquam immemor ille, quod ad Societate confirmandam attinebat, negotii paulo antè suscepti; quic quid à publicis occupationibus otii datum est, in eam ipsam re diligentissimè contulit. ac primùm totius instituti formula (fusiùs postea explicandam) ad certa capita dilucidè redegit a breuiter. deinde nactus opportunitatem, quòd Pontifex maxi mus per autumni ferias è turba negotiisq; Tibur sese receperat eam formulam auctoritate Apostolica sanciendam eidem Pōti fici suppliciter obtulit per Gasparem Contarenum Cardinalem de quo supra dictum est, ob egregiam virtutem sapientiamqu Principi in primis acceptum, nostriqueordinis amicissimum; qui ille vbi perlegit; confestim: Spiritus, inquit, Dei est hic, ac mult præterea in eam sententiam adjunxit; quare consideret recētem huiusce manipuli ardorem, tali tempore diuinitus excitatum, afflictis Ecclesiæ rebus non leui tum præsidio tum ornamento futurum. Verumtamen, vt in tanta re ne minùs consultè quidpiam statuisse videretur, totum negotium delegauit tribus viris è sacro Collegio Cardinalium, apud quos minimùm loci fore putauit gratiæ. In iis fuit Barptolemæus Guidicionius Lucensis, vir diuini humanique iuris apprimè peritus, idémque nouarum religionum adeò non amicus, vt de iis ad certum numerum redigendis librum etiam conscripsisse dicatur. Is, præiudicata iam causa, collegas nequaquam propensos in Ignatium facilè in suam sententiam adduxit, certámque propemodum confectamque rem consilio & auctoritate sua pænè discussit. Quod vbi sensit Ignatius, parum præsidii ratus in hominibus esse, ad opem diuinam de more confugit, ac præter ieiunia, supplicationes, cæteraque ad numen propitiandum adhiberi solita, cælestes insuper hostias eo tantùm nomine per se & per amicos immolauit ad tria millia.

qua

ua procuratione, intra finem anni vertentis, cùm cæterorũ tum ræcipuè Guidicionii ita immutata voluntas est, vt cùm de multitudine religionum cohibenda idem quod antea omnino sentiet, huic tamen refragari se vltrà negaret posse, diuino videlicet monitu & occulta spiritus operatione vehementer instinctus. Ita qui diu valde anxios habuerat Patres, eorumque spem variis frustrationibus propemodum extinxerat, idem vnà cum cæteris collegis repentè placatus ac fauens, rem vltro suscepit, commendavitque Pontifici, Tibure denuo commoranti; qui libentissimo animo & Societatem ipsam & Societati inditum nomen ritè sancteque approbauit V. Non. Octobris, anno MDXL. idque testatum voluit esse publicis litteris eodem die locoque datis, cum eo tamen, vt in vniuersum socii ne plures sexaginta numerarentur. ea videlicet fuit nouellæ Societatis quædam quasi probatio. siquidem triennio pòst, cùm variis locis atq; prouinciis Deo aspirante constaret egregius opere fructus; ab eodem Pontifice limes ille omnino sublatus est, liberùmque Ignatio & successoribus relictum, cuilibet petenti Societatem dare. quod item apparet diplomate dato pridie Idus Martias, anno M. D. XLIII.

PRÆPOSITVS GENERALIS CREATVR IGNATIVS.

CAPVT XIII.

IGITVR post multas difficultates approbata denique Societate; gratiæ primùm (vt æquum erat) actæ superis, quorum benignitate res bene feliciterque vertisset; deinde, quoniam dies à Põtifice emissio Patribus imminebat; è suo corpore Præpositum Generalem (sic enim qui cunctis præesset appellare placerat) primo quoque tempore deligere visum est. Societatis autem status per id tempus erat eiusmodi. Franciscus Xauerius & Simon Roterigius in Lusitaniam erant profecti. Petrum Fabrum Cæsaris legatus Ortizius ad Vormatiensẽ cõuentũ Pontificis permissu in Germaniã adduxerat. Iacobus Laines Parmæ, Claudius Iaius Brixiæ, Senis Paschasius agebant. In Brutios Nicolaus Bobadilla discesserat. Cum Ignatio Romæ duo dumtaxat è Patribus versabantur, Salmeron & Codurius: tyrones verò qui nomen dederant Societati, partim apud Ignatium erant, partim studiorum causa ab eodem Parisios missi, necessaria ad bellum spiritua- le arma enixè parabant. quidam etiam ad res domesticas compo-

nendas in Hispaniam profecti, & concionibus iam tum & coll
quiis, ingenti hominum approbatione, Societatis nomen lon
lateque vulgauerant. Hoc Societatis statu, cùm Præpositi elige
di tempus adesset, Patres, qui quidem in Italia erant, per litter
moniti, quod rei Christianæ commodo facere possent, crean
Præpositi causa ad Vrbem accederet; sub initium Quadragesim
anni MDXLI. conuenêre omnes, vno dempto Bobadilla, que
in oppido Bisiniano tum maximè res gerentem abduci rursus a
opere Pontifex noluit. Is & cæteri qui longiùs aberant, suū qu
que in schedula suffragium ritè obsignatum, partim in discess
reliquerant Romæ, partim deinde misêre inclusum epistolis. A
primùm tridui supplicatio indicta, vetitūque inter ipsos de Præ
positi electione colloquium est. deinde coniectis in vrnam sch
dulis, triduum insuper continuatæ preces: ac septimo denique d
legitimè extractis recitatisque suffragiis, Præpositus declarat
Ignatius, nemine præter ipsum Ignatium discrepante: nam que
consultò, ne vnum nominatim ex omnibus deligendo, cætero
quodammodo notasse videretur, in schedula scripserat, se ad eu
accedere, in quem plurima suffragia conuenirent, vno se dumt
xat excepto. Igitur explorata iam numinis voluntate, ad Ignati
venerabundi accurrunt Patres. at ille, parendi nimirum long
quàm imperādi cupidior, seuero vultu iubet eos absistere, nega
que se munus viribus impar suis vlla ratione subiturum: multa
serio disputat, cur alium potiùs quemlibet sibi sufficere debean
Sed videlicet quibus rebus putabat voluntates Patrum aliò poss
transferri, eæ ipsæ vel maximè studia eorum incendebant. nihil e
nim ad conciliandos homines æquè valet, atque animi modera
tio atque submissio. quo factum est, vt nihil eorum quæ ad mu
nus detrectandum Ignatius afferebat, aliquandiu non modò a
animum admitterent, sed ne ad aures quidem. Sed post multam
denique altercationem ęgre Ignatius tenuit, vt ampliùs in ter
tium diem obsecratione protracta, rursus in suffragium iretur
quo die cùm idem prorsus omnium consensus exstaret, neque iā
,, locus tergiuersationi videretur esse, tum Ignatius: Quandoqui
,, dem vos in me potissimùm eligendo perstatis, inquit, ego autem,
,, meæ conscius infirmitatis, vestro iudicio salua religione assenti-
,, ri nequeo; reliquum est, vt huiusce controuersiæ arbitrum deliga-
,, mus eum, qui mihi à confessionibus est, quóque, vt scitis, vtor di-
,, uinæ voluntatis interprete. (is erat ante cōditam Societatem fra-
ter quidam Theodosius ex ordine Minorum, cœnobii quod ad
sancti Petri in Monte aureo, qui fuit olim Ianiculus, appellatur.)

Quod,

Quod, ne frustra diutius tenderent Patres, eo faciliùs concesse-
e, quòd minimè dubitabant, quin ipsorum suffragii prærogati-
iam ille quoque sua sententia comprobaturus esset. neque eos
efellit opinio. Cùm enim rem totam ad eum detulisset Ignatius,
mbecillitatem suam corporis animique commemorans, dein e-
iam atque etiam obtestans, vt se tanto onere leuatum vellet; ille
ognita re tantum abfuit vt precibus Ignatii cederet, vt etiam
biurgauerit hominem, quòd, tam explorata diuina voluntate,
piritui sancto diutius restitisset. & simul, ne dissimulationi esse
ocus, vltro adiit Patres, ac de suo responso certiores fecit. Qui
us rebus denique victus Ignatius, omni spe in vno Deo rei ben
erendæ reposita, dedit manus, diemque constituit x. Kal. Maii,
uo die ad auxilium diuinum implorandum pręcipua septem Vr-
is templa simul omnes obirent, & in diui Pauli potissimũ (quo-
iam eius maximè Apostoli vestigia sequerentur) solemni profes-
one suæ religionis vota susciperent. Vt igitur ea dies adfuit, in
templo ad sacellum beatæ Virginis, vbi tum Eucharistia custo-
ebatur, quod sacellum ad imos gradus est aræ maximæ; sub
iam cœlestis panis communionem, ipse primùm qui sacrifica-
it Ignatius, tum cæteri sua quisque vota clara voce de scripto
Apostolici diplomatis formula nuncuparunt. deinde sumpto
Ignatii manibus corpore Domini, post gratiarum actionem,
cratissima eius ædis loca religiosè cùm adiissent; circa aram ma-
mam, sub qua Petri & Pauli Apostolorum ossa condita sunt, cũ-
i consistunt, flentesque præ gaudio, & suauissimè amplexantes
ter se, gratulantur denuo superis, quòd cæptis adfuerint, suam-
Societatem arctiori vinculo colligarint: deinde reliqua tẽpla
ri lætitia ac pietate circumeunt. Quibus rebus ingenti omniũ
nsensu & cõspiratione peractis, magistratum Ignatius iniit. ac
imùm omnium, ad cõstituendam domesticam disciplinam ad-
cit animum, quæ digna tali instituto, digna Christianæ Philo-
phiæ professoribus haberetur. Itaque ad cæteros prouocandos,
que ad iacienda in tyronum animis veræ humilitatis funda-
enta, in sordidis culinæ ministeriis aliquandiu versatus est ipse,
nta cum alacritate ac diligentia, quasi tũ primùm, ad suã ipsius
endationem, vitæ spiritualis curriculum esset ingressus, neque
men interea grauioribus negotiis deerat, tẽporibus ita distri-
itis, vt quantum liceret, vtrique muneri satisfaceret. Accedebat
hæc summus paupertatis amor, summa in victu cultuque fru-
litas: præterea in singulorum officiis exigendis erratisque
iiendis admirabli mista lenitate seueritas: in subleuandis verò

omnium

omniũ & animi & corporis necessitatibus, cura & vigilãtia pl quam paterna. cumque ad ea caritatis officia, prout res postu bat, opportunas insuper adhortationes & publicè & priuat adhiberet; haud sanè difficile fuit, in animos, recentissimo tu Societatis spiritu sponte incẽsos officio ac religione, eos mor eamque viuendi rationem inducere, vt (si cælestibus terrena c parare fas est) intra illa tecta parietésque, angelorum in human corporibus quidam conuictus videretur esse, nullæ tum quer moniæ, nullæ detractiones, nulli susurri, quibus incommodę su spiciones excitantur, & disjunguntur animi; sed acerrimum s cuiusque deprimendi submittendique certamen; in superioru jussis excipiendis exsequendisque alacritas ingens; mirus in con municando interpretandóque candor atq; simplicitas; oculo ac sensuum intenta custodia; studium precationis ac solidæ vi tutis ardens; quæque ex his rebus necessariò prouenit, admirab lis in magna nationum, ætatum, ingeniorum varietate cõcordi Itaque conjectis, vt fit, omnium oculis in ordinem nouum; bre non ad nostros tantùm, verùm ad exteros etiam, salutaris exem pli manare vtilitas cœpit. Adolescens quidã, egregiis naturæ a jumentis, è Septentrionali plaga Romam aduenerat, non mod Lutheriana tabe infectus ipse, verùm etiam mirè cupidus eius lõgè latéq; vulgandæ. Is cùm ex occasione sese in hominũ cætu insereret, verbisq; venenatis clericorum vitam ac mores summ in inuidiam vocaret primùm, deinde abductis à sacerdotum re uerentia mẽtibus praua dogmata sensim instillare quotidie pe geret; patefacta re, iussu magistratuum comprehenditur, qui c & ipsi per se, & sacræ Theologiæ magistris adhibitis, illum ab o pinionum insania reuocare frustra conati essent; ne quid intent tum relinquerent, ætatem & ingenium miserati, priùs quã in e lege ageretur, accersito Ignatio rem totam exponunt. quoniam ipsorum neque adhortationes neq; minæ proficiant, habeat ill aliquandiu apud se, videat etiam atque etiã vt errantem ouicul ad Ecclesiæ caulas aliqua ratione traducat. Ille clemẽter accepti hæreticum domum adducit. neque verò sapiẽtes judices frustra ta spes est. siquidem adolescens ab Ignatio sociisque amicissim habitus, eorũ dictis, factis, & institutis accuratè obseruãdis pau latim affici atque immutari Dei beneficio est cœptus, & quã an tea respuerat medicinam, libẽtiùs in dies accipere: ac demũ per seuerantibus Patrum officiis, & diligentissima curatione, eò pro cessit res, vt euulsis lethalium dogmatũ fibris, priorem pertinaciã gemebundus agnosceret: nec antè à salutari incæpto destitit, quã

luntaria abjuratione deteſtatus errores, ingenti bonorũ tum
dmiratione tum gaudio cum Eccleſia ſancta in gratiam rediit.
deinde, quærentibus viris grauibus cur qui antea tot machinis
ppugnatus peruicaciſſimè reſtitiſſet, Ignatii denique & Patrum
ospitio & conſuetudine vinci ſe paſſus eſſet; ſine cunctatione re-
ondit, ſe illorum non tam diſputationibus argumentiſque (li-
ēt in eo quoque genere valerent plurimũ) quã ſpectatæ ſancti-
ati virtutique ceſſiſſe: quòd ita apud ſe propè neceſſariò ſtatuiſ-
t: à tam incorruptis moribus, tanta pace atque concordia, tam
onis operibus rectam in Deum fidem abeſſe nullo modo poſſe.
Quæ res documento erit hominibus noſtris; licèt ad conuerten-
ās ad Chriſtũ animas ingenii ac doctrinæ pręſidia requirantur,
amen conſpecta vitæ morũque innocẽtia plus multo quã litte-
s aut concertationibus profici. Alius quidam filius familias, de-
rtis liberalibus ſtudiis, ac repudiata omni diſciplina, prorſus
ndomitus & effrænis, cùm neque à parentibus iam neque à ma-
iſtris regi vllo modo poſſet: Ignatio traditur, cuius lenitate, itẽ-
ue cæterorum Patrum præceptis atque inſtitutis accuratiſsimè
xcultus, poſita paulatim ferocia petulantiáque, cunctis admirã-
bus ita pudicos modeſtóſque induit mores, vt vix minimum in
lo vitium reprehenderes. Multi præterea omnium ætatum atq;
rdinum, quos præceps in omnem licentiam natura cupiditáſq;
orruperat, Ignatii conſuetudine exempliſque incitati, collegére
ſe, atque ad bonam frugem Deo adjuuante rediêre.

GENERALIS IGNATIVS DENVO CATE-CHISTAE MVNERE FVNGITVR.

CAPVT XIV.

PER eos dies nomen Societati dederat è Pontificia familia Petrus Codatius Laudenſis, vir honoratus, & opulento ſa-cerdotio præditus. Is, diuino prorſus inſtinctu, diuitiis & cõ-
modis omnibus propter Chriſtum abdicatis, Marthæ munus in
Societate ſibi vltro depopoſcit, & egregiè præſtitit; in alimenta
Patrum (erat autem Vrbe tota notiſſimus, & apud Principes gra-
tioſus) eleemoſynis vndique corrogandis. quæ res Ignatium &
ſocios magna moleſtia liberauit; quippe quos in ſpirituale pro-
ximorum ſalutem omni ſtudio intentos, tem porariæ curæ ad
eam diem valde impedierant: Eiuſdem Petri opera templum e-
tiam proprium Societas nacta eſt ſanctæ MARIAE à Strata,
non

non satis amplum illud quidem aut commodum; sed tamen in celeberrima vrbis regione, & ad Societatis functiones in primis idonea: cuius loco, dum hæc scriberemus, Alexander Farnesius Cardinalis, Pauli III. Pontificis maximi nepos, ædem nomini IESV magnificentissimam regio sumptu exstruebat. Ei templo deinde adjuncta domus est, quam hoc tempore patres incolunt, Philippi Archinti beneficio, Salassiorum Episcopi, qui tum Pontificis vices in diœcesi Vrbana gerebat; viri de Societate vniuersa in primis optimè meriti. In eo igitur templo Ignatius, professionis lege, sex & quadraginta diebus Christianæ catechesi operam dedit è loco superiore, magna & assidua non modò plebis; verùm etiam præstantium virorum frequentia: prorsus, vt quidam ex optimatibus palàm gloriarentur, beatósque se ferrent, quòd nullam omnino ex Ignatii concionibus omisissent. Agendi autem rationem sequebatur eiusmodi: Fidei præcepta, & mysteria cognitu necessaria; primùm ad vulgi captum explanabat, iterabatque, vbi opus esset, eadem sæpius: deinde opportunis digressionibus certos interim locos tractabat fusiùs, non tam ad ingenii, vel doctrinæ ostentationem, quàm ad pietatem excitandam, populumque permouendum accommodatos. Idque tam veris grauibusque sententiis, tam ardenti vultu oculisque, vt diuini amoris ignem vndique spirare videretur; minimè fucatæ eloquentiæ vir, nec in singulas voces numerosque solicitæ, sed ingenti animo, prout impetus tulerat, sua sensa prosequentis. Itaque perorationem eius non ineptus populi plausus aut stulta facundię cōmendatio sequebatur, sed alta suspiria gemitusque, & anteactæ vitæ detestatio salutaris: vt vel defixis humi oculis, tristes ac sibimet irati discederent, vel etiam illico sese ad sacerdotum pedes abjicerent confitendi causa, tanto cum fletu atque singultibus, vt linguam soluere aut vocem in verba formare vix possent.

SOCIETAS AVGETVR, DISTRIBVVNTVR PROVINCIÆ.

CAPVT XV.

INTER hæc Societas majorem in modum crescere, sublatisque Pontificis decreto cancellis, quos initio idem Pōtifex (vt dictum est) illi probandæ præfixerat, multi certatim ad mili-

liciam ſpiritualem Ignatio dare nomina. Cumque noui ordi-
s fama bonuſq; odor inſtituti operis manaret quotidie latiùs;
tres variis orbis terræ locis vehementer expetebantur. Itaque
Romana domo, tamquam à metropoli, diſiunctiſſimas in re-
ones, ciuitatum Regumque inuitatu, miſſę coloniæ; domuſque
l collegia ingenti approbatione conſtituta: primùm omnium
Luſitania, atque adeò in ipſamet India, ſumptu ac munificen-
ı Regum Luſitaniæ; tum aliorum pietate in Hiſpania, Gallia,
ermania, Italia: ſed cùm aliæ pleræque nationes auidè Socie-
tem amplexæ ſunt, tum verò Sicilia & inuitauit perhonorificè,
permiſſu Pōtificis maximi acceptam, in primis copiosè ac be-
gnè tractauit; adnitente præſertim Ioanne Vega Hiſpano, (qui
gnum illud pro Cæſare adminiſtrabat) prę̨ſtanti non minùs re-
gione quàm prudentia viro; cuius, etiam antea, dum Romæ le-
tus Cæſaris ageret, plurima & maxima in Ignatium & ſocios
regię cuiuſdam beneuolentię documenta conſtiterant. Itaque
m latè iam fuſa Societate, non modò collegiis domibuſve re-
ores præficere, vt antea, ſed etiā Prouinciales præpoſitos, quos
pellant, cum ampla poteſtate in ſingulas nationes deſcribere
actus Ignatius eſt. Ac primùm Luſitaniæ præpoſuit Simonem
oterigium, deinde Hiſpaniæ Antoniū Araozium Cantabrum,
aliæ Iacobum Lainem, Indiæ Franciſcum Xauerium, Germa-
æ Petrum Caniſium, Galliæ Paſchaſium Broetium, aliiſque
inceps alios. Nam vrbanam prouinciam, niſi ſi quando gra-
ori valetudine premeretur, ad extremum vſq; ipſe adminiſtra-
t. Interea de Societatis vniuerſæ progreſſu mirè ſolicitus, à ſin-
ılis Prouincialibus per litteras penſum exigere; vnicuiq; man-
ıre diligentiſſimè quæ è re communi eſſent: Romæ verò, præter
omeſticæ diſciplinæ curam, de qua dictum eſt, cæteraſque fun-
iones, multa & grauia quæ ad incrementum ac defenſionem
atholicæ fidei pertinerent, partim cum ſummo Pontifice, Car-
nalibus, Legatiſque Principum coràm, partim etiam cum ipſis
egibus atque Principibus per epiſtolas interpretes agere. Acce-
ebat ad hæc, ſolicitudo ingens atque indefeſſus labor in ſuble-
andis pauperum difficultatibus; orborum orbarumque educa-
one ac pudicitia procuranda tuendaq;, & perditis mulierculis
turpi quæſtu ad frugem & continentiam traducendis.

VARIÆ

VARIÆ IN IGNATIVM TEMPESTATES EXCITANTVR.

CAPVT XVI.

QVIBVS ille rebus dum Christi causam agit intrepid multorum, vtsit, odia simultatesque contraxit. In iis a licus quidam (cuius nomini parcitur) eo tempore pot & gratiosus, cùm abductam à se mulierculam, quam misere d peribat, & in malè nuptarum, vt appellant, cœnobio collocata ferre non posset: sæuiore in dies concepta rabie, quam libido amor incendebat, ita demum exarsit, vt pæne furere videretur. primùm, facta manu, fenestras cœnobii lapidibus petere, cust des infestare, minari: deinde in Ignatium auctorem & socios circulis cætibusque omnia maledicta conferre, quin etiam ex o cursu probris & contumeliis eosdē incessere: denique ad eos fun ditus euertendos improbissimas in ipsorum vitam calumnias di sipare: quæ domos primùm nobilium circumlatæ, celebrata q sermonibus (quos partim prona in deterius persuasio, partim v sani illius artificium dolorque excitabant) ad Cardinales etian atque adeò ad ipsum Pontificem peruenerunt. Igitur vulgus, vt e pluma & folio leuius, quos nuper summa cùm approbatione s spexerat, eosdem repentè contemnere, & acerbiore in dies od exsecrari, & singulorum caput dira imprecatione defigere; pro sus vt iam non modò cum proximis agere, sed ne pedem quide ianua tutò efferre possent. Principes verò, licèt magna ex par fictas criminationes putarent, tamen rati subesse profectò nesci quid, quod tantæ inuidiæ flammam foueret; vel immutata ve certè labefactata in Ignatium voluntate videbantur. At Ignatius quamuis à sua suorumque consuetudine multos abduci non sin rei Christianæ iactura cerneret; tamen ratus mitigari hominis fe rociam posse, primò rem dissimulare, atque adeò officiis cū im probitate certare: deinde vbi malum serpere quotidie latiùs, & ipsa patientia corroborari audaciam sensit; non tam priuato do lore, quàm rei publicæ detrimento permotus, ad Summum Pon tificem adiit, ab eoque suppliciter impetrauit, vt criminum, quæ sibi suisque denuo objicerentur, acre iudicium exerceretur ab Archinto Vicario, & Francisco Michaëlio Vrbis præfecto. Ii, citatis omnibus ad quos criminum vel suspicio vel conscientia pertinebat, ac per diligētem inquisitionem calumniatoris fraude cō-

perta,

erta, Ignatium & socios non modò absoluerunt lata sententia, ·d etiam debitis laudibus & honore verborum extulerunt, in-repito valde aduersario, pœnáque proposita non leui; nisi à pe-ılantia maledictisque desisteret; nam, ne grauiùs in eum ani-ıaduerteretur, Ignatio in primis deprecatore perfectũ est; ita, ꝙ ́rtea semper, tùm quoque Ignatii sanctitatem illustrauit homi-um iniuria: & Deo duce virtus ac veritas, dum violatur, effulsit. ısdem ferè insidiis postmodum appetitus Ignatius est à sacerdo-e quodam; qui cùm domum catechumenorum administraret, erre non poterat in ea regenda familia maiorem à loci præsidi-ús Ignatii rationem haberi, quàm sui. Sed miser, Ignatio silen-e ac pro eodem orante, breui perfidiæ pœnas dedit; atrocibus e-im anteactæ vitæ sceleribus iusto Dei iudicio patefactis, quæ ad am vsque diem astutè suppresserat, sacerdotio spoliatus & per-etuo carceri addictus est.

REGIMEN FEMINARVM A SOCIETA-TE DEPELLIT IGNATIVS.

CAPVT XVIII.

INTEREA Elisabetha Rosella Barcinonensis, quæ Ignatii prima litterarum studia fouerat, Societatis IESV coalitæ & confirmatæ fama commota, Romam ex Hispania contulit ese, partim vt Ignatium longo interuallo reuiseret; partim et-am vt vna cum quibusdam aliis piis feminis ad normam il-ius atque præscriptum ageret vitam. Atque Ignatius quidẽ so-pitem aduentum mulieri de se optimè meritæ gratulatus est, & mnia officia detulit, quæ saluo religionis instituto prętare pos-et: curam verò feminarum suscipere sese negauit posse; pluri-nis grauissimisque occupationibus impeditum. At illa nihilo-ninus instare; sanctissima veteris amicitiæ iura testari; postulati equitatem obtendere: denique vbi magis magisque obfirmatum idit Ignatium, ad aulicas confugit artes: atque vt erat nobili ata loco, per viros principes facilè tenuit, vt Pontifex maximus Ignatio munus idipsum, quod recusabat, iniungeret. Sed ea res nagnum in Societatis commodum vertit, præter spem: ac no-stros non solùm in præsens, verùm etiam in posterum à tam pe-riculosa prouincia liberauit. Etenim Ignatius, Pontificis iussu ea procuratione suscepta, paucis diebus tantam difficultatem ac laborem sensit, dum querimonias mulierum audire, su-

perstitiones euellere, inanibus & curiosis quæstionibus respo
dere identidem cogitur; vt pænè plus ei negotii paucæ femin
quàm Societas vniuersa facesseret. Itaque licèt Elisabethæ, p
eius in se promeritis, gratificari admodum cuperet; tamen rep
tans apud se, quantum ex huiusmodi tricis detrimenti respub
cã pateretur, simul etiam cogitans fore, vt harum exemplo al
deinceps religiosæ mulieres virginésve idem à Societate in p
sterum expeterent; nequaquam ignarus quàm periculosa & s
spicionibus plena sit ea consuetudo, priuati officii ratione po
habere communi vtilitati, ac totum hoc genus administration
à Societate prohibere omni ratione constituit. Igitur adhibi
(quòd in omnibus grauioribus caussis faciebat) præparatio
diligẽti, imploratoque per iteratas preces & hostias cælesti pr
sidio, ad Pontificem accessit, verbisque supplicibus demõstrau
ex onere sibi nuper imposito, quàm exiguo cum fructu quantu
laboris ac molestiæ pertulisset; ea ipsa re monitum, quàm alie
sit à Societatis instituto eiusmodi præfectura, petere se & orar
vt non ab illis modò, sed ab omnibus in perpetuum feminaru
collegiis gubernandis immunem Societatem esse iubeat; nõ d
futuros aliorum ordinum idoneos homines, qui id munus lib
ter & cum fide obeant: sibi quidem & suis prouinciam videri m
nimè accommodatam. neque verò æquum esse, qui sese ad om
nium gentium auxilium, sine vlla regionum aut locorum exc
ptione, CHRISTI Vicario mancipauerint, eorum operam
industriam, non sine graui communis rei damno, paucis rege
dis mulierculis implicari. Quibus rationibus ita permotus e
Pontifex, vt supplicanti omnia largè ac prolixè concesserit. It
que Societati ab eiusmodi munere vacatio in perpetuum dat
eiusque vacationis auctoritas testata est trinis deinde litteris A
postolicis, quæ tempore procedente magno vsui fuêre nostr
hominibus ad eius generis pericula & molestias abigendas.

HONORIBVS IN SOCIETATEM NOSTRAM IGNATIVS ADITVM OBSTRVIT.

CAPVT XVIII.

ATQVE iis difficultatibus perfuncta Societas, prosper
Dei beneficio cursum tenere videbatur, cùm noua rursu
in eam coorta tempestas est, eo quidem grauior & peri
culosior, quo in speciem lenior blandiorque. In iis, qui per Ger-
maniam

taniam variis locis Domini vineam excolebant, Claudius Iaius, primis Patribus vnus, virtutem & sanctitatem suam cùm genti niuersæ tum Romanorum Regi Fernando ita probauerat, vt eo ex nullum prorsus ad curandas animas atque ad pastorale mu- us aptiorem existimaret. Is pro sua sapientia cùm præclarè in- elligeret, regni caussam cum caussa religionis ita esse cõiunctã, t quantum de catholica religione detraheretur, tantum de ob- equio multitudinis & de imperii maiestate decederet; cõtra sæ- ientem eo maximè tempore Lutheranam pestem, velut vnicũ emedium, quàm optimos animarum pastores & Episcopos om- i diligentia conquirebat. Igitur vita functo per eos dies Terge- tinorum Episcopo, quę ciuitas est Istrię, (cui tum prouincię, quã ixi lues, propter vicinitatem Germanię, imminebat) circumspe- tis diligenter omnibus & personis & rebus, denique ecclesiam llã Claudio Iaio perspectæ sibi virtutis & doctrinæ viro tradere c demandare constituit. Sanè, vt vulgò expetuntur huiusmodi acerdotia, minimè timendum videbatur esse, ne delatum vltro ræsertim honorẽ Claudius repudiaret: siquidem Tergestina ca- hedra cũ in primis eius regionis ampla & honorifica est, tũ verò quòd potissimùm hodie quæri solet) vectigalibus haud sanè cõ- emnendis instructa. Verumtamen Rex, ne quid inscio Claudio um Pontifice maximo ea de re transigeret; primũ omnium lit- eras ad ipsum Claudium dat, Tridenti per id tẽpus rei Christia- æ caussa commorantem, ac nihil cogitantem minùs; quarum rat sentẽtia, Tergestinum gregẽ orbum spirituale custode, cir- umquaque fremẽtibus lupis, in maximo versari discrimine; di- nam esse vigiliam caritate Iaii, studioq; hominum seruandorũ; etere se, vt si à Põtifice maximo id ei muneris onerísve impona- ur, ne recuset subire; & populo vtilẽ & sibi gratã operã vehemẽ- er fore. Perculsus inopinata re Iaius, primò cohorruit: non quo detestandũ quid sibi oblatũ putaret, sed quòd Episcopus, qua cu- ã gerit animarũ, diuinam pęnè virtutẽ & omnibus numeris ab- olutã postulet sapiẽtiã: qua gradus honoris est, (& quidẽ ad cõti- endam in officio multitudinẽ ferme cũ splendore opibusq; cõ- unctus) à spiritu humilitatis ac paupertatis, quem profitetur So- cietas Iesu, vehemẽter abhorreat. deinde, vt sese ex pauore colle- git, fusus in preces lacrymasq;, etiã atque etiã obtestatus est Deũ, t ab se tãtũ discrimẽ auerteret; neu se primũ quasi ianitore spe- ciosos titulos honorésve in Societatẽ ad id tẽpus intactam inue- hi sineret; tũ rescripsit ad Regẽ, multis rationibus ei suadens, vt tam honorifico iudicio decoraret alium digniorem; longè impa-

 rem

rem ſuam imbecillitatem eſſe oneri: ac demum ita concluſit epiſtolam, vt omiſſis ambagibus, quòd petebatur, præcisè negaret. Quæ res iam ſatis incenſum ſtudium Regis multo vehementiùs inflammauit, quòd ita ſtatueret, tantam in ſumma virtute & eruditione modeſtiam nequaquam priuatæ vitæ quaſi tenebris delitеſcere, ſed in editiſſimo faſtigio, vt luceret omnibus, collocari oportere. Ergo cũ ex litteris Claudii diffideret, vllis aut precibus aut promiſſis flecti eius animũ poſſe; per Pontificẽ ipſum, inconſulto vltrà Claudio, rem conficere ſtatuit. Ad eum igitur quàm accuratiſſimè ſcripſit, quanto in periculo Tergeſtina ciuitas verſaretur Epiſcopo deſtituta: ſe quidem pro ſua parte diligẽter circumſpexiſſe, quem nominaret aptum ei muneri, nec vllum inueniſſe aptiorem Claudio Iaio, Societatis IESV presbytero; cuius innocentiam doctrinamque exquiſitam plurimis rebus eſſet expertus; ſed fruſtra per litteras tentaſſe eius animum, in ſtudio Chriſtianæ humilitatis ita defixum, & ab honorum inſignibus admittendis vſque adeò alienũ, vt niſi pro poteſtate cogatur, nulla ſit ſpes laborantis illius eccleſiæ tã opportuno præſidio ſubleuandæ; proinde ſuppliciter ſe etiã atq; etiã orare & obſecrare, vt Claudiũ pro imperio iubeat, delata ſibi gubernacula munuſq; ſine tergiuerſatione recipere; quoniam vt quiſque de ſe ipſe minimè alta ſentiat, ac proinde ſtudiosè lateat, ita eccleſiaſticis functionibus & ipſo epiſcopatu digniſsimus ſit. Hæc igitur, & alia id genus multa, ad Põtificẽ, & ſimul Didaco Laſſo mandat oratori ſuo, vt idipſum & cum Põtifice, & cum quibus opus fuerit, quàm diligentiſsimè curet, prorſuſque cõficiat. Eius rei fama cũ per aulicos quoſdã ad Ignatium perueniſſet, primò haud ita ſanè commotus eſt: nam & Claudii conſtantiæ & Pontificis æquitati ac ſapientiæ confidebat, & eiuſmodi petitiones iam antè Societas, Deo adiutore, nõ ſemel illuſerat. Verumtamen vt quid eſſet rei clariùs cerneret, cõtinuò Bernardinum Maffeium (qui tum erat Pontifici ab epiſtolis, ac poſtea in Cardinalium numerũ cooptatus eſt) vltro cõuenit, ac tota de re familiariter pro amicitia ſciſcitatur. Ille haud ſanè grauatè ipſam epiſtolam Regis oſtendit, ad Pontificẽ ſummis cum Claudii laudibus & vehementi cõtentione perſcriptam; qua lecta confeſtim Ignatius eadem de cauſſa ad Regis oratorem Didacum Laſſum adit; qui litteras item ad ſe propriè datas demonſtrat, & quidem magna ex parte ipſius Regis chirographo, etiam atque etiam poſtulantis mandantiſque, det operam, vt Epiſcopatus ab ſe in Claudium collati primo quoque tempore auctor fiat Pontifex maximus, eiuſque

auctori-

auctoritatis diploma ritè cõfectum ad se transmittat. His cognitis Ignatius, vbi tam iniquo loco rem vidit esse, pertimuit; sed ita, vti nequaquam animo caderet: ac licèt se talibus aduersariis longè imparem sciret esse, tamen fiducia numinis omni ope sibi contrà nitendum existimauit; atque in præsentia Didaco suadere conatur, vt ab actione rationi Societatis tam aliena desistat ipse, & simul ab ea mente Regem aliquo pacto deducat; quibus verbis cùm nihil proficeret, quin potiùs ab homine rideretur, domum regressus quàm intentissimas preces & sacrificia de more suis indixit: deinde nactus opportunitatẽ, facilemque aditum, Põtifici demõstrauit, quanto res ea damno esset futura & Societati nostræ priuatim, & Ecclesiæ vniuersæ communiter; nõ quo dignitatis gradus ac tituli ipsi per se mali atque improbandi sint, quippe ad Ecclesiã regẽdam & ordinum discrimina retinẽda inducti diuinitus: sed quòd & perfectos viros requirant, quales pauci admodum omnibus sæculis extiterint, & insuper ab huius minimæ Societatis instituto valde alieni esse videatur. Etenim quibus artibus quóve spiritu excitata & conflata sit, eodẽ profectò alendam & conseruandã esse: non amplitudinis & splendoris nimirum, sed humilitatis & parcimoniæ. Quòd si aditus in Societatẽ honoribus pateat; multũ vtique de vera caritate imminutũ iri, quæ nihil omnino habet in vita propositum, nisi vnius gloriã Dei; nam (vt sunt hominum ingenia) & cõplures fortasse ad hanc religionẽ accessuros opum cupiditate magis, quàm diuini obsequii studio: & qui nuper adscripti sint, magnitudine laboris & disciplinæ asperitate defatigatos; vt primùm præsentis præmii cõmodum affulserit, mutato repentè cursu, nouæ spei velificaturos: atque vt maximè in officio cuncti persistant; tamen nisi præsenti iacturæ eatur obuiam, sine dubio Societati exitialem (quod Deus auerteret) exitũ imminere. Id adeò vel inde facilè perspici posse, quòd paucis illis annis, quattuor viris ex ea familia præcipuis totidem Episcopatus delati sint, quos nisi fortiter ab sese Patrum virtus & constantia reiecisset, videlicet alio deinceps atque alio dilabente, breui miseram Societatẽ ipsis luminibus capturam fuisse. Atque hæc, quod priuatim ad conseruationem ipsius religionis attineat. Iam, si cõmunẽ spectẽmus vtilitatẽ, nemini dubium esse, quãtum ex ea re detrimenti res publica percepturа sit; nihil enim omnibus ætatibus æquè deplorandũ fuisse, atque in tãta messis copia tantã operarum inopiam: atque ex ea ipsa paucitate, qui vnicuipiam agro addicti affixique sint, lõgè minùs vtiq; perficere, quã qui Apostolico ritu soluti ac liberi om-

nes ecclesias peruagentur, ad eamque potissimùm reipubli Christianæ partē subleuandam accurrant, quam maximè labo re cognouerint. Præterea, ad faciēdam populis fidem, & anim permouendos, nihil esse efficacius vitæ ac morum exēplo; itaq adhuc Societatē (absit verbo inuidia.) Ecclesiæ nō mediocri profuisse, propterea quòd minimè ab ei[a] dictis facta dissenseri nunc autem, si ad id fastigium extollantur Patres, quomodo f ri posse, vt apud multitudinem, insciam arcanorum, ambitio ac leuitatis crimen effugiant? qua porrò fronte, quo vultu, rep tè aucti ac decorati ipsi honorum insignibus, de imitatione Ch sti, de fugienda gloria, de voluntario sui contemptu ac subm sione verba facturi sint? Hisce aliisque caussis Pontificem ma mum etiam atque etiam obtestari atque obsecrare, vt quam S cietatem primus auctoritate & benignitate sua confirmaueri ornauerit, auxerit, eandē ab omni suspicione incōmoda velit e se liberam, suaque in eam beneficia tam periculoso præsertim t pore tueatur. Audiit Ignatium Pontifex perbenignè, vt soleba sic tamen, vt integritatē hominis admiraretur potiùs, quam c siliū approbaret. Itaque collaudata initio ipsius fide ac probit te, sensim flexit orationē, & contra sententiam Ignatii cùm al multa disseruit, tum verò ex veteri oraculo: Cor, inquit, regis i manu Dñi: quasi diceret, in Claudio eligendo tantam Fernan Regis contentionem planè diuinitus exstitisse; ac proinde clario rem esse numinis voluntatem, quàm vt obsisti vltra oportere. Quæ cùm Ignatius grauiter ac dolēter accipere videretur; Pōt fex, qua erat lenitate, ne Dei famulum tristè ac mœrentem ab dimitteret, ad extremū iubet illū super ea re ampliùs consultare precesque ad Dñm fundere; se quoque idē esse facturum. Intere Didacus orator negotium vrgebat acerrimè; iāque instabat dies quo die in Senatu de Tergestina ecclesia referendū erat; qua re I gnatius cognita, confestim Cardinalium pænè omnium domos quarum erant multæ longis interuallis inter se disiunctæ, ingen ti diurno & nocturno labore circumiit, singulis eadem illa fere proponens, quæ paulo antè Pontifici maximo. Sed videlicet eo rum mentes iam antè occupauerat orator. Itaque mirè obfir matos offendit in Claudii electione approbanda; partim quòd tanti Regis voluntati fauerent; partim etiam quòd vigiles & cu stodes Claudii maximè similes, tam formidoloso tempore, in Ec clesiæ propugnaculis atque speculis ipsimet collocandos puta rent. Hac quoque spe deiectus Ignatius, vnum reliquum vide bat esse remedium, si Fernandum ipsum Regem à suscepto

consi-

consilio per litteras auocaret, quem pro ipsius pietate virtutéq; ita in se suósque animatum nouerat, vt minimè dubitaret, quin cognita re, salutem Societatis, Tergestinorum rationibus antelaturus esset. Sed ne illa quidam ratio habebat exitum: quippe insequenti luce de Tergestina cathedra Senatus erat futurus. Ignatius igitur exclusus angustiis temporis, numquam intermissis ad Deum precibus, quasi ad extremum in rebus humanis perfugiū sese contulit ad Margaritam Austriacam Cæsaris filiam, de qua suprà dictum est, feminam per id maximè tempus gratia & opibus florentissimam. Hanc pro spiritali necessitudine, (erat enim illi à confessionibus) edoctam quanto in periculo Societas esset, infimis precibus obsecrat, vti Societatis causam in se recipiat, & imminentem relationem auctoritate sua interposita tamdiu differat, quoad Regē ipse per epistolam alloquatur, & ab eo responsum accipiat. Fecit illa quod rogabatur, & illico datis ad Pōtificem codicillis, optatam dilationem impetrauit. ea demum res aliquid laxamenti dedit Ignatio: etenim spatium nactus, ad Regē scripsit litteras, deprecationis & querimoniarum plenas; illum etiam atq; etiam per Christum obsecrās, ne Societatē nuper ad gloriā Dei tanto labore conflatam sine causa perditum iret; nō ita de ipsius majestate regnisq; & se & socios esse meritos, vt ab eo nulla eorum existimationis, famæ, salutis denique ratio habēda esset. non defore idoneos viros, qui rem Tergestinam capessant, sineret modò sui ordinis homines, qua cœpissent paupertatis & humilitatis via, ad Christi gloriam & salutem animorum sine offensione pergere. id si (vt sperabat) permitteret, sese & socios immortali beneficio Regi obstrictos fore, precésq; pro ipsius majestate saluteq; nūquā intermissuros. Hisce aliisq; id genus incēsis officii religione rationibus precibúsque minimè restitit Rex: & quāquam inuitus, tamen suis rationibus amicorū vtilitati posthabitis, quod vix fieri videbatur posse, per epistolam jussit oratorem suum ab instituta vel potiùs penè cōfecta actione desistere. Quę res vulgata, & Pontificem maximum facilè in Ignatii sentētiam adduxit, & Ignatium ipsum ac socios affecit ingenti lætitia. Itaque & in posterum supplicationes decretæ, & in præsentia solemnis hymnus in gratiarū actionē publicè persolutus est. Ac pari deinde constantia sese Ignatius idem opposuit, cū nostris hominibus pinguia sacerdotia, quibusdam verò Cardinalatus etiā deferretur, ac nominatim Francisco Borgiæ Hispano dynastæ, qui amplissimis in eo regno perfunctus honoribus, diuino instinctu post vxoris obitum rebus mortalibus valere jussis, & sponte

depoſito Gandienſi Ducatu, magna hominum admiratione S
cietati ſe addixerat. Quamquam in Æthiopica legatione, qu
poſtmodum Luſitaniæ Regis rogatu à ſummo Pontifice noſtr
injuncta eſt, cùm ad eam functionem Eccleſiaſticæ dignitatis in
ſignia & honorum tituli neceſſariò quærerentur, imperanti pr
poteſtate Vicario Dei reſiſti non potuit. præſertim cùm peri
rerum æſtimatores argutè conjicerent, nouam hãc manum no
ad opes & copias, verùm ad labores & aperta vitæ pericula de
ſtinari.

CONFIRMATVR A IVLIO III. SOCIETAS.

CAPVT XIX.

POST hæc, Paulus III. Pontifex maximus, ſenio curiſqu
confectus, è vita migrauit, comitiáque nouo creando Pon
tifici in magna ſtudiorum ac voluntatũ varietate in aliquo
menſes extracta ſunt. Quo ipſo tempore cùm Vrbs, vt in diutur
no interregno, annonæ difficultate vehementiſsimè laboraret
noſtriſque numero in dies auctis, extrema fames adeſſe videre
tur; Ignatius cùm aliorum tum præcipuè ſacri Collegii Cardi
nalium eximiam in ſe ſuoſque benignitatem expertus eſt. quip
pe in ſummis occupationibus Patres auguſtos pia noſtrorum
hominum recordatio ſubiit: cõmuníque conſilio ad eorum ino
piam ſubleuandam non leuis pecuniæ ſumma ex ipſo Conclaui
tranſmiſſa eſt; enixè in primis fauente atque adjuuante Rodul
pho Pio Carpenſi, quem Ignatius iam antè ſibi ſociiſque patro
num ac protectorem, vt appellant, è ſummi Pontificis aucto
ritate delegerat. Ac rebus diu multùmque agitatis, Pontifex
denique declaratur Iulius eo nomine tertius, qui quòd in Sy
nodo Tridentina Legatus Fabrum, Lainem, & Salmeronẽ Theo
logos Apoſtolicos familiariter nouerat, multáque tum ex iis
tum ex aliis de Societatis inſtituto didicerat; Ignatio ſupplican
ti multa in Societatis incrementum ac rem admodum liberali
ter tribuit; nec enim ſolùm prioris Pontificis de ordine noſtro
judicia & acta firma ratáque voluit eſſe; verùm etiam eundem
ordinem nouis inſuper ipſe teſtimoniis atque decretis ornauit.
Cuius rei publica diplomata exſtant verbis ampliſsimis.

MAGISTRATV SESE ABDICARE CONATVR IGNATIVS.

CAPVT XX.

HISCE rebus ita peractis, cùm satis in præsentia communi rei consultum esse videretur; Ignatius qua erat humilitate, vigiliam suam alteri tradere, séque Generalatu omnino abdicare constituit. Igitur Patribus, quotquot communis rei commodo potuit, Romam euocatis; cùm in consiliũ conuenissent; ne, vt olim, sibi fortè coràm dicenti reclamaretur, per epistolam disertis verbis exposuit, se, qui vitia nosset sua, & initio inuitum, atque adeò coactum, Societatis gubernacula recepisse; & nunc grauiore etiam valetudine ætatéque, multo minùs idoneum esse tanto muneri; proinde pro Christi Domini sanguinem petere atque obtestari sese, vt sine vllo sui respectu, communi vtilitati prospiciant, & quamprimum sibi sufficiant virum & animo & corpore firmiorem. Id quo liberiùs faciatis, inquit: Ego in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, vnius Dei ac creatoris mei, depono Generalatum simpliciter & absolutè, méque abdico hoc munere, priuóque: & omnibus animæ meæ viribus obsecro tum professos omnes, tum si quos professi adhibere ad hanc deliberationem volent, vt huic meo tam iusto desiderio faueãt, piámque oblationem libenter admittant. Hac epistola recitata, magnus animorum motus est factus, cùm partim viri modestiam ac submissionẽ satis admirari non possent, partim etiã pro se quisq; metueret, ne quis alius fortassis Ignatii volũtati assentiretur. Verùm vt ad suffragia ventum est, idem planè cõsensus omnium in eo retinendo exstitit, qui olim fuerat in eligendo: & enixè petẽti præcisè negatũ. Denique per internuntium iussus Ignatius alia omnia cogitare: etenim se quidlibet potiùs, quàm alium gubernatorẽ ipso viuẽte passuros. Atq; hæc cõmuniter: dimisso deinde cœtu, priuatim singuli cum eodẽ expostulare, quòd ab incœptis desistere, quòd vixdum constitutam Societatem, omníq; custodia egẽtem, quasi durus pater teneram adhuc filiam deserere conaretur. Pergeret porrò, & publicã rẽ ordinaret, legésq; perscriberet: Deum, cuius manus alligata non sit, in posterũ quoq;, sicut antea, piis ipsius conatibus adfuturum. Itaque Ignatius, quãquã inuitus, & religiosæ quietis vitæque priuatæ auidissimus, tamen ne minùs dicto audiẽs videretur esse, Patrum auctoritati ac precibus deniq; cessit, séq; ad institutum opus legum scribendarũ quã

diligentiſſimè retulit. Ac primùm, vnius Dei gloria ſaluteque animorum ſibi propoſita, Societatem vniuerſam, quo faciliùs adminiſtratio tota cõſtaret, certas diuiſit in claſſes: prouiditq́, quãtum ingenio & cogitatione aſſequi valuit, cùm vt cæteris vitiis, tum verò vt ambitioni & auaritiæ, quæ duæ pernicioſiſſimæ ſunt mortalium peſtes, omnino obſtrueretur aditus: veræque humilitati & paupertati quàm maximus & maximè diuturnus honos ab omnibus haberetur. Ad hęc, rationẽ præpoſiti Generalis creãdi, necnon priuatam ac publicam diſciplinã, quęque alia cœtibus hominum regendis vſui ſolent eſſe, præſcripſit. Nec modò maiora, ſed minora quoque miniſteria curationeſve, certis legibus ac præceptis, quàm accuratiſſimè perſecutus eſt. Has deinde leges, quamquam longo tempore ſummaque cura elaboratas & conditas, non tamen continuò pertulit, ſed per idoneos homines tota Societate promulgandas curauit, vt vſu ipſo & magiſtra rerũ experientia probaretur, ſatis ne ad Societatis propoſitum atque ad Apoſtolicam inſtituti formulam conuenirent. neque antè ratas fixaſque voluit eſſe, quàm in proximo conuentu Patrum tota re agitata & planè perſpecta, legitimè ſancirentur. iiſdéq; Patrib⁹ deinceps addẽdi, moderãdi, immutãdi, ac demẽdi, prout expedire videretur in Domino, plenũ ius ac liberam poteſtatem reliquit.

SOCIETATI IN HISPANIA VALDE LABORANTI SVCCVRRIT.

CAPVT XXI.

PER idem tempus Societas, videlicet ne lętiore ſucceſſu intumeſceret, vel ad otium ignauiamque delaberetur, variis in Europæ regionibus diuino permiſſu vehementer exercebatur, idque partim ab inuidis & obtrectatoribus, partim etiam ab iis, qui temporibus ita periculoſis tam inſolitam concionum frequẽtiam, tam aſſiduã Sacramentorũ adminiſtrationẽ, & reliqua inſtituti noſtri munera, genuſque doctrinæ ſuſpectum haberent. Quo in numero in aliis prouinciis alii, ſed in Hiſpania vel acerrimus noſtrorum inſectator exſtitit Ioannes Siliceus Archiepiſcopus Toletanus. Is cùm à cæteris Societatis noſtrę miniſteriis valde abhorreret; tum Exercitiorum ſpiritualium, quibus noſtri eo tempore vel maximè in erudiẽdis hominibus vtebãtur, nomen ipſum pati non poterat. Compluti verò, in ſua diœceſi, piorum ciuium liberalitate Collegium Societatis IESV repentè excita-

excitatum,quò academia illa pęnè tota confluer et,ita ægre fere-
bat,vt de nostris è sua ditione pellendis toto animo dies noctesq;
cogitaret. Sed cùm in ipsos palàm impetū facere vereretur, par-
tim spectata vitæ innocentia, partim etiam virorum principum
gratia,& summi (quod caput est) Pontificis auctoritate subnixos;
iracundiæ suæ fulmina in populares suos, familiares nostros,
apertè contorquet. Ac primùm,quòd è suo clero complures no-
stra disciplina ac meditationibus imbutos esse cognouerat, edi-
cto minaci, iuris in Ecclesia Toletana dicundi potestate priuat
sacerdotes eos,qui è nostra formula spiritualibus exercitationi-
bus operā dedissent;deinde,præsenti anathematis pœna proposi-
ta,vetat in academia Complutensi omnino quemquam à nostris
hominibus Ecclesiæ sacramenta suscipere. Quæ res, vtpote insi-
gni infamia, varios illico rumores hominum Hispania pęnè to-
ta commouit:cùm alii nostrorum acta,mores, instituta defende-
rent; alii contrà,non sine graui aliqua certaque ratione tantum
antistitem ita de Societate statuisse disputarent. Nostri, quam-
uis Dei clementia & conscientiæ testimonio freti, re tamen tam
atroci tamque inopinata perculsi, angebantur animo; neque
tam ignominia sua,quàm Ecclesiæ damno permouebātur, quod
ex tanta hominum alięnatione tantisque calumniis imminere
necessariò videbatur. Itaque cùm obsecrationibus,& sacrificiis,
& volūtaria corporum castigatione cæleste numen de more pro-
pitiassent, per communes amicos Archiepiscopum docent, nihil
ab se vel contra Ecclesiæ rem vel contra ipsius Archiepiscopi di-
gnitatem esse commissum,cur in rebus diuinis occupati, & nihil
nisi Dei gloriam & proximorum salutem ex Apostolica auctori-
tate quærentes, tantis iniuriis affici,præsertim in dicta causa,de-
buerint. Si quid secus ab inimicis ad eum delatum sit, se ad pur-
ganda crimina,atque ad omnem satisfactionem in Domino pa-
ratos esse;tantùm ab eo suppliciter petere, vti conceptam iram,
ad causam vsque cognitam,pro sua sapientia ac pietate sustineat.
Cùm ille nihil idcirco de acerbitate remitteret, satisque appare-
ret,nostri nominis odium altiùs in eius animo insedisse, quàm vt
euelli aut mitigari vlla ratione posset; Ignatii voluntatem atque
consilium per litteras quàm primùm exquirunt. Ille, circumspe-
ctis rebus omnibus, Deumque per se suosque enixè precatus, vt
ea res ad ipsius gloriam, salutemque animarum,bene ac feliciter
eueniret;sine vlla dubitatione,si Archiepiscopus in incępto per-
sistat; iubet nostros ad consilium Regium prouocare; litteras
Apostolicas proferre:Societatis causam cum Christi causa con-
iunctam

iunctam æquè moderatè ac fortiter agere. ipse interea ad Pon ficem adit supplex; Archiepiscopi factum exponit, summi trib nalis opem & auctoritatem implorat, sine vlla tamen grauio querimonia vel exaggeratione verborum. Ac nostri quoque i Hispania ex Ignatii præcepto rem ad consilium deferunt, Pont ficia diplomata & iura Societatis legitima ostendunt, obs ptum sibi aditum ad proximos adiuuandos expostulant. Quæ c nulla ipsorum culpa ab Archiepiscopo acta esse constaret, cu denique exitum habuit res, vt & Regii consilii decreto, & ac Pontificis obiurgatione, Archiepiscopus edicta sua reuocar nostrósque omni molestia atque ignominia liberare coactus si Quæ res lætitiam bonis omnibus attulit eo maiorem, quo mag de nostra existimatione ac fama soliciti fuerant. Atque haud it multo pòst, Archiepiscopo vita functo, nostri à Toletana ciuitat benignè inuitati & in iis ipsis ædibus publicè collocati sunt, qua idem Archiepiscopus paulo antè clericis quibusdam ædificauerat vt ab iis qui diuinam prouidentiam ex rerum humanarum euen tis obseruant, non sine causa animaduersum fuerit, omnes tant Præsulis in Societatem impetus & conatus eò denique recidisse vt cùm maximè nostros, opinionis errore deceptus, ex vniuers Hispania pulsos cuperet, tunc ipse in sua Toletana metropoli domum illis exstrueret ornaretque. Eiusmodi fuit igitur Hispaniensis illius procellæ transitus. Ac pari felicitate in aliis quoque prouinciis coortæ in nos tempestates, Ignatii lenitate prudentiaque, sedatæ sunt: ac Dei beneficio vbique ferè Societas maiora in dies incrementa capiebat.

DE IVLII III. OBITVS, ET DE MARCELLI II. IN IGNATIVM NOSTROSQVE BEneuolentia.

CAPVT XXII.

INTER hæc Iulius anno Pontificatus quinto demoritur; cui Marcellus Ceruinus Politianus ingenti bonorum omnium gaudio suffectus est. quidquid enim erat spei de publicis rebus, id pænè totum eius Pontificatus annis vulgò desponderant. Ad hunc Ignatius pro veteri familiaritate cùm adorandi & gratulandi causa venisset; arctè amplexatus hominem Pontifex, & suauissimè exosculatus, multa cum eo inambulans de fidei Christianæ propagatione deque restituenda Ecclesiastica disciplina

seriò

iò contulit:atq; ob idipsum nonnullos ab eo petiit viros, quos
beret apud se consilii causa. Cæterùm in primis dilexit Iaco-
ım Lainem & Martinum Olauium, quorum videlicet vtriuſ-
e virtutem ac sapientiam optimè nouerat. nam de Francisco
auerio, cuius fama rebusque gestis valde permouebatur, iā an-
exorauerat, vt illum omnino Romā ex India reuocaret: quòd
nti viri videndi ruendique in eius amplexum miro quodam
siderio teneretur; quin etiam nostros, quotquot ea tempestate
omæ versabantur, ad se in palatium adduci iusserat: quòd hasce
piolas recensere, & singulos coràm quasi bonus Imperator mi-
es vellet inspicere. denique multis de nostra Societate verbis
ro citroque habitis: Tu bellatores, inquit Pontifex, confice;
s vtemur. Cùm ab eo congressu aliisque deinde colloquiis læ-
s admodum discessisset Ignatius, & optima spe Societatem im-
essét, breui ea lætitia cunctis euanuit. siquidem Marcellus al-
rò & vicesimo die quàm Pontifex declaratus fuerat, febri extin-
us, ingenti omnium luctu Christianam rempublicam orbam ac
bilitatam reliquit.

IGNATII OBITVS.

CAPVT XXIII.

SVCCESSIT Marcellò Paulus eo nomine quartus, qui cū propter nonnullas interpositas offensiones acerrimus nostri ordinis inimicus fore putaretur, hominum opinionem
ngè fefellit. Nam & in Ignatium ipsum, cunctis admirantibus,
t honorificum sese præbuit; & Societatem multis rebus decora-
t auxitque: & nostrorum hominum opera maximis in rebus
cclesiæ plurimum vsus est: & de fundando collegio seu acade-
ia, quam in Vrbe Ignatius magno reipublicæ Christianæ bono
stituerat, seriò cogitauit. Hunc Pontificem inter & Philippum
atholicum Regem exorto graui & periculoso bello, quod breui
inde compositum est; cuncta misceri, compleri armatis Vrbs,
mpanorum ac tormentorum horrifico strepitu omnia perso-
re; pacis artibus parum admodum loci esse. Quocirca Ignatius
rtæsus temporum, & Societatis rebus vtcumque compositis,
ntemplandi studio secessit in villam, quam non longè ab æ-
sanctæ Balbinæ, ad Thermas Antonianas, in vsum præcipuè
omani Collegii, amicorum benignitate nuper exstruxerat. Ibi,
l tectorio noui operis malè acceptus, vel vrgente iam senio, le-
thalem

thalem in febrem incidit; ſic, vt cùm eius intima vrerentur præcordia, nullus in facie pallor, nulla in toto corpore ſigna mortis exiſterent. tantùm inſolita quædam laſſitudo in membris ac motu apparebat. Itaque domum relatus, in lectulo collocatur. accerſiti confeſtim medici bono animo iubent noſtros eſſe. At ille cùm ſibi vltimum diem inſtare ſentiret, mirantibus cæteris, miſit qui à ſummo Pontifice ſibi decedenti ſalutarem expiationem & indulgentiam ritu catholico precaretur. deinde cùm ad multã noctem de more vigilaſſet, quin etiam nonnulla cum domeſticis in rem Collegii tranſegiſſet; ſopori ſe dedit: itemque qui aderant, cubitum diſceſſere, nihil admodum periculi ſuſpicantes. at ecce manè poſtridie duo è fratribus, eius vitæ quotidianæ adminiſtri, cubiculum viſendi Patris cauſa introëunt; ad lectulum ſenſim accedunt, ac præter omnium opinionem vitali ſpiritu pænè defectum offendunt. Accurritur illico ad ſocios, alii ad medicum aduolant: alii interea ad refocillandas vires (vt aſſolet) iuſculum porrigunt: quibus ille cùm nihil iam opus eſſe dixiſſet, Ieſum intermortuis vocibus identidem appellans; placidiſſimè efflauit animam hora poſt ſolis ortum prima, feria ſexta, pridie Kal. Auguſti, anno poſt Chriſtum natum M. D. LVI. Qui verò ad Pontificem pridie ſub veſperam fuerat deſtinatus, quòd nihil tale metueret, re in proximam lucem dilata, cùm quod volebat, ſtatim impetraſſet libente Pontifice, & verbis amiciſsimis Ignatium proſequente: grauiter deinde ſemet incuſans, tempori non occurrit. Defuncti corpus tum inſpiciendi tum exenterandi cauſa diſſectum ſummam viri abſtinentiam & ſobrietatem liquidò comprobauit. ſiquidem & ſtomachus venterque prorſus inanis, & præ ſiccitate diuturna mirè contractus apparuit: & iecur ea ipſa de cauſa ita obduratum aridúmque, vt pęnè lapideſceret. Sanè Realdus Columbus, egregius ea tempeſtate ſector, qui aperiendo interfuit, in hepatis vena, quæ Porta dicitur, lapides tres ſeſe inueniſſe teſtatur in ſuo de Anatomia libro. vt pro miraculo non leui habitum ſit, vitalibus adeò affectis, ac propemodum exuſtis, hominem tamdiu viuere potuiſſe, præſertim hilari ſemper eodemque vultu exſequẽtẽ Præpoſiti Generalis officia & munera. Mortuus eſt autẽ anno ætatis quinto & ſexageſimo, ſuæ conuerſionis ferme trigeſimo-quinto, confirmatæ verò Societatis ſexto-decimo. quam ille tam exiguo temporis interuallo tam longè latéque propagatam reliquit; vt iam tum ab ipſo conſtitutæ numerarentur prouinciæ duodecim, & in iis varia noſtrorum domicilia ferè centum. Vulgata eius morte, ingens confeſtim

confeſtim hominum concurſus viſendi cauſa domum eſt factus, atque hi manus, hi pedes certatim exoſculari: alia roſaria, quæ vocantur, applicare corpori, multi etiam pilei veſtiumve, quibus vti conſueuerat, fruſtulum aliquot enixè rogare: quibus tamen modeſtiæ gratia nihil à noſtris eſt datum. Corpus in eodem cubiculo, vbi exſpirauerat, biduo ferme ſeruatum, Sabbatho ſub veſperam incluſum arcæ, poſt exſequias mira populi frequentia celebratas, in templo noſtro ad dextrum latus aræ maximæ humatum eſt. ac ſtatim præſentem opem ex Ignatii patrocinio noſtri ſenſêre. Non enim, vt multi putarant, orba tali parente Societas mœrori ſe dedit, aut concidit: quinimo ſtetêre animis Patres; perque omnes ordines inſolita quædam ſuauitas ſpiritus & mentium vigor, ad ſubeundos CHRISTI cauſa labores, & cæpta ſtrenuè promouenda, peruaſit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

IGNA-

IGNATII VITÆ LIBER TERTIVS.

HACTENVS Ignatii toto vitæ cursu proposito, nunc præcipua quædam de ipsius factis, dictis, ac moribus, & quidē quo magis in promptu sint, per species exsequemur. Ac primùm de studio precandi meditandique, qua laude in primis Ignatius floruit.

DE ORANDI ASSIDVITATE, ET STVDIO PIETATIS.

CAPVT I.

NITIÓ conuersionis, vt antè diximus, precandi contemplandique causa magnam sibi vim intulit, partim in rerum caducarū, quibus assueuerat, vitanda recordatione; partim etiam in scrupulorum molestiis abigendis. Procedente deinde tempore, cùm magis in dies à contagione corporis, Deo adjutore, se abstraxisset, tantam eius generis facultatem adeptus est, non modò vt è cœli siderumque aspectu, quo maximè capiebatur, sed etiam vt ex intuitu floris, aut herbæ, aut leuissimæ cuiuslibet rei, confestim in Dei cogitationē amoremque suauissimè raperetur. Idque nostris hominibus cupiebat esse familiarissimum, vt in singulis creatis rebus, quoad eius fieri posset, creatoris potentiam, sapientiam, bonitatem agnoscerent. Eosdem monebat, vt contra quotidianas dæmonum insidias, ne circumuenti repentè in fraudem inducerentur; vel instructo, quod aiunt, agmine semper incederent, vel certè dissipatis in varias curas & negotia viribus animi tamquam receptui canerent statis horis diei; & in semet ipsi descenderent, suaque omnia dicta, facta, cogitata, coram Deo quàm diligentissimè reputarent,

utarent, adhibito etiam monitore, si opus esset, vel memoriæ el etiam notitiæ caussa: denique omnia probè contemplati, cōra id vitium maximè pugnam capesserent, quo vitio se præcipuè rgeri & laborare sentirent; nec antè desisterent, quàm Deo du-e debellatum esset. Sanè ipse, quamquam se habebat semper n potestate, & ex diui Bernardi præcepto, non se rebus tradere, ed commodare consueuerat; tamen, qua erat diligentia, in singulas horas vltro inquirebat in se: idque, propter diuturnam exrcitationem, nullo negotio; magisque ac magis in spiritu proicere nitebatur, diem cum die, vt supra diximus, hebdomadam um hebdomada conferens: qui cursus ad candorem animi ac erfectionem certissimus est; neque id solùm, sed etiam statis uotidie temporibus, erepto ex summis occupationibus otio, ontemplationi vacabat: quam ad rem aliquoties a domesticis lam obseruatus est, hoc maximè modo se comparans: Vt enim uperiorem ascenderat ædium partem, vnde liber esset prospectus d sidera: stabat aliquantisper oculis in cælum defixis: tum proolutus in genua, totius huiusce pulchritudinis conditorem supliciter adorabat, deinde propter imbecillitatem, humili scabello simul atque consedisset, continuò ex oculis vberes lacrymaum riuuli profluebant; idque nullo prorsus vel singultu vel streitu. Atque in hunc ferè modum, æquè animo & corpore imnotus, excipiebat diuini luminis radios, ac Patri cælesti mira uadam spiritus dulcedine iungebatur. Neque verò ad beatcs osce congressus tantummodo sub orationis horam componeat ille sese, verùm in perpetua quadam erat vigilia contra omes rerum mortalium illecebras, & otiosam mentis euagationē, ec minus accuratè animum ab omni labe tuebatur, quàm qui retiosis ornati vestibus via lutulenta coguntur incedere: intena erat custodia sensuum, quotidiana cuiuslibet omisionis conessio, iugis recordatio beneficiorū Dei, in aliorū factis dictisque nterpretandis nulla temeritas; denique summa obseruabat cura uidquid ad Christi gratiam vel tuendam vel augendam quouo modo pertinere intelligeret. Mortalium rerum curas, ac ręcipuè quæ ad affines cognatósve pertinerent, omnino refuit, illud Apostoli dictum reputans apud se: Nemo militans Deo mplicat se negotiis secularibus. Erat ei proneptis ex fratre, viro, quæ deinde Ioanni Borgiæ nupsit, hodie Philippi Regis apud Cæsarem legato; de hac in matrimonio collocanda cùm ad eum ubinde referretur; totā ille rem semper ad cognatos reiecit, nec dduci vnquam potuit, vt vel minimam eius negotii partem

 attingeret.

attingeret. Oranti aliquando per hyemem clauso cubiculo allatas è Guipuzcoa litteras ianitor festinè reddidit; ratus gratissimas fore, quòd nimirum longo & locorum & temporum interuallo afferrentur; at ille fasciculum, vt erat ligatus, illico in ignem abiecit, re ipsa ianitorem admonẽs, qui sese cælesti militiæ addixerit, huic esse mortalia negligenda. Peregrinis hominibus, conditionem ipso interprete (quòd multum apud principes auctoritate valeret) in aula quærentibus, negabat sibi nisi cum summi Regis aula rem esse: ad eam si aditum optarent, daturum se operam, quantum labore ac precibus assequi posset, vt essent in intimis Regis amicis ac familiaribus; quo responso vulgato, minùs multi iam in eo genere molestiam illi exhibebant. Nihil maioris momenti aggrediebatur vmquam, nisi attentè consulto ac propitiato Deo; nec vllum quamuis leue religionis obibat officium, quin eius animi ardor ex toto corporis habitu, ac præsertim ex fronte atq; oculis, emicaret; ex quo facilè existimari potest, qualem ille se in horaria precatione psalmisque & in sacrificio Missæ præstiterit. Sanè, cùm initio sacerdotii, in medio Lateranensi templo, Christi natalitia celebraret ad Aram sacris Apostolorum Petri, Pauli, & Andreæ reliquiis inclytam, tanta est repente spiritus dulcedine delibutus, vt inter diuinam rem peragendam lacrymas tenere nulla vmquam ratione potuerit. Quo tam insolito spectaculo commotus è circumfusa multitudine quidam, ac rem longè secus interpretatus, Francisco deinde Stratæ Ignatii administro in aurem insusurrans; Facinorosum nempe virum, inquit, sacerdotem istum tuum, & omnibus flagitiis coopertum, qui conscientiæ stimulis agitatus, crimina sua toto pænè sacro defleuerit. Visionum præterea exstat libellus ac luminum, quæ illi ferme sacrificanti obuenêre, quo maximè tempore Societatẽ ordinabat: quas visiones ipsemet pietatis & memoriæ caussa in ephemeridem retulit. Eum libellum qui attentiùs legat, clarè perspiciat, quâ præparatione, quo spiritu ad Sacramentum altaris accedere consueuerit. Septem etiam Vrbis templa, & religione & Pontificum indulgentiis celeberrima, certis anni temporibus diligenter & castè visebat pedes, & quidẽ per hyemẽ lacernatus, haud sine mantelo: nec vlla corporis lassitudine, aut cæteros exemplo suo destitui, aut se tantorum bonorum cõmunione fraudari patiebatur. Piacularia verò grana quæ dicuntur, & cæreas agni cælestis effigies, pictasque Sanctorum icunculas, & alia id genus, quæ ab impiis irridentur, ita studiosè tuebatur, & caras habebat, vt in eius scrinio post mortem nihil ferè aliud apparue-

pro Ecclesia catholica, ac nominatim pro Christianis Regibus atq; principibus, quotidie ardenter orabat: pro summo vero Pōtifice numquam sine vberrimis lacrymis. Et quoniam denuo lacrymarum incidit mentio; non omittenda videtur hoc loco res memoratu digna. In cæteris ornamentis ac beneficiis, donum etiam lacrymarum Ignatius à Christo Domino acceperat, sic, vt in singulas preces illico fletus erumperet, qua consuetudine eò denique adductus est, vti propter acrimoniā humoris paulatim exesa luminis vi, aciem oculorum pænè amiserit; hac ille iactura, quod ad ipsum priuatim attinebat, non sanè mouebatur: quinimo triumphabat se in obsequio Christi oculos perdere. Sed quoniam id fieri sine magno communis rei detrimento non poterat, suorum præsertim accedente impulsu, precari Dominum instituit, vt sibi liceret interdum à lacrymis temperare; nec frustra, siquidem ex eo tempore tantum in lacrymas ius & arbitrium obtinuit, vt earum quasi habenas, prout vellet, adduceret idem atque remitteret. Quæ res cuipiam fortasse veritatis fidem excedere videatur: sed nobis vtique in tam recenti memoria mentiendi caussa non est.

QVOD EIVS FVERIT DE PERFECTIONE IVDICIVM.

CAPVT II.

AC licèt precationi vsque adeò deditus esset, tamē eo studio, se vel à publica re administranda, vel à caritatis cæterarumque virtutum officiis minimè patiebatur abduci, & quamquam certum vnicuique spatium temporis quotidie necessarium esse dicebat ad se colligendum, viresque diuinitus impetrandas; tamen eos nō ita laudabat, qui dulcedine solitudinis & diuinæ familiaritatis illecti, in arenam descendere, & sua primùm vitia euellere, deinde etiam proximos adiuuare negligerēt; quinimmo, pluribus doctus experimentis, aiebat, qui minùs in eo genere sibi temperant, eorum plerosque (nisi periti cuiuspiā ductum sequantur, vel præcipuo Dei fulciantur auxilio) partim dæmonū illusionibus obnoxios esse, partim etiā contumaces, & sibi placentes, & in sua sententia mirè obstinatos ac peruicaces euadere: qua peste nulla propemodū esset hominū cœtibus capitalior; itaq; suorū ille profectū nō tam ex cōtinuata precatione, vel diuturno secessu, quā è solidæ virtutis officiis, ac pręsertim ex māsuetudine atq; animi ęquitate, spectabat. Cùm è familiari-bus

bus nescio quis, fratrem præstanti religioni collaudans, ad Ignatium cum admiratione dixisset: En hominem iugiter precationi vacantem: immo verò, mutata voce, en, inquit Ignatius, hominem sibimet acriter imperantem. Alium quempiam, quòd stomachosior esset natura, & subinde in amara verba prorumperet, sese fratrum consuetudini alieno tempore subtrahentem, Ignatius blandè compellans: Quin te, inquit, statutis horis in fratrũ consuetudinem das? cùm ille iracundiam naturæ bilemque prætenderet; Næ tu vehementer erras, ait Ignatius; etenim hæc & huiusmodi vitia non fugiendo, sed resistendo vincuntur. Denique licèt piæ precationis laude præcelleret ipse, vt dictum est, semper tamen spiritum, quem vocant mortificationis, spiritui speculationis antetulit; nam vt in eloquentiæ studio cùm & ars & vsus ipse sit necessarius, longè plus tamen à sapientibus viris vsui quàm præceptioni tribuitur; sic in parandis virtutibus cùm & commentatio & actio requirantur; multo plus tamen agendo & pugnando, quàm speculando vel cogitando proficitur.

DE CARITATE IPSIVS IN DEVM.

CAPVT. III.

CARITATE in Deum fuit, quanta par est eum esse, qui ipsius Dei gratia rebus humanis nuntium sponte remiserit; neque solùm eatenus Dominum amabat, vt præ illo reliqua omnia nihil duceret, quæ virtutis huiusce præcipua est pars: verùm inerat in amore voluptas mira: prorsus vt quantislibet pressus curis, ac molestiis fatigatus, in vnius Dei recordatione, & quasi amplexu, per summam delectationem acquiesceret. CHRISTVM verò Dominum ac liberatorem videndi sicuti est, tanta flagrabat cupiditate, vt eam ipsam ob rem solui corporis vinculis vehementiùs in dies optaret. Itaque si quando grauiorem incidisset in morbum; cõcepta migrandi spe, abstrahebatur illico à sensibus, non sine magno valetudinis detrimento; quocirca mentem à cœlestibus rebus interim auocare etiam atque etiam iubebatur à medicis; & quoniam acerbissima Christi mors pro salute humani generis obita Ignatio semper obuersabatur, vicissim ille pro Christo per summos cruciatus quotidie cupiebat emori millies. Quoties verò ingesta in illum conuitia & ludibria reputaret apud se; non modò rei atrocitate permouebatur vt multi, sed etiam accendebatur generoso quodam imitandi studio; atque in semetipsum quasi tanti sceleris

auctorem

auctorem acerrimè exardescebat: ac nisi eum cohibuisset existimationis ratio propter salutem aliorum, simulata dementia, ad plebem in se concitandam, nudus onustusque cornibus, aut alio fœdo corporis habitu, prodire non dubitasset in publicum, & incessantes cœno vel stercore pueros, vocesque improbas, & sputa, & omnes alias insanæ multitudinis contumelias libétissimè pertulisset. Sed quoniã eiusmodi nulla se dabat occasio, certè quod erat proximum sedulò faciebat, vt immortalia Domini beneficia in se memoria coleret sempiterna, & in eiusdem vel indaganda voluntate, vel gloria quærenda, suas omnes curas cogitationesque consumeret; cuius rei vel hoc satis magno argumento sit: Inter ipsam negotiorum molem perditas meretriculas tanto studio cõnabatur ab impuritate auocare, vt si qua ex iis resipisceret, seque intra pudicitiæ septa recipere vellet, grandis iam natu vir, & præpositus Generalis, antecedere ipsemet, ac perductoris quodammodo munere fungi, Christi caussa non erubesceret. In quo cùm admoneretur à quibusdam, frustra tempus ac laborem insumi, quippe insanibiles esse eiusmodi feminas, ac licèt in præsentia pœnitentiam ostenderent, breui tamen ad ingenium redituras: Ego verò, inquit ille, cuiuslibet istarum, vnius dumtaxat noctis impedisse flagitia & iniurias in Deum, omnis operæ ac vigilantiæ pretium duxerim.

DE CARITATE IN PROXIMOS.

CAPVT IV.

EX hoc tam incenso in Deum amore, egregia nimirum illa caritas in homines redundabat, quos quoniam pretioso eiusdem sanguine redemptos, ac proinde carissimos illi sciebat esse, quidquid in Deum non poterat nullius egentem rei, omne id, ipsius gratia, in proximos conferebat. Vt primùm è peccatorum cœno emersit, cõfestim ad cæteros ex eodem cœno extrahendos incubuit, atque ob id ipsum (vti suprà dictum est) ingenti labore & incommodo litteris operam dedit, & in Societate instituenda nihil spectauit aliud, nisi vt errantes animos ad rectum salutis iter omni ratione reduceret. Barcinone, cùm in grammaticæ studio versaretur, eodemque tempore, animorum quoque salutem acerrimè procuraret, virginum quoddam collegium, cuius nomen consultò reticeo, soluta admodum disciplina corruptisque moribus, ad veterem sanctimoniam ac sobrietatem omni studio reuocare nitebatur, suadebatque illis præci-

puè frequentem vſum ſacræ Confeſſionis & Euchariſtiæ. Quam ad rem, temporibus illis inſolitam, quo faciliùs eas adduceret; præire ipſemet illis palam decreuit, adhibito ad id Puialto ſacerdote, quo ipſe ad confeſſiones vtebatur, ſpectatæ virtutis ac ſanctitatis viro. Igitur ex eius manu corpus Domini cùm ſubinde ſumpſiſſet, feminis ex odæo ſpectantibus; tam præclaro exemplo & aſſiduis hortationibus incitatæ, pleræque ad ſalutarem pœnitentiam officiumque traductæ ſunt. Quod nefarii quidam amatores vbi ſensere, aditumque ſibi ad optata flagitia magis in dies obſeptum videre, in extremam efferati rabiem, Ignatium & Puialtum ex inſidiis adoriri conſtituunt: ac die quoda è templo redeuntem vtrumque fuſtibus ita malè acceperunt, vt Puialtus paulo pòſt è vulnerum dolore ſit mortuus: Ignatius verò dies aliquot in lecto iacuerit; ſed vixdum receptis viribus, nec alterius nece nec ſuo malo perterritus, ad inſtituta caritatis officia rediit alacer; cumque eum vulgò monerent, ac per Deum obteſtarentur amici, ne denuo in capitis diſcrimen daret ſeſe: Quid mihi optatius, inquit ille, quàm pro Chriſto Domino meiſque proximis emori? Pariſiis amicum à turpi cuiuſdam feminæ conſuetudine fruſtra ſæpe reuocare conatus, cuius ille flagitii cauſſa vicum ſubinde petebat, non longè ab vrbe poſitum, denique egreſſus hominis & itinera diſſimulanter explorans, deterrendi eius conſilium tale commentus eſt: Stagnum erat propter viam qua tranſeundum erat illi de more; eò maturè præuertens Ignatius, tempeſtate perfrigida ſeſe nudus aquis collo tenus immerſit: ibique ſalutares amico tetendit inſidias; nam vt appropinquantem aſpexit, Deum precatus vt ea res vtrique feliciter eueniret, horribili repentè in aduerſum intonuit voce: Quò, quò miſerrime properas? non intelligis in quanto verſere periculo? nónne intentum in te diuinæ iuſtitiæ gladium vides? Perge porrò, perge nefariam iſtam explere libidinem. Ego me hîc tamdiu tua cauſſa macerabo, quoad cæleſtes iras meo malo auertam abs te. At ille ſubita voce perculſus, atque ad Ignatii aſpectum veluti deprehenſus, obſtupuit: demiratuſque caritatem viri, nec dubio pudore concepto, retulit pedem, & in poſterum Deo adiuuante ſeſe ab illa peſtifera familiaritate continuit. Alius quidam Ignatii alumnus, præſtanti vir ingenio, magnos in virtute progreſſus effecerat, ac deinde (quæ humana fragilitas eſt) labore victus, dæmone ſolicitante, circumſpiciebat fugam; quod vbi ſenſit Ignatius, variis ad eum retinendum hortationibus monitiſque incaſſum adhibitis, eò denique deſcendit, vt pro diſcipuli ſanita-

nitate totum triduum omni cibo potúque abstineret, precésque cum lacrymis ad superos funderet; qua pęna, tamquam remedio, languenti animo applicito, resipiuit ille, suumque errorem gemebundus agnouit. ac deinde in suscepto genere vitæ cum laude perstitit. Parisiis, vt antea dictum est, deposita pecunia fraudatus à contubernali, sic, vt ad sese alendum stipem emendicare deinde cogeretur magno studiorum detrimento, non modò iratus amico non est, verùm etiam insigni beneficio rependit injuriam. Cũ enim fraudator ille postea Hispaniam repetens, graui morbo ex itinere implicitus, Rhotomagi substitisset, (quæ vrbs tridui ferme iter distat Lutetia) ingrauescente valetudine paulatim ad omniũ rerũ inopiam est redactus, cumque vt ignotus in alieno solo spẽ nullam subsidii cerneret, licèt præterita meminisset, ac præclarè sibi esset conscius, quàm malè de Ignatio meritus fuisset; tamen tantam opinionem de eximia viri bonitate conceperat, vt non dubitauerit illum de suo casu per litteras facere certiorem, & aliquid opis ab eo suppliciter petere. Tum Ignatius, quasi hæreditas aliqua sibi obuenisset, sic alacer nulla interposita mora se in viam dat; Deum pro amici salute etiam atque etiã obsecrans: quinetiã, (quod lõgè mirabilius est) ad propitiandum illi numen, iter illud totum pedibus, nullo prorsus cibo potuq;, ingenti celeritate confecit. Vrbem ingressus, conquisitum hominem amicissimè inuisit, affectum semianiméque sedulo ministerio recreauit, atq; vbi morbo leuatus est, litteras ei commendatitias ad amicos in Hispaniã dedit, & mendicato ab se viatico instructum in nauem imposuit, cùm ille simul pudore gaudioque confusus, dexterã Ignatii tenens, Deum superósque omnes inuocaret ad gratiam illi pro se referendam, satísque mirari non posset, senescente iã mundo, tãtum caritatis exemplum in terris existere. Per idem studiorum tempus, tametsi multum de spirituali functione remiserat, numquam tamen potuit se continere, quominus ereptum ex litterariis occupationibus quotidie tempus aliquod in proximorum salute consumeret. itaque & condiscipulos ad virtutem ac pietatem ex occasione incitabat: & ex collatitia pecunia multorum subleuabat inopiam, & ægrotos visendo recreandoque humanissimè solabatur. In iis cùm ad quemdam adiisset, graui & contagioso vlcere laborantem, & ministrandi causa, vt fit, decumbentem subinde attrectasset: in discessu metus Ignatium subiit, ne ex eo contactu dextera pestilentiam contraxisset: quæ suspicio cùm solicitaret hominem vehementiùs, eumque ab huiusmodi caritatis officio in posterum auocaret: ille cogni-

ta fraude confestim in semetipsum exarsit: dexteramque in os identidem inserens, increpuit vltro: Qui de vna insulsi tam anxius es, quid vniuerso corpori facies? Atque hac fortitudine & præsentem depulit metum, & ad eadem porrò exsequenda pietatis opera sese vegetum atque hilarem præstitit. Atque hanc ægrotos adiuuandi consuetudinem non modò priuatus, vbicumque terrarum fuit, verùm etiam Societati præpositus diligentissimè tenuit. Nam è nostris vt quisque in morbum inciderat, cuiuslibet esset ordinis, & extemplo acciri medicum imperabat, ac nihil prorsus omitti eorum, quæ is præscripsisset, oppigneratis etiam diuenditisque, si opus esset, lancibus, stragulisque, & cætera supellectili. Sanè, cùm ex laicis adiutoribus quidam fæua conflictaretur febri: ad eumque refocillandum delicatiori cibo opus esset, quidquid nummulorum domi erat, denarios tres eam vnam in rem insumi iussit. ac resistenti paulisper obsonatori, nihilque præterea pecuniæ ad cæteros alendos superesse dicenti: Atqui nos quidem, inquit ille, valemus: arido pane contenti esse poterimus. atque ita languenti coëmptum obsonium est. Ipsos verò decumbentes inuisebat subinde ipsemet, confirmans vnumquemque verbis planè diuinis atque cælestibus; dabatque operam, vt omni deposita solicitudine, superioribus esse curæ se suaque salutẽ, sine vlla dubitatione sentirent. Homines vel de se ipso priuatim, vel de Societate communiter bene meritos diligentissimè coluit, nullumque in eos, neq; viuos neq; mortuos grati ac memoris animi officium prętermisit. quippe non modò pro ipsorũ salute Dominũ per se suosque precabatur assiduè: sed etiã, dũ viuerent, sæpe domum veniebat salutandi caussa, eosdemque adeũtes ad se, quanquam alieno tempore, accipiebat in primis hilariter: deq; Societatis progressu, ac rebus præsertim Indicis, quarũ ipsa longinquitas habet delectationẽ, pergebat amicissimè facere certiores: atque etiam, cùm opus esset, quibus rebus poterat, benignè adiuuabat. Hieronymo quidẽ Arzio, Hispano doctori, (quicũ erat ei magna necessitudo) non modò grauiter ægrotanti frequens adfuit ipsemet, sed etiam fidelibus famulis destituto, probos & industrios è Societate viros ministrãdi gratia submisit. Andreas Lipomanus patritius Venetus, quem Trinitatis Priorẽ appellabant, vir non pietate minùs quam genere nobilis, Collegio nostrorum hominũ constituendo Patauii, opimum sacerdotium eiusdem vrbis addixerat, dimidia tantùm parte vectigalium sibi quoad viueret reseruata. At verò Ignatius, ne se vinci pateretur officio; patentibus litteris eum vltro perpetuum sacerdotii

admi-

administratorē declarauit; neque è vectigalibus attigit quidquā, nisi quod ab ipso Priore quotannis ad paucos è nostris alendos per eleemosynam præberetur. quin etiam eius fratris filio pensionem decreuit annuam aureorum ad quadringentos: quam tamē bonus ille Prior nequaquam admisit. ac cæteros item, quorum beneficiis prouocatus esset, eximio quodam studio & obseruantia prosequutus est.

MANSVETVDO EIVSDEM ET COMITAS.

CAPVT V.

AB omni fastu & moribus imperiosis vehementer abhorruit. vestigiū in eo cōtumaciæ cerneres nullum. &, quod difficillimum est, lenitatem ita cum grauitate miscebat, vt neque facilitas de auctoritate neque seueritas quidquam de suauitate detraheret. Parisiis per iocum inuitatus à nobili quodā, vellet ne trudiculis ludere; (quibus in oblonga mensa per angustum fornicem eburnea pila trajicitur) Ego verò ludam, inquit Ignatius. At enim qua spōsione, subjicit ille, qui pecunia careas? Tū Ignatius: Hac sponsione, respōdit, vt certo vtique dierū numero tibi deseruiā: verùm tamen, arbitratu tuo, si viceris tu; meo, si superior ipse discessero. Cùm ea conditio placuisset: Age sanè. in certamen descenditur. cumque nihil minus calleret Ignatius, diuinitus factum est, vt in singulos omnino traiectus victor euaderet: subinde exclamante aduersario, se meritò plecti, qui Ignatium prouocasset: seque diuinum iudicium prorsus agnoscere. Peracto deinde certamine, victum victor ab inanibus curis & occupationibus in aliquot dies abductum, è sponsione, spiritualibus exercitationibus diligenter excoluit: torpentemque situ ac deliciis animum ipsius ad salutarem Dei metum æternæque vitæ cogitationem excitauit. Venetiis Patauium pedibus cùm iter haberet, domestica eaque admodum attrita lacerna ob inopiā indutus, Iacobo Laine comite; pecuarius quidam puer, qui à via non longè armenta pascebat, conspectis eminus peregrinis, ad eos repentè propiùs aduolat: habitúsque fortasse nouitate permotus, defixis procaciter in Ignatium oculis, cachinnos tollere, eidemque licentiùs cœpit illudere. cumque Ignatius vultu placido substitisset; conuersus ad eum comes: Quin, ait, accelerás gradum pater, teque istius pueri petulantiæ subtrahis? Immo verò, inquit ille, cur puerum oblata sibi prẹter spem hac tanta oblectatione fraudemus? Itaque consultò etiam diutius

hæsit in iisdem vestigiis, ac se curiosiùs intuendum ridendumque affatim proteruo adolescentulo præbuit: plus nimirum ex hoc qualicumque sui contemptu ac ludibrio hauriens voluptatis, quã alii ex vulgi plausu faustaque acclamatione percipiũt. Atque hũc mansuetudinis tenorem diligenter in omni vita seruauit: ac satis constat, annis ipsis triginta, qui bus Christum sequutus est, nemi nem prorsus ab eo fuisse non modò contumeliosè tractatum, sed ne appellatum quidem acerbiùs. Si quid præciperet, roganti erat propior quàm iubenti. Alloquendi verò eius causa nihil erat necesse tempus opportunum, aut molles captare aditus: qualibet adiisses hora, siue corpore meliùs haberet siue deteriùs, prosperis æquè atque aduersis in rebus & accipiebat benignè, & patienter ad finem vsque sine interpellatione audiebat: ac nullũ quamuis infimæ sortis hominem stare coram se, nedum aperto capite patiebatur esse, nec modò ex destinato congressu, verùm etiam ex occursu fortuito, fratres ita lætis intuebatur oculis, vt vel ex hoc, insitam animo in omnes beneuolentiam satis ostenderet. Amicos præterea, tum domesticos tum externos, interdum ad prandium aut cœnam, siue, vt appellabat ipse, ad pænitentiam inuitabat; nec repudiabat si quis vltro se offerret: quin etiam interuenientes cœnæ vel in ipso iam exitu nihilominus iubebat accumbere, & frustula panis ipse carpendo, & simulanda appetẽtia, conuiuium consultò extrahebat, quoad nouissimus quisque sine rubore aut solicitudine per otium absolueret. Si quis ab eo quidpiam sibi aliisve peteret; vel dabat hilarè, verbis etiam, quod aiunt, munus exornans; vel si abnueret, causas afferebat eiusmodi; vt ille sese contemptum nullo modo existimare posset. ac tanta ipsius erat in eo genere vel efficacitas vel suauitas, vt qui ad eum legati à quopiam venerant, cùm id quod volebant, minimè impetrassent, Ignatii rationibus interdum ita victi pacatique discederent, vt vltro ipsi mutata ratione apud eos, à quibus missi fuerant, ipsius causam pertinacissimè tuerentur.

GRAVITAS EIVSDEM, ET IN CVSTODIA DISCIPLINAE SEVERITAS.

CAPVT VI.

Ab hac porrò comitate, quemadmodum austeritas, sic etiã leuitas omnis aberat & ineptiæ. Ita enim cõpositus fuit moribus, vt neque manum neque oculum membrúmve aliquod sine causa & ratione moueret; & in statu, incessu, accuba-

accubatione, sessione, decorum teneret. Iam in loquendo fuit adeo consideratus & parcus, vt nullum planè verbum nisi consulto ac meditato proferret. neque figuris vel amplificationibus vtebatur, sed rei gestæ seriem & rationum momenta sine fuco exponebat. qua simplicitate plus valebat in persuadendo, quàm alii calamistris & lenociniis. De se ipso, deque suis rebus, nisi necessitas cogeret, vel Dei gloria postularet, nihil dicebat vmquam: ab aliorum vero factis dictisve exquirendis, nisi ad suam curam spectarent, omnino abstinebat. Consueuerat etiam eos reprehendere, qui de soluta Ecclesiæ disciplina deque emendandis Principum moribus temere disputarent: quam tentationem se fugasse dicebat consideratione extremi iudicii, & eorum quæ tali tempore à semetipso propriè exigenda forent. quæ si pro se quisque reputaret, haud ita facilè homines in aliorum vitam inquisituros. Denique tanta inerat in eius sermone prouisio, tarditasque longo vsu parta, vt cùm biliosus ac præferuidus esset natura, pituitosus ob id ipsum ac lentus haberetur à medicis. Atque hi mores, cũ admirabili vitæ sanctitate cõiũcti, incredibile est, quãtum illi cõciliarent venerationis. nam vt quisque intimus erat Ignatio, ita suspiciebat eum maximè. Ludouicum quidem Consaluum Lusitanũ, qui domus Romanæ minister aliquandiu vixit, magno rerum vsu, magna prudentia virum, dicere solitum accepimus: antequam cum Ignatio coràm egisset, præclarè sese vtique de illo existimare solitum, qui tali Societati præesset. at verò, postquam ipso familiariter vsus est, Societatem magnifacere cæpisse, quã Deus tali præside ac moderatore donasset. Iacobus verò Laines, qui proxim⁹ ab illo Societatis gubernacula tenuit, cęterique Patres, quamuis humanissimè cum illis Ignatius ageret, tamen eximiam viri virtutem ita reuerebantur, vt bene moratos vel parenti liberos, vel magistro discipulos, adstare diceres. Quòd si quãdo, (quod tamen perrarò fiebat) rei necessitate coactus, vultum induceret seueriorem, & aliquem increparet asperiùs; tanta erat vis pondusque verborum, vt contrà ne hiscere quidem auderet quisquam. idque præsertim in causa viri cuiusdam insignis apparuit; qui cùm turbulentior esset, quàm vt eum diutius ferri oporteret; cumque eius animum Ignatius blandis monitis præceptisque nequicquam sanare tentasset; ad extremum oratione conuersa, diuinam testatus iustitiam, ac cœlestis iræ minas intẽtans, tantum ardorem spiritus præ se tulit, ipsi vt parietes tectaque non dubio motu nutare & concuti viderentur. quo terrore perculsi qui aderãt, illico procũbẽtes, Dei pacẽ precibus ac votis expos-

exposcere. ipse verò qui accusabatur, exanimis ad pedes Ignatii sese confestim abjecit, ac supplex confusa voce, culpæ veniam petiit, seque posthac in officio fore pollicitus est. Continebat autem in disciplina cùm cæteros omnes, tum eos maximè, qui vel insigni eruditione vel generis nobilitate præstarent: quippe quorum dicta factáve ad exemplum in omnes partes valeant plurimum. Otium verò, vt omnium vitiorum fomitem ac seminariũ, in primis oderat: itaque duos trésve rei familiaris adjutores, cùm ad januam alieno tempore confabulantes e superiore loco aspexisset, illicò jussit aceruum lapidum in proximo situm in summam ædium contignationem sine cunctatione transferre. eosdē tertio post mense cùm ibidem iterum otiantes animaduertisset, illam ipsam lapidum congeriem vt in eundem locum referrent, vnde asportauerant, imperauit: amicè insuper admonens, nihil in Dei famulatu periculosius esse desidia. Cùm quendam in tradito sibi munere valde remissum atque oscitantem inuenisset; quæsiuit ex eo, cuinam in tali ministerio daret operam; Deo nē, an hominibus? cùm ille se Deo vtique deseruire dixisset: Plecteris igitur, inquit Ignatius; nam in rebus humanis minùs accuratè versanti iure forsan ignouerit quispiam; at immortali Deo ministrari negligenter, id verò nullo pacto ferendum est. Spectaculis publicis, quamuis alioqui licitis, vel etiam sacris, adesse nostros non ita facilè permittebat. quòd si qui, facta potestate, se ad ea conferrent; eos etiam atque etiam jubebat, sine vllo arrogantiæ seu leuitatis indicio modestiam ac submissionem tenere; cedere omnibus, & infimum semper locum (nisi aliter a circumstātibus cogerentur) eligere. Cùm è Romano ab se nuper instituto Collegio adolescentes quosdam solutiùs in publico ambulantes vidisset; castigandos curauit palam; hortandósque graui oratione, vt quem haberent insitum animis pudorem ac verecundiā, cum externo item corporis habitu præ se ferrēt: & quoniam Apostolo teste spectaculum facti essent omnibus, cauerent etiā atq; etiā, ne superuacanea locutione, curioso oculorum obtutu, aliòve incondito gestu motúve corporis, quemqnam offenderent; præsertim cùm eo de genere toto, multa cum precatione lacrymisque, conscripta pulcherrima ipse præcepta paulo antè edidisset. Nihil noui moris in Societatem induci se inscio est passus: principiisq; vigilanter & acriter obstitit: quippe qui exempli vim nosset, & rerum incrementa fallentia. Quosdam, qui ad vineam injussu luserant pila, laicum etiam saponem manus lau intem, haud impunè abire permisit; seditiosos verò, & alienæ laudis obtrectatores,
& rerum

& rerum nouarum cupidos, non diu tulit: sed omnia expertus, quæ ad reuocandam dubiam indolem, & pejore loco positam facere viderentur; si parum proficeret, ad extremum è Societate pellebat. neque per ea tempora carcerem compedésve in Societatis mores induci permisit, negans, qui vinculis constringendi forent, eosdem esse ad nostrum institutum idoneos. itaque custodiæ loco januam ostentare consueuerat. acciditque aliquando, vt justa de causa complures adolescentes exauctoratos vna dimiserit, atque huiusmodi feré (quod silentio prætereundum nō est) è Societate pulsi homines exitialem exitum sortiti sunt, satisque constat, alios inter symphoniam lasciuè saltantes repentè occidisse, alios contracta rixa interfectos, alios denique alio miserabilis lethi genere periisse. In puniendo autem id sequebatur in primis, vt noxæ responderet animaduersio, & in suo quisque vitio plecteretur: superuacanea verba silentio, ignauiam labore, honoris cupiditatem ignominia lueret; ac ferme animaduersionum Ignatii genus erat illud: circulum humi describere, ex quo noxii ne injussu excederent; colloquiis certorum hominū nominatim interdicere, verberationes ad præfinitum temporis spatium injungere, & alia eiusmodi. Noxas autem leuiores & quotidianas intelligo; cuiusmodi in homines etiam studiosos perfectionis cadunt: nam grauiores Ignatius minimè tolerasset. Solebat etiam sontibus, ad humilem mensam in triclinio accumbentibus, objurgatorem inducere, infimæ plerumque conditionis hominem, sed ingeniosum & acrem; qui cunctis audientibus vitia reorum increparet, exprobraretque religionis annos & negligentiam; idémque cæteros carptim nec opinantes repentè perstringeret; nimirum edomandæ superbiæ causa, mentisque è pigritiæ veterno excitandæ. Sed qui deliquerant, priusquam ex consuetudine punirentur, quàm lenissimè operam dabat, vt suam ipsi culpam agnoscerent; atque vltro sibimet mulctam irrogarent: quæ tamē si grauior videretur, confessione contentus; ita moderabatur, vt multum sæpe de acerbitate minueret.

EIVSDEM ANIMI SVBMISSIO, ET QVIDNAM DE VIRTVTE OBEDIENTIAE SENSERIT.

CAPVT VII.

NEGABAT, suo quidem iudicio, quemquam probè intelligere, quàm vehementer in se quisque diuinæ bonitatis operationem impediat: quantáve illius beneficia & dona per so-

cordiam ignauiamque corrumpat. quo crimine sese accusabat in primis, atque ita de suis demisse & humiliter sentiebat, vt se mortalium omnium infimum & opis diuinæ maximè egentem putaret: sibique cæteros omnes ad virtutem pietatemque & exemplo & incitamēto fatereturesse. Priuatæ verò vitæ quanto desiderio teneretur, & initio declarauit in recusando magistratu; & deinde, cùm vt redigeretur in ordinem, aliusque sibi succederet, omni ope contendit. quod tametsi consequutus non est; tamen obedientiæ studium, quibuscunque rebus potuit, semper ostendit. Romano quidem Pontifici, cuius in verba præcipuo Sacramento iurauerat, ita erat præstò, vt ad ipsius nutum sese paratum exhiberet confecta iam ætate, vnius baculi adminiculo, pedibus quocumque opus esset peregre proficisci, vel etiam nauigium ascendere planè exarmatum, seque, eodem Pontifice jubente, mari ventisque sine vlla dubitatione committere. Quem ipsius animum vir quidam primarius cùm haud satis probaret, & in eiusmodi re consilium prudentiamque requireret; prudentiam quidem, non obedientis, verùm imperantis esse, respondit Ignatius. Et sanè cùm in Societate nostra virtutem hanc cæteris omnibus anteferret; tum nihil huic laudi tam contrarium dicebat esse, quàm in superiorum iussis & consilio examinando moram, vel potiùs arrogantiam. negabatque obedientis nomine dignum haberi oportere, qui legitimo superiori non cum voluntate judicium quoque submitteret. Id enim demum esse Deo gratissimum holocaustum, cùm omnes animi vires, ac præsertim intelligētia & mēs, quæ summū in homine obtinent locum, in obsequium Christi coguntur. qui verò inuiti ac dissentiētes, actu exteriore dūtaxat, jussa præpositorum exsequerentur; hos inter vilissima mancipia vel pecudes potiùs numerādos aiebat. Exstat eius epistola ad socios Lusitanos in hanc sententiam scripta, (qua nihil ego quidē in eo genere vidi subtilius) quam qui accuratè perlegerit, facilè intelliget, quàm iure Ignatius tantum huic vni mentis & rationis obsequio tribuendū putarit. Quin etiam in sermone quotidiano sępissime vsurpare consueuerat; qui ad superioris nutū, volūtatis propēsionem solūmodo, nō etiā judicii consensionē accommodarent; eos altero tātū pede intra religionis septa versari. Neq; verò eiusmodi præcepta verbis tantū explicabat ille, sed, quantum ei res & persona concederet, etiam factis. Medico quidem, quoties ægrotaret, ita se dicto audientem præbebat, vt eius monita pro oraculis duceret; ac quodāmodo prudētiam penitus exuisse, & omnem suæ salutis

curam & folicitudinem in eundem projeciſſe videretur. Cũ ſtomacho grauiſſimè laboraret aliquando, ex nimio videlicet hepatis calore, vt ſuprà diximus; adhibitus medicus, quo domus eo tẽpore vtebatur adoleſcente nec peritiſſimo, frigidæ corporis conſtitutioni cauſam illico tribuit. nec mora, quidquid excogitare potuit ad corpus & præcordia calefacienda, præſcripſit. ac primũ feneſtras foreſque cubiculi, ne quid afflaret auræ, obſerari diligẽter juſſit; deinde languentem multa ſub veſte contihere ſeſe; poſtremò quam calidiſſimo cibatu & exiguo mero, ſed quàm auſteriſſimo refici. quæ omnia Ignatius licèt ſibi, non leuibus argumentis, minimè accommodata ſentiret, ac medicum ipſum nec litteratiſſimum neque exercitatiſſimum ſciret eſſe; tamen ne cũ extremo quidem vitæ periculo contra eius edicta nihil vnquam effatus eſt. Æſtas erat ſumma: calores vt in vrbe maximi: ingenti ſtromatum pondere premebatur Ignatius: manabat è membris omnibus tanta ſudoris copia, vt culcitræ ac veſtes maderent; ac nihilominus ex præcepto ſe intra calida fomenta cohibebat ægrotus; ardebat ſiti, nihil omnino poſcebat: diſcruciabatur doloribus acerbiſsimis, nullam edebat vocem; linquebatur animo interdum, neque tamen ſignificabat; denique peruerſa curatione eò adductus eſt, vt cũ vltimum ſibi diſcrimen adeſſe intelligeret, Societatis adminiſtratione Patribus delegata, aditu cubiculi domeſticos prohiberet omnes, vno excepto valetudinarii curatore: atque id demum exſtitit ſignum, deſperata iam valetudine, ſe ad vitæ exitum comparantis. Itaque Patres in re tam ſubita conſilio habito, cùm non deeſſent, qui medici præſertim junioris placita reprehenderent; Alexandrum Petronium, ætate prouecta virum, & medicæ artis laude præſtantem, extemplo acciri jubent. Is vt inſpexit Ignatium, genuſque & ordinem adhibitæ medicinæ cognouit; per ſummam indignationem vociferatur, hominem calore necatum eſſe: pandi confeſtim feneſtras & oſtia, leuari ſtragulis lectum, frigidæ hauſtus affatim dari æſtuanti imperat: quæ res prioris medici inſcitiam planè coarguit; ſiquidem refrigerato hepate, ventriculi tormina quieuêre, & obedientiæ meritis Pater auctus, priſtinam inſuper valetudinem breui recepit. Rurſus, cũ iejunia cineralia ſeu Quadrageſimam quamuis affecto corpuſculo perſeueranter nihilominus obſeruaſſet; ipſa denique feria quarta ſanctioris hebdomadæ febri correptus eſt, nec dubitauit idẽ Alexãder, quin totum id ex imbecillitate nimia proueniret; quocirca pulli gallinacei eſum ad veſperam illi præſcripſit, abiitque admodum incertus animi, vtrùm Ignatius tali tẽpore juſſa

facturus

facturus esset. redit deinde postridie, quæritque solicitus, num se refecerit pullo. cùm annuisset Ignatius: Fatebor, inquit Alexāder, ingenuè id quod res est. Complures non custodita solemni abstinentia nihilominus hoc triduo in morbum incidere: quibus ego cùm accersitus, carnium cibarum indixerim, vix ægreque ab iis impetraui vt obtemperarēt; propterea quòd per hos dies carnibus vesci nimis graue piaculum ducerent: tu contrà, peracto iam pænè curriculo, ad ipsas metas meo monitu nō recusasti desistere; hoc ego, Pater, satis mirari non possum. Ad ea Ignatius serena fronte, quæ animi tranquillitatem indicaret: Atqui obediendum est, inquit, nec plura in eam sententiam effatus est: quo responso mirificè delectatus Alexander, & sanctitatē viri magis magisque suspiciens, totā rei gestę seriē ipse mihi deinde narrauit. Atq; ad sapientem hanc sanctamq; stultitiam cœcæ, vt ipse appellabat, obedientiæ, suos, vt essent ad subita ac seria promptiores, interdum fictis etiam in rebus erudiebat. Sacerdos quidam, edito iam signo, paratus ad sacrificium, & calicem tenens, cū è vestiario pedem efferret, per nuntium ab Ignatio, qui totā rē è propinquo obseruabat, repentè jubetur, sacro deposito ornatu, palliū sumere prodeūdi causa. Paruit ille sine tergiuersatione, ac palliatus Patri confestim apparuit. Tum Ignatius quærit ex homine, sit ne ægre passus, in procinctu iam ad immolādū subitò se juberi sacra deponere vestimenta, remque diuinam omittere? Cùm ille se ne tantulum quidem esse commotum affirmaret: Atqui me, scito (inquit Ignatius) non quo te in præsentia opus habeam, sed periclitandi tui obsequii gratia id fecisse de industria: & sic habeto; plus te sacrificio deferendo esse meritum, quā si id ipsū, vt destinaueras, illico peregisses: nā & si altaris mysterium tanti apud Deum est, quanti profectò est: tamen, vt scriptum legimus, melior est obedientia quàm victimæ. Quendam etiam, cùm maximè confessionem nobilis cuiusdam exciperet, consultò vocari ad se iussit: cùm ille se peracto mysterio mox affuturum dixisset: accersit eum denuo: at ipse nihilominus cōfitentis rogatu hæsit paululum. ac venienti demùm Ignatius: Itane verò? iterum, inquit, euocandus es? Et grauioribus verbis accepit hominē: non quo illius tum quidem opera egeret: sed obseruantiam & agilitatem experiri voluerat. Sic enim aiebat: cupere se, quemadmodum cæteræ Deo dicatæ familiæ, ex instituto aliæ paupertatem, aliæ silentium, aliæ psalmodiam, aliæ deniq; aliud præcipuo studio colerent: sic in Societate nihil haberi prius aut potius alacritate amoreque parendi: & maximè propriū insigne

nostro-

nostrorum hominum esse Obedientiam; quippe quæ, diuo Gregorio teste, virtus vna cæteras omnes animo virtutes inferat, insertasque custodiat. Hisce ergo artibus, & huiusmodi, subinde alumnos exercere consueuit: vt ad quamlibet Præfecti vocem aut significationem parati, vel inchoatum apicem in scribendo relinquerent: seque expeditos, vbi opus esset, illicò sisterent.

PAVPERTAS EIVS ET CASTIMONIA.

CAPVT VIII.

VOLVNTARIAM paupertatem (quam ille religionis murum appellabat) ad extremum vsque constantissimè coluit; nec modò ipse proprium habuit nihil, sed ne alios quidem, quamuis genere nobiles, ac delitiis olim assuetos, quidquam habere permisit. quin etiam quemquam è professa domo apud Germanicum Romanumve Collegium, nisi admodum rarò & iusta de caussa prohibuit vesci: quo nimirum, si opus esset, iurare verius posset, nihil omnino ad ipsam domum ex Collegiorum fructibus peruenisse. Pauperem autem spiritu eum sibi denique aiebat videri, qui erga ea quibus vteretur, sic esset affectus animo, vt instar statuæ cuiusdam videretur esse, quæ nullo pacto resistit recusátve, quominus omni quàuis pretioso amictu & ornatu confestim exuatur. Castitatis verò laudem Dei beneficio tantam adeptus est, vt ex quo die sese in beatæ Virginis fidem ac patrocinium contulit voto: nullam, vt initio dictum est, deinde, quamuis præferuidus natura, carnis tyrannidem senserit. Porrò in Societate nobilissimam hanc virtutem tanto studio custodiri volebat, vt nihil omnino neque in dictis neque in factis lasciuū aut petulans appareret: ac quoad fieri posset, nostri cælestem vitam in terris agerent, ab omni corporis contagione sejuncti. Quin etiam in scholis Terentiū explicari, (ni perpurgatus esset) quamquam optimum Latinitatis auctorem & Romanæ comœdiæ principem, vetuit nominatim, quòd eum videlicet parum verecundum ac parum pudicum arbitraretur. Noluit igitur ea lectione puerorum animos imbui, ne plus moribus noceret, quàm prodesset ingeniis; ex quo facilè existimari potest, in cæteris rebus quàm acer & vigilans custos pudicitiæ fuerit.

ÆQVITAS ANIMI, ET CONSTANTIA EIVSDEM.

CAPVT IX.

ADVERSVS ea quæ videntur acerba, & contra omnes varietates quæ in vita versantur, animo fuit semper ita præsenti, vt nũquam vel à statu naturæ vel à religiosi dignitate discederet. Romæ cùm apud nobiles quosdam, vt solebat, de rebus diuinis familiariter ageret, instituto iam sermone, trepidus ab domo nuntius ei repentè in aurem insusurrat, lictores in domesticam supellectilem à creditoribus immissos, cũcta miscere & euertere: vix ab eis impetratum sustinerẽt tãtisper, dum ipse tota de re certior fieret. His auditis Ignatius: Bene habet, inquit: & inchoatam disputationem admirabili tranquillitate animi absoluit. Quærentibus dein amicis quid subitæ rei accidisset: Noster, inquit, œconomus, ad necessariam ædificationem ære alieno contracto, in præsentia soluendo non est; impatientes moræ creditores ad auferenda pignora ministerium forense miserunt; ii perturbare dicuntur omnia; sed me res nõ mouet; nam strata si abstulerint, humi pro nostra paupertate cubabimus; vnum vereor, ne inter tumultum, commentarii de religione pereant, magna cura & labore confecti; hos ego sanè velim saluos: cætera negligo. Tum ii qui aderant, Patris patientiam admirati, facinus indignum exclamant; domum nostram aduolant; prædesque pro Ignatio facti, satellitum proteruitatẽ magno cõuitio cohibent; neque ea res cuiquam amicorũ fraudi fuit: siquidem aureis ducentis ab Hispano doctore, cuius modò meminimus, Hieronymo Arzio, & quidem quid accidisset ignaro, postera die subinissis, nullo ipsorum incommodo æs alienum est persolutum. Suscepta negotia in finem vsque perseueranter vrgebat; neque verò, quos sibi socios expeditionum assumpserat, torpere patiebatur. Vbi necessarium iter vel quid aliud grauioris momenti destinasset in diem certam, præsertim si postularet occasio, nulla vi tẽpestatis aut alia quauis difficultate deterrebatur, quominus ad constitutum tempus cogitata perficeret. In adeundis principibus viris, quod ille necessariò & sæpe faciebat, cunctas aulæ molestias, & indignitatem, & aulicorum contumaciam deliciasque vorabat alacritate mirabili; acciditque aliquando, vt aditu exclusus, commodam admissionem horas ipsas quatuordecim ieiunus obsederit. Si quid, re bene perspecta, consiliariis etiã ad-

adhibitis, decreuisset, haud ita facilè se ab eo deduci patiebatur. Ad Ecclesiasticam disciplinam pro sua parte adiuuādam statuerat, ne quis ex aliis ordinibus, quamuis eruditione, aut eloquentia, aut alia qualibet laude clarus, in Societatem admitteretur: quinetiam si quis per imprudentiam irrepserat, qui vel diē vnum in alienis castris fuisset, contrà nitentibus interdum aduenæ propinquis, amicisque gratiosis, remittebat ad pristina signa, vel si minùs pareret, certè è Societate pellebat: ne cæteri nimirum ordines de nobis conqueri possent, aut Societas quasi quoddā perfugium desertoribus esse putaretur. Neque minorem animi fortitudinem præstitit in iis tuendis, quos, probato ipsorum spiritu & vocatione, in Societatem adscripsisset; quorum constantia cū à parentibus (vt fit) per amplissimos etiam viros acerrimè interdū oppugnaretur; Ignatius, vbi opus fuit, corā summo ipso Pōtifice, suorum caussam contra opes & gratiam, diuino fretus auxilio, sine vlla dubitatione metúve, non solùm defendit, sed etiā obtinuit. Itaque principes etiam viros Iulius III. Pontifex maximus festiuè admonebat, ne cum Ignatio contenderent; vtique ni vellent è certamine victi discedere. Cùm lege cauisset ne quis è nostris vel exsequiarum, vel sacrificii, vel cuiuspiam omnino ministerii nomine pecuniam aut eleemosynam vllam acciperet, nedum cogeret: eam ipse legem diligenter sanctéque in omni vita seruauit: neque commisit vnquam, vt fidem suam, in rebus præsertim sacris, temere obligaret: vel (quod vitandum est maximè) specie pietatis quæstum facere videretur; quo in genere illud insigne memorant: Grauiter ægrotabat ætate iam deuexa idem Hieronymus Arzius; ad hunc, visendi causa (fuit enim in colendis amicitiis diligentissimus) cùm venisset Ignatius, hominemque benigno & spirituali alloquio recreare conatus esset: ille de futura vita solicitus, aureos ducentos ad piacularia sacra pro se facienda sudario inuolutos institit Ignatio obtrudere; quos cùm obfirmato animo reiecisset Pater, quòd diceret se alieno periculo doctum, ab huiusmodi conuentis iam pridem abstinere, neque plus oneris velle suscipere, quàm quantum præstare cū fide posset: admiratus ille sanctimoniam & integritatem viri, eam ipsam summam paulo pòst ad eundem sine vlla conditione transmisit. Tum Ignatius sponte complures hostias ad expianda amici peccata decreuit: neque in officii & caritatis certamine vinci se ab laico passus est. Pacem & concordiam (quoad officium & Dei gloria pateretur) non modò cū suis, verùm etiā cū alienis omni cura studioq; retinuit semper; & cauit ne, aut per se aut per suos, facto

dictóve quemquam offenderet. Cùm Martinus Olauius, qui collegio Romano annos aliquot magna cum laude præfuit, excellenti vir ingenio doctrinaque, theses aliquot de more proposuisset, in quibus erat caput de Immaculato, vt appellant, Conceptu beatæ Virginis; licèt ea de re Ignatius pro sua egregia in Deum & Virginem pietate minimè dubitaret, tamen ne Fratres Dominicani, qui ad disputationé inuitabantur, id ægre ferrent, seque nominatim prouocari putarent, (cõtrariã enim sententiam auctore D. Thoma tuentur eorum plerique) eam thesem induci tollique omnino imperauit. Anno Christi nati M. D.LIII. cùm Societas in Hispania, DEO adiuuante, maiorem in modum cresceret; grauia in nostros crimina repentè conficta ab iniquis, & Exercitiorum spiritualium præcipuè liber in suspicionem apud sacros Inquisitores magno apparatu artificioque vocatus est; quo nuntio Romam allato, multi auctores Ignatio fuêre, vt se suosque omni ope tueretur; accusatorum calumnias & improbitatẽ in tanto præsertim suæ existimationis ac famæ periculo redargueret. At ille, conscientiæ testimonio ac Dei bonitate subnixus, nihil extimuit, remque totam sine vllo tumultu magistratibus cognoscendam reliquit, quorũ opera & veritas breui patuit omnibus, & ex eo tempore Societas in iisdem prouinciis feliciores in dies habuit progressus. Nec minor anno inseqẽnte in nostros, qui in Gallia versabantur, procella desæuiit. Siquidem graui ab aliquot illustribus Theologiæ doctoribus decreto proposito, vsque adeò lacerata ac tantam in inuidiã adducta Societas est, vt eam nõ modò profanum vulgus, verùm etiam concionatores ipsi quotidianis probris & conuitiis è superiore loco proscinderent. Ei decreto criminibusque scripto refutandis cùm se aliquot è nostris Ignatio paratos offerrent; ac res indigna minimeque toleranda cunctis videretur esse; verbis ex Euangelio desumptis Ignatius: Pacẽ, inquit do vobis: pacẽ meam relinquo vobis: neque certamen cum aduersariis vllo pacto suscipi est passus, quòd diceret, proculdubio fore, vt ipsa dies & nostrorum innocentiã satis probaret, & inimicorũ cogitationes & consilia frangeret: id ꝙ nõ ita multo pòst Dei beneficio est factum: nam & accusatio tota breui consenuit, & ipsis criminationibus illustrata Societas radices in iis regionibus egit altiores. Admirabilem verò facilitatem, vel potiùs animi altitudinem, Romæ ostendit Pater in acerbissimis vicini cuiusdam iniuriis perferendis; namque is, vt nostros in proximam sibi domũ immigrasse cognouit; cùm Ignatium sociosque, vt alii multi, sine caussa pessimè odisset; vna re

valde

valde lætatus eſt, quòd vendendi ſuas ædes, quippe noſtris valde opportunas, & conficiendæ pecuniæ præclaram ſibi occaſionem oblatam putaret. Ergo, vt peregrinum ad conditiones quamlibet iniquas cogeret, variis artibus patientiam hominis exercere cõſtituit: ac primùm in atrii cuiuſdam interjacentis, quod finibus noſtris contineri conſtabat, poſſeſſionem impudenter inuaſit: neque tamen Ignatius eam rem iudicio perſecutus eſt. In id atriũ deinde pauones & alia demiſit altilia; quæ obuerſis in eam partem cubiculis noſtris moleſtiſsimo clangore diu noctuq; obſtreperent: nequaquam expoſtulauit Ignatius; eidem, triclinii parietes in eam partem luminis cauſſa perforare volenti, per ſummam contumeliam reſtitit ille: nihilominus quieuit Pater, atque ob id ipſum cœco aliquot annos triclinio eſt vſus. Cùm hæc maximè ageret vicinus, vltro Ignatium ac ſocios tota Vrbe inſtitit criminari, bipedumque nequiſſimos & cupidiſſimos dicere, qui in alieno ſolo, non contenti malè parta ingenti pecunia, domibuſque per falſam religionẽ occupatis, poſſeſſiones in dies continuare, ſeque ipſum patriis ædibus pænè per vim exturbare cõtenderent. Quæ res cùm delatæ ad Ignatium eſſent, non modò ſedato animo tulit, vt cætera, ſed etiam ex eo die Dominum deprecari pro aduerſario cæpit ardentiùs. Denique cùm ille diuturna importunitate noſtros ad quamlibet iniquum pretiũ perduxiſſet, & piorum ſubſidiis domus tandem eſſet coëmpta, ita ex ea migrauit, vt, quaſi mox æquanda ſolo eſſet, ſic omnia inde ferramenta, fores, feneſtrarum obices, atque adeò elaborati lapidis quidquid potuit, ſecum aſportauerit; neque tamen grauiùs ea de re queſtus Ignatius eſt, neque tali homini, aut vlli omnino mortalium, vllo vmquam nomine litẽ intendit. Neque verò ab hominibus tantùm, ſed etiam ab ipſis pænè temporibus, inuictum animum præſtitit; ſiquidem nulla vmquam vel domeſtica inopia vel publica annonæ caritate adduci potuit, vt cõtra Chriſti conſilium de craſtino ſolicitus eſſet; aut, qui nomẽ Societati profiterentur, modò ad inſtitutum idonei forent, eos, quamquã ingenti preſſus familia, repudiaret. Atque hoc eo magis homines mirabantur, quòd illo ipſo tempore viri locupletes ac principes, inopiæ metu, multos è domeſticis cõuictoribus non ſine rubore dimitterent. Itaque cùm ex Ignatio quidã è familiaribus pro amicitia ſciſcitaretur, quid ita alii diuites & pecunioſi in tantis annonæ difficultatibus familiã ſumptuſque minuerent; contrà ipſe nullis vectigalibus, nullo certo reditu fultus, eandem augeret? Non ſatis attendis, inquit ille, quæ ſit vis ac natura virtutis

 illius,

illius, quam in Theologicis virtutibus secundam Apostolus numerat; cui, certis & exploratis in rebus, locus esse qui potest? Spes enim, vt idem ait, quæ videtur, nō est spes; nam quod quis videt, quid sperat? Neque verò timendū esse, ne qui aues cæli pascit, & agri lilia splēdidissimo vestit ornatu, quæ neque serunt, neq; nēt, neque in horrea cōgregant; idē suis operariis, in Ecclesiæ vinea nullo stipēdio laborantibus, necessaria ad exigendā vitā alimēta deesse patiatur. Quod ille videlicet cùm iam inde ab ipsa cōuersione multis documentis præclarè didicisset; tum verò post suscepta Societatis gubernacula magis magisque experiebatur in dies; quo in genere, ne sim longior, nōnulla subnectam: Cùm in sumptus quotidianos aliquando esset opus præsenti pecunia; atque ad nescio quid coëmendum Ioan. Cruccius rei domesticæ curator exisset, incerta etiamtum luce quidam ei repentè sacculum auro plenum obtulit, ac nihil effatus, illico sese è conspectu proripuit. Ioannes verò, qua erat simplicitate, vt auri speciem vidit, illusionem ac præstigias diaboli suspicatus, in proximam ædē beatæ Mariæ supra Mineruam sese recipiens, diuinam opē suppliciter implorauit; domum deinde regressus, pecuniā inspectā & forma & materia probam repperit; Deique clementiā ac benignitatem admirans, in ea quę destinauerat, sine cuiusquam damno vel molestia insumpsit. Idem, cùm in magnis rei familiaris angustiis Deo superisque in Laterano supplicasset; in reditu ad Colossæum theatrum illi subitò vir quidam ignotus aureos centum in manum dedit, ac statim apparere desiit. Quare Ioannes nō tā lætitia quàm horrore perfusus, pecuniam domum attulit. Ignatius verò gratias quidem egit Domino, sed talibus iam pridē assuetus, nihil rei nouitate commotus est. Rursus nostris pecuniæ inopia laborantibus, quidam è Patribus dum nescio quid exquirit in arcula tomento scrutisque vilissimis plena; nihil minus opinanti venit in manus chartaceū inuolucrum aureis refertum ita nitidis atque micantibus, ac si tum primùm ex officina prodirent: quo tam insperato subsidio præsenti egestati peropportunè subuentum est. Quodam die sub vesperam, cùm domi panes, vinum, ligna penitus defecissent; postridie manè, præter omniū exspectationē, à nobili matrona vehes lignis onusta submittitur; ea ligna dū in cella vinaria, vt fit, cōdit ianitor; ianuam domus patentē reliquit imprudēs; recordatus deinde, cùm ad occludēdum accurrisset, repentè modios aliquot frumenti & vini cados in ipso vestibulo reperit: neque adhibita quantauis diligētia vnquam rescire potuit, quis ea dona misisset. Hæc igitur &

alia

alia eiusmodi subinde accidebant, quæ, politico supercilio rem æstimanti, friuola cuipiam fortasse videantur; sed certè & paternam in famulos, Dei prouidentiam satis declarant; & Ignatii securitatem atque fiduciam ab omni stultitiæ vel temeritatis infamia vindicant.

EIVSDEM RATIO GVBERNANDI.

CAPVT X.

IN consilio capiendo, & rebus gerendis, cùm Deum semper, vt dictum est, accurata supplicatione consuleret, tum verò (quod mirum fortasse cuipiam videatur) non pietatis gustũ, sed rationis ductum præcipuè sequebatur: vt non rationē spiritus dulcedo præiret, sed dulcedinem ratio. Hoc enim aiebat vno maximè belluis homines antecellere, quòd hi ratione vtantur, illæ nequaquam. Idem ad exsequenda consilia, quoad fas esset, omnes artes & humana præsidia sic adhibebat, quasi omnem spē in iis repositam haberet; rursus ita Deum orabat, & ex eo pendebat vno, ac si nihil omnino in rebus humanis opis aut perfugii collocaret; atque hoc pacto (quod longè optimum ac perfectissimum est) prudentiam cum pietate iungebat; ipsaque negotia, tanquam onera paribus examinata ponderibus, quamuis difficili ac lubrico itinere, ad optatos plerumque exitus perducebat. Ad consultandum autem illud obseruabat in primis, vt in quaque re semper eius rei peritissimos adhiberet; qua communicatione ac lenitate nimirum assequebatur, vt & rationes iniret optimas, neque in arte sua se quisquam ab eo vel præteritum, vel contemptum, iure conqueri posset. Ac cæteris etiam in rebus videbat etiam atque etiam, vt vniuscuiusque dignitatis, ætatis, ac meriti ratio haberetur. Petronius erat Pisaurensis, qui ante aliquot annos mortuus est, egregia pietate & virtute presbyter; is, cùm tres minores natu germanos fratres ad Societatem suis adhortationibus perduxisset; eum semper Ignatius adolescentulis loco parentis ac præsidis voluit esse: neque de iis grauius quidquam, nisi ex illius auctoritate ac sententia, statui passus est. Ad officia vel negotia, quæ per se obire non posset, cum viris principibus transigenda, viros eligebat, rerũ vsu ac dicendi copia præditos; atque iis ita vel scripto vel verbis mādata dabat, vt liberũ iis omnino relinqueret, cùm in rem præsentem venissent, suo ipsorum arbitratu cuncta ex re & ex tempore moderari.

Idemque sub vesperam ad se redeunti cuipiam ex iis, cùm rei gestæ rationem ab eo reposceret, primùm omnium: Satin' (aiebat) ex animi tui sententia? quæ liberalitas hominis & ipsi causæ proderat multum, & suorum illi mirè deuinciebat animos: & eosdem ad exequenda negotia perquam alacres promptosque reddebat. Anno post Christum natum MDLIII. cùm ad res in Lusitania componendas Michaëlem Turrianum legaret, haud ita pridem in Societatem admissum, licèt ei varias præceptiones ac monita ediderit consignata litteris; tamen cùm probè nosset fidem ac prudentiā viri, non modò permisit, vt, cùm in prouinciam peruenisset, suo arbitratu cōsilia rebus aptaret; sed etiā permulta ei dedit folia pura, suo munita chirographo, quibus ille, prout opus esset, quidquid videretur, inscriberet; ac deinde obsignatas epistolas, cuicumque expediret, ipsius nomine redderet. atque hanc consuetudinē laxè cum procuratoribus ac nuntiis agendi semper magno cum emolumento retinuit. Quin etiā præfectis inferioribus minimè malignè suum cuique ius ac potestatē impertire cōsueuerat: cauebatque diligenter, ne, quæ per eos agenda forent, vsurparet ipse; vel ea re quidquā omnino apud subiectos de illorū auctoritate vel existimatione minueret. Verumtamen iis ita laxabat habenas, vt easdē adduceret, quoties vellet; nec non in eorum instituta moresque & administrandi genus dissimulanter inquireret. Exstat epistola ipsius ad Præpositum prouinciæ Lusitaniæ, in hanc sententiā scripta; cuius mihi partem hoc loco
„inserere visum est: Neque verò Prouincialis aut Generalis Præpo-
„siti officiū est, inquit, minuta quæque, ac temporaria præsertim,
„in administrando sectari: sed cùm ad personæ dignitatem hone-
„stius, tū ad tranquillitatē animi tutius est, ea præfectis inferiori-
„bus delegare, & rei confectæ rationē ab eis deinde reperere. E-
„quidem in meo fungendo munere id ipsū sequor: atque huiusce
„consilii maiorē in dies fructū capio, quippe cùm & labore & so-
„licitudine leuari me magnopere sentiam. ac tibi quoq; valde sum
„auctor, vt curas & cogitationes tuas defigas in commodis & sa-
„lute potissimū vniuersæ prouinciæ: & in rebus quidē singulis or-
„dinandis ac disponendis, cū opus est, & ipse verseris, & hominum
„tuo iudicio peritorū sententiā exquiras; cæterū ab iisdē rebus per
„te curandis trāsigendisque vt plurimū abstineas, sed instar excelsi
„cuiusdam motoris, orbes tibi subjunctos æquabiliter & cum gra-
„uitate ciere pergas: à quibus deinde, vt à proximis causis, propria
„cuiusque effecta proueniant: quod si feceris, & plura, & magis
„tuo muneri conuenientia, sine tumultu ac trepidatione confece-
ris.

ris. Præterea illud eſt in hac ratione commodi, quòd ſi quid in a-"
gendo peccetur, eius peccati præſtat in tuis adminiſtris, quàm in"
te, reſidere culpam: ac multo magis decet, quidquid ipſi delique-"
rint, corrigi abs te, quam ſi tu erraueris, (quod perfacile eſt ſingu-"
la curioſiùs perſequenti) te ab inferioribus emendari. Quod reli-"
quum eſt, nobis Dominus IESVS CHRISTVS ad ipſius voluntatem"
& clarè intelligendam & ritè exſequendam pro ſua benignitate"
lumen ac vires impertiat. Romæ XI. Kalend. Ianuarias MDLII."
Hanc igitur Societatis gubernandæ regulam inſtinctu planè diuino tenebat Ignatius, eamque in omnes partes plurimũ aiebat valere. Primùm, quòd inferiores præfecti, quo plus credi ſibi, & quo liberaliùs tractari ſe vident, eo libentiùs, ne videlicet humanitate vincantur, vltro ipſi cum ſuperiore communicent. deinde, quòd multo acriùs ac ſtudioſiùs verſentur in opere: nam vt quiſque maximè ſuum habet negotium, ita ſummam in eius procuratione vigilantiam præſtat. accedit, vt maior ſit in diſpiciendo ac ſtatuendo claritas, maius auxilium Dei; quippe ſicut in rebus communibus cum vniuerſali præpoſito numen cęleſte pręcipuo fauore conſpirat, ſic idem propriis cuiuſque præfecti muneribus ſuo quodam ac peculiari munere aſſiſtit. quorum ſi facultas & auctoritas à ſuperioribus nimis arctè circũſcribatur, & quæ per hoſce tractanda ſunt illi ſuſcipiant; primùm ipſa diffidentia odioſa eſt, &, vt in alienis quodammodo rebus, continuò langueſcit induſtria. deinde per eam cupiditatem & ambitionem, peculiaris ille, de quo dictum eſt, diuinæ gratiæ quaſi concurſus amittitur. præterea, cùm ad rem bene gerendam & facultas & ſcientia neceſſariò requirantur; ſcientia plerumque ineſt ei, qui rem ipſam ex officio tractat, habetque ſubiectam oculis; huic ſi minuatur ius, & ſuperior ipſe, cauſa non æquè bene cognita, rei tranſigendæ ſe immiſceat: ingenti prorſus malo poteſtas à cognitione ſeiungitur: atque hinc nimirum in omni cœtu ſuſpiciones, diſcordiæ, rixæ, cùm rectores & curatores non contenti ſuo munere, alter in alterius partes inuadunt: perque ſummam confuſionem tollitur diſcrimen officiorum, & ordo ille, quo nihil eſt in hac rerum vniuerſitate præſtantius. Ad hæc vbi is, qui deſtinatus eſt quòpiam, certis alligatur præceptis, rarum eſt vt quidquã è ſententia poſſit efficere. magna enim conſilii pars eſt in tempore, & nouis quotidie caſibus interdum ipſa negotiorum ſpecies immutatur: quibus in rebus dum religione occupatus animus hæret, dum fluctuat apud ſe, dum cogitur ad abſentes referre: interim, irreparabili ſæpe damno videlicet, occaſionis præteruolat

opportunitas. Quæ cùm præclarè Ignatius nosset, cum suis adiutoribus procuratoribúsve, nisi si res aliter postularet, ea quam dixi facilitate vtebatur. Itaque & in magnis & arduis plerumque actionibus voto respondebat euentus; & tanta erat ipso regente concordia, is ordinum consensus, vt societas tota vno eodemque spiritu ductuque agi videretur. Beneuolentiam & caritatem suorum erga se non solùm affabilitate, mansuetudine, cæterisque virtutibus, verùm etiam industria quadam alebat: cauebatque diligentissimè, ne quid admitteret, cur eorum quispiam ab illo se minùs vel diligi vel probari putaret; quod in creando primùm Generali Præposito seruauit, vt dictum est; ac deinde retinuit in sufficiendo sibi, cùm ægrotaret, Vicario Generali: nec non in eligendis, qui Marcello Pontifici maximo, vt item suprà dictum est, Pontificis ipsius iussu, in Palatio adsisterent; quam nominationem ad ipsorum Patrum consilium reiecit; ne certos ipse appellando, cæteros ad eiusmodi munere minùs idoneos iudicasse videretur. Præterea, si quid pro imperio asperiùs exsequendum esset; eius inuidiam ad inferiores administros rejicere solitus est, ipsis videlicet non inuitis; communemque parentem piè ac religiosè tuētibus. Qui hominibus cum potestate præsunt, hos cùm aliæ fraudes & mala circumstant, tum illud in primis, de quo sanctus Bernardus ad Eugenium: Est item vitium, inquit, cuius si te
„ immunem sentis, inter omnes qui cathedras ascenderunt, sede-
„ bis me iudice solitarius, quia veraciter singulariterque leuasti te
„ supra te, iuxta Prophetam: Facilitas credulitatis hæc est, cuius
„ callidissimæ vulpeculæ, magnorum neminem comperi satis ca-
„ uisse versutias. Ab hoc igitur scopulo, sicut à cæteris, magnopere Ignatius declinabat: quippe satis ad omnem animaduersionem ipsa varietate suorum temporum eruditus; ac delatoribus ita vnã aurem præbere consueuerat, vt semper alterã reo reseruaret absenti. Quin etiam accusatoris ipsius, inter dicendum, gestus, oculos, vultusque omnes attentè obseruabat: crebrisque ac minutis interrogationibus, veritatis eliciendæ gratia, fatigabat hominẽ: totam deinde rem, si opus esset, per se & per idoneos viros omnibus vestigiis indagabat leniter ac sine tumultu: cauebatque non modò ne quemquam damnaret indicta caussa, verùm etiam vt ne quid omnino præiudicati ad caussæ cognitionem afferret. Illud etiam, in rebus prȩsertim grauioribus, obseruabat interdũ, vt accusatorẽ iuberet sua manu scribere, quæ deferret: primũ quòd hominum naturam pronam esse ad maledicendum intelligeret, & stylum quàm linguam longè faciliùs contineri: tum etiam, vt si

vt si quod mendacium, vt fit, tempore procedente exstitisset, id ipso delatoris chirographo teneri & coargui posset. atque hoc temperamento fiebat, vt neque si quid grauius accidisset, ignoraret Ignatius, neque innocentes per calumniam aut per factionē circumueniri vel opprimi fineret. Idem omnes reipublicæ partes vigilanter curabat, neque committebat (in quo grauiter à magistratibus ferè peccatur) vt dum vnam amplecteretur, desereret alteram. Verùm tamen præcipua quadam fuit obseruatione in hominibus ad Societatem adscribendis. quam ille rem tanti momenti ducebat esse, vt cùm alioquin è custodia corporis euolare quàm primùm optaret, hanc vnam ob causam in aliquot annos propagari sibi vitæ spatia cuperet; quoad nimirum tyrocinii formula ac disciplina ad Societatis vsum & institutum probè constituta foret. Tyrones autem ille non à naturali quadam bonitate, vel potiùs tarditate; sed à vigore magis ingenii, & rerum gerēdarum adiumentis, legebat: negabatque, qui ad populi negotia factus non esset, eundem esse ad ministeria Societatis idoneum. Quòd si quis bardum quempiā eo nomine obtruderet, quòd ipsum vtique è sæculi naufragio diceret euasurum; nihilominus recusabat Ignatius, neminem affirmans è Societate I E S V dicendū esse, qui ad suam vnius, non etiam ad aliorum salutem, & acriter & scienter posset incumbere. Quos autem ad probationem admiserat, eorum spiritum dabat operam vt quàm plurimis experimentis cognosceret penitus: neque illos tantùm ad suauē quēdam sensum pietatis (quo imperiti omnia metiuntur) sed ad veras ac solidas virtutes erudiebat: ac pręsertim (quod sæpe iam diximus) vt ad nullius rei quamuis cæteroqui laudabilis amorem tamquam ad scopulum adhęrescerent, sed ab omni alia cupiditate vel etiam propensione soluti ac liberi, ex vno tantùm superiorum nutu ac voluntate penderent: neque assuescerent abditos eorum sensus exquirere, vel imperitia sciscitari; vel quem, quibúsve de causis, iidem aut supra cæteros tollerēt, aut etiam infra suo arbitratu deprimerent: sed illis omne iudicium & consilium à superis datum, sibi simplicitatis & obsequii gloriam esse relictā putarent: essentque proinde ad omnia quamuis ardua & absurda & subita paratissimi. Omnes omnium querimonias perbenignè audiebat, ac solabatur verbis humanissimis. atque etiam diligenter curabat, vt salua religionis disciplina, & Præfectorū dignitate, vnicuique satisfieret. Neq; verò minori vigilantia & seueritate Præfectos ipsos quàm reliquos omnes in officio cōtinebat; quin etiam tanto plura maioraq; ab illis, quā ab his, exigere solitus

ſolitus eſt, quanto ſuperiores inferioribus, gradus & virtutum inſignibus, antecellunt. Idem, in reſpõdendo agendoque, ſimplicitatem ita cum cautione coniunxit, vt ſatis appareret, alteram alteri non modò impedimento non eſſe, verùm etiam ornamento atque præſidio. Suſpenſa, vel ambigua, vel obſcura verba, perplexum de induſtria incertumque ſermonem; vti barbaras artes, & ſubdola mendacii tegumenta, fideique ac ſocietatis humanæ perniciem, ſemper eſt deteſtatus: ac ſuo monſtrauit exemplo veritatis cultor eximius, quantum inter prudentiam & calliditatem interſit.

EIVSDEM RATIO PROXIMOS ADIVVANDI.

CAPVT XI.

MIRÆ fuit ſolertiæ in ſolicitandis mortalibus, & à diaboli ſeruitute ad Chriſti Domini obſequium traducendis. ac quibus artibus dæmon ad animarum perniciem vtitur, eaſdem ipſe (quoad liceret, ac fas eſſet) ad hominum ſalutem ac beneficium transferebat. Voluntates ac naturas eorum, quibuſcum ageret, feſtinè odorari; ambitioſis ſplendida, auaris vtilia, voluptuoſis iucunda proponere; & ſuo, quod aiunt, hamo vel eſca quemque piſcari. Iam in congreſſu, maximè Principum, id obſeruabat in primis, vt ſermonis initia illis daret, extrema reſeruaret ſibi: cauebatque ne de rebus etiam diuinis ineptè vel ad ſatietatem ac faſtidium ageret. Triſtem verò & horridam ſapientiam (vtique poſtquam in lucem hominum prodiit) ſemper vitauit: cumque philoſophiæ nomen ipſum intelligeret, etiam ſi modeſtè tractetur, tamen ſatis odioſum eſſe per ſe; nihil in habitu ſuo, vel in genere vitæ, rarũ aut notabile conſpici voluit: ac ſemper ſeſe, quibus rebus honeſtè ac religioſè potuit, ad cõmunem conſuetudinem accommodauit; neque commiſit, vt quod ipſe non faceret, id in aliis reprehẽdere putaretur: prorſus vt, eius mores prima fronte vel eminus intuenti, vnus aliquis è populo videretur eſſe: verùm quo propiùs illum inſpiceres, quo diutius ac familiariùs vterere: eo magis præſtantiam virtuteſque viri, tanquam odorem ex affrictu, ſentires. atque id ipſum eſt cauſæ, cur noſtris nullam in veſtitu ornatúve religionis iniunxerit notam: ſed quo faciliùs in hominum cœtus & conſuetudinem irreperẽt, ac tempeſtiuis colloquiis vnumquemque adiuuarẽt; vbicumque

gentium

gentium versarentur, quàm modestissimo eius gentis habitu iusſit incedere: neque vllum dare signum animi à sensu communi vel ab humanitate abhorrentis. Idem valde vituperabat moderatores animarum eos, qui vel vna eademque via, ac ferme quam ipsi tenuissent, cæteros etiam ad studium virtutis conarentur adducere; vel, dumtaxat si quis ad pietatem esset sua spõte propensus, formandum regendumque susciperent: sed ipse nimirum vel feros & barbaros homines non dubitabat aggredi, sic, vt à singulis quod dabatur acciperet: & quos ad consilia Christi prouehere non posset, certè ad præcepta sensim allicere nitebatur. atque vt bonus agricola non tantùm rectas & fructuosas arbores, sed etiã deprauatas neque ita fertiles colit: easque vel adminiculis erigit, vel circumcidendo castigat, vel sub aliena latentibus vmbra cælum aperit, vel telluris vitio laborãtibus mutat locum: sic ille, rerum difficultate nequaquã exterritus, dispiciebat in primis quod ingenium qua ratione tractandum esset; iisdemque sæpe morbis, pro varietate naturæ, non diuersas modò, sed etiam contrarias inter se medicinas adhibere consueuerat. Quòd si quem, omnia expertus, tamen è cœno peccatorum extrahere nequiuisset; non ideo contrahebat animum, vel se angori dabat, quasi oleum & operam perdidisset: sed conscientiæ & officii fructu contentus, acquiescebat in alto Prouidentiæ diuinę consilio. De spirituum discretione, (quam ille scientiam habuit maximam) deque moderandis affectibus, multa præcepit egregiè: quæ quoniam exstant scripta, (quemadmodũ initio diximus) nihil est quòd à nobis hoc loco ingerantur.

VITA EIVS QVOTIDIANA ET DOMESTICA.

CAPVT XII.

SOCIETATI Prępositus, deuexa iam ætate; viuendi priuatim hanc ferme normam tenebat. Manè, vt primùm euigilasset, certum tempus dabat precationi & contemplationi bonorum cœlestium: deinde, si sacrificandum illi esset, (quod munus, propter summam animi attentionem, & corporis imbecillitatem, sępe intermittere cogebatur) sacro, sub vesperam pridie, ad Vrbis consuetudinem ordinato, & accuratè præcognito, rem diuinam faciebat: quæ recitanda forent, vel in priuato sacello, nemine præter administrum adstante, contra morẽ Hispa-

nienfem elata pronuntians voce. vſque adeò Eccleſiæ Romanæ ritus omnes & cæremonias adamauerat. A pſallendo quamquã inuitus abſtinebat, quòd ei propter vim lacrymarum, & frequentem ecſtaſim, qua corpus mirè affligebatur, eiuſmodi officio ſummus Pontifex nominatim interdixerat. A ſacro, ſi cuius negotii cauſa prodeundum eſſet, comite vno prodibat: ſi minùs, admittendis audiendiſque vel domeſticis vel externis operam dabat, ſerena parique ſemper, vt diximus, fronte: minimè ſuſpicioſus ille quidem aut timidus; attamen apprime circumſpectus ac prouidus; vt illi non facilè quiſquam poſſet imponere. Actiones autem omnes è diui Baſilii præcepto condiebat tacitæ precationis ſale: ſeque ipſum, vt dictum eſt, excutiebat ſubinde, ne quid labis ex quotidiano mortalium rerum vſu contraheret. A prandio, poſt gratiarum actionem, remiſſionis cauſa, de rebus haud ita ſeriis moleſtiſve ſermones habebat iucundos; qui tamen, vt plurimum, ad agendi & gubernandi ſcientiam facerent. Inde vel actibus publicis, vel ſubſcriptioni lectionique epiſtolarum, tempus dabat. ac multa etiam, prout res exigeret, ſua manu exarabat ipſe. tum, ſi hora ſuppeteret, ſuorum acta recognoſcebat. à cœna verò inſequentis diei negotia diſponebat; accerſitiſque adminiſtris vel procuratoribus, ſua cuique ſeparatim dabat mandata; deinde cũ eo, quem ſibi à ſecretis elegerat, per otium agebat: eo demiſſo, ad multam noctem ſolus inambulabat innixus baculo, maiorem in modum attētus meditanſque apud ſe: poſtremò, quod ſupererat temporis, neceſſariæ tribuebat quieti: id erat ſpatium horarum circiter quattuor. Cubiculo vſus eſt perangusto ac tenebricoſo: cuius formam nec ſucceſſores quidem adhuc religionis, vt puto, cauſa mutarunt. cibi potuſque fuit adeò parcus, vt guſtatũ funditus perdidiſſe videretur: niſi ſi quando pauculis veſceretur caſtaneis, quibus patrio more puer olim aſſueuerat. nulli vnquam ferculo, quamuis famelicus ac ieiunus, arriſit: nullum edulii vel condimenti genus cuiquam indixit: nihil vmquam inter edendũ eſt queſtus: licèt per adiutorum inſcitiam incuriámve cibaria malè cocta conditaque: vinum etiam fugiens aut acidum præberetur. nihil deniq; ſibi propriè apponi voluit vmquam: & grauiter adminiſtrum aliquando puniit, quòd vuæ racemum vni ſibi præter cæteros attuliſſet. quæ ſanè peritus rerum æſtimator haud ita leuia duxerit, ſi hominis vel ætatem ipſam, cui multa dantur, vel infirmitatem valetudinis plura imperantẽ, vel denique ſummam inter ſuos poteſtatem & licentiam, vt ita dicam, ſuo arbitratu viuendi, conſideret. Munditias in victu cultuque dilexit: ſed faci-

ſed faciles,& nequaquam exquiſitas; cuiuſmodi & viatorem & Chriſti famulum decent:placuitque ei ſemper, ad alliciēdos præſertim homines, vt dictum eſt,non incompta frugalitas. Ac de Ignatio quidem (quod me non fugit) alia id genus multa narrantur: verùm ſingula perſequi neceſſe non eſt, tantùm ad viri mores virtutemquè intelligendam hæc pauca libauimus.

PIETATIS OPERA PVBLICE PER EVM INSTITVTA.

CAPVT XIII.

INTER ipſam Societatis adminiſtrationem,cui potiſſimùm inſeruiebat, non exiguam partem curarum aliis quoque rebus impertiit, atque iis maximè, quæ ad ſalutem & commodum populi, atque ad ſplendorem ac dignitatem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ pertinerent. De curandis ægrotis, & pœnitentiæ ſacramēto,Innocentii tertii Papæ lex eſt: Aegrotos,niſi peccata ritè confeſſos, à prima inſpectione medici,néve adeunto, néve curanto. Ea lex cùm ipſa deſuetudine propemodùm antiquata eſſet, perfecit Ignatius vt ſalutaris illa conſuetudo longo interuallo reuocaretur;viſendi tamen ſpatio in alteram vſque vicem extracto: qua moderatione videlicet, ſimul & publicæ exiſtimationi, & ſingulorum animis corporibuſque conſultum eſt. Mulierculas à maritis cum pudicitiæ capitiſve periculo diffidentes, matronis ditioribus in officio continendas ac ſuſtentandas diuidere conſueuerat: ſed cùm creſceret numerus; ne cui grauior eſſet impēſa,locum iiſdem recipiendis alendiſque publicè parare cōſtituit; ſuumque conſilium impertiit primoribus ciuitatis. quibus rem ita probantibus, vt nemo tamen ſe profiteri vellet tam glorioſi operis principem , hanc rationem Ignatius iniit rei ad exitum perducendæ: Ex area templi noſtri Petrus Codatius procurator lapides ingentes effoderat, cuiuſmodi multi ruinis veteribus continentur. hos igitur lapides in magna rei familiaris inopia vendi,& ſummam ex iis confici aureorum centum Ignatius imperauit: eam pecuniam cùm ad opus inchoandum primus in medio poſuiſſet,tantū reliquis ardorem iniecit,(inſita mortalibus natura properè ſequendi quæ inchoare piguit) vt ex voluntaria collatione inſtitutum ſit cœnobium,quo eius generis feminæ ſeſe reciperent;ibique ſecurę tamdiu deliteſcerēt,quoad compoſitis controuerſiis in gratiam cum maritis redirent:atque idcir-

idcirco cœnobium (vt ſupra diximus) Malè nuptarum vulgò appellatum eſt. Ad eius autem loci cuſtodiam atque adminiſtrationem Ignatius piorum hominum ſodalitatem adhibuit, prudenti ſanè conſilio. Etenim in communem vtilitatem intentus, ne vno dumtaxat munere implicitus teneretur, vt quodque opus abſoluerat, confeſtim eius operis procuratione certis atque idoneis hominibus demandata, ipſe animum & cogitationem ad alia deinceps atque alia transferebat. Parthenonem etiam ſanctæ Catharinæ, cui à Funariis vel à Roſa cognomen eſt, Ignatius idem inſtituit. quo in Parthenone puellæ forma eleganti, quarum pudicitia periclitaretur ob anguſtias rei familiaris, magna præfectorum diligentia conquiſitæ, interdum etiam pro poteſtate, ſi res exigat, è complexu parentum abreptæ, hodie ad centum & quinquaginta ſub clauſtris, & ſanctimonialium feminarum diſciplina, magno labore & impenſa educantur; eædemque, ſimul atque maturum eſt, vel perpetuæ religioni & caſtitati ſponte ſe conſecrant; vel idoneis viris dantur nuptui, dote à loci præſidibus perſoluta. Non minus laudabile quod ſequitur. Cùm plurimi bonæ interdum indolis pueri & puellæ, vt in Vrbe plena peregrinis & aduenis, deſtituti vel orbi parentibus, miſerandum in modum per plateas & cōpita ſeminudi & egentes errarent; vtriuſq; ſexus & commodis & ſaluti, eodem Ignatio ſuadente, prouiſum eſt. Itaque ex eo tempore duabus in ædibus, hoc eſt ſanctæ Mariæ in Aquiro, & ſanctorum quattuor Coronatorum, maſculi ſeorſum ac feminæ, & gratis aluntur, & rudimentis Chriſtianæ fidei, ac partim litteris partim etiam neceſſariis ad vſum reipublicæ artibus atque opificiis imbuuntur. Vtriuſque autem ſexus eſt hac tēpeſtate numerus capitum ampliùs ducentorum; quorum illi præter domeſticas exercitiones, ad funera quoque pro ſequēda pſallentes & candidati procedunt; hæ, vbi adoleuerint, vel maritantur, vel in ſacratarum virginum collegia ſeſe conferunt. Quin etiam, quod olim in patria ſua perfecerat, idipſum Romæ quoque molitus eſt: vt vlceroſi ac mendici per compita miſere quiritantes, vnum in locum coacti, publica impenſa ex cenſu & collationibus alerentur. eamque rem ingenti ciuitatis approbatione ad exitum perduxiſſet, ni pauci potentes neſcio quo ſpiritu impulſi, huic tam præclaræ actioni obſtitiſſent. Ad hæc, è quiſquiliis Hebræorum ſi cuipiam Euangelii lumen affulſerat, hunc hoſpitio confeſtim acceptum Ignatius pro ſua tenuitate liberaliter ac benignè tractabat, quoad Chriſtianis præceptionibus eruditus baptiſmatis fonte renaſceretur. neque à procurandis neophytorum

rum commodis antè destitit, quàm ex auctoritate summi Pontificis ædes paratæ sunt, quas Catechumenorum appellant: quibus in ædibus hodie masculos seorsum ac feminas, cùm aliorum tum præcipuè Gregorii XIII. Pontificis maximi munificentia, largè sustentat. atque etiam (quod expressius caritatis argumentum est) baptizati ex eo loco non antè mittuntur, quàm aut litterarum præsidio, quas interim edocentur, aut artis cuiuspiã, necessaria sibi in reliquam vitam adiumenta parauerint. quo pietatis officio multi ex eadem secta permoti, magno bonorum gaudio, sese quotannis ad Christum adiungunt. Illud verò optimũ, quòd ad Catholicæ fidei reliquias in Septentrionali plaga fouendas augendasque, auctore atque adiutore in primis Ioanne Morono Cardinali amplissimo, Seminarium clericorum in Vrbe condidit, dato negotio nostris hominibus, qui conquisitos bonæ indolis adolescentes Romam ex iisdem regionibus mitterent. atque id Seminarium, siue collegium Germanicum, vt appellant, acerbissimis deinde tempestatibus, ingenti labore ac perseuerantia tutatus Ignatius est; præstantissimis è tota Societate doctoribus ad eam iuuentutem & litteris & moribus instituendam adhibitis. quod opus & Ecclesiæ Romanæ ornamento & Germaniæ magno adiumento & fuisse & esse hodie vel maximè constat, cùm in eius pænè collapsi instaurationem & amplificationem idem Gregorius XIII. pro sua præcipua in eas nationes clementia & voluntate vehementer incubuit. Nec Germanicæ modò, sed cæterarum quoque gentium pueros & adolescentes Ignatius, piis ac liberalibus disciplinis imbuendos, (quam vnam expeditissimam emendandi generis humani rationem ducebat esse) per se suosque admonitu planè diuino suscepit: atque ob id ipsum gymnasia, quibus æquè infimi ac summi gratis erudirentur, non Romæ solùm, sed etiam toto pænè terrarum orbe constituit, summa adhibita cura, vt ne quid professores nostri, quãuis acutum & plausibile, afferrent peregrini vel noui dogmatis, nedum ab orthodoxa fide abhorrẽtis, verùm in singulis quæstionibus celeberrima quæque & probatissima doctorum placita sequerentur.

QVÆDAM DE IGNATIO MIRA.

CAPVT XIV.

PRÆTER ea quæ ſuperioribus libris Ignatio diuinitus accidiſſe retulimus, nō pauca de eodem admirabilia prædicantur; quorum aliqua nobis hoc loco exponere viſum eſt. Recenti conuerſione, Hieroſolymam petens, dum Barcinone tranſmiſſionem exſpectat, interea diuinam rem, ſacras conciones, & alia religionis officia quàm accuratiſſimè obire non deſtitit. Accidit autem aliquando, vt cùm in templo verbum Dei audiret; conſpicata hominem femina princeps, peregrini habitu fœci plebis immiſtum, videre ſibi viſa ſit eius caput ac faciem eximio quodam fulgore ſplendentem, idque tanta ſua cum animi voluptate, vt quamquam inuita ac repugnans modeſtiæ cauſſa, tamen ab eo aſpectu oculos nulla ratione poſſet auertere. Igitur concione dimiſſa, nihil ei fuit antiquius, quàm vt mariti permiſſu, peregrinum per idoneos homines oppidò conquiſitum hoſpitio acciperet; qui domum ingreſſus, percunctantibus illis, quis aut cuias eſſet; peregrinari ſe Hieroſolymam dixit, neque de ſe ipſo verbum vltrà addidit: verumenim vero ſermonem de rebus diuinis inſtituēs, omnes, qui aderant, cæleſti quodam ſolatio lætitiaque perfudit. Qua re vehementiùs etiam permoti, operam dedêre, vt nobilis quidam vir, ipſorum propinquus, in Italiā traiecturus, vnà cum Ignatio conſcenderet, rati, nauigium vtique tali vectore perire non poſſe; neque eos fefellit opinio: ſiquidem alia nauis, cùm eodem ferè tempore vela feciſſet, nō longè à portu vi tempeſtatis abſorpta eſt; at verò qua Ignatius vehebatur, celerrimo curſu Caietam incolumis tenuit; poſt reuerſionē verò, dum Barcinone, vt initio dictum eſt, Grammaticæ rudimentis operam dat, res accidit ad viri ſanctitatem illuſtrandam haud leuis momenti. In parœcia beatæ MARIÆ, cui à Mari cognomē eſt, ad plateam Lullianā, Lyſſani duo fratres de patrimonio diutius litigauerant. Ac denique à iudicibus lata ſententia, is qui cauſſa ceciderat, præ nimio dolore ad vltimam deſperationem redactus, impulſu dæmonis è cubiculi trabe laqueo ſe ſuſpendit: ea re cognita vicini ad tetrum illud ſpectaculum confluunt, mirantes hominis facinus, miſerantes inſaniam. Id ſimulatque Ignatius audiuit, confeſtim aduolat, pendentem ex infelici tigillo reſtem præcidit, hominem vel cadauer potiùs collocari iubet

in lectulo; deinde seorsum nixus genibus pro salute ipsius Deum orare non sine lacrymis institit. Res mira; deprecante Ignatio, cunctis qui aderant in lectulum obuersis, & exspectatione suspēsis; miser ille repentè sustulit oculos, vocisque vsum eatenus duntaxat recepit, quoad vocato celeriter in id sacerdoti peccata ritè confessus; ac demum expiatus, animā è Tartari faucibus ereptā Domino reddidit; cuius rei fama totam vrbem finesq; illos magna cum omnium admiratione peruasit; & supersunt hodie, qui meminerint: à quibus ego id ipsum Barcinone diligenter quæsiui. Ac multo pòst, Romæ, constituta iam Societate, aliud nō minus mirum Ignatio contigit. Cum Alexando Petronio, cuius antè meminimus, & medico & philosopho insigni, magnum vsum amicitiamque contraxerat. Ad eum ægrotū aliquando vicissim ipse visendi caussa cùm adisset, quamquam alieno tum tempore, tamen pro familiaritate a domesticis introductus, occlusis fenestris in lectulo quiescentem inuenit: & ex tenebris ratus hominem sopori sese dedisse, suspenso vestigio tacitus adrepens, puluino sensim assedit; ac nihilominus Alexander è somno excitatus, & repentè Felicitatem vxorem inclamans: Quis nouus hic splēdor, quæ tanta, inquit, lux cubiculum cōplet? At illa simpliciter, id quod erat, vnum Ignatium introisse respondit. Tum Alexander, homo grauis & prudens, non dubio argumento viri sanctitatem interpretatus, ex eo die Ignatiū, tamquam humano fastigio celsiorem, magis magisque suspexit: totamque deinde rem ipse mihi aliisq; seriò exposuit. Parisiis, Michaël quidam Hispanus, quem Romæ deinde falsæ criminationis ministrū in Patres fuisse diximus, impatienter ferens patronū suum Franciscum Xauerium è medio honorum cursu ad studium humilitatis Christianę traductum fuisse, ira percitus, Ignatiū, vtpote eius rei auctorem, interficere omnino constituit: cumque in hospitium ipsius vltro inuasisset, strictoq; iā gladio scalas furibundus ascēderet, diuina repentè voce perterritus: Quò tendis infelix: retulit gradū, totāque rē cōscientia victus postmodū ipse confessus est. Anno à virginis partu M.D.LIV. Rodulphi Pii Cardinalis opera, Societatis collegium ad Lauretanam ædē institutum est; acciditque, vt domus nostris ad habitādū attributa, lemurū terroribus & faunorū ludibriis admodum esset infesta, cumque, noctu præsertim, modò hi modò illi, detractis è cubiculi stragulis, vel insolito quodā cachinno excitati per cæcas tenebras trepidarent; ad eam pestem auertendam multa nequicquam experti, denique per epistolam ad sacrificia & preces Ignatii, tamquam ad sacram

anchoram communi consensu confugiunt. Ille re cognita, Deũ attētè precatus, rescripsit sociis, bonò essent animo, Diuino pręsidio freti, (quod in tali re fecerat ipse non semel) dęmonum terriculamenta nihili ducerent. Mirum dictu, recitatis litteris, omnes confestim ea molestia spectrisque non modò in præsens, verùm etiam in posterum liberati sunt. Cùm Ignatii defuncti corpus exequiarum causa iacêret in feretro, Bernardina quędã Romana, filiam strumis iamdiu laborantem, quam arte nulla medici sanare valuerant, ad osculandas mortui manus admouere vehementer optabat, certam ex eo contactu, filiæ valetudinem sibi pollicita: sed cùm præ turba, impetu sæpe capto, puella numquam ad feretrum accedere potuisset, denique mater, quippe quam filiæ caritas valentiorem audacioremque reddebat, non antè destitit, quàm ex Ignatii vestimentis frustulum adepta est, id frustulum virginis collo simul atque alligatũ, velut præsenti numinis ope, morbus euanuit: cuius miraculi rumor cunctis, vt par est, admirantibus longè latèque manauit. Ac ne prophetiæ quidem insigni dono caruisse putandus Ignatius est, siquidem aliqua partim abdita aperuit, partim longè à cõspectu remota mõstrauit, partim etiam multo pòst futura sine vllo errore prædixit. In iis Barcinone Ignatium maximè coluère, ac præcipuum ex eius consuetudine & monitis fructum vtilitatemque cepêre, vidua quædam fuit nomine Agnes, è Paschala familia. hæc cùm cætera caritate Ignatium adiuuit, eiusque sustentauit inopiam, tum Parisios proficiscentem ad vsque templum S. Andreæ tria millia ab vrbe passuum officii causa prosecuta est vnà cum Ioanne filio, optima spe summæ virtutis ac pietatis adolescẽtulo. Hũc in digressu cùm oscularetur Ignatius, eique præcepta in reliquã vitam paterna daret: Cur, inquit ille, cùm alii abs te exculti, tuisque monitis incitati, vel CHRISTI consilia sint sequuti, vel certè in virtute magnos progressus effecerint, me vnum, parens optime, rudem informemque destituis? quid misero mihi te absente futurum est? Atqui bono animo esto, fili, respondit Ignatius, nequaquam tibi deerit exercendæ patientiæ deque DEO bene merendi materies. namque vbi adoleueris, vxorem duces, multisque incommodis afflictaberis, quæ te solui deliciis & in auxilio diuino implorando torpere minimè patientur. Neque abfuit dicto fides; siquidem post aliquot annos ille contracto matrimonio multos suscepit liberos; cumque haud ita diues esset, debitorum fraude, quibus non exiguam pecuniæ summam crediderat, rei familiaris naufragium fecit, hodieque confecta iã ætate senex seq;

fami-

familiamque suam quotidianis laboribus ægre sustẽtat. Eius deinde Agnetis mortem, Barcinone sanctissimè obitam, Romæ Dei monitu præsensit Ignatius, vt litteræ Antonii Araozii, qui moriẽti viduæ affuerat, nihil ei super illa re noui postmodũ attulerint. Quidam haud ita pridem in Societate versatus, cùm ex imposito sibi munere tanta molestia afficeretur, vt somnũ capere vix posset, ac de repetendo sæculo cogitaret; Ignatius rem diuinitus odoratus, adolescentem nocte intempesta è lectulo vocari ad se iussit, alioqui fratrum necessitatibus mirum in modum parcere solitus. Is cùm animo valde perturbato venisset, ficta persona quæsiuit ex eodẽ Ignatius, si quis hac vel illa tentatione solicitaretur, quidnam ei cõsilii daturus esset? ac per eam sermocinationem omnes illi obstupescenti sensim eius animi recessus ac latebras patefecit simul, & perturbationes admirabili dexteritate sedauit; eodemque charitatis officio erga alios quoque multos pari perspicacitate perfunctus est, qui cùm suos morbos propter inscitiam aperire non possent, vltro iis ipsemet ante medicinam & genus ægritudinis & caussas detegebat. Vicetiæ, Fabro & Laine comitibus, dum ex voto finem anni vertentis exspectat, cæteris item Patribus ob id ipsum Veneta ditione dispersis, repentè affertur, Simonem Roterigium, Bassani, grauissima febri correptum, in extremo versari vitæ discrimine; quo nuntio perculsus Ignatius, licèt ipse quoque febricula teneretur, tamẽ illico surgit, ac Iacobi Lainis, qui grauiùs laborabat, cura piis hominibus demandata, sequente Fabro se pedes in viam dat, eodemque die passuum octodecim ferè millia confecit ea quidem celeritate, vt præcedentem vix Faber consequi posset. Cumque ex itinere, de Simone solicitus, orandi caussa paullulum è semita diuertisset, supplicatione peracta, sensit auditas preces: atque ad Fabrum rediens, pro certo affirmauit, Simonẽ è morbo euasurum; ad quem, vt venit, arctè complexus hominẽ, læta omnia sperare & certam sanitatẽ expectare iussit. Nec sanè frustra: quandoquidem Simon paulo pòst, contra omnium opinionem, pristinæ valetudini redditus est: atque id beneficium hodieque secundùm Deum Ignatio sese acceptum referre testatur. Haud longè à Bassani mœnibus loco edito tẽplũ cernitur beati Martyris Viti, ex quo in subiectam conuallem despectus est cùm cætero cultu visendam, tum crebris aquarum è Medoaco amne deriuationibus. Id tẽplũ eo tẽpore tuebatur solitarius quidã, Antonius nomine, vir doctrinarum expers & idiota quidem ille, verumtamen seuerus & grauis, & ipso totius corporis atque oris habitu venerabilis; ac proinde

inde apud illas gentes magna virtutis & ſanctitatis opinione. Is Ignatium nihil inſigne præ ſe ferentem, elato ſupercilio (vt ipſe poſtea fatebatur) contenere apud ſe cæpit, ac parui facere; quoad intentiùs aliquando ſupplicanti demonſtrare dignatus eſt Dominus, qui vir & quantus eſſet Ignatius, quamque multorum adiumento & ſaluti diuina prouidentia deſtinatus; ex quo ſuã ille temeritatem dolenter accuſans, Ignatium ſtudioſè dein colere atque obſeruare inſtituit. Per eoſdem fortè dies quidam ex Ignatii ſociis, partim anachoretæ conſuetudine partim etiam ipſius loci amœnitate captus, ita cogitare cœpit apud ſe; Hem, Ignatij comites, vexatis tanto labore, tanta rerũ omniũ difficultate corporibus, de animorum inſuper ſalute periclitamur: raro, quã extulimus domo, mentem ſpiritumque referimus: nimium pulueris ſordiumque campeſtri hoc opere exercitatione colligimus; ac cæteris quidem maior forſan gratiæ diuinæ fiducia, plus viriũ fuerit ad obuia quæque ſuperanda: mihi verò meæ infirmitatis præclarè conſcio nónne conducat, procul negotiis tumultibuſque cæleſtem in terris vitam vnà cum hoc ſancto eremi cultore tranſigere? & abiectis multiplicibus curis vni Deo vacare? Hæc apud ſe identidem reputanti occurſabant ex altera parte Ignatii caritas, dulcedo ſociorum, cepta communia, datę dexteræ, & deſerendi nefas. Eiuſmodi cogitationum æſtibus cùm aliquãdiu fluctuaſſet; denique conſultandi cauſſa ad anachoretam ipſum adire conſtituit; ſed nequaquam ceſſit illi res è ſententia; quippe vixdum extra oppidũ extulerat pedẽ, cùm ei vni ſpectrũ eſt obiectum, armatus vir, trucibus oculis, ſtricto gladio minitans. Exterruit primò ea ſpecies hominẽ: dein impetu capto cùm nihilominus pergeret; iratus ille ac furens in obuium irruere viſus. Tum verò peregrinus haud dubiè terga dat, ac ſine reſpectu in oppidũ auolat, mirantibus incolis quòd tam effuſè fugientẽ aſpicerent, nemine perſequente. At ille a præcipiti curſu non antè deſtitit, quàm in ipſius Ignatii diuerſorium ſeſe cum inſana trepidatione coniecit. Cui renidens Pater (totam quippe rẽ Deo reuelante cognorat) Siccine titubas? inquit: Modicæ fidei, quare dubitaſti? Qua ille interrogatione, & in præſentia valde cõpunctus, & in poſterũ, ne ab inſtituto deficeret, magnopere confirmatus eſt. Cũ Ioan. Codurius, è primis Patribus vnus, è graui morbo in vltimũ vitæ periculum eſſet adductus: ad rẽ diuinã pro ſocii ſalute faciẽdam Ignatius ædẽ ſancti Petri in Monte aureo petiit: cuius & loci & Apoſtoli, vt ſuprà diximus, præcipua quadã religione tenebatur; cùm ad medium ferè perueniſſet pontem Ianiculenſem,

qui Sixti pons hodie dicitur;sublatis intentisq; repentè in cælū oculis,retulit pedē attonito similis; ac deinde cōuersus ad comitem (is erat Baptista Viola Parmensis,. ex quo hæc ipsa cognoui) Domum redeamus, inquit:Codurius noster migrauit è corpore. Creditus est Ignatius ex illo stupore, & siderum intuitu, & repentina reuersione, vt olim Hozii, sic tum Codurii animā vidisse cælum intrantē:licèt iustis fortasse de caussis de hoc celauerit, quod iustas item ob caussas de illo non reticuerat;nā & id ipsum alius aspexisse ferebatur,& ex horarum ratione cōpertum est,eo ipso temporis momento Codurium exspirasse: & alioqui non fuit,cur amicissimi viri cognito excessu domum extemplo reuerteretur,vel ad piaculare sacrum eius causa de more faciendū rectà pergere omitteret. Id autē accidit anno post Virginis partum M D.XLI,quarto Kalend. Septembr. Eodem ferè loco deinde quiddam aliud accidit non absimile.Cùm Stephanus Baroëlius Nouocomensis,qui viuit adhuc, periculoso morbo implicitus teneretur,& cunctis de illius vita solicitis, Ignatius pro viri valetudine in eadem illa quam diximus æde sancti Petri in Monte aureo perlitasset;in reditu comitē læto vultu compellās (is fuit Petrus Ribadeneria Toletanus, qui hæc ipsa mādauit litteris)non moriturum ex eo quidem morbo Stephanum constāter asseuerauit;nec vana fuit prædictio:siquidem haud ita multo pòst ægrotus non sine magna omnium admiratione conualuit. Cùm Patauii nostris ad gymnasium,& reliqua Societatis munera,sanctæ Mariæ Magdalenæ templum & eius templi vectigalia tribuisset Andreas Lipomanus egregia pietate vir, cuius mētionem antea fecimus;de adeunda loci possessione graue certamen à nobilissimis viris iniectū est.Venetiis tū Laines & Salmerō Societatis caussam agebant;ii ad rē perficiendam,omni conatu nequicquam adhibito; cùm aduersariorum potentia valde premerentur, ac pænè ab incepto desistere decreuissent ; postremò (quod vnum reliquum videbatur esse perfugium) per litteras totam rem Ignatio commendant. Ille, cùm quinta circiter feria litteras accepisset, postridie (qui dies erat natalis Deiparæ Virginis) re diuina peracta, respondit CHRISTI caussam ne desererent; eodem adiuuante, voti compotes fore, nec vana fuêre promissa: quippe, re in Senatu diu multumque agitata, denique possessio nostris adiudicata est cunctis ferme suffragiis: atque à peritis rerum æstimatoribus non leue miraculum est habitum, in eiusmodi ciuitate, à duobus ignotis & peregrinis hominibus,clarissimorum ciuiū opes & gratiam superatam fuisse.

Paulo III. Pontifice maximo, cùm inter bellicos tumultus vir quidam princeps, qui nuper est mortuus, Collegii Germanici tutelam ac patrocinium, oneris & impendii grauitate defatigatus, abjicere cogitaret, idemque auctor esset Ignatio, vt; ne in re iam desperata ac penè collapsa diutius operam & oleum perderet; sanè fortiter Ignatius illi respondit: Faceret ipse quod vellet: se quidem, quoad viueret, eam procurationem numquam esse depositurum; neque verò dubitare se, quin tam præclarè inchoatũ opus diuina prouidentia conseruatura esset; ac datura aliquando Pastorem, qui non modò necessariis, verùm etiam copiosis ad victum cultumque vectigalibus id Collegium instrueret. Per eadem ferè tempora vir quidam pecuniosus, templi nostri miseratus angustias, ædem nobis ædificare voluit laxiorem; sed cùm is descriptionem quandam suam sequeretur, cum dignitate quidẽ illam & elegantia, verumtamen ad religionis nostræ vsus parum idoneam, Ignatius piam viri voluntatem vtique accepit, egitque, vt debuit, gratias: rem verò ipsam animo fidenti reiecit, quòd sibi compertum esse diceret, non defuturum olim, qui templum nostris muneribus accommodatum exstrueret. Quarum duarum præsensionum alteram Gregorii XIII. Pontificis maximi summa, vt dictum est, pietas atque benignitas, alteram Alexandri Farnesii Cardinalis amplissimi eximia religio & regia planè magnificentia comprobauit. Alia item de Ignatio miranda narrantur: quæ quia mihi haud satis explorata sunt, necesse non habui adscribere; præsertim quòd clarorum hominum sanctitas non tã signis atque miraculis, quàm caritate in Deum & vitæ innocentia continetur.

IN IGNATII VITAM CAPITVM INDEX.

LIBRI PRIMI.

Egra-

LIBRI SECVNDI.

Ignatii

IN EANDEM RERVM MEMORABILIVM INDEX.

Apo-

Hiero-

Mons

INDICVM FINIS.

EIVSDEM FORMA, ET STATVRA CORPORIS.

CAPVT XV.

STATVRA fuit modica, & grato & pleno dignitatis aspectu; colore inter album & aquilum; exporrecta lataque fronte, viuacibus oculis, oblongo & incuruo naso, quam vel in primis certam prudentiæ notam metoposcopi existimant. claudicauit nonnihil è vulnere olim in propugnatione Pompelonensis arcis accepto, sed citra vllam deformitatem; vt nemo ferè nisi curiosus animaduerteret. Effigies circumfertur illius, non admodũ ad viuum, vt familiares affirmant; siquidem ex mortui demũ facie, gypso imaginem expressere plastæ, quoniam ipse, dum viueret, neque pingi se neq; fingi permisit, omnibus in rebus humanæ gloriæ contemptor egregius; ac dignus profectò, cuius vitæ sanctimoniam præstantissimasque virtutes, pia posteritas, tanti parentis memor, in omne tempus imitetur & celebret.

FINIS.

